Kaimana'o Tominkaru Paradan

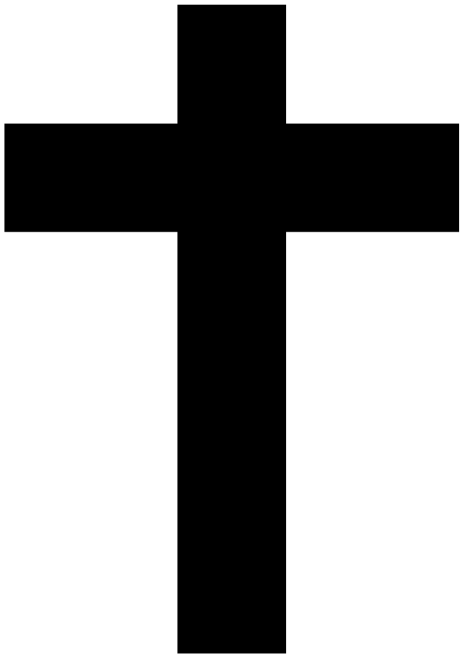

New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

Kaimana'o Tominkaru Paradan
New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wapishana

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Wapishana

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
198b856d-ac64-5e95-afee-2b1cb3b356c1

Contents

MATTHEW 1
MARK 62
LUKE 98
JOHN 172
ACTS 216
ROMANS 278
1 CORINTHIANS 305
2 CORINTHIANS 334
GALATIANS 353
EPHESIANS 363
PHILIPPIANS 373
COLOSSIANS 380
1 THESSALONIANS 388
2 THESSALONIANS 395
1 TIMOTHY 399
2 TIMOTHY 408
TITUS 415
PHILEMON 420
HEBREWS 422
JAMES 443
1 PETER 451
2 PETER 459
1 JOHN 464
2 JOHN 471
3 JOHN 472
JUDE 474
REVELATION 477

Matthew
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Matthew saadanii Tominkaru na'iki udani Jesus Christ daua'o. Matthew, uruu 12 apostlenao bii iki'o. Uapostle-tinan ua'ii zii, uruu zaamaapauz tax puraatannaa,* mazan Jesus zaamatan uruu kaudina'o nii pa'ati, uruu idi uwa'akan pakaudin-kizi. (Puawunuuta Matthew 9:9-13 ida'a.) Mark na'iki Luke saadanii kaarita ida'a Matthew uu dakota-kao Levi kii.

Pakaaritan ida'a kiwiitapa Matthew kowaadan kanom Jesus Christ dokozu-daunnao nii. Ukowaadan uruu King David Takaan-daun, ukau'an Matthew dakotan uruu David dani kii. Matthew kowaadan uruu wuru'u Christ, Jewnao zaudapaniaz, prophetnao kowaadauzon idi kotua'a naa ĩ'ati Tominkaru dyuudan nii ĩzannaa nii na'iki ĩnaobanaa nii. (Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii.)

Na'iki ukowaada na'apam Jesus kaudinan ma'ozaka'o ida'an, usha'apata umanawun kida'o aimaakan aona'o pidan ka'iitan pasha'apatan. Ukakuda karinainao pidannao, uso'ota oia'o doronainao pidannao ai, na'iki ukadishita-kida mawakainao.

Iriba Matthew kowaadan Jesus kakinaopan dau'u pidannao. Ukakinaopan sakitapa'o mashaapa-karu daua'o chapter 5, 6 na'iki 7 ida'a; ukakinaotan 12 pa'apostlennao chapter 10 ida'a; ukowaadan di'itinapa-kinai kuwai kida Tominkaru naobanai-tinan daua'o chapter 13 ida'a; utominapa-kidan da'anainao paugaru kaimana'o mashaapa-karu daua'o chapter 18, 19 na'iki 20 ida'a; na'iki ukowaadan amazada katokon-tinan daua'o chapter 24 na'iki 25 ida'a.

Matthew kowaada na'apam Jesus zowii-kao, na'iki ukadishitan pamawaka-kizi iki. Ukowaada na'apam udyuudan apostlenao kakuwaapa'anan pa'ati ipai amazada kawana'ati, na'iki uaipan ĩzaamatan papidanannao nii. (Puawunuuta Matthew 28:16-20 ida'a.)

Kaarita buutinpan kida

Jesus dokozu-daunnao *1:1-17*
Jesus Christ shakatan *1:18—2:23*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-12*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:13—4:11*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:12—18:35*
Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *19:1—20:34*
Jesus sha'apatanii kida, pazowii-kao ua'ii *21:1—26:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *26:47—27:66*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *28:1-20*

Di'oraz Jesus dokozu-daunnao kainaabatinapa-kinaa
(Luke 3:23-38)

1 Di'oraz kuwai ida'a kakuwaapa-karu Jesus Christ dokozu-daunnao sakadinan iki'o dau'ana'o.† Jesus Christ, uruu King David takaan-daun, na'iki David, uruu Abraham takaan-daun.

2 Di'i naa ĩ'uu kida sakadinanu'u Abraham di'iki'o atii King David ida'ati: Abraham dani uu Isaac; Isaac dani uu Jacob; Jacob dani uu Judah na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao; 3 Judah dainao uu Perez na'iki Zerah (ĩdaro uu Tamar); Perez dani

* **:** zaamaapauzo tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:1** Jewnao kaduz umanawunu'o ĩ'ati wuru'u kainaabatinapa-karuz padokozu-daunnao di'iki.

uu Hezron; Hezron dani uu Ram; 4 Ram dani uu Amminadab; Amminadab dani uu
Nahshon; Nahshon dani uu Salmon; 5 Salmon dani uu Boaz (Boaz daro uu Rahab); Boaz
dani uu Obed (Obed daro uu Ruth); Obed dani uu Jesse; 6 Jesse dani uu King David.

Aizii di'i Jesus Christ dokozu-daunnao dau'ana'o King David di'iki'o, atii patarubanao
na'akan ida'ati Israelitenao pawiizi iki Babylon iti: David dani uu Solomon (Solomon
daro Uriah daiaro-daun); 7 Solomon dani uu Rehoboam; Rehoboam dani uu Abijah;
Abijah dani uu Asa; 8 Asa dani uu Jehoshaphat; Jehoshaphat dani uu Jehoram; Jehoram
dani uu Uzziah; 9 Uzziah dani uu Jotham; Jotham dani uu Ahaz; Ahaz dani uu Hezekiah;
10 Hezekiah dani uu Manasseh; Manasseh dani uu Amon; Amon dani uu Josiah; 11 Josiah
dani uu Jehoiachin‡ na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao.

12 Aizii patarubanao na'akan dauna'ana'o Israelitenao Babylon iti atii Jesus Christ
ida'ati'i dau'ana'o: Jehoiachin dani uu Shealtiel; Shealtiel dani uu Zerubbabel;
13 Zerubbabel dani uu Abiud; Abiud dani uu Eliakim; Eliakim dani uu Azor; 14 Azor
dani uu Zadok; Zadok dani uu Achim; Achim dani uu Eliud; 15 Eliud dani uu Eleazar;
Eleazar dani uu Matthan; Matthan dani uu Jacob; 16 Jacob dani uu Joseph, uruu Mary
daiaruz; Mary dani uu Jesus, Jesus uruu wuru'u dakota-kariwaiz Christ§ nii. 17 Ukau'an
14 ĩtonazinaa aitinpan Abraham di'iki'o atii David ida'ati. Na'apa uaitinpan iriban
koshan 14 David di'iki'o atii ĩtarubanao na'akan dono'o ida'ati'i ĩdyaun Babylon iti; na'iki
na'apa uaitinpan ĩiriban koshan ĩtarubanao na'akan dauna'an ĩdyaun Babylon iti atii Christ
ida'ati.

Jesus shakatan daua'o (Luke 2:1-7)

18 Kaikapa'o da'i Jesus Christ shakatauzonu'u. Jesus daro Mary, Joseph taapani'i naa
pazaamatan ni'o paudaiaro nii. Mazan ĩzaamataakan ua'ii, Mary kaudanin naa. Wuru'u
okaudaninuz Kaimana'o Doronaa ida'ana'o. 19 Aizii Joseph kaimana'o pidan uruu,
ukau'an aonaa uba'azootin-kida'azon Mary iriba'o pidan bii ii, udi'itinpan pa'ida'a sodi
na'apam nii pamarina'atan pamazida'azon otuma.

20 Joseph da'awu'ukan padi'itinpan pu'u tuukii. Sariapa Tominkaru di'iki'o angel
kaawan u'ida'ati uzanda'awun ii. Na'iki ukian u'ati, "Joseph, King David takaan-
daun, aonaa putaria'ana'a pumazidan Mary tuma. Aonaa na'apa'oram ida'ana'o mani
karikaonan wuru'u okaudaninuz, mazan Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o
wuru'u okaudaninuz. 21 Okaudanipan an, daonaiora'o nii odani nii. Na'iki Jesus* kii
pa'i pudakota u'uu, usha'apanum kau'an ukazannaatan nii papidanannao ĩ'oian ai,"
ukian u'ati.

22 Aizii wuru'u na'apa'oraz sha'apan, Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz pa-
prophetin ida'an: 23 "Kaina'a'o nii bauda'apa pa'ina'o zun, aona'o zii okiitauzo-kao
kaudanin nii daonaiora idi. Uruu Immanuel kii-karu nii udau'an, watuma'o Tominkaru
kia'o wuru'u kii-karuz."

24 Joseph pokoda'akan, sariapa umishidan Tominkaru di'iki'o angel paradan pa'ati.
Uruu idi umazidan Mary tuma. 25 Mazan aonaa na'apainim ukiaapauzon Mary, atii
na'apa okaudanipan. Joseph ka'uutan naa wuru'u koraidaonaaz Jesus kii.

2

Aitapaabainao pidannao dorotapa'anan Jesus

1 Aizii Jesus shakatan dono Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz, na'apain Herod king nii
na'ii. Uruu dono munapo'o waoko iki'o pidannao kaawan Jerusalem ati. Wuru'u ĩnaouz

‡ **1:11** Jehoiachin: ba'oran u'uu Jeconiah § **1:16** Christ: Uruu Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **1:21** Jesus: Tominkaru kazannaatan, kia'o wuru'u u'uuaz.

di'itapauzonao wizi. 2 Sariapa ĩpishaan na'ii sannao, ĩkian, "Na'iam dii koraidaonaa
shakatan king ni'oraz Jewnao ati? Watukapa ukainaaribinaa wizi aidinan waoko iki.
Uruu idi'o wawa'atin wakodoru'uka'anan u'ati unaobanain idi."
3 Aizii King Herod abata wuru'u ĩpishaanuz pidannao na'apa, aonaa unaudapanuz,
tuukii uto'ora'akan. Aizii Jerusalem sannao na'apa kapam. 4 Ukau'an King Herod
baokopatan faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u.
Na'ia'a naa upishaan ĩdyaun, "Na'iam nii dii wuru'u naobanai ni'oraz shakatan, Christ
kii-kizaiz?"
5 "Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz," ĩkian u'ati. "Na'apa Tominkaru dyuudan
paprophetin saadan udau'an. Kaikapa'a ukianu'u:
6 'Pugaru Bethlehem, Judah Baara* ia'oraz,
umanawunu'o nii, ba'oran wiizainao na'an kida'o ai.
Usha'apanum idi pu'idi'iki'o nii naobanai ni'o tominan.
Uruu taapa'o nii na'iki na'akapa'o nii kaimana'o ida'an
õpidanannao Israelitenaouz kaznizo taapiki kawan.' "†
7 Sariapa King Herod dapada-kidan wuru'u tawarainao aitapaabainaouz. Aonaa
uaitapa-kao ukadakoinpan ĩtuma. Pa'idiwaru sodi upishautan ĩdyaun, na'apa'oram naa
ukotu'an ĩtukapan wuru'u wizi aidinan, naobanai shakatan kainaaribanaaz. Ukau'an
ĩkowaada u'atiz. 8 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun Bethlehem iti. Ukian ĩ'ati,
"Udorotanka'a naa wuru'u koraidaonaaz. Aizii uikodan donozu, ukowaada pa'i õ'ati,
õmakonaka kizi õkodoru'uka kizi u'ati kapam unaobanain idi."
9-10 Paabatapa'akan dauna'an, na'apam King Herod kian pa'ati, ĩdobatan naa. Sariapa
wuru'u ĩtukapauzoniaz wizi aidinan naa ĩ'ati koshan. Uruu idi ukau'an ĩkonaukian
tuukii. Na'iki wuru'u wizi makon ĩ'ua'ati atii umashaadinan doko'o koraidaonaa
mashaapa-kizi kabaun pa'inamun. 11 Ĩkaawan kabaun ida'ati, na'iki ĩmorota'akan
naa. Uru'u naa ĩtukapan na'ii wuru'u koraidaonaaz, padaro Mary tuma. Sariapa
ĩkodoru'ukan ukanaapu ati unaobanain idi. Udauna'an ĩso'ota'akan naa pana'akapanii
kida, gold na'iki frankincense na'iki myrrh,‡ ĩtaan kidaz mawinipinaa-daun u'ati.
12 Udauna'an ĩkiwan pana'ana'a naa pawa'ati-kizi ai, aonaa ĩmakoua'akan King Herod
ida'an. Ĩsha'apainapanuz kaikapa'a Tominkaru kakinaowan idi'o pazanda'awun ii
ĩdyaun.

Joseph na'iki udaiaro Mary kidoapa-kidan paudani Jesus

13 Tawarainao kiwa'akan dauna'an, Tominkaru dyuudan angel kakuwaapa'anan
Joseph ati uzanda'awun ii. Ukian u'ati, "Pumako kai, puna'aka wuru'u koraidaonaaz
padaro tuma, pukidoapa-kida ĩdyaun Egypt iti. Usha'apanum kau'an Herod dorotapa-
kida'azon naa wuru'u koraidaonaaz na'iki uzowii-kida'azoonuz. Puna'ii pa'i atii
õdapada-kidan an zii pugaru powaa ati." 14 Joseph pokoda'akan, una'akan naa wuru'u
koraidaonaaz padaro tuma Egypt iti. 15 Na'ii ĩmashaapan atii Herod mawakan. Wuru'u
na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan mishiinan, ukianuz paprophetin ida'an:
"Õdapadan õDani Egypt iki."§

Herod dyuudan daonaioranao sodi kida zowii-kao

16 Aizii Herod aitapankan naa na'apam tawarainao, waoko ikiinaouz mariidan
paugaru, ĩmakiwakan idi powaa an pa'ida'an, tuukii uto'oran. Uruu idi udyuudan
pasoldyaannao zowian ipai daonaioranao sodi kida dya'utam wunu kidainao na'iki
awutapainao ĩwunun kida, ipai Bethlehem iainao na'iki maonapa kida'o ĩmashaapan.

---

* **2:6** Judah Baara: uruu Judea Baara † **2:6** Micah 5:2 ‡ **2:11** frankincense na'iki myrrh: kawinipina'o kaduunuribai kida. § **2:15** Hosea 11:1

Usha'apainpan kaikapa'a, usha'apanum kau'an aitapaabainao tawarainao waoko iki-
inaouz kowaadan kawana'ati'o na'apam ukotu'an naa ĩtukapan wuru'u wizi aidinanuz.
17 Wuru ida'ana'a Tominkaru Paradan mishiinan prophet Jeremiah kiauzonuz.
18 "Ramah* ii, pidannao wa'idan abata-kao,
ĩzaadinan na'iki ĩmuraapan diiwa'o ida'an.
Rachel† zaadinan paudainao dau'an,
aonaa omishidauan pamashaata-kao
paudainao mawakan idi."‡

Josephnao dyuuda-kaoa'a naa ĩkiwan Egypt iki

19 Aizii King Herod mawakan dauna'an, Tominkaru di'iki'o angel aidinan Joseph ati
uzanda'awun ii, Egypt ii. 20 Angel kian u'ati, "Mawaka'a naa aizii zowia'azoinaouz
wuru'u koraidaonaaz. Ukau'an puna'aka'a naazu padaro tuma powaa iti Israel iti."
21 Joseph pokoda'akan, una'akan naa ĩdyaun powaa iti Israel iti. 22 Mazan Joseph abatan
idi King Herod dani Archelaus naobanai nii Judea Baara ii, ukau'an utarii pamakon
na'iti. Mazan uzanda'awun ii Tominkaru kakinaowanuz, uruu idi ĩmakon Galilee Baara
iti, 23 na'ia'a naa ukau'an ĩmashaapan wiizai Nazareth ii. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan
Tominkaru Paradan mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: "Udakota-kao nii Nazareth
san."

3

John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o (Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Kotua'iki uruu dauna'an John Chikaawunuupauzo sakadan pakaudinan pakaki-
naopan dau'u mapidantaka'o amazada ii aka, Judea Baara ia'oraz. 2 Kaikapa'a ukaki-
naopauzonu'o: "Utanawatina'a naa u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru
Naobanai-tinan pidannao ati." 3 Uruu John dau'ati'o, tawaru'u kotua'oraz Tominkaru
prophetin Isaiah saadanuz. Ukianuz.
"Pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka.
'Usaaba'a naa naobanai mako kizi nii,
utoma ua'ii sakitapa'o uponaa nii.' "*
4 John kamichan toma-kao camel idi idi'o, ukazadawutinpan wuzada-kariwai madai
idi'o, na'iki uwanyukunuu nii manorunao† na'iki maaba. 5 Iriba pidannao wa'atin John
ida'ati ĩabata'anan ukakuwaapan. Jerusalem, Judea Baara'a'oraz donoi iki, na'iki ipai
ba'oran wiizai kida Judea Baara'a'oraz di'iki, na'iki Jordan Wa'o za'anainao ĩmashaapan
kida kaawan u'ida'ati. 6 Ĩkowaadan pa'oian kida, uruu idi John chikaawunuuan ĩdyaun
Jordan Wa'o ii.
7 Iriba Jewnao, ĩdakota-kao Phariseenao‡ na'iki Sadduceenao§ kaawan John
chikaawunuuapa-kizi ati. John tukapan ĩdyaun na'ii, sariapa ukian ĩ'ati,
"Unao kowazaznao! Kanom kowaada u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru
pataka'uta'azon ai unao? 8 Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, uaida kizi
mishi utanawatina'a u'oian ai. 9 Aonaa uzauda-kida'ana'a unao Abraham takaan-
daunnaoun ida'ana'o nii mani ukazannaatinan u'oian ai. Ōkowaadan nii u'ati aizii, turuu
Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. 10 Kaina'a
baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz

---

* **2:18** Ramah: kotua'o wiizai munapo za'o Bethlehem ai. † **2:18** Rachel: oroo Israelitenao daro. ‡ **2:18** Jeremiah 31:15 * **3:3** Isaiah 40:3 † **3:4** manorunao: oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **3:7** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **3:7** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ukaakan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kao, udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti."

11 Udauna'an John kian pidannao ati, "Õchikaawunuupan unao wunu idi utanawatinan dikin ii u'oian ai Tominkaru ida'ati, mazan wuru dauna'ana'a, kaini'iki'o nii chikaawunuupa'o nii unao tikazi idi na'iki Kaimana'o Doronaa idi pa'an. Uruu kaina'iki uruu powa'a'o zii umanawunun õ'ai, aonaa õka'iitan ukaudin-kizi. Upu'u zii aonaa õturuan õna'akan udazkidi u'ida'ati.* 12 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi aona'o umakadauzon wu'iti."

John Chikaawunuuan Jesus
Jordan Wa'o ii
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Uruu dono Jesus kaawan Galilee Baara iki Jordan Wa'o ati, uchikaawunuukidina'anan John ati. 14 Mazan aonaa John ka'iitan paabatan pasha'apatan na'apa'o u'ati, ukau'an utiwaan papana'adan Jesus nyukunuu. Ukian u'ati, "Kanom nii puchikaawunuu-kidina'azon õ'ati? Õgaru mishi'oraiman turuu puchikaawunuuan."

15 Mazan Jesus kian u'ati, "Na'apa'o ni'i naa pa'an aizii washa'apatinan, usha'apanum kau'an washa'apatina'azon ipai Tominkaru aipan kawana'ati." Uruu zii John na'apatan panyukunuu.

16 Jesus kodita'akan dauna'an wunu di'iki pachikaawunuu-kao dono, sariapa aokazi da'ata-kao u'ati, na'iki utukapa Tominkaru Doronaa wa'atin orid kawan, aokazi ikinapu. Taau, upakotan u'ida'ati. 17 Masha'apakiaka parada-karu aokazi iki'o kian, "Di'i õDani'i, õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu kawana'ati."

4

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Uruu dauna'an Kaimana'o Doronaa na'akan Jesus mapidantaka'o amazada di'iti, Satan tiwaa-kidapa kizi uruu na'ii. 2 Aonaa kanom Jesus nikan 40 kamoo, ukau'an tuukii uzamazin. 3 Uru'u naa Satan kaawan Jesus ida'ati. Sariapa ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba kida tominan bread nii."

4 Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an mani karikaonan. Mazan aiapa-karu nii Tominkaru di'iki'oraz parada-karu mashaapa-kinai nii.' "*

5 Udauna'an Satan na'akan Jesus Jerusalem kaimana'oraz wiizai iti. Ukadishitakidanuz dokoa'o Tominkaru Dapu dokoo-dinpan paawa ii manawun, 6 na'iki ukian u'ati, "Tominkaru Danin an pugaru, puzaka'uta di'iki'i imi'i baara iti. Usha'apanum kau'an Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian, 'Tominkaru awunuutapa-kidan nii pugaru pa'angelinnao ati, ĩzaamatapan nii pugaru, aona'o nii pukaziwan pukidiba puwaotan an kuba kida di'iti.' "†

7 Jesus kian u'ati, "Mazan kaikapa'o sha'atii Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kapam, 'Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru.' "‡

8 Udauna'an Satan na'akan Jesus dokoa'o midukuo paawa iti, na'iki uaida-kida Jesus ati ipai umanawun na'iki konaunam kida'o donoi, ipai amazada tokon iti. 9 Ukian

* **3:11** Poitorui kaudin-kizi wuru'u una'akauzonuz panaobanaa dazkidi u'ida'ati. * **4:4** Deuteronomy 8:3 † **4:6** Psalm 91:11 ‡ **4:7** Deuteronomy 6:16

Jesus ati, “Ipai'o nii õtaan pu'ati wuru kida'a putaainan an õ'ati pukodoru'ukan ida'an õkanaapu ati.”
10 Sariapa Jesus kian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan! Tominkaru Paradan saadauzo-
kariwaiz kian,
‘Pukodoru'uka soo bauda'apa'o Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.’ ”§
11 Uruu dauna'an Satan marina'ata'akan naa Jesus. Uru'u naa angelnao kaawan u'ida'ati ĩkaminka'utan naazu.

Jesus sakadan pakaudin-kizi Galilee Baara ii
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Jesus abatan dauna'an John taraa-kao, uru'u naa umakon powaa iti Galilee Baara itinapu, Nazareth iti. 13 Mazan na'iki'o umakon umashaapa'anan Capernaum iti, wiizai maonapa'o Galilee Karishiiz ati. Na'ana'oraz Zebulun na'iki Naphtali takaan-daunnao wiizi baara an kida'oraz. 14 Aimaakan sha'apanuz na'apa, parada-karu mishiinan naa tawuru'u prophet Isaiah kianuz pakaaritan ida'a:
15 “Pidannao mashaapainao Zebulun amazadati an,
na'iki Naphtali amazadati an,
na'iki dobaapa-kizai karishii an,
atii tarauka Jordan Wa'o,
Galilee an kida'o Gentilenao mashaapan. Puabata!
16 Puabata pidannao mashaapainao na'ii'aka maruta'o bii'i,
ĩtukapan nii umanawunu'o kanada'o.
Mashaapainao na'an kichana'iki-kia'o maruta'o bii ii,
kanada-karu kanadapan nii ĩdyaun.”*
17 Na'apaini'i naa Jesus sakadan pakakuwaapan. Ukian, “Utanawatin u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru naobanai-tinan pidannao ati.”

Jesus zaamatan 4 kopautapauzonao paminauda'unao nii
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Jesus makopan pu'u maonapa Galilee Karishiiz danomata, utukapa dya'utam kopautapauzonao, Simon, uruu Peter kia'o udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew. Ĩzaamaapan kopau karishii ii pasairon ida'an. 19 Jesus kian ĩ'ati, “Uwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi unao, uzaamaapan dau'u pidannao.” 20 Sariapa ĩwa'aka'akan pasa-
iron kida, na'iki ĩda'anan naa uruu.
21 Na'iki'o udobata'akan, utukapa dya'utam pidannao koshan kanawa ida'a. Wuru'u ĩnaouz Zebedee dainao, James na'iki John. Ĩdaru Zebedee na'ia'o ĩtuma kapam, ĩminziiwatin-kidan pasairon kida. Jesus dapadan ĩdyaun. 22 Sariapa ĩmakon Jesus tuma, ĩwa'aka'akan naa padaru pakanawan di'ii.

Jesus kakudan iriba pidannao
(Luke 6:17-19)

23 Jesus makon ipai Galilee Baara an kida'o wiizai kawana'ati. Utominapa-kidan pidannao synagogue† kida kawana'ati. Ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ukakuda pidannao karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai idi. 24 Uunamunaa abata-kao ipai Syria Baara ii aka. Uruu idi na'ikinpuinao pidannao na'akan pairibannao karinainao pabi'inaaka'o ĩrinaa kida: kaziwainao, oia'o

§ **4:10** Deuteronomy 6:13 * **4:16** Isaiah 8:23 † **4:23** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

doronai morotinniinao, mawakaziitapainao, na'iki machi'ika-kainao; ipai Jesus kakudan ĩdyaun. 25 Iriba pidannao da'ananuzu Galilee Baara ikiinao, na'iki Decapolis‡ Baara ikiinao, Jerusalem ikiinao, Judea Baara ikiinao, na'iki Jordon-wa'o baza ikiinao.

5

Jesus kakinaopan naawazi ii

1 Aizii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa uzaidan naawazi daara iti. Na'ia'a naa usakanatan. Pidannao, utominapa-kidaniinaouz maonapadinan u'ida'ati. 2 Usakada'akan naa patominapa-kidan ĩdyaun.

Mishi'o konaukii-karu daua'o (Luke 6:20-23)

Kaikapa'a ukian ĩ'ati'i:

3 "Konaukia'o wunaou'u aitapainaouz
aona'o paturuan paaipan ati padoronaa ii,
ĩnao kaduz ati'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.
4 Konaukia'o wunaou'u kasha'oratinainaouz ĩnyukunuu,
Tominkaru saabaan nii ĩnyukunuu.
5 Konaukia'o wunaou'u aona'oraz ĩatadinpauzon,
Tominkaru taan nii ipai imi'i baara ĩ'idiwau nii.
6 Konaukia'o wunaou'u tuukia'oraz ĩtaan panyukunuu ati
pasha'apata'azon Tominkaru aiapanii kida usha'apata-kao,
Tominkaru turuuda-kidan nii ĩdyaun kaimanaiman.
7 Konaukia'o wunaou'u kamunanbainaouz,
Tominkaru kamunanun nii ĩ'ati.
8 Konaukia'o wunaou'u bauda'apatainaouz panyukunuu Tominkaru ati,
ĩtukapan nii Tominkaru.
9 Konaukia'o wunaou'u kaudinainaouz pakaimanaaka-kidan dau'u pidannao,
Tominkaru daniitan nii ĩdyaun.
10 Konaukia'o wunaou'u pataka'uta-kariwainaouz
kaimana'o mashaapa-karu Tominkaru ati'o dau'an,
ĩnao ati'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.

11 "Konaukia'o nii unao, pidannao dakoopan an unao, na'iki ĩpataka'utan an unao, na'iki ĩmariidinan an unao dau'u, soo õpidanannaoun idi'o unao. 12 Ukonaukii tuukii manawun, usha'apanum kau'an kaina'a umanawunu'u uwinipinaa ni'o aokazi ii. Kotua'a naa na'apa'o Tominkaru prophetinnao pataka'utauzo-kao kapam.

Mishidainao na'apa duwu na'iki kanada'o kawan (Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 "Duwu kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati. Mazan duwu manaun ana'a naa, aona'a naa na'apam ukuzuban powa'a. Aona'a naa turuu ukaiwaapa-kao, mazan ukaboota'aka-kao ni'i naa amazada iti. Uru'u naa dobaapainao na'ii'aka dakazatanuz.

14 "Kanada'o kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati. Aonaa naawazi paawa'a'o donoi toma-kao dizinpan. 15 Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon waranu'u. Mishi'oraiman lamp muuda-kao nii kaimana'o pawiizi dokoa'o ida'a. Na'iki'o nii ukanadapan ipai kabaun nazo ainao. 16 Na'apa pa'i unao lamp kawan, upu'ukapan kanada pidannao kanaapu ati, ĩtukapa kizi kaimana'o usha'apatanii. Uruu na'apa'o ida'ana'o nii ĩkonaukii-kidan uDaru Tominkaru aokazi ia'o umanawunun.

‡ **4:25** Decapolis: Greek paradan ida'an '10 wiizainao' kia'o wuru'u.

Jesus tominapa-kidan kakinaorii daua'o

17 “Aonaa uzauda-kida'ana'a, õmarina'ata-kida'anan mani kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ida'an kida, na'iki kotua'o prophetnao saadanii kida, wuru'u õwa'atinuz da'ati'i. Õwa'atin aonaa õmarina'ata-kida'anan mani ĩdyaun, mazan õmishia'anan naa na'iki õsha'apata'anan naa na'apa'oram ĩkian kidaz. 18 Õkakuwaapan mishi'o u'ati, atii aokazi na'iki di'ora'a imi'i baara na'an kawana'ati, aona'o nii bauda'apa kakinaorii paradannaa sodi marina'ata-kao, atii kaiman-daun kakinaorii mishiinan. 19 Ukau'an kanom dikintapan an masakauda'u sodi'o kakinaorii paradannaa, na'iki tominapakida'o na'apa baokoinao, awutapa sodi'o nii umanawunun, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. Mazan kanom izo'ati'o, sha'apatatina'o kakinaorii kawana'ati, na'iki tominapakida'o na'apa baokoinao kapam, umanawunu'o kii-karu nii udau'an, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. 20 Ukau'an õkian nii u'ati, aona'o nii umorotan Tominkaru naobanai-tinan di'iti, soo umashaapan an kaiman Tominkaru aipan kawana'ati powa'a zii wunao aia'a, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao* ai.”

To'oraba-karu daua'o

21 Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam kiauzo-karu pidannao ati kotua'a naa, ‘Mana'a puzowia'ana'a pidan.† Na'ia'oram pidan zowia'o pidan, pataka'utakaru niizu udikin ii.’‡ 22 Mazan aizii õkian nii u'ati, na'ia'oram pidan to'oran an pa'inawuzu ati, pataka'uta-karu niizu udikin ii. Na'ia'oram pidan kia'o pa'inawuzu ati ‘pugaru maturuauka'o,’ na'aka-karu niizu kazowautapainao kanaapu ati, marii kizi upataka'uta-kao na'ii. Na'iki na'ia'oram dakoopa'o pa'inawuzu, ‘yaakaru, maaitapinka'o!’ kii, kaboota-karu niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

23 “Ukau'an putaaina'anan dono Tominkaru ati, puna'akan ida'an aimaakan u'ati altar uzai kawaodapa-kizinao di'iti, na'iki punyukunuiankan an kaina'a'o da'i pukasharutan pu'inawuzu nyukunuu, 24 puwa'aka'a naa zii wuru'u putaa'azooniaz altar dazaba'a, pumako pu'inawuzu di'iti, pusaabaa-kidanaka punyukunuu utuma. Udauna'an putaa'anan ni'i naa wuru'u putaa'azooniaz Tominkaru ati.

25 “Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan puparadan utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti, na'iki utaan nii pugaru kootowapa-kidauzo pidan ati. Udauna'an kootowapa-kidauzo taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai di'iti. 26 Õkian pu'ati, puna'ian nii, aona'o nii pukodita-kida-kao atii pukawinipinaatan ana'o nii zii ipai daunuuda'u aiapa-kariwai pukodita-kinaa nii.

Ba'orantapa-karu daua'o

27 “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaorii kian, ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a.’§ 28 Mazan aizii õkian nii u'ati, kanom awunuutapan zun, na'iki una'azootapanuzo, uba'orantapa'akan naa wuru'u panyukunuu ii. 29 Ukau'an pudiwa'ora antanpu'o puawun sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, puso'ota na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan bauda'apa karikaonan pusha'apauzin punanaa di'iki'o, pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaru'o Tikazi wu'iti. 30 Pudiwa'ora antanpu'o puka'u sha'apata-kidan dono pu'ati oia'o, pudukuta na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii puwaziwaan

---

* **5:20** tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao: Ĩnao Jewnao, kaimanaimana'o ĩaitapan Tominkaru paradan, na'iki ĩkakinaopanii uparadan kawana'ati. Ukau'an kaimana'o pidannao nii ĩtukapa-kao ba'oran pidannao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **5:21** Exodus 20:13 ‡ **5:21** Deuteronomy 17:8, 9 § **5:27** Exodus 20:14

bauda'apa'o puka'u karikaonan, pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaru'o Tikazi wu'iti."

Muudaaka-karu daua'o (Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 Jesus kian koshan, "Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Na'ia'oram pidan muudan an paudaiaro, marii utaan o'ati saada-kariwai muudaaka-karu kaaritannaa.'* 32 Mazan aizii õkian nii u'ati, daonaiora muudan dono paudaiaro omashaapan pu'u kaiman padamata utuma, ukau'an uba'orantapa-kidan naa oroo wuru'u ba'oran daonaiora tuma omazidan ana'a naa koshan. Na'iki arawu'u daonaiora mazida'oraz naa otuma, utoman naa oia'o kapam uba'oran-daiarotapan idi.

Mishi'o parada-karu sha'apata-kao daua'o

33 "Uaitapanii sha'atii kapam na'apam kiauzo-karu pidannao ati kotua'a naa, 'Mana'a pumarina'ata'ana'a putaanii puparadan pumishia'azoonii, mazan pusha'apata puparadan Tominkaru ati wuru'u pusha'apata'azooniaz.'† 34 Mazan aizii õkian nii u'ati, mana'a pudakota'ana'a aimaakan uu puparadan mishida-kinao nii. Mana'a pudakota'ana'a aokazi uu puparadan mishida-kinao nii, usha'apanum kau'an Tominkaru naobanai-tinapa-kizi wuru'u. 35 Mana'a pudakota'ana'a imi'i baara uu, usha'apanum kau'an imi'i baara Tominkaru kidiba wiizi wuru'u. Jerusalem uu na'apa kapam, mana'a pudakota'ana'a puparadan ii, usha'apanum kau'an uruu donoi umanawunu'o King wiizi wuru'u. 36 Mana'a pudakota'ana'a puzowau puaipan idi puparadan mishida-kao, usha'apanum kau'an aonaa puka'iitan putoman bauda'apa'o puzowaud baraka oo podidi. 37 Ukau'an, turuu pukian 'Oo', umishiin dono, na'iki 'Aonaa', u'aonaan dono. Pudobata-kidan an powa'a zii puparadan, oia'o di'iki'o wuru'u.

Kaunaaka-karu daua'o (Luke 6:29-30)

38 "Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pidan zowitan dono pairiban awun, marii ukaunaatinan uawun ati kapam; pidan zowitan dono pairiban dako, marii ukaunaatinan udako ati kapam.'‡ 39 Mazan aizii õkian nii u'ati, aonaa pukaunaatina'ana'a pusha'apata-kao an dikauda'o ida'an. Pidan ta'ikan an pudiwa'ora antanpu'o pukaozoo, marii puta'ika-kidan pu'ashabaron antanpu'o pukaozoo kapam. 40 Pidan kootowapa-kida'anan dono pugaru na'iki uzaamatan pushooton, putaa'aka puchaakitan kapam. 41 Aizii umanawunu'o pidan dyuudan dono pudowautan padopao bauda'apa'o naawazi di'iti, pudobata-kida udopao bauda'apa'a naa naawazi di'iti. 42 Pidan pishaan an aimaakan pu'ai, putaa u'ati; ukaiwaa'azon an zii karikaonan puaimaakanuta, putaa'a naa zii u'ati.

Tarubaitapa-kariwainao marainapa-kao daua'o (Luke 6:27-28, 32-36)

43 "Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, 'Pumarainapa puiriban, mazan puto'ora-kizaitapa putarubaitapaniinao.' 44 Mazan aizii õkian nii u'ati, pumarainapa pidan to'orainao pu'ati, pukamunan kaiman ĩ'ati; na'iki putoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a, pataka'utainaouz pugaru. 45 Na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kao mishi'o uDaru Tominkaru aokazi ia'o dainao unao. Usha'apanum kau'an uruu kanada-kida kamoo ipai pidannao ati, kaimanainao na'iki dikaudainao ati kapam. Na'iki ukaawa-kida wunu pidannao ati, kaimanainao ĩsha'apainpan na'iki dikaudainao ĩsha'apainpan ati kapam.

---

* **5:31** Deuteronomy 24:1 † **5:33** Leviticus 19:12; Numbers 30:2; Deuteronomy 23:21 ‡ **5:38** Exodus 21:23-24

46 “Aizii kanoma'o nii Tominkaru taa uwinipinaa nii ukaimanan an marainpainao ati
unao karikaonan? Upu'u zii zaamaapauzonao tax puraatannaa§ oiainaouz padamata,
ĩmarainapa pairiban kapam. 47 Ukau'an ukaimanan dono soo marainpainao ati unao
karikaonan, na'apa dii upana'an baokoinao pidannao ai? Na'apa pidannao mashaa-
pan kapam mamishida-kainaouz Tominkaru. 48 Ukau'an aonaa ukasharutina'ana'a
ukaimanan ai, uDaru aokazi ia'o makasharutin-kan kawan pakaimanan ai.

6

Kamunan-karu daua'o

1 “Usha'apatan an kaimana'o aimaakan, mana'a usha'apata'ana'azu iriba'o pidan
bii ii, utukapa-kida'azon idi ukaduz ukaimanan karikaonan. Usha'apainpan an
na'apa, aona'o nii uwinipinaa nii uDaru aokazi ia'o di'iki. 2 Ukau'an utaan dono
aimaakan pataka'utinainao ati, aonaa ukainaabata'ana'azu di'ii'aka kida'a tawunao
kawanu'u taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao, paaipan idi pasha'apataniaz
pataka'utinainao ati atadapa-kao, ukau'an ĩaidautan pasha'apatanii ipai di'ii'aka kida'a
pidannao ati, choochiapa-kizai ii, na'iki ipai dunapota pidannao iriba-kizi an. Mishi'o
õkian u'ati, wuru'u ĩnaouz kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-
kao idi. 3 Utaan an aimaakan pataka'utinainao ati, mana'a putaapada'ana'a aonaa
na'ia'oram pidan aitapan putaanii dau'an. 4 Utaa'azon an aimaakan, aonaa kainaaba'o-
karu'u mani utaanuzu, uDaru tukapan nii usha'apatanii aona'oraz pidan tukapan,
na'iki ukawinipinaatan nii unao.

Toriinapa-karu daua'o
(Luke 11:2-4)

5 “Utoriinpan dono, mana'a pa'i utoriinpa'ana'a tawunao kawanu'u taapinpauzonao
kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnaudapa pakadishita'anan na'iki patoriinpan choochiapa-
kizai ii, na'iki dunapota pidannao iriba-kizi an, ĩaipan karikaonan pakaduz tukapa-
kao. Õkian mishi'o u'ati, kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-
kao ida'an. 6 Mazan unao pa'an, utoriinpa'azon dono, umorota udapu nazo
iti, utaratina'aka, uru'u naa utoriinpan uDaru aona'oraz tukapa-kao ati. UDaru
tukapa'oraz utoriinpan aona'oraz pidan tukapan, utaan nii uwinipinaa nii.

7 “Utoriinpan dono, aonaa ukiwa'anapa-kida'ana'a mazanuiman kida'o parada-
karu, maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Ĩtoriinpan dawuu, na'apa ĩzauda-kidan
patominkarun abatan nii patoriinpan. 8 Aonaa pa'i ĩnao kawan mani unao. Utoriinpan
ua'ii zii uDaru aitapani'i naa kanom uaiapanii. 9 Ukau'an di'oraz kawan utoriinapa'a:
‘WaDaru aokazi ia'o,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii.
10 Marii kizi punaobanai-tinan.
Marii kizi sha'apatin-karu puaipan kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a,
na'apa aokazi iainao sha'apatinan kawana'ati.
11 Marii putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.
12 Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apatanii kidaz,
na'apa wamarina'atan kawan ipai oii kida'o sha'apata-kariwaiz wa'ati.
13 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti,
mazan kaiman putaapa waunao oia'o ai.*
[Karikaonanu'o pugaru wuru'u naobanaiz,
ma'ozaka'oraz, na'iki konaunama'oraz.

§ **5:46** zaamaapauzonao tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **6:13** oia'o ai oo “Satan ai”.

Amen.]’†
14 “Umarina'atan an pidannao sha'apatanii oii kida'o u'ati, uDaru aokazi ia'o ma-
rina'atan nii ipai u'oian kapam. 15 Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao
sha'apatanii u'ati, aona'o nii uDaru marina'atan u'oian kida.

Tominkaru ati'o sanadinapa-karu

16 “Usanadinpan‡ an Tominkaru ati, aonaa utaapinpa'ana'a kasha'ora'a kawan,
tawunao kawanu'u taapinpauzonaouz kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao ĩpana'ada'akan
na'apam paaidinpan pataapinpa'akan ida'an manaunam kasha'ora'a kawan,
ĩaipan karikaonan paaitapa-kao pasanadinpan. Õkowaadan nii mishi'o u'ati, ĩnao
na'apainpainaouz ĩsha'apainpan, kawinipinaatina'a kainaou'u naa wuru'u pa'atadapa-
kao ida'an. 17 Mazan unao, usanadinpan dono Tominkaru ati, uchikaa uawun baara
kaiman, uramaudin na'iki umaoda uzowaud. 18 Aonaa kizi baokoinao aitapan
usanadinpan Tominkaru ati, soo uDaru aona'oraz utukapa-kao aitapan nii pa'an,
na'iki uDaru tukapa'oraz usha'apatan aimaakan aona'oraz baokoinao aitapan,
ukawinipinaatan nii unao.

Sha'apauzii aokazi ia'o
(Luke 12:33-34; 11:34-36)

19 “Mana'a ukasha'apauzi-tina'ana'a da'a'a imi'i baara'a, usha'apauz kainin nii, na'iki
uwuzaaritan nii, na'iki koidimikinao koidapan niizu. 20 Mazan usaabaa usha'apauz
nii aokazi ii, na'ii aona'o nii ukainin, aona'o nii uwuzaaritauzon, na'iki aona'o nii
koidimikinao koidapanuz. 21 Aizii na'iam pidan saabaan pasha'apauz, karikaonanu'o
nii utaapan panyukunuu, wuru di'iti'i utaapa-kiziz pasha'apauz.
22 “Wuru'u awunuiz na'apa'o lamp kawan ukanadapan pidan nanaa ati. Aizii
puawun kaimanan dono, ipai punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. 23 Mazan puawun
makaimankan an, punanaa mashaapan nii maruta'o-karu'u. Ukau'an kanada'o
makadan dono u'ida'a, maruta'o manawun ida'a'o pugaru.

Bauda'apa naobanai
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 “Aonaa turuu pidan poitoruitapa-kidinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon
uto'ora-kizaitapan nii bauda'apa'o, na'iki umarainpan nii ba'oran; kaimana'o nii
uizo'atin bauda'apa'o, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an aonaa turuu pidan
naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata.

Aonaa kizi nyukunui
kaziwadapa-kao

25 “Uruu idi õkian u'ati. Aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an
kanoma'o nii unika na'iki utuzan ni'o dau'u ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan
nii dau'an. Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki
nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai.
26 “Utukapa mooko kotu'uznao, aonaa ĩpaowinan. Udauna'an ĩso'otan mani papaoriba
aka na'iki ĩkasaba'uan maniz padapunaa iti. Mazan upu'a'o uDaru aokazi ia'o paan
ĩdyaun. Aizii mani unao, aonaa umarainapa-kao mooko powa'a zii kotu'uznao ai?
27 Na'ia'oram unao turuu umashaapan powa'a ukotua'ikin ukaziwadapan ida'an un-
yukunuu udau'an? Aonaa na'ia'oram.
28 “Kanom nii ukaziwadapan unyukunuu ukamichan dau'an? Utukapa amazada ii
aka'o soosoi kida sodan, na'iki na'apam ĩsoosoan. Aonaa ĩkaudinan dadara ĩtomapan mani
pakamichan. 29 Mazan õkian u'ati, King Solomon umanawunu'o usha'apauz konaunam

† **6:13** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. ‡ **6:16** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kida, upu'u aonaa ukakamichantinan konaunam soosoi kida kawan. 30 Tominkaru wuru'u konaunamada'oraz pinidi kida soda'oraz amazada ii aka. Aizii kakupa utukapa-kao, udauna'an umawaka'akan naa, uru'o ni'i naa ukawaoda-kao. Aona'o nii mooko Tominkaru kakamichantan unao na'apa? Kanom nii mooko umishidapan mapasaka sodi?

31 "Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza, oo kanoma'o nii ukamichan nii. 32 Na'apa kida'o dau'ana'a maaitapa-kainao Tominkaru kaziwadapauzon panyukunuu. Aokazi ia'oraz uDaru aitapanii uaipan aimaakan na'apa kida'oraz umashaapa-kinaa nii. 33 Mishi'oraiman utaa unyukunuu kiwiitapa zii Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki umashaapa na'iki usha'apatin Tominkaru aipan kawana'ati. Utaan nii ipai na'apa kida'oraz unao idiwau nii. 34 Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu waikana'ana'o uaiapanii dau'an. Usha'apanum idi waikana'ana'o aimaakan sha'apainpan nii waikana'ana'o ida'a. Ukau'an aonaa ukaziwadapa'a naa unyukunuu waikana'ana'o aimaakan dau'an.

7

Pidan dakotan pairiban oia'o nii
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 "Mana'a pudakota'ana'a ba'oran pidannao dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan pugaru dikauda'o nii. 2 Usha'apanum kau'an Tominkaru dakotan nii pugaru dikauda'o nii na'apa kapam pudakotan kawan ba'oran pidannao, na'iki na'apa'oram putaapan ba'oran pidannao, na'apa'o nii Tominkaru taapan pugaru kapam. 3 Kanom nii mooko pudi'itapan kaunuba sodi'o kaina'an puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u atamun idin kaina'an puawun ida'a? 4 Puka'iita zii pukian puiriban ati, 'Õso'ota kizi kaunuba'o puawun ai' atamun idin kaina'an pu'u puawun ida'a? 5 Pugaru taapinpauzo kaimana'o nii kaikini'i, puso'ota'a naa zii kiwiitapa atamun idin puawun ai. Uruu na'apa kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puiriban awun ai.

6 "Mana'a utaa'ana'a kaimana'o aimaakan Tominkaru di'iki'o arimarakanao ati, ĩtanawatina'akan nii u'ati karikaonan, na'iki ĩaroautapan nii unao. Mana'a ukaboota'ana'a umanawunu'o kawinipinaa kida'o usha'apauz kooshinao bii iti, ĩdakazaabi'ian nii karikaonan kidaz."

Pupishaan dono aimaakan taa-karu nii pu'atiz
(Luke 11:9-13)

7 Jesus kian koshan, "Upishaa aimaakan, taa-karu nii u'atiz; udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz; udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. 8 Usha'apanum idi ipai pidan pishaa'o aimaakan, taa-karu nii u'atiz; na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan niiz; na'iki dau-daupa'o paniinom da'ata-karu nii paniinom u'ati. 9 Daruinao, udani pishaan an pawanyukunuu nii u'ai, utaa mani kuba udani ati? 10 Oo upishaan an kopau u'ai, utaa mani kowazaz u'ati? 11 Oia'o unao padamata, upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati, aitaniimana'o nii uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii kaiman kida'o aimaakan pishainao ati paugaru. 12 Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan aimaakan sha'apata-kao pu'ati kapam. Na'apa'o daua'o wuru'u Moses na'iki Tominkaru prophetinnao kakinaori kidaz.

Mazowa'o dobaapa-kizai paniinom
(Luke 13:24)

13 “Umorota mazowa'o dobaapa-kizai paniinom ida'an, usha'apanum kau'an ka-
zowa'o dobaapa-kizai paniinom Tuubaru'o Tikazi pataka'utin-kizai di'iti'o wuru'u.
Na'iki masha'apannaa mako-karu na'an, ukau'an iriba pidannao makon na'an.
14 Mazan dobaapa-kizai paniinom karikaonanu'o kakupa-karu di'iti'o, mazowa'o na'iki
kasha'apannaa kapam mako-karu na'an. Ukau'an aonaa iriba'o nii mani pidannao
ikodanuzu.

Atamun, pa'aka ida'ana'o uaitapa-kao (Luke 6:43-44)

15 “Uzaudinpauzo pa'i wunao aia'a dakotinpainaouz prophetnao nii. Ĩwa'atin
nii u'ida'ati, na'apa masha'apatanu'u kaznizo kawan ĩaidinpan, mazan kichana'iki-
kia'o ĩkaduz wuru'u, na'apa baudokoru kawan. 16 Uaitapan nii ĩdyaun na'apa'oram
ĩsha'apatanii ida'an, na'apa paoribai aitapa-kao kawan pa'aka ida'an. Aonaa
na'apainim puikodan kaiwada-karu ida'a grape oo fig aka. 17 Ukau'an ziwu'o atamun
kaakan dono, kaimana'o nii u'aka kida, mazan maziwuka'o atamun, u'aka dikauda
kida'o nii. 18 Ziwu'o atamun, aona'o nii ukaakan dikauda kida'o idi; na'iki maziwuka'o
atamun, aona'o nii ukaakan kaiman kida'o idi. 19 Na'ia'oram paoribai dikauda kida'o
u'aka barota-karu niizu, na'iki kaboota-karu niizu tikazi wu'iti. 20 Ukau'an na'apa'o
ida'ana'o nii unao aitapan wunaou'u dakotinpainaouz prophetnao nii, ĩsha'apatanii
kida ida'an.

Kanoma'o nii morota Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti (Luke 13:25-27)

21 “Aonaa ipai'o nii mani pidannao wuru'u ‘Naobanai, Naobanai,’ kia'oraz ĩkian
õ'ati kawiizin Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, soo wunaou'u sha'apatina'oraz õdaru
aokazi ia'oraz aipan kawana'ati. 22 Na'apain Tominkaru widauan kamoon dono'o
naa pidannao, iriba'o nii pidannao kian õ'ati, ‘Naobanai, Naobanai, pu'uu ida'ana'o
wakowaadapauzon Tominkaru paradan. Pu'uu ida'ana'o wawaatan oia'o doronai kida,
na'iki iriba aimaakan umanawunu'o ukaimanan kida washa'apatan pu'uu ida'an.’
23 Mazan õkian nii ĩ'ati, ‘Aonaa õaitapauzon unao. Umako õ'ai, unao sha'apaapauzonao
oii kida'o.’

Dya'utama'o kabaun tomikinao (Luke 6:47-49)

24 “Na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki sha'apatina'oraz õparadan
kawana'ati, na'apa'o nii uruu aitapina'o pidan kawan, toma'oraz padapu nii dadara'o
baara'a. 25 Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, uwa'ozi kida paidan naa, utuubarun
paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, mazan
aonaa kabaun dorautan, utoma-kao idi dadara'o baara'a.

26 “Aizii na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki aonaa usha'apatinan
õparadan kawana'ati, na'apa'o uruu tawuru kawanu'o maaitapin-ka'oraz pidan,
toma'oraz padapu kaatu baara'a. 27 Wunu tuukia'o kaawan dono'o naa, wa'ozi kida
tuubarun paida baara ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati,
sariapa kabaun dorautan, ipai daunuuda'u.”

28 Aizii Jesus ipaian patominapa-kidan na'apa kida'o dau'an, tuukii pidannao
di'itinpan na'apam utominapa-kidan dau'u. 29 Powa'a zii umanawunun utominapa-
kidan pidannao wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u.

8

Jesus kakudan daonaiora kabishopa'o
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Jesus tokan ana'a naa naawazi daara iki, iriba pidannao da'anpan udawu'ati.
2 Masha'apakiaka daonaiora kaawan u'ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi* idi.
Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian u'ati, “Naobanai, punyukunuu na'apan dono,
õaitapa pukakudan nii õgaru, kaiman kizi'i naa õsaabainan.”
3 Jesus pishatan uruu na'iki ukian, “Na'apa õnyukunuu, pukakuda, kaiman pusaabain.”
Masha'apakiaka ubisho manaka'akan naa, na'iki kaiman usaabaina'akan. 4 Udauna'an
Jesus kian u'ati, “Puabata, mana'a pa'i pukowaada'ana'a na'ia'oram pidan ati, mazan
pumako sariapa puawunuuta-kidanaka pumada faadaa di'ii, na'iki putaa'a naa taauzo-
kariwaiz Tominkaru ati kakuda-kariwainao taauzoniaz Moses kakinaori kawana'ati.
Na'apa'o ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'ora'a naa pusaabainan.”

Jesus kakudan soldyaanao zowaunaa poitoru
(Luke 7:1-10)

5 Jesus kaawan dono Capernaum iti, Roman soldyaannao zowaunaa kaawan u'ida'ati
padopian idi. 6 Ukian, “Naobanai, kaina'a õpoitoru karinaan õdapu ii, tuukia'ora'a naa,
aona'a naa uka'iitan pakiitinan.”
7 Jesus kian u'ati, “Õmakon nii na'iti, õkakudanaka kizi uruu.”
8 Mazan ukian Jesus ati, “Aonaa Naobanai, aonaa umanawunu'o mani wuru'u õgaruz
pumako'ozon mani õdapu iti. Turuu pa'an puparadan karikaonan di'iki'i, kakuda'o nii
õpoitoru. 9 Õgaru na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu a'o, õgaru na'apa
kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u kapam. Õdyuudan dono bauda'apa soldyaa,
‘Pumako’ õkian an u'ati, umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa, ‘Puwa'ati’
õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono õpoitoru, ‘Pusha'apata wuru'u,’ õkian
an u'ati, usha'apatan niizu.”
10 Jesus abatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u, tuukii udi'itinpa'akan, na'iki
ukian wunao ati'i kasaba'ukinpainaouz pa'ida'ati, “Õkian mishi'o manawun u'ati,
aonaa na'apainim zii õikodauzon pidan Jewnao bii'i kaikapa'a manawun umishidanu'u.
11 Uruu idi õkian nii u'ati, iriba'o nii Gentilnao wa'atin di'ikinapa kida'a waoko ikinapu
na'iki wakadapu ikinapu, na'iki ĩsakanata'anan nii Abraham, Isaac na'iki Jacob tuma
konaukia'o aroapa-karu ida'ati, Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. 12 Mazan unao,
Tominkaru pidanannaouz na'ia'o ni'oraz padamata Tominkaru naobanai-tinan dono'o
naa, kaboota-karu nii unao maruta'o-karu iti. Na'ia'o ni'i naa uzaadan tuukii na'iki
ukuzowan nii uudako kida udopian idi.”
13 Uruu dauna'an Jesus kian naa soldyaanao zowaunaa ati, “Pukiwa'a naa pudapu
iti, na'apa'oram pumishidan manawun, sha'apata-kao nii na'apa pu'ati.” Na'apain aka
manawun poitorui kakuda'akan.

Jesus kakuda iriba pidannao
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Aizii Jesus kaawan dono Peter dapu iti, na'ii utukapan Peter imauzo washatinpan
bed paawa'a, tuukia'o omada wiichan pakarinaan idi. 15 Uruu idi Jesus zaamatan oka'u,
sariapa omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Na'iki'o okadishitan
otaan naa Jesus wanyukunuu nii.
16 Uruu wachuupunin kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao na'akan Jesus ida'ati
pairibannao oia'o doronainao zaamatapaniinao kida. Jesus waata oia'o doronainao

* **8:2** kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pidannao ai paparadan ida'an karikaonan. Na'iki ukakuda ipai karinainao. 17 Wuru'u
usha'apatan kaikapa kida'orazu'u, uruu umishian naa tawuru'u kotua'oraz prophet
Isaiah kianuz, “Pa'ida'a uzaamatan wa'ai wabaiatin-kinaa rinai kida, na'iki uso'ota
wa'ai wakarinauzo-kinaa kida.”

Da'ana'azoinao Jesus (Luke 9:57-62)

18 Jesus tukapan idi'i naa iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sariapa ukian
patominapa-kidaniinao ati, “Aushaa watarauka'a naa karishii baza iti.”
19 Bauda'apa pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati. Ukian
u'ati, “Tiichaa, õda'anan nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti.”
20 Jesus dako'atin na'iki ukian u'ati, “Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida, kotu'uznao
kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwashatinauzo-kizi
nii, na'iki aonaa usookapauzo-kizi nii.”
21 Ba'oran daonaiora tominpa'o Jesus di'iki kian u'ati, “Naobanai, õdidanaka kizi zii
õdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an õda'anan pugaru.”†
22 Mazan Jesus kian u'ati, “Puda'an õgaru. Marii mawakainao didan pairiban
mawakan.”‡

Jesus mashaatan ma'ozaka'o awaru (Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Jesus paidinan kanawa zo'iti, utominapa-kidaniinao makon kapam utuma kar-
ishii an. 24 Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan karishii an, na'iki kanawa
kichana'iti-kia'a naa, udaawadainan wunu paran idi. Mazan Jesus, uda'awun.
25 Sariapa utominapa-kidaniinao pokowauanuzu. Ĩkian u'ati, “Kadiman Naobanai!
Kadiman! Pukazannaata waunao! Wanaraan ni'i naa!”
26 Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii dii utarian? Masakauda'u'o sha'a karikaonan umishi-
dan?” Udauna'an ukadishita'akan, uru'u naa udyuudan ma'ozaka'o awaru na'iki wunu
paran mashaadinan. Sariapa mishi amazada mashaadina'akan mashaa.
27 Tuukii udi'itinapa-kida'akan patominapa-kidaniinao. “Kanom kaduzu'u naa pidan
uruu?” ĩkian. “Atii awaru na'iki wunu paran mishida zii uparadan.”

Jesus kakudan oia'o doronainao zaamatapaniinao (Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Jesus kaawan dono'o naa karishii baza iti Gadara Baara itinapu, na'ii pamakopa-
kizi an, dya'utam pidannao ikodapanuzu, kodita'akainao pamashaapa-kizi baaranai
ia'o, ka'unaru kida di'iki.§ Wuru'u ĩnaouz oia'o doronainao zaamatapaniinao, ukau'an
to'oraba'o ĩdyaun. Una'apan idi, aonaa kanom makouzon na'ii'aka'o dunapo ida'an.
29 Sariapa ĩkadakon u'ati diiwa'o ida'an, “Pugaru Tominkaru Dani, kanom puaipan
wa'ai? Pupataka'uta'anan naa sha'a waunao wapataka'uta-kao kamoon ua'ii zii?”
30 Aonaa munapo manawun mani ĩnao di'iki, kaina'a iriba'o kooshinao aroapatinan.
31 Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. Ĩkian u'ati, “Puaipan an wamakon
di'iki'i, pudyuuda shoman waunao wamorota'an kizi kooshinao di'iti.”
32 “Umako,” Jesus kian ĩ'ati. Uruu idi ĩkodita'akan daonaioranao di'iki, na'iki ĩmakon
ĩmorota'anan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan karishii danoma
katawudapuzun di'iti, ĩwaotan karishii baoko iti, na'iki ipai ĩnaraan. 33 Uru'u naa kooshi-
nao taapikinao dima'akan donoi iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan ipai na'apam aimaakan

† **8:21** Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an õda'anan pugaru. oo “Naobanai, aona'o nii zii õmakon kai. Kaina'a õdaru tuukian. Aizii umawakan an, õdidan nii zii uruu. Uruu dauna'an õmakon nii pudawu'ati.”

‡ **8:22** Marii mawakainao didan pairiban mawakan. oo “Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan.” § **8:28** Uruu dono pidan baaranaa, kuba uun ii kida'o pa'an.

sha'apainpan dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam oia'o doronainao zaamatapaniinao sha'apata-kao. 34 Uruu idi ipai donoi sannao makon ĩikodapa'anan Jesus. Ĩikodapan dono'o naazu, kaziwa'o ida'an ĩdyuudanuzu ĩaipan umakon pawiizi iki.

9

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Uruu dauna'an Jesus paidinan patominapa-kidaniinao tuma kanawa zo'iti ĩtaraukan karishii an powaa iti'i naa pamashaapa-kizi iti.* 2 Na'ia'a naa pidannao na'akan daonaiora machi'ikaka'o Jesus di'iti pawashatinapa-kizi baara ida'an. Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun paugaru, sariapa ukian machi'ikaka'o pidan ati, "Pusaabaa punyukunuu õdani, ipai õso'otan pu'oian."

3 Pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian panyukunuu ii, "Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an."

4 Jesus, uaitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati, "Kandii nii udi'itinpan õdau'u oia'o ida'an? 5 Na'ia'oram masha'apannaa: 'Ipai pu'oian mainaabata-kao' kii, oo 'Pukadishita na'iki puchi'ika' kii? 6 Mazan õaidan nii u'ati Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan mainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a." Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, "Pukadishita, puna'aka puwashatinapa-kizi na'iki pumako'o naa pudapu iti." 7 Machi'ikaka'o pidan kadishita'akan na'iki umakon naa padapu iti.

8 Aizii pidannao tukapan idi kaikapa'o sha'apanu'u, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkonaukiikidan Tominkaru utaan idi umanawunu'o ma'ozaka-karu pidan ati.

Jesus dapadan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Aizii Jesus makon naa na'iki, pamakopa-kizi an utukapa zaamaapauzo tax puraatannaa, Matthew kia'o u'uu, usakanatapan kabaun pakaudin-kizi nazo ii. "Puwa'ati õtuma," Jesus kian u'ati. Sariapa Matthew kadishita'akan na'iki umakon naa utuma.

10 Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Matthew dapu ii. Na'ii iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao aroopan ĩtuma. 11 Phariseenao tukapan idi uaroopan na'apainao pidannao tuma, sariapa ĩkian Jesus tominapa-kidaniinao ati, "Kanom nii utiichaan aroopan oiainao tuma?"

12 Jesus abata ĩna'apanuz kaikapa'a, uruu idi ukian ĩ'ati, "Ziwuinao pidannao, aonaa ĩaipan daakataa, soo karinainao pa'an. 13 Umako utominapa kizi na'apa'oram Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian. Ukianuz, 'Kamunan-karu õaipan u'ai, aonaa taain-karu kawaoda-kariwai uzai ida'an mani.'† Ukau'an aonaa kaimanainao mani wuru'u õdapada'ananiinaouz, mazan oiainao."

Jesus pishaa-kao sanadin-karu dau'u
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Bauda'apa kamoo John Chikaawunuupauzo tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati. Ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, "Kanom nii waunao na'iki Phariseenao sanadinpauzon‡ Tominkaru ati, mazan putominapa-kidaniinao, aonaa pa'an ĩsanadinpauzon Tominkaru ati?"

15 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Na'apa dii uaitapan mazida'o daonaiora dapadaniinao mashaapan kasha'ora mazida'o aroapa-kizi ii, mazida'o daonaiora na'an pu'u

---

* **9:1** Jesus mashaapa-kizi wiizai dakota-kao Capernaum. † **9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:14** sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩtuma. Aonaa turuu una'apan. Mazan daonaiora mazida'o zaamata-kao dono ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩkasha'oran na'iki ĩsanadinpan."

16 Udauna'an Jesus kian koshan, "Aonaa pidan zimindotauzon pakamichan zaam dadotan pa'ina'o kamicha idin idi, usha'apanum kau'an shokota'o nii zii wuru'u pa'ina'oraz kamicha idin uzaama'o ai, na'iki powa'a'o nii zii umanawutan wuru'u udadotanuz.

17 "Na'iki aonaa pidan kawazootauzon kaiwauzo-kariwai'i naa wine kinnaa§ pa'ina'o zii wine toma-kao idi. Pa'ina'oraz zii wine poodan nii utada'okan nii wuru'u kaiwauzo-kariwaiz naa ukinnaa, uruu wine wakudinan ni'i naa, na'iki ukinnaa pataka'uinan ni'i naa kapam. Uruu idi karikaonan da'i pidan tomauzon pa'ina'o wine kinnaa papaida-kizi nii pa'ina'o wine. Utoma-kao dono na'apa, aona'o nii ukinnaa sha'apan."

Mawakaiba zunaaba sodi na'iki izaipa'o zunaaba (Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Jesus kadakotinan pu'u zii, Jewnao zowaunaa kaawan u'ida'ati. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian, "Õdani zunaaba sodi mawakan aizii aka, upu'u mazan puwa'ati pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi." 19 Sariapa Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa utuma.

20 Aizii na'a'o zun baiatina'o 12 wunu paizaipan idi. Okaawan Jesus barau ikinapu na'iki opishatan ukamichan danoma karikaonan. 21 Usha'apanum kau'an panyukunuu ii okian, "Õpishatan an uchaakitan karikaonan, õkakudan nii."

22 Jesus padantina'akan, sariapa utukapanuzo, na'iki ukian o'ati, "Ma'ozaka putaapa punyukunuu õdani, pumishidan idi'o, pukakudan." Na'iki'i naa mishi sariapa okaku-dan.

23 Uruu dauna'an Jesus kaawan Jewnao zowaunaa dapu iti. Na'ii utukapan iriba taupauzonao na'iki muraapainao mawaka'o ati. 24 Uruu idi sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Ukodita di'iki'i, aonaa omawakan mani wuru'u, oda'awun karikaonan." Ipai pidannao shaazootinan una'apan idi. 25 Pidannao koditan dauna'an, uru'u naa Jesus makon zunaaba sodi di'iti, na'iki uzaamatan naa paka'u kadu'ikizo. Sariapa okakuda'akan na'iki okadishita'akan. 26 Pidannao kakuwaapan di'oraz dau'ana'a ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan dya'utam daonaioranao ishaawunnao

27 Udauna'an Jesus makopan pu'a'a naa na'iki, dya'utam daonaioranao ishaawunnao da'anpan uruu. Ĩkadakoinan diiwa'o ida'an u'ati. "David Takaan-daun,* pukamunan-kida waunao," ĩkian.

28 Jesus morotan dono'o naa kabaun nazo iti, uru'u naa ishaawunnao kaawan u'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Umishida turuu õkakudan unao?"

"Wamishida, Naobanai," ĩkian u'ati.

29 Uru'u naa Jesus pishatan ĩawun kida, na'iki ukian ĩ'ati, "Umishidan idi, na'apa'o nii usha'apan." 30 Sariapa ĩtukapa'akan naa. Uru'u naa Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan ati kanom sha'apan u'ati." 31 Mazan upu'u ĩmakon, ĩkakuwaapa'anan udau'an, ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan maparadan-ziiwa

32 Wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao mako'okan pu'u zii, pidannao na'akan Je-sus ida'ati maparadanu'o daonaiora, wuru'u umaparadanunuz oia'o doronai kaina'an

---

§ **9:17** wine kinnaa: uzai mada idi'o utoma-kao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **9:27** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

idi'o u'ida'a. 33 Aizii Jesus waata'akan dauna'an oia'o doronai u'ai, sariapa uka-paradanu'ukan. Tuukii pidannao, kasaba'ukinpainao na'ii, di'itinpan, na'iki ĩkian, "Aonaa watukapauzon zii kaikapa'ora'a aimaakan sha'apata-kao Israel an."
34 Mazan Phariseenao kian, "Oia'o doronainao naobanaa taan idi'o u'ati ma'ozaka-karu wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao."

Jesus kasha'oran pidannao dau'an

35 Jesus makon umorowautapan ipai donoi na'iki wiizai sodi kida kawana'ati. Utominapatin-kidan pidannao synagogue ii kida, na'iki ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'an, na'iki ukakuda pidannao karinainao pabi'inaaka kida'o rinai idi. 36 Tuukii ukasha'ora-kidan ipai wuru'u pidannaouz utukapan idi ĩdopian, na'iki aonaa ĩaitapan na'apam naa pasha'apatinan pa'ida'a, na'apa kaznizonao kawan, aona'oraz ĩtaapiki nii. 37 Ukau'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Udaru paoribai baawu, dyuua'a naa u'aka, mazan aonaa kaudinainao iriban kasaba'ua'o niizu. 38 Utoriinapa kapaoriba'o ati, uzaamata kizi kaudinainao nii kasaba'uupainao nii wuru'u papaoriba aka kidaz."

10

Jesus zaamatan
12 pidannao
apostlenao nii
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, na'iki utaan ma'ozaka-karu ĩ'ati ĩwaata-kinaa nii oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki ĩkakuda kizi pidannao karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai ai. 2 Di'i ĩ'uu kida'a 12 pidannao Jesus zaamatan apostlenao* nii: kiwiin Simon, dakotapa-kariwaiz Peter kii, na'iki u'inawuzu Andrew; James na'iki u'inawuzu John, ĩnao Zebedee dainao; 3 Philip na'iki Bartholomew; Thomas na'iki Matthew, Matthew uruu zaamaapauzoz da'i tax puraatannaa; James, Alphaeus dani, na'iki Thaddaeus; 4 Simon, uruu Patriot;† na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Jesus dyuudan
12 apostlenao
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Aizii Jesus dyuudan naa 12 pazaamataniinao apostlenao nii. Ukakinaowa'akan ĩdyaun, ukian, "Aonaa umako'ona'a Gentilenao‡ di'iti, na'iki Samaria Baara sannao,§ mashaapa-kizi kida donoi di'iti. 6 Mazan umako pa'an õpidanannao Israelitenao di'iti, waziwadinainaouz kaznizo kawan. 7 Umako ukakuwaapa'an ukowaada kizi maonapa'a naa Tominkaru naobanai-tinan. 8 Ukakuda karinainao, ukadishita-kida mawakainao powaa iti. Ukakuda baiatinainao kichana'iki-kia'o bishoi idi, na'iki uwaata oia'o doronainao pidannao ai. Õtaanii ma'ozaka-kinai u'ati mawinipinaa-daun, ukau'an usha'apata'a naazu mawinipinaa-daun.
9 "Umakon dono, aonaa una'akapa'ana'a upuraatan umashaapa-kinaa nii; 10 mana'a una'aka'ana'a umako-kizi iti usaakon oo ba'oran ukamichan oo ba'oran udazkidi oo uwadookori nii. Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwinipinii. 11 Ukaawan dono na'ia'oram donoi oo wiizai di'iti, udawata pidan

* **10:2** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **10:4** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. ‡ **10:5** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **10:5** Samaria Baara sannao: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'ii. Na'ia'oram dapaapan an unao, umashaapa ĩdapu ii atii udobatan na'iki.
12 Umorowautan dono pidannao dapu iti, ukii ĩ'ati, 'Marii kaiman-karu Tominkaru
di'iki'o na'an utuma.' 13 Ĩdapaapan dono unao kaiman, marii kaimana'oraz uparadan
na'ian ĩtuma. Mazan ĩmadapaapakan an unao kaiman, ukiwa-kida powaa iti wuru'u
kaimana'oraz uparadan. 14 Aizii ĩmadapaapakan dono unao kaiman, oo aonaa ĩabata'azon
ukuwaa, udobata na'iki uparauda'aka imi'i ukidiba di'iki ĩawunuutapan pu'u."* 15 Jesus
kian, "Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa
pidannao, Tominkaru pataka'utan nii na'iainao pidannao donoi ii, powa'a zii wunao
aia'a Sodom na'iki Gomorrah sannaouz."†

Pataka'uta-karu nii kaudinainao Tominkaru ati (Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Jesus kian koshan, "Uabata, õdyuudan unao na'apa kaznizonao dyuuda-kao kawan
baudokorunao bii iti. Ukau'an uaitapin na'apa kowazaz kawan, mazan umashaapa
kaiman pidannao tuma orid kawan. 17 Uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an
pidannao zaamatan nii unao na'iki ĩna'akan nii unao kootowapa-kizai iti, na'iki ĩba'izian
nii unao synagogue ii kida. 18 Na'iki ĩna'akan nii unao kazowautapainao wiizai kanaapu
ati na'iki kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii. Na'apa'o ida'ana'o nii ukowaadan ĩ'ati,
na'iki ba'oran pidannao ati, Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o. 19 Aizii uzaamata-kao dono
na'iki utiwaa-kidapa-kao dono kootowapa-kizi ii, mana'a udopia'ana'a udawatan dau'u
na'apam nii ukian. Taa-karu nii u'ati uaitapa-kinaa nii na'apam nii ukian. 20 Ukau'an
uparadan an na'apain, aonaa unaou'o ni'i naa mani parada, mazan uDaru Tominkaru
Dorona'o nii parada unao ida'an.

21 "Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao, na'iki daruinao na'apa'o nii
ĩzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki pudaronao, na'iki
ĩzowii-kidan nii ĩdyaun. 22 Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao õdikin ii. Mazan kanom
tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu. 23 Upataka'uta-kao
dono umishidapan dau'an õgaru bauda'apa'o wiizai di'ii, ukidoapa ba'oran wiizai di'iti.
Õkian mishi'o manawun u'ati, aona'o nii zii ukaudin-kizi ipain Israel an kida'o wiizai
an, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan ua'ii powaa ati.

24 "Aonaa tominpa'o pidan umanawunun patiichaan ai, na'iki aonaa poitorui
umanawunun panaobanaa ai. 25 Ukau'an turua'o wuru'u tominpa'o pidan tomina-
panuz patiichaan kawan, na'iki poitorui na'apa panaobanaa kawan. Kadapu'o dakota-
kao an Beelzebul‡ kii, aitaniiman udapu ainao pidannao powa'a'o nii zii ĩdakoapa-kao.

Kanom ai tarii-karu (Luke 12:2-9)

26 "Ukau'an aonaa utaria'ana'a pidannao ai. Ipai dizapa-kariwai, aida-kida-kao
niizu, na'iki ipai taapa-kariwai kida mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. 27 Wuru'u
aimaakan õkowaadaniaz unao ati karikaonan, ukowaada'a naa pa'iz ipai pidannao ati.
Kanom aimaakan mashauda'u'o õkowaadan u'ati, ukowaada'a naa pa'iz diiwa'o ida'an
pidannao abata kiziz. 28 Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a zowia'oraz pidan, mazan
udoronaa, aonaa ĩka'iitan pazowian pa'an. Mishi'oraiman utarii pa'an Tominkaru ai,
ka'iita'oraz pakabootan pidan na'iki udoronaa Tuubaru'o Tikazi wu'iti. 29 Aonaa mooko
dya'utama'o parikowarunao toriauzo-kao masakauda'u sodi'o puraata ida'an karikao-
nan, mazan upu'u aona'o nii bauda'apa udaru Tominkaru kashaapan ĩwaotan imi'i
baara ati. 30 Na'iki Tominkaru aitapanii ipai na'apauda'u'oran uzowaud kida uzowau

---

* **10:14** Kidibai parauda-kao, ukainaabatan Tominkaru marina'atan nii ĩnao. † **10:15** Sodom na'iki Gomorrah: kotua'o donoinao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **10:25** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

ida'a. 31 Ukau'an aonaa utaria'ana'a, usha'apanum kau'an powa'a'o zii umarainapa-
kao iriba'o parikowarunao ai.
32 "Na'ia'oram pidan kowaada'o õpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o
nii kapam õkowaadan õpidanan uruu, õdaru aokazi ia'o kanaapu'u. 33 Mazan na'ia'oram
pidan kowaada'o pamarina'atan õgaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam
õmarina'atan uruu õdaru aokazi ia'o kanaapu'u.

Aonaa kaimanaaka-karu mani,
mazan mizaataaka-karu
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 "Aonaa uzauda-kida'ana'a õkaimanaaka-kida'anan mani pidannao pa'atiaaka wuru'u
õwa'atinuz da'ati'i imi'i baara ati. Õwa'atin aonaa õkaimanaaka-kida'anan mani pidannao,
mazan õmizaataaka-kida'anan ĩdyaun pa'atiaaka. 35 Õwa'atin õpana'ada'anan daonaiora
nyukunuu padaru ai, zun padaro ai, dinizoi paimauzo ai. 36 Puiribannaou'o nii
manawun wuru'u putarubanao ni'oraz.§ 37 Na'ia'oram pidan marainpa'o padaru oo
padaro powa'a zii pamarainpan ai õgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan õgaru.
Na'ia'oram pidan marainpa'o paudani powa'a zii pamarainpan ai õgaru, aonaa turuu
na'apa'o pidan da'anan õgaru. 38 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,*
aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan oo ukaudinan õtuma. 39 Na'ia'oram pidan aipa'o
pakakupan pa'ida'a, waziwa'o nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai. Mazan kanom
marina'ata'o pamashaapauzon kaduz pamishidan dikin ii õgaru, uikodan nii karikao-
nanu'oraz kakupa-karu.

Wawinipa kida
(Mark 9:41)

40 "Na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan unao, kaimana'o udapaapan õgaru ka-
pam wuru'u; na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan õgaru, kaimana'o uda-
paapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru kapam. 41 Na'ia'oram pidan dapaapa'o prophet,
uaitapan idi Tominkaru prophetin uruu, taa-kao nii uwinipa nii na'apa prophet
kawan. Na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan kaimana'o pidan, ukaimanan
idi, na'apa'o nii uwinipa nii taa-kao kaimana'o pidan kawan. 42 Na'iki na'ia'oram pidan
taa'o wunu bauda'apa'o õpidanan tuzan nii, aonaan pu'u padamata umanawunun,
mazan õpidanan uruu, mishi'o nii ukawinipinaata-kao na'apa'o dikin ii."

11

John Chikaawunuupauzo dyuudan papoitorunao
Jesus di'iti
(Luke 7:18-35)

1 Jesus ipaia'akan dauna'an patominapa-kidan 12 patominapa-kidaniinao, uruu
dauna'an umakon naa, utominapa-kida'anan na'iki ukakuwaapatina'anan wiizai kida
kawana'ati, Galilee Baara an kida'oraz.
2 Taraa-kizai ia'o John Chikaawunuupauzo, uabatan dono Christ sha'apatanii kida
dau'u, uruu idi udyuudan patominapa-kidaniinao pishaa'anan Jesus. 3 Ĩkaawan dono'o
naa u'idi'iti ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati, pugaru'u naa mishi wuru'u wa'ati'o ni'oraz
John kowaadauzoniaz, oo wazaudapa zii ba'oran?"
4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Umako powaa iti John di'iti, ukowaada'an kanom ua-
batanii na'iki utukapanii õsha'apatan: 5 ishaawunu'o, turuu utukapan; machi'ikaka'o,
chi'ika; kabisho'o kichana'iki-kia'o bishoi idi, kaiman ubisho manakan; makina'o,

§ **10:36** Micah 7:6 * **10:38** una'aka'azon pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

abata; mawaka'o, kakuda-kao powaa iti; pataka'utina'o, abata Kaimana'o Kuwai.
6 Konaukia'o nii pidan aona'oraz ukashadan pamishidapan õgaru."
7 John tominapa-kidaniinao kiwan dauna'an, Jesus kakuwaapan naa John dau'u
iriba'o pidannao ati. Ukian ĩ'ati, "Umakonkan dono'oraz John di'ii mapidantaka'o
baara ia'oraz, sha'apa'oram pidan uzauda-kida utukapan na'ii uruu dono? Pidan,
pinidi saba awaru dawuapa-kidanii kawanu'o? 8 Kanom sha'a utukapa'azon na'ii
umakonkanuz na'ii? Daonaiora, umanawunu'o kamicha kida ukaiwadapanii? Pidan
kaiwaadapa'oraz na'apa'o kamicha, mashaapa'o umanawunu'o kabaun ii. 9 Ukowaada
õ'ati, kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkan dono na'ii? Tominkaru prophetin
sha'a? Prophet mishi uruu, mazan powa'a zii prophet ai. 10 Uruu John dau'ana'o saada-
kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a. Ukianuz.
'Puabata, õdyuudan pidan pu'ua'ati kakuwaapa'o nii õ'ati,
uru'o nii saabaa pumako kizi.' "*
11 Udauna'an Jesus kian, "Mishi'o õkian u'ati, aonaa na'iam pidan shakata'o da'a'a
imi'i baara'a umanawunu'o nii John Chikaawunuupauzo ai. Mazan pidan, aona'oraz
umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai.
12 "John Chikaawunuupauzo sakadan di'iki'o pakaudinan atii kai, Tominkaru
naobanai-tinan tuubarudinan, dikauda'o pidannao tiwaan pu'u pamashaatanuz.
13 Kiwiitapa John kakuwaapan ua'ii, ipai kotua'oraz Tominkaru prophetinnao
kakuwaapan, na'iki kotua'oraz Moses kakinaori kowaadan na'apam nii aimaakan
sha'apan. 14 Aizii umishidan an wuru'u ĩkuwaa kidaz, John, uru'u naa wuru'u Elijahaz,
ĩkowaadaniaz Tominkaru dyuudan nii.† 15 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!
16 "Na'apam dii mani õkainaabatan kainao pidannao? Na'apa'o ĩdyaun koraiziannao
kawan sakanatapainaouz pamakinaotin-kizi ii, kadakoinpainaouz pa'atiaaka. 17 Ĩkian
kaikapa'a: 'Watauan pu'u mazida-karu kunnaa unao ati, mazan upu'u aonaa ukonau-
pan. Wakunuian pu'u u'ati baaranai ia'o ukunuuauzo-kao, mazan upu'u aonaa uza-
adan.' 18 Ukau'an na'apa'o John, sanadinpauzo uruu, na'iki aonaa utuzapauzon. Uruu
idi pidannao kian udau'an, 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' 19 Aizii Daonaiora Aokazi
Iki'o aroopauzon na'iki tuzauzo wine, uru'u naa pidannao kian udau'an, 'Aushaa,
utukapa arawu'u kashabakizi na'iki tuzapauzo uruu. Unaudapa pakaminauda'u-
tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki ba'oran oiainao pi-
dannao tuma.' Tominkaru aitapaaban wuru'u tukapa-kida-kariwaiz umishiin wuru
ida'ana'a sha'apaapa-kariwaiz."

Donoi ii kida'o pidannao, aonaa ĩmishidan Jesus (Luke 10:13-15)

20 Donoi kida, Jesus sha'apata-kiziz iriba umanawun kida'o aimaakan padamata,
mazan upu'u aonaa na'ii sannao tanawatinan pa'oian ai. Uruu idi Jesus aidan
paparadan na'ii sannao mamishidakan dikin ii. 21 Ukian, "Kasha'ora'o nii man-
awun pubaiaapan Chorazin! Pugaru Bethsaida, na'apa'o nii pubaiaapan kasha'ora'o
manawun! Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan sha'apata-kariwaiz u'ida'a,
usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon‡ ii, sariapa mani na'ii sannao morokodan
kamicha kasha'ora-karu daara kida. Na'iki sariapa mani ĩkadadainan pariti'i idi, ĩtukapa-
kida-kinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. 22 Mishi'o õkian u'ati, awutapa'o nii
zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, wuru kamoo dono'o
Tominkaru kootowapa-kidanuz naa pidannao.
23 "Aizii unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa,
mazan kii'an ukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Wuru'u umanawun kida'oraz

* **11:10** Malachi 3:1 † **11:14** Malachi 4:5 ‡ **11:21** Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

aimaakan, sha'apata-kariwaiz u'ida'a sha'apata-kao an mani Sodom§ ii, kaina'a zii mani wuru'u donoiz kai. 24 Mishi'o, ukau'an Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan unao, Sodom sannao ai."

Uwa'ati õ'ida'ati
usookapa kizi
(Luke 10:21-22)

25 Na'apain uruu dono Jesus toriinpan, ukian, "Õdaru, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao naobanaa, õkonaukii-kidan pugaru, usha'apanum kau'an putukapa-kidan idi'i naa pa'inainao ĩtominpan ati, pumataapadakaniaz umanawunu'o aitapainao aitapan. 26 Mishi'o õdaru, na'apa kida'o sha'apan puaipan kawana'ati'o."

27 Aizii Jesus kian ĩ'ati, "Õdaru taanii õ'ati ipai aimaakan pa'idi'iki kida'oraz. Aonaa kanom aitapan õgaru uDaniz, soo õDaru. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani. Na'iki pidannao õzaamataniinaouz aitapa'o nii uruu.

28 "Uwa'ati õ'ida'ati ipai unao mizainainao kimisha'o padowautapanii idi, õtaan nii sookapa-karu u'ati. 29 Uzaamata õdopawa, una'aka kiziz na'iki utominapa õ'idi'iki, usha'apanum kau'an kaimana'o õnyukunuu na'iki aonaa atadinpa'o mani wuru'u õgaruz. Uruu idi uikodan nii mishi'o manawun sookapa-karu. 30 Wuru'u õdopawa õtaan ni'oraz u'ati masha'apanna'o na'iki shaakada'o."

12

Jesus uruu
Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan patominapa-kidaniinao tuma zakapu an paoribai wheat baawu an. Na'apain utominapa-kidaniinao zamazin naa, uruu idi ĩkaraowaanan wheat aka, na'iki ĩnikapaanan naazu. 2 Aizii Phariseenao tukapan idi ĩsha'apatinanuz na'apa, sariapa ĩkian Jesus ati, "Putukapa, putominapa-kidaniinao aonaa ĩizo'atin mani wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz kaikapa'ora'a Sookapa-karu Kamoon dono."*

3 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru dono'o uruu na'iki upidanannao zamazin dono'oraz?† 4 Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'iki unikan papidanannao tuma bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Na'apa'oraz wazootapa-karu kakinaorii wuru'u pidan nikanuz wuru'u bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo faadaanao karikaonan taapada-kariwaiz ĩnikan wuru'u breadiz. 5 Na'iki aonaa mooko uaitapan Moses kakinaori ida'a'oraz usaadinpan, ukowaadanuz faadaanao sha'apata pakaudinkiz, Tominkaru Dapu ii sookapauzo-karu kamoon dono, mazan upu'u aonaa ĩtaapa-kao ĩsha'apatan oia'o, ĩmaizo'atikan pu'u kakinaorii? 6 Õkowaadan nii u'ati, di'i utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Tominkaru Dapu ai. 7 Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, 'Kamunanuaba-karu wuru'u õaipaniaz, aonaa uzai taa-kariwaiz mani.' Uaitapan an mani kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karuz, aonaa mani udakotan pidannao oiainao nii, masha'apata-kainaouz oia'o. 8 Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o Sookapa-karu Kamoon naobanaa uruu."

Jesus kakudan pidan
makiitaka'o paka'u
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

---

§ **11:23** Sodom: kotua'o donoi mainaabata-kariwaiz pidannao oian idi. (Genesis 19:24-28) * **12:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. † **12:3** 1 Samuel 21:1-6

9 Na'iki'o Jesus makon synagogue iti. 10 Na'ii na'a'o daonaiora, aonaa uka'u kiitinan,
mawaka'o uka'u. Pabi'i kida pidannao na'ii aipainao pazaamatan Jesus usha'apatinan
ida'an pana'iti kakinaorii ai. Uruu idi ĩpishaanuzu, ĩkian, "Aonaa mani u'oian wakaki-
naorinaa ati pidan kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono?"
11 Jesus dako'atin, ukian ĩ'ati, "Na'apa dii mani unao sha'apatinan bauda'apa'o u'uza
kaznizo waotan an munapo'o ka'unaru di'iti Sookapa-karu Kamoon dono? Aona'o nii
mani uso'otankanuz na'apain? 12 Aizii pidan mani, powa'a'o zii umanawunun kaznizo
ai. Ukau'an aonaa u'oian wakakinaorinaa ati, washa'apatan kaimana'o Sookapa-karu
Kamoon dono." 13 Uru'u naa ukian daonaiora makiitaka'o paka'u ati, "Pusawada
puka'u." Sariapa usawada'akanuz, na'iki sariapa uka'u kaimana'akan na'apa ba'oran
uka'u kawan.
14 Uruu idi na'iki'o Phariseenao makon ĩkadakotina'anan pa'idiwaru sodi, ĩaitapa'azon
na'apam kizi pazowian Jesus.

Tominkaru zaamatanii papoitoru nii

15 Jesus abatan naa na'apam pasha'apata'azoo-kao, sariapa umakon na'iki.
Na'iki iriba pidannao da'ananuzu. Uruu dono ipai ukakudan karinainao na'ii.
16 Ukakinaowa'akan ĩdyaun, aonaa kizi ĩkakuwaapan udau'u ba'orainao ati. 17 Uruu
umishian naa na'apa'oram Tominkaru kiauzonuz prophet Isaiah ida'an.
18 "Di'i uruu'u õzaamataniaz õpoitoru nii,
uruu wuru'u õmarainapanii na'iki õnyukunuu-ati'oraz.
Õtaan nii õdoronaa u'ida'a, na'iki ukakuwaapan nii
sakitapa'o mashaapa-karu Tominkaru tuma'o dau'u,
ipai pabi'inaaka'o pidannao ati.
19 Uruu wuru'u õzaamataniaz õpoitoru nii,
aona'o nii ukadakowaakapauzon, na'iki aona'o nii ukadokouzon diiwa.
Aona'o nii uparadan diiwa'o ida'an dunapo an kida.
20 Aona'o nii umanawutan ramitapa'o,
na'iki aona'o nii umakadan suduupa'o upu'ukapan.
Ukau'an karikaonanu'o nii ukamunanban,
atii udikintan nii oii kida'o aimaakan mishi'o kaiman-karu ida'an.
21 Na'iki uruu ati'o nii ipai pidannao donozinaa kida nyukunuu,
ĩzaudapan pakazannaata-kao."‡

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a (Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Uruu dauna'an pidannao na'akan Jesus ida'ati ishaawun na'iki maparadanu'o
pidan, wuru'u una'apaitanuz oia'o doronai kaina'an idi'o ida'a. Ukau'an Jesus kakuda
uruu. Uruu idi kaimana'a naa uparadan, na'iki kaimana'a naa utukapan. 23 Tuukii
pidannao di'itinpan Jesus sha'apatanii kida dau'an. Uruu idi ĩkian, "David Takaan-
daun§ mani arawu'u?"
24 Aizii Phariseenao abatan idi ĩna'apan, sariapa ĩkian pa'atiaaka, "Oia'o doronainao
naobanaa Beelzebul* taan idi'o uma'ozaka-kinaa nii wuru'u uwaatanuz oia'o doron-
ainao."
25 Jesus aitapa na'apa'oram ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Bauda'apa'o wiizai
ida'a'a pidannao mashaapan, ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii wiizai na'an
kotua'iki. Na'ia'oram pidannao donoi ainao, ĩmashaapan an buutaaka pairibannao ai,

‡ **12:21** Isaiah 42:1 § **12:23** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. * **12:24** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii donoi na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a buutaakapan an pairibannao ai, na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii ĩmashaapan baokopa kotua'iki. 26 Aizii Satan waatan an papoitorunao oia'o doronainao, ĩbuutaakapan na'iki ĩmizaataakapan pa'atiaaka wuru'u. Ukau'an aona'o nii Satan naobanai-tinpan kotua'iki. 27 Unao, ukian õwaatan oia'o doronainao, oia'o doronainao naobanaa Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozakakinaa nii. Mazan kanom taa'oraz mooko unao pidanannao ati ĩma'ozakannaa nii, ĩkaboota-kinaa nii oia'o doronainao? Beelzebul? Aonaa. Ukau'an uruu na'apa kida'oraz kainaabata u'ati, na'apa'oram wuru'u upozawatapanuz. 28 Mazan wuru'u õwaatanuz oia'o doronainao pa'an Tominkaru taanii ida'ana'o õ'ati padoronaa õma'ozakannaa nii, na'apa'o kainaabata kaina'a'a naa Tominkaru naobanai-tinan ubii'i.

29 "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u: Aonaa na'ia'oram pidan ka'iita'o nii pamorotinan ma'ozaka'o daonaiora dapu, una'aka'azon an usha'apauz kida u'ai udapu iki, soo udodowan nii zii wuru'u ma'ozaka'oraz pidan kiwiin. Uruu udauna'an turua'o ni'i naa una'akan usha'apauz kida udapu iki.

30 "Na'ia'oram pidan aonaa õ'ida'atanpu'u mani, õtaruba uruu. Na'ia'oram pidan aona'o ukasaba'uupan õtuma, pararaa-bi'ita'o õkasaba'uunii wuru'u.

31 "Ukau'an õkowaadan u'ati, sha'apa'oram pidan sha'apatan an oia'o pairiban ati, na'iki udakoopan Tominkaru, marina'ata-karu nii wuru'u u'oianuz u'ai. Mazan udakoopan an Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian marina'ata-kao u'ai. 32 Na'ia'oram pidan dikauda'o uparadan Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, marina'ata-karu nii u'oian u'ai, mazan na'ia'oram pidan dakoopa'o Kaimana'o Doronaa, aona'o nii na'apainim u'oian marina'ata-kao u'ai, kai oo diina'iti'i.

Paoribai aitapa-kao pa'aka ida'an
(Luke 6:43-45)

33 "Puaipan an kaimana'o paoribai aka, ziwu'o uaipan pupaoriba. Paoribai maziwukan dono, dikauda'o nii u'aka. Aitapa-kariwai ziwu'o paoribai pa'aka ida'an. 34 Unao kichana'iki-kia'o kowazaz, aonaa na'itim uparadan kaimanan. Kanom nyukunui ia'oraz utaapa-kao kida, uru'o nii kodita-kida-kariwaiz. 35 Kaimana'o pidan, ukoditakidan nii kaiman kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu kaimanan di'iki. Dikauda'o pidan, ukodita-kidan nii dikauda kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu dikaudan di'iki. 36 Aizii õkowaadan u'ati, Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, ĩkootowapa-kida-kao nii ipai dikauda kida'o paparadauzonii dikin ii. 37 Usha'apanum kau'an uparadauzonii kida ida'ana'o nii ukainaabatinan, kaimana'o unao oo oia'o."

Jesus kaiwaan Jonah pakainaaribanaa nii
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Udauna'an pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati, "Tiichaa, watukapa'azon pusha'apatan umanawunu'o aimaakan kainaabata'o nii Tominkaru di'iki'o pugaru."

39 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, "Soo oia'o na'iki maizo'ati-kainao pidannao wuru'u tukapa'azo'oraz aimaakan kainaabata-kao pa'ati. Aona'o nii kanom ida'an ukainaabata-kao u'ati, soo prophet Jonah ida'ana'o nii. 40 Jonah na'ian kawan udaru'o kopau toba nazo ii idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o na'ian kapam idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o imi'i ka'azo ii. 41 Pidannao Nineveh sannao kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki ĩdakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an ĩnao ĩtanawatinanii pa'oian ai Jonah kowaadan dono ĩ'ati Tominkaru paradan. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai. 42 Sheba

iki'o Queen naobanaiaba kadishitan nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki odakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an owa'atinii munapo'o amazada tokon ikinapu, oabata'azon idi Soloman aitapaaban dau'u. Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz powa'a'o zii umanawunun Soloman ai.

Oia'o doronai padantan powaa ati
(Luke 11:24-26)

43 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, 44 uru'u naa ukian paaipan ati, 'Õkiwan nii powaa iti õdapu iti.' Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda wuru'u padapuz aonaa kanom mashaapa'o nii na'ii, kaiman uparaudapa-kao. 45 Uruu idi umakon una'anan 7 ba'oran oia'o doronainao powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida pa'ai. Uruu idi ĩmorotan na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o nii zii pidan dikauda'akan kiwiini'o ai. Ukau'an na'apa'o wuru'u oiainaouz pidannao kai'oraz naa ĩmashaapan."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Jesus kadakotinan pu'u zii pidannao ati, udaro na'iki u'inawuzunao kaawa'akan na'iti, ĩkadishitapan paniba ii ĩparada'azon u'ati. 47 Uruu idi bauda'apa pidan na'ia'o kian Jesus ati, "Putukapa, pudaro na'iki pu'inawuzunao paniba ii, ĩparada'azon pu'ati."

48 Jesus kian u'ati, "Kanom õdaro nii, kanom õ'inawuzunao nii." 49 Usawadan paka'u patominapa-kidaniinao di'iti na'iki ukian, "Di'i õdaro na'iki õ'inawuzunao. 50 Kanom sha'apatina'o õdaru aokazi ia'o aipan kawana'ati, ĩnao wuru'u õdadakoo, õ'inawuzu na'iki õdaro."

13

Di'itinapa-kinai kuwai,
pidan paopa'o daua'o
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Na'apain uruu kamoo dono, Jesus makon na'ia'o kabaun di'iki karishii za'iti, na'iki na'ii usakanatan udanoma ii. 2 Iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati, uruu idi upaidinan kanawa zo'iti, na'iki usakanatan na'ii pidannao na'ian pu'u karishii za'a. 3 Udauna'an uparadan, ukaiwaa di'itinapa-kinai kuwai kida, patominapa-kida-kinaa nii ĩdyaun. Ukian, "Baukapaiman, pidan makon pazakapun iti upaopa'anan papaoriba uuda kida. 4 Pabi'i kida upaoriba uuda upararaanii kida waotan dobaapa-kizai an, kotu'uznao kaawan na'iti, sariapa ĩnikanuzu. 5-6 Ba'oran kida upararaan kubata'o imi'i ida'an. Kadiman usoda'akan padamata, mazan kamoo wiicha'akan idi, sariapa uzowian wuru'u soda'aka'oraz zii paoribai sodi kida. Usha'apanum kau'an aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatinan. 7 Pabi'i kida upaoriba uuda waotan kaiwada-karu bii an. Sariapa ukau'an kaiwada-karu bazobatanuzu. 8 Mazan pabi'i upararaanii papaoriba uuda kida kaimana'o imi'i ida'an. Uruu idi ukaakan powa'a zii uka'uudan diri'i kida, ba'oran kida uka'uudan diri'i kida manawun. 9 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan
di'itinapa-kinai kuwai kida
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Uruu dauna'an patominapa-kidaniinao pishaan Jesus. Ĩkian u'ati, "Kanom nii pukakuwaapan pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an?"

11 Udako'atin ĩdyaun, ukian, "Unao ati'o karikaonan utaa-kao wuru'u aitapaaba-karuz Tominkaru naobanai-tinpan daua'oraz aona'oraz uaitapanata-kao, mazan wunao ati'i,

aonaa utaa-kao wuru'u aitapaaba-karuz. 12 Ukau'an pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a,
aimaakan taa-karu nii diri'i powa'a zii u'ati. Uruu idi powa'a'o nii zii udiri'in u'ida'a.
Powa'a zii manawun udiri'in uaiapa-kao ai. Mazan wuru'u pidan, aona'oraz kanom
u'ida'a, kanom masakauda'u sodi'i u'ida'a, kazata-karu nii u'ai. 13 Uruu idi'o õkaiwaan
wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz õkakuwaapan dono ĩ'ati. Uruu idi awunuutapa
padamata ĩdyaun, mazan aonaa ĩtukapan, na'iki ĩabatapan padamata, mazan aonaa
ĩabatan, na'iki aonaa ĩaitapan. 14 Ĩnao ukau'an wuru'u mishia'oraz Tominkaru poitoru
Prophet Isaiah paradan. Ukianuz kaikapa'a:
'Uabatapan nii mazan aona'o nii uaitapan uabatanii,
uawunuutapan nii padamata, mazan aona'o nii utukapanuz.
15 Usha'apanum idi wuru'u pidannaouz ĩdadaradan panyukunuu,
aonaa ĩabata'azon na'iki aonaa ĩtukapa'azon.
Mazan ĩtukapa'azon an mani,
ĩabata'azon an mani,
na'iki ĩaitapan an mani kaiman panyukunuu ii,
uruu idi ĩtanawatin mani õ'ida'ati,
na'iki õkakuda mani ĩdyaun.' Tominkaru kian.*
16 "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi, na'iki uabatan idi ukinao idi.
17 Mishi'o õkian u'ati. Iriba Tominkaru prophetinnao na'iki kotua'o kaimanainao
pidannao, tuukia'o padamata ĩtukapa'azon wuru'u utukapaniaz usha'apata-kao, mazan
aonaa ĩtukapanuzu. Na'iki ĩabata'azon uabatanii, mazan aonaa ĩabatauzonuzu.

Jesus kainaabatan pakuwaa paopa'o daua'oraz (Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Aizii uabatapa uaitapa kizi na'apam õkainaabatan paopa'o daua'oraz kuwai.
19 Pidannao abatainaouz kuwai, Tominkaru naobanai-tinan dau'an, mazan aonaa
ĩaitapanuz. Ĩnao na'apa'o uudai kawan pararaa-kariwaiz dobaapa-kizai an. Satan
kaawa'akan na'an, masha'apannaa uzaamata'akan wuru'u paowa-kariwaiz na'an
kida. 20 Uudai kida pararaa-kariwaiz kuba baawu an, kainaabata na'apa'o pidan-
nao, ĩabatan dono sodi'o karikaonan, ĩkonaukii-kida'akan Tominkaru daua'oraz kuwai.
21 Mazan aonaa ĩtaapan kuwai kaimanaiman pa'ida'a, uruu idi aonaa umashaapan
kotua'iki ĩ'ida'a. Ukau'an na'apainim ĩbaiaapan dono oo ĩpataka'uta-kao kuwai dikin
ii, sariapa ukaakinpan. 22 Aizii uudai kida pararaa-kariwaiz kaiwada-karu baawu
an, kainaabatan na'apam pidannao abatainaouz kuwai padamata. Mazan ĩdi'itinpan
aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u. Uruu idi ĩmanyukunuutan
naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.
23 Na'iki wuru'u uudai kida paowa-kariwaiz kaimana'o imi'i ida'an, uruu kainaa-
batan wunaou'u abatainaouz kuwai na'iki kaiman ĩaitapanuz. Uruu idi ĩmashaapan naa
ukawana'ati, paka'iitinan kawana'ati kida, na'apa paoribai kida kawan kaaka'oraz
kaiman, ba'oran kaakan powa'a zii udiri'in kida."

Di'itinapa-kinai kuwai kazamaka'o paowanaka-kao daua'o

24 Aizii Jesus kowaadan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai ĩ'ati. Ukian, "Kaikapa'o
wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan paowan kawan kaimana'o paoribai
uuda kida pazakapun ii. 25 Aiwaka'an ipai pidan da'awun pu'u, utaruba kaawan
uzakapun ii. Upaowankan kazamaka'o uuda kida upaoriba wheat bii an, udauna'an
umako'okan naa. 26 Paoribai sodan dono'o naa na'iki ukaakan dono'o naa, kaina'a
kazamaka'o kida sodan ĩbii an kapam. 27 Upoitorunao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian
u'ati, 'Naobanai, kaimana'o paoribai uuda kida sha'atii pupaowanii, mazan diina'a'a
naa kazamaka'o kida aidinanu'u.'
28 " 'Õtaruba wuru'u paowanka'oraz na'apa'o,' ukian ĩ'ati.

---

* **13:15** Isaiah 6:9-10

“Upoitorunao kian u'ati, ‘Puaiapa waso'otan wuru'u kazamaka'oraz?’
29 “ ‘Aonaa,’ ukian ĩ'ati. ‘Panaadon uso'otan dono kazamaka'o, uso'otan nii paoribai
kida kapam. 30 Marii zii paoribai na'iki kazamaka'o sawatan baokopa atii paoribai
dukutapa-kao dono. Aizii udukutapa-kao ua'ii, õdyuudan nii dukutapainao so'otan
kazamaka'o na'iki ĩkasaba'uunuzu, na'iki udauna'an marii ĩkawaodanuzu. Mazan õpaoriba
aka, õdyuudan nii ĩsaabaanuz padapunaa di'iti.’ ”

Di'itinapa-kinai kuwai, paoribai mustard uuda daua'o (Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Jesus kowaadan ĩ'ati ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o wuru'u
Tominkaru naobanai-tinapanuz: mustard uuda paowa-kao kawan zakapu ii. 32 Wuru'u
mustard uudaz, uruu duusodi'o manawun ipai ba'oran paoribai uuda kida ai. Mazan
usodan dono, udyaupain nii udaru ba'oran paoribai kida ai. Udaru'o paoribai nii
utominan, uruu idi kotu'uznao kaawan ĩkashimakainpan uwaoda an kida.”

Di'itinapa-kinai kuwai, yeast daua'o (Luke 13:20-21)

33 Jesus kowaadan ĩ'ati powa'a zii ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian, “Kaikapa'o
wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan muudan kawanu'o masakauda'u yeast
diri'i'o poroom-bi'iti, atii upoodadan ipai diri'i'oraz poroom.”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan tominapa-kinai kuwai kida (Mark 4:33-34)

34 Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida pakakuwaapa-kinaa nii iriba'o pidannao
ati. Aonaa na'apainim ukakuwaapauzon ĩ'ati makaiwaaka-daun uruu kaduz kuwai.
35 Ukakuwaapauzon na'apa umishii-kinaa Tominkaru prophetin kianuz.

“Õkaiwaan nii di'itinapa-kinai kuwai kida
õparadinan dono ĩ'ati.
Õkowaadan nii ĩ'ati aimaakan kida
aona'o ĩaitapauzo-kao kida,
amazada tominan di'iki'o.”

Jesus kainaabatan kazamaka'o daua'oraz di'itinapa-kinai kuwai

36 Jesus mako'okan dauna'an iribainnao pidannao di'iki, uru'u naa umorotan kabaun
nazo iti. Utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Pukowaada wa'ati
na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kainaabataniaz zakapu ia'o kazamaka'o
daua'oraz.”
37 Jesus kian ĩ'ati, “Wuru'u paowa'oraz kaimana'o paoriba uuda kida, uruu Daon-
aiora Aokazi Iki'o. 38 Wuru'u zakapuz, uruu imi'i baara. Kaimana'o paoribai uuda
kida, uruu pidanannao naobanaitapainao ni'o Tominkaru. Wuru'u kazamaka'oraz,
uruu Satan pidanannao. 39 Na'iki wuru'u utarubaz paowanka'oraz kazamaka'o,
uruu Satan. Wuru'u paoribai so'otapa-kao, uruu amazada katokon-tinan dau'ana'o.
So'otapainaouz paoribai, ĩnao angelnao wuru'u. 40 Aizii wuru'u kazamaka'o kasaba'uu-
kaoaz na'iki ukawaoda-kaoaz, na'apa'o nii aimaakan sha'apan di'ora'a amazada
katokon-tinan dono. 41 Daonaiora Aokazi Iki'o dyuudan nii papoitoru angelnao ka-
boota'anan panaobanai-tinapa-kizi ai ipai aimaakan sha'apata-kida'oraz oia'o pidan-
nao ati, na'iki ipai sha'apatainaouz oii kida'o, 42 ĩkabootan nii ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi
wu'iti. Na'ia'o nii ĩzaadan tuukii na'iki ĩkuzowan nii paudako padopian idi. 43 Mazan
kaimanainao, Tominkaru pidanannaouz, ĩkanadapan nii na'apa kamoo kawan paDaru
naobanai-tinapa-kizi ii. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

Di'itinapa-kinai kuwai,
kawinipina'o
aimaakan dizapa-kao daua'o

44 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kawinipina'o aimaakan
dizapa-kao kawan zakapu ii. Pidan ikodanuzu, sariapa udida'akan powaa itiz. Tuukii
ukonaukian, uruu idi usellian ipai pasha'apauz. Udauna'an utorian wuru'u zakapuz
pa'idiwau nii.

Di'itinapa-kinai kuwai,
pearl daua'o

45 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan dorotapa'o
kawan kawinipina'o aimaakan, pearl kia'o u'uu. 46 Aizii uikodan dono bauda'apa
dobata'o uwinipinaa, uru'u naa usellia'anan ipai pasha'apauz, na'iki utorian naa
wuru'u pearl pasha'apauz winipinaa ida'an.

Di'itinapa-kinai kuwai,
kopautapauzonao daua'o

47 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa'o kopauta-
painao sairoopan kawan karishii ii, na'iki ĩzaamatan pabi'inaaka kopau. 48 Aizii ĩsairon
paidan dono'o naa, ĩmaaratan naazu unaawa iti, na'iki ĩwidauan naa wuru'u kopau kidaz.
Kaiman kida'o kopau, ipai ĩpaidan pakinnaa kida zo'iti. Mazan dikauda kida'o kopau,
aonaa ĩaipan, ipai ĩkabootan kidaz. 49 Na'apa'o nii di'ora'a amazada katokon-tinan dono.
Angelnao makon nii di'itinapa kida'a ĩwidaua'anan oiainao pidannao kaimanainao
pidannao ai. 50 Na'iki ĩkabootan nii ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti, na'ia'o nii ĩzaadan
tuukii na'iki ĩkuzowan nii paudako padopian idi.”

Pa'ina'o na'iki kotua'o kuwai
daua'o

51 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Uaitapa na'apa'oram dau'ati'o kaiwuru'u õkuwaa kidaz?”
“Oo,” ĩkian u'ati.
52 Na'iki ukian ĩ'ati, “Ukau'an pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u, aitapa'oraz
naa kapam Tominkaru naobanai-tinpan dau'u, na'apa'o uruu pidan kawan saabaa'o
umanawun kida'o aimaakan, kotu'u kida'o na'iki pa'inaa kida'o aimaakan pakaiwaan
nii.”

Nazareth sannao
manaudapakan Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Jesus mako'okan naa paipaian dauna'an pakakuwaapan di'itinapa-kinai kuwai
ida'an. 54 Ukiwan padyaupai-kizi donoi iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao syn-
agogue ii. Aizii abatainaouz ukakuwaapan, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, “Na'iki'oram
uikodan wuru'u aitapa-karuz, na'iki wuru'u umanawun kida'oraz sha'apainapa-karu?
55 Aonaa mooko uruu mani carpenter daniz? Aonaa mooko Mary mani udaro
nii? Na'iki aonaa u'inawuzunao mani James, Joseph, Simon na'iki Judas? 56 Aonaa
udadakoonao mani watumainaouz? Na'apa dii mooko uka'iitan pasha'apatan ipai
kaikapa kida'ora'a?” 57 Uruu idi pidannao to'ora-kizaitapanuz.
Jesus kian ĩ'ati, “Ipai na'ia'akan prophet taapa-kao umanawunu'o nii, mazan pawiizi'i
na'iki pairibannao bii'i, aonaa utaapa-kao na'apa.”
58 Ĩmamishidakan idi, aonaa Jesus sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan na'ii.

14

John Chikaawunuupauzo zowii-kao
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Na'apain uruu dono King Herod abatan kuwai Jesus dau'u. 2 Uruu idi ukian
paminka'unao ati, "Uruu John Chikaawunuupauzo wuru'u kakuda'oraz pamawaka-
kizi iki. Uruu idi'o wuru'u uka'iitanuz pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan."
3-4 Usha'apanum idi una'apanuz Herod zaamata-kidauzonii da'i John, udodoo-
kidanuzu na'iki ukaboota-kidanuzu taraa-kizai di'iti. Usha'apanum idi John paradau-
zonii u'ati u'inawuzu Philip daiaro Herodias dau'an. Ukian u'ati, "Kakinaorii kian
kawana'ati, aonaa ukaimanan pumazidan otuma." 5 Herod zowii-kida'aka mani
padamata John na'apain, mazan utarian Jewnao ai, ĩmishidan idi Tominkaru prophetin
wuru'u uruuz.
6 Mazan Herod shakatan kamoon konaukii-kida-kao dono'o naa, Herodias dani
zunaaba konaupan ipai pidannao na'iainao kanaapu ati. Tuukii Herod konaukii-
kidanuzo. 7 Ukau'an ukowaadan mishi'o nii utaan kanom opishaa nii u'ai. 8 Uruu
idi okian Herod ati padaro dyuudan kawana'ati na'apam nii okian. "Putaa õ'ati
John Chikaawunuupauzo zowau da'a'a paraapa zo'an." 9 Tuukii king dopia'akan,
unyukunuu kasha'oran, mazan utaan idi paparadan o'ati patawaraidanao abatapan
pu'u, uruu idi udyuudan naa opishaaniaz taa-kao o'ati. 10 Ukau'an udyuudan naa John
kanau dukuta-kao taraa-kizai ii. 11 Udauna'an uzowau na'aka-kao paraapa zo'an, na'iki
utaa-kao o'ati. Uru'u naa ona'akanuzu padaro di'iti. 12 Udauna'an John tominapa-
kidaniinao na'akan naa John nanaa, na'iki ĩdida'anan naazu. Udauna'an ĩkowaada'anan
naa udau'an Jesus ati.

Jesus paan 5,000 pidannao
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Aizii Jesus abatan dauna'an John zowii-kao, sariapa umakon na'iki kanawa zo'an,
pidan aonaa-kizi itinapu, patominapa-kidaniinao tuma'o pa'idiwaru uaipinan na'ii.
Mazan pidannao abata Jesus makon, uruu idi ĩmakon pawiizi iki kida, pakidiba ida'an
ĩda'ananuzu unaawa an. 14 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao.
Tuukii ukasha'oran ĩdau'an, na'iki ukakuda ipai karinainao. 15 Uruu wachuupunin
utominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati. Ĩkian u'ati, "Wachuupun naa wuru'u, na'iki
amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. Ukau'an pudyuuda'a naa shoman pidan-
nao ĩmako kizi wiizai kida di'iti ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."
16 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa kanom nii ĩmakon di'iki'i. Utaa ĩwanyukunuu nii."
17 "Kaina'a wa'ida'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam kopaunao sodi kida
karikaonan," ĩkian u'ati.
18 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an una'aka da'atizu'u." 19 Uru'u naa Jesus
dyuudan pidannao sakanatan pinid paawa an. Udauna'an Jesus zaamatan wuru'u
baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi
iti utoriinpan. Ukian, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu
nii." Na'iki udushowan naa kidaz, utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Ĩnaou'u
naa taa iribainao pidannao ati kidaz. 20 Ipai pidannao aroopan abaapa kida.
Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida wanyukunui
wa'akun. 21 Na'apaini'oraz aroopainaouz ikoda mani 5,000 daonaioranao na'iki iriba'o
kapam na'ii zunnao na'iki koraiziannao, mazan aonaa ĩaita-kao.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao taraukan kanawa zo'an
powaa iti udaru'o karishii baza iti, udyuudan pu'u kapam iribainnaouz pidannao.
23 Udauna'an umakon paba'oran utoriinpa'anan naawaz paawa iti. Paba'oran
uchuapadan na'ii.

24 Aizii kanawa ida'anainaouz munapo'o naa ĩmako'okan udaru'o karishii an. Uru'u
naa awaru ma'ozaka'o kaawan, uruu idi udaawadaan ĩkanawan.
25 Wakanada'anan di'iti Jesus wa'atipan chi'ikapa wunu paawa an patominapa-
kidaniinao ida'ati. 26 Ĩtukapankanuz, tuukii ĩtarian u'ai uchi'ikapan idi wunu paawa
an. “Wa'ati doronai!” ĩkian. Ĩkadako'okan patarian idi. 27 Upu'a'a naa mazan Jesus
parada'akan ĩ'ati. “Õgaru wuru'u, aonaa utaria'ana'a õ'ai,” ukian ĩ'ati. 28 “Õnaobanaa,”
Peter kia'akan. “Pugaru mishi manawun kaiwuru'u, ukau'an pudapada õgaru, õmako
kizi wunu paawa an pu'idi'iti.”
29 “Puwa'ati,” Jesus kian u'ati. Uru'u naa Peter maaratina'akan kanawa di'iki,
umako'okan naa chi'ikapa wunu paawa an Jesus di'iti. 30 Mazan Peter tukapankan naa
na'apam ma'ozaka'o awaru toman udaru kida wunu paran, sariapa utariidina'akan.
Uru'u naa utipita'ana'akan. Ukadakon Jesus ati patarian idi. “Kadiman õNaobanaa,
pukaminka'uta õgaru,” ukian. 31 Sariapa Jesus zaamatanuz, na'iki ukian u'ati, “Oo
pidan, mapasaka mooko pumishidautapan. Kanom nii mooko aonaa pumishidan
kaimanaiman?”
32 Jesus na'iki Peter paidina'akan naa kanawa zo'iti. Sariapa awaru ma'ozaka'oraz
mashaada'akan. 33 Uruu idi utominapa-kidaniinao taapan uruu umanawunu'o nii.
Ĩkian u'ati, “Mishi'o mishi pugaru Tominkaru Dani.”

Jesus kakudan karinainao Gennesaret ii (Mark 6:53-56)

34 Ĩmaaratinan dono'o naa patarauka-kizi iki udaru'o karishii, ĩkaawan Gennesaret
Baara ii. 35 Na'iainao pidannao aitapan idi Jesus kaawan, ĩdyuudan paparadan na'an
kida'o wiizai kawana'ati, marii kizi pidannao na'akan ipai karinainao Jesus ida'ati.
36 Ĩdopian Jesus ati, ĩpishaanuzu marii kizi karinainao pishatan ukamichan danoma
karikaonan. Ipai pishatainao ukamichan kakudan.

15

Phariseenao na'iki ĩdokozu-daunnao kakinaori daua'o (Mark 7:1-13)

1 Aizii pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao kakinaori dau'u kaawan
Jerusalem iki, Jesus ida'ati. Na'iki ĩpishaan uruu. Ĩkian u'ati, 2 “Kanom nii aonaa
putominapa-kidaniinao sha'apatan kotua'o wadokozu-daunnao tominapa-kidan
kawana'ati waunao? Aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan ua'ii wakaduz kawana'ati?”
3 Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii mooko umaizo'atikan Tominkaru Paradan uda'ana'azon
idi udokozu-daunnao kaduz karikaonan. 4 Tominkaru Paradan kian pu'u padamata,
‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro.’* Aizii ukian koshan, ‘Na'ia'oram pidan
dakoopa'o padaru oo padaro, marii uzowii-kao.’† 5 Mazan unao, utominapa-kidan
pidannao, turuu pidan kian padaru na'iki padaro ati, ‘Kaina'a aimaakan õ'ida'a
õkaminka'uta-kinaa ni'o unao padamata, mazan Tominkaru ati'o ni'i naa õtaanuzu.’
6 Unao aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’
kia'oraz, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. 7 Unao
taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Na'apa'o manawun tawuru'u prophet
Isaiah saadaniaz kotua'a naa udau'an. Tominkaru kian,

8 ‘Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
9 Mazanu'o karikaonan wuru'u ĩmanawuntapanuz õgaru,

* **15:4** Exodus 20:12 † **15:4** Deuteronomy 5:16

usha'apanum kau'an ĩtominapa-kidanii kida
aonaa õkakinaori kida'a naa mani.
Mazan pidannao tomani'i naa karikaonan kakinaorii.' "

Kanom manawun oiida'o pidan (Mark 7:14-23)

10 Uruu dauna'an Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati. Na'iki ukian ĩ'ati, "Uabatapa
na'iki uaitapa pa'i na'apa'oram õkian u'ati. 11 Aonaa pidan dyokorautanii mani wuru'u
oiida'oraz uruu, mazan kanom pidan kodita-kidanaiz padako iki, uruu pa'an oiida'oraz
pidan, kakinaorii kian kawana'ati."
12 Udauna'an utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Puaitapanii
pukasharuta'akan Phariseenao nyukunuu puparadan ida'ana'oraz na'apa ĩ'ati?"
13 Jesus kian ĩ'ati, "Ipai paoribai kida aonaa õdaru aokazi ia'o paowanii kida
mani, so'ota-karu nii kidaz pa'ishitaba'u tuma. 14 Uruu idi ukau'an aonaa un-
yukunuupa'ana'a ĩdyaun. Ĩnao tominapa-kidainao, aonaa ĩtukapan kaiman patominapa-
kidanii, ishaawunnao ĩdyaun. Aizii bauda'apa'o ishaawun na'akapan dono pamin-
ishaawunun, dya'utamaa kida'o nii ĩwaotan ka'unaru iti."
15 Mazan Peter kian Jesus ati, "Pukainaabata wa'ati na'apa'oram wuru'u pukuwaaz."
16 Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa'o zii mooko umaaitapakan ba'orainao pidannao
kawan kapam? 17 Aonaa mooko uaitapan kanom pidan dyokorautanii, utyoodan niizu.
18 Mazan kanom pidan kodita-kidanii padako iki, panyukunuu di'iki'o wuru'u ukodita-
kidaniaz, uruu pa'an oiida'oraz pidan. 19 Usha'apanum kau'an pidan nyukunuu di'iki'o,
ipai oii kida'o sha'apata'zoo-kao: uzowia'azon pidan, uba'orantapa'azon, ukamin-
shu'uinpa'azon, ukoidapa'azon, umariidina'azon pairiban dau'u, na'iki udakoomik-
itina'azon. 20 Na'apa kida'o aimaakan wuru'u oiida'oraz pidan, mazan pidan
machikaakan paka'u paaroopan ua'ii, aonaa u'oiidan pidan."

Zunaaba mishidan (Mark 7:24-30)

21 Na'iki'o Jesus makon munapo'o wiizai kida di'iti, munapo'o donoi kida Tyre na'iki
Sidon kida di'itinapa. 22 Canaan sanaaba, na'ia'o omashaapan kaawan Jesus ida'ati.
Padopian idi okian u'ati, "Naobanai, King David Takaan-daun,‡ pukamunan-kida õgaru.
Oia'o doronai zaamatan õdani zunaaba, tuukia'ora'a naa kaiwuru'u." 23 Mazan aonaa
na'apam Jesus kian o'ati.
Uruu idi utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Pudyuuda omakon wa'ai, usha'apanum
kau'an kaina'iki okadakoinaanan wadawu'ati."
24 Jesus kian, "Õdyuuda-kao Israelitenao ida'ati'i karikaonan, waziwadinainaouz
kaznizonao kawan, aonaa Gentilenao ida'ati'o mani."
25 Upu'a'a mazan okaawan Jesus ida'ati, sariapa okodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki
okian u'ati, "Pukaminka'uta õgaru, Naobanai."
26 Jesus kian, "Aonaa kaiman koraiziannao wanyukunuu kazata-kao ĩ'ai na'iki
ukaboota-kao arimarakanao ati."
27 Sariapa okian u'ati, "Na'apa mishizi, Naobanai, mazan upu'u zii paka'uzatiki
taapadan arimarakanao nikan wanyukunui unuba waota'o aroapa-kizai baara iki."
28 Uruu idi Jesus kian o'ati, "Oo zun, umanawunu'o pumishidan. Uruu idi pupishaa-
niaz, sha'apa'ata-kao nii pu'ati." Na'apain aka odani zunaaba kakuda'akan naa.

Jesus kakudan dau'ana'o iriba pidannao

‡ **15:22** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

29 Na'iki'o Jesus mako'okan naa, umakopan Galilee Karishiiz danomata, atii uzaidan
naawaz iti. Na'ia'a naa usakanatan. 30 Iriba pidannao kaawan u'ida'ati, ĩna'akan pidan-
nao machi'ika-kainao, ishaawunnao, u'achoonnao,§ maparadan-ziiwanao, na'iki iriba
karinaa-ziiwanao. Ĩmuudan ĩdyaun Jesus kanaapu iti, na'iki ipai Jesus kakudan ĩdyaun.
31 Tuukii pidannao di'itinpan ĩtukapan idi maparadanu'o, paradan naa; achoinao,
kaimana'a naa ĩnanaa; machi'ika-kainao chi'ikan naa, na'iki ishaawunnao tukapan naa.
Uruu idi tuukii ĩkonaukii-kidan Israelitenao Tominkarun.

Jesus paan 4,000 pidannao (Mark 8:1-10)

32 Uruu dauna'an Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Na'iki ukian ĩ'ati,
"Õkasha'ora-kida õtukapan wuru'u pidannaouz, ĩna'an idi idikinauda'u'u naa kamoo
õtuma. Aizii aonaa kanom ĩnikan ni'i naa. Aonaa turuu õdyuudan ĩdyaun ĩzamazin pu'u
manawun. Panaadon ĩdorautan pakapatin idi'i naa pamakopa-kizi an padapu iti kida."
33 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'iam nii dii waikodan diri'i'o wanyukunui
da'a'a mapidantaka'o amazada ida'a wapaa-kinaa nii wuru'u iriba'oraz pidannao?"
34 Jesus pishaan ĩdyaun. "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a?" ukian ĩ'ati.
"7 bread na'iki masakauda'u kopaunao sodi kida," ĩkian u'ati.
35 Uru'u naa Jesus dyuudan iriba'oraz pidannao sakanatan imi'i baara an kida.
36 Udauna'an uzaamatan 7 bread na'iki kopaunao sodi kida na'iki utoriinpan udau'an
Tominkaru ati. "Kaiman" ukian u'ati. Udushowan kidaz na'iki utaanuzu patominapa-
kidaniinao ati. Na'iki ĩnaou'u naa taa iriba'o pidannao ati kidaz. 37 Ipai pidan-
nao aroopan kaimanaiman abaapa kida. Udauna'an utominapa-kidaniinao saabaan
wanyukunui wa'akun. Ĩpaidada 7 dazowan kida. 38 Aroopainaouz na'apain 4,000
daonaioranao aitaa-kao, iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki koraiziannao mazan aonaa
ĩaitaa-kao. 39 Uruu dauna'an Jesus dyuudan naa pidannao. Uru'u naa upaidinan kanawa
zo'iti, na'iki umako'okan naa wiizai Magadan itinapu.

16

Jesus umanawunun tukapa'azoo-kao (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Uruu dauna'an Phariseenao na'iki Sadduceenao kaawan Jesus ida'ati ĩtiwaa-
kidapa'ananuzu. Ĩaipan usha'apatan umanawunu'o aimaakan pa'ati uaida-kida-kinaa
nii ĩ'ati mishi'o Tominkaru di'iki'o wuru'u uruuz. 2 Jesus kian ĩ'ati, "Unao, ukian
amazada chuupun dono wuza, kaimana'o nii amazada, ukian. 3 Aizii amazada
kanadan dono chaapi'iki wuza na'iki kashaba, uruu ukian aona'o nii amazada
kaimanan, tuukia'o nii wunu kaina'iki. Uaitapa utukapan amazada sha'apanum
ida'an ukainaabata-kinaa nii na'apam nii amazada sha'apan. Mazan aonaa uaitapan
kai'i kainaabatapanii. 4 Kainaouz oiainao pidannao, maizo'ati-kainaouz Tominkaru,
ĩaipan patukapan umanawunu'o aimaakan sha'apata-kao, mazan aona'o nii kanom
sha'apata-kao ĩ'ati, soo wuru'u umanawunu'oraz sha'apan prophet Jonah ati."
Udauna'an Jesus mako'okan naa ĩ'ai.

Pidannao kakinao-kao Phariseenao na'iki Sadduceenao kaduz ai (Mark 8:14-21)

5 Udauna'an, ĩtaraukan karishii baza iti, tominapa-tinainao manyukunuutan
pana'akan bread panikan nii. 6 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudinapa pa'i Phariseenao na'iki
Sadduceenao yeastin ai."

---

§ **15:30** u'achoonnao: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

7 Ĩparadaakan pa'atiaaka. Ĩkian, "Wamana'akakan idi'o bread wanikan nii wuru'u
ukianuz na'apa."
8 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Unao, masakauda'u'o umishi-
dan. Kanom nii ukadakotinan umana'akakan dau'an bread uwanyukunuu nii? 9 Aonaa
zii uaitapan, aonaa unyukunuitapan tawuru'u, baka'iauda'u'oraz breadnao õpaa-kinaaz
5,000 daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun
paidinan? 10 Oo tawuru'u 7 bread õpaa-kinaaz 4,000 daonaioranao? Na'iki aonaa
unyukunuitapan na'apauda'um dazowan uwa'akun paidinan? 11 Na'apa dii manawun
aonaa uaitapan, tawuru'u õkadakotinanuz, aonaa bread daua'o mani, mazan uzaudin
Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."
12 Uruu zii ĩaitapankan aonaa uaipan mani ĩzaudinpan yeast ai, mazan Phariseenao
na'iki Sadduceenao tominapa-kida-kinaa aia'o.

Peter kowaadan kanom wuru'u Jesus (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Jesus makon Caesarea Philippi Baara iti. Na'ii upishaan patominapa-kidaniinao.
Ukian ĩ'ati, "Na'apa dii pidannao kian Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an?"
14 Ĩdako'atinuzu, ĩkian, "Pabi'i kida pidannao kian John Chikaawunuupauzo.
Ba'orainao kian prophet Elijah. Ba'orainao kian prophet Jeremiah oo ba'oran prophet."
15 "Unao mani?" ukian ĩ'ati. "Na'apam ukian õdau'an?"
16 Simon Peter dako'atin, ukian, "Pugaru Christ,* Tominkaru Dani, uruu Tominkaru
karikaonanu'oraz ukakupan."
17 "Kaiman konaukia'o pugaru, Simon, Jonah dani. Usha'apanum idi wuru'u
mishi'oraz puparadan aonaa na'ia'oram pidan kainaabatanii mani pu'ati, mazan õdaru
aokazi ia'o aipan ati'o puaitapan. 18 Ukau'an õkowaadan nii pu'ati, pu'uu Peter, kuba
kia'o wuru'u, na'iki uruu ida'a'o nii õtoman õchoochin, aona'o nii mawaka-karu ka'iitan
pasha'apatanuzu. 19 Õtaan nii pu'ati Tominkaru naobanai-tinapa-kizi da'ata-kinao kida,
kanom aonaa pukashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-kao aokazi ii.
Kanom pukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-kao niizu aokazi ii."
20 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan patominapa-kidaniinao aonaa kizi ĩkowaadan
pidan ati uruu wuru'u Christ.

Jesus kakuwaapan pazowia'azoo-kao dau'an (Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 Uruu na'apain ni'i di'iki'i naa, Jesus sakadan pakowaadan patominapa-kidaniinao
ati kaimanaiman na'apam nii pasha'apata-kao. Ukowaadan ĩ'ati na'apam pamakon nii
Jerusalem iti. Na'ia'o nii kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baiaapa-kidan kaziwa'o u'ati, ĩpataka'utan
niizu, na'iki ĩzowii-kidan niizu. Mazan idikinauda'u kamoo udauna'an, ukadishita-kida-
kao nii, kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.
22 Jesus kowaadan idi kaikapa'ora'a, sariapa Peter na'aka'akanuz pana'itinapu
pairibannao ai, na'iki utowauda'uunuz na'apa'oram ukian kida dau'an, "Aonaa
Tominkaru taapadan na'apa, Naobanai, aonaa turuu na'apa'o sha'apan pu'ati," ukian
Jesus ati.
23 Mazan utanawatinan Peter di'iti, na'iki ukian u'ati, "Pu'ati õ'ai, Satan. Puawau-
tapan õgaru õsha'apatinan ai Tominkaru aipan kawana'ati'o. Aonaa putaan pun-
yukunuu Tominkaru dau'u ati'i aimaakan kida dau'an, mazan punyukunuu pidannao
sha'apainpan dau'ati'o karikaonan."

---

* **16:16** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

24 Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Kanom da'ana'azo'o õgaru,
marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, una'akan pacrossannaa,† na'iki
uda'anan õgaru. 25 Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan aipa'o pamashaapan paaipan
kawana'ati karikaonan, uwaziwaan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai, mazan
na'ia'oram pidan marina'ata'o paaipan kawana'ati'o pamashaapan pada'ana'azon idi
õgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz mashaapa-karu. 26 Aonaa kanom pidan ikodan
uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o
kakupa-karu ai. Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kao karikaonanu'o
kakupa-karu ai? 27 Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii udaru
umanawunun ida'an uangelinnao tuma, na'iki uruu dono ukawinipinaatan nii ipai
pidannao na'apa'oram ĩsha'apainpan kawana'ati. 28 Õkowaadan u'ati mishi'o, pabi'i kida
unao kadishitapainaouz da'a'a, aona'o nii umawakan utukapan ua'ii Daonaiora Aokazi
Iki'o wa'atin unaobanai-tina'anan king nii.”

17

Jesus aidan pamanawunun
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Aizii 6 kamoo dauna'an, Jesus na'akan patuma Peter na'iki James na'iki u'inawuzu
John. Ukau'an una'akan ĩdyaun dokoa'o midukuo paawa iti, pa'idiwaru sodi'i ĩnao na'ii.
2 Na'ia'a naa patominapa-kidaniinao awun za'a upana'adinan. Uawun baara na'apa
kamoo kawan ukanada'akan, na'iki ukamichan baraka'akan na'apa kanada'o kawan.
3 Masha'apakiaka Moses na'iki Elijah aidinan ĩ'ati, ĩkadakotinan Jesus tuma. 4 Sariapa
Peter kian Jesus ati, “Naobanai, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Puaipan an,
õtoman nii idikinauda'u kabaun sodi kida, bauda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati, na'iki
ba'oran Elijah ati.”

5 Peter kadakotinan pu'u zii, kanada'o isha'iz bazobatan ipai ĩdyaun, na'iki parada-
karu isha'iz bii iki'i kian, “Di'i õdani'i, õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu
kawana'ati. Uabata na'apam ukian u'ati.”

6 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan wuru'u parada-karuz, tuukii ĩtarian. Uruu
idi ĩkodoru'ukan na'iki ĩpazakodinan, ĩawun baara imi'i baara iti kida. 7 Mazan
Jesus wa'ati'ikan ĩ'ida'ati upishatan ĩdyaun, na'iki ukian ĩ'ati, “Ukadishita, aonaa
utaria'ana'a.” 8 Sariapa ĩawunuupa'akan, ĩtukapa Jesus paba'orantina'a naa uruu.
9 Udauna'an ĩtokapaanan pu'u midukuo iki, Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Aonaa
pa'i ukowaada'ana'a pidan ati utukapanii dau'an, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishita-
kida-kao dauna'an pamawaka-kizi iki.”

10 Udauna'an patominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ĩkian u'ati, “Kanom nii mooko
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kowaadan Elijah'o nii wuru'u wa'ati'oraz
kiwiitapa Christ ua'ii?”

11 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mishi'o mishi, Elijah kaawa'o ni'oraz kiwiin
uminziiwata'anan ipai aimaakan. 12 Aizii õkowaadan u'ati, kaawanka'a naa wuru'u
Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuz. Mishi'oraiman ĩantamikitanuzu na'apam
paaipan kawana'ati. Na'apa'o nii ĩantamikitan Daonaiora Aokazi Iki'o.”

13 Uruu dauna'an utominapa-kidaniinao aitapankan naa John Chikaawunuupauzo
dau'ana'o wuru'u Jesus kadakotinanuz na'apa.

Jesus kakudan daonaiora oia'o doronai zaamatapanii
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

† **16:24** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

14 Ĩkaawan dono'o naa midukuo iki powaa ati iriba'o pidannao ida'ati. Na'ii pidan
kaawan Jesus ida'ati, na'iki ukodoru'ukan ukanaapu ati. 15 Ukian Jesus ati, "Naobanai,
pukamunan-kida õdani ukarinaan mawakaziitapa-karu idi, dikauda'ora'a naa man-
awun ubaiatan, panaadon kida da'i uwaotan tikazi di'iti oo panaadon wunu baoko
iti. 16 Õna'akanii wuru'u õdaniz padamata putominapa-kidaniinao di'iti, mazan aonaa
ĩturuan pakakudanuz."
17 Jesus kian, "Unao, kainao pidannao, mamishida-ka'o na'iki pana'iti'o usha'apaapan
aimaakan kida. Na'apam naa mooko ukotua'ikin uaipan õna'an utuma? Na'apam naa
mooko ukotua'ikin uaipan õtiwainan utuma? Una'aka wuru'u daonaioraz õ'ida'ati."
18 Udauna'an uru'u naa Jesus dyuudan oia'o doronai koditan mawakaziitapa'o daon-
aiora di'iki. Sariapa ukoditan daonaiora di'iki, na'iki sariapa ukakudan.
19 Udauna'an pa'idiwaru'u Jesus tominapa-kidaniinao kaawan Jesus ida'ati, na'iki
ĩkian u'ati, "Kandii ni'o mooko aonaa waka'iitan wakodita-kidan wuru'u oia'o doron-
aiz?"
20 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Umamishidakan idi'o wuru'u. Aizii õkowaadan nii u'ati
mishi'o, umishidan dono mani Tominkaru masakauda'u, duusodi'o uudai kawan,
aonaa mani kanom kasha'apanna'o nii usha'apatan. Turuu ukian di'ora'a midukuo ati,
'puzikadin di'iki'i, atii di'iti'i,' uzikadinan nii u'ati wuru'u. 21 [Mazan di'oraz kaduz oia'o
doronaiz, aonaa turuu udyuuda-kao na'apa, soo karikaonanu'o toriinapa-karu na'iki
sanadinapa-karu ida'an.]"*

Jesus kowaadan koshan pamawakan dau'an (Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

22 Uruu dauna'an Jesus na'iki ipai utominapa-kidaniinao baokopatinpan pu'u Galilee
Baara ii, ukian ĩ'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao nii pidannao ati. 23 Ĩzowian
nii uruu mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi
iki."
Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi.

Jesus kadakotinan tax dau'u

24 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan Capernaum iti. Ĩna'ian pu'u pidannao
zaamaapauzonao tax puraatannaa Tominkaru Dapu ati'i kaawan Peter ida'ati, na'iki
ĩpishaan Peter, "Na'apa dii punaobanaa, ukawinipinaatauzonii tax Tominkaru Dapu
ati?"
25 "Oo, utaa," Peter kian.
Peter kaawan dono kabaun ati Jesus di'iti, Jesus parada'aka kiwiin. Upishaan Peter,
ukian u'ati, "Na'apam pu'itiiman Simon, kanomnao ai di'i kingnao zaamaapan tax
puraatannaa, papidanannao ai, oo ba'oran pidannao ai?"
26 "Ba'oran pidannao ai," Peter kian u'ati.
"Ukau'an aonaa kandii nii upidanannao taapan tax puraatannaa nii," Jesus kian
u'ati. 27 "Mazan aonaa kizi wakasharutan ĩnyukunuu, ukau'an pukobawuupanaka
karishii ii. Aizii na'ia'oram kopau puzaamatanii kiwiitapa, puda'ata udako na'iki
puikodan nii wizi'i'o puraata udako ida'a. Puzaamata wuru'u puraataz na'iki putaa
zaamaapauzonao tax puraatannaa atiz. Uruu idi'o nii wakawinipinaatan tax."

18

Kanom umanawunu'o nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii (Mark 9:33-37, 42-48; Luke 9:46-48; 17:1-2)

* **17:21** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

1 Na'apain uruu dono Jesus tominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu.
Ĩkian, "Kanoma'o nii umanawunu'o nii manawun pidan Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi ii?"
2 Uruu idi Jesus dapadan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz ĩbii'i. 3 Ukian ĩ'ati,
"Õkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii uturuudinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti,
soo upana'adinan umanawun-tinpan ai, na'iki aonaa utaapinpan atadinapa, na'apa
di'oraz koraidaonaa kawanu'u. 4 Ukau'an na'ia'oram pidan, di'oraz koraidaonaa
kawanu'o, aonaa u'atadinpan, uruu umanawunu'o Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.
5 Na'iki na'ia'oram pidan marainpa'o padapaapan kaikapa'o koraidaona'a õgaru dikin
ii, dapaapa'o õgaru wuru'u.
6 "Mazan na'ia'oram pidan sha'apata-kida'o oia'o wunao sodi kida ati'i,
mishidainaouz õgaru, kaiman mani udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kao
ukanau iki na'iki unaraada-kao paran baoko iti. 7 Kasha'ora'o nii manawun wunao
baiaapanu'u pidannaouz, ĩsha'apata-kidan idi oia'o pidannao ati. Na'apa'oraz
aimaakan kida sha'apatina'o nii, mazan kichana'iki-kia'o nii manawun wuru'u
atizu'u pidanaz sha'apata-kida'oraz na'apa kida'o. 8 Ukau'an puka'u oo pukidiba
sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, pudukuta pu'ai kidaz na'iki pukaboota pu'ai kidaz.
Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puka'u na'iki bada'ii
pukidiba, pukaboota-kao ai ipai puka'u na'iki pukidiba tuma tikazi wu'iti. 9 Na'iki
puawun sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, puso'ota pu'aiaz, na'iki pukaboota pu'aiaz.
Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti bada'ii puawun, pukaboota-
kao ai ipai dya'utama'o puawun tuma Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

Di'itinapa-kinai kuwai kaznizo waziwadina'o daua'o (Luke 15:3-7)

10 "Ukau'an mishiiman pa'i uzaudin, aonaa ukashada'ana'a wunao sodi kida'a
mishidainaouz õgaru. Õkian u'ati kaikapa'a usha'apanum kau'an angelnao awunuu-
tapainaouz ĩdyaun, karikaonanu'o da'i ĩtukapauzon õdaru aokazi ia'oraz. 11 [Daonaiora
Aokazi Iki'o wa'atin ukazannaata'anan pidannao waziwadina'o.]*
12 "Na'apam mani pu'itiiman pidan sha'apatinan ka'uza'o 100 kaznizonao idi,
bauda'apa'o u'uza waziwadinan dono pairibannao ai? Aona'o nii mani uwa'akan
zii wunaou'u na'ainaouz na'iki udorota'anan wuru'u waziwadina'oraz pairibannao
ai? 13 Õkowaadan u'ati mishi'o, uikodan dono'o naazu tuukia'o nii ukonaukian
wuru dau'ana'a bauda'apa'oraz kaznizo, iriba'o mawaziwadin-kainao dau'ati'o ai.
14 Na'apa'o kapam ukau'an õDaru aokazi ia'o, aonaa bauda'apa uaipan wunao sodi kida
waziwadinanu'u."

Umin-mishidan sha'apatan an oia'o u'ati

15 Jesus kian koshan, "Pumin-mishidan sha'apatan dono oia'o pu'ati, puparadanaaka
u'ati, mazan soo unao sodi karikaonan. Puparada kizi u'ati usha'apatan dau'an oia'o
pu'ati. Aizii uabatan dono puparadan, puna'akan pu'inawuzu powa'a ati kaimana'o
ida'ati wuru'u. 16 Mazan aonaan an uabata'azon puparadan, puzaamata bauda'apa'a
naa oo dya'utama'a naa pidannao puna'akan nii putuma u'idi'iti. Uruu na'apa wuru'u
dya'utama'o oo idikinauda'u'o pidannao aidan nii pakowaadan ida'an mishi'o wuru'u
puparadan usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. 17 Aizii aonaan an uabata'azon ĩparadan,
pukowaada baokopa pumin-mishidannao ati. Mazan aizii aonaan an uabata'azon
ĩparadan putaapa uruu na'apa putaapan kawan mamishida-ka'o Tominkaru oo zaamaa-
pauzonao tax puraatannaa kawan."

---

* **18:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

18 “Õkowaadan unao ati mishi'o: Kanom aona'o unao kashaapan da'a'a imi'i baara'a,
aona'o nii ukashaapa-kao aokazi ii. Kanom ukashaapanii da'a'a imi'i baara'a,
kashaapa-karu niizu aokazi ii. 19 Õkowaadan u'ati koshan: Na'apainim dya'utama'o
unao, una'apatan an unyukunuu na'apa kida utoriinapa kizi dau'an da'a'a imi'i baara'a,
õdaru Tominkaru sha'apatan nii u'atizu. 20 Usha'apanum kau'an na'ian dya'utama'o oo
idikinauda'u'o baokopatinpainao ĩmishidan idi õgaru, na'ia'o nii Õgaru ĩtuma.”

Pidan mawinipinaatapainao daua'o

21 Udauna'an Peter wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai,
na'apauda'um nii õpowa'atan kida õmarina'atan õ'inawuzu sha'apatanii oii kida'o
õ'ati? Atii 7 di'iti?”
22 Jesus dako'atinuzu, ukian u'ati, “Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-kao
kawana'ati.†
23 “Ukau'an kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa king
pishainan kawan papoitorunao ai ĩmawinipinaatapanii kida dau'an. 24 Usakada'akan
ana'a naa papishainpan, bauda'apa'o upoitoru na'aka-kao u'ida'ati dobata'o
manawun puraata umawinipinaatapanuz. 25 Wuru'u upoitoru aonaa upuraatan
turuan ukawinipinaatan wuru'u umawinipinaatapaniaz. Uruu idi king dyuudan
naa usellii-kao paudaiaro na'iki paudainao tuma, na'iki ipai usha'apauz kida,
umawinipinaatapanii kawinipinaata-kinao ni'i naa. 26 Sariapa udopian kowas wuru'u
upoitoruz, uruu idi ukodoru'ukan uawun baara imi'i baara iti king kanaapu ati.
‘Puzaudapa'a naa zii shoman, õkawinipinaatan nii zii ipai õmawinipinaatapanii kidaz,’
ukian u'ati. 27 Una'apan idi king kasha'ora-kidanuz, uruu idi umarina'atan naa
umawinipinaatapanii kida, na'iki kaiman utaapadan umakon naa padapu iti.
28 “Aizii na'iki'o umako'okan wuru'u upoitoruz, uikoda pamin-kaudinan mawinip-
inaatapa'o paugaru, aonaa dobata'o manawun mani. Uzaamatanuz na'iki udyukuru-
utanuzu, ‘Pukawinipinaata õ'ati pumawinipinaatapanuz õgaru,’ ukian u'ati. 29 Uruu idi
umin-kaudinan dopian kowas, ukodoru'ukan ukanaapu ati. Ukian, ‘Puzaudapa'a naa
zii shoman, õkawinipinaatan nii pugaru.’ 30 Aonaa mazan arawu nyukunuu na'apanu'u.
Mishi'oraiman ukaboota-kidan naa pamin-kaudinan taraa-kizai iti, atii uipaian dono
zii pakawinipinaatan pamawinipinaatapanii.
31 “Ba'orainao poitoruinao tukapan idi usha'apatan na'apa'o, tuukii ĩnyukunuu
kasha'oran. Uruu idi ĩmakon King di'iti na'iki ĩkowaada king ati ipai aimaakan
usha'apatanii kida dau'an. 32 Udauna'an King dapada-kidan wuru'u poitoruiz. King
kian u'ati, ‘Pugaru dikauda'o poitorui. Õmarina'ata pu'ai ipai pumawinipinaatapanii
õ'ai, pudopian idi puparadan õ'ati. 33 Aonaa mooko pukasha'ora-kidan pumin-
kaudinan kapam, õkasha'ora-kidan kawan pugaru?’ 34 King to'oran tuukii, uruu idi
ukaboota-kidan wuru'u poitoruiz taraa-kizai iti, na'ii upataka'uta-kao atii ukawinip-
inaatan ipai pamawinipinaatapanii.”
35 Udauna'an Jesus kian, “Na'apa'o nii õdaru aokazi ia'oraz sha'apatan ipai unao ati,
umamarina'atakan dono unyukunuu ii u'inawuzu sha'apatanii dikauda'o u'ati.”

19

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai (Mark 10:1-12)

1 Aizii Jesus ipaian dono'o naa pakakuwaapan na'ii, umakon naa Galilee Baara iki,
Judea Baara iti, Jordan Wa'o baza itinpu'u di'itinapa. 2 Na'ii iriba pidannao da'ananuzu

† **18:22** Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-kao kawana'ati: Greek paradan ida'an, 7 times 70 kii.

na'iki ukakuda karinainao na'ii. 3 Pabi'i kida Phariseenao wa'atin u'ida'ati ĩtiwaa-kidapa'ananuz. Ĩpishaanuzu kaikapa'a: "Wakakinaorinaa taapada daonaiora muudan paudaiaro na'apa'oram dikin ii karikaonan?"

4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa mooko uaitauzon Tominkaru Paradan saada-kariwaiz tawuru'u ukianuz, usakadin-kizi iki Tominkaru toman daonaiora na'iki zun. 5 Na'iki Tominkaru kian, 'uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Ukau'an dya'utamainaouz, bauda'apatinan nii.' 6 Uruu idi aonaa dya'utama'ora'a naa mani ĩdyaun, mazan bauda'apa'ora'a naa. Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan."

7 Phariseenao pishaan Jesus koshan. Ĩkian, "Kanom nii Moses kakinaori, kashaapan daonaiora muudan paudaiaro pasaadan ida'an muudaaka-karu kaaritannaa?"

8 Jesus dako'atin, ukian, "Moses kashaapan umuudan udaiaronao, usha'apanum kau'an kasha'apannaa u'ati utominapa-kida-kinao ukashadamikin idi, mazan usakadin-kizi iki, aonaa Tominkaru kashaapan na'apa'o. 9 Õkowaadan u'ati, na'ia'oram unao muuda'o paudaiaro omashaapan pu'u kaiman utuma, udauna'an ukaudaiaron ba'oran zun idi, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan ida'an."

10 Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, "Una'apan idi kaikapa'a daonaiora kauda-iaron dau'an, kaiman zii mani aonaa kaudaiaro-karu."

11 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa pidan nyukunuu na'apan ipai pamashaapa'azon dau'u na'apa, kaiwuru'u uparadan kian kawana'ati, soo wunaou'u Tominkaru taaniaz ĩ'ati ĩturuuda-kinaa nii, pamashaapan maudaiaro-daun. 12 Pabi'i kida daonaioranao, aonaa ĩkaudaiarouzon, usha'apanum kau'an na'apa'o karikaonan ĩtominan makuuta-kariwai kawanu'o ĩdyaun pashakatan di'iki'o; ba'orainao, ĩmakuuta-kao idi'o aonaa ĩkaudaiaron; ba'orainao, ĩkaudina'azon idi pa'an karikaonan Tominkaru ati. Kanom mashaapa'azon na'apa, marii umashaapan na'apa."

Jesus na'iki koraiziannao daua'o (Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Udauna'an pidannao na'akan duusodi kidainao koraiziannao Jesus ida'ati ĩaipan upishatan ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun. Mazan Jesus tominapa-kidaniinao mashaatan pidannao na'akainaouz ĩdyaun. 14 Una'apan pu'u mazan Jesus kian, "Marii koraiziannao wa'atin õ'ida'ati, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panyukunuu naobanaa nii." 15 Ukau'an upishatan naa ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun. Udauna'an umakon naa na'iki.

Jesus kakinaopan daua'o (Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Baukapaiman pa'ina'o daonaiora kaawan Jesus ida'ati. Ukian, "Tiichaa, kanom kaimana'o õsha'apatan nii õikoda-kinaa nii karikaonanu'o kakupa-karu?"

17 Jesus kian u'ati, "Kanom nii pupishaan õgaru kaimana'o dau'an? Kaina'a bauda'apa kaimana'o, soo Tominkaru. Puaipan dono karikaonanu'o kakupa-karu, puizo'ati Tominkaru kakinaori kida."

18 "Na'ia'oram kakinaorii kida," daonaiora kian.

Jesus dako'atin, ukian u'ati, "Aonaa puzowia'ana'a pidan, mana'a puba'orantapa'ana'a, aonaa pukoidapa'ana'a, aonaa pumariidina'ana'a, 19 pumarainapa pudaru na'iki pudaro, na'iki pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarainpinan kawan."

20 "Õkoraidaonaan iki'o ipai õizo'atin uruu kida kakinaorii. Kanoma'a naa õsha'apata powa'a?" pa'ina'o daonaiora kian.

21 Jesus kian u'ati, "Puaipan dono mishi'o pukaimanan, pumako puselliinaka ipai pusha'apauz putaa kizi upuraatannaa pataka'utinainao ati. Na'apa kasha'apauzi'o nii

pugaru aokazi ii. Na'iki puda'ana'a naa õgaru." 22 Aizii wuru'u pa'ina'o daonaiora
abatan Jesus kian kaikapa'a, tuukii ukasha'oran umakon na'iki, usha'apanum kau'an
umanawunu'o ukasha'apauzin wuru'u uruuz.
23 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Õkowaadan u'ati mishi'o:
Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru naobanaitapa-kao.
24 Õkian powa'a koshan u'ati: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati
Tominkaru naobanaitapa-kao, camel ka'iitan ai pamorotan akosa awun shaawata."
25 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii manawun
ĩdi'itinpan. Uruu idi ĩkian, "Kanoma'o nii mooko turuu ukazannaatinan?"
26 Sariapa Jesus awunuupa'akan ĩ'idi'iti, na'iki ukian ĩ'ati, "Kaiwuru'u
kasha'apanna'o pidan ati, mazan Tominkaru ati aonaa na'ia'oram aimaakan
kasha'apanna'o nii."
27 Uruu dauna'an Peter paradan, ukian, "Putukapa, ipai wawa'akan waaimaakanutu
kida wada'anan idi pugaru. Aizii kanoma'o ni'i naa waikoda wa'ati?"
28 Jesus kian ĩ'ati, "Õkian u'ati mishi'o: Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunu'o nii
unaobanai-tinan diina'iti'i amazada pa'inaada-kao dono'o naa. Na'apain uruu dono
unao, 12 da'anpainaouz õgaru, naobanai-tina'o nii kapam. Na'iki ukazowautapan nii
12 Israel dani-daunnao donozinaa kida. 29 Aizii ipai pidannao wa'akainao padapu,
wa'akainao pa'inawuzunao oo padadakoonao, wa'akainao padaru oo padaro oo pau-
dainao oo pazakapun pada'anan idi õgaru, taa-karu nii ĩ'ati powa'a'o zii udiri'in,
pakasha'apauzin ai aka kiwiitapa. Na'iki karikaonanu'o nii ĩmashaapan Tominkaru
tuma. 30 Mazan iriba pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-
kao umanawunu'o nii. Na'iki pidannao aona'o ĩtaapa-kao umanawunu'o nii kai, mazan
diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao pa'an."

20

Kapaoriba'o kawinipinaatan daua'o papoitorunao

1 Jesus kian koshan, "Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kapaoriba'o
naobanai kawan, mako'oraz chaapi'ikiiman upidanaapa'anan kaudinainao ni'o dau'an
pa'ati. 2 Ukowaadan papoitorunao ati pakawinipinaatan nii ĩdyaun bauda'apa wizi'i'o
puraata,* bauda'apa'o kamoo kaudin-karu kawana'ati. Ĩnyukunuu na'apan idi, uru'u
naa udyuudan ĩkaudina'anan papaoriba grape baawu iti. 3 Udauna'an 9 o'clock
umakon koshan, uikoda market ii baokoinao daonaioranao kadishitapan, aonaa
kanom ĩsha'apaapan. 4 Uruu idi ukian ĩ'ati, 'Umako ukaudina'an õpaoriba baawu iti.
Ukaudinan kawana'ati'o nii õkawinipinaatan unao.' Ukau'an ĩkaudina'anan naa u'ati.
5 Aizii sakitapa kamoo na'apa koshan usha'apatan. Udauna'an 3 o'clock, na'apa koshan.
6 Udauna'an 5 o'clock, umakon naa koshan market iti. Kaina'a zii uikodan pidannao
na'ii, aonaa kanom ĩsha'apaapan. Sariapa upishaan ĩdyaun, 'Kanom nii una'an da'a'a
bauda'apa kamoo? Aonaa ukaudina'anan?' 7 Ĩkian u'ati, 'Aonaa mazan kanom zaa-
matan waunao kaudina'ana'o nii.' Uruu idi ukian ĩ'ati, 'Ukau'an umako ukaudina'an
õ'ati õpaoriba baawu ii.'
8 "Aizii kamoo tipitanin kapaoriba'o kian pafoomaanan ati, 'Pudapada'a naa kaud-
inainao da'ati'i wakawinipinaata kizi'i naa ĩdyaun. Kiwiitapa'o nii wakawinipinaatan
dawu'itiiniinao ĩsakadan pakaudinan, na'iki waipaian nii kiwiitapainao ĩsakadan pakau-
dinan di'iti.' 9 Aizii kaudinainao 5 o'clock di'iki, kiwiin ĩkawinipinaata-kao. Bauda'apa
wizi'i'o puraata kida ĩzaamatan. 10 Ukau'an kiwiitapainao ĩsakadan pakaudinan zauda-
kidan dobata-kida'o nii pakawinipinaata-kao makaudin-kainao ai bauda'apa kamoo.
Mazan na'apa kida kapam ĩkawinipinaata-kao, bauda'apa wizi'i'o puraata kida ĩzaamatan.

---

* **20:2** wizi'i'o puraata: Greek paradan ida'an udakota-kao denarius.

11 “Pazaamatan dauna'an papuraatan, ĩparada-paradaapan ĩto'oradinan kapaoriba'o
ati. 12 Ĩkian u'ati, ‘Dawu'itiiniinao ĩkaudinan masakauda'u'o ĩkaudinankan, bauda'apa
hour sodi, mazan waunao bauda'apa kamoo wakaudinan wabaiaapan wiicha'o
kamoo, mazan upu'u zii pukawinipinaatan ĩdyaun na'apa kida manawun waunao
kawan.’ 13 Kapaoriba'o kian bauda'apa'o ati, ‘Õpaonaru, aonaa õkoidapan pugaru,
puna'apatanii punyukunuu õkawinipinaata'azon dau'an pugaru bauda'apa wizi'i'o
puraata bauda'apa'o kamoo. 14 Pumako'o naa pudapu iti, kaina'a'a naa puzaa-
matan pupuraatan. Õaipan kawana'ati'o õkawinipinaatanuz dawu'itiini'oraz ĩkaudinan,
na'apa õkawinipinaatan kawan pugaru. 15 Aonaa turuu mooko õsha'apatan õpuraatan
na'apam õaipan kawana'ati? Oo pukishauzin õkawinipinaatan idi kaiman wunaou'u
dawu'itiiniinaouz ĩkaudinan?’ ”
16 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an, “Pidannao aona'o ĩtaapa-kao
umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao. Na'iki pidannao
umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kao umanawunu'o nii.”

Idikinautan Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan (Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Aizii Jesus makon naa Jerusalem iti. Pamakopa-kizi an udapadan wuru'u 12
patominapa-kidaniinaouz pana'itinapu ba'orainao pidannao ai, na'iki ukian ĩ'ati.
18 “Wamakon wuru'u Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao
patarubanao ati, faadaanao zowaunaanaouz, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kaki-
naori dau'u. Na'iki ĩtaan nii uruu zowii-karu nii, 19 na'iki udauna'an ĩtaan nii uruu
Gentilenao† ati. Ĩnaou'o ni'i naa dakoapa uruu, pabankiitinan ida'an udau'an na'iki
ĩba'izian nii tuukii uruu. Udauna'an ĩtaukan nii uruu cross di'iti na'iki umawakan nii,
mazan idikinauda'utan kamoo dauna'an, Tominkaru kadishita-kidan nii uruu kakupa
powaa iti pamawaka-kizi iki.”

Daroi pishaan Jesus oaipan usha'apatan paaiapanii (Mark 10:35-45)

20 Uruu dauna'an James na'iki John daro, Zebedee daiaroz, kaawan paudainao
daonaioranao tuma Jesus ida'ati. Sariapa okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu
ati. Opishaanuzu, oaipan usha'apatan paaiapanii. 21 Jesus kian o'ati, “Kanom puaipan
õsha'apatan pu'ati?”
Sariapa okian u'ati, “Õaipan pusakanata-kidan di'oraz õdainaou'u naobanai nii
punaobanai-tinan dono. Marii pusakanata-kidan bauda'apa pudiwa'ora antanapu,
na'iki ba'oran pu'ashabaron antanapu.”
22 Jesus tanawatinan daonaioranao na'iki ĩdaro di'iti. Ukian ĩ'ati, “Aonaa uaitapanii
dau'ana'o mani wuru'u upishaanuz õgaru. Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan
ni'oraz?”‡
“Oo, waka'iitan nii,” ĩkian u'ati.
23 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o nii ubaiaapan õbaiaapan ni'oraz. Mazan kanoma'o nii
sakanata õdiwa'ora antanapu na'iki õashabaron antanapu, aonaa turuu õsha'apatan,
mazan õdaru aokazi ia'o minziiwata-kidanii wuru'u sakanata-kizaiz pazaamataniinao
ati.”
24 Aizii 10 ba'orainao utominapa-kidaniinao abatan na'apa'oraz dau'u, tuukii
ĩto'oran dya'utamainao ati, makonkainaouz padaro tuma. 25 Uruu idi Jesus dapadan
baokopa ĩdyaun na'iki ukian ĩ'ati, “Uaitapanii na'apam ba'oran pidannao zowaunaanao,
mamishida-kainaouz Tominkaru, waranuitapan papidanannao ĩnaobanai-tinpan ida'an
ĩ'ati. 26 Mazan unao, aonaa umashaapa'ana'a na'apa, mishi'oraiman kanom aipa'o

† **20:19** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **20:22** Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz? oo “Uka'iitan nii mooko utuzan wuru'u õtuzan ni'oraz baiainapa-karu koopo wazoo?”

panaobanai-tinpan, marii ukaudinan unao ati poitorui kawan. 27 Na'iki kanom
umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai, marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati.
28 Na'apa Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan
upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oian ai
umawakan ida'an."

Jesus kakudan
dya'utam ishaawunnao
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ba'oran dono Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon dono'o naa Jericho iki,
iriba pidannao makon Jesus dawu'ati. 30 Aizii na'apain na'ii dya'utam ishaawunu'o
daonaioranao sakanatapan dunapo daawa ii. Ĩabatan idi Jesus dobatapan kowaada-
kao, uruu idi ĩkadakon. Ĩkian, "David Takaan-daun,§ waNaobanaa, pukamunan-kida
waunao." 31 Sariapa pidannao towauda'uan ĩdyaun, ĩdyuudan ĩmashaadinan, mazan
powa'a zii manawun ĩkadakon diiwa'o ida'an. Ĩkian, "David Takaan-daun, wanaobanaa,
pukamunan-kida waunao." 32 Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i, na'iki udapadan
ĩdyaun pa'ida'ati. Upishaan ĩdyaun, ukian, "Kanom uaipan õsha'apatan u'ati?" 33 Ĩkian
u'ati, "Wanaobanaa, waaipan pusaabaan waawun watukapa kizi." 34 Jesus kamunan-
kida ĩdyaun, uruu idi upishatan ĩawun kida. Sariapa ĩtukapa'akan amazada, na'iki ĩmakon
naa Jesus tuma.

21

Jesus konaukii-kida-kao ukaawan dono Jerusalem ati
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao maonapatan naa Jerusalem iti, ĩkaawan Beth-
phage iti, wiizai Olive Naawa ia'oraz. Na'iki'i naa udyuudan dya'utam patominapa-
kidaniinao pa'ua'ati. 2 Ukian ĩ'ati, "Umako wakanaapu ia'oraz wiizai di'iti. Na'ia'o
nii uikodan ko'idinpa'o chaakashi,* kaina'a'o nii odani ko'idinpa'o kapam odazaba'a.
Ubuzuuta ĩdyaun na'ii, udauna'an una'akan ĩdyaun õ'ida'ati. 3 Pidan pishaan an unao
kanom nii una'akan ĩdyaun, 'Naobanai aipan ĩdyaun,' ukii u'ati. Sariaapa'o nii utaapadan
una'akan ĩdyaun." 4 Na'apa'oraz Tominkaru prophetin kuwaa mishiin-kina'a naa.
Ukianuz:
5 "Pukowaada Zion iainao pidannao† ati.
'Utukapa king, unaobanaa, wa'atin u'ida'ati.
Aonaa u'atadinpan, chaakashi barau an uwa'atin,
pa'ina'o chaakashi uzaidapan.' "
6 Udauna'an tominpainao, udyuudaniinaouz makon, na'iki ĩsha'apata ipai na'apa
Jesus dyuudan kawana'ati. 7 Ĩna'akan chaakashi paudani tuma, na'iki ĩtaan pakamichan
kida utabanaa nii, uru'u naa Jesus zaidanuzu. 8 Iriba pidannao, makopainao Jesus
tuma, kadamaradan pakamichan kida dunapota. Ba'orainao dukutan pu'u atamun
waoda kaanaba sodi kida'a, ĩmuudan kidaz dunapota Jesus mako kizi nii. 9 Iribainaouz
pidannao makopainao u'ua'ati, na'iki udawu'ati, kadakoinaanan konaukii diiwa'o
ida'an. Ĩkian,
"Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun dau'an.
Marii Tominkaru kaimanan, di'oraz Naobanai ati'o,
kaawa'oraz uaipan kawana'ati.
Wakonaukii-kida Tominkaru aokazi ia'oraz."

---

§ **20:30** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. * **21:2** chaakashi: English ida'an, donkey. † **21:5** Zion iainao pidannao: Jerusalem sannao, oo ipai Israelitenao.

10 Jesus morotan dono'o naa Jerusalem iti, tuukii na'iainao pidannao di'itinpan
udau'u. Uruu idi ĩkian Jesus dau'an, “Kanom wuru'u uruuz?”
11 Sariapa Jesus tumainao kian ĩ'ati, “Jesus wuru'u, uruu Nazareth san, Galilee Baara
iki'o prophet.”

Jesus makon Tominkaru Dapu iti (Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Udauna'an Jesus kaawan Tominkaru Dapu iti. Na'ii uwaataabi'ian selliipainao
kida uzainao na'iki toriipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Udorau-
kidan shakataaka-kidauzonao puraata miisan‡ kida, na'iki selliipainao wakokoonao
taba kida. 13 Ukian ĩ'ati, “Tominkaru Paradan saadinpa'o kian, ‘Õdapu dakota-kao nii
toriinapa-kizai dapunaa nii, mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi
nii.’ ”
14 Na'ii Tominkaru Dapu ii, ishaawunnao na'iki machi'ika-kainao kaawan Jesus
ida'ati. Ukakuda ipai ĩdyaun. 15 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, tuukii ĩto'oran na'iki ĩkashanau-kidan Jesus patukapan idi Jesus
sha'apatan konaunama'o na'iki umanawun kida'o aimaakan, na'iki paabatan idi ko-
raiziannao kadakoinpan Tominkaru Dapu ii aka. “Wakonaukii-kida Tominkaru, David
Takaan-daun§ dau'an,” ĩkian.
16 Uruu idi ĩpishaan Jesus. Ĩkian, “Puabatanii na'apa'oram koraiziannao kadakoinpan
pudau'an?”
“Oo, õabata,” Jesus kian ĩ'ati. “Aonaa mooko uaitauzon na'apa'o dau'u Tominkaru
Kaaritan ida'a? Ukianuz, ‘Putominapa-kidanii koraiziannao sodi kida aitapa'o nii
pakonaukii-kidanuz.’ ”
17 Uruu dauna'an umakon naa ĩ'ai, umakon na'iki patominapa-kidaniinao tuma
uda'awu'anan Bethany iti.

Fig kadunaa mawakan (Mark 11:12-14, 20-24)

18 Ba'oran chaapi'iki Jesus kiwan naa patominapa-kidaniinao tuma Jerusalem iti.
Pakiwapa-kizi an uzamazin naa. 19 Utukapa fig kadunaa dunapo daawa ii. Sariapa
umakon na'iti utukapa'azon ukaakan, mazan aonaa bauda'apa uikodan u'aka, soo
uanaba pa'idiwaru. Uruu idi ukian fig kadunaa ati, “Aizii marii aonaa na'apainim
pukaakauzon powa'a.” Una'apan idi, masha'apakii fig kadunaa mariri'ikan na'iki
umawakan naa. 20 Kaimanaiman utominapa-kidaniinao tukapan na'apam atamun
mawaka'akan kadimana'o ida'an, na'iki tuukii ĩdi'itinpan udau'u. Uruu idi ĩpishaan
Jesus. Ĩkian u'ati, “Na'apa'oran naa fig kadunaa mawaka'akan kadimana'o ida'an
manawun?”
21 Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan an kaimanaiman, aonaa
umamishidakan bii an mani, uka'iitan nii usha'apatan powa'a zii õsha'apata'aka nii ai.
Turu'o nii ukian midukuo ati, ‘Midukuo, puzikadin di'iki'i paran baoko iti.’ Na'apa'o
nii usha'apatinan u'ati. 22 Ukau'an taa-karu nii u'ati upishaanii utoriinpan ida'an
Tominkaru ati, umishidan an õgaru.”

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida (Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aizii Jesus kaawan naa powaa ati Tominkaru Dapu iti. Utominapa-kidan pu'u pi-
dannao na'ii, faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaawan na'iti
u'idi'iti. Ĩpishaanuzu, ĩkian, “Kanom aipan ati'o pusha'apatan kaikapa'oraz aimaakan
kida'a? Kanom dyuudanii pusha'apatan na'apa kida'o?”

‡ **21:12** miisa: English ida'an, table. § **21:15** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

24 Jesus kian ĩ'ati, “Ukowaada õ'ati bauda'apa'o aimaakan dau'u õpishaan an unao.
Ukowaadan an õ'ati, õkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'i õsha'apatanuzu na'apa kida'o
aimaakan.” 25 Uru'u naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Kanom aipan ati'i John
chikaawunuupauzon pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidannao aipan ati'o?”

Sariapa ĩparadan pa'atiaaka kida Jesus pishaanii dau'an. Ĩkian, “Wakian dono u'ati
Tominkaru aipan ati'o John chikaawunuuapanuz pidannao, sariaapa'o nii ukian
wa'ati, ‘Kanom nii mooko aonaa umishidanuzu.’ 26 Aizii wakian an ‘pidannao aipan
ati'o,’ mazan watarii panaadon pidannao sha'apatan nii waunao dikauda'o ida'an,
usha'apanum kau'an ipai pidannao mishidanii John, Tominkaru prophetin uruu.”
27 Uruu idi ĩkian Jesus ati, “Aonaa waaitapan,” ĩkian.

Jesus kian ĩ'ati, “Ukau'an aona'o nii õkowaadan u'ati kanom aipan ati'o õsha'apaapan
di'oraz aimaakan kida'a.”

Di'itinapa-kinai kuwai dya'utama'o daniinao daua'o

28 “Na'apam u'itiiman,” Jesus kian. “Baukapaiman kaina'a pidan, dya'utama'o
udainao daonaioranao. Umakon kiwiini'o paudani di'iti, na'iki ukian u'ati, ‘Õdani,
pumako pukaudina'an aizii õpaoriba grape baawu iti.’ 29 Udani dako'atin uparadan.
Ukian, ‘Aonaa õkaudina'azon.’ Mazan udauna'an udi'itinpan sariapa upana'adan
panyukunuu, uru'u naa ukaudina'anan padaru paoriba grape baawu iti. 30 Aizii
udaru makon naa udawu'ichan di'iti'i naa. Na'apa koshan udyuudanuzu. ‘Õmakon nii
õkaudina'anan,’ ukian pa'an padaru ati. Mazan upu'u, aonaa umakon ukaudina'anan.
31 Na'ia'oram udani u'itiiman sha'apata'o padaru aiapanii?”

“Kiwiini'o udani usha'apata padaru aipan kawana'ati,” ĩkian u'ati.

Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan u'ati mishi'o, zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki
zunnao kaminshu'u-shoronao,* kiwiita'a naa ĩdyaun unao ai Tominkaru naobanai-
tinan di'iti. 32 Usha'apanum idi John Chikaawunuupauzo kaawankan, utukapa-
kidankan na'apam tanawatin-karu mashaapa-karu kaimana'o di'iti Tominkaru ati,
upu'u aonaa umishidanuzu. Mazan zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki zunnao
kaminshu'u-shoronao, ĩmishida uruu pa'an. Unao, utukapan pu'u zaamaapauzonao
tax puraatannaa na'iki zunnao kaminshu'u-shoronao tanawatinan pa'oian ai, mazan
upu'u zii aonaa utanawatina'azon u'oian ai.”

Dikauda'o pidannao taapa'o grape baawu
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 “Uabata ba'oran di'itinapa-kinai kuwai koshan,” Jesus kian. “Baukapaiman kaina'a
pidan paowan paoribai grape baawu pa'amazadati di'ii. Ukorarata awauta wuru'u pa-
paoriba baawuz. Udauna'an ukichadan ka'unaru dadara'o baara'a, grape uu sararoo-
kizinao nii. Udauna'an utoman dokoa'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao
nii. Udauna'an utaan naa grape baawu pidannao ati, ĩawunuutapa kizi zii u'atizu. Uru'u
naa umakon naa ba'oran wiizai iti.

34 “Grape ozokan kawana'ati'i naa, udyuudan papoitorunao wunao di'iti'i awunuuta-
painaouz papaoriba grape baawu, ĩna'anan naa uka'idiwaun-kinaa nii papaoriba aka
winipinaa idi. 35 Mazan uzaamataniinaouz awunuutapa'o nii papaoriba grape baawu
zaamatan upoitorunao, ĩba'iziautapa bauda'apa'o, ĩzowii ba'oran, na'iki ĩbowautapa kuba
idi ba'oran. 36 Udauna'an udyuuda papoitorunao na'iti ĩ'idi'iti koshan. Powa'a zii ĩiriban
kiwiitapa'o padyuudaniinao ai. Na'apa kiwiitapa'o kawan koshan awunuutapainao
upaoriba baawu sha'apatan ĩdyaun.

---

* **21:31** zunnao kaminshu'u-shoronao: ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

37 “Dawu'itin, udyuudan naa paudani ĩ'idi'iti. Ukian paudani dau'an, ‘Ĩmanawuntapan
nii pa'an õdani.’
38 “Mazan awunuutapainao upaoriba baawu tukapan kapaoriba'o dani'i naa kaawan
pa'ida'ati. Sariapa ĩkian, ‘Di'i naa kapaoriba'o dani. Uru'o nii wuru'u kaidiwau'oraz
padaru di'iki upaoriba baawu idi. Baushaa, wazowii uruu, wazaamata kizi wuru'u
u'idiwau ni'oraz.’ 39 Uruu idi ĩzaamata'akan na'iki ĩkozoota'akanuz paoribai baawu iki,
na'iki ĩzowian naazu.
40 “Aizii kapaoriba'o kaawan dono'o naa powaa ati, na'apam nii usha'apatan pazaa-
mataniinao awunuutapa'o nii papaoriba baawu?” Jesus kian.
41 Kazowautapainao pidannao dako'atin Jesus paradan. Ĩkian, “Upataka'utan nii
na'iki uzowian nii wuru'u oiainaouz pidannao. Udauna'an utaan nii papaoriba baawu
ba'oran pidannao ati, kaimana'o nii pa'an ĩawunuutapanuzu. Ĩnaou'o ni'i naa kaiman ĩtaan
u'idiwau nii upaoriba aka di'iki, upaoriba kaakan dono.”
42 Jesus kian ĩ'ati koshan, “Aonaa mooko uaitauzon saada-kariwaiz kida Tominkaru
Paradan ida'a kaikapa'orazu'u?
‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.’†
43 “Ukau'an õkowaadan u'ati, kazata-kao nii uwiizi ni'o Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi ii. Na'iki utaa-kao nii pidannao ati kaimanainaouz ĩsha'apainpan Tominkaru aipan
kawana'ati. 44 [Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki
uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'idon.”]‡
45 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao abatan Jesus kowaadan kuwai
kaikapa'a, ĩaitapa wuru'u kuwai kidaz ĩnao dau'ana'o wuru'u. 46 Uruu idi ĩtiwaan
pazaamatanuzu, mazan tuukii ĩtarian pidannao ai, usha'apanum kau'an pidannao kian
Jesus dau'an, Tominkaru prophetin wuru'u uruuz.

22

King taapan aroapa-karu paudani mazidan ati (Luke 14:15-24)

1 Udauna'an Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an koshan pidannao ati.
Ukian. 2 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa king minziiwata-
kidan kawan umanawunu'o aroapa-karu paudani mazidan ati. 3 Aizii aroapa-karu
kamoon dono'o naa, udyuudan naa papoitorunao dapada-kariwainao pidannao di'iti
ĩwa'ati kizi'i naa aroapa-karu ida'ati, mazan aonaa ĩwa'ati'izon. 4 Uruu idi udyu-
udan ba'oran papoitorunao dapada-kariwainao di'iti koshan. Ukian papoitorunao
ati, ‘Ukowaadanka'a naa dapada-kariwainao ati, ipai'i naa õminziiwa-kidan aroapa-
karu da'a'a. Õzowii-kida'a naa kakiwin kida'o õ'uza tapi'izanao, ukau'an marina'a naa
ĩwa'atin kadiman.’ 5 Ukowaada-kaoa'a naa dapada-kariwainao ati, mazan aonaa ĩtaan
panyukunuu ati padapada-kao. Usha'apanum idi kaina'a ĩsha'apata'azoonii kida pa'ati:
bauda'apa'o mako'ozon pazakapun iti; ba'oran papuraataapauzon dau'ati. 6 Aizii
ba'orainao zaamatan wuru'u poitoruinaouz, ĩantamikitan ĩdyaun na'iki ĩzowii wuru'u king
poitorunaouz. 7 King to'oran tuukii, uruu idi udyuudan pasoldyaannao na'iti ĩzowii ipai
zowiainaouz upoitorunao, na'iki ĩkawaoda zowii-mikinao mashaapa-kizi donoi.

† **21:42** Psalm 118:22-23 ‡ **21:44** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

8 “Uruu dauna'an king dapadan ba'oran papoitorunao na'iki ukian ĩ'ati, ‘Aizii
mazida'o aroapa-kinaa ni'o, ipai'i naa uminziiwa-kida-kao, mazan õdapadaniinao,
ĩtukapa-kida ĩmawa'ati'izookan ida'an, aonaa ĩturuan pawa'atin. 9 Ukau'an umako pidan
iriba-kizi iti, udapada kizi ipai pidannao uikodan kawana'ati, ĩwa'ati kizi mazida-karu
aroapa-kida-kao ida'ati.’ 10 Uruu idi poitoruinao makon di'iti kida'a pidan iriba-kizi
iti. Ĩdapada iriba pidannao paikodan kawana'ati. Sha'apa'oram karikaonan pidan,
kaimanainao na'iki dikaudainao, mazan iriba ĩikodan pidannao, ĩpaidada kabaun nazoo
wuru'u aroapa-kizaiz.
11 “Aizii King tukapa'anan padapada-kidaniinao. Utukapa bauda'apa daonaiora na'ii,
aona'a ukaiwadapan mazida-karu di'iti'o daara. 12 Uruu idi King kian u'ati, ‘Õpaonaru,
na'apa'oram pumorotan da'ati'i pumakaiwadapakan pu'u mazida-karu di'iti'o daara?’
Aonaa na'apam daonaiora kian u'ati. Umaparadaniita'akan. 13 Udauna'an king kian
papoitorunao ati, ‘Udodoo uruu na'iki ukaboota uruu paniba iti maruta'o-karu iti.
Na'ii zaadin-karu nii tuukii, na'iki pidannao kuzowan nii paudako padopian idi.’ ”
14 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an kaikapa'a: “Iriba'o nii pidannao dapada-
kao padamata, mazan masakauda'u'o nii ĩzaamata-kao.”

Jesus pishaa-kao tax kawinipinaapa-kao dau'u (Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Uruu dauna'an Phariseenao makon naa ĩparadaaka'anan pa'atiaaka. Ĩdi'itinpa'anan
na'apam nii pazaamatan Jesus uparadan ida'an. 16 Pana'apainpan idi ĩdyuudan
patominapa-kidaniinao, Herod pidanannao tuma Jesus di'iti. Aizii dyuuda-kariwainao
kian Jesus ati, “Tiichaa, waaitapa pugaru kaimana'o, mishi'o puparadan. Putominapa-
kidan pidannao kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki na'apa kida putaapan
pidannao, aonaa na'ia'oram umanawunu'o nii ba'oran ai. 17 Aizii pukowaada wa'ati,
kaimana'o mani wataanuzu tax puraatan naobanai Caesar ati,* oo aonaa ukaimanan?”
18 Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan oii, uruu idi ukian ĩ'ati, “Unao, utaapinpauzonao
kaimanainao nii kaikini'i! Kanom nii utiwaan uzaamatan õgaru õparadan dikin ii?
19 Uaida-kida mooko õ'ati puraata ukawinipinaata-kinaaz tax.” Ĩna'aka u'ida'ati wuru'u
puraataz. 20 Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, “Kanom dikin wuru'u, na'iki kanom uu
wuru'u saada-kariwaiz puraata ida'a?”
21 “Naobanai Caesar” ĩkian ĩdako'atinuzu.
Udauna'an ukian ĩ'ati, “Utaa ukau'an Caesar ati kanom wuru'u Caesar idiwau kidaz.
Aizii Tominkaru ati utaa Tominkaru idiwau kida.” 22 Ĩabatan idi Jesus kian kaikapa'a,
tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩmakon naa u'ai.

Jesus pishaa-kao mawakainao kadishitan dau'an (Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Na'apain uruu dono pabi'i kida Sadduceenao kaawan Jesus ida'ati. Ĩnao aonaa
ĩmishidan kakupa-karu nii mawaka-karu dauna'an. 24 Ĩpishaanuzu. Ĩkian u'ati, “Tiichaa,
Moses kian wa'ati, daonaiora mawakan dono, aona'o zii udani nii, marii u'inawuzu
zaamatan udaiaro-daun paudaiaro nii. Uruu ida'ana'o nii mawaka'o u'inawuzu kau-
danin. 25 Aizii dii mani kaina'a pidan 7 udainao daonaioranao. Ĩtuuniz mazidan,
mazan umawakan paudairo ai aonaa zii udani nii, uruu idi udawu'iti'o u'inawuzu da-
iaroitapan naa oroo. 26 Na'apa koshan umawakan o'ai. Udauna'an ba'oran u'inawuzu
mazidan otuma, mawaka koshan o'ai. Atii na'apa ipai ĩmawakan. Ukau'an ipai 7
ĩdyaun daiaroitapan oroo. Mazan aonaa bauda'apa'o kaudanin otuma. 27 Dawu'itin
uru'u naa zunaaba mawakan naa kapam.” 28 Aizii ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, “Aizii

* **22:17** Caesar: tuubaru'o naobanai Rome ia'o.

pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-kizi iki, na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazida'o õtuma?"
29 Jesus dako'atin ĩdyaun. Ukian, "Upozawatan kaiwuru'u umaaitapakan idi
saada-kariwaiz Tominkaru Paradan na'iki aonaa uaitapan Tominkaru ma'ozakan.
30 Mawakainao kadishitan dono, aona'o ni'i naa kaudaiaro-karu na'apain, mazan
na'apa'o nii angelnao aokazi iainao kawan ĩdyaun. 31 Aonaa mooko uaitapan na'apam
Tominkaru Paradan kian kadishita-karu dau'an mawaka-karu di'iki? 32 Tominkaru
kian, 'Õgaru wuru'u Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarunuz.' Ukau'an aonaa
mawakainao pidannao Tominkarun mani uruu, mazan kakupainao pidannao
Tominkarun."
33 Pidannao abatan idi Jesus tominapa-kidan kaikapa'a, tuukii ĩdi'itinpan utominapa-
kidanii kida dau'an.

Umanawunu'oraz manawun Tominkaru kakinaori (Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Aizii Phariseenao abatan idi aonaa Sadduceenao aitapan na'apam naa pakian
powa'a Jesus ati, utominapa-kidan idi kaimana'a naa manawun, sariapa ĩbaokopatinan.
35 Na'iki bauda'apa ĩiriban tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, patiwaa-
kidapa-kinaa niizu. 36 Ukian u'ati, "Tiichaa, na'ia'oram dii manawun umanawunu'o
kakinaorii?"
37 Jesus kian u'ati, " 'Pumarainapa tuukii Naobanai puTominkarun ipai punyukunuu
iki, ipai pudoronaa ii, na'iki ipai pudi'itinpan ida'an.' 38 Uruu wuru'u umanawunu'oraz
manawun kakinaorii. 39 Ba'oran kakinaorii, udawu'ati'o umanawunun, kaikapa'ora'a:
'Pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.' 40 Ipai Tominkaru
kakinaori kida Moses ida'ana'oraz utaa-kao, na'iki kakinaorii prophetnao tominapa-
kidanii kida, zaamatinpan patumaaka wuru'u ida'ati'i dya'utama'oraz kakinaorii."

Kanom dani wuru'u Christ (Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Phariseenao kasaba'ukinpan pu'u, Jesus pishaan ĩdyaun kaikapa'a: 42 "Na'apam
ukian Christ† dau'an? Kanom takaan-daun uruu?"
"David takaan-daun," ĩkian u'ati.
43 Jesus kian ĩ'ati, "Mazan kanom nii mooko Tominkaru Doronaa aipan ati David
dakotan uruu paNaobanaa nii. Ukianuz da'i u'ati:
44 'Naobanai Tominkaru kian õnaobanaa ati,
pusakanata da'a'a õdiwa'ora antanapu
atii õwaranuita-kidan putarubanao ipai pukidiba waranu ati.'
45 Aizii David dakotan pu'u uruu paNaobanaa nii, na'apam naa mooko utakaan-daun
wuru'u uruuz?"
46 Aonaa na'ia'oram aitapa'o nii na'apam naa pakian powa'a Jesus ati. Na'iki uruu
dauna'an aonaa kanom ka'iitan naa papishaan powa'a uruu.

23

Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u (Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 Udauna'an Jesus paradan pidannao ati baokopa patominapa-kidaniinao tuma.
2 Ukian "Wuru'u tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kaki-
naopan Tominkaru taanii Moses ati'o kakinaorii di'iki'o. 3 Ukau'an uizo'ati na'iki
usha'apata ĩkowaadapanii kida kawana'ati, mazan aonaa utamakapa'ana'a ĩkaduz kida.
Usha'apanum kau'an aonaa ĩsha'apatinan pakowaadanii kakinaorii kida kawana'ati.

† **22:42** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Ĩdobatadan powa'a zii kakinaorii kida, aona'a naa pidannao ka'iitan pasha'apatinan
ukawana'ati, mazan upu'u aonaa ĩkaminka'utan ĩdyaun, aonaa masakauda'u. 5 Ipai
aimaakan ĩsha'apatanii kida, soo ĩaipan pidannao tukapan, na'iki ĩaipan pa'atadapa-
kao. Na'iki udaru kida'a naa ĩtoman saada-kariwai Tominkaru Paradan mashaapa-
kizi kida, ĩkaiwadauzonii kidaz patawu'u na'iki paanoba kida ida'a.* Ĩkamichan ziishinaa
kida, dawuu ĩtoman kida kapam.† 6 Kaiman ĩ'ati pataapa-kao udaru'o pidan nii aroapa-
kizai ii aka, na'iki ĩnaudapa pasakanatan umanawunu'o tabai ida'a synagogue kida di'ii.
7 Kaiman ĩ'ati pataapa-kao umanawunu'o nii market ii pidannao iriba-kizi ii aka. Na'iki
ĩnaudapa padakotapa-kao Tiichaa kii.
8 "Aizii unao, aonaa udakota-kidina'ana'a Tiichaa nii, usha'apanum kau'an kaina'a
bauda'apa utiichaan, ipai unao na'apa kida'o pa'an uiribannao tuma. 9 Aonaa
udakota'ana'a pidan da'a'a imi'i baara'a'o 'wadaru' kii, usha'apanum kau'an kaina'a
bauda'apa udaru, uruu aokazi ia'oraz pa'an. 10 Aonaa utaapada'ana'a udakota-
kao naobanai nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa unaobanaa, uruu Christ.
11 Kanom manawun-tina'o pakazowautapan ida'an unao, marii ukaudinan unao ati.
12 Na'ia'oram pidan umanawun-tinpa'o, waranuita-kao nii uruu. Na'iki na'ia'oram
pidan waranuitapa-kidina'o, Tominkaru toman nii uruu umanawunu'o pidan nii."

Kasha'ora'o nii Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baiaapan (Mark 12:40; Luke 11:39-52; 20:47)

13 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uawautapan
pidannao morota'azon Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. Mazan unao, na'apa,
aonaa umorotan na'iti, na'iki aonaa utaapadan pidannao morotan, tiwautinainaouz
padamata pamorotan na'iti. 14 [Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao karikaonan kaimana'o
nii. Ukashadapan zunnao mawaka'o ĩdaiarunao, na'iki ukazatan ĩdapu na'iki ĩsha'apauz
kida. Mazan uaipan idi utaapa-kao kaimanainao nii, uruu idi utoriinpauzon to-
munu'iki kida. Una'apan idi powa'a'o nii zii upataka'uta-kao.]‡
15 "Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki
unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Umakon munapo atii
utarauka paran uzaamata'azon idi bauda'apa saba'o pidan mishidapa'o nii ukakinaori
kida. Udauna'an utominapa-kidan naazu, powa'a zii udikaudan unao ai, kaboota-karu
nii tikazi wu'iti.
16 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao ishaawunnao, na'akapa'o pidan-
nao. Ukian, 'Pidan dakota'o Tominkaru Dapu uu paparadan mishida-kinao nii,
aona'o nii usha'apan umasha'apatakan anaz, mazan na'ia'oram pidan dakota'o
gold, Tominkaru Dapu ia'oraz, paparadan mishida-kinao nii, marii usha'apatan
pakowaadaniaz mishi'o pasha'apata'azon.' 17 Unao maaitapin-ka'o ishaawunnao,
kanom powa'a'o zii umanawunun, wuru'u gold, oo Tominkaru Dapu saabaa'oraz gold
kaimana'o nii? 18 Unao kian, 'Na'ia'oram pidan dakota'o altar paparadan mishida-
kinao nii, aona'o nii usha'apan umasha'apatakan anaz, mazan na'ia'oram pidan
dakota'o taa-kariwai kawaoda-karu nii altar paawa'a paparadan mishida-kinao nii,
marii usha'apatan pakowaadaniaz mishi'o pasha'apata'azon.' 19 Unao ishaawunnao!
Kanom powa'a'o umanawunun, taa-kariwai altar paawa'a oo altar, saabaa'oraz taa-
kariwaiz kida kaimana'o nii? 20 Ukau'an pidan dakota'o altar paparadan mishida-
kinao nii, udakotan altar na'iki ipai upaawa'a'o kapam wuru'u. 21 Aizii pidan dakota'o
Tominkaru Dapu papaparadan mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru Dapu uu na'iki
Tominkaru kapam wuru'u paparadan mishida-kinao nii, Tominkaru mashaapan idi

* **23:5** Deuteronomy 6:6-8 † **23:5** Numbers 15:37-41 ‡ **23:14** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

na'ii. 22 Pidan dakota'o aokazi paparadan mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru taba
na'iki sakanatapa'oraz upaawa'a kapam wuru'u.
23 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao! Unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i!
Utaa 1/10 ipai wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida di'iki. Mazan
unao, umarina'atan usha'apatan kaiman-karu, kamunan-karu, na'iki mishida-karu.
Uruu kida kaimana'o manawun kakinaorii umanyukunuutaniaz. Usha'apatina'oraz
mani padamata ipai ukakinaorinaa kida kawana'ati. 24 Unao, u'ishaawunnao
na'akapan kawanu'o papidanannao. Mishi unao uzaudinauzonii udyokorautan ai
masakauda'u kaniriba'o utuzan ni'o di'iki, upu'u zii mazan aonaa uaitapan udyoko-
rautan udaru'ora'a naa aimaakan kawaro kawanu'o u'udarun.
25 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Uchikaan
ukoopon na'iki uparaapin, aonaa ukaniriban uaidinpan pabarau iki kida, mazan una-
zoo kida paida kaniriba'o idi. Na'apa'o unao, upaidadina'o dikauda'o idi, uaipan ida'an
uzaamatan ipai aimaakan u'ati'o nii karikaonan. 26 Unao ishaawunnao Phariseenao,
uchikaa kiwiitapa ukoopon na'iki uparaapin nazoo kida, uruu idi ubarau kida, aona'o
ni'i naa ukaniriban kapam.
27 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i. Na'apa unao
mawaka'o kinnaa zichida-kao kawan baraka'o idi. Konaunam uaidinpan, mazan
unazoo paida mawaka'o pidannao niwa'uz idi, na'iki kaniriba'o, dyupusha kida'o idi.
28 Na'apa'o kapam pidannao tukapan unao, kaimana'o kawan, mazan unyukunuu ii,
oia'o unao, taapinpainao karikaonan kaimana'o nii.
29 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpa'azoinao kaimanainao nii kaikini'i. Utoman
kaiman kida Tominkaru prophetinnao baaranaa nii, na'iki kaimanainao pidannao
baaranaa nii, kaiman ukonaunamadan kidaz. 30 Aizii ukian, 'Wamashaapan dono
mani kotua'a naa wadokozu-daunnao mashaapankan dono, aonaa mani wazowian
Tominkaru prophetinnao ĩnao kawan.' 31 Ukau'an uaipan ati ukainaabainan, unao
wuru'u zowii-mikinao takaan-daunnaouz. 32 Ausha'a naa, uipaida'a naa usha'apatan
udokozu-daunnao sakadaniaz naa pasha'apatan oii kida'o."
33 Jesus kian koshan ĩ'ati, "Unao kowazaznao oia'o manawun na'iki unao kowazaz
dainao. Na'apam nii ukazannaatinan ukaboota-kao ai Tuubaru'o Tikazi wu'iti?
34 Ukau'an õdyuudan nii u'idi'iti prophetnao, aitapaaba'o pidannao na'iki tominapa-
kida'o nii pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u. Mazan uzowian nii pabi'i kida ĩdyaun
utauka-kidan ida'an ĩdyaun cross di'iti. Ba'orainao uba'izian nii synagogue kida di'ii.
Na'iki umakon nii uantamikita'anan kidoopainao ba'oran donoi iti kida. 35 Uruu idi
unaou'o nii kabaiaapan ipai wunao zanna'a Tominkaru pidanannao zowii-kariwainao
kidaz. Abel kaimana'oraz pidan zowii-kao di'iki, atii Zechariah Berechiah dani zowii-
kao di'iti. Uruu unao zowianiaz, Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao
sakoda'a. 36 Õkowaadan u'ati mishi'o, ipai wuru'u dikauda'o sha'apatauzo-kariwaiz kida,
unao kai'oraz pidannaou'o ni'i naa pataka'uta-kao udikin ii ĩwinipinaa nii."

Jesus kasha'oran tuukii Jerusalem dau'ati (Luke 13:34-35)

37 Jesus kian, "Oo Jerusalem, Jerusalem. Pu'ida'ainao pidannao zowia'oraz prophet-
nao na'iki zowia'oraz pabooan ida'an kuba idi dyuuda-kariwai pidannao kakuwaapan
pu'idi'iti. Karikaonanu'u da'i padamata õaipan õkazannaatapan pu'ida'ainao pidannao,
na'apa kuruku kazannaatapan kawan paudainao pakutuba kida waranu'u. Mazan
aonaa putaapadan õkazannaatan ĩdyaun. 38 Putukapa, Tominkaru wa'akan padapu,

aona'o nii kanom puzannaa nii. 39 Aizii õkowaadan pu'ati, aona'o nii powa'a putukapan õgaru atii kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'apaini'o nii pukian 'Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.' "

24

Jesus kowaadan na'apam nii amazada sha'apan
(Mark 13:1-13; Luke 21:5-19)

1 Udauna'an Jesus koditan naa Tominkaru Dapu iki, na'iki umakopan pu'a'a naa, utominapa-kidaniinao tukapa-kidan u'ati wuru'u kabaun kidaz Tominkaru Dapu ia'oraz, na'apam utoma-kao udaru na'iki konaunam. 2 Jesus kian, "Utukapa ipai wuru'u kabaun kidaz. Õkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii bauda'apa kuba mashaapan papaawa atiaaka kida na'ii, ipai'o nii ukaboobi'ii-kao."

3 Udauna'an Jesus sakanatapan pu'u Olive Naawa ii, utominapa-kidaniinao wa'atin ĩnao pa'idiwaru u'ida'ati. Ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati na'apainim nii kaiwuru sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa kainaabata'o nii puwa'atin na'iki di'oraz amazada ikodan patokon?"

4 Jesus kian ĩ'ati, "Uzaudin pa'i, aonaa umariidapa-kidina'ana'a pidannao ati. 5 Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao kaawan, ĩkian nii, 'õgaru Christ,'* na'iki ĩmariidan nii iriba pidannao. 6 Uabatan nii mizaataaka-karu kida dau'an na'iki kadakotin-karu nii mizaataaka'azoo-karu kida dau'an, mazan aonaa utaria'ana'a. Na'apa kida'o aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa amazada ikodan zii mani patokon wuru'u. 7 Bauda'apa'o wiizai iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran wiizai iki'o pidannao tuma, na'iki bauda'apa'o donoi iki'o pidannao mizaataakan nii ba'oran donoi iki'o pidannao tuma. Zamazi kaawan nii, na'iki ipai amazada kawana'ati kaina'a'o nii kichana'iki-kia'o amazada nakainan. 8 Kaikapa kida'orazu'u, kasha'ora'o baiaapa-kao sakadinan zii karikaonan wuru'u.

9 "Udauna'an unao, uzaamata-kao nii, uantamikita-kao nii, na'iki uzowii-kao nii. Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao, õgaru dikin ii. 10 Uruu dono iriba'o nii pidannao tanawatinan pamishidapan ai õgaru, uruu idi ĩkaakapaakan nii na'iki ĩto'ora-kizaitapaakan nii. 11 Na'iki iriba'o nii dakotinpainao prophetnao nii kakuwaapa'anan, ĩmariidan nii iriba pidannao. 12 Pidannao oiidinan idi tuukia'a naa manawun, aona'o ni'i naa marainpaaka-karu. 13 Mazan kanomnao ma'ozaka'o ĩmishidapan atii utokon iti, ĩnaou'o nii kazannaata-kao. 14 Aizii di'oraz Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanaitinan daua'oraz kowaada-kao nii ipai amazada kawana'ati. Marii kizi zii ipai pidannao abatan na'iki ĩaitapan udau'an. Udauna'an uru'o ni'i naa di'oraz amazada ikodan patokon."

Tariidin-karu daua'o
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Jesus kian koshan, "Na'apa prophet Daniel kowaadauzoniaz sha'apa'o nii, utukapan nii aimaakan oia'o Tominkaru Dapu nazo ii, pataka'ua'o nii Tominkaru Dapu, aonaa kizi na'itim choochiapa-karu na'ii.† (Marii pidan tukapa'o kaarita ida'a udau'ana'o, aitapanuz.) 16 Utukapan dono'o naazu, marii kizi Judea Baara iainao pidannao kidoopan midukuo baawu iti. 17 Marii na'ia'oram pidan paniba ia'o padapu ai, aonaa kizi umorotan uminziiwa-kida'anan zii mani paaiapanii pasha'apauz padapu nazo iti. 18 Na'iki pazakapun ia'o pidan, aonaa turuu ukiwan padapu iti pakamichan dau'ati. 19 Uruu dono dikauda'o na'iki kasha'ora'o nii ka'azootinpainao na'iki dokobatinpainao zunnao baiaapan. 20 Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi ukidoopan

* **24:5** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **24:15** Daniel 9:27; 11:31; 12:11

amazada wadidiizon dono,‡ oo Sookapa-karu Kamoon dono. 21 Usha'apanum kau'an
uruu dono tuukia'o nii udikaudan, na'iki ukichana'iki-kian pidan baiaapan. Aonaa
na'apainim na'apa'o manawun baiaapauzo-kao amazada tominan iki'o atii kai, na'iki
aona'o nii na'apainim pidan baiaapan na'apa'o koshan.§ 22 Mazan pazaamatanii
pidannao dikin ii, Tominkaru awutadan nii uruu dono'oraz baiainapa-karu. Aizii
aonaan dono uawutadanuz, aona'o nii pidan wa'akinan kakupa uruu dono.
23 "Uruu dono na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'di'i wuru'u Christ,' oo 'kaidi'iizu'u,'
aonaa umishida'ana'a. 24 Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii dakotinpainao Christ nii
na'iki dakotinpainao prophetnao nii. Ĩsha'apatan nii umanawun kida'o aimaakan,
na'apa'o ida'an ĩtiwaan nii padamata pamariidan Tominkaru zaamataniinaouznaa
papidanannao nii.
25 "Ukau'an uabata, u'ua'ia'o zii kaiwuru'u õkowaadanuz u'ati. 26 Ukau'an na'ia'oram
pidan kian an u'ati, 'kaidi'iizu'u baara ii,' aonaa umako'o naa na'iti. Oo ukian an
u'ati, 'Kaina'a uruu, udizinpan kaida'a'a,' aonaa umishida'ana'a. 27 Toroanaru kan-
kanan kawan waoko iki, turuu utukapa-kao wakadapu iti kapam. Na'apa'o nii utukapa-
kao kapam wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atinuz. 28 Na'iam aimaakan mawakan,
na'ia'o nii watonao katonainpan tukapa-kao.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin daua'o
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 "Kadiman aka dikauda'oraz baiainapa-karu dauna'an, kamoo marutan nii, na'iki
kauzu aona'o nii ukanadapan. Wizinao waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii
aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan.* 30 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi
Iki'o aidinan ni'i naa doko ii. Na'iki ipai pabi'inaaka kida'o pidannao imi'i baara an
kidainao zaadan nii tuukii. Udauna'an uru'o ni'i naa ĩtukapan Daonaiora Aokazi Iki'o
wa'atin naa usha'uza kida paawa an doko iki, aokazi iki, umanawunu'o pama'ozakan
na'iki umanawunu'o pakonaunaman ida'an.† 31 Na'iki diiwa'o kuwudii‡ dapaapa-
kinai poota-kao, na'iki udyuudan nii pa'angelinnao dapaapa'anan na'iki ĩbaokopatan
Tominkaru zaamatanii papidanannao nii, ipai di'ikinapa kida'a imi'i baara ana'o
amazada kawana'ati."
32 Jesus kian koshan, "Aushaa udi'itapa fig kadunaa. Na'apainim upa'inaadinan na'iki
uanaba pa'ishizo-dinan, uaitapa kamoo dono'o maonapatan naa wuru'u. 33 Ukau'an
na'apa'o nii utukapan dono ipai kaikapa kida'o sha'apanu'u, ukainaabatan maonapa'a
naa õwa'atin, aonaa tomunu'iki'o ni'i naa mani. 34 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o,
ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. 35 Aokazi
na'iki imi'i baara mainaabatina'o nii, mazan õparadan kidaz aona'o nii umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 "Mazan aona'o nii pidan aitapan na'apainim nii manawun kaiwuru kida
sha'apanu'u. Angelnao aokazi iainao, aona'o nii ĩaitapan. Õgaru Tominkaru Dani
na'apa, aona'o nii õaitapan. Soo õdaru karikaonan aitapa'o nii udau'an. 37 Na'apa'o
nii Noah dono'o kawan amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.§ 38 Na'apain
amazada naraan ua'ii, pidannao aroopan, ĩtuzapan, na'iki ĩkaudaiaropan. Ĩmashaapan
na'apa atii Noah morotan, upaidinan pakanowan zo'iti. 39 Mazan upu'u aonaa ĩaitapan

---

‡ **24:20** amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kao 'winter.' § **24:21** Daniel 12:1; Revelation 7:14 * **24:29** Isaiah 13:10; 34:4; Joel 2:10, 31; Joel 3:15; Revelation 6:12-13 † **24:30** Daniel 7:13; Revelation 1:7 ‡ **24:31** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **24:37** Genesis 6:5-8

kanom sha'apan atii udaru'o wunu kaawan na'iki unaraadan ipai ĩdyaun. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.*
40 "Aizii uruu dono, kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao zakapu ii, bauda'apa'o
nii una'aka-kao, ba'oran wa'aka-karu nii. 41 Na'iki zunnao, dya'utamaa kida'o
ĩboodapan, bauda'apa'o nii na'aka-kao, ba'oran wa'aka-kao nii. 42 Ukau'an uzaudinapa
umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii uNaobanaa kaawan.
43 Una'apan idi uaitapa pa'i wuru ĩda'anazu'u: Kadapu'o aitapan an mani wa'ati'o
nii koidimiki, uruu aiwaka'an pokodapa mani umashaapan, uawunuutapan padapu.
Na'iki aona'o nii koidimiki morotinan udapu. 44 Ukau'an na'apa pa'i unao, karikao-
nan uzaudinapa, usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii na'apainim
karikaonan umazaudinkan pu'u.

Poitoruinao daua'o (Luke 12:41-48)

45 "Na'ia'oram poitorui mishi'o ukaudinauzon kaiman na'iki aitapaaba'o, uru'o
nii panaobanaa zaamata na'iki uwa'aka awunuutapa'o nii ba'oran poitoruinao.
Na'iki kaimana'o nii utaan ĩwanyukunuu, ipai wanyukunui taauzo-kao kawana'ati.
46 Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa kaawan an na'iki uiko-
dan uruu kaiman ukaudinan, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii ki-
daz usha'apatan. 47 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuuta-
pan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz. 48 Mazan aizii poitorui dikaudan an,
sariaapa'o nii ukian, 'Aona'o nii õnaobanaa wa'atin kadiman.' 49 Ukau'an uru'u naa
uba'izitapan paawunuutapanii pamin-kaudinannao. Uaroapatinan naa na'iki utuzap-
atinan naa po'idipauzonao tuma. 50 Bauda'apa kamoo kaawa'o nii unaobanaa wuru'u
poitoruiz, aonaa uzauda-kidan dono'o nii mani ukaawan. 51 Una'apan idi, tuukia'o
nii panaobanaa pataka'utanuzu, na'iki ukabootan niizu tawunao tuma'a taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi."

25

10 pa'inainao zunnao daua'o

1 Jesus kian koshan, "Uruu dono kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: na'apa'o nii 10 pa'inainao zunnao kawan, na'akapainao palampan kida
ĩzaudapa'anan mazida'o daonaiora. 2 Aizii baka'iauda'u ĩdyaun, aonaa ĩaitapinan,
ba'oran baka'iauda'uinaouz, aitapina'o ĩdyaun pa'an. 3 Maaitapin-kainao zunnao
na'akan palampan kida, mazan aona'a naa ĩna'akan palampan uu nii patuma.
4 Aitapinainao zunnao, ĩna'aka pa'an palampan uu nii powa'a zii. 5 Tomunu'iki zii aonaa
mazida'o daonaiora kaawan, uruu idi zaudapainao zunnao da'awununun naa na'iki
ĩda'awu'ukan naa.
6 "Tomun-zikon di'iti uru'u naa pidan kian diiwa'o ida'an, 'Wa'ati'i naa mazida'o
daonaiora. Uwa'ati'i naa, uikodapa'an kizi'i naa uruu.'
7 "Ipai pa'inainaouz zunnao pokoda'akan, na'iki ĩkadishitan ĩpu'ukadan naa palam-
pan kida. 8 Aizii maaitapin-kainao zunnao kian aitapinainao ati, 'Walampan kida
makada'anan naa, ukau'an utaa ulampan uu masakauda'u wa'ati, waka'uuta-kinaa nii
walampan kida.'
9 "Aitapinainao zunnao kian, 'Aonaa. Aona'o nii walampan uu turuan wataan
an u'atiz. Mishi'oraiman utoriinaka ulampan uu kida nii.' 10 Mazan ĩtoria'anan
pu'u zii palampan uu kida nii, mazida'o daonaiora kaawa'akan naa. Aitapinainao
zunnao zaudapainaouz morota'akan naa pa'an mazida'o daonaiora tuma aroopa'azoo-
kizai iti, na'iki paniinom tarata'aka-kaoa'a naa. 11 Udauna'an zii maaitapin-kainaouz

* **24:39** Genesis 7:6-24

zunnao kaawan powaa ati. Sariapa ĩkian mazida'o daonaiora ati, ‘Naobanai, Naobanai, puda'atin wa'ati.’ 12 Mazan ukian, ‘Õkowaadan u'ati mishi'o, aonaa õaitapan unao.’ ”

13 Udauna'an Jesus kian naa patominapa-kidaniinao ati, “Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan.”

Idikinauda'u'o poitoruinao daua'o (Luke 19:11-27)

14 “Kaikapa'o nii koshan Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa umanawunu'o daonaiora makon kawan munapo'o wiizai di'iti. Pamakon ua'ii udapadan papoitorunao, na'iki utaan naa ĩkaudin-kizi nii, marii kizi ĩdiri'idan upuraatan pamakon daida. 15 Utaa ĩ'ati papuraatan ĩka'iitan kawana'ati kida pasha'apatanuzu. Bauda'apa'o ati utaa baka'iauda'u saako puraata, gold idi'o utoma-kao. Ba'oran ati utaa dya'utam saako puraata, na'iki ba'oran ati utaa bauda'apa saako. Uruu dauna'an umakon naa. 16 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata, makon sariapa ukaudina'anan ukaiwaan naa wuru'u puraataz. Uruu idi udiri'idan papuraatan ikoda baka'iauda'u'a naa saako powa'a zii. 17 Ba'oran poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata, na'apa kapam, ukaudinan ukaiwaan puraata taa-kariwaiz, na'iki uikoda dya'utama'a naa saako puraata powa'a zii. 18 Mazan poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata, umakon sariapa udidan wuru'u panaobanaa taaniaz puraata pa'ati, aonaa ukaiwaanuzu.

19 “Kotua'iki udauna'an uru'u naa ĩnaobanaa kaawan powaa ati, udapadan ĩdyaun koshan. Na'iki upishaan ĩdyaun na'apam naa ĩsha'apatan papuraatan. 20 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata na'akan naa 10 saako puraata panaobanaa ida'ati. Sariapa ukian panaobanaa ati, ‘Õnaobanaa, putaanii sha'atii õ'ati baka'iauda'u saako puraata. Putukapa na'apam õdiridanuz. Õikoda powa'a zii baka'iauda'u saako u'ida'an.’ 21 Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan õtaanii pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa, pukonaukii kizi'i naa õtuma.’

22 “Udauna'an poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian, ‘Õnaobanaa, putaanii õ'ati dya'utam saako puraata, putukapa na'apam õdiridanuz powa'a'o zii, õikoda dya'utama'a naa saako u'ida'an.’ 23 Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru, kaimana'o pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan õtaanii pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan nii. Puwa'ati'i naa pukonaukii kizi'i naa õtuma.’

24 “Udauna'an poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian panaobanaa ati, ‘Õnaobanaa, õaitapa dadara'o pidan pugaru, pukasaba'uan paoribai aka kida aonaa pupaoriba kida mani. 25 Uruu idi õtarian pu'ai, ukau'an õdidanaka wuru'u pupuraatanuz imi'i ka'azo ii. Mazan putukapa, di'i naa pakawan wuru'u pupuraatanuz.’ 26 Sariapa unaobanaa kian u'ati, ‘Pugaru maturuauka'o, na'iki zoonzio poitorui. Puaitapanii padamata õkasaba'uan paoribai aka kida aonaa õpaoriba kida di'iki'o mani. 27 Mazan upu'u aonaa putaan õpuraatan puraata dapunaa iti udiri'idin kizi na'ii. Di'i õkawanu'o diri'idina'a naa mani õikodan õpuraatan.’ 28 Uruu idi unaobanaa kian ba'oran papoitorunao ati. ‘Uzaamata bauda'apa'oraz saako puraata u'ai na'iki utaa arawu atizu'u, kaina'a'oraz 10 saako u'ida'a. 29 Usha'apanum kau'an ipai pidan kaimana'o ukaiwaan taa-kariwai pa'ati, powa'a'o nii zii utaa-kao u'ati, dobata'o nii manawun. Mazan pidan aona'oraz ukaiwaan kaiman taa-kariwaiz pa'ati, kanom taa-kariwaiz u'ati, zaamata-karu nii u'ai.’ 30 Ukau'an ukaboota wuru'u maturuauka'oraz poitorui paniba iti, maruta'o-karu iti. Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi.”

Pidannao buuta-kaoa'a naa

31 “Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono umanawunu'o naobanai nii, ipai
pa'angelinnao tuma. Uruu dono usakanatan nii umanawunu'o pataba ida'a, king
nii. 32 Ipai'o nii pidannao baokopata-kao u'ida'ati. Uru'o ni'i naa ubuutan ĩdyaun,
na'apa kaznizo taapiki buutan kawan kaznizonao booginao* ai. 33 Umuudan nii
kaznizo kawanu'o pidannao padiwa'ora antanapu. Boogi kawanuinao pidannao
pa'ashabaron antanapu. 34 Udauna'an king kian ni'i naa padiwa'ora antanpu'o
pidannao ati, ‘Uwa'ati, õdaru kamunan-kidaniinao, uzaamata kizi'i naa kaiman
kida'o aimaakan õnaobanaitapa-kizi ii, minziiwa-kida-kariwaiz naa u'ati amazada toma-
kao di'iki'o. 35 Usha'apanum kau'an unao utaauzonii da'i õwanyukunuu nii õzamazin
dono. Utaauzonii da'i õtuzan nii õmaradakon dono, na'iki kaiman da'i udapaapan
õgaru õtawaraitan dono u'idi'iti. 36 Õmakamichaniitan dono, utaauzonii da'i õkamichan nii.
Õkarinaan dono, uawunuutapanii õgaru. Na'iki utukapa da'i õgaru õtaraapa-kao dono.’
37 “Uruu idi kaimanainao kian nii u'ati, ‘Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon
puzamazin na'iki wataan puwanyukunuu nii, oo pumaradakon na'iki wataan putuzan
nii? 38 Na'apainim da'i watukapan putawaraitan wa'ida'ati na'iki wadapaapan kaiman
pugaru, oo pumakamichaniitan na'iki wakakamichantan pugaru? 39 Na'apainim da'i
waawunuutapan pukarinaan, oo watukapa'anan pugaru putaraapa-kao dono?’
40 “King kian nii ĩ'ati, ‘Õkowaadan u'ati mishi'o, na'apainim usha'apatan na'apa'o
aimaakan bauda'apa'o õpidanan ati, aona'oraz umanawunun padamata, õgaru ati'o
wuru'u usha'apatanuz aimaakan.’
41 “Udauna'an king kian nii pa'ashabaron antanpu'o pidannao ati, ‘Unao Tominkaru
dakotanii papataka'utan nii, umako õ'ai mamakadauzoko tikazi wu'iti, minziiwa-kida-
kariwaiz Satan na'iki uangelinnao ati. 42 Usha'apanum kau'an unao, aonaa da'i utaau-
zon õwanyukunuu nii õzamazin dono; aonaa da'i utaauzon õtuzan nii õmaradakon dono.
43 Na'iki aonaa da'i udapaapan kaiman õgaru õtawaraitan dono u'idi'iti; õmakamichaniitan
dono, aonaa da'i utaauzon õkamichan nii. Õkarinaan dono, aonaa da'i uawunuutapan
õgaru; na'iki aonaa da'i utukapa'anauzon õgaru õtaraapa-kao dono.’
44 “Udauna'an ĩkian nii u'ati, ‘Naobanai, na'apainim da'i watukapauzon puzamazin,
pumaradakon oo putawaraitan oo pumakamichaniitan oo pukarinaan oo putaraa-
kizai ii, na'iki wamanyukunuuapakan pugaru?’
45 “Ukian nii, ‘Õkowaadan u'ati mishi'o, kanom umasha'apatakanii bauda'apa'o
õpidanan ati, aona'oraz umanawunun kowas, umasha'apatakan aimaakan õ'ati wuru'u.
46 Ukau'an ĩdyuuda-kao nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai iti. Mazan kaimana'o pidan-
nao, karikaonanu'o kakupa-kizai iti'o nii pa'an.’ ”

26

Jesus zowia'azoo-kao
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii Jesus ipaian naa pakakuwaapan ipai aimaakan kida dau'an patominapa-
kidaniinao ati. Uru'u naa ukian ĩ'ati. 2 “Uaitapanii sha'atii dya'utam kamoo dauna'ana'o
ni'i naa Passover Kamoon. Na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o taa-kao ni'i naa tauka-karu nii
cross di'iti.”
3 Uruu dono Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao baokopatinan
Caiaphas, Umanawunu'o Faadaa dapu ii. 4 Ĩkadakotinan na'ii pazowia'azon dau'u Jesus,
ĩaitapa'azon na'apam nii pazaamatan Jesus pidannao daida'an. 5 Ĩkian, “Mazan aonaa
washa'apata'ana'a uruu amazada konaukii-kida-kao dono, panaadon wato'orataaka-
kidan nii pidannao.”

---

* **25:32** boogi: English ida'an, goat.

Zunaaba ramaudan Jesus Bethany ii (Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Aizii Jesus sookadinpan Bethany ii pidan Simon kia'o u'uu dapu ii, kabishopankauzo
kichana'iki-kizai bishoi idi. 7 Jesus na'ian dono zunaaba kaawan u'ida'ati, ona'akapan
kawinipina'o kaduunuribai pakinnaa zo'an, kuba* idi'o utoma-kao. Sariapa oshootan
ipai wuru'u kaduunuribai Jesus zowau an uaroapatinan pu'u. 8 Jesus tominapa-
kidaniinao tukapan wuru'u oshootanuz kaduunuribai, uruu idi tuukii ĩto'oran udau'an.
Sariapa ĩkian, "Ei! Kanom ni'i naa owakudanuzu. 9 Wuru'u kaduunuribaiz, turua'o
utaa-kao dobata'o puraata dikin ii, na'iki upuraatannaa taa-kao mapuraataniinao ati."
10 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian, uruu idi ukian ĩ'ati, "Kanom nii ukian
aonaa ukaimanan osha'apataniaz? Kaimana'o aimaakan mishi'oraiman wuru'u
osha'apataniazu õ'ati. 11 Karikaonanu'o nii ĩna'an utuma wuru'u mapuraataniinaouz,
mazan õgaru, aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an utuma. 12 Wuru'u oshootanuz
õnanaa an kaduunuribai, ominziiwatan naa õnanaa õdida-kao ua'ii. 13 Mishi'o õkowaadan
u'ati, ipai na'ia'akam amazada kawana'ati, di'oraz Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao
an, ipai wuru'u osha'apataniaz õ'ati, ukowaada-kao nii kapam. Na'iki karikaonanu'o
nii onyukunuitapa-kao wuru ida'ana'a osha'apataniaz õ'ati."

Judas kaakapaan Jesus (Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Udauna'an bauda'apa pidan 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, Judas kia'o
u'uu, makon faadaanao zowaunaanao di'iti. 15 Na'iki upishaan ĩdyaun, ukian,
"Kanoma'o nii utaa õ'ati õzaamata-kidan winipinaa nii Jesus u'ati?" Sariapa ĩaitaan 30
wizi'i kida'o puraata, na'iki ĩtaan naa u'atizu. 16 Uruu na'iki'o Judas di'itinpan naa
na'apam nii na'iki na'iam nii pazaamata-kidan Jesus ĩ'ati.

Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Passover dono (Mark 14:12-26; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

17 Kiwiitapa'o kamoo Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon kida dono, Je-
sus tominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Na'iam nii puaipan
waminziiwa-kidan Passover Kamoon wanyukunuunaa ni'o pu'ati?"
18 Jesus kian ĩ'ati, "Umako donoi iti Jerusalem iti. Kaina'a pidan na'ii, na'iki ukii u'ati,
'Tiichaa kian, Aizii amazada aitinpa'o õ'ati kaawan naa, ukau'an õtaapan nii Passover
Kamoon õtominapa-kidaniinao tuma pudapu ii.' " 19 Uruu idi ĩmakon ĩsha'apata'anan naa
Jesus paradan kawana'ati. Ĩminiziiwa-kidan naa Passover wanyukunuunaa.
20 Aizii masakauda'u kamoo tipitan dauna'an, Jesus sakanatan naa 12 patominapa-
kidaniinao tuma ĩaroopa'azon naa. 21 Ĩaroopan pu'a'a naa Jesus kian, "Õkowaadan nii u'ati
mishi'o, bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati." 22 Tuukii
utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi pa'ati, uruu idi padawu'atiaaka kida
ĩkian u'ati, "Aonaa mazan õgaru mani, mishii õnaobanaa?" 23 Sariapa Jesus kian ĩ'ati,
"Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka õtuma, uruu zaamata-
kida'o ni'oraz õgaru. 24 Mishi aimaakan sha'apan nii Daonaiora Aokazi Iki'o ati, wuru
kawana'ati'o Tominkaru Paradan saada-kariwaiz udau'u. Mazan dikauda'o nii man-
awun wuru baiaapanu'u pidan zaamata-kida'oraz Daonaiora Aokazi Iki'oraz. Kaiman
zii mani aonaa ushakatauzon." 25 Udauna'an Judas, zaamata-kida'o ni'oraz uruu
kian, "Kanom mookoz, õgaru sha'a, Tiichaa?" Sariapa Jesus kian u'ati, "Oo, na'apa'o
pukianuz."
26 Ĩaroopan pu'a'a naa, Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-kidanuz. Udauna'an
udushoonuzu, uru'u naa utaanuzu ipai patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki
ukian ĩ'ati, "Unika di'i, õnanaa wuru'u õtaaniaz u'ati."

* **26:7** kuba: wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

27 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-kidanuz.
Udauna'an utaanuzu ĩ'ati na'iki ukian ĩ'ati, "Ipai unao utuza di'i. 28 Di'oraz õizain
kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.†
Uruu õizain shootan ida'an Tominkaru marina'atan iriba pidannao oian. 29 Õkowaadan
u'ati aona'o nii õtuzan wine powa'a atii õtuzan pa'ina'o wine utuma õdaru Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ii."
30 Aizii ĩipaian dauna'an paaroopan, ĩkunuia'akan naa Tominkaru ati. Uru'u naa ĩmakon
Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter taapa-kidan paaitapan paugaru (Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii wuru wamarutan ida'a, ipai'o nii uwa'akan õgaru.
Na'apa usaadinpan kawan kotua'oraz Tominkaru Paradan ida'a, ukianuz: 'Õzowian nii
kaznizonao taapiki, na'iki ipai'o nii kaznizonao makoodanainan.'‡ 32 Mazan õkadishitan
dauna'an õmawaka-kizi iki õmakon nii u'ua'ati Galilee Baara iti."
33 Sariapa Peter kian u'ati, "Baokoinao mani wa'akan nii pugaru, mazan õgaru, aona'o
nii õwa'akan pugaru!"
34 Jesus dako'atin Peter, ukian u'ati, "Õkowaadan pu'ati mishi'o, wuru maruta'o ida'a,
kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao ati, aonaa puaitapan õgaru."
35 Mazan Peter ma'ozakadinan powa'a zii. Ukian, "Aonaa na'apainim nii õkian aonaa
õaitapan pugaru, atii õzowii-kao putuma!" Ipai ba'oran tominapa-kida-kariwainao,
na'apa ĩkian kida kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii (Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa Gethsemane§ iti. Na'ii
ukian ĩ'ati, "Da'a'a naa zii pa'i usakanatapa'a õtoriinpan pu'u di'itanpu'u." 37 Una'aka
Peter na'iki dya'utam Zebedee dainao, James na'iki John patuma. Uruu na'ia'a naa
Jesus kasha'oran tuukii, udopian panyukunuu ii. 38 Sariapa ukian patumainao ati,
"Õkaikapanuzu'u tuukii kasha'ora-karu dikintan õgaru, mawaka-karu di'iti manawun
õabatanuz. Una'a da'a'a upokodapa kizi õtuma."
39 Jesus makon masakauda'u umunapodinan ĩ'ai, na'ia'a naa ukodoru'ukan
udawukan uawun imi'i baara iti, na'iki utoriinpan. Ukian, "Õdaru, turuu mani, udobata-
kida-kao õ'ai wuru'u di'oraz õbaiaapa'azooniaz, mazan aonaa õaipan kawana'ati mani,
soo puaipan kawana'ati pa'an."
40 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan ĩdyaun
da'awu'u naa. Uruu idi ukian Peter ati, "Aonaa mooko turuu upokodapan uawunuu-
tapan masakauda'u karikaonan õtuma?" 41 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, "Upokodapa na'iki
utoriinapa aonaa kizi ukaakinpan oia'o tiwaa-kidapan an unao. Udoronaa minziiwa
padamata, mazan unanaa ii aonaa uturuuan."
42 Udauna'an Jesus makon koshan utoriinpa'anan. Ukian, "Õdaru, aizii aonaa na'itim
dono udobata-kida-kao õ'ai wuru'u õbaiaapan ni'oraz, ukau'an marii mooko õbaiaapanuz,
usha'apa kizi puaipan kawana'ati." 43 Ukaawan powaa ati ĩ'ida'ati, uikodan ĩdyaun
da'awu'u naa koshan, aona'a naa ĩka'iitan papokodapan.
44 Uruu idi umakon koshan baukapa'a naa. Uruu idikinautan naa utoriinpa'anan.
Utoriinpan na'apa kiwiitapa'o patoriinpan kawan. 45 Udauna'an ukaawan naa
powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati koshan, na'iki ukian ĩ'ati, "Ei, pakawan

† **26:28** Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: Uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ‡ **26:31** Zechariah 13:7
§ **26:36** Gethsemane: uruu olive baawu dakota-kariwaiz Gethsemane, Olive Naawa ia'o. Puawunuuta Luke 22:39 di'ii.

zii uda'awupan, usookapan zii? Uabata, kaawa'a naa aita-kariwai amazada aizii, na'iki Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. 46 Ukau'an ukadishita'a naa, wamako'o naa. Kaawa'a naa kaakapa'oraz õgaru!"

Judas zaamata-kidan Jesus (Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Una'aka patuma iriba pidannao kamarian za'aba'i kida'o na'iki kazowintinapa kida'o atamun idi. Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao dyuudanii ĩnao zaamata'o nii Jesus. 48 Aizii Judas kowaada'akani'i naa na'apam nii pakainaabatan Jesus ĩ'ati. Ukian ĩ'ati, "Pidan õkissitaniaz ukaozoo, uruu wuru'u uaipaniaz." 49 Ukau'an sariapa Judas makon Jesus di'iti, ukian u'ati, "Kaiman, Tiichaa," na'iki ukissita'akan naa ukaozoo. 50 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Õpaonaru, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz."* Uruu'u naa Judas na'akapaniinao pidannao kaawa'akan na'iki ĩzaamata'akan naa Jesus. 51 Una'apan idi bauda'apa Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o so'ota'akan pamarian za'aba'i na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain, uwaota'aka. 52 Sariapa Jesus kian u'ati, "Pupaida pumarian powaa iti, usha'apanum kau'an kanomanao mizaataaka'o marii ida'an, ĩmawakan nii marii idi. 53 Aonaa mooko puaitapan turuu õdaru dyuudan iriba angelnao kaminka'uta'o nii õgaru õpishaan an uruu? 54 Mazan una'apan dono, aona'o ni'i naa kotua'o prophetnao saadanii kidaz Tominkaru Paradan mishiinan, wuru'u sha'apa'o ni'oraz uaita-kao."

55 Udauna'an Jesus kian zaamatainao ati paugaru, "Kandii nii uwa'atin õdau'ati kaikapa'a, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan? Wuru'u una'akanuz marii za'aba'i kida na'iki uzowin kida? Ipai kamoo õgaru Tominkaru Dapu ii õtominapatin-kidan pidan-nao, mazan aonaa uzaamatan õgaru na'apain. 56 Mazan di'ora'a aimaakan sha'apan kaikapa'a, Tominkaru prophetinnao saadanii kida mishiin-kina'a naa," ukian.

Udauna'an utominapa-kidaniinao kidoopan naa, ĩwa'aka'akan naa uruu.

Jesus kootowapa-kida-kao Jewnao zowaunaanao kanaapu ati (Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Udauna'an pidannao zaamatainaouz Jesus na'akan naa uruu Caiaphas Umanawunu'oraz Faadaa dapu iti. Na'ia'a naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki ba'orainao kazowautapainao Jewnao baokopatinan. 58 Peter na'iti uda'anan Jesus, mazan munapo uwa'akinpan. Umakopaanan atii ukaawan Umanawunu'oraz Faadaa panibazoota iti. Umorotan panibazoo ati, na'ii usakanatan watchmannao tuma, utukapa'azon na'apam Jesus sha'apata-kao.

59 Aizii na'ia'a naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pi-dannao tiwaan paikodan pidannao mariidina'o nii Jesus dau'u, pazowii-kida-kinaa niiz, 60 mazan aonaa ĩikodan. Iriba padamata pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan upu'u aonaa ĩikodan na'apa kida'o ĩmariidinan. Udauna'an zii dya'utam daonaioranao kadishitan na'ii ĩkakuwaapan, na'apa kida ĩmariidinan Jesus dau'u. 61 Ĩkian, "Waabatanii di'oraz daonaiora kian, 'Turuu õmainaabatan Tominkaru Dapu, na'iki õkadishita-kidanuz powaa iti idikinauda'u kamoo ida'a.' "

62 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kadishita'akan na'iki ukian Jesus ati, "Aona'o nii karikaonan na'apam pukian kaiwuru dau'ana'a pukaakapaa-kaoaz?" 63 Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. Udauna'an Umanawunu'oraz Faadaa kian u'ati koshan, "Õpishaan pugaru kakupa'oraz Tominkaru awun za'a, pukowaada wa'ati mishi'o mishi pugaru Christ,† Tominkaru Dani?" 64 Jesus kian, "Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz.

* **26:50** Õpaonaru, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz oo "Õpaonaru, kandii nii puwa'atin?" † **26:63** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Wuru dauna'ana'a utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu na'iki uwa'atin nii aokazi iki isha'iz paawa an." 65 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kuzuuta'akan pakamichan pato'oran idi, na'iki ukian, "Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! Ukau'an kanom zii wazaudapa kaakapa'o nii uruu, waabatan pu'a'a naa na'apam uwazootapa'azon Tominkaru! 66 Aizii mani na'apam ukian udau'an?" Pidannao kian, "Turuu uzowii-kao."

67 Udauna'an ĩsopiautapanuzu paawun baara ati na'iki ĩtiniautapanuz, ba'orainao ta'ianuzu. 68 Ĩkian Jesus ati, "Pugaru Christ, ukau'an pokowaada wa'ati na'ia'oram pidan tinika'oraz pugaru?"

Peter taapa-kidan paaitapan Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Aizii Peter una'ian usakanatapan panibazoo ii. Poitoruiaba wa'atin u'ida'ati na'iki okian u'ati, "Pugaru kapam Jesus, Galilee Baara san, tuma'o da'i." 70 Mazan Peter taapa-kidapa paaitapan Jesus. Ipai na'iainao kanaapu ati ukian, "Aonaa õaitapan kanom daua'o kaiwuru'u pukadakotinanuz."

71 Udauna'an umakon panibazoo paniinomizi itinapu. Na'ii ba'oran poitoruiaba tukapanuz na'iki okian na'iainao ati, "Di'oraz pidan, Jesus Nazareth san tuma'o uruu." 72 Peter taapa-kida koshan, ukian, "Mishi'o õparadan, aonaa õaitapauzon wuru'u pidanaz."

73 Masakauda'u udauna'an pidannao na'iainao ĩkadishitapan wa'atin Peter ida'ati na'iki ĩkian u'ati, "Mishi'o uiriban wuru'u pugaruz, usha'apanum kau'an na'apa pukaduz, puparadan ida'an pukainaabatinan." 74 Udauna'an Peter kian "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz aonaa õaitapan wuru'u uruuzu, aizii aonaa õparadan mishiin dono, marii Tominkaru pataka'utan õgaru." Masha'apakii kuruku ka'aranpa'akan naa. 75 Sariapa Peter nyukunuua'akan na'apam Jesus kiauzon pa'ati, "Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii putaapa-kidan puaitapan õgaru." Uruu idi Peter kodita'akan naa paniba iti na'iki uzaadan tuukii.

27

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman ipai faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kazowautapainao Jewnao miitiniipan naa Jesus dau'u, na'apam nii pazowii-kidanuzu. 2 Uruu dauna'an ĩdodowa'akan naa Jesus na'iki ĩna'akan naazu naobanai Pilate di'iti.

Judas zowiinan
(Acts 1:18-19)

3 Judas kaakapaamikitina'oraz abatan naa Jesus zowia'azoo-kao, udi'itinpan na'iki tuukii ukasha'oran pakaakapaan dau'an Jesus. Uruu idi sariapa umakon faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao di'iti ukiwa-kida'anan ĩpuraatan. 4 Ukian ĩ'ati, "Õ'oian, õkaakapan idi kaimana'o pidan, umasha'apatakan pu'u oia'o."

"Aonaa usha'apan wa'ati, pugaru kii'an, pugaru wuru'u sha'apaapa'oraz na'apa'o," ĩkian u'ati.

5 Judas kaboota'akan naa puraata na'ii Tominkaru Dapu nazo ii. Udauna'an umakon udyuukuruutina'anan naa.

6 Sariapa faadaanao zowaunaanao zawadan wuru'u puraataz, na'iki ĩkian, "Di'oraz puraata'a pidan zowii-kinao winipinaa wuru'u, ukau'an kakinaorii kawana'ati, aonaa ukaimanan umuuda-kao Tominkaru Dapu'u ia'o puraata wiizi ii." 7 Uruu idi ĩkadakotinan udau'an atii ĩna'apatan na'apa kida panyukunuu na'apam nii pakaiwaan wuru'u puraataz. Ĩkian, ĩkaiwaan niizu patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati,

tawarainao baaranaa nii. 8 Una'apan idi udakota-kao Izai Baara kii. Atii kai pakawan
udakotapa-kao na'apa. 9 Uruu prophet Jeremiah paradan mishiinan naa. Kaikapa'oraz
ukian: "Ĩzaamata 30 wizi'i kida'o puraata, Israelitenao aitan kawana'ati'o uwinipinaa
ni'o. 10 Na'iki ĩkaiwaanuz patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati, Tominkaru dyuudan
kawana'ati õgaru."

Jesus tiwaa-kidapa-kao Pilate kanaapu ati (Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Uruu dono'o naa Jesus kadishita-kida-kao Pilate, Romannao naobanaa kanaapu iti,
na'iki upishaan Jesus, ukian, "Pugaru wuru'u naobanaiz, King ni'oraz Jewnao ati?"
"Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz," Jesus kian u'ati.
12 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kaakapaan dono
mazanuiman uruu, aonaa udako'atin ĩdyaun. 13 Uruu idi Pilate kian u'ati, "Puabata
na'apam ĩkowaadanii ipai dikauda kida'o pudau'an? Upu'u zii aonaa pudako'atinuz?"
14 Mazan aonaa Jesus dako'atin na'apa'oram ĩkian padau'an, ukau'an tuukii Pilate
di'itinpan.
15 Ipai wunu Passover Kamoon dono, naobanai kodita-kidauzon bauda'apa pidan
taraa-kizai iki, pidannao aiapanii ukodita-kida-kao, uruu naobanai kaduz wuru'u.
16 Uruu dono ĩtaraapanii pidan, Barabbas kia'o u'uu, uruu kaimanaimana'o uaitapa-kao
usha'apatan dikauda kida'o aimaakan. 17 Aizii pidannao kasaba'ukinan dono'o naa,
Pilate pishaan ĩdyaun, ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan õkodita-kidan u'ati, Barabbas
oo Jesus dakota-kariwaiz Christ* kii?" 18 Una'apanuz paaitapan idi'o kazowautapainao
Jewnao na'akanuz Jesus pa'ida'ati, ĩkishauzin idi'o karikaonan Jesus ati.
19 Pilate sakanatapan pu'u pakootoopauzo-kizi taba ida'a, udaiaro dyuudan paradan
u'ida'ati, okian, "Aonaa pa'i pusha'apata'ana'a wuru'u pidanaz masha'apata-ka'oraz
oia'o, kichana'iki-kii shaa õzanda'awun uruu dau'an, aonaa utaapan õnyukunuu
kaiman."
20 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao kakinaowan ipai
pidannao, marii kizi ĩpishaan Pilate kodita-kidan Barabbas, na'iki marii uzowii-kidan
pa'an Jesus. 21 Udauna'an Pilate pishaan naa mishi pidannao. Ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram
pidan uaipan õkodita-kidan u'ati?"
"Barabbas," ĩkian u'ati.
22 "Na'apam nii õsha'apatan naa Jesus dakota-kariwaiz Christ nii?" Pilate kian koshan
ĩ'ati.
"Marii utauka-kao cross di'iti," ĩkian.
23 "Kandii nii, kanom mooko usha'apata dikauda'o nii?" Pilate kian upishaan ĩdyaun.
Mazan powa'a zii ĩkadokon diiwa'o ida'an, ĩkian, "Marii utauka-kao cross di'iti."
24 Aizii Pilate tukapan idi aonaa na'iti'i naa na'apam pakian powa'a udau'an,
mazan mishi'oraiman tuukia'a naa manawun pidannao to'oradinan, uruu idi'i naa
uchikaan paka'u wunu idi iriba'o pidannao awunuutapan pu'u, na'iki ukian ĩ'ati,
"Wuru ida'ana'a õaidan u'ati, aonaa õaipan ati'o mani wuru di'oraz kaimana'oraz pidan
zowia'azoo-kaoaz."
25 Una'apan idi, pidannao kadakon u'ati, "Marii mooko uzowii-kao winipinaa waotan
wa'ati na'iki waudainao ati," ĩkian.
26 Uru'u naa Pilate kodita-kidan Barabbas pidannao ati, mazan Jesus uba'izii-kidan
naa pa'an, udauna'an utaa'akan naa Jesus tauka-karu nii cross di'iti.

Soldyaanao antamikitan Jesus pabanikian bii an (Mark 15:16-20; John 19:2-3)

* **27:17** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Udauna'an Pilate soldyaannao zaamatan naa Jesus, ĩna'akanuzu soldyaanao
mashaapa-kizi iti. Uru'u naa ĩbaokopatan ipai soldyaanao na'ii Jesus ida'ati. 28 Na'ii
ĩnarakadan ukamichan, na'iki ĩkakamichantanuz wuza'o kamicha, naobanai kamichan
kaduz idi. 29 Udauna'an ĩtoman kowamai kaiwada-karu idi, na'iki ĩkakowamtan naaz
u'idi. Ĩtaan naa u'ati kapam uwadookori nii atamun idi uzaamatapan nii padiwa'ora
antanapu, na'apa king zaamatapauzon kawan pawadookori. Uru'u naa ĩkodoru'ukan
ukanaapu ati na'iki ĩbanikiitan naazu. Ĩkian, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao
naobanaa!" 30 Udauna'an ĩsopiautapanuzu na'iki ĩzaamatan u'ai atamun pataaniaz
uwadookori nii. Uruu idi'i naa ĩzowiautapan uzowau. 31 Ĩipaian dauna'an pa'antamikitan
uruu, ĩnarakadan naa u'ai pakaiwaada-kidaniaz kamicha u'ati, na'iki ĩkaiwada-kidan naa
ukamichan powaa iti. Udauna'an ĩna'akan naazu, ĩtauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Aizii ĩkoditan pu'u donoi iki, pamakopa-kizi an ĩikodapan pidan Cyrene san,† Si-
mon kia'o u'uu. Sariapa soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossannaa. 33 Ĩmakon
atii ĩkaawan amazada iti dakota-kariwai Golgotha kii, na'apa'oraz amazada uu Pidan-
Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u. 34 Na'ia'a naa ĩtaan Jesus tuzan nii wine idi,
kawiki'ita-kariwai aimaakan kibia'o idi, mazan patiwaan dauna'an masakauda'uzu,
aonaa uaipanuzu.

35 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ĩbuutan naa ukamichan kida.
Udauna'an ĩmakinaotan makinaonii, ĩtukapa'azon na'ia'oram nii zaamata ukamichan
buutinpan kida.‡ 36 Udauna'an ĩsakanatapan naa ĩawunuutapan Jesus na'ii. 37 Doko
antanapu uzowau paawa'a saada-kariwai atamun muna'a ĩkainaabata-kinaa kanom
dikini'ia'o uzowii-kao. Kaikapa'o ĩsaadaniaz: "Di'i wuru'u Jesus, uruu King Jewnao ati."
38 Na'apain uruu dono dya'utam koidimikinao tauka-kao cross di'iti kapam. Ĩmuudan
bauda'apa'o Jesus diwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu.

39 Pidannao dobatapainao na'an maonapa Jesus ida'an, ĩwa'uan pazowau kida,
uruu ĩbanikiitan naazu. 40 Ĩkian, "Pugaru mainaabata'azo'oraz Tominkaru Dapu
na'iki udauna'an pukadishita-kida'azoonuz idikinauda'utan kamoo ida'a, ukau'an aizii
pukazannaatina'a naa. Umishiin dono pugaru Tominkaru dani, putoka'a naa pu-
crossannaa di'iki!"

41 Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u,
na'iki kazowautapainao Jewnao, na'apa kapam ĩbankiitanuz. 42 Ĩkian, "Ukazannaata
ba'orainao pidannao, mazan aonaa uka'iitan pakazannaatinan pa'ida'a. Uruu King ni'o
kaikini'i Israel ati! Ukau'an marii utokan aizii cross di'iki, uruu wamishidan niizu!
43 Umishidanii Tominkaru, ukau'an marina'a naa Tominkaru aidan pakazannaatan
uruu kai, usha'apanum kau'an ukiinii 'Õgaru Tominkaru dani!' " 44 Na'apa kapam
koidimikinao tauka-kariwainaouz cross di'iti Jesus dazaba'a, na'apa kapam ĩbankiitanuz.

Jesus mawakan daua'o
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Aizii sakitapa kamoo di'iki aka amazada maruta'akan atii daawadata kamoo 3
o'clock di'iti. 46 Aizii 3 o'clock mani, uru'u naa Jesus kadakon diiwa, "Eli, Eli, lama
sabachthani?" ukian. "Õtominkarun, õtominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan
õgaru?" kia'o wuru'u ukianuz.

47 Pabi'i kida pidannao maonapa'o ĩkadishitapan na'ii, ĩabata na'apam Jesus kian. Uruu
idi ĩkian, "Udapadan prophet Elijah." 48 Sariapa bauda'apa pidan dima'akan sponge
dau'ati, na'iki udamotanuzu katama'o wine di'iti, na'iki usawadan naaz atamun ida'an

† **27:32** Cyrene: Africa ia'o wiizai. ‡ **27:35** Psalm 22:18

Jesus di'iti, Jesus tuzan nii. 49 Mazan baokoinao pidannao kian, “Marii una'ian pa'ida'a,
watukapa kizi Elijah wa'atin ukaminka'uta'ananuzu.”
50 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan diiwa koshan, uruu umanizowanta'akan,
umawakan naa.
51 Na'apain aka kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo§ buutapa-kinao kida kuzu-
uta'akan ipai pazikon an, doko iki atii apowa ati. 52 Baaranai kida ipai ĩda'atina'akan
na'iki iriba Tominkaru pidanannao kadishitan ĩkakudan powaa iti. 53 Ĩkoditan baaranai
iki kida. Aizii Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki, uru'u naa wuru'u kadishi-
tainaouz pabaaranaa iki makon Jerusalem iti, na'iki iriba pidannao tukapan ĩdyaun
na'ii.
54 Aizii soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma awunuutapainaouz Jesus, ĩtukapa
wuru'u amazada nakainanuz na'iki ipai amazada sha'apanuz. Tuukii ĩtarian! Uruu idi
ĩkian Jesus dau'an, “Wuru'u pidanaz, mishi'o mishi Tominkaru Dani uruu.”
55 Iriba zunnao awunuutapan Jesus na'ii, mazan munapo ĩkadishitapan. Wuru'u zun-
naouz Galilee Baara iki'o ĩwa'atin Jesus dawu'ati kaminka'uupainao uruu, sha'apata'o
kanom uaiapanii kida. 56 Na'iainao zunnao bii ii Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary
(oroo James na'iki Joseph daro), na'iki Zebedee daiaro.

Jesus dida-kao daua'o
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Aizii kamoo tipita'anan di'iti'i naa, Arimathea san kaawan, uruu kapuraatanu'o
pidan, Joseph kia'o u'uu na'iki tominpa'o kapam Jesus di'iki. 58 Sariapa umakon
upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an, udida'azoonuzu. Pilate dyuuda Jesus nanaa
taa-kao u'ati. 59 Uruu idi Joseph toka-kidan naa Jesus nanaa cross di'iki, upapidan
naazu kaimana'o, pa'ina'o kamicha mada idi. 60 Udauna'an umuudanuz diiki'i'o
pakichada'akanii kuba pabaaranaa ni'o nazo iti. Udauna'an ukida'ukan udaru'o
kuba, udorodoraa-kidanuzu, utaratan naa baaranai paniinomizinaa u'idi, udauna'an
umako'okan naa. 61 Mary Magdala sanaaba na'iki ba'oranuaba Mary, ĩsakanatapan na'ii
maonapa ubaaranaa ii.

Soldyaanao awunuutapan
Jesus baaranaa

62 Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon dono faadaanao zowaunaanao
na'iki Phariseenao makon Pilate di'iti. 63 Ĩkian u'ati, “Naobanai, wanyukunuian
na'apam tawuru kianu'o mariidinauzoz pakakupan dono zii. Ukian, ‘Idikinauda'u
kamoo õmawakan dauna'an, õkadishitan nii kakupa koshan.’ 64 Ukau'an pudyu-
uda ubaaranaa awunuutapa-kao kaimanaiman atii idikinauda'u kamoo dauna'an.
Panaadon utominapa-kidaniinao wa'atin nii ĩkoidapa'ananuz. Udauna'an ĩkowaada'anan
nii pidannao ati, ĩkian nii kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki. Uruu dawu'itiini'o
mariidin-karu, powa'a'o nii zii udikaudan kiwiitapa'o mariidin-karu ai.”
65 Pilate kian ĩ'ati, “Una'aka mooko soldyaanao, uawunuutapa-kida'a naa wuru'u
baaranaiz kaimanaiman.” 66 Uruu idi ĩmakon naa baaranai iti. Na'ii ĩmuudan naa
pakainaariba kuba kida ukita-kao ai, na'iki ĩwa'akan naa soldyaanao awunuutapa'o nii
wuru'u baaranaiz.

28

Jesus kadishitan
pamawaka-kizi iki
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

§ **27:51** kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo: Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dauna'an, na'iki Sunday wakanada'anan di'iti, Mary
Magadalene na'iki ba'oran Mary awunuuta'anan naa baaranai. 2 Masha'apakiaka imi'i
baara nakainan ma'ozaka'o ida'an na'ii, Tominkaru angelin kaawan idi aokazi iki
na'iki umakon baaranai iti, udorodoraa-kida kuba baaranai ai, na'ii usakanatan uruu
kuba paawa'a. 3 Aizii angel aidinpan na'apa toroanaru kan-kanaapan kawan na'iki
ukamichan umanawunu'o ubarakan. 4 Tuukii soldyaanao awunuutapainao naka-
nakaan patarian idi u'ai, na'iki ĩdorauta'akan naa mawakauanaka.
5 Aizii angel kian zunnao ati, "Aonaa utaria'ana'a, õaitapa wuru'u uwa'atinuz
utukapa'anan Jesus, tauka-kariwaiz cross di'iti. 6 Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'a
naazu pamawaka-kizi iki, na'apa pakiauzon kawana'ati. Uwa'ati mooko da'ati'i
utukapa di'i wuru'u umuuda-kizinaoaz. 7 Ukau'an umako kadiman, ukowaada'an
utominapa-kidaniinao ati kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'iki mako'o naa uruu
Galilee Baara iti. Na'ia'o ni'i naa utukapanuz. Uruu õkuwaa unao ati," angel kian.
8 Uruu idi zunnao makon naa dopiauda'u'o ida'an, ĩtarian mazan ĩkonaukian
pu'u kapam. Aizii ĩmakon dimapa ĩkakuwaapa'anan naa Jesus tominapa-kidaniinao
ati. 9 Masha'apakii Jesus aidina'akan ĩkanaapu ii, "Kaiman," ukian ĩ'ati. Sariapa
ĩaitapa'akanuzu, uruu idi ĩmako'okan u'idi'iti, ĩkodoru'ukan na'iki ĩzaamatinan ukidiba
iki, ĩmanawuntapanuz. 10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa utaria'ana'a. Umako,
ukowaada'an õ'inawuzunao ati marii ĩmakon Galilee Baara iti, na'ia'o nii ĩtukapan õgaru."

Soldyaanao kakuwaapan paawunuutapankan dau'u

11 Aizii zunnao makopan pu'a'a naa, uru'u naa soldyaanao awunuutapainaouz
baaranai makon naa Jerusalem iti, ĩkakuwaapa'anan naa faadaanao zowaunaanao ati
ipai aimaakan sha'apa'o dau'an baaranai ii. 12 Sariapa faadaanao zowaunaanao
baokopatinan kazowautapainao Jewnao tuma. Uru'u naa ĩmiitiniipan ĩaitapa'azon naa
na'apam pasha'apatinan. Ĩtaa dobata puraata soldyaanao ati. 13 Ĩkian ĩ'ati, "Kaikapa pa'i
ukakuwaapa'a, 'Upoitorunao koidapanka'a naa uruu aiwaka'an wada'awun daida.'
14 Aizii Pilate abatan an udau'an, waparadan nii u'ati unao dikin ii, aonaa kizi
usha'apatan unao." 15 Uruu idi soldyaanao zaamata'akan naa puraata, ĩmakon
ĩkakuwaapa'anan naa padyuuda-kao kawana'ati. Una'apan idi'o kaikapa'oraz kuwai
kowaadapa-kaoa'a naa ipai Jewnao kawana'ati atii kai.

Jesus taan papoiturunao sha'apatan ni'o udaru'o kaudin-kizai
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Udauna'an 11 Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Baara ia'o midukuo iti,
Jesus dyuuda kizi iti ĩdyaun. 17 Ĩtukapan dono'o naa Jesus na'ii, sariapa ĩmanawuntapanuz.
Mazan pabi'i kida ĩdyaun aonaa ĩmishidan Jesus wuru'u patukapaniaz. 18 Upu'a'a
naa Jesus wa'atin ĩ'ida'ati, ukian ĩ'ati, "Aizii ipai õma'ozakannaa taa-kao õ'ati, turuu
õkazowautapan aokazi ii na'iki imi'i baara'a. 19 Ukau'an umako ipai pidannao di'iti
utominapa-kida kizi ĩdyaun õtominapa-kidanii dau'u. Uchikaawunuu ĩdyaun õDaru uu
ida'an, na'iki õgaru uDani uu ida'an na'iki Kaimana'o Doronaa uu ida'an. 20 Utominapa-
kida õpidanannao, ĩizo'ati kizi kaimanaiman ipai wuru'u õparadanuz õdyuudaniaz uizo'atin.
Na'iki mishi, karikaonanu'o nii õgaru utuma, atii di'oraz amazada ikodan di'iti pa-
tokon."

Mark
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Mark saadanii. Jesus mawakan na'iki ukadishitan dono pamawaka-kizi iki, pa'ina'o zii Mark uruu dono. Apostle Peter minauda'uitapauzonii uruu pakakuwaatinan dono. Wuru'u Mark saadaniaz, Peter tukapanii na'iki uabatanii kida Jesus di'iki. Rome iki'o wuru'u usaadanuz pakaaritan mishidainao Gentilenao ati'o, pataka'uta-kariwainaouz.

Dobata Mark saadan Jesus sha'apatanii kida dau'an, na'iki utominapa-kidan dau'u pidannao kapam. Karikaonan da'i Mark dakotauzon Jesus Tiichaa kii.

Kiwiitapa, pakaaritan ida'a, Mark kowaadan Jesus uruu Tominkaru dani. Udauna'an ukowaadan na'apam Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai, aona'o turuu pidan sha'apatan, soo Tominkaru pa'an. Na'iki ukowaadan Jesus, uruu Jewnao zaudapauzoniaz kazannaata'o ni'oraz paugaru. Uruu Jewnao dakotaniaz Messiah kii Hebrew paradan ida'an; Greek paradan ida'an udakota-kao Christ kii. Na'iki Jesus dakotan paugaru Daonaiora Aokazi Iki'o* kii, utukapa-kidan Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru aokazi iki. Na'iki utukapa-kida mishi'o pidan paugaru, na'iki Tominkaru kapam.

Mark kowaada kapam na'apam pidannao sha'apatinan, oo na'apam ĩkian Jesus kuwaa na'iki usha'apatanii kida dau'an. Mark saadan pakaaritan, utukapa-kida'azon idi mishi Jesus aipan ipai pidannao (Jewnao na'iki Gentilenao) tominpan pa'idi'iki. Uaipan pidannao aitapan, pidan tominpa'o Jesus di'iki, umashaapan nii kaimanaaka Jesus tuma, na'iki ubaokopatan nii panyukunuu Jesus tuma.

Kaina'a Mark dau'u kida'o kowaada-kao Tominkaru Paradan (New Testament) ida'a. Panaadon udakota-kao John Mark kii. (Puawunuuta Acts 12:12, 25 ida'a; Acts 13:5, 13 ida'a; Acts 15:37-39 ida'a; Colossians 4:10 ida'a; 2 Timothy 4:11 ida'a; Philemon 1:24 ida'a.) Iriba pidan zauda-kidan Mark wuru'u dakota-kariwaiz pa'ina'o pidan nii Mark 14:51-52 ida'a'oraz.

John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o
(Matthew 3:1-2; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Di'i Kaimana'o Kuwai sakadinan Tominkaru Dani Jesus Christ daua'o. 2 Usaadinpan
prophet Isaiah kaaritan kawana'ati:
"Tominkaru kian,
'Õdyuudan nii kakuwaapa'o nii pu'ua'ati,
saabaa'o nii dunapo pu'ati.'
3 Kaina'a'o nii pidan kadakoinpan diiwa,
mapidantaka'o amazada ii aka:
'Putoma dunapo Naobanai ati,
pusaabaa sakitapa uchi'ika kizi nii!' "
4 Mishi John Chikaawunuupauzo aidinan mapidantaka'o amazada ii, karikao-
nan ukadakotinan chikaawunuin-karu dau'u. "Utanawatina'a naa u'oian ai na'iki
uchikaawunuina'a naa. Uruu Tominkaru mainaabatan nii u'oian," ukian pidannao
ati. 5 Iriba pidannao Judea Baara anainao na'iki donoi Jerusalem iki kida'o wa'atin
ĩabatapa'anan John kuwaa. Ĩkowaadan pa'oian kida, na'iki John chikaawunuuan ĩdyaun

* : Daonaiora Aokazi Iki'o: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jordan Wa'o ii. 6 Ukamichan toma-kao camel idi idi'o, kaina'a kapam uzadawu wuzada-
kariwai madai, na'iki uwanyukunuu nii manorunao† na'iki maaba.
7 Aizii John kian pidannao ati, "Pidan wa'atipa'o õdawu'ati kaina'iki, uruu powa'a'o
zii umanawunun õ'ai. Aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.‡ 8 Õchikaawununuan unao
wunu idi, mazan uruu, uchikaawununuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi."

Jesus Chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao (Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21, 22; 4:1-13)

9 Aonaa utomunu'ikin Jesus kaawan dauna'an Nazareth iki, Galilee Baara ia'oraz
wiizai. Na'apain John chikaawununuan uruu Jordan Wa'o ii. 10 Jesus koditan dauna'an
wunu di'iki, sariapa utukapan aokazi da'ata-kao, na'iki Kaimana'o Doronaa wa'atin
u'ida'ati orid kawan. 11 Parada-karu kian aokazi iki, "Pugaru mishi õdani õmarainapanii;
kaiman manawun õnyukunuu pu'ati."
12 Udauna'an Kaimana'o Doronaa dyuuda'akan naa umakon mapidantaka'o
amazada di'iti. 13 Na'ii umashaapan to'ora kida'o aimaakannao bii an 40 kamoo. Na'ii
Satan tiwautan patanawatan uruu oia'o di'iti, mazan angelnao kaawan idi u'ida'ati,
ĩkaminka'utan naazu.

Jesus kaawan ukowaada'anan Kaimana'o Kuwai (Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 John taraa-kao dauna'an, Jesus makon Galilee Baara iti, ukowaada'anan naa
Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o. 15 Ukian pidannao ati, "Aizii kamoo mishiinan
kaawa'azon naa, Tominkaru Naobanai-tinan maonapata'a naa. Utanawatina'a naa
u'oian ai kida na'iki umishida wuru'u Kaimana'oraz Kuwai."

Kopautapauzonao da'anan Jesus

16 Jesus makopaanan pu'u maonapa Galilee Karishiiz danomata, utukapa dya'utam
kopautapauzonao, Simon pa'inawuzu Andrew tuma. Ĩzaamaapan kopau pasairon ida'an
karishii baoko iki. 17 Jesus kian ĩ'ati, "Uwa'ati õtuma õtominapa-kida kizi unao uzaamaa-
pan dau'u pidannao." 18 Sariapa ĩwa'aka'akan pasairon kida na'iki ĩda'ana'akan naa
uruu.
19 Na'iki'o udobata'akan, sariapa utukapan dya'utam pidannao koshan, James na'iki
John, ĩnao Zebedee dainao. Ĩminziiwatan pasairon kida pakanawan zo'o. 20 Sariapa Jesus
dapadan ĩdyaun paminauda'unao nii. Uru'u naa ĩwa'aka'akan naa padaru Zebedeez
kanawa zo'ii poitoruinao tuma, ĩmako'okan naa Jesus tuma.

Ma'ozaka'o ida'an Jesus tominapatin-kidan pidannao (Luke 4:31-37)

21 Uruu dauna'an Jesus kaawan Capernaum iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki
Sookapa-karu Kamoon dono'o naa, Jesus makon synagogue§ iti. Na'ia'a naa ukaki-
naopan pidannao. 22 Pidannao abatapainaouz uruu, tuukii ĩdi'itinpan uparadan dau'u,
usha'apanum kau'an utominapatin-kidan idi ĩdyaun paaitapan ida'an pa'an, aonaa
wunao kawan mani'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u.
23 Upu'u pidan, oia'o doronai zaamatapanii morotan synagogue nazo iti, sariapa
ukadakonaakan. 24 Ukian, "Jesus, Nazareth san, kanom dii pusha'apata'azon watuma?
Puwa'atin pumainaabata'azon sha'a waunao? Õaitapanii pugaru Tominkaru di'iki'o
puwa'atin."
25 Sariapa Jesus mashaatan oia'o doronai, ukian, "Pumashaada na'iki pukodita wuru
aia'a pidanaz." 26 Sariapa wuru'u oia'o doronaiz ziiautapanuzu na'iki ukadako'okan
diiwa kapam, uruu mazan uso'otina'akan naa u'idi'iki.

---

† **1:6** manorunao: oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **1:7** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa. § **1:21** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Uruu dauna'an tuukii manawun pidannao di'itinpan. Na'iki ĩpishautaakan
pa'atiaaka kida, "Sha'apa'oram kaduz kakinaori'i naa wuru'u? Pa'ina'ora'a naa
kakinaowapa-karu aona'o waabatauzon? Di'ora'a pidan paradinan pama'ozakan
ida'an, atii oia'o doronainao izo'ati zii uparadan."
28 Uruu idi kadiman ukaunamanaata-kao ipai wiizainao kawana'ati Galilee Baara ii
aka.

Jesus kakudan pidannao
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Jesus ipaian dauna'an pachoochiipan synagogue ii, na'iki ukoditan
paminauda'unao tuma. Ĩmakon sariapa Simon na'iki Andrew dapu iti, James na'iki
John mako'o kapam ĩtuma.
30 Uruu dono Simon imauzo karina'o, tuukii omada wiichan pakarinaan idi, aonaa
turuu okadishitan. Aizii Jesus kaawan pu'u na'iti, sariapa ĩkowaadan okarinaan u'ati.
31 Jesus makon o'idi'iti, sariapa uzaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukadishita-
kidanuzo. Uru'u naa okakuda'akan, udauna'an otaan naa ĩwanyukunuu nii.
32 Uruu wachuupunin, kamoo tipitan dauna'an, pidannao kaawa-kidan Jesus ida'ati,
ipai karinainao na'iki oia'o doronainao zaamatapaniinao kida kapam. 33 Ipai na'ii
sannao kasaba'ukinan kida kabaun panibazoota an. 34 Uruu dono Jesus kakudan iriba
karinainao na'iki iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao ai kapam. Aonaa
utaapadan oia'o doronainao paradan, usha'apanum kau'an ĩaitapan idi uruu.

Jesus kakinaopan Galilee Baara ii
(Luke 4:42-44)

35 Ba'oran kamoo wakankanaanin, Jesus koditan kabaun iki. Umakon paba'orantin
wiizai iki mapidantaka'o amazada iti, na'ia'a naa utoriinpan. 36 Simon na'iki
uminauda'unao, ĩdawatapan naa uruu, 37 atii ĩikodanuzu. Ĩkian u'ati, "Ipai pidannao
dawatapan pugaru."
38 Jesus kian ĩ'ati, "Wamako ba'oran wiizai kida di'iti. Na'ii aka'o nii õkakinaopan,
usha'apanum kau'an na'apa'o dau'ati'o õwa'atin da'ati'i." 39 Uruu idi Jesus chi'ikapan
ipai Galilee Baara an kida'o wiizai kawana'ati, ukakuwaapatinan ipai synagogue kida
kawana'ati, na'iki ukodita-kidan ipai oia'o doronainao pidannao ai kida.

Jesus kakudan pidan powaa iti
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Pidan kaawan Jesus ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi* idi. Ukodoru'ukan
ukanaapu itinapu, tuukia'o ida'an upishaan, uaipan Jesus kaminka'utan paugaru.
Ukian, "Punyukunuu na'apan an, pusaabaa wuru'u õkabishopanuz."
41 Jesus kasha'ora-kida uruu na'iki upishatanuzu paka'u idi, "Oo, na'apa mishi
õnyukunuu, õkaminka'utan nii pugaru." Na'iki ukian, "Pusaabain powaa iti koshan!"
42 Sariapa mishi umada saabaina'akan. 43 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan naa
uruu, udyuuda'akan naa kapamazu. 44 Upu'u ukian u'ati, "Puabata, aonaa pa'i
pukowaada'ana'a pidan ati. Mazan pumako sariapa faadaa di'iti utukapa kizi
pusaabaa-kao. Na'apain putaa'a naa uzainao faadaa ati, uzowii kizi'i naa ĩdyaun
kawaodapa-kizai paawa ii, Moses kakinaori kawana'ati,† na'iki pidannao tukapa kizi
mishi kaimana'a naa pusaabaa-kao."
45 Uru'u naa mazan pidan mako'okan naa, na'iki ukakuwaapan ipai amazada
kawana'ati na'apam pasaabaa-kao dau'u. Kuwai abata-kao idi'i naa ipai wiizai kida
kawana'ati, aona'a naa Jesus ka'iitan pa'aidinan wiizai kida di'iti. Usha'apanum kau'an

---

* **1:40** kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:44** Leviticus 14:1-18

uaitapanii iriba'o nii manawun pidannao zaudapan paugaru na'ii. Una'iakapan naa umashaapan mapidantaka'o amazada di'ii. Na'iti'i naa pidannao makon u'idi'iti ipai Galilee Baara iki kida.

2

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o pidan
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Jesus kiwan powa'a iti Capernaum iti. Aonaa zii kamoo dobatan iriba, udauna'an, uunamunaa abata-kao kaina'a uruu pasookapauzo-kizi kabaun di'ii. 2 Uruu idi iriba pidannao baokopatinan u'ida'ati, paida kabaun nazoo, atii paniba ii aka. Jesus kowaadautan pu'u Kaimana'o Kuwai ĩ'ati, 3 uru'u naa 4 pidannao kaawa-kidan machi'ikaka'o pidan Jesus ida'ati, ĩaipan ukakudanuzu. 4 Mazan pidannao iriban idi aonaa ĩaitapan na'apam pamorota-kidan uruu Jesus di'iti. Uruu idi ĩbadakatan kabaun zowau'u, na'iki'i naa ĩmorota-kidan wuru'u machi'ikaka'oraz pawashatinapa-kizi baara an.

5 Jesus tukapan idi mishi ĩmishidan tuukii manawun, ukian machi'ikaka'o ati, "Õdani, pu'oian mainaabata'aka-kaoa'a naa."

6 Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u ĩbii'i ĩsakanatapan. Sariapa ĩdi'itinpan. 7 "Kandii nii uparadan kaikapa'a? Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an! Soo bauda'apa Tominkaru turua'o umainaabatan pidan oian."

8 Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati, "Kandii nii udi'itinpan õdau'u kaikapa'a? 9 Na'ia'oram masha'apannaa: 'ipai pu'oian mainaabata-kao' kii, oo 'pukadishita na'iki puchi'ika' kii?

10 "Ukau'an, õaidan nii u'ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o kaina'a uma'ozakan da'a'a imi'i baara'a, turuu umainaabatan oii-karu kida." Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, 11 "Õkian pu'ati, pukadishita, puzaamata puwashatinapa-kizi, na'iki pukiwa'a naa pudapu iti."

12 Ipai awunuutapainao awun za'a, machi'ikaka'o pidan kadishita'akan, uzaamata'akan pawashatinapa-kizi, na'iki ukiwa'akan naa padapu iti. Tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Ĩkian, "Mishi'o mishi Tominkaru umanawunun! Aonaa watukapauzon aimaakan sha'apata-kao kaikapa'a!"

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Jesus makon koshan Galilee Karishiiz danoma iti. Iriba pidannao kaawan u'idi'iti, na'iki ukakinaopan ĩdyaun. 14 Udauna'an udobatapan pu'u utukapa Levi, Alphaeus dani, zaamaapauzo tax puraatannaa,* sakanatapan pakaudin-kizi kabaun nazo ii. Jesus kian u'ati, "Puwa'ati õtuma." Levi kadishita'akan uda'ana'akan naazu.

15 Aizii Jesus aroopan dono'o naa Levi dapu ii patominapa-kidaniinao tuma, iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao da'anpan Jesus. Na'ii ĩaroopan utuma kapam. 16 Na'a'o kapam ĩbii'i tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz Phariseenao† di'iti. Ĩtukapan idi uaroopan wunao tuma'a oiainaouz pidannao, na'iki zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, sariapa ĩpishaan utominapakidaniinao, "Kandii nii Jesus aroopan kaikapainao pidannao tuma'a?"

17 Jesus abata na'apam ĩkian, na'iki ukian ĩ'ati, "Ziwu'o pidan, aonaa uaipan daakataa, soo karina'o. Õwa'atin aonaa õdapada'anan mani kaimanainao, mazan õdapada'anan oiainao pa'an."

---

* **2:14** zaamaapauzo tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

† **2:16** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Sanadinapa-karu
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Baukapaiman John Chikaawunuupauzo kakinaopauzoniinao na'iki Phariseenao
sanadinpan.‡ Pidannao pishaan Jesus, “Kandii nii wunao sanadinpanu'u, mazan
putominapa-kidaniinao aonaa ĩsanadinpan?”
19 Jesus kian, “Turuu uaitapan dapada-kariwainao kiwan maaroopaka-daun,
mazida'o aroapa-kizi iki? Aonaa! Mazida'o na'an pu'u manawun ĩtuma aona'o nii
ĩmaaroapakan. 20 Mazan kamoo kaawan nii, uruu mazida'o na'aka-kao ni'i naa ĩ'ai.
Na'apaini'o nii pa'an ĩsanadinpan.
21 “Aonaa na'ia'oram pidan zimindotan pakamichan zaam pa'ina'o kamicha idin
idi, uchikaa-kao dono sariaapa'o nii pa'ina'o kuzuutanuzu powa'a zii manawun.
22 Aonaa pa'ina'o toma-kariwai riwunii paidauzo-kao kaiwapa-kariwai'i naa riwunii
kinnaa§ zo'iti. Upaida-kao an uzo'iti, riwunii kataman dono, sariaapa'o nii riwunii
tada'okanuzu na'iki uwakudinan nii, ukinnaa aona'o ni'i naa ukaiwaa-kao powa'a
kapam. Uruu idi pa'ina'o riwunii toma-kao an, pa'ina'o nii ukinnaa toma-kao kapam.”

Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Jesus dobatapan zakapu zo'an Sookapa-karu Kamoon dono. Utominapa-
kidaniinao makopaanan pu'u utuma, ĩkaraowaanan paoribai wheat aka ĩnikapaanan
naazu. 24 Na'a'o Phariseenao ĩtuma. Sariapa ĩkian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-
kidaniinao, aonaa ĩizo'atin mani wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz kaikapa'ora'a
Sookapa-karu Kamoon dono.”*
25 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz
usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru'u uzamazin dono'oraz pam-
inauda'unao tuma? 26 David morotan Tominkaru Dapu iti, na'iki unikan bread taa-
kariwaiz Tominkaru ati. Faadaa Abiathar kazowautapan dono'o Tominkaru Dapu,
wuru'u ĩna'apainapanuz. Wakakinaorinaa kiauzon pu'u soo faadaanaou'o nii nika
wuru'u breadiz. Mazan David upu'u unikanuz na'iki utaa kapamaz paminauda'unao
ati.”
27 Udauna'an powa'a zii ukian ĩ'ati, “Sookapa-karu Kamoon toma-kao pidan ati'o,
aonaa pidan toma-kao Sookapa-karu Kamoon ati. 28 Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o,
uruu Sookapa-karu Kamoon Naobanaa pa'an.”

3

Pidan aona'o uka'u kaimanan
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Jesus makon naa powaa iti synagogue iti, na'ia'o pidan aona'o kanom usha'apatan
paka'u mawakan idi. 2 Na'a'o pidannao Phariseenao bii'i, ĩaipan patukapan Jesus
sha'apatan pana'iti'o aimaakan pakakinaorinaa ai. Uruu idi ĩaipan naa patukapan
ukakudan nii mani wuru'u pidanaz Sookapa-karu Kamoon dono oo aonaa. 3 Jesus
kian wuru ati'i pidanaz aona'oraz uka'u kaimanan, “Puwa'ati da'ati'i pidannao
kanaapu ati.” 4 Udauna'an Jesus pishaan pidannao kaikapa'a: “Na'apa dii kaki-
naorii aipan washa'apatinan Sookapa-karu Kamoon dono? Wakaminka'uta oo wa-
pataka'uta wairiban? Wakakuda oo wazowii pidan?” Mazan aonaa karikaonan
ĩdako'atin uparadan. 5 Uruu idi Jesus to'oran, uawunuudanaan ĩ'ati. Una'apan pu'u
tuukii ukasha'ora-kidan ĩdyaun, ĩkashadamikin pu'u. Uruu dauna'an ukian pidan ati,

‡ **2:18** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
§ **2:22** riwunii kinnaa: wine kinnaa. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **2:24** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

“Putunuuta puanoba.” Utunuuta'akanuzu, sariapa uka'u saabaina'akan. 6 Uruu idi'i
naa Phariseenao mako'okan naa synagogue iki, ĩmiitiniipan Herod pidanannao tuma,
na'iki ĩbaokopatan padi'itinpan ĩaipan pazowian Jesus.

Iriba'o pidannao karishii danoma'a ĩbaokopatinan

7 Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma Galilee Karishiiz danoma iti, na'iki
iriba pidannao da'anpan uruu na'iti. Ĩwa'atin Galilee Baara iki, Judea Baara iki,
8 na'iki Jerusalem iki kida. Na'iki ba'orainao wa'atin kida Idumea Baara iki, waoko
itanpu'oraz Jordan Wa'o ai baara iki, na'iki ba'orainao Tyre na'iki Sidon Baara iki kida.
Ipai wuru'u pidannao kaawanuz na'ati ĩabatan idi'o Jesus sha'apatan kaiman kida'o
aimaakan. 9 Pidannao iriban idi utukapan, udyuudan patominapa-kidaniinao na'akan
kanawa pa'ida'ati, aonaa uaipan pidannao chakatinan pa'ida'ati. 10 Usha'apanum
kau'an ukakudan dauna'an iriba karinainao pidannao, na'iki ba'orainao dikintinan
ĩaipan papishatan uruu. 11 Na'apainim karikaonan pidan kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a
tukapan Jesus, sariapa udorauta'akan ukanaapu ati pakadakoinan tuma, ukian u'ati,
“Pugaru mishi, mishi'o Tominkaru Dani!”
12 Mazan Jesus kakinaowan oia'o doronainao ma'ozaka'o ida'an. Ukian, “Mana'a pa'i
ukowaada'ana'a kanom kaduz wuru'u õgaruz.”

Jesus zaamatan 12 pidannao patominapa-kidaniinao bii iki (Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Jesus makon naawazi paawa iti, na'iki'i naa udapadan pa'ida'ati pidannao paaia-
paniinao. Uruu idi ĩmakon u'idi'iti. 14 Ĩbii iki'i naa uzaamatan 12 pidannao. Udakotan
ĩdyaun apostlenao* nii. Jesus kian pazaamataniinao ati, “Õzaamatan unao mashaapa'o nii
õtuma. Õdyuudan nii unao kakuwaapatina'o nii kaimana'o parada-karu dau'u, 15 na'iki
õtaan nii uma'ozaka-kinaa nii uwaata-kinaa nii oia'o doronainao.”
16 Kaikapa'o ĩ'uu kida wuru'u 12 uzaamataniinaouz: Simon (Jesus ka'uutaniazu
Peter kii), 17 James na'iki John, Zebedee dainao (Jesus ka'uutan ĩdyaun Boanerges kii,
“Toroanaru kawanuinao” kia'o wuru'u ĩdakota-kaoaz), 18 Andrew, Philip, Bartholomew,
Matthew, Thomas, James Alphaeus daniz, Thaddeus, Simon uruu zaamatinpau-
zoz pidannao di'iti, tiwautauzonaouz pawaatan Romannao, 19 na'iki Judas Iscariot,
kaakapa'oraz Jesus.

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a (Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 Udauna'an Jesus kiwan pasookapauzo-kizi kabaun iti'i naa. Na'ii iriba pidannao
kasaba'ukinan u'ida'ati koshan; uruu idi Jesus, patominapa-kidaniinao tuma, aona'a
naa ĩaitapan na'apam panikan pawanyukunuu.
21 Uiribannao abatan idi uunamunaa, sariapa ĩmakon ĩna'ananuzu, “Madoronaita'a
naa uruu, padi'itinpan idi tuukii!” pidannao kian idi.
22 Tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, wa'atiinao Jerusalem iki, kian, “Kaina'a
Beelzebul† u'ida'a, oia'o doronainao naobanaaz, uruu taa'oraz pama'ozakan u'ati,
uwaata-kinaa nii oia'o doronainao.”
23 Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati, uparadan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an,
“Na'apam nii mooko Satan kodita-kidan Satan? 24 Aizii wiizai buutinan an mani
na'iki ĩmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii ĩmashaapan kaiman. 25 Pidannao mashaapainao
bauda'apa'o kabaun ida'a buutaakapan an mani na'iki ĩmizaataakan pa'atiaaka, aona'o
nii ĩmashaapan kaiman. 26 Ukau'an Satan tonaazinaa mizaataakapan an pa'atiaaka,
katokon-tina'o nii unaobanai-tinpan.

---

* **3:14** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. † **3:22** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

27 “Aonaa turuu pidan morotinan na'iki ukoidapan ma'ozaka'o pidan dapu iki, soo
udodoo-kao an kiwiin zii, udauna'an turuu usha'apauz kida koidapa-kao. 28 Õkowaadan
nii pu'ati turuu pidannao sha'apatanii oii kida'oraz so'ota-kao ĩ'ai na'iki ipai wuru'u
ĩdakomikitinanuz. 29 Mazan na'ia'oram pidan dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aona'o
nii u'oian so'ota-kao u'ai, karikaonanu'o nii u'oian naa.” 30 Jesus kian kaikapa'a,
pidannao kian idi, “Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.”

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan, ĩna'ian paniba ii ĩkadishitapan.
Ĩdyuudan paparadan u'idi'iti, ĩaipan uwa'atin pa'ida'ati. 32 Iriba'o pidannao sakanata-
painaouz udazaba an kian u'ati, “Kaina'a pudaro, pu'inawuzunao na'iki pudadakoonao
paniba ii, ĩaipan pugaru.”
33 Jesus dako'atin na'iki upishaan ĩdyaun, “Kanom õdaro nii? Kanom õ'inawuzunao
nii?” 34 Uawunuupan padazaba ainao ati, “Dii õdaro na'iki õ'inawuzunao. 35 Kanom
sha'apata'o Tominkaru aiapanii, uruu õ'inawuzu, õdadakoo, na'iki õdaro.”

4

Pidan paopauzo daua'o
(Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Jesus kakinaopan koshan Galilee Karishiiz danoma ii. Pidannao iriban idi, Jesus
paidinan kanawa zo'iti, na'ia'a naa usakanatapan. Kanawa mashaapan munapo zaa
karishii danoma ai, na'iki iribainao pidannao ipai ĩkadishitapan karishii danomata kida.
2 Jesus tominapatin-kidan pidannao di'itinapa-kinao kuwai kida ida'an. Ukian ĩ'ati,
3 “Aizii uabata! Kaina'a pidan makon upaowinpa'anan. 4 Zakapu baara ia'a naa up-
araraan naa uudai kida. Ba'oran uudai kida waotan dunapota karikaonan. Udauna'an
kotu'uznao kaawan na'iki ĩnika'akan naa kidaz.
5 “Ba'oran kida waotan kuba baara iti, kaina'a'o kapam masakauda'u imi'i upaawa
an. Uruu idi kadiman uudai kida sodan. 6 Mazan udauna'an kamoo wiichan tuukii, sari-
apa uaradadan pa'ina'o paoribai kida. Kadiman paoribai mawaka'akan, usha'apanum
kau'an aonaa ĩishataba'u kida morotan munapo imi'i ka'azo iti.
7 “Na'iki ba'oran kida waotan kaiwada-karu bii an. Soda padamata ĩdyaun, mazan
aona'a naa ĩkaakan, kaiwada-karu dikinidan idi ĩdyaun kamoo ai.
8 “Mazan ba'oran kida waotan kaimana'o imi'i baara iti. Uruu idi uudai kida sodan
na'iki ĩtuubarun atii ĩkaakan: bauda'apa'o kaakan u'aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran aka
100.”
9 Jesus kian, “Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Pidannao kiwan dauna'an, Jesus wa'akinan 12 patominapa-kidaniinao
tuma, na'a'o kapam baokoinao utominapa-kidaniinao. Ĩaipan ukowaadan pa'ati
masha'apanna'o ida'an wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz. 11 Ukian ĩ'ati,
“Õkainaabatanii u'ati wuru'u aona'oraz ukowaadauzo-kao, na'apam Tominkaru
naobanaitapa-kao, mazan ba'orainao ati õkakuwaapan nii soo di'itinapa-kinai kuwai
kida ida'an pa'an. 12 Ukau'an,

‘Ĩtukapan nii kanom õsha'apatanii,
mazan aona'o nii ĩaitapanuz.
Ĩabatan nii õparadan kida,
mazan aona'o nii ĩtaapanuzu.
Ĩaitapan an maniz, ĩtanawatin mani Tominkaru di'iti,

na'iki uso'otan mani ĩ'oian kida ĩ'ai.' "*

Jesus kainaabatan wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz (Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aonaan an uaitapan wuru'u
di'ora'a di'itinapa-kinai kuwai, na'apam nii mooko uaitapan ba'oran di'itinapa-kinai
kuwai kida? 14 Paopauzo paowan kaimana'o kuwai Tominkaru di'iki'o. 15 Pabi'i
kida pidan na'apa wuru kawanu'u uudai kida waota'oraz dunapota; ĩabatan pu'a'a
naa Kaimana'o Kuwai, Satan kaawa'akan ĩ'ida'ati, ipai ukazata'akan ĩ'ai wuru'u
kaimana'oraz kuwai paowa-kariwaiz ĩ'ida'a.
16 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz imi'i di'iti, kuba baara
paawa ana'oraz. Ĩabatan dono Kaimana'o Kuwai, konaukii ĩzaamatanuzu, 17 mazan aonaa
ĩtaapan wuru'u kakinaorii kotua'iki pa'ida'a kida. Masakauda'u karikaonan ĩtaapanuzu.
Na'apainim ĩsha'apata'azoo-kao an oo ĩpataka'uta'azoo-kao an Kaimana'o Kuwai dikin
ii, sariapa ĩtanawatinan powaa iti pamishidan ai wuru'u kaimana'oraz kuwai.
18 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz kaiwada-karu
kida sakodata. Ĩnao, ĩabata wuru'u kuwaiz, 19 mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-
kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi
kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa
ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.
20 "Mazan baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o waota'oraz kaimana'o imi'i
baara iti. Ĩabata wuru'u kuwaiz na'iki ĩmishida, tuukii ĩtaan panyukunuu atiz. Ĩkaakan
bauda'apa'o aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran 100 manawun."

Lampa, boon waranu a'o (Luke 8:16-18)

21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Pidan suuan an lamp kabaun nazo ii, na'iam umuuda-
kao, boon waranu'u oo bed waranu ii? Aonaa doko'o mani umuuda-kao, aimaakan
paawa'a? 22 Kanom dizinpa'o utaapa-kao, na'aka-kao nii kanada'o ida'ati. Na'iki kanom
taratapa-kariwai, da'ata-kao niiz. 23 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"
24 "Punyukunuuapa pakawan puabatanii; puna'apan an, uruu kawana'ati'o nii
puaitapan. Na'iki powa'a'o nii zii manawun puaitapan taa-kao. 25 Pidan zaamata'o
õkakinaori, powa'a'o nii zii uaitapan taa-kao. Mazan pidan aona'oraz uabatan õkakinaori,
aona'o nii na'apainim uaitapan taa-kao."

Jesus kowaadan kuwai uudai sodan daua'o

26 Jesus kakinaopan koshan, ukian, "Tominkaru Naobanai-tinan kaikapa'ora'a. Wuru
kawanu'u pidan paowanuz uudai pazakapun ii. 27 Udauna'an uda'awun aiwaka'an,
wakanadan pu'u upokodapan, mazan uudai sodan naa. Aonaa uaitapan na'apam dii
usodan. 28 Paaipan ati'o imi'i soda-kidan uudai, atii ukaakan. Kiwiin shomada sodi'o
nii zii ukadunaa koditan atii udyaupain, udauna'an ukaakan. 29 U'aka dyuuan dono'o
naa, pidan dukutan naazu pasooparan idi, ukamoon kaawan idi'i naa."

Kuwai mustard uuda daua'o (Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 "Kanom kawanu'o dii wuru'u Tominkaru Naobanai-tinanuz?" Jesus kian.
"Kanom kaduz di'itinapa-kinai kuwai mani turuu wakaiwaan wakowaada-kinaa niizu?
31 Kaikapa'o wuru'u: Pidan paowan papaoriba mustard uuda imi'i di'iti, uruu duusodi'o
ipai ba'oran paoribai kida uuda ai. 32 Usodan dono'o naa powa'a zii utuubarun ipai
paoribai paowa-kariwaiz zakapu ia'o ai, na'iki ukawaodainan iriba. Uruu idi iriba
kotu'uz toman pashimaka kida na'apain ĩdikindinan uwaranu'u."

* **4:12** Isaiah 6:9-10

33 Jesus tominapa-kidan pidannao soo di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an, wuru
kida kawanu'u. Utominapa-kidan ĩdyaun masakauda'u ĩaitapan kawana'ati. 34 Aonaa
na'apainim umakaiwaakan di'itinapa-kinai kuwai pakakinaowapa-kinaa nii, mazan
paba'oranin dono patominapa-kidaniinao tuma, na'apaini'o nii zii ukowaadan ĩ'ati
masha'apanna'o parada-karu ida'an wuru'u kuwai kidaz.

Jesus mashaadan ma'ozaka'o awaru (Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Na'apain uruu wachuupunin, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Wamako'o
naa karishii baza iti." 36 Uruu ĩwa'aka'akan naa pidannao, ĩpaidinan naa kanawa
zo'iti, uruu ĩmakon naa. Kaina'a kapam ba'orainao kanawa zo'an kida makon ĩtuma.
37 Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki sariapa udaru'o wunu paran kida
daawadaan kanawa, maonapa kida unaraadanuzu. Atii wunu paidina'aka kanawa
zo'iti. 38 Jesus, uda'awun pa'an, kaimanaiman ukawiizi-baaratan pazowau kanawa
tokon itinapu. Sariapa utominapa-kidaniinao pokowauanuzu, na'iki ĩkian u'ati, "Ti-
ichaa. Aonaa mooko pudopii-kidan waunao? Taa'azo'o naa wanaraan."
39 Sariapa Jesus pokoda'akan na'iki ukian awaru na'iki wunu paran ati,
"Pumashaadin!" Sariapa awaru mashaadina'akan na'iki wunu paran sooka'akan
naa kapam. 40 Udauna'an sariapa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kanom nii
dii utarian? Aonaa zii mooko umishidan?" 41 Mazan tuukii ĩtarian manawun, na'iki
sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, "Kandii kaduz dii pidan uruu? Atii awaru na'iki wunu
paran izo'ati zii uparadan."

5

Jesus kodita-kidan oia'o doronainao pidan di'iki (Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan baza ia'o karishii danoma iti, Gerasa
Baara itinapu. 2 Jesus maratinan pu'u kanawa zo'iki, pidan ikodapan uruu, kodita'aka'o
baaranai iki, ka'unaru kida di'iki.* 3 Wuru'u pidanaz oia'o doronainao zaamatapanii.
Una'auzon umashaapan baaranai an. Aona'a naa kanom ka'iitan padodotan uruu
powa'a. 4 Iriba'a naa pidannao tiwaan pawatudan uanoba na'iki utaba'u, mazan
ipai ubidita'akan chain, wuru'u pawatudapa-kinao kidaz. Uma'ozakan idi manawun
aona'a naa turuu uzaamata-kao. 5 Una'iakapan baaranai ii aka na'iki midukuo ii aka,
wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an ukadakoinpan na'iki ipai utazaubi'ian pamada kuba
idi.
6 Munapo zii utukapan Jesus, sariapa udiman u'ida'ati na'iki ukodoru'ukan ukanaapu
ati, 7 na'iki ukadakon diiwa'o ida'an, "Jesus, Tominkaru Umanawunu'o Dani! Kanom dii
puaipan õ'ai? Tominkaru uu ida'an, õpishaan pugaru aonaa shoman pupataka'uta'ana'a
õgaru," ukian. 8 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a, Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao
so'otinan u'ai.
9 Jesus pishaanuzu, "Na'apam pu'uu?"
Pidan kian, "Õ'uu Iribainao, iriba'o wuru'u waunaouz!" 10 Tuukii upishaan Jesus
aonaa kizi udyuudan oia'o doronainao na'ia'o amazada ai.
11 Na'ia'o iriba'o kooshinao kasaba'ukinpan naawazi za'an, ĩaroapatinan. 12 Uruu
idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii, "Turuu shoman pudyuudan wamorotan
kooshinao di'iti."
13 "Turuu!" Jesus kian. Uru'u naa ĩkodita'akan pidan di'iki, ĩmorota'akan naa kooshi-
nao di'iti. Iriba'o wuru'u kooshinaouz ikoda mani 2000 ĩdyaun. Na'iki'o ĩdima'akan atii
tawudapu an, atii ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩnaraan.

---

* **5:2** Uruu dono pidan baaranaa, aonaa imi'i ida'a'a mani. Kuba uun ii kida'o pa'an.

14 Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan naa, ĩkakuwaapa'ana'akan naa donoi ia'o
pidannao ati, na'iki baokoinao ati kawiizi-tinpainaouz donoi dawun ii kida. Sariapa
pidannao makon na'iti ĩtukapa ipai wuru'u sha'apa'oraz na'ii. 15 Ĩkaawan Jesus ida'ati,
ĩtukapa wuru'u pidanaz iriba'oraz da'i oia'o doronainao u'ida'a. Na'a usakanatapan
kakamichantinpa'a naa, aitapina'a naa kapam. Tuukii ĩtarian. 16 Pidannao tuka-
painaouz kanom sha'apan, ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati wuru dau'ana'a oia'o
doronainao zaamatapauzoniaz da'i pidan, na'iki kooshinao dau'u. 17 Uruu idi tuukia'o
ida'an ĩpishaan Jesus, ĩaipan umakon pawiizi iki.
18 Jesus paidina'azon pu'a'a naa kanawa zo'iti, pidan so'ota-kariwaiz oia'o doron-
ainao u'idi'iki, kian Jesus ati tuukia'o ida'an, "Õmako kizi putuma!"
19 Aonaa Jesus taapadan umakon patuma. Mazan ukian u'ati, "Pukiwa'a naa puirib-
annao di'iti, pukowaada'an kizi kanom Naobanai sha'apata pu'ati, ukaimanan idi
ukaminka'utan pugaru."
20 Uruu idi pidan kiwa'akan naa, na'iki ukakuwaapaanan 10 wiizainao Decapolis
Baara an kidainao pidannao ati. Ipai ukowaadan pidannao ati Jesus sha'apatanii kida
pa'ati. Na'iki ipai abatainao ukuwaa, tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Jesus kakudan zun sodi na'iki maskonnao izaipaiba (Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Jesus kiwan patominapa-kidaniinao tuma powaa iti karishii baza iti kanawa ida'an.
Na'ii iriba pidannao kasaba'ukinan udazaba an awauta. 22 Udauna'an pidan Jairus kia'o
u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue pawiizi ii. Utukapan Jesus,
sariapa ukodoru'ukan, udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. 23 Na'iki tuukia'o
ida'an manawun upishaanuzu uaipan pakaminka'uta-kao. Ukian Jesus ati, "Õdani sodi
zun maonapa'a naa omawakan. Turuu pumakon na'iti pupishata kizi puka'u idi oroo,
okakuda kizi na'iki oziwu kizi powaa iti."
24 Udauna'an Jesus makon naa utuma. Iriba pidannao makon kapam ĩtuma, atii
chakata ĩmashaapan udazaba an kida.
25 Na'a'o zun izaipaiba pidannao bii'i. 12 wunu obaiatinan. 26 Omakoni'i naa kiwiin
bakadun kida daakataanao di'iti, na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. Oaipan
pakakudan padamata, mazan kii'an oizain tuukiidinan naa powa'a zii manawun.
27 Oabatauzon idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan, omakon naa pidannao bii
an Jesus dawu'ati. 28 Okian pa'ida'a, "Õpishatan an ukamichan karikaonan, kaimana'o
nii õkakudan."
29 Opishata'akan naa uchaakitan za'aba'i, sariapa oizaipan shabata'akan; na'iki
kaiman oabatina'akan paka'azo ii, pasaabaa-kao idi pabaiatinan ai. 30 Sariapa Jesus
aitapan pama'ozakan sha'apatan aimaakan umanawunu'o. Utanawatina'akan powaa
iti iriba'o pidannao zikonu'u, upishaan ĩdyaun, "Kanom pishata'oraz õkamichan?"
31 Utominapa-kidaniinao dako'atin uruu, "Puaitapanii iriba pidannao pudazaba an
kasaba'ukinpan. Kanom nii mooko pupishaan kanom pishata'oraz pugaru?"
32 Mazan upu'u Jesus awunuudanaan utukapa'azon kanom pishata'oraz pau-
garu. 33 Wuru'u zunaz oaitapanii kanom sha'apan pa'ati, sariapa owa'atin panaka-
nakaan na'iki patarian bii'i Jesus ida'ati. Okodoru'ukan maonapa ukanaapu'u, na'iki
okowaadan Jesus ati ipai kanom sha'apan pa'ati. 34 Jesus kian o'ati, "Pumishidan idi'o
pukakudan. Pumako'o naa, punyukunuu kaimanan tuma, pukakuda-kaoa'a naa shaa
pubaiatinan ai."
35 Jesus kadakotinan pu'u zii, pidannao kaawan Jairus dapu iki kuwaita'anainao
u'ida'ati. Sariapa ĩkian, "Marina'a naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani!"
36 Mazan Jesus aonaa utauan panyukunuu ati na'apa'oram ĩparadan, na'iki sariapa
ukian Jairus ati, "Mana'a putaria'a naa, mazan pumishida pa'an." 37 Udauna'an aonaa

utaapadan ipai pidannao makon patuma, soo una'aka Peter, James na'iki John James inawuzuz patuma karikaonan.

38 Ĩkaawan Jairus dapu iti, na'ii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinpan na'iki ĩzaadinan diiwa'o ida'an. 39 Jesus morotan kabaun nazo iti na'iki sariapa ukian pidannao ati, "Kandii nii mooko uzaadinan kaikapa'a? Mana'a ukasha'ora'ana'a! Aonaa koraidaonaa mawakan mani wuru'u. Soo oda'awupan karikaonan."

40 Mazan ĩshaazootinan udau'u, pamamishidakan idi uparadan. Sariapa udyuudan ĩkoditan kabaun nazo iki; una'akan soo koraidaonaa daronao na'iki paminauda'unao, umorota-kidan ĩdyaun koraidaonaa washatinpan di'iti.

41 Jesus zaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukian o'ati, "Talitha koum." Kaikapa'o wuru'u parada-karuz: "Zuna sodi, õkian, pukadishita," kia'o wuru'u. 42 Sariapa okadishita'akan na'iki ochi'ika'akan naa. (12 owunun wuru'u zun sodiz.) Okakudan idi, tuukii ĩdi'itinpan. 43 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a udau'an." Na'iki ukian kapam ĩ'ati, "Utaa'a naa owanyukunuu nii."

6

Aonaa Jesus aiapa-kao Nazareth ii (Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Udauna'an Jesus makon padyaupai-kizi wiizai iti patominapa-kidaniinao tuma. 2 Sookapa-karu Kamoon dono utominapa-kidan pidannao synagogue ii. Iriba pidannao na'iainao abatan ukuwaa, tuukia'o ida'an manawun ĩdi'itinpan. "Na'iki dii uaitapan ipai wuru'u?" ĩkian. "Kanom taanii u'ati uaitapa-kinaa nii? Na'apa dii usha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'o watukapauzon? 3 Aonaa carpenter mani uruu, Mary daniz? Aonaa James, Joseph, Judas na'iki Simon inawuzu mani wuru'u uruuz? Aonaa mooko udadakoonao mashaapan da'a'a?" Aonaa ĩmishidan, na'iki aonaa ĩnyukunuu-atin wuru'u usha'apaapanii kidaz. 4 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru prophetinnao naubaa-kao ba'oran wiizai ii kida, mazan pawiizi'i, aonaa uiribannao na'iki ba'oran pidannao naubaan uruu!" 5 Uruu idi aonaa Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan na'ii, soo masakauda'u karikaonan, upishatan karinainao paka'u idi na'apain ukakuda ĩdyaun. 6 Tuukii manawun udi'itinpan ĩdau'u ĩmamishidakan idi paugaru.

Jesus dyuudan 12 patominapa-kidaniinao (Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Udauna'an Jesus makon naa ipai wiizai kida kawana'ati; na'ii ukakinaopan ipai pidannao. 7 Udapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati. Udauna'an udyuudan naa ĩmakon dya'utam kida. Utaan ma'ozaka-karu ĩ'ati, ĩkodita-kida-kinaa nii oia'o doronai kida.

8 Udauna'an ukian ĩ'ati, "Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an, soo uwadookori pa'an. Aonaa una'aka'ana'a wanyukunui, oo usaakon, oo upuraatan kida. 9 Pukaiwada pudazkidi. Aonaa puna'aka'a naa ba'oran pushooton." 10 Jesus kian ĩ'ati kapam, "Na'iam udapaapa-kao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii atii udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. 11 Ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, ĩmadapaapakan an unao kaiman oo ĩmaabata'azookan an ukuwaa, udobata na'iki uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida, ĩaitapa kizi papataka'uta-kao nii." 12 Uruu idi ĩmako'okan kida'a naa ĩkakinaopaanan pidannao ĩtanawatin kizi'i naa pa'oian kida ai.

13 Ĩkodita-kidan iriba oia'o doronainao kida pidannao ai, na'apain iriba ĩramaudan pidannao olive oil* idi na'iki ĩkakudan ĩdyaun.

---

* **6:13** olive oil: oil toma-kariwai olive aka di'iki. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

John Chikaawunuupauzo mawakan daua'o (Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 King Herod abatan Jesus kaunamanaan ipai amazada kawana'ati. Pabi'i kida
pidannao kian, "John Chikaawunuupauzo kakuda'oraz powaa iti! Uruu idi'o wuru'u
kaina'a uma'ozakan usha'apata-kinaa nii umanawun kida'o aimaakan." 15 Ba'orainao
kian, "Uruu Elijah!" Ba'oran kian, "Uruu prophet, kotua'o Tominkaru prophetin
kawanu'o." 16 Herod abatan idizu, ukian, "Uruu John Chikaawunuupauzo! Õdukuta-
kidani'i naa sha'atii ukanau, mazan kaina'a ukakudan powaa iti."

17 Kaikapa'o da'i wuru'u John zowiauzo-kaoaz. Herod dyuudan John zaamata-kao,
udodota-kao na'apain utaraa-kao. Herod sha'apatan wuru'u kaikapa'a Herodias aipan
ati'o, uzaamataniaz paudaiaro nii, pa'inawuzu Philip daiaroz. 18 John Chikaawunuu-
pauzo aonaa umashaadan pakadakotinan Herod ati kaikapa'a: "Aonaa Tominkaru
kashaapan pidan zaamatan pa'inawuzu daiaro!" 19 Uruu idi'i naa Herodias to'ora-
kizaitapan John, oaipan pazowii-kidanuzu. Mazan Herod kazannaatapa uruu. 20 Herod
tarian John ai, uaitapan idi kaimana'o na'iki umanawunu'o pidan uruu. Una'apan
idi utaapan uruu kaiman. Unaudapa paabatapan John paradan pa'ati, panyukunuu
kasharutinpan pu'u padamata tuukii, ipai John paradan kawana'ati pa'ati.

21 Herod shakatan kamoo kaawan dono'o naa, Herodias kian, "Aizii turua'o nii
õkaunaatinan John ati." Na'apain, Herod dapadan ipai umanawun-tinpainao pidan-
nao, soldyaa zowaunaanao kida na'iki kazowautapainao pairibannao Galilee Baara
ii. 22 Herodias dani mawuusa morotan na'iki okonaupan naa. Tuukii Herod na'iki
upidanannao konaukii-kidanuzo. Uruu idi'i naa King Herod kian o'ati, "Na'ia'oram
aimaakan puaipan, õtaan nii pu'ati. Pupishaa õ'ai! 23 Mishi'o õparadan, õtaan nii pu'ati
kanom puaiapanii, turuu õtaan pu'ati pazikon an õsha'apauz."

24 Na'iki'o mawuusaba koditan opishaa'anan padaro kaikapa'a: "Kanom turuu
õpishaan u'ai?" Odaro kian, "John Chikaawunuupauzo zowau, pukii." 25 Kadimana'o
ida'an okiwa'akan king di'iti. Okian, "Õaiapa putaan õ'ati aizii da'a'a John zowau paraapi
nazo'o." 26 Uruu idi tuukii king kasha'oran, mazan aona'a naa turuu upana'adan
paparadan: ipai pidannao abatan wuru'u upishaanuz oroo. 27 Sariapa udyuuda'akan
soldyaa na'anan John zowau taraa-kizai iki. Soldyaa mako'okan udukuta'akan naa
John kanau. 28 Udauna'an ukaawa-kidan naa paraapi ida'anaz utaan naa zun atiz.
Udauna'an zun taan naazu padaro ati.

29 John tominapa-kidaniinao abatan idi'i naa uzowii-kao, ĩnankan naa John nanaa,
ĩdidan naa kapamazu.

Jesus paan 5000 pidannao (Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Jesus dyuudaniinao kaawan u'ida'ati powaa ati, na'apain ipai ĩkowaadan pakaki-
naopan dau'u pidannao, na'iki kanom pasha'apata. 31 Iriba pidannao kaawa-kaawan
Jesus ida'ati, baokoinao kiwa-kiwan pu'u kapam, aonaa kowas na'apam naa ĩaroopan.
Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Wamako amazada iti pidannao ai, usookapa kizi masakauda'u
na'ii." 32 Uruu ĩmako'okan naa baza iti kanawa ida'an pidan aonaa-kizi itinapu. 33 Upu'u
iriba pidannao tukapan ĩmakon, na'apain ĩaitapa ĩdyaun. Uruu idi ipai pidannao makon
kadimana'o ida'an wiizai kida iki unaawa an. Ĩkaawan kiwiin Jesus makopa-kizi iti.

34 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao, tuukii ukasha'oran
ĩdau'an, utukapan idi kaznizonao kawan ĩdyaun, aona'oraz ĩkataapikin. Uruu idi dobata
ukakinaotan ĩdyaun. 35 Wachuupun idi'i naa, utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Wachu-
upu'unan naa wuru'u, na'iki da'a'orazu amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz.

36 Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz, maonapa'o zakapu oo wiizai kida di'iti
ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."
37 "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii." Jesus kian.
Ĩpishaan uruu, "Puaiapa sha'a watoriankan ĩwanyukunuu nii 8 kauzu kaudin-karu
winipinaa ida'an?"†
38 Uruu idi Jesus pishaan ĩdyaun, "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a? Utuka-
panaka."
Ĩawunuutankan dauna'an, ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam
kopaunao sodi kida."
39 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao sakanata-kidan pidannao, ka-
toontinapa kida ko'ori'o pinidi paawa an. 40 Uruu idi pidannao sakanatan katoon-
tinapa kida, bauda'apa'o ida'a 100, ba'oran ida'a 50. 41 Jesus zaamatan wuru'u
baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti
patoriinpan tuma, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu nii."
Udushowan naa wuru'u bread kidaz, udyuudan naa patominapa-kidaniinao taanuzu
ipai pidan kawana'ati. Na'apa kapam ubuutan wuru'u kopau kidaz ipai ĩkawana'ati.
42 Ipai pidannao aroopan abaapa kida. 43 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao
zawadan 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun. 44 Daonaioranao paa-kariwaiz
na'apain, uikoda mani 5000 ĩdyaun.

Jesus chi'ikan wunu paawa an (Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Sariapa uruu dauna'an aka Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao kiwiitan
pa'ua'ati baza itinapu kanawa ida'an Bethsaida iti. Uruu una'an zii, udyuuda'azon
idi pidannao kiwan padapu iti kida. 46 Pidannao kiwan dauna'an, umakon naawazi
paawa iti. Na'ia'a naa utoriinpan. 47 Kamoo tipitanin, karishii zikon ia'a naa kanawa,
Jesus na'ian zii pa'an unaawa ii paba'orantin. 48 Utukapa aonaa patominapa-kidaniinao
ka'iitan papooratan kanawa kadiman, awaru pootan idi ĩdyaun pakanaapu iki.
Aizii wakankanaanin ukaawan ĩ'ida'ati, chi'ikapa wunu paawa an. Uwazoo-wazooan
pu'u ĩdyaun, 49 ĩtukapa uchi'ikapan wunu paawa an. "Ma'achai!" ĩkian patarian bii'i.
50 Ipai ĩtarian tuukii ĩtukapan idi uruu. Sariapa Jesus paradan, ukian ĩ'ati, "Mana'a
utaria'ana'a. Õgaru wuru'u!" 51 Udauna'an upaidina'akan naa ĩtuma kanawa zo'iti.
Sariapa awaru mashaada'akan, tuukii manawun ĩdi'itinpan udau'u. 52 Usha'apanum
kau'an aonaa zii ĩaitapan manawun kanom sha'apa'o 5000 pidannao paa-kao dono'oraz,
dadara ĩzaamatan aimaakan panyukunuu iti.

Jesus kakudan karinainao Gennesaret ii (Matthew 14:34-36)

53 Ĩtaraukan karishii wakadapu itinapu Gennesaret Baara iti. Na'ii ĩko'idan pakanawan
karishii danoma'a. 54 Ĩmaaratinan kanawa di'iki, sariapa pidannao aitapa'akan Jesus.
55 Uruu idi ipai pidannao makoodanaan wiizai kawana'ati kida, ĩna'akan karinainao
pawiizi baara ida'an kida paabata-kizi iti na'iam Jesus kaawan.
56 Jesus makon an na'itim karikaonan, wiizai, donoi, oo zakapu kida iti, pidannao
na'akan nii karinainao u'ida'ati, na'apain ĩpishaan uruu tuukia'o ida'an ĩaipan upishata-
kidan pakamichan danoma karikaonan karinainao ati. Ipai pishatainao ukamichan
kakudan powaa iti.

† **6:37** 8 kauzu kaudin-karu winipinaa: Greek paradan ida'an 200 denarius ati'o.

7

Pidan tomanii kakinaorii kida (Matthew 15:1-9)

1 Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, Jerusalem iki'o ĩwa'atin,
kaawan Jesus ida'ati. 2 Ĩtukapa pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, aonaa ĩchikaan
paka'u paaroopan ua'ii pakakinaorinaa kawana'ati. 3 (Phariseenao na'iki ipai
ba'orainao Jewnao taapa zii pakawan kakinaorii kotua'oraz ĩdokozu-daunnao taa-
pan, aonaa ĩaroopan machikaaka-daun paka'u kakinaorii kawana'ati. 4 Ĩtorian dono
aimaakan, aona'o nii ĩnikan sariaapazu, mazan kiwiin ĩchikaan niizu. Na'apain
iriba ĩtaapan ba'oran kakinaorii kida, wuru kawanu'u ĩchikaakapauzon kaduzuz pakoo-
pon kida, ka'uz kin kida, boon kida, aroapa-kizai baara kida kapam.) 5 Uruu idi
Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, "Kanom
ni'o aonaa putominapa-kidaniinao taapan kakinaorii wadokozu-daunnao di'iki'oraz,
mazan ĩaroopan aonaa ĩchikaan paka'u wakakinaorinaa kawana'ati."

6 Jesus dako'atin ĩdyaun, "Mishi'o tawuru'u Isaiah paradan kiauzonuz unao dau'an
kotua'a naa! Mishi'o wuru'u, unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i, na'apa
usaadinpan kawan:

'Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
7 Aonaa mishi'o mani ĩmanawuntapan õgaru,
mazan ĩtaapan pidan tomanii kakinaorii karikaonan,
aonaa õkakinaori kida mani!'*
8 Unao, aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan umishidan pidan tomanii kaki-
naorii karikaonan."

9 Jesus kian ĩ'ati powa'a zii, "Uaitapa mishi udi'itinpan aonaa uaipan Tominkaru
kakinaori, mazan uaipan utaapan umishidauzonii kaduz kakinaorii pa'an. 10 Moses
kakinaori kian, 'Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,' na'iki 'kanom dakoopa'o padaru
oo padaro zowii-karu nii.' 11 Mazan unao kakinaopan, turuu pidan kian padaru
oo padaro ati kaikapa'a: 'Kanom õtaa'azooni'i naa pu'ati padamata, aona'o nii õtaan
pu'atizu, usha'apanum kau'an õtaani'i naazu "Corban" nii (taa-kariwai Tominkaru ati,
kia'o wuru'u).' 12 Na'apa'o ida'an aonaa utaapadan ukaminka'utan padaru oo padaro.
13 Unao, aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan
tomaniaz kida kakinaorii. Na'apain iriba kaina'a ba'oran kida na'apa'o usha'apaapan."

Kanom toma'o pidan oian (Matthew 15:10-20)

14 Udauna'an Jesus dapadan kasaba'ukinpainaouz pidannao pa'ida'ati, baukapa'a
naa ukian ĩ'ati, "Uabatapa kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam õkian. 15 Kanom pidan
nikanii, aonaa u'oiidan pidan. Mazan, kanom kodita'o pidan nyukunuu iki, uruu pa'an
oiida'oraz pidan. 16 [Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!]"†

17 Jesus mako'okan naa uwa'aka'akan naa pidannao kasaba'ukinpainaouz, umorotan
kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao pishaan naa uruu na'ii, ĩaipan ukowaadan
wuru'u di'itinapa-kinai kidaz kuwai masha'apanna'o ida'an. 18 Jesus kian ĩ'ati,
"Aonaa zii mooko uaitapan kapam? Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan uruu.
19 Usha'apanum kau'an, aonaa umorotan unyukunuu iti, soo utoba nazo iti karikaonan.
Udauna'an ukodita'akan ni'i naa u'idi'iki." (Kaikapa'o kadakotin-karu ida'ana'o, Jesus
kowaadan ipai sha'apa'oram wanyukunui turuu unika-kao.)

---

* **7:7** Isaiah 29:13 † **7:16** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

20 Powa'a zii ukian, “Kanom kodita'o pidan di'iki, wuru'u oiida'oraz pidan pa'an.
21 Usha'apanum kau'an kanom kodita'o pidan nyukunuu iki, uruu wuru'u oiida'oraz
pidan di'itinpan, usha'apata-kinaa nii oii kida'oraz aimaakan kaikapa'oraz kida'a:
pidan kaminshu'uinpan, pidan koidimikin, pidan zowian ba'oran pidan, 22 pidan
ba'orantapan, pidan misha'orarun, na'iki pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-kao;
wuru kawanu'u umariidinauzon, aonaa ukiba'azoo-kidan pasha'apaapan oii kida'o
aimaakan, ukishauzi-shorin, udakoomikin, unaudapa pa'atadinpan, na'iki ĩmashaapan
maaitapinaka-daun karikaonan. 23 Ipai wuru'u oii kida'oraz sha'apata-kao, pidan
nyukunuu iki'o ukoditan na'iki uruu kida oiida'o pidan.”

Gentileaba mishida'o (Matthew 15:21-28)

24 Udauna'an Jesus makon munapo'o amazada di'iti, maonapa'oraz donoi Tyre Baara
antanapu. Umorotan kabaun nazo iti, aonaa uaipan pidannao aitapan pana'an, mazan
aonaa turuu udizinan. 25 Zuna, kaina'a'o oia'o doronai odani sodi zun ida'a, abata
Jesus kaina'an na'apain okaawan Jesus ida'ati, odazabadinan oawun imi'i baara iti.
26 Wuru'u zunaz, Gentile‡ oroo, oshakatan Phoenicia Baara ii Syria ia'oraz. Tuukia'o
ida'an opishaan Jesus, oaipan ukodita-kidan oia'o doronai paudani sodi zun ai.
27 Mazan Jesus dako'atin oroo, “Wapaa zii kiwiin koraiziannao. Aonaa turuu ko-
raiziannao wanyukunuu taa-kao arimarakanao ati.”
28 Okian, “Mishi'o, Naobanai, upu'u arimarakanao nikan koraiziannao wanyukunuu
unuba miisa§ waranu'u.”
29 Ukau'an Jesus kian o'ati, “Pudako'atin idi õparadan na'apa, pukiwa'a naa pudapu iti
puikodan nii pudani sodi kodita'aka'a naa oia'o doronai o'ai!”
30 Okiwan padapu iti, oikoda paudani washatinpan bed paawa'a, oia'o doronai
kodita'aka'a naa o'ai.

Jesus kakudan makina'o na'iki maparadanu'o daonaiora

31 Udauna'an Jesus makon Tyre Baara iki, umakon Sidon an atii Galilee Karishiiz
iti. Na'iki'o udobatan maonapa Decapolis Baara an. 32 Pidannao kaawa-kidan Jesus
ida'ati daonaiora makina'o na'iki aona'o maparadanu'o kapam. Ĩpishaan Jesus tuukia'o
ida'an, ĩaipan upishatanuzu paka'u idi. 33 Uru'u naa Jesus na'akanuzu paba'orantin
munapo pidannao ai; na'ii umuudan paka'u shuwu kida ukinao kida di'iti, udauna'an
usopitan pazaadako, uruu idi upishatan uninoba. 34 Udauna'an Jesus awunuupan
aokazi iti na'iki uto'ota'akan panizowan na'iki ukian, “Effatha.” “Puda'atin,” kia'o
wuru'u. 35 Uru'u naa mishi ukinao da'atina'akan na'iki uninoba kiitina'akan; uruu idi
kaimana'a naa uparada'akan.
36 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao ati, “Mana'a pa'i ukowaada'a naa ba'orainao
pidannao ati wuru'u.” Ukakinaowan pu'u ĩdyaun powa'an kida padamata, powa'a zii
manawun ĩkowaadaabi'ian baokoinao ati udau'u. 37 Ipai abatainaouz udau'u, tuukii
manawun ĩdi'itinpan. Na'iki sariapa ĩkian, “Ipai kanom usha'apatanii kida kaiman zii
manawun usha'apatanuzu. Ukakinaoda zii makinao-ziiwa na'iki ukaparadanuta zii
maparadanu'o.”

8

Jesus paan 4000 pidannao (Matthew 15:32-39)

1 Masakauda'u uruu dauna'an, iriba'o pidannao kaawan Jesus ida'ati koshan.
Na'apain uruu dono, aona'ora'a naa ĩwanyukunuu nii. Uruu idi Jesus dapadan

‡ **7:26** Gentile: pidan pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
§ **7:28** miisa: English ida'an, table.

patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. 2 Ukian ĩ'ati, "Õkasha'ora-kida, õtukapan wuru'u
pidannaouz, ĩna'an idi idikinauda'u kamo'o naa õtuma na'apain aonaa kanoma'a naa
ĩnikan. 3 Aonaa turuu õdyuudan ĩdyaun maaroopaka-daun, panaadon ĩmadoronaitan paza-
mazin idi pamakopa-kizi an, usha'apanum kau'an pabi'i kida munapo'o ĩmashaapan."
4 Utominapa-kidaniinao pishaan uruu, "Na'apam nii dii mooko pidan ikodan
wanyukunui da'a'a, baara'a karikaonan, papaa-kinaa nii ipai wuru'u iriba'oraz pidan-
nao?"
5 "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a," Jesus kian ĩ'ati.
"Kaina'a 7 bread," ĩkian.
6 Jesus dyuudan ipai pidannao sakanatan imi'i baara'a. Udauna'an uzaamatan bread
kidaz, utoriinapa-kidanuzu. "Kaiman," ukian Tominkaru ati udau'an. Udushowanuzu,
udauna'an utaanuzu patominapa-kidaniinao ati, ĩnao kizi'i naa kataanuzu ipai pidan-
nao kawana'ati. Ipai ĩsha'apatan padyuuda-kizinao. 7 Na'a'o kapam masakauda'u
kopaunao. Utoriinapa-kidanuzu. "Kaiman," ukian Tominkaru ati udau'an. Udauna'an
utaan naa kidaz patominapa-kidaniinao ati, ĩnao kizi kataanuzu koshan pidannao ati.
8-9 Ipai pidannao aroopan abaapa, ikoda mani 4000 pidannao. Jesus tominapa-
kidaniinao zawadan 7 dazowan kida wanyukunui wa'akun. Udauna'an Jesus dyuudan
naa pidannao kiwan padapu iti kida. 10 Sariapa upaidinan kanawa zo'iti patominapa-
kidaniinao tuma, ĩmakon munapo'o wiizai Dalmanutha Baara iti.

Phariseenao aipan Jesus aidan umanawunu'o aimaakan pa'ati (Matthew 16:1-4)

11 Phariseenao kaawan Jesus ida'ati. Ĩtiwaa-kidapa'azon uruu, uruu idi ĩkian u'ati,
"Puaida wa'ati, na'apam turuu pusha'apatan umanawun kida'o aimaakan, puaida-kida
kizi wa'ati kaina'a mishi mishi'o Tominkaru ma'ozakan kaina'an pu'ida'a." 12 Mazan
Jesus nyukunuu kasha'oran, na'iki ukian, "Kanom nii mooko utukapa'azon umanawun
kida'o aimaakan sha'apata-kao? Õkowaadan nii u'ati, aonaa turuu õaidan umanawun
kida'o aimaakan u'ati!" 13 Udauna'an uwa'aka'akan naa ĩdyaun. Upaidinan koshan
kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon naa karishii baza iti.

Phariseenao na'iki Herod yeastin kida (Matthew 16:5-12)

14 Jesus tominapa-kidaniinao manyukunuutan pana'akan iriba bread kida;
ĩna'akapanii bauda'apa sodi karikaonan patuma kanawa zo'o. 15 Jesus kakinaotan
ĩdyaun, "Uzaudin pa'i Phariseenao yeastin ai na'iki Herod yeastin ai kapam."
16 Uruu idi ĩkian pa'atiaaka, "Ukian kaikapa'a uaitapan idi'o aonaa bread nii wa'ida'a."
17 Jesus aitapa na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. Uruu idi upishaan ĩdyaun, "Kanom nii
ukadakoinapa-kidan bread aonaan u'ida'a? Aonaa mooko uaitapan? Dadara'o mooko
manawun uzowau? 18 Isha'o mooko uawun na'iki aonaa ukakinaon? Aonaa mooko
uaitapan 19 tawuru dono'o õdushowauzonuz baka'iauda'u breadnao õpaa-kinaaz 5000
pidannao? Na'apauda'um dazowan kida wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"
Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'a'o sha'atii 12 dazowan kida wanyukunui
wa'akun."
20 "Tawuru dono'o mani'i õdushowauzonuz 7 bread 4000 pidannao ati, na'apauda'um
dazowan wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"
"7 dazowan sha'atii," ĩkian. 21 "Upu'u zii, aonaa uaitapan?" ukian ĩ'ati.

Jesus saabaan pidan awun isha'o Bethsaida ii

22 Udauna'an ĩkaawan naa Bethsaida iti. Na'ia'a naa pidannao kaawa-kidan ishaawun
pidan Jesus ida'ati, tuukia'o ida'an ĩaipan upishatanuzu. 23 Jesus zaamatan wuru'u
ishaawunuz paka'u di'iki, una'aka'akanuzu munapo wiizai ai. Udauna'an usopitan

pazaadako uawun kida di'iti, na'iki upishatan uawun kida paka'u kida idi. Udauna'an upishaanuzu, “Putukapa'a naa aimaakan?”

24 Daonaiora awunuudanaan, na'iki ukian, “Õtukapa pidannao, mazan õtukapan ĩdyaun ikoda tawuru'u atamunnao chi'ikapan kawanu'o.”

25 Udauna'an Jesus pishatan powa'a zii koshan uawun kida paka'u idi. Uruu uawun kida saabaina'akan naa, kaimanaimana'a naa utukapan koshan. 26 Udauna'an Jesus dyuuda'akan naazu sariapa padapu iti. Ukian kapam u'ati, “Mana'a pa'i pumako'ona'a wiizai iti powaa iti.”

Kanom dii Jesus?
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Udauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma wiizai kida di'iti, maon-apainaouz Caesarea Philippi itinapu. Ĩmakopaanan pu'u upishautaanan patominapa-kidaniinao, “Na'apa dii pidannao kian õdau'an?” 28 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: “Pidannao kian pugaru John Chikaawunuupauzoz, na'iki baokoinao kian pugaru prophet Elijah, na'iki baokoinao kian pugaru kotua'oraz prophetnao bii iki'o kaawan powaa ati koshan.”

29 Udauna'an upishaan ĩdyaun, “Unao mani. Na'apa dii ukian õdau'an?”

Sariapa Peter dako'atinuzu, “Pugaru Christ.”*

30 Udauna'an Jesus kia'akan ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom wuru'u õgaruz.”

Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Uruu dauna'an Jesus kakuwaapan naa pazowia'azoo-kao dau'u. Ukian, “Daonaiora Aokazi Iki'o ubaiaapan nii kasha'ora'o manawun. Kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, aona'o nii ĩaipanuzu. Uzowii-kao nii kapam, mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii powaa iti koshan.”

32 Jesus kakuwaapan idi kaimanaiman manawun ĩ'ati, Peter dapadanuzu pana'itinapu na'iki uto'orauanuz. 33 Sariapa Jesus tanawatinan na'iki uawunuupan ba'oran patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki sariapa uto'orauan Peter. Ukian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan. Aonaa pudi'itinpan Tominkaru di'itinpan kawan, mazan pudi'itinpan pidan di'itinpan kawanu'o karikaonan.”

Jesus pidanan baiaapa'o nii oia'o

34 Udauna'an Jesus dapadan iribainaouz pidannao na'iki patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. Ukian ĩ'ati, “Kanom da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki una'akan pacrossannaa,† na'iki uda'anan õgaru. 35 Kanom kazannaata'azo'o pananaa, uwaziwadan niizu; mazan kanom waziwada'o pananaa õdikin ii, na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii, mishi'o nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu pa'ati. 36 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai. 37 Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kao karikaonanu'o kakupa-karu ai? 38 Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru, na'iki pakakuwaapan õkakinaori kida dau'u wunao ati'i, oiainaouz na'iki mamishida-kainaouz; na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono udaru umanawunun tuma na'iki kaimanainao Angelnao tuma.”

---

* **8:29** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **8:34** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

9

1 Udauna'an ukian, “Õkowaadan nii mishi'o u'ati, pabi'i kida unao kaida'a'a,
aona'o nii zii umawakan utukapan ua'ii Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan
umanawunu'o ida'an.”

Jesus pana'adinan patominapa-kidaniinao awun za'a (Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Aizii 7 kamoo dauna'an Jesus na'akan patuma, Peter, James na'iki John dokoa'o
midukuo paawa iti. Na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikaonan. Utominapa-kidaniinao
awun za'a upana'adina'akan. 3 Ukamichan tanawatinan wizi'i na'iki baraka, ubarakan
powa'a zii ipai pidannao chikaapauzonao chikaan nii ai. 4 Udauna'an ĩtukapa Elijah,
Moses tuma, kadakotinan Jesus ati.

5 Peter kian Jesus ati, “Tiichaa, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a. Turuu
watoman idikinauda'u kabaunnao sodi kida, bauda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati na'iki
bauda'apa Elijah ati.” 6 Tuukii Peter tarian baokoinao tuma, aonaa uaitapanaatan
na'apam pakia'akan.

7 Udauna'an isha'iz kaawan udikinda'akan naa ĩdyaun, na'iki parada-karu kian isha'iz
bii iki, “Di'ora'a õdani õmarainapanii, uabata na'apam ukian!” 8 Ĩawunuudanaa'akan
kadimana'o ida'an, aona'a naa ba'oran pidannao nii ĩtuma, soo Jesus karikaonan.

9 Ĩtokapaanan pu'a'a naa midukuo iki, Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a
wuru'u utukapaniaz, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishitan dauna'an pamawaka-
kizi iki.” 10 Ĩmishida uparadan, mazan pa'atiaaka ĩpishautaakapaanan na'apa'oram ati'o
wuru'u ukianuz, “ukadishitan nii pamawaka-kizi iki,” kia'oraz, ĩaipan paaitapanuzu.

11 Uruu dauna'an ĩpishaan Jesus, “Kanom ni'o tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
kian, ‘Elijah'o nii wa'ati kiwiin.’ ”?

12 Ukian ĩ'ati, “Elijah'o nii mishi wa'ati kiwiin uminziiwata'anan ipai aimaakan.
Na'apa kotua'o usaadauzo-kao Tominkaru Paradan ida'a Daonaiora Aokazi Iki'o
dau'an, upataka'uta-kao nii tuukii na'iki aona'o nii uaiapa-kao. 13 Õkowaadan nii
u'ati, mishi, Elijah kaawanka'a naa na'iki pidannao pataka'utauzonii uruu, na'apa
usaadinpauzon kawana'ati Kaarita ida'a kotua'a naa.”

Jesus kodita-kidan oia'o doronai daonaiora di'iki (Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43a)

14 Uruu dauna'an ĩkaawan naa powaa ati baokoinao tominapa-kida-kariwainao ida'ati,
ĩtukapa iriba pidannao kasaba'ukinpan ĩtuma. Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u kadakotinan ĩtuma. 15 Iribainao pidannao tukapan idi Jesus wa'atin,
tuukii ĩkonaukia'akan, na'iki ĩdima'akan u'idi'iti, ĩdapaapan naa uruu kaiman kapam.

16 Jesus pishaan patominapa-kidaniinao, “Kanom dau'ana'o ukadakoinpan wunao
tuma'a?”

17 Bauda'apa pidan tunarunao dako'atin uparadan iriba'o pidannao bii iki. Ukian,
“Tiichaa, kaina'a õna'akan õdani daonaiora pu'ida'ati. Kaina'a oia'o doronai u'ida'a,
na'iki aonaa ukaparadanun. 18 Na'apainim oia'o doronai tuukiida'akan an uruu,
ukaboota'akan nii uruu imi'i baara iti, udauna'an bozowa'o koditan udako iki,
ukuzowa'akan paudako kida, udauna'an udadara'akan, dadara, dadara. Õpishaanii
padamata putominapa-kidaniinao, õaipan ĩkodita-kidan wuru'u oia'o doronaiz u'ai,
mazan aonaa ĩturuan.”

19 Jesus kian, “Na'apa dii aonaa zii umishidan? Kotua'iki'i naa õmashaapan utuma?
Kotua'iki'i naa õna'an õbaiatinan utuma? Puna'aka na'iki wuru'u daonaioraz õ'ida'ati.”

20 Uruu idi ĩna'akan naa uruu Jesus ida'ati. Aizii oia'o doronai tukapa'akan idi Jesus,
sariapa udorauta-kidan na'iki uziia'akan wuru'u daonaioraz. Uwazainan naa na'a imi'i
baara'a, udako bozowa'akan naa kapam. 21 Jesus pishaan daonaiora daru, “Na'apam
dii ukotua'ikin naa pudani kaikapanu'u?” Daonaiora daru kian, “Kotu'u uduusodin iki.

22 Panaadon kida, maonapa da'i oia'o doronai zowiinuzu ukabootan ida'an uruu tikazi di'iti na'iki wunu baoko iti. Pukamunan-kida shoman waunao, na'iki pukaminka'uta waunao, puturuan an pukaminka'utan!”
23 Jesus kian u'ati, “Kanom nii pukian ‘puturuan an pukaminka'utan’? Ipai aimaakan sha'apan nii pidan ati, umishidan an.”
24 Daonaiora daru kian diiwa'o ida'an, “Õgaru, õmishida padamata, mazan õaipan pukaminka'utan õgaru, õmishida kizi kaimanaiman manawun.”
25 Jesus tukapan idi iriba'a naa pidannao kasaba'ukinan padazaba ati, ukian oia'o doronai ati, “Makina'o na'iki maparadanu'o doronai, õaipan pukoditan wuru di'iki'i daonaioraz, aonaa õaipan pumorotan u'idi'iti powa'a!”
26 Uruu oia'o doronai kadako'okan, uziiautapa'akan daonaiora, udauna'an ukodita'akan naa u'ai. Mawaka'o kawanu'o daonaiora tukapa-kao, na'iki ipai pidan kian, “Ei, umawakan!” 27 Mazan Jesus zaamatan uruu paka'u di'iki, ukadishita-kidan naazu.
28 Uruu dauna'an Jesus makon umorotan pasookapa-kizi kabaun nazo iti patominapa-kidaniinao tuma, na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikaonan. Ĩpishaan Jesus, “Kanom ni'o aonaa waturuan wakodita-kidan oia'o doronai?”
29 Jesus dako'atin ĩdyaun, “Soo toriinapa-karu ida'an turuu na'apainao oia'o doron-ainao kodita-kida-kao.”

Jesus paradan koshan pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)

30 Uruu dauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon Galilee Baara an. Aonaa Jesus aipan pidannao aitapan na'iam paugaru, 31 utominapatin-kida'azon idi patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao nii pidannao ati, ĩnaou'u nii zowii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii powaa iti.” 32 Aonaa ĩaitapanaatan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, na'iki ĩtarii papishaanuzu.

Kanom tuubaru'o nii manawun baokoinao ai
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Na'apain ĩkaawan Capernaum iti, ĩmorotan kabaun nazo iti. Na'ia'a naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Kanom dau'ana'o ukadakotinan dunapota?” 34 Mazan aonaa ĩdako'atin uparadan, usha'apanum kau'an dunapota ĩkadakotinaanan idi pa'atiaaka, kanom tuubaru'o nii manawun dau'u.
35 Udauna'an Jesus sakanatan na'iki sariapa udapadan 12 patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Kanom aipina'o kiwiini'o nii, marii uruu dawu'itintinan na'iki poitorui nii kapam ipai pidannao ati.” 36 Udauna'an ukadishita-kidan koraidaonaa ĩkanaapu'u, udokobatanuzu na'iki sariapa ukian ĩ'ati, 37 “Kanom dapaapa'o bauda'apa kaikapa sodi'o koraidaonaa õ'uu ida'an, udapaapan õgaru wuru'u. Na'iki kanom dapaapa'o õgaru, udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru kapam.”

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u
(Luke 9:49-50)

38 John kian u'ati, “Tiichaa, watukapanii pidan kodita-kidan oia'o doronainao pu'uu ida'an, na'iki wamashaata uruu, usha'apanum kau'an aonaa uzaamatinpan wa'ida'ati.”
39 “Aonaa umashaata'ana'azu,” Jesus kian ĩ'ati. “Pidan sha'apata'o umanawun kida'o aimaakan õ'uu ida'an, aona'o nii uparadan dikaudan õdau'an. 40 Kanom aonaa unyukunuu oian wa'ati, uruu waunao ida'antanpu'o wuru'u. 41 Õkowaadan nii u'ati

na'ia'oram pidan taa'o wunu tuza-karu nii õpidanannao ati õ'uu ida'an, na'iki uaitapan idi ĩnao zaamatinpan õ'idi'iti, taa-kao nii uwinipinaa u'ati.

Kaimana'o duwu na'iki manau'o duwu
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 "Aizii pidan dyuudan an wunao kawan sodi kidainao sha'apatan oia'o, na'iki aonaa utaapadan ĩmishidan õgaru, kichana'iki-kia'o manawun wuru'u pidan sha'apataniaz, wuru aia'a udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kaoaz ukanau kadu'iki. Udauna'an ukaboota-kao paran baoko iti. 43-44 Aizii õkowaadan u'ati, kaawa'a naa wuru'u Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuzu. Ukau'an puka'u oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o puka'u tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti, aona'oraz umakadauzon. 45-47 Bauda'apa'o pukidiba oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o pukidiba tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Bauda'apa'o puawun oii-kidan an pugaru, puso'otazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o puawun tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
48 'Na'ii tarabaro dainao nikapa'oraz pidan nanaa,
aona'o nii ĩmawakauzon.
Na'iki wuru'u tikaziz
aonaa na'apainim nii umakada-kao.'*
49 "Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati.†
50 "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, na'apam nii ukuzubaa-kao powaa iti? Marii duwu kuzuba'o kawan unao, umashaapa kizi kaiman uiribannao tuma."

10

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Na'iki'o Jesus wa'akan amazada Galilee Baara, umakon Judea Baara an, atii Jordan Wa'o baza iti. Iriba kida pidannao kaawa-kaawan u'ida'ati koshan, na'iki utominapakidan ĩdyaun patominapatin-kidauzon kawan da'i ĩdyaun.
2 Phariseenao kaawan u'ida'ati ĩtiwaa-kidapa'azon uruu. Ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati, wakakinaorinaa taapada pidan muudan paudaiaro?"
3 Jesus kian ĩ'ati, "Sha'apa'oram kakinaorii Moses taa u'ati?"
4 Ĩkian Jesus ati, "Moses taapadanii pidan saadan muudaaka-karu kaaritannaa, udauna'an turuu umuudan paudaiaro."
5 Jesus kian ĩ'ati, "Moses saadan wuru'u kakinaorii u'ati unyukunuu dadaran idi'o. 6 Mazan Tominkaru sakadan dono patoman amazada na'iki pidan, utoman daonaiora na'iki zun. 7 Una'apan idi, daonaiora muudinan padaru na'iki padaro ai na'iki ubauda'apatinan paudaiaro tuma, 8 na'iki uruu idi dya'utamainao pidannao bauda'apatinan. Ukau'an aonaa powa'a ĩpana'a-kidan, soo bauda'apa. 9 Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan."
10 Udauna'an ĩmorotan kabaun nazo iti koshan, Jesus tominapa-kidaniinao pishaan uruu wuru dau'ana'a ukadakotin kiziz. 11 Ukian ĩ'ati, "Pidan muudan dono paudaiaro,

* **9:48** Isaiah 66:24 † **9:49** Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati Greek paradan ida'an: "Ipai pidan duwuda-karu nii tikazi idi." Tikazi kii-karu, baiatin-karu ati'o kai imi'i baara'a.

udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, oia'o wuru'u usha'apataniaz paudaiaro ati uba'orantapan idi. 12 Na'apa kapam zun muudan dono paudaiaru, udauna'an omazidan ba'oran daonaiora tuma, oia'o wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati oba'orantapan idi."

Jesus na'iki koraiziannao (Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Pidannao kaawa-kidan koraiziannao Jesus ida'ati. Ĩaipan upishatan ĩdyaun. Mazan utominapa-kidaniinao kashadakowauan pidannao.
14 Jesus aitapan idi ĩna'apan, sariapa uto'orauan patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, "Marii koraiziannao wa'atin õ'ida'ati. Aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o wuru'u zaamata'o ni'oraz Tominkaru panaobanaa nii. 15 Õkowaadanii u'ati, kanom aona'o uzaamatinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti koraidaonaa zaamatan kawanuzu, aona'o nii umorotan na'iti." 16 Udauna'an udokobatan ipai koraiziannao bauda'apa kida, upishatan ĩdyaun paka'u idi, na'iki upishaan Tominkaru kaimanan ĩ'ati.

Kasha'apauzi'o pidan (Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Jesus makopaanan pu'u koshan dunapota, sariapa pidan wa'atin u'ida'ati zakazakaapa. Sariapa ukodoru'ukan ukanaapu ikinapu, na'iki ukian u'ati, "Kaimana'o Tiichaa, kanom dii õsha'apata õikodin-kinaa nii karikaonanu'o kakupa-karu?"
18 Jesus dako'atinuzu, "Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii? Aonaa kanom kaimana'o nii, soo Tominkaru bauda'apa. 19 Puaitapanii Tominkaru kakinaori kidaz. Mana'a puzowia'ana'a pidan; mana'a puba'orantapa'ana'a; na'iki mana'a pukoidapa'ana'a; mana'a pumariidinauzo'ona'a puiriban dau'u; mana'a pumariidapa'ana'a puiriban puzaamata-kinaa nii usha'apauzi; pumarainapa pudaru na'iki pudaro." 20 "Tiichaa," pidan kian u'ati, "Na'apa õmashaapan kotua'iki'i naa, õkoraidaonaan iki õizo'ati wuru'u kakinaorii kidaz."
21 Udauna'an Jesus awunuupan u'idi'iti unaudapa patukapanuzu. Ukian u'ati, "Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii zii. Aizii pumako, puselllian ipai pusha'apauz kida, na'iki puraata puikodanii pusha'apauz kida ida'an, putaa'a naa pataka'utinainao atiz. Pusha'apatin an na'apa, pukapuraatanun nii aokazi ii. Udauna'an puwa'ati õ'ida'ati, puda'an kizi õgaru." 22 Mazan daonaiora abatan idi una'apan pa'ati, sariapa unyukunuu kasha'ora'akan, ukiwan manaunam, ukasha'apauzin idi manawun.
23 Jesus awunuupan patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki ukian, "Dadara'o nii kapuraataniinao pidannao morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti." 24 Sariapa utominapa-kidaniinao di'itinpan uparadan dau'u.

Mazan Jesus kian koshan ĩ'ati, "Õdainao, na'apa dii manawun dadara pidan morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. 25 Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, camel podotan ai akosa awun shaawata."
26 Udauna'an powa'a zii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian u'ati, "Kanom mooko turuu ukazannaata-kao?" 27 Jesus awunuupan ĩ'idi'iti, na'iki sariapa udako'atin ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Pidannao aonaa turuu ĩsha'apatan wuru'u, soo Tominkaru pa'an turuu usha'apatan ipai aimaakan."
28 Udauna'an Peter kian u'ati, "Putukapa waunao, wawa'aka'a naa ipai washa'apauz na'iki aizii wada'anpan naa pugaru." 29 Sariapa Jesus kian, "Mishi'o wuru'u. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, oo pa'inawuzunao, padadakoonao, padaro, padaru, paudainao, oo pazakapun õgaru dikin ii, na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii, 30 taa-karu nii u'ati 100 powa'a zii kabaun kida, na'iki u'inawuzunao nii, na'iki udadakoonao nii, na'iki

udaronao nii, na'iki udainao nii, na'iki uzakapun nii, na'iki una'apan pu'u upataka'uta-kao nii kapam. Na'iki diina'iti'i uikodinan nii karikaonanu'o kakupa-karu. 31 Mazan iriba pidannao kiwiiniinao kai, dawu'itintina'o nii. Na'iki iriba dawu'itiiniinao kai, kiwiita-kida-kao nii."

Jesus kakuwaapan koshan pamawakan dau'u
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Aizii udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao, tuukii ĩdi'itinpan udau'u, ukiwiitan idi pa'ua'ati Jerusalem iti. Na'iki na'a'o baokoinao pidannao, da'anpainao ĩdyaun, sariapa ĩtarian kapam. Udauna'an Jesus dapadan koshan 12 patominapa-kidaniinao pana'itinapu baokoinao ai. Uru'u naa ukakuwaapan na'apam nii pasha'apata-kao dau'u. 33 Ukian ĩ'ati, "Uabata. Aizii wamakon Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o, kaakapaa-kao nii faadaanao zowaunaanao ati, na'iki tiichaapauzonao ati Moses kakinaori dau'u. Na'iki ĩtaan nii uruu zowii-karu nii, na'iki ĩtaan nii uruu Gentilenao ka'u iti. 34 Uruu idi Gentilenao banikiitan niizu, na'iki ĩsopiautapan niizu, na'iki ĩba'izian nii uruu. Udauna'an ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamootan ida'a, ukadishitan nii powaa iti."

James na'iki John pishaan Jesus manawun-tinapa-karu dau'an
(Matthew 20:20-28)

35 Uruu dauna'an James na'iki John, Zebedee dainao, kaawan Jesus ida'ati. Ĩkian u'ati, "Tiichaa, kaina'a waaipan pusha'apatan aimaakan wa'ati."

36 "Kanom dii mooko?" ukian.

37 Ĩkian u'ati, "Pusakanatan dono putaba di'ii punaobanai-tinan dono, pusakanata-kida pa'i waunao putuma. Bauda'apa pudiwa'ora antanapu, ba'oran pu'ashabaron antanapu."

38 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa uaitapan kanom wuru'u upishaaniaz. Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan?* Turuu mooko uaitapan uchikaawunuu-kidinan õchikaawunuua'azoo-kao kawan?

39 "Turuu," James na'iki John kian.

Jesus kian ĩ'ati, "Mishi, utuzan nii wuru'u õtuza'azooniaz, na'iki uchikaawunuu-kao nii õchikaawunuua'azoo-kao kawana'ati. 40 Mazan aonaa turuu õsakanata-kidan unao õdazaba'a, õdiwa'ora antanapu oo õashabaron antanapu. Soo Tominkaru'o nii pa'an taazu, paminziiwataniinao ati."

41 Aizii 10 Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi kaikapa'o parada-karu'u, sariapa ĩto'oran James na'iki John ati. 42 Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun pa'ida'ati, ukian ĩ'ati, "Uaitapanii mamishida-kainao Tominkaru, dakotinpa'o naobanainao nii, ĩnaudapa pawaranuitapan ipai pidan na'iki pamanawun-tinpan ida'an ĩkazowautapan ĩdyaun. 43 Mazan aonaa õaipan una'apan. Na'ia'oram unao bii'i aipa'o pamanawunun, marii upoitoruitapa-kidinan ipai baokoinao ati. 44 Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai, marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati. 45 Upu'u zii Daon-aiora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oian ai umawakan ida'an."

Jesus saabaan Bartimaeus awun
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Jesus kaawan patominapa-kidaniinao tuma Jericho ati. Udauna'an ĩdobatapan pu'a'a naa na'iki, iriba pidannao da'anpan ĩdyaun. Kaina'a pidan isha'o uawun pishau-tauzo da'i puraata, na'a usakanatapan dunapo'o, Bartimaeus kia'o u'uu. Uruu Timaeus

* **10:38** Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan? oo "Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?"

dani. 47 Uabatan idi Jesus Nazareth san dobatapan, uruu idi ukadako'okan diiwa'o
ida'an. Ukian, “Jesus, David Takaan-daun!† Pukamunan-kida õgaru!”
48 Iriba pidannao to'orauanuzu ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun
ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaan-daun! Pukamunan-kida õgaru!”
49 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i. Ukian, “Udapada uruu da'ati'i.”
Sariapa ĩkian u'ati, “Puma'ozakada punyukunuu! Pukadishita, udapadan naa pu-
garu.” 50 Uru'u naa ukaboota'akan pachaakitan, uzaka'uta'akan, uwa'ati'ikan naa Jesus
ida'ati.
51 Jesus pishaanuzu, “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”
Ishaawun kian Jesus ati, “Tiichaa, õaipan pusaabaan õawun.”
52 Jesus kian u'ati, “Pukiwa'a naa! Pumishidan idi õgaru, puawun saabainan.” Sariapa
mishi utukapa'akan kaiman, na'iki'o uda'anan naa Jesus.

11

Jesus morotan Jerusalem iti (Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa Jerusalem iti, wiizai kida Bethphage na'iki Bethany
pa'inamun, ĩkaawan Olive Naawa iti. Jesus dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao,
2 ukian ĩ'ati, “Umako wiizai upa'inamunu'o di'iti. Ukaawan dono na'iti uikodan nii
chaakashi* dani ko'idinpan, aona'o zii uzaida-kao. Ubuzuutazu, na'iki una'aka uruu
da'ati'i. 3 Na'iki na'ia'oram pidan pishaan an unao usha'apatanii dau'an, ukii u'ati,
‘Naobanai aipanuzu, na'iki kadimana'o nii udyuudan powaa atiz.’ ”
4 Uruu ĩmako'okan naa ĩikoda chaakashi dani dunapo'o, uko'idinpan dobaapa-kizai
paniinomizinaa di'iki. Ĩbuzuupan pu'u uzunaa, 5 kadishitapainao maonapa na'a kian
ĩ'ati, “Kanom nii ubuzuupan chaakashi dani zunaa?” 6 Ĩdako'atin ĩdyaun na'apa Jesus
dyuudan kawana'ati paugaru, uruu dauna'an zii ĩtaapadan ĩna'akanuzu. 7 Ĩkaawa-kidan
naa chaakashi dani Jesus ida'ati, ĩmuudan pachaakitan kida ubarau paawa ati, uruu
Jesus zaidan naazu.
8 Iriba pidannao kadamaradan pakamichan kida dunapota. Baokoinao dukuan
pu'u anabai kida, pokoridi anaba kawan kida'o, maonapa kida'o dunapo an, ĩmuudan
naa dunapota kidaz Jesus ua'ati. 9 Pidannao kiwiitapainao Jesus ai, na'iki baokoinao
udawu'itiinao ĩwa'atipan kadakoinaanan diiwa'o ida'an. Ĩkian, “Marii Tominkaru
konaukii-kida-kao! Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz
uaipan kawana'ati!† 10 Marii Tominkaru kaimanan wuru ati'i King-tina'o ni'oraz King
David wadaun nii. Marii Tominkaru aokazi ia'o konaukii-kida-kao!”
11 Jesus kaawan dauna'an Jerusalem iti, umorotan Tominkaru Dapu iti, uawunuu-
tan ipai aimaakan kida. Mazan wachuupun idi'i naa ukiwan powaa iti Bethany iti
patominapa-kidaniinao tuma.

Jesus paradan fig kadunaa ati (Matthew 21:18-19)

12 Ba'oran kamoo, ĩwa'atipan pu'u powaa ati Bethany iki Jerusalem ati, Jesus za-
mazin naa. 13 Munapo zii utukapan fig kadunaa kaanaba'o. Uruu idi umakon na'iti
utukapa'azon kaaka maniz. Mazan ukaawan dono na'iti, aonaa u'aka nii, soo uan-
aba pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an aonaa ukaakapauzon dono'o zii mani wuru'u.
14 Jesus kian fig kadunaa ati, “Aona'o nii pu'aka dizoowauzo-kao powa'a!” Utominapa-
kidaniinao abatanii wuru'u una'apanuz.

---

† **10:47** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. * **11:2** chaakashi: English ida'an, donkey. † **11:9** Psalm 118:25-26

Jesus waatan selliipainao Tominkaru Dapu iki (Matthew 21:12-17, 20-22; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ĩkaawan dono'o naa Jerusalem iti, Jesus makon Tominkaru Dapu iti, na'iki uwaataabi'ian ipai toriipainao kida uzainao, na'iki selliipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Ipai udorau-kidan shakataaka-kidauzonao puraata mi-isan‡ kida, na'iki ipai selliipainao wakokoonao taba kida, 16 na'iki aonaa utaapadan pidannao dobata-kidan patoriinii kida Tominkaru Dapu baara an.

17 Uruu dauna'an ukakinaotan pidannao, "Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: 'Õdapu dakota-kao nii ipai pidannao toriinapa-kizi dapunaa nii.' Mazan unao ukaiwaa-panuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii."§

18 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u abatan idi kaikapa'ora'a, ĩtiwaan paikodan pazowii-kinaa nii Jesus. Usha'apanum kau'an ĩtarian Jesus ai, ĩtukapan idi tuukii manawun ipai pidannao di'itinpan ukakinaopan dau'u.

19 Wachuupun idi'i naa Jesus kiwan donoi iki patominapa-kidaniinao tuma.

Jesus parada kiziz fig kadunaa mawakan naa

20 Chaapi'iki ba'oran kamoo, ĩdobatapan pu'u dunapota koshan, ĩtukapa wuru'u fig kadunaa mawaka'aka'a naa atii paoroda iti. 21 Peter nyukunuu'aka na'apam Jesus kiau-zon da'i, uruu idi ukian, "Tiichaa! Putukapa, puparada kiziz fig kadunaa mawaka'aka'a naa."

22 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Umishida Tominkaru. 23 Mishi õkowaadan nii u'ati, sha'apa'oram pidan turuu udyuudan naawazi so'otinan na'iki ukabootinan paran baoko iti, pamishidan ida'an. Aonaan an umishidan, aona'o nii usha'apan uaipan kawana'ati. 24 Ukau'an, õkian ipai unao ati, ipai kanom upishaanii utoriinpan ida'an, taa-kao nii u'ati. Soo umishidan ida'an karikaonan. 25 Na'iki na'apainim ukadishitan utoriinpan dono, umarina'ata unyukunuu oian ba'oran pidan ati; na'apa'o nii udaru Tominkaru aokazi ia'oraz marina'atan ipai u'oian kapam. 26 [Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii unao Daru marina'atan u'oian kida."]*

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida (Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Ĩkaawan koshan Jerusalem ati, Jesus chi'ika'anpan pu'u Tominkaru Dapu ii, faadaa zowaunaanao, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Jewnao zowaunaanao kaawan u'ida'ati. 28 Na'iki ĩpishaanuzu, "Kanom dyuudanii pusha'apatan ipai wuru'u aimaakan kidaz? Oo kanom taapadanii pusha'apatan ipai wuru kida'a?"

29 Jesus dako'atin ĩdyaun, "Õpishaan nii bauda'apa aimaakan karikaonan u'ai, na'iki udako'atin an õgaru, õkowaadan nii u'ati kanom aipan ati'o õsha'apatan wuru kida'a. 30 Ukowaada õ'ati, na'iki'oram dii John chikaawunuupan taa-kao u'ati: aokazi iki'o oo pidan di'iki'o?"

31 Ĩpishautaakapan pa'atiaaka kida, "Wakian an aokazi iki'o, ukian nii wa'ati, 'Kanom ni'o mooko aonaa umishidan uruu?' 32 Mazan wakian an pidan di'iki'o, pidannao to'oran nii wa'ati." (Aonaa ĩka'iitan pana'apan, ĩtarian idi pidannao ai, ipai pidannao aitapan idi mishi John Tominkaru prophetin.) 33 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan."

Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru aona'o nii õkowaadan u'ati kapam, kanom taanii õsha'apata-kinaa ipai aimaakan kida."

---

‡ **11:15** miisa: English ida'an, table. § **11:17** Isaiah 56:7 * **11:26** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

12

Awunuutapainao grape baawu daua'o
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Udauna'an Jesus paradan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, “Kaina'a da'i pidan
paowa'o grape baawu, ukoraratanuzu, ukichadan ka'unaru kuba ida'a pasararoo-kizi
nii grape uu, na'iki utoman dokoa'o kabaun watchmantapa-kizai ni'o. Udauna'an uzaa-
matan pidannao awunuutapainao nii grape baawu. Uruu umakon naa ba'oran wiizai
iti. 2 Grape karaoda-kao dono'o naa, udyuudan naa bauda'apa papoitoru awunuuta-
painao grape baawu di'iti, pa'idiwau grape dau'ati. 3 Mazan na'ia'a naa awunuuta-
painao grape baawu zaamatan wuru'u poitoruiz, ĩba'izian naa kapamazu, udauna'an
ĩdyuudan powaa itizu kana'apan. 4 Udauna'an udyuudan naa ba'oran poitorui ĩ'idi'iti
koshan. Awunuutapainao grape baawu ba'iziinuzu pazowau an kida tuukii, powa'a
zii manawun kiwiitapa'o ai. 5 Udauna'an udyuudan naa ba'oran papoitoru, uruu ĩzowii
aka sariapa. Na'apa ĩsha'apatan baokoinao kida, ĩba'iziautapan ĩdyaun na'iki ba'orainao
ĩzowii. 6 Bauda'apa'a naa pidan kaina'a dyuuda-karu nii, naobanai dani umarainpaniaz
manawun. Dawu'itiini'i naa udyuudan bauda'apa'o paudani daonaiora awunuuta-
painao grape baawu di'iti. ‘Aona'o nii ĩka'iitan pasha'apatanuzu,’ ukian.
7 “Mazan awunuutapainao grape baawu kian, ‘Aizii di'i naa kapaoriba'o dani'i.
Kadiman, wazowiazu, wazaamata kizi grape baawu u'ai wa'idiwau nii!’ 8 Uru'u
naa ĩzaamata'akan naaz, ĩzowian naaz, udauna'an ĩkabootan naa unanaa munapo grape
baawu ai.”
9 Udauna'an Jesus pishaan pidannao, ukian, “Na'apam nii uzauda-kidan kapaoriba'o
sha'apatan ĩdyaun? Ipai'o nii uzowiankan wuru'u awunuutapainaouz grape baawu,
udauna'an utaan nii baokoinao atiz. 10 Mishi, unao aitauzoni'i naa saada-kariwaiz kida
Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a?
‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
11 Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.’ ”*
12 Jewnao naobanaanao aitapa Jesus kadakotinan padau'u wuru'u ukaiwaanuz
di'itinapa-kinai kuwai. Uruu idi ĩaipan padamata pazaamatan uruu, mazan ĩtarian
iriba'o pidannao ai, uruu idi ĩmakon u'ai ĩwa'aka'akan naazu.

Tax kawinipinaapa-kao daua'o
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Uruu dauna'an Jewnao naobanaanao dyuudan Phariseenao na'iki Herod pidanan-
nao Jesus di'iti, ĩtiwaa-kidapa'ananuzu, ĩabata'azon uparadan pana'itin. 14 Uruu ĩkaawan
naa ĩkian Jesus ati, “Tiichaa, waaitapanii pugaru mishi'o puparadan, aonaa turuu pi-
dan tanawatan pudi'itinpan. Umanawun-tinpainao paradan, aonaa punyukunuupan.
Mazan mishi'o pa'an pukakinaopan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'apa dii mooko
wakakinaorinaa kian? Utaapada wataan tax puraatannaa kida naobanai Caesar ati, oo
aonaa?”
15 Mazan Jesus aitapa ĩzaamikipa'azon karikaonan, ukian ĩ'ati, “Kandii nii utiwaa-
kidapa'azon õgaru? Puna'aka õ'ati wizi'i'o puraata sodi, õtukapa kiziz.” 16 Sariapa
ĩna'akan bauda'apa puraata u'ida'ati. Upishaan naa ĩdyaun, “Kanom dikin, oo kanom
uu kida diida'a'orazu'u?”
“Naobanai Caesar wuru'u,” ĩkian.

---

* **12:11** Psalm 118:22-23

17 Uruu idi Jesus kian, “Ukau'an utaa naobanai Caesar ati u'idiwau, na'iki utaa
Tominkaru ati u'idiwau kapam.”
Tuukii manawun ĩdi'itinpan Jesus dau'u na'apain.

Pishauta-karu kadishita-karu dau'u mawaka-kizai iki (Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Kaina'a Sadduceenao,† aonaa ĩmishidan pidan kadishita-kida-kao nii pamawaka-
kizi iki diina'iti'i. Ĩnao kaawan Jesus ida'ati, ĩpishaanuzu kaikapa'a: 19 “Tiichaa, Moses
saadanii di'ora'a kakinaorii wa'ati. ‘Aizii pidan mawakan an, uwa'akan paudaiaro
maudani-daun, marii pidan mawaka'oraz inawuzu mazidan otuma, ĩkaudani kizi
mawaka'o dani nii.’‡ 20 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan aonaa
zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. 21 Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan
na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma, mazan na'apa koshan umawakan,
aonaa zii okaudanin pu'u. Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan
na'apa koshan umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u. 22 Ba'oran mazidan otuma
na'apa koshan umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma.
Mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o nii paudani
otuma. Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u ĩdaiaro daunuz. 23 Aizii
pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo?
Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazidan otuma,” ĩkian.
24 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Pakawan zii mooko aonaa uaitapan! Umaaitapakan
idi'o saadauzo-kariwaiz Tominkaru Paradan, na'iki wuru'u Tominkaru ma'ozakanuz.
25 Mawakainao kadishitan dono kakupa-karu di'iti, Angelnao kawanu'o nii ĩdyaun
aokazi ii. Aona'o nii powa'a mazida-karu na'ii. 26 Õkowaadan nii unao ati aizii, mishi
mawakainao kadishita-kida-kao nii. Aonaa mooko utukapauzon usaadinpan Moses
kaaritan ida'a, tikazi tominan dono'oraz ko'ori'o kazamaka'o di'iki? Na'apa sha'atii
usaadinpan Tominkaru paradauzon dono'oraz Moses ati, ukianuz, ‘Õgaru Abraham
Tominkarun, Isaac Tominkarun, Jacob Tominkarun kapam.’ 27 Uruu kakupainao
Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani. Tuubaru'o ida'an manawun
upozawatapan!”

Umanawunu'o manawun kakinaorii (Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Kaina'a tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u, uabata wuru'u ĩkadakotinanuz. Utuka-
pan idi kaiman Jesus dako'atin wuru'u Sadduceenao, sariapa uwa'atin Jesus ida'ati
upishaanuzu, “Na'ia'oram dii umanawunu'o manawun kakinaorii ipai ba'orainao ai?”
29 Jesus kian, “Umanawunu'o manawun di'orazu'u, ‘Puabata, Israelitenao! Wuru'u
Naobanai waTominkarunuz, soo uruu bauda'apa, Tominkaru. 30 Pumarainapa
tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii,
ipai pudi'itinpan ida'an, ipai puma'ozakan ida'an kapam.’ 31 Ba'oran udawu'ati'o
umanawunu'o kakinaorii kaikapa'ora'a: ‘Pumarainapa ba'oran pidannao na'apa
pumarainpan kawan punanaa.’§ Aonaa ba'oran umanawunu'o nii manawun kaki-
naorii wuru kida aia'a.”
32 Tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati, “Kaiman Tiichaa! Mishi'o
kaiwuru'u pukianuz. Uruu mishi bauda'apa'o Naobanai Tominkaru, aonaa ba'oran
Tominkaru nii. 33 Na'apa'o mishi kaiwuru'u. Pumarainapa pa'i tuukii Tominkaru
ipai punyukunuu iki, ipai pudi'itinpan ida'an, ipai puma'ozakan ida'an. Marii kizi
kapam pumarainpan ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa. Uruu

† **12:18** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **12:19** Deuteronomy 25:5-6 § **12:31** Leviticus 19:18

dya'utama'oraz kakinaorii, powa'a'o zii umanawunun, pidan taan ai kawaoda-kariwai uzai na'iki ba'oran kida aimaakan taa-kariwaiz Tominkaru ati'o ai," ukian.
34 Jesus aitapa kaiman tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u dako'atin paugaru, uruu idi ukian, "Aonaa pumunapon Tominkaru Naobanai-tinpan ai." Uruu dauna'an ipai ba'orainao tarian papishautan ai uruu.

Kanom kaduz dii wuru'u Christ kii-kizaiz (Matthew 22:41-46; 23:1-36; Luke 20:41-47)

35 Jesus kakinaopan dono Tominkaru Dapu ii, ukian, "Kandii nii mooko tiichaa-pauzonao Moses kakinaori dau'u kian wuru'u Christ dyuuda'azoo-kariwaiz, David takaan-daunu'o nii wuru'u uruuz? 36 Kaimana'o Doronaa ida'ana'o tawuru'u David kiauzonuz kaikapa'a: Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati, 'Pusakanata da'a'a õdiwa'ora antanapu atii õmuudan putarubanao puwaranu'u.'*
37 "David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko udani-daun wuru'u uruuz?"
Iriba pidannao kasaba'ukinpainaouz, konaukii ĩabatapan Jesus kuwaa. 38 Ukian naa koshan ĩ'ati, "Uzaudin pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnaudapa pakaiwadapan pachi'ikapa-kizi kawana'ati dawuu za'aba'i kida'o kamicha. Na'iki ĩaipan pataapa-kao umanawun kida'o pidannao nii kasaba'uinapa-kizai ii kida. 39 Ĩaipan pasakanatan taapa-kariwai umanawun-tinpainao pidannao taba kida ida'a synagoguenao ii, na'iki ĩsakanata'azon kiwiin manawun kida'o tabai ida'a aroapa-karu dono. 40 Mazan upu'u ĩpataka'utan zunnao mawakainao ĩdaiarunao, ĩzaamatan ida'an ĩsha'apauz ĩdapu iki. Uruu dauna'an ĩaipan patukapa-kao kaimanainao nii patoriinpan ida'an dawuu kida. Na'apainao pidannao pataka'uta-kao nii tuukii manawun."

Zuna, mawaka'o odaiaru taan puraata (Luke 21:1-4)

41 Jesus sakanatan Tominkaru Dapu ii maonapa puraata taapa-kizinao dazaba'a, uawunuutapan ipai pidannao paidan papuraatan unazo iti. Iriba kapuraataniinao taan dobata kida puraata. 42 Udauna'an mapuraatan-ziiwa maudaiaruiba taan dya'utam sodi isha'o puraata. Aonaa dobata'o mani wuru'u. 43 Udapadan patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, ukian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati di'ora'a mapuraatanu'o zun taan puraata kinnaa zo'iti powa'a zii manawun ipai ba'orainao ai. 44 Usha'apanum kau'an baokoinao taan, aonaa paaiapani'i naa mani puraata, mazan oroo pamapuraatanun pu'u, ipai otaan pataapanii sodi puraata pamashaapa-kinaa ni'o padamata."

13

Jesus kian Tominkaru Dapu kaboobi'ii-karu nii (Matthew 24:1-2; Luke 21:5, 6)

1 Jesus koditan pu'a'a naa Tominkaru Dapu iki, bauda'apa utominapa-kidanii kian u'ati, "Putukapa Tiichaa! Konaunam mishi kabaun na'iki ukorarannaa toma-kao, kaiman mishi ĩtomanuzu udaru kida'o kuba idi!"
2 Sariapa Jesus kian u'ati, "Putukapa wuru'u udaru'oraz kabaun na'iki ukorarannaa kidaz? Aona'o nii bauda'apa kuba mashaapan pamuuda-kizinaoa'a, ipai'o nii ĩkaboobi'ii-kao kida."

Jesus tominapa-kidaniinao baiaapan nii oia'o (Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Uruu dauna'an Jesus sakanatapan Olive Naawa ii Tominkaru Dapu pa'inamun, sariapa Peter, James, John na'iki Andrew pishaan uruu pairibannao daida'an,

* **12:36** Psalm 110:1

4 “Pukowaada wa'ati na'apainim nii zii di'ora'a sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa,
waaitapa-kinaa nii usha'apa'azon naa.”
5 Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa utaapada'ana'a pidan mariidan unao. 6 Iriba
pidannao kaiwaan nii õ'uu, ‘Õgaru uruu!’ ĩkian nii, ĩmariidan nii kapam iriba ba'oran
pidannao kida. 7 Mana'a utaria'ana'a uabatan dono tarubainao mizaataakapan,
na'iki uabatan dono kadakotin-karu munapo'o tarubainao mizaataakatinan dau'u.
Na'apa kida'o aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa zii amazada ikoda'azon patokon
mani wuru'u. 8 Wiizai kida mizaataakan nii pa'atiaaka; donoi kida mizaataakan
nii pa'atiaaka. Kaina'a'o nii imi'i nakainan ipai amazada kawana'ati, kaina'a'o nii
zamazi-karu kida kapam. Mazan baiatin-karu kida sakadinan zii karikaonan wuru'u.
Shakata'azo'o koraidaonaa kaziwan sakadinan kawanu'u zii wuru'u.
9 “Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i. Usha'apanum kau'an uzaamata-kao nii, na'iki
una'aka-kao nii kootowapa-kizai iti. Uba'izii-kao nii synagogue ii kida; ukadishitan nii
kazowautapainao wiizai kida na'iki kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii; ukowaada kizi
kapam Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o. 10 Mazan amazada tokon kaawan ua'ii, marii kizi
kiwiin Kaimana'o Kuwai kowaada-kao ipai wiizai kawana'ati.
11 “Aizii uzaamata-kao dono, na'iki ukootowapa-kida-kao dono, mana'a
udi'itinpa'ana'a upishaa-kao ua'ii na'apam nii ukian. Mazan upishaa-kao dono'o
naa, ukowaada'aka kanom dyuuda-kariwai ukowaadan. Usha'apanum kau'an aonaa
unaou'o nii mani parada, mazan Kaimana'o Doronaa taan nii uaitapa-kinaa nii
na'apam nii ukian.
12 “Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao. Daruinao na'apa'o nii ĩzowii-
kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki padaronao, na'iki ĩzowii-
kidan nii ĩdyaun. 13 Ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao õgaru dikin ii. Mazan
kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu.

Kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan nii
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Mazan utukapan dono'o naa kachama'idiikia'o aimaakan muuda-kao aonaa
uaiapa-kizinaou'u mani, na'iki umana'idii-kidan amazada pidan ai.” (Marii awunuu-
tapa'o kaarita di'itapan na'apa'oram saada-kariwaiz.) “Ukau'an marii mashaapainao
Judea Baara ii kidoopan naa midukuo kida iti.* 15 Pidan sookapa'o paniba ii, marii kizi
aonaa umorotan padapu nazo iti powaa iti aimaakan pana'aka'azoonii dau'ati. 16 Pidan
kaudina'o pazakapun ii, marii kizi aonaa ukiwan padapu iti pachaakitan dau'ati.
17 Kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan ki'iwi-ziiwanao ati uruu dono, na'iki
daroinao biidapainaouz zii ĩdainao ati, uruu kamoon kida kaawan dono. 18 Utoriinapa
Tominkaru ati aonaa kizi usha'apan amazada wadidiizon dono!† 19 Usha'apanum
kau'an wuru'u kichana'iki-kii kida'oraz aimaakan sha'apan dono, powa'a'o nii zii
manawun ukichana'iki-kian aimaakan sha'apa'o, amazada sakadin-kizi iki'o ai, na'iki
kai'i aimaakan sha'apan ai. Na'iki aona'o nii aimaakan sha'apan na'apa powa'a
koshan. 20 Mazan Naobanai awutapadan nii wuru'u usha'apan kamoon kidaz, aonaan
an mani, aona'o nii bauda'apa pidan kakupan. Upidanannao kaina'an idi'o wuru'u
uawutapadanuz kamoo kida. 21 Uruu dono, na'ia'oram pidan kian an pu'ati, ‘Putukapa,
di'i Christ!’‡ oo ‘Putukapa, kindi'ii zu'u!’ mana'a pa'i pumishida'ana'a uruu. Aonaa
mishi'o mani wuru'u. 22 Dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophetnao nii
kaawan nii, ĩmariidapa'anan pidannao karikaonan. Ĩsha'apatan nii umanawun kida'o

* **13:14** Daniel 11:31 † **13:18** amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kao ‘winter.’ ‡ **13:21** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aimaakan di'itinapa-kida'o nii pidan ĩtanawata-kinaa nii Tominkaru pidanannao pana'iti, ĩturuan an mazan. 23 Uzaudin kizi pa'i! Õkowaadan u'ati ipai wuru kida'a, usha'apan ua'ia'o zii wuru'u.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin daua'o
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 "Na'apain uruu dono kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan dauna'an, kamoo marutan nii na'iki kauzu aona'o nii ukanadan powa'a. 25 Wizinao kida waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. 26 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i naa, uwa'atin nii isha'iz bii an, umanawunu'o ma'ozakakaru na'iki umanawunu'o konaunama-karu ida'an. 27 Udyuudan nii pa'angelinnao ipai amazada shakaru ii aka, imi'i baara ana'oraz, ĩkasaba'uka kizi ipai Tominkaru zaamatanii papidanannao nii.

28 "Marii kizi fig kadunaa tominapa-kidan pugaru. Putukapan dono ukadunaa pa'ishizo-dinan na'iki pa'ina'o uanaba sodi kida koditan, puaitapa pidan paowinpan kamoo maonapatan wuru'u. 29 Na'apa kapam kichana'iki-kia'o aimaakan kida sha'apan dono, puaitapan nii õkaawa'azon kamoon maonapatan naa wuru'u. 30 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. 31 Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatinan nii, mazan õparadan kida aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Matthew 24:36-44)

32 "Aona'o nii bauda'apa pidan aitapan na'apainim nii oo na'iam nii kamoo wuru sha'apanu'u, aona'o nii Angelnao aokazi ia'o oo Tominkaru Dani aitapan, soo Tominkaru'o nii aitapa pa'anaz. 33 Puawunuutapa, puzaudin, usha'apanum kau'an aona'o nii puaitapan na'apainim nii wuru sha'apanu'u. 34 Pidan makon kawanu'o padapu iki na'iki uwa'akan papoitorunao awunuutapa'o niizu, ipai ukakaudinkizitan ĩdyaun, na'iki udyuudan taapa'o nii paniinom mashaapan zaudinapa. 35 Puawunuutapa, ukau'an, aona'o nii puaitapan na'apainim nii kadapu'o kaawan powaa ati, panaadon wachuupunin oo tomun-zikon, oo kuruku ka'aranpanin, oo kamoo koditanin. 36 Ukaawan dono masha'apakiaka, aonaa kizi pa'i uikodan puda'awupan. 37 Na'apam õkian u'ati aizii, õparadan ipai pidan ati'o wuru'u: 'Uzaudinapa!' õkianuz."

14

Jesus zowau kaduunuu-kao Bethany ii
(Matthew 26:1-16; Luke 22:1-6; John 11:45-53; 12:1-8)

1 Uruu dono dya'utam kamoo baokopainpauzo-karu kamoo kaawan ua'ii, na'apain Jewnao nyukunuitapauzon pakazannaatauzo-kao kamoon, Egypt Baara sannao ai, na'iki na'apain bread nikauzo-kao mawiki'ina'o. Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u dawatan na'apam kizi pazaamatan Jesus pidannao daida'an, ĩaipan pazowiinuzu. 2 Mazan ĩkian, "Aonaa kizi pa'i washa'apatanuzu baokopainapa-karu dono, panaadon wato'orataaka-kidan pidannao pa'atiaaka na'iki wa'ati kapam."

3 Na'apain Bethany ia'o Jesus, Simon, kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi dapu ii. Jesus aroapatinan pu'u, zun morotan ona'akapanii moto sodi, kuba idi'o utoma-kao, paida'o kaduunuribai kawinipina'o idi, nard kia'o udakota-kao. Oda'atan moto sodi, udauna'an oshootan naa wuru'u kaduunuribai Jesus zowau di'iti. 4 Pabi'i

kida pidannao na'a'o to'oran, ĩkian pa'atiaaka, “Kandii ni'o kaduunuribai wakuda-kao? 5 Turua'o padamata usellii-kao dobata 300 wizi'i kida'o puraata* ai, udauna'an uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao ati!” Ĩdakoopan kapam oroo wuru'u ĩna'apanuz.

6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Marina'a oroo! Kanom nii unyukunuitapanuzo? Kaimana'o wuru'u osha'apataniaz õ'ati. 7 Karikaonanu'o nii pataka'utinainao pidannao na'an unao tuma, turua'o nii ukaminka'utan ĩdyaun uaipan kawana'ati. Mazan õgaru aona'o nii õna'an utuma karikaonan. 8 Osha'apatan pasha'apata'azoonii; oshootan kaduunuribai õmada di'iti, ominziiwatan õnanaa õdida-kao ua'ii. 9 Aizii mishi'o õkian u'ati, na'iam dono Kaimana'o Kuwai kowaada-kao ipai amazada kawana'ati, wuru'u osha'apataniaz õ'ati kowaada-kao nii onyukunuitapa-kinao nii.”

10 Udauna'an Judas Iscariot, uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o makon faadaanao zowaunaanao di'iti, ukaakapa'anan Jesus ĩ'ati. 11 Ĩabatan idi una'apan, sariapa ĩkonaukian. Na'iki ĩkian ĩtaan nii puraata u'ati. Uruu dauna'an udi'itinpan naa na'apam kizi pakaakapaan Jesus ĩ'ati.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono (Matthew 26:17-30; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

12 Aizii kiwiitapa'o kamoo Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon kida dono, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao Passover wanyukunuunaa nii. Uruu idi Jesus tominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ĩkian u'ati, “Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa?”

13 Uruu dono udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao, ukian ĩ'ati, “Umako donoi iti, na'ii uikodapan nii daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an. 14 Uda'an uruu atii kabaun iti, umorota-kiziz. Na'ii upishaa kadapu'o, na'iki ukii pa'i u'ati, ‘Wati-ichaan kian, na'ia'oram dii kabaun nazoo putaan nii u'ati, unika-kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa patominapa-kidaniinao tuma?’ 15 Udauna'an kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo na'iki dokoa'o kapam, minziiwata-kariwai'i naa unazoo aroapa-karu ua'ii. Na'ia'a naa pa'i uminziiwata ipai aimaakan wa'ati.”

16 Udauna'an wunaou'u dya'utamainaouz mako'okan naa donoi iti. Ĩkaawan na'iti, na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwatan Passover wanyukunuunaa.

17 Aizii kamoo tipitan dauna'an, uru'u naa Jesus kaawan 12 patominapa-kidaniinao tuma. 18 Ĩaroapatinan pu'a'a naa miisa† ida'a, Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o õkian, bauda'apa pidan unao bii iki'o aroapatina'o õtuma zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati.”

19 Sariapa ĩmanaunama'akan kida na'iki ĩpishaanuzu padawu'atiaaka kida. Ĩkian u'ati, “Aonaa mazan õgaru mani, mishii?”

20 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka õtuma. 21 Daonaiora Aokazi Iki'o mawaka'o nii na'apa Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun wuru pidan baiaa-panu'u zaamata-kida'o ni'oraz Daonaiora Aokazi Iki'o patarubanao ati. Kaiman zii mani aonaa ushakatauzon.”

22 Ĩaroapatinan pu'u, uzaamatan bread na'iki utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udu'uubi'ian bread na'iki utaanuzu ĩkawana'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Unika, õnanaa wuru'u.”

23 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaanuzu koshan ĩ'ati na'iki ipai ĩtuzan koopo di'iki.

* **14:5** 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu kaudin-karu winipinaa. † **14:18** miisa: English ida'an, table.

24 Jesus kian, “Di'ora'a õizain shoota'o ni'oraz iriba pidannao ati, uruu wuru'u kainaa-
bata'o ni'oraz mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.‡
25 Õkowaadan u'ati, aona'o nii powa'a õtuzan wine, atii diina'iti'o nii zii õtuzan pa'ina'o
wine pa'an Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi ii!”
26 Uruu dauna'an ĩkunuian kunui Tominkaru ati, udauna'an ĩmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru (Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Jesus kian ĩ'ati, “Ipai'o nii uwa'akan õgaru, na'apa usaadinpan kawan Tominkaru
Paradan ida'a kaikapa'a:
‘Õzowian nii kaznizonao taapiki,
na'iki ipai'o nii kaznizonao
makoodanainan pana'iti kida,’ kia'oraz.§
28 Mazan õkadishita-kida-kao dauna'an õmawaka-kizi iki, õmakon nii u'ua'ati Galilee Baara
iti.”
29 Peter kian u'ati, “Baokoinao mani wa'akan nii pugaru, mazan õgaru, aona'o nii
õwa'akan pugaru!”
30 Jesus kian Peter ati, “Õkowaadan nii pu'ati, kuruku ka'aranpan ua'ii itamau aizii
aiwaka'an, idikinau'o nii pukian pidannao ati aonaa puaitapan õgaru.”
31 Powa'a zii Peter ma'ozakadinan, ukian, “Aonaa na'apainim nii õkian aonaa õaitapan
pugaru, atii õzowii-kao putuma!” Ipai ba'oran tominapa-kida-kariwainao, na'apa kida
ĩkian kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii (Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Udauna'an ĩkaawan amazada Gethsemane kia'o udakota-kao di'iti, na'ii Jesus kian
patominapa-kidaniinao ati, “Usakanatapa zii da'a'a õtoriinpa'anan pu'u di'itanpu'u.”
33 Una'aka Peter, James, na'iki John patuma. Udauna'an tuukii ukasha'oran, udopian
panyukunuu ii. 34 Ukian ĩ'ati, “Tuukii manawun õnyukunuu kasha'oran dikintan õgaru,
mawaka-karu di'iti manawun õabatanuz. Una'a da'a'a, upokodapa pa'i.”
35 Masakauda'u umunapon umako'okan ĩ'ai, uwashatinan paawun baara ikinapu,
imi'i baara iti, na'a'a naa utoriinpan, aonaa padamata uaipan pabaiaapan pataka'utin-
karu. 36 “Paapaa, Õdaru, ipai aimaakan masha'apannaa pu'ati. Turuu pudobata-kidan
wuru'u õbaiaapa'azooniaz õ'ai. Mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo puaipan
kawana'ati pa'an.”
37 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan ĩdyaun
da'awu'u naa. Ukian Peter ati, “Simon, puda'awun wuru'u? Aonaa puka'iitan pupoko-
dapan masakauda'u karikaonan?” 38 Jesus kian ĩ'ati, “Upokodapa na'iki utoriinapa
aonaa kizi oia'o tiwaa-kidapan unao. Udoronaa minziiwa padamata, mazan unanaa
ii aonaa uturuuan.”
39 Udauna'an ukiwan koshan patoriinapa-kizi iti, na'apa koshan utoriinpan kiwi-
itapa'o kawan. 40 Uruu dauna'an ukaawan koshan patominapa-kidaniinao ida'ati,
uikodan ĩdyaun da'awu'u naa; aonaa ĩka'iitan papokodapan. Na'iki aonaa ĩaitapan
na'apam pakian u'ati.
41 Ukaawan dono ĩ'ida'ati idikinautan ida'a, ukian ĩ'ati, “Pakawan zii uda'awupan
usookapan zii? Turua'a naa! Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao
pidannao ati. 42 Ukadishita'a naa, wamako'o naa. Utukapa kaawa'a naa kaakapa'oraz
õgaru!”

---

‡ **14:24** Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u. § **14:27** Zechariah 13:7

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12 utominapa-kidaniinao
bii iki'o. Utuma iriba pidannao kamarian-tinpainao na'iki ka'utapainao pazowiin
kida kaawan. Wunao dyuudaniinaou'u faadaanao zowaunaanao, tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao. 44 Aizii wuru'u kaakapaamik-
itina'oraz kakinaotani'i naa wuru'u tarubainaouz. Ukian ĩ'ati, "Pidan õkissitaniaz, uruu
wuru'u uaipaniaz. Uruu pa'i uzaamata na'iki una'aka'a naazu."
45 Judas makon sariapa Jesus di'iti, ukian u'ati, "Tiichaa." Na'iki ukissita'akan naazu.
46 Uru'u naa ĩzaamata'akan Jesus.
47 Mazan bauda'apa pidan na'a'o ukadishitapan so'otan pamarian usa'ukan
Umanawunu'o Faadaa poitoru tain. 48 Sariapa Jesus paradan ĩ'ati, ukian, "Kandii
nii uwa'atin õdau'ati, una'akan umarian na'iki uzowiin kida, uzaamata-kinaa nii
õgaru; zowii-miki nii utaapan õgaru? 49 Ipai kamoo õkakinaopauzon unao Tominkaru
Dapu ii, na'iki aonaa uzaamatan õgaru. Mazan marii saada-kariwaiz kida Tominkaru
Paradan ida'a'oraz mishiinan." 50 Udauna'an ipai utominapa-kidaniinao kidoopan,
ĩwa'aka'akan naa uruu.
51 Pa'ina'o zii daonaiora da'anapatinan Jesus dawu'ati, aona'o ukaiwadapan
kamicha, soo ushibatapan pamada kamicha idin idi karikaonan. Tarubainao tiwaan
pazaamatanuzu, 52 mazan udima'akan ĩ'ai makamichan-daun, uwa'aka'akan naa
pashibirinaa kamicha idin ĩtuma.

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 Na'iki'o ĩna'akan Jesus Umanawunu'o Faadaa dapu iti. Na'ii ipai faadaanao
zowaunaanao, ipai kazowautapainao Jewnao, na'iki ipai tiichaapauzonao Moses kak-
inaori dau'u baokopatinan. 54 Peter na'iti umakon udawu'ati munapo uwa'akinpan,
udauna'an umorota'akan naa Umanawunu'o Faadaa dapu panibazooti iti. Na'ia'a naa
usakanatapan awunuutapainao kabaun tuma uwiichadinpan tikazi di'iti.
55 Uru'u naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai ba'orainao kootowapa-kidauzonao
pidannao tiwaan paikodan kowaada-karu nii dikauda'o Jesus sha'apatan pazowii-kida-
kinaa niizu, mazan aonaa ĩikodan. 56 Iriba pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan
pana'a kida ĩparadan karikaonan. 57 Udauna'an ba'oran pidannao kadishitan ĩmariidinan
Jesus dau'u, ĩkian, 58 "Waabatanii ukian kaikapa'a: 'Õkaboobi'ian nii wuru'u Tominkaru
Dapuz pidannao tomaniaz, idikinauda'u kamoo dauna'an õkadishita-kidan nii ba'oran,
aonaa pidan tomanii mani.' " 59 Ĩnao kapam pana'a kida ĩparadan karikaonan.
60 Umanawunu'o Faadaa kadishitan ĩkanaapu ati, upishaan Jesus kaikapa'a: "Aona'o
nii pudako'atin kaiwuru'u ĩparadan pudau'oraz?" 61 Mazan Jesus mashaapan mashaa,
aonaa uparadan. Powa'a koshan Umanawunu'o Faadaa pishaan uruu, "Pugaru mishi
Christ, Kaimana'o Tominkaru Daniz?"
62 Jesus kian, "Mishi õgaru wuru'u. Utukapan nii Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan
Tominkaru umanawunu'oraz diwa'ora antanapu; utukapan nii kapam uwa'atin isha'iz
tuma aokazi iki!"
63 Jesus na'apan idi, sariapa Umanawunu'o Faadaa kuzuuta'akan pakamichan
pato'oran idi, "Aona'a naa waaipan ba'oran paradan powa'a! 64 Uabata na'apam
uwazootapa'azon Tominkaru. Ukau'an na'apam ukian?" Ipai ĩkian, usha'apatan idi
na'apa'oraz oia'o, marii uzowii-kao.
65 Pabi'i kida pidannao na'ainao sopitan pazaadako Jesus di'iti. Ĩshibatan uawun,
udauna'an ĩzowitanuzu. Ĩkian u'ati, "Kanom zowita'oraz pugaru?" Na'iki watchmanta-
painao na'aka'akan naaz, ĩta'iautapaanan naa uruu kapam.

Peter kian aonaa uaitapan Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Peter na'ian pu'u Umanawunu'o Faadaa panibazooti baara ii, bauda'apa
poitoruiaba kaawan na'ati. 67 Otukapan dono Peter tanaapatinan tikazi ida'a, sariapa
oawunuupa'akan u'ati. Okian, "Pugaru na'ia'o kapam Jesus Nazareth san tuma.
Mishii?"
68 Sariapa umariidina'akan. Ukian o'ati, "Aonaa õaitapan kanom dau'ana'o wuru'u
pukadakotinanuz." Uruu idi umakon paniinom iti. Uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan
naa.
69 Poitoruiaba tukapan uruu na'ii, sariapa okian koshan na'ainao kadishitapan ati,
"Mishi'o uruu ĩminauda'u!"
70 Mazan Peter mariidan ĩdyaun koshan.

Masakauda'u uruu dauna'an kadishitapainao na'a pishaan naa Peter koshan. Ĩkian,
"Mishi'o pugaru ĩminauda'u, pugaru kapam Galilee Baara san."
71 Udauna'an Peter kian, "Na'apam õkian mishi'o wuru'u! Marii Tominkaru
pataka'utan õgaru õmariidinan an! Õkian, aonaa õaitapan kanom dau'ana'o wuru'u
ukadakotinanuz!"
72 Uru'u naa kuruku ka'aranpan naa koshan itamautannaa; sariapa Peter
nyukunuuan na'apam Jesus kiauzon da'i pa'ati, "Kuruku ka'aranpan ua'ii itamau,
idikinau'o nii pukian aonaa puaitapan õgaru." Na'iki'ora'a naa uzaada'akan tuukii.

15

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

1 Chaapi'ikiiman, faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowautapainao Jew-
nao tuma, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki ipai kootowapa-
kidauzonao pidannao tuma. Ĩnaou'u naa baokopatan padi'itinpan kadimana'o ida'an
na'apam kizi pasha'apatan uruu. Uruu dauna'an ĩdodotan Jesus anoba kida chain idi,
na'iki'o ĩna'akan naazu Pilate di'iti. 2 Na'ia'a naa Pilate pishaanuzu, ukian Jesus ati,
"Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?"
Jesus kian u'ati, "Na'apa'o kaiwuru'u pukianuz."
3 Udauna'an faadaanao zowaunaanao kian Jesus dau'an, "Usha'apatauzonii iriba
oii kida'o aimaakan." 4 Udauna'an Pilate pishaan koshan Jesus, ukian u'ati, "Aonaa
na'apam pukian pukazannaatin-kinaa nii? Puabata na'apam ĩparadan kida pudau'an."
5 Mazan aonaa na'apam Jesus kian powa'a. Uruu idi Pilate di'itinpan tuukii.

Pilate dyuudan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

6 Ipai wunu, wuru kaawan dono'o baokopainapa-karuz (ĩnyukunuitapauzonuz da'i
pakazannaatauzo-kao kamoon), Pilate kodita-kidauzonii bauda'apa pidan taraa-kizai
iki, pidannao aipan kawana'ati da'i. 7 Uruu dono kaina'a'o pidannao mizaataaka-
pauzonao tiwautauzo pawaatan Romannao pawiizi ai, na'iki ĩzowiinii pidannao; uruu
idi ĩtaraa-kao. Ĩbii'i kaina'a pidan Barabbas kia'o u'uu. 8 Ipai kasaba'ukinpainao
pidannao wa'atin Pilate kanaapu ati, ĩpishaan uruu ĩaipan ukodita-kidan bauda'apa
taraapa-kariwai pidan, na'apa usha'apatauzonii kawana'ati ipai wunu. 9 Pilate
pishaan ĩnao, "Uaiapa sha'a õmuudan na'iki õkodita-kidan wuru'u Jewnao naobanaaz?"
10 Uaitapan idi'o wuru'u faadaanao zowaunaanao kishauzin wuru'u ĩkaakapaanuz Jesus
u'ati. 11 Mazan faadaanao zowaunaanao dyuudan ipai pidannao pishaan Pilate, ĩaipan
Barabbas kodita-kida-kao. 12 Pilate kian koshan kasaba'ukinpainao pidannao ati,
"Na'apam mooko uaipan õsha'apatan wuru'u Jewnao naobanaa, king ukii kiziz?"
13 Ipai ĩparadan diiwa'o ida'an koshan Pilate ati, ĩkian, "Marii utauka-kao Cross di'iti!"

14 “Kanom mooko oia'o nii usha'apatan?” Pilate kian.
Powa'a zii manawun ĩdiwadan paparadan, ĩkian, “Marii utauka-kao Cross di'iti!”
15 Pilate aipan idi pakaimandan wuru'u iriba'oraz pidannao nyukunuu, uruu idi
ukodita-kidan naa Barabbas ĩ'ati taraa-kizai iki. Uruu dauna'an udyuudan soldyaanao
ba'izian Jesus atii shashota umada, na'iki udyuudan naa kapam ĩtaukanuzu Cross di'iti.

Soldyaanao banikiitan Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na'iki'o soldyaanao morota-kidan Jesus Romannao dapunaa nazo iti, na'ii ĩdapadan
ipai baokopa ba'oran soldyaanao. 17 Ĩkaiwada-kidan wuza'o chaakita Jesus ati, udauna'an
ĩtoman kowamai kawanu'o kaiwada-karu kadunaa idi, udauna'an ĩmuudan naazu
uzowau paawa ati. 18 Ĩbanikiitan Jesus kaikapa'a, ĩkian, “Pugaru King, umanawunu'o
Jewnao naobanaa!” 19 Ĩba'iziinuzu pazowau an kida atamun idi, ĩsopiautapanuzu,
ĩkodoru'ukan na'iki ĩdawukan ukanaapu ati. 20 Ĩipaian dauna'an pabanikiitan Jesus,
ĩso'otan naa wuru'u wuza-za'oraz chaakita u'ai, ĩkaiwada-kidan ukamichan powaa iti
u'ati. Uruu dauna'an ĩna'akan naa uruu, ĩtauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-kao Cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ĩmakopa-kizi an ĩikodapan pidan Simon kia'o u'uu, Cyrene san, uruu Alexander na'iki
Rufus daru. Soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossannaa. 22 Ĩna'akan Jesus Golgo-
tha iti, (amazada Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u udakota-kao). 23 Na'ia'a
naa ĩtiwaan patuza-kidan u'ati wine, kawiki'ita-kariwai kibia'o myrrh aiba idi, mazan
aonaa Jesus tuzanuzu. 24 Udauna'an ĩtaukan naa Jesus cross di'iti. Udauna'an ĩbuutan
naa ukamichan pakawana'ati kida, ĩmakinaotan makinaonii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii
kida, bauda'apa'o pidan zaamatan.* 25 Doko'o za'ora'a naa kamoo chaapi'iki wuru'u
ĩtaukanuz Jesus cross di'iti. 26 Kaina'a saada-kariwai ĩmanamikitin-kinaa, “Dii wuru'u King,
Jewnao ati,” kii. 27 Na'a udazaba'a ĩtaukan kapam dya'utam koidimikinao, bauda'apa
udiwa'oran antanapu na'iki ba'oran uwashabaron antanapu. 28 [Kaikapa'o ida'ana'a
saada-kariwai kaarita ida'a'oraz mishiinan, “Oia'o pidan kawanu'o utukapa-kao,”†
kia'oraz.]‡
29 Pidannao dobaapainao kida udazaba an banikiitanuzu, ĩwa'uan pazowau,
“Kasha'a!” ĩkian. “Pukian pukaboobi'ian nii Tominkaru Dapu, udauna'an pukadishita-
kidan niizu idikinautan kamoo dauna'an. 30 Aizii putoka'a naa pucrossannaa di'iki
pukazannaatina'a naa puaipan ati!”
31 Na'apa kapam faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u banikiitan Jesus, ĩkiitaakapan pa'atiaaka kida, “Ukazannaata ba'oran pidannao,
mazan aonaa turuu ukazannaatinan paaipan ati. 32 Watukapa kizi Christ, wuru'u king,
Israelitenao naobanaaz tokan aizii Cross di'iki, uruu ida'an kizi wamishidan uruu!”
Upu'u zii kapam wunao dakoopan uruu'u, tauka-kariwainaouz udazaba'a.

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 Sakitapa kamoo di'iki, ipai amazada maruta'akan, atii daawadata kamoo.
34 Udauna'an aka, uru'u naa Jesus kadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “Eloi, Eloi, lema
sabachthani?” Kaikapa'o wuru'u ukianuz: “ÕTominkarun, õTominkarun, kanom nii aonaa
punyukunuupan õgaru?”
35 Ba'orainao pidannao kadishitapainao udazaba'a abata wuru'u uparadanuz. Sari-
apa ĩkian, “Aushaa uabata, udapadan pa'ida'ati prophet Elijah.” 36 Sariapa bauda'apa

* **15:24** Psalm 22:18 † **15:28** Isaiah 56:12 ‡ **15:28** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

pidan dima'akan, udamotan sponge katama'o riwunii di'iti. Udauna'an usawadan naa Jesus dako itiz atamun saba ida'an. Sariapa ukian, “Mashaapa zii! Watukapa kizi panaadon Elijah wa'atin nii utoka-kida'ananuzu.”
37 Udauna'an Jesus kadakon ma'ozaka'o ida'an, uruu mawaka'akan naa. 38 Na'apain
na'a'o udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii, § sariapa ukuzu-
uta'akan pazikon an doko iki atii apowa iti.
39 Na'a'o soldyaanao zowaunaa kadishitapan Jesus kanaapu'u. Utukapan idi na'apam
Jesus mawakan, sariapa ukian, “Mishi'o mishi Tominkaru Danin wuru'u di'ora'a pi-
dana'a.”
40 Na'a'o kapam zunnao munapo zaa ĩawunuutapan. Ĩbii iainao na'ii Mary, Mag-
dala sanaaba; na'iki ba'oran Mary, oroo James na'iki Joseph daro; na'iki Salome.
41 Ĩnao da'anapatinainaouz Jesus ukaudinankan dono'oraz Galilee Baara ii, na'iki ĩnao
kaminka'uupauzoz da'i uruu. Na'iki iriba kapam baokoinao zunnao na'ii, wa'atiinao
utuma Jerusalem ati.

Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42 Wachuupun di'iti'i naa, uruu dono minziiwatin-karu kamoo kapam wuru'u,
ba'oran kamoo tannaa, uruu Sookapa-karu Kamoon. 43 Kaina'a Joseph Arimathea
san, na'iki uruu umanawunu'o nii pidannao taapan, na'iki uruu zaudapa'o kapam
Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan. Kamoo tipitan ua'ii uma'ozakada'akan
panyukunuu na'iki umakon, upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an.
44 Sariapa Pilate di'itinpan, uabatan idi Jesus mawaka'aka'a naa. Sariapa udapadan
soldyaanao zowaunaa na'iki upishaanuzu, ukian u'ati, “Mawaka'aka'a naa mishi Je-
sus?”
45 “Oo, mawaka'aka'a naazu,” ukian u'ati. Uruu idi'i naa Pilate taapada Joseph
na'akan Jesus nanaa.
46 Uruu idi Joseph torian naa kawinipina'o kamicha mada, na'iki utoka-kidan naa
Jesus nanaa. Udauna'an upapidan naazu kamicha mada idi, na'iki umuudan naazu
kichada-kariwai kuba nazo ii. Udauna'an utarata'akan naaz udaru'o kuba idi. 47 Mary
Magdala sanaaba na'iki Mary Joseph daro tukapanii na'ia'oram Jesus nanaa muuda-
kao.

16

Jesus kadishitan
pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Sookapa-karu Kamoo dauna'an, Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary James daro,
na'iki Salome torian kaduunuribai ĩkaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. 2 Udauna'an
chaapi'ikiiman, Sunday dono kamoo koditanin, uru'u naa ĩmakon baaranai iti.
3 Ĩmakopaanan pu'u dunapota, ĩpishautaakaanan pa'atiaaka kida, ĩkian, “Kanoma'o nii
kidu'uka kuba wa'ati paniinom iki?” 4 Usha'apanum kau'an udaru'o wuru'u
kubaz. Udauna'an ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa na'iti, ĩtukapa wuru'u kuba tuu'uzuz
kida'uka'aka-kaoa'a naa.
5 Ĩmorotanaakan pu'u ka'unaru nazo iti, sariapa ĩtukapan pa'ina'o zii pidan sakanatapan
padiwa'ora antanapu, ukaiwadapanii baraka'o kamicha za'aba'i, na'iki sariapa ĩtarian.
6 Mazan ukian ĩ'ati, “Mana'a utaria'ana'a. Õaitapa udorotapan Jesus Nazareth iki'oraz,
tauka-kariwaiz cross di'iti. Uruu kakuda'aka'a naa, aona'a naa uruu nii da'a'a. Utukapa,
da'a'a tawuru'u umuudauzo-kaoaz.

§ **15:38** udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii: Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

7 “Aizii ukowaada'ana'a naa di'ora'a kuwai, Peter na'iki ba'oran utominapa-
kidaniinao ati. Ukowaada ĩ'ati kiwiita'o ni'i naazu Galilee Baara iti. Na'ia'o nii ĩtukapan
uruu tawuru kawana'ati'i uparadauzonuz da'i ĩ'ati,” ukian. 8 Udauna'an ĩkodita'akan
baaranai iki ĩdima'akan naa powaa iti. Tuukii ĩtariidinan atii naka-nakaa ĩdyaun, aona'a
naa ĩka'iitan pakakuwaapan patarian idi.

[Kotua'o saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 [Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki Sunday chaapi'iki, kiwiin uaidinan
Mary Magdala sanaaba ati; oroo di'iki'o ukodita-kidauzon da'i 7 oia'o doronainao.
10 Udauna'an omakon okakuwaapa'anan uminauda'uitapaniinao ati, pakawan zii
ĩzaadinan pakasha'oran idi. 11 Mary kowaadan naa ĩ'ati patukapan Jesus, kakuda'a naa
uruu, mazan upu'u aonaa ĩmishidan oroo.

Jesus aidinan dya'utam pada'anpikinao ati
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Uruu dauna'an, Jesus aidinan dya'utamainao ati, ĩmakopan pu'u ba'oran wiizainao
sodi kida di'iti, mazan aonaa ĩaitapanaatanuzu. 13 Na'iki'o sariapa ĩkiwan powaa iti
ĩkakuwaapan baokoinao ati, mazan aonaa ĩmishidan ĩkuwaa.
14 Uruu dauna'an Jesus aidinan 11 patominapa-kidaniinao ati, ĩaroapatinan pu'u.
Uto'orauauzon ĩdyaun ĩmamishidakan na'iki ĩdadaradan idi panyukunuu tuukii man-
awun, aonaan idi ĩmishidan utukapikinao paradan. 15 Na'apain ukian ĩ'ati, “Umako
ipai amazada kawana'ati ukakuwaapa'an kizi Kaimana'o Kuwai dau'u ipai pidannao
ati. 16 Kanom mishida'o na'iki chikaawunuina'o kazannaata-karu nii; kanom aona'o
umishidan pataka'uta-kaou'o nii. 17 Mishidainao taa-kao nii ĩma'ozakan ĩsha'apata-
kinaa nii umanawun kida'o aimaakan; ĩkodita-kidan nii pidannao ai oia'o doronainao
kida õ'uu ida'an; ĩaitapan nii paparadan bakadun parada-karu kida; 18 ĩzaamatan an
kowazaz oo ĩtuzan an mawaka-kinai riwunii, aona'o nii ĩsha'apan; ĩpishatan nii kari-
nainao paka'u idi, kakuda'o nii ĩdyaun.”

Jesus makon Aokazi iti
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, una'aka-kaoa'a naa aokazi iti. Na'ii us-
akanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. 20 Uruu dauna'an tominapa-kida-kariwainao
makon naa, ĩkakuwaapa'anan naa Kaimana'o Kuwai dau'u ipai amazada kawana'ati.
Uruu dono Naobanai kaudinan idi ĩtuma, mishi'i naa mishi ĩsha'apatan umanawun
kida'o aimaakan pidannao mishida-kinaa nii.]*

[Ba'oran saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

(9-10) [Sariapa zunnao makon ĩkowaada'anan kuwai dyuuda-kariwaiz ĩkowaadan,
mazan aonaa ĩkowaadan ipaiz. Uruu dauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao
ipai amazada kawana'ati ĩkowaada'an kizi kaimana'o na'iki karikaonanu'o kuwai,
wuru'u karikaonanu'o kazannaatin-kinai daua'oraz.]†

* **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a kaarita'a, wuru'u verse 9-20 ida'a'oraz. † **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a masakauda'u'oraz saada-kariwai.

Luke
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Wuru'u Luke, uruu Gentile na'iki daakataa kapam. Aitapa'o pidan uruu, dobata'o utominpan, na'iki uparada Greek paradan kaimanaiman. Uchi'ikapauzonii da'i apostle Paul tuma ukakuwaatinan dono.

Luke saadan kaarita Theophilus ati'o, na'iki ba'oran Gentilenao ati'o mishidainaouznaa Jesus. Luke aipan mishidainao aitapan mishi'o wuru'u ĩtominapa-kida-kaoaz. Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Jesus kaawanuz imi'i baara ati kazannaata'o nii ipai pidannao oia'o ai, Jewnao na'iki Gentilenao kapam.

Kaina'a iriba Luke kowaadan aimaakan kida dau'an. Soo Luke kaaritan ida'a karikaonan usaadinpan: angelnao kunuupan dau'u, na'iki taapainao kaznizonao tukapankan dau'u Jesus, ushakatan dauna'an; Jesus makon dau'u Tominkaru Dapu iti Upa'inan dono zii; Samaria san kamunanun daua'o; na'iki daonaiora padantan daua'o padaru ida'ati.

Tuukii Luke paradan toriinapa-karu dau'an; Kaimana'o Kuwai konaukii-kida-kao dau'an; zunnao kakuda-kao dau'an, Jesus na'iki apostlenao kaminka'uapa-kao dau'an; mapuraataniinao dau'an; oiainao pidannao dau'an, na'iki Kaimana'o Doronaa dau'an.

Paul saadanii kapam masakauda'u Luke dau'an pakaaritan ida'a, 2 Timothy 4:11 na'iki Philemon 24 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-4*
Jesus na'iki John Chikaawunuupauzo shakatan atii ĩtuubarun *1:5—2:52*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-20*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:21—4:13*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:14—9:50*
Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *9:51—19:27*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *19:28—22:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *22:47—23:56*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *24:1-49*
Jesus na'aka-kao aokazi iti *24:50-53*

1 Naobanai Theophilus,

Kaina'a iriba pidannao, saadainao ipai Jesus sha'apatanii kida aimaakan dau'u, na'iki ipai Jesus sha'apata-kao dau'an. 2 Ĩsaada ipai aimaakan, na'apa pakawan waabatan kawan ukowaada-kao utukapikinao di'iki, ĩnao tukapainao kidaz ipai aimaakan sha'apan usakadin-kizi iki, na'iki ba'orainao di'iki, kowaadainao kidaz ipai kaiman kida'o usha'apatanii dau'u. 3 Ukau'an naobanai Theophilus, õdi'itapa kaiman-daun aimaakan wuru'u sha'apata-kariwai kidaz usakadin-kizi iki, na'iki õabata kaiman-daun ipai wuru dau'ana'a aimaakan kida sha'apata-kariwaiz. Uruu idi õaipan õsaadan pu'atizu kaiman-daun usha'apan kawana'ati manawun. Ipai usakadin-kizi iki, atii utokon iti. 4 Õsaadan pu'atizu kaimanaiman, usha'apanum kau'an õaipan idi puaitapan kaimanaiman, ipai wuru dau'ana'a puabatanii kidaz aimaakan sha'apan.

Angel aidinan Zechariah ati

5 Aizii Herod king-tinpan dono na'iki ukazowautapan dono, ipai amazada Judea Baara ii aka. Kaina'a faadaa na'ia'o umashaapan, Zechariah kia'o u'uu. Aizii Zechariah dokozu-daunnao, na'apa kapam faadaa-tinpauzonao pa'idiwaru. Kaina'a faadaa, Abijah kia'o u'uu, uruu tuma'o Zechariah dokozu-daunnao kaudinauzon kotua'a naa.

Aizii Zechariah daiaro Elizabeth, faadaa-tinpauzonao kapam oiribannao. 6 Kaiman
Zechariah na'iki Elizabeth mashaapan Tominkaru awun za'a. Ipai ĩizo'atin Tominkaru
dyuuza na'iki ukakinaori kida. 7 Mazan aonaa Elizabeth kaudanin, usha'apanum
kau'an maudanich oroo. Aizii na'apain maskonnaou'u naa oroo, na'iki uruu tu-
narunaou'u naa kapam.
8 Bauda'apa kamoo Zechariah na'iki umin-kaudinannao, wuru'u faadaa-tinpainao
kidaz zaamata-kao kaudina'o nii Tominkaru Dapu nazo ii. Usha'apanum kau'an Abijah
ida'atanpuinao pa'idiwaru faadaanao wuru'u kaudina'oraz uruu dono. * Uruu idi
Zechariah na'iki umin-kaudinannao sha'apata'o nii ipai aimaakan, wuru'u faadaanao
sha'apatauzonii kidaz Tominkaru ati. 9 Aizii faadaanao, kaina'a ĩsha'apatauzonii
aimaakan, patukapa-kinaa nii kanoma'o nii aizii kaudin, kawaoda'o nii kaduunu'o
Tominkaru ati. Uruu dono Zechariah zaamata-kao. Uruu idi Zechariah morotan naa
Tominkaru Dapu iti ukawaoda'anan kaduunu'o shanaribai altar paawa iti, Tominkaru
ati. 10 Aizii kaduunuribai kawaodapa-kao pu'u, pidannao kasaba'ukinan paniba iti-
napu, na'iki ĩtoriinpan naa kapam.
11 Upu'a'a naa angel, Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Zechariah di'ii. Angel kadishitan
altar wuru'u kaduunu'o kawaodapa-kizinaoaz diwa'ora antanapu. 12 Tuukii Zechariah
taria'akan patukapan idi angel. 13 Mazan angel kian u'ati, "Zechariah, mana'a
putaria'ana'a, Tominkaru abata putoriinpan. Kaudani'o nii pudaiaro, okaudanipan
dono daonaiora'o nii odani nii. Pudakota pa'i u'uu John kii. 14 Aizii ushakatan dono
tuukia'o nii pukonaukii-kidanuz na'iki ipai ba'orainao pidannao tuukia'o nii kapam
ĩkonaukii-kidanuz. 15 Na'iki umanawunu'o nii pidan uruu, Tominkaru awun za'a. Aonaa
kizi pa'i utuzan wine na'iki ma'ozaka'o riwunii. Sariaapa'o nii Kaimana'o Doronaa
zaamatan uruu ushakatan dono. 16 Na'iki uru'o nii padanata-kida iriba Israelitenao†
powaa ati, Naobanai Tominkaru ida'ati. 17 Na'iki uru'o nii kiwiita Naobanai ua'ati,
ma'ozaka'o nii uruu, na'apa'o nii manawun uma'ozakan Elijah kawan, Tominkaru
prophetiniz. Na'iki ukaimanadan nii daruinao nyukunuu ĩdainao tuma kida. Na'iki
pidannao wuru'u dikintapainao kidaz, utanawatan nii ĩnyukunuu, kaiman kizi'i naa
ĩaitapan padi'itinpan, na'apa izo'atiinao kawan Tominkaru. Na'iki uminziiwa-kidan ni'i
naa Tominkaru pidanannao nyukunuu, ĩizo'ati kizi uparadan."
18 Sariapa Zechariah kian angel ati, "Kandii ida'ana'o nii mooko õaitapan umishiin
wuru'u pukowaadaniaz aimaakan õ'ati? Usha'apanum kau'an õgaru tunarunaou'u naa
na'iki õdaiaro na'apa maskonnaou'u naa kapam."
19 Sariapa angel kian u'ati, "Õgaru Gabriel, Tominkaru di'iki'o õwa'ati'ikan. Udyuu-
danii õgaru kowaada'o nii paparadan pu'ati, wuru'u kaimana'oraz kuwai. 20 Mazan
aonaa pumishidan õkuwaa, wuru'u mishi'oraz nii usha'apan paainaa kawana'ati.
Pumamishidakan idi õkuwaa, pumaparadanun nii aizii. Ukau'an aona'o nii pukaparada-
nun, atii õkuwaa mishiinan dau'ana'o nii zii pukaparadanun koshan."
21 Upu'a'a naa pidannao zaudapan Zechariah koditan. Ĩaitapa'azon usha'apanum
naa wuru'u umakoditakanuz kadiman. 22 Udauna'an zii ukoditan ĩ'ida'ati. Mazan
aona'a naa uparadan nii. Ĩaitapa'aka sariapa, Tominkaru tukapa-kidan aimaakan u'ati.
Pamaparadanun idi Zechariah tiwaan naa pakakuwaapan ĩ'ati paka'u ida'ana'a naa
karikaonan.
23 Uipaian dauna'an ipai pakaudinkiz, ukiwan naa padapu iti. 24 Aonaa ukotua'ikin
uruu dauna'an Elizabeth kaudanin naa mishi. Mazan aonaa okoditan padapu iki,
atii baka'iauda'u kauzu dauna'an zii okoditan. 25 Uruu idi okian, "Aizii Tominkaru
kamunan-kida mishi õgaru. Uruu idi aona'o nii powa'a pidannao dakoopanun."

---

* **1:8** Kaina'a iriba faadaanao kaudinauzonao Tominkaru Dapu ii. Ĩkaudinan nii batonapa kida. Na'iki ĩkaudinan nii bauda'apa sondii. Uruu dauna'an ba'orainaou'u ni'i naa kaudin. † **1:16** Israelitenao: ĩnao dakota-kariwaiz kapam Jewnao nii.

Jesus shakatan kowaada-kida-kao

26 Aizii 6 kauzu Elizabeth kaudanin dauna'an, uru'u naa Tominkaru dyuudan angel,
Gabriel kia'oraz u'uu, wiizai Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. 27 Udyuudanuzu
na'aka'o nii parada-karu pa'inaiba zun di'iti, Mary kia'o o'uu. Joseph, King David
takaan-daunuz, aiapanii oroo na'iki upishaani'i naa oroo padaronao ati pamin-
mazidan nii.
28 Aizii angel kaawan o'ida'ati, sariapa ukian o'ati, "Kaiman pugaru? Kaina'a
Tominkaru putuma, na'iki tuukii ukamunanun pu'ati," ukian o'ati. 29 Tuukii Mary
tarian, na'iki tuukii odi'itinpan ukuwaa dau'u, na'iki tuukii oaitapa'azon na'apa'oram
manawun wuru'u ukianuz pa'ati. 30 Mazan angel kian o'ati, "Mary, mana'a
putaria'ana'a, aizii Tominkaru kamunanu'uzon pu'ati. 31 Ukau'an pukaudanin nii
daonaiora idi. Aizii pukaudanipan dono, pudakota pa'i u'uu Jesus kii. 32 Uruu tuubaru'o
nii, na'iki umanawunu'o nii pidan, na'iki udakota-kao nii Tominkaru umanawunu'oraz
Dani nii. Na'iki Naobanai Tominkaru zaamatan nii uruu king nii, na'apa kotua'o
udokozu-daun King David kawan. 33 Karikaonanu'o nii uking-tinpan Israelitenao ati,
wuru'u Jacob takaan-daunnaouz, na'iki unaobanai-tinapanuz, aonaa na'apainim nii
ukatokon-tinan."
34 Udauna'an Mary kian angel ati, "Õgaru pa'ina'o zii zun, aona'o zii daonaiora
kiitauzon. Na'apam nii mooko õkaudanin?"
35 Angel kian o'ati, "Kaimana'o Dorona'o nii wuru'u kaawa'oraz pu'ida'ati, na'iki
Tominkaru taan ida'ana'o nii karikaonan pama'ozakan pu'ida'ati, wuru'u pukaudan-
inuz. Ukau'an pudani, wuru'u kaimana'oraz manawun koraidaonaa, aona'oraz oia'o
nii u'ida'a, udakota-kao nii Tominkaru Dani. 36 Puaitapa puiriban taoro'o Eliza-
beth. Pidannao kian aonaa na'apainim nii okaudaniizon. Mazan kai oroo kaudani'i
naa, 6 kauzu'u naa. Omaskonnaoun pu'a'a naa padamata, mazan upu'u zii okau-
danin. 37 Usha'apanum kau'an Tominkaru ati, aonaa aimaakan kasha'apannan, turuu
usha'apatan sha'apa'oram aimaakan, aona'oraz turuu puabatan usha'apata-kao."
38 Sariapa Mary kian, "Õgaru Tominkaru poitoruaba. Marii mooko aimaakan
sha'apan õ'ati, puparadan kawana'ati," okian. Udauna'an angel mako'okan naa o'ai.

Mary makon Elizabeth di'iti

39-40 Kadiman aka udauna'an, uru'u naa Mary makon munapo, midukuo-ta'o wiizai
di'iti, Judea Baara ia'oraz. Omakon atii Zechariah dapu iti. Aizii okaawan sariapa
onaubaan Elizabeth. 41 Mary naubaan pu'u oroo, sariapa Elizabeth abatan paudani
dakazatinan patoba nazo ii. Upu'a'a naa Kaimana'o Doronaa kaawan Elizabeth ida'ati.
42 Uruu idi Kaimana'o Doronaa aipan ati okian Mary ati diiwa'o ida'an. "Tuukii
manawun Tominkaru kaimanan pu'ati, ipai ba'oran zunnao ai. Na'iki kaiman man-
awun Tominkaru pudani ati, putoba nazo ia'oraz." 43 Okian koshan, "Kandii ni'o
pa'an wuru'u kaimana'o manawun aimaakan sha'apanuz õ'ati, wuru'u õnaobanaa daro
morowautapanuz õ'ida'ati? 44 Punaubaan pu'u õgaru, sariapa õabatan õdani dakazatinan
õtoba nazo ii, ukonaukian idi. 45 Konaukia'o nii manawun pugaru, usha'apanum kau'an
pumishidan idi wuru'u parada-karuz, na'iki pumishidan idi mishi'o nii umishii-kao
wuru'u wanaobanaa kowaada-kidaniaz pu'ati," okian Mary ati.

Mary konaukii-kidan Tominkaru

46 Uruu idi Mary kian.
"Tuukii manawun õkonaukii-kidan wanaobanaa.
47-48 Tuukii manawun õnyukunuu konaukian,
Tominkaru õkazannaatapiki nyukunuitapan idi õgaru,
na'iki ukamunan-kidan idi kowas õgaru, papoitoruaba.
Aizii ipai'o nii pidannao diina'iti'i, ĩdakotan õgaru konaukiaiba nii.

49 Usha'apanum kau'an, Tominkaru ma'ozaka'oraz
sha'apatan idi kaimana'oraz manawun aimaakan õ'ati.
Mishi uruu umanawunu'o ukaimanan.
50 Ipai pidannao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii,
ĩdokozu-daunnao di'iki atii ĩwadaunnao di'iti, utukapa-kida pakamunanun ĩ'ati.
51 Mishi uruu ma'ozaka'o manawun,
pama'ozakan ida'an ipai uwaataabi'ian pidannao,
wuru'u tuukia'oraz ĩatadinpauzon.
52 Tuubaru kidainao naobanainao, na'iki umanawun-tinpainao kidaz,
ipai uwaota-kidan ĩdyaun panaobanai-tinpan ai.
Aizii pidannao waranuitapa-kariwainao,
uzaamata pa'an ĩdyaun tuubaru kidainao nii.
53 Aizii zamazi-tinainao utaa ipai aimaakan ĩ'ati,
abaapa utaapan ĩdyaun.
Mazan kapuraataniinao, aonaa kanom utaan ĩ'ati.
54 Mishi pakiauzon kawan wadokozu-daunnao ati kotua'a naa,
aizii ukawana'ati mishi ukaminka'utan papoitorunao Israelitenaouz.
55 Aonaa mishi umanyukunuutan kotua'o paparadan, ukiauzonuz,
karikaonanu'o nii ukamunan-kidan Abraham na'iki udainao diina'iti'i,"
kia'o Mary kian.
56 Mary na'ian idikinauda'u kauzu Elizabeth tuma. Udauna'an okiwan naa padapu iti.

John Chikaawunuupauzo shakatan daua'o

57 Aizii Elizabeth kaudanipan dono'o naa, uru'u naa okaudanipan, daonaiora mishi odani nii. 58 Aizii omin-dazabazinao, na'iki oiribannao abatan na'apam Tominkaru kamunanun na'iki utukapa-kidan tuukii pakaimanan o'ati. Tuukii ĩkonaukian paabatan idi okaudanipan, uruu idi baokopa ĩkonaukian otuma.
59 Aizii bauda'apa sondii Elizabeth kaudanipan dauna'an, uru'u naa pidannao kaawan ĩtukapa'anan naa ĩdani choota-kao‡ Jewnao kaduz kawana'ati.§ Aizii wuru'u pidannaouz aipan naa padakotan u'uu Zechariah kii, padaru uu kawan. 60 Mazan udaro kian ĩ'ati, "Aonaa, aonaa na'apa'o nii mani u'uu, John kia'o nii pa'an u'uu."
61 Sariapa ĩkian o'ati, "Mazan aonaa bauda'apa uiribannao na'apa'o nii ĩ'uu." 62 Udauna'an ĩpishaan udaru paka'u ida'an, ĩaipan ukowaadan na'apam uaipan paudani uu dakota-kao.
63 Sariapa Zechariah pishaan ĩ'ati kaarita, udauna'an usaadan kaarita ida'a kaikapa'a: "John kia'o nii u'uu." Tuukii pidannao di'itinpan, aonaa ĩzauda-kidan udakotan u'uu na'apa. 64 Upu'a'a naa mazan Zechariah kaparadanu'ukan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
65 Ipai ĩmin-dazabazinao, tuukii ĩdi'itinpan. Udauna'an ĩkowaadaabi'ia'akan naa ba'orainao ati, ipai wuru dau'an kida'a patukapanii kidaz usha'apan. Uruu idi kuwai makon na'iki una'aka-kao ipai wiizai kawana'ati, wuru'u midukuo baawu an kida'oraz wiizainao, Judea Baara ii aka kida'oraz. 66 Uruu idi ipai pidannao wuru'u abatainao kidaz kuwai, tuukii manawun ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, "Ei, kanom kaduzu'o nii wuru'u koraidaonaaz diina'iti'i?" Usha'apanum kau'an ĩaitapan idi Tominkaru kaina'an utuma.

Zechariah konaukii-kidan Tominkaru

‡ **1:59** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
§ **1:59** Leviticus 12:3

67 Uruu dono Kaimana'o Doronaa kaawan Zechariah ida'ati. Kaimana'o Doronaa
aipan ati ukowaadan naa Tominkaru paradan pidannao ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz
ĩ'ati:
68 “Wakonaukii-kida wanaobanaa, Israelitenao Tominkarunuz,
ukaawan idi na'iki ukaminka'uta'anan idi papidanannao,
na'iki uso'ota'anan idi ĩdyaun ĩpataka'uta-kao ai.
69 Utaa zii mishi ipai waunao ati, ma'ozaka'o kazannaatin-kinai nii,
papoitoru David takaan-daun idi.
70 Na'apa pakiauzon kawana'ati kotua'a naa,
kaimana'o paprophetinnao ida'an.
71 Ĩkowaadan ukazannaatan nii waunao,
na'iki uso'otan nii waunao watarubanao ai,
wunao aia'a tuukia'oraz manawun ĩto'ora-kizaitapan waunao.
72 Mishi Tominkaru kowaadanii kotua'a naa wadokozu-daunnao ati,
ukamunan-kidan nii ĩdyaun.
Na'iki aona'o nii umanyukunuutan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati.*
73 Kaimanaiman uwa'akan mishi'oraz paparadan
wadokozu-daun Abraham ati kotua'a naa,
aona'oraz turuu upana'ada-kao.
74 Ukowaadauzon u'ati diina'iti'i, ukazannaatan nii waunao watarubanao ai.
Kaiman kizi wamashaapan u'ati aonaa wataritan bii'i mani.
75 Na'iki kaiman kizi manawun wamashaapan soo uruu ati bauda'apa
na'iki waizo'ati kizi uparadan karikaonan.”

76 Udauna'an ukian.
“Pugaru õdani, pudakota-kao nii
umanawunu'o manawun Tominkaru prophetin nii.
Pukiwiitan nii Naobanai ua'ati,
pusaaba'anan naa dunapo umako kizi nii.
77 Na'iki pukowaada kizi'i naa upidanannao ati,
ĩaitapa kizi ukazannaatan nii ĩdyaun,
umainaabatan ni'i naa ipai ĩ'oian.
78 Mishi kaimana'o na'iki kamunanu'o manawun wuru'u waTominkarunuz.
Uruu aipan ati'o nii wuru'u kazannaatin-kinai wa'atinuz kaina'iki.
Uwa'atin nii kaina'iki kamoo koditan kawanu'o nii.
79 Na'iki ukanadapan nii ipai waunao mashaapainaouz maruta'o-karu'u,
na'iki kichana'ikitinainaouz pamawakan ai.
Na'iki kaimana'o nii una'akapan waunao,
utukapa-kidan nii wa'ati kaimana'o mashaapa-karu,” Zechariah kian.
80 Uruu idi John dyaupain naa, atii utuubarun. Aizii unyukunuu ma'ozaka kapam
udyaupain Tominkaru dau'ati. Aizii umashaapan mapidantaka'o amazada ii aka. Atii
bauda'apa kamoo, ukaudinan kamoon kaawan naa. Uruu dono ukakuwaapatinan naa
pidannao ati, wuru'u Israelitenao kidaz.

2

Na'apam Jesus shakatan (Matthew 1:18-25)

* **1:72** ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1-3 Uruu dono kaina'a tuubaru'o king, Caesar Augustus kia'o udakotapa-kao. Ukazowautapan idi ipai amazada atii amazada tokon iti, udyuuda-kidan paparadan ipai pidannao ati, ipai amazada kawana'ati. Uaipan ipai daunuuda'u pidannao saadakidan pa'uu padokozu-daunnao shakata-kizi ii pa'idiwaru. Uruu zi'o pidannao uu saadapauzo-kao na'apa. Uruu dono, Quirinius kazowautapa'o ipai wiizainao Syria ii. Uruu dono ipai pidannao makon padokozu-daunnao shakata-kizi iti kida, king paradan kawana'ati.
4-5 Aizii Joseph, mashaapan idi Nazareth ii, sariapa umakon Bethlehem iti, Judea Baara ia'oraz. Na'ia'o King David shakatauzon kotua'a naa. Aizii wuru'u King Davidiz, uruu kotua'o Joseph dokozu-daunu'u naa manawun. Uruu shakata-kizi iti'o wuru'u Joseph na'iki Mary saada-kida'ananuz pa'uu, oroo upishaaniaz pamin-mazidan nii. Na'apain pidannao uu saadapa'azoo-kao dono, kaudani'ora'a naa Mary patoba ii.
6-7 Aizii Joseph na'iki Mary kaawan dono Bethlehem iti, ipai kabaun nazoo sookapakizai paidan. Uruu idi ĩsookapa-kida-kao tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu dauna'an Mary kaziwapan naa, atii okaudanipan na'ii, tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu baukapan zii Mary kaudanipan, daonaiora odani nii. Okaudanipan dauna'an osaabaan naa paudani sodi na'iki obazobatanuzu kamicha idi. Udauna'an opaidanuzu tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'iti.

Angel kakuwaapan taapauzonao kaznizonao ati

8 Kaina'a pidannao taapauzonao kaznizonao. Uruu dono ĩna'ian baara ii aiwaka'an, ĩawunuutapan pa'uzanao ĩsha'apata-kao ai. 9 Ĩawunuutapan pu'u pa'uzanao, masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawan ĩ'ida'ati. Ipai Tominkaru umanawunun kanada'akan amazada ĩdazaba an kida'o, kanada, kanada kamoo ai. Uruu idi tuukii ĩtarian. 10 Mazan angel kian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Õwa'atin da'ati'i, õkakuwaapa'anan idi u'ati. Aizii õkowaadan nii u'ati kaimana'o kuwai, na'iki ipai pidannao konaukii-kinaa ni'o. 11 Aizii kai, kaina'a koraidaonaa shakatan Bethlehem ii, kotua'oraz King, David kia'oraz u'uu shakatauzo-kizi ii. Wuru'u koraidaonaa shakata'oraz, uru'u naa Christ, tuubaru'o manawun Naobanai, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii ipai pidannao. 12 Kaikapa'o nii uaitapan wuru'u koraidaonaaz. Aizii umakon dono na'iti, utukapan nii koraidaonaa bazobatapakao kamicha idi, na'iki uwashatapa-kao nii tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. Uruu ida'ana'o nii uaitapanuzu," ukian ĩ'ati.
13 Upu'a'a naa mazan ĩtukapa'akan ba'oran angelnao, aonaa masakauda'u mani, ĩkaawa'akan pairiban ida'ati. Ĩabatan angelnao konaukii-kidan Tominkaru pakunuipan ida'an. Kaikapa'o wuru'u ĩabatanuz ĩkunuipan:

14 "Oo Tominkaru aokazi ia'o,
umanawunu'o manawun.
Kaimana'o nii manawun mashaapa-karu da'a'a imi'i baara'a,
ipai pidannao ati,
Tominkaru naudapaniinaouz."

15 Udauna'an angelnao mako'okan naa powaa iti, aokazi iti. Aizii ĩmakon dauna'an, uru'u naa wuru'u uzai taapikinao kian pa'atiaaka kida, "Aushaa wamako Bethlehem iti, watukapanaka kizi kaiwuru'u Tominkaru kowaada-kidaniaz wa'ati."

16 Uruu dauna'an ĩmako'okan naa na'iti kadimana'o ida'an. Ĩkaawan na'iti, ĩtukapa Mary, Joseph, na'iki wuru'u koraidaonaaz, uwashatapa-kao tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. 17 Patukapan idi koraidaonaa, uru'u naa ĩkakuwaapan pidannao ati, na'iki ipai ĩkowaadan wuru'u angel kowaadanii kidaz pa'ati koraidaonaa dau'an. 18 Ipai pidannao wuru'u abatainaouz ĩkakuwaapan, tuukii ĩdi'itinpan ĩkuwaa dau'u. 19 Aizii Mary tuukii odi'itapan, na'iki ipai otaan panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. 20 Udauna'an uzai taapikinao kiwan naa koshan pataapa-kizi iti pa'uzanao. Mazan

ĩkiwan konaukii, tuukii manawun ĩkonaukii-kidan Tominkaru, paabatan idi kaimana'o manawun kuwai angel di'iki, na'iki patukapan idi wuru'u koraidaonaaz paawun idi manawun. Uruu idi pamakopa-kizi an ĩkunuian aonaa masakauda'u mani, ĩkonaukii-kidan Tominkaru patukapan idi ipai aimaakan, na'apa angel kowaadan kawana'ati manawun pa'ati.

Jesus uu dakota-kao

21 Aizii bauda'apa sondii Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa odani choota-kao* Jewnao kaduz kawana'ati.† Na'iki u'uu dakota-kaoa'a naa Jesus kii, na'apa angel kiauzon kawana'ati o'ati okaudanin ua'ia'oraz zii.

Jesus taa-kao daua'o Tominkaru ati

22-24 Aizii bauda'apa kauzu na'iki bauda'apa sondii powa'a Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa omakon Joseph tuma Jerusalem iti Moses kakinaori kawana'ati. Ĩna'aka dya'utam wakokoonao pataan nii na'iki zowii-karu nii Tominkaru ati, pasaabainan pakaudanipan dauna'an tannaa nii, na'apa kakinaorii kawana'ati. Na'apaini'i naa kapam ĩna'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii kawana'ati. Kaikapa'a sha'atii tawuru'u kakinaorii kiauzonuz: "Marii ipai daonaioranao, kiwiin kidainaouz ĩshakatan taa-kao Tominkaru ati."‡

25 Uruu dono kaina'a tunarunao, Simeon kia'o u'uu, Jerusalem ia'o umashaapan. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o na'iki mashaapa'o Tominkaru ati. Na'iki kotua'iki'ora'a naa uzaudapan na'iki tuukia'ora'a naa utukapa'azon Tominkaru kazannaatan Israelitenao ĩpataka'uta-kao ai. Karikaonan kapam Tominkaru Doronaa mashaapan utuma. 26 Uruu idi Kaimana'o Doronaa ida'an Tominkaru kowaada-kidan u'ati, uaitapa patukapan nii zii Christ pamawakan ua'ii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon. 27 Kaimana'o Doronaa aipan ati Simeon morotan Tominkaru Dapu iti. Na'apain kapam Joseph na'iki Mary na'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii dyuudan kawana'ati. 28 Uruu idi na'ia'a naa Simeon dokobatan Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. 29 Ukian.

"Õnaobanaa, aizii õgaru pupoitoru mawakan nii konaukii,
usha'apanum kau'an aizii puparadan mishiinan,
30 õtukapa mishi aizii õawun idi wuru'u kazannaatin-kinai ni'oraz,
31 pudyuudaniaz na'iki puaipaniaz ipai pidannao aitapan.
32 Uruu ida'ana'o nii pupidanannao Israelitenao konaukii-kida-kao.
Na'iki uruu kanada'o, tukapa-kida'o nii mishi'o parada-karu
ipai ba'oran kaduz pidannao ati,
wuru'u Gentilenao kii-kizaiz."§

33 Tuukii Mary na'iki Joseph di'itinpan Simeon paradan idi na'apa, Jesus dau'an. 34 Na'ia'a naa Simeon toriinapa-kidan naa ĩdyaun, udauna'an ukian Mary ati, "Di'oraz koraidaonaa Tominkaru di'iki'o, udyuuda-kao waota-kida'o nii Israelitenao ĩmamishidakan idi, mazan ba'oran Israelitenao ukadishita-kidan nii pa'an pa'ida'ati ĩmishidan idi uruu. Uruu kainaaribai ni'o Tominkaru dyuudan, iriba'o nii pidannao kashadanuz na'iki dakoopanuz. 35 Padakoopan ida'ana'o nii uruu, ĩkainaabainan na'iki ĩaidan pa'oian, wuru'u ĩdizapauzonii kidaz panyukunuu ii. Uruu idi tuukia'o nii pubaiaapan kasha'ora'o na'iki kaziwa'o nii punyukunuu iti, na'apa'o nii punyukunuu dakata-kao kawan marii idi."

Prophetiaba daua'o

---

* **2:21** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
† **2:21** Leviticus 12:3 ‡ **2:22-24** Leviticus 12:6-8 § **2:32** Isaiah 42:6; 49:6; 52:10

36 Uruu dono kaina'a maskonnao, Anna kia'o o'uu. Aizii odaru uu Phanuel, Asher takaan-daun. Na'iki oroo Tominkaru prophetiniaba. 7 wunu zii ĩmazidan dauna'an odaiaru mawakan. 37 Aizii uruu dono, 84 owunun. Na'iki aonaa na'apainim oaonauzon Tominkaru Dapu ai. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpauzon Tominkaru ati, na'iki osanadinpan patoriinpan dono Tominkaru ati. 38 Aizii omorotan naa koshan Tominkaru Dapu iti, okaawan na'iti Jesus kaawa-kida-kao kawana'ati manawun. Uruu idi tuukii okonaukii-kidan Tominkaru. Udauna'an okowaadan naa koraidaonaa dau'an ipai pidannao ati, wuru'u Jerusalem sannaouz, zaudapainaouznaa pakazannaata-kao.

Joseph, Mary na'iki Jesus kiwan naa Nazareth iti

39 Aizii Joseph na'iki Mary ipaian naa pasha'apaapan ipai wuru'u Tominkaru kakinaori kawana'ati'oraz usha'apata-kao. Uruu dauna'an ĩkiwan naa Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. 40 Na'ia'a naa Jesus dyaupain, utominan ma'ozaka na'iki aitapina'o manawun pidan nii. Na'iki powa'a zii Tominkaru kaimanan u'ati.

Jesus wa'akinan Jerusalem ii

41 Ipai wunu Joseph na'iki Mary makouzon Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. 42 Aizii Jesus ikodan dono'o naa 12 wunu, ĩmakon naa koshan Jesus tuma Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. 43 Ĩna'ian atii ĩipaian wuru'u pasha'apaapaniaz. Aizii paipaian dauna'an pasha'apainpan, pidannao kiwan naa ipai daunuuda'u pawiizi iti kida. Aizii Joseph na'iki Mary ĩkiwan naa kapam. Aizii Jesus, una'ian naa uwa'akinan Jerusalem ii. Mazan aonaa Joseph na'iki Mary aitapan wuru'u uwa'akinanuz na'ii. 44 Ĩ'itiiman kaina'a'a naa uwa'atin pairibannao bii'i. Uruu idi ĩmakon naa atii wachuupun, uruu zii ĩsookapan. Aizii pasookapa-kizi ii, uru'u naa ĩdorotan Jesus pidannao bii an, 45 mazan aonaa ĩikodanuzu. Sariapa ĩpadantan powaa iti Jerusalem iti. Uruu idi ĩdorotinan naa udau'u na'ii'aka. 46 Atii idikinauda'u kamoo dauna'an zii ĩikodanuzu. Ĩikodan uruu Tominkaru Dapu nazo ii, usakanatapan Jewnao tiichaanao bii'i, uabatapan ĩkadakotinan Tominkaru Paradan dau'u na'iki upishautan ĩdyaun. 47 Tuukii ĩdi'itinpan Jesus dau'u, aonaa na'iam zii ĩikodauzon koraidaonaa aitapa'o manawun uruu kawan na'iki aitapa'o padako'atin parada-karu.

48 Aizii Joseph na'iki Mary tukapan idi Jesus na'ii tuukii ĩdi'itinpan. Sariapa Mary kian u'ati, “Õdani, kandii nii pusha'apatan aimaakan wa'ati kaikapa'a? Tuukii wadopian, na'iki tuukii pudorotin-kidan waunao ipai di'ii'aka'a.”

49 Sariapa Jesus kian padaro ati, “Kandii nii mooko wuru'u udorotapanuz õgaru di'ii'aka'a? Aonaa mooko uaitapan da'a õgaru'u, õdaru dapu'u?” 50 Mazan aonaa ĩaitapan na'apa'oram ati'o wuru'u una'apanuz.

51 Udauna'an Jesus makon naa ĩtuma Nazareth iti. Na'ia'a naa ipai usha'apatan aimaakan padaronao dyuudan kawana'ati, aonaa udikintapan ĩdyaun. Mazan ipai Mary taapan panyukunuu ii wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. 52 Aizii Jesus tominan ma'ozaka'o nii, na'iki aitapaaba'o nii. Uruu idi ipai pidannao marainapanuz na'iki Tominkaru tuukii kapam umarainapanuzu.

3

John chikaawunuupan pidannao (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Aizii 15 wunu, Tiberius kazowautapan ipai daunuuda'u amazada, atii utokon iti. Uruu dono Pontius Pilate tuubaru'o naobanai nii Judea Baara ii. Na'iki Herod kazowautapa'o nii amazada Galilee Baara ii aka. Aizii u'inawuzu Philip kazowautapa'o nii kapam amazada Iturea ii aka, na'iki Trachonitis ii aka. Na'iki uruu dono Lysanias kazowautapa'o nii amazada Abilene ii aka. 2 Na'iki Annas na'iki Caiaphas Umanawunu'o Faadaanao uruu dono. Aizii na'apain wunao naobanai-tinpan dono

kida'a, Tominkaru dyuudan paparadan John di'iti, Zechariah daniz. Udyuudan paparadan umashaapa-kizi iti, wuru'u mapidantaka'oraz amazada di'iti. 3 Uruu idi John makon na'iki ukakuwaatinan naa ipai amazada kawana'ati, wuru'u Jordan Wa'o itinapu kida'oraz. Na'ii ukakinaopan pidannao kaikapa'a: "Utanawatina'a naa u'oian ai, na'iki uchikaawunuina'a naa, Tominkaru mainaabata kizi u'oian." 4 Kaikapa sha'atii tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetin Isaiah kiauzonuz.

"Kaina'a pidan kadakoinpan diiwa
mapidantaka'o amazada ii aka kaikapa'a:
'Usaaba'a naa dunapo kaimanaiman Naobanai ati,
ukaawan ua'ii,
na'iki usakitapada'a naa dunapo u'ati,
umako kizi nii.
5 Marii ipai kasakodaz-tinapa kida'oraz amazada,
na'iki baawuz kida dida-kao,
na'iki marii ipai naawazi na'iki midukuonao patumaakada-kao,
na'iki marii ipai dunapo koraudapa kida'o sakitapada-kao,
na'iki marii ipai dunapo dikauda kida'o na'iki kichadin kida'o
patumaakada-kao kaimanaiman.
6 Ipai'o nii pidannao tukapan na'iki ĩaitapan
wuru'u Tominkaru kazannaatanuz pidannao.' "*

7 Aizii John chikaawunuupan dono, iriba pidannao kaawan ĩchikaawunuu-kidina'anan u'ati. Sariapa John kian ĩ'ati, "Kowazazunao, kandii kowaadan u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao? 8 Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan, utukapa-kida kizi mishi utanawatinan u'oian ai. Na'iki aonaa ukia'ana'a u'atiaaka kida, 'Mazan waunao Abraham takaan-daunnao pa'an.' Õkowaadan nii unao ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. 9 Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kao, udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti."

10 Sariapa pidannao pishaan John, ĩkian u'ati, "Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan?"

11 Ukian ĩ'ati, "Kanom kaina'a dya'utama'o ushooton oo uchaakitan, marii utaan bauda'apa mashootonu'o pidan ati. Na'iki kanom kawanyukunu'o, marii uka'idiwatan mawanyukunu'o pidan."

12 Kaina'a pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa,† ĩnao kapam kaawan, ĩchikaawunuu-kidina'anan John ati. Na'iki ĩkian u'ati, "Tiichaa, waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?"

13 "Mana'a naa uzaamaapa'ana'a puraata pidannao ai dobata manawun udyuudakao ai."

14 Kaina'a kapam soldyaanao kaawan John ida'ati. "Waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?" ĩkian u'ati.

"Mana'a naa ukazaapa'ana'a puraata pidannao ai, na'iki mana'a naa utoma'ana'a mariidin-karu ĩdau'an, uaipan idi karikaonan ukazatan ĩpuraatan. Turua'o wuru'u ukawinipinaapa-kaoaz," ukian ĩ'ati.

15 Tuukii pidannao di'itinpan John dau'u, na'iki tuukii ĩtukapa'azon aimaakan umanawunu'o sha'apata-kao. Ĩkian panyukunuu ii, "Uru'u naa õaitapan Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon."

---

* **3:6** Isaiah 40:3-5 † **3:12** zaamaapauzonao tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16 Aizii John kian ipai ĩnao ati, “Õgaru, õchikaawunuupan unao wunu idi karikaonan.
Mazan kaini'iki'o nii pidan kaawan powa'a'o zii umanawun õ'ai. Õgaru aonaa õturuan
õbuzuutan udazkidi zunaa.‡ Uruu, uchikaawunuuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa
idi na'iki tikazi idi. 17 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba aka
kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-kao
kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan
wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi wu'iti, wuru'u aona'oraz
umakadauzon.”
18 Iriba sodi kida John paradan, utiwaan pakowaadan kaimanaiman pidannao ati
Kaimana'oraz Kuwai. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun tuukii, uaipan idi ĩpana'adan pakaduz
kida.
19 Aizii Herod naobanai-tinpa'oraz Galilee Baara ii, tuukii John kakinaowanuz,
ukazatan idi pa'inawuzu daiaro Herodias, na'iki usha'apatan idi ba'oran dikauda kida'o
aimaakan. 20 Na'iki powa'a zii Herod toman aimaakan dikauda'o, ukaboota-kidan idi
John taraa-kizai iti.

Jesus chikaawunuu-kao daua'o
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Aizii John kaboota-kao ua'ii taraa-kizai iti, uchikaawunuupan ipai pidannao,
wuru'u kaawainao kidaz u'ida'ati. Uruu dauna'an uchikaawunuuan naa kapam Jesus.
Jesus toriinpan pu'u, sariapa aokazi da'ata-kao. 22 Na'iki Kaimana'o Doronaa kaawan
u'ida'ati aokazi iki, ukaawan orid nii. Na'iki parada-karu kian Jesus ati aokazi iki,
“Pugaru õdani õmarainapanii, kaiman manawun õnyukunuu pu'ati.”

Jesus dokozu-daunnao uu
(Matthew 1:1-17)

23 Aizii Jesus sakadan dono pakaudinan, 30 uwunun na'apain.
Aizii pidannao dakotan Jesus Joseph dani nii.
Joseph uruu Heli dani,
24 aizii Heli uruu Matthat dani,
aizii Matthat uruu Levi dani,
aizii Levi uruu Melchi dani,
aizii Melchi uruu Jannai dani,
aizii Jannai uruu Joseph dani,
25 aizii Joseph uruu Mattathias dani,
aizii Mattathias uruu Amos dani,
aizii Amos uruu Nahum dani,
aizii Nahum uruu Esli dani,
aizii Esli uruu Naggai dani, 26 aizii Naggai uruu Maath dani, aizii Maath uruu
Mattathias dani, aizii Mattathias uruu Semein dani, aizii Semein uruu Josech dani, aizii
Josech uruu Joda dani, 27 aizii Joda uruu Joanan dani, aizii Joanan uruu Rhesa dani, aizii
Rhesa uruu Zerubbabel dani, aizii Zerubbabel uruu Shealtiel dani, aizii Shealtiel uruu
Neri dani, 28 aizii Neri uruu Melchi dani, aizii Melchi uruu Addi dani, aizii Addi uruu
Cosam dani, aizii Cosam uruu Elmadam dani, aizii Elmadam uruu Er dani, 29 aizii Er
uruu Joshua dani, aizii Joshua uruu Eliezer dani, aizii Eliezer uruu Jorim dani, aizii
Jorim uruu Matthat dani, aizii Matthat uruu Levi dani, 30 aizii Levi uruu Simeon dani,
aizii Simeon uruu Judah dani, aizii Judah uruu Joseph dani, aizii Joseph uruu Jonam
dani, aizii Jonam uruu Eliakim dani, 31 aizii Eliakim uruu Melea dani, aizii Melea uruu
Menna dani, aizii Menna uruu Mattatha dani, aizii Mattatha uruu Nathan dani, aizii
Nathan uruu David dani, 32 aizii David uruu Jesse dani, aizii Jesse uruu Obed dani,
aizii Obed uruu Boaz dani, aizii Boaz uruu Salmon dani, aizii Salmon uruu Nahshon

‡ **3:16** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

dani, 33 aizii Nahshon uruu Amminadab dani, aizii Amminadab uruu Admin dani, aizii
Admin uruu Arni dani, aizii Arni uruu Hezron dani, aizii Hezron uruu Perez dani, aizii
Perez uruu Judah dani, 34 aizii Judah uruu Jacob dani, aizii Jacob uruu Isaac dani, aizii
Isaac uruu Abraham dani, aizii Abraham uruu Terah dani, aizii Terah uruu Nahor dani,
35 aizii Nahor uruu Serug dani, aizii Serug uruu Reu dani, aizii Reu uruu Peleg dani,
aizii Peleg uruu Eber dani, aizii Eber uruu Shelah dani, 36 aizii Shelah uruu Cainan
dani, aizii Cainan uruu Arphaxad dani, aizii Arphaxad uruu Shem dani, aizii Shem uruu
Noah dani, aizii Noah uruu Lamech dani, 37 aizii Lamech uruu Methuselah dani, aizii
Methuselah uruu Enoch dani, aizii Enoch uruu Jared dani, aizii Jared uruu Mahalaleel
dani, aizii Mahalaleel uruu Kenan dani, 38 aizii Kenan uruu Enosh dani, aizii Enosh uruu
Seth dani, aizii Seth uruu Adam dani, aizii Adam uruu Tominkaru dani.

4

Satan tiwaa-kidautan
Jesus nyukunuu
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Udauna'an Jesus kiwan naa Jordan Wa'o iki, pachikaawunuu-kao dauna'an,
ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Uruu dono Kaimana'o Doronaa
na'akan naa Jesus atii mapidantaka'o amazada di'iti. 2 Jesus na'ian 40 kamoo. Na'ia'a
naa Satan tiwaa-kidapan Jesus nyukunuu ma'ozakan. Aizii wuru'u Jesus na'ianuz
aonaa kanom unikan, atii 40 kamoo. Uruu idi tuukia'a naa manawun uzamazin.
3 Sariapa Satan kian Jesus ati, "Tominkaru danin an pugaru, pudyuuda di'oraz kuba'a
tominan bread nii."
4 Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kao
kian: 'Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an karikaonan.' "*
5 Udauna'an Satan zaida-kidan Jesus dokoa'o amazada di'iti, na'iki uaida-kida Jesus
ati ipai daunuuda'u wuru'u umanawun kida'oraz donoinao, ipai amazada tokon iti.
Mazan masakauda'u'o karikaonan wuru'u utukapa-kidankanuz u'ati amazada. 6 Ukian
Jesus ati, "Õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii ipai wuru'u amazada putukapanii
kidaz, na'iki õtaan nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz
aimaakan utaapan. Ipai daunu'o utaa-kao õ'ati wuru'u amazadaz na'iki ipai wuru'u
utaapaniinao kidaz aimaakan. Ukau'an turuu õtaanuzu na'ia'oram pidan ati. 7 Aizii
pukodoru'ukan an õ'ati, õtaan nii pu'ati ipai daunuuda'u wuru'u amazadaz, na'iki ipai
wuru'u aimaakan kidaz kaina'a'oraz na'a."
8 Sariapa Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian:
'Pukodoru'uka soo bauda'apa Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.' "†
9 Udauna'an Satan na'akan naa Jesus Jerusalem iti. Uruu idi ĩkaawa'akan naa
Tominkaru Dapu zowau paawa iti, udokoodinpan di'iti manawun. Na'ia'a naa ukian Je-
sus ati, "Tominkaru danin an pugaru, puzaka'uta kai di'iki'i imi'i baara iti. 10 Tominkaru
Paradan saadinpa'oraz kian:
'Udyuudan nii pa'angelinnao kazannaatapan pugaru,
na'iki ĩtaapan nii pugaru kaiman.
11 Ĩzaamatapan nii pugaru
na'iki aona'o nii pukaziwan pukidiba
puwaotan an kuba kida di'iti.' "‡
12 Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadinpauzo kian: 'Mana'a putiwaa-
kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru paradan mishiin.' "§

* **4:4** Deuteronomy 8:3 † **4:8** Deuteronomy 6:13 ‡ **4:11** Psalm 91:11-12 § **4:12** Deuteronomy 6:16

13 Aizii ipai'i naa Satan tiwaan Jesus nyukunuu. Uipaian dauna'an patiwautanuz,
umako'okan naa, atii ba'oran dono'o nii zii koshan utiwaan Jesus.

Jesus sakadan pakaudinan Galilee Baara ii (Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Uruu dauna'an Jesus kiwan naa Galilee Baara iti, na'iki ma'ozaka Kaimana'o
Doronaa taapan unyukunuu. Kuwai Jesus dau'u kida'o abata-kaoa'a naa ipai wiizai
kawana'ati wuru'u Galilee Baara ii aka kida'oraz. 15 Na'ii aka'a naa Jesus tominapa-
kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u synagogue* kida kawana'ati. Tuukii pidan-
nao konaukii-kidanuzu.

Jesus kashanau-kao padyaupai-kizi Nazareth ii (Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Udauna'an Jesus makon Nazareth iti, padyaupai-kizi iti. Aizii Sookapa-karu
Kamoon dono, umakon na'iki umorotan naa synagogue iti. Ukaduz umorotauzonuz
na'apa ĩsookapan kamoon dono. Umorotan idi, na'ia'a naa pidannao dyuudan uaitan
Tominkaru Paradan tawuru'u saada-kariwai kidaz kotua'a naa. 17 Uruu idi ĩtaan
naa u'ati kaarita,† tawuru'u Tominkaru prophetin, Isaiah saadanii kidaz kotua'a naa.
Sariapa Jesus buzuutan wuru'u papidapa-kariwaiz kaarita, uda'atanuzu atii uikodan
wuru'u paaita'azooniaz. Kaikapa'a usaadinapanu'u:
18 "Kaina'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o mashaapan õtuma.
Uzaamatanii õgaru usha'apanum kau'an uaipan idi
õkowaadapan Kaimana'o Kuwai pataka'utinainao ati.
Udyuudan õkowaadan so'ota-kao nii ipai pidannao
wuru'u pataruba zaamatapaniinao kidaz,
na'iki udyuudan õgaru ishaawunnao ida'ati,
õkowaada kizi ĩ'ati kaimana'o ni'i naa ĩtukapan, ĩawun saabaa-kao idi.
Na'iki udyuudan õgaru kaminka'uta'o nii,
ipai wuru'u pataka'uta-kariwainaouz.
19 Na'iki kowaada'o nii Naobanai kamunanun ni'i naa pa'an aizii,
papidanannao ati."‡
20 Udauna'an Jesus papida'akan naa wuru'u kaaritaz powaa iti, na'iki utaa'akan naa
powaa itiz pidan ati, wuru'u taa'oraz u'ati kaarita. Udauna'an usakanata'akan naa.
Ipai pidannao, wuru'u synagogue iainao kidaz, awunuupa'akan soo Jesus ati. 21 Na'iki
ukian ĩ'ati, "Aizii wuru'u uabataniaz Tominkaru Paradan aita-kao, uruu umishiinan
naa wuru'u."
22 Ipai pidannao, abatapainao na'ii, tuukii ĩdi'itinpan uparadan dau'u. Kaiman ĩabatan
ukakuwaapan, aitapa'o pidan kawan manawun. Mazan ĩkian pa'atiaaka kida, "Kanom
dii mooko uruu, aonaa Joseph dani mani karikaonan?"
23 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Õaitapa na'apam ukia'azon õ'ati, uparada'azon õ'ati tawuru
kawanu'u parada-karu kiauzonuz. 'Daakataa, pukasarain puaipan ati pukakuda kizi,'
kii-karuz. Na'iki õaitapa ukia'azon õ'ati. 'Pusha'apata kapam da'a'a puwiizi'i, tawuru'u
kowaada-kariwaiz wa'ati pusha'apatan Capernaum ii.' "
24 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Mishi, aonaa na'apainim Tominkaru prophetin
naubauzo-kao, ukaawan an pawiizi ati. 25 Aizii uabata na'apam õkian. Elijah, kowaada-
pauzoz Tominkaru Paradan, kakupan dono zii, kaina'a iriba zunnao mawaka'o
ĩdaiarunao, mashaapan Israel ii. Uruu dono idikinauda'u wunu pazikon an powa'a
aonaa wunu kaawan Israel ii, uruu idi aonaa wanyukunui nii, zamazi kaawan ipai

* **4:15** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **4:17** kaarita: Di'oraz kaarita'a dakota-kao scroll. Putukapa kaarita tokon ii 'scroll' waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **4:19** Isaiah 61:1-2

wiizai kawana'ati. 26 Mazan upu'u zii aonaa Elijah dyuuda-kao kaminka'uta'o nii
zunnao Israelitenaouz, wuru'u mawakainaouznaa ĩdaiarunao. Mazan udyuuda-kao soo
bauda'apa zun di'iti mawakaiba'a naa odaiaru, ba'oran wiizai ia'oraz omashaapan,
Zarephath kia'oraz udakota-kao, Sidon ia'oraz.§ 27 Na'iki Elisha, Tominkaru prophetin
kakupan dono zii, kaina'a iriba pidannao Israel ii, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o
bishoi idi. Mazan upu'u aonaa bauda'apa pidan Elisha kakudan Israel ia'o ĩmashaapan.
Soo ukakuda bauda'apa pidan Naaman kia'o u'uu, mashaapa'o ba'oran wiizai ii, Syria
kia'oraz udakota-kao."*
28 Ipai pidannao wuru'u abatapainaouz Jesus paradan synagogue ii, tuukii ĩto'oran
u'ati, uparadan idi na'apa ĩ'ati. 29 Uruu idi ĩkadishia'akan kida'a naa, udauna'an
ĩzaamata'akan naa Jesus paanoba kadu'iki kida, na'iki ĩna'aka'akan naaz atii pawiizi
tokon iti, dokoa'o ukatawudapuz-tinpan di'iti. Na'iki'o ni'i naa ĩaipan pakida'ukan Jesus.
30 Mazan upu'a'a naa Jesus mako'okan, upodowaana'akan pidannao bii an, atii na'apa
umakon ĩ'ai.

Oia'o doronai zaamatapanii daonaiora (Mark 1:21-28)

31 Udauna'an Jesus mako'okan naa Capernaum iti, wiizai Galilee Baara ia'oraz. Na'ii
utominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, Sookapa-karu Kamoon dono
synagogue ii. 32 Tuukii pidannao di'itinpan paabatan idi Jesus paradan kaimanaiman
manawun, usha'apanum kau'an ĩabatan ma'ozaka manawun ukakuwaapan pa'ati.
33 Kaina'a daonaiora na'ii synagogue ii, oia'o doronai zaamatapanii. Sariapa
ukadakon diiwa'o ida'an Jesus ati. 34 Ukian, "Ei, Jesus Nazareth san. Kandii dau'ati
puwa'atin wa'ida'ati, kanom puaipan wa'ai? Oo pumainaabata'anan waunao? Õaitapa
pugaru, kaimana'o manawun, Tominkaru di'iki'o puwa'atin."
35 Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumashaadautapa, pukodita u'ai!" Sariapa oia'o doronai
kaboota'akan wuru'u daonaioraz pidannao awun za'a, mazan umuuda'akan naa na'iki
ukodita'akan naa u'ai wuru'u ukaboota'akanuz uruu. Mazan aonaa usha'apatan
daonaiora kaziwa'o ida'an.
36 Tuukii pidannao di'itinpan, na'iki ĩkian pairibannao ati, "Ei, na'apa dii pa'an
uparadan ma'ozakan manawun? Uka'iita, na'iki ma'ozaka mishi uparadan oia'o
doronainao ati, atii udyuuda zii mishi ĩkoditan pidan di'iki." 37 Uruu idi ipai kuwai
makon Jesus sha'apatanii dau'u, uruu wiizai di'ii'aka.

Jesus kakudan iriba pidannao (Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Aizii Jesus koditan dauna'an synagogue iki, umakon sariapa Simon dapu iti.
Na'apain tuukia'o Simon imauzo karinaan, omada wiichan wiicha, wiicha. Sariapa
ĩkowaadan Jesus ati odau'an. 39 Uruu idi umakon o'idi'iti. Ukaawan, ukadishitan maon-
apa owashatinapa-kizi bed ida'a. Sariapa udyuudan orinaa, wuru'u omada wiichanuz
koditan o'ai. Sariapa mishi omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan naa.
Udauna'an okadishitan naa, na'iki otaan naa ĩwanyukunuu nii.
40 Aizii kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao kaawa-kidan karinainao pairiban-
nao, pabi'inaaka kida'o ĩrinaa, ipai ĩna'akan ĩdyaun Jesus ida'ati. Uruu idi ipai Jesus
pishatan ĩdyaun, na'iki ipai ukakudan ĩdyaun. 41 Aizii oia'o doronainao, ipai ukodita-
kidan pidannao ai kapam. Diiwa ĩkadakon kida ĩkoditan dono pidannao di'iki. "Pugaru
Tominkaru Dani manawun," ĩkian Jesus ati. Mazan tuukii Jesus mashaatan ĩdyaun,
aonaa ukashaapan ĩparadan. Usha'apanum kau'an ĩaitapan idi uruu Christ.†

---

§ **4:26** 1 Kings 17:1-16 * **4:27** 2 Kings 5:1-14 † **4:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Jesus tominapa-kidan pidannao synagogue kida kawana'ati
(Mark 1:35-39)

42 Aizii ba'oran chaapi'iki ushaawaka zii Jesus makon naa donoi iki, na'iki umakon
mapidantaka'o amazada iti. Uruu idi pidannao dorotapanuz atii ĩikodanuzu. Aonaa
padamata ĩtaapadan umakon, tuukii ĩtiwaan pamashaatanuz. 43 Mazan Jesus kian ĩ'ati,
"Kaina'a zii õkowaada'azon Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, ba'oran
wiizainao kida kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u Tominkaru dyuudaniaz
õkowaada'anan," ukian.
44 Uruu idi Jesus makon, na'iki ukakuwaatinan naa synagogue kida kawana'ati.

5

Jesus zaamatan
pamin-kaudinannao nii
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Bauda'apa kamoo Jesus kadishitapan, Gennesaret Karishiiz* danoma'a. Uruu dono
iriba, iriba pidannao kaawan u'ida'ati. Na'ia'a naa ĩkasaba'uinan na'iki chakata'a naa
ĩkaawan u'ida'ati, ĩabata'azon idi ukowaadan Tominkaru paradan. 2 Upu'u Jesus tukapan
dya'utam kanawanao muudapa-kao karishii danoma ii. Kopautapauzonao muuda-
panii wuru'u pakanawan kidaz. Aizii wuru'u pidannaouz, ĩchikaapan naa pasaironnao
na'ii wunu danoma'a. 3 Sariapa Jesus makon na'iki upaidinan Simon kanawan zo'iti,
na'iki udyuuda ukida'ukan wuru'u kanawaz masakauda'u karishii danoma ai. Uruu idi
Jesus sakanatan naa kanawa zo'ii, na'iki'i naa utominapa-kidan pidannao Tominkaru
paradan dau'u.
4 Aizii uipaian dauna'an pakakuwaatinan, sariapa ukian Simon ati, "Ukida'uka
kanawa baukapa'a naa kaana'o-karu iti, utunuuta kizi usaironnao na'ii, uzaamata kizi
kopaunao."
5 Sariapa Simon kian Jesus ati, "Õnaobanaa, bauda'apa maruta'o watiwautan wazaa-
matan kopau da'a'a, mazan aonaa kanom wazaamatan. Mazan aizii pudyuudan idi
õgaru, õtunuutan nii wuru'u wasaironnaouz, puparadan kawana'ati," ukian. 6 Uruu
idi na'ia'a naa ĩtunuutan pasaironnao. Na'iki sariapa ĩsaironnao zaamatan diri'i, diri'i
kopaunao, aonaa uka'iita-kao kawana'ati. Atii ĩsairon kida aonaa uka'iitan naa pawa-
zoo, maonapa kida ĩsairon dadotan, pawazoo kimishan idi manawun. 7 Sariapa ĩawarian
pairibannao, wuru'u ba'oran kanawa zo'iainaouz kaminka'uta'o nii paugaru. Uruu idi
baokopa'a naa ĩto'otan wuru'u sairo kidaz, ĩzaamata kopau diri'i, diri'i, ipai ĩpaidadan
pakanawannao, maonapa kida ĩkanawan tipitan, uwazoo diri'in idi manawun.
8 Aizii Simon tukapan idi aimaakan sha'apan kaikapa'a, sariapa ukodoru'ukan Jesus
kanaapu iti, na'iki ukian u'ati, "Marina'a shoman õgaru, õnaobanaa, usha'apanum kau'an
oia'o pa'i manawun pidan wuru'u õgaruz." 9 Tuukii Simon na'iki wuru'u ba'orainaouz
di'itinpan, patukapan idi pazaamatan diri'i manawun kopaunao. 10 James na'iki John
wuru'u Zebedee dainaouz na'apa kapam, tuukii kapam ĩdi'itinpan.
Sariapa Jesus kian Simon ati, "Mana'a putaria'ana'a, aizii puzaamaapan ni'i naa pa'an
pidannao." 11 Udauna'an ĩkozootan naa pakanawan kida karishii danoma ati, na'iki
ĩwa'aka'akan naa ipai pa'aimaakanutu kida, na'iki ĩmako'okan naa Jesus dawu'ati.

Jesus kakudan pidan kabishopa'o
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Aizii Jesus kaawan wiizai iti, na'ii kaina'a'o pidan baiatina'o kichana'iki-kia'o
bishoi idi. Utukapan idi Jesus, sariapa ukodoru'ukan ukanaapu iti, uawun baara

* **5:1** Gennesaret Karishiiz: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

imi'i baara iti. Na'iki ukian Jesus ati, "Õnaobanaa, õpishaan pugaru tuukii manawun, punyukunuu na'apan an, pukakuda shoman õgaru, puso'ota wuru'u bishoizi õ'ai."
13 Sariapa Jesus pishatanuz na'iki ukian u'ati, "Na'apa mishi õnyukunuu, aizii marii pumada saabainan." Sariapa mishi pidan mada saabaina'akan. 14 Udauna'an Jesus kakinaowan uruu. Ukian u'ati, "Mana'a zii pa'i pukowaada'ana'a pidan ati, wuru dau'ana'a õsha'apataniaz pu'ati. Mazan pumako pa'an kai, faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan pumada, utukapa kizi mishi pumada saabainan. Uruu dauna'an putaa'a naa pa'i pu'uza faadaa ati, utaa kiziz na'iki ukawaoda kiziz Tominkaru ati, Moses kakinaori kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii pidannao mishidan kaimana'a naa pumada saabainan powaa iti."
15 Mazan kii'an kuwai Jesus dau'ana'o iribaa'aka-kaoa'a naa manawun ipai di'ii'aka kida'a. Uruu idi pidannao kaawan aonaa masakauda'u mani Jesus ida'ati, ĩabata'azon idi ukuwaa. Ba'orainao ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-kao, parinaa kida ai. Uruu idi ipai ukakudan ĩdyaun. 16 Mazan panaadon Jesus makon nii da'i, utoriinpa'anan mapidantaka'o amazada iti.

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o daonaiora (Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Aizii bauda'apa kamoo, Jesus tominapa-kidan dono pidannao, kaina'a pabi'i kida Phariseenao† sakanatapan na'ii, na'iki na'ii kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ba'oran wiizai iki kida'o ĩwa'atin wuru'u ĩnaouz, tawuru'u Galilee Baara na'iki Judea Baara ii aka kida'oraz wiizainao, na'iki Jerusalem ikiinao kida na'ii kapam. Ĩnao kida wuru'u sakanatapa'oraz na'ii. Mazan Tominkaru taani'i naa pama'ozakan Jesus ati, ukakuda-kinaa nii karinainao pabi'inaaka kida'o rinai ai. 18 Na'apain pidannao kaawan Jesus ida'ati, ĩna'akan pairiban machi'ikaka'o. Ĩna'akanuzu pawashatinapa-kizi baara an. Ĩaipan pamorota-kidanuz kabaun nazo iti, Jesus kanaapu iti. 19 Mazan pidannao iriban idi manawun, aonaa na'itim ĩmorota-kidanuzu. Uruu idi sariapa ĩzaida-kidanuz kabaun zowau iti. Udauna'an ĩso'owan naa kabaun zowau, na'iki'i naa ĩtoka-kidanuz pawashatinapa-kizi baara an, atii pidannao sakoda iti, na'iki ĩmuudanuzu Jesus kanaapu'u. 20 Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun, sariapa ukian machi'ikaka'oraz pidan ati, "Õpaonaru, aizii ipai pu'oian mainaabata-kao pu'ai."
21 Sariapa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao kian pa'atiaaka kida, "Kandii mooko arawu'u, uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an? Soo bauda'apa Tominkaru turua'o umainaabatan pidan oian."
22 Mazan Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Kandii nii udi'itinpan õdau'u kaikapa'a? 23 Na'ia'oram masha'apannaa: 'ipai pu'oian mainaabata-kao' kii, oo 'pukadishita na'iki puchi'ika' kii? 24 Mazan õaidan nii u'ati wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan umainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a." Uru'u naa Jesus kia'akan naa machi'ikaka'o pidan ati, "Õkian pu'ati pukadishita, puzaamata wuru'u puwashatinapa-kiziz na'iki pumako'o naa pudapu iti."
25 Sariapa mishi pidan kadishita'akan ipai awunuutapainao awun za'a, uzaamata'akan naa pawashatinapa-kizi baara, na'iki umako'okan naa padapu iti konaukii. Tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
26 Aizii wuru'u awunuutapainao kidaz, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki tuukii kapam ĩtarian, na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. "Ei, watukapa zii aizii konaunam kida'o na'iki umanawunu'o aimaakan sha'apata-kao, wuru'u aona'oraz watukapauzon usha'apata-kao kida," ĩkian.

Jesus dapadan Levi (Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

† **5:17** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Udauna'an Jesus koditan naa kabaun iki na'iki umako'okan naa. Pamakopa-
kizi an utukapa pidan Levi kia'o u'uu, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. Jesus
ikodan usakanatapan pazaamaapa-kizi ii puraata. Sariapa ukian u'ati, “Puwa'ati
õtuma, õtominapa-kida kizi pugaru.” 28 Sariapa Levi wa'akan wuru'u pakaudinkiz na'iki
umako'okan naa Jesus dawu'ati.

29 Aizii padapu ii Levi toman naa udaru'o aroapa-karu Jesus ati. Kaina'a iriba
ba'orainao zaamaapauzonao kapam tax puraatannaa aroopa'azon ĩtuma, na'iki kaina'a
iriba kapam ba'oran pidannao kida aroopa'azon ĩtuma. 30 Kaina'a na'ii pabi'i kida
Phariseenao awunuutapan, na'iki na'ii kapam ĩiribannao tiichaapauzonao Moses kak-
inaori dau'u awunuutapan. Sariapa ĩkian utominapa-kidaniinao ati, “Kandii nii arawu
aroopa'azon na'iki utuza'azon wunao tuma'a oiainaouz, zaamaapauzonao kidaz tax
puraatannaa, na'iki wuru'u oiainao kidaz pidannao?” Kia'o wuru'u ĩkiainapanuz.

31 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Pidannao ziwuinao, aonaa kanom nii ĩaipan daakataa,
soo karinainao pa'an tuukii ĩaipan daakataa. 32 Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u
õwa'atinuz da'ati'i, aonaa kaimanainao ida'ati'o mani, soo oiainao ida'ati'o pa'an
wuru'u õwa'atinuz ĩtanawatin kizi pa'oian ai.”

Pidannao pishautan Jesus sanadinapa-karu dau'u (Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Pabi'i kida pidannao, kaawainao kidaz Jesus ida'ati, kian u'ati, “John
Chikaawunuupauzoz tominapa-kidaniinao mapuda pa'an ĩsanadinpauzon,‡ na'iki
ĩtoriinpauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz
Phariseenao di'iki, na'apa kapam ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan. Mazan aizii wuru'u
putominapa-kidaniinaouz, aonaa ĩsanadinpauzon, mazan ĩaroopan nii na'iki ĩtuzan nii atii
ĩshiitan.”

34 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Turuu mani u'itiiman pidannao wa'atiinao mazida-karu
dau'ati baiatan pazamazin mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma? Aonaa turuu ĩbaiatan
pazamazin. 35 Mazan bauda'apa kamoo na'aka-karu nii wuru'u mazida'oraz daonaiora
ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩsanadinpan na'iki ĩbaiatan pazamazin.”

36 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai. Ukian ĩ'ati, “Aonaa na'iam
zii pidan kuzuutauzon pa'ina'o chaakita pazimindota-kinaa nii uzaama'ora'a naa
chaakita. Mazan aizii pidan kuzuuan an pa'ina'o chaakita pazimindoapa-kinaa nii,
upataka'uan pa'ina'o chaakita, na'iki pana'a'o nii uaidinpan uzaama'o ai. 37 Na'iki
aonaa na'apainim pidan paidauzon, pa'ina'o zii wine toma-kao, uzaama'ora'a naa
wine kinnaa§ zo'iti. Usha'apanum kau'an pa'ina'o wine paida-kao an, upoodan nii
uma'ozakan ana'a naa, na'iki utada'okan nii wuru'u uzaama'oraz naa riwunii kinnaaz.
Uruu idi ipai'o nii riwunii wakudinan. Aizii wuru'u ukinnaaz ukaboota'aka-kao ni'i
naa. 38 Mishi'oraiman pa'ina'o wine paida-kao pa'ina'o ukinnaa zo'iti. 39 Na'iki aonaa
kanom tuza'azon pa'ina'o zii wine toma-kao, patuza'akan dauna'an ma'ozaka'ora'a
naa wine. Aizii pidan tuzan an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, ‘Kaiman pa'an wuru'u
ma'ozaka'oraz wine, pa'ina'o utoma'aka-kao ai,’ ukian nii.” Uruu kia'o wuru'u Jesus
kowaadaniaz kuwai.

6

Sookapa-karu Kamoon daua'o (Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

‡ **5:33** sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **5:37** wine kinnaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Bauda'apa kamoo Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan zakapu an
patominapa-kidaniinao tuma, paoribai wheat baawu an. Na'apain Jesus tominapa-
kidaniinao karaowaanan wheat aka. Uruu idi ĩzu'uan naa wuru'u wheat aka kidaz
paka'u baara iti, ĩaipan idi umada so'oinan, udauna'an ĩnikan naaz. 2 Pabi'i kida Phar-
iseenao pishaan ĩdyaun, "Kandii ni'o udikintapan wuru'u aona'oraz wakakinaorinaa
kashaapan usha'apata-kao, Sookapa-karu Kamoon dono?"*
3 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz usaadinpan kanom
King David na'iki uminauda'unao sha'apatauzonii ĩzamazin dono'oraz? 4 Umorotan
Tominkaru Dapu nazo iti, na'ii uzaamatan bread taa-kariwaiz Tominkaru ati.
Udauna'an unikan naaz na'iki utaan naa paminauda'unao atiz. Aonaa ukashaapa-
kao padamata ba'oran pidan nikan wuru'u bread kidaz, soo faadaanao." 5 Powa'a zii
Jesus kian ĩ'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu pa'an kazowautapa'oraz Sookapa-karu
Kamoon."

Jesus kakudan pidan dadara'o uanoba (Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Ba'oran dono koshan, Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus morotan synagogue iti.
Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a bauda'apa pidan
na'ii dadara'o uanoba bada'ii, udiwa'oran atanapa na'iki aonaa na'apam ukaiwaanuzu.
7 Kaina'a wunaou'u tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao na'ii
kapam. Ĩnao tuukii ĩaipan patukapan Jesus sha'apatan aimaakan, ĩaipan pana'apaunuz,
usha'apatan an aimaakan, Sookapa-karu Kamoon dono. Uruu idi kaimanaiman
ĩawunuutapan uruu, ĩtukapa'azon usaabaan wuru'u pidan anobaz. 8 Mazan Jesus aitapa
ipai ĩdi'itinpan, uruu idi ukian wuru ati'i daonaiora dadara'oraz uanoba, "Pukadishita,
na'iki puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati." Sariapa ukadishitan na'iki umako'okan
naa pidannao kanaapu iti. 9 Udauna'an Jesus kian pidannao ati, "Õpishaan nii unao
aizii, na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati aipan washa'apatinan, Sookapa-karu
Kamoon dono? Uaipan washa'apatan oia'o oo kaimana'o? Udyuuda wakakudan pidan
oo wazowianuzu?" 10 Jesus awunuupan ipai pidannao kawana'ati, na'iki sariapa ukian
pidan dadara'o uanoba ati, "Pusawada puanoba." Sariapa usawada'akan paanoba,
na'iki uanoba saabaina'akan naa. 11 Mazan tuukii wunao to'oranu'u, zaudapainaouz
Jesus sha'apatan aimaakan. Uruu dauna'an ĩmiitiniipan naa, ĩaitapa'azon na'apam nii
pasha'apatan Jesus.

Jesus zaamatan 12 pidannao padyuudan nii (Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Uruu dono Jesus makon naawazi paawa iti utoriinpa'anan, uruu idi una'ian utori-
inpan bauda'apa maruta'o Tominkaru ati. 13 Aizii ba'oran chaapi'iki, uru'u naa uda-
padan patominapa-kidaniinao. Aizii ĩbii iki, uzaamata 12 daonaioranao padyuudan nii
kowaadapa'o nii ipai kuwai wuru'u uaiapanii kidaz ukowaada-kao na'iki usha'apata-
kao. Udakotan wuru'u pazaamataniinaouz apostlenao.† 14-16 Kaikapauda'u'o wuru'u
uzaamataniinaouz: Simon, Peter kia'oraz udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew,
na'iki kaina'a James, John, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, na'iki James,
Alphaeus daniz, na'iki Simon, uruu Patriot,‡ Judas, James daniz na'iki Judas Iscariot
zaamata-kida'oraz Jesus.

---

* **6:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. † **6:13** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. ‡ **6:14-16** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

Jesus tominapatin-kidan na'iki ukaminka'uupan pidannao (Matthew 4:23-25)

17 Udauna'an Jesus tokan naa naawazi paawa iki, apowa'a'o baara ati, wunao tuma'a
pazaamataniinaouz daonaioranao. Na'ia'a naa iriba pidannao wuru'u tominpauzonao
kidaz u'idi'iki kasaba'uinan, na'iki iriba kapam ba'oran pidannao kaawan na'iti. Pidan-
nao wa'atin pabi'inaaka kida'o wiizai iki, ipai Judea Baara ii aka kidainaouz wiizainao,
Jerusalem ikiinao na'ii kapam. Aizii kaina'a ba'orainao kida kaawan wa'atiinao
Tyre na'iki Sidon iki, munapo'o paran danoma itinapu kida'o wiizainao. 18 Ĩwa'atin
ĩabata'azon idi Jesus kuwaa. Ba'orainao, ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-kao parinaa
ai. Na'iki kaina'a ba'orainao oia'o doronai zaamatapaniinao kida. Uruu dono ipai
ukakudan karinainao. 19 Tuukii pidannao aipan papishatan Jesus, usha'apanum
kau'an ĩtukapan idi ma'ozaka Tominkaru kaudinan u'ida'a, uso'ota pabi'inaaka kida'o
rinai pidannao ai. Uruu idi ukakuda ipai pidannao parinaa kida ai.

Konaukii-karu na'iki kasha'ora-karu (Matthew 5:1-12)

20 Sariapa Jesus awunuupan wunao di'iti'i tominpainao kidaz u'idi'iki. Ukian ĩ'ati.
“Konaukia'o pa'an unao,
mapuraataniinaouz,
usha'apanum kau'an unao ati'o pa'an
wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz.
21 Konaukia'o pa'an unao
baiatainaouz pazamazin kai.
Usha'apanum kau'an, diina'iti'i abaapa'o nii pa'an unao.
Konaukia'o pa'an unao,
kasha'oratinainao kidaz kai,
usha'apanum kau'an diina'iti'i
karikaonanu'o nii pa'an ukonaukiitinan.
22 “Konaukia'o pa'an unao, uto'ora-kizaitapa-kao an, na'iki ukashanaukii-kida-kao
an, na'iki udakowautapa-kao an, na'iki udakota-kao an oiainao nii Daonaiora Aokazi
Iki'o dikin ii. 23 Ukonaukii na'apa kida'o aimaakan sha'apan dono u'ati. Ukonaukii
tuukii, usha'apanum kau'an kaina'a pa'an umanawunu'o uwinipinaa ni'o taapa-kao
aokazi ii. Wuru'u pidannao to'ora-kizaitapa'oraz unao kai, na'apa'o kapam ĩdokozu-
daunnao taapauzon Tominkaru prophetinnao kotua'a naa.
24 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kapuraataniinao,
kai kaiman manawun uabatinpan.
25 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kawanyukunuinao,
mazan diina'iti'i uzamazin nii.
Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao konaukia'oraz umashaapan,
konaukii ushaazootinan kai,
mazan diina'iti'i ukasha'oratinan nii tuukii, uzaadinan nii na'iki
umuraapatinan nii.
26 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, kai tuukii uatadapa-kao. Na'apa
kotua'a naa ĩdokozu-daunnao atadapauzon pidannao dakotinpauzonaouz prophetnao
nii.

Umarainapa to'oratinainao u'ati (Matthew 5:38-48; 7:12a)

27 “Mazan aizii õkia'azon unao abatapainao ati. Umarainapa ipai utarubanao.
Kaiman utaapa na'iki usha'apata kaiman aimaakan wunao ati'i to'ora-kizaitapa'oraz
unao. 28 Upishaa Tominkaru marii kizi ukaimanan wunao ati'i, aipainaouz dikauda'o

sha'apan u'ati. Na'iki utoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a antamikiipauzonaouz unao. 29 Aizii pidan tinikan an pugaru pukaozoo ati, marii putinika-kidan ba'oran pukaozoo u'ati. Aizii pidan kazatan an puchaakitan, marii uzaamatan pushooton kapam. 30 Na'ia'oram pidan pishaan an aimaakan pu'ai, putaa u'ati. Aizii pidan kazatan an pusha'apauzi, mana'a pupishaa'ana'a powaa itiz. 31 Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan ĩsha'apatan aimaakan pu'ati.

32 "Aizii pumarainpan an soo wunaou'u marainpainaouz karikaonan pugaru, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-kao? Upu'u zii oiainao pidannao ĩmarainapa pamarainpikinao. 33 Aizii pusha'apatan an kaiman aimaakan soo wunao ati karikaonanu'u, sha'apatainao kidaz kaiman aimaakan pu'ati, kandii dikin ii puaitapan kaimana'o aimaakan taa-kao pu'ati? Upu'u zii oiainao pidannao, ĩsha'apata kaiman aimaakan wunao ati'i sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan ĩ'ati. 34 Aizii putaan an aimaakan oo puraata pidan ati, puaitapan idi ukawadauntan niiz, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-kao? Upu'u zii oiainao taan puraata ba'oran oiainao ati, ĩaitapa kawadaunita-karu nii wuru'u papuraatanuz. 35 Ukau'an umarainapa utarubanao, usha'apata kaiman kida'o aimaakan ĩ'ati. Utaa kapam aimaakan kana'apan ĩ'ati, aonaa uzaudapa'ana'a ukawadaunuta-kao powaa iti. Kaina'a'o pa'an umanawun kida aimaakan taapa-kao unao ati, usha'apatanii kida winipinaa nii. Uruu idi mishi'o nii Tominkaru umanawunu'oraz daniitan ipai unao. Tominkaru, uruu ipai ukaimanan pidannao ati. Utukapa-kida pakaimanan wunao ati'i, aona'oraz ĩkonaukii-kidauzon uruu, utaan pu'u aimaakan ĩ'ati, na'iki wunao ati'i oiainaouz manawun pidannao. 36 Ukau'an ukamunan kapam na'apa udaru Tominkaru kamunanuuzon kawan.

Mana'a uzaudauzo'ona'a pidan madiwautapaka (Matthew 7:1-5)

37 "Mana'a udakotauzo'ona'a pidan dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan unao dikauda'o nii. Mana'a ukaboota-kida'ana'a pidan pataka'uta-karu nii, aonaa kizi kapam uboota-kao. Na'iki umarina'ata wuru'u dikauda kida'oraz sha'apatauzo-kao u'ati, Tominkaru marina'atan nii wuru'u oii kida'oraz usha'apatauzon. 38 Utaa aimaakan ba'orainao ati, Tominkaru taan nii aimaakan unao ati. Na'iki diri'i'o nii manawun aimaakan taa-kao u'ati, atii aona'o ni'i naa na'itim upaidinan. Na'apam udiri'in putaauzon aimaakan ba'orainao ati, na'apa'o nii udiri'in Tominkaru taan pu'ati."

39 Udauna'an Jesus kakuwaapan naa, di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "Aonaa turuu pidan ushaawun na'akan pamin-ushaawunun, usha'apanum kau'an ipai daunuuda'u'o nii ĩwaotan kichada-kariwai nazo iti. 40 Aonaa na'iam pidan tominpauz umanawunun patiichaan ai, mazan ipai wuru'u tominpauzonaouz ĩipaian dauna'an patominpan, na'apa'o ni'i naa ĩaitapan patiichaan kawan.

41 "Kandii nii mooko wuru'u pudi'itapanuz kaunuba'o puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u wuru'u atamun taramtinpa'oraz puawun ida'a? 42 Puka'iita zii pukian puiriban ati. 'Da'ati'i õso'ota kizi kaunuba'oraz puawun ai,' pumatukapakan pu'u kaina'a udaru'o atamun idin puawun ida'a? Pugaru taapinpa'oraz kaimana'o nii kaikini'i, mishi'oraiman puso'ota'a naa zii kiwiin atamun idin puawun ai. Uruu dauna'an kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puiriban awun ai.

Paoribai na'iki u'aka daua'o (Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 "Paoribai ziwu'o usodan, aonaa u'aka dikauda'o nii. Mazan aizii paoribai maziwuka'o, ukaakan dono dikauda'o nii kapam u'aka. 44 Ipai kaimana'o dizoo-karu kadunaa aitapa-kao pa'aka ida'an kida, na'iki aonaa na'iam zii pidan karaodauzon

dizoo-karu fig oo grape kaiwada-karu kadunaa di'iki. 45 Aizii kaimana'o pidan, ukodita-
kida kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi kaiman kida'o aimaakan pa-
nyukunuu ii. Mazan aizii dikauda'o pidan, ukodita-kida dikauda kida'o pa'idiwaru
aimaakan, utaapan idi oii kida'o aimaakan panyukunuu ii. Ukau'an sha'apa'oram
aimaakan pidan taapanii kida panyukunuu ii, uruu kida wuru'u ukodita-kidaniaz
paparadan ida'an.

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Matthew 7:24-27)

46 "Kandii nii udakotan õgaru unaobanaa nii, umasha'apatakan pu'u õdyuudanii
usha'apatan? 47 Na'ia'oram pidan wa'ati'o õ'ida'ati, na'iki mishi'o uabata'azon õkuwaa,
na'iki izo'ati'o õparadan, õkowaadan nii kanom kawanu'o uruu. 48 Uruu na'apa pidan
kawan, toma'o padapu dadara'o baara'a, na'iki kichada'o patoron uun nii munapo.
Aizii na'apainim wunu tuubarun na'iki udapu naraan, aona'o nii wunu paran ka-
bootanuz, usha'apanum kau'an dadara'o baara'a'o wuru'u udapuz. 49 Aizii na'ia'oram
pidan abata'o õkuwaa mazan aonaa uizo'atinuz, na'apa'o uruu tawuru kawanu'u
maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu shomada'o imi'i ida'a. Aizii na'apainim
wunu tuubarun, baukapa'o nii wunu paran kida'uka'akan wuru'u kabaunuz, uruu idi
sariapa kabaun dorautan ipai daunuuda'u."

7

Jesus kakudan
soldyaa zowaunaa poitoru
(Matthew 8:5-13)

1 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan pidannao ati, uru'u naa umakon Caper-
naum iti. 2 Aizii na'ii kaina'a Roman soldyaannao zowaunaa. Uruu dono upoitoru
umarainapanii manawun karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa umawakan. 3 Uabatan
idi Jesus kaawan wuru wiizai ida'ati'i pamashaapa-kiziz, sariapa udyuudan kazowau-
tapainao Jewnao Jesus di'iti. Uaipan ĩdapadankan Jesus, uwa'ati kizi padapu ati, ukaku-
danaka kizi upoitoru. Aizii uruu aonaa Jew mani. 4 Udauna'an ĩmakon naa Jesus di'iti,
atii ĩikodanuzu. Na'ia'a naa ĩkowaadan u'ati parada-karu, na'iki tuukii ĩpishaan umakon
patuma. Ĩkian u'ati, "Tuukii manawun waaipan pukaminka'utan wuru'u pidanaz,
waaitapanii uruu kaimana'o naobanai. 5 Usha'apanum kau'an uruu umarainapanii
tuukii wairibannao Jewnao, na'iki uruu tomanii wa'ati wuru'u synagogue. Uruu idi
tuukii wapishaan pugaru pumako kizi u'idi'iti," ĩkian. 6 Uruu idi Jesus makon ĩtuma.

Aizii ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa, uru'u naa naobanai dyuudan papaonarunao iko-
dapa'anan Jesus. Na'iki udyuudan ĩna'akan paparadan u'idi'iti, kaikapa'a: "Naobanai,
aonaa õaipan pumizidinan, aonaa õaipan puwa'atin õdapu ati. 7 Na'iki aonaa
umanawunu'o mani pidan õgaru, na'iki aonaa õturuan õparada'anan na'iki õmakon
pu'idi'iti manawun. Turuu pa'an puparadan, na'iki karikaonan õpoitoru kakuda
kizi. 8 Õgaru na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu a'o. Õgaru na'apa,
kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u kapam. Aizii õkian dono bauda'apa soldyaa
ati, 'Pumako,' umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa, 'Puwa'ati,' õkian an
u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono õpoitoru, 'Pusha'apata wuru'u,' õkian an u'ati,
usha'apatan niiz."

9 Tuukii Jesus di'itinpan uabatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u. Sariapa
utanawatinan pidannao di'iti, wuru'u wa'atipainao kidaz udawu'ati. Na'iki ukian ĩ'ati,
"Aizii õkowaadan nii u'ati: aonaa na'iam zii õikodauzon mishida-karu manawun wuru
kawanu'ora'a Israelitenao bii an." 10 Udauna'an wunaou'u na'akainaouz parada-karu
kiwa'akan naa powaa iti, naobanai dapu iti. Aizii ĩkaawan ĩabatan poitorui kakuda'aka'a
naa.

Jesus kakudan daonaiora mawaka'ora'a naa

11 Kadiman aka uruu dauna'an Jesus makon wiizai di'iti, Nain kia'o u'uu. Aizii
pidannao, tominpauzonao u'idi'iki na'iti kapam ĩmakon utuma. Na'iki iriba kapam
ba'orainao pidannao makon udawu'ati.
12 Aizii Jesus kaawan pu'u wiizai koraratapa-kinao paniinomizinaa ida'ati, upu'u
daonaiora mawaka'o na'aka-kao baaranai iti. Zuna mawakaiba'a naa odaiaru, odani
wuru'u mawaka'oraz, ubauda'apan odani wuru'u uruuz. Na'iki kaina'a iriba, iriba
pidannao makon otuma.
13 Aizii Jesus tukapan oroo tuukii ukamunan-kidanuzo, sariapa ukian o'ati, "Mana'a
puzaada'ana'a." 14 Udauna'an umakon na'iki upishatan naa wuru'u mawaka'o
na'akapa-kinaoaz, sariapa wunaou'u na'akapainaouz mawaka'o mashaadina'akan.
Udauna'an ukian mawaka'o ati, "Pa'ina'o daonaiora, õkian pu'ati, pukadishita."
15 Sariapa daonaiora sakanata'akan na'iki uparadan. Udauna'an ukadishitan na'iki
Jesus na'akan naaz padaro dazaba iti.
16 Tuukii pidannao tarian na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Na'iki tuukii kapam ĩkonaukii-kidan
Tominkaru. Uruu idi ĩkian, "Ei! Kaawa zii mishi wabii ati umanawunu'o Tominkaru
prophetin. Mishi Tominkaru kaawan ukaminka'uta'anan waunao Jewnao, upidanan-
naouz," ĩkian. 17 Aizii kuwai, Jesus sha'apatanii daua'o kowaadaabi'ii-kaoa'a naa ipai
Jewnao wiizi kida kawana'ati, na'iki ĩwiizi dawun itinapu kida'o pidannao mashaapan,
ipai kapam ĩabatan wuru'u kuwaiz.

John Chikaawunuupauzo dyuuda-kidan paparadan Jesus di'iti (Matthew 11:2-19)

18 Aizii John abatan idi patominapa-kidaniinao pidannao kakuwaapan ipai wuru
dau'a'a Jesus sha'apatanii kidaz aimaakan, sariapa udapadan dya'utam pidannao ĩbii
iki. 19 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun Naobanai Jesus di'iti, na'iki udyuuda ĩpishaan
Jesus kaikapa'a: "Pugaru'u naa wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazauda-
pan ba'oran wa'atin?"
20 Udauna'an ĩmakon naa Jesus di'iti, atii ĩkaawan u'idi'iti, na'ia'a naa ĩkian u'ati, "John
Chikaawunuupauzoz dyuudan waunao pu'ida'ati, upishaa-kidan na'iki uaitapa'azon
pugaru'u naa tawuru'u wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan
ba'oran wa'atin kaina'iki?"
21 Aizii wuru'u ĩkaawanuz na'iti, Jesus kaudinan pu'u karinainao dau'u. Ukakudan
pu'a'o iriba, iriba pidannao pabi'inaaka kida'o ĩrinaa ai, oia'o doronai zaamatapaniinao,
ipai ukakudan ĩdyaun, na'iki ishaawunnao kida, ipai uda'atan na'iki usaabaan ĩawun.
22 Uruu idi Jesus dako'atin wunao paradanu'u John dyuudaniinaouz. Ukian ĩ'ati,
"Aizii ukiwa John di'iti, ukowaada kizi u'ati ipai daunuuda'u wuru'u utukapanii kidaz
õsha'apatan, na'iki ukowaada u'ati ipai wuru'u uabatanii kidaz kuwai. Ukowaada
u'ati iriba'a naa ishaawunnao awun da'ata-kao, na'iki saabaa-kao; aizii machi'ika-
kainao, chi'ika-kida-kao; na'iki kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi, ipai
ĩkakuda-kao. Aizii makinao-ziiwanao, kaimana'a naa ĩabatan; na'iki mawakainao kida,
kakuda-kao powaa iti; aizii pataka'utinainao, kowaada-kaoa'a naa ĩ'ati Kaimana'o
Kuwai.* 23 Konaukia'o nii manawun wunaou'u sariaapa'oraz ĩmishidan õgaru, aona'oraz
ĩdi'itinpan pana'iti kida õdau'u," ukian ĩ'ati.
24 Aizii John di'ikiinao pidannao kiwan dauna'an, sariapa Jesus kian wunao ati'i
iribainaouz pidannao, kasaba'ukinpainaouz utuma. Ukian ĩ'ati, "Kandii dau'ati'o
tawuru'u unao makouzonuz John di'iti mapidantaka'o amazada di'iti? Kandii
wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Utukapa'azon pidan kakataimana'o unyukunuu,
awaru dawuu-kidan kawan pinidi? 25 Kanom dii sha'a wuru'u utukapa'azooniaz

* **7:22** Na'apa tawuru ida'a usaadinapanu'u Isaiah saadanii kidaz. (Isaiah 29:18-19; 35:5-6; 61:1-2)

na'ii? Oo utukapa'azon pidan konaunama'o oo umanawunu'o ukaiwadinpan? Pidan umanawunu'o, na'iki kaiwadinpa'o kaimanaiman, umashaapan kabaun umanawunu'o di'ii? 26 Oo kanom sha'a wuru'u utukapa'azooniaz na'ii? Tominkaru prophetin? Mishi'o wuru'u, pidan utukapaniaz na'ii, powa'a'o zii umanawunun ba'oran prophetnao ai. 27 Uruu John, dau'ana'o tawuru'u kotua'o Tominkaru Paradan saadauzo-kaoaz kaikapa'a: 'Õdyuudan nii õprophetin kiwiin, saabaa'o nii dunapo pu'ua'ati,' " ukianuz.

28 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati aizii aimaakan, John uruu uwazootapanii ipai, ipai pidannao, aonaa bauda'apa pidan kaina'a shakatainao wuru baara'a'a, uruu kawanu'o nii. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai," Jesus kian ĩ'ati.

29 Ipai pidannao na'iki wuru'u zaamaapauzonao kidaz tax puraatannaa, abatan Jesus paradan, na'iki ĩnao tuukii pa'an ĩmishidan, na'iki ĩaitapa mishi'o na'iki saki-tapa'o wuru'u Tominkaru paradan kidaz. Uruu idi'o pa'an ĩchikaawunuu-kidinan John ati. 30 Mazan kaina'a ba'orainao pidannao, ĩdakotapa-kao Phariseenao na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnao aonaa pa'an ĩsha'apatan wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Uruu idi aonaa ĩchikaawunuu-kidinan John ati.

31 Powa'a zii koshan Jesus kian pidannao ati, "Na'apa dii mani õkian wunao dau'ana'a kainaouz pidannao mashaapan? Na'apa dii mani õkowaadan oo õdakotan ĩdyaun? Õkian nii. 32 Ĩnao mashaapan koraiziannao makinaotinan kawanu'o, aonaa ĩnyukunuu kaimana'azon ba'orainao ati. Aizii pamakinaotin kizi iki, koraiziannao kadakoinpau-zon pa'atiaaka kida kaikapa'a: 'Wakunuian mazida-karu kunnaa unao ati kuwudii ida'an, mazan aonaa ukonaupan. Aizii Wakunuian mawaka-karu kunnaa u'ati, aonaa uzaadan,' ĩkiitaakapan. 33 Aizii John Chikaawunuupauzo kaawan dono da'ati'i, aonaa unikauzon kaimana'o wanyukunui wuru'u ba'oran pidannao nikauzonii kaduz kidaz, na'iki aonaa utuzan wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' 34 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, ukaawan da'ati'i, ipai pa'an uaroopan, na'iki utuzan bishoa'o wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Aushaa utukapa, kashabakizi pa'an arawu'u, na'iki tuzapa-shori kapam. Na'iki unaudapa kapam pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki oiainao pidannao tuma.' 35 Mazan ipai pidannao wuru'u da'anainao kidaz Tominkaru paradan, ĩnao tukapa-kidan mishi'o wuru'u Tominkaru aitapanii kidaz oo wuru'u usha'apaapanii kidaz aimaakan."

Oia'o zunaaba sha'apatanii daua'o

36 Aizii kaina'a Pharisee, una'akan Jesus, uaroapa-kida'azoonuzu padapu ii. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti, na'ia'a naa usakanatan na'iki uaroopan naa. 37 Uruu wi-izai di'ii kaina'a zunaaba madoronaa-daunu'o omashaapauzon. Aizii oabatan idi Jesus aroopa'azon Pharisee dapu ii, sariapa omakon na'iti, ona'akan kaduunuribai pakinnaa zo'an kuba idi'i utoma-kao.† 38 Okaawan Jesus kidiba di'iti ubarau itinapu. Ozaadan tuukii, uruu idi ipai ozabian Jesus kidiba paawun uu idi. Udauna'an oaradan naa ukidiba padizo idi na'iki sariapa okissitan wuru'u ukidiba kidaz, udauna'an oramau-dan naa ukidiba kaduunu'oraz ramau idi. 39 Aizii Pharisee, wuru'u na'aka'oraz Jesus padapu ati, tukapan wuru'u zun sha'apatanuz aimaakan na'apa Jesus ati. Sariapa ukian panyukunuu ii, "Umishiin an mani di'oraz daonaiora Tominkaru prophetin, uaitapa mani na'apa'oram okaduz wuru'u zunaz pishata'oraz paugaru. Na'iki uaitapa mani ipai na'apam omashaapauzon na'iki wuru'u oii kida'oraz aimaakan osha'apaapauzon."

† **7:37** kuba idi'i utoma-kao: Wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

40 Sariapa Jesus paradan, na'iki ukian u'ati, “Simon, kaina'a aimaakan õkowaada'azon
pu'ati.”

“Tiichaa, na'apa'oram aimaakan wuru'u pukowaada'azooniaz õ'ati?” Simon kian.

41 Jesus kian u'ati, “Kaina'a dya'utam pidannao mawinipinaatapainao pidan.
Bauda'apa mawinipinaatapan 500 wizi'i kida'o puraata, ba'oran mawinipinaatapan
50 wizi'i kida'o puraata.‡ 42 Aonaa bauda'apa ĩnao ka'iitan pakawadauntan powaa
iti wuru'u pamawinipinaatapaniaz puraata. Uruu idi pidan wuru'u taa'oraz
zii puraata ĩ'ati, umarina'ata'akan naa wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Aona'o ni'i
naa uaipan uwadaun oo unyukunuupa'akan powa'a wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz.
Ukau'an, na'ia'oram nii puaitapan marainapa tuukii wuru'u marina'ata'oraz
pamawinipinaatapa-kao?”

43 Simon dako'atin, na'iki ukian, “Õzauda-kidan wuru'u mawinipinaatapa'o uruu
dobata manawun, uru'o nii marainapa uruu tuukii.”

“Na'apa mishizi, sakitapa'o kaiwuru'u pudi'itinapanuz,” Jesus kian Simon ati.
44 Udauna'an Jesus tanawatinan zunaaba di'iti, na'iki ukian Simon ati, “Putukapa
di'oraz zunaaba'a, mishii? Õmorotan pudapu ati, aonaa putaan wunu õ'ati õchikaa-kinaa
nii õkidiba. Mazan oroo, okaawan da'ati'i, ozaadan atii ochikaan õkidiba paawun uu
idi. Udauna'an oaradan õkidiba padizo idi. 45-46 Na'iki aonaa pukissitan õgaru, mazan
oroo pakaawan di'iki'o aonaa osookadan pakissiipan õkidiba. Na'iki aonaa putaan
õramauda-kinaa nii õzowau, mazan oroo oramauda zii õkidiba. 47 Aizii õkowaadan nii pu'ati
aimaakan,” Jesus kian. “Wuru'u osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, otukapa-kidan
na'apam pamarainpan õgaru tuukii. Usha'apanum kau'an o'oian wuru'u tuubaru'oraz
manawun mainaabata-kao idi ipai daunuuda'u o'ai. Mazan aizii pidan masakauda'u'o
u'oian, aizii u'oian mainaabata-kao an, masakauda'u'o nii kapam umarainpan õgaru.”

48 Udauna'an Jesus kian zunaaba ati, “Aizii ipai daunuuda'u'u naa pu'oian mainaa-
bata'aka-kao, aona'o nii powa'a unyukunuuapa-kao.”

49 Sariapa pidannao wuru'u sakanatapainao kidaz utuma kiitaakapan pa'atiaaka
kida, “Kandii mooko arawu'u turuu mooko uaitapan pamainaabatan pidan oian?”

50 Mazan Jesus kian zun ati, “Pumishidan idi'o wuru'u, pukazannaatinanuz pu'oian
ai. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharu-
tapa'o nii pugaru.”

8

Zunnao kaminka'uupauzonao Jesus

1 Udauna'an Jesus makon naa, uchi'ikapan ipai donoi na'iki wiizai kida kawana'ati.
Wuru'u uchi'ikapanuz ukowaadapan Kaimana'o Kuwai, Tominkaru naobanai-tinan
daua'o. Aizii 12 utominapa-kidaniinaouz, na'ii'aka kapam ĩchi'ikapan utuma. 2 Na'iki
zunnao, tawuru'u ukakudaniinao kidaz parinaa ai, na'iki ba'orainao ukakudaniinao
oia'o doronai zaamatapan ai ĩdyaun, na'iti kapam pabi'i kida ĩnao makon, ĩkaminka'uupan
Jesus na'iki wuru'u utominapa-kidaniinaouz. Mary, Magdala sanaaba, Jesus so'otaniaz
7 oia'o doronainao o'ai, oroo wuru'u kaminka'uupa'oraz ĩdyaun, 3 na'iki Joanna oroo
Chuza kia'oraz odaiaru uu, kazowautapa'oraz pabi'i kida Herod poitorunao. Na'iki
Susanna na'ii kapam, na'iki iriba ba'oran zunnao kida na'ii ĩtuma. Ipai ĩsha'apatan
aimaakan, ĩtaan papuraatan, na'iki aimaakan sodi kida paaipan ati, pakaminka'uta-
kinaa nii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao.

---

‡ **7:41** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an, denarius wuru'u. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

Jesus kowaadan uudai paowa-kao dau'u (Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Pidannao kaawan iriba, iriba Jesus ida'ati, na'iki iriba kapam ba'oran wiizai ikiinao
kida kaawan. Aizii pidannao baokopatinan dauna'an, uru'u naa Jesus kakuwaapan
naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an. 5 Ukian, "Bauda'apa kamoo pidan makon
pazakapun iti upaowa'anan poroom uuda kida. Aizii kawiizii-kariwai baara an, uru'u
naa upararaan poroom uuda. Pabi'i kida poroom uuda waotan chi'ikapa-kizai an,
uruu idi ipai udakazaabi'ii-kao. Udauna'an kotu'uznao wa'atin na'iki ipai ĩnikan wuru'u
uudai kidaz.
6 "Ba'oran uudai kida waotan kubata'o baawu an. Mishi kaiman padamata uu-
dai soda'akan mazan aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatinan, udauna'an kamoo wi-
icha'akan naa, uruu idi sariapa uaradan atii umaririn.
7 "Ba'oran uudai kida waotan kaiwada-karu ta'o baara an. Mishi kaiman padamata
usoda'akan, mazan udauna'an, kaiwada-karu watuda'akan naa wuru'u pa'ina'oraz
usodan kida. Uruu idi aonaa na'itim naa ĩdyaupain.
8 "Ba'oran uudai kida, kaiman pa'an ĩwaotan kawiizii-kariwai baara an. Uruu idi ziwu
ĩsodan, udauna'an ĩkaaka'akan naa madowaaka kida pa'idiwaru, na'iki diri'i shinibaba
kida u'aka. Bauda'apa'o ukadunaa di'iki, uikoda 100 u'aka diri'in."
Udauna'an Jesus kian naa pidannao ati, "Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida (Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao pishaan naa uruu, na'apa'oram manawun
wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, ukowaadaniaz ĩ'ati. 10 Uruu idi ukian ĩ'ati, "Soo unao
ati'o nii ukainaabata-kao wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, Tominkaru naobanai-tinan
daua'oraz. Mazan wunao ati'i ba'orainao kidaz ukowaada-kao nii soo di'itinapa-kinai
kuwai ida'an. Uruu idi ĩtukapan pu'u padamata wuru'u kadakotin-kizaiz, mazan upu'u
aona'o nii ĩtukapanuzu. Ĩabatan pu'u padamatazu, mazan upu'u, aona'o nii ĩaitapan
na'apa'oram wuru'u parada-karu kianuz.

Jesus kowaadan na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai (Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 "Kaikapa'a wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz," Jesus kian ĩ'ati, "Aizii wuru'u uudai ki-
daz, Tominkaru paradan kida wuru'u. 12 Aizii wuru'u uudai kida waota'oraz chi'ikapa-
kizai an, uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan
udauna'an Satan kaawan ĩ'ida'ati, uruu idi sariapa umainaabatan ipai daunuuda'u
ĩnyukunuu iki wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kida. Usha'apanum kau'an aonaa uaipan
ĩmishidan, na'iki aonaa uaipan ĩkazannaatinan pa'oian ai.
13 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kubata'o baawu an, uruu pidannao
dau'ana'o, wuru'u konaukia'oraz ĩabatan na'iki ĩzaamatan padamata Kaimana'o Kuwai.
Mazan aonaa ĩzaamatan tuukii panyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi
masakauda'u aimaakan dikauda'o sha'apa'akan ĩ'ati, uru'u naa ĩkashadina'akan, aona'a
naa powa'a ĩmishidapa'akan.
14 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiwada-karu baawu an kida, uruu pidannao
dau'ana'o, wuru'u abatainao na'iki mishidainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan
ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-
bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u
kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.
15 "Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiman, kawiizii-kariwai baara an, uruu
pidannao wuru'u abatainao na'iki zaamatainao kidaz parada-karu kaimanaiman
manawun panyukunuu iti. Ĩizo'ati ipai parada-karu, uruu idi aonaa ĩkashadinan.

Usha'apanum kau'an kaiman ĩnyukunuu dyaupain Tominkaru ati. Uruu idi kaiman mishi ĩmashaapan tukapa-kao.

Aonaa lamp taratapauzo-kao (Mark 4:21-25)

16 "Aonaa na'ia'oram pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi, oo umuudanuz bed waranu iti. Mishi'oraiman lamp suu-kao dono, umuuda-kao doko'o ukanadapa kizi kaiman. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii ukanadapan ĩ'ati. 17 Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai usha'apaapa-kao, ipai'o nii ukodita-kida-kao kainaabana'o-karu ati. Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai ipai'o nii ukodita-kida-kao kanada'o-karu ati. 18 Ukau'an udi'itapa na'iki uzaamata unyukunuu iti wuru'u uabatanii kidaz parada-karu. Usha'apanum kau'an pidan kaina'a'o utaapan aimaakan panyukunuu ii, taa-karu nii u'ati powa'a zii. Aizii wuru'u pidan, aona'oraz utaan aimaakan panyukunuu iti, zaamata-karu nii u'ai ipai daunuuda'u wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan utaapan panyukunuu ida'a."

Jesus daro na'iki u'inawuzunao daua'o (Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan ĩtukapa'azon uruu. Mazan aonaa na'itim ĩmaonapadinan udazaba iti, usha'apanum kau'an iriba manawun pidan-nao kasaba'ukinpan udazaba an kida. 20 Uruu idi bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Kaina'a pudaro na'iki pu'inawuzunao kadishitapan paniba ii, ĩtukapa'azon pugaru."

21 Sariapa Jesus kian ipai pidannao ati, "Õdaro na'iki õ'inawuzunao pa'an wuru'u abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru paradan."

Jesus paradan awaru na'iki wunu paran ati (Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Bauda'apa kamoo Jesus paidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki ukian ĩ'ati, "Aushaa wamako'o naa karishii baza iti." Uruu idi ĩmako'okan naa. 23 Aizii ĩmakopaanan pu'u, Jesus da'awu'ukan naa kanawa zo'ii. Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan. Sariapa wunu paran kida daawadaan ĩkanawan, atii wunu paidina'akan naa ĩkanawan zo'iti. Maonapa'a naa kanawa tipitan.

24 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao makon u'idi'iti, ĩpokowauanuzu. Na'iki ĩkian u'ati, "Wanaobanaa! Wanaobanaa! Kadiman! Taa'azo'o naa wanaraan," ĩkian. Udauna'an Jesus kadishita'akan, na'iki udyuudan awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi awaru na'iki wunu paran mashaadina'akan. 25 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Na'apa'oram mooko wuru'u umishidanuz?"

Mazan tuukii ĩtarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei! Kanom kaduz pidan uruu? Udyuuda zii awaru na'iki wunu paran mashaadan, atii ĩizo'ati zii uparadan," ĩkian.

Jesus kakudan oia'o doronai zaamatapanii pidan (Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makopaanan karishii baoko an, atii ĩkaawan baza itinapu wiizai di'iti, Gerasa Baara kia'o u'uu, Galilee Baara pa'inamunu'oraz. 27 Aizii Jesus maratina'akan zii kanawa zo'iki, uru'u naa pidan, donoi iki'o, oia'o doronainao zaamatapanii kaawa'akan Jesus ida'ati. Kotua'iki'ora'a naa aonaa ukaiwadan kamicha, na'iki aonaa umashaapauzon kabaun ii. Umashaapan baaranai ii aka, kuba uun ii aka karikaonan. 28 Aizii utukapan Jesus, sariapa ukadako'okan, udauna'an ukodoru'ukan na'iki umapotinan Jesus kanaapu iti. Na'iki ukian diiwa'o ida'an, "Jesus, Tominkaru umanawunu'o dani, kanom puaipan õ'ai, na'apa dii pusha'apata'azon õgaru? Aonaa

shoman pupataka'uta'ana'a õgaru," ukian. 29 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao koditan u'ai.

Kiwiin, mapudu'o da'i oia'o doronainao tuukiidauzonuzu. Pidannao tiwaan pu'u padamata padodowan ipai uanoba na'iki utaba'u chain idi, mazan sariaapa'o nii ubidita'akanuzu. Uruu dauna'an oia'o doronainao na'aka'akan ni'i naa uruu, mapidantaka'o amazada baara iti. Uruu wuru'u parada'oraz Jesus ati.

30 Jesus pishaanuzu, "Na'apa dii pu'uu?" "Õ'uu Iribainao," ukian. Ukowaadan pa'uu na'apa usha'apanum kau'an iriba, iriba manawun oia'o doronainao morotan naa u'idi'iti. 31 Na'apain tuukii oia'o doronainao pishaan Jesus, aonaa kizi udyuudan ĩdyaun ka'unaru nazo iti, aona'oraz utokon nii.

32 Na'ia'o iriba kooshinao aroapatinan naawazi za'an. Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. "Pukashaapa shoman wamorotan kooshinao di'iti," ĩkian. Jesus kashaapa ĩmorotan kooshinao di'iti. 33 Uruu idi ĩkodita'akan naa pidan di'iki na'iki ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan naa tawudapu an, na'iki ipai ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩmawakan panaraan idi.

34 Aizii pidannao, wuru'u taapainaouz kooshinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a, sariapa ĩdiman ĩkakuwaapa'anan. Uruu idi ĩkakuwaapan pidannao ati ipai donoi ii aka, na'iki kazakapuntinpainao ati donoi dawun ii aka. Ipai ĩkowaadan patukapan kawana'ati usha'apan. 35 Uruu idi iriba pidannao makon na'iti ĩtukapa'anan wuru'u kowaada-kariwaiz aimaakan sha'apan. Aizii ĩkaawan Jesus ida'ati, ĩtukapa pidan wuru'u so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, aona'a naa usha'apan, na'iki kaina'a'a naa ukaiwadapan kamicha. Kaiman usakanatapan Jesus dazaba'a, aitapina'a naaz, na'iki kaimana'a naa udi'itinpan. Uruu idi tuukii pidannao tarian. 36 Pidannao wuru'u tukapainaouz aimaakan sha'apan, ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati. Ĩkowaadan ĩ'ati na'apa'oram ukakuda-kao wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz pidan. 37 Uruu idi ipai pidannao kawiizi-tinpainao kidaz donoi Gerasa Baara an kida, tuukii ĩpishaan Jesus makon pawiizi iki. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ĩtarian.

Uruu idi Jesus paidinan naa kanawa zo'iti na'iki umako'okan naa. 38 Wuru'u pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, tuukii upishaan Jesus. "Õmako kizi putuma," ukian. Mazan Jesus kian u'ati, 39 "Pukiwa'a naa shoman pudapu iti, pukowaada'an kizi'i naa na'apam Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan pu'ati." Uruu dauna'an pidan mako'okan naa. Aizii pamakopa-kizi donoi ii aka, ipai ukowaadan pidannao ati wuru'u Jesus sha'apataniaz pa'ati.

Jesus kakudan Jairus dani na'iki izaipaiba zunaaba kapam (Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kiwan karishii baza itinapu. Na'ii iriba pidannao dapaapan uruu, usha'apanum kau'an tomunu'ora'a naa ĩzaudapanuzu. 41 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue Jewnao ati pawiizi ii. Ukaawan, sariapa ukodoru'ukan, na'iki udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. Tuukii una'akan uruu padapu iti. 42 Usha'apanum kau'an, udani zun bauda'apauzo, 7 owunun, karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa omawakan.

Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa, iriba pidannao kasaba'uinan udazaba an. 43 Aizii pidannao bii'i kaina'a zunaaba, izaipaiba, 12 wunu'ora'a naa obaiatinan. Iriba'a naa omakon daakataanao di'iti. Mazan aonaa bauda'apa daakataa kakuda'o nii oroo. Na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. 44 Uruu dono owa'atin pidannao bii an Jesus barau ikinapa. Sariapa opishatan uchaakitan danoma karikaonan. Sariapa oizaipan shabata'akan. 45 Masha'apakiaka Jesus kian, "Kanom pishata'oraz õgaru?"

Mazan ipai pidannao wuru'u udazaba an kidainaouz kian, "Aonaa wapishatan pugaru."

Uruu idi Peter kian, “Wanaobanaa, kaina'a iriba pidannao pudazaba an.”
46 “Mazan kaina'a pidan pishata'o õgaru, õaitapa, usha'apanum kau'an so'otinanaaka
ma'ozaka-karu õ'idi'iki,” Jesus kian ĩ'ati. 47 Aizii zun aitapan idi'i naa paaitapa'aka-kao,
sariapa omaonapadinan panaka-nakaan bii'i Jesus dazaba iti, atii okodoru'ukan na'iki
odawukan ukanaapu iti, oawun imi'i baara iti. Ipai pidannao abatapan pu'u, uru'u naa
okowaadan kanom ni'o wuru'u opishatanuz Jesus kamichan. Okowaadan papishatan
idi ukamichan karikaonan sariapa oabatan izai dukuta'akan. 48 Udauna'an Jesus kian
o'ati, “Õdadakoo, pumishidan idi'o pukakudan. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu
aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”
49 Jesus kadakotinan pu'u zii o'ati, uru'u naa pidan kaawa'akan kakuwaapa'ana'o
Jairus ida'ati, udapu'u iki'o uwa'ati'ikan wuru'u pidanaz. Ukian u'ati, “Marina'a naa Ti-
ichaa, mawaka'aka'a naa pudani.” 50 Mazan Jesus abata wuru'u pidan kakuwaapanuz
Jairus ati. Uruu idi ukian u'ati, “Mana'a putaria'ana'a, mazan pumishida pa'an õgaru,
kakuda'o nii powaa iti wuru'u pudaniz.”
51-53 Udauna'an ĩmako'okan naa na'iti atii ĩkaawan kabaun iti. Na'ii ĩikoda iriba pidan-
nao zaadinainao, diiwa ĩkadakoinan, uruu ĩmuraapan naa wuru'u mawakaibazo. Uruu idi
Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a uzaada'ana'a, aonaa omawakan mani wuru'u, soo oda'awun
karikaonan.” Ĩshaazootinan mazan udau'u, pabanikian nii ĩtaapan wuru'u uparadanuz,
usha'apanum kau'an ĩaitapa mawaka'aka'ora'a naa wuru'u zunaabaz. Udauna'an
Jesus morotan naa mawakaiba di'iti, mazan aonaa utaapadan ba'oran pidannao kida
morotan patuma. Soo umorota-kida patuma Peter, John, James na'iki mawakaiba daru
na'iki odaro. 54 Aizii ĩkaawan mawakaiba di'iti, sariapa Jesus zaamatan oka'u na'iki up-
aradan o'ati. “Pukadishita koraidaonaa,” ukian o'ati. 55 Sariapa okakuda'akan powaa
iti, udauna'an okadishita'akan. “Utaa owanyukunuu nii,” Jesus kian odaronao ati.
56 Tuukii odaronao di'itinpan. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a
wuru dau'ana'a õsha'apatanuz aimaakan kaikapa'a.”

9

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩ'ati
ma'ozaka-karu, ĩka'iita-kinaa nii paso'otan oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki turuu
kizi ĩso'otan pabi'inaaka kida'o rinai pidannao di'iki. 2 Udauna'an udyuudan naa ĩmakon
ĩkowaada'an kizi'i naa kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ĩkakuda'an kizi ipai
karinaapainao kida pidannao.
3 Aizii padyuudan ua'ii ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida
utuma umakon an. Mana'a una'aka'ana'a uwadookori, oo usaakon, oo uwanyukunuu,
na'iki aonaa una'aka'ana'a upuraatan kida, na'iki aonaa una'aka'ana'a ba'oran
ushootan. 4 Na'iam udapaapa-kao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii, atii udo-
bata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. 5 Mazan na'ia'oram pidannao aona'o ĩnaubaan
oo ĩaipan ukaawan pawiizi ati, mana'a usookadina'ana'a na'ii, mazan uparauda'aka
imi'i ukidiba iki kida umakon ua'ii ĩwiizi iki. Uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati ĩpataka'uta-
kao nii.”
6 Jesus ipaian dauna'an pakakinaopan ĩdyaun, ĩmakon naa. Na'iki ĩkowaadapan naa
Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u ipai wiizai kida kawana'ati, na'iki iriba ĩkakudan kari-
nainao pidannao ipai amazada kawana'ati.

Herod nyukunuu kasharutinpan
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Aizii naobanai Herod kazowautapa'oraz ipai amazada Galilee Baara ii aka, uabatan
naa kadakotin-karu ipai wuru dau'ana'a Jesus sha'apaapanii kidaz aimaakan. Tuukii
kowaadapa-kariwaiz kida kasharutapan unyukunuu. Usha'apanum kau'an kaina'a
pabi'i kida uabatan pidannao kian, "John tawuru'u chikaawunuupauzoz, uruu wuru'u
kakuda'oraz powaa iti." 8 Aizii uabatan ba'orainao kian, "Elijah wuru'u kakuda'oraz
powaa iti." Ba'orainao kian, "Kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u kakuda'oraz powaa
iti," ĩkian. 9 Uruu idi Herod kian, "Ei, õdukuta-kida'a naa sha'atii John kanau. Kandi'i naa
mooko pidannao kadakotin-kidaniaz?" Uruu idi tuukii Herod aipan patukapan Jesus.

Jesus paan iriba'o pidannao (Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Aizii wuru'u 12 Jeusu tominapa-kidaniinaouz, udyuudaniinaouz kaawan naa
powaa ati. Uruu idi ĩkakuwaapan naa Jesus ati. Ipai ĩkowaadan u'ati pasha'apatanii
kida aimaakan dau'an, pachi'ikapa kizi wiizai kida kawana'ati. Uruu dauna'an Jesus
na'akan ĩdyaun, ĩmakon naa ba'oran pidannao ai. Una'akan ĩdyaun munapo'o wiizai
di'iti, Bethsaida kia'o udakotapa-kao wiizai dawun itinapu. 11 Iriba pidannao abatan
wuru'u Jesus makonuz na'iti. Uruu idi iriba, iriba pidannao da'anan Jesus na'iti. Aizii
ĩkaawan na'iti tuukii Jesus konaukii-kidan ĩdyaun. Na'ia'a naa ukakuwaatinan ĩ'ati,
ukowaadapan naa ipai daunuuda'u Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Na'iki ukakuda
ipai daunuuda'u pidannao wuru'u aipainao kidaz pakakuda-kao parinaa ai. 12 Ĩna'ian
utuma atii wachuupun.

Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, tuukia'a naa ĩdopian ĩtukapan idi'i naa wachu-
upun. Sariapa ĩwa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pudyuuda'a naa shoman
wuru'u pidannaouz marii kizi'i naa ĩmakon ĩdawata'an kizi pada'awu-kizi nii na'iki
pawanyukunuu nii wunao di'iti'i kawiizi-tinpainao kidaz kaida'ana'a, na'iki ba'orainao
mako kizi maonapa zaa kida'o wiizai di'iti. Usha'apanum kau'an da'a'orazu'u
amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz," ĩkian u'ati.

13 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii."

Mazan ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u sodi karikaonan bread, na'iki dya'utam
kopaunao sodi kida. Oo puaiapa sha'a watoriankan wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai
daunuuda'u wuru'u iriba'oraz pidannao?" ĩkian. 14 Uruu dono iriba, iriba pidannao
kaawan, aonaa ĩaita-kao kawana'ati. Daonaioranao pa'idiwaru ikoda mani 5000 ĩdyaun.

Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Udyuuda ipai pidannao katonti-
nan pana'a kida, marii 50 kida ĩkasaba'ukinan. Na'iki marina'a naa ĩsakanatan kida na'ii."

15 Aizii ĩipaian dauna'an pakatontin-kidan pidannao, 16 uru'u naa Jesus zaamatan
wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki wuru'u dya'utama'oraz kopaunao sodi
kida. Uzaamatan dauna'anazu, sariapa uawunuupan aokazi iti patoriinpan tuma,
"Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wanyukunui." Udauna'an udushowan naa
wuru'u bread na'iki kopaunao kidaz, na'iki utaan naaz patominapa-kidaniinao ati,
marii kizi'i naa ĩtaanuzu ipai pidannao kawana'ati kida. 17 Uruu dono ipai pidannao
aroopan abaapa kida, atii 12 dazowan udiri'in zii Jesus tominapa-kidaniinao zawadan
wanyukunui wa'akun.

Peter kowaadan kanom kaduz Jesus (Matthew 16:13-28; Mark 8:27—9:1)

18 Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan pu'u paba'oran, utominapa-kidaniinao kaawan
u'ida'ati, sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a: "Na'apa dii pidannao kian õdau'an, kanom
ĩkowaadan õgaru?"

19 Aizii ĩkian u'ati, "Pabi'i kida pidannao kian pugaru, John Chikaawunuupauzo.
Ba'orainao kian pugaru Elijah. Ba'orainao kian pugaru kotua'o Tominkaru prophetin
wuru'u, kadishita'oraz pamawaka-kizi iki."

20 “Aizii unao mani, kanom uaitapan õgaru?” ukian ĩ'ati.

Sariapa Peter dako'atin uparadan, “Pugaru Christ,* Tominkaru di'iki'o,” ukian u'ati.
21 Mazan Jesus kian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidannao ati õgaru dau'an.”
22 Na'iki ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan. Na'iki tuukia'o nii ukashada-kao, aona'o nii uaiapa-kao. Kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnaou'o nii wuru'u kashada'oraz uruu. Atii uzowii-kao nii, mazan idikinauda'utan kamoo ida'a ukadishitan nii ubaaranaa iki,” ukian ĩ'ati.
23 Uruu dauna'an Jesus kian ipai ĩnao ati, “Kanom da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki marii una'akan pacrossannaa,† na'iki marii uda'anan õgaru. 24 Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan mamuuda'azookа'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, mazan upu'a'o nii uwaziwadan ipai wuru'u pamamuuda'azookanii. Mazan pidan marina'ata'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma. 25 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai.
26 Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru, na'iki kiba'azoo-kida'o õkakinaori kida, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono pamanawunun tuma, na'iki udaru umanawunun tuma, na'iki kaimanainao angelnao tuma. 27 Mishi õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Kaina'a pabi'i kida pidannao kaida'a'a, aona'o nii zii ĩmawakan, atii ĩtukapan nii zii Tominkaru naobanai-tinan.”

Jesus kadakotinan Moses na'iki Elijah tuma (Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Aizii bauda'apa'a naa sondii dobatan Jesus kadakotinan dauna'an, uru'u naa una'akan Peter, John na'iki James patuma. Una'akan ĩdyaun naawazi paawa iti, utoriinpa'anan. 29 Aizii utoriinpan pu'a'a naa masha'apakiaka uawun baara pana'adina'akan, na'iki ukamichan wizi'i, wizi'i. 30 Masha'apakiaka dya'utam daonaioranao kaawa'akan u'ida'ati, udauna'an ĩkadakotinan naa utuma. Moses na'iki Elijah wuru'u kaawa'oraz. 31 Ĩkaawa'akan aokazi iki, konaunam na'iki kanada ĩaidinpan. Na'ia'a naa ĩkadakotin-kidan na'apam nii Jesus mawakan Jerusalem ii, maonapa'o ni'i naa umishian wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apata-kao.
32 Aizii Peter na'iki uminauda'unao ipai daunuuda'u ĩda'awun. Aizii ĩpokoda'akan ĩtukapa kanada Jesus umanawunun kanadapan, na'iki ĩtukapa dya'utam pidannao kadishitapan utuma. 33 Aizii ĩtukapan naa pidannao mako'ozon. Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiman zii wuru'u wana'anuz putuma. Turua'o nii watoman idikinauda'u sookapa-kizai, bauda'apa pugaru ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati,” ukian. Mazan aonaa Peter aitapan na'apa'oram aimaakan wuru'u pakadakotin kiziz.
34 Ukadakotinan pu'u zii, isha'iz kaawa'akan, na'iki sariapa ushibatan Jesus, Moses na'iki Elijah. Tuukii Peter na'iki uminauda'unao tarian ĩtukapan idi isha'iz shibatan ĩdyaun. 35 Udauna'an ĩabatan parada-karu kian isha'iz bii'i, “Di'oraz õdani õzaamatanii, ukau'an uizo'ati uparadan.”
36 Aizii parada-karu mashaadan dauna'an, ĩtukapa Jesus paba'orantina'a naa. Mazan mashaa ĩtaapan wuru'u patukapaniaz aimaakan, aonaa kanom ati ĩkowaadan wuru'u patukapaniaz na'apain.

---

* **9:20** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:23** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

Jesus so'otan oia'o doronai daonaiora ai (Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Ba'oran kamoo Jesus, Peter, John na'iki James tokapaanan zii naawazi paawa iki. Na'ia'a naa ĩikodan iriba pidannao. Sariapa ĩikodapan Jesus, 38 na'iki masha'apakiaka pidan kadako'okan pidannao bii iki, "Tiichaa, tuukii manawun õaipan putukapan õdani, ubauda'apan õdani daonaiora wuru'u. 39 Masha'apakiika'o da'i oia'o doronai zaamata'akauzonuz, na'iki ukadakoin-kida'akan niiz diiwa. Udauna'an ukaboota'akan niiz imi'i baara iti, na'iki umawakaziita'akan naa, atii ipai'o nii da'i udako bozowan. Karikaonan ubaiata-kidauzon kaziwa'o u'ati, umuudan niiz, atii ukapatin ana'o nii zii tuukii. 40 Tuukia'o da'i õpishaan wuru'u putominapa-kidaniinaouz, õaipan idi ĩso'otan u'aiaz, ĩtiwaa padamata paso'otanuz mazan aonaa uso'otina'azon u'ai."

41 Sariapa Jesus dako'atin uparadan na'iki ukian ipai pidannao ati, "Maam, pakawan zii mooko umamishidakan, pakawan umashaapa'azon oia'o ati. Na'apam nii zii ukotua'ikin õna'an utuma, õbaiatan unao? Puna'aka wuru'u pudaniz da'ati'i," ukian pidan ati.

42 Aizii udani wa'atin pu'a'a naa, uru'u naa koshan oia'o doronai zaamata'akanuzu, ukaboota'akanuzu daam kii imi'i baara iti, mazan umawakaziita'akan naa. Mazan upu'a'a naa Jesus dyuudan oia'o doronai so'otinan u'ai. Uruu idi kaiman ukakuda'akan wuru'u daonaioraz. Udauna'an utaan padaru atiz kaimana'a naa. 43 Ipai pidannao, wuru'u na'iainaouz, tuukii ĩdi'itinpan, Tominkaru tukapa-kidan idi ĩ'ati mishi pama'ozakan, usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a.

Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u (Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Pidannao kadakoinapa-kidan pu'u zii wuru'u Jesus sha'apataniaz aimaakan, uru'u naa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. 44 "Õaiapa uabatan õparadan kaimanaiman aizii, aonaa kizi umanyukunuutanuz. Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, uzaamata-kida-kao nii, atii utaa-kao nii naobanainao ka'u iti, ma'ozaka-tinpainao kidaz." 45 Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram daua'o manawun wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u aimaakanuz, aonaa kizi ĩaitapan kanom daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Na'iki tuukii ĩtarian papishaan uruu na'apa'oram manawun wuru'u ukadakotinanuz.

Na'apa dii pidan umanawunu'o aitapa-kao (Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Baukapaiman Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan, ĩnao pa'idiwaru pa'atiaaka kida. Ĩkadakoinapa-kidan na'ia'oram pidan kaina'a ĩbii'i, umanawunu'o ipai ba'orainao ai. 47 Mazan Jesus, uaitapa ipai ĩdi'itinpan. Aizii ĩbaokopatinpan pu'a'a naa utuma, sariapa una'akan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz padazaba'a. 48 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan wuru'u di'oraz koraidaona'a õ'uu ida'an, konaukia'o kapam udapaapan õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õgaru, konaukia'o kapam udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Aizii na'ia'oram pidan unao bii'i waranuitapa-kariwai, mazan Tominkaru ati umanawunu'o pa'an wuru'u uruuz."

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u (Mark 9:38-40)

49 Sariapa John kian Jesus ati, "Wanaobanaa watukapanii pidan so'oopan oia'o doronainao pidannao di'iki pugaru uu ida'an. Na'iki wadyuuda usookadan wuru'u una'apainapanuz, usha'apanum kau'an aonaa waunao bii iki'o mani wuru'u uruuz."

50 “Mana'a umashaata'ana'a uruu,” Jesus kian John na'iki ba'oran patominapa-
kidaniinao ati. “Na'ia'oram pidan aona'a uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u,”
Jesus kian ĩ'ati.

Pidannao maaiapakan Jesus kaawan pawiizi ati

51 Aizii maonapata'a naa kamoo wuru'u Jesus makon aita-kaoaz aokazi iti. Uruu idi
Jesus di'itinpan pamakon dau'u Jerusalem iti. 52 Na'iki udyuuda pidannao kiwiitan
pa'ua'ati kakuwaapa'ana'o nii pidannao di'iti, pawa'atipan dau'u kaina'iki. Uruu idi
pidannao kiwiita'akan naa wiizai iti, Samaria ia'oraz. Aizii na'ii'aka'a naa ĩkowaadan pi-
dannao ati wuru'u Jesus wa'atinuz kaina'iki, na'iki marii kizi ĩsaabaan usookapa kizi nii.
53 Mazan aonaa na'iainao pidannao taa'azon usookapa kizi nii, usha'apanum kau'an
ĩaitapa umakopan Tominkaru Dapu iti wuru'u Jerusalem ia'oraz. 54 Aizii utominapa-
kidaniinao James na'iki John abatan idi'i naa wuru'u pidannao mataa'azookanuz Jesus
sookapa kizi nii. Sariapa ĩkian u'ati, “Wanaobanaa, puaiapa watoriinpan Tominkaru
ati, marii kizi uwaota-kidan tikazi aokazi iki, umainaabata kizi wuru'u pidannaouz?”
55 Mazan Jesus tanawatinan ĩ'idi'iti sariapa ukashadakowauan ĩdyaun. 56 Udauna'an
Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kora'uka'akan naa ba'oran wiizai iti.

Da'ana'azoinao Jesus daua'o
(Matthew 8:19-22)

57 Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa patominapa-kidaniinao tuma, bauda'apa pidan
kian Jesus ati, “Õda'anan nii pugaru na'iti'oram pumako-kizi iti,” ukian.
58 Sariapa Jesus kian u'ati, “Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida, kotu'uznao kaina'a
ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa na'iam uwashatin kizi nii,
na'iki aonaa usookapaka-kizi nii.”
59 Jesus kian ba'oran pidan ati, “Pumako õtuma.”
Mazan pidan kian, “Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin.”‡
60 Mazan Jesus kian u'ati, “Marii mawakainao didan pairiban mawakan,§ mazan
pugaru pumako pa'an, pukakuwaapa'an kizi'i naa Tominkaru naobanai-tinan dau'u,”
ukian u'ati.
61 Ba'oran kian Jesus ati, “Naobanai, õgaru õmakon nii putuma, mazan õmakon ua'ii,
õkowaadinankan nii zii kiwiin õiribannao di'ii,” ukian.
62 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Pidan sakada'o pakawiiziipan, udauna'an awunuupa'o
powaa iti, madiwautapa-ka'o karikaonan uruu wunao bii ia'a naobanaitapainaouz
Tominkaru.”

10

Jesus dyuudan 72 pidannao

1 Aizii uruu dauna'an Jesus zaamatan powa'a zii koshan pidannao, tominapa-
tinainao bii iki. 72 pidannao uzaamatan. Wuru'u uzaamataniinaouz pidannao,
padyuudan ni'o, kiwiitainao nii pa'ua'ati. Dya'utam kida'o nii uaipan ĩmakon ipai
amazada na'iki wiizai kida kawana'ati, wuru'u Jesus mako'ozoo-kizi kidaz.
2 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a kai diri'i paoribai aka karaoda-karu nii. Mazan kaina'a
masakauda'u kaudinainao. Ukau'an utoriinapa, kapaoriba'o ati, udyuuda kizi kaudi-
nainao nii, kasaba'ua'o ni'i naa upaoriba aka. 3 Ukau'an umako'o naa. Aizii õdyuudan
unao na'apa kaznizo dainao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. 4 Mazan aonaa
pa'i una'aka'ana'a upuraatan, na'iki usaakon, na'iki ba'oran udazkidi. Na'iki mana'a

‡ **9:59** Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin oo “Naobanai, kaina'a õdaru tuukian. Umawakan na'iki udida-kao dauna'ana'o nii zii, õmakon pudawu'ati.” § **9:60** Marii mawakainao didan pairiban mawakan oo “Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan”

pa'i utomunu'ikinpa'ana'a oo uzaamaaka'uupa'ana'a pidannao uikodapaniinao kida dunapota.
5 "Aizii ukaawan an kabaun iti, ukian nii. 'Tosh, kaiman unao? Marii Tominkaru
taan kaimana'o mashaapa-karu unao ati.' 6 Aizii kadapu'o nyukunuu kaimanan
an, marii Tominkaru di'iki'o kaiman-karu mashaapan utuma. Mazan aizii pidan
nyukunuu makaimankan an, ukiwa-kida'aka powaa iti wuru'u uparadanuz. 7 Ukau'an
usookadinan nii, pidan konaukii-kida'o unao dapu ii. Na'ia'o nii unikan uwanyukunuu
na'iki utuzan nii kanom karikaonan taa-kariwai u'ati. Usha'apanum kau'an pidan
kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwinipinii. Ukau'an na'ia'o nii usookadinan atii
uipaian ukakuwaatinan na'ii'aka.
8 "Aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, na'iki kawiiziinao konaukii-kidan
an unao, na'iki ĩmorota-kidan an unao padapu iti, unika sha'apa'oram wanyukunui
maokoda-kariwai u'ati na'ii. 9 Na'iki ukakuda ipai karinainao na'ii uruu wiizai di'ii.
Na'iki ukii na'iainao pidannao ati. 'Aizii taa'azo'o naa Tominkaru naobanai-tinan
kamoon kaawan unao ida'ati.'
10 "Mazan aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'ii, aonaa uaiapa-kao na'iki aonaa
ukuwaa abata'azoo-kao na'ii. Ukiwa powaa iti dunapo iti, na'iki'i naa ukii ĩ'ati. 11 'Imi'i,
wuru'u uwiizi iki'oraz, zaamatina'oraz wadazkida ida'ati, ipai'o nii wawao-kidanuz
unao di'iti. Aizii uzaudina'a naa pa'i, maonapa'ora'a naa Tominkaru naobanai-tinan
kaawan unao ida'ati,' ukii ĩ'ati."
12 Jesus kian, "Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Diina'iti'i Tominkaru
kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, awutapa'o nii zii upataka'utan pidannao
Sodom* iainao kidaz wunao aia'a, aona'oraz ĩabata'azon unao kuwaa."

Mamishida-kainao pidannao daua'o (Matthew 11:20-24)

13 "Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Kasha'ora'o nii manawun
pubaiaapan Bethsaida. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz sha'apata-kariwaiz u'ida'a,
usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon† ii, sariapa mani na'iainao pidannao mo-
rokodan kamicha kasha'ora-karu daara kida, na'iki sariapa mani ĩpariti'ian pazowau.
Ĩtukapa-kida-kinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. 14 Mazan, awutapa'o nii zii
Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, ukootowapa-kidan dono'o
naa pidannao diina'iti'i. 15 Na'iki unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii
unao aokazi ii? Aonaa. Mazan kii'an ukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti."
16 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pidannao mishida'o
unao kuwaa, ĩmishidan kapam õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidannao mamishida-ka'o
unao kuwaa, aonaa ĩmishidan mani õgaru wuru'u. Na'iki kanomanao mamishida-ka'o
õgaru, aonaa ĩmishidan mani kapam wuru'u dyuuda'oraz õgaru."

Jesus dyuudaniinao kaawan naa powaa ati

17 Aizii tawuru'u 72 pidannao Jesus dyuudaniinaouz kaawan naa powaa ati, konaukii
ĩkakuwaapan. Ĩkian Jesus ati, "Wanaobanaa, oia'o doronainao izo'ati waparadan. Sariapa
mishi ĩkoditan pidannao di'iki, wadyuudan idi ĩkoditan pu'uu ida'an."
18 Jesus kian ĩ'ati, "Õtukapanii Satan waotan doko iki, na'apa toroanaru pizo-
pizowankan kawan doko ii. 19 Uabata na'apam õkian unao ati aizii. Õtaani'i naa
õma'ozakan unao ati, uka'iita-kinaa nii udakazatinan kowazaznao paawa an na'iki
kankoorunnao paawa an kapam. Na'iki õtaan idi uma'ozaka-kinaa nii, aona'o nii
Satan ka'iitan pasha'apatan unao. Na'iki aona'o nii kanom sha'apatan unao kaziwa'o

* **10:12** Sodom: kotua'o donoi mainaabata-kariwai pidannao oian idi na'ii. (Genesis 19:24-28) † **10:13** Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

ida'an. 20 Mazan mana'a ukonaukii-kida'ana'a wuru'u oia'o doronainao izo'atinuz uparadan. Mishi'oraiman ukonaukii pa'an Tominkaru saadan idi'i naa u'uu pakaaritan ida'a aokazi ii."

Jesus konaukii-kidan Tominkaru (Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Uruu dono Kaimana'o Doronaa taan tuukii konaukii-karu Jesus nyukunuu iti. Uruu idi tuukii ukonaukian, na'iki ukian, "Õdaru, Naobanai-tinpa'o ipai aokazi ii, na'iki ipai imi'i baara an, õkonaukii-kidan pugaru tuukii, usha'apanum kau'an puaida-kidan idi wuru'u pudizapauzonii kidaz aimaakan aitapainao pidannao ai, na'iki wunao aia'a tominpauzonao kidaz pidannao. Mazan aizii puaida-kidanuz maaitapa-kainao pidannao ati, aona'oraz ĩtominpauzon. Mishi õdaru, na'apa puaitan kawana'ati'o mishi wuru'u aimaakan sha'apanuz naa aizii."

22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "ÕDaru taa'akani'i naa õ'ati kaimandaun aimaakan, utaa õma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi õkazowautapan pidannao na'iki utaa õaitapa-kinaa nii. Aonaa kanom aitapan õgaru, Tominkaru Danin, soo õDaru bauda'apa aitapa õgaru kaimanaiman. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani, õaitapa pa'an uruu kaimanaiman. Na'iki wunaou'u õzaamataniinaouz, ĩnao aitapa õDaru kaimanaiman."

23 Udauna'an Jesus tanawatinan patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki ukian soo ĩnao ati karikaonan, "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi ipai aimaakan kida sha'apan. 24 Õkowaadan nii unao ati, kotua'a naa iriba pidannao Tominkaru prophetinnao, na'iki kingnao, ĩnao tuukia'o ĩaipan patukapan wuru'u unao tukapanii kidaz kai, mazan aonaa ĩtukapanuzu, pamawakan idi'i naa. Na'iki tuukia'o kapam ĩabata'azon wuru'u unao abatanii kidaz kai aimaakan, mazan aonaa ĩabatanuz."

Kuwai Samaria san kamunanun daua'o

25 Baukapaiman pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus ida'ati, uaipan patiwaa-kidapanuz. Ukian u'ati, "Tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, õzaamata-kinaa nii wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu diina'iti'i?"

26 Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa dii mooko tawuru'u kotua'oraz Tominkaru kakinaori saadauzo-kariwaiz kian Moses ati? Na'apa'oram puaitapan wuru'u kakinaorii kianuz?"

27 Aizii pidan kian Jesus ati, "Kakinaorii kian, pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz manawun ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, na'iki ipai puma'ozakan ida'an. Na'iki pumarainapa puiriban, na'apa pumarainpan kawan punanaa."

28 Jesus kian u'ati, "Sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz parada-karu. Ukau'an aizii pusha'apatina'a naa ipai ukawana'ati, na'iki pukakupa kizi karikaonan."

29 Mazan wuru'u pidanaz tuukii uaipan patukapa-kao kaimana'o pidan nii. Uruu idi upishaan Jesus. Ukian, "Kanom wuru'u õiriban õmarainpan ni'oraz?"

30 Sariapa Jesus kian u'ati, "Bauda'apa kamoo Jew wa'atipaanan Jerusalem iki, umakon Jericho iti. Aizii umakopaanan pu'u, koidimikinao ikodan uruu, sariapa ĩzaamatanuzu, na'ia'a naa ĩnaraka'akan naa ukamichan. Uruu dauna'an ĩzowiautapa'akan naaz tuukii, na'iki mawakanaka. Na'iki'o ĩwa'aka'akan naaz.

31 "Upu'u faadaa wa'atipaanan na'an dunapota. Aizii utukapankan naa pidan zowiautapa-kariwaiz, sariapa ukora'uka'akan u'ai dunapo daawa ii aka. 32 Kaina'iki koshan ba'oran Jew wa'atipaanan uruu dunapota, uruu Levite, kaudinauzoz Tominkaru Dapu ii. Aizii umaonapatan na'ati, uru'u naa utukapan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Uruu idi umako-makowan udazaba iti, uawunuutaa-kidanuz, udauna'an ukora'uka'akan naa u'ai dunapo daawa ii aka.

33 “Kainaˈiki mazan koshan baˈoran pidan waˈatin, uruu Samaria san‡ paˈan, uruu
dunapota koshan uwaˈatin. Aizii naˈapaˈa naa kapam utukapankan pidan wuruˈu
zowiautapa-kariwaiz. Mazan tuukii paˈan utukapan pakamunan-kidan wuruˈu pi-
danaz. 34 Uruu idi sariapa umakon uˈidiˈiti, udaunaˈan uchikaan naa wine idi ipai
wuruˈu izai baˈizi-daun kidaz. Uipaian daunaˈan pachikaanuz, uruˈu naa uzichian
wuruˈu baˈizi-daun kidaz kiwinii idi. Udaunaˈan uruu ubazobatan naa wuruˈu baˈizi-
daun kidaz. Uipaian daunaˈan pasaabaanuzu, uruˈu naa uzaida-kidanuzu pakawaron
chaakashi§ barau iti. Unaˈakan naaz atii ĩkaawan wiizai diˈiti. Naˈiaˈa naa kaiman
usaabaanuz, atii ukawinipinaata sookapa-kizai kabaun nazoo uˈati, naˈiki ipai utorian
uwanyukunuu nii.
35 “Baˈoran kamoo Samaria san dobatan naa, uruu idi sariapa usoˈotan dyaˈutam
wiziˈi kidainao papuraatan, naˈiki utaan naazu sookapa-kizai kabaun taapiki ati. Ukian
uˈati. ‘Õaiapa putaapan uruu kaiman, daˈanaˈo nii koshan õkiwanuˈu, aizii naˈapauda'um
puraata pukabootan udauˈati, õkawadauntan nii ipai daunuudaˈu puˈati õkaawan an
powaa ati,’ ukian.”
36 Uruu idi Jesus kian naa koshan tiichaapauzo Moses kakinaori ati, “Naˈiaˈoram dii
pidan tukapa-kidaˈo mishi pamarainpan wuruˈu koidimikinao zowiautapaniaz pidan?”
37 Ukian Jesus ati, “Wuruˈu kamunan-kidaˈoraz uruu.”
Uruu idi Jesus kian uˈati, “Ukauˈan pushaˈapatinaˈa naa paˈi kapam naˈapa.”

Jesus morowautapan Martha naˈiki Mary dapu iti

38 Aizii Jesus naˈiki utominapa-kidaniinao makon atii ĩkaawan wiizai diˈiti. Uruu wiizai
diˈii kainaˈa zunaaba Martha kiaˈo oˈuu. Tuukii okonaukii-kidan Jesus kaawan padapu
ati. 39 Naˈiki kainaˈa oˈinaozo Mary kiaˈo oˈuu. Aizii Mary, onaˈian naa osakanatapan
Jesus dazaba ii oabatapan ukakuwaa. 40 Mazan Martha tuukii paˈan odopiidinan
pashaˈapataˈazoonii sodi kida aimaakan dauˈati. Uruu idi owaˈatin Jesus idaˈati,
naˈiki okian uˈati, “Naobanai, aonaa pukashaˈora-kidan putukapan wuruˈu õˈinaozo
waˈakanuz õgaru õbaˈoran, shaˈapataˈo nii ipai aimaakan wuruˈu shaˈapataˈazoo-
kariwai kidaz? Pudyuuda oroo, okaminkaˈuta kiziˈi naa õgaru.”
41 Sariapa Jesus kian oˈati, “Martha, kandii nii pudopiidinan pushaˈapataˈazoonii
kida dauˈan? 42 Kainaˈa soo baudaˈapa aimaakan tuukiaˈo uaiapa-kao. Aizii wuruˈu
Mary shaˈapaapaniaz aimaakan, kaimanaˈo manawun wuruˈu, aonaˈo nii naˈapainim
ukazata-kao oˈai.”

11

Jesus tominapa-kidan patominapa-kidaniinao toriinapa-karu dauˈu (Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Baudaˈapa kamoo Jesus toriinpan. Aizii uipaian daunaˈan patoriinpan, baudaˈapa
pidan utominapa-kidaniinao bii iki kian uˈati, “Wanaobanaa, putominapa-kida wau-
nao toriinapa-karu dauˈu, naˈapa John tominapa-kidauzon kawan patominapa-
kidaniinao.”
2 Jesus kian ĩˈati, “Naˈapainim utoriinpan an, kaikapa paˈi ukiaˈa.
‘Wadaru,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunuˈo nii manawun.
Naˈiki marii kizi punaobanai-tinan.
3 Marii kizi putaan waˈati aizii wawanyukunuu nii.
4 Pumarinaˈata ipai wuruˈu oiaˈo washaˈapaapanii kidaz.
Naˈapa wamarinaˈatan kawan
wuruˈu oii kidaˈoraz pidannao shaˈapaapan waˈati.

---

‡ **10:33** Samaria san: ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma. § **10:34** chaakashi: English idaˈan, donkey.

Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti.' "
5 Udauna'an Jesus kian koshan patominapa-kidaniinao ati, "Dii mani bauda'apa
unao makon tomun-zikon pupaonaru dapu iti, na'iki pukian u'ati. 'Tosh õpaonaru.
Õaipan zii idikinauda'u bread pu'ai. 6 Kaina'a õpaonaru dobatapa'o kaawa'akan õdapu
ii. Na'iki aonaa kanom õtaan nii u'ati.' 7 Aizii pupaonaru kian an mani pu'ati padapu
nazo iki. 'Mana'a putowauda'uta'ana'a õgaru. Ipai'i naa paniinom dadaradina'akan.
Na'iki õgaru na'iki õdainao wasookapan naa wuru'u. Aona'a naa turuu õkadishitan
na'iki õtaan aimaakan pu'ati.' 8 Aizii na'apa dii mani pusha'apatinan? Õkowaadan
nii unao ati. Aonaan pu'u pupaonaru kadishita'azon, utaa'anan bread pu'ati, mazan
upu'a'o nii ukadishitan na'iki utaan ipai aimaakan puaiapanii, usha'apanum kau'an
aonaan idi pusookadan pupishautan wuru'u paaipaniaz aimaakan u'ai. 9 Ukau'an
õkian u'ati, upishaa aimaakan dau'an, taa-karu nii u'atiz. Udorota aimaakan, uikodan
nii wuru'u udorotapaniaz. Udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati.
10 Pidan wuru'u pishaa'oraz aimaakan, taa-karu nii u'atiz. Na'iki na'ia'oram pidan
dorota'o aimaakan, uikodan niiz. Na'iki kanom dau-daupa'o paniinom, da'ata-karu nii
paniinom u'ati.
11 "Unao daruinao, utaa mani udani ati kowazaz, upishaan an kopau u'ati? 12 Oo utaa
mani u'ati kankoorun upishaan an kuruku dani u'ati? 13 Oia'o unao padamata, mazan
upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati. Aitaniiman uDaru aokazi
ia'oraz, utaan nii Kaimana'o Doronaa, wunao ati'i pishainaouz uruu udau'an."

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a (Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Ba'oran dono Jesus waatan oia'o doronai maparadanu'o pidan di'iki. Aizii
oia'o doronai waata-kao dauna'an, sariapa ukaparadanu'ukan. Tuukii pidannao
kasaba'ukinpainao na'ii di'itinpan aimaakan sha'apata-kao idi na'apa. 15 Mazan
pabi'i kida ĩkian, "Beelzebul,* oia'o doronainao naobanaa ida'ana'o karikaonan wuru'u
ukodita-kidanuz oia'o doronainao. Utaan ida'ana'o pama'ozakan u'ati wuru'u ukaudi-
nanuz," ĩkian.
16 Kaina'a ba'orainao tiwaa-kidapa'azoinao karikaonan Jesus. Uruu idi ĩpishaan
Jesus sha'apatan pa'ati umanawun kida'o aimaakan, uruu ida'an kizi utukapa-kidan
mishi'o wuru'u ukaudinanuz Tominkaru ida'an. 17 Mazan Jesus aitapa na'apa'oram
ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Aizii pidannao mashaapainao udaru'o wiizai di'ii,
mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan ĩma'ozakadan pawiizi?
Aizii pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a, mizaataakapan an pa'atiaaka,
na'apam ni'i naa mooko ĩma'ozakadinan? 18 Aizii Satan poitorunao wuru'u oia'o
doronainaouz mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan Satan
kaudin-kizi ma'ozakadinan? Aizii unao kian õdau'an, õkodita-kidan oia'o doronainao,
Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozaka-kinaa nii. 19 Kanom ida'ana'o mooko pa'an up-
idanannao, wuru'u da'anainaouz unao kodita-kidauzon oia'o doronainao? Beelze-
bul ida'ana'o sha'a? Aitapa-kariwai ĩnao na'apa kapam ĩkaudinan õgaru kaudinan
kawan. Ukau'an kaimanaiman ĩtukapa-kidan na'apam unao pozawatan. Upozawatan
wuru'u uparadanuz õdau'an kaikapa'a. 20 Aonaa Beelzebul ma'ozakan ida'ana'o mani
wuru'u õkaudinanuz, õkaudinan Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o, uruu taan ida'ana'o
pama'ozakan õ'ati wuru'u õkodita-kidanuz oia'o doronainao pidannao di'iki. Ukau'an
wuru'u õsha'apataniaz Tominkaru ma'ozakan ida'an tukapa-kida unao ati kaina'a'a naa
Tominkaru naobanai-tinan unao bii'i.
21 "Aizii na'apainim pidan ma'ozaka'o, kazannaatapan an padapu pabairi tuma oo
pamarian tuma, usha'apata-kao ai. Aona'o nii usha'apauz koidapa-kao udapu nazo ii.

* **11:15** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

22 Mazan aizii pidan, powa'a'o zii manawun uma'ozakan u'ai, kaawa'akan an u'ida'ati,
ipai'o nii ukazata'akan u'ai, ubairi na'iki umarian na'iki ipai ba'oran aimaakan kida
wuru'u uma'ozakatinapa-kinaa kidaz. Udauna'an ma'ozaka'oraz manawun pidan bu-
utan ni'i naa ba'orainao ati ipai wuru'u pakoidanuu kidaz, ba'oran pidan sha'apauziz.
23 "Na'ia'oram pidan aona'o uaipan õgaru paminauda'u nii, uto'ora-kizaitapan õgaru
wuru'u. Na'iki pidan wuru'u aona'oraz ukaminka'utan õkasaba'uupan pidannao, uruu
waataabi'ia'o pidannao õ'ai wuru'u uruuz.

Oia'o doronai padantan padapu ati (Matthew 12:43-45)

24 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o
di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan
pamashaapa-kizi nii, uru'u naa ukian paaipan ati. 'Õkiwan nii powaa iti õmashaapauzo-
kizi iti.' 25 Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda padapu nazoo kaiman
usaabaa-kao, aonaa ukaniriban. 26 Udauna'an umakon, una'anan naa 7 ba'oran
oia'o doronainao, powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida u'ai. Uruu idi ĩmorotan, na'iki
na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o ni'i naa manawun pidan dikauda'akan
kiwiitapa'o ai."

Jesus kadakotinan konaukii-karu dau'u

27 Aizii Jesus kadakotinan idi na'apa, sariapa zun kadakon u'ati iriba'o pidannao bii
iki. Okian, "Konaukia'o manawun pudaro, wuru'u shakata-kida'oraz pugaru, na'iki
biida-kida'oraz pugaru."
28 Mazan Jesus dako'atin oparadan kaikapa'a: "Wunao pa'an wuru'u konaukia'oraz,
abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru Paradan."

Pidannao tukapa'azo'o aimaakan sha'apata-kao (Matthew 12:38-42)

29 Aizii pidannao kasaba'ukinan pu'a'a naa iriba Jesus ida'ati, uru'u naa ukian
koshan ĩ'ati, "Pidannao wuru'u mashaapainao kidaz kai, oia'o manawun ĩdyaun.
Atii ĩaiapa zii aimaakan tukapa-kida-kao pa'ati kiwiin, pamishida-kinaa nii. Mazan
aona'o nii bauda'apa aimaakan tukapa-kida-kao ĩ'ati. Soo wuru'u aimaakan, Jonah
sha'apatauzoniaz kotua'a naa. 30 Mishi kotua'a naa Tominkaru kainaatinan Prophet
Jonah ida'an Nineveh sannao ati, ukowaada-kidan u'ida'an na'apam pasha'apata'azon
ĩdyaun. Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u Tominkaru kainaatinanuz Daonaiora Aokazi
Iki'o ida'an. Na'apa'o kapam wuru'u ukowaadapanuz kuwai kainao pidannao ati.
31 Aizii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, uruu
dono Queen, Sheba sanaaba ba'azootin-kidan nii Tominkaru kanaapu ati wuru'u
pidannao mashaapainaouz kai. Usha'apanum kau'an owa'atin pawiizi iki munapo,
munapo, amazada tokon ikinapa, oabata'azon idi na'iki otominpa'azon idi kaiman
kida'o aimaakan dau'u King Solomon di'iki. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o
zii umanawunun Solomon ai. 32 Aizii diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o
naa ipai pidannao. Uruu dono Nineveh sannao ba'azootin-kidan nii unao Tominkaru
kanaapu ati. Usha'apanum kau'an kotua'a naa ĩabatan dono Jonah kuwaa, sariapa pa'an
ĩtanawatinan pa'oian ai. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Jonah
ai.

Na'apam nii wananaa kanadapan (Matthew 5:15; 6:22-23)

33 "Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon idi.
Mishi'oraiman, lamp suu-kao dauna'an, umuuda-kao nii doko'o lamp wiizi ida'a. Aizii
pidannao morotan an, kaimana'o nii ĩtukapan ukanadapan kabaun nazoo. 34 Aizii

wuru'u puawun kidaz, na'apa'o lamp kawan, ukanadapan punanaa ati. Aizii puawun kanadapan an kaiman, ipai'o nii punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. Mazan aizii puawun ishaan ana'a naa, punanaa mashaapan nii maruta'o ka'azo'o. 35 Ukau'an puaitapa kizi pa'i, panaadon aonaa kanada'o nii pu'ida'a, soo maruta'o karikaonan. 36 Aizii punanaa kanadapan an ipai daunuuda'u, aonaa masakauda'u maruta'o nii na'ii, kaimanaimana'o nii manawun ukanadapan punanaa ipai daunuuda'u. Na'apa'o nii ukanadapan lamp kawan, tawuru'u kaimana'oraz manawun ukanadapan pu'ida'ati."

Jesus kashadakowauan Jewnao zowaunaanao
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan, Pharisee na'akan uruu padapu iti, uaroapanaka kizi patuma. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti. Na'ia'a naa ĩsakanatan na'iki ĩaroopa'azon naa. 38 Mazan tuukii Pharisee di'itinpan Jesus dau'u. Usha'apanum kau'an aonaa Jesus chikaan paka'u paaroopan ua'ii, ĩnao chikauzon kawan paka'u. 39 Mazan sariapa Jesus kian Pharisee ati, "Aizii unao Phariseenao, kaiman uchikauzon ukoopon na'iki uparaapin barau. Mazan unyukunuu ka'azo ii, tuukii utaapan misha'oraru-karu, na'iki tuukii uaipan usha'apatan oii kida'o aimaakan. 40 Mishi unao maaitapin-kainao manawun, uaitapa Tominkaru tomanii ipai wuru'u koopo na'iki paraapi barau kidaz. Kanom tomanii mooko uaitapan wuru'u unazoo kidaz kapam, aonaa Tominkaru mani? 41 Ukau'an utaa mishi'oraiman ukoopon wazoo na'iki uparaapin wazoo kida, mapuraataniinao ati. Usha'apatan an aimaakan kida na'apa, mishi'o pa'an wuru'u uchikainanuz kaiman-daun oia'o ai.

42 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao! Mishi minziiwa ubuutan Tominkaru ati 1/10† wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida. Mazan upu'u zii umarina'atan usha'apatan kaimana'o, na'iki sakitapa'o aimaakan ba'oran pidannao ati. Na'iki aonaa kapam umarainpan Tominkaru. Ipai'o nii padamata usha'apatan kapam wuru'u kaikapa kida'oraz aimaakanu'u. Mazan, aonaa õkian mani u'ati kaiwuru'u, umarina'ata'a naa ubuutan 1/10.

43 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao! Usha'apanum kau'an synagogue ii, unaudapa usakanatauzon umanawun kida'o tabai paawa'a, ba'orainao ai. Na'iki pidannao iribainapa kizi ii aka, tuukii uaipan utaapa-kao umanawun kida'o pidannao nii. 44 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an unyukunuu ikodanii tawuru'u baaranai aona'oraz ukainaabanan. Uruu idi pidannao chi'ika'anpan baaranai paawa an, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan ubaaranain."

45 Uruu idi bauda'apa pidan, tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u bii iki'o kian Jesus ati, "Tiichaa, puparadan idi kaikapa'a, pudakoopan kapam waunao dikauda'o ida'an wuru'u, puparadanuz na'apa."

46 Jesus kian u'ati, "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan kapam, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u! Usha'apanum kau'an, utoman kakinaorii dobata'a naa manawun, atii aona'a naa pidannao ka'iitanuz. Kaina'a unao padamata, mazan aonaa na'apainim zoobaba ukaminka'utan ĩdyaun. 47 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an kaiman kida utoman Tominkaru prophetinnao baaranaa kotua'a naa. Ĩnao tawuru'u udokozu-daunnao zowiauzoniinao kidaz kotua'a naa. 48 Utoman ida'an ĩbaaranaa, ukainaabainan na'apa unyukunuu kapam udokozu-daunnao kawan, tuukii unaubaapan wuru'u ĩzowiinuz Tominkaru prophetinnao kotua'a naa. 49 Tominkaru, paaitapaaban ida'an manawun, uaitapa ipai daunuuda'u ĩsha'apatan nii aimaakan kaikapa'a. Uruu idi'o tawuru'u ukianuz. 'Õdyuudan nii

† **11:42** ubuutan Tominkaru ati 1/10: Udakota-kao "tithe" English ida'an. Pubuutan bauda'apa pupaoriba aka 10 ni'o pupaoriba aka di'iki Tominkaru ati. Numbers 18:25-32; Deuteronomy 14:22-29.

ĩ'idi'iti prophetnao, na'iki apostlenao. Pabi'i kida zowii-karu nii na'iki pataka'uta-karu nii wuru'u õdyuudaniinao kidaz,' kii ukiauzon kotua'a naa. 50 Ukau'an wuru'u kainaouz pidannao mashaapan, ĩnaou'o ni'i naa kabaiaapan wunao zanna'a Tominkaru prophetinnaouz, zowii-kariwainao kidaz kotua'a naa, amazada sakadinan di'iki. 51 Abel zowiauzo-kao di'iki, atii Zechariah di'iti. Uruu Zechariah zowii-kariwaiz Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao sakoda'a. Ipai ĩnao kida zanna'o nii wuru'u kainaouz pidannao baiaapan. Mishi'o kaiwuru'u õkianuz.

52 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Usha'apanum kau'an unao taapanii padamata key, wuru'u aitapa-kinai di'iti'oraz. Unao na'apa aona'o nii kapam umorotan. Tuukii manawun uawautapan pidannao, wuru'u morota'azoinaouz padamata na'iti."

53-54 Aizii Jesus koditan dauna'an Pharisee dapu iki, uru'u naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao, dakoopan uruu tuukii, na'iki tuukii ka-pam ĩkashadan wuru'u ukuwaa kidaz. Uruu idi ĩpishaan naa Jesus pabi'inaaka kida'o aimaakan dau'an. Wuru'u ĩpishautanuz uruu na'apa, ĩkimudinan karikaonan ĩabata'azon na'apam nii udako'atin ipai wuru'u paparadan kidaz. Ĩaipan pazaamatan uruu na'iki pakaakapaan uruu, udako'atin an ĩparadan pana'iti.

12

Pidannao kakinao-kao Phariseenao kaduz ai (Matthew 10:26-27)

1 Aizii pidannao kaawan ĩkasaba'uinan Jesus ida'ati iriba, iriba, atii ĩkida'uaakapan. Pidannao kasaba'uinpan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Uzaudin pa'i, aonaa kizi utamakapan wuru'u Phariseenao kaduz kidaz, kadimana'oraz uiribainan na'iki utuubarudinan, na'apa yeast tuubaruda'akan kawan poroom-bi'i. Ĩaipan karikao-nan patukapa-kao kaimanainao pidannao kawan, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. 2 Mazan ipai dizapa-kariwai kidaz, ipai'o nii uaida-kida-kao. Na'iki ipai wuru'u taapa-kariwaiz mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. 3 Ukau'an na'apam pukiauzon maruta'o-karu'u, ipai'o nii uabata-kida-kao kanada'o-karu'u. Na'iki kanom mashauda'u'o pukowaadan kabaun nazo ii, diiwa'o nii ukowaada-kao pidannao baokopainapa-kizi ii.

Marii kizi kichana'iki-karu Tominkaru ai (Matthew 10:28-31)

4 "Aizii õkian unao ati õpaonarunao. Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a, zowia'oraz pidan. Ĩzowian dauna'an pidan, uruu ukaduz ĩsha'apatanii. 5 Mazan õkian u'ati, utarii pa'an Tominkaru ai, uruu mishi'o pa'an uma'ozakan. Uzowian dauna'an pidan, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Ukau'an õkian unao ati, uruu ai pa'an utarii. 6 Aonaa mooko baka'iauda'u parikowarunao selliauzo-kao dono, ĩwinipinaa soo dya'utam puraata sodi kida karikaonan? Mazan upu'u zii aonaa bauda'apa Tominkaru manyukunuutan ĩdyaun. 7 Na'iki atii uaitapa zii na'apauda'um uzowauda kida uzowau ida'a. Ukau'an mana'a utaria'ana'a. Aitaniiman unao, powa'a'o zii manawun umarainapa-kao, iriba'o parikowarunao ai."

Pidan mabaa'azo'o ukakuwaapan Jesus dau'u (Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 "Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Na'ia'oram pidan kowaada'o õpidanan pau-garu ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o, kowaadan upidanan uruu, ipai Tominkaru angelinnao abatapan pu'u. 9 Mazan na'ia'oram pidan

kowaada'o pidannao kanaapu'u pamarina'atan õgaru, na'apa'o nii kapam õmarina'atan uruu Tominkaru angelinnao kanaapu'u.
10 "Na'ia'oram pidan dakoopa'o Daonaiora Aokazi Iki'o, upu'a'o nii mazan uDaru mainaabatan wuru'u dikauda kida'oraz uparadan udau'an. Mazan aizii pidan wuru'u dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aonaa na'apainim nii umainaabata-kao wuru'u uparadanuz.
11 "Aizii, uzaamata-kao dono, na'iki una'aka-kao dono synagogue iti kida, na'ii kizi upishaa-kao. Oo una'aka-kao dono naobanainao kanaapu iti. Aizii ĩpishaan dono'o naa unao na'ii, mana'a utaria'ana'a, oo udopiidina'ana'a udawatan dau'u na'apam nii udako'atin ĩparadan. 12 Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaminka'utan nii pugaru. Uruu ida'ana'o nii puaitapan na'apam nii pudako'atin pidannao paradan uruu dono."

Pidan di'itinpa'o pakapuraatanun dau'u

13 Aizii pidannao bii iki, bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Tiichaa, pudyuuda õ'inawuzu buutan kapam õidiwau nii, wuru di'iki'i aimaakan kida wadaru wa'akaniaz pamawakan idi."
14 Mazan Jesus kian pidan ati, "Kanom zaamatanii mooko õgaru buuta'o nii aimaakan patumaaka pugaru na'iki pu'inawuzu ati?" 15 Uruu idi powa'a zii koshan Jesus kian ipai pidannao ati, "Asaki'i, uzaudinapa pa'i. Aonaa kizi uaipaabi'ian na'iki una'azootapan pabi'inaaka sodi kida aimaakan. Usha'apanum kau'an kasha'apauzi-karu ida'an aonaa pidan ikodan konaukii-karu na'iki kaimana'o mashaapa-karu," ukian ĩ'ati.
16 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: "Kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a utaapanii udaru'o amazada, uzakapun wiizi kida. Uruu dono ipai upaoriba kida kaakan mad-owaaka kida pa'idiwaru. 17 Uruu idi udi'itinpan, na'iki ukian panyukunuu ii. 'Na'apa dii pa'i õsha'apatinan, aonaa na'iam nii õkasaba'uan õpaoriba aka kida.' 18 Udauna'an ukian panyukunuu ii. 'Õaitapa na'apam nii õsha'apatinan. Õso'obi'ian nii ipai wuru'u õsha'apauz dapunaa kidaz, õtoma kizi powa'a zii udaru kida'o manawun uwadaun nii. Uruu kaimana'o ni'i naa na'ii õkasaba'uan ipai õpaoriba aka, na'iki ipai ba'oran kaduz kida aimaakan. 19 Uruu dauna'an õkian nii õnyukunuu ii. Aizii kaina'a'a naa diri'i, diri'i wanyukunui, na'iki aimaakan kida kasaba'uu-kao. Turua'o nii õmashaapan u'ida'an kotua'iki, iriba'o nii wunu õdobatan u'ida'an. Aizii aona'o ni'i naa kanom dau'ati õdopian. Õna'an ni'i naa kabaunu'u, soo õaroapatinan naa, na'iki õtuzapatinan naa na'iki õkonaukiitinan ni'i naa karikaonan.'
20 "Mazan uruu dono Tominkaru kian u'ati. 'Mishi pugaru maaitapin-ka'o pidan. Aizii wuru wamarutan ida'a'a õso'otan nii punizowan na'iki pumawakan nii. Aizii ipai pupaoriba aka na'iki ipai aimaakan wuru'u pukasaba'uunii kidaz, kanoma'o ni'i naa zaamataz?' "
21 Udauna'an Jesus kian naa koshan pidannao ati, "Na'apa kapam wuru'u pidannao, di'itinpainaouz soo pakapuraatanun dau'u. Kaina'a diri'i'i naa ĩkasaba'uan papuraatan na'iki pasha'apauz kida diina'iti'o tannaa ni'i. Mazan Tominkaru tukapan ĩdyaun mapuraatan ziwunao nii, usha'apanum kau'an aonaa ĩsha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati."

Mana'a udopiidinauzo'o na'a, Tominkaru taan nii aimaakan u'ati (Matthew 6:25-34)

22 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aonaa ukaziwadapa'ana'a uzowau udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuza ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. 23 Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawu-nun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai. 24 Aushaa

udi'itapa watonao. Aonaa ĩpaowinan, aonaa ĩkasaba'uan papaoriba aka, aonaa ĩdapu nii oo aonaa ĩtoman kabaun kida pakasaba'uu kizi nii papaoriba aka. Mazan Tominkaru taapanii, na'iki upaapanii pa'an ipai ĩdyaun. Aitaniiman unao, powa'a'o zii umanawunun kotu'uznao ai.

25 "Turuu mani pidan ikodan pakakupa-kinaa nii kotua'iki zaa, padi'itinpan ida'an tuukii wuru dau'a'a aimaakan kidaz? 26 Aizii pumaturuukan an puikodan masakauda'u pukakupa-kinaa nii, pudi'itinpan ida'an kaziwa. Kandii nii mooko pukaziwadapa'azon zii puzowau ba'oran aimaakan kida dau'ati?

27 "Aushaa udi'itapa amazada ii aka'o soosoi, konaunam kida utukapa-kao. Padamata aonaa ĩkaudinan, aonaa ĩtoman pakamichan nii. Mazan õkowaadan nii unao ati, upu'u zii King Solomon, umanawun kida'o usha'apauz, umanawunu'o umashaapan. Mazan upu'u zii aonaa ukamichan konaunaman wuru kawanu'u konaunam kida'oraz soosoi. 28 Tominkaru taapanii na'iki ukakamichantapanii konaunam pinidi kida baara ii aka'o. Aizi'o putukapa'akan baara ii aka'o pinidi, kaiman na'iki ziwu. Mazan waikana'an ipai'o nii ukawaoda-kao, tikazi sharawaa-kao nii u'idi. Aona'o nii mooko Tominkaru saabaan na'iki ukakamichantan unao powa'a zii? Mishi unao masakauda'u sodi'o karikaonan umishidan. 29 Ukau'an aonaa ukaziwada'ana'a uzowau, udi'itinpan idi tuukii, uaitapa'azon idi kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza. 30 Soo wunaou'u maaitapa-ka'oraz mishi'o Tominkaru, ĩnao pa'an kaziwadapauzonao pazowau na'apa. Udaru Tominkaru, ipai uaitapan wuru'u uaipanuz na'apa kida'o aimaakan. 31 Mishi'oraiman udi'itinapa tuukii Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki umashaapa kaiman uparadan kawana'ati. Uruu idi utaan nii u'ati wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.

Na'apam kasha'apauzi-karu aokazi ii (Matthew 6:19-21)

32 "Õdainao, aonaa utaria'ana'a una'apauda'u sodin idi karikaonan. Konaukia'o nii pa'an udaru Tominkaru taan kaiman kida'o aimaakan unao ati, wuru'u zaamatainaouz uruu panaobanaa nii. 33 Usellia'a naa usha'apauz kida, utaa kizi puraata pataka'utinainao ati. Ukapuraatan kizi na'iki ukasha'apauz kizi aokazi ii pa'an. Na'ii aona'o nii pa'an uipaiuzon, na'iki aona'o pa'an koidimikinao koidapan wuru'u usha'apauz kidaz. Na'iki aona'o nii pa'an mazinao nikan wuru'u usha'apauziz. 34 Aizii na'iam an pidan taapan pasha'apauz, karikaonanu'o nii utaapan panyukunuu wuru di'iti'i, utaapa-kiziz pasha'apauz.

Zaudina'o poitorui

35 "Zaudinpa'a naa pa'i pumashaapa, pukaiwadapa'a naa pukamichan, na'iki tuudinpa'a naa putaapa puzadao. Na'iki maodapa'a naa putaapa pulampan. Panaadon masha'apakiika'o nii aimaakan sha'apa'akan. 36 Na'apa puzaudapatin, poitoruinao zaudapauzon kawan panaobanaa kaawan, mazidainao aroapa-kizi iki. Aizii ĩnaobanaa kaawan, udau-dauan paniinom, kadiman ĩda'ata'akan paniinom u'ati. 37 Kaimana'o nii manawun wunao nyukunuu'u poitoruinaouz, ĩnaobanaa ikodan idi ĩdyaun pokodapa, na'iki zaudinapa. Õkowaadan nii unao ati na'apam nii ĩnaobanaa sha'apatinan. Uso'otan dauna'an pachaakitan, udyuudan nii ĩsakanatan. Udauna'an umaokodan ni'i naa poitoruinao wanyukunuu nii miisa* baara'a. Na'iki udyuudan ni'i naa ĩaroopan. 38 Kaimana'o nii manawun poitoruinao nyukunuu, panaobanaa ikodan idi ĩdyaun zaudinapa, na'iki pokodapa, ukaawan pu'u tomun-zikon oo tomun-zikon dauna'an.

* **12:37** miisa: English ida'an, table.

39 “Aizii pidan kadapu'o aitapan an mani na'apainim koidimiki morotina'azon
padapu, aona'o nii uwa'akan padapu. Mazan una'ian nii uzaudapan oo uawunuu-
tapan, na'iki aona'o nii ukashaapan koidimiki shaazoan papaniinomiz na'iki aona'o
nii ukashaapan umorotan padapu nazo iti. 40 Aizii unao, na'apa'a naa pa'i kapam
umashaapa zaudinapa. Usha'apanum kau'an aona'o nii uaitapan na'apainim nii
Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Ukaawan nii umazaudinapakan pu'u.”

Poitoruinao daua'o (Matthew 24:45-51)

41 Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiwuru'u pukakuwaatinanuz
di'itinapa-kinai kuwai ida'an, soo waunao ati'o kaiwuru'u? Oo ipai'o baokopa waunao
na'iki pidannao ati'o kapam?”
42 Jesus kian u'ati, “Na'ia'oram poitorui zowaunaa kaina'a mishi'o ukaudinauzon
kaiman, izo'atiaaba'o, na'iki aitapaaba'o kapam. Uruu'o nii naobanai zaamata ka-
zowautapa'o nii ipai aimaakan, na'iki pidannao wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii.
Taapa'o nii kaiman ba'oran poitoruinao na'iki taa'o nii ĩwanyukunuu nii kaiman na'iki
patumaaka, wanyukunui maokodauzo-kao kawana'ati, na'apa panaobanaa aitan
kawana'ati u'ati. 43 Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu, unaobanaa kaawan
an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudinan, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa
dyuudanii kidaz usha'apatan. 44 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii
uawunuutapan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz.
45 “Mazan aizii wuru'u poitoruiz, zaamata-kariwaiz poitoruinao naobanaa nii, kian
an panyukunuu ii, ‘Ei, kotua'a naa õnaobanaa makon, atii di'i aonaa zii ukaawan.’ Uruu
dauna'an upataka'utan naa na'iki uba'izitapan naa wuru'u ba'oran poitoruinaouz,
daonaioranao na'iki zunnao. Aizii uruu, umashaapan uaroapatinan naa, utuzapatinan
naa, na'iki upo'idipan naa karikaonan. 46 Mazan bauda'apa kamoo unaobanaa kaawan
nii. Ukaawa'akan nii masha'apakiaka, poitoruinao naobanaa mazaudinapakan pu'u,
aona'o nii uaitapan panaobanaa kaawan. Uruu dono upataka'utan nii wuru'u poitoru-
inao naobanaaz tuukia'o ida'an manawun. Na'apa'o nii upataka'uta-kao pidannao
dikintapainao kawan, aona'oraz ĩmishida'azon.
47 “Aizii poitorui, wuru'u aitapa'oraz padamata ipai kanom panaobanaa aiapanii,
oo dyuudanii kida usha'apatan pa'ati. Mazan upu'u aonaa usha'apatinan sakita,
padyuuda-kao kawana'ati. Uruu dikin ii uba'izii-kao nii tuukii. 48 Mazan aizii poitorui,
aona'o uaitapan kanom panaobanaa aiapanii sha'apata-kao pa'ati, mazan upu'u kowas
utiwaan pasha'apatan aimaakan, mazan usha'apatanuzu pana'iti karikaonan. Aizii
usha'apatan idi aimaakan pana'iti, uba'izii-kao nii udikin ii masakauda'u. Aizii
na'apam udiri'in aimaakan taa-kao pidan sha'apatan nii, na'apa'o nii kapam uaiapa-
kao usha'apatan aimaakan, utaa-kao kawana'ati u'ati. Aizii pidan wuru'u taa-
kariwaiz u'ati powa'a zii aimaakan usha'apatan nii, powa'a'o nii zii kapam uaiapa-kao
usha'apatan aimaakan, utaa-kao kawana'ati u'ati.”

Jesus kaawan ubuutaaka-kida'anan pidannao (Matthew 10:34-36)

49 Jesus kian, “Õwa'atin da'ati'i, õdyuuda-kao idi õpu'ukada'anan tikazi imi'i baara
an. Kadimana'ora'a naa padamata õaipan õmaoda-kidanuz. 50 Na'iki kaina'a zii kapam
kasha'ora'o baiaapa-kida'azoo-kao õ'ati. Na'iki õapichauta-kida-kao nii ubaoko iti, pi-
dan apichauta-kida-kao kawan wunu baoko iti uchikaawunuu-kao dono. Kasha'ora
utaapan õnyukunuu, kadimana'ora'a naa padamata õaipan usha'apata'aka-kao, uipai
aka kizi'i naa. 51 Kanom uzauda-kidan õsha'apata'anan wuru'u õkaawanuz da'ati'i?
Õna'akan kaimana'o mashaapa-karu, pidannao mashaapa kizi kaiman baokopa wuru
amazada baara ana'a? Õkowaadan nii unao ati kanom dau'ati'o wuru'u õwa'atinuz.

Õwa'atin da'ati'i imi'i baara ati, aonaa õbaokopata'anan mani pidannao, mishi'oraiman õbuutaaka-kida'anan pa'an pidannao pairibannao kida ai. 52 Uruu idi pidannao buutaakapan ni'i naa pairibannao kida ai. Panaadon kaina'a baka'iauda'u pidannao mashaapainao baokopa paudainao tuma bauda'apa'o kabaun ida'a. Panaadon idikinauda'u'o nii pidannao ĩnao bii iki zaamatan õgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii wuru'u dya'utamainaouz to'oran ni'i naa ĩ'ati. Panaadon dya'utama'o nii ĩzaamatan õgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii wuru'u idikinauda'uinaouz to'oran nii ĩ'ati. 53 Na'iki daruinao to'ora-kizaitapan nii paudainao daonaioranao, õgaru dikin ii, panaadon ĩdainao kida'o nii to'ora-kizaitapa padarunao õgaru dikin ii. Na'iki daroinao to'ora-kizaitapan nii paudainao zunnao õgaru dikin ii. Panaadon ĩdainao zunnaou'o nii to'ora-kizaitapa padaronao. Na'iki zunnao to'ora-kizaitapan nii padinizonao õgaru dikin ii, panaadon ĩdinizonaou'o nii to'ora-kizaitapa paimauzonao, õgaru dikin ii."

Jesus kakinaowan pidannao, abatapainao ukuwaa (Matthew 16:2-3)

54 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao abatapainao ati, "Aizii na'apainim utukapan isha'iz marutadinan wakadapu iki, sariapa ukian. 'Akaa wa'ati wunu.' Atii kaawa mishi wunu. 55 Aizii na'apainim utukapan an awaru wa'atin udaba ikinapa. Uruu idi ukian nii, 'Akaa wiicha'o nii amazada aizii.' Atii wiicha mishi amazada na'apain. 56 Unao taapinpainao kaimana'o kaikini'i! Uaitapa ukowaadan aimaakan sha'apa'azon. Aizii utukapan ida'an isha'iz marutan uaitapa wunu wa'atin. Na'iki awaru ida'an, uaitapa amazada wiichan nii. Mazan kanom ni'o mooko aonaa uaitapan ukowaadan, kanom ni'o wuru'u õsha'apaapanuz aimaakan kida kai, da'ana'a imi'i baara an?"

Pidan saabaa-kidan pakasharutaakapan (Matthew 5:25-26)

57 Jesus kian koshan, "Kandii nii mooko aonaa uaitapan uaipan ati, na'apam aimaakan sha'apata-kao kaiman na'iki sakitapa? 58 Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawakidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa pusaabaa-kidan punyukunuu utuma. Aonaan an pusha'apatinan na'apa, mishi'o nii uawautan pugaru kootowapa-kidauzo pidan kanaapu iti. Udauna'an kootowapa-kidauzo pidan taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai iti. 59 Õkian pu'ati, puna'ian nii, atii pukawinipinaatan ipai daunuuda'u aiapa-kariwai pukodita-kinaa nii."

13

Pidannao zowii-kao

1 Uruu dono pidannao kaawan Jesus ida'ati, na'iki ĩkowaadan u'ati, na'apam Pilate zowii-kidauzon Galilee Baara ikiinao pidannao Tominkaru Dapu ii, ĩkawaodapan pu'u pa'uza Tominkaru ati. 2 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Kaiwuru'u ukakuwaapanuz õ'ati kaikapa'a, utiwaan ukowaadan õ'ati ĩmawakan kaikapa'a, pa'oian idi'o manawun tuukii, ba'oran Galilee Baara sannao ai? 3 Aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai, wuru'u ĩmawakanuz kaikapa'a. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam. 4 Aizii mani mooko taonawu'u, 18 pidannao mawakainaouz, dokoa'o kabaun dikian idi ĩdyaun Siloam ii, Jerusalem ia'oraz. Ĩ'oian idi'o manawun tuukii puaitapan ipai ba'oran Jerusalem sannao ai? 5 Õgaru, õkian aonaa pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai wuru'u kabaun zowianuz ĩdyaun. Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam," Jesus kian ĩ'ati.

Paoribai makaaka'azoo-ka'o daua'o

6 Jesus kowaadan di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: “Kaina'a pidan
paowa'o dizoo-karu uuda pazakapun ii. Fig kia'o udakota-kao. Atii ba'oran dono zii ka-
paoriba'o makon na'iti, utukapa'anan naa papaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa
uikodan papaoriba aka. Ba'oran dono umakon koshan. Atii na'apa umako'anpan
aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. 7 Uruu idi ukian papaoriba taapiki ati. ‘Aizii
idikinauda'u'u naa wunu õawunuuta'anpan õpaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa zii
õikodauzon u'aka. Ukau'an, aizii pubarota'a naa pa'i ukadunaa. Aonaa kanom ni'i naa
utaapa-kao, madiwautapaka'a naa manawun uzaamatapan zakapu baara.’ 8 Mazan
paoribai taapiki kian. ‘Marina'a zii shoman una'an bauda'apa'a naa wunu. Õsaabaan
niiz kaiman, na'iki õkichadan nii uoroda an õkaboota kizi nii tapi'iza diki, uziwu-kinaa
nii, panaadon uruu dauna'an kaaka'o niiz. 9 Aizii ukaakan an ba'oran wunu kaimana'o
nii una'an. Mazan aizii, umakaakakan an uruu turua'a naa pa'an ubarota'aka-kao,’
ukian.”

Jesus saabaanii zun daua'o

10 Bauda'apa kamoo Jesus kakuwaapatinan Jewnao ati, synagogue ii, Sookapa-karu
Kamoon dono. 11 Uruu dono na'ia'o zun, oia'o doronai zaamatapanii. 18 wunu
odawu'u koraudinpan, aonaa na'apam kowas osakitapadinan. 12 Aizii Jesus tukapan
oroo, sariapa ukian o'ati, “Õdadakoo, aizii õso'otan purinaa pu'ai.” 13 Udauna'an
upishata'akan naa oroo, sariapa kowas odawu'u sakitapadina'akan. Tuukii okonaukii-
kidan Tominkaru.

14 Uruu idi tuukii kazowautapa'o synagogue to'oran, patukapan idi Jesus kaku-
dan wuru'u zunaz Sookapa-karu Kamoon dono. Udauna'an wuru'u kazowautapa'o
choochiapa-karu kian ipai pidannao ati, “Kaina'a 6 kamoo taa-kao, pidan kaudin-kinaa
nii. Ukau'an uwa'ati uruu dono uaipan an ukakuda-kao urinaa ai. Mazan Sookapa-karu
Kamoon dono aonaa turuu uwa'atin,” ukian.

15 Sariapa Jesus dako'atin uparadan, na'iki ukian ĩ'ati, “Unao taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i! Aonaa mooko ubuzuutauzon na'iki uawautauzon ubooin,
oo ukawaron wunu di'iti, ĩtuza'azon an wunu Sookapa-karu Kamoon dono? 16 Aizii
mani mooko aoro'o Abraham takaan-daunuzo, Satan watudapaniaz 18 wunu? Aonaa
mooko kapam turuu obuzuuta-kao Sookapa-karu Kamoon dono?” 17 Tuukii pidannao
dakoopainao Jesus ba'azoinpan, paabatan idi uparadan na'apa. Aizii ba'orainao
tuukii pa'an ĩkonaukii-kidan patukapan ipai wuru'u Jesus sha'apatanuz kaiman kida'o
manawun aimaakan.

Jesus kowaadan dya'utam kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u (Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Jesus kian pidannao ati, “Kanom kawan dii Tominkaru naobanai-tinan, na'apa dii
pa'i õkowaadanuz?”

19 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Aizii
pidan paowan duusodi'o mustard uuda pazakapun ii. Udauna'an usoda'akan naa
udaru na'apa zakapu ii aka'o paoribai kida doko'an kawan, atii kotu'uznao wa'atin
ĩtoma'anan naa pashimaka nii uwaoda kadu'an kida.”

20 Udauna'an ukian koshan ĩ'ati, “Kanom kawan dii õkainaabatan Tominkaru
naobanai-tinan. Na'apa dii pa'i õkowaadanuz?” 21 Uruu idi ukian, “Kaikapa'o kawanu'o
wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz. Na'apa zun tomauzon kawanu'o bread. Ozaa-
matan masakauda'u poroom basii zo'ati, udauna'an omuudan masakauda'u yeast
upooda-kinaa nii, masakauda'u dauna'an upooda'akan naa udaru.”

Mazowa'o paniinom daua'o (Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, utominapa-kidaanan pidannao wuru'u
udaru kida'o na'iki duusodi kida'o wiizainao kawana'ati. 23 Bauda'apa pidan na'ii
pishaan Jesus, “Naobanai, na'apauda'um sodi'o nii karikaonan pidannao kazannaati-
nan papataka'uta-kao ai pa'oian dikin ii?” ukian.
Sariapa Jesus kian ipai abatapainao ati. 24 “Ma'ozaka'a naa pa'i utiwain, umorota
kizi wuru ida'ana'a mazowa'oraz paniinom. Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao
tiwaan pamorotan na'an, mazan aona'o nii ĩturuan ĩmorotan. 25 Usha'apanum kau'an
ukaawan nii na'iti, kadapu'o tarata'akan pu'a'a naa papaniinomiz. Uruu idi una'ian ni'i
naa ukadishitapan paniba ii, udau-daupan naa paniinom, na'iki ukian nii, ‘Naobanai,
puda'ata paniinom wa'ati.’ Mazan naobanai kian nii u'ati. ‘Aonaa õaitapan unao, aonaa
õaitapan na'iki'oram uwa'atin.’ 26 Uruu idi unao kian nii u'ati. ‘Waaroopauzonii na'iki
watuzauzonii sha'atii putuma. Na'ii aka sha'atii pukakuwaapatinauzon wawiizi ii aka.’
27 Mazan ukian nii koshan unao ati. ‘Õkii sha'atii u'ati, aonaa õaitapan unao, aonaa
õaitapan na'iki'oram uwa'atin. Ukau'an umako õ'ai di'iki'i, ipai unao sha'apaapauzonao
oia'o.’ 28 Tuukia'o nii udopian, uzaadan nii tuukii na'iki ukuzowan nii uudako,
utukapan an Abraham, Isaac, Jacob, na'iki ipai kotua'o Tominkaru prophetinnao,
mashaapan kaiman Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, uwa'aka-kao pu'a'a naa paniba
ii. 29 Uruu dono iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao wa'atin waoko iki, wakadapu
iki, na'iki wadabaazi iki kanaapu kida. Na'iki ĩsakanatan nii konaukia'o aroapa-karu
ida'ati, wuru'u Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ia'oraz. 30 Uruu dono, pidannao aona'o
ĩtaapa-kao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao. Na'iki
pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kao umanawunu'o nii
pa'an,” Jesus kian ĩ'ati.

Jesus kasha'ora-kidan Jerusalem sannao (Matthew 23:37-39)

31 Na'apain Jesus kakuwaapatinan dono, pabi'i kida Phariseenao wa'atin Jesus
ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Pumako pa'i di'iki'i wawiizi iki. Pumako ba'oran wiizai iti,
usha'apanum kau'an naobanai Herod dakotan pazowii-kidan pugaru.”
32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Umako Herod di'iti, taapina'oraz aitapa'o nii. Ukowaada
u'ati õkian, õso'oopan nii oia'o doronainao pidannao di'iki, na'iki õkakudan nii pidannao
kida parinaa ai. Õkaudinan nii aizii, waikana'an, na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a,
uruu õka'iita'akan naa õkaudin-kizi. Kii pa'i ukowaada u'ati õparadan. 33 Upu'a'o nii
mazan õdobatapaanan aizii, waikana'an, na'iki ba'oran kamoo. Aonaa turuu Tominkaru
prophetin zowii-kao na'iam karikaonan, mazan uzowii-kao nii soo Jerusalem ii.”
34 Aizii di'i kaikapa Jesus paradan wiizai Jerusalem ati'i. Ukian, “Jerusalem,
Jerusalem, pugaru di'ikiinao pidannao zowiipauzonii Tominkaru prophetinnao. Na'iki
ĩnao zowiauzonii paboori idi pidannao dyuuda-kariwainaouz kakuwaapa'anan ĩ'ati.
Tuukia'o padamata õaipauzon õdokobatan ipai baokopa pidannao, wuru'u mashaa-
painaouz pu'ida'a, na'apa kuruku kasaba'ukan kawan paudainao pakutuba waranu'u.
Mazan aonaa ĩkashaapina'azon õ'ati. 35 Uruu idi Tominkaru muudan naa ĩdyaun na'iki
aona'o ni'i naa powa'a unyukunuupan wuru'u kabaun ĩtoriinapa kiziz. Na'iki õkowaadan
nii aimaakan mishi'o, aona'o nii powa'a ĩtukapan õgaru, atii diina'iti'i, ĩkian dono'o nii
zii õdau'an, ‘Marii Tominkaru kaimanan, wuru ati'i Naobanaiz, kaawa'oraz uaipan
kawana'ati.’ ”

14

Jesus kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono

1 Bauda'apa kamoo Jesus makon uaroopa'anan Pharisee dapu iti, uruu kazowau-
tapa'o pamin-Phariseennao. Aizii wuru'u uaroopa'ananuz Sookapa-karu Kamoon

dono'o. Uruu idi na'ia'a naa pidannao di'itapan Jesus kaimanaiman, ĩtukapa'azon usha'apatan aimaakan. 2 Upu'a'a naa pidan poodapa'o utaba'u, na'iki uanoba wa'atin Jesus ida'ati. 3 Sariapa Jesus kian wunao ati'i, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao ati. Ukian ĩ'ati, "Na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati dyuudan sha'apatin-karu? Ukashaapa wakakudan karina'o pidan Sookapa-karu Kamoon dono, oo aonaa?" 4 Mazan aonaa bauda'apa pidan dako'atin Jesus paradan. Udauna'an upishata'akan naa wuru'u pidanaz, sariapa ukakuda'akan. Udauna'an udyuudan naa umakon.

5 Uruu dauna'an ukian naa koshan pidannao ati, "Aizii mani di'i unao dani, oo utapi'izan waotan an munapo'o mowa'un shaawata, aonaa mani uso'otanuzu Sookapa-karu Kamoon dono?" 6 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam padako'atin Jesus paradan.

Pidan morowautapa'o na'iki kadapu'o daua'o

7 Jesus tukapan pabi'i kida pidannao tuukii ĩaipan pasakanatan umanawun kida'o tabai ida'a. Uruu idi uparadan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati: 8 "Na'apainim udapada-kao dono aroopa'o nii mazidainao di'iti, mana'a usakanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a. Panaadon kaina'a kadapu'o dapadan umanawun kidainao pidannao powa'a'o zii u'ai. 9 Udauna'an kadapu'o, wuru'u dapada'oraz unao wa'atin nii u'ida'ati na'iki ukian nii u'ati, 'Marii pa'an arawu sakanatan da'a'a,' ukian nii. Uruu idi usakanatan ni'i naa na'iam karikaonan. Uruu ida'an uba'azootin-kida-kao. 10 Ukau'an na'apainim udapada-kao dono, mana'a usakanata'ana'a umanawun kida'o tabai ida'a, mishi'oraiman usakanata pana'itinapu. Aizii kadapu'o wuru'u dapada'oraz unao, utukapan idi usakanatapan na'ii, ukian nii u'ati. 'Da'ati pa'an puwa'ati'i õpaonaru, pusakanata kizi umanawunu'o tabai ida'a.' Uruu idi ipai'o nii pidannao tukapan putaapa-kao umanawunu'o nii. 11 Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao."

12 Udauna'an Jesus kian aroapa-kida'o ati paugaru, "Na'apainim putoman an aroapa-karu, aonaa pudapada'ana'a pupaonarunao, na'iki pu'inawuzunao, oo puiribannao, na'iki kapuraatan kidainao pidannao wuru'u pudapu dazaba an kidainaouz. Usha'apanum kau'an ĩnao na'apa'o nii kapam ĩaroapa-kidan pugaru, uruu na'apa'o ida'an ĩkawinipinaatan wuru'u paaroopauzonuz pu'ida'a. 13 Mazan na'apainim putoman an aroapa-karu, pudapada mapuraataniinao, u'achoonnao,* na'iki machi'ika-kainao, na'iki ushaawunnao. 14 Una'apan dono, konaukia'o nii pugaru. Usha'apanum kau'an aona'o nii kowas ĩka'iitan pakawadauntan wuru'u paaroapa-kida-kaoaz. Mazan Tominkaru kawinipinaatan nii pa'an pugaru diina'iti'i, ukadishita-kidan dono mawakainao pidannao, wuru'u izo'atiinao kidaz uparadan."

Jesus kakuwaapan tuubaru'o aroapa-karu dau'u (Matthew 22:1-10)

15 Aizii bauda'apa pidan Jesus min-aroapatinan, uabatan idi wuru'u Jesus paradanuz kaikapa'a, sariapa ukian Jesus ati, "Konaukia'o nii zii manawun pidannao, ĩaroapa-kida-kao dono Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii."

16 Mazan Jesus kian u'ati, "Baukapaiman pidan toman udaru'o aroapa-karu, udapada iriba pidannao. 17 Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa, udyuudan naa papoitoru dapadankan dapada-kariwainao pidannao, marii kizi'i naa ipai ĩwa'atin, ĩaroapanaka kizi'i naa. 18 Mazan ipai dapada-kariwainao pidannao, kaina'a ĩparadan kida.

---

* **14:13** u'achoonnao: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

“Kiwiini'o kian poitorui ati, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Kaina'a pa'i õtorian zakapu, ukau'an õmako'ozon na'iti wuru'u õawunuutanka'azoonuz. Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’
19 “Ba'oran kian u'ati, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Kaina'a pa'i õtorian 10 boinao, kaudinainao nii zakapu ii. Ukau'an õmakon wuru'u õtiwaa'anan naa ĩkaudinaaban. Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’
20 “Ba'oran kian, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Diiki'i zii pa'i õmazida'akanu'u. Uruu idi aonaa õturuudinan õmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’
21 “Udauna'an poitorui kiwa'akan naa, na'iki ukowaada ipai panaobanaa ati wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi tuukii unaobanaa to'oran. Udauna'an ukian papoitoru ati. ‘Kadiman, aizii õaiapa pumakon ipai kazoo kida'o dunapo kawana'ati na'iki mazoo kida'o dunapo kawana'ati wuru'u donoi an kida'oraz. Punanaka kizi da'ati wuru'u mapuraataniinao kida pidannao, machi'ika-kainao, ushaawunnao, na'iki tokooza'uupainao kida.’
22 “Uruu idi poitorui makon padyuuda-kao kawana'ati. Udauna'an ukaawan naa, na'iki ukian panaobanaa ati. ‘Kaina'a'a naa õkaawa-kidan pidannao puparadan kawana'ati, mazan kaina'a zii tabai mawazoo kida'o.’
23 “Uruu idi naobanai kian papoitoru ati. ‘Aizii pumako na'iki pukora'uu donoi tokon ii aka, na'iki donoi dawun ii aka puna'aka kizi pidannao da'ati'i wuru'u mashaapainao kidaz na'ii'aka. Marii ĩkawazootan õdapu paida.’
24 “Pidannao kaawan dauna'an, naobanai kian. ‘Aizii õkian nii unao ati, aona'o nii bauda'apa pidan, wuru'u dapada-kariwainaouz padamata mawa'ati'izoo-kainaouz, tiwaan õwanyukunuu idionaa, aonaa masakauda'u,’ ukian ĩ'ati.”

Di'itinapa-karu kiwiin kaudin-karu ua'ii Jesus ati (Matthew 5:13; 10:37-38; Mark 9:50)

25 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao makon kasaba'u-kasaba'uan Jesus dawu'ati. Pamakopa-kizi an, Jesus mashaadinaanan, na'iki ukian ĩ'ati. 26 “Na'ia'oram pidan tominpa'o na'iki aipina'o õpoitoru nii, mazan tuukia'o manawun umarainpan pairibannao, padaro, paudaiaro, paudainao, pa'inawuzunao na'iki padadakoonao pamarainpan ai õgaru, na'iki tuukia'o umarainpan pamashaapan kaiman oo tuukia'o ukarodinpan, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan õtuma. 27 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,† aonaa turuu uda'anan na'iki ukaudinan õtuma. Aizii na'ia'oram pidan aona'o uaipan pazowii-kao õgaru dikin ii, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan õtuma.
28 “Na'ia'oram bauda'apa pidan unao bii'i kaida'a'a, toma'o udaru'o kabaun, pamadi'itapakan pu'u na'apauda'um nii puraata pakaiwaan patoma-kinaa nii na'iki paipai-kinaa nii wuru'u padapuz? 29 Mazan pamadi'itinapakan pu'u, upu'u zii utoman kabaun wiizi nii, na'iki usakita'akan naa kabaun toronnaa kida nii. Mazan aona'a naa uka'iitan paipaian wuru'u kabaun patoma'azooniaz. Aizii ipai pidannao dobaapainao kida na'an, pakawan zii ĩtukapan utoron kida sakitinpan. Uruu idi ĩbanikiitan niizu, na'iki ĩshaazootinan nii wuru dau'a'a pidan toma'azo'oraz padamata kabaun. 30 Na'iki ĩkian nii udau'an. ‘Akaa, kotua'a naa arawu sakitan padapu toronna'a, atii di'i aonaa zii usha'apatauanuz, aonaa na'apainim nii uipaianuz’ ĩkian nii udau'an.
31 “Aizii mani, king dakotan an pamizaataakapan, na'iki kaina'a 10,000 usoldyaannao. Umizaataakapa'azon ba'oran king tuma. Aizii wuru'u ba'oran king ida'a 20,000 soldyaanao, powa'a'o zii manawun ĩiriban usoldyaannao ai. Aona'o nii mani mooko usakanatan na'iki udi'itinpan kiwiin pamizaataakapan ua'ii, utukapa kizi paturuan na'iki paka'iitan pamizaataakapan ba'oran king tuma, dobata'o zii usoldyaannao

† **14:27** una'aka'azon pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

pa'ai? 32 Aizii uaitapan an pamaturuukan utuma, sariaapa'o nii udyuuda-kidan
paparadan ba'oran king di'iti umunapon pu'u zii, ukowaada-kidan u'ati aona'a naa
umizaataakapa'azon, mazan ĩkaimanaaka kizi'i naa powaa iti."
33 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Na'apa kapam pidan kaudina'azon an õ'ati.
Marii udi'itinpan kiwiin. Aizii uwa'aka'azon an mishi wuru'u pamarainapanii kidaz,
pairibannao na'iki ipai aimaakan kida. Na'apa'o pidan turuu pa'an ukaudinan õ'ati.
34 "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, aonaa na'apam
ukuzubaa-kao powaa iti. 35 Uruu idi aonaa powa'a ukaimanan, atii paoribai di'iti,
aonaa ukaimanan. Uruu idi ukaboota'aka-kao ni'i naa. Pukakinaon an puabata'a naa
kakinaorii!"

15

Waziwadina'o kaznizo daua'o (Matthew 18:12-14)

1 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki
ba'oran oiainao pidannao kaawan ĩabata'anan Jesus kuwaa. 2 Uruu idi Phariseenao,
na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnao kadakoinpan
pa'atiaaka kida Jesus dau'u. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz: "Arawu naubaa zii pidan-
nao kaawan pa'ida'ati'i, wuru'u aitapa-kariwainao kidaz ĩsha'apaapan dikauda kida'o
aimaakan, atii uaroapa zii ĩtuma," ĩkian.
3 Sariapa Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai ida'an ĩ'ati. Kaikapa'o wuru'u
ukianuz. 4 "Dii mani unao aroapatin-kidan an 100 u'uza kaznizonao baara ii
aka, aizii mani bauda'apa kaznizo waziwadinan pairibannao ai. Na'apa dii mani
pusha'apatinan? Aonaa mani puwa'aka'akan na'ii ipai daunuuda'u wuru'u iribainaouz
kaznizonao, pudawata'anan idi wuru'u bauda'apa'oraz kaznizo waziwadinan? Mishi
pudawatinan nii udau'u di'ii'aka'a atii puikodanuzu. 5 Aizii puikodan idi wuru'u
waziwadina'oraz kaznizo, tuukii pukonaukii-kidanuz na'iki sariapa pudokobatanuz.
6 Udauna'an pudokobatan naaz atii pudapu iti. Aizii pukaawan sariapa pudapada-
kidan pupaonarunao, na'iki pudapu dazaba an kidainao pidannao, na'iki pukian ĩ'ati.
'Tuukii manawun õkonaukian aizii, usha'apanum kau'an õikodan idi õ'uza waziwadina'o
pairibannao ai. Ukau'an õaipan aizii wakonaukian baokopa.'
7 "Aizii õkowaada'azon aimaakan unao ati. Tuukia'o nii manawun konaukii-karu
aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai. Wunao konaukii-kida-kao
aia'a, iribainaouz pidannao, aona'oraz naa ĩ'itiiman kanom ai patanawatinan powa'a."

Zuna waziwada'o papuraatan

8 Jesus kian koshan, "Aizii mani zun tiwa'o padiri'idan papuraatan sodi kida.
Kaina'a'a naa okasaba'ukan 10 wizi'i kida'o puraata.* Bauda'apa kamoo odobaa-kidan
na'iki owaziwadan bauda'apa papuraatan. Na'apam nii puaitapan osha'apatinan?
Sariaapa'o nii osuuan palampan odorotan wuru'u puraataz, udauna'an oparauan nii
ipai padapu nazoo, odorotan papuraatan kaimanaiman ipai kabaun nazo an, atii
oikodanuzu. 9 Aizii oikodan dauna'anazu, sariapa odapadan baokopa papaonarunao,
na'iki pidannao wuru'u padapu dazaba an kida'oraz ĩmashaapan. Uruu idi okian
ĩ'ati. 'Tuukii manawun õkonaukian aizii, õikodan idi õwaziwada nii õpuraatan. Õaiapa
baokopa ukonaukian õtuma aizii.' " 10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii õkowaadan nii
u'ati aimaakan. Na'apa'o nii kapam Tominkaru angelinnao konaukian tuukii aokazi
ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai."

Pidan konaukii-kidan paudani kaawan powaa ati

* **15:8** 10 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

11 Udauna'an powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a pidan dya'utama'o udainao
daonaioranao. 12 Aizii dawu'ichan kian padaru ati. ‘Paapaa, kai'i naa õaipan
putaan õ'ati aimaakan kida, na'iki pusha'apauz kida, wuru'u õzaamatan ni'oraz kida
pumawakan dauna'an.’ Uruu idi ĩdaru buutan naa ĩkawana'ati ipai wuru'u pazaamat-
apanii kidaz amazada, na'iki uzainao, na'iki ipai ba'oran aimaakan kida, ubuutan
naaz ĩkawana'ati. 13 Aonaa zii na'apauda'um kamoo dobatan, uru'u naa udani wuru'u
udawu'ichanuz sellia'akan naa ipai amazada, na'iki ba'oran aimaakan kida, wuru'u
buuta-kariwaiz pa'ati. Uruu dauna'an, umakon naa munapo, munapo ba'oran wiizai
iti. Una'aka ipai daunuuda'u papuraatan wuru'u taa-kariwai kidaz usha'apauz winip-
inaa nii. Na'ii aka'a naa umashaapan, ukaiwaan naa na'iki ukabootan naa papuraatan
madoronaa-daun. 14 Aizii uipaian dauna'an kaiman-daun papuraatan, uru'u naa za-
mazi kaawan tuukii, uruu wiizai di'ii'aka. Aizii uruu udopian naa, aona'a naa uikodan
pawanyukunuu nii. 15 Uruu idi umakon pidan na'ii san di'iti, na'iki upishaan naa
pakaudin-kizi nii u'ati. Uruu idi pidan zaamatan naa uruu taapa'o nii pa'uza kooshinao.
16 Na'ia'a naa ukaudinan, na'iki una'azootapan naa kooshinao wanyukunuu idionaa
kida. Kia'azoo uaipan panikan abaapa wuru'u kooshinao wanyukunuu idionaa kidaz.
Mazan aonaa kanom taan uwanyukunuu nii.

17 “Bauda'apa kamoo udi'itinpan, uruu idi ukian paaipan ati, ‘Na'apauda'um kaina'a
õdaru poitorunao? Ĩnao karikaonan pa'an ĩwanyukunuu taa-kao, na'iki ĩaroopan nii
abaapa, atii kaina'a'o nii zii ĩwanyukunuu wa'akun kida. Aizii kaina'a õgaru da'ana'a
õpataka'utinan atii na'apa'o nii õmawakan õzamazin idi. 18 Õkiwan ni'i naa mooko powaa iti
õdaru di'iti, na'iki õkian nii u'ati, “Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru
ati, na'iki pugaru ati. 19 Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii, mazan
aizii putaapa'a naa õgaru, na'apa putaapauzon kawan pupoitorunao.” Õkian nii õdaru
ati,’ ukian. 20 Uruu idi ukadishitan, mazan umako'okan naa. Na'iki'i naa umakon
atii umaonapatan. Munapo zii udaru tukapan uwa'atin dunapota. Tuukii ukamunan-
kidanuzu. Uruu idi sariapa umakon u'idi'iti, kadimana'o ida'an. Ukaawan paudani
di'iti, sariapa udokobatanuzu na'iki ukissitanuzu pakaozoo ati. 21 Aizii udani kian
u'ati. ‘Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati.
Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii.’ 22 Mazan sariapa udaru
dapadan papoitorunao na'iki ukian ĩ'ati. ‘Kadiman, una'aka umanawunu'o kamicha
ukaiwadan nii, na'iki una'aka ka'usabai u'ati, na'iki una'aka kapam dazkidii ukai-
wadan nii. 23 Udauna'an umako pa'i uzowiinaka kizi kakiwini'o tapi'iza, waaroapa
kizi aizii, na'iki wakonaukii kizi baokopa. 24 Usha'apanum kau'an, di'oraz õdani
mainaabatina'ora'a naa, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o
wa'ai, mazan masha'apakiaka ukaawan na'iki uikodin waunao powaa ati.’ Aizii
poitoruinao sha'apatan dauna'an ipai aimaakan, uru'u naa ĩaroopan.

25 “Aizii ba'oran udani, wuru'u tunarunaouz, mako'o zakapu iti uruu na'apain.
Udauna'an upadantan naa, aizii umaonapatan pu'a'a naa padapu ati, uabata shamoro
aran, na'iki pidannao konaupan. 26 Uruu idi udapadan bauda'apa poitorui na'iki
upishaan uruu. ‘Kanom kaiwuru'u kainao sha'apaapaniazu'u?’ ukian u'ati. 27 Poitorui
kian u'ati. ‘Kaina'a pu'inawuzu kaawan powaa ati. Uruu idi pudaru zowii-kidan
tapi'iza ukakiwinidapaniaz aroapa-kinai nii. Usha'apanum kau'an ukonaukii-kidan
idi ukaawan kaiman powaa ati, aonaa kanom sha'apan u'ati.’ 28 Mazan tuukii
uto'oran, uruu idi aonaa umorotan kabaun nazo iti. Sariapa udaru makon u'idi'iti,
na'iki tuukii uaipan pamorota-kidanuz kabaun nazo iti. 29 Mazan sariapa udani
dako'atiautapa'akan uparadan. Ukian padaru ati. ‘Kotua'iki'i naa õkaudinan pu'ati,
na'apa poitorui kawan, na'iki aonaa na'apainim zii õdikintapauzon puparadan, oo
õmasha'apatakan pudyuudanii õsha'apatan. Mazan upu'u zii aonaa zoobaba puzowiau-

zon boogi† õ'ati, õkonaunamadin-kinaa nii õpaonarunao tuma. 30 Mazan aizii dii pudani kaawan, mainaabata'o kaiman-daun aimaakan wuru'u putaanii kidaz u'ati. Ukabootan puraata soo madoronaa-ziiwanao zunnao‡ dau'ati. Mazan aizii di'i ukaawan idi, puzowii-kidan kakiwini'o tapi'iza.'

31 " 'Õdani,' udaru kian u'ati. 'Mishi pugaru karikaonan puna'an õtuma, ukau'an ipai daunuuda'u wuru'u aimaakan õtaapanii kidaz, pu'idiwau pa'idiwaru wuru'u. 32 Mazan aonaa turuu wamakonaukii-kidakan wuru'u pu'inawuzu kaawanuz. Usha'apanum kau'an mainaabatina'o uruu, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o, mazan masha'apakiaka ukaawan powaa ati wa'ida'ati.' "

16

Poitorui aitapa'o pasha'apatinan diina'iti'o tannaa nii

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kaina'a bauda'apa pidan kapuraatanu'o, na'iki kaina'a upoitoru awunuutapa'o ipai utaapanii kida aimaakan, na'iki uruu ati'o nii aimaakan kida kawinipinaata-kao. Bauda'apa kamoo, naobanai abatan papoitoru kaiwaapan, puraata mainaaba-daun. 2 Uruu idi udapada-kidanuzu na'iki ukian u'ati. 'Mishii, na'apa'oram kuwai kaiwuru'u õabataniaz pudau'an. Na'apa dii pusha'apaapan õpuraatan? Aizii õaiapa õtukapan kaiman-daun pusaadanii kida aimaakan pukaaritan ida'a. Na'iki ipai õaipan pusaadan na'apauda'um kaina'a aimaakan kida, na'iki õpuraatan. Õaiapa õtukapan ipai aimaakan patumaaka. Usha'apanum kau'an uruu dauna'an, aonaa powa'a õaipan pukaudinan õ'ati oo aona'o ni'i naa powa'a pukazowautapan aimaakan wuru'u õtaapanii kidaz.'

3 "Uruu idi poitorui di'itinpan, na'iki ukian paaipan ati. 'Akarachii, aizii õnaobanaa muuda-kida'azon õgaru õkaudin-kizi ai. Na'apa dii pa'i õsha'apatinan? Asaki'i. Aonaa pa'i õturuan õkaudinan dadara'o kaudin-kizai dau'u, aonaa õka'iitan õkichadan imi'i. Na'iki õgaru naobanai-tinpauzo, aonaa õka'iitan õpishautan aimaakan pidannao ai, kakiba'azonna'o ni'i naa õna'apainpan an.' 4 Uruu idi udi'itinpan tuukii. Udauna'an ukian, 'Aizii õaitapa na'apam nii õsha'apatinan. Õkapaonarutinan nii kai, aizii pa'i õnaobanaa kabootan dono'o naa õgaru õkaudin-kizi ai, kaina'a'o nii õpaonarunao, kamunanu'o nii õ'ati, na'iki morota-kida'o nii õgaru padapu iti,' ukian.

5 "Udauna'an udapadan naa bauda'apa kida pidannao wuru'u mawinipinaatapainao kidaz unaobanaa, na'iki upishaan naa ĩdyaun. Kiwiini'o pidan ati ukian. 'Na'apauda'um dii pumawinipinaatapan õnaobanaa?' 6 '100 moto kiwinii õmawinipinaatapan u'ai,' ukian u'ati. Uruu idi uso'otan uadowanchin kaaritannaa. Na'iki ukian u'ati. 'Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz. Mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 50 karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a, naobanai tukapan nii.'

7 "Udauna'an upishaan naa ba'oran. 'Pugaru mani, na'apauda'um pumawinipinaatapan õnaobanaa?' Ukian, 'Õgaru, 100 saako poroom, õmawinipinaatapan u'ai.' Uruu idi uso'otan koshan uadowanchin kaaritannaa na'iki ukian. 'Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz, mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo 80 saako karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a kaarita ida'a, naobanai tukapan nii.'

8 "Uruu idi naobanai kian dikauda'o papoitoru dau'an. 'Uaitapa mishi na'apam padi'itinpan na'iki uaitapa na'apam pakaiwainan diina'iti'o tannaa nii.' " Jesus kian koshan, "Pidannao di'itinpauzonao soo pakapuraatanun dau'u, ĩaitapa pa'an na'apam

† **15:29** boogi: English ida'an, goat. ‡ **15:30** madoronaa-ziiwanao zunnao: ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

pakaiwainan, ĩaitapa na'apam pasha'apatan aimaakan pairibannao ati pakaimandinkinaa nii. Ĩaitapa pa'an na'apam pasha'apatan aimaakan, wunao aia'a pidannao mashaapainaouz Tominkaru ati."

9 Powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, "Marii kizi'i naa unao aitapan aizii na'apam ukaiwaan wuru'u uikodanii kidaz aimaakan. Uaitapa kizi na'apam ukaimandinan, na'iki ukapaonarutin utaapanii kida aimaakan ida'an. Na'iki diina'iti'i aonaan dono'o naa aimaakan kida na'iki puraata kaiwaa-kao, mazan kaina'a'o nii pa'an kamunanu'o nii pu'ati na'iki morota-kida'o nii pugaru karikaonanu'o mashaapa-kizai iti.

10 "Na'ia'oram pidan kaimana'o utaapan masakauda'u'o aimaakan taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam kaimana'o nii utaapan diri'i'o aimaakan taapa-kida-kao an pa'ati. Mazan aizii pidan aona'oraz utaapan kaiman aimaakan wuru'u masakauda'u'oraz taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam aona'o nii utaapan kaiman udaru'o aimaakan, wuru'u taapa-kida-kao an pa'ati. 11 Aizii unao, umaaitapakan an ukaiwaan oo utaapan kaiman sha'apauzii kai, ukau'an aona'o nii uturuan utaapan wuru'u kaimana'o, oo umanawun kida'o aimaakan taapa-kida-kariwai ni'oraz u'ati, diina'iti'i aokazi ii. 12 Aizii umataapakan idi kaiman ba'oran pidan sha'apauz kai, aonaa turuu kaimana'o oo umanawunu'o aimaakan taa-kao u'ati diina'iti'i, wuru'u u'idiwau ni'oraz padamata aokazi ii.

13 "Aonaa turuu poitorui kaudinan dya'utama'o naobanainao ati. Panaadon uto'orakizaitapan nii bauda'apa, na'iki umarainpan nii ba'oran. Kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa, na'iki ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an na'apa kapam kai, aonaa turuu pidan naobanaitapan Tominkaru na'iki puraata."

Ba'oran kida Jesus kakinaori (Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Aizii Phariseenao abatan idi wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz kaikapa'a, tuukii ĩbanikiitan wuru'u ukuwaa kidaz. Usha'apanum kau'an, ĩnao tuukii ĩmarainpan kapuraatan-karu. 15 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Unao manawun, kaimanainao pidannao kawanu'o uaipan utukapa-kao. Mazan Tominkaru aitapanii kaiman-daun unyukunuu. Aizii ipai aimaakan kida wuru'u umanawunu'oraz pidannao tukapan kai, mazan Tominkaru tukapan uruu kida aimaakan, madiwautapa-ka'o karikaonan.

16 "Aizii kakinaorii, wuru'u Moses saadauzonii kidaz kotua'a naa, na'iki wuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz, kaimana'o mashaapa-karu daua'o Tominkaru tuma. Uruu kida kuwai ma'ozaka ukowaadapauzo-kao, atii John Chikaawunuupauzo kaudinan di'iti. Uruu dauna'an Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan daua'o kowaadapa-kaoa'a naa ipai pidannao ati. Uruu idi tuukii padamata pidannao tiwaan pamorotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. 17 Masha'apanna'o nii pa'an aokazi na'iki imi'i baara mainaabatinan, mazan wuru'u kakinaorii paradannaa sodi kidaz, aona'o nii bauda'apa umainaabata-kao.

18 "Na'ia'oram pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran zun tuma, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan idi. Na'iki na'ia'oram daonaiora zaamatan paudaiaro nii wuru'u muuda-kariwaiz zun, utoman kapam oia'o paba'orantapan ida'an."

Pidan kapuraatanu'o na'iki Lazarus daua'o

19 Udauna'an Jesus kian naa koshan, "Baukapaiman kaina'a pidan kapuraatanu'o, na'iki umanawunu'o umashaapan. Ukamichan umanawun kida na'iki kawinipinaa kida'o pa'idiwaru. Na'iki uwanyukunuu nii toma-kao umanawun kida'o kapam.

20 "Aizii udapu korarannaa paniinomizinaa ii, kaina'a pataka'utina'o pidan sakanatapauzo na'ii. Aizii wuru'u pidanaz ipai'o umada kabishon, Lazarus kia'o u'uu. Ipai kamoo da'i una'akauzo-kao na'ati. 21 Una'azootina'anan kowas kapuraatanu'o

wanyukunuu unuba kida dau'an. Atii una'ian nii usakanatapan, arimarakanao pizoodapan naa ubisho kida umada ida'an.

22 "Bauda'apa kamoo Lazarus mawakan naa kowas. Mazan sariapa angelnao na'akan uruu aokazi iti. Uruu idi na'ia'a naa kaiman usakanatapan Abraham dazaba'a. Kadiman aka uruu dauna'an, kapuraatanu'o pidan mawakan naa kapam, na'iki udida-kao. 23 Uruu idi sariapa pa'an una'aka-kao oiainao pidannao mashaapa-kizi iti. Na'ia'a naa kapuraatanu'o pidan baiatan tuukii kaziwa'o.

"Aizii uawunuupan aokazi iti. Sariapa utukapan Abraham munapo, na'iki utukapa Lazarus sakanatapan udazaba'a. 24 Uruu idi ukadakon. 'Õdaru Abraham, pukamunankida õgaru, pudyuuda Lazarus damotan paka'u shuwu wunu di'iti, na'iki marii uwa'atin õ'ida'ati, uwadidii kizi õninoba. Usha'apanum kau'an tuukii manawun õbaiatan wiicha'o, õmashaapan idi tikazi wu'u.'

25 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Õdani, pukakupan dono puaitapa na'apam pumashaapan kaiman konaukii, na'iki ipai aimaakan pu'ida'a. Mazan Lazarus uruu dono upataka'utinan, aonaa kanom nii u'ida'a. Mazan aizii kaimana'a naa na'iki konaukii pa'an umashaapan da'a'a, pupataka'utinan pu'u, na'iki pubaiatan pu'u kaziwa'o na'ii. 26 Na'iki aonaa na'apam wakaminka'utan pugaru, diina'a kazowa'o, na'iki munapo'o manawun ka'unaru awautapa'o pugaru wa'ai. Aonaa na'apam pidan makon di'iki'i, pugaru di'iti. Na'iki aonaa na'apam kapam pidan wa'atin da'ati'i pugaru di'iki,' ukian u'ati.

27 "Uruu idi kapuraatanu'o kian, 'Õdaru Abraham, pudyuuda mooko pa'i Lazarus õdaru dapu iti, õiribannao di'iti. 28 Kaina'ii kai baka'iauda'u õ'inawuzunao. Marii kizi ukakinaowankan ĩdyaun ĩtanawatin kizi pa'oian ai, aonaa kizi ĩwa'atin pamawakan dauna'an da'ati'i, pataka'utin-kizai ida'ati.'

29 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Kaina'a Moses saadanii na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kakinaorii kida kaarita ida'a. Marii ĩabatan na'iki ĩizo'atin wuru'u parada-karu kidaz.'

30 "Mazan kapuraatanu'o pidan kian. 'Õdaru Abraham, upu'u aona'o nii ĩabata'azon wuru'u parada-karu kidaz. Mazan aizii pidan mawaka'o na'iki tukapa'o wuru'u pataka'utin-kizaiz kadishita-kida-kao an, kakuwaapa'ana'o nii ĩ'idi'iti, sariaapa'o nii pa'an ĩmishidan ukuwaa, na'iki ĩtanawatinan nii pa'oian ai.'

31 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Aizii ĩmaabata'azookan an kakinaorii wuru'u Moses, na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, ukau'an na'apa'o nii kapam, aona'o nii ĩabata'azon pidan kadishita'o pamawaka-kizi iki kuwaa.' "

17

Pidan sha'apatan daua'o oia'o aimaakan (Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1-2 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. "Kaina'a'o nii oia'o aimaakan kida sha'apata-kida-kao pidannao ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan, usha'apata-kidan dikin ii oia'o aimaakan ba'oran pidan ati. Kaiman zii mani padamata udaru'o boodapa-kinai kuba sukuruuta-kao an ukanau kadu iki, udauna'an ukaboota-kao paran baoko iti, usha'apata-kidan ai oia'o aimaakan ba'orainao ati. 3 Ukau'an uaitapa kizi pa'i na'apam usha'apatinan.

"Aizii na'apainim pu'inawuzu sha'apatan oia'o, pukakinao uruu ma'ozaka'o ida'an. Aizii ukian an pu'ati, 'Aka, mishi'o mishi wuru'u õsha'apatanuz oia'o aimaakan.' Uruu dauna'an pumarina'ata'a naa wuru'u usha'apataniaz oia'o. 4 Aizii usha'apatan an 7 oia'o aimaakan pu'ati, bauda'apa'o kamoo ida'a. Mazan karikaonan pasha'apatan kawana'ati oia'o pu'ati, uwa'atin na'iki ukian pu'ati. 'Kasha'ora õ'ati õsha'apatan oia'o

aimaakan pu'ati.' Pumishida uparadan, na'iki aonaa puto'ora-kizaitapa'ana'a uruu, na'iki pumarina'ata wuru'u usha'apataniaz oia'o."

Mishida-karu daua'o powa'a zii

5 Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz kian u'ati, "Putaa shoman wamishida-kinaa
nii powa'a zii."
6 Jesus kian ĩ'ati, "Umishidan an masakauda'u, na'apa mani mustard uuda sodi
kawan, turuu ukian udaru'o atamun kadunaa ati, 'Puso'otin di'iki, na'iki pusakitin
paran baoko ii.' Turuu umishidan puparadan.

Poitorui daua'o

7 "Aizii mani kaina'a pupoitoru kaudina'o pu'ati zakapu ii, na'iki awunuuta-
pauzo pu'uza kaznizonao, na'iki warakinpauzo pu'ati, na'iki maokodauzo kapam
puwanyukunuu nii. Aizii mani uruu kaawan zakapu iki, pudyuuda mani sari-
apa unikan pawanyukunuu? 8 Aonaa, mishii? Mishi'oraiman pudyuudan nii zii
uwarakinan pu'ati, udauna'an pudyuudan nii zii umaokodan puwanyukunuu nii.
Uruu dauna'an puaroopan nii na'iki putuzan nii puriwun. Uruu dauna'ana'o nii
zii pudyuudan uaroopan. 9 Aonaa turuu poitorui zaudapan panaobanaa naubaan
paugaru, pasha'apatan dikin ii ipai aimaakan panaobanaa paradan kawana'ati.
10 Ukau'an na'apa pa'i unao kapam, usha'apatan dauna'an ipai aimaakan udyuuda-
kao kawana'ati. Turuu ukian, 'Waunao poitoruinao karikaonan. Washa'apata ipai
aimaakan kida wadyuuda-kao kawana'ati, usha'apanum kau'an wakaudin-kizi ni'o
karikaonan utaa-kao wuru'u.' "

Jesus kakudan 10 pidannao

11 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, udobatapaanan Samaria Baara na'iki
Galilee Baara sakodata, wuru'u uwiizai-tinpan kida di'ii'aka. 12 Umaonapatapaanan
pu'u wiizai di'iti, sariapa 10 daonaioranao, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi
idi ikodapan uruu. Mazan munapo ĩkadishitapan u'ai. 13 Uruu idi ĩkadakon u'ati kaikapa'a:
"Jesus, Naobanai, pukamunan-kida waunao."
14 Jesus awunuupan, sariapa utukapan ĩdyaun. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Umako faadaa
di'iti, marii kizi uawunuutan umada, utukapa kizi mishi umada saabainan kaiman."
Udauna'an ĩmako'okan naa, aizii ĩmakopaanan pu'u masha'apakiaka ĩtukapan pamada
saabaina'akan naa.
15 Uruu idi bauda'apa daonaiora padantan Jesus di'iti. "Kaiman manawun pugaru
Tominkaru," ukian diiwa'o ida'an. 16 Ukaawan Jesus di'iti, sariapa ukodoru'ukan
maonapa ukidiba ida'a, ukanaapu iti, udauna'an udawukan, uawun imi'i baara iti.
"Kaiman manawun õ'ati, pukakudan õgaru," ukian Jesus ati. Aizii wuru'u pidanaz,
aonaa Jew mani uruu, mazan Samaria san pa'an.
17 Sariapa Jesus kian, "10 sha'atii pidannao õkakudan. Na'iam naa wuru'u
ba'orainaouz? 18 Soo bauda'apa karikaonan pidan wa'atin powaa ati ukonaukii-
kida'anan Tominkaru, na'iki uruu ba'oran kaduz pidan padamata." 19 Udauna'an
ukian pidan ati, "Pukadishita, pumako kizi'i naa, pumishidan idi'o õgaru wuru'u
pukakudanuz," ukian.

Tominkaru naobanai-tinan daua'o (Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Phariseenao pishaan Jesus, "Na'apainim nii wuru'u Tominkaru naobanai-
tinanuz?"
Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru naobanai-tinan dono, aona'o nii utukapa-kao. 21 Aona'o
nii pidan kian, putukapa di'i naa ukaawanu'u, oo kindi'ia'a naa ukaawanu'u.
Usha'apanum kau'an unao bii a'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz."

22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a'o nii bauda'apa kamoo,
tuukia'o nii utukapa'azon Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan. Mazan aona'o nii zii
ukaawan na'apain. 23 Uruu dono kaina'a'o nii pidannao kian unao ati, ‘Putukapa.
Kindi'ia'a naa uru'u,’ oo ‘di'i naa uru'u.’ Mazan aonaa pa'i pudima'ana'a, oo aonaa
pa'i pumako'ona'a ĩdawu'ati, ĩdapada kizi iti pugaru. 24 Usha'apanum kau'an õkaawan
dono, ipai'o nii pidannao tukapan õgaru. Na'apa toroanaru pizo-pizowankan kawan
di'itanapu kida'a, ipai utukapa-kao. Ukau'an na'apa'o nii kapam wuru'u õkaawanuz.
25 Mazan kai, õpataka'uta-kao nii zii na'iki õbaiaapan nii zii tuukii kaziwa'o. Na'iki
tuukia'o nii pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz kai, kashadan õgaru. 26 Aizii
diina'iti'i Noah dono'o kawanu'o nii amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono.
27 Na'apa kotua'a naa, Noah dono kaiman pidannao abatinpan, ĩtoman aroapa-karu,
ĩtuzapan, zunnao na'iki daonaioranao kida mazidapan. Atii na'apa Noah paidinan
pakanawan zo'iti, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii na'apain umorotan
dono kanawa zo'iti, wunu kaawan tuukii, tuukii. Uruu idi ipai, ipai pidannao mawakan
panaraan idi.
28 “Na'iki Lot dono'o kawanu'o nii kapam amazada, wuru'u õkaawanuz diina'iti'i. Lot
kakupan dono, kaiman pidannao abatinpan, ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, ba'orainao
torian diri'i kida aimaakan, ba'orainao selliipan. Ba'orainao kaudinan ĩpaopan pazaka-
pun kida. Ba'orainao kida toman kabaun. 29 Atii na'apa Lot kodita-kida-kao Sodom iki,
pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii Lot koditan dono manawun, Tominkaru
wao-kidan tikazi-tinapa kida'o kuba shorauz aokazi iki, na'apa wunu kaawan kawan.
Uruu idi kaiman-daun pidannao mawakan. 30 Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, na'apa'o
nii kapam amazada ukaawan dono diina'iti'i.
31 “Aizii na'apain, õkaawan kamoon dono, kanom sakanatapan an paniba ii, aonaa
turuu umorotankan zii padapu nazo iti pasha'apauz dau'ati. Na'iki pidan pazakapun
ia'o ukaudinan, na'apain õkaawan kamoon dono, aonaa turuu upadantankan zii padapu
ati. 32 Puaitapa na'apam Lot daiaro sha'apatauzo-kao opadantinan idi.
33 “Aizii na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u pamashaapanuz panyukunuu
aipan kawana'ati kai, upu'a'o nii uwaziwaan ipai wuru'u pamarainapanii kidaz.
Mazan aizii na'ia'oram pidan marina'ata'o pamashaapanuz panyukunuu aipan
kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o nii pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa
kazannaata-kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma.
34 “Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan. Na'apain õkaawan dono kaina'a'o nii
dya'utam pidannao da'awupan pashimaka wu'u. Bauda'apa'o nii pidan na'aka-kao,
ba'oran una'an nii uwa'aka-kao. 35 Na'iki kaina'a'o nii na'apain dya'utam zunnao
boodapan maziki. Uruu dono bauda'apa'o nii zun na'aka-kao, ba'oran ona'an nii
owa'aka-kao. 36 [Na'iki kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao kaudinan pazakapun ii.
Uruu dono bauda'apa'o nii na'aka-kao, ba'oran una'an nii uwa'aka-kao.]”*
37 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai. Na'iam nii wuru'u
aimaakan sha'apanuz kaikapa'a?”
Jesus kian ĩ'ati, “Uaitapan nii, aona'o nii umainaabanan. Na'iam utukapan an wa-
tonao kasaba'uinpan, sariapa uaitapan kaina'a aimaakan mawakan. Ukau'an uaitapan
nii kapam amazada kaawan an, aona'o nii umainaabanan.”

18

Zuna mawaka'o odaiaru pishaan pakaminka'uta-kao

1 Uruu dauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai patominapa-kidaniinao
ati. Aizii wuru'u ukowaadanuz kuwai, ĩtominapa-kinaa ni'o toriinapa-karu dau'u. Aonaa

* **17:36** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

kizi ĩsookadan patoriinpan Tominkaru ati. 2 Kaikapa'a wuru'u Jesus kuwaaz: “Bauda'apa
wiizai di'ii, kaina'a pidan kootowapa-kidauzo pidannao. Wuru'u pidanaz aonaa
ukichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa ukarodapan pidan. 3 Aizii uruu wiizai di'ii,
kaina'a zun mawakaiba'a naa odaiaru. Madukutaka owa'ati'anpan u'ida'ati, oaipan idi
ukaminka'utan paugaru. Kaikapa'o wuru'u okianuz u'ati: ‘Kaina'a pidan kashadapau-
tan õgaru aimaakan dau'an. Turuu mani pukaminka'utan õgaru, pusakitapadan ida'an
wuru'u aimaakanuz?’ 4 Aonaa mazan unyukunuupan oo ukaminka'utan oroo sariapa.
Uruu idi owa'ati'anpan atii ukashadinan o'ai. Uruu idi ukian paaipan ati, ‘Õgaru
aonaa õkichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa õniinawiitan pidan. 5 Mazan upu'a'o
nii õkaminka'utan wuru'u zunaabaz, õsha'apatan nii wuru'u oaipaniaz õsha'apatan.
Õmasha'apatakan an o'atiz, aona'o nii osookapan owa'ati'anpan. Panaadon okari-
naadan õgaru pawa'ati'anpan idi.’ ”

6 Uruu idi Jesus kian koshan, “Aizii uabata na'apam dikauda'o padamata kootowapa-
kidauzo pidannao kian. 7 Aizii Tominkaru mani, aonaa mani turuu ukaminka'utan pap-
idanannao, ĩpishautan an uruu ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, ĩaipan idi pakaminka'uta-
kao? Uabatapa mani kotua'iki, aimaakan pishauta-kao an pa'ati? 8 Õgaru kian, mishi
kadimana'o nii ukaminka'utan oo usha'apatan aimaakan upishaa-kao kawana'ati.
Mazan Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono koshan uikodan nii mani mishida'o
manawun pidannao wuru imi'i baara'a'a?”

Pharisee na'iki zaamaapauzo tax puraatannaa daua'o

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai, wunao ati'i dakotin-
painaouz kaikin kaimanainao nii, na'iki dakotinpainaouz kaikin mishidainao nii
Tominkaru, ipai ba'oran pidannao ai. 10 Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: “Bauka-
paiman, dya'utam pidannao makon Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru
ati. Bauda'apa pidan, uruu Pharisee. Ba'oran, uruu zaamaapauzo tax puraatan-
naa. 11 Pharisee toriinpan ukadishitapan di'itanpu'u. Kaikapa'a wuru'u utoriina-
panuz mashauda'u panyukunuu ii: ‘Kaiman manawun pugaru õ'ati Tominkaru.
Usha'apanum kau'an õgaru, aonaa ba'orainao kawanu'o mani, aonaa misha'oraru
mani õgaru, aonaa na'apainim õdikintapauzon kakinaorii oo õsha'apatan dikauda kida'o
aimaakan. Na'iki aonaa ba'orainao kawan mani õba'orantapauzon. Kaiman zii õ'ati,
aonaa arawu kawanu'o mani õgaru'u, zaamaapauzoz tax puraatannaa. 12 Õgaru,
bauda'apa sondii ida'a, dya'utam kamo'o nii õmanikakan õwanyukunuu õsanadinpan idi
pu'ati. Na'iki karikaonan da'i õbuutauzon 1/10 õpuraatan na'iki õpaoriba aka pu'ati.’

13 “Mazan aizii wuru'u zaamaapauzoz tax puraatannaa, munapo ukadishitapan,
utoriinpan di'itanpu'u. Aonaa baupapa uawunuupankan aokazi iti. Mazan utoriinpan,
uzowian padokori'i na'iki ukian, ‘Tominkaru, õgaru oia'o pidan, pukamunan-kida
shoman õgaru.’ ”

14 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, soo zaamaapauzo
tax puraatannaa pa'an, Tominkaru mainaabata u'oian. Na'ia'oram pidan tuukia'o
uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan
nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan
bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao.”

Jesus na'iki koraiziannao sodi kida daua'o
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Bauda'apa kamoo pidannao kaawan Jesus ida'ati ĩna'akan paudainao sodi
kida. Ĩaipan upishatan na'iki utoriinapa-kidan paudainao. Aizii Jesus tominapa-
kidaniinao tukapan wuru'u ĩna'akanuz paudainao u'ida'ati, sariapa ĩto'orauan ĩdyaun.
16 Mazan sariapa Jesus dapadan koraiziannao pa'ida'ati. Na'iki ukian patominapa-
kidaniinao ati, “Marii koraiziannao wa'atin, aonaa umashaata'ana'a ĩwa'atin õ'ida'ati.

Usha'apanum kau'an, koraiziannao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panaobanaa nii. 17 Mishi, õkian nii u'ati: Na'ia'oram pidan aona'o uzaamatan Tominkaru panaobanaa nii di'oraz koraidaonaa kawan, aona'o nii utukapan wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan Tominkaru sha'apatanii wunao ati'i, zaamatainaouz uruu panaobanaa nii."

Pidan kapuraatanu'o na'iki mako-karu daua'o aokazi iti (Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Kaina'a pidan, kazowautapa'o pamin-Jewnao pawiizi ii. Uruu kian Jesus ati, "Kaimana'o tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, Tominkaru taa-kinaa nii õ'ati wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu?"

19 "Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii?" Jesus kian u'ati, "Mazan mishi aonaa kanom ba'oran kaimana'o nii, soo bauda'apa Tominkaru. 20 Puaitapa na'apam kakinaorii kian, tawuru'u Tominkaru taauzonii kidaz Moses ati? Ukian. 'Mana'a puba'orantapa'ana'a, mana'a puzowia'ana'a pidan, mana'a pukoidapa'ana'a, mana'a pumariidina'ana'a puiriban dau'u, na'iki pumarainapa pudaru na'iki pudaro.' "

21 Aizii pidan kian Jesus ati, "Õkoraidaonaan di'iki õizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz."

22 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii. Pusellii ipai pusha'apauzi, putaa kizi wuru'u puraataz pataka'utinainao ati. Pusha'apatan an aimaakan na'apa, kaina'a'o nii umanawun kida'o aimaakan taapa-kao pu'ati aokazi ii. Uruu dauna'an turua'a naa puwa'atin õdawu'ati, putominapa kizi õ'idi'iki." 23 Aizii pidan abatan idi wuru'u Jesus na'apanuz, aonaa unaudapan paa-batanuz, tuukii unyukunuu kasha'oran. Usha'apanum kau'an kapuraatanu'o wuru'u uruuz.

24 Jesus tukapan idi wuru'u unyukunuu kasha'oranuz, sariapa ukian, "Kasha'apannaa na'iki dadara manawun kapuraataniinao ati Tominkaru naobanaita-kao. 25 Masha'apanna'o nii pa'an camel podotan akosa awun shaawata, kapuraatanu'o zaamata'azon ai Tominkaru panaobanaa nii."

26 Sariapa abatapainao pidannao kian Jesus ati, "Ukau'an aona'o nii bauda'apa pidan kazannaatinan?"

27 Jesus kian, "Na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o oo aona'o turuu pidan ka'iitan pasha'apatan, mazan Tominkaru masha'apannaa usha'apata'akan pa'an aimaakan, wuru'u aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan," ukian ĩ'ati.

28 Sariapa Peter kian Jesus ati, "Putukapa na'apam waunao, ipai daunuuda'u wawa'akan aimaakan, na'iki wadapu, wada'anpan idi pugaru, oo watominpa'azon idi pu'idi'iki."

29 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Õkowaadan nii aimaakan mishi'o unao ati. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, paudaiaro, pa'inawuzunao, padaru, padaro, oo paudainao, pakaudina'azon idi manawun Tominkaru ati, 30 dobata'o nii zii manawun Tominkaru taan u'ati kaiman kida'o aimaakan kai, na'iki utaan nii u'ati karikaonanu'o kakupa-kinai diina'iti'i."

Idikinautan naa Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u (Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Jesus dapadan pa'ida'ati soo wunao karikaonanu'u patominapa-kidaniinaouz. Ukian ĩ'ati, "Uabata õparadan aizii. Aizii wuru'u wamakonuz Jerusalem iti. Na'ia'o ni'i naa ipai aimaakan sha'apata-kao na'apa tawuru kawana'ati'i kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Daonaiora Aokazi Iki'o dau'ana'oraz. 32 Uzaamata-kao nii, udauna'an utaa-kao nii Gentilenao* ati. Ĩbanikiitan nii na'iki ĩdakoopan nii uruu,

* **18:32** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki ĩdakoopan nii kapam wuru'u ukuwaa kidaz. Na'iki ĩsopiautapan nii uruu. 33 Na'iki ĩba'izian nii uruu, udauna'an ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii pabaaranaa iki."

34 Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram daua'o wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai wuru'u ukuwaaz, uzowii-kao daua'oraz.

Jesus saabaan isha'o pidan awun (Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Jesus maonapatapaanan pu'u Jericho iti, kaina'a pidan ishaawun sakanatapan maonapa dunapo daawa'a, upishautan puraata pidannao ai. 36 Aizii uabatan idi iriba manawun pidannao dobaapan kida padazaba an, sariapa upishaan ĩdyaun. "Kanom kaiwuru'u pidannao sha'apaapaniaz?" ukian.

37 "Jesus, Nazareth san dobatapan diida'ana'a," ĩkian u'ati.

38 Sariapa ishaawun kadakon Jesus ati. "Jesus, David Takaan-daun,† pukamunan-kida õgaru," ukian.

39 Sariapa pidannao kiwiitapainao kida makopaanan to'orauanuzu, ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, "David Takaan-daun, pukamunan-kida õgaru," kia'o wuru'u ukadakoinanuz.

40 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi an, na'iki udyuudan pidannao na'akan pa'ida'ati wuru'u ishaawunuz. Aizii ukaawa-kida-kao dauna'an Jesus dazaba ati, sariapa upishaan uruu. 41 "Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?"

"Õnaobanaa, õtukapa'azon amazada," ukian Jesus ati.

42 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Marii mooko putukapan. Pumishidan idi'o õgaru, wuru'u putukapanuz naa," ukian. 43 Sariapa mishi utukapa'akan kaiman. Na'iki'o uda'anan naa Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Aizii ipai pidannao tukapainao wuru'u ishaawun awun saabaa-kaoaz, tuukii kapam ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

19

Zacchaeus tukapa'azon Jesus

1 Aizii Jesus dobatapaanan pu'u Jericho an, 2 kaina'a pidan na'ii kapuraatanu'o, Zacchaeus kia'o u'uu. Uruu kazowautapauzo zaamaapauzonao tax puraatannaa. 3 Uruu dono tuukii Zacchaeus aipan patukapan Jesus. Mazan uruu madiwau'o pidan, aonaa kowas na'apam utukapan Jesus, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'uinan Jesus daawata. 4 Uruu idi udiman Jesus na'iki pidannao ua'ati, na'iki uzaidan dokoa'o atamun kadu iti, Sycamore kia'o u'uu. Usha'apanum kau'an na'ana'o nii wuru'u Jesus dobatanuz, na'iki'i naa uawunuutapan.

5 Aizii Jesus kaawan uzaidapa kizi pa'inamun, sariapa uawunuupan na'iki ukian u'ati, "Zacchaeus, putoka kadiman, usha'apanum kau'an õsookadinan nii pudapu ii aizii."

6 Uruu idi kadiman Zacchaeus toka'akan, na'iki una'akan naa Jesus padapu iti. Kaiman u'ati, na'iki tuukii unaubaan Jesus sookadinan padapu ii. Uruu idi tuukii manawun ukonaukian. 7 Mazan pidannao, tuukii ĩdakoopan wuru'u Jesus sookadinanuz na'ii. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz udau'an: "Aushaa utukapa, usookadinan oia'o pidan dapu ii."

8 Aizii padapu ia'a naa, Zacchaeus kadishitan pidannao kanaapu'u, na'iki ukian Jesus ati, "Naobanai, puabata na'apam õkian aizii: Õbuutan nii pazikon an õpuraatan, na'iki pazikon an õsha'apauz õtaan nii mapuraataniinao pidannao ati. Aizii na'ia'oram pidan ai õzaamatauzonii dobata'a naa manawun puraata õdyuuda-kao ai, mazan aizii õtaan nii

† **18:38** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

ĩ'ati powaa iti wuru'u õzaamatauzonii kidaz ĩ'ai. Mazan õtaan nii ĩ'ati dobata õzaamatauzon ai. Õzaamatan an 10, õtaan nii u'ati 40," ukian.
9 Sariapa Jesus kian u'ati, "Aizii Tominkaru kazannaatan pidannao pa'oian ai, wuru'u mashaapainao kidaz wuru kabaun ida'a'a. Ukau'an wuru'u pidan kadapu'oraz, Abraham takaan-daun, na'apa ipai waunao kawan. 10 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o na'apa'o dau'ati'o udyuuda-kao, dorota'o nii, na'iki kazannaata'o nii pozawatainao pidannao."

Na'apam poitoruinao sha'apatan puraata taa-kariwai ĩ'ati (Matthew 25:14-30)

11 Ipai pidannao abatapan wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz. Na'iki uruu dono maonapa za'ora'a naa Jesus Jerusalem iti. Aizii pidannao zauda-kidan Jesus kaawan dono Jerusalem iti, uru'o ni'i naa ĩzauda-kidan patukapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan. Uruu idi ukakuwaapan naa koshan ĩ'ati, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. 12 Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: "Kaina'a umanawunu'o pidan, umako'ozon munapo, ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an uzaamata'azoo-kao idi tuubaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii pawiizi sannao. Aizii panaobanaita-kao dauna'an, uaipan papadantan powaa ati pawiizi ati. 13 Pamakon ua'ii udapadan 10 papoitorunao pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩkawana'ati bauda'apa kida ĩpuraatan nii, gold idi'o utoma-kao.* Udauna'an ukian naa ĩ'ati. 'Utiwaa pa'i usha'apatan aimaakan wuru ida'ana'a upuraatan kidaz, atii õkaawan powaa ati,' ukian. Uruu dauna'an umakon naa.
14 "Mazan tuukii uwiizi sannao to'oran u'ati. Uruu idi ĩdyuuda-kidan paparadan udawu'ati, tuubaru kidainao pidannao di'iti wuru'u naobanaita'o ni'oraz uruu na'ii. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz paparadan: 'Aonaa waaipan ukazowautapan waunao,' ĩkian. 15 Mazan upu'u uzaamata-kao kazowautapa'o nii pawiizi sannao.
"Panaobanaita-kao dauna'an ukiwan naa pawiizi iti. Aizii ukaawan dauna'an, udapada-kidan naa papoitorunao, uabata'azon naa kanom ĩsha'apata, na'iki na'apauda'um naa ĩikodan papuraatan kida ida'an. 16 Kiwiini'o upoitoru kaawan, ukian u'ati. 'Naobanai, õikoda 10 goldtinapa kida'o puraata, tawuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati.' 17 'Kaiman, puaitapa mishi pukaiwaan puraata. Kaimana'o manawun poitorui pugaru. Puaitapan idi pusha'apatinan kaiman na'iki puikodan idi dobata aimaakan masakauda'u'o aimaakan taa-kao ida'an, ukau'an aizii õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii 10 wiizainao,' ukian u'ati.
18 "Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. 'Naobanai, õgaru õikoda baka'iauda'u goldtinapa kida'o puraata wuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati,' ukian. 19 Uruu idi naobanai kian u'ati. 'Kaiman, õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii baka'iauda'u wiizainao,' ukian.
20 "Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. Na'iki ukian. 'Naobanai, dii õkiwa-kidan pu'ati pakawan pupuraatan tawuru'u putaaniaz õ'ati. Una'an õsaabatapanuz, na'iki kaimana'o õbazobatapanuzu õlinson idi. 21 Õtarian idi'o pu'ai wuru'u õtaapanuz pupuraatan. Usha'apanum kau'an pugaru aonaa pukarodapauzon pidan. Punaudapa puzaamatauzon pidan ai aimaakan aonaa pumizidin kizi mani. Na'iki puikodauzon paoribai aka, aonaa pupaowanii di'iki'o mani,' ukian naobanai ati.
22 "Uruu idi naobanai kian u'ati. 'Pugaru, aonaa pusha'apatinan pudyuuda-kao kawana'ati. Ukau'an õpataka'utan nii pugaru puparadan kawana'ati. Puaitapan pu'u õmakarodapakan pidan, na'iki õzaamatan aimaakan aonaa õidiwau mani, na'iki õikodan paoribai aka, aonaa õpaonii di'iki'o mani. 23 Mazan kandii nii mooko wuru'u, aonaa zoobaba pumuudan õpuraatan puraata taapa-kizinao ii? Aizii dii mani wuru'u õkaawanuz, dobata za'a naa mani padamata õikodan õpuraatan.'

---

* **19:13** puraata, gold idi'o utoma-kao: Greek ida'an udakota-kao mina. Bauda'apa puraata, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winipinaa wuru'u.

24 “Udauna'an naobanai kian wunao ati'i kadishitapainao kidaz udazaba'a. ‘Uzaa-
mata u'ai wuru'u puraataz, utaa kiziz arawu ati'i ikoda'oraz 10 goldtinapa kida'o
puraata.’
25 “Mazan ĩkian u'ati. ‘Naobanai, kaina'a'a naa 10 goldtinapa kida'o puraata u'ida'a.’
26 “Uruu idi naobanai kian ĩ'ati, ‘Õkowaadan nii aimaakan u'ati: na'ia'oram pidan
kaina'a'o aimaakan u'ida'a, taa-karu nii powa'a zii aimaakan u'ati. Mazan aizii
pidan wuru'u aona'oraz aimaakan nii u'ida'a, zaamata-karu nii u'ai ipai wuru'u
masakauda'u'oraz aimaakan u'ida'a'oraz.’ 27 Udauna'an ukian. ‘Aizii pidannao
wuru'u aona'oraz ĩaipan õgaru panaobanaa nii, una'aka ĩdyaun da'ati'i, uzowii kizi ĩdyaun
õkanaapu'u.’ ”

Jesus maonapatan daua'o Jerusalem iti
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, uru'u naa ĩmakon Jerusalem iti.
Jesus kiwiitapa'o nii pidannao ua'ati. 29 Na'iki'i naa ĩmakon, ĩmakon atii ĩmaonapatan
naawazi di'iti, dakotapa-kariwaiz Olive Naawa kii. Upa'inamun, kaina'a dya'utam wi-
izainao, Bethphage kia'o udakotapa-kao, ba'oran Bethany kia'o udakotapa-kao. Sariapa
Jesus dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao wiizai di'iti. 30 Ukian ĩ'ati, “Umako
wiizai di'iti. Aizii ukaawan dono na'iti, uikodan nii na'ii chaakashi† dani, ko'idinpan,
aona'o zii uzaidauzo-kao. Ubuzuutanaka uruu, na'iki una'aka uruu da'ati'i. 31 Aizii
pidan kian an u'ati, ‘Kanom ni'o wuru'u ubuzuutanuz õ'uza?’ Ukii u'ati. ‘Wanaobanaa
wuru'u aipa'oraz zii uruu.’ ”
32 Uruu idi ĩmakon naa, atii ĩkaawan na'iti. Ĩikoda ipai aimaakan na'apa ukowaada-kao
kawana'ati ĩ'ati. 33 Udauna'an ĩbuzuutan naa chaakashi dani. Sariapa uka'uzatiki kian
ĩ'ati, “Kandii ni'o wuru'u ubuzuutanuz õ'uza?”
34 “Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu,” ĩkian u'ati. 35 Udauna'an ĩna'akan naaz
atii ĩkaawa-kidanuzu Jesus di'iti. Uruu dauna'an ĩkadaaradan naa pachaakitan kida ubarau
iti, Jesus sakanata kizi nii, na'iki ĩzaida-kidan naa Jesus ubarau iti. 36 Aizii umakopaanan
pu'a'a naa ubarau an, uru'u naa pidannao kadaaradan naa pakamichan kida dunapota
Jesus ua'ati.
37 Aizii ĩmaonapatan naa Jerusalem iti, ĩdaporotapaanan pu'a'a naa dunapota, wuru'u
Olive Naawa iki'oraz. Uru'u naa iriba pidannao, wuru'u tominapatinauzonao kidaz
Jesus di'iki, tuukii ĩkonaukian. Na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru diiwa'o ida'an,
patukapan idi ipai wuru'u pabi'inaaka kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan
Jesus sha'apatauzon pachi'ikapa kizi kawana'ati. 38 Na'iki ĩkian, “Marii Tominkaru
kaimanan manawun di'oraz King ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati. Uruu ida'ana'o
nii wakaimanaakan Tominkaru tuma, marii Tominkaru aokazi ia'oraz konaukii-kida-
kao tuukii manawun, umanawunun idi,” ĩkian.
39 Kaina'a pabi'i kida Phariseenao pidannao bii'i, ĩnao kian Jesus ati, “Tiichaa, pudyu-
uda shoman putominapa-kidaniinao mashaadan kaiwuru'u pakadakoinapanuz.”
40 Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, pidannao mashaata-kao an
pakadakoinpan ai, kubanaou'o ni'i naa kadakoin.”

Jesus zaadan Jerusalem dau'an

41 Aizii padaporotapaanan pu'u naawazi iki, Jesus awunuupan Jerusalem iti. Utukapa
kaimanaiman wuru'u donoiz. Sariapa uzaadan, ukamunan-kidan idi na'iainao pi-
dannao. 42 Na'iki ukian, “Kaiman zii mani padamata uaitapan an, kai wuru'u pi-
dan kaimanaaka-kinaaz Tominkaru tuma. Mazan aonaa utukapanuz, na'iki dizapa-
kariwai u'aiaz. 43 Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, utarubanao kaawan

† **19:30** chaakashi: English ida'an, donkey.

ĩmizaataakapa'anan utuma. Ipai'o nii ĩkoraratan uwiizi na'iki aona'o nii na'itim ukazannaatinan. 44 Ĩmainaabatan nii kaiman-daun uwiizi, aona'o nii kanom wa'aka-kao u'ida'a. Na'iki ipai unao mashaapainao na'a, umainaabata-kao nii kapam. Usha'apanum kau'an aonaa uaitapa'azon na'iki uzaamata'azon wuru'u Tominkaru dyuudaniaz u'ida'ati, ukazannaatin-kinaa ni'oraz padamata."

Jesus morotan naa Tominkaru Dapu nazo iti (Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Aizii Jesus kaawan dono Jerusalem iti, umorotan naa Tominkaru Dapu nazo iti. Na'ii uikoda iriba pidannao selliipainao kida uzainao, taa-karu ni'o Tominkaru ati. Uruu idi uwaataabi'ian naa pidannao paselliapa-kizi kida di'iki. 46 Ukian ĩ'ati, "Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kian: 'Õdapu dakota-kao nii toriinapa-kizai dapunaa nii.' Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii," ukian ĩ'ati.

47 Ipai kamoo Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii. Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki wuru'u kazowautapainao kidaz pidannao. Ipai ĩnao, tuukii ĩaipan pazowian Jesus. 48 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam pazowian uruu. Usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao abatapan ukakuwaatinan, na'iki wuru'u pidannao kidaz karikaonan ĩna'ian Jesus tuma, usha'apanum kau'an aonaa ĩaipan padobaa-kidan ukuwaa, ĩaipan paabatan ukuwaa ipai daunuuda'u.

20

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida (Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Bauda'apa kamoo Jesus tominapa-kidan dono pidannao na'iki ukowaadapan dono ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii. Na'ia'o faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao na'ia'o kapam. Baokopa ĩnao wa'atin Jesus ida'ati. 2 Na'iki ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati kanom dyuudanii na'iki kanom aipan ati'o wuru'u pukowaadapanuz kuwai na'iki wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?"

3 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Õpishaan nii unao bauda'apa aimaakan dau'an, õaiapa udako'atin õparadan. 4 Kanom dyuudanii John na'iki kanom aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidan aipan ati'o?"

5 Hãĩ, aonaa ĩaitapan padako'atin uparadan. Sariapa ĩpishaan pairibannao kida. "Na'apam nii wadako'atin kaiwuru'u uparadanuz?" ĩkiitaakapan. "Aizii wakian an Tominkaru aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz, ukian nii wa'ati upu'u zii mooko aonaa umishidan John? 6 Mazan aizii wakian an u'ati, pidan aipan ati'o karikaonan wuru'u uchikaawunuupanuz. Tuukia'o nii pidannao wuru'u diinaouzu'u, to'oran wa'ati, na'iki ĩzowian nii waunao paboori idi. Usha'apanum kau'an ipai ĩnao, tuukii ĩmishidan Tominkaru prophetin wuru'u Johnaz." 7 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan kanom dyuudanii uruu."

8 Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru na'apa, aona'o nii kapam õkowaadan unao ati kanom aipan ati'o wuru'u õsha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a."

Awunuutapainao zakapu daua'o (Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukowaadaniaz: "Baukapaiman pidan paowan dizoo-karu kadunaa pa'idiwaru pazakapun ii, grape kia'oraz udakota-kao. Aizii wuru'u pidan upaopan naa pazakapun ii, atii uipaian. Uruu dauna'an uzaamatan naa pidannao awunuutapainao ni'i naa pazakapun pa'aonaan daida. Uruu dauna'an umakon naa. Kotua'iki'o wuru'u

umako'onanuz ba'oran wiizai iti. 10 Aizii una'ian pu'u zii ba'oran wiizai ii, upaoriba
aka kida dyuuan naa. Uruu idi udyuudan naa papoitoru na'iti, unanaka kizi'i naa
wuru'u upaoriba aka buuta-kariwaiz naa u'idiwau nii. Mazan poitorui kaawan na'iti,
sariapa taapainao paoribai ba'iziautapan uruu, na'iki ĩdyuudan ukiwan powaa iti
kana'apan. 11 Udauna'an naobanai dyuudan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan na'apa
koshan ĩba'iziinuzu, na'iki ĩantamikitanuzu kakiba'azonna'o ida'an, na'iki ĩdyuudan uruu
kana'apan koshan. 12 Udyuuda koshan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan ĩba'izian uruu,
aonaa masakauda'u mani, izai umada ĩba'izin-daun kida. Paba'izian dauna'an uruu,
ĩkabootankan naazu zakapu dawun ii. 13 Udauna'an kapaoriba'o kian. 'Na'apam nii
õsha'apatinan aizii? Õdyuudan nii aizii ĩ'idi'iti õdani, wuru'u õmarainpaniaz manawun.
Õaitapa aona'o nii pa'an ĩkashadapan uruu.' Uruu idi udyuudan paudani. 14 Aizii
ĩtukapan naa kapaoriba'o dani wa'atin sariapa ĩkian pa'atiaaka kida. 'Aizii wa'ati'i
naa kapaoriba'o dani diina'iki'i. Aushaa, wazowii pa'i uruu wazaamata kizi wuru'u
u'idiwau nii kida'oraz aimaakan.' 15 Uruu idi sariapa ĩzaamatan uruu, na'iki ĩna'akan
naaz zakapu dawun iti. Na'ia'a naa ĩzowianuzu.

"Aizii mani," Jesus kian pidannao ati. "Na'apam ni'i naa uaitapan kapaoriba'o
sha'apatan wuru'u taapainaouz upaoriba? 16 Uwa'atin nii ĩ'ida'ati, na'iki uzowian nii
ĩdyaun kaiman-daun. Udauna'an uzaamatan nii ba'orainao taapa'o ni'i naa zakapu
na'iki upaoriba kida."

Aizii pidannao abatan idi wuru'u una'apanuz sariapa ĩkian, "Kandii nii? Aonaa turuu
aimaakan sha'apata-kao na'apa."

17 Uruu idi Jesus awunuupan ĩ'ati, na'iki ukian, "Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru
paradan saadinpa'o kianuz.

'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.'

Kanom dau'ana'o uzauda-kidan wuru'u Tominkaru paradanuz na'apa? 18 Pidan
kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono
na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'ido'okan."

Tax kawinipinaapa-kao daua'o
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

19 Tuukii tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki faadaanao zowaunaanao,
to'oran Jesus ati. Tuukia'o padamata ĩaipan pazaamata-kidan uruu na'ii pakakuwaatin
kizi ii. Usha'apanum kau'an ĩaitapa padaua'o wuru'u ukadakotinanuz di'itinapa-kinai
kuwai ida'an. Mazan tuukii ĩtarian pidannao ai. 20 Mazan upu'u ĩdorotan pazaamata-
kida-kinaa nii Jesus. Ĩaipan pazaamatan uruu, udauna'an ĩaipan papataka'uta-kidanuz
tuubaru'o naobanai ati, wuru'u Rome iki'oraz uwa'atin. Uruu idi ĩkawinipinaatan naa
pidannao makoinao nii Jesus kakuwaatin kizi iti, na'apa abata'azoinao kawan ukuwaa.
Uruu idi masakauda'u'o nii ĩabatan uparadan dikauda sha'apa'oram aimaakan dau'an,
uru'o ni'i naa ĩkowaadankanuz. 21 Aizii wuru'u pidannao dyuuda-kariwainaouz, kian
naa Jesus ati, "Tiichaa, waaitapa mishi'o kaiwuru'u puparadan kidaz na'iki pukuwaa
kidaz, na'iki sakitapa'o wuru'u putominapa-kidanuz pidannao. Aonaa pudi'itapan
sha'apa'oram pidan, kaimanan, oo umanawunun. Mazan mishi pa'an putominapa-
kidan pidannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. 22 Na'apa dii pukian waunao
Jewnao taan dau'an tax puraatannaa tuubaru'o naobanai Rome ia'o ati? Wadikintapan
Tominkaru di'iki'o kakinaorii wuru'u, oo aonaa?"

23 Mazan Jesus aitapa ĩtiwa'azon karikaonan pazaamatan uruu na'apa kida'o ida'an.
Uruu idi ukian ĩ'ati. 24 "Aushaa unana'iki mooko wizi'i'o puraata." Ĩtaan dauna'an

puraata ukian naa koshan ĩ'ati, “Kanom awun baara, na'iki kanom uu utukapan saadinpan puraata baara'a?”

“Rome ia'o naobanai,” ĩkian.

25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Ukau'an utaa Rome ia'o naobanai ati wuru'u u'idiwau kidaz. Na'iki utaa Tominkaru ati wuru'u Tominkaru idiwau kidaz,” ukian. 26 Aizii wuru'u Jesus dako'atinuz parada-karu, iriba'o pidannao kanaapua'o. Mazan wuru'u pidannao kaakapa'azoinaowuz Jesus, aonaa bauda'apa ĩikodan pazaamata-kinaa nii uruu. Mazan mashaa ĩabatapan, na'iki tuukii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a udako'atinuz paparadan na'apa.

Mishi'o nii mani kakupa-karu mawaka-karu dauna'an?
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Kaina'a pabi'i kida Sadduceenao,* aona'oraz ĩmishidan kadishita-kida-kao nii pidannao pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Ĩnao wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu kaikapa'a. 28 “Tiichaa, kaikapa sha'atii tawuru'u kakinaorii Moses saadauzonii kianuz wa'ati. ‘Na'apainim daonaiora mawakan dono, uwa'akan paudaiaro aonaa zii pu'u okaudanin, marii u'inawuzu mazidan otuma. Aizii kiwiini'o ĩdani daonaiora, taa-karu nii mawaka'o dani nii,’ kii tawuru'u parada-karu kiauzonuz. 29 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. 30 Uruu idi u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma, mazan na'apa koshan umawakan. 31 Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan aonaa zii okaudanin pu'u, ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma, mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o nii paudani otuma. 32 Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u ĩdaiaro daunuz. 33 Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7 daonaioranao mazidan otuma,” ĩkian.

34 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Daonaioranao na'iki zunnao wuru'u mashaapainao kidaz imi'i baara an, mazida'o nii pa'an ĩdyaun. 35 Mazan aizii wuru'u daonaioranao na'iki zunnao Tominkaru widauniinaouz, na'iki ukadishita-kidan ni'oraz pamawaka-kizi iki, aona'o nii pa'an ĩkaudaiarun oo ĩmazidan. 36 Usha'apanum kau'an na'apa'o ni'i naa ĩdyaun angelnao kawan. Aona'o ni'i naa powa'a ĩmawakauzon. Ipai ĩdyaun Tominkaru dainaou'u naa pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an ukadishita-kidan idi ĩdyaun pamawaka-kizi iki. 37 Moses kuwaa tukapa-kida kaimanaiman mishi'o wuru'u mawakainao kadishita-kida-kaoaz pamawaka-kizi iki. Na'apa watukapan usaadinpan Moses dau'an, ukowaadanuz udaru'o tikazi pu'ukapan kaiwada-karu kadunaa ida'a, mazan aonaa bauda'apa uanaba ka'awan. Uruu ida'a watukapan na'apam Moses dakotan Tominkaru, Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarun nii. 38 Wuru'u Tominkaruz kakupainao Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani, uruu idi Tominkaru tukapan pidannao kakupainao pa'idiwaru,” ukian ĩ'ati.

39 Uruu idi pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati. “Kaimana'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz ĩparadan Tiichaa,” ĩkian u'ati. 40 Uruu dauna'an aona'a naa powa'a Sadduceenao pishaan uruu, usha'apanum kau'an ĩtaria'akan naa udako'atin ai paparadan koshan.

Kanom kaduz wuru'u Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

* **20:27** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

41 Jesus kian wunao ati'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, “Na'apa dii
mooko wuru'u Christ,† dakota-kaoaz David Takaan-daun nii? 42-43 David kian pu'u
pasaadanii kaarita Psalms ida'a, ‘Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati, pusakanata
õdiwa'ora antanapu, atii õwaranuitapa-kidan putarubanao pu'ati.’ ”‡
44 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii,
na'apa di'i naa mooko wuru'u udaniitanuz uruu?”

Jesus aipan zaudinapa-karu tiichaapauzonao ai Moses kakinaori (Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Ipai pidannao abatapan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati.
46 “Uzaudinapa pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnaudapa
pachi'ika'anpan dawuu za'aba'i kida'o kamicha daara an. Na'iki tuukia'oraz ĩaipan
pataapa-kao umanawun kida'o pidannao nii, pidannao iribainapa kizi ii aka.
Aonaa uda'ana'ana'a wuru'u ĩkaduz kidaz. Na'iki naudapainaouz pasakanatan
umanawun kida'o tabai ida'a, synagogue kida ii. Na'iki ĩnaudapa kapam pasakanatan,
umanawunuinao taba ida'a aroapa-kizai ii. 47 Na'iki ĩnaudapa payaakaratapan zunnao,
mawakainao ĩdaiarunao, pazaamatan ida'an ĩsha'apauz kida. Na'iki ĩnaudapa paabata-
kidan patoriinpan tomunu'iki. Ĩnao Tominkaru pataka'utan nii tuukii manawun.”

21

Zuna taan daua'o puraata sodi (Mark 12:41-44)

1 Aizii Tominkaru Dapu nazo ii, Jesus awunuutapan, kapuraatan kidainao pidannao
taan puraata taa-karu nii Tominkaru ati. 2 Na'iki utukapa kapam zun mapuraatanu'o,
na'iki mawakaiba'a naa odaiaru, taan na'iki opaidan dya'utam wizi'i sodi kidainao pu-
raata. 3 Sariapa Jesus kian pidannao ati, “Õkowaadan nii unao ati, di'oraz zuna'a, dobata
otaan puraata ba'orainao ai. 4 Usha'apanum kau'an ba'orainao taaniaz papuraatan,
kaina'a diri'i'o zii ukawa'akun. Mazan aizii oroo kowas, pamapuraatanun pu'u, otaan
kaiman-daun papuraatan pamashaapa-kinaa sodi'i naa.”

Jesus kowaadan na'apam nii Tominkaru Dapu kaboobi'ii-kao (Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, kadakotin-kidan konaunam patukapan
Tominkaru Dapu toma-kao. Utoma-kao umanawun kida'o na'iki konaunam kida'o
kuba idi. Na'iki kaina'a kapam konaunam kida'o aimaakan pidannao taanii kida
Tominkaru ati, udapu konaunamada-kinao nii. Jesus kian ĩ'ati. 6 “Ipai wuru'u konau-
nam kida'oraz aimaakan utukapan da'a'a. Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo,
kaiman-daunu'o nii ukaboobi'ii-kao, ipai wuru'u kuba kidaz kadishitapa kida'oraz
kabaun.”

Kichana'iki-kia'o amazada wa'atin daua'o (Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian, “Tiichaa, na'apainim nii wuru'u aimaakan
sha'apanuz kaikapa'a? Kanom ida'ana'o nii waaitapan wuru'u amazada sha'apanuz
naa na'apa?” ĩkian.
8 Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudinapa pa'i aonaa kizi umariida-kao. Kaina'a iriba pidan-
nao dakotinpan õgaru nii. Ĩwa'atin nii unao ida'ati na'iki ĩkian nii, ‘Õgaru Christ,
tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanan-
nao.’ Ba'orainao kian nii unao ati. ‘Aizii amazada ikodan naa patokon.’ Mazan
aonaa pa'i umako'ona'a ĩdawu'ati. 9 Na'iki aonaa pa'i utariidina'ana'a uabatan dono

† **20:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.
‡ **20:42-43** Psalm 110:1

wiizainao mizaataakapan ba'oran wiizai kida tuma, na'iki uabatan dono pidannao kashadaakapan, ĩto'orataakapan atii ĩzowiaakapan pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai'o nii zii na'apa kida'o sha'apan kiwiin. Mazan aonaa kadimana'o nii mani wuru'u amazada ikodanuzu patokon uruu dauna'an."

10 Udauna'an ukian ĩ'ati, "Kaina'a'o nii zii pidannao mizaataakapan ba'oran wiizai ii kida'o pidannao tuma. 11 Na'iki kaina'a'o nii zii kichana'iki-kia'o imi'i baara nakainan, na'iki imi'i baara tada'okan nii. Na'iki kaina'a'o nii zii zamazi kaawan, na'iki kaina'a'o nii zii pabi'inaaka kida'o, kichana'iki-kia'o na'iki zaamainba'o rinai kaawan. Na'iki kaina'a'o nii zii utukapan aimaakan kichana'iki-kia'o aidinan aokazi iki.

12 "Mazan ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan ua'ii kaikapa'a, uzaamata-kao nii na'iki uantamikita-kao nii unaobanaitapan dikin ii õgaru. Panaadon pabi'i kida unao na'aka-kao nii synagogue iti kida, utiwaa-kidapa-kao nii, na'iki ukaboota-kao nii taraa-kizai iti. Na'iki pabi'i kida unao kadishita-kida-kao nii oo utiwaa-kidapa-kao nii tuubaru kidainao naobanainao kanaapu'u. Ipai'o nii ubaiaapan dikauda kida'o aimaakan na'apa õgaru dikin ii.

13 "Uruu dono turua'o nii ukowaadan Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o. 14 Ukau'an uaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i upishaa-kao an, aonaa kizi udopiidinan uaitapa'azon idi na'apam nii udako'atin pidannao paradan. 15 Usha'apanum kau'an õtaan nii uaitapa-kinaa nii uparadan, uaitapa kizi na'apam nii udako'atin ĩparadan ĩpishaan dono unao. Uruu ida'ana'o nii ĩkaakinpan, aona'o nii ĩaitapan na'apam nii powa'a pakian u'ati.

16 "Uruu dono udarunao na'iki udaronao, na'iki u'inawuzunao na'iki ba'oran uirib-annao, na'iki upaonarunao zaamata-kidan nii unao, atii pabi'i kida unao ĩzowii-kidan nii. 17 Na'iki ipai'o nii pidannao to'ora-kizaitapan unao õgaru dikin ii. 18 Mazan aona'o nii bauda'apa uwaziwaan uzowaud. 19 Ukau'an ma'ozaka utaapa unyukunuu. Aonaa utaria'ana'a usha'apata-kao ai. Uruu ida'an mishi'o nii pa'an ukakupan diina'iti'i.

Jesus kowaadan na'apam nii Jerusalem kaboobi'ii-kao (Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 "Aizii na'apainim pa'i utukapan ana'a naa soldyaanao koraratan Jerusalem. Uruu ida'an sariaapa'o nii uaitapan Jerusalem kaboobi'ii-kao kamoon kaawan naa wuru'u. 21 Marii kizi pa'i pidannao kawiizi-tinpainao Judea Baara ii aka kidoopan midukuo iti. Aizii pidannao wuru'u mashaapainaouz donoi ii, marii pa'i ĩkidoopan. Aizii wunaou'u mashaapainaouz donoi dawun itinapu kida, aonaa pa'i ĩwa'ati'ina'a donoi ati. 22 Usha'apanum kau'an Jerusalem sannao pataka'uta-kao kamoon naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu idi Tominkaru paradan tawuru'u saada-kariwaiz kotua'a naa mishiinan naa wuru'u. 23 Uruu dono kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan zunnao ati wuru'u kaudaniinaouz patoba ii. Na'iki wunao ati'i biidapainaouz zii ĩdainao. Na'iki uruu kamoo dono kasha'ora'o nii aimaakan baiaapa-kao di'ora'a amazada baara'a'a. Uruu dono'o ni'i naa Tominkaru pataka'utan wuru'u pidannaouz. 24 Pabi'i kida pidannao zowii-kao nii mizaataaka-kinai marii idi. Ba'orainao zaamata-kao nii, na'iki ĩna'aka-kao nii poitoruinao nii ba'oran wiizai kida kawana'ati, na'iki ĩkaudinan nii dadara, mawinipinaa-daun. Uruu dono Gentilenaou'o ni'i naa kazowautapa na'iki waranuitapa Jerusalem sannao. Ĩkazowautapan nii ĩdyaun atii Tominkaru aipan kawana'ati na'apam ukotua'ikin ĩkazowautapan na'ii.

Na'apam nii amazada Tominkaru dani wa'atin dono (Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 "Kaina'a'o nii zii pana'a'o na'iki kichana'iki-kia'o aimaakan tukapa-kao, aona'o utukapauzo-kao usha'apauzon kamoo ati, kauzu ati na'iki wizinao ati. Ipai pidannao mashaapainaouz imi'i baara an, tuukia'o nii ĩtarian ĩabatan dono kichana'iki-kia'o wunu paran tururuinan, na'iki ĩtukapan nii udaru kida'o wunu paran tominan. 26 Tuukia'o nii ĩtarian, pidannao dorauta'o nii patarian idi, usha'apanum kau'an ĩaitapa kaina'a'o

nii zii kichana'iki-kii kida'o manawun aimaakan sha'apan da'ana'a imi'i baara an. Na'iki ipai'o nii amazada nakainan doko ii, uruu idi ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. 27 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidina'akan ni'i naa, uwa'atin aokazi iki isha'iz bii an, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonaunaman tuma. 28 Aizii utukapan ana'a naa na'apa kida'o aimaakan sha'apan, aonaa utaria'ana'a, mishi'oraiman ukadishitapa ma'ozaka, na'iki doko iti uawunuutapa. Usha'apanum kau'an ukazannaata-kao kamoon maonapatan naa wuru'u."

29 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Aushaa udi'itapa fig kadunaa kida na'iki ba'oran atamun kadunaa kida. 30 Na'apainim utukapan an ukaanaban oo uanaba kida pa'inaadinan, sariapa uaitapan uruu ida'an wawunu donon maonapatan naa wuru'u. 31 Ukau'an na'apa'o nii kapam uaitapan wuru'u Tominkaru Naobanai-tinan kamoon maonapatanuz, utukapan ana'a naa wuru'u aimaakan kida sha'apanuz kaikapa'a. 32 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. 33 Mishi mainaabatina'o nii ipai daunuuda'u aokazi na'iki imi'i baara, mazan wuru'u õparadan kidaz aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Zaudinapa-karu

34 "Uruu idi zaudinpa'a naa umashaapa. Aonaa umashaapa'ana'a utomapan dau'u karikaonan aroapa-karu na'iki tuzapa-karu. Na'iki aonaa udi'itinpa'ana'a soo usha'apaapa'azon dau'ati karikaonan aimaakan u'ati. Panaadon upadaida'anata-kao, na'apa basakara zaamatan kawan kotu'uz. 35 Usha'apanum kau'an wuru'u aimaakan sha'apa'o ni'oraz sha'apan nii ipai amazada kawana'ati. 36 Uruu idi uzaudinpa'a naa umashaapa. Na'iki karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu, utukapan dono'o naa aimaakan kida wuru'u sha'apa'o ni'oraz ubii an, na'iki ma'ozaka kizi kapam unyukunuu ukadishita-kida-kao dono diina'iti'i, Daonaiora Aokazi Iki'o kanaapu'u."

37-38 Uruu kia'o wuru'u Jesus tominapa-kidauzonuz pidannao ipai kamoo, Tominkaru Dapu ii. Na'iki ipai chaapi'iki pidannao makouzon da'i Tominkaru Dapu iti, uruu ĩabata'anan naa Jesus kakuwaapatinan. Aizii Jesus, ipai wachuupun da'i umakouzon Olive Naawa iti, na'iki una'ian nii bauda'apa maruta'o.

22

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii maonapa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon kaawan. Uruu Passover Kamoon kia'oraz udakota-kao. 2 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ĩtarian pasha'apatan Jesus pidannao awun za'a. Uruu idi ĩkadakotin-kidan na'apam nii pazaamata-kidan Jesus, ĩaipan pazowii-kidanuzu pidannao daida'an.

Judas kaakapaan Jesus
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Sariapa Satan morotinan Judas, Iscariot kia'oraz udakotapa-kao. Uruu tawuru'u 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'oraz. 4 Sariapa Judas makon faadaanao zowaunaanao di'iti, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao di'iti. Na'ia'a naa Judas kadakotinan ĩtuma, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati na'apam nii pazaamata-kidan Jesus. 5 Tuukii ĩkonaukian, uruu idi ĩkian Judas ati, "Wakawinipinaatan nii pugaru." 6 Kaiman Judas ati puraata taa'azoo-kao pa'ati. Uruu dauna'an uabatapan naa na'itim nii Jesus makon. Uruu na'ia'o ni'i naa uaipan pazaamata-kidan Jesus, iribainao pidannao daida'an.

Passover wanyukunuunaa minziiwa-kida-kao
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 Aizii kaawa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao Passover wanyukunuunaa nii. 8 Uruu idi Jesus dyuudan Peter na'iki John. Ukian ĩ'ati, "Unao pa'i minziiwa-kida Passover wanyukunuunaa wanikan nii."
9 "Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidanuzu?" ĩkian Jesus ati.
10 Jesus kian ĩ'ati, "Umako donoi iti. Aizii ukaawan an na'iti, daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an ikodapan nii unao. Uda'an uruu padawu'ati, na'iki umorota udawu'ati kabaun nazo iti. 11 Na'iki ukii kadapu'o ati na'ii. 'Tiichaa pishaa-kidan na'iam dii kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz unika kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa baokopa patominapa-kidaniinao tuma?' 12 Sariaapa'o nii kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo doko ia'o kapam, na'iki ipai'ora'a naa uminziiwa-kida-kao aroapa-kizai nii. Ukau'an na'ii usaabaa ipai wanyukunui," Jesus kian ĩ'ati. 13 Udauna'an ĩmako'okan naa donoi iti. Ĩkaawan na'iti na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Corinthians 11:23-25)

14 Aizii kamoo tipitan dauna'an, Jesus na'iki 12 utominapa-kidaniinao sakanatan naa baokopa miisa* ida'a. 15 Na'ia'a naa Jesus kian ĩ'ati, "Tuukia'o õnika'azon unao tuma wuru'u di'oraz Passover wanyukunuunaa õzowii-kao ua'ii. 16 Usha'apanum kau'an aona'o nii powa'a õnikauzon unao tumazu, atii diina'iti zii'i, Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati, na'iki uipaian ana'a naa pasha'apatan ipai wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz."
17 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaan, na'iki udobata-kidan naa wine wuru'u koopo zo'a'oraz ipai wunao kawana'ati'i 12 utominapa-kidaniinaouz. Na'iki ukian ĩ'ati, "Marii ipai unao tuzan di'oraz wine. 18 Aizii õgaru, aona'o ni'i naa powa'a õtuzan wuru'u di'oraz wine, toma-kariwaiz Passover riwunnaa nii, atii diina'iti'o nii zii koshan õtuzan wine, Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati."
19 Udauna'an uzaamatan naa bread, na'iki utoriinapa-kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an udushowan naa bread na'iki utaan naazu patominapa-kidaniinao kawana'ati kida. Na'iki ukian ĩ'ati, "Aizii di'i õnanaa wuru'u, õtaaniaz unao dikin ii. Marii kizi pa'i karikaonan unikan bread kaikapa'a, unyukunuitapa-kinaa nii õgaru."
20 Paaroopan dauna'an uzaamatan koshan wuru'u koopoz, paida'o wine idi, na'iki udobata-kidan naa ĩkawana'atiz. Ukian ĩ'ati, "Di'oraz wine koopo ida'a'oraz kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati† õizain ida'an, umishiinan nii õizain shootan ida'an unao ati." 21 Jesus kian, "Mazan wuru'u pidan zaamata-kida'o ni'oraz õgaru õmin-aroopan, kaina'a uruu kaida'a'a. 22 Mazan mishi, Daonaiora Aokazi Iki'o mawakan nii kaikapa'a, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan baiaapan uzaamata-kidan dikin ii uruu."
23 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao paradan pa'atiaaka kida. Ĩaitapa'azon na'ia'oram pidan pabi'i wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz uruu.

Jesus kadakotinan naobanai-tinapa-karu dau'u

24 Uruu dauna'an, Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan naa pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai ĩdyaun ĩaipinan tuubaru'o pidan nii pamin-kaudinannao ai.

---

* **22:14** miisa: English ida'an, table. † **22:20** Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Aizii kingnao wuru'u kazowautapainaouz ipai pidannao, ipai amazada kawana'ati, ma'ozaka ĩkazowautapan wuru'u pidannaouz. Na'iki wuru'u naobanai-tinpainao kidaz pidannao, tuukii ĩaipan pidannao dakotan paugaru kamarainpanu'o naobanai nii. 26 Mazan unao, aonaa una'apa'ana'a ĩnao kawan. Mishi'oraiman, na'ia'oram pidan unao bii'i, tuubaru'o utaapinpan, marii utaapinan pidan waranuitapa-kidina'o kawan. Na'ia'oram pidan naobanai-tinpa'o, marii utaapinan poitorui kawan. 27 Kanom kaina'a tuubaru'o nii pidan? Wuru'u sakanatapa'oraz, zaudapa'oraz aimaakan sha'apata-kao pa'ati? Oo wuru'u kaudina'oraz u'ati? Mishi tuubaru'o pidan wuru'u sakanatapauzoz. Mazan õgaru kian aonaa una'apan. Usha'apanum kau'an õgaru na'apa poitorui kawan õmashaapan, õkaudinan unao bii'i. 28 Atii di'i aonaa uwa'akan õgaru õbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. 29 Mazan õzaamatan unao kazowautapa'o nii pidannao diina'iti'i. Na'apa õdaru zaamatan kawan õgaru kazowautapa'o nii ipai papidanannao. 30 Uaroopan nii na'iki utuzan nii õtuma õnaobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki usakanatan nii umanawunu'o tabai kida ida'a. Na'iki na'ia'o ni'i naa unao kazowautapan ipai daunuuda'u Israel takaan-daunnao,‡ wuru'u 12 udainao di'iki'oraz naa ĩiribainan.”

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru (Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Jesus kian koshan, “Simon, puabata õparadan. Satan pishaani'i naa Tominkaru unao dau'an, ukau'an utiwaa-kidapan nii unao, na'apa pidan manaruan kawan zaishi padyukuo ai. 32 Mazan õtoriinapani'i naa pugaru ati Simon, punyukunuu ma'ozaka kizi, aonaa kizi pumuudan pumishidapan õgaru. Na'iki puma'ozakada'a naa pa'i ba'oran mishidainao nyukunuu, pupadantan dono õ'ida'ati.”

33 Sariapa Peter kian u'ati, “Naobanai, õgaru, turuu õtaraa-kidinan na'iki õmawakan putuma.”

34 Jesus kian u'ati, “Peter, aizii wuru wamarutan ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, pumariidinan nii idikinau õdau'an. ‘Aonaa õaitapan uruu,’ pukian nii õdau'an pidannao ati.”

Jesus kakinaowan patominapa-kidaniinao

35 Jesus kian 12 patominapa-kidaniinao ati, “Tawuru dono'o, õdyuudauzonuz umakon mapuraatan-daun, masaakon-daun, na'iki aonaa una'akan ba'oran udazkidi kida. Kanom ba'oran tuukia'o uaipan uruu dono?”

“Aonaa kanom,” ĩkian.

36 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mazan aizii kanom kaina'a'o upuraatan, na'iki usaakon, marii una'akanuzu. Aizii kanom aona'o mizaataaka-kinai marii nii u'ida'a, marii usellian pachaakitan patorii-kinaa nii pamarian nii. 37 Usha'apanum kau'an, saada-kariwaiz Tominkaru paradan wuru'u õdaua'oraz mishiinan ni'i naa wuru'u,” ukian ĩ'ati. “ ‘Uzowii-kao nii na'apa pidannao sha'apaapainao kawan oia'o.’ Aizi'o ni'i naa pa'an wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan, õdaua'oraz mishii-kao,” Jesus kian.

38 Sariapa Jesus poitorunao kian, “Wanaobanaa, putukapa di'i kaina'a dya'utam mizaataaka-kinai marii wa'ida'a.”

“Turua'o nii wuru'u,” Jesus kian ĩ'ati.

Jesus toriinpa'anan Olive Naawa iti (Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

‡ **22:30** Israel takaan-daunnao: ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.

39 Jesus makon naa Olive Naawa iti patominapa-kidaniinao tuma. Ukaduz
umako'anpauzon na'iti. 40 Aizii ĩkaawan na'iti, Jesus kian ĩ'ati, "Utoriinapa pa'i aonaa
kizi ukaakinpan unyukunuu tiwaa-kidapa-kao an."
41 Udauna'an umako'okan naa ĩ'ai, na'apa mani umunapon pidan ka'iitan kawana'ati
kabootan kuba. Na'ia'a naa Jesus kodoru'ukan na'iki utoriinpan naa. 42 Ukian
kaikapa'a: "Õdaru, punyukunuu na'apan an, puzikada shoman õ'ai wuru'u kaziwa'oraz
aimaakan baiaapa-kida'azoo-kao õ'ati. Mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo
puaipan kawana'ati pa'an." 43 Sariapa angel aokazi iki'o kaawan Jesus ida'ati,
uma'ozakada'anan unyukunuu. 44 Tuukii Jesus dopian panyukunuu ii, na'iki kaziwa
utaapan unyukunuu. Uruu idi tuukii utoriinpan padaru ati. Atii umashikan sabian
na'apa izai kawan.
45 Uipaian dauna'an patoriinpan, uru'u naa umakon patominapa-kidaniinao di'iti.
Uikoda ĩdyaun ipai ĩda'awun, panyukunuu kasha'oran idi. 46 Ukian ĩ'ati, "Kandii nii
uda'awupan? Upokoda, na'iki utoriinapa mishi'oraiman, aonaa kizi ukaakinpan
utiwaa-kidapa-kao an," ukian ĩ'ati.

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii patominapa-kidaniinao ati, uru'u naa pidannao wa'atin
kasaba'u, kasaba'uan Judas dawu'ati. Uruu 12, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o.
Aizii ĩkaawan, sariapa Judas kissitan Jesus. 48 Mazan Jesus kian u'ati, "Judas, pukissitan
ida'an pukaakapaan Daonaiora Aokazi Iki'o?"
49 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa,
sariapa ĩkian, "Wanaobanaa, turua'a naa wakaiwaan wamarian aizii?" 50 Upu'a'a naa
mazan bauda'apa pidan Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, so'ota'akan naa marii
za'aba'i, na'iki usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.
51 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Turua'a naa!" Udauna'an upishata'akan naa pidan tain
na'iki kaiman usaaba'akan powaa itiz.
52 Udauna'an Jesus kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki kazannaatapau-
zonao Tominkaru Dapu zowaunaanao ati, na'iki kazowautapauzonao Jewnao ati,
"Kaikapa uwa'atin õ'ida'ati'i, una'akan marii na'iki chipirari za'aba'i kida, zaa-
mata'ana'o kawan zowii-miki pidan? 53 Ipai kamoo sha'atii õtominapa-kidan pidannao
Tominkaru Dapu ii, upu'u aonaa uzaamatan õgaru na'ii. Mazan mishi aizii wuru
wamarutan ida'a õkashaapa-kao na'iki õtaa-kao unao ka'u iti. Usha'apanum kau'an aizi'i
naa Satan ma'ozakatinpan kamoon kaawan."

Peter mariidinan daua'o
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Udauna'an ĩzaamata'akan naa Jesus, na'iki ĩna'akan naaz umanawunu'o faadaa
dapu iti. Peter na'iti kapam umakon ĩdawu'ati, mazan munapo uwa'akinpaanan
ĩ'ai. 55 Uruu idi na'ia'a naa tikazi pu'ukada-kao panibazoo ii. Na'iki na'ia'a naa
pidannao sakanatapan awauta tikazi dazaba an. Peter na'ii kapam usakanatapan
ĩbii ii. 56 Udauna'an poitoruiaba tukapankan naa uruu, tikazi maodapan pu'u.
Uruu idi sariapa oawunuupan uawun baara iti, na'iki okian, "Di'oraz daonaiora'a,
uminauda'uitapauzonii kapam Jesus."
57 Mazan sariapa Peter mariidinan, na'iki ukian o'ati, "Aonaa õaitapauzon uruu."
58 Masakauda'u uruu dauna'an, daonaiora tukapankan naa kapam Peter. "Pugaru
uminauda'u kaduz kapam," ukian.
Mazan Peter kian u'ati, "Aonaa õgaru mani."

59 Atii tomunu'iki zaa uruu dauna'an, ba'oran daonaiora paradan ma'ozaka Peter
dau'an. “Mishi'o wuru'u Jesus minauda'u kaduz arawu'u, na'iki uruu Galilee Baara san
kapam, aonaa umainaabanan,” ukian pidannao ati.
60 Mazan Peter kian koshan u'ati, “Aonaa õaitapan kanom daua'o kaiwuru'u
pukadakotinanuz.” Aonaa zii Peter ipaian pakadakotinan, uru'u naa kuruku
ka'aranpan. 61 Upu'a'a naa Jesus tanawatinan, na'iki sariapa uawunuupan Peter di'iti.
Uruu idi sariapa Peter nyukunuua'akan uparadan, tawuru'u ukianuz, “Aizii wuru
marutan ida'a pumariidinan nii idikinau õdau'an kuruku ka'aranpan ua'ii. ‘Aonaa
õaitapan uruu,’ pukian nii õdau'an.” 62 Uruu idi sariapa Peter koditan pidannao bii iki,
na'iki umakon paniba itinapu. Na'ia'a naa uzaadan tuukii, tuukii.

Jesus banikiita-kao na'iki uba'izii-kao
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

63 Aizii pidannao wuru'u watchmantapainao kidaz Jesus, ĩbanikiitan naa uruu.
Udauna'an ĩtiniautapan na'iki ĩta'iautapan naa uruu. 64 Udauna'an ĩshibatan na'iki
ĩdo'otan naa uawun baara kamicha idi, na'iki ĩkian u'ati, “Aushaa, pukowaada wa'ati
na'ia'oram pidan wuru'u tinika'oraz pugaru?” 65 Na'iki dikauda kida manawun
ĩmanamiki u'ati.

Jesus na'aka-kao Jewnao kootowapa-kizi iti
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

66 Atii wakanadan. Aizii uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman uru'u naa kazowautapainao
Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, ipai ĩnao baokopatinan. Udauna'an ĩdapada-kidan naa Jesus pakootowapa-kizi iti.
67 Na'ia'a naa ĩkian u'ati, “Aizii pukowaada'a naa wa'ati mishi'o wuru'u pugaru Christ?”§
Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan an u'ati, aona'o nii umishidan õparadan. 68 Na'iki
õpishaan an unao, aona'o nii udako'atin õparadan. 69 Mazan kadimana'o ni'i naa pa'an
Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan Tominkaru ma'ozaka'o diwa'ora antanapu.”
70 Uruu idi ipai ĩnao kian u'ati, “Ukau'an mishi'o wuru'u pugaru Tominkaru Dani?”
“Una'apan sha'atii kaiwuru'u upishaanuz õgaru na'apa,” ukian ĩ'ati.
71 Udako'atin idi ĩparadan na'apa, sariapa ĩkian, “Kandii nii waaipan zii dikauda'o
aimaakan kowaada-kao udau'u, waabatan pu'u kaimanaiman udako iki na'apam ukian
padau'an.”

23

Pilate pishaan daua'o Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Uruu idi ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz na'ii kadishia'akan. Udauna'an
ĩna'akan naa Jesus Pilate di'iti. Atii ĩkaawa-kidan na'itizu. 2 Na'ia'a naa ĩkaakapaan Jesus
Pilate ati. “Aushaa puabata wakuwaa di'oraz pidan dau'ana'a, waabatan ukakinaopan
pidannao pana'iti karikaonan. Na'iki aonaa uaipan ĩkawinipinaatan tax Rome ia'o
naobanai ati. Na'iki tuukii udakotinpan Christ nii. Na'iki udakotinpan king nii Jewnao
ati,” ĩkian Pilate ati.
3 Udauna'an Pilate pishaan naa Jesus, “Mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati?”
“Una'apan sha'atii kaiwuru'u puna'apanuz,” Jesus kian u'ati.
4 Udauna'an Pilate kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki ipai
kasaba'ukinpainao pidannao ati, “Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii aimaakan
usha'apatan. Uruu idi aonaa kanom dikin ii usha'apata-kao.”

---

§ **22:67** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

5 Mazan ma'ozaka pidannao dako'atin uparadan, na'iki ĩkian u'ati, “Aizii ipai'i naa
ukakinaowan pidannao, wuru'u kawiizi-tinpainao kidaz wawiizi Judea Baara an.
Uruu idi tuukia'a naa pidannao kashadaakapan, na'iki aona'a naa powa'a ĩmishidan
oo ĩsha'apatina'azon wuru kawana'ati'o Rome iki'o naobanai kakinaori kidaz. Galilee
Baara iki'o wuru'u usakadanuz pakakinaopan pidannao, atii di'i, aizii kaawa'a naa
uruu da'ati'i,” ĩkian Pilate ati.

Herod pishaan daua'o Jesus

6 Pilate abatan idi ĩna'apan, sariapa ukian ĩ'ati, “Kanom san uruu, Galilee Baara san?”
7 Aizii uaitapan idi Jesus wa'atin Herod kazowautapanii wiizai di'iki, sariapa udyuudan
una'aka-kao Herod di'iti. Usha'apanum kau'an uruu dono, na'ia'o Herod Jerusalem ii.
Uruu dauna'an ĩna'akan naa Jesus Herod di'iti. 8 Tuukii Herod konaukii-kidan patuka-
pan Jesus, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa uabatautan Jesus dau'an. Na'iki
tuukia'o utukapa'azon aimaakan wuru'u pabi'inaaka kida'oraz Jesus sha'apaapauzon.
9 Uruu idi, iriba sodi kida upishaan Jesus, mazan aonaa bauda'apa udako'atin up-
aradan. 10 Mazan upu'a'a naa faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u maonapadinan Herod dazaba ati, na'iki ĩkowaada iriba dikauda kida'o
aimaakan u'ati, Jesus dau'an. 11 Udauna'an Herod na'iki baokopa pasoldyaannao
tuma, ĩmakinaotan na'iki ĩbanikiitan naa Jesus kakiba'azonnaa kida'o ida'an. Udauna'an
ĩkaiwada-kidan naa u'ati naobanainao kamichan kaduz. Uruu dauna'an Herod dyuudan
naa koshan uruu powaa iti Pilate di'iti. 12 Uruu kamoo dono Herod na'iki Pilate
kaimanaakan. Uruu ua'ii aonaa ĩkaimanaakauzon.

Pidannao aipan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Udauna'an Pilate dapadan naa faadaanao zowaunaanao, na'iki naobanai-
tinpainao kida pidannao, na'iki ba'oran pidannao kida. 14 Aizii ĩbaokopatinan dauna'an,
uru'u naa ukian ĩ'ati, “Unao zaamatanii, na'iki ukaawa-kidanii wuru'u di'oraz
daonaiora'a. Na'iki ipai unao ukowaadan õ'ati, ukakinaopan pidannao pana'iti. Na'iki
ipai'i naa amazada kawana'ati pidannao to'oran naobanai Rome iki'o ati. Aizii di'i
utukapa na'apam õkootowapa-kidanuz, unao abatapan pu'u. Mazan aonaa õikodan
dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, unao kowaadan kawan õ'ati. 15 Aizii Herod
na'apa kapam, aonaa kanom uikodan dikauda'o nii usha'apatan. Uruu idi'o wuru'u
udyuudanuz uruu powaa ati da'ati'i. Aonaa kanom dikauda'o nii wuru daonaiora
sha'apatanu'u. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. 16 Uruu idi õba'izii-kidan nii
karikaonan uruu, udauna'an marina'a naa umuuda-kao.” 17 [Passover Kamoon dono,
karikaonan da'i Pilate kodita-kidauzon ĩ'ati bauda'apa pidan, taraa-kizai iki.]*
18 Mazan pidannao kadakoinan u'ati aonaa masakauda'u mani. “Marii uzowii-
kao, pukodita-kida pa'an Barabbas wa'ati,” ĩkiainan u'ati. 19 Aizii Barabbas, wuru'u
utaratapa-kaoaz, uzauda-kao idi'o utoman to'orataaka-karu pidannao ati, ĩto'ora-kinaa
nii Rome iki'o naobanainao ati, wuru'u Jerusalem iainao kidaz. Uruu dono bauda'apa
pidan zowii-kao. Uruu idi Barabbas zauda-kao udikin ii.
20 Tuukii padamata Pilate tiwaan pakodita-kidan Jesus, uruu idi na'apa koshan ukian
ĩ'ati kiwiini'o kawan. 21 Mazan ma'ozaka ĩkadakoinan u'ati. “Marii utauka-kao cross
di'iti! Marii utauka-kao cross di'iti!” ĩkiainan u'ati.
22 Upu'u Pilate tiwaan paparadan ĩ'ati. Uruu idikinautan naa uparadan na'apa
ĩ'ati. “Kanom mooko dikauda'o nii usha'apata? Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii
usha'apatan. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. Uruu idi õba'izii-kidan nii
karikaonan uruu na'iki udauna'an marina'a naa umuuda-kao,” ukian pidannao ati.

---

* **23:17** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

23 Mazan powa'a zii ĩkadakoinan u'ati diiwa'o ida'an. “Marii utauka-kao cross di'iti,”
ĩkiainan u'ati. Ĩkadakoinan u'ati, atii ĩdikintan uruu. 24 Uruu idi na'apa'a naa Pilate dyuudan
Jesus sha'apata-kao, pidannao aipan kawana'ati. 25 Na'iki ukodita-kidan naa ĩ'ati
pidan wuru'u zauda-kariwaiz umizaataakapa-kidan pidannao, na'iki uzowian pidan.
Udauna'an utaa'akan naa Jesus pidannao ka'u iti, marii kizi'i naa ĩsha'apatan uruu
Jewnao aipan kawana'ati.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Udauna'an soldyaanao na'aka'akan naa Jesus. Aizii ĩmakopa-kizi an ĩikodan pidan
kaawa'aka'o zii Jerusalem ati. Simon kia'o u'uu, Cyrene san wuru'u pidanaz. Sariapa
soldyaanao zaamatan Simon na'iki ĩdyuudan naa uwaodatan Jesus dawu'ati wuru'u
cross ni'oraz atamun tu'uz. 27 Na'iki iriba, iriba pidannao makon tazatappan Jesus
dawu'ati. Aizii zunnao na'ii kapam ĩbii ii, tuukii ĩmuraan Jesus. 28 Mazan Jesus kian
ĩ'ati, “Zunnao, Jerusalem sanaabanao, aonaa uzaada'ana'a õdau'an. Mishi'oraiman
uzaada pa'an unao dau'an, na'iki udainao dau'an. 29 Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii
kamoo kaawan, uruu dono pidannao kian nii. ‘Konaukia'o nii pa'an zunnao aona'oraz
na'apainim ĩkaudaniizon, aona'oraz ĩbiida-kidauzon koraidaonaa.’ 30 Uruu dono tuukia'o
nii pidannao aipan midukuonao dikitan paugaru, na'iki tuukia'o nii ĩaipan naawazi
dizan paugaru. 31 Aizii di'i wuru'u utukapaniaz dikauda'o aimaakan sha'apata-kao
õ'ati kaikapa'a, aonaa kanom dikin ia'o mani, aitaniimana'o nii manawun dikauda'o
aimaakan baiaapa-kida-kao Jerusalem sannao ati, ĩsha'apaapan dikin ii oii kida'o
aimaakan.”
32 Kaina'a kapam soldyaanao na'akan dya'utam daonaioranao zowii-karu nii, ĩnao
zaamata-kao ĩsha'apatan idi dikauda kida'o aimaakan. 33 Udauna'an ĩkaawan naa
wuru di'iti'i amazada dakotapa-kariwaiz Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kii. Na'ia'a
naa ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam daonaioranao tauka-kao udazaba'a.
Bauda'apa udiwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu. 34 Pataukinapa
kizi iki Jesus kian padaru ati, “Õdaru, pumainaabata wuru'u dikauda'o aimaakan
ĩsha'apataniaz õ'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan kanom ni'o wuru'u
pasha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a.” Udauna'an soldyaanao makinaotinan naa,
patukapa-kinaa nii na'ia'oram nii pidan zaamata Jesus kamichan pa'idiwau nii.
35 Uruu dono iriba pidannao awunuutapan Jesus tauka-kao. Aizii Jewnao
naobanaanao, tuukii pa'an ĩbanikiitan uruu. Kaikapa'a wuru'u ĩkianuz. “Uruu
kazannaapa'o ba'oran pidannao. Aizii watukapa kizi'i naa mooko, umishiin an uruu
Christ, Tominkaru zaamataniaz, na'iki udyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao,
marii aizii ukazannaatinan paaipan ati,” ĩkian udau'an.
36 Aizii soldyaanao na'apa kapam ĩbanikiitan uruu. Udauna'an ĩtaan naa uriwun nii
mawinipina'o wine idi. 37 Na'iki ĩkian u'ati, “Umishiin an mishi pugaru wuru'u king
ni'oraz Jewnao ati, pukazannaatinan nii puaipan ati.” 38 Aizii atamun ida'a, uzowau
paawa'a ĩtaukan pasaadanii. Kaikapa'a wuru'u ĩsaadaniaz: “Dii wuru'u King, Jewnao ati.”
39 Aizii bauda'apa wuru'u tauka-kariwainaouz Jesus dazaba'a, uparadan dikauda'o
ida'an Jesus ati. “Umishiin an pugaru Christ,† pukazannaatina'a naa aizii puaipan ati,
na'iki pukazannaata waunao kapam,” ukian.
40 Mazan sariapa uiriban to'orauanuzu. Na'iki ukian u'ati, “Aonaa mooko pu-
kichana'ikin puparadan Tominkaru dau'an kaikapa'a? Aonaa mooko pudi'itapan
na'apam pupataka'uta-kao na'iki pumawakan nii na'apa uruu kawan. 41 Mazan aonaa
kanom dikin ia'o mani upataka'uta-kao, aonaa kanom oia'o nii usha'apatan. Mazan

† **23:39** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

waunao, wapataka'uta-kaoaz kaikapa'a, washa'apatan idi'o oia'o." 42 Udauna'an ukian
Jesus ati, "Jesus, punyukunuuapa pa'i õgaru punaobanaita-kao ana'a naa."
43 Jesus kian u'ati, "Õkowaadan nii pu'ati mishi'o: aizii na'ia'o nii kapam pugaru õtuma
konaukii-kizai aokazi ii."

Jesus mawakan daua'o
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Aizii sakitapa kamoo, ipai amazada maruta'akan uruu wiizai di'ii, atii daawadata
kamoo. Uruu dauna'an zii koshan amazada kanadan. 45 Aizii Tominkaru Dapu nazo
ii masha'apakiaka kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida,‡ kuzuuta'akan
pazikon an, doko iki atii uwaranu iti. 46 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan naa diiwa'o
ida'an. "Õdaru, puka'u iti õtaan õdoronaa," ukian. Mazan umawaka'akan naa.
47 Na'ia'o soldyaanao zowaunaa awunuutapan, uruu idi ipai uabatan, na'iki utuka-
pan na'apam aimaakan sha'apan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru na'iki
ukian, "Mishi'o mishi kaimana'o pidan arawu'u," ukian. 48 Na'iki ipai pidannao wuru'u
awunuutapainao kidaz na'ii, ipai kapam ĩtukapan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz.
Tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩkasha'oran aimaakan sha'apata-kao idi na'apa. Udauna'an
ĩkiwan naa. 49 Aizii pidannao wuru'u aitapainao kidaz Jesus, na'iki wuru'u tominpau-
zonao kidaz u'idi'iki, na'ii kapam ĩawunuutapan. Na'iki zunnao wuru'u wa'atiinaouz
utuma Galilee Baara iki, na'ii kapam baokopa ĩtuma, munapo ĩkadishitapan na'iki
ĩawunuutapan.

Na'apam Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Uruu dono na'ia'o pidan, Joseph kia'o u'uu. Arimathea iki'o, Judea Baara ia'oraz
wiizai. Kaimana'o pidan uruu, na'iki sha'apata'o ipai aimaakan Tominkaru aipan
kawana'ati. Na'iki tuukia'o uzaudapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan.
Padamata Jewnao, kazowautapaniinao pidannao tuma'o uzaamatinpan, mazan upu'u
aonaa unyukunuu na'apan ĩparadan kawana'ati, na'iki aonaa unyukunuu na'apan wuru
dau'ana'a ĩsha'apatanuz Jesus kaikapa'a. 52 Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus
nanaa dau'an. Na'apa Pilate nyukunuu. 53 Uruu idi umakon naa Jesus tauka-kizinao
iti, na'iki na'a'a naa utoka-kidan unanaa. Na'iki upapidan naazu baraka'o kamicha
mada idi. Kaina'a ukichadanii kuba, mawakainao uun nii, na'iki aona'o zii kapam
ukaiwauzo-kao. Na'iti'i naa una'akan Jesus nanaa na'iki na'ia'a naa umuudanuz.
54 Friday wachuupunin wuru'u udida-kaoaz, Jewnao sookapauzon kamoon maonap-
atan pu'a'a naa.§
55 Aizii zunnao wa'atiinaouz Jesus tuma Galilee Baara iki, na'iti ĩmakon baaranai
iti. Uruu idi ĩtukapa na'iam naa unanaa muuda-kao. 56 Uruu dauna'an ĩkiwan naa
pamashaadinapa kizi iti, ĩtoma'anan naa kaduunuribai pakaduunuu-kinaa nii Jesus
nanaa. Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon wuru'u, uruu idi aonaa kanom
ĩsha'apatan uruu kamoo dono, Moses kakinaori kian kawana'ati.

24

Jesus kadishitan daua'o pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Aizii chaapi'ikiiman Sunday dono, zunnao makon baaranai iti. Ĩna'akan kadu-
unuribai, ĩtomanii pakaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. 2 Aizii ĩkaawan baaranai paniino-
mizinaa di'iti, aona'a naa utaratinpan, zikada'aka-kaoa'a naa udaru'o kuba, baaranai

‡ **23:45** kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida: Putukapa kaarita tokon ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **23:54** Jewnao aitauzon pakamoon sakadinan, kamoo tipitan di'iki, na'iki uipain nii ba'oran kamoo tipitan di'iti.

taratapa-kinaoaz. 3 Uruu idi sariapa zunnao morota'akan baaranai paniinomizinaa
shaawata. Mazan aona'aka'a naa Naobanai Jesus nanaa nii. 4 Tuukii ĩdi'itinpan, uruu
idi ĩkadishitapan naa na'ii, aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatinan. Upu'a'a naa ĩtukapan
dya'utam daonaioranao, wizi'i kida'o ĩkamichan kadishitapan na'a padazaba'a.

5 Tuukii ĩtarian, upu'u mazan ĩmapotinan ĩ'ati patarian bii'i. Na'iki daonaioranao kian
ĩ'ati, "Kandii nii udorotan kakupa'o pidan mawakainao pidannao bii an? 6 Aona'a
naa uruu nii da'a'a, kadishita'aka'a naazu. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz
unao ati, tawuru'u Galilee Baara ia'oraz zii. 7 'Daonaiora Aokazi Iki'o zaamata-kao nii,
udauna'an utaa-kao nii oiainao pidannao ka'u iti, udauna'an utauka-kao nii cross di'iti,
atii umawakan. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii pamawaka-kizi
iki,' kii sha'atii tawuru'u ukiauzonuz," ĩkian ĩ'ati.

8 Sariapa mishi zunnao nyukunuua'akan Jesus paradan. 9 Udauna'an ĩkiwa'akan naa
atii ĩkaawan 11 Jesus tominapa-kidaniinao di'iti. Ipai daunuuda'u ĩkowaadan ĩ'ati na'iki
ba'orainao ati na'apa patukapan kawana'ati aimaakan sha'apan. 10 Kaikapauda'u'o
wuru'u zunnaouz, Mary Magdala sanaaba, Joanna, Mary, James daroz, na'iki kaina'a
ba'oran zunnao ĩtuma. Ipai baokopa ĩnao wuru'u kakuwaapainaouz Jesus tominapa-
kidaniinao ati. 11 Mazan aonaa ĩmishidan zunnao paradan, usha'apanum kau'an
ĩabatanuz mariidin-karu kawan karikaonan. 12 Mazan Peter sariapa pa'an udima'akan
baaranai iti. Ukaawan na'iti sariapa uawunuupan baaranai paniinomizinaa shaawata,
mazan utukapa soo kamicha mada karikaonan, wuru'u Jesus nanaa shibata-kinaoaz.
Udauna'an ukiwan naa, tuukii udi'itinpan patukapan idi aimaakan na'apa.

Jesus chi'ikapan patominapa-kidaniinao daawata (Mark 16:12-13)

13 Uruu kamoo dono dya'utam daonaioranao tominpauzonao Jesus di'iki
makopaanan wiizai Emmaus iti. Munapo za'o wuru'u wiizaiz Jerusalem iki. 14 Aizii
wuru'u daonaioranaouz ĩkadakotinaanan pamakopa-kizi an, ipai wuru dau'a'a aimaakan
sha'apata-kariwaiz na'iki kowaada-kariwai kidaz Jesus dau'an. 15 Aizii ĩkadakotinaanan
pu'u, masha'apakiaka Jesus kaawa'akan na'iki uchi'ikapaanan naa ĩdaawata. 16 Ĩtukapa
padamata Jesus, mazan aonaa ĩaitapan uruun. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai
ĩaitapan ai uruu. 17 Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, "Kanom daua'o kaiwuru'u
ukadakotinaananuz umakopan pu'u?"

Sariapa ĩmashaada'akan, na'iki utukapa ĩawun baara kasha'ora pa'idiwaru.
18 Bauda'apa dako'atin uparadan, Cleopas kia'o u'uu, ukian u'ati, "Soo bauda'apa
pugaru Jerusalem ida'a maaitapa-ka'o wuru dau'ana'a aimaakan sha'apata-kariwai
kidaz diiki'i'i?"

19 "Na'apa'oram wuru'u aimaakan kida sha'apata-kariwaiz?" ukian ĩ'ati.

"Tawuru'u kasha'ora kida'oraz aimaakan sha'apata-kao Jesus ati, Nazareth sanaz.
Tominkaru prophetin uruu. Mishi Tominkaru tukapa-kidan uruu kaimana'o, na'iki
umanawunu'o pidan, ipai wuru ida'ana'a usha'apatanii kidaz aimaakan na'iki
ukakuwaatinan ida'an ma'ozaka. Ipai pidannao na'apa kapam ĩtukapan uruu,
kaimana'o, na'iki umanawunu'o mishi pidan. 20 Wafaadaannao zowaunaanao, na'iki
kazowautapainao Jewnao wuru'u zaamata-kida'oraz uruu. Udauna'an ĩtaan naa uruu
Rome iki'o naobanai ka'u iti, ĩzowii-kidan naaz cross paawa'a. 21 Wa'itiiman shaa
uru'o nii wuru'u kazannaata'oraz Israelitenao patarubanao ai. Aizii di'i uikoda'aka'a
naa idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an. 22 Na'iki powa'a zii kaina'a aimaakan
di'itinapa-kidan waunao tuukii. Aizii chaapi'iki, waunao bii ikiinao zunnao makonkan
ubaaranaa ii. 23 Aona'a naa ĩikodan unanaa na'ii. Mazan ĩkaawan powaa ati ĩkowaadan
wa'ati, patukapan dya'utam angelnao. Na'iki angelnao kowaadan ĩ'ati kadishita'aka'a

naa Jesus powaa iti. 24 Zunnao kaawan dauna'an, sariapa waunao bii iki'o daonaioranao makon kapam baaranai iti. Na'iki ipai ĩtukapan aimaakan na'apa zunnao kowaadan kawan. Mazan aonaa ĩikodan Jesus na'ii."

25 Udauna'an Jesus dako'atin ĩparadan na'iki ukian ĩ'ati, "Maam, na'apa dii manawun umaaitapakan aimaakan, na'iki kasha'apannaa umishidan tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz? 26 Aonaa mooko uaitapan wuru'u Christ, Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, baiaapan nii ipai wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan? Uruu dauna'an umakon nii aokazi iti, na'iki karikaonanu'o ni'i naa ukonaukiitin-kida-kao na'ii," ukian ĩ'ati. 27 Udauna'an ukowaadan na'iki unyukunuu-kidan ĩ'ati ipai na'apa'oram manawun tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadanii kidaz padau'an, Tominkaru Paradan ida'a'oraz.

28 Ukadakotinaanan ĩ'ati, atii na'apa ĩmaonapatan wuru di'iti'i pamakopa-kiziz wiizai. Mazan ĩtukapan Jesus sariapa pa'an udobatan. 29 Uruu idi tuukii ĩmashaatan uruu. "Puna'a'a naa zii shoman puda'awu aka watuma, wachuupun naa pa'i wuru'u, na'iki taa'azo'o naa wamarutan," ĩkian u'ati. Uruu idi umakon ĩtuma. 30 Aizii kabaunu'ia'a naa, uruu ĩaroopa'azon naa. Uruu idi Jesus sakanatan ĩtuma. Na'iki sariapa uzaamatan bread, udauna'an utoriinapa-kidan naaz. Uruu dauna'an udushowan naa bread ĩkawana'ati. 31 Uruu ida'a zii ĩawun da'ata-kao ĩaitapa-kinaa nii Jesus. Ĩawunuupan u'idi'iti sariapa ĩaitapa'akan uruu. Mazan upu'a'a naa umainaabatina'akan ĩawun za'a. 32 Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei, uruu idi'o tawuru'u kaimanaiman uparadan pishatan wanyukunuu, ukadakotinaananuz wa'ati dunapota. Na'iki unyukunuu-kidanuzu wa'ati ipai daunuuda'u na'apam saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kian."

33 Udauna'an ĩminziiwa'akan naa, na'iki ĩpadanta'akan naa koshan Jerusalem iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩikoda wuru'u 11 Jesus tominapa-kidaniinao, kasaba'ukinpan baokopa, ba'orainao kida tuma. 34 Na'iki ĩabatan ĩkadakotinan. "Mishi'o wuru'u wanaobanaa kadishitan, na'iki ukakudanuz naa powaa iti. Simon Peter tukapa'aka'a naa kapam uruu," ĩkian.

35 Udauna'an ĩnao kowaadan naa kapam ipai daunuuda'u na'apam Jesus chi'ikapaanan patuma dunapota. Ĩkowaadan ĩ'ati aonaa ĩaitapanuz, atii udushowan ida'an zii bread ĩ'ati, ĩaitapan uruu.

Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati (Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Aizii wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao kakuwaapatinan pu'u zii pairibannao ati, upu'a'a naa Jesus kaawa'akan ĩ'ida'ati masha'apakiaka. Na'iki ukian ĩ'ati, "Marii kaiman-karu mashaapan unao tuma." 37 Mazan tuukii ĩtarian, ĩ'itiiman shaa udoronaa nii karikaonan wuru'u patukapaniaz. 38 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Kandii nii utarian? Na'iki kandii nii aonaa umishidan utukapan õgaru? 39 Aushaa utukapa mooko õka'u di'i, utukapa õkidiba, mishi õgaru wuru'u. Uwa'ati da'ati'i upishata kizi õgaru, upishata õmada, utukapa kizi mishi õgaru wuru'u. Aizii doronai aonaa udunaa nii oo uniwa'uz nii, wuru kawanu'u upishatanuz õgaru," ukian ĩ'ati. 40 Uruu idi utukapa-kidan naa ĩ'ati paka'u na'iki pakidiba.

41 Tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩmishidan wuru'u patukapanuz Jesus. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Kaina'a aimaakan da'a'a nika-karu nii?" 42 Sariapa ĩtaan u'ati kopau waraka-kariwai'i naa. 43 Uruu idi uzaamatanuz na'iki uaroopan naa ĩawun za'a.

44 Udauna'an Jesus kian naa ĩ'ati, "Aizii di'i wuru'u utukapaniaz ipai aimaakan kida sha'apan kaikapa'a. Uru'u naa tawuru'u õkowaadauzoniaz unao ati, wachi'ikapauzon dono'oraz baokopa. Kaikapa sha'atii tawuru'u õkiauzonuz unao ati. 'Ipai wuru'u Moses

saadanii kidaz õdau'an, na'iki wuru'u Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, na'iki wuru'u saada-kariwai kidaz õdau'an Psalms ida'a, ipai'o nii zii uruu kida mishii-kao,' kii sha'atii tawuru'u õkiauzonuz u'ati," Jesus kian ĩ'ati. 45 Na'iki utaan naa ĩaitapa-kinaa nii na'apa'oram manawun wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan ida'a. 46 Udauna'an ukian naa ĩ'ati, "Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saada-kariwai kida kianuz. 'Zowii-karu nii wuru'u Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, mazan idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an ukakudan nii powaa iti, na'iki ukadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki. 47 Marii pa'i kuwai kowaadapa-kao u'uu ida'an ipai pidannao ati, ipai imi'i baara an, marii ukowaada-kao Jerusalem sannao ati kiwiin. Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: pidan tanawatinan an pa'oian ai, Tominkaru mainaabatan nii ĩ'oian.' 48 Ukau'an õdyuudan ukakuwaapan ipai wuru dau'a'a utukapanii kidaz sha'apan õ'ati. 49 Na'iki õdyuudan nii unao ida'ati tawuru'u õdaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati. Mazan una'a'a naa zii pa'i uzaudapa da'a'a Jerusalem ida'a, atii õdyuudan aokazi iki wuru'u õdaru dyuuda'azooniaz unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii."

Jesus na'aka-kao aokazi iti (Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

50 Udauna'an Jesus na'akan naa ĩdyaun Jerusalem iki atii Bethany iti. Na'ia'a naa usawadan paka'u ĩ'idi'iti, na'iki utoriinpan Tominkaru ati, marii kizi utaan kaimana'o mashaapa-karu ĩnyukunuu iti. 51 Utoriinapa-kidan pu'u ĩdyaun, uru'u naa usawatina'akan, na'iki una'aka'aka-kaoa'a naa aokazi iti. 52 Sariapa ĩkodoru'ukan u'ati, ĩawun doko iti. Uruu idi tuukii ĩkonaukian, udauna'an ĩkiwa'akan naa konaukii Jerusalem iti. 53 Aizii Jerusalem ia'a naa, ipai kamoo ĩmako'anpan Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpan na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

John
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita John saadanii. Uruu Jesus tominapa-kidanii, na'iki apostle kapam uruu. Karikaonan una'auzon Jesus dazaba'a umanawun kida'o aimaakan sha'apan dono. Panaadon aka aonaa Jesus taapadan ba'orainao patominapa-kidaniinao wa'atin patuma, mazan John utaapada pa'an umakon patuma.

John kakuwaapan dono pidannao dau'u ukainaabatan ĩdyaun ĩ'uu ida'an kida. Mazan ukakuwaapan dono padau'u, aonaa uaipan patukapa-kao umanawunu'o nii. Uruu idi aonaa usaadan pa'uu ukakuwaapan dono padau'u, mazan udakotinan ba'oran tominapa-kida-kariwaiz, kii da'i. (Putukapa John 18:15 ida'a.) Panaadon udakotinan Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii, kii. (Putukapa John 13:21 ida'a.) Usaadan dono John kia'o pidan uu, ba'oran John daua'o wuru'u ukakuwaapanuz, Chikaawunuupauzo dau'ati'o wuru'u.

John saadan di'ora'a kaarita uaipan pidannao aitapan na'iki ĩmishidan Jesus uruu Christ (Jewnao ati'oraz ukaunamunaatauzo-kao), uruu Tominkaru Dani. Pidannao mishidan dono uruu, na'iki ĩzaamatinan idi upidanannao nii, ĩikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. (Putukapa John 20:31 ida'a.)

John kowaada Jesus karikaonanu'o ukakupan. Amazada tominan ua'ii zii kakupa'ora'a naa uruu. (Putukapa John 1:1 ida'a.) Na'iki pabi'inaaka'o ida'an, Tominkaru kainaabatan wa'ati kanom wuru'u Jesus. (Putukapa John 14:9-11 ida'a.) Ukowaada kaimanaiman na'apam pidan mishidan, uikoda kizi karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki ukowaada pidan mishida-kinaa ni'o wuru'u Jesus sha'apatanuz iriba umanawun kida'o aimaakan. (Putukapa John 3:2 ida'a, na'iki John 10:38 ida'a.) Kaina'a Jesus daua'o ba'oran kaarita kida: Matthew, Mark na'iki Luke. Tuukii ĩkakuwaapan usha'apatanii kida dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam utominapa-kidan pidannao mashaapa-karu dau'u Tominkaru ati. Mazan John, aonaa ukakuwaapan ipai Jesus sha'apatanii dau'u. Ukowaada aona'oraz ba'oran kaarita kida kowaadan.

John kowaada iriba umanawun kida'o Jesus paradan na'iki usha'apatanii kida, kainaabata'o uruu mishi'o Tominkaru dani, uruu kakupa-kinai, uruu dunapo, uruu mishi'o, uruu kanada'o, uruu wunu, uruu bread, uruu paoribai kadunaa, na'iki kazni-zonao ka'uzatiki.

Kaarita buutinpan kida

Parada-karu tominan pidan nii *1:1-18*
John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u *1:19-34*
Jesus kakinaopan, na'iki usha'apatanii kida daua'o *1:35—12:50*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *13:1—17:26*
Jesus zaamata-kao atii uzowii-kao *18:1—19:42*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *20:1-31*
Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati Galilee Baara ii *21:1-25*

Parada-karu Pidantinan

1 Amazada toma-kao ua'ii na'a'ora'a naa Parada-karu, uruu Tominkaru tuma'o, na'iki uruu Tominkaru. 2 Uruu na'a'ora'a naa Tominkaru tuma amazada toma-kao ua'ii.

3 Uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan. Aonaa aimaakan tominan sha'apa'oram ida'an karikaonan, soo Uruu ida'an. 4 Uruu ida'a kakupa-kinai, na'iki wuru'u kakupa-kinaiz uruu kanadapa'oraz pidannao ati. 5 Kanada'o kanadapan maruta'o-karu'u, aonaa turuu maruta'o makadanuzu.

6 Kaina'a'o da'i pidan, John kia'o u'uu, Tominkaru dyuudanii. 7 Ukaawan
ukakuwaapa'anan pidannao ati kanada'o dau'u, ukuwaa ida'an kizi ipai ĩabatan na'iki
ĩmishidan kanada'o dau'u. 8 Aonaa John mani wuru'u kanada'oraz, mazan ukaawan,
ukakuwaapa'anan kanada'o dau'u. 9 Wuru'u kanada'oraz, kaina'iki uwa'atipan imi'i
baara ati, uruu pa'an kanadapa'oraz ipai pidannao.
10 Kaawanka'o Parada-karu imi'i baara ati. Uruu ida'ana'o Tominkaru toman imi'i
baara na'iki pidannao, mazan upu'u aonaa ĩaitapan kanom wuru uruuz. 11 Ukaawan
pawiizi ida'ati'o padamata, mazan uiribannao, aonaa ĩnaubaan uruu. 12 Mazan
na'ia'oram pidan nauba'o na'iki mishida'o uruu, utaapada ĩtominan Tominkaru dainao
nii. 13 Aonaa ĩtominan Tominkaru dainao nii koraidaonaa shakatan kawan, oo pidan
aipan kawana'ati mani, soo Tominkaru aipan kawana'ati pa'an.
14 Aizii wuru'u Parada-karuz, utominan pidan nii na'iki umashaapankan wabii an.
Watukapa na'apam uruu mishi'o umanawunun. Usha'apanum kau'an bauda'apauzon
Tominkaru dani wuru'u uruuz. Uruu ida'ana'o Tominkaru kainaabatan kaimanaiman
pakamunanban na'iki uruu ida'ana'o mishi'o kuwai kainaabata-kao wa'ati.
15 John kakuwaapan udau'an pidannao ati, ukian diiwa'o ida'an ĩ'ati: "Di'i naa
tawuru'u õkaunamunaataniaz: Kaini'iki'o nii uwa'atin õdawu'ati, mazan uruu powa'a'o zii
umanawunun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu na'a'ora'a naa õshakatan ua'ii, õkii-kiziz."
16 Ukamunanun idi manawun, powa'an kida usha'apatan kaiman kida'o aimaakan
wa'ati. 17 Tominkaru taa-kidan Moses ida'an pakakinaori; mazan utaan mishi'o kuwai
na'iki utukapa-kidan pakamunanun Jesus Christ ida'an pa'an. 18 Aonaa pidan tukapau-
zon Tominkaru. Soo Udani bauda'apauzoz, karikaonanu'oraz una'an Tominkaru tuma,
uruu kaimanaiman ukainaabatan Tominkaru.

John Chikaawunuupauzo kowaadan kanom ni'o pakaawan (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19-20 Jewnao zowaunaanao Jerusalem iainaouz dyuudan faadaanao na'iki ĩminka'u
Levitenao* pishaa'anan John kanom kaduz manawun wuru'u uruuz. Ukowaada ĩ'ati
kaimanaiman, ipai kizi pidannao aitapan, "Õgaru, aonaa Christ† mani," ukian ĩ'ati.
21 Aizii ĩkian u'ati, "Ukau'an kanom mooko pugaru? Elijah sha'a pugaru?"
"Aonaa!" John kian ĩ'ati.
"Pugaru sha'a Prophet, tawuru'u kaawa'o ni'oraz?"‡ ĩkian u'ati.
"Aonaa," ukian koshan ĩ'ati.
22 Uruu idi ĩkian u'ati, "Ukau'an kanom kaduz mooko manawun wuru'u pugaruz?
Waaipan wakuwaa nii, wunao ati'o ni'i dyuudainaouz waunao. Pukowaada'aka'a naa
kanom kaduz wuru'u pugaruz!"
23 John kian ĩ'ati, "Õgaru dau'ana'o tawuru'u prophet Isaiah saadauzonuz kaikapa'a:
'Kaina'a'o pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka:

Usaaba'a naa dunapo Naobanai mako kizi nii.' "§

24 Phariseenao* kapam wuru'u dyuuda-kariwai ĩpishaa'anan John. 25 Uru'u naa
ĩkian John ati, "Pukian pu'u aonaa Christ mani pugaru, aonaa Elijah mani, na'iki
aonaa Tominkaru Prophetin mani, tawuru'u wazaudapaniaz, mazan kandii nii mooko
puchikaawunuupan?"
26 Aizii John kian ĩ'ati, "Õgaru, õchikaawunuupan wunu idi. Mazan kaina'a ubii'i
ba'oran pidan, aona'o uaitapan kanom kaduz uruu. 27 Uruu'o ni'i naa tukapa-kao
umanawunu'o nii õna'an pu'u zii. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa."†

---

* **1:19-20** Levitenao: Israel dani, Levi takaan-daunnao, kaminka'uupauzonao Tominkaru Dapu ii.
† **1:19-20** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **1:21** Deuteronomy 18:18-19 § **1:23** Isaiah 40:5 * **1:24** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:27** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

28 John kakuwaapatinanuz kaikapa'a, Bethany ia'o, waoko ia'oraz Jordan Wa'o ai,
uchikaawunuupauzo-kiziz.

So'ota'o pidannao oian

29 Ba'oran kamoo John tukapan Jesus wa'atin pa'ida'ati, na'iki ukian pidannao
ati: "Di'i naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o ni'oraz, so'ota'oraz
pidannao oian! 30 Uruu dau'ati'o tawuru'u õkianuz, 'Utukapa-kao ni'i naa umanawunu'o
nii õna'an pu'u zii, mazan uruu powa'a'o umanawunun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu
kiwiitapa'o õ'ai.' 31 Õgaru, aonaa õaitapan kanom kaduz uruu, mazan õchikaawunuupan
wunu idi, Israelitenao aitapa-kinaa ni'o kanom kaduz uruu."

32 John kowaadan kaimanaiman patukapanii dau'u: "Õtukapanii Kaimana'o Doronaa
wa'atin aokazi iki orid kawan, na'iki upakotan uruu ida'a. 33 Kiwiin zii, aonaa
õaitapan kanom kaduz uruu. Mazan dyuuda'oraz õchikaawunuupan wunu idi kian õ'ati,
'Putukapan an Kaimana'o Doronaa wa'atin doko iki na'iki umashaadinan dono pidan
ida'a, uru'u naa wuru'u chikaawunuupa'o ni'oraz Kaimana'o Doronaa idi.' 34 Õtukapan
idi usha'apan na'apa, ukau'an, õkian u'ati, Tominkaru Dani wuru'u di'orazu'u."

Jesus ikodan kiwiini'o patominapa-kidaniinao

35 Ba'oran kamoo na'ia'o koshan John na'iki na'ia'o utuma, dya'utam utominapa-
kidaniinao. 36 Utukapan Jesus dobatapan na'iki, ukian udau'an, "Di'i naa wuru'u
Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o ni'oraz!"

37 Aizii dya'utamainaouz John tominapa-kidaniinao, ĩabatanii uparadan na'apa, uru'u
naa ĩda'anpa'akan Jesus. 38 Jesus awunuuankan powaa iti, utukapa ĩwa'atin padawu'ati.
Uru'u naa upishaan ĩdyaun, "Kanom udawatapan?"

Ĩkian u'ati, "Tiichaa. Na'ia'o dii pumashaadinpan?"

39 "Uwa'ati, utukapa kizi," ukian ĩ'ati. Uru'u naa ĩmakon utuma na'iki ĩtukapa na'iam
umashaadinpan, (4 o'clock wachuupunin wuru'u) uruu na'ia'a naa ĩchuupudinan utuma.

40 Aizii wuru'u da'anpa'akainaouz Jesus, paabatan dauna'an John paradan,
bauda'apa'o uu Andrew, uruu Simon Peter inawuzu. 41 Kiwiin zii chaapi'iki, Andrew
tukapan pa'inawuzu Simon na'iki ukakuwaapan u'ati, "Waikoda'a naa Messiah!"
ukian. (Messiah, kii-karu Christ kia'o kapam wuru'u.)‡ 42 Uru'u naa una'akan Simon,
Jesus di'iti.

Jesus awunuupan u'idi'iti, ukian u'ati, "Pugaru Simon, John dani. Aizii pu'uu Cephas
kia'o nii." (Peter kia'o kapam wuru'u, na'iki kuba kia'o wuru'u.)

Jesus dapadan
Philip na'iki Nathanael

43 Ba'oran chaapi'iki Jesus di'itinpan umako'ozon Galilee Baara iti. Uikodapan Philip
na'iki ukian u'ati, "Puwa'ati õtuma, putominapa kizi." 44 (Philip, uruu Bethsaida san,
na'ia'o Andrew na'iki Peter mashaapan kapam.)

45 Uruu dauna'an Philip ikodan Nathanael na'iki ukian u'ati, "Waikoda'a naa
tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadauzoniaz Kakinaorii Kaaritannaa ida'a
udau'an. Uruu Jesus, Joseph dani, Nazareth sanaz."

46 "Nazareth san!" Nathanael kian, "Na'apa di'i naa aimaakan kaimana'o sha'apan
uruu wiizai di'iki pa'an?"

"Puwa'ati putukapa kizi," Philip kian u'ati.

47 Aizii Jesus tukapan Nathanael wa'atin pa'ida'ati, sariapa ukian udau'an, "Arawu'u
mishi'o Israelite, aonaa na'itim umariidinan."

48 Nathanael pishaan uruu, "Na'apa dii puaitapan õdau'an?"

---

‡ **1:41** Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii, na'iki Greek paradan ida'an udakota-kao Christ kii.

Jesus kian u'ati, “Philip dapadan ua'ii pugaru, õtukapanii pugaru paoribai fig waranu ii.”
49 “Tiichaa,” Nathanael kian u'ati, “Pugaru Tominkaru Dani! Pugaru King Israelitenao ati.”
50 Jesus kian u'ati, “Õkowaadan idi'o pu'ati, ‘Õtukapan pugaru paoribai fig waranu ii,’ uruu idi'o pumishida'akan? Putukapan nii zii umanawun kida'o aimaakan sha'apan wuru aia'a!” 51 Na'iki ukian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Utukapan nii aokazi da'atinan, na'iki Tominkaru angelinnao mako'anpan doko iti, na'iki ĩwa'ati'anpan apowa ati Daonaiora Aokazi Iki'o ida'an!”

2

Jesus pana'adan wunu wine nii

1 Dya'utam kamoo dauna'an kaina'a mazidainao aroopa'azon Cana ii, Galilee Baara ia'oraz donoi. Jesus daro na'ia'o oroo. 2 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao, na'iti'o ĩdapada-kao kapam. 3 Aizii riwunii wine ipain idi'i naa, sariapa Jesus daro kian u'ati, “Ipai'i naa ĩriwun.”
4 “Kanom nii punyukunuupa'azon õgaru?” Jesus kian o'ati. “Aonaa zii amazada kaawan õsha'apata-kinaa nii aimaakan.”
5 Sariapa udaro kian na'ia'o poitoruinao ati, “Usha'apata pa'i na'apam dono ukian u'ati!”
6 Na'ii kaina'a 6 dowada kida, kuba idi'o ĩtoma-kao. Uruu kaduz dowada kida Jewnao kaiwauzonii wunu kinnaa nii pachikain-kinaa nii, ĩchoochin kakinaorinaa kawana'ati. Uwazoo kida tuubarun 20 oo 30 gallon kida. 7 Jesus kian naa poitoruinao ati, “Upaidada wuru'u dowada kidaz wunu idi.” Uru'u naa ĩkapowan wunu na'iki ĩkawazootan naa dowada kida atii ĩpaidan. 8 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, “Aizii ukapota'a naa dowada wazoo, utaa kizi kazowautapa'o aroapa-karu atiz.” Uru'u naa ĩna'akan u'idi'iti wuru'u wunuz, 9 pana'adina'aka'oraz naa wine nii, na'iki uru'u naa utiwaanuz. Mazan aonaa uaitapan na'iki'oram ukaawa-kida-kao. (Soo poitoruinao kapotainaouz wunu, ĩaitapa pa'an.) Sariapa udapadan wuru'u mazida'oraz 10 na'iki ukian u'ati, “Kiwiini'o padamata kaimana'oraz wine maokodauzo-kao. Aizii morowautapainao tuzan dono'o naa kaimanaiman, udauna'an zii turuu sha'apa'oram karikaonan wine maokoda-kao. Mazan pugaru pakawan zii putaapan wuru'u kaimana'oraz wine, atii kai!”
11 Cana ia'o wuru'u kiwiini'oraz Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan. Na'ii uaida-kidan na'apam paugaru umanawunun. Uruu idi kaimanaimana'a naa utominapa-kidaniinao mishidapan uruu.
12 Uruu dauna'an umakon naa donoi Capernaum iti padaro na'iki pa'inawuzunao tuma, na'iki patominapa-kidaniinao tuma kapam. Mazan aonaa ĩna'ian kotua'iki.

Jesus kodita-kidan Tominkaru Dapu iki puraataapainao (Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aizii maonapa'a naa Passover Kamoon sakadinan, uru'u naa Jesus makon Jerusalem iti. 14 Uikoda Tominkaru Dapu ii, selliipainao tapi'iza, kaznizo, na'iki wakokoonao. Uikoda kapam na'ii pidannao shakataaka-kidauzo puraata.
15 Uzaamata'akan do'ooribai paba'izin nii, uru'u naa uwaatan Tominkaru Dapu iki ipai ĩ'uzanao, kaznizonao na'iki tapi'izanao. Aizii shakataaka-kidauzonao puraatan miisan* kida, udorau-kida'akan, ĩpuraatan zokota'akan kida'a naa ubaara'a kida'o.
16 Jesus kian selliipainao ati wakokoonao, “Ukodita-kida wuru kida'a di'iki'i! Aonaa turuu utaapan õdaru dapu puraataapa-kizai nii.” 17 Sariapa utominapa-kidaniinao nyukunuuan Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, “Tuukii manawun õkaziwadapan õnyukunuu, õmarainpan idi pudapu.”†

* **2:15** miisa: English ida'an, table. † **2:17** Psalm 69:9

18 Jewnao zowaunaanao kian u'ati, “Turuu mooko pusha'apatan waawun za'a
umanawunu'o aimaakan, wamishida-kinaa nii Tominkaru aipan ati'o wuru'u
pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?”
19 Jesus kian ĩ'ati, “Umainaabata wuru'u Tominkaru Dapuz, na'iki idikinauda'u
kamoo ida'a õkadishita-kidan nii powaa itiz.”
20 Aizii ĩkian u'ati, “Di'ora'a Tominkaru Dapu 46 wunu utomapa-kao. Aizii turuu
mooko puzauda-kidan pukadishita-kida'akanuzu idikinauda'u kamoo ida'a?” 21 Mazan
Tominkaru Dapu Jesus kianuz, pananaa dau'ati'o wuru'u.
22 Tominkaru kadishita-kidan dauna'an Jesus mawaka-karu di'iki, utominapa-
kidaniinao nyukunuitapan wuru'u uparadanuz. Ĩmishida wuru'u saada-kariwaiz kida
Tominkaru Paradan, na'iki ĩmishida Jesus paradan kapam.
23 Una'ian pu'u Jerusalem ii Passover Kamoon dono, iriba pidannao mishidan uruu
ĩtukapan idi usha'apaapan umanawun kida'o aimaakan. 24 Mazan Jesus aitapan idi ipai
pidan kaduz, aonaa ukainaabatinan kaimanaiman ĩ'ati. 25 Aonaa kanom nii uaipan
pidan kakuwaapan pa'ati pamin-pidanan dau'u, usha'apanum kau'an uaitapanii ipai
pidan nyukunuu.

3

Jesus ikodaakan Nicodemus tuma

1 Kaina'a pidan, Nicodemus kia'o da'i u'uu, kazowautapa'o Jewnao, na'iki Phar-
iseenao tonaazinaa di'iti'o uzaamatinpan. 2 Ukaawan aiwaka'an Jesus ida'ati na'iki
ukian u'ati, “Tiichaa, waaitapa Tominkaru di'iki'o pukaawan putominapa-kida'anan
waunao. Usha'apanum kau'an aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o
aimaakan wuru'u pusha'apaapaniaz, soo Tominkaru kaina'an dono utuma.”
3 Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa turuu pidan tukapan Tominkaru
Naobanai-tinapa-kizi, soo ushakatan an koshan.”
4 Nicodemus kian u'ati, “Na'apa dii mooko pidan tunarunao shakatan koshan? Aonaa
turuu umorotan padaro toba nazo iti ushakata kizi itamau!”
5 Jesus kian u'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa turuu pidan morotan Tominkaru
Naobanai-tinapa-kizi iti, soo ushakatan an wunu ida'an na'iki Doronai ida'an.
6 Padaronao di'iki'o pidan shakatan pananaa zo'o, mazan Doronai ida'ana'o pidan
shakatan padoronaa ia'o. 7 Aonaa pumaaitapaka'ana'a kaiwuru'u, ‘Unao shakata
pa'i powa'a koshan,’ õkianuz pu'ati. 8 Awaru makon pamako'ozoo-kizi iti. Puabata
mishi uwa'idan, mazan aonaa puaitapan na'iki'oram uwa'atin oo na'iti'oram umakon.
Na'apa'o kapam wuru'u pidan Kaimana'o Doronaa di'iki'oraz ushakatan.”
9 Nicodemus pishaan Jesus, ukian, “Na'apa dii mooko turuu na'apa kida'o aimaakan
sha'apan?”
10 Jesus kian u'ati, “Pugaru aitapa-kariwai putiichaa-tinpan Israelitenao ati, mazan
na'apa dii pumaaitapakan na'apa kida'o aimaakan? 11 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz:
Waparadan waaitapanii daua'o, na'iki wakowaadan watukapanii daua'o, mazan upu'u
aonaa pumishida'azon wakuwaa. 12 Õkowaadan pu'ati imi'i baara'a'o aimaakan kida
sha'apan dau'u, mazan aonaa pumishidan. Na'apam nii mooko pumishidan õgaru,
õkowaadan an pu'ati aokazi ii kida'o aimaakan dau'u? 13 Aonaa kanom makouzon aokazi
iti, soo Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu wa'ati'oraz aokazi iki.
14 “Kotua'a naa mapidantaka'o amazada di'ii, Moses sawatauzon tooro muna'a
kowazaz toma-kariwai chipirari idi.* Na'apa'o nii manawun Daonaiora Aokazi Iki'o
sawata-kao. 15 Ukau'an, na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, mishi'o nii uikodan
karikaonanu'o kakupa-karu.

---

* **3:14** Numbers 21:4-9

16 “Tominkaru marainpan idi manawun pidannao, utaa paudani bauda'apauzon.
Ukau'an na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, aona'o nii umawakauzon, mazan
uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. 17 Tominkaru dyuudan pauDani imi'i baara
ati, aonaa pataka'uta'o ni'o mani pidannao pa'oian dikin ii, mazan ĩkazannaatin-kinaa ni'o
pa'an.
18 “Aona'o nii Tominkaru pataka'utan mishidainaouz uDani. Soo upataka'utan nii
wunao pa'ana'a, aona'oraz ĩmishidan ubauda'apauzon udani. 19 Kaikapa'o wuru'u,
Tominkaru dakota-kinaaz pidannao oia'o nii: Kaawa'ora'a naa kanada'o imi'i baara
ati, mazan pidannao tuukii ĩmarainpan maruta'o wuru aia'a kanada'oraz, Tominkaru
di'iki'oraz ukaawan. Ĩsha'apaapan idi soo oia'o pa'idiwaru. 20 Pidan sha'apaapa'o
oia'o aimaakan kida, aonaa unaudapan kanada'o na'iki aona'o nii uwa'atin kanada'o
ida'ati. Usha'apanum kau'an na'apa'o pidan aonaa uaipan pa'oian kida kainaabata-
kao. 21 Mazan pidan mishi'o umashaapan Tominkaru ati, utaapada pa'an kanada'o
kanadapan paugaru, kanada'o kainaabata kizi wuru'u usha'apaapanuz aimaakan kida
uizo'atin idi'o pa'an Tominkaru.”

John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u

22 Uruu dauna'an, Jesus makon Judea Baara iti patominapa-kidaniinao tuma. To-
munu'iki una'ian ĩtuma, na'iki na'ii uchikaawunuu-kida'akan pidannao. 23 John
chikaawunuupa'o kapam pidannao Aenon ii maonapa Salim iti, wunu baoko tuubarun
idi kida na'ii. Pidannao kaawa-kaawan kida ĩchikaawunuina'anan na'ati. 24 (Uruu
sha'apan John taraa-kao ua'ia'o zii.)
25 John tominapa-kidanii bii ikiinao kashadaakapan ba'oran Jew tuma chikain-karu
dau'an choochi kakinaopan kawana'ati'oraz. 26 Aizii ĩkaawan naa John di'iti, ĩkian u'ati,
“Tiichaa, puaitapa tawuru'u pidan putuma'oraz Jordan baza ii, tawuru'u pukowaada-
paniaz pidannao ati? Mazan aizii kaina'a'a naa uchikaawunuuapa-kidan pidannao,
na'iki iriba, iriba pidannao makon u'idi'iti!”
27 John kian ĩ'ati, “Aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan aimaakan paaipan ati, soo
Tominkaru dyuudan an uruu. 28 Unao abata sha'atii tawuru'u õkianuz, ‘Õgaru aonaa
Christ† mani, õgaru dyuuda-kariwai karikaonan uruu ua'ati.’ 29 Mazida-kizai ii,
mazida'akaiba pa'an mako'oraz pamin-mazidan tuma. Mazan upu'u zii mazida'aka'o
paonaru konaukian uabatan idi mazida'o imodapan, ukonaukian idi paudaiaro dau'an.
Na'apa'o manawun wuru'u õkonaukianuz, na'iki aizii õturuuda õkonaukian. 30 Uruu mishi'o
ni'i naa umanawun-dinan, mazan õgaru, õawutapaanan naa wuru'u.”

Kanom nii Tominkaru dyuudan paudani

31 Kaawa'oraz doko iki uruu umanawunu'o ipai pidan ai. Aizii wuru'u imi'i
baara'a'oraz, uruu imi'i baara san, na'iki ukakuwaapan imi'i baara'a'o dau'u. Wuru'u
kaawa'oraz aokazi iki, 32 ukakuwaapan patukapanii na'iki paabatapanii dau'u aokazi
ii, mazan aonaa pidan mishidan zoobaba ukuwaa. 33 Kanom mishidan an ukuwaa,
na'apa'o ida'an ukainaabatan Tominkaru kuwaa mishiin. 34 Wuru'u Tominkaru
dyuudaniaz, ukowaada Tominkaru paradan, usha'apanum kau'an kaimanaimana'o
Tominkaru taan u'ati Kaimana'o Doronaa. 35 WaDaru Tominkaru marainapanii pau-
Dani, na'iki utaa ipai daunuuda'u aimaakan uka'u iti. 36 Pidan mishida'o uDani,
kaina'a'o karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a. Aizii pidan aona'oraz umishidan uDani,
aonaa na'apainim nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan karikaonanu'o nii
ubaiatan Tominkaru to'oran.

---

† **3:28** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4

Jesus paradinan
Samaria sanaaba tuma

1 Phariseenao abata'a naa kuwai Jesus zaamatin-kidan daua'o pidannao pa'ida'ati,
na'iki uchikaawunuuan iriba pidannao, powa'a zii ĩiriban John di'iti'o zaamatinan ai.
2 (Jesus mishi aonaa uchikaawunuupan padamata, soo utominapa-kidaniinao.) 3 Aizii
Jesus abatan idi na'apam pidannao kakuwaapan padau'u, uru'u naa ukiwan Judea
Baara iki, Galilee Baara iti. 4 Umakopan pu'u na'iti, Samaria Baara ana'o nii udobatan.
5 Aizii udobatapan pu'u Samaria Baara an, ukaawan donoi iti, Sychar kia'o u'uu.
Maonapa'o na'ii Jacob taauzonii zakapu paudani Joseph ati. 6 Na'ia'o Jacob kichada-
kidauzon pakapoo-kizi nii.

Sakitapa kamoo, Jesus mizainan naa kowas pachi'ikapa-kinaa. Usakanatan maon-
apa kapoo-kizai ii. 7-8 Utominapa-kidaniinao mako aka donoi iti ĩtoria'ana'akan
wanyukunui. Upu'a'a naa Samaria sanaaba wa'atin okapowa'anan na'ati kapoo-kizai
ida'ati.

"Õtuza'azoo wunu," Jesus kian o'ati.

9 "Pugaru Jew, aizii õgaru Samaria sanaaba, mazan kandii nii pupishaan wunu
õ'ai?" okian u'ati. (Ona'apan u'ati, usha'apanum kau'an aona'o turuu Jewnao kaiwaan
aimaakan Samaria Baara sannao kaiwaanii.)*

10 Jesus kian o'ati, "Puaitapan an mani kanom Tominkaru taa'azoonii, na'iki kanom
wuru'u pishaa'oraz pugaru wunu dau'ati, pupishaa mani uruu padamata na'iki utaa
mani pu'ati wunu kakupa-kinai, aona'o umaarauzon pa'an."

11 Okian u'ati, "Aonaa kanom ida'an mazan pukapotan wunu, usha'apanum kau'an
kapoo-kizai ida'a munapo wunu. Na'ikim nii pu'itiiman puikodan wunu aona'o
umaarauzon? 12 Wadokozu-daun Jacob kichadanii wuru'u wakapoo-kizi ni'oraz. Uruu,
udainao na'iki ĩ'uzanao, na'iki'o ĩtuzan wunu kapam. Powa'a'o zii mooko pugaru
umanawunun Jacob ai?"

13 Jesus kian, "Pidan tuza'o wunu di'ora'a kapoo-kizai di'iki'i, maaradako'o nii
uruu koshan; 14 mazan pidan tuza'o pa'an õtaan ni'oraz wunu, aonaa na'apainim
nii umaaradakouzon. Õtaan ni'oraz wunu, una'an ni'i naa u'ida'a, ikoda'o nii wunu
ma'ozaka'oraz ununudapan, taa'o ni'oraz karikaonanu'o kakupa-karu."

15 Aizii okian u'ati, "Aushaa putaa mooko uruu wunu õ'ati, aonaa kizi õmaaradakouzon,
na'iki aonaa kizi õkapowa'anan powa'a da'ati'i."

16 Jesus kian o'ati, "Pudapadanaka pudaiaru na'iki puwa'ati utuma da'ati'i."

17 "Aona'o mazan õkaudaiarun," okian u'ati.

Jesus kian o'ati, "Mishi'o kaiwuru'u, 'aona'o õkaudaiarun,' pukianuz. 18 Pugaru,
baka'iau'ora'a naa pumazidan. Aizii kai'oraz pumin-mashaapan, aonaa mishi puda-
iaru mani uruu, ukau'an mishi'o kaiwuru'u puparadanuz."

19 Okian u'ati, "Aizii õaitapa! Pugaru Tominkaru prophetin! 20 Waunao Samaria Baara
sannao dokozu-daunnao, di'ora'a midukuo ida'a'o ĩaida-kidauzon pataapan Tominkaru
umanawunu'o nii. Mazan unao Jewnao kian, Jerusalem ii pa'an Tominkaru aipan
pidannao aida-kidan ĩtaapan uruu umanawunu'o nii."

21 Aizii Jesus kian o'ati, "Pumishida õparadan, kaina'iki kamoo wa'atin, uruu dono
aona'o nii pidannao nyukunuitapan di'ora'a midukuo oo Jerusalem, ĩaida-kida'azon
an pataapan Tominkaru umanawunu'o nii. 22 Unao Samaria Baara sannao, aonaa
uaitapan kaimanaiman kanom wuru'u utaapaniaz umanawunu'o nii; waunao Jewnao,
waaitapa pa'an kanom wuru'u wataapaniaz umanawunu'o nii. Usha'apanum kau'an
Jewnao ati'o wuru'u pidan kazannaatin-kinaa kainaabata-kaoaz. 23 Mazan kaina'iki

* **4:9** Samaria Baara sannao: ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma.

pa'ina'o kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa wuru'u kaawa'oraz! Uruu dono, pidannao mishi'oraz manawun ĩtaapan Tominkaru umanawunu'o nii, ĩtaainan nii u'ati padoronaa ii, na'iki mishi'o ida'ana'o nii. Na'apainao wuru'u Tominkaru aipaniaz papidanannao nii. 24 Tominkaru uruu Doronai. Pidan taapa'oraz uruu umanawunu'o nii, marii utukapa-kidanuz Tominkaru ati, pataainan ida'an padoronaa ii na'iki mishi'o ida'an."

25 Aizii Samaria sanaaba kian Jesus ati, "Õaitapanii kaina'iki Messiah wa'atin. (Christ† kia'o kapam wuru'u.) Ukaawan dono, ukainaabatan nii ipai aimaakan wa'ati."

26 Udauna'an Jesus kian, "Õgaru uruu. Uruu paradina'oraz pu'ati."

27 Upu'a'a naa Jesus tominapa-kidaniinao kaawa'akan donoi iki; tuukii ĩdi'itinpan ĩtukapan idi ukadakotinan zunaaba tuma. Mazan aonaa na'ia'oram kian o'ati, "Kanom puaipan u'ai?" oo "Kandii ni'o pukadakotinan otuma?" aonaa ukian u'ati.

28 Uru'u naa owa'aka'akan pawunun kinnaa, okiwa'akan naa donoi iti. Na'ia'a naa okakuwaapan pidannao ati. 29 "Aushaa uwa'ati, utukapanaka pidan kaidi'ia'a, ukowaada'aka õ'ati ipai õsha'apatauzonii kida. Uru'u naa sha'a Christ?" okian. 30 Uru'u naa pidannao makon donoi iki, ĩtukapa'anan Jesus.

31 Upu'u Jesus tominapa-kidaniinao dapadautan uruu, "Tiichaa, puaroopa'a naa zii!" ĩkian.

32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru kaina'a wanyukunui õnikan ni'o, aona'oraz unao aitapan udau'u."

33 Uruu idi utominapa-kidaniinao pishautaakan, "Pidan na'akani'i naa sha'a uwanyukunuu nii?" ĩkian.

34 Jesus kian ĩ'ati, "Õwanyukunuu pa'an wuru'u õsha'apatanuz dyuuda'o õgaru aiapanii õsha'apatan, atii õipaianuzu. 35 Karikaonan da'i puabatan pidan kian: 'Kaina'iki 4 kauzu, udauna'an paoribai aka karaoda-kao.' Mazan õkian u'ati, uawunuapa kaimanaiman zakapu kawana'ati kida. Dyuua'a naa paoribai aka, turua'a naa ukaraoda-kao! 36 Aizii wuru'u karaodapainaouz kawinipinaata-kaoa'a naa ĩdyaun. Ĩkaraodapaniinao baokopata-kao karikaonanu'o kakupa-karu di'iti. Paowa'oraz paoribai uuda, na'iki karaoda'oraz paoribai aka baokopa'o nii ĩkonaukian.

37 "Mishi'o wuru'u kiauzo-karuz kaikapa'a: 'Bauda'apa'o pidan paowan, ba'oran pidan karaodan.' 38 Õdyuudan ukaraodapa'anan paoribai aka zakapu kawana'ati, aonaa ukaudinauzon na'ii padamata; ba'orainao kowas baiaapanii unao ua'ii dadara'o kaudin-kizai, aizii unaou'u naa naubaapa ĩkaudin-kizi."

39 Iriba Samaria Baara sannao, mashaapainaouz donoi ii mishidan Jesus, zunaaba kian idi, "Ukowaada õ'ati ipai aimaakan õsha'apatauzonii."

40 Aizii Samaria Baara sannao kaawainaouz u'ida'ati, ĩpishaan uruu tuukii, "Waaipan puna'a'akan watuma," ĩkian u'ati. Uruu idi dya'utam kamoo Jesus na'ia'akan ĩtuma.

41 Iriba baokoinao mishidan ĩabatan idi Jesus kuwaa, 42 na'iki ĩkian zunaaba ati, "Aizii wamishida, aonaa pukowaadan idi mani wa'ati, mazan waabatan idi sariapa uruu di'iki. Aizii waaitapa uruu mishi wuru'u kazannaata'o ni'oraz ipai pidannao."

Jesus kakudan naobanai dani munapo'o pa'ai

43 Una'ia'akan dauna'an dya'utam kamoo, uru'u naa Jesus dobatan Galilee Baara iti. 44 Jesus kian: "Tominkaru prophetin, aonaa utaapauzo-kao umanawunu'o nii pawiizi ii." 45 Galilee Baara iki'o pidannao, makonka'o Passover Kamoon dau'ati Jerusalem ii, ipai ĩtukapan Jesus sha'apatanii kida baokopainapa-karu dono na'ii. Ukau'an, Jesus kaawan dono Galilee Baara iti, konaukii pidannao dapaapan uruu.

† **4:25** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

46 Jesus kaawan naa koshan donoi Cana ati, Galilee Baara ia'oraz, (na'ia'o tawuru'u
upana'adan wunu wine nii, kiwiini'o dono.)
Aizii uruu dono Capernaum ii, kaina'a'o wiizai zowaunaa karina'o udani daonaiora.
47 Uabatan idi kaina'a Jesus kaawan Judea Baara iki Galilee ati, uru'u naa umakon Jesus
di'iti. Tuukia'o ida'an upishaan Jesus, "Pumako õtuma Capernaum iti pukakuda kizi
õdani; maonapa'ora'a naa umawakan kowas kaiwuru'u!"
48 Jesus kian u'ati, "Aonaan an unao tukapan umanawun kida'o aimaakan sha'apata-
kao, aona'o nii umishidan."
49 Aizii pidan karina'oraz udani kian Jesus ati, "Puwa'ati kadiman õtuma Naobanai,
mawaka'o ni'i naa õdani."
50 Jesus kian u'ati, "Pukiwa'a naa powaa iti, kakuda'a naa pudani!" Umishida Jesus
paradan, uruu idi ukiwa'akan naa powaa iti. 51 Dunapo ii zii upoitorunao ikodapan
uruu. Ĩkian u'ati, "Kakuda'aka'a naa pudani."
52 Uru'u naa upishaan ĩdyaun, "Na'iam dii kamoo ukakudan?" "Munumun,
masakauda'u kamoo daawadatan, uruu umada wadidin," ĩkian u'ati. 53 Udaru aitapa
na'a'o kamoo wuru'u, "Kakuda'a naa pudani!" Jesus kianuz u'ati. Ukau'an tuukii
umishidan Jesus, na'iki baokopa udapu ainao pidannao mishidan kapam.
54 Uruu itamautannaa Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan, pakaawan dono
Galilee Baara ati koshan, Judea Baara iki.

5

Jesus kakudan karinaapa'o pidan wunu baoko danoma ii

1 Udauna'an Jesus makon Jerusalem iti Jewnao baokopainpauzon kamoo dau'ati.
2 Jerusalem awauribanaa ida'a, kaina'a paniinom, Kaznizo Paniinomizinaa kia'o
udakota-kao. Maonapa udazaba'a kaina'a wunu baoko, Bethzatha kia'o udakota-kao
Jewnao paradan ida'an. Maonapa wunu baoko danoma an, kaina'a baka'iauda'u
kabaun dikin-dinapa-kizai kida. 3 Aizii dikin-dinapa-kizai kida nazo ii, kaina'a
iriba karinainao washatinpan kida, ishaawunnao na'iki pabi'inaaka machi'ika-kainao
kaduz kida. [Ipai ĩdyaun ĩzaudapan wunu koboinan. 4 Panaadon kida'o da'i angel
kaawauzon, na'iki ukoboan nii wuru'u wunuz. Karinaa-ziiwa kiwiini'o udamotinan
ubaoko iti, ukoboo-kao dauna'an aka, uruu kakuda'o nii sha'apa'oram karikaonan
parinaa ai.]*
5 Kaina'a karinaapa'o pidan na'ii kapati'ora'a naa, ubaiatinan 38 wunu. 6 Jesus
tukapan uruu, uaitapa kotua'ora'a naa ukarinaapan. Jesus kian u'ati, "Puaiapa pukaku-
dan?"
7 Karinaapa'o kian u'ati, "Aonaa pidan kaminka'uta'o nii õgaru, õkaawa kizi wunu
baoko iti ukoboo-kao dono. Õtiwaina'akan dono'o naa õmakon na'iti, ba'oran pidan
kaawa'aka'a naa kiwiin õ'ai."
8 Sariapa Jesus kian u'ati, "Aushaa, pukadishita! Pumako'o naa, puna'aka'a naa
puwashatinapa-kizi." 9 Sariapa uma'ozaka'akan. Ukadishita'akan, uzaamata'akan
pawashatinapa-kizi, na'iki uchi'ika'akan naa.
Aizii uruu dono, Sookapa-karu Kamoon wuru'u. 10 Uruu idi Jewnao zowaunaanao
kian pidan kakuda-kariwai ati, "Aizii Sookapa-karu Kamoon. Pudikintapan wakaki-
naorinaa wuru'u puna'akanuz puwashatinapa-kizi."
11 Mazan ukian ĩ'ati, "Pidan kakuda'oraz õgaru, ukian õ'ati, 'Pumako, puna'aka'a naa
puwashatinapa-kizi.' "
12 Na'iki ĩpishaan uruu, "Kanom mooko wuru'u dyuuda'oraz pumakon na'iki
puna'akan puwashatinapa-kizi?"

---

* **5:4** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

13 Mazan aonaa uaitapan kanom wuru'u kakuda'oraz paugaru, usha'apanum kau'an
iriba'o pidannao uruu dono na'ii, na'iki kadiman kapam Jesus mako'okan ĩbii an.
14 Uruu dauna'an, Jesus ikodan naa uruu Tominkaru Dapu ii. Ukian u'ati, "Pua-
bata, aizii ma'ozaka'a naa pugaru; ukau'an marina'a naa oia'o, panaadon kasha'ora'o
aimaakan sha'apan powa'a zii pu'ati."
15 Uru'u naa umako'okan, ukakuwaapa'ana'akan naa Jewnao zowaunaanao ati.
Ukian ĩ'ati, "Jesus karikaonan tawuru'u kakuda'oraz õgaru."
16 Jesus sha'apatan idi na'apa'o aimaakan Sookapa-karu Kamoon dono, uruu dikin ii
Jewnao dadaradan naa amazada u'ati. 17 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Õdaru, ipai kamoo
ukaminka'uupan pidannao. Õgaru na'apa'o kapam uruu kawan."

Jesus mishi'o Tominkaru Dani

18 Jesus kian dikin ii na'apa, powa'a zii Jewnao zowaunaanao dawatan na'apam
pazowii-kida-kinaa nii uruu. Aonaa soo uwazootapan idi mani ĩsookapauzon kamoon
kakinaorinaa, mazan udakotan idi kapam Tominkaru paDaru nii, uruu ida'an upatu-
maakadinan Tominkaru tuma.
19 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz, aonaa Tominkaru Dani
sha'apatan aimaakan paaipan ati, soo usha'apata patukapanii paDaru sha'apatan.
Kanom uDaru sha'apatanii, na'apa kapam uDani sha'apatan. 20 ÕDaru marainapanii
pauDani na'iki utukapa-kida u'ati ipai pasha'apaapanii. Na'iki utukapa-kidan nii u'ati
aimaakan powa'a'o zii umanawunun kida, unao di'itinapa-kinaa nii. 21 Na'apa õDaru
kadishita-kidan kawan mawakainao na'iki utaan kakupa-karu ĩ'ati, na'apa'o manawun
uDani taan kakupa-karu na'ia'oram ati utaa'azon. 22 ÕDaru, aonaa ukabootan pidan
oia'o di'iti oo kaimana'o di'iti. PauDani ati pa'an utaan ipai wuru'u na'apa'oraz
sha'apatin-karu, 23 ipai kizi pidannao taapan uDani umanawunu'o nii, na'apa ĩtaapan
kawan uDaru. Mazan pidannao aona'oraz ĩtaapan Tominkaru Dani umanawunu'o nii,
na'apa kapam aonaa ĩtaapan mani uDaru umanawunu'o nii wuru'u, dyuuda'oraz uruu.
24 "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan abata'o na'iki izo'ati'o õkuwaa, na'iki
mishida'o dyuuda'oraz õgaru, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a
wuru'u. Aona'o nii upataka'uta-kao pa'oian dikin ii. Aonaa powa'a mawakapa-karu
di'itanpu'ora'a naa mani uruu, mazan kaina'a'ora'a naa uruu ida'a karikaonanu'o
kakupa-karu. 25 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uru'u
naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu dono'o ni'i naa mawakainao abatan Tominkaru Dani
paradan. Pidan abata'o na'iki izo'ati'o Ukuwaa uruu kakupa'o nii. 26 WaDaru di'iki'o
kakupa-karu ikoda-kao. Na'apa'o manawun waDaru toman pauDani, uruu di'iki
kapam kakupa-karu ikoda-kao.
27 "WaDaru kiini'i naa pauDani ati, 'Turua'a naa aizii pubuutan pidannao,'
usha'apanum kau'an uruu pa'an wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o. 28 Aonaa
umaaitapaka'ana'a õkuwaa! Mishi'o, kaina'a'o nii kamoo kaawan, na'iki uruu
dono ipai'o nii pabaaranaa iki kida mawakainao abatan Uparadan. 29 Pidannao
sha'apata'o kaimana'o, ĩkadishitan nii na'iki karikaonanu'o nii ĩkakupan; mazan
pidannao sha'apata'o oia'o, ĩkadishitan nii na'iki pataka'uta-kao nii ĩdyaun.

Kakuwaapainao Jesus dau'u

30 "Aonaa turuu õsha'apatan aimaakan õaipan ati karikaonan. Õbuutan pidan-
nao soo Tominkaru aipan kawana'ati manawun. Ukau'an sakitapa'o pa'an wuru'u
õbuutanuz pidannao ĩsha'apainpan kawana'ati. Usha'apanum kau'an, aonaa õtiwaan
õsha'apatan aimaakan õaipan ati karikaonan, soo dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati
õsha'apatinan.

31 “Õkakuwaapan an mani õdau'u, õ'ida'a karikaonan, aonaa turuu õparadan mishida-
kao. 32 Mazan kaina'a ba'oran kakuwaapa'o õdau'u, õaitapa mishi'o wuru'u uparadanuz
õdau'an.
33 “Unao, udyuudan pidannao John Chikaawunuupauzo di'iti. Uruu dono ukowaada
mishi'o õdau'an. 34 Aonaa õaipan manawun mani pidan kakuwaapan õdau'an kaiwuru'u;
mazan õkowaadan unao ati kaikapa kida'ora'a, turuu kizi ukazannaatinan. 35 John
uruu lamp kawanu'o, ma'ozaka'oraz ukanadapan; aizii unao masakauda'u karikaonan
ukonaukii-kidan ukanadapanuzu.
36 “Powa'a zii John kuwaa ai umanawunun wuru'u kakuwaapa'oraz õdau'u: wuru'u
õsha'apatanii kidaz õdaru aipan kawana'ati, na'iki wuru'u Uaipaniaz zii õsha'apatan,
ĩnao wuru'u kakuwaapa'oraz õdau'u. Na'iki õsha'apatanii kida ukainaabata õdaru
wuru'u dyuuda'oraz õgaru. 37 Na'iki õdaru kapam kakuwaapa'o õdau'u. Unao, aonaa ua-
batauzon uparadan oo utukapauzon uruu. 38 Aonaa uzaamatan Ukuwaa, usha'apanum
kau'an aonaa unao mishidan õgaru wuru'u Udyuudaniaz. 39 Utominpan padamata
kaimanaiman saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan dau'u, uzauda-kidan uruu
ida'a'o nii unao ikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan uruu kida kakuwaapa'oraz
õdau'u! 40 Mazan upu'u aonaa uzaamatina'azon õ'ida'ati, turuu kizi uzaamatan karikao-
nanu'o kakupa-karu.
41 “Õsha'apatan aimaakan aonaa õaipan idi'o mani pidannao dakotan õgaru
umanawunu'o nii. 42 Mazan õaitapa unao, aonaa na'ia'oram marainpan Tominkaru
kaimanaiman. 43 Õgaru, õkaawan õdaru uu ida'ana'o, mazan unao, aonaa unaubaan
õgaru. Mazan ba'orainao kaawan an paaipan ati karikaonan, ĩnaou'o nii pa'an
unaubaapa. 44 Upaonarunao naubaan an unao, tuukii ukonaukian, mazan aonaa
zoobaba usha'apatan aimaakan Tominkaru bauda'apauzon naubaa-kinaa nii unao.
Ukau'an, na'apam nii mooko umishidan uruu?
45 “Aonaa õgaru'o nii mani wuru'u kia'o ni'oraz õdaru ati, ‘oia'o ĩnao,’ unao dau'an.
Kaina'a Moses saadauzonii, uru'o nii pa'an wuru'u ‘oia'o ĩnao,’ kia'o ni'oraz, unyukunuu
Moses saadanii dau'atin pu'u padamata. 46 Umishidan an mani mishi manawun Moses
saadanii, umishida mani padamata õgaru. Usha'apanum kau'an, õgaru daua'o wuru'u
usaadaniaz. 47 Mazan umamishidakan pu'u Moses saadauzonii kakinaorii, na'apam nii
dii umishidan õparadan?”

6

Jesus paan 5000 pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Aizii udauna'an Jesus taraukan Galilee Karishiiz baza iti, (Tiberias Karishiiz,
kia'o udakota-kao kapam.) 2 Iriba pidannao da'anpan uruu ĩtukapan idi usha'apatan
umanawun kida'o aimaakan, ukakudanuz karinainao. 3 Jesus makon patominapa-
kidaniinao tuma naawazi paawa iti, na'ii usakanatan ĩtuma. 4 Aizii udono, maonapata'o
Jewnao Passover Kamoon.
5 Jesus awunuudanaan, utukapa iriba pidannao wa'atin pa'ida'ati. Sariapa ukian
Philip ati, “Na'ikim nii watorian wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai wunaou'a?” 6 Jesus
pishaanuz Philip, utiwaa-kidapan karikaonan uruu, mazan Jesus, uaitapani'i naa
na'apam nii pasha'apainpan.
7 Philip kian u'ati, “8 kauzu pidan kaudinan winipinaa, aonaa turuu utorian wunao
aroapa-kinaa ni'i, utaa-kao pu'u mani masakauda'u sodi kida.”
8 Andrew, Simon Peter inawuzuz, uruu kapam Jesus tominapa-kidanii. Ukian
Jesus ati, 9 “Kaina'a koraidaonaa diida'a'a, kaina'a u'ida'a baka'iauda'u barley-ba'i*

* **6:9** barley-ba'i: barley aka, poroom kawanu'o.

na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Mazan na'apam nii mooko masakauda'u sodi'o wanyukunui turuan iriba'o manawun pidannao ati?"

10 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Marii pidannao sakanatan." Uru'u naa ĩdyuudan pidannao sakanatan naa. Pinidi baawu wuru'u na'ia'oraz amazada. Aizii daonaioranao uikoda mani 5000 ĩdyaun. 11 Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru ati, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wanyukunui." Uruu dauna'an udyuudan naa utaabi'ii-kao sakanatapainao ati, aizii kopau na'apa kapam una'apatan. Ipai pidan aroopan abaapa kida. 12 Aizii ĩturuudan dauna'an paaroopan, Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aizii uzawada wanyukunui wa'akun, aonaa uwakuda'ana'az." 13 Uruu idi baka'iauda'u'oraz barley-ba'i wa'akun di'iki, ĩpaidada 12 dazowan kida.

14 Aizii pidannao tukapan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan, sariapa ĩkian, "Di'i naa wuru'u Prophet, saada-kariwai Tominkaru paradan kaunamunaataniaz uwa'atin nii."† 15 Jesus aitapan idi pidannao zaamata'azon naa paugaru King nii aonaan pu'u unyukunuu na'apan, uruu idi umako'okan ĩ'ai paba'orantin koshan midukuo iti.

Jesus chi'ikan wunu paawa an (Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Uruu wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Karishiiz iti. 17 Ĩzaamatan kanawa na'iki uru'u naa ĩtaraukan Capernaum iti. Maruta'aka'a naa amazada, aonaa zii Jesus kaawan ĩ'ida'ati.

18 Aizii uruu wamarutan ida'a, ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki kichana'iki-kii utoman wunu paran. 19 Jesus tominapa-kidaniinao pooratan pakanawan na'apa'o bii an, 3 oo 4 mile umunapon. Uru'u naa ĩtukapan Jesus wa'atin, wunu paawa an uchi'ikapan. Uwa'atin, atii umaonapatan ĩkanawan ida'ati. Tuukii ĩtarian u'ai. 20 Mazan upu'a'a naa uparadan ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a! Õgaru wuru'u!" 21 Uparadan dauna'an, ĩaipan naa upaidinan patuma kanawa zo'iti, mazan masha'apakiaka ĩkaawa'akan naa pamako-kizi iti.

Pidannao dawatinan Jesus dau'u

22 Ba'oran chaapi'iki, pidannao karishii danoma ia'oraz ĩwa'akinan, ĩaitapanii na'a'o soo bauda'apa kanawa karikaonan. Na'iki ĩaitapa kapam aonaa Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma uruu kanawa zo'an, soo ĩnao karikaonan mako. 23 Mazan kaina'a ba'oran kanawa kida kaawan Tiberias iki, maonapa Naobanai paa-kizi ii pidannao, utoriinapa-kidan dauna'an wanyukunui. 24 Aizii pidannao tukapan idi aonaa Jesus nii, na'iki aonaa utominapa-kidaniinao nii kapam, uru'u naa ĩpaidinan kanawa kida zo'iti, na'iki ĩmakon naa Capernaum iti, ĩdawatina'anan naa Jesus dau'u.

Jesus, uruu wanyukunui aokazi iki'o

25 Ĩikoda Jesus karishii baza ia'a naa. Uru'u naa ĩkian u'ati, "Tiichaa, na'apainim di'i naa pukaawan da'ati'i?"

26 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Udawatinan õdau'u soo uaroopan idi'o abaapa karikaonan, aonaa utukapan idi'o mani õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan. 27 Aonaa ukaudina'ana'a pataka'uinauzo wanyukunui dau'ati. Ukaudin pa'an wanyukunui dau'ati karikaonanu'oraz kakupa-karu u'ida'an. Uruu wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o taan ni'oraz unao ati, usha'apanum kau'an Tominkaru tukapa-kida mishi panyukunuu kaimanan u'ati."

28 Aizii ĩkian u'ati, "Kanom mooko manawun Tominkaru aiapanii washa'apatan?"

29 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru aipan soo umishidan õgaru, padyuudaniaz."

---

† **6:14** Deuteronomy 18:18-19

30 Na'iki ĩkian u'ati, “Kandii mooko umanawunu'o aimaakan puaida-kidan nii
wa'ati, wamishida-kinaa nii wuru'u puparadanuz? 31 Wadokozu-daunnao, ĩnikauzonii
wanyukunui, ‘manna’ kia'oraz udakota-kao, mapidantaka'o amazada ii. Na'apa usaad-
inpan Tominkaru Paradan ida'a, ‘Utaanii ĩ'ati ĩnikan nii aokazi iki'o wanyukunui.’ ”‡
32 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa Moses mani wuru'u taa'oraz
aokazi iki'o wanyukunui u'ati. Õdaru pa'an wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui,
mishi'oraz kakupa-kinai. 33 Wanyukunui, Tominkaru dyuudaniaz aokazi iki, uruu
pa'an taa'oraz kakupa-kinai manawun, pidannao ati.”
34 Sariapa pidannao kian u'ati, “Naobanai! Putaa mooko wa'ati uruu wanyukunui,
na'iki ipai kamoo pa'i putaa wa'atiz!”
35 Jesus kian ĩ'ati, “Õgaru wuru'u wanyukunui kakupa-kinaiz. Na'ia'oram pidan
zaamatina'o õ'ida'ati na'iki mishida'o õgaru, aona'o nii uzamaziizon na'iki aona'o nii
umaaradakouzon.
36 “Mazan õkii sha'atii u'ati, utukapa'a naa padamata õgaru, mazan upu'u aonaa
umishidan õgaru. 37 Ipai pidan õdaru taaniaz õ'ati, zaamatina'o nii õ'ida'ati. Na'iki pidan
wuru'u zaamatina'oraz õ'ida'ati aonaa na'apainim nii õkashanauan. 38 Usha'apanum
kau'an õwa'atin da'ati'i aokazi iki, õsha'apata'anan dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati
õsha'apatan. Aonaa õwa'atin õsha'apata'anan aimaakan õnyukunuu aipan kawana'ati.
39 Na'iki dyuuda'oraz õgaru, aonaa bauda'apa uaipan õwaziwaan pidan pataaniinaouz
õ'ati. Mazan uaipan pa'an õkadishita-kidan ĩdyaun na'iki õtaan ĩkakupa-kinaa nii,
Tominkaru Ainaa dono. 40 ÕDaru aipan ipai pidan tukapa'oraz na'iki mishida'oraz
uDani, zaamatan karikaonanu'o kakupa-karu; na'iki õkadishita-kidan nii ĩdyaun karikao-
nanu'o kakupa-karu di'iti Tominkaru Ainaa dono.”
41 Uru'u naa Jewnao kadakotin-kidan uruu na'iki ĩto'oran naa u'ati, ukian idi, “Õgaru
wuru'u wanyukunui aokazi iki'oraz kaawan.” 42 Ukau'an ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa
mooko Jesus mani uruu, Joseph daniz? Waaitapanii na'apain udaronao! Na'apa di'i
naa mooko kaiwuru'u ukianuz, ‘Õgaru aokazi iki'o õwa'atin?’ ”
43 Jesus kian ĩ'ati, “Aona'a naa ukadakoinpa'ana'a na'apa. 44 Õdaru wuru'u dyu-
uda'oraz õgaru; na'iki aonaa turuu pidan zaamatinan õ'ida'ati, soo õdaru minziiwatan
dono uruu uzaamatin-kinaa nii õ'ida'ati. Na'iki õkadishita-kidan nii uruu Tominkaru
Ainaa dono. 45 Na'apa kotua'o prophet saadauzonii kian, ‘Ipai'o nii Tominkaru
tominapa-kidan pidannao.’§ Ukau'an kanom dyauta'o unyukunuu õdaru paradan
dau'ati, na'iki tominpa'o uruu di'iki, zaamatina'o nii õ'ida'ati.
46 “Mazan aonaa na'ia'oram pidan tukapauzon õdaru, soo wuru'u wa'ati'oraz
Tominkaru di'iki, uruu pa'an tukapa'oraz õdaru. 47 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz:
Na'ia'oram pidan mishida'o, zaamata'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu wuru'u.
48 Õgaru wuru'u wanyukunui kakupa-kinaiz. 49 Udokozu-daunnao nikauzon pu'u
‘manna’ mapidantaka'o amazada di'ii, upu'u ĩmawakan. 50 Mazan di'i naa pa'an wuru'u
wanyukunuiz, kaawa'oraz aokazi iki, pidan nika'oraz uruu, karikaonanu'o nii ukaku-
pan. 51 Õgaru pa'an wuru'u wanyukunui, kaawa'oraz aokazi iki, taa'oraz kakupa-kinai.
Pidan nikan an wuru'u wanyukunuiz, uruu karikaonanu'o nii ukakupan. Wanyukunui
õtaan ni'oraz u'ati, uruu õdunaa. Uruu õtaaniaz pidannao kakupa-kinaa nii.”
52 Uru'u naa Jewnao shokorodinan u'ati na'iki ĩkian pa'atiaaka, “Na'apam nii mooko
arawu itiiman pataan wa'ati padunaa, wanyukunui nii?”
53 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Umanikakan an Daonaiora Aokazi
Iki'o dunaa na'iki umatuzakan an uizain, aona'o kakupa-karu nii u'ida'a. 54 Mazan
kanom aroopa'o õdunaa dau'u na'iki tuza'o õizain, uruu karikaonanu'o nii pa'an ukaku-
pan na'iki õkadishita-kidan nii uruu Tominkaru Ainaa dono. 55 Õdunaa, uruu mishi'o

‡ **6:31** Psalm 78:24 § **6:45** Isaiah 54:13

wanyukunui na'iki õizain mishi'o riwunii. 56 Na'ia'oram pidan aroopa'o õdunaa dau'u
na'iki tuza'o õizain, uruu zaamatinpa'o õ'ida'ati, na'iki õgaru zaamatinpa'o uruu ida'ati
kapam. 57 Õdaru Tominkaru taapa'oraz kakupa-karu, uruu wuru'u dyuuda'oraz õgaru.
Uruu di'iki'o õikodan kakupa-karu. Ukau'an pidan aroopa'oraz õdau'u, uikodan nii
kakupa-karu õgaru di'iki. 58 Ukau'an di'ora'a wuru'u wanyukunui kaawa'oraz pa'an
aokazi iki, aonaa udokozu-daunnao nikauzonii manna kawanu'o mani. Ïnikauzon
pu'u padamata manna, mazan upu'u zii ïmawakan. Mazan pidan aroopa'o di'ora'a
wanyukunui dau'u, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan."
59 Jesus kakuwaatinanuz kaikapa'a, utominapatin-kidan dono'o pidannao syna-
gogue* ii.

Jesus kuwaa taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu

60 Aizii ïabatan idi na'apa'o kuwai, iriba da'anapatinainaouz uruu, kian, "Dadara'o
manawun ukuwaa. Kanom turuu uabatapan kaiwuru'u ukuwaaz?"
61 Mazan Jesus, uaitapa na'apam patominapa-kidaniinao kadakotin-kidan pakuwaa.
Sariapa ukian ï'ati, "Ukaziwaa-kida zii õparadan? 62 Na'apam dii mani ukian utuka-
pan an Daonaiora Aokazi Iki'o sawatinan powaa iti pawa'ati-kizi iti? 63 Pudi'itapan
an soo nanai daua'o karikaonan, uruu mazanu'o karikaonan wuru'u. Kaimana'o
Doronaa pa'an wuru'u kaawa-kida'oraz kakupa-karu. Wuru'u õparadan kidaz, unao
ati'oraz, aonaa nanai daua'o mani, mazan doronai daua'o, na'iki ukakupa-kinaa
ni'o. 64 Mazan upu'u zii kaina'a pabi'i kida unao aonaa umishidan." (Jesus aita-
panii sariapa patominapa-kidan di'iki'o ïdyaun, na'ia'oram aona'o nii ïmishidan. Na'iki
uaitapa na'ia'oram nii kaakapaa paugaru tarubainao ati.) 65 Na'iki Jesus kian koshan,
"Kaikapa'o ati'o tawuru'u õkianuz u'ati, aonaa turuu pidan zaamatinan õ'ida'ati, soo
õdaru Tominkaru na'akan dono õ'ida'ati ïdyaun."
66 Na'iki'ora'a naa iriba utominapa-kidaniinao muudinan naa u'ai, aonaa powa'a
ïmakon utuma. 67 Uruu idi Jesus kian wunao ati'i 12 patominapa-kidaniinaouz, "Unao
mani, umuudinan ni'i naa kapam õ'ai?"
68 Simon Peter kian u'ati, "Naobanai, kanom di'iti'o nii mooko wamakon? Pugaru
ida'a pa'an parada-karu kida taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu. 69 Na'iki, aizii
wamishida na'iki waaitapa pugaru umanawunu'o, Tominkaru di'iki'o puwa'atin!"
70 Jesus kian ï'ati, "Õgaru zaamata'oraz 12 unao. Mazan bauda'apa unao, Satan!"
71 Una'apanuz Judas Iscariot daua'o wuru'u (Simon Iscariot daniz); uruu 12 tuma'o
uaitinpan, uru'o nii zaamata-kida Jesus.

7

Pa'inawuzunao dyuudan Jesus makon Judea Baara iti

1 Uruu dauna'an, Jesus morowautapan na'ii'aka wiizai kawana'ati, Galilee Baara
ii kida'oraz. Aonaa uaipan pachi'ikinan Judea Baara ii aka, usha'apanum kau'an
Jewnao zowaunaanao zaudapanii uruu na'ii, ïaipan pazowiinuzu. 2 Na'iki uruu dono
maonapata'o Jewnao baokopainpauzon kamoon, ïkawiizibatinauzon.* 3 Uruu idi Jesus
inawuzunao kian u'ati, "Pugaru mani? Kanom nii aona'a naa pumakon Judea Baara iti,
abatauzonao pukuwaa tukapa kizi wuru'u pusha'apaapanii kidaz? 4 Aonaa na'ia'oram
pidan dizapa'o pasha'apaapan aimaakan, uaipan an pidannao aitapan kaimanaiman
kanom kaduz paugaru. Pusha'apaapan an aimaakan, marina'a naa ipai pidannao
aitapan!" 5 (Aizii wuru'u u'inawuzunaouz, aonaa ïmishidan uruu.)

---

* **6:59** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **7:2** ïkawiizibatinauzon: Putukapa kaarita tokon ii, Jewnao baokopainpauzon kamoon waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

6 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa zii mazan amazada kaawan õ'ati õmako-kinaa nii na'iti. Mazan
unao, turuu umakon na'apainim karikaonan, uaipan kawana'ati. 7 Aonaa kanom dikin
ii pidannao to'ora-kizaitapan unao. Mazan õgaru ĩto'ora-kizaitapanii, õkakuwaapan idi
ĩ'oian dau'u. 8 Umako'o naa baokopainapa-kizai iti. Mazan õgaru, aona'o nii zii õmakon,
usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan õ'ati.” 9 Jesus paradan dauna'an
na'apa, una'ian zii Galilee Baara ii.

Jesus Jerusalem ii

10 Mazan u'inawuzunao makon dauna'an baokopainapa-kizai iti, uru'u naa Jesus
makon kapam. Umakon na'iti dizinapa, aonaa kizi pidannao aitapan na'iam uruu.
11 Na'ii, baokopainapa-kizai ii, Jewnao zowaunaanao dawatinan udau'u pidannao bii
an, “Aonaa utukapan tawuru'u pidanaz?” ĩkian pidannao ati.
12 Aizii uruu dono, iriba pidannao paradinan mashauda'u kida Jesus dau'u.
Ba'orainao kian, “Kaimana'o pidan uruu.” Mazan ba'orainao kian, “Aonaa kaimana'o
pidan mani uruu, soo umariidapan karikaonan pidannao.” 13 Mazan aonaa na'ia'oram
pidan diwadan paparadan, ĩtarian idi Jewnao zowaunaanao ai.
14 Aizii 4 kamo'o naa baokopainapa-karu, uruu zii Jesus makon Tominkaru Dapu
iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao. 15 Aizii Jewnao zowaunaanao abatan
idi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman manawun, tuukii ĩdi'itinpan uaitapan
dau'an. Sariapa ĩkian udau'ati, “Na'apam dii mooko arawu aitapan kaikapa'a naa
manawunu'u? Aonaa na'apainim padamata tiichaanao tominapa-kidauzon uruu!”
16 Jesus kian ĩ'ati, “Wuru'u õkuwaa kidaz aonaa õtomanii mani. Tominkaru, dyu-
uda'oraz õgaru, uruu di'iki'o wuru'u õkuwaa kidaz. 17 Pidan minziiwata'o panyukunuu
Tominkaru kaudin-kizi dau'ati, uru'o nii pa'an aitapa õkuwaa, Tominkaru di'iki'o,
oo õtomanii karikaonan. 18 Pidan kakuwaapan an paaipan ati karikaonan, utiwaan
pamanawun-tinan wuru'u. Mazan pidan kakuwaapa'o pamanawunutapa'azon idi
dyuuda'o paugaru; uruu kaimana'o pidan, na'iki mishi'o uparadan. 19 Mishi, Moses
taanii unao ati ukakinaorinaa. Mazan aonaa na'ia'oram unao mishi'o utaapan wuru'u
kakinaoriiz. Mazan kandii nii uzowia'azon õgaru?”
20 Aizii pidannao kian u'ati, “Kaina'a oia'o doronai pu'ida'a! Kanom mooko pu'itiiman
zowia'azoo pugaru?”
21 Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a bauda'apa õsha'apatanii umanawunu'o aimaakan
Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki tuukii unao di'itinpan udau'u. 22 Mazan upu'u
zii, utaapadan udani daonaioranao choota-kao† sookapauzo-karu kamoo dono,
ĩkainaabatin-kinaa Jewnao nii, Moses taan idi na'apa'o kakinaorii. (Mazan aonaa
Moses di'iki'o mani wuru'u na'apa'o sakadinanuz, uruu dokozu-daunnao pa'an wuru'u
sakada'oraz na'apa'o.) 23 Aizii utaapadan pu'u udani choota-kao Sookapa-karu Kamoon
dono, uruu aonaa kizi unao dikintapan Moses taaniaz kakinaorii. Kandii nii mooko
uto'oran õ'ati õsaabaan idi pa'an kaimanaiman pidan nanaa Sookapa-karu Kamoon
dono? 24 Aona'a udi'itapa'ana'a õsha'apataniaz aimaakan oia'o nii. Mazan udi'itapa
wuru'u õsha'apataniaz aimaakan kaimana'o nii pa'an.”

Christ mani wuru'u Jesus?

25 Kaina'a Jerusalem sannao bii ikiinao pidannao, ĩkian Jesus dau'ati pa'atiaaka,
“Aonaa mooko arawu'u mani tawuru'u ĩtiwautaniaz pazowii-kidan? 26 Aizii di'i naa
uparadinan iriba'o pidan ati. Na'iki aonaa kanom wa'atin ĩtowauda'ua'anan uruu!
Jewnao zowaunaanao aitapani'i naa sha'a uruu Christ‡ kii-kizaiz? 27 Mazan Christ

† **7:22** choota-kao: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

‡ **7:26** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kaawan dono, aona'o nii pidan aitapan na'iki'oram uwa'atin. Mazan arawu'u, waaitapa
na'iki'oram uwa'atin."
28 Aizii Jesus tominapatin-kidan pu'u pidannao Tominkaru Dapu ii, ukian diiwa'o
ida'an, "Uaitapanii mooko õgaru na'iki na'iki'oram õwa'atin? Aonaa õ'ida'a'o mani
õwa'atin! Dyuuda'oraz õgaru, uruu mishi'o, na'iki uruu di'iki'o õwa'atin. Unao aonaa
uaitapauzon uruu. 29 Mazan õgaru õaitapanii uruu, usha'apanum kau'an uruu di'iki'o
õwa'atin, na'iki uruu pa'an wuru'u dyuuda'oraz õgaru."
30 Uru'u naa ĩaipan pazaamata'akan Jesus sariapa na'ii, mazan aonaa kanom zaa-
matan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan uzaamata-kinao nii.
31 Mazan iriba na'iainao pidannao mishidan uruu, na'iki ĩkian, "Ba'oran kaawan an,
dakotina'o Christ nii, turuu mani mooko usha'apatan powa'a zii umanawun kida'o
aimaakan arawu'u sha'apatanii kida aia'a?"

Jewnao zowaunaanao aipan pazaamata-kidan Jesus

32 Aizii Phariseenao abatankan naa na'apam pidannao kian pa'atiaaka, mashauda'u
padamata Jesus dau'an. Uru'u naa ĩbaokopatinan faadaanao zowaunaanao tuma,
udauna'an ĩdyuudan naa watchmantapainao Tominkaru Dapu ĩzaamatanaka kizi Jesus.
33 Jesus kian, "Õna'an nii zii utuma baukapa'a naa, udauna'an õkiwan ni'i naa dyu-
uda'oraz õgaru di'iti. 34 Udawatinan nii õdau'u mazan aona'o nii uikodan õgaru. Aonaa
turuu unao makon õmako'ozoo-kizi iti."
35 Uru'u naa Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka, "Na'iti'oram mani umako'ozon,
aonaa kizi turuu waikodan uruu? Umako'ozon sha'a Jewnao di'iti, mashaapainaouz
Greeknao wiizi ii aka, utominapa-kida'anan Greeknao?§ 36 Na'apa'oram dau'ati'o dii
wuru'u, 'Udawatinan nii õdau'u, mazan aona'o nii uikodan õgaru,' na'iki 'Aonaa turuu
umakon õmako'ozoo-kizi iti,' ukianuz?" ĩkian.

Wunu kakupa-kinai

37 Dawu'itiini'o kamoo baokopainapa-karuz, uruu umanawunu'o manawun
kamoo. Uruu kamoo ida'a Jesus kadishitan na'iki uparadan diiwa'o ida'an, "Kanom
maaradako'o marii uwa'atin õ'ida'ati, õtaa kizi u'ati utuzan nii. 38 Saada-kariwaiz
Tominkaru Paradan kian kawana'ati, 'Kanom mishida'o õgaru, uruu di'iki'o nii wunu
taa'oraz kakupa-kinaa shootapan.' " 39 Jesus kadakotinanuz, Kaimana'o Doronaa
daua'o wuru'u. Uruu wuru'u taa-karu ni'oraz mishidainao ati. Uruu dono aonaa zii
Kaimana'o Doronaa taa-kao mishidainao ati, usha'apanum kau'an aonaa zii Jesus
sawata-kao umanawunu'o ida'an.

Pana'a kida parada-karu Jesus dau'an

40 Jesus paradan dauna'an, iriba abatainaouz uparadan, ĩkian udau'an, "Di'ora'a
pidan uru'u naa Prophet, uru'u naa wazaudapaniaz!"
41 Ba'orainao kian, "Uru'u naa Christ!" Mazan ba'orainao kian, "Aonaa uruu mani
wuru'u! Galilee Baara iki'o nii mooko Christ wa'atin? 42 Aonaa mooko saada-kariwaiz
kida Tominkaru Paradan kian, David Takaan-daunu'o nii Christ, na'iki ushakatan nii
Bethlehem ii, David mashaapauzo-kizi ii?"
43 Uruu pana'a kida pidannao paradan Jesus dau'an. 44 Aizii ba'orainao, ĩaipan naa
padamata pazaamata'akan Jesus, marii kizi utaraa-kao, mazan aonaa kanom zaamatan
zii uruu.

Jewnao zowaunaanao aonaa ĩmishidan Jesus

§ **7:35** Greeknao: pana'ainao pidannao Jewnao ai.

45 Uruu dauna'an watchmantapainao Tominkaru Dapu (tawuru'u dyuuda-kariwainaouz ĩzaamata'anan Jesus) ĩkaawan naa powaa ati faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao ida'ati. Uru'u naa ĩkian, "Kandii nii aonaa una'akan uruu wa'ida'ati?"
46 Aizii watchmantapainao kian ĩ'ati, "Aonaa na'ia'oram pidan paradauzon na'apa uruu kawan!"
47 Uru'u naa Phariseenao kian ĩ'ati, "Upozawata-kidan naa mooko kapam unao kaiwuru'u? 48 Uabatauzo mooko faadaanao zowaunaanao bii iki'o, oo bauda'apa Pharisee mishida'o uruu? 49 Mazan wuru'u da'anpainaouz uruu, aonaa ĩaitapan Moses taauzonii kakinaorii dau'u. Ukau'an Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun!"
50 Na'a'o ĩtuma Nicodemus, uruu Pharisee kapam; uruu makonka'oraz Jesus di'ii kiwiini'o dono zii. Ukian patumainao ati, 51 "Wakakinaorinaa kian kawana'ati, aonaa turuu wakabootan pidan oia'o di'iti, wamaabatakan ua'ii zii na'apam ukian na'iki wamaaitapakan ua'ii zii kanom manawun wuru'u usha'apaapanuz."
52 Aizii ĩkian u'ati, "Pugaru kapam Galilee Baara san, mishii? Putominpan an Tominkaru Paradan saada-kariwai dau'u, putukapan nii, aonaa na'apainim nii prophet wa'atin Galilee Baara iki."
53 [Uruu dauna'an ipai pidannao kiwa'akan kida'a naa padapu iti.

8

Zuna kootowapa-kida-kao oba'orantapan idi

1 Aizii Jesus, umakon naa Olive Naawa iti. 2 Ba'oran kamoo, wakanada'akan zii ukaawa'akan naa powaa ati Tominkaru Dapu ati. Pidannao kaawa-kaawan kida'a naa u'ida'ati. Jesus sakanatan na'iki uru'u naa utominapa-kidan koshan pidannao.
3 Upu'u tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kaawa-kida'akan zun, zaamata-kariwai oba'orantapan idi. Oroo'o naa ĩkadishita-kidan pidannao kanaapu ii.
4 Udauna'an ĩkian Jesus ati, "Tiichaa. Di'ora'a zun ikoda-kariwai oda'awupan ba'oran daiaru tuma. 5 Moses taanii kakinaorii kian, zun na'apa'o, marii ozowii-kao, oboo-kao ida'an kuba idi. Aizii pugaru mani, na'apam dii pukian na'apa'o dau'ati?"
6 Ĩna'apanuz u'ati, ĩabata'azon karikaonan na'iam uparadan pana'itin kakinaorii ai, ĩdakoapa-kinaa nii uruu naobanainao kanaapu ii. Mazan Jesus dawuka'akan pasakanatapa-kizi'i, usaadapa'akan paka'u shuwu idi kaatu ida'a. 7 Ĩpishautan pu'u zii uruu, Jesus saabaina'akan koshan pasakanatapa-kizi'i. Uru'u naa ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan unao bii a'o aonaa na'apaini'oram usha'apatan oia'o. Marii uruu kiwiini'o nii boowan oroo." 8 Udauna'an udawuka'akan koshan. Na'apa koshan usaadapan paka'u shuwu idi.
9 Ĩabatan idi na'apam Jesus kian pa'ati, bauda'apa kida ĩmakon Jesus ai, atii ipai ĩmakon. Tunarunaonao kiwiin ĩmako'okan, udauna'an pa'inainao, ĩwa'aka'akan naa Jesus. Aizii wuru'u zunaabaz, pakawan zii okadishitapan na'ii. 10 Jesus saabainan pasakanatapa-kizi'i koshan. Uru'u naa ukian o'ati, "Na'iam naa ĩdyaun? Aonaa kanom wa'akinan, kaboota'o nii pugaru oia'o di'iti?"
11 "Aonaa," okian u'ati.
Na'iki Jesus kian o'ati, "Õgaru, aona'o nii kapam õkabootan oia'o di'iti pugaru. Pumako'o naa, mazan aona'a naa pusha'apata'ana'a oia'o koshan."]*

Jesus kanada'o kawanu'o imi'i baara sannao ati

* **8:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

12 Bauda'apa kamoo, Jesus kakinaopan koshan pidannao, ukian ĩ'ati, "Õgaru wuru'u
kanadapa'oraz imi'i baara sannao ati. Pidan zaamatinan an õ'ida'ati, kanada'o-
karua'o nii umashaapan, na'iki aonaa na'apainim nii ubaiaapan maruta'o. Wuru'u
kanada'oraz, uruu kakupa-kinai manawun."
13 Phariseenao kian u'ati, "Pugaru, pu'ida'a'ora'a naa karikaonan pukakuwaapan,
aonaa turuu puparadan mishida-kao."
14 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi õ'ida'a'o õkakuwaapan, mazan upu'u turuu õkuwaa mishida-
kao! Usha'apanum kau'an õaitapa na'iki'oram õwa'atin na'iki na'iti'oram õmakopan.
Unao, aonaa uaitapan na'iki'oram õwa'atin oo na'iti'oram õmakopan. 15 Unao, udakotan
pidan oia'o nii, soo uzauda-kidan karikaonan. Õgaru, aonaa na'apa mani õdakotan pidan
oia'o nii. 16 Mazan 'oia'o uruu,' oo, 'kaimana'o uruu,' õkian an pidan dau'ati, uruu
mishi'o pa'an wuru'u õna'apanuz, usha'apanum kau'an, aonaa õba'orantina'o mani
wuru'u õna'apanuz. Õdaru dyuuda'oraz õgaru, tuma'o wuru'u õgaruz. 17 Ukakinaorinaa
kian, 'Dya'utama'o pidannao kakuwaapan an na'apa kida manawun bauda'apa'o
aimaakan dau'u, uruu aitapa-kao mishi'o wuru'u ĩkuwaaz.' 18 Õkakuwaapan õdau'u,
na'apa manawun õdaru, dyuuda'oraz õgaru kakuwaapan kawan õdau'u."
19 Ĩkian u'ati, "Na'iam dii mooko puDaru?"
Jesus kian ĩ'ati, "Unao, aonaa uaitapan kanom õgaru, ukau'an aonaa uaitapan õDaru!
Uaitapan an mani õgaru, uaitapa mani õDaru kapam."
20 Jesus paradan na'apa utominapa-kidan dono'o pidannao Tominkaru Dapu ii,
maonapa puraata tauzo-kizinao ii, (Tominkaru Dapu tannaa ni'oraz). Mazan aonaa
na'ia'oram pidan zaamatan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan
uzaamata-kinao nii.

Jesus kakinaopan mamishida-kainao paugaru

21 Aizii Jesus kian ĩ'ati koshan, "Õmakon ni'i naa di'iki'i. Udawatan nii õgaru, mazan
umawakan nii u'oian bii'i. Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon."
22 Ukau'an, Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka. "Pazowiina'azon dau'ati'o õaitapan
wuru'u ukianuz, 'Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao ka'iitan umakon,' ukianuz?"
23 Jesus kian, "Unao, da'a sannao karikaonanu'u; õgaru, doko iki'o pa'an õwa'atin.
Unao imi'i baara sannao! Õgaru, aonaa imi'i baara san mani. 24 Uruu idi'o tawuru'u
õkianuz u'ati, umawakan nii u'oian bii'i. Mishi'o nii umawakan u'oian bii'i, umamishi-
dakan idi õgaru'u naa wuru'u."
25 "Kanom mooko pugaru?" ĩkian u'ati.
Jesus kian, "Õgaru wuru'u, õkowaadaniaz u'ati kiwiin zii. 26 'Oia'o,' turua'o õkian unao
dau'ati, mazan aona'o nii õna'apan, usha'apanum kau'an, õparadan soo dyuuda'oraz
õgaru dyuudan kawana'ati, na'iki õaitapa uruu sakitapa'o uparadan. Kanom õabatanii
uruu di'iki, uruu õkowaada pidannao ati da'a'a imi'i baara'a."
27 Aonaa ĩaitapan uparadinan paDaru aokazi ia'o daua'o wuru'u. 28 Uruu idi Jesus
kian ĩ'ati, "Usawatan dono'o naa Daonaiora Aokazi Iki'o, uaitapan ni'i naa mishi õgaru'u
naa wuru'u. Uruu dono uaitapan nii, õsha'apatan aimaakan aonaa õaipan ati'o mani,
mazan õparadan na'apa manawun õdaru tominapa-kidan kawana'ati õgaru. 29 Aizii
dyuuda'oraz õgaru, karikaonanu'o una'auzon õtuma, aona'o nii uwa'akauzon õgaru
õba'orantin, usha'apanum kau'an ukonaukii-kidanii ipai aimaakan õsha'apatanii."
30 Iriba pidannao mishidan Jesus, ĩabatan idi na'apam ukian.

Abraham dainao

31 Ukau'an Jesus kian Jewnao ati mishidainaouz uruu, "Karikaonanun an uizo'atipan
õkakinaori, uruu mishi'o õpidanannao unao. 32 Uaitapan nii mishi'o kuwai Tominkaru
di'iki'o. Na'iki mishi'o kuwai muudin-kidan nii unao upoitoruitapa-kao ai."

33 Ĩkian Jesus ati, “Abraham takaan-daunnao mazan waunao, na'iki aonaa
na'apaini'oram ba'oran naobanai poitoruitapauzon waunao. Na'apa'oram ati'o dii
kaiwuru'u, ‘mishi'o kuwai muudin-kidan nii unao upoitoruitapa-kao ai,’ pukianuz?”
34 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan sha'apata'o oia'o, uruu
oia'o poitoru wuru'u. 35 Aonaa karikaonanu'o nii mani naobanai taapan papoitoru
padapu'u. Mazan udani, karikaonanu'o nii pa'an utaapa-kao naobanai dani nii.
36 Ukau'an Tominkaru Dani muudin-kidan an unao upoitoruitapa-kao ai, mishi'o nii
manawun aonaa poitorui'i naa mani unao. 37 Õaitapa Abraham takaan-daunnao
unao. Mazan upu'u zii uzowia'azon õgaru, usha'apanum kau'an, aonaa utaapan
kaimanaiman õkuwaa unyukunuu ii. 38 Õgaru, õkakuwaapan õDaru tukapa-kidanii daua'o
õ'ati. Unao, usha'apatan aimaakan udaru kian kawana'ati.”
39 Aizii ĩkian u'ati, “Abraham mazan wadaru nii.”
Jesus kian ĩ'ati, “Umishiin an mani Abraham dainao unao, na'apa mani umashaapan
uruu mashaapauzon kawan. 40 Õabatan kawana'ati mishi'o kuwai Tominkaru di'iki,
uruu õkowaada unao ati. Mazan upu'u zii uzowia'azon õgaru. Abraham, aonaa na'apa'o
mani ukaduz! 41 Unao sha'apaapanii kidaz, udaru kaudin-kizi pa'an wuru'u.”
Na'iki ĩkian u'ati, “Tominkaru, uruu mazan bauda'apa wadaru. Aonaa ba'oran
wadaru nii.”

Satan dainao

42 Jesus kian ĩ'ati, “Umishiin an mani udaru Tominkaru, umarainapa mani õgaru,
usha'apanum kau'an uruu di'iki'o õwa'atin. Uruu dyuudanii õgaru, aonaa õaipana'ati'o
mani wuru'u õwa'atinuz. 43 Kandii nii aonaa uaitapan zoobaba kaiwuru'u õparadanuz?
Usha'apanum kau'an aonaa uzaamata'azon õkuwaa. 44 Unao Satan dainao, uruu idi'o
usha'apata'azon aimaakan udaru aipan kawana'ati. Uruu, sakadin-kizai iki'o uzowian
pidan, na'iki aonaa na'apainim ukonaukii-kidan mishi'o kuwai, usha'apanum kau'an
aonaa na'apainim uparadan mishiin. Uruu mariidinauzo na'iki ipai mariidinauzonao
tomin-kizi!
45 “Õgaru, mishi'o pa'an õkuwaa, mazan uruu idi'o aonaa unao mishidan õparadan.
46 Na'ia'oram dii pidan kaida'a'a, turua'o ukainaabatan õ'oian? Õkowaadan pu'u mishi'o,
mazan kandii nii aonaa umishidan õparadan? 47 Tominkaru pidanan, uruu abata
Tominkaru paradan. Unao, aonaa uzaamatan Tominkaru paradan kida, usha'apanum
kau'an aonaa upidanannao mani unao.”

Jesus paradan padau'an

48 Aizii Jewnao kian Jesus ati, “Waaitapa sha'atii, wakianuz pudau'ati, Samaria san
pugaru, na'iki oia'o doronai zaamatapanii.”
49 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa oia'o doronai zaamatapan õgaru, aonaa masakauda'u. Õgaru,
umanawunu'o nii õtaapan õDaru, mazan unao, aonaa utaapan õgaru umanawunu'o
nii. 50 Õgaru, aonaa õaipinan umanawunu'o nii. Mazan kaina'a bauda'apa pa'an,
aipa'o õtaapa-kao umanawunu'o nii, na'iki uru'o nii aitapa na'apam pasha'apatan õgaru.
51 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pidan izo'atipan an õkakinaori, aonaa na'apainim nii
umawakauzon.”
52 Uru'u naa Jewnao kian u'ati, “Aizii waaitapa, kaina'a mishi oia'o doronai pu'ida'a!
Abraham mawaka uruu, prophetnao mawaka ĩnao kapam. Mazan upu'u zii pukian,
‘Pidan izo'atipan an õkakinaori, aonaa na'apainim nii umawakauzon.’ 53 Oo puwazoota-
panii sha'a wadaru Abraham umanawunun? Uruu mawaka'a naa, prophetnao na'apa
kapam. Kanom kaduz mooko pu'itiiman pugaru?”
54 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Õdakotinan an õ'ida'a umanawunu'o nii, madiwautapa-ka'o
wuru'u. ÕDaru pa'an wuru'u umanawunutapa'oraz õgaru. Uruu unao dakotaniaz
uTominkarun nii. 55 Unao, aonaa uaitapauzon uruu, mazan õgaru, õaitapa pa'an uruu.

Aizii ‘Aonaa õaitapauzon uruu,’ õkian an, mariidinauzo õgaru, na'apa unao kawan. Mazan
õgaru, õaitapanii pa'an uruu, ukau'an õizo'ati uparadan. 56 Udaru Abraham, tuukii
ukonaukian uaitapan idi patukapan nii zii õkaawan. Na'iki utukapa mishi õkaawan, uruu
idi tuukii ukonaukian.”
57 Jewnao kian u'ati, “Aonaa zii putunarunaoun,† mazan na'apa dii mooko putukapan
Abraham?”
58 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Õgaru na'a'ora'a naa Abraham tominan
ua'ii.”
59 Uru'u naa ĩzaamata'akan kuba kida paboori nii, ĩzowia'aka'azon naa uruu. Mazan
Jesus dizina'akan ĩ'ai, umako'okan pidannao bii an aka, na'iki umako'okan naa
Tominkaru Dapu iki.

9

Jesus saabaan ishaawunu'o awun

1 Pamakopan pu'u, Jesus tukapan pidan pashakatan iki'o u'ishaawunun. 2 Sariapa
utominapa-kidaniinao pishaanuzu, “Tiichaa, kanom oian idi'o arawu shakatan
ishaawun nii, pa'oian idi'o oo udaronao oian idi'o?”
3 Jesus kian ĩ'ati, “Ushakatan ishaawun nii, aonaa pa'oian, oo udaronao oian
idi'o mani, mazan u'ishaawunun ida'ana'o nii Tominkaru ma'ozakan kainaabata-kao.
4 Wakanadan pu'u zii, marii washa'apaapa dyuuda'oraz õgaru aiapanii washa'apatan;
kaina'iki maruta'o wa'atin, uruu dono aonaa na'itim ni'i naa kaudin-karu. 5 Õna'an
kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, õgaru wuru'u kanada'oraz imi'i baara ida'a.”
6 Jesus kian dauna'an na'apa, usopitan pazaadako imi'i baara ati. Udauna'an
uraua'akanuz imi'i tuma, na'iki uruu idi uzichian naa ishaawun awun. 7 Ukian u'ati,
“Aizii puchikaanaka daari puawun ai Siloam Baoko ii.” (Siloam, kii-karu dyuuda-
kariwai kia'o Jewnao paradan ida'an.) Uru'u naa umakon uchikaankan naa paawun.
Ukiwan powaa ati kaimana'a naa utukapa'akan.
8 Aizii umin-dazabazinao, na'iki ba'oran pidannao naudina'oraz naa ĩtukapauzon up-
ishautan aimaakan pidannao ai, ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa mooko arawu mani tawuru'u
sakanatapauzoz na'iki pishautauzoz pidannao aimaakan kida dau'ati?”
9 Ba'orainao kian, “Uruu wuru'u,” mazan ba'orainao kian, “Aonaa uruu mani, soo
uaidinpan karikaonan na'apa uruu kawan.”

Mazan uruu kian ĩ'ati, “Õgaru da'i tawuru'u pishautauzoz pidannao aimaakan
dau'ati.”
10 Ĩkian u'ati, “Mazan na'apa di'i naa puawun saabaina'akan, putukapa-kinaa nii?”
11 Ukian ĩ'ati, “Pidan Jesus kia'o u'uu, utoma'akan daari na'iki udauna'an uzichian
õawun u'idi, udauna'an udyuudan õchikaankan õawun Siloam Baoko ii. Õchikaan dauna'an
daari õawun ai, kaimana'a naa õtukapa'akan.”
12 Ĩpishaan uruu, “Na'iam dii uruu?” ĩkian.
“Aonaa õaitapan,” ukian ĩ'ati.

Phariseenao aitapa'azon kanom tukapa-kidanii ishaawun

13 Udauna'an ĩ'ua'atiitan naa uruu Phariseenao di'iti. 14 Jesus tomanuz daari na'iki
usaabaanuz pidan awun, Sookapa-karu Kamoon dono'o. 15 Uru'u naa Phariseenao
pishaan koshan uruu, na'apa'oram naa uikodan patukapa-kinaa nii. Ukian ĩ'ati,
“Uzichia'akan daari õawun ida'an, udauna'an õchikaan õawun baara, na'iki'o kaimana'a
naa õtukapa'akan.”

† **8:57** Aonaa zii putunarunaoun oo “Aonaa zii puikodan 50 puwunun?”

16 Baokoinao Phariseenao kian, “Pidan sha'apata'oraz aimaakan kaikapa'a, aonaa
Tominkaru di'iki'o mani uwa'atin wuru'u, usha'apanum kau'an, kaudin uruu Sookapa-
karu Kamoon dono.” Baokoinao kian, “Mazan na'apa dii mooko oia'o pidan tu-
ruan pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida kaikapa'a?” Uruu pana'a sodi kida
ĩdi'itinpan.
17 Uru'u naa Phariseenao pishaan uruu koshan, “Pukian usaabaanii puawun, ukau'an
na'apam dii pukian udau'an?”
Ukian ĩ'ati, “Tominkaru prophetin uruu.”
18 Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩmishida'azon ishaawunu'o da'i uruu, uruu idi ĩdapada-
kidan naa udaronao. 19 Uru'u naa ĩpishaan ĩdyaun, “Udani mishi arawu'u? Ishaawunu'o
da'i mishi uruu pashakatan di'iki? Mazan na'apa di'i naa wuru'u utukapanuz aizii?”
20 Aizii udaronao kian ĩ'ati, “Waudani mishi uruu, na'iki ishaawunu'o ushakatan.
21 Mazan wuru'u utukapanuz naa, aonaa waaitapan na'apa'oram, na'iki aonaa waaita-
pan kanom aipan ati'o. Upishaa'a naa uruu, aonaa duusodi'o zii mani uruu, turua'o
nii ukowaadan paaipan ati.” 22 Aizii udaronao kianuz na'apa, ĩtarian idi'o Jewnao
zowaunaanao ai. Usha'apanum kau'an, Jewnao baokopatanii panyukunuu, kanom
kian an, “Jesus, uruu Christ,”* aona'o ni'i naa powa'a utaapada-kao ubaokopatinan
synagogue ii, choochiipauzonao tuma. 23 Uruu idi'o udaronao kian, “Aonaa duusodi'o
zii mani uruu, upishaa'a naa uruu.”
24 Powa'a koshan, itamautannaa aizii ĩdapada-kidan wuru'u ishaawunuz da'i. Ĩkian
u'ati, “Pukowaada Tominkaru awun za'a mishi'o wuru'u puparadanuz! Usha'apanum
kau'an waaitapa Jesus kakuda'oraz pugaru, oia'o pidan uruu.”
25 Ukian ĩ'ati, “Aonaa õaitapan, oia'o mani uruu oo aonaa. Mazan bauda'apa aimaakan
õaitapanii pa'an: kiwiin ishaawunu'o da'i õgaru, mazan aizii kaimana'a naa õtukapan.”
26 “Na'apa dii mooko usha'apatan pugaru putukapa-kinaa nii?” ĩkian u'ati.
27 “Õkowaada'a naa sha'atii u'ati, mazan aonaa umishidan õkuwaa,” ukian ĩ'ati. “Kandii
ni'i naa uabata'azon powa'a zii koshan da'i? Oo uaipan sha'a unao kapam utominapa-
kidaniinao nii?”
28 Uru'u naa ĩdakoopa'akan uruu, ĩkian u'ati, “Pugaru pa'an wuru'u pumin-
na'apaimanan tominapa-kidanii, mazan waunao Moses tominapa-kidaniinao pa'an.
29 Waaitapa Tominkaru paradanii Moses ati pa'an, mazan arawu'u Jesus kii-kizaiz,
aonaa waaitapan na'iki'oram uwa'atin!”
30 Ukian ĩ'ati, “Mazan na'apam dii mooko? Aonaa mishi uaitapan na'iki'oram
uwa'atin, mazan usaabaa õawun! 31 Waaitapa aonaa Tominkaru nyukunuupan pidan
oia'o paradan an pa'ati. Mazan pidan marainpa'o uruu na'iki sha'apatina'o uaipan
kawana'ati, uruu mishi'o nii pa'an Tominkaru nyukunuupan uparadan. 32 Na'iki
aonaa na'apainim zii uabatauzo-kao, pidan pashakatan di'iki'o uawun ishaan, ikodan
patukapa-kinaa nii ba'oran pidan di'iki. 33 Soo mishi uruu pidan wa'atin an Tominkaru
di'iki, turuu pa'an usha'apatan na'apa'o aimaakan.”
34 Ĩkian u'ati, “Pugaru oia'o manawun pushakatan, mazan upu'u zii kaikin
putominapa-kida'azon waunao?” Na'iki'ora'a naa aona'a naa ĩkashaapan
ubaokopatinan powa'a pidannao tuma synagogue ii.

Pidannao ishaawunnao kawanu'o

35 Aizii Jesus abatan dono'o naa, aonaa ĩkashaapan umorotan synagogue iti powa'a,
uru'u naa umakon u'idi'iti. Ukian u'ati, “Pumishida wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?”
36 Ukian u'ati, “Pukowaadan dono na'ia'oram uruu, õmishidan nii uruu!”
37 Na'iki Jesus kian u'ati, “Putukapani'i naa uruu, na'iki kai'oraz uruu wuru'u parad-
ina'oraz putuma.”

---

* **9:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

38 Sariapa pidan kian u'ati, “Õmishida, õNaobanaa!” Ukodoru'ukan u'ati na'iki utaan
ipai padi'itinpan u'ati.
39 Jesus kian, “Õkaawan da'ati'i õtukapa-kida'anan na'apam pidannao oian. Ukau'an
ishaawun kawanuinaouz, ĩtukapan nii. Na'iki dakotinpainaouz aitapainao nii,
ishaawunnao kawanu'o nii.”
40 Kaina'a Phariseenao udazaba'a, ĩabata wuru'u uparadanuz na'apa, uru'u naa
ĩpishaan uruu, “Waunao mani, ishaawunnao mooko kapam?”
41 Jesus kian ĩ'ati, “U'ishaawunun dono mani, aonaa mani na'apam kii-karu u'oian
dikin ii padamata. Mazan ukian idi aonaa u'ishaawunun, ukau'an u'oian na'auzon nii
karikaonan u'ida'a wuru'u.”

10

Kaznizo daua'o kuwai

1 Jesus kian, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Soo koidimikinao na'iki antamikinao wuru'u
zaida'oraz kaznizo korarannaa paawa an aka. Aonaa ĩmorotan paniinom ida'an ko-
rara nazo iti. 2 Mazan pidan morota'oraz paniinom ida'an, uruu pa'an kaznizonao
ka'uzatiki. 3 Uruu ati'o pa'an korara paniinomizinaa taapiki da'atan paniinom. Kazni-
zonao aitapani'i naa uparadan. Udapadan ĩdyaun udakotan ida'an ĩ'uu bauda'apa kida,
na'iki ukiwiitan naa ĩ'ua'ati ukodita-kidan dono ĩdyaun.
4 “Aizii ukodita-kidan dono'o naa ĩdyaun, uru'u naa umakon ĩ'ua'ati. Kaznizonao
da'anan naa uruu ĩaitapan idi'i naa uparadan. 5 Mazan tawarai aona'o nii ĩda'anan,
ĩkidoopa'akan nii pa'an u'ai, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan uparadan.”
6 Jesus kowaadan wuru'u kuwaiz, mazan aonaa Phariseenao aitapan na'apa'oram
manawun wuru'u ukuwaaz.

Kamarainpanu'o
kaznizo ka'uzatiki

7 Ukau'an Jesus kian ĩ'ati koshan, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Õgaru wuru'u pani-
inom, kaznizonao dobaapa-kiziz. 8 Ipai baokoinao kaawainaouz kiwiitapa õ'ai, ĩnao
koidimikinao na'iki antamikinao. Mazan aonaa kaznizonao nyukunuu-atin ĩdyaun.
9 Õgaru wuru'u paniinomizi. Kanom morotan an õgaru ida'an, uruu kazannaatapa-karu
nii. Õgaru ida'ana'o nii umorotan na'iki ukoditan, na'iki uikodan nii paaroapa-kizi nii.
10 Koidimiki kaawan soo ukoidapa'anan, uzowiibi'ia'anan na'iki umainaabata'anan
kaznizonao. Õgaru, õkaawan pa'an turuu kizi ĩkakupan, na'iki kaimanaiman kizi man-
awun ĩkakupan.
11 “Õgaru wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki. Aizii wuru'u kama-
rainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki, turuu pa'an umawakan pakaznizonnao dikin
ii ukazannaata kizi ĩdyaun. 12 Pidan kawinipinaapa-kariwaiz utaapan ba'oran pidan
uzanao, aonaa kaznizonao ka'uzatiki kawanu'o mani wuru'u, usha'apanum kau'an
aonaa u'uzanao mani wuru'u utaapaniaz. Utukapan an baudokoru wa'atin, uki-
doopa'akan nii, uwa'aka'akan naa wuru'u kaznizonaouz. Uru'u naa mishi baudokoru
zaamata'akan naa kaznizo, aizii ba'orainao dimaadanaa'akan naa. 13 Kawinipinaapa-
kariwaiz kidoopa'akan, ukaudinan idi'o soo puraata dikin ii karikaonan, aona'o
umarainpan kaznizonao.
14-15 “Õgaru kamarainpanu'o kaznizonao ka'uzatiki. Õdaru aitapanii õgaru na'iki
õaitapanii õdaru, na'apa'o manawun wuru'u õaitapanuz õkaznizonnao na'iki ĩaitapanuz
õgaru kapam; na'iki turuu õmawakan ĩ'ati õkazannaata kizi ĩdyaun. 16 Kaina'a ba'oran
õkaznizonnao, aonaa di'ora'a tonaazinaa di'iki'o mani. Ĩnao, õna'akan nii na'iki ĩmishidan
nii õparadan kapam, na'iki uruu dono soo bauda'apa'o nii kaznizonao tonaazinaa, na'iki
bauda'apa'o nii ĩka'uzatiki.

17 “Õdaru marainpan õgaru, usha'apanum kau'an õkashaapinan idi mawaka-karu ati,
turuu kizi õkakupan powa'a iti koshan 18 Aonaa kanom turua'o uzowian õgaru paaipan
kawana'ati. Soo õ'ida'a'o karikaonan wuru'u õkashaapinanuz! Õka'iita õtaainan na'iki
turuu õkakudan powaa iti õdaru aipan kawana'ati.”
19 Ĩabatan idi na'apa'o Jesus kuwaaz, sariapa koshan Jewnao di'itinpan pana'a
kida pairiban ai. 20 Iriba ĩkian udau'an, “Kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a, uruu idi'o
umadoronaa-ziiwan! Kandii nii uabata'azon ukuwaa.”
21 Mazan ba'orainao kian, “Turuu mooko pidan kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a
kakuwaapan kaikapa'a? Aonaa turuu na'apa'o tukapa-kidan ishaawunu'o pidan.”

Jewnao mamishidakan

22 Amazada wadidiizon dono,* Jesus na'ia'o Jerusalem ii, Tominkaru Dapu
Saabauzo-kao Kamoon† konaukii-kida-kao dau'ati. 23 Jesus chi'ika'anpan waoko
itinapu, Solomon's Porch‡ kia'oraz udakotapa-kao di'ii'aka, Tominkaru Dapu ia'oraz.
24 Pidannao wa'atin ĩkasaba'ukinan naa udazaba ati. Na'iki ĩkian u'ati, “Na'apam nii dii
ukotua'ikin wazaudapan pukowaadan wa'ati kanom wuru'u pugaruz? Pugarun dono
Christ,§ pukowaada'aka'a naa wa'ati kai.”
25 Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadani'i naa sha'atii u'atizu, mazan aonaa umishidan.
Õsha'apataniaz umanawun kida'o aimaakan, õdaru dyuudan kawana'ati'o wuru'u,
kainaabata'o nii kanom õgaru. 26 Mazan unao aonaa umishidan, usha'apanum kau'an
aonaa õkaznizonnao mani unao. 27 Mazan õkaznizonnao, ĩaitapa pa'an õparadan na'iki
õaitapa ĩdyaun kapam, na'iki uruu idi ĩda'anan õgaru. 28 Aizii da'anpainaouz õgaru, õtaa
ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu aonaa kizi ĩmawakauzon. Aonaa turuu ĩkazata-kao õka'u
iki. 29 ÕDaru taanii ĩdyaun õ'ati, na'iki uruu umanawunu'o ipai ba'orainao ai. Aonaa
turuu ĩkazata-kao õdaru ka'u iki. 30 ÕDaru na'iki õgaruz bauda'apa'o.”
31 Uru'u naa koshan Jewnao zaamata'akan kuba paboori kida nii, ĩzowia'aka'azon naa
uruu. 32 Jesus kian ĩ'ati, “Õsha'apata iriba kaiman kida'o aimaakan unao awun za'a,
õDaru dyuudan kawana'ati. Na'ia'oram dikin ia'o wuru'u uzowia'azoonuz õgaru kuba
idi?”
33 Ĩkian u'ati, “Aonaa pusha'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimaakan waboowa'azon
pugaru, mazan puwazootapa'azon idi'o Tominkaru. Pugaru pidan karikaonan, mazan
upu'u zii pudakotinpan Tominkaru nii!”
34 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa mooko Tominkaru kian unao kakinaorinaa saada-
kariwai ida'a, ‘Unao tominkarunao’ kii?* 35 Tominkaru dakotan wuru'u pakuwaa
kaawa-kizinaouz pidannao, ‘tominkarunao’ kii, na'iki waaitapa, saada-kariwaiz kida
Tominkaru paradan karikaonanu'o nii umishiin. 36 Mazan kandii nii ukian, ‘puwa-
zootapa'azon Tominkaru pudakotinpan ida'an Tominkaru dani nii’? Õgaru, Tominkaru
saabaani'i naa na'iki udyuudanii imi'i baara ati. Ukau'an turuu pa'an õdakota-kao
Tominkaru Dani nii. 37 Õmasha'apatakan an mani õdaru dyuudanii õsha'apatan, aonaa
kanom nii umishidan õgaru; 38 mazan õsha'apatan dono õdaru kaudin-kizi, umamishi-
dakan pu'u padamata õgaru, turua'o padamata umishidan wuru ida'ana'a õsha'apatanii
kidaz. Uruu ida'ana'o nii uaitapan kaimanaiman õgaru na'iki õdaru bauda'apa'o, na'iki
na'apa kida'o waunao.”
39 Ĩaipan naa koshan pazaamata'akan uruu, mazan sariapa Jesus kidoopa'akan ĩ'ai.

---

* **10:22** amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kao ‘winter.’ † **10:22** Tominkaru Dapu Saabauzo-kao Kamoon: Putukapa kaarita tokon ii Jewnao baokopainpauzon kamoon daua'o waranu ii. ‡ **10:23** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai. § **10:24** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **10:34** Psalm 82:6

40 Udauna'an Jesus makon powaa iti Jordan baza iti, John Chikaawunuupauzo-kizi
iti. Una'ia'akan pu'u, 41 iriba pidannao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa
mishi John sha'apatan umanawun kida'o aimaakan, mazan ipai ukuwaa mishiin
di'ora'a pidan dau'a'a!” 42 Na'iki iriba na'iainao pidannao mishidan uruu.

11

Lazarus mawakan

1 Kaina'a'o da'i pidan Lazarus kia'o u'uu, ukarinauzon. Bethany ia'o umashaa-
pan. Dya'utam udadakoonao Mary na'iki Martha kia'o ĩ'uu, na'ia'o ĩmashaapan ka-
pam. 2 (Mary ramauda'oraz da'i Naobanai Jesus kidiba kaduunu'o ramau idi, na'iki
o'inoonuzu padizo idi. Oroo azu Lazarus wuru'u karina'oraz.) 3 Uruu idi udadakoonao
dyuudan paparadan Jesus di'iti. Ĩkian, “Naobanai, pumarainpaniaz pupaonaru, tuukii
ukarinaan kai.”

4 Mazan Jesus abatan dono wuru'u kuwaiz, ukian, “Lazarus karinaanuz, aonaa
umawaka-kinaa ni'o mani wuru'u; mazan Tominkaru ma'ozakan umanawunu'o,
kainaabata-kinao ni'o, na'iki na'apa'o ida'ana'o nii pidannao aitapan Tominkaru Dani
umanawunun.”

5 Aizii Jesus, umarainapanii Martha, Mary, na'iki Lazarus. 6 Mazan uabatan pu'a'a
naa kuwai Lazarus karinaan dau'u, una'ian zii dya'utam kamoo. 7 Uruu dauna'an Jesus
kian patominapa-kidaniinao ati, “Aizii, wamako powaa iti Judea Baara iti.”

8 “Tiichaa,” ĩkian u'ati, “Diiki'i sha'atii Jewnao zowia'azon pugaru na'ii kuba idi,
mazan upu'u zii pumako'ozon powaa iti?”

9 Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a 12 hours wakandan bauda'apa'o kamoo ida'a. Mishii
na'apa? Pidan chi'ikapan an wakandan pu'u aona'o nii ukaboinan, usha'apanum
kau'an kaina'a zii kanadapa'o imi'i baara. 10 Mazan pidan chi'ikapan an wamarutan
pu'u, ukaboinan nii, usha'apanum kau'an aonaa kanada'o nii u'ida'a.”

11 Ukakuwaapan dauna'an, ukian ĩ'ati, “Da'awu'uka'a naa wapaonaru Lazarus,
mazan õmakon nii na'iti õpokowaua'anan uruu.”

12 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai, kaimana'o wuru'u uda'awunuz,
ukakudan nii wuru'u.” 13 Jesus paradanuz Lazarus mawakan daua'o, mazan ĩ'itiiman
mishi'o nii manawun Lazarus da'awun.

14 Uru'u naa Jesus kowaadan ĩ'ati kaimanaiman, “Mawaka'a naa Lazarus. 15 Mazan
kaiman zii, aonaa õgaru nii na'ii, usha'apanum kau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao
mishidan kanom wuru'u õgaruz. Aizii wamako'o naa u'idi'iti.”

16 Thomas (Shamaan kia'oraz udakotapa-kao) kian pamin-tominpannao ati, “Aushaa,
wamako wanaobanaa tuma, marii wazowii-kao utuma.”

Jesus uruu kakupa-kinai

17 Aizii, Jesus kaawan dono'o naa Bethany iti, ukowaada-kao u'ati 4 kamoo dobatan
naa Lazarus nanaa na'ian baaranai ii. 18 Bethany maonapa'o Jerusalem iti, aonaa uiko-
dan dya'utam mile. 19 Aizii Lazarus mawakan dauna'an, iriba pidannao kaawan Judea
Baara iki'o, ĩmorowauta'anan Martha na'iki Mary ida'ati, ĩkonaukiida'anan ĩnyukunuu
kowas, ĩ'azu mawakan idi.

20 Martha abatan dono'o naa pidannao kian, “Wa'ati'i naa Jesus!” Uru'u naa oiko-
dapa'ana'akan uruu, mazan Mary ona'ian kabaun ii.

21 Martha kian Jesus ati, “Naobanai, puna'an dono mani da'a'a, aonaa mani õ'azu
mawakan padamata! 22 Mazan õaitapa, pupishaan an Tominkaru kai kanom dau'ati
karikaonan, ukawana'ati'o nii usha'apan.”

23 Jesus kian o'ati, “Pu'azu kadishitan nii powaa iti.”

24 Martha kian u'ati, “Õaitapa, ukadishitan nii koshan, kadishita-karu kamoo dono.”

25 Jesus kian o'ati, “Õgaru wuru'u kadishita-kinaiz, na'iki õgaru wuru'u kakupa-
kinaiz. Pidan mishida'oraz õgaru, kakuda'o nii umawakan pu'u padamata. 26 Aizii
kanom mishi'o ukakupan, na'iki mishida'o õgaru, aonaa na'apainim nii umawakauzon.
Pumishida?”
27 “Oo, Naobanai!” okian u'ati. “Õmishida kaimanaiman, pugaru wuru'u Christ,
Tominkaru Dani, kaawa'o ni'oraz imi'i baara ati.”

Jesus kasha'ora-kidan mawaka-karu

28 Martha paradan dauna'an Jesus ati, okiwa'akan naa powaa iti. Uru'u naa oparadan
pa'inaozo Mary ati karikaonan. “Kaina'a'ora'a naa mishi watiichaan, utukapa'azon
pugaru,” okian o'ati. 29 Mary abatan idi kaikapa'ora'a, uru'u naa omako'okan, oiko-
dapa'anan uruu. 30 (Aizii Jesus, aonaa zii ukaawan wiizai ati, pakawan zii na'ii
Martha ikodapanaka-kizi ii uruu.) 31 Aizii kabaun nazo iainaouz pidannao, konauki-
ida'anainaouz onyukunuu, ĩtukapan idi Mary kodita'akan dopiauda'u kabaun nazo iki,
ĩ'itiiman omuraapa'anan nii baaranai iti kowas, uruu idi ĩmakon odawu'ati.
32 Aizii Mary ikodapan dono'o naa Jesus, sariapa okodoru'ukan u'ati ukanaapu'u
na'iki okian u'ati, “Naobanai, puna'an dono mani da'a'a, aonaa zii mani õ'azu mawakan
padamata!”
33 Jesus tukapan idi Mary na'iki pidannao otumainaouz zaadinan, sariapa uto'oran
panyukunuu ii mazan tuukii ukasha'oran kapam. 34 Ukian ĩ'ati, “Na'iam dii
ubaaranaa?”
Ĩkian u'ati, “Puwa'ati da'ati'i, Naobanai, putukapa kizi.” 35 Jesus zaada'akan naa.
36 Pidannao kian pa'atiaaka, “Aushaa utukapa, tuukia'o umarainpan Lazarus!”
37 Mazan baokoinao kian, “Utukapa-kidanii sha'atii ishaawun, mishii? Ukau'an,
ukaawan dono mani Lazarus karinaapan pu'u zii, ukakuda mani uruu padamata.”

Jesus kakudan Lazarus

38 Powa'a zii koshan Jesus nyukunuu kasha'oran tuukia'o ida'an, uru'u naa umakon
na'iki ukaawan naa baaranai ida'ati. Kuba uun ida'a'o wuru'u ubaaranaaz, na'iki
taratapa-kariwai udaru'o kuba idi. 39 Uru'u naa Jesus dyuudan pidannao zikadan
wuru'u kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. Martha kian u'ati, “Naobanai, dyu-
pusha'ora'a naa wuru'u, puaitapanii 4 kamo'o naa udida-kao dauna'an.”
40 Na'iki Jesus kian o'ati, “Aonaa mooko õkian, pumishidan an, putukapan nii na'apam
Tominkaru umanawunun kainaabatinan?” 41 Uru'u naa pidannao kidu'ukan naa
wuru'u kubaz. Udauna'an Jesus awunuupan doko iti na'iki ukian, “Õdaru, kaiman mishi
manawun pugaru õ'ati, puabata da'i õparadauzon an pu'ati. 42 Õaitapa karikaonan da'i
puabatauzon õparadan. Mazan õparadan pu'ati kaikapa'a, di'oraz pidannao na'an idi'o,
marii kizi ĩmishidan pudyuudanii õgaru.” 43 Utoriinpan dauna'an, ukian diiwa'o ida'an,
“Lazarus, pukodita da'ati'i!” 44 Mawaka'oraz pidan kodita'akan naa. Uka'u na'iki
ukidiba watudinapa kida kamicha idi, na'iki uawun baara kamicha idi ubazobatinpan.
Jesus kian pidannao ati, “Ubuzuuta kamicha u'ai, marii kizi'i naa umakon.”

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Iriba morowautankainaouz Mary ida'ati, tukapainaouz Jesus sha'apatan
aimaakan, mishidan uruu. 46 Mazan baokoinao kiwan na'iki ĩkakuwaapan naa
Phariseenao ati, Jesus sha'apatanii dau'u. 47 Uruu idi'i naa Phariseenao na'iki
faadaanao zowaunaanao miitiniipan baokoinao Jewnao zowaunaanao tuma. “Na'apa
dii washa'apatan uruu?” ĩkian. “Aushaa udi'itapa, wuru'u pidanaz, iriba'a naa
usha'apatan umanawun kida'o aimaakan! 48 Wataapadan dono usha'apaapan na'apa
kida'o aimaakan, ipai'o ni'i naa pidannao zaamatinan u'idi'iti, na'iki udauna'an

Romannao wa'atin nii ĩkaboobi'ian nii Tominkaru Dapu na'iki ĩzowia'anan wawiizi sannao!”
49 Bauda'apa ĩbii ia'o, Caiaphas kia'o u'uu. Uruu Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukian, “Unao pidannao, maaitapin-kainao karikaonan! 50 Aona'a mooko uaitapan, powa'a'o nii ukaimanan bauda'apa'o pidan mawakan an pidannao dikin ii, wawiizi sannao mainaabata-kao ai manawun?” 51 Caiaphas na'apanuz aonaa paaipan kawana'ati'o mani. Uruu wuru'u Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukau'an uparada'akanuz na'apa ukowaada'akan naa Jesus wuru'u mawaka'o ni'oraz Jewnao donozinaa ati. 52 Mazan aonaa soo ĩnao ati'o nii mani karikaonan. Umawakan nii Tominkaru pidanannao baokopatin-kinaa nii, mashaapainaouz ba'oran wiizai ii aka kida kapam.
53 Ĩbaokopatinankan di'iki'ora'a naa, Jewnao zowaunaanao sakadan pakadakotinan pazowia'azon dau'u Jesus. 54 Uruu idi aona'a naa Jesus chi'ika'anpan kainaabatinapa Jewnao bii an powa'a. Na'iki'ora'a naa umakon Ephraim iti, amazada mapidantaka'o di'itanpu'oraz, na'ia'a naa uruu patominapa-kidaniinao tuma.
55 Maonapa'a naa Passover Kamoo kaawan, na'iki iriba pidannao munapo kida'o ĩmashaapan makon Jerusalem iti, ĩchikaina'anan naa Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, turuu kizi ĩbaokopainpan pidannao tuma Passover Kamoon dono. 56 Ĩzaudapan Jesus na'iki ĩkian pa'atiaaka udau'an pabaokopatinpan pu'u Tominkaru Dapu ii, “Wa'ati'o nii puzauda-kidan uruu da'ati'i baokopainapa-kizai ati?” 57 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao kii akani'i naa pidannao ati, “Kanom aitapan dono na'iam Jesus, marii pa'i ukowaadan sariapa wa'ati, wazaamata kizi na'iki wakootowapa-kida kizi uruu.”

12

Mary ramaudan Jesus kidiba
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Aizii 6 kamoo Passover Kamoon ua'ii Jesus makon Bethany iti, Lazarus mashaapa-kiziz, tawuru'u ukakudaniaz pidan. 2 Jesus paonarunao konaukii-kidan na'iki ĩaroapa-kidan wuru'u ukaawanuz. Martha maokoda'o nii wanyukunui udono, Lazarus na'iki Jesus sakanatapan pu'u miisa* di'ii baokoinao tuma. 3 Mary zaamatankan pootozu zo'a'o kawinipina'o ramau, paoribai nard kiwin idi'o pa'idiwaru utoma-kao, uru'u naa oshootanuz Jesus kidiba iti, udauna'an o'inoan ukidiba padizo idi. Ipai ukadu-unua'akan kabaun nazoo.
4 Sariapa Judas Iscariot, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, kaakapa'o ni'oraz Jesus, uruu kian, 5 “Kandii nii ramau wakuda-kao? Turua'o usellii-kao padamata 300 wizi'i kida'o puraata† dikin ii. Udauna'an uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao ati.” 6 Ukianuz kaikapa'a pakoidimikin idi'o, aonaa umarainpan idi'o mani pataka'utinainao. Uruu wuru'u taapa'oraz puraata, ĩ'ati'oraz taauzo-kao kida, na'iki'o da'i ukaiwa'akauzon patorii-kinaa nii aimaakan pa'idiwau nii.
7 Jesus kian, “Mana'a putowauda'ua'ana'a oroo! Kaiman zii otaapan ramau, ominziiwata-kinaa nii õnanaa õdida-kao ua'ii. 8 Pataka'utinainaouz karikaonanu'o nii ĩna'an unao tuma, mazan õgaru aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an utuma.”
9 Iriba Jewnao abatan kaina'a Jesus Bethany ii; uruu idi ĩmakon na'iti. Ĩmakonuz na'iti Jesus na'ian idi'o, na'iki ĩtukapa'azon idi'o kapam Lazarus, wuru'u Jesus kakudaniaz pamawaka-kizi iki. 10 Uruu idi'i naa faadaanao zowaunaanao di'itinpan na'iki ĩtoman panyukunuu ĩzowii kizi Lazarus kapam. 11 Usha'apanum kau'an iriba'a naa Jewnao muudinan ĩ'ai na'iki ĩmishidan naa Jesus, ukakudan idi Lazarus.

* **12:2** miisa: English ida'an, table. † **12:5** 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu pidan kaudinan winipinaa kawana'ati'o wuru'u.

Pidannao dapaapan Jesus Jerusalem ii

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Aizii ba'oran kamoo dono'o naa, wuru'u iriba'oraz pidannao, kaawainaouz
Passover Kamoon dau'ati, ĩabata kaina'iki Jesus wa'atin Jerusalem ati. 13 Uruu idi
ĩdukuan pokoridi anaba kaduz kida na'iki ĩna'akan kida'a naazu, ĩikodapa'anan naa Jesus.
Ĩkian paimori bii an, "Kaiman manawun wakazannaatiki! Marii Tominkaru kaimanan
Naobanai ati, kaawa'oraz uaipan kawana'ati, King ni'oraz Israelitenao ati."

14 Jesus zaidan chaakashi‡ pa'ina'o zii, na'iki uruu barau ana'a naa umakon.
Usha'apan na'apa Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kawana'ati:

15 "Mana'a utaria'ana'a, Jerusalem sannao!
Diina'iki unaobanaa King wa'atini'i,
uzaidapa pa'ina'o chaakashi."

16 Uruu dono aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram wuru'u kaikapa'oraz
aimaakan sha'apan kida'a. Mazan Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki,
uruu zii ĩnyukunuuan wuru'u saadauzo-kariwai udau'an, na'iki ĩnyukunuuan wuru'u
pasha'apatanuz kaikapa'o aimaakan u'ati'i.

17 Jesus tumainaouz pidannao ukadishita-kidan dono'oraz Lazarus pabaaranaa iki,
ĩnao kakuwaapan naa baokoinao ati aimaakan sha'apa'o dau'u. 18 Ĩabatan idi Jesus
sha'apatan umanawunu'o aimaakan, uruu idi iriba pidannao ikodapa'anan uruu.
19 Uruu idi Phariseenao kian naa pa'atiaaka, "Aonaa na'itim washa'apatinan! Aushaa
utukapa, ipai'i naa pidannao da'anpan uruu!"

Jesus kowaadan pazowii-kao nii

20 Aizii na'ia'o Greeknao wunao bii ia'a makoinaouz Jerusalem iti konaukii-kida'anan
Tominkaru baokopainapa-karu dono. 21 Ĩwa'atin Philip ida'ati (Philip Bethsaida
san uruu, Galilee Baara ia'oraz). Ĩkian u'ati, "Kaina'a'o watukapa'azon Jesus, wa-
parada'azon utuma." 22 Philip kowaadanuz Andrew ati, uru'u naa ĩmako'okan na'iki
ĩkowaadan naa Jesus ati Greeknao parada'azon utuma.

23 Jesus kian ĩ'ati, "Aizii kaawa'a naa amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o tukapa-
kinao ni'i naa umanawunu'o nii. 24 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa na'apainim
nii bauda'apa'o maziki dako waota'oraz imi'i baara ati iribainan, soo umawakan an.
Mazan umawakan idi, uru'o nii zii ukaakan madowaaka. 25 Pidan marainpa'oraz
pakakupan, uwaziwaan niiz; mazan pidan aona'oraz umarainpan pakakupan di'ora'a
amazada ida'a'a, uruu ati taa-kao nii karikaonanu'o kakupa-karu. 26 Na'ia'oram pidan
aipan an õgaru panaobanaa nii, marii uda'anan õgaru; na'iam dono õgaru, õpoitorunao
õtuma'o nii ĩnao kapam. Wuru'u pidan naobanaitapa'oraz õgaru, õdaru aida-kidan nii
na'apam pamarainpan uruu."

Jesus sawata-kao nii

27 Jesus kian, "Aizii kii'an! Na'apa dii õkian? Turuu mani õkian, 'Õdaru, aonaa putaa-
pada'ana'a dadara'o manawun kamoo kaawan õ'ati?' Mazan aonaa turuu õna'apan.
Na'apa'o ni'o wuru'u õkaawanuz imi'i baara ati, baiaapa'o ni'o kasha'ora'o. 28 Õdaru,
putukapa-kida pumanawunun pidannao ati!"

Udauna'an Parada-karu aokazi iki'o kian, "Õtukapa-kidani'i naa õmanawunun, na'iki
õtukapa-kidan nii õmanawunun powa'a koshan."

29 Pidannao, na'a'oraz ĩkadishitapan abata wuru'u parada-karuz. "Toroanaru!" ĩkian
udau'ati. Baokoinao kian, "Angel paradan u'ati!"

---

‡ **12:14** chaakashi: English ida'an, donkey.

30 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa õmishida-kinaa ni'o mani wuru'u parada-karu abata-
kaoaz, mazan unao mishida-kinaa ni'o pa'an. 31 Aizii kaawa'a naa kamoo Tominkaru
tiwaa-kinaa ni'i naa imi'i baara sannao. Aizi'o ni'i naa di'ora'a amazada baara'a'o
naobanai kaboota-kao. 32 Õsawata-kao dono'o naa, na'apa'o ida'ana'o nii õdapadan ipai
pidannao õ'ida'ati.” 33 Jesus kianuz kaikapa'a, ukowaadan na'apam nii pamawakan
wuru'u.
34 Pidannao kian u'ati, “Wakakinaorinaa saada-kariwai kowaadan wa'ati, Christ
karikaonanu'o nii ukakupan. Mazan na'apa'o dii kaiwuru'u, sawata-karu nii Daon-
aiora Aokazi Iki'o pukianuz? Kanom mooko wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?”
35 Jesus kian ĩ'ati, “Kanada'o nii zii amazada masakauda'u'u naa. Umako'o naa zii
sariapa, amazada kanadan pu'u, aonaa kizi ubaiaapan maruta'o. Usha'apanum kau'an,
pidan chi'ikapa'o amazada marutan pu'u, aonaa uaitapan na'iti'oram naa pamakon.
36 Ukaiwaa wuru'u kanada'oraz, ukaina'an pu'u zii, unao kizi kanada'o sannao nii.”

Iriba Jewnao mamishida'azookan Jesus

Aizii Jesus paradan dauna'an ĩ'ati kaikapa'a umako'okan naa ĩ'ai, aonaa kizi ĩaitapan
na'iam uruu. 37 Jesus sha'apatan pu'u padamata iriba umanawun kida'o aimaakan
ĩawun za'a, mazan upu'u zii aonaa ĩmishidan uruu. 38 Ipai usha'apan kaikapa'a, Prophet
Isaiah kuwaa mishiinan naa wuru'u:
“Naobanai, kanom mishida paabatanii wakuwaa?
Kanom ati dii Naobanai aida-kidan pama'ozakan?”§
39 Mazan aonaa ĩmishida'azon, usha'apanum kau'an, kaikapa'o koshan da'i Isaiah
kiauzon ĩdau'ana'a:
40 “Tominkaru ishada'akan ĩawun kida,
aonaa kizi ĩtukapan.
Na'iki udadaradan ĩnyukunuu kida,
aonaa kizi ĩaitapan.
Aonaa zoobaba ĩwa'atin Tominkaru ida'ati,
usaabaa kizi ĩdyaun.”*
41 Isaiah kian kaikapa'a, usha'apanum kau'an aida-kida-kariwai u'ati na'apam nii
Jesus umanawunun diina'iti'o, na'iki uru'u naa ukakuwaapan udau'u.
42 Mazan upu'u iriba kaina'a Jewnao zowaunaanao mishida'o Jesus. Mazan ĩtarian idi
Phariseenao ai, aonaa kanom nii ĩkowaadan baokoinao ati pamishidan dau'u, aonaa kizi
ĩkashanau-kao pabaokopainpan ai synagogue† ii. 43 Tuukii manawun ĩnaudapan pidannao
naubaan paugaru, Tominkaru naubaan ai paugaru.

Jesus kaawan ukazannaata'anan pidannao

44 Diiwa'o ida'an Jesus kian, “Ipai pidan mishida'oraz õgaru, aonaa õgaru karikaonan
mani wuru'u umishidaniaz, dyuuda'oraz õgaru kapam wuru'u umishidaniaz. 45 Na'iki
ipai pidan tukapa'oraz õgaru, uruu tukapa'o kapam dyuuda'oraz õgaru. 46 Õgaru, õkaawan
kanadapa'o nii imi'i baara sannao ida'ati. Pidan mishidan an õgaru, aona'o nii una'ian
maruta'o di'ii. 47 Na'ia'oram pidan abatan an õkuwaa, mazan aonaa uizo'atin, aonaa
õgaru'o nii mani kaboota'oraz uruu oia'o di'iti. Õkaawan da'ati'i aonaa õkaboota'anan
mani pidannao oia'o di'iti mazan õkazannaata'anan pa'an ĩdyaun. 48 Pidan kashada'o
õgaru na'iki dikintapa'o õparadan, kaina'a'ora'a naa kaboota-kida'o nii uruu oia'o di'iti.
Õparadanu'o nii wuru'u kaboota'oraz uruu pataka'utin-karu di'iti, amazada tokon
dono'o naa! 49 Usha'apanum kau'an, aonaa õaipan ati'o mani wuru'u õparadanuz, soo
õdaru dyuuda'oraz õgaru, dyuudan kawana'ati'o. 50 Na'iki õaitapa, wuru'u ukakinaori

§ **12:38** Isaiah 53:1 * **12:40** Isaiah 6:10 † **12:42** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kidaz uruu karikaonanu'o kakupa-kinai. Õkakuwaapan u'ati, kaikapa'a õdaru dyuudan kawana'ati'o."

13

Jesus chikaan patominapa-kidaniinao kidiba

1 Aizii baokopainpauzo-karu Passover Kamoon ua'ii zii. Jesus aitapa kamoo kaawa'akan naa aizii wuru'u, umako-kinaa ni'i naa padaru di'iti, di'ora'a amazada di'iki'i. Karikaonan umarainpan papidanannao, umarainapa ĩdyaun tuukii, atii na'apa umawakan.
2 Wachuupun dono Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma. Satan di'itinapa-kidani'i naa Judas, Simon Iscariot daniz, marii kizi ukaakapan Jesus. 3 Jesus aitapanii kaimanaiman Tominkaru taanii pa'ati panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, paka'iita-kinaa nii pasha'apatan ipai daunuuda'u aimaakan. Uaitapa pawa'atin Tominkaru di'iki'o na'iki ukiwan nii powaa iti Tominkaru di'iti koshan. 4 Uruu idi Jesus kadishita'akan paaroapa-kizi miisa di'iki, udauna'an unarakadan pachaakitan.* Udauna'an uzaamatan towel na'iki upapidanuz pakonoon an. 5 Uruu dauna'an ukapotan wunu basii zo'ati, na'iki uchikaan naa patominapa-kidaniinao kidiba. Udauna'an uinoan ĩkidiba kida towel idi, upapidapaniaz pakonoon an.
6 Mazan ukaawan Simon Peter ida'ati, sariapa Peter kian u'ati, "õNaobanaa, puchikaan nii õkidiba?"
7 Jesus kian u'ati, "Pugaru, aonaa puaitapan kai kanom wuru'u õsha'apaapaniaz, mazan puaitapan nii zii diina'iti'i."
8 Peter kian u'ati, "Õgaru, aonaa na'apainim nii puchikaan õkidiba!"
Mazan Jesus kian u'ati, "Aonaan an õchikaan pukidiba, aona'o nii puzaamatinpan powa'a õ'ida'ati."
9 Simon Peter kian u'ati, "Naobanai, ukau'an aonaa puchika'ana'a õkidiba karikaonan! Mazan puchikaa mooko õka'u, na'iki õzowau kapam!"
10 Jesus kian, "Pidan kaokopa'ora'a naa, aona'ora'a naa ukaniriban wuru'u. Ukau'an aonaa kanom nii uchikainan powa'a zii, soo uchikaan nii pakidiba'a naa karikaonan. Ipai unao, aona'ora'a naa ukaniriban. Soo kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o." 11 (Jesus aitapani'i naa kanoma'o nii kaakapaa paugaru. Uruu idi'o ukianuz, "Ipai unao, soo kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o.")
12 Uipaian dauna'an pachikaan ĩkidiba kida, Jesus morokodan naa pakamichan, na'iki usakanatan powaa iti miisa di'iti. Uru'u naa upishaan ĩdyaun, "Uaitapa kanom wuru'u õsha'apata'akaniaz u'ati?" ukian. 13 "Unao dakotan õgaru, 'Tiichaa' oo 'Naobanai' kii. Na'apa'o mishi manawun wuru'u õgaruz. 14 Õgaru uNaobanaa na'iki uTiichaan. Mazan upu'u õchikaan ukidiba kida. Ukau'an, na'apa'a naa pa'i uchikaa uiriban kidiba kida kapam. 15 Õsha'apatan aimaakan, unao tamakapan ni'o. Na'apa'a naa usha'apata õsha'apatan kawan unao ati. 16 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa na'ia'oram poitorui umanawunun panaobanaa ai. Aonaa na'ia'oram pidan dyuuda-kariwaiz ukakuwaapa'anan, umanawunun dyuuda'o ai paugaru. 17 Aizii uaitapan an kaikapa kida'ora'a, konaukia'o nii manawun unao, usha'apatinan an ukawana'ati.
18 "Mazan õkadakotinanuz aonaa ipai unao daua'o mani. Õaitapanii sha'apa'oram kaduz kida pidannao õzaamatanii. Mazan kaina'a saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: 'Õmin-aroopan tominan õtaruba nii.' Uruu mishiin-kinaa ni'o wuru'u usha'apanuz na'apa. 19 Õkowaadan u'ati kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii zii. Aizii usha'apa'akan dono'o naa, umishidan nii 'Õgaru wuru'u.' 20 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õdyuudanii, õgaru kapam wuru'u

* **13:4** pachaakitan: kamicha kaudauzo-kariwai, ba'oran paawa ati.

udapaapaniaz; na'iki na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õgaru, dyuuda'oraz õgaru kapam wuru'u udapaapaniaz."

Jesus kowaadan kanoma'o nii sha'apan pa'ati
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Jesus kian dauna'an na'apa, tuukii udopian panyukunuu ii, uruu idi aona'a naa udizapa'akan paparadan, ukian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati."
22 Utominapa-kidaniinao awunuuaakan pa'atiaaka, aonaa ĩaitapan kanom dau'ati'o wuru'u una'apanuz. 23 Bauda'apa Jesus tominapa-kidanii, tawuru'u umarainpaniaz, Jesus dazaba a'o usakanatapan udono. 24 Ukau'an Simon Peter sawaan paka'u u'ati. "Pupishaa uruu kanom wuru'u sha'apata'o ni'oraz dikauda'o aimaakan kaikapa'a," ukian.
25 Uru'u naa umaonapadan pazowau Jesus ida'ati, na'iki ukian, "Naobanai, kanom daua'o manawun wuru'u puparadanuz?"
26 Jesus kian, "Õdamotan nii bread ka'uz uu di'iti, udauna'an kanom ati õtaanuzu, uruu wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz õgaru." Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki udamotanuzu ka'uz uu di'iti, utaanuzu Judas ati, Simon Iscariot daniz. 27 Sariapa Judas zaamatan dono wuru'u bread, Satan morotina'akan naa uruu. Uru'u naa Jesus kian Judas ati, "Kadiman zoobaba pusha'apata wuru'u pusha'apata'azooniaz!"
28 Aizii aroopainaouz utuma, aonaa ĩaitapan kanom ni'o Jesus na'apanuz u'ati. 29 Judas taapan idi ĩpuraatan, ba'orainao zauda-kidan Jesus dyuudanii utorian aimaakan ĩkaiwaan nii Baokopainapa-kizai ii. Ba'orainao itiiman, Jesus dyuudanii utaan aimaakan pataka'utinainao ati.
30 Judas zaamatan dauna'an bread, ukodita'akan naa ĩ'ai paniba iti. Uruu dono amazada maruta'aka'ora'a naa.
31 Judas mako'okan dauna'an, Jesus kian, "Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun aida-kaoa'a naa wuru'u, na'iki uruu ida'ana'o nii Tominkaru umanawunun aidinan. 32 Aizii Tominkaru umanawunun aidinan an Uruu ida'an, ukau'an Tominkaru aidan nii pidannao ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun. Na'iki kai'o ni'i naa uaidanuz.
33 "Õdainao, aona'o ni'i naa õna'an tomunu'iki unao tuma. Õkiauzon kawan Jewnao ati, na'apa õkian u'ati aizii: udawatan nii õgaru, mazan aonaa turuu umakon õmakopa-kizi iti. 34 Ukau'an õtaan unao ati pa'ina'o kakinaorii: umarainpaaka. Na'apa õmarainpauzon kawan unao, na'apa pa'i manawun umarainpaaka. 35 Umarainpaakan an, ipai'o nii pidannao aitapan unao mishi'o õpidanannao."

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Simon Peter pishaan uruu, "Naobanai, na'iti'oram pumako'ozon?"
Jesus kian u'ati, "Na'iti'oram õmakon, aonaa turuu puda'anpan õgaru aizii, mazan puda'anpan nii zii diina'iti'i."
37 Peter kian u'ati, "Naobanai, kandii nii mazan aonaa turuu õda'anpan pugaru kai? Õgaru turuu õmawakan pugaru dikin ii!"
38 Jesus kian u'ati, "Puka'iita mooko pu'itiiman pumawakan õgaru dikin ii? Mishi'o kaiwuru'u õkianuz pu'ati: Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao ati aonaa puaitapan õgaru."

14

Jesus uruu dunapo
Tominkaru di'iti'o

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aonaa pa'i unyukunuu ukasha'ora'ana'a!
Umishidapa Tominkaru; umishida õgaru kapam. 2 Kaina'a iriba kabaun nazoo kida
õdaru dapu ii. Ukau'an õmakon naa wuru'u õsaaba'anan naa uwiizi nii. Aonaan an
mani una'apan, aonaa mani õkowaadan u'ati na'apa. 3 Aizii õsaabaan dauna'an uwiizi nii,
õwa'atin nii koshan unao dau'ati, turuu kizi una'ian õtuma kapam õna'ii-kizi ii. 4 Unao,
uaitapanii dunapo õmako-kizi iti'oraz.”
5 Aizii Thomas kian u'ati, “Wanaobanaa, aonaa waaitapan na'iti'oram pumako'ozon.
Na'apam nii mooko waaitapan dunapo na'iti'o?”
6 Jesus kian, “Õgaru wuru'u dunapoz, õgaru wuru'u mishi'oraz, na'iki õgaru wuru'u
kakupa-kinaiz. Soo õgaru ida'an turuu kaawa-karu õdaru di'iti. 7 Aizii unao, uaitapan
an õgaru, uaitapan nii õdaru kapam. Aizii wuru di'iki'i uaitapa'a naa na'iki utukapa'a
naa uruu.”
8 Philip kian u'ati, “Wanaobanaa, putukapa-kida wa'ati puDaru, uruu turua'o nii
wa'ati.”
9 Jesus kian, “Kotua'iki õmashaapan unao tuma, mazan upu'u zii mooko aonaa puaita-
pan õgaru, mishii Philip? Ipai pidan tukapa'oraz õgaru, uruu tukapa'o kapam õdaru
wuru'u. Mazan na'apa di'i naa kaiwuru'u, ‘Putukapa-kida wa'ati puDaru,’ pukianuz?
10 Aonaa mooko pumishidan, õgaru na'iki õDaru, bauda'apa'o waunao? Kuwai kida
õkowaadaniaz unao ati, aonaa õ'ida'a'o mani õtoman. ÕDaru, mashaapa'oraz õ'ida'a, uruu
pa'an wuru'u sha'apaapa'oraz pakaudin-kizi kida õgaru ida'an. 11 Umishida õgaru na'iki
õDaru, bauda'apa'o waunao õkianuz. Oo, umishida pa'i õDaru sha'apataniaz umanawun
kida'o aimaakan õgaru ida'an. 12 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Ipai pidan mishida'o
õgaru, usha'apatan nii õsha'apaapanii kaduz kida kapam. Na'iki usha'apatan nii
powa'a'o zii umanawunun kida, usha'apanum kau'an õmakon naa õDaru di'iti wuru'u.
13 Upishaan an õgaru kanom dau'ati karikaonan, õpidanannaoun idi unao, õsha'apatan
nii u'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii uDani aida-kidan pidannao ati paDaru umanawunun.
14 Upishaan an õgaru kanom dau'ati karikaonan, õpidanannaoun idi unao; õsha'apatan nii
u'ati.

Jesus taan nii Kaimana'o Doronaa

15 “Umarainpan an õgaru, uizo'atipan nii õkakinaori kida. 16 Õpishaan nii õDaru na'iki
utaan nii unao ati ba'oran Minka'ui kakinaota'o nii unao, na'iki karikaonanu'o nii
una'auzon unao tuma. 17 Uruu Kaimana'o Doronaa tominapa-kida'o nii unao mishi'o
Tominkaru daua'o. Mazan mamishida-kainao pidannao, aonaa turuu ĩzaamatan uruu
paminka'u nii, usha'apanum kau'an aonaa ĩtukapan na'iki aonaa ĩaitapan uruu. Mazan
unao, uaitapa pa'an uruu, usha'apanum kau'an, kaina'a'o uruu unao tuma, na'iki
karikaonanu'o nii una'auzon unao ida'a.
18 “Aona'o nii õwa'akan unao, maudaniiwai wa'aka-kao kawan; õkaawan nii powaa ati
u'ida'ati. 19 Kadimana'o ni'i naa pidannao matukapakan õgaru. Mazan unao utukapan
nii pa'an, usha'apanum kau'an õkakupan nii powaa iti koshan, ukau'an unao ukakupan
nii kapam õkakupan idi. 20 Aizii uruu dono, uaitapan nii õgaru na'iki õdaru bauda'apa'o
waunao. Aizii unao na'iki õgaru, na'apa'o manawun bauda'apa'o pidan kawan.
21 “Na'ia'oram pidan abata'o na'iki izo'atipa'o õkakinaori kida, uruu wuru'u
marainpa'oraz õgaru. Õdaru marainpan nii pidan marainpa'oraz õgaru; aizii õgaru,
õmarainpan nii uruu kapam na'iki õaitapa-kidinan nii u'ati.”
22 Judas kian u'ati (aonaa Judas Iscariot mani), “Naobanai, na'apam nii puaidan
pumanawunun waunao ati karikaonan, ba'orainao ati aona'o nii mooko puaida-
kidan?”
23 Jesus kian u'ati, “Pidan marainpa'o õgaru, uizo'atipan nii õparadan, na'iki õDaru
marainpan nii uruu. Wawa'atin nii uruu ida'ati na'iki wamashaapan nii utuma.
24 Mazan na'ia'oram pidan aona'o umarainpan õgaru, aonaa uizo'atin õparadan kida.

Wuru'u kuwai kidaz, unao abataniaz, aonaa õtomanii mani karikaonan, õDaru pa'an wuru'u dyuuda'oraz õkakuwaapan na'apa.

25 "Õkowaadan u'ati kaikapa kida'ora'a õna'an pu'u zii utuma. 26 Wuru'u Minka'ui,
Kaimana'o Doronaaz, õDaru dyuudan ni'oraz u'ida'ati õgaru aipan ati; uru'o nii pa'an
tominapa-kida unao ipai õkuwaa kida dau'u, na'iki unyukunuu-kidan nii unao ati ipai
daunuuda'u wuru'u õkuwaa kidaz.
27 "Õwa'akan unao tuma kaimana'o nyukunui; soo õgaru turuu õtaan na'apa'o. Aonaa
da'i sannao taan kawanu'o mani õtaan nyukunui kaimanan. Aonaa pa'i unyukunuu
kasha'ora'ana'a oo utariidina'ana'a. 28 Õkowaadanii sha'atii u'ati, 'Õmakon ni'i naa
õdaru di'iti, mazan õkaawan nii koshan powaa ati.' Umishiin an mani umarainpan
õgaru, ukonaukii mani õmakon idi'i naa õDaru di'iti, usha'apanum kau'an umanawunu'o
õgaru ai wuru'u uruuz. 29 Õkowaadan naa u'ati kai kanoma'o nii sha'apa, usha'apan
ua'ii zii; aizii usha'apan dono'o naa uaitapan nii õkuwaa mishiin. 30 Aona'o ni'i
naa õparadinan tomunu'iki utuma, usha'apanum kau'an wa'ati'i naa wuru'u di'ora'a
amazada baara'a'oraz naobanai. Mazan aonaa uka'iitan pamashaatan õgaru. 31 Mazan
õsha'apata pa'an ipai aimaakan õdaru dyuudan kawana'ati õgaru, pidannao aitapa-kinaa
nii mishi'o õmarainpan uruu.
"Aizii, wamako'o naa."

15

Paoribai kadunaa manawun

1 "Õgaru wuru'u mishi'oraz paoribai kadunaa, na'iki õDaru saabaapauzo paoribai
baawu. 2 Ipai'o nii udukutan paoribai waoda kida aona'oraz ĩkaakan. Mazan kaaka'oraz
kida usaabaan nii pa'an, aonaa kizi kazamaka'o nii ukadu'u, na'iki madowaaka kizi
koshan ukaakan. 3 Unao, saabaa'aka-kariwai'i naa õkuwaa ida'an. 4 Pakawan pa'i
uzaamatinapa õ'ida'ati, õzaamatinpan nii u'idi'iti kapam. Aonaa paoribai waoda kaakan
paaipan ati karikaonan, soo uzaamatinpan an pakadunaa ida'ati. Unao na'apa'o
kapam, aonaa uka'iitan usha'apatan kaimana'o aimaakan uaipan ati karikaonan. Soo
uzaamatinpan an õ'ida'ati.
5 "Õgaru wuru'u paoribai kadunaaz. Aizii unao, uwaoda kida kawanu'o. Pidannao,
karikaonanu'oraz ĩna'an õ'ida'a, õgaru na'apa õna'an nii ĩ'ida'a, ĩnao sha'apatan ni'i
naa dobata kaiman kida'o aimaakan. Unao, aonaa uka'iitan usha'apatan aimaakan
u'ida'a karikaonan, soo õkaminka'utan an unao. 6 Mazan pidan aona'oraz una'an
õ'ida'a, uawu'uta-kao ni'i naa, na'iki umaririn ni'i naa amazada ii, na'apa paoribai
waoda awu'uta-kariwai maririn kawan. Udauna'an ukasaba'uka-kao na'iki ukaboota-
kaoa'a naa tikazi wu'iti. 7 Mazan unao, una'an an pakawan õ'ida'a, na'iki umishi-
dapan an õparadan kida, turuu utoriinpan kanom dau'ati karikaonan, na'iki utaa-kao
nii u'ati. 8 Kaikapa'o ida'ana'o wuru'u õDaru umanawunun aida-kida-kaoaz: Unao
sha'apaapan ida'an dobata kaiman kida'o aimaakan, na'iki na'apa'o ida'an utukapa-
kidinan õpidanannao unao. 9 Na'apa õDaru marainpan kawan õgaru, na'apa õmarainpan
kapam unao. Uzaamatinapa pakawan õ'ida'ati, õmarainapa kizi unao. 10 Uizo'atipan
an õkakinaori kida, pakawanu'o nii õmarainpan unao, na'apa õizo'atipan kawan õDaru
kakinaori kida, na'iki pakawan umarainpan õgaru.
11 "Õkowaadan u'ati ipai kaikapa kida'ora'a, unao konaukii kizi na'apa manawun õgaru
konaukian kawan, na'iki aonaa kizi kanom towauda'uan ukonaukian.
12 "Aizii kaikapa õkakinaori'i, umarainpaaka, na'apa manawun õmarainpan kawan
unao. 13 Aonaa na'ia'oram pidan kamarainpanu'o powa'a zii wuru aia'a, pidan
kashaapa'oraz pazowii-kao papaonarunao kazannaatin-kinaa nii. 14 Õpaonarunao unao,
uizo'atipan an õkakinaori kida. 15 Aona'a naa õdakotan unao õpoitorunao nii, usha'apanum
kau'an poitorui, aonaa uaitapan na'apa'oram panaobanaa sha'apainpan. Mazan

õdakotan unao õpaonarunao nii, usha'apanum kau'an ipai õkowaadan u'ati õabatanii kida õDaru di'iki. 16 Aonaa uaipan ati'o mani uzaamatinan õ'ida'ati; õgaru aipan ati'o pa'an unao zaamatinan. Ukau'an õgaru aipan ati'o unao makon usha'apata'anan dobata kaiman kida'o aimaakan. Na'iki karikaonan kizi usha'apaapan na'apa'o aimaakan. Uzaamatinpan idi õ'ida'ati, õDaru taan nii unao ati kanom karikaonan upishaan an u'ati. 17 Ukau'an kaikapa õkakinaori unao ati'i: 'Umarainpaaka.'

Jesus di'itiinao zaamatinpan to'ora-kizaitapa-kao

18 "Pidannao to'ora-kizaitapan an unao, unyukunuitapa na'apa'o ĩto'ora-kizaitapauzon õgaru. 19 Umashaapan an mani na'apa imi'i baara sannao mashaapan kawan, ĩmarainapa mani unao pairibannao nii. Mazan õaipana'ati'o uzaamatinan õ'ida'ati. Ukau'an, aonaa imi'i baara sannaou'u naa mani unao; uruu idi'o pidannao to'ora-kizaitapan unao. 20 Udi'itapa õkianuz u'ati kaikapa'a: 'Aonaa na'ia'oram poitorui umanawunun panaobanaa ai.' Kaina'a antamikitainao õgaru, na'apa'o nii ĩantamikitan unao kapam; mazan kaina'a ba'orainao izo'ati'o õparadan, ukau'an na'apa'o nii ĩizo'atin uparadan kapam.

21 "Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum kau'an uzaamatinpan idi'o õ'ida'ati. Mazan ĩnao, aonaa ĩaitapauzon wuru'u dyuuda'oraz õgaru. 22 Aonaan an mani õkaawan da'ati'i na'iki aonaan an mani õkakuwaapan ĩ'ati, aonaa mani ĩ'oian kainaabatinan padamata. Mazan aizii, 'aonaa waaitapan oia'o wuru'u na'apa'oraz,' aonaa turuu ĩkian. 23 Pidan to'ora-kizaitapa'o õgaru, ĩto'ora-kizaitapan õDaru kapam wuru'u. 24 Aonaan an mani õsha'apatan ĩawun za'a ĩmatukapauzokanii pidan sha'apatan kida, aonaa mani padamata ĩ'oian kainaabatinan. Mazan aizii, ĩtukapani'i naa õsha'apatan na'apa'o, mazan upu'u zii ĩto'ora-kizaitapan baokopa waunao, õgaru na'iki õDaru. 25 Mazan na'apa'o ida'an, ĩkakinaorinaa mishiinan: 'Ĩto'ora-kizaitapan õgaru madiwautapaka karikaonan,' kia'oraz usaadinpan.

26 "Kaawa'o nii Minka'ui, uruu Kaimana'o Doronaa, uruu kainaabata'o mishi'o kuwai Tominkaru daua'o. Õdyuudan nii uwa'atin õDaru di'iki unao ida'ati, na'iki uru'o nii kakuwaapa õdau'an. 27 Aizii unao, ukakuwaapan nii õdau'u kapam, usha'apanum kau'an unao na'a'o õtuma õsakadinan di'iki õtominapatin-kidan pidannao.

16

1 "Õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a, uruu aonaa kizi umuudina'akan umishidapan ai. 2 Uiribannao kashanauan nii unao synagogue kida iki, uchoochiipan ai ĩtuma. Na'iki kaina'a'o ni'i naa kamoo kaawan, uruu dono pidannao zowian an unao, ĩ'itiiman kaimana'o nii aimaakan wuru'u pasha'apataniaz Tominkaru ati. 3 Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapauzon õDaru, oo õgaru. 4 Mazan õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a. Ukau'an uruu kamoo kaawan dono'o naa, unyukunuitapan nii õkuwaa na'apa kida'o daua'oraz. Õsakadinan di'iki õtominapakidan unao, aonaa õkowaadauzon u'ati na'apa kida'o, usha'apanum kau'an õna'an idi zii utuma.

Kaimana'o Doronaa kaudin-kizi

5 "Mazan aizii õkiwan ni'i naa powaa iti dyuuda'oraz õgaru di'iti. Mazan aonaa na'ia'oram zoobaba unao pishaan õgaru na'iti'oram wuru'u õmako'ozoonuz. 6 Õkowaadan idi zii u'ati kaikapa'ora'a, uruu idi unyukunuu kasha'oran naa. 7 Mazan mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aona'o nii Minka'ui kaawan u'ida'ati, soo õmakon an. Ukau'an kaimana'o nii manawun unao ati wuru'u õmakonuz. Mazan õmakon an, õdyuudan ni'i naa uruu unao ida'ati. 8 Aizii ukaawan dono, ukainaabatan nii pidannao ati na'apa'oram manawun oia'o; na'iki, na'apa'oram manawun ĩdi'itapan kaimana'o; na'iki na'apa'oram manawun ĩdi'itapan Tominkaru kowaadan oia'o pataka'uta-kao.

9 Pana'iti karikaonan ĩdi'itapan oia'o, usha'apanum kau'an aonaa ĩmishida'azon õgaru.
10 Pana'iti karikaonan ĩdi'itapan kaimana'o, usha'apanum kau'an õmakon nii powaa
iti õDaru di'iti, na'iki aona'o nii powa'a utukapan õgaru. 11 Na'iki pana'iti karikao-
nan ĩdi'itapan pataka'utin-karu, usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utani'i naa
naobanai di'ora'a amazada baara'a'oraz.
12 "Kaina'a dobata zii õkowaada'azoonii u'ati padamata, mazan dobata'o ni'i naa
manawun wuru'u õkuwaaz, aona'o nii uka'iitanuz. 13 Mazan Kaimana'o Doronaa
kaawan nii, uruu mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o. Uruu aipan ati'o ni'i naa uaitapan
mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii ukakuwaapan pa'ida'a karikaonan,
mazan ukakuwaapan nii paabatanii dau'u, na'iki ukowaadan nii unao ati kanom kida'o
nii sha'apa diina'iti'i. 14 Uru'o nii kainaabata õmanawunun, ukowaadan ida'an kanom dii
õgaru, na'iki na'apa'oram wuru'u õkuwaaz. 15 Õkowaadauzon ipai aimaakan õDaru dau'u,
aizii na'apa'o nii kapam Kaimana'o Doronaa kowaadan u'ati ipai õgaru dau'an, na'iki
na'apam õkiauzon."

Kasha'ora-karu konaukii-karu ua'ii

16 Jesus kian, "Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru powa'a, mazan
masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii õgaru koshan."
17 Aizii kaina'a utominapa-kidaniinao bii iki'o, ĩkian pairiban ati kida, "Na'apa'oram
dau'ati'o ukianuz, 'Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru powa'a,
mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii õgaru koshan;' na'iki na'apa'oram
dau'ati'o dii, 'usha'apanum kau'an õmakon naa powaa iti wuru'u õDaru di'iti,' ukianuz?"
18 Aonaa ĩmashaadan ĩpishautaakan, "Na'apa'oram dau'ati'o dii wuru'u, 'Masakauda'u
dauna'an,' ukianuz? Aonaa waaitapan kanom daua'o ukadakotinan," ĩkian.
19 Jesus aitapa ĩpishaa'azon paugaru, uruu idi ukian ĩ'ati, "Õkian kaikapa'a:
'Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru, mazan masakauda'u uruu
dauna'an utukapan nii õgaru koshan.' Mishii, uruu dau'ati'o upishautaakan? 20 Mishi'o
kaiwuru'u õkianuz u'ati: Uzaadan nii na'iki diiwa'o nii umuraapan, ba'orainao
konaukian pu'u. Kiwiin zii ukasha'oran nii, mazan uruu dauna'an ukonaukian nii.
21 Zuna kaudanipa'azon dono, kasha'ora kowas onyukunuu okaziwapan kamoo
kaawan idi'i naa, mazan okaudanipan dauna'an, aona'a naa onyukunuitapan
pakaziwapauzon. Soo okonaukian naa pa'an, usha'apanum kau'an koraidaonaa
sodi shakatan idi. 22 Na'apa'o kawanu'o wuru'u unao baiaapaniaz: kai unyukunuu
kasha'ora-kida, mazan õtukapan nii koshan da'i unao, na'iki uruu dono ukonaukian nii,
na'iki aona'o nii kanom mashaatan ukonaukiitinan.
23 "Aizii uruu dono, aona'o ni'i naa kanom nii upishaan zii õgaru aimaakan dau'ati.
Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Upishaan an õDaru kanom karikaonan dau'ati, utaan
nii u'ati õpidanannaoun idi unao. 24 Aonaa zoobaba upishaan uruu kanom karikaonan
dau'ati, õpidanannaoun idi unao. Upishaa, Tominkaru taan nii u'ati upishaanii. Uruu
kaimanaiman kizi ukonaukiitinan.
25 "Õkakuwaapauzon u'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an di'ora'a aimaakan kida dau'a'a.
Mazan kaina'a'o ni'i naa kamoo kaawan, aizii uruu dono aona'o ni'i naa õkakuwaapan
powa'a di'itinapa-kinai kuwai ida'an, mazan õparadan nii sariapa kizi pidannao uaita-
pan õkuwaa õdaru daua'o. 26 Uruu dono, turua'o ni'i naa upishaan uruu aimaakan
dau'ati, õ'uu ida'an, õpidanannaoun idi unao; aonaa kanom nii õpishaan zii õDaru unao ati,
27 usha'apanum kau'an, õDaru marainapanii unao. Umarainpan unao, usha'apanum
kau'an unao marainpan idi'o õgaru, na'iki unao mishidan idi uruu di'iki'o õwa'atin.
28 Mishi, õwa'atin õDaru di'iki'o, imi'i baara ati. Aizii õmakon ni'i naa imi'i baara iki, õkiwan
naa õDaru di'iti."

29 Uru'u naa utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Aizii, uruu zii puparadan kainaabatinan, aonaa pukaiwaan di'itinapa-kinai kuwai. 30 Aizii watukapa, puaitapa mishi ipai aimaakan; turuu pudako'atin pupishaa-kao ua'ii zii aimaakan dau'ati. Ukau'an aizii wamishida puwa'atin Tominkaru di'iki.”

31 Jesus kian ĩ'ati, “Uruu zii umishidan? 32 Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa wuru'u kaawa'oraz, uruu dono pana'itinapu kida'o nii umakoodanainan, ukidoopan nii õ'ai udapu iti kida, uwa'akan nii õgaru õba'orantin. Mazan aonaa õba'orantina'o manawun mani õgaru, usha'apanum kau'an õDaru karikaonanu'o una'auzon õtuma. 33 Õkowaadan unao ati aimaakan kaikapa kida'ora'a, unyukunuu konaukii-kinaa nii, uzaamatinpan idi õ'ida'ati. Di'ora'a amazada baara'a'a, ubaiaapan nii kasha'ora'o. Mazan uma'ozakadapa unyukunuu! Õgaru, õwazootani'i naa di'ora'a amazada baara'a'o kasha'ora kida'o aimaakan!”

17

Jesus toriinpan papidanannao ati

1 Jesus kakuwaapan dauna'an patominapa-kidaniinao ati, uawunuupan doko iti na'iki uru'u naa utoriinpan.

“ÕDaru, aizii kaawa'a naa kamoo. Putukapa-kida pidannao ati puDani umanawunun, utukapa-kida kizi ĩ'ati pumanawunun kapam. 2 Pugaru aipan ati'o ukazowautapan ipai pidannao, utaa kizi karikaonanu'o kakupa-karu ipai wunao ati'i, puzaamatin-kidaniinaouz u'ida'ati. 3 Kaikapa'o wuru'u karikaonanu'oraz kakupakaru ikoda-kao: pidannao aitapan ida'an soo bauda'apa pugaru mishi'o Tominkaru, na'iki ĩaitapan ida'an õgaru, Jesus Christ, pudyuudaniaz imi'i baara ati. 4 Õtukapakida'a naa imi'i baara'a'o pidannao ati pugaru umanawunun, õsha'apatan ida'an ipai pudyuudanii õsha'apatan. 5 Õdaru, marii õtukapa-kao umanawunu'o nii aizii, na'apa õtukapauzo-kao kawan pugaru tuma amazada tominan ua'ii zii.

6 “Õaitapa-kidani'i naa pukaduz wunao ati'i, putaaniinaouz õ'ati di'ora'a amazada baara ainao bii iki. Pupidanannao ĩdyaun na'iki putaaniinao õ'ati ĩdyaun, na'iki ĩizo'atipa pukakinaori. 7 Aizii ĩaitapa'a naa, ipai aimaakan putaanii õ'ati, pugaru di'iki'o wuru'u. 8 Õkowaada'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki ĩzaamata kaimanaiman panyukunuu itiz. Ĩaitapa õwa'atin pugaru di'iki'o na'iki ĩmishida pudyuudanii õgaru.

9 “Aonaa õtoriinpan ipai pidannao ati, mazan õtoriinpan wunao ati'i putaaniinaouz õ'ati, usha'apanum kau'an pupidanannao pa'an ĩdyaun. 10 Ipai õpidanannao, pupidanannao kapam ĩdyaun. Ukau'an ipai pupidanannao õpidanannao kapam ĩdyaun. Ĩnao ida'ana'o nii õmanawunun aitapa-kao. 11 Aizii, aona'o ni'i naa õna'an imi'i baara'a, kadimana'o ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Mazan õpidanannao, ĩna'an nii zii imi'i baara'a. ÕDaru, kaimana'o manawun, pukazannaatapa pa'i wunaou'u putaapa-kidaniinaouz õ'ati. Ĩnyukunuu patumaaka kizi pa'atiaaka, pugaru na'iki õgaru nyukunuu patumaakan kawan. 12 Õna'an dono zii ĩtuma imi'i baara'a, õkazannaatapa ĩdyaun, pakawan kizi ĩmashaapan pupidanannao nii. Õkazannaatapa ĩdyaun, aonaa na'ia'oram waziwadinan, soo bauda'apa pidan waziwadina'o ni'oraz aita-kao, na'apa'o ida'an kizi saadakariwaiz kida puparadan mishiinan.

13 “Aizii kadimana'o ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Õtoriinpan ĩ'ati kaikapa'a õna'an pu'u zii ĩtuma imi'i baara'a, ĩnyukunuu konaukii kizi kaimanaiman na'apa õnyukunuu konaukian kawan manawun. 14 Õkowaada'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki uruu idi ba'oran pidannao kashanau-kidan ĩdyaun. Ĩkashanau-kida-kao, usha'apanum kau'an õgaru kawanu'o ĩdyaun, aonaa ĩdi'itinpan ba'orainao di'itinpan kawan. 15 Õtoriinpan, aonaa õaipan mani puso'otan ĩdyaun di'oraz amazada baara iki'i, mazan õpishaan

pa'an pukazannaatapan ĩdyaun Satan ai. 16 Õgaru, aonaa õdi'itinpan imi'i baara
sannao di'itinpan kawan. Ĩnao na'apa kapam ĩdi'itinpan õgaru kawan, aonaa imi'i
baara sannao kawan mani. 17 Pusaabaa ĩdyaun pu'idiwaunao nii, puaitapa-kidan
ida'an ĩ'ati mishi'o manawun puparadan. Puparadan, uruu mishi'o manawun.
18 Pudyuudan kawan õgaru imi'i baara ati, na'apa õdyuudan ĩnao kapam amazada
kawana'ati. 19 Kaimanaiman õtaainan pu'ati ĩnao dikin ii, turuu kizi ĩnao kapam
taainan kaimanaiman pu'ati.

20 "Aonaa ĩnao ati mani karikaonan õtoriinpan, mazan õtoriinpan ba'orainao ati
kapam, mishidainao ni'oraz õgaru, paabatan ida'an õdaua'o kuwai õpidanannao ida'an.
21 Õtoriinpan ĩ'ati, marii kizi ĩbauda'apatan panyukunuu, na'apa pugaru na'iki õgaru
bauda'apatapan kawan wanyukunuu. ÕDaru, na'apa pugaru bauda'apatinpan õgaru
ida'ati, na'iki õgaru bauda'apatinpan pugaru ida'ati, na'apa kizi ĩnao bauda'apatinpan
waunao ida'ati, pidannao mishida kizi pugaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru. 22 Õtaanii
umanawun-karu ĩ'ati na'apa putaan kawan õ'atiz, marii kizi ĩbauda'apatapan
panyukunuu, na'apa pugaru na'iki õgaru bauda'apatapan kawan wanyukunuu.
23 Kaina'a ĩnyukunuu ii õgaru; na'iki kaina'a õnyukunuu ii pugaru. Marii kizi
kaimanaiman ĩbauda'apatapan panyukunuu, ba'oran pidannao aitapa-kinaa nii, pu-
garu wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Na'iki pumarainapanii mishidainaouz õgaru na'apa
pumarainpan kawan õgaru.

24 "ÕDaru, na'iam õgaru, na'ii õaipan õtuma wuru'u putaaniinaouz õ'ati, ĩtukapa
kizi õmanawunun, wuru'u putauzoniaz õ'ati pumarainpan idi õgaru amazada tom-
inan ua'ii. 25 Kaimana'o manawun õdaru, aonaa pidannao aitapauzon pugaru.
Mazan õgaru, õaitapanii pugaru, na'iki õtominapa-kidaniinao ĩaitapa pudyuudanii õgaru.
26 Õkainaabatani'i naa ĩ'ati kanom kaduz pugaru, na'iki karikaonanu'o nii õkainaabaapan
ĩ'ati kanom kaduz pugaru. Ĩmarainpaaka kizi na'apa pumarainpan kawan õgaru, turuu
kizi õzaamatinpan ĩnao di'iti kapam."

18

Soldyaanao zaamata'anan Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Jesus toriinpan dauna'an paDaru ati, umakon naa patominapa-kidaniinao tuma
Kidron Wa'o baza itinapu. Kaina'a'o da'i paoribai baawu na'ii, na'iti'i naa Jesus
morotan patominapa-kidaniinao tuma. 2 Judas, kaakapa'o ni'oraz uruu tarubainao
ati, uaitapanii kapam uruu amazada, usha'apanum kau'an, na'iti'o Jesus makouzon
patominapa-kidaniinao tuma. 3 Ukau'an na'iti'i naa Judas makon, una'akan bauda'apa
utonazinaa soldyaanao. Na'iki watchmantapainao Tominkaru Dapu bii ikiinao ka-
pam, ĩnao faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao dyuudaniinao. Ĩna'akapanii
mizaataaka-kinai kida. Aizii ba'orainao ĩna'akapanii palampan kida.

4 Jesus aitapani'i naa na'apam nii ĩsha'apaapan paugaru. Uruu idi uwa'ati'ikan
ĩ'ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, "Kanom uaipan?"

5 "Jesus, Nazareth san," ĩkian u'ati.

"Õgaru uruu," Jesus kian ĩ'ati.

(Judas, kaakapa'oraz uruu, na'ia'a naa ĩtuma.) 6 "Õgaru uruu," Jesus kian idi ĩ'ati,
sariapa ĩdandanaa'akan, na'iki ĩdorautan imi'i baara iti.

7 Powa'a koshan Jesus pishaan ĩdyaun, "Kanom uaipan?"

"Jesus, Nazareth san," ĩkian u'ati koshan.

8 Jesus kian ĩ'ati, “Õkii sha'atii u'ati, ‘Õgaru uruu.’ Umishiin an õgaru udawatapan,
ukau'an marina'a wunaou'u õtumainaouz.” 9 (Ukian ĩ'ati na'apa, uparadan mishiin-
kinaa ni'o utoriinpan dono'oraz. “Õdaru, aonaa bauda'apa õwaziwaan wuru'u putaani-
inaouz õ'ati,” ukianuz.)
10 Aizii Simon Peter, una'akapanii marii. Uso'ota'akan pakinnaa aiazu, na'iki sa'ukan
Umanawunu'o Faadaa poitoru tain diwa'ora antanpu'o, waota'aka. Malchus kia'o u'uu
wuru'u poitoruiz. 11 Jesus kian Peter ati, “Pushakada pumarian powaa iti pakinnaa
zo'iti! Pu'itiiman aona'o nii õbaiaapa'azon kasha'ora'o, õdaru taaniaz õbaiaapan nii?”

Jesus na'aka-kao Annas di'iti

12 Aizii, soldyaanaouz na'iki ĩzowaunaa, na'iki watchmantapainao Tominkaru Dapu,
ĩzaamata'akan naa Jesus na'iki ĩdo'ota'akan naa uka'u kida. 13 Ĩna'akan uruu Annas di'iti
kiwiin zii. Annas, uruu Caiaphas imadokozu. Aizii Caiaphas, uruu Umanawunu'o
Faadaa uruu dono, 14 na'iki uruu kia'oraz kiwiin zii Jewnao zowaunaanao ati kaikapa'a:
“Kaimana'o nii manawun bauda'apa'o pidan mawakan an ipai pidannao dikin ii.”

Peter kian aonaa uaitapauzon Jesus (Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Simon Peter, na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidanii, ĩda'anpan Jesus. Aizii ba'oraniz,
uruu kaimanaimana'o Umanawunu'o Faadaa aitapan. Ukau'an morota kootowapa-
kizai iti uruu Jesus tuma, Umanawunu'o Faadaa dapu iti. 16 Mazan Peter, una'ian pani-
inom ii, aonaa umorotan. Aizii, ba'oraniz Jesus tominapa-kidanii, kaimanaimana'oraz
Umanawunu'o Faadaa aitapan, umako'okan powaa iti na'iki uparada'akan zunaaba
ati, awunuutapaibaz paniinom, na'iki uru'u naa umorota-kidan Peter. 17 Aizii zu-
naaba, awunuutapaibaz paniinom, okian Peter ati, “Pugaru õaitapan diidi'ia'ora'a pidan
tominapa-kidanii kapam?”
“Aonaa,” Peter kian o'ati.
18 Aizii poitoruinao na'iki watchmantapainao, ĩpu'ukada ni'i naa tikazi na'ii, amazada
wadidin idi, uruu na'ia'a naa ĩkadishitapan ĩtanaapan kida. Peter na'ii kapam ukadishita-
pan utanaapan ĩtuma.

Umanawunu'o Faadaa pishautan Jesus (Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Uru'u naa Umanawunu'o Faadaa pishaan Jesus, “Kanomnao putominapa-kida nii?
Kanom daua'o putominapa-kidan ĩdyaun?”
20 Jesus kian u'ati, “Karikaonan õkakuwaapan, turuu kizi ipai pidannao abatan õkuwaa.
Karikaonan õtominapa-kidan pidannao synagogue ii, na'iki Tominkaru Dapu ii. Aonaa
na'apainim õdizapan õkuwaa pidannao ai. 21 Kanom nii pupishaan õgaru? Pupishaa
pidannao abatainao na'apam õkian. Ĩnao, ĩaitapa na'apa'oram õkiauzon.”
22 Jesus paradan idi na'apa, bauda'apa watchman udazaba a'o kadishitapan,
uta'ika'akan naa Jesus paawun baara ati. Ukian Jesus ati, “Kanom dyuudan pudako'atin
Umanawunu'o Faadaa paradan na'apa.”
23 Jesus kian u'ati, “Puaitapan an õparadan pozawatan, pukowaada ipai da'ainao
pidannao ati'i. Mazan puaitapan an õparadan sakitapan, kanom ni'i naa puta'ika'akan
õgaru?”
24 Udauna'an Annas dyuudan una'aka-kao Caiaphas di'iti, Umanawunu'o Faadaa,
pakawan uka'u kida do'otinpan.

Peter powa'atan pakian pidannao ati, aonaa uaitapauzon Jesus (Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Aizii Peter, pakawan zii ukadishitapan na'ii utanaapan, uru'u naa upishaa-kao
koshan, “Aonaa pugaru mani kapam utominapa-kidaniinao tuma'oraz, mishii?”
“Aonaa,” Peter kian.
26 Na'a'o pidan, uruu kapam Umanawunu'o Faadaa poitoru, na'iki uruu iriban
tawuru'u Peter sa'ukaniaz utain; ukian Peter ati, “Aonaa mooko pugaru mani tawuru'u
õtukapaniaz utuma paoribai baawu ii, mishii?”
27 “Aonaa,” Peter kian koshan. Una'apan dauna'an, uru'u naa kuruku
ka'aranpa'akan.

Jesus na'aka-kao Pilate kanaapu iti
(Matthew 27:1-2, 11-31; Mark 15:1-20; Luke 23:1-5; 13:25)

28 Wakankanaanin Jesus na'aka-kaoa'a naa Caiaphas di'iki, Romannao dapunaa iti'i
naa. Aizii Jewnao, aonaa ĩmorotan Romannao dapunaa iti, usha'apanum kau'an aonaa
ĩkaniribaina'azon pakakinaorinaa kian kawana'ati, turuu kizi ĩaroopan Passover Kamoon
dono.* 29 Uruu idi, Pilate† koditan ĩ'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun, “Kanom mooko oia'o
nii di'ora'a pidan sha'apatan, ukootowapa-kida-kinaa niizu?”
30 Aizii ĩkian u'ati, “Uruu dikintapauzo kakinaorii, una'apan idi'o wana'akan uruu
pu'ida'ati.”
31 Pilate kian ĩ'ati, “Usha'apata'a naa uruu uaipan kawana'ati, ukakinaorinaa
kawana'ati.”
Jewnao kian u'ati, “Waunao, aonaa Rome iki'o kakinaorii taapadan wazowian pi-
dan.” 32 Usha'apan na'apa, Jesus paradan mishiin-kinaa ni'o, tawuru'u ukowaadanuz
na'apam nii pamawakan.
33 Pilate morotan powaa iti Romannao dapunaa iti. Uru'u naa udapada-kidan Jesus
na'iki upishaanuzu, “Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?” ukian.
34 Jesus kian u'ati, “Puaipan ati'o kaiwuru'u pupishaanuz õgaru na'apa? Oo ba'oran
pidannao kakuwaapan idi'o pu'ati õdau'an?”
35 Pilate kian u'ati, “Õgaru, aonaa Jew mani. Pumin-Jewnnao na'iki faadaanao
zowaunaanao pa'an wuru'u na'aka'oraz pugaru õ'ida'ati. Kanom mooko wuru'u
pusha'apataniaz, puto'orada-kinaa nii ĩdyaun?”
36 Jesus, kian, “Õnaobanai-tinapanuz, aonaa imi'i baara'a'o kingnao naobanai-tinpan
kaduz mani. Da'ainao naobanai-tinpan kawanun an mani wuru'u õnaobanai-tinapanuz,
mizaataaka mani õpidanannao, aonaa kizi Jewnao zowaunaanao zaamatan õgaru. Mazan
aonaa da'a'o nii mani wuru'u õnaobanai-tinapanuz!”
37 Pilate kian u'ati, “Ukau'an, king wuru'u pugaruz?”
Jesus kian, “Pugaru, pudakotan õgaru king nii. Na'apa'o ni'o õshakatan, na'iki õkaawan
imi'i baara ati, õkakuwaapa'anan mishi'o dau'u. Na'ia'oram pidan mishi'o ida'antanpu'o,
uru'o nii zaamata õparadan.”
38 Pilate kian u'ati, “Kanom mooko mishi'o nii?” Udauna'an Pilate koditan koshan
Jewnao ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Aonaa kanom dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u,
õkaboota-kinaa nii uruu oia'o di'iti. 39 Mazan ipai wunu Passover Kamoon dono õkodita-
kidauzo nii unao aipan kawana'ati bauda'apa taraapa-kariwai pidan. Ukau'an, turuu
õmuudan unao aipan ati, Jewnao naobanaa king kii-kizaiz?” ukian ĩ'ati.
40 Uru'u naa ĩkadako'okan diiwa'o ida'an, na'iki ĩkian u'ati, “Aonaa arawu mani'i!
Mazan waaiapan Barabbas pa'an!” Aizii Barabbas uruu antamiki.

19

Pilate kashaapa Jesus zowii-kao

* **18:28** Numbers 9:9-11 † **18:29** Pilate: uruu Judea Baara ia'o naobanai udono (uruu Rome iki'oraz)

1 Uru'u naa Pilate dyuudan soldyaanao ba'izian tuukii Jesus. 2 Soldyaanao tinokan
kaiwada-karu, uruu idi'i naa ĩkakowamtan uruu. Udauna'an ĩkakamichantan uruu, wuza'o
kamicha idi,* 3 na'iki uru'u naa ĩwa'ati'anpan u'ida'ati, ĩta'ii'anpan uruu paawun baara
ati, na'iki ĩkian u'ati, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!"
4 Pilate koditan koshan, Jewnao kasaba'ukinapa-kizi iti na'iki ukian ĩ'ati, "Aushaa
uabata! Aizii õkodita-kidan ni'i naa uruu unao ida'ati, mazan õaipan uaitapan
kaimanaiman, aonaa kanom õikodan oia'o nii usha'apatan." 5 Uru'u naa Jesus kodita-
kida-kao, umorokodapa wuru'u kowamaiz kaiwada-karu idi'oraz utoma-kao, na'iki
wuza'oraz kamicha. Uru'u naa Pilate kian ĩ'ati, "Aizii, di'i naa wuru'u pidanaz!"
6 Aizii, faadaanao zowaunaanao, na'iki watchmantapainao tukapa'akan naa uruu,
sariapa ĩkadakon diiwa'o ida'an, "Marii utauka-kao cross di'iti! Marii utauka-kao cross
di'iti!"
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, "Una'aka'a naa uruu, utauka kizi'i naazu cross di'iti. Õgaru,
aonaa kanom õikodan oia'o nii usha'apatan."
7 Jewnao kian u'ati, "Waunao, kaina'a wakakinaorinaa, pidan na'apa'o marii uzowii-
kao, udakotinpan idi Tominkaru Dani nii."
8 Aizii Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, tuukii utarian. 9 Udauna'an umorota-
kidan koshan Jesus Romannao dapunaa iti. Na'ia'a naa upishaan uruu, "Na'ikim san
mooko pugaru?" ukian u'ati. Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. 10 Aizii Pilate
kian u'ati, "Kanom nii aonaa pudako'atin õparadan? Õgaru, turuu õkazannaatan pugaru
puzowii-kao ai, na'iki turuu õtauka-kidan pugaru cross di'iti."
11 Jesus kian u'ati, "Aonaa turuu pusha'apata-kidan õgaru, soo Tominkaru taapadan
an. Ukau'an, wuru'u pidan na'aka-kida'oraz õgaru pu'ida'ati, powa'a'o zii manawun
usha'apatan oia'o pu'ai."
12 Pilate abatan idi na'apam ukian, utiwaan padamata na'apam pakazannaatan uruu.
Mazan Jewnao kadakon u'ati, "Pukazannaatan an uruu, aonaa Caesar paonaru mani
wuru'u pugaruz! Pidan dakotinpa'o king nii, Caesar taruba wuru'u uruuz!"
13 Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, uru'u naa ukodita-kidan koshan Jesus
ĩ'ida'ati, na'iki uruu dauna'an usakanatan pakootoopauzo-kizi tabai ida'a,† panibazoo
di'ii, Kuba Baara‡ kia'oraz udakota-kao. (Gabbatha, kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.)
14 Aizii uruu dono maonapa'a naa sakitapa kamoo, na'iki uruu dono minziiwatin-karu
kamoo§ wuru'u Passover dau'ati.
Uru'u naa Pilate kian Jewnao ati, "Di'i naa unaobanaa king!"
15 Uru'u naa ĩkadako'okan, "Marii uzowii-kao! Marii uzowii-kao! Marii utauka-kao
cross di'iti!" ĩkian.
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, "Uaiapa mooko õtauka-kidan unaobanaa king cross di'iti?"
Aizii faadaanao zowaunaanao kian u'ati, "Soo Caesar, uruu bauda'apa wanaobanaa
king!"
16 Uru'u naa Pilate taan Jesus ĩ'ati, marii kizi'i naa soldyaanao taukan uruu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Uru'u naa soldyaanao na'aka'akan naa Jesus, 17 Ukodita-kida-kao donoi iki uwao-
datapa'a naa pacrossannaa, na'iki una'aka-kao Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kia'o
amazada dakota-kao di'iti. (Golgotha, kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.) 18 Na'ia'a naa
ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam pidannao tauka-kao udazaba'a, ba'oran cross

* **19:2** wuza'o kamicha: naobanai kamichan kaduz wuru'u na'apa'oraz uwuzan. † **19:13** tabai: naobanainao sakanatauzo-kizi ĩkootoopan dono. (Pilate sakanatan na'a, udi'itapan panaadon powa'a zii na'apam nii pasha'apatan Jesus.) ‡ **19:13** Kuba Baara: panibazoo, kuba idi'o utoma-kao. § **19:14** minziiwatin-karu kamoo: Uruu dono'o Jewnao minziiwatauzon panikan ni'o Passover Kamoon dono. Wachuupunin, kamoo tipita'akan dauna'an, ĩnikauzonuzu.

kida di'iti. Bauda'apa tauka-kao udiwa'ora antanapu, ba'oran tauka-kao uwashabaron antanapu. 19 Pilate saada-kidanii Jesus daua'o paranka daara'a, na'iki utauka-kidanuzu cross paawa'a, doko atanapa Jesus zowau ai. “Jesus, Nazareth San, uruu King, Jewnao ati,” kia'o wuru'u saada-kariwaiz. 20 Iriba pidannao aitaan wuru'u saada-kariwaiz, umaonapan idi donoi ati. Wuru'u usaada-kaoaz idikinauda'u'o parada-karu ida'ana'o, Hebrew ida'an, Latin ida'an, na'iki Greek ida'an. 21 Jewnao faadaannao zowaunaanao kian Pilate ati, “Aonaa pusaada'ana'a, ‘uruu King, Jewnao ati’ kii; mazan pusaada kaikapa'a: ‘Di'ora'a pidan kian, Õgaru King, Jewnao ati’ kii pa'an.”

22 Mazan Pilate kian ĩ'ati, “Kanom õsaadanii, aonaa turuu upana'adan.”

23 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ĩzaamata'akan naa ukamichan na'iki ĩbuutanuzu pamina'utamkida, soldyaanao zaamata kizi pakawana'ati kida. Ĩzaamata kapam ushooton za'aba'i; aizii uruu toma-kao aonaa na'iam ukanotinpan. 24 Aizii ĩkian pa'atiaaka, “Di'ora'a shooto, aonaa washushuuda'ana'a. Wamakinaotin aka, watukapa kizi kanoma'o nii zaamata pa'anazu.” Ĩsha'apatanuz aimaakan na'apa, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa ni'o wuru'u:

“Ĩbuutan õkamichan kida pakawana'ati
na'iki ĩmakinaotina'akan õshooton dikin ii.”*

Na'apa soldyaanao sha'apatan aimaakan.

25 Na'ia'o Jesus crossannaa dazaba ii, udaro kadishitapan pa'inaozo tuma. Na'ia'o kapam ĩtuma Clopas daiaro Mary, na'iki Mary Magdala sanaabaz. 26 Jesus tukapan padaro, na'iki umarainpaniaz patominapa-kidanii kadishitapan odazaba'a. Ukian padaro ati, “Pudani ni'i naa uruu!”

27 Udauna'an ukian patominapa-kidani ati, “Pudaro ni'i naa oroo!” Na'iki'ora'a naa utaapan oroo.

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Jesus aitapan idi ipai'i naa pasha'apatan wuru'u Tominkaru aipaniaz pasha'apatan; saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa nii, ukian, “Õmaradako.”

29 Aizii uruu dono na'a'o boon zo'o pasaata-kariwai kibia'o riwunii. Uruu baoko iti ĩdamotan sponge, na'iki ĩsawadanuz Jesus dako iti, hyssop kadunaa saba ida'an. 30 Usoosokanuzu na'iki ukian, “Aizii ipai'i naa õsha'apatinan!” Aizii una'apa'akan dauna'an, uru'u naa usawiki-kida'akan pazowau, na'iki umanizowanta'akan naa.

Jesus aradu'u dakata-kao

31 Aizii Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩaipan tauka-kariwainao na'ian cross paawa ii atii kamoo tipitan di'iti, usha'apanum kau'an uruu di'iki Sookapa-karu Kamoo sakadinan. Na'iki umanawunu'o Sookapa-karu Kamoo, Passover Kamoon wuru'u udono'oraz. Uruu idi ĩpishaan Pilate marii kizi udyuudan cross paawa iainao taba'u kida ramita-kao ĩmawaka kizi kadiman, uruu dauna'an turuu kizi ĩnanaa kida toka-kida-kao. 32 Uru'u naa soldyaanao makon, na'iki ĩramita'akan naa Jesus dazaba ainao ĩtauka-kao taba'u kida. 33 Mazan ĩkaawan Jesus ida'ati ĩtukapan uruu mawaka'a naa, uruu idi aonaa ĩramitan utaba'u. 34 Mazan bauda'apa soldyaa dakata'akan uruu paaradu'u ati dimana'o pachipararin idi, sariapa izai na'iki wunu shoota'akan udakata-kizinao iki. 35 (Pidan tukapa'oraz kaikapa'o sha'apan, uruu wuru'u kakuwaapa'oraz. Ukau'an turuu ukuwaa mishida-kao. Ukowaadan wuru'u mishi'oraz kuwai turuu kizi unao mishidan kapam.) 36 Di'ora'a aimaakan kida sha'apan, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa ni'o wuru'u: “Aona'o nii bauda'apa uniwa'uz ramita-kao,” kia'oraz usaadinpan. 37 Na'iki kaina'a koshan saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'ora'a: “Pidannao awunuupan nii padakatanii di'iti,” kii.

* **19:24** Psalm 22:18

Jesus dida-kao daua'o
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Aizii na'apa kida'o sha'apan dauna'an, Joseph, Arimathea san pishaan naa Pilate
Jesus nanaa dau'ati, turuu kizi una'akanuzu na'iki udida-kizi'i naazu. (Wuru'u Joseph,
uruu mishida'o Jesus, mazan aonaa ukowaadan ba'oran pidan ati, utarian idi Jewnao
zowaunaanao ai.) "Turuu puna'akanuzu," Pilate kian dauna'an u'ati; uru'u naa
umakon na'iki una'akan naa Jesus nanaa. 39 Aizii, Nicodemus, tawuru'u makonkauzoz
aiwaka'an Jesus di'ii, uruu kapam mako Joseph tuma. Una'aka 30 kilogram kasarai,†
myrrh na'iki aloes idi'o ukawiki'ita-kao. 40 Ĩnaou'u naa na'aka Jesus nanaa na'iki
ĩpapidan naaz baraka'o kamicha mada‡ kasarai-tinpa'o idi. Na'apa'o Jewnao saabauzon
mawaka'o, una'aka-kao ua'ii baaranai iti. 41 Aizii, Jesus zowii-kizinao ii kaina'a'o da'i
paoribai baawu. Na'iki kaina'a'o na'a pa'ina'o kichada-kariwai baaranai, aona'o zii
ukaiwauzo-kao. 42 Jewnao minziiwauzon idi Passover Kamoon dau'ati uruu dono,
na'iki baaranai kaina'an idi na'ii, na'ia'a naa ĩpaida'akan Jesus nanaa.

20

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Ishawaka zii amazada Sunday chaapi'iki, Mary Magdala sanaabaz kaawa'akan
naa Jesus baaranaa ati. Otukapa zikada'aka-kaoa'a naa kuba baaranai tarata'aka-
kinaoaz. 2 Uru'u naa odima'akan, okowaada'anan Simon Peter na'iki Jesus marain-
paniaz patominapa-kidanii ati. Okian ĩ'ati, "Na'aka-kaoa'a naa wanaobanaa nanaa
pabaaranaa iki, aizii aonaa waaitapan na'iam naa ĩsha'apatanuzu!"

3 Uru'u naa Peter na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidaniaz makon, ĩtukapa'anan Jesus
baaranaa. 4 Baokopa dya'utam ĩdyaun dimapa ĩmakon na'iti. Mazan wuru'u ba'oraniz,
ukadimandina'akan naa na'iki ukiwiita'akan Peter ai, ukau'an kiwiin ukaawan Peter
ai baaranai iti. 5 Udawukan, uawunuutaa-kidan ka'unaru nazo iti, utukapa mawaka'o
watuu-kinao kamicha mada unazo ii; mazan aonaa umorotan na'iti. 6 Mazan Simon
Peter kaawa'akan udawu'ati, sariapa umorotanaakan unazo iti. Utukapa wuru'u
nanai watuu-kinaoaz kida kamicha mada na'ii, 7 na'iki utukapa kapam wuru'u kamic-
haz Jesus zowau watuu-kinaoaz. Pakawan uwatudinpan na'iki pana'itinapu wuru
aia'a ba'oran kamicha mada kidaz. 8 Udauna'an, tominapa-kida-kariwai, kiwiini'oraz
ukaawan baaranai ati, umorotan naa kapam ka'unaru nazo iti. Ukau'an utukapa na'iki
umishida. 9 (Uruu dono aonaa zii ĩaitapan na'apa'oram saada-kariwaiz Tominkaru
Paradan ida'a'oraz, kadishita'o nii uruu pamawaka-kizi iki, kia'oraz.)

Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

10 Uruu dauna'an ĩkiwan naa powaa iti pamashaapa-kizi iti, wuru'u tominapa-kida-
kariwainaouz. 11 Mazan Mary, ona'ian zii okadishitapan, ozaadinan Jesus baaranaa ii.
Pazaadan pu'u, odawukan na'iki omorota-kidan pazowau ka'unaru iti, oawunuutaa-
kidan unazoo. 12 Otukapa dya'utam angelnao na'ii, baraka kida'o ĩkamichan. Ĩsakanatapan
Jesus nanaa-daunuz ida'a. Bauda'apa'o sakanatapan uzowau antanapu, na'iki ba'oran
sakanatapan ukidiba antanapu. 13 Ĩkian Mary ati, "Kandii nii puzaadinan?"

Okian ĩ'ati, "Ĩna'akan idi õNaobanaa di'iki'i, aizii aonaa õaitapan na'iam naa
ĩsha'apatanuzu!"

---

† **19:39** kasarai: pidan mawaka'o kasarannaa. ‡ **19:40** kamicha mada: linen kia'o udakota-kao, kawinipina'o. Uruu idi'o Jewnao watudauzon pidan mawaka'o.

14 Oparada'akan dauna'an, okiwa-kiwaa'akan padikin iti, otukapa pidan padazaba'a.
Jesus padamata wuru'u kadishitapa'oraz, mazan aonaa oaitapanuzu. 15 Jesus kian o'ati,
“Kandii nii puzaadinan? Kanom pudawatapan?”

Ozauda-kidan saabaapauzo paoribai baawu wuru'u uruuz. Okian u'ati, “Pugarun an
wuru'u zikada'oraz uruu di'iki'i, pukowaada õ'ati na'iam pusha'apatanuzu, õnanaka kizi
uruu powaa ati.”

16 Upu'a'a naa Jesus dakotan o'uu, “Mary!” ukian o'ati.

Uru'u naa otanawatina'akan u'ida'ati, na'iki okian u'ati, “Rabboni!” (Hebrew ida'an,
“Tiichaa,” kia'o wuru'u.)

17 Jesus kian o'ati, “Mana'a puzaamatina'ana'a õ'ida'ati, usha'apanum kau'an aonaa
zii õkiwan õdaru di'iti. Mazan pumako õ'inawuzunao di'iti, pukowaada'an õparadan
ĩ'ati. Pukii ĩ'ati, ‘Õkiwan naa õDaru na'iki õTominkarun di'iti wuru'u. Uruu ĩDaru na'iki
ĩTominkarun kapam.’ ”

18 Uru'u naa Mary Magdala sanaaba makon Jesus tominapa-kidaniinao di'iti na'iki
okowaadan naa ĩ'ati patukapan Naobanai, na'iki okowaadan naa ĩ'ati na'apam ukian.

Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Uruu Sunday wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao baokopatinan kabaun
nazo ii. Ĩtarian idi Jewnao zowaunaanao ai ipai ĩdadaradapan paniinom kida.
Masha'apakiaka Jesus aidinan ĩbii ii, na'iki ukian ĩ'ati, “Kaiman utaapa unyukunuu.”
20 Uparadan dauna'an na'apa, utukapa-kidan ĩ'ati potopotori daunizi paka'u kida
ida'a'o, na'iki paaradu'u dakata-kizinao. Ĩtukapan idi wuru'u Naobanaiz, tuukii, tuukii
utominapa-kidaniinao konaukian. 21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati koshan, “Kaiman
utaapa unyukunuu. Õdaru dyuudan kawan õgaru imi'i baara ati, ukau'an na'apa
õdyuudan kapam unao amazada kawana'ati.” 22 Uipaian dauna'an paparadan, upootan
panizowan ĩ'ida'ati na'iki ukian ĩ'ati, “Õtaan Kaimana'o Doronaa u'ati. 23 Ukau'an
turuu ukian pidan ati, ‘Marina'ata-kaoa'a naa u'oian,’ Tominkaru marina'ata'akani'i
naa kapam wuru'u pidan oianuz. Aonaan an umarina'atan pidan oian, aona'o nii
Tominkaru marina'atan kapamazu.”

Jesus aidinan Thomas ati

24 Thomas (Shamaan kia'o ba'oran u'uu), uruu kapam 12, Jesus tominapa-kidanii
bii iki'o, aona'o uruu nii ĩtuma Jesus aidinan dono ĩ'ati. 25 Ĩkian u'ati, “Watukapanii
Naobanai!”

Thomas kian ĩ'ati, “Aona'o nii õmishidan utukapan Naobanai, soo õtukapan an zii
potopotori daunizi uka'u kida ida'a, na'iki õshakadan an zii õka'u shuwu na'iti, na'iki
õshakadan an zii õka'u uaradu'u dakata-kizinao shaawa iti.”

26 Bauda'apa soondii dauna'an, baokopa'o koshan Jesus tominapa-kidaniinao kabaun
nazo ii. Uruu dono, na'a'a Thomas ĩtuma. Paniinom kida dadaradinpan pu'u
padamata, Jesus na'ia'a naa uaidinan ĩbii ii. Ukian ĩ'ati, “Kaiman utaapa unyukunuu.”
27 Udauna'an ukian Thomas ati, “Putukapa potopotori daunizi õka'u kida ida'a, putaa
puka'u shuwu na'ati; pushakada puka'u õaradu'u dakata-kizinao shaawa iti. Aona'a naa
pumamishidaka'ana'a, mazan pumishidapa'a naa pa'an!”

28 Thomas kian u'ati, “Pugaru õNaobanaa na'iki õTominkarun!”

29 Jesus kian u'ati, “Thomas, pumishida aizii, putukapan idi õgaru? Konaukia'o
manawun pidan mishida'oraz pamatukapakan pu'u.”

Kanom ni'o di'ora'a Kaarita Saada-kao

30 Jesus sha'apatanii iriba umanawun kida'o aimaakan patominapa-kidaniinao awun
za'a, aonaa usaadinpan di'ora'a kaarita ida'a. 31 Mazan di'ora'a saada-kao, turuu kizi
unao mishidan Jesus, uruu wuru'u Christ, Tominkaru Dani; na'iki uruu ma'ozakan
ida'ana'o nii unao kakupan, umishidan ida'an uruu.

21

Jesus aidinan Galilee Baara ii patominapa-kidaniinao ati

1 Aizii uruu dauna'an, Jesus aidinan koshan patominapa-kidaniinao ati Tiberius
Karishiiz* danoma ii. Kaikapa aizii uaidinan ĩ'ati'i. 2 Aizii 7 utominapa-kidaniinao
baokopa'o udono: Simon Peter, Thomas (Shamaan kia'oraz ba'oran u'uu), Nathanael
(Galilee Baara ia'o Cana sanaz), Zebedee dainao, na'iki dya'utam ba'orainao Jesus
tominapa-kidaniinao. 3 Simon Peter kian ĩ'ati, "Õmako'ozon wuru'u, õsairoopa'anan."

Ĩkian u'ati, "Wamakon nii putuma." Uru'u naa ĩmakon utuma kanawa zo'an; mazan
uruu aiwaka'an aonaa kanom ĩsairotan.

4 Chaapi'iki, kamoo koditan ua'ii, na'ia'a naa Jesus kadishitapan unaawa ii, wunu
danoma'a. Mazan utominapa-kidaniinao aonaa ĩaitapan Jesus wuru'u kadishitapa'oraz.
5 Jesus kian ĩ'ati, "Õpaonarunao, usairota kopau?"

Ĩkian u'ati, "Aonaa kanom wasairotan."

6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Ukaboota usairon ukanawan diwa'ora antanapu, usairotan
nii kopau." Uru'u naa ĩkabootan pasairon, ĩsairota iriba, iriba kopau. Na'iki aona'a naa
ĩka'iitan pasawatan pasairon kanawa zo'ati.

7 Aizii Jesus tominapa-kidaniaz, tawuru'u umarainpaniaz, ukian Peter ati, "Naobanai
uruu!" Simon Peter abatan idi Naobanai uruu kii-karu, sariapa umorokada'akan
pakamichan (unarakada'akanii pakamichan pasairoopan idi), na'iki uzaka'uta'akan
naa wunu baoko iti, umako'ozon idi kadiman Jesus di'iti. 8 Ba'orainao utumainao
kanawa ida'an zii ĩwa'atin, ĩkozootapaanan pasairon paida'oraz kopau idi. Aonaa mu-
napo'ora'a naa mani ĩdyaun wuru'u wunu danoma ai, 100 meters mani umunapon.
9 Ĩmaaratinan dono'o naa, ĩtukapa wizi'i'o tikazi tiriizi na'ii na'iki kaina'a upaawa'a kopau
kazimata-kariwai, na'iki kaina'a bread udazaba'a. 10 Jesus kian ĩ'ati, "Una'aka da'ati'i
na'apauda'um karikaonan kopau, aizi'oraz uzaamata'akan."

11 Simon Peter kiwa'akan powaa iti, na'iki upaidinan kanawa zo'iti. Uru'u naa
ukaminka'utan pairibannao kozootan sairo unaawa ati. Paida wuru'u sairoz kopau
tu'uz kida idi, 153 ipai'ika'o sairota-kariwai kopau: mazan sairo aonaa udadoobi'iinan,
kopau iriban pu'u padamata. 12 Jesus kian ĩ'ati, "Waaroopa'a naa." Aonaa na'ia'oram
utominapa-kidaniinao papishaanuzu kanom uruu. Usha'apanum kau'an ĩaitapa
kaimanaiman Naobanai Jesus wuru'u. 13 Jesus zaamatan bread na'iki uru'u naa
utaabi'ian ĩkawana'atiz; kopau na'apa kapam utaan ĩkawana'ati.

14 Ukau'an, idikinautan naa aizii wuru'u Jesus aidinanuz patominapa-kidaniinao ati,
pakadishitan dauna'an mawaka-karu di'iki.

Jesus pishaan Peter

15 Aizii ĩaroopan dauna'an, Jesus kian Simon Peter ati, "Simon, John dani, mishi'o
pumarainpan õgaru powa'a zii wunao ai'i?"

Peter kian u'ati, "Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru."

Jesus kian u'ati, "Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizo dainao awunuutapa-
kao kawan."

16 Powa'a koshan Jesus kian u'ati, "Simon, John dani, mishi'o pumarainpan õgaru?"

Peter kian u'ati, "Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru."

Jesus kian u'ati, "Putaapa õpidanannao, na'apa kaznizonao taapa-kao kawan."

---

* **21:1** Tiberius Karishiiz: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

17 Aizii idikinautan naa Jesus pishaan Peter, “Simon, John dani, mishi'o pumarainpan
õgaru?”
Sariapa Peter nyukunuu kasha'oran, Jesus pishaan idi paugaru idikinau'u naa man-
awun, “Mishi'o pumarainpan õgaru?” kii.
Ukau'an Peter kian u'ati, “Naobanai, pugaru puaitapanii ipai aimaakan; puaitapanii
õmarainpan pugaru!”
Jesus kian u'ati, “Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizonao awunuutapa-kao
kawan. 18 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pupa'inan dono zii puaipan ati puminziiwauzon,
na'iki pumakon pumako'ozoo-kizi iti; mazan putunarunaoun dono'o naa, pusawadan
nii puka'u na'iki ba'oran pidannaou'o nii minziiwa-kida pugaru na'iki puna'aka-kao
nii, aonaa pumako'ozoo-kizi iti mani.” 19 (Jesus paradanuz na'apa, ukainaabatan
na'apam nii Peter mawakan. Na'iki na'apa'o ida'ana'o nii uaida-kidan Tominkaru
umanawunun.) Udauna'an Jesus kian u'ati, “Puda'an õgaru!”
20 Peter awunuuankan powa'a iti, utukapa Jesus tominapa-kidanii umarainpaniaz
wa'atin ĩdawu'ati. (Uruu tawuru'u sakanatapa'oraz Jesus dazaba'a aroapa-karu dono,
Passover Kamoon dono'oraz, pishaa'oraz Jesus kaikapa'a: “Naobanai, kanoma'o nii
mooko manawun wuru'u kaakapa'o ni'oraz pugaru putarubanao ati?”) 21 Peter tuka-
pan idi uwa'atin, uru'u naa upishaan Jesus, “Naobanai, arawu mani'i, na'apam nii
usha'apata-kao?”
22 Jesus kian u'ati, “Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati?
Pugaru, puda'an õgaru!” 23 Na'iki'i naa parada-karu iribainan mishidainao kawana'ati,
na'iki ĩabatan ukowaada-kao aona'o nii umawakauzon, wuru'u utominapa-kidaniaz.
Mazan, “aona'o nii umawakauzon,” aonaa Jesus kian udau'ati. Mazan, “Na'apa dii
pu'ati õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati?” kia'o ukian.
24 Wuru'u Jesus tominapa-kidaniaz, uru'u naa kakuwaapa'oraz di'ora'a aimaakan
kida dau'a'a, na'iki uruu kapam saada'oraz di'ora'a kaarita. Na'iki waaitapa mishi'o
wuru'u ukuwaa kidaz.
25 Kaina'a iriba ba'oran kida aimaakan Jesus sha'apatanii, aonaa usaada-kao.
Usaada-kao an mani ipai daunuuda'u, aonaa mani udaua'o saada-kariwai kida kaarita
wiizi nii di'ora'a amazada ida'a'a.

Apostlenao Sha'apaapanii Kida Daua'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Utotokadan powa'a zii pakuwaa tawuru'u usaadaniaz Theophilus ati ba'oran kaarita ida'a, Luke kia'oraz udakota-kao.

Luke saadan pakaaritan Theophilus ati'o, uaipan idi uaitapan kaimanaiman na'apa'oram wuru'u mishidainao iribainanuz naa Jesus na'aka-kao dauna'an aokazi iti. Kaina'a bauda'apa umanawunu'o parada-karu Acts 1:8 ida'a. Jesus kian, "Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu, ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

Luke kowaada kapam na'apam Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki utaan pama'ozakan mishidainao ati, na'iki ĩzowaunaanao ati Jerusalem ii, Pentecost Kamoon dono. Uruu idi ma'ozaka mishi Peter na'iki ba'oran mishidainao kakuwaapan pamin-Jewnao ati Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka. Ĩkakuwaapa kapam Samaria Baara sannao ati, wuru'u maonapa'oraz ĩwiizi Jewnao wiizi dazaba an. Kadiman mishidainao iribainan Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun.

Kaina'a iriba Luke saadan kapam papaonaru Paul daua'o: Paul kowaadapan daua'o kuwai Jesus daua'o ipai amazada kawana'ati, ba'oran kaduz pidannao mashaapa-kizi ii aka. Wuru'u ba'oran kaduz pidannaouz, ĩnao Jewnao dakotaniaz Gentilenao nii. Mazan iriba ĩnao, ĩmishidan kuwai Jesus daua'o.

Panaadon Luke chi'ikapan na'iki ukaudinan baokopa Paul tuma. Aizii na'apainim Luke ikodaakan an Paul tuma, masha'apakiaka watukapan usaadinpan waunao kii. Waikodan niizu Acts 16:10, 20:5 na'iki 27:2 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Minziiwatin-karu kakuwaapa-karu ua'ii *1:1-26*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Jerusalem ii aka *2:1—8:3*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Judea na'iki Samaria Baara ii aka *8:4—12:25*
Kiwiitapa'o Paul kakuwaatin-kizi *13:1—14:28*
Choochi zowaunaanao miitiniipan Jerusalem ii *15:1-35*
Itamautan Paul kakuwaatin-kizi *15:36—18:22*
Idikinautan Paul kakuwaatin-kizi *18:23—21:16*
Paul zaamata-kao na'iki utaraapa-kao *21:17—26:32*
Paul dyuuda-kao Rome iti *27:1—28:31*

1 Õpaonaru Theophilus: Kiwiini'o õkaaritan ida'a,* õkowaadani'i naa sha'atii pu'ati ipai Jesus kaudin-kizi kida dau'u, na'iki õkowaada ukuwaa, utominapatin-kida-kinaaz pidannao. 2 Ipai õkowaadanuz usakadin-kizi iki atii Tominkaru na'akauzon di'iti uruu aokazi iti.

Mazan Jesus na'aka-kao ua'ii aokazi iti, ukakinaowan apostlenao Kaimana'o Doronaa ida'an, ĩnao uzaamataniinaouz kakuwaapatinainao nii.

3 Aizii 40 kamoo pazowii-kao dauna'an, Jesus aidinan mapuda apostlenao ati, ukau'an ĩtukapa uruu, na'iki usha'apata pabi'inaaka aimaakan, utukapa-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o pakakupan, na'iki ipai ukowaadan ĩ'ati na'apam Tominkaru naobanai-tinan.

4 Bauda'apa kamoo apostlenao baokopatinpan dono, Jesus kakinaowan ĩdyaun, kaikapa'a: "Mana'a zii pa'i umako'ona'a Jerusalem iki, uzaudapa kizi Kaimana'o Doronaa, tawuru'u õDaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'apa sha'atii tawuru'u õkiauzonuz u'ati. 5 John Chikaawunuupauzon soo wunu idi karikaonan, mazan

* **1:1** Di'oraz kaarita Luke saadanii koshan.

aona'o nii zii kamoo dobatan iriba, Tominkaru chikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an," ukian apostlenao ati.

Tominkaru na'akan Jesus aokazi iti

6 Aizii apostlenao baokopatinan dono Jesus tuma Olive Naawa ii, sariapa ĩkian u'ati, "Naobanai, aizi'o ni'i naa puzaamatan powaa iti pidan king nii Israelitenao bii iki, kazowautapa'o ni'i naa waunao Israelitenao?"

7 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Soo õDaru'o nii karikaonan aitapa na'apainim nii pasha'apatan ipai aimaakan paaipan kawana'ati. Unao aonaa turuu uaitapan. 8 Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu. Ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

9 Jesus ipaian dauna'an paparadinan ĩ'ati na'apa, uru'u naa Tominkaru na'aka'akan naazu aokazi iti. Apostlenao awunuutapan udawu'ati, atii isha'iz dikinida'akan naazu.

10 Ĩawunuutapan pu'u zii udawu'ati, masha'apakiaka dya'utam daonaioranao, baraka'o ĩkamichan kida, aidina'akan na'iki ĩkadishitan ĩdazaba'a. 11 Sariapa ĩparadan apostlenao ati kaikapa'a: "Galilee Baara sannao. Kandii nii uawunuutapan aokazi iti? Wuru'u Jesus, Tominkaru na'akaniaz aokazi iti, na'apa'o nii uwa'atin koshan, utukapan kawan umakon aokazi iti," ĩkian.

Judas wadaun zaamata-kao

12 Udauna'an apostlenao padantan naa Olive Naawa iki, Jerusalem iti'i naa. Munapo za'o wuru'u naawazi ĩmakonaka kiziz. 13 Aizii ĩkaawan naa donoi iti, sariapa ĩmakon pasookadinpauzo-kizi iti, kabaun dokoa'o uparanka baara-tinpan. Kaikapauda'u ĩdyaunu'u: Peter, John, James, Andrew, Philip, Thomas, Bartholomew, Matthew, James (Alphaeus daniz), na'iki Simon (uruu Patriot),† na'iki Judas (James daniz). 14 Na'ia'a naa apostlenao baokopainpan, na'iki mapuda da'i ĩtoriinpan Tominkaru ati. Mary, Jesus daroz, na'ia'o kapam ĩtuma, na'iki ba'oran zunnao, na'iki Jesus inawuzunao.

15 Bauda'apa kamoo uruu dono, mishidainao baokopatinan, 120 wuru'u baokopatinpainaouz. Na'iki Peter kadishitan ĩnao kanaapu iti, na'iki ukian ĩ'ati, 16 "Õiribannao, õkia'azon ipai unao ati, marii aizii saada-kariwaiz Tominkaru paradan mishii-kao, tawuru'u Kaimana'o Doronaa kowaada-kidauzoniaz kotua'a naa David ida'an. Judas dau'ana'o wuru'u una'apanuz, uruu na'aka'oraz pidannao, zaamata'o nii Jesus. 17 Judas wabii iki'o uruu, Jesus zaamatauzonii, kaudina'o nii baokopa watuma." 18 (Taa-kariwai puraata Judas ati, uzaamata-kidan winipinaa Jesus patarubanao ati. Uruu puraata ida'an zakapu torii-kao. Na'iki uruu zakapu baara ia'o Judas waotauzon mawaka aka, na'iki tada'oka aka utoba, na'iki ipai uokori kodia'akan. 19 Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem ii aka, abatan wuru'u aimaakan sha'apanuz u'ati na'apa. Uruu idi ĩdakotan paparadan ida'an wuru'u zakapu uu, Akeldama kii, "Izaita'o Zakapu," kia'o wuru'u.)

20 "Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz udau'u Psalms ida'a.
'Marii udapu wa'akinan mawazoo-daun;
Aonaa kizi pidan mashaapan udapu ii.'‡
Ba'oran koshan David saadanii Psalms ida'a, ukian,
'Marii kizi ba'oran pidan zaamatan wuru'u ukaudin-kiziz.'§

21 "Ukau'an marii wazaamatan bauda'apa pidan wabii iki, chi'ikapauzo da'i baokopa watuma wakaudinan dono Naobanai Jesus tuma, 22 John chikaawunuuan di'iki'o uruu, atii una'aka-kao di'iti wa'ai aokazi iti. Ukau'an na'ia'oram pidan zaamata-kao, uru'o ni'i naa kakuwaapatin waunao tuma Jesus kadishita-kida-kao dau'u pamawaka-kizi

† **1:13** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. ‡ **1:20** Psalm 69:25
§ **1:20** Psalm 109:8

iki.” 23 Uruu idi dya'utam pidannao zaamata-kao, Joseph Barsabbas (Justus kia'oraz
kapam udakotapauzo-kao), na'iki Matthias. 24-25 Aizii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii
zaamata-kao. Uruu idi ĩtoriinpan Tominkaru ati kaikapa'a: “Naobanai, ipai puaitapan
pidannao nyukunuu, putukapa-kida wa'ati na'ia'oram nii bauda'apa pidan zaamata-
kao kaudina'o nii pu'ati Judas wadaun nii, mako'oraz naa pamashaapa-kizi iti'i naa,”
ĩkian. 26 Uruu dauna'an ĩmakinaotan makinaonii, ĩtukapa'azon kanom di'iti uwaotan.
Matthias di'iti uwaotan. Uru'u naa ĩzaamata apostle nii, kaudina'o nii Jesus ati, ba'oran
11 apostlenao tuma.

2

Kaimana'o Doronaa kaawan daua'o

1 Aizii Pentecost kamoon kaawan dono'o naa, ipai mishidainao kasaba'ukinan
baokopa, bauda'apa'o kabaun nazo ii. 2 Masha'apakiaka ĩabata aimaakan wa'atin
diiwa aokazi iki, ma'ozaka'o awaru wa'atin kawanu'o. Ipai pidannao, sakanatapainao
kabaun nazo ii abatanuz. 3 Upu'a'a naa ĩtukapa'akan iriba tikazi pu'ukapan kawan sodi
kida'o aimaakan, na'iki ĩtukapan naa ĩbuutinan ipai pidannao kawana'ati kida. 4 Uru'u
dono Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki uma'ozakadan naa ipai ĩdyaun. Sariapa
ĩparadan pabi'inaaka'o parada-karu kida ida'an, Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati.
5 Uruu dono iriba'o Jewnao, Tominkaru-tapainao, kasaba'uinpan Jerusalem ii. Ĩnao
wa'atin munapo kida'o wiizai di'iki. 6 Ipai ĩnao, masha'apakiaka ĩabatan diiwa'o
aimaakan wuru di'ia'a mishidainao kasaba'ukinapa-kizi ii. Uruu idi iriba ĩdiman
na'iti, ĩtukapa'ananuzu. Uru'u naa mazan ĩabatan mishidainao paradan paparadan
kaduz kida ida'an. 7 Tuukii ĩdi'itinpan ĩdau'u. Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, “Ei, ipai
sha'atii wunaou'u pidannaouz Galilee Baara sannao pa'idiwaru, 8-9 mazan na'apa di'i
naa mooko waabatan ĩparadan kaiman, waparadan kaduz ida'an kida? Ipai waunao
di'i pana'a kida'o waparadan, na'iki ba'oran wiizai iki kida'o pa'idiwaru wawa'atin.
Kaina'a wa'atiinao Parthia Baara iki, ba'orainao Media Baara iki, na'iki Elam Baara iki,
ba'orainao Mesopotamia Baara iki, Judea Baara iki, Cappadocia Baara iki, ba'orainao
kida Pontus Baara na'iki Asia Baara iki. 10 Kaina'a ba'orainao kida wa'atiinao Phrygia
Baara iki na'iki Pamphylia Baara iki, ba'orainao kida Egypt Baara iki, pabi'i kida
pidannao wa'atin Libya Baara iki, maonapa'oraz donoi Cyrene itinapu. Kaina'a kapam
Rome ikiinao, 11 Jewnao kaawan na'iki ba'oran kaduz pidannao, zaamatinainaouz-
naa Jewnao kaduz di'iti. Na'iki kaina'a kapam Crete Baara na'iki Arabia Baara iki-
inao. Ipai waunao wawa'atin ba'oran amazada iki kida'o, mazan upu'u zii waabatan
kaimanaiman ĩkowaadan Tominkaru sha'apatanii, umanawun kida'o aimaakan, wa-
paradan kida ida'an.”
12 Tuukii, tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩsookadan papishaan pairibannao kida. “Kandii ni'o
wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa?” ĩkian.
13 Mazan ba'orainao, ĩbankiitan mishidainao, kaikapa'a: “Ashu, ĩpo'idin karikaonan
wuru'u,” ĩkian.

Peter kuwaa

14 Udauna'an Peter kadishitan naa baokopa wunao tuma'a, 11 apostlenaouz. Na'iki
ukian naa ĩ'ati, ma'ozaka'o ida'an, “Õiribannao Jewnao, tawarainao, na'iki Jerusalem
sannao. Uabata õparadan. Õkowaada'azon u'ati wuru dau'ana'a aimaakan uabataniaz
aizii. 15 Unao kian, ‘Wunao po'idin wuru'u.’ Aonaa wapo'idin, aizii zii wakanada'akan,
na'iki waoko ii zii kamoo. 16 Õaipan uaitapan wuru dau'ana'a utukapaniaz sha'apan
aizii, tawuru'u naa wuru'u mishiina'oraz, prophet Joel saadauzoniaz kotua'a naa.
Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz.
17 Tominkaru kian pidannao ati:
‘Kaikapa'o nii õsha'apatan aimaakan diina'iti'i,

amazada tokon ua'ii,
õtaan nii õDoronaa ipai pidannao ati.
Na'iki udainao daonaioranao na'iki zunnao,
kowaadapan nii õparadan;
na'iki tominnarunao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan zanda'awunii ia'o kawanu'o nii.
Aizii tunarunaonao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan ĩzanda'awun ii.
18 Uruu dono õtaan nii õdoronaa õpoitorunao nyukunuu iti,
daonaioranao na'iki zunnaouz.
Na'iki ĩkowaadan nii õparadan kida.
19 Uruu dono õaidan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai ni'o,
doko ii na'iki imi'i baara'a.
Uruu dono pidannao tukapan nii izai, tikazi, na'iki podidi'o tikazi shan.
20 Uruu dono maruta'o nii kamoo, na'iki kauzu wuza'o nii izai kawan.
Wuru'u aimaakan kida sha'apan nii kaikapa'a, umanawunu'o kamoo,
õgaru Naobanai Kamoon kaawan ua'ia'o nii.
21 Na'ia'oram pidan pishaa'o Naobanai kazannaatan paugaru,
kazannaata-karu niiz.' Kia'o wuru'u Joel saadauzoniaz.*

22 "Õiribannao Israelitenao, uabata õparadan. Kaimanaiman Tominkaru kainaabatan unao ati mishi'o udyuudanii wuru'u Jesus Nazareth sanaz, usha'apata-kidan ida'an u'ati umanawun kida'o aimaakan. Unao, uaitapa mishi'o kaiwuru'u õparadanuz, usha'apanum kau'an utukapani'i naa usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, da'ana'a uwiizi an. 23 Paaipan kawana'ati'o wuru'u Tominkaru zaamata-kidanuz Jesus unao ati. Uaitapanii kotua'a naa, unao zaamatan niizu na'iki uzowii-kidan niizu, udyuudan ida'an oia'o pidannao taukanuzu cross di'iti. 24 Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu mawaka-kizai iki. Ukakuda uruu powaa iti, aonaa mawaka-karu ka'iitan pataratapan uruu mawakainao bii ii. 25 Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz Christ paradan.

'Õaitapa karikaonan kaina'a Naobanai Tominkaru õtuma,
maonapa umashaapan õdazaba'a.
Uruu idi aona'o nii kanom ai õtarian.
26 Ukau'an tuukii manawun õkonaukian,
na'iki karikaonanu'o nii õkonaukii-kidan Naobanai.
Õaitapa na'iki õmishida
pukadishita-kidan nii õnanaa powaa iti.
27 Aona'o nii pukashaapan õna'ian karikaonan mawaka-kizai ii.
Na'iki aona'o nii putaapadan kaimana'o manawun pupoitoru nanaa
dyupushan baaranai ii.
28 Pukowaadauzonii õ'ati,
pukadishita-kidan nii õgaru powaa iti õmawakan dauna'an.
Õkonaukian nii manawun putaapan idi õgaru pudazaba'a,'
kia'o David saadauzon.†

29 "Õ'inawuzunao, õkowaada'azon u'ati kaimanaiman, wadokozu-daun King David dau'an. Uruu kotua'a naa umawakan, kaina'a watukapan ubaaranaa kaida'a'a, atii kai. 30 Mazan prophet uruu. Uruu idi uaitapa na'iki umishida wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pasha'apata'azon u'ati. Ukiauzonuz, uzaamatan nii bauda'apa David takaan-daun king nii, na'apa'o nii uruu kawan. 31 Tominkaru aipan ati, David aitapa na'apam nii aimaakan sha'apan diina'iti'i. Uruu idi'o ukowaadanuz

* **2:21** Joel 2:28-32 † **2:28** Psalm 16:8-11

Tominkaru kakudan nii Christ powaa iti pamawaka-kizi iki. Aona'o nii ukashaapan una'ian mawakainao bii ii, na'iki aona'o nii ukashaapan udyupushan baaranai ii. 32 Ukau'an uru'u naa wuru'u Jesus, Tominkaru kadishita-kidaniaz pamawaka-kizi iki. Mishi'o wuru'u ukakudanuz powaa iti, ipai waunao apostlenao tukapanuz.
33 Tuukii Tominkaru naubaan Jesus, uruu idi usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu Naobanai nii. Na'iki Tominkaru taa'a naa Kaimana'o Doronaa Jesus ati, ukowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Uruu Kaimana'o Dorona'a naa wuru'u Jesus taaniaz waunao mishidainao ati aizii, wuru'u unao tukapanii kidaz, na'iki unao abataniaz kapam.
34 Aonaa David sawatauzo-kao aokazi iti. Mazan upu'u zii ukian.
'Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati.
Pusakanata õdiwa'ora antanapu,
35 atii õwaranuita-kidan putarubanao pu'ati.'‡
36 "Ukau'an, marii ipai unao na'iki ipai ba'oran Israelitenao aitapan kaimanaiman, tawuru'u Jesus, unao tauka-kidaniaz cross di'iti, uru'u naa Christ, Tominkaru zaamataniaz Naobanai nii, kazannaata'o nii papidanannao."
37 Pidannao abatan dauna'an ipai wuru'u Peter paradanuz pa'ati kaikapa'a, tuukii ĩnyukunuu kasha'oran. Sariapa ĩpishaan Peter, na'iki ba'oran apostlenao kapam. "Wairibannao, na'apam nii dii washa'apatinan aizii?" ĩkian.
38 Peter kian ĩ'ati, "Õiribannao, ipai unao, utanawatin u'oian ai na'iki uchikaawununukidina'a naa umishidan idi'i naa Jesus Christ, Tominkaru mainaabata kizi ipai u'oian. Na'iki Tominkaru taa kizi'i naa u'ati Kaimana'o Doronaa. 39 Uruu wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati, na'iki utakaannao ati, na'iki Gentilenao ati. Mazan soo padapadaniinao pidannao ati'o nii wuru'u Naobanai waTominkarun taanuz Kaimana'o Doronaa." 40 Peter kakinaowan ĩdyaun kaimanaiman, na'iki powa'a zii koshan uparadan ĩ'ati, kaikapa'a: "Umuuda'a naa oia'o kai, aonaa kizi upataka'uta-kao diina'iti'i oiainao pidannao pataka'uta-kao dono'o naa."
41 Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan ukuwaa, na'iki ĩchikaawununinan naa kapam. Uruu dono 3,000 pidannao mishidan Jesus, na'iki ĩbaokopatinan naa wunao bii iti'i mishidapainaouznaa. 42 Uruu dauna'an karikaonan da'i ĩbaokopainpauzon. Minziiwa ĩtominpan apostlenao di'iki, na'iki ipai ĩbauda'apatan panyukunuu Tominkaru dau'ati. Ĩnikan bread baokopa, ĩnyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan, na'iki ĩtoriinpan baokopa kapam Tominkaru ati.

Mishidainao mashaapan kaiman

43 Uruu dono, Tominkaru aipan ati apostlenao sha'apatan umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu usha'apatauzo-kao. Tuukii pidannao di'itinpan wuru dau'a'a ĩsha'apatanii kidaz. 44 Na'iki mapuda ĩbaokopainpan ba'oran mishidainao kida tuma. Na'iki karikaonan da'i ĩka'idiwaakapan pa'atiaaka kida. 45 Na'ia'oram pidan sellian dono pasha'apauz, utaan nii wuru'u pasha'apauz winipinaaz ipai mishidainao kawana'ati, ĩtorii-kinaa nii paaiapanii manawun aimaakan. 46 Ipai kamoo mishidainao baokopatinauzon Tominkaru Dapu ii. Panaadon ĩbaokopatinan nii mishidainao dapu ii kapam, konaukii ĩaroopan baokopa, na'iki ĩnikan nii kapam bread panyukunuitapakinaa nii Jesus mawakan. 47 Karikaonan ĩkonaukiitin-kidan Tominkaru. Uruu idi tuukii pidannao naudapan wuru'u mishidainaouz. Ipai kamoo Jesus kazannaatan pidannao ĩ'oian ai. Uruu idi powa'a zii manawun mishidainao iribainan.

3

Machi'ikaka'o daonaiora

1 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Peter na'iki John makon koshan Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru ati, Jewnao toriinpauzon kawana'ati. 2 Aizii kaina'a

‡ **2:35** Psalm 110:1

daonaiora kaawa-kida-kariwai Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'ii, dakota-kariwaiz Konaunama'o Paniinom kii. Wuru'u daonaioraz aona'o uchi'ikauzon pashakatan iki'o. Ipai kamoo pairibannao na'akauzonuzu Tominkaru Dapu paniinomizinaa di'iti, upishaa kizi puraata pidannao ai, ĩmorota'anan pu'u Tominkaru Dapu iti.

3 Aizii wuru'u daonaioraz, utukapa Peter na'iki John morota'anan Tominkaru Dapu iti. Sariapa ukian ĩ'ati, "Utaa shoman õpuraatan sodi nii." 4 Sariapa ĩawunuupa'akan u'idi'iti, na'iki Peter kian, "Puabata." 5 Sariapa daonaiora awunuupa'akan ĩ'idi'iti, aonaa upanadankan paawun ĩ'ai, uzauda-kidan ĩtaa'azon puraata pa'ati. 6 Mazan Peter kian u'ati, "Aonaa õpuraatan nii, mazan õtaan nii aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Õkian pu'ati, puchi'ika Jesus Christ, Nazareth san uu ida'an." 7 Uzaamatanuzu paka'u kadu iki ukadishita-kidanuz. Masha'apakiaka daonaiora kidiba na'iki utaba'u kida ma'ozaka'akan, 8 uru'u naa ukadishitan, na'iki uchi'ika'akan naa kapam. Sariapa umorotan Peter na'iki John tuma Tominkaru Dapu iti. Na'ii uchi'ikaadanaan na'iki uzaka'uudanaan, ukonaukii-kidan Tominkaru. 9 Aizii pidannao tukapan idi na'iki ĩabatan idi wuru'u ukonaukii-kidanuz Tominkaru kaimanan pa'ati, 10 sariapa ĩaitapa'akan uru'u naa tawuru'u sakanatapauzoz Tominkaru Dapu paniinomizinaa ii, pishautauzoz puraata pidannao ai. Tuukii pidannao di'itinpan patukapan idi aimaakan sha'apan u'ati.

11 Aizii wuru'u daonaioraz, na'a uzaamatinpan Peter na'iki John kadu iki, Solomon's Porch* di'ii. Iriba pidannao diman ĩ'ida'ati, ĩtukapa'anan ĩdyaun. Tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Peter kakuwaapan Tominkaru Dapu ii

12 Peter tukapan idi iriba pidannao, sariapa uparadan ĩ'ati, kaikapa'a: "Õiribannao, Israelitenao, kanom ni'o uawunuutapan na'iki udi'itinpan wadau'u? U'itiiman wakaimanan ida'ana'o manawun oo wama'ozakan ida'ana'o karikaonan wuru'u wachi'ika-kidanuz di'ora'a daonaiora? Aonaa turuu washa'apatan aimaakan kaikapa'a wa'ida'a! 13 Mishi wadokozu-daunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob, na'iki ipai wairiban-daunnao Tominkarun. Uruu tuukii pa'an ukonaukii-kidan na'iki unaubaan papoitoru Jesus. Mazan unao, tuukii uaipan uzowii-kao, na'iki tuukii ukashadan, na'iki udakoopan uruu Pilate kanaapu'u, umuuda'azon pu'u padamatazu. 14 Mazan aonaa unao nyukunuu na'apan, aonaa uaipan wuru'u kaimana'oraz pidan aona'oraz usha'apatan oia'o muuda-kao. Soo uaipan pa'an Pilate muuda-kidan zowii-miki pidan. 15 Uruu idi uzowii-kidan wuru'u taa'oraz kakupa-kinai. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki. Ipai waunao watukapa uruu, ukadishitan dauna'an. 16 Uruu Jesus uu ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz machi'ikaka'o, wamishidan idi Jesus tuukii manawun, na'iki machi'ikaka'o mishidan idi kapam uruu tuukii. Ipai unao utukapa aizii di'i ukadishitapanu'u.

17 "Uabata õiribannao! Õaitapa unao na'iki uzowaunaanao sha'apatan Jesus kaikapa'a, usha'apanum kau'an umaaitapakan idi Tominkaru dyuudanii wuru'u uruuz. 18 Tominkaru kowaada-kidani'i naa sha'atii kotua'a naa prophetnao ida'an, wuru'u padyuudan nii Christ, mazan pidannao pataka'utan niizu na'iki ĩzowian niizu. Aizii watukapa na'apa'a naa mishi Tominkaru mishii-kidan paparadan.

19-20 "Ukau'an umuuda'a naa na'iki utanawatina'a naa usha'apaapan ai oia'o, umashaapa kizi'i naa pa'an Tominkaru aipan kawana'ati, umainaabata kizi ipai u'oian u'ai. Na'iki Tominkaru tiwaa-kida kizi unao ati kaimana'o na'iki konaunama'o mashaapa-karu unyukunuu ii. Na'iki udyuudan nii koshan Christ da'ati'i unao na'iki

* **3:11** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

waunao ida'ati. Usha'apanum kau'an uruu Jesus, Tominkaru zaamataniaz kazannaata'o nii na'iki kazowautapa'o nii ipai daunuuda'u waunao.
21 "Jesus na'ian nii zii aokazi ii, atii Tominkaru pa'inaadan ipai wuru'u patomanii kidaz aimaakan. Na'apa sha'atii ukowaada-kidauzon kotua'a naa kaimanainao prophetnao ida'an. 22 Kaikapa sha'atii tawuru'u Moses kiauzonuz Christ dau'an, 'Naobanai waTominkarun zaamatan nii pidan unao bii iki prophet nii, ukowaadapan nii Tominkaru paradan na'apa õgaru kawan. Uabata kizi pa'i ipai aimaakan ukowaadanii u'ati, uizo'ati kizi na'iki usha'apatin kizi uparadan kawana'ati. 23 Na'ia'oram pidan aona'o uabata'azon na'iki aona'o uizo'atin uparadan, Tominkaru mainaabatan niizu papidanannao bii iki.'†
24 "Na'apa sha'atii Prophet Samuel kowaadauzon, na'iki ipai ba'oran udawu'ati kidainao prophetnao, ĩkowaadapauzonii kapam ipai wuru kida dau'ana'a, watukapanii kidaz naa usha'apaapa-kao da'ana'a. 25 Uru'u naa tawuru'u prophetnao ida'ana'oraz Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati.‡ Ipai waunao Jewnao ati'o kapam wuru'u utaa-kaoaz, usha'apanum kau'an ĩdani-daunnao wuru'u waunaouz. Ukiauzon Abraham ati, 'Õkamunan-kidan nii ipai pidannao imi'i baara anainao, bauda'apa'o putakaan-daun ida'an.'§
26 "Aizii Tominkaru dyuudan dono'o naa papoitoru, udyuudan uruu kiwiin waunao Jewnao ida'ati kaminka'uta'o nii waunao, utanawatin-kidan ida'an waunao, washa'apaapan ai oii kida'o aimaakan," Peter kian ĩ'ati.

4

Peter na'iki John kootowapa-kida-kao

1 Peter na'iki John kadakotinan pu'u zii pidannao ati, upu'a'a naa faadaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu, na'iki Sadduceenao* kaawa'akan ĩbii ati. Na'iki ĩabata ĩkowaadapan 2 mishi'o wuru'u Jesus kadishitanuz pamawaka-kizi iki. Ukau'an mishi'o nii kapam pidannao, mawakainao kidaz kadishitan pamawaka-kizi iki. Uruu dikin ii ĩto'oran tuukii apostlenao ati. 3 Sariapa ĩzaamata-kidan ĩdyaun. Mazan wachuupun idi'i naa ĩna'aka'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'ia'a naa ĩtaraa-kidan ĩdyaun. 4 Mazan iriba, iriba pidannao mishidan, wuru'u abatainaouz apostlenao kuwaa. Uruu idi powa'a zii mishidainao iribadinan, 5000, soo daonaioranao karikaonan aita-kao.
5 Aizii ba'oran kamoo ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan Jerusalem ii: faadaanao zowaunaanaouz, kazowautapainaouz Jewnao, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. 6 Annas, Umanawunu'oraz Faadaa, na'ia'o kapam uruu baokopa Caiphas, John, na'iki Alexander tuma. Na'iki na'ia'o kapam ba'oran faadaanao ĩtuma, Annas iribannao kida. 7 Ipai ĩnao baokopatinan, udauna'an ĩdyuudan naa apostlenao kadishitan pakanaapu'u. Ĩpishaan naa ĩdyaun kaikapa'a: "Kanom aipan ati'o, oo kanom taanii uma'ozaka-kinaa nii, wuru'u uchi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a?" ĩkian.
8 Sariapa Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan Peter nyukunuu, na'iki ukian ĩ'ati, "Õiribannao, wanaobanaanao, na'iki kazowautapainao waunao Israelitenao. 9 Ukadishita-kidan waunao aizii ukanaapu'u, soo wakamunanun idi na'iki wakaminka'utan idi machi'ikaka'o pidan. Na'iki unao, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u wachi'ika-kidanuz uruu. 10 Aizii õaiapa ipai unao, na'iki ipai Israelitenao

† **3:23** Deuteronomy 18:15, 18-19 ‡ **3:25** Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.
§ **3:25** Genesis 22:18; 26:4 * **4:1** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aitapan. Jesus Christ, tawuru'u Nazareth sanaz, uruu ma'ozakan ida'ana'o wuru'u
wachi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a. Uruu idi utukapan kaimana'a naa aizii
ukadishitapan di'i. Uruu Jesus Christ, unao zowii-kidaniaz, utauka-kidaniaz cross
di'iti. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki.
11 Uruu Jesus dau'ana'o tawuru'u kotua'oraz usaadauzo-kao, Tominkaru Paradan
kianuz kaikapa'a:
'Wuru'u kuba unao tomapauzonao kabaun kashadaniaz.
Kaimana'o, na'iki umanawunu'o kabaun toma-kinao wuru'u,
ipai ba'oran kubanao ai.'†
12 "Aonaa ba'oran pidan nii, kazannaata'o nii waunao, di'oraz imi'i baara an, soo
bauda'apa Jesus. Uruu Tominkaru dyuudanii, pidannao kazannaatin-kinaa nii, aonaa
ba'oran uruu kawanu'o nii."
13 Tuukii kootowapa-kidauzonao pidannao di'itinpan Peter na'iki John dau'u,
usha'apanum kau'an ĩtukapa ma'ozaka ĩkakuwaapan, aonaa ĩtarian. Na'iki ĩaitapa
aonaa aitapainao pidannao manawun mani ĩnao. Udauna'an ĩaitapankan naa, Jesus
minauda'uitapauzonii ĩnao. 14 Mazan ĩtukapan idi kaina'a wuru'u daonaiora chi'ika-
kida-kariwaiz kadishitapan na'a Peter na'iki John tuma, aonaa ĩaitapan na'apam naa
pakian ĩ'ati. 15 Uruu idi ĩdyuudan zii ĩkodita-kida-kao miitiniapa-kizai nazo iki. Udauna'an
kootowapa-kidauzonao pidannao kadakotinan naa pa'atiaaka. 16 Ĩkian, "Na'apam nii
dii washa'apatan ĩdyaun? Ipai pidannao mashaapainao Jerusalem an aitapan wuru'u
ĩsha'apatanuz umanawunu'o aimaakan, na'iki aonaa na'itim wamariidin udau'an.
17 Mazan turuu pa'an wamashaatan ĩkakuwaapatinan, ĩkuwaa iribainan ai ba'oran pi-
dannao di'iti. Wakakinao shoman ĩdyaun, aonaa kizi'i naa ĩkakuwaapatinan powa'a
Jesus dau'u pidannao ati." 18 Uruu idi ĩdapadan ĩdyaun powa'a ati. Na'iki ĩkian ĩ'ati,
"Wakakinaowan nii unao, aonaa waabata'azon powa'a ukakuwaapatinan pidannao ati
Jesus dau'u. Aonaa masakauda'u."
19 Sariapa Peter na'iki John kian ĩ'ati, "Õiribannao, kanom paradan uaitapan
Tominkaru aiapa izo'ati-kao? Unao paradan, oo uruu paradan? 20 Aonaa turuu
wasookadan wakowaadapan wuru'u watukapanii, na'iki waabatanii kida aimaakan
daua'oraz."
21 Powa'a zii koshan kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan ĩdyaun
ma'ozaka'o ida'an. Udauna'an ĩmuuda'akan naa ĩdyaun. Aonaa ĩaitapan na'apam
pasha'apatan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an ipai pidannao, tuukii ĩkonaukii-
kidan Tominkaru, ĩtukapan idi wuru'u umanawunu'o aimaakan sha'apata-kaoaz
machi'ikaka'o ati. 22 Wuru'u pidan chi'ika-kida-kariwaiz, uwazootani'i naa 40 uwunun.

Mishidainao toriinpan Tominkaru ati, utaa kizi ĩma'ozaka-kinaa nii

23 Kootowapa-kidauzonao pidannao muudan dauna'an Peter na'iki John, sariapa
ĩkiwan pamin-mishidannao di'iti. Na'iki ipai ĩkowaadan ĩ'ati na'apam faadaanao zowau-
naanao na'iki kazowautapainao Jewnao kian pa'ati. Na'iki ĩkowaadan ĩkakinaowan
paugaru ma'ozaka'o ida'an. 24 Mishidainao abatan idi na'apa'o parada-karu, sariapa
ĩtoriinpan Tominkaru ati, kaikapa'a: "Oo Naobanai umanawunu'o, toma'o aokazi, imi'i
baara, paran na'iki ipai wuru'u mashaapainaouz aokazi ii, imi'i baara'a, na'iki paran
baoko ii. 25 Kotua'a naa mishi pukaiwaan wadarun, King David, kowaada'o nii pu-
paradan Kaimana'o Doronaa ida'an. Kaikapa sha'atii tawuru'u King David kiauzonuz,
'Kanom dikin ia'o wuru'u Gentilenao‡ to'oranuz?
Na'iki kandii nii pidannao dakotautan pasha'apatan õgaru madiwautapaka?
26 Kingnao minziiwan, ĩmizaataakapa'azon,
na'iki ba'oran naobanai-tinpainao kida baokopatinan ĩtuma,

† **4:11** Psalm 118:22 ‡ **4:25** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩaipan pamashaatan Naobanai Tominkaru na'iki Christ,
wuru'u puzaamataniaz kazannaata'o nii papidanannao.'§
27 "Aizii, na'apa'a naa mishi, ukawana'ati watukapan aimaakan kida sha'apaapa-
kao. Pontius Pilate na'iki King Herod baokopatinan Gentilenao na'iki Israelitenao tuma,
Jerusalem ida'a, ĩto'oran dono'oraz Jesus ati. Uruu kaimana'o pupoitoru Christ, uruu
puzaamataniaz kazannaata'o nii pupidanannao. 28 Mishi pugaru, puwazoota pidan
ma'ozakan, mazan soo puaipan kawana'ati'o, na'iki pukashaapan idi'o karikaonan
wuru'u pidannao sha'apatanuz Jesus kaikapa'a. Na'iki kotua'ora'a naa pudi'itapan
wuru'u pusha'apata-kida'azoonuz uruu kaikapa'a. 29 Oo, waNaobanaa, puabata
na'apam pidannao dakotan pasha'apatan waunao. Mazan waunao pupoitorunao na'iki
pupidanannao, pukaminka'uta waunao, ma'ozaka kizi wakowaadapan puparadan
pidannao ati. 30 Pukashaapa wakakudan karinainao, kaimana'o pupoitoru, Jesus
ida'an. Na'iki marii kapam washa'apatan Jesus ida'an, umanawun kida'o aimaakan,
aona'oraz turuu pidan sha'apatan," ĩkian.
31 Ĩipaian dauna'an patoriinpan Tominkaru ati, sariapa amazada nakainan
ĩbaokopatinapa kizi ii, na'iki ipai Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan ĩnyukunuu. Uruu
idi ma'ozaka'a naa ĩkowaadapan Tominkaru paradan.

Mishidainao ka'idiwaakapan

32 Ipai wuru'u mishidainaouz, ĩmashaapan patumaaka ĩtaapan panyukunuu, na'iki
na'apa kida ĩdi'itinpan. Aizii pasha'apauz kida, aonaa ĩtaapan soo pa'ati'o nii mani
karikaonan. Mazan ĩka'idiwatan nii ipai pamin-mishidannao kida u'idi. 33 Kaimana'o
Doronaa ma'ozakadapan idi apostlenao, ma'ozaka ĩkakuwaapan Naobanai Jesus kadishi-
tan dau'u pamawaka-kizi iki. Na'iki kaimanaiman Tominkaru kaminka'utan ipai
wuru'u mishidainaouz. 34-35 Aonaa kanom aimaakan awuta'o nii ĩ'ai. Usha'apanum
kau'an pabi'i kida mishidainao, kaina'a ĩzakapun wiizi kida, na'iki ĩdapu kida. Aizii ĩsellian
an ba'oran pazakapun oo padapu, ĩna'akan nii wuru'u uwinipinaa kidaz apostlenao
di'iti. Apostlenaou'o ni'i naa buuta wuru'u puraataz mishidainao kawana'ati, wuru'u
pataka'utinainaouz. Uruu idi aonaa ĩbaiaapan pazamazin.
36 Aizii mishidainao bii'i kaina'a daonaiora Cyprus san, Joseph kia'o u'uu, mazan
apostlenao dakotan naazu Barnabas kii, (ma'ozakadapa'o pidannao nyukunuu, kia'o
wuru'u u'uuaz).
37 Bauda'apa kamoo, Barnabas sellian pazakapun ba'oran pidan ati. Uzakapun
kawinipinaata-kao dauna'an, una'akan naa wuru'u puraataz apostlenao di'iti. Na'apa
kizi'i naa koshan ĩbuutan puraata, mishidainao kawana'ati.

5

Ananias na'iki udaiaro Sapphira

1 Kaina'a daonaiora Ananias kia'o u'uu. Udaiaro uu Sapphira kia'o. Ĩaipan kapam
pataan puraata mishidainao ati'o nii. Uruu idi ĩbuutan pa'amazadati, na'iki ĩselliinuz.
2 Mazan Ananias na'iki udaiaro bauda'apatan panyukunuu aonaa kizi ĩtaan ipai
daunuuda'u wuru'u puraataz. Udauna'an Ananias makon naa apostlenao di'iti, utaan
naa wuru'u puraataz ipai'o kawan mishi. 3 Sariapa Peter kian u'ati, "Ananias, kandii
nii pukashaapan Satan kaiwaan pugaru? Satan aipan ati pubuutan puraata pu'idiwau
nii, wuru di'iki'i puraata taa-kariwaiz pu'ati puamazadati winipinaa nii. Kandii
nii putiwaan pumariidan Kaimana'o Doronaa? 4 Pusellian ua'ii wuru'u amazadaz,
pu'idiwau wuru'u, na'iki pusellian dauna'anazu, pu'idiwau padamata wuru'u pu-
raataz. Mazan kandii ni'i naa mooko wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a
naa manawunu'u? Aonaa waunao mani wuru'u pumariidaniaz, mazan putiwaan

§ **4:26** Psalm 2:1-2

pumariidautan Tominkaru pa'an." 5 Ananias abatan idi Peter paradan na'apa, sariapa udorauta'akan, na'iki umawaka'akan naa. Aizii pidannao, tukapainao na'iki abatainao kida kuwai Ananias mawakan dau'u, tuukii, tuukii ĩtarian. 6 Sariapa daonaioranao wa'atin, na'iki ĩbazoobatan naa unanaa kamicha mada idi. Udauna'an ĩna'akan naazu na'iki ĩdida'ana'akan naa uruu.

7 Tomunu'iki zaa uruu dauna'an, Ananias daiaro kaawa'akan naa apostlenao ida'ati, aonaa oaitapan wuru'u paudaiaru mawakanuz. 8 Sariapa Peter kian o'ati, "Pukowaada õ'ati, patumaaka'o wuru'u di'oraz puraata'a? Kaikapauda'u'o wuru'u uamazadati kawinipinaata-kaoaz?"

"Oo, na'apa'o wuru'u," okian u'ati.

9 Uruu idi Peter kian o'ati, "Kandii nii pugaru na'iki pudaiaru tiwaa-kidapan Tominkaru Doronaa? U'itiiman aona'o nii Tominkaru aitapan? Puabata! Kaikin iki'i naa daonaioranao didankainao pudaiaru wa'atini'i. Aizii pugaru'o ni'i naa kapam ĩdida'an." 10 Sariapa odorauta'akan na'iki omawaka'akan naa kapam. Aizii daonaioranao kaawan padidanaka-kizi iki Ananias, ĩtukapan udaiaro mawaka'aka'a naa kapam. Uruu idi ĩna'akan naa onanaa na'iki ĩdidan naazo paudaiaru dazaba'a.

11 Uruu idi tuukii mishidainao, Jerusalem iainaouz tarian. Na'iki tuukii kapam ba'orainao pidannao kida tarian, ĩabatan idi wuru'u ĩmawakanuz na'apa.

Umanawun kida'o aimaakan sha'apata-kao

12 Tominkaru ma'ozakan ida'an, apostlenao sha'apata umanawun kida'o aimaakan pidannao awun za'a, aona'oraz turuu pidan sha'apatan. Mapuda da'i mishidainao baokopainpauzon Solomon's Porch* di'ii, Tominkaru Dapu ia'oraz. 13 Mazan mamishida-kainao pidannao, tuukii ĩtarian pakaawan mishidainao ida'ati, mazan upu'u ĩnaudapan wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz aimaakan, na'iki ipai ĩparadan kaiman ĩdau'an. 14 Mazan una'apan pu'u iriba daonaioranao na'iki zunnao mishidan naa Naobanai Jesus. Uruu idi baokopa'a naa ĩbaokopatinan kiwiini'o mishidainao tuma. 15 Apostlenao sha'apaapan idi umanawun kida'o aimaakan, sariapa pidannao na'akan karinainao pairibannao, na'iki ĩmuudan ĩdyaun dunapo daawa an, pada'awupa-kizi baara'a kida. Aizii Peter dobatan an na'an ĩdazaba an, ĩaipan udikin dobatan ĩpaawa an, ĩkakuda kizi. 16 Iriba pidannao kasaba'ukinan apostlenao ida'ati, wa'atiinaouz donoi sodi kida di'iki, wuru'u Jerusalem dazaba an kida'oraz wiizainao. Ĩna'akan karinainao, na'iki oia'o doronai zaamatapaniinao kida, na'iki ipai ĩrinaa kida so'ota-kao ĩ'ai.

Apostlenao kodita-kida-kao taraa-kizai iki

17 Aizii Umanawunu'o Faadaa na'iki uminka'unao, wuru'u Sadduceenaouz,† tuukii ĩkashauzin apostlenao ati. 18 Uruu idi ĩzaamatan ĩdyaun, na'iki ĩtaraa-kidan naa ĩdyaun. 19 Mazan uruu aiwaka'an, angel, Tominkaru di'iki'o da'atan taraa-kizai paniinomizinaa kida ĩ'ati, na'iki ukodita-kida'akan naa ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, 20 "Umako Tominkaru Dapu iti, ukowaada kizi pidannao ati wuru dau'a'a pa'ina'oraz naa mashaapa-karu." 21 Apostlenao izo'ati Angel paradan. Ishawaka zii amazada, ĩnao mako'oka'a naa Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa koshan ĩtominapatin-kidan pidannao.

Aizii Umanawunu'o Faadaa baokopatinan naa paminka'unao tuma, na'iki ĩdapadan naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao miitiniapa-kizai iti. Udauna'an ĩdyuudan naa pidannao taraa-kizai iti, ĩnanaka kizi'i naa apostlenao pa'ida'ati. 22 Mazan dyuuda-kariwainao kaawan taraa-kizai iti, aonaa ĩikodan apostlenao na'ii, uruu idi ĩkiwa'akan naa powaa iti. Ĩkaawan, sariapa ĩkian kootowapa-kidauzonao pidannao ati, 23 "Wakaawan taraa-kizai iti waikoda ipai paniinom kida dadaradinapa pa'idiwaru,

* **5:12** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai. † **5:17** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki watchmantapainao taraa-kizai, ipai ĩkadishitapan paniinom kawana'ati kida. Mazan wamorotan taraa-kizai nazo iti, aonaa waikodan pidannao na'ii."

24 Faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu abatan idi wuru'u ĩkowaaz, tuukii ĩdi'itinpan. 25 Upu'a'a naa pidan kaawa'akan, kakuwaapa'ana'o ĩ'ida'ati. Ukian ĩ'ati, "Uabata õkuwaa! Tawuru'u daonaioranao utaraa-kidaniinaouz, kaini'ia'a naa ĩdyaun Tominkaru Dapu ii, ĩtominapatin-kidan naa pidannao." 26 Sariapa watchmantapainnao zowaunaa makon paminka'unao tuma, ĩna'anan wuru'u apostlenaouz, ĩkootowapa-kida'azon ĩdyaun. Mazan kaiman ĩzaamatan ĩdyaun, usha'apanum kau'an tuukii ĩtarian wunao aia'a abatapainao kidaz ĩkowaa. Ĩzauda-kidan pazowii-kao paboo-kao ida'an kuba idi, apostlenao dikin ii.

27 Apostlenao kaawa-kida-kao dauna'an, ĩkadishita-kida-kaoa'a naa kootowapa-kidauzonao pidannao kanaapu ati. Na'iki Umanawunu'o Faadaa kian naa ĩ'ati kaikapa'a: 28 "Tuukii sha'atii wakakinaowan unao, wakii sha'atii 'aona'a naa waaipan powa'a utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u.' Mazan upu'u zii utominapatin-kidan pidannao. Aizii ipai'i naa Jerusalem ii aka ukuwaa iribainan. Na'iki ipai ukowaadan pidannao ati, waunao wuru'u zowii-kida'oraz Jesus."

29 Sariapa Peter na'iki ba'oran apostlenao kian, kaikapa'a: "Waizo'atin nii soo Tominkaru paradan, mazan pidan paradan, aona'o nii waizo'atin. 30 Tominkaru, wadokozu-daunnao mishidauzoniaz, uruu kadishita-kidanii Jesus pamawaka-kizi iki, unao zowii-kidaniaz na'iki utauka-kidaniaz cross di'iti. 31 Mazan Tominkaru zaamatan na'iki umuudan uruu padiwa'ora antanapu, umanawunu'o Naobanai nii, kazannaata'o nii ipai pidannao. Na'iki uruu ida'an kizi waunao Israelitenao tanawatinan wa'oian ai, na'iki uruu ida'an kizi wa'oian mainaabata-kao wa'ai. 32 Mishi'o wuru'u kuwaiz, waunao waaitapa na'iki watukapa uruu kakupa. Uruu idi'o wakakuwaatinan udau'u. Na'iki Kaimana'o Doronaa, Tominkaru taaniaz ipai mishidainao kawana'ati, uruu kapam kainaabata'o pidannao ati mishi'o wuru'u kuwai Jesus dau'u kida'oraz."

33 Kootowapa-kidauzonao pidannao abatan idi wuru'u ĩparadanuz kaikapa'a, tuukii ĩto'ora'akan. Ĩaipan naa apostlenao zowiaka-kao 34 Mazan kaina'a pidan Phariseenao‡ bii iki'o, Gamaliel kia'o u'uu, na'iki uruu tiichaapauzo Moses kakinaorii dau'u. Ipai pidannao naudapan uruu. Sariapa ukadishitan na'iki udyuudan apostlenao kodita-kida-kao zii miitiniapa-kizai iki. 35 Udauna'an ukian naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao ati, "Õiribannao Israelitenao, uabata õparadan. Udi'itinapa zii shoman kiwiin usha'apatan ua'ii di'oraz daonaioranaou'u. 36 Kotua'a naa na'apa sha'atii tawuru'u Theudas kaawauzonuz. Uruu dono udakotinpan umanawunu'o pidan nii, na'iki iriba sha'atii uzaamatan papidanannao nii. Uikoda 400 pidannao zaamatinan u'idi'iti. Mazan bauda'apa kamoo uzowii-kao, uruu idi ipai upidanannao makoobi'iinan, atii na'apa karikaonan ĩmainaabatinan.

37 "Uruu dauna'an Judas, Galilee Baara san, uaipan pamizaataakapan Rome sannao tuma, ĩsaadapan dono ipai pidannao uu.§ Iriba sha'atii uzaamatauzon papidanannao nii. Mazan na'apa koshan uzowii-kao. Aizii upidanannao, ipai ĩmakoobi'iinan kapam.

38 "Ukau'an õkia'azon u'ati, wunao dau'ana'a di'oraz pidannaou'u, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun pakaudin-kizi ai. Umuuda mishi'oraiman ĩdyaun, marii ĩmakon. Aizii ĩsha'apaapan an wuru'u aimaakan kidaz paaipan kawana'ati karikaonan, na'apa'o nii kapam ĩmainaabatinan. 39 Mazan aizii umishiin an mishi ĩsha'apaapan wuru'u aimaakan kidaz Tominkaru aipan kawana'ati, aona'o nii uka'iitan umashaatan ĩdyaun. Na'iki utarubai-tinpan ni'i naa Tominkaru ati," ukian ĩ'ati.

---

‡ **5:34** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **5:37** Rome sannao saadan ipai pidannao uu tax puraatannaa zaamata'azoo-kao idi.

40 Sariapa mishi uparadan na'apatan ĩnyukunuu. Udauna'an ĩdapadan naa apostlenao
powa'a ati koshan, na'iki ĩba'izii-kidan naa ĩdyaun. Ĩba'izii-kao dauna'an kootowapa-
kidauzonao pidannao kakinaowan naa ĩdyaun tuukii. “Aonaa waaipan ukakuwaatinan
powa'a Jesus dau'u,” ĩkian apostlenao ati, mazan ĩmuuda'akan naa ĩdyaun.
41 Uruu idi apostlenao kodita'akan naa kootowapa-kidauzonao pidannao bii iki,
tuukii ĩkonaukian. Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u kashaapa'oraz
ĩantamikita-kao Jesus dikin ii. 42 Ipai kamoo apostlenao tominapa-kidan pidannao,
na'iki ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii, na'iki ĩdapu kawana'ati kida.
Ĩkowaadapan ĩ'ati, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.*

6

Pidannao zaamata-kao kaudinainao nii

1 Uruu dauna'an iriba'a naa Jewnao, Israel anainaouz, mishidan. Iriba kapam
baokoinao Jewnao mishidan, wa'atiinao kidaz ba'oran amazada iki, ĩparadaniitani'i naa
Greek paradan. Ĩnao to'orainpan, na'iki ĩkaakapautan pamin-Jewnao, wuru'u Israel
an kida'oraz ĩmashaapan. Usha'apanum kau'an ipai kamoo wanyukunui oo puraata
buutauzo-kao zunnao ati, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Mazan ĩkian aonaa
ĩtaan patumaaka wanyukunui oo puraata wunao ati'i Jewabanao paradaniita'oraz
naa Greek paradan. 2 Uruu idi 12 apostlenaouz, baokopatin-kidan ipai mishidainao,
na'iki ĩkian ĩ'ati, “Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan Tominkaru paradan, soo
wabuutan dikin ii karikaonan puraata oo wanyukunui. 3 Uabata õiribannao, uikoda
mishi'oraiman 7 daonaioranao unao bii iki, Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapaniinao
ĩnyukunuu, na'iki aitapaabainao. Marii kizi ĩnao buuta'o nii puraata na'iki wanyukunui.
Uru'o ni'i naa ĩkaudin-kizi nii. 4 Aizii waunao pakawanu'o nii pa'an wakaudinan, watori-
inpan nii Tominkaru ati, na'iki watominapa-kidan nii pidannao uparadan dau'u.”
5 Ipai pidannao nyukunuu na'apan apostlenao paradan kawana'ati. Uruu idi
ĩzaamatan Stephen, mishida'o manawun Tominkaru uruu, na'iki Kaimana'o Doronaa
ma'ozakadapanii unyukunuu. Ĩzaamata kapam Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Par-
menas na'iki Nicolas Antioch san, uruu Gentile, mishida'o Tominkaru na'apa Jewnao
kawan, na'iki uruu mishida'ora'a naa kapam Jesus. 6 Udauna'an mishidainao na'akan
naa wuru'u pidannao pazaamataniinaouz, apostlenao di'iti. Uruu idi apostlenao
muudan paka'u ĩ'ida'a, na'iki ĩtoriinpan Tominkaru ati, ukaminka'uta kizi ĩdyaun.
7 Udauna'an powa'a zii Tominkaru Paradan abata-kao na'iki uiribainan naa. Uruu
idi Jerusalem ia'o mishidainao iribainan powa'a zii manawun, na'iki iriba kapam
na'iainao faadaanao izo'atin Tominkaru paradan, pamishidan ida'an Jesus.

Stephen kootowapa-kida-kao

8 Tuukii Tominkaru kaminka'utan Stephen, utaa uma'ozaka-kinaa nii. Uruu ida'an
usha'apata pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan, iriba'o pidannao awun za'a.
9 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kashadaakapan Stephen tuma, ukuwaa kida dau'an.
Ĩnao wuru'u zaamatinpainaouz wuru di'iti'i, dakota-kariwaiz, Poitorui-daunnao* Syn-
agoguegan kii. Ĩnao wa'atinaouz Cyrene iki, ba'orainao Alexandria iki. Pabi'i kida
ba'oran pidannao wa'atin wiizai kida di'iki Cilicia na'iki Asia Baara iki kida'o.
10 Mazan Stephen aitapa powa'a zii manawun ĩ'ai, usha'apanum kau'an Kaimana'o
Doronaa kaina'an idi utuma. Uruu idi aona'a naa ĩaitapan na'apam naa padako'atin
uparadan. 11 Uruu idi ĩzaamatan daonaioranao mariidina'o nii Stephen dau'u. Kaikapa'a

* **5:42** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **6:9** Poitorui-daunnao: Pidannao toriauzo-kariwainao poitorui nii, udauna'an ĩmuuda-kaoa'a naa powaa iti.

wuru'u ĩdyuudanuz ĩmariidinan: “Waabatanii Stephen dakoopan Moses na'iki Tominkaru dikauda'o ida'an.” 12 Sariapa mishi pidannao to'ora'akan, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ĩto'oran Stephen ati. Udauna'an ĩzaamata'akan naazu na'iki ĩna'aka'akan naazu ipai Jewnao zowaunaanao kanaapu iti. 13 Na'iki na'ia'a naa koshan ĩdyuudan pidannao mariidinan Stephen dau'u kootowapa-kidauzonao kanaapu'u. Kaikapa'a wuru'u pidannao mariidinanuz: “Di'oraz pidana'a, karikaonan da'i udakoopan Tominkaru Dapu, na'iki wakakinaorinaa Moses taanii kidaz wa'ati. 14 Waabatanii ukian, Jesus Nazareth san kaboobi'ian nii Tominkaru Dapu, na'iki upana'adan nii ipai waunao kaduz, Moses taanii kidaz wa'ati wamashaapa-kinaa nii.” 15 Sariapa pidannao, abatapainao, awunuupa'akan Stephen awun baara iti, na'iki ĩtukapan uawun baara kanada, ikodanii angel awun baara.

7

Stephen kakuwaapan Jewnao zowaunaanao ati

1 Sariapa Umanawunu'o Faadaa kian Stephen ati, “Mishi'o kaiwuru'u ĩparadan pudau'u kida'oraz?”

2 Stephen dako'atin ĩparadan kaikapa'a: “Õ'inawuzunao, uabatan nii õparadan õdako iki aizii. Kotua'a naa, Tominkaru umanawunu'oraz manawun aidinauzon wadarun Abraham ati, umashaapan dono'oraz zii Mesopotamia ii. 3 Uruu dono sha'atii ukian Abraham ati, ‘Pumako di'oraz puwiizi di'iki'i, na'iki puwa'aka puiribannao. Õna'akan nii pugaru ba'oran amazada iti.’*

4 “Uruu idi Abraham makon, na'iki uwa'akan pamashaapa-kizi tawuru'u Chaldiannao wiizaitapaniaz. Utuzutinan naa Haran iti, na'ii zii ukawiizitinan, na'ia'a naa udaru mawakauzon. Uruu dauna'an sha'atii Tominkaru dyuudan naa koshan utuzutinan wuru ida'ati'i di'oraz amazada'a unao mashaapa-kiziz naa. 5 Mazan uruu dono aona'o zii sha'atii Tominkaru taan amazada Abraham idiwau nii. Mazan ukowaadan Abraham ati, pataan nii u'ati na'iki ipai udainao ati, wuru'u di'oraz amazada'a. Uruu dono aona'o zii Abraham dani nii.

6 “Ba'oran dono Tominkaru kian u'ati, ‘Pudainao kawiizi-tinpan nii zii ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka. Na'ia'o ni'i naa ĩpoitoruitapa-kao, na'iki tuukia'o nii ĩpataka'utakao atii 400 wunu. 7 Mazan õpataka'utan nii pidannao wuru'u poitoruitapainaouz ĩdyaun. Uruu dauna'an õkodita-kidan nii ipai pudani-daunnao Egypt iki, na'iki ĩwa'atin nii da'ati'i di'oraz amazada ida'ati. Na'a'o ni'i naa pa'an ĩmanawuntapan õgaru,’ kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon u'ati.† 8 Na'iki kaikapa'o koshan Tominkaru kiauzon Abraham ati'i:‡ ‘Õaipan nii pugaru na'iki ipai pudainao daonaioranao choota-kidinan,§ na'iki ipai ĩdainao diina'iti'i, na'apa'o nii pa'idiwaru ĩna'apata-kao. Uruu ida'ana'o nii utukapakidan õpidanannao unao, na'iki mishi uizo'atin õparadan.’* Na'apa'a naa mishi Abraham sha'apatan aimaakan. 8 kamoo udani Isaac shakatan dauna'an, uru'u naa uchootakidanuzu Tominkaru dyuudan kawana'ati. Aizii Isaac dani Jacob, na'apa kapam uchoota-kidanuzu. Aizii Jacob dainao 12 sha'atii daonaioranao, ipai ĩnao na'apa kapam ĩchoota-kao. Ĩnao di'iki'o sha'atii wadarunnao tominan.

9 “Uruu Jacob dainao sha'atii tawuru'u selliauzoz padawu'ichan Joseph Egypt iti poitorui nii ĩkishauzin idi u'ati.† Mazan karikaonan da'i Tominkaru kaminka'utauzon uruu, 10 dikauda'o aimaakan sha'apan an u'ati. Aizii tawuru'u king, Egypt san dapada-kidauzon dono'oraz Joseph pa'ida'ati, Tominkaru tukapa-kida king‡ ati wuru'u

---

* **7:3** Genesis 12:1 † **7:7** Genesis 15:13-14 ‡ **7:8** Tominkaru kiauzon Abraham ati'i: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **7:8** choota-kidinan: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. * **7:8** Genesis 17:10-14 † **7:9** Genesis 37—50 ‡ **7:10** king: ipai pidannao zaamata-kariwai king nii Egypt ii, ĩdakota-kao Pharoah kii.

Joseph, kaimana'o na'iki aitapaaba'o pidan. Sariapa king zaamatan Joseph udaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii ipai Egypt Baara sannao, na'iki awunuutapa'o nii ipai usha'apauz kida.

11 "Udauna'an sha'atii zamazi kaawan ipai Egypt ii aka, na'iki ipai Canaan§ ii aka. Tuukii sha'atii pidannao dopian. Na'iki wadarunnao, tuukii ĩdopian kapam, aona'a naa ĩikodan pawanyukunuu nii. 12 Mazan Jacob abata kaina'a pa'an wanyukunui, zaishi kaduz kida selliapa-kao Egypt ii. Uruu idi Jacob dyuudan paudainao, Joseph tuunizinao toria'anan wanyukunui Egypt iti. 13 Ba'oran dono ĩmakon koshan, uruu u'itamautannaa ĩtoriina'anan na'iti. Uruu dono'o naa sha'atii Joseph kowaadan pa'inawuzunao ati kanom wuru'u paugaruz. Na'iki na'apaini'i naa king abatan Joseph iribannao dau'an. 14-15 Uruu dono'o tawuru'u Joseph dapada-kidauzonuz padaru na'iki ipai pairibannao. 75 uiribannao baokopatinan, ipai ĩmakon Jacob tuma Egypt iti. Na'ia'a naa sha'atii Jacob mawakauzon, na'iki udainao ipai kapam ĩmawakan na'ii. Ĩnao wuru'u wadarunnaouz. 16 Mazan ipai sha'atii ĩdani-daunnao na'akan ĩnanaa kida, da'ati'i wawiizi Shechem ati. Wuru ida'ati'i baaranaiz, Abraham toriauzoniaz Shechem ii, Hamor dainao ai, puraata idi'oraz ukawinipinaatauzon.

17 "Aizii wuru'u kamoo maonapatan dono'o naa, Tominkaru mishia'azoonuz naa paparadan utauzoniaz Abraham ati, uruu dono iriba'ora'a naa utakaan-daunnao Egypt ii. 18 Na'iki na'apain ba'orani'i naa King-tinan Egypt ii, aona'a naa uaitapan Joseph dau'an. 19 Uruu idi udorotan naa pa'antamikita-kinaa nii wadarunnao. Uruu dono'o naa upataka'utan naa ĩdyaun tuukia'o ida'an, udyuudauzonuz ĩkabootan paudainao amazada iti shakatainaouz zii, ĩmawaka kizi.

20 "Uruu dono'o Moses shakatauzonuz, konaunam sodi'o koraidaonaa. Idikinauda'u kauzu sha'atii padaronao taapan na'iki ĩdizapan uruu padapu ii, udauna'an aonaa na'itim naa udiza-kao. 21 Uruu idi ĩkodita-kidan naazu padapu iki, mazan king dani zunaaba ikoda sha'atii wuru'u koraidaonaaz. Uruu idi ozaamatanuzu na'iki odyau-paitanuzu kaiman, na'apa paudani kawan manawun. 22 Kaimanaiman sha'atii ti-ichaanao tominapa-kidan Moses, ukau'an kaiman-daun uaitapan wuru'u Egypt Baara sannao aitapanii kidaz. Na'iki uruu paraaba'o manawun, na'iki uaitapa pasha'apatan pabi'inaaka kida aimaakan.

23 "Bauda'apa kamoo, Moses makon uawunuuta'anan pairibannao Israelitenaouz. Uruu dono uikodani'i naa 40 uwunun. 24 Ukaawan ĩkaudin-kizi iti, utukapa Egypt san ba'iziautapan Israelite. Sariapa Moses kaunaatan wuru'u pairiban ba'izii-kaoaz, uruu idi uba'izia'akan naa Egypt san atii umawakan. 25 Moses itiiman shaa pairibannao aitapan nii Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru kazannaata'o nii ĩdyaun, mazan aonaa ĩdi'itinpan na'apa.

26 "Ba'oran kamoo, Moses tukapan dya'utam Israelitenao mizaataakapan. Sariapa umakon ĩ'idi'iti utiwaan pakaimanaaka-kidan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, 'Uabata õiribannao, aonaa umizaataakapa'ana'a, oo umashaapa'ana'a uiriban atiaaka kaikapa'a.'

27 "Mazan wuru'u ba'iziautapa'oraz pairiban, sariapa ukida'uka'akan Moses na'iki ukian u'ati, 'Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan. 28 Puzowia'azon sha'a õgaru, puzowian kawan Egypt san munumun?'* 29 Moses abatan idi una'apan, sariapa utaria'akan. Uaitapa ba'oran pidannao aitapa'akani'i naa wuru'u uzowiinuz pidan. Sariapa Moses kidoopan Egypt iki, umakon atii Midian iti. Na'ia'a naa umashaapan, tawarai nii, atii umazidan naa na'ii sanaaba tuma. Dya'utam sha'atii ĩdainao daonaioranao.

30 "40 wunu dauna'an sha'atii, angel aidinauzon Moses ati, tikazi maodapan kaza-maka'o ko'ori'o di'iki, mapidantaka'o amazada baara ii, maonapa'oraz midukuo Sinai

§ **7:11** Canaan: uruu dakota-kariwaiz Israel kii. * **7:28** Exodus 2:14

ii. 31 Tuukii sha'atii Moses di'itinpan, utukapan idi kazamaka'o maodapan udaru.
Sariapa umaonapadinan na'iti, utukapa'azoonuzu kaimanaiman. Upu'u uabatan
Naobanai Tominkaru paradan pa'ati. 32 'Õgaru pudarunnao Abraham, Isaac, na'iki
Jacob Tominkarun,' ukian. Tuukii Moses naka-nakaan patarian idi, na'iki aona'a naa
uka'iitan paawunuupa'akan tikazi di'iti.†
33 "Udauna'an Naobanai kian naa Moses ati, 'Puso'ota pudazkida, umanawunu'o
baara'a'o wuru'u pukadishitapanuz, õkaina'an idi da'a'a. 34 Mishi õtukapa na'apam Egypt
Baara sannao pataka'utan õpidanannao udawunu'iti manawun. Õabata ĩdopian tuukii
õ'ati, uruu idi'o õaidinan pu'ati, õkazannaata'azon idi ĩdyaun. Aizii õdyuudan nii pumakon
Egypt iti,' kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon Moses ati."‡
35 Stephen kian koshan ĩ'ati, "Uruu Moses tawuru'u kaminka'uta'azo'oraz pairiban-
nao Israelitenao. Mazan ĩkian sha'atii u'ati, 'Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii
waunao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan.' Mazan paaipan ati Tominkaru
dyuudan Moses kazowautapa'o nii, na'iki kazannaata'o nii ĩdyaun ĩpataka'uta-kao
ai. Tominkaru zaamatan uruu, angel aidinan ida'an u'ati tikazi maodapa'o di'ii.
36 Ukau'an uruu Moses tawuru'u kodita-kida'oraz wadarunnao Egypt iki. Tominkaru
ida'an ma'ozaka sha'atii, Moses sha'apatan pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan
pakodita-kida-kinaa nii ĩdyaun Egypt iki, atii utarauka-kidan paran ĩ'ati, dakota-
kariwaiz Red Sea kii. Na'iki'i naa sha'atii una'akapan ĩdyaun mapidantaka'o amazada
baara an. Usha'apata umanawun kida'o aimaakan na'ii'aka, atii 40 wunu. 37 Uruu
Moses tawuru'u kiauzoz ipai Israelitenao ati kaikapa'a: 'Tominkaru zaamatan nii pidan
unao bii iki prophet nii, na'apa õgaru kawan.'§ 38 Na'iki uruu Moses tuma'o sha'atii
tawuru'u wairibannao Israelite kasaba'ukinauzonuz mapidantaka'o amazada baara
ii. Uruu dono'o sha'atii angel Tominkaru di'iki'o paradauzonuz Moses ati midukuo
Sinai paawa ii. Utaan dono'oraz Moses ati kakinaorii, kaimana'o mashaapa-kinai ni'o,
udobata-kidan ni'o wadarunnao ati, na'iki waunao ati'o kapam. 39 Mazan upu'u aona'a
naa ĩaipan Moses pazowaunaa nii, uruu idi aona'a naa ĩizo'ati'izon uparadan. Mazan
ĩnyukunuu Egypt iti pa'idiwaru, tuukii ĩkiwa'azon powaa iti.
40 "Moses na'ian pu'u zii midukuo Sinai ii Tominkaru tuma, uru'u naa pidannao
kian Aaron ati, 'Putoma'a naa watominkarunnao nii, kazowautapa'o ni'i naa waunao.
Usha'apanum kau'an aonaa waaitapan na'iam naa Moses kodita-kida'oraz waunao
Egypt iki,' ĩkian.* 41 Uruu dono'ora'a naa tawuru'u ĩtomauzonuz patominkarun nii,
ĩtomanuzu na'apa tapi'iza kawan. Udauna'an ĩkawaodan naa kaznizo, pataan ni'i naa
patominkarun ati. Udauna'an ĩkasaba'ukinan naa udazaba an, uruu ĩkonaukiitin-kidan
naa wuru'u patomaniaz patominkarun nii.
42 "Tuukii Tominkaru to'oran ĩ'ati. Uruu idi umarina'ata'akan naa ĩdyaun. Marii
kizi'i naa ĩtoriinpan patominkarunnao ati kida'a naa karikaonan, wuru'u doko ii
kida'oraz, kamoo, kauzu, na'iki wizinao kidaz. Uruu kawana'ati'o tawuru'u Tominkaru
prophetinnao saadauzoniaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadauzonii kianuz:
'Unao Israelitenao,
karikaonan da'i utaan na'iki ukawaodauzon uzainao,
uchi'ikapauzon dono'oraz 40 wunu,
mapidantaka'o amazada ii aka.
Mazan aonaa õgaru ati'o mani da'i tawuru'u ukawaodauzonuz uzainao,
43 soo utominkarun Molech ati'o karikaonan.
Uruu unao na'akapauzonii padapunaa tuma.
Na'iki una'akapauzonii kapam ba'oran utominkarun Rephan,
wizi kawanu'oraz utoman.

† **7:32** Exodus 3:6 ‡ **7:34** Exodus 3:5, 7-8, 10 § **7:37** Deuteronomy 18:15 * **7:40** Exodus 32:1

Ĩnao utomanii kidaz utominkarunnao nii,
ĩnao ati'o karikaonan, tawuru'u utoriinpauzonuz.
Uruu idi õkashaapan nii utarubanao zaamatan unao,
marii kizi ĩna'akan unao munapo, munapo ba'oran amazada iti,
Babylon dawun itinapu.' "†
44 Stephen kian koshan, "Kotua'a naa, wadokozu-daunnao chi'ikapauzon dono'oraz
mapidantaka'o amazada di'ii'aka, ĩna'akapauzonii patuma Tominkaru kakinaori
pakarannaa, padapunaa tuma. Uruu ĩnyukunuitapa-kinaa Tominkaru kaina'an pa-
tuma. Utoma-kao na'apa Tominkaru kowaadauzon kawana'ati'o, na'iki uaida-
kidan kawana'ati'o Moses ati wuru'u ukakinaori pakarannaa dapunaa toma-kaoaz.
45 Kotua'iki uruu dauna'an, Joshua na'akan na'iki ukazowautapan dono'o naa
wadokozu-daunnao, taa-kariwai'i naa sha'atii ĩ'ati Tominkaru kakinaori pakarannaa
padapunaa tuma, ĩdarunnao dobata-kidani'i naa ĩ'ati. Na'iki uruu dono'ora'a naa sha'atii
tawuru'u Tominkaru waatauzonuz pawiizi ai Gentilenao. Uruu amazada'a naa sha'atii
wadarunnao zaamata pawiizi nii. Na'iki na'iti'i naa ĩna'akauzon Tominkaru kakinaori
pakarannaa, padapunaa tuma. Na'ia'a naa sha'atii utaapa-kao atii David king-tinan
di'iti. 46 Kaiman sha'atii Tominkaru nyukunuu David ati, na'iki uruu pishauzoz
Tominkaru, uaipan patoman kabaun u'ati, Israelitenao Tominkarunuz. 47 Mazan David
dani, Solomon ati'i naa pa'an Tominkaru toma-kidauzon padapu nii.
48 "Mazan waaitapa, aonaa Tominkaru umanawunu'oraz mashaapan kabaun pidan
tomanii nazo'o. Kaikapa sha'atii tawuru'u prophet saadanii kian:
49 'Aokazi, uruu õnaobanai-tinapa-kizi tabanaa.
Aizii imi'i baara, uruu õsaabatapa-kizi karikaonan õkidiba.
Sha'apa'oram nii mooko kabaun putoma õ'ati?'
Naobanai kian.
'Turuu mooko puaitapan putoman kabaun õsookapa-kizi nii?
50 Aonaa mooko õtomanii mani õka'u idi
ipai wuru'u aimaakan kidaz?' "‡
51 Udauna'an Stephen kian koshan kootowapa-kidauzonao pidannao ati, "Mishi
unao dadara unyukunuu. Aonaa umishida'azon Tominkaru, na'iki aonaa uabata'azon
uparadan. Na'iki tuukii udikintapan Kaimana'o Doronaa, na'apa manawun unao,
udarunnao kawan. 52 Ĩnao ipai ĩantamikitan Tominkaru prophetinnao. Atii ĩzowiauzo nii
wunaou'u kowaadapauzonaouz Tominkaru dyuuda'azon dau'an Kaimana'o Papoitoru.
Udyuuda'a naa mishi wuru'u papoitoruz, uru'u naa tawuru'u unao zaamata-kidaniaz
na'iki uzowii-kidaniaz. 53 Unao ati'o padamata ipai kakinaorii taa-kao, tawuru'u
Tominkaru dyuudauzoniaz angelnao kowaada-kidan udokozu-daunnao ati. Mazan
upu'u aonaa uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz," ukian.

Stephen zowii-kao

54 Ĩabatan idi Stephen paradan na'apa, tuukii ĩto'ora'akan u'ati na'iki ĩkuzowan pau-
dako. 55 Mazan ma'ozaka Stephen nyukunuu Kaimana'o Doronaa aipan ati. Uawunuu-
pan doko iti aokazi iti, utukapa kanada Tominkaru umanawunun kanadapan na'ii,
na'iki utukapa Jesus kadishitapan Tominkaru diwa'ora antanapu. 56 Uru'u naa ukian
kootowapa-kidauzonao pidannao ati, "Utukapa! Aokazi da'atinan, na'iki õtukapa Daon-
aiora Aokazi Iki'o§ kadishitapan Tominkaru diwa'ora antanapu."
57 Sariapa kootowapa-kidauzonao pidannao kadakoina'akan, ĩtaratan pakinao kida
uparadan ai. Na'iki ĩzaamata'akan naa uruu. 58 Udauna'an ĩkozoota'akan naa uruu wiizai
dawun iti. Na'ia'a naa ĩnaraka'akan naa pashooton kida. Kaina'a pidan, Saul kia'o u'uu.

† **7:43** Amos 5:25-27 ‡ **7:50** Isaiah 66:1-2 § **7:56** Daonaiora Aokazi Iki'o: Na'apa'o Jesus kiauzon padau'an. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu masha'apannaada-kinao ida'a.

Uruu ati'i naa ĩawunuutapa-kidan pashooton kida. Na'ia'a naa ĩboowautapan Stephen kuba idi, aonaa masakauda'u mani.

59 Mazan upu'u Stephen toriinpan. Ukian, “Õnaobanaa Jesus, puzaamata õdoronaa.”
60 Udauna'an ukodoru'ukan na'iki uparadan diiwa'o ida'an. “Õnaobanaa, mana'a pu-
pataka'uta'ana'a ĩdyaun pa'oian dikin ii,” ukian. Uru'u naa mazan umawaka'akan naa.

8

1 Kaiman Saul ati Stephen zowii-kao.

Saul pataka'utan mishidainao

Stephen zowii-kao dauna'an, powa'a zii manawun mishidainao pataka'uta-kao Jerusalem ii. Uruu idi mishidainao kidoopaabi'iinan Judea Baara iti kida, na'iki Samaria Baara iti kida. Mazan apostlenao aonaa ĩkidoopan pa'an. Ĩna'ian zii Jerusalem ii.
2 Kaina'a pidannao na'ii mishidainao Tominkaru. Tuukii ĩnyukunuu kasha'oran Stephen zowii-kao idi. Udauna'an ĩdidan naazu, na'iki ĩmuraan uruu tuukii. 3 Mazan Saul, tuukii uaipan pamainaabatan mishidainao. Uruu idi umakon ĩdapu kawana'ati kida. Uikodan dono mishidainao, daonaioranao na'iki zunnao, ukozootan nii ĩdyaun padapu iki, na'iki utaraa-kidan ni'i naa ĩdyaun.

Philip kakuwaapatinan daua'o Samaria ii aka

4 Aizii mishidainao wuru'u kidoopainaouz Jerusalem iki, ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati pamakopa-kizi kawana'ati. 5 Aizii Philip, umakon donoi Samaria iti, na'ii'aka'a naa ukowaadapan Kaimana'o Kuwai pidannao ati Christ* dau'u. 6 Iriba da'i pidannao kasaba'ukinan, na'iki tuukii ĩabata'azon Philip kuwaa kaimanaiman. Usha'apanum kau'an ĩtukapan idi Philip sha'apatan iriba umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatauzon. 7 Iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao di'iki. Na'iki diiwa ĩkadakoinan wuru'u ĩkoditanuz pidannao di'iki. Na'iki iriba uchi'ika-kidan pidannao machi'ika-kainao na'iki tokooza'uupainao. 8 Uruu dono tuukii pidannao konaukian na'ii.

9 Aizii Samaria ii kaina'a marunao, Simon kia'o u'uu. Kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pamarunaowiinpan ida'an. Na'iki uruu tuukia'o u'atadinpan na'iki udakotinpan aitapa'o pidan nii. 10 Ipai pidannao Samaria ii, waranuitapa-kariwainao, na'iki umanawun-tinpainao, tuukii ĩmishidan Simon. Uruu idi ĩkian udau'an, “Tominkaru di'iki'o uikodan wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-kinai.”
11 Tuukii ĩmishidan marunao, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-kidan pidannao pasha'apaapanii kida aimaakan dau'u pamarunaowiinpan ida'an.

12 Aizii Philip, ukowaadapan idi'i naa ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki Jesus uruu mishi'o Christ. Uruu idi zunnao na'iki daonaioranao mishidan Philip kuwaa, na'iki ĩchikaawununinan naa. 13 Aizii Simon, umishida Philip kuwaa, uruu idi uchikaawununinan naa kapam. Uruu dauna'an karikaonan umakon na'iki uchi'ikapan Philip dawu'ati. Na'iki tuukii udi'itinpan, utukapan idi na'apam Philip sha'apatan umanawun kida'o aimaakan.

Kaimana'o Doronaa morotinan Samaria Baara sannao

14 Aizii apostlenao Jerusalem iainao abata'a naa wuru'u Samaria Baara sannao mishidanuz Tominkaru Paradan, uruu idi ĩdyuudan Peter na'iki John ĩ'idi'iti. 15 Ĩkaawan dauna'an, uru'u naa Peter na'iki John toriinapa-kidan mishidainao Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa morotin kizi ĩdyaun. 16 Usha'apanum kau'an Philip chikaawununi'i naa ĩdyaun, ĩmishidan idi Naobanai Jesus, mazan aonaa zii Kaimana'o

* **8:5** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Doronaa nii ĩ'ida'a. 17 Uru'u naa Peter na'iki John muudan paka'u ipai wunao ida'ati'i
mishidainaouz, sariapa Kaimana'o Doronaa morotinan ipai ĩdyaun.

Simon toria'azon ma'ozaka-kinai

18 Aizii Simon, wuru'u marunao-tinpauzoz, udi'itapan wuru'u Kaimana'o Doronaa
morotinanuz mishidainao, apostlenao muudan ida'an paka'u ĩ'ida'a. Sariapa utaa'azon
puraata apostlenao ati. 19 Ukian ĩ'ati, "Utaa kapam õ'ati wuru'u ma'ozaka-kinaiz, na'apa
kizi kapam Kaimana'o Doronaa morotinan ipai õpishatanii pidannao."
20 Mazan Peter kian u'ati, "Marii Tominkaru mainaabatan pupuraatan putuma.
Pu'itiiman toriauzo-kariwai puraata ida'an wuru'u ma'ozaka-kinai, mawinipinaa-
daunu'oraz Tominkaru taan? 21 Aonaa turuu pukaudinan watuma Tominkaru paradan
dau'u. Usha'apanum kau'an Tominkaru aitapa punyukunuu, uaitapa pudi'itinpan
pana'iti karikaonan. 22 Ukau'an pumarina'ata'a naa wuru'u pudi'itinapanuz oia'o
dau'u, putoriinapa na'iki pupishaa Tominkaru, panaadon uso'otan nii wuru'u oia'oraz
na'iki dikauda'oraz aimaakan pudi'itapan. 23 Usha'apanum kau'an õtukapa tuukii
manawun pukishauzin waunao ati, na'iki tuukii manawun pusha'apata'azon oia'o,
oia'o zaamatapan idi pugaru kaimanaiman," ukian.
24 Sariapa Simon kian ĩ'ati, "Õaiapa utoriinpan Naobanai ati õdau'an, aonaa kizi
dikauda'o aimaakan sha'apan õ'ati, pukian kawan."
25 Aizii Peter na'iki John ipaian dauna'an pakowaadapan ipai paabatanii, na'iki
patukapanii kida Naobanai Jesus sha'apaapauzon, na'iki ĩkowaadapan dauna'an up-
aradan kida, ĩkiwan naa Jerusalem iti. Mazan pakiwapa-kizi an ĩkowaadapaanan naa
Kaimana'o Kuwai pidannao ati, iriba wiizainao kawana'ati, Samaria ii aka kida'oraz.

Philip na'iki Ethiopia san daua'o

26 Bauda'apa kamoo, angel, Tominkaru di'iki'o, kian Philip ati, "Pumako Jerusalem
iki'o dunapo di'iti, Gaza iti'oraz mako'oraz mapidantaka'o amazada an." 27 Sariapa
Philip minziiwan na'iki umakon naa padyuuda-kizinao iti.
Kaina'a umanawunu'o Ethiopia san, ukiwapaanan patararan ida'an padapu iti. Uruu
taapa'o Ethiopia ia'o naobanaiaba puraatan.† Umakonkan Jerusalem ii, uchoochi-
ipankan Jewnao tuma. 28 Pakiwapaanan pu'u, uaitaapaanan kaarita ida'a kotua'o
kuwai prophet Isaiah saadan.
29 Aizii Philip kaawan naa dunapo iti, padyuuda-kizinao iti. Na'ii Kaimana'o Doronaa
kian u'ati, "Pumaonapadin kindi'ia'oraz tarara di'iti'i, pumako kizi udaawata."
30 Uru'u naa Philip mako'okan naa kadimana'o ida'an. Ukaawan tarara di'iti, uabatan
Ethiopia san aitaapan wuru'u prophet Isaiah saadaniaz. Sariapa Philip pishaanuzu.
Ukian u'ati, "Puaitapanii na'apa'oram dau'ati'o wuru'u puaitaapaananiazu?"
31 Sariapa ukian u'ati, "Aonaa õaitapan. Õaitapa mani soo pidan kowaadan an
kaimanaiman õ'ati." Udauna'an udapadan naa Philip, upaidin kizi patuma patararan
zo'ati. Uruu idi Philip zaidan na'iki usakanata'akan naa udazaba'a. 32 Aizii wuru'u
saada-kariwaiz Tominkaru paradan uaitaapaananiaz kaikapa'ora'a:

"Una'aka-kao na'apa kaznizo na'aka-kao kawanu'o
pazowia'azoo-kizinao iti.
Pidan sokozoan dono kaznizo dani, aona'o nii uzaadan,
na'apa'o uruu kapam.
Pidannao sha'apatan pu'u uruu, aona'o nii na'apam ukian.
33 Tuukii ĩba'azootin-kidanuzu.
Na'iki aonaa ukootowapa-kida-kao sakitapa'o ida'an.
Uruu dauna'an uzowii-kao.

† **8:27** Ethiopia ii, udaru'o naobanaiaba oo Queen, odakota-kao Candace kii.

Ukau'an aonaa uwa'akan paudani oo pawadaun da'a'a imi'i baara'a."
34 Udauna'an Ethiopia san pishaan naa Philip, "Turuu mani pukowaadan õ'ati kanom
daua'o wuru'u prophet Isaiah saadaniaz? Padaua'o oo ba'oran daua'o?" 35 Uru'u naa
Philip kowaadan u'ati Tominkaru paradan saadinpa'oraz, na'iki ukowaadan naa u'ati
Kaimana'o Kuwai, Jesus daua'oraz.
36 Ĩmakopaanan pu'u dunapota tarara ida'an, ĩkaawan wunu di'iti. Sariapa Ethiopia
san kian Philip ati, "Di'i naa wunu aizi'i. Turuu mani puchikaawunuuan naa õgaru?"
37 [Philip kian u'ati, "Turuu, mazan soo pumishidan an tuukii." Sariapa ukian Philip
ati, "Õmishida Jesus Christ, uruu Tominkaru dani."]‡ 38 Uru'u naa umashaadin-kidan
patararan wunu danoma'a. Udauna'an ĩtoka'akan naa tarara di'iki ĩmako'okan naa
wunu baoko iti. Na'ia'a naa Philip chikaawunuuan naazu. 39 Ĩmaaratinan dauna'an
wunu baoko iki, masha'apakiaka Tominkaru Doronaa na'aka'akan naa Philip ba'oran
wiizai iti. Aona'a naa Ethiopia san tukapan Philip powa'a. Pamatukapakan pu'azu,
upu'u udobatan konaukii.
40 Masha'apakiaka Philip kaawa'akan naa Azotus§ iti. Na'iki'i naa udobatan Cae-
sarea iti. Umakopaanan pu'u na'iti, ukowaadapaanan Kaimana'o Kuwai ipai wiizai
kawana'ati.

9

Jesus zaamatan Saul
(Acts 22:6-16; 26:12-18)

1 Aizii Saul pakawan zii udakotautan pazowian wuru'u mishidapainaouz Jesus.
Uruu idi umakon Umanawunu'o Faadaa di'iti. 2 Ukian u'ati, "Õmako'ozon Damascus
iti õdorota'anan pidannao wuru'u da'anainaouz 'Jesus Kaduz'. Uruu idi õaipan us-
aadan kaarita õna'akan nii synagogue kawana'ati kida, Jewnao naobanaanao di'iti,
ĩkaminka'uta kizi õzaamatan ipai daonaioranao na'iki zunnao, wuru'u Jesus pidanan-
naouz, õna'aka kizi ĩdyaun da'ati'i Jerusalem ati, na'a kizi ĩtaraa-kao."
3 Aizii Saul makon naa Damascus iti, una'aka'a naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita.
Mazan umakopaanan pu'u zii na'iti, na'iki umaonapatapaanan pu'a'a naa kapam,
masha'apakiaka aimaakan kanada'akan aokazi iki. Ipai amazada kanada'akan Saul
dazaba an kida. 4 Sariapa Saul waota'akan imi'i baara iti, na'iki uabata parada-karu
kian pa'ati, "Saul, Saul, kandii nii pupataka'utan õgaru?"
5 Sariapa Saul dako'atinuzu. Ukian, "Õnaobanaa, kanom dii pugaru?"
Sariapa parada-karu kian u'ati, "Õgaru Jesus, õgaru wuru'u pupataka'utaniaz. 6 Aizii
pukadishita, pumako'o naa wuru donoi di'iti'i, pumako-kiziz. Na'ia'o nii õpoitoru
kowaadan pu'ati kanom pusha'apatan nii."
7 Daonaioranao makopainaouz Saul tuma, na'a ĩkadishitapan, aonaa ĩka'iita'akan
paparadan, ĩabata wuru'u parada-karuz, mazan aonaa kanom ĩtukapan. 8 Udauna'an
Saul kadishita'akan naa imi'i baara iki. Uda'ata'akan padamata paawun, mazan aona'a
naa utukapa'akan amazada. Udauna'an uminauda'unao ka'utan naazu, atii ĩkaawan
Damascus iti. 9 Idikinauda'u kamoo u'ishaawununkan, na'iki aonaa uaroopan, na'iki
aonaa kanom utuzan kapam.
10 Na'ii Damascus ii kaina'a mishidapa'o Jesus, u'uu Ananias. Uruu dono Naobanai
Jesus aida-kidinan na'iki uparadan u'ati, kaikapa'a: "Ananias."
"Di'i õgaru'u, õNaobanaa," ukian.
11 Naobanai kian koshan u'ati, "Aizii puminziiwa, pumako kizi Judas dapu iti. Kaina'a
udapu tawuru di'ia'a dunapo dakota-kariwaiz 'Sakitapa'o Dunapo,' kii. Pukaawan
dono na'iti, pupishaa pa'i Saul dau'an, Tarsus sanaz. Kai'oraz, utoriinpan õ'ati.

‡ **8:37** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. § **8:40** Azotus: ba'oran u'uu Ashdod kii.

12 Õtukapa-kidani'i naa daonaiora u'ati, u'uu Ananias. Utukapa ukaawan pa'ida'ati, na'iki
upishatanuz utukapa kizi koshan."
13 Sariapa Ananias kian, "Õnaobanaa, iriba'o pidannao kowaadautan aimaakan uruu
daonaiora dau'u, ĩkowaada na'apam upataka'utan tuukii pupidanannao Jerusalem ii.
14 Na'iki ĩkowaadan wuru'u ukaawanuz da'ati'i Damascus ati, uzaamata'anan ipai pi-
dannao naobanaitapainaouz pugaru. Na'iki kaina'a una'akapan kaarita faadaanao
zowaunaanao saadanii u'ati uzaamata-kinaa nii wuru'u mishidainaouz pugaru."
15 Sariapa Naobanai kian, "Pumako upu'u u'idi'iti, usha'apanum kau'an õzaamatani'i
naa uruu õpoitoru nii. Õdyuudan nii ukakuwaapan õdau'u Gentilenao ati, na'iki
ĩzowaunaanao ati, na'iki Israelitenao ati kapam. 16 Na'iki õkowaadan nii u'ati tuukia'o nii
pidannao pataka'utan uruu õdau'an," ukian.
17 Uruu idi sariapa Ananias makon Saul mashaapa-kizi iti. Umorotan dauna'an
kabaun nazo iti, sariapa umako'okan Saul di'iti, na'iki upishata'akan naazu, na'iki
ukian u'ati, "Õ'inawuzu Saul. Wanaobanaa dyuudanii õgaru pu'ida'ati. Uruu Jesus, aida-
kidina'oraz pu'ati, puwa'atipaanan dono'oraz da'ati'i. Uruu wuru'u dyuuda'oraz õgaru
pu'ida'ati, kaiman kizi putukapan koshan da'i, na'iki Kaimana'o Doronaa ma'ozakada
kizi pugaru." 18 Sariapa aimaakan kopau mada kawan kida'o waowa'akan Saul
awun di'iki. Uruu dauna'an, kaimana'a naa utukapa'akan koshan. Udauna'an
ukadishita'akan naa, na'iki uchikaawunuu-kaoa'a naa. 19 Saul nikan dauna'an
pawanyukunuu, sariapa uma'ozaka'akan powaa iti.

Saul na'ian zii Damascus Ii

Saul na'ian zii mishidainao tuma Damascus ii. 20 Uruu dono umorotan syna-
gogue kida di'iti. Na'ii ukakuwaapan Jesus dau'u. Ukowaadan mishi'o wuru'u
Jesus, Tominkaru Dani uruu. 21 Ipai abatainaouz Saul paradan, tuukii ĩdi'itinpan
ukuwaa dau'u. Ĩkian pa'atiaaka kida, "Aonaa uruu mani mooko tawuru'u zowiipauzoz
Jerusalem iainao pidannao zaamatinpainao kidaz Jesus di'iti? Aizii ukowaada-kao
wuru'u ukaawanuz da'ati'i, uzaamata'anan mishidainao, na'iki uaipan pana'akan
ĩdyaun dodotinapa kida Jerusalem iti, faadaanao zowaunaanao di'iti," ĩkian. 22 Mazan
ma'ozaka manawun Saul kakuwaapan, aonaa Jewnao wuru'u Damascus sannaouz
aitapan na'apam pakian u'ati. Usha'apanum kau'an kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati
mishi'o wuru'u Jesus uruu Christ.*
23 Uruu dauna'an Jewnao zowaunaanao baokopatinan naa, uruu ĩaipan naa pa-
zowia'akan Saul. 24 Uruu idi ĩzaudapanuzu ipai donoi awautapa-kinao paniinomizinaa
kawana'ati, aiwaka'an na'iki wakanadan pu'u. Mazan kowaada-kao u'ati wuru'u
ĩzaudapanuz uruu. 25 Bauda'apa maruta'o, pidannao mishidainaouz Saul kuwaa, ĩpaidan
uruu udaru'o dazowan zo'iti, udauna'an ĩkodita-kidanuzu, donoi awautapa-kinao kud-
uan shaawata. Ĩtoka-kidanuzu atii imi'i baara iti, uruu na'apa ukidoopan patarubanao
ai.

Saul kaawan Jerusalem Iti

26 Aizii Saul kaawan dono'o naa Jerusalem iti, uaipan naa padamata pabaokopatinan
wunao bii iti'i mishidainaouz Jesus, mazan tuukii ĩtarian u'ai. Aonaa ĩmishidan wuru'u
umishidanuz naa Jesus. 27 Udauna'an Barnabas na'akan naazu apostlenao di'iti, na'iki
ukowaadan naa ĩ'ati na'apam Naobanai Jesus aidinan na'iki uparadan kapam Saul ati
dunapo ii. Na'iki ukowaadan kapam ĩ'ati na'apam Saul kakuwaapan ma'ozaka Jesus
dau'u Damascus ii. 28 Uruu dauna'an zii ĩkashaapan Saul baokopatinan patuma. Na'iki
karikaonanu'u naa ukakuwaapatinan ma'ozaka Jesus dau'u pidannao ati Jerusalem
ii. 29 Na'ia'a naa koshan ukashadaakapan Jewnao tuma, wuru'u paradaniita'oraz naa

* **9:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.

Greeknao paradan. Sariapa ĩto'oran u'ati, na'iki ĩaipan naa pazowia'akanuzu. 30 Mazan mishidainao aitapa'aka'a naa wuru'u ĩzowia'azoonuz Saul, sariapa ĩna'akanuzu Caesarea iti, na'iki'i naa ĩdyuudan naazu pawiizi Tarsus iti, kanawa ida'an.

31 Uruu dauna'an kaimana'a naa na'iki konaukia'a naa mishidainao mashaapan, wuru'u Judea Baara ii aka kidainaouz, na'iki Galilee Baara ii aka kidainaouz, na'iki Samaria Baara ii aka kidainaouz. Aona'a naa kanom pataka'utan ĩdyaun. Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun, powa'a zii ĩma'ozakadinan, na'iki powa'a zii mishidainao Jesus iribainan, na'iki aona'a naa powa'a ĩsha'apata'azon dikauda kida'o aimaakan panaobanaitan idi'i naa Jesus.

Peter makon daua'o Lydda iti, na'iki Joppa Iti

32 Peter chi'ikapan na'iki umorowautapan ipai wiizai kawana'ati. Aizii ukaawan dono'o naa Lydda iti, na'ii umorowautapan mishidainao di'ii. 33 Na'ii uikodan daonaiora machi'ikaka'o, u'uu Aeneas. Wuru'u pidanaz aona'o uzikadinan pada'awupakizi baara di'iki, 8 wunu. 34 Peter kian u'ati, “Aeneas, Jesus Christ chi'ika-kidan nii pugaru. Pukadishita, pusaabaa wuru'u puda'awupa-kizi baaraz.” Sariapa mishi Aeneas kadishita'akan. 35 Iriba pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz Lydda ii, na'iki ipai wuru'u Sharon Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan tukapan wuru'u machi'ikaka'o pidan chi'ika-kida-kaoaz. Uruu idi tuukii ĩmishidan, na'iki ĩzaamatan naa kapam Jesus panaobanaa nii.

36 Uruu dono kaina'a zun mashaapa'o Joppa ii. Oroo mishidapa'o Jesus; o'uu Tabitha, Dorcas kia'o kaiwuru'u Greek paradan ida'an. Karikaonan da'i okaminka'utauzon na'iki okamunanuuzon ipai mapuraatanu'o pidannao ati. 37 Na'apaini'i naa okarinaan tuukii, atii omawakan. Onanaa chikaanaa-kao dauna'an, omuuda-kaoa'a naa doko'o ii, paranka baara-tinpa'o, kabaun nazo ii. 38 Maonapa'o wuru'u wiizai Lydda, Joppa iti. Uruu idi mishidainao Joppa sannaouz abatan kaina'a Peter Lydda ii. Sariapa ĩdyuudan dya'utam daonaioranao dapada'anan Peter. Ĩkaawan u'idi'iti, ĩkian u'ati, “Kadiman, pumako watuma Joppa iti.”

39 Sariapa Peter minziiwa'akan, na'iki umako'okan naa ĩtuma. Ukaawan naa ĩ'idi'iti, sariapa ĩmorota-kidanuzu doko ia'o kabaun nazo iti, mawakaiba nanaa muuda-kizinao iti. Iriba zunnao, mawakainao kida'a naa ĩdaiarunao kasaba'uinan Peter dazaba an, ĩzaadan u'ati na'iki ĩtukapa-kidan u'ati ipai kamicha kida, wuru'u Dorcas kanoonii kidaz paziwun dono'oraz zii. 40 Udauna'an Peter dyuudan ipai pidannao koditan mawakaiba muuda-kizinao nazo iki. Ĩkoditan dauna'an, sariapa ukodoru'ukan na'iki utoriinpa'akan naa Tominkaru ati. Udauna'an ukian mawakaiba ati, “Tabitha, pukadishita!” Sariapa oda'ata'akan paawun, na'iki otukapa Peter. Uruu idi osakanata'akan naa. 41 Peter zaamatan oka'u, na'iki ukadishita-kidanuzo. Udauna'an umorota-kidan naa powa'a ati ipai mishidainao, na'iki mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Ĩkaawan na'iti, ĩtukapa oroo kakupa'a naa.

42 Uruu dono ipai pidannao mashaapainao Joppa ii abatan kuwai Tabitha kakuda-kao dau'u. Uruu idi iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus. 43 Uruu dauna'an iriba kamoo Peter na'ian zii Joppa ii, Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida.

10

Peter na'iki Cornelius

1 Kaina'a daonaiora mashaapauzo Caesarea ii, u'uu Cornelius. Uruu Rome soldyaannao zowaunaa, Italy ikiinaouz. 2 Wuru'u Cornelius aonaa Jew mani, mazan upu'u zii uruu, na'iki udapu ainao, na'iki ipai uiribannao kida, Tominkaru-tapauzonao pa'idiwaru, na'iki ipai ĩsha'apatinauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Karikaonan

ukaminka'utauzon kapam pataka'utinainao kida Jewnao. Na'iki karikaonan utoriinpauzon Tominkaru ati.
3 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Tominkaru tukapa-kidan pa'angelin Cornelius ati. Kaimanaiman Cornelius tukapanuz. Angel kian u'ati, "Cornelius!"
4 Sariapa uawunuupa'akan angel di'iti, patarian bii'i. Ukian u'ati, "Kanom puaipan õ'ai, õnaobanaa?"
Angel kian u'ati, "Tuukii Tominkaru naudapan putoriinpauzon pa'ati, na'iki utukapa na'apam pukaminka'utauzon pataka'utinainao. Uruu ida'an putukapa-kidan mishi putaainan u'ati. 5 Aizii pudyuuda pa'i pidannao Joppa iti ĩdapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'oraz u'uu. 6 Kaina'a uruu tawarai nii Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida. Maonapa'o udapu paran danoma ii."
7 Angel mako'okan dauna'an, uru'u naa Cornelius dapada'akan dya'utam papoitorunao na'iki bauda'apa soldyaa karikaonanu'oraz ukaudinauzon utuma, na'iki uruu Tominkaru-tapauzo kapam. 8 Ukowaada ĩ'ati ipai aimaakan patukapaniaz aidinan. Udauna'an udyuuda'akan naa ĩdyaun Joppa iti.
9 Atii ba'oran kamoo ĩmaonapatapaanan naa Joppa iti. Upu'u Peter zaidan kabaun paawa iti, utoriinpa'anan Tominkaru ati. Na'apain sakitapa kamo'ora'a naa wuru'u. 10 Uruu idi uabatan pazamazi'i naa. Mazan Simon poitorunao, ĩwarakinpan zii. Aizii Peter toriinpan pu'a'a naa, masha'apakiaka Tominkaru aida-kidan aimaakan u'ati. 11 Peter tukapan aokazi da'atinan na'iki aimaakan wa'atin imi'i baara ati aokazi iki, na'apa kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-kao kawanu'o padanoma tokon iki kida. 12 Wuru'u kamicha madanaa zo'o, Peter tukapan pabi'inaaka'o aimaakan, uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ĩchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao. 13 Sariapa parada-karu kian u'ati, "Peter! Aushaa puzowii punikan nii."
14 Peter kian, "Aonaa turuu, õNaobanaa. Aonaa na'apainim zii õnikauzon ĩnao kaduz aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao kakinaorinaa taapadan wanikan."*
15 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian u'ati, "Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u õgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki õtomaniaz naa kaimana'o nii." 16 Idikinau parada-karu na'apan u'ati. Udauna'an ukiwa-kida'akakaoa'a naa aokazi iti.
17 Aizii Peter di'itinpan tuukii, uaitapa'azon kanom manawun wuru'u tukapa-kidakariwaiz pa'ati. Udi'itinpan pu'u zii kabaun zowau ii, upu'a'a naa Cornelius dyuudaniinao pidannao pishautan naa na'iam Simon dapu, atii ĩkaawan kabaun kororannaa paniinomizinaa ati. 18 "Tosh," ĩkian. "Kaina'a tawarai da'a'a, Simon Peter kia'o u'uu?"
19 Peter pakawan zii utiwaan paaitapan kanom manawun wuru'u aimaakan aidakida-kariwaiz pa'ati. Sariapa Kaimana'o Doronaa kian u'ati, "Puabata, kaina'a idikinauda'u daonaioranao kaida'a'a ĩdawatapan pugaru. 20 Putoka, putukapa'an kizi ĩdyaun, na'iki pumako pa'i ĩtuma, mana'a putaria'ana'a. Õgaru wuru'u dyuuda'oraz ĩdyaun."
21 Uruu idi Peter toka'akan naa, sariapa utukapan daonaioranao na'iki ukian ĩ'ati, "Õgaru wuru'u unao dawatapaniaz. Na'apa'oram ukuwaa wuru'u uwa'atinuz?"
22 Ĩkian u'ati, "Wanaobanaa Cornelius, soldyaanao zowaunaaz, dyuudan waunao pu'ida'ati. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o Tominkaru. Uruu aonaa Jew mani padamata, mazan ipai Jewnao naudapan uruu. Tominkaru dyuudan pa'angelin u'ida'ati na'iki udyuudan udapada-kidan pugaru padapu iti, uabata kizi pukuwaa," ĩkian. 23 Udauna'an Peter morota-kidan naa ĩdyaun. Bauda'apa maruta'o ĩda'awu'ukan na'ii.
Ba'oran kamoo Peter minziiwan, na'iki umako'okan naa Caesarea iti Cornelius poitorunao tuma. Na'iki pabi'i kida mishidainao Joppa sannaouz mako kapam ĩtuma.

* **10:14** Leviticus 11:1-23

24 Ba'oran kamoo ĩkaawan naa Caesarea iti. Aizii Cornelius, uzaudapani'i naa ĩdyaun.
Kaina'a'a naa uiribannao, na'iki upaonarunao, udapadaniinao padapu ati. 25 Peter
kaawan dono'o naa, sariapa Cornelius ikodapanuzu, udawukan na'iki ukodoru'ukan
ukanaapu iti. 26 Mazan Peter kadishita-kidanuzu. Ukian u'ati, "Õgaru, soo pidan
karikaonan na'apa'o pugaru kawan." 27 Upu'a'a naa Peter morotan udawu'ati kabaun
nazo iti, pakadakotinaanan pu'u utuma. Na'ia'a naa utukapa iriba pidannao baokopat-
inpan. 28 Sariapa ukian ĩ'ati, "Ipai unao, uaitapanii waunao Jewnao kaduz, aonaa
wakakinaorinaa kashaapan wamorowautan oo wabaokopatinan unao Gentilenao bii
iti. Mazan kaimanaiman Tominkaru kainaabatan õ'ati, aonaa kizi õdakoopan oo õdakotan
sha'apa'oram pidan dikauda'o nii. 29 Aizii di'i pudapada-kidan õgaru, sariapa õnyukunuu
na'apa'akan, minziiwa õwa'atin pugaru ida'ati. Aizii Cornelius, pukowaada'a naa
kanom ni'o pudapada-kidan õgaru da'ati'i."

30 Cornelius kian u'ati, "Kotu'iki'i donoiman kaikapaimana'a, õtoriinpan õdapu
nazo ii Tominkaru ati. Masha'apakiaka daonaiora kadishitan õkanaapu'u, wizi'i'o
ukamichan. 31 Ukian õ'ati. 'Cornelius! Ipai Tominkaru abatan puparadan putoriin-
pauzon kawana'ati, na'iki utukapa na'apam pukamunanuuzon pataka'utinainao ati.
32 Pudyuuda pa'i pupoitorunao Joppa iti ĩdapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'o u'uu.
Kaina'a uruu tawarai nii Simon wuzadapauzoz madai dapu ii, maonapa'o udapu paran
danoma ii,' ukian. 33 Uruu idi kadiman õdapada-kidan pugaru. Kaiman manawun wa'ati
puwa'atin da'ati'i. Ukau'an ipai waunao di'i, wazaudapan naa pugaru Tominkaru awun
za'a. Waabata'azon ipai na'apa'oram kuwai kida, wuru'u waNaobanaa dyuudaniaz
pukowaadan wa'ati."

Peter kakuwaapan naa

34 Peter kian ĩ'ati, "Aizii õaitapa'aka'a naa, aonaa Tominkaru mana'idiipan
sha'apa'oram kaduz pidan, umarainapa ipai pidannao patumaaka. 35 Uzaamata
sha'apa'oram kaduz pidan, ĩizo'atin idi uruu, na'iki ĩmashaapan idi kaiman uaipan
kawana'ati. 36 Unao, uaitapani'i naa kuwai tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz
waunao Israelitenao ati. Kaimana'o Kuwai, pidannao ikoda-kinaa ni'o kaimanaaka-
karu Tominkaru tuma, Jesus Christ ida'an, dyuuda-kariwaiz ipai pidannao naobanaa
nii.

37 "Unao, uaitapani'i naa ipai aimaakan Jesus sha'apatanii waunao Jewnao wiizi
Israel Baara an. Usakadinan Galilee Baara iki, John kakinaopan dauna'an pidannao
ĩtanawatin kizi pa'oian ai na'iki ĩchikaawununin kizi. 38 Uabatani'i naa na'apam Tominkaru
taan Jesus Nazareth san ati Kaimana'o Doronaa na'iki ma'ozaka-karu. Uruu ida'an
ma'ozaka ukaudinan, usha'apata kaiman kida'o aimaakan, ukakuda ipai karinainao
pidannao. Aizii wuru'u Satan zaamatapaniinaouz, na'iki uantamikitaniinao kidaz, ipai
ukakudan ĩdyaun, Tominkaru kaina'an idi utuma. 39 Waunao apostlenao, watukapanii
ipai aimaakan wuru'u usha'apatanii kidaz ipai Jewnao wiizi Jerusalem ii aka na'iki
ba'oran ĩwiizi kida di'ii'aka. Jewnao tukapanii padamata usha'apatan na'apa kida'o
aimaakan, mazan upu'u ĩtaukanuzu cross di'iti, atii ĩzowianuzu. 40 Mazan Tominkaru
kadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki, idikinauda'utan kamoo ida'a. Na'iki utukapa-
kida uruu pabi'i kida pidannao ati. 41 Aonaa ipai pidannao ati mani, soo wunao
ati'i uzaamataniinaouznaa kakuwaapatina'o nii pasha'apatanii kida dau'u. Ukau'an
waunao watukapanii uruu, waaroapanii na'iki watuzanii baokopa utuma, ukadishitan
dauna'an pamawaka-kizi iki. 42 Uruu idi udyuudan wakakuwaapan ipai pidannao
ati, na'iki wakowaada kizi kapam, uruu Tominkaru zaamataniaz kootowapa-kida'o
nii ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao. 43 Ipai Tominkaru prophetinnao
kowaadani'i naa udau'an pakaaritan kida ida'a. Kaikapa'o ĩkianu'u: 'Ipai pidannao
mishidainao uruu na'iki izo'atiinao uparadan, Tominkaru mainaabatan nii ĩ'oian
ĩmishidan idi Jesus.' "

Kaimana'o Doronaa na'iki Gentilenao

44 Peter paradinan pu'u zii, Kaimana'o Doronaa morotina'akan naa ipai pidannao,
abatapainaouz ukuwaa. 45 Mishidainao Jewnao wuru'u kaawainaouz Joppa iki Peter
tuma, tuukii ĩdi'itinpan patukapan idi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa Gentile-
nao ati kapam. 46 Ĩaitapa Tominkaru di'iki'o wuru'u, usha'apanum kau'an ĩabatan idi
ĩparadan pana'a kida'o parada-karu ida'an. Na'iki ĩabatan idi ĩkonaukii-kidan Tominkaru
sha'apatan kaiman kida'o aimaakan. Sariapa Peter kian ba'oran mishidainao ati,
47 "Kanom kaina'a mashaata'o nii di'oraz pidannaou'u, ĩchikaawunuu-kao ai wunu idi?
Kaina'a'a naa Kaimana'o Doronaa taa-kao ĩ'ati, na'apa utaa-kao kawan waunao Jewnao
ati," ukian ĩ'ati. 48 Udauna'an udyuudan naa ĩchikaawunuu-kao ĩmishidan idi'i naa Jesus
Christ. Pachikaawunuu-kao dauna'an, ĩpishaan naa Peter marii kizi una'a'akan ĩtuma
na'apauda'um kamoo zoobaba.

11

Peter kakuwaapan Jerusalem ii mishidainao ati

1 Aizii apostlenao na'iki mishidainao Judea Baara ii akainaouz abata'aka'a naa
wuru'u Gentilenao mishidanuz naa kapam Tominkaru paradan. 2 Aizii Peter kiwan
dono'o naa Jerusalem iti Judea Baara ia'oraz, sariapa Jewnao, wuru'u mishidainaouz,
dakoopan uruu. Ĩkian u'ati. 3 "Pumorowautapankan Gentilenao bii ii, atii puaroapa zii
kapam ĩtuma."

4 Uruu idi Peter kowaadan naa ĩ'ati kaimanaiman, ipai na'apa'oram wuru'u
aimaakan sha'apanuz pa'ati. Ukian ĩ'ati. 5 "Õtoriinpan pu'u Joppa ii, Tominkaru aidan
aimaakan õ'ati. Õtukapa aimaakan wa'atin aokazi iki imi'i baara ati, na'apa kazoa'o
kamicha madanaa zaamatapa-kao padanoma tokon iki kida'o kawanu'o. Umashaadan
na'a õdazaba'a. 6 Õawunuupan unazo iti õtukapa pabi'inaaka aimaakannao: uzainao,
na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ĩchi'ikapan, na'iki
pabi'inaaka kotu'uznao. 7 Upu'u õabatan parada-karu kian õ'ati. 'Peter! Aushaa
puzowii punikan nii.' 8 Mazan õdako'atinuzu. 'Aonaa turuu, õNaobanaa! Aonaa
na'apainim zii õnikauzon ĩnao kaduz kaniriba'o aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao
Jewnao kakinaorinaa taapadan wanikan.' 9 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu
kian õ'ati. 'Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u Õgaru Tominkaru
saabaaniaz naa na'iki õtomaniaz naa kaimana'o nii!' 10 Idikinau wuru'u parada-karu
na'apanuz õ'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa powaa iti aokazi iti.

11 "Upu'a'a naa idikinauda'u daonaioranao kaawan kabaun õmashaapa-kizi iti, ĩnao
dyuuda-kariwainao õdau'ati Caesarea iki. 12 Sariapa Kaimana'o Doronaa kian õ'ati.
'Pumako pa'i ĩtuma. Mana'a putaria'ana'a.' Uruu idi õmakon ĩdawu'ati. 6 mishidainao
makonkan õtuma. Di'i ĩdyaunu'u, wuru'u makonkainaouz õtuma. Ipai baokopa
wamorotan Gentile, Cornelius dapu iti. 13 Uru'u naa ukowaadan wa'ati na'apam
angel kaawankan pa'ida'ati. Angel kian u'ati. 'Pudyuuda pupoitorunao Joppa iti,
ĩdapadanaka kizi Simon Peter. 14 Usha'apanum kau'an ukowaadan nii Kaimana'o Kuwai,
Tominkaru kazannaata-kinaa nii pugaru na'iki ipai puiribannao, pudapu ainao ki-
daz.' 15 Uruu dauna'an õkakuwaapan naa ĩ'ati, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan
ĩnyukunuu iti, na'apa umorotinauzon kawan waunao kiwiitapa'o dono'oraz. 16 Sariapa
õnyukunuua'akan wanaobanaa Jesus kiauzon wa'ati. 'John, uchikaawunuupan wunu
idi karikaonan, mazan Tominkaru, uchikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa
idi pa'an.' 17 Ukau'an waaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz Kaimana'o Doronaa
Gentilenao nyukunuu iti, na'apa utaan kawan Kaimana'o Doronaa waunao Jewnao
nyukunuu iti, wamishidan idi Naobanai Jesus Christ. Ukau'an aonaa turuu õmashaatan
Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan ĩ'ati!"

18 Aizii Jewnao, wuru'u mishidainao kidaz abatapan dauna'an ipai wuru'u Peter kuwaa kidaz, sariapa ĩsookadan padakomikitinan, mazan uruu dauna'an, tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Ĩkian kaikapa'a: "Aizii waaitapa kaimanaiman, Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Gentilenao, tanawatinanuz pa'oian ai, uaipan idi ĩmashaapan karikaonan patuma."

Antioch sannao daua'o

19 Aizii mishidainao, tawuru'u kidoopainaouz papataka'uta-kao ai, Stephen zowii-kao dono'oraz, ĩmakon munapo'o wiizai kida di'iti, atii Phoenicia iti, ba'orainao Cyprus iti, na'iki ba'orainao Antioch iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan Jesus dau'u, mazan soo Jewnao ati karikaonan. 20 Pabi'i kida kaina'a daonaioranao mishidainao, Cyprus Baara sannao na'iki Cyrene sannao, ĩnao makon donoi Antioch iti. Na'ii ĩkakuwaapan Jewnao ati na'iki Gentilenao ati kapam. Ĩkowaadan naa Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus daua'o. 21 Tominkaru taan idi pama'ozakan ĩ'ati, ma'ozaka ĩkakuwaapan, uruu idi iriba Gentilenao mishidan ĩkuwaa Jesus dau'u kida'oraz.

22 Aizii mishidainao, Jerusalem iainaouz abatan naa iriba Antioch sannao mishidan naa Jesus, sariapa ĩdyuudan Barnabas makon Antioch iti. 23 Ukaawan na'iti, tuukii ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa na'apam Tominkaru taan kaimana'o mishida-karu ĩnyukunuu iti. Uruu idi uma'ozakadan naa ĩnyukunuu powa'a zii, karikaonan kizi ĩizo'atin Naobanai Jesus, na'iki aonaa kizi ĩtanawatinan u'ai. 24 Barnabas uruu kaimana'o pidan, ma'ozaka'o Kaimana'o Doronaa kaudinan u'ida'a. Na'iki uruu mishida'o Tominkaru. Iriba, iriba pidannao mishidan Naobanai Jesus, ukakuwaapan idi ĩ'ati udau'an.

25 Uruu dauna'an Barnabas makon naa Tarsus iti, udorota'anan Saul. 26 Uikodan dauna'an Saul, una'akan naazu patuma powaa iti Antioch ati. Bauda'apa wunu Barnabas na'iki Saul na'ian mishidainao tuma. Karikaonan ĩbaokopainpan mishidainao tuma na'ii, ĩtominapa-kidan naa iriba, iriba pidannao Tominkaru paradan dau'u. Uruu dono Antioch ii, uru'o zii mishidainao Jesus dakotauzo-kao Christian kii.

27 Uruu dono prophetnao, Jerusalem ikiinao, kaawan Antioch ati. 28 Kaina'a bauda'apa Agabus kia'o u'uu. Uruu kadishitan pidannao kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa aipan ati, ukowaadan kaina'iki zamazi wa'atin ipai amazada kawana'ati'o nii. (Claudius kazowautapan dono'o Rome ii aka'o amazada wuru'u zamazi kaawanuz.) 29 Sariapa mishidainao di'itinpan, ĩbauda'apatan panyukunuu ĩaipan pakaminka'utan ipai mishidainao. Uruu idi ipai mishidainao Antioch sannaouz taa'azon puraata sodi kida paka'iitan kawana'ati, pakaminka'uta-kinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u kawiizi-tinpainao kidaz Judea Baara ii aka. 30 Ĩdyuuda'a naa wuru'u pabaokopataniaz puraata Barnabas na'iki Saul ida'an, choochi zowaunaanao di'iti Jerusalem iainaouz.

12

Peter kodita-kida-kao taraa-kizai iki

1 Uruu dono naobanai Herod zaamata-kidan na'iki utaraa-kidan pabi'i kida mishidainao zowaunaanao Jerusalem ii. Uaipan papataka'utan ĩdyaun tuukii. 2 Sariapa udyuudan soldyaanao zowian apostle James marii za'aba'i idi, John inawuzu uruu. 3 Herod tukapan idi tuukii Jewnao konaukian James zowii-kao idi, uru'u naa uzaamata-kidan kapam Peter. Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon dono'o wuru'u uzaamata-kidanuz Peter.

4 Peter zaamata-kao dauna'an, utaraa-kaoa'a naa. Na'ii 4 soldyaanao tonaazinaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. Kiwiin 4 soldyaanao awunuutapan nii uruu. Uruu dauna'an 4 ba'orainao awunuutapan nii koshan, udauna'an na'apa'o nii koshan, udauna'an na'apa koshan.

Aizii Herod, uaipan nii pakootowapa-kidan Peter ipai pidan kanaapu'u, Passover
Kamoon ipain dauna'an. 5 Uruu idi Peter taapa-kaoa'a naa taraa-kizai ii. Mazan
mishidainao toriinpan tuukii, ĩaipan Tominkaru kaminka'utan Peter.
6 Bauda'apa'a naa kamoo, Peter kootowapa-kida-kao ua'ii, uda'awun dya'utam sol-
dyaanao sakoda'a. Watudinpa'o Peter anoba chain idi, soldyaanao anoba di'iti. Na'iki
kaina'a ba'oran soldyaanao watchmantapainao paniinom kida, taraa-kizai nazo ii.
7 Mazan masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Peter ida'ati, na'iki ipai
taraa-kizai nazoo Peter da'awupa-kiziz kanada'akan. Sariapa angel pokowauanuzu,
upishatan Peter ma'ozaka'o ida'an. "Pupokoda! Kadiman na'iki pukadishita," angel
kian. Sariapa chain kida waota'akan Peter anoba di'iki.
8 Udauna'an angel kian u'ati, "Pukaiwada pukamichan, na'iki pukaiwada pudazkidi."
Kadiman Peter kaiwadina'akan. "Pukaiwada puchaakitan za'aba'i, na'iki puwa'ati
õdawu'ati," angel kian u'ati. 9 Uruu idi Peter da'ana'akan naa angel. Mazan aonaa
Peter aitapan mishi'o wuru'u angel sha'apatanuz aimaakan na'apa. U'itiiman shaa
aimaakan tukapa-kida-kao nii pa'ati pazanda'awun ii. 10 Sariapa ĩdobata'akan sol-
dyaanao watchmantapainao dazaba an, udauna'an ĩdobatan ba'oran soldyaanao watch-
mantapainaouz dazaba an. Atii ĩkaawan paniba itinpu'o paniinom di'iti, chipirari idi'o
pa'idiwaru utoma-kao. Mazan sariapa paniinom da'atina'akan ĩ'ati paaipan ati, uruu
idi ĩkodita'akan naa taraa-kizai iki. Na'iki'i naa ĩmako'okan naa dunapota, udauna'an
angel mainaabatina'akan naa u'ai.
11 Uruu zii Peter aitapa'akan mishi'o pakoditan taraa-kizai iki. Uruu idi ukian,
"Aizii õaitapa kaimanaiman, Tominkaru dyuudankan pa'angelin kodita-kidankan õgaru.
Mishi ukazannaatanun, Herod antamikitan ai õgaru, na'iki wuru aia'a tuukia'oraz
Jewnao tukapa'azon õsha'apata-kao."
12 Uaitapa'akan idi'i naa wuru'u pakodita-kida-kaoaz, sariapa umakon Mary dapu
iti, John daroz, Mark kia'oraz kapam u'uu. Iriba'o mishidainao baokopatinpan na'ii
uruu dono, ĩtoriinpan, ĩaipan Tominkaru kaminka'utan Peter. 13 Sariapa Peter dau-dauan
paniinom. Kaina'a ĩpoitoruiaba Rhoda kia'o o'uu. Sariapa omakon na'iti, opishaan
kanom wuru'u kaawa'oraz. 14 Oabatankan Peter paradan, tuukii okonaukia'akan.
Mazan odima'akan naa powaa iti, "Kaina'a Peter paniba ii, ukadishitapan paniinom
di'ii," okian.
15 "Pumariidinan," ĩkian o'ati.
Mazan okian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õparadanuz."
"Panaadon uangelin mani karikaonan," ĩkian o'ati.
16 Mazan Peter kaina'a kowas udau-daupan paniinom. Udauna'an zii ĩda'atinan
u'ati. Ĩtukapa Peter mishi na'a ukadishitapan, tuukii ĩdi'itinpan. 17 Sariapa usawadan
paka'u uaipan idi ĩparadan mashauda'u. Udauna'an ukowaadan naa ipai na'apa'oram
Tominkaru ĩNaobanaaz kodita-kidan uruu taraa-kizai iki. Udauna'an ukian ĩ'ati,
"Ukowaada pa'i James ati, tawuru'u choochi zowaunaaz, na'iki ba'orainao mishidainao
kida ati wuru'u õkodita-kida-kaoaz taraa-kizai iki." Udauna'an udobata'akan naa.
18 Ba'oran chaapi'iki'i naa, soldyaanao wuru'u awunuutapainaouz Peter, tuukii
ĩdopian, na'iki ĩtarian, aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatinan. "Na'iam naa Peter?
Na'apa dii ukidoopan?" ĩkian. 19 Aizii Herod abata'aka'a naa Peter kidoopan, sariapa
udyuudan udawata-kao ipai amazada kawana'ati. Mazan aonaa ĩikodanuzu. Uruu idi
Herod pishaan naa koshan soldyaanao powa'a zii, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u
ukidoopanuz. Tuukii Herod to'oran, uruu idi sariapa uzowii-kidan ĩdyaun.

King Herod mawakan daua'o

Uruu dauna'an Herod makon naa Judea Baara iki, umorowautapa'anan Caesarea
iti, una'ian kotua'iki zaa. 20 Tuukia'o da'i King Herod to'orataakapauzon Tyre na'iki
Sidon sannao tuma. Mazan uruu dono sariapa Tyre na'iki Sidon sannao baokopatan

pidannao, na'aka'o nii paparadan king di'iti. Ĩaipan pasaabaa-kidan pamashaapan utuma, usha'apanum kau'an aonaa ba'oran wiizai nii ĩtorii-kizi nii pawanyukunuu, soo bauda'apa King Herod wiizi iki.

Aizii pidannao, wuru'u dyuuda-kariwainaouz kaawan Blastus di'iti, upoitoru, utuma'oraz manawun ukaudinan. Ĩparadan u'ati kaimanaiman, atii mishi ukowaadan Herod ati ĩparadan. Uruu idi Herod kowaada'akan naa ĩ'ati na'apainim nii pamiitiniipan ĩtuma.

21 Aizii pakainaataniaz kamoo dono'o naa, ukaiwadan umanawunu'o pakamichan na'iki usakanatan umanawunu'o pataba ida'a. Na'iki'i naa uparadan ipai pidannao ati. 22 Tuukii pidannao konaukii-kidan uparadan. Sariapa ĩkadakoinan kaikapa'a: "Aizii tominkaru paradan wa'ati, aonaa pidan paradan mani kaiwuru'u," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz. 23 Mazan aonaa zoobaba udyuudan ĩkonaukii-kidan pa'an Tominkaru umanawunun. Uruu idi sariapa angel Tominkaru di'iki'o karinaada'akan naazu masha'apakiaka, tuukia'o ida'an. Upazaroita'akan naa atii umawakan u'idi.

24 Mazan una'apan pu'u powa'a zii manawun Tominkaru Paradan kowaadapa-kao na'iki uabata-kao, uruu idi powa'a zii ba'oran pidannao mishidan na'iki powa'a zii mishidainao iribainan.

25 Aizii Barnabas na'iki Saul ĩtaa'a naa puraata wuru'u dyuuda-kariwaiz ĩna'akan mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Uruu dauna'an ĩkiwan naa powaa iti Antioch iti. Ĩna'aka patuma John, Mark kia'oraz u'uu kapam.

13

Barnabas na'iki Saul zaamata-kao kaudina'o nii

1 Kaina'a mishidainao mashaapainao Antioch ii, Syria Baara ia'oraz. Ĩnao mishidainao bii'i kaina'a prophetnao,* na'iki ba'orainao kida tominapa-kidauzo mishidainao. Kaikapauda'u'o wuru'u kaudinainaouz: kaina'a Barnabas, Simeon miikoroz, Lucius Cyrene sanaz, Manaen, Herod dyaupaitaniaz, na'iki Saul.

2 Bauda'apa kamoo ĩchoochiapatinan pu'u na'iki ĩsanadinpan† pu'u Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa kian ĩ'ati, "Uzaamata shoman Barnabas na'iki Saul kaudina'o nii õ'ati. Kaina'a kaudin-kizai õaiapanii ĩsha'apatan õ'ati." 3 Uruu idi ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan naa koshan. Udauna'an ĩtoriinapa-kidan naa Saul na'iki Barnabas, na'iki ĩmuudan paka'u ĩ'ida'a. Udauna'an ĩdyuudan naa ĩdyaun.

Saul makon ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai

4 Aizii Kaimana'o Doronaa dyuudan kawana'ati ĩdyaun, ĩmakon naa wiizai Seleucia iti paran danoma ia'oraz. Na'iki'i naa ĩzaamatan udaru'o kanawa, mako'ozo'o Cyprus iti, uruu udaru'o katonaru, paran zikon ia'o. 5 John Mark makon kapam ĩminka'u nii. Ĩkaawan dono'o naa wiizai Salamis iti, na'ia'a naa ĩkowaadapan Tominkaru Paradan Jewnao ati, synagogue kawana'ati kida.

6 Uruu dauna'an ĩdobatan pakidiba ida'ana'a naa. Ĩmakon atii ĩkaawan ba'oran wiizai di'iti, Paphos kia'oraz u'uu, uruu katonaru danoma ia'oraz mazan. Na'ia'a naa ĩikodan pidan marunao-tinpa'o Bar-Jesus kia'o udakotapa-kao, uruu Jew, dakotinpauzo prophet nii kaikini'i. 7 Aizii wuru'u marunaouz, upaonaruitapanii naobanai wuru'u kazowautapa'oraz ipai amazada na'ii, Sergius Paulus kia'o u'uu. Aitapa'o na'iki kaimana'o udi'itinpauzon wuru'u naobanaiz. Sariapa udapada-kidan pa'ida'ati Barnabas na'iki Saul, uabata'azon idi Tominkaru Paradan. 8 Tuukii mazan marunao towauda'utan naobanai abatapan ĩkuwaa, aonaa uaipan umishidan ĩkuwaa, wuru'u Jesus dau'u kida'oraz. (Elymas kia'o kapam udakotapa-kao Greek ida'an wuru'u

* **13:1** prophet: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **13:2** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

marunaouz.) 9 Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan idi Saul, Paul kia'oraz naa u'uu, sariapa uawunuupa'akan ma'ozaka'o ida'an marunao ati. Ukian u'ati, 10 "Pugaru na'apa Satan kawan manawun, usha'apanum kau'an tuukii puawauta'azon ipai wuru'u kaiman kida'oraz kuwai na'iki kaiman kida'oraz mashaapa-kinai. Pugaru mariidinauzo, puaitapa na'apam pupana'adan na'iki putanawatan Tominkaru paradan dikauda'o nii. 11 Mazan Tominkaru sha'apatan nii na'iki upataka'utan nii pugaru aizii, ishaawun-karu ida'an, aona'o nii kanom putukapan, aonaa kanada'o atii diina'iti zii'i." Sariapa mishi Elymas awun maruta'akan, uruu idi aona'a naa powa'a utukapa'akan aimaakan. Sariapa uchi'ikaadanaan naa udorotan pidan ka'uta'o nii paugaru. 12 Naobanai tukapan idi aimaakan sha'apata-kao na'apa, tuukii umishidan, na'iki tuukii udi'itinpan wuru dau'a'a paabataniaz kaiman kida'o kuwai, Naobanai Jesus daua'oraz.

Paul kakuwaapan Antioch ii Pisidia Baara ia'oraz

13 Uruu dauna'an Paul na'iki uminauda'unao dobatan naa Paphos iki, wuru'u katonaru ia'oraz wiizai. Na'iki'i naa ĩmakon kanawa ida'an atii ĩkaawan Perga iti, Pamphylia Baara ia'oraz. Na'ia'a naa John Mark wa'akan ĩdyaun. Upadantan naa powaa iti Jerusalem iti.

14 Uruu dauna'an ĩdobatan naa pakidiba ida'an atii ĩkaawan Antioch iti, Pisidia Baara ia'oraz. Na'ii Paulnao morotan naa synagogue nazo iti, Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki ĩsakanatan naa na'ii. 15 Upu'a'a naa synagogue zowaunaanao aitaapan wuru'u kakinaorii Moses saadanii kidaz, na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz kapam. Uruu dauna'an ĩpishaa-kidan naa Paul na'iki Barnabas. Ukian, "Wa'inawuzunao, ukuwaa kaina'an dono ma'ozakada'o nii wairibannao nyukunuu, turuu ukakuwaapan."

16 Sariapa Paul kadishita'akan na'iki usawadan paka'u ĩ'ati, uaipan idi mashaa pidannao abatapan. Kaikapa'a wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Ipai unao Israelitenao na'iki unao kapam Gentilenao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, uabata õparadan aizii. 17 Wuru'u Israelitenao Tominkarunuz, uruu tawuru'u zaamata'oraz wadokozudaunnao kotua'a naa ĩmashaapauzon dono zii Egypt ii. Uruu aipan ati'o kapam tawuru'u kadiman ĩiribainan na'iki ma'ozaka utaapan ĩnyukunuu, ĩkaudin-kida-kao pu'u ba'izi ida'an na'ii. Mishi'o wuru'u Israelitenao Tominkarun ma'ozakanuz manawun. Usha'apanum kau'an pama'ozakan ida'an masha'apannaa uso'otan ĩdyaun Egypt iki.

18 "Udauna'an una'akapan naa ĩdyaun 40 wunu mapidantaka'o amazada baara ii aka. Aonaa ukashadinan ĩ'ai ĩdikintapan pu'u padamata uruu.

19 "Na'iki Tominkaru zowii-kida ĩ'ati ipai daunuuda'u 7 pidannao tonaazinaa, pana'a kida'o ĩparadan, Canaan Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan. Ukau'an ipai utaan wuru'u amazadaz papidanannao ati ĩwiizi ni'i naa. 20 Aizii wuru'u aimaakan kida sha'apaapakaoaz kaikapa'a, 450 wunu ukotua'ikin.

"Uruu dauna'an, Tominkaru zaamatan naa pidannao kazowautapa'o nii papidanannao, ĩdakota-kao Judges kii.

"Uruu dauna'an ĩkazowautapan atii Tominkaru zaamatan prophet Samuel kazowautapa'o nii ĩdyaun. 21 Uruu dono tuukii ĩpishaan Samuel, marii kizi uikodan king nii pa'ati. Uruu idi Tominkaru taan naa ĩ'ati Saul, Kish daniz, Benjamin di'ikiinao kidaz ĩiribainan. Saul kazowautapan ĩdyaun 40 wunu. 22 Na'apain ni'i naa Tominkaru muudan uruu.

"Uruu dauna'an Tominkaru zaamatan ba'oran king, u'uu David, Jesse dani uruu. Tominkaru kian David dau'an. 'Aizii õikoda pidan õnaudapanii, na'iki õnyukunuu kawana'ati'o. Usha'apanum kau'an usha'apatan nii ipai aimaakan na'apa õaipan kawana'ati.'

23 "Kotua'iki uruu dauna'an Jesus shakatan, uruu King David Takaan-daunu'u naa. Uru'u naa tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii papidanannao Israelitenaouz. 24 Jesus sakadan ua'ii pakaudinan, John chi'ikapan na'iki

ukakuwaapatinan ipai Israelitenao ati. Udyuudan ĩtanawatinan ipai oia'o ai, na'iki ĩchikaawunuin kizi. 25 John ipaian ua'ii pakaudin-kizi, ukian pidannao ati. ‘Kanom uzauda-kidan õgaru? Õgaru u'itiiman tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyu-uda'azon? Aonaa uruu mani õgaru, mazan kaini'iki'o ni'i naa pa'an uwa'atin. Uruu umanawunu'o manawun pidan. Õgaru aonaa manawun õturuan õso'otan udazkidi u'ati.’
26 “Uabata õkuwaa õiribannao, ipai unao Abraham dani-daunnao! Na'iki unao Gentile-nao, taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, uabata õkuwaa kapam! Di'oraz kuwai kazannaatin-karu daua'oraz, ipai waunao ati'o udyuuda-kao. 27 Jerusalem sannao, na'iki ĩzowaunaanao aonaa ĩaitapan Jesus wuru'u kazannaatin-kinaiz. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apa'oram daua'o tawuru'u Tominkaru prophetin saadanii kida kianuz, tawuru'u ĩabatautaniaz padamata uaita-kao ipai Sookapa-karu Kamoon dono. Mazan upu'u zii ĩmishian naa tawuru'u prophetnao saadauzonii kidaz, pazowii-kidan ida'an Jesus. 28 Aonaan pu'u ĩikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, pazowii-kida-kinaa niizu. Mazan upu'u zii tuukii ĩdyuudan Pilate zowii-kidan Jesus, atii mishi uzowii-kao. 29 Ĩipaian dauna'an pasha'apaapan ipai aimaakan wuru'u Tominkaru paradan kowaadauzoniaz udau'an. Uru'u naa ĩtoka-kidan naa unanaa cross paawa iki, na'iki ĩmuudan naazu pabaaranaa iti. 30 Mazan Tominkaru kakuda uruu powaa iti, na'iki ukadishita uruu pabaaranaa iki. 31 Jesus kadishitan dauna'an, mapuda utukapa-kidinan pidannao ati wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki Jerusalem ati. Ĩnaou'u naa kai kakuwaatina'o nii udau'u ipai Jewnao ati.
32 “Aizii di'i õgaru, na'iki Barnabas kaawan, wakaawa-kidan Kaimana'o Kuwai unao ida'ati: Tawuru'u Tominkaru kowaada-kidauzoniaz pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati, aizii kai'i naa umishian wuru'u pasha'apata'azooniaz. 33 Waunao ĩdani-daunnaou'u naa, uruu idi aizii watukapa'a naa mishi umishian paparadan, ukadishita-kidan ida'an Jesus pabaaranaa iki. Kaina'a sha'atii saada-kariwai Jesus daua'o Psalm 2 ida'a, kaikapa'a:
‘Pugaru õdani,
pudaruitan õgaru aizii.’‡
34 “Na'iki Tominkaru kian koshan ukadishita-kidan dauna'an uruu pabaaranaa iki, aonaa na'apainim nii umawakauzon powa'a. Kaina'a usaadinpan udau'u kaikapa'a:
‘Mishi'o nii õtaan pu'ati wuru'u kaimana'oraz manawun aimaakan,
õkowaadauzoniaz õtaa'azon King David ati.’
35 “Na'apa sha'atii tawuru'u saadapa'o Psalms kianuz pasaadanii ida'a:
‘Aona'o nii pukashaapan wuru'u kaimana'oraz manawun pupoitoru
dyupushan pabaaranaa ii.’
36 “Mishi David kaimana'o ukazowautapan papidanannao na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan bauda'apa kamoo umawakan. Na'iki unanaa muuda-kao padarun-nao baaranaa ii. Atii udyupushan na'ii. 37 Mazan Jesus, wuru'u ukadishita-kidaniaz pabaaranaa iki, aonaa pa'an ukashaapan udyupushan pabaaranaa ii. 38 Õiribannao, õaipan ipai unao aitapan, Jesus ida'ana'o pidan oian mainaabata-kao. 39 Aonaa turuu pu'oian kida mainaabata-kao pumishidan ida'an Moses kakinaori kida. Mazan soo pumishidan ida'an Jesus pu'oian mainaabata-kao, na'iki Tominkaru dakotan pugaru kaimana'o pidan nii. 40 Uzaudinpa'a naa pa'i, umamishidakan an mishi'o nii aimaakan sha'apan u'ati na'apa Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati. 41 Tawuru'u ĩkianuz.
‘Uabata, unao dakoopainao Tominkaru,
Tuukia'o nii udi'itinpan.
Kai õsha'apatan nii umanawunu'o aimaakan.

‡ **13:33** Psalm 2:7

Pidan tiwaan an pakowaadanuzu,
upu'u aona'o nii umishidanuzu,
atii na'apa'o nii umawakan.' "§

42 Udauna'an Paul na'iki Barnabas ipaian naa pakakuwaapan. Ĩkoditan pu'u synagogue iki, pidannao pishaan ĩdyaun, marii kizi ĩwa'atin koshan ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono, usha'apanum kau'an ĩabata'azon powa'a zii wuru'u ĩkuwaa kidaz. 43 Ĩkoditan dauna'an iriba Jewnao da'anan Paulnao, na'iki iriba kapam Gentilenao wuru'u mishidainaouznaa Tominkaru Jewnao kawan, ĩnao da'anan kapam Paulnao. Na'ia'a naa Paulnao paradan pidannao ati na'iki ĩkakinaowan naa ĩdyaun. Marii kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, panyukunuitapan ida'an Tominkaru kamunanun pa'ati.

44 Ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono iriba, iriba kawiiziinao wa'atin synagogue ati, ĩabata'anan Naobanai Tominkaru Paradan. 45 Kaina'a pabi'i kida Jewnao, ĩtukapan idi wuru'u iriba, iriba pidannao kaawan, sariapa ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi tuukii ĩdakoopan Paulnao kuwaa na'iki tuukii kapam ĩdakoautapan Paulnao kakiba'azonna'o ida'an. 46 Mazan ma'ozaka Paul na'iki Barnabas paradan ĩ'ati kaikapa'a: "Unao ati'o mishi'oraiman wakowaada'azon kiwiin wuru'u Tominkaru Paradanuz, mazan tuukii ukashadanuzu. Ukau'an uaipan ati'o karikaonan wuru'u umaaiapakanuz karikaonanu'o kakupa-kinai. Ukau'an wamakon ni'i naa unao ai, na'iki watuzutinan ni'i naa aizii Gentilenao di'iti. 47 Kaikapa sha'atii tawuru'u Naobanai Tominkaru paradan kiauzonuz padamata ipai waunao ati. Ukian,

'Õzaamatan pugaru kanadapa'o nii Gentilenao ati,
pugaru kizi tukapa-kida kazannaatin-kinai ipai pidannao ati,
ĩkazannaatin-kinaa nii pa'oian ai.' "

48 Gentilenao abatan idi wuru'u parada-karuz na'apa, tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩnaubaan wuru'u Naobanai Tominkaru Paradanuz. Na'iki wunaou'u zaamatakariwainaouz karikaonanu'o kakupa-karu di'iti, ĩnao pa'an tuukii ĩmishidan. 49 Uruu idi kuwai Naobanai daua'o iribainan uruu wiizai baara ii aka.

50 Mazan Jewnao, wuru'u mamishida-kainaouz kuwai, tuukii ĩto'oran. Uruu idi ĩkimudan naa na'ii sannao, daonaioranao umanawun-tinpainao kidaz, na'iki zunnao, kapuraataniinao kidaz na'iki toriinpauzonaouz Tominkaru ati. Ĩkimudan ĩdyaun tuukii, ĩto'ora kizi Paul na'iki Barnabas ati. Mishi'i naa mishi pidannao to'oradinan Paulnao ati, atii ĩkashanauan ĩdyaun pawiizi iki. 51 Uruu idi Paul na'iki Barnabas wao-kidan kaimandaun imi'i padazkidi di'iki. Uruu ida'an ĩtukapa-kidan aonaa mishi pidannao aipan na'iki aonaa ĩabata'azon ĩkuwaa. Udauna'an ĩmako'okan naa Iconium iti. 52 Mazan konaukii pa'an ĩwa'akan wuru'u mishidainaouz na'iki wuru'u zaamatainao kidaz Kaimana'o Kuwai panyukunuu iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa ĩnyukunuu ii.

14

Paul na'iki Barnabas kakuwaapatinan dono'o Iconium ii

1 Paul na'iki Barnabas kaawan Iconium iti. Na'apa koshan aimaakan sha'apan Antioch ia'o kawan. Ĩmorotan synagogue iti Sookapa-karu Kamoon dono. Ma'ozaka ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu dono iriba, iriba Jewnao na'iki Gentilenao mishidan wuru'u kaimana'oraz kuwai. 2 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao, aona'o pa'an ĩmishidan. Uruu idi ĩto'oradan tuukii Gentilenao Paul na'iki Barnabas ati. 3 Upu'u mazan Paulnao na'ian kotua'iki zaa pidannao tuma. Aonaa ĩtarian, mazan ma'ozaka ĩkakuwaapan, ipai ĩkowaadan ĩ'ati Naobanai kamunanun, na'iki ukamarainapanun dau'an. Naobanai Tominkaru aipan idi pidannao aitapan mishi'o wuru'u Paulnao

§ **13:41** Habakkuk 1:5

kuwaa kidaz, sariapa umaˈozakadan ĩdyaun. Uruu idi ĩshaˈapata umanawun kidaˈo aimaakan wuruˈu aonaˈoraz pidan kaˈiitan pashaˈapatan.

4 Uruu dono, uruu wiizai diˈii aonaa pidannao mishidan patumaaka. Baˈorainao naˈapa ĩnyukunuu Jewnao paradan kawanaˈati, baˈorainao apostlenao paradan kawanaˈati. 5 Udaunaˈan pabiˈi kida Gentilenao naˈiki Jewnao wuruˈu toˈorainaouz, miitiniipan naa ipai pazowaunaanao tuma. Ĩaipan paˈantamikitan naˈiki pazowian Paulnao, paboowan idaˈan ĩdyaun kuba idi. 6 Mazan Paul naˈiki Barnabas abatan idi naˈapam pashaˈapataˈazoo-kao, sariapa ĩmakon atii Lystra naˈiki Derbe iti, Lycaonia Baara ii akaˈoraz wiizainao, naˈiki ĩmakon kapam baˈoran wiizainao sodi kida diˈiti, maonapainaouz udazaba an kida. 7 Naˈii akaˈa naa ĩkowaadapan Kaimanaˈo Kuwai.

Naˈapam Paulnao taapa-kao Lystra ii

8 Lystra ii, kainaˈa daonaiora aonaa naˈapainim uchiˈikauzon pashakatan diˈikiˈo. 9 Aizii Paul kakuwaapatinan dono, naˈiaˈo wuruˈu machiˈikakaˈoraz daonaiora sakanatapan, uabatapan wuruˈu kaimanaˈoraz kuwai. Paul tukapa, naˈiki uaitapa tuukii umishidan wuruˈu kuwaiz, naˈiki uaitapa, umishidan idi turuaˈo nii uchiˈikan. Uruu idi Paul awunuupan sariapa uawun iti. 10 Naˈapain ukian uˈati maˈozakaˈo idaˈan, “Pukadishita!” Sariapa mishi ukadishitaˈakan naˈiki uchiˈikaadanaaˈakan naa.

11 Pidannao tukapan idi Paul shaˈapatan aimaakan naˈapa, tuukii ĩdiˈitinpan naˈiki ĩparadan diiwa paˈatiaaka kida, paparadan Lycaonian idaˈan. Kaikapaˈa wuruˈu ĩkianuz: “Aaa, watominkarunnao wuruˈu kaawaˈoraz waˈidaˈati aokazi iki, naˈapa pidan kawan ĩaidinpan.” 12 Uruu idi ĩdakotan Barnabas Zeus kii, patominkarun uu kawan. Aizii Paul Hermes kii ĩdakotan, baˈoran patominkarun uu kawan. Ushaˈapanum kauˈan Paul uruu wuruˈu kakuwaapatinaˈoraz manawun. 13 Kainaˈa faadaa, uruu tominkaruniitapaˈo Zeus. Kainaˈa utominkarun dapu paniba itinapu wiizai ai. Uruu faadaa baokopa pidannao tuma, ĩnaˈakan naa kazotinao naˈiki soosoi kida wiizai awautapakinao paniinomizinaa diˈiti. Uruu ĩkawaodaˈazon naa kazotinao Paulnao ati, naˈapa pashaˈapatauzon kawan patominkarunnao ati.

14 Paul naˈiki Barnabas abatan idi wuruˈu ĩshaˈapataˈazoonuz aimaakan kaikapaˈa, sariapa ĩkuzuuan pakamichan pakashaˈoran idi. Udaunaˈan kadimanaˈo idaˈan ĩmakoˈokan pidannao bii iti. Naˈiaˈa naa ĩkian pidannao ati maˈozakaˈo idaˈan. 15 “Kandii nii ushaˈapataˈazon aimaakan waˈati kaikapaˈa? Waunao pidannao kapam naˈapaˈo unao kawan. Wakaawan daˈatiˈi wanaˈakan Kaimanaˈo Kuwai, umarinaˈata kizi naˈiki umuuda kiziˈi naa oiaˈo, naˈiki wuruˈu mazan-kidaˈoraz karikaonan aimaakan ushaˈapaapan. Utanawatin kiziˈi naa paˈan mishiˈo Tominkaru diˈiti, uruu karikaonanuˈoraz ukakupan. Uruu tomaˈoraz aokazi naˈiki imiˈi baara, paran naˈiki ipai aimaakannao wuruˈu mashaapainaouz wunu baokoˈo, naˈiki imiˈi baara an kidaˈoraz. 16 Kotuaˈa naa Tominkaru kashaapa pidannao mashaapan naˈapam karikaonan paaipan kawanaˈati, 17 mazan karikaonan utukapa-kidan pakainaˈan ĩˈati pakamunan-kidan idaˈan ĩdyaun.

“Atii diˈi, udyuuda wunu unao paoriba kida kaaka-kinaa nii, naˈiki utaa pabiˈinaaka kida uwanyukunuu nii. Naˈiki utaa konaukii-kinai unyukunuu iti,” ukian ĩˈati. 18 Paul kowaadan puˈu kaikapa kidaˈo aimaakanuˈu, mazan upuˈu kashaˈapannaa pidannao sookadan wuruˈu pakawaodaˈazoonuz kazoti Paulnao ati.

19 Kainaˈa Jewnao waˈatiinao Antioch iki, Pisidia Baara iaˈoraz naˈiki baˈorainao waˈatin Iconium iki. Ĩnao kaawan naa Lystra ati, naˈiaˈa naa ĩkakinaowan pidannao ĩtoˈora kizi Paulnao ati. Atii mishi pidannao naˈapatan panyukunuu ĩparadan kawanaˈati. Uruu idi ipai baokopa pidannao toˈoradinan, naˈiki ĩboowautapan naa Paul tuukii kuba kida idi. Udaunaˈan ĩkozootaˈakan naazu naˈiki ĩkabootankan naazu donoi dawun itinapu

ĩ'itiiman mawaka'ora'a naa uruu. 20 Sariapa mishidainao makon ĩtukapa'ananuzu
na'iki ĩkasaba'ukinan naa u'ida'ati, upu'a'a naa mazan ukadishitan koshan. Udauna'an
ukiwan naa powaa iti donoi iti. Ba'oran kamoo Paulnao makon naa Derbe iti.

Paul na'iki Barnabas kiwan Antioch iti

21 Derbe ii ĩkowaadapa'akan Kaimana'o Kuwai, na'iki iriba, iriba pidannao mishidan
ĩkuwaa Jesus dau'u. Udauna'an ĩkiwan naa koshan Lystra iti, udauna'an Iconium iti,
udauna'an Antioch iti wuru'u Pisidia Baara ia'oraz wiizai. 22 Ipai uruu wiizai kida
di'ii, ĩma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu, ma'ozaka kizi ĩmishidapan. Kaikapa'o
wuru'u ĩkianuz ĩ'ati: "Ipai waunao wabaiaapan nii kasha'ora kida'o aimaakan, na'iki
wapataka'uta-kao nii kaimana'o dikin ii karikaonan. Wabaiatan bii a'o nii kasha'ora'o
wuru'u wamoro-tinanuz Tominkaru naobanai-tinapa-kizi."

23 Ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, Paulnao zaamatan naa pabi'i kida
mishidainao choochi zowaunaanao nii. Ĩzaamatan dauna'an wuru'u kazowautapainao
nii, ĩtoriinpan naa Naobanai Tominkaru ati, marii kizi utaapan ĩdyaun na'iki ukazannaat-
apa kizi ipai wuru'u mishidainaouz. Uruu dono ĩsanadinpan Tominkaru ati patoriinpan
pu'u.

24 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapatinan wiizai kida kawana'ati wuru'u Pisidia Baara
ii aka'oraz, ĩmakon naa ba'oran amazada iti dakota-kariwaiz Pamphylia kii. 25 Uruu
amazada baara di'ii kaina'a wiizai dakotapa-kariwai Perga kii. Na'ii aka'a naa koshan
ĩkowaadapa'akan kuwai Jesus dau'u. Uruu dauna'an ĩdobatan naa koshan atii paran
danoma itinpu'u wiizai di'iti, dakota-kariwaiz Attalia kii. 26 Na'iki'i naa ĩzaamatan
udaru'o kanawa, na'iki ĩkiwan naa koshan Antioch iti, wuru'u Syria Baara ia'oraz.
Na'ia'o sha'atii tawuru'u pidannao toriinapanuz na'iki ĩpishaanuz Tominkaru, marii kizi
ukamunanun na'iki ukaminka'utan Paulnao. Uruu kaudin-kizai'i naa wuru'u ĩipaianiaz.

27 Ĩkaawan dono'o naa Antioch iti, ĩbaokopatin-kidan naa ipai wuru'u mishidainaouz,
ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai daunuuda'u na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun na'iki na'apam
usha'apatan aimaakan kida ĩnao ida'an. Ĩkowaada kapam na'apam Naobanai Tominkaru
taa'a naa aizii Gentilenao mishida-kinaa nii Kaimana'o Kuwai, uruu idi iriba ĩmishidan.
28 Kotua'iki Paulnao na'ian mishidainao tuma.

15

Miitiniapa-karu Jerusalem ii

1 Uruu dauna'an Judea Baara iki'o daonaioranao wa'atin atii Antioch ati. Na'ia'a naa
ĩtominapa-kidan mishidainao. Ĩkian ĩ'ati, "Aonaa turuu ukazannaatinan u'oian ai, soo
uchoota-kidinan* an Moses kakinaori kawana'ati," ĩkian ĩ'ati. 2 Uruu dikin ii tuukii
Paul na'iki Barnabas kashadaakapan ĩtuma. Sariapa mishidainao di'itinpan, na'iki
ĩbauda'apatan panyukunuu marii kizi Paul, Barnabas na'iki Antioch ikiinaouz pidannao
makon baokopa Jerusalem iti, ĩpishaanaka kizi apostlenao na'iki choochi zowaunaanao
na'ii. Ĩabata kizi na'apam ĩkian na'apa kida'o aimaakan dau'an.

3 Uruu idi na'apa'a naa mishi mishidainao dyuudan ĩdyaun Jerusalem iti. Aizii
pamakopa-kizi an ĩkakuwaapa'akan mishidainao wiizi kawana'ati kida, Phoenicia Baara
ii, na'iki Samaria Baara ii kapam, ĩkowaadapa'akan ĩ'ati na'apam Gentilenao zaamatan
naa mishi'o Tominkaru panaobanaa nii kapam. Tuukii mishidainao konaukii-kidan
wuru'u ĩkuwaa kidaz.

4 Na'iki'i naa koshan ĩmakon atii ĩkaawan Jerusalem iti. Tuukii mishidainao na'iki apos-
tlenao, na'iki choochi zowaunaanao, konaukii-kidan ĩkaawan. Ipai ĩnao ati, ĩkowaadan naa
na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun na'iki usha'apata-kidan aimaakan kida ĩnao ida'an.

* **15:1** choota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

5 Mazan kaina'a kapam Phariseenao mishidainaou'u naa Jesus. Ĩnao kadishitan na'iki
ĩkian, “Marii mooko pa'i Gentilenao chootinan Moses kakinaori kawana'ati.”
6 Uruu idi apostlenao baokopa choochi zowaunaanao tuma, ĩkadakotinan na'iki
ĩdi'itapan tuukii wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan dau'an. 7 Atii tomunu'iki
ĩkashadaakapan. Udauna'an Peter kadishitan na'iki ukian ĩ'ati, “Õiribannao, unao uaitapa
na'apam Tominkaru zaamatan õgaru kiwiin unao bii iki, kowaadapa'o nii Kaimana'o
Kuwai Jesus dau'u Gentilenao ati. Uaipan idi ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai, na'iki
ĩmishida kizi'i naa. 8 Tominkaru, aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu, uruu wuru'u
zaamata'oraz Gentilenao. Utukapa-kidan pazaamatan ĩdyaun, utaan ida'an Kaimana'o
Doronaa ĩ'ati, na'apa pataan kawan waunao Jewnao ati. 9 Tominkaru ati, aonaa ĩnao
pidannao pana'an waunao ai. Ĩmishidan idi uruu, uchikaan ĩ'oian. 10 Mazan kandii nii
mooko ukashadan wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, wuru'u utomanuz aimaakan
dadara'o manawun Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa? Mishi waunao aonaa
waka'iitan washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, atii wadokozu-daunnao ati dadara
kapamaz. 11 Aonaa wakazannaatinan na'apa kida'o ida'an. Wamishida wakazannaati-
nan soo Jesus wanaobanaa kamunanun ida'an, na'apa kapam ĩnao mishidan kawan.”
12 Ipai wuru'u kasaba'ukinpainaouz pidannao na'ii, mashaa ĩabatapan Barnabas
na'iki Paul kowaadautan na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun usha'apata-kidan idi
umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan ka'iitan pasha'apatan. Ĩsha'apata
pabi'inaaka kida aimaakan Gentilenao ati ĩwiizi ii aka. 13 Ĩipaian dauna'an pakadakoti-
nan, uru'u naa James kadishita'akan na'iki ukian, “Uabata õparadan õiribannao! 14 Aizii
waabata Simon Peter kowaadan na'apam Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun
uruu zi'o Gentilenao ati, uzaamatan ida'an ĩbii iki papidanannao nii. 15 Na'apa
kotu'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati manawun, waabatan wuru'u
aimaakan kida sha'apanuz naa kai. Kaikapa'a tawuru'u Tominkaru paradan saadauzo-
kaoaz:
16 ‘Uruu dauna'an õwa'atin nii koshan,’ Naobanai kian.
‘Õsaabaan nii powaa iti King David naobanai-tinapa-kizi,
kaboobi'ii-kariwaiz na'apa kabaun kawan.
Mazan õsaabaan niiz na'iki õkadishita-kidan niizu ma'ozaka powaa iti.
17 Uruu dono ipai pabi'inaaka kida'o nii pidannao wa'atin õ'ida'ati.
Pabi'i kida Gentilenao, wuru'u õzaamataniinaouznaa õpidanannao nii,
ipai'o nii ĩikodinan õgaru.’
18 Kii Tominkaru kiauzon,
kotua'ora'a naa ukowaada-kidan pasha'apata'azon
wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.”†
19 Powa'a zii James kian, “Ukau'an õiribannao õdi'itinpan kaikapa'a, aonaa õ'itiiman
turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun aimaakan wunao ati'i Gentilenao,
tanawatinainaouznaa Tominkaru ida'ati. 20 Mishi'oraiman wasaada pa'an kaarita
ĩ'idi'iti, aonaa kizi ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati.
Na'iki aonaa kizi daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u. Na'iki
aonaa kizi ĩnikan izai, oo aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kao.
21 Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa wuru'u Moses kakinaori kida aitaapauzo-kao
ipai Jewnao ati synagogue ii, Sookapa-karu Kamoon kawana'ati. Ipai'ora'a naa uruu
kakinaorii kida kowaada-kao, ipai Jewnao wiizi kawana'ati.”

Kaarita saada-kao Gentilenao ati'o

† **15:18** Aonaa kabaun dau'ana'o mani wuru'u kadakotin-karuz da'a'a, mazan King David takaan-daun naobanai-ti-
nan dau'ana'o pa'an. Uruu ma'ozaka'o nii ukazowautapan powaa iti.

22 Uruu dauna'an apostlenao, choochi zowaunaanao, na'iki ipai mishidainao wuru'u
Jerusalem iainaouz baokopa ĩmiitiniipan, ĩaipan padyuudan daonaioranao mako'o nii
Paulnao tuma Antioch iti, ĩna'aka kizi kuwai mishidainao di'iti. Uruu idi ĩzaamatan
Judas, Barsabbas kia'oraz udakotapa-kao na'iki Silas, ĩnao ipai mishidainao aitapanii
kaimana'o ĩkaduz kida. 23 Ĩnaou'o nii na'aka kaarita, kaikapa'o usaada-kaoa'a:

"Tosh wairibannao. Di'oraz kaarita waunao apostlenao na'iki choochi
zowaunaanao di'iki'o. Wasaadan kaarita unao wairibannao Gentilenao ati'o,
mishidainaouznaa Jesus, mashaapainaouz Antioch ii, Syria Baara ii aka na'iki Cilicia
Baara ii aka'oraz.

24 "Waabata kaina'a daonaioranao waunao bii iki'o makon unao bii iti na'iki
waabatan tuukii ĩtowauda'utan unao pakuwaa ida'an. Aonaa wadyuudan ĩna'akan
na'apa'o kuwai unao di'iti. 25 Uruu idi wabaokopatinan da'a'a, na'iki wakadakotinan
na'apa kida'o aimaakan dau'an. Atii mishi ipai wabauda'apatan wanyukunuu,
wadyuuda kizi pidannao, kakuwaapa'ana'o nii unao ati. Ukau'an ĩmakon nii Paul
na'iki Barnabas tuma wamarainapaniinaouz tuukii. 26 Ĩnao baita'oraz kichana'iki-
kii kida'o wanaobanaa Jesus Christ kaudin-kizi dau'an. 27 Ukau'an uabatan nii
kaimanaiman Judas na'iki Silas dako iki na'apam wanyukunuu unao dau'an, na'apa'o
nii uabatan wakaaritan ida'a'o kawan.

28 "Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, na'apa kapam wanyukunuu, aonaa
turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun aimaakan unao ati. Mazan di'i
pa'an aimaakan kida wakowaadan aona'o nii turuu unao sha'apatan: 29 Mana'a
unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa
unika'ana'a izai oo aimaakan dunaa dyukuruuta-kariwai uzowii-kao. Na'iki aonaa
turuu daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u. Uizo'atin an ipai
wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o wuru'u. Uruu ukaduz, atii ba'oran dono,"
kia'o wuru'u ĩsaadanuz kaarita.

30 Udauna'an Paulnao na'iki wuru'u dyuuda-kariwainaouz ĩtuma, makon naa atii
ĩkaawan Antioch iti. Ĩkaawan dauna'an ĩbaokopatin-kidan naa ipai mishidainao na'iki ĩtaan
naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita ĩ'ati. 31 Na'ia'a naa mishidainao ĩaitaan wuru'u
kaaritaz. Tuukii mishidainao konaukian, na'iki ĩnyukunuu ma'ozakadinan powa'a zii
paabatan idi wuru'u kaimana'oraz kakinaorii.

32 Aizii Judas na'iki Silas, prophetnaouz, ĩkakuwaapan naa ĩ'ati na'ii. Tomunu'iki
ĩkadakotinan ĩ'ati, ĩma'ozakadan ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan Tominkaru.
33 Ĩna'ian zii ĩtuma atii kotua'iki zaa, ba'oran dono zii ĩkiwan. Ĩkiwan dono'o naa konaukii
mishidainao dyuudan ĩdyaun powaa iti, wunao di'iti'i ĩiribannao, dyuudainaouz ĩdyaun.
34 [Mazan Silas, una'ian zii pa'an.]‡ 35 Aizii Paul na'iki Barnabas na'ii zii pa'an
ĩwa'akinan. Uruu idi baokopa'a naa mishidainao kida tuma ĩkaudinan na'ii, ĩkakinaopan
na'iki ĩkowaadapan naa Tominkaru paradan pidannao ati. Atii kotua'iki zaa ĩna'ian
mishidainao tuma.

Paul na'iki Barnabas buutaakapan

36 Uruu dauna'an, Paul kian Barnabas ati, "Wamako koshan ipai wiizai kida
kawana'ati, wakowaadapa-kiziz Tominkaru paradan. Watukapa kizi na'apam naa
mishidainao kida mashaapan." 37 Uruu idi Barnabas na'aka'azon John Mark. 38 Mazan
Paul aonaa unyukunuu na'apan, usha'apanum kau'an aonaa John Mark ipaian
pakaudin-kizi utokon iti, ĩkakuwaatinan dono'oraz amazada kawana'ati kida. Pamphylia
ii sha'atii uwa'akan ĩdyaun, upadantanuz naa powaa iti Jerusalem iti. 39 Uruu dikin
ii tuukii ĩkashadaakapan, atii ĩbuutaakapan. Upu'u mazan Barnabas na'akan John Mark
na'iki ĩmakon sariapa Cyprus iti. 40 Mazan Paul, uzaamata pa'an Silas pamin-makon
nii. Uruu dono mishidainao, wuru'u Antioch iainaouz toriinpan naa Tominkaru ati,

‡ **15:34** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

marii kizi ukamunan-kidan Paul na'iki Silas. Uruu dauna'an ĩmakon naa. 41 Na'iki'i naa
ĩmorowautapan ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, wuru'u Syria Baara an kida'oraz
atii Cilicia Baara ii aka. Ipai ĩma'ozakadan mishidainao.

16

Timothy makon
Paul na'iki Silas tuma

1 Na'iki'i naa koshan Paulnao dobatan atii Derbe iti, udauna'an Lystra iti. Lystra
ii kaina'a mishida'o daonaiora mashaapan, Timothy kia'o u'uu. Udaro Jewaba na'iki
mishida'o kapam oroo. Udaru, Greek pa'an uruu. 2 Ipai mishidainao Lystra iainao na'iki
Iconium iainao kida, kaiman pa'idiwaru ĩparadan Timothy dau'an. 3 Paul na'aka'azon
Timothy kakuwaapatina'o nii patuma. Mazan ipai Jewnao mashaapainao na'ii aita-
panii Timothy daru aonaa Jew mani. Uruu idi Paul choota-kidan* Timothy kakinaorii
kawana'ati Moses taaniaz Jewnao ati. 4 Uruu dauna'an ĩmakon naa na'iki ĩkakuwaapatinan
naa mishidainao ati donoi kida kawana'ati. Kaiman-daun ĩkowaadan kakinaorii kida
dau'an, tawuru'u Jerusalem ia'oraz apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao aipaniaz
ipai mishidainao kida izo'atin. 5 Uruu idi tuukii mishidainao ma'ozakadan pamishidan
na'iki kadiman kapam ĩiribainan.

Paul dapada-kao Macedonia iti

6 Uruu dauna'an ĩmakon naa koshan. Mazan sariapa ĩdobatan Phrygia na'iki Galatia
Baara an. Usha'apanum kau'an aonaa Kaimana'o Doronaa kashaapan ĩkakuwaapan Asia
Baara ii aka. 7 Na'iki'o ĩdobatan atii ĩkaawan Mysia Baara sakadin-kizi iti. Na'iki'o ĩtiwaan
pamakon Bithynia Baara iti. Mazan Kaimana'o Doronaa, Jesus di'iki'o, mashaatan
koshan ĩdyaun, aonaa turuu ĩkakuwaapan na'ii'aka. 8 Uruu idi ĩdobatan naa sariapa
Mysia Baara an, atii ĩkaawan wiizai Troas iti, paran danoma ia'oraz. 9 Uruu marutan
ida'a Paul tukapan pazanda'awun ii Macedonia san kadishitapan baza itinapu na'iki
tuukii upishaan Paul marii kizi utaraukan pawiizi ati. Kaikapa'a wuru'u pidan kianuz:
"Puwa'ati da'ati'i Macedonia ati, tuukii waaipan pukaminka'utan waunao!" 10 Paul
kowaadan dauna'an pazanda'awun, uru'u naa waminziiwa'akan naa. Usha'apanum
kau'an waaitapa Tominkaru aipan wana'akan Kaimana'o Kuwai Macedonia Baara
sannao di'iti.†

Lydia, Philippi sanaaba zaamatan Jesus panaobanaa nii

11 Wazaamatan dauna'an kanawa Troas iki, wamakon naa. Uruu dono wasookadin-
kida-kao Samothrace ii. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan atii wakaawan Neapo-
lis iti, Macedonia Baara sakadin-kizi ia'oraz. 12 Udauna'an wadobatan Macedonia
Baara an wakidiba ida'an, atii wakaawan umanawunu'o donoi, Philipi iti. Na'iki uruu
wiizai di'ii, Rome ikiinao pidannao kazowautapa'o na'ii. Iriba kamoo wana'iipa'akan
pidannao tuma.

13 Sookapa-karu Kamoon dono, wamakonkan donoi dawun ii, wa'ozi danoma
itinapu. Waaipan watukapan na'iam Jewnao toriinpauzon. Waikoda zunnao
kasaba'ukinpan toriinpa'anainao Tominkaru ati. Uruu idi na'ia'a naa wasakanatan,
na'iki wakakuwaapan naa ĩ'ati. 14 Kaina'a zunaaba abatapainao bii'i, Lydia kia'o o'uu,
Thyatira iki'o owa'atin. Oroo selliipauzo kawinipina'o kamicha mada kida. Na'iki oroo
toriinpauzo Tominkaru ati. Uruu dono kaimanaiman Tominkaru da'atan onyukunuu,
ozaamata kizi ipai wuru'u Paul kuwaa kidaz panyukunuu iti. 15 Na'iki uruu dono oroo,

* **16:3** choota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

† **16:10** Troas iki Luke baokopatinan Paulnao tuma. Uruu Luke saadanii wuru'u di'oraz kaarita'a. Uruu idi masha'apakiaka watukapan verse 10 ida'a "wa" oo "waunao" kaiwaa-kao.

na'iki ipai pidannao mashaapainao otuma odapu ii chikaawunuinan. Ochikaawunuinan dauna'an, ona'akan waunao padapu iti. Okian wa'ati, "Õaipan usookadinankan õdapu ii. Umishidan an wuru'u õmishidanuz naa Naobanai Jesus, umakon nii õdapu iti," okian. Atii mishi ona'apatan wanyukunuu. Uruu idi wamakon odapu iti.

Paulnao taraa-kao Philippi ii

16 Bauda'apa kamoo, wamakopan pu'u toriinapa-kizai iti, waikodapan poitoruiaba.
Oroo oia'o doronai zaamatapanii. Uruu aipan ati oaitapa pakowaadapan kanoma'o
nii sha'apan pidan ati diina'iti'i. Dobata puraata oikodan panaobanaanao ati
pakowaadapan ida'an na'apa kida'o aimaakan. 17 Karikaonan oda'anapatinan wau-
nao na'iki okadakoinpan kaikapa'a: "Di'oraz daonaioranaou'u, ĩnao mishi'oraz na'iki
umanawunu'o Tominkaru poitorunao, ĩkowaadapan unao ati na'apam nii kazannaatin-
karu oia'o ai." 18 Iriba kamoo wuru'u ona'apainapanuz wadawu'ati atii Paul kashad-
inan. Sariapa utanawatinan o'idi'iti na'iki ukian oia'o doronai ati, "Jesus Christ
ma'ozakan ida'an õkian, pukodita o'idi'iki." Sariapa mishi oia'o doronai kodita'akan
o'ai.
19 Aizii onaobanaanao wuru'u kaiwaapainaouz oroo aitapa'akan naa wuru'u oia'o
doronai so'ota'aka-kaoaz naa o'ai na'iki ĩaitapa aona'o ni'i naa powa'a paikodan puraata
o'ida'an. Uruu idi tuukii ĩto'oran, sariapa ĩzaamatan Paul na'iki Silas, na'iki ĩkozootan naa
ĩdyaun kootowapa-kizai iti. 20 Na'iki ĩdyuudan naa ĩkadishitan Rome iki'o naobanainao
kanaapu iti. Na'ia'a naa ĩkaakapaan ĩdyaun kaikapa'a: "Di'oraz daonaioranaou'u Jew-
nao. Aonaa ĩkaimanan, ĩtomapan dikauda kida'o aimaakan ipai pidannao ati da'ana'a
wawiizi an kida. 21 Ĩkowaadapan pana'a kida'o kakinaorii wakakinaorinaa ai. Waunao
Rome di'iti'o wazaamatinpan na'iki waizo'ati ipai Rome iki kida'o kakinaorii, uruu
idi aonaa turuu wada'anan wuru'u ĩnao kaduz kidaz," ĩkiainan. 22 Udauna'an ipai
baokopa pidannao to'ora'akan naa Paulnao ati na'iki ĩzowiautapa'akan naa ĩdyaun.
Sariapa naobanainao dyuudan soldyaanao zaamatan Paulnao, na'iki ĩdyuudan ĩkuzuuan
ĩkamichan, na'iki marii kizi ĩba'izii-kao tuukii. 23 Uruu idi soldyaanao ba'izian ĩdyaun
tuukii, tuukii. Uruu dauna'an ĩna'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'iki ĩdyuudan
naa taraa-kizai taapiki taratan ĩdyaun na'iki udadarada kizi paniinom kaimanaiman.
24 Padyuuda-kao kawana'ati, taraa-kizai taapiki kabootan naa ĩdyaun taraa-kizai nazo
iti, uzikonu'ia'o di'ii umuudan ĩdyaun. Na'ia'a naa umuudan ĩtaba'u kida udaru'o na'iki
kimisha'o atamun kida sakoda iti.
25 Tomun-zikon dono Paul na'iki Silas toriinpan na'iki ĩkunuitinan Tominkaru ati. Ipai
ba'oran taratapa-kariwainao pidannao abatapan ĩdyaun. 26 Udauna'an masha'apakiaka
imi'i baara nakaina'akan tuukii, ipai unakaa'akan taraa-kizai dapunaa. Uruu idi
sariapa taraa-kizai paniinomizinaa kida da'atina'akan kaiman-daun. Na'iki ipai chain
wuru'u taraa-kariwainao watudapa-kinao kidaz buzuutina'akan. 27 Sariapa taraa-
kizai taapiki pokoda'akan naa. Utukapa ipai paniinom kida da'atinapa pa'idiwaru,
tuukii utaria'akan na'iki u'itiiman ipai'i naa taraapa-kariwainao kida kidoopa'akan.
Uruu idi uzaamata'akan naa pamarian za'aba'i uzowiina'aka'azon naa. 28 Mazan Paul
kadako'okan u'ati diiwa'o ida'an. "Aonaa puzowiina'ana'a, kaina'a ipai daunuuda'u
waunao!" ukian u'ati.
29 Sariapa taraa-kizai taapiki dyuudan lamp na'aka-kao pa'ida'ati. Udauna'an
uwa'atin Paulnao ida'ati panaka-nakaan bii'i, na'iki ukodoru'ukan Paulnao kanaapu iti.
30 Udauna'an ukodita-kida'akan naa ĩdyaun. Na'iki sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a.
"Na'apa dii õsha'apatinan õkazannaatin-kinaa nii õ'oian ai?"
31 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: "Pumishida Naobanai Jesus daua'o kuwai, uruu
ida'ana'o nii pugaru na'iki ipai pudapu iainao pidannao kazannaatinan." 32 Udauna'an
Paul na'iki Silas kakuwaapan naa ĩkowaadan Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus dau'u
taraa-kizai taapiki ati, na'iki ipai pidannao mashaapainao kida udapu ii, ipai ĩabatan

wuru'u kaimana'oraz kuwai. 33 Na'apain uruu wamarutan ida'a taraa-kizai taapiki chikaan naa ba'izi-daun kida Paulnao mada ida'a kida'oraz. Uruu marutan ida'a ipai daunuuda'u ĩchikaawunuinan. 34 Udauna'an taraa-kizai taapiki na'akan naa Paulnao padapu nazo iti na'iki utaan naa ĩwanyukunuu nii. Uruu dono tuukii taraa-kizai taapiki na'iki wuru'u udapu iainaouz pidannao konaukian pazaamatan idi Tominkaru panaobanaa nii.

35 Chaapi'iki'i naa Rome iki'o naobanainao dyuudan naa paminka'unao na'akan paparadan taraa-kizai taapiki di'iti kaikapa'a: "Pubuzuuta'a naa na'iki pukodita-kida'a naa wuru'u daonaioranaouz na'iki marina'a naa ĩmakon," kia'o wuru'u ĩdyuudanuz paparadan. 36 Parada-karu kowaada-kao dauna'an u'ati ukian naa Paulnao ati, "Rome iki'o naobanaanao dyuudan paparadan õ'ati di'oraz paminka'unao ida'an. Ĩaipan naa õkodita-kidan unao taraa-kizai iki, aonaa kizi upataka'uta-kao powa'a. Ukau'an umako'o naa mashauda'u di'iki'i," ukian ĩ'ati.

37 Mazan Paul kian dyuuda-kariwainao pidannao ati, "Aonaa kanom ĩikodan dikauda'o nii aimaakan washa'apatan. Waunao Rome di'iti'o kapam wazaamatinpan, ukau'an na'apa'o kapam waunao Rome sannao kawan. Mazan kandii nii mooko ĩba'izii-kidan waunao madiwautapaka ipai pidannao awun za'a? Na'iki kandii nii ĩkabboota-kidan waunao taraa-kizai iti? Aizii kandii nii ĩaipan padyuudan waunao mashauda'u? Aonaa turuu ĩkodita-kidan waunao mashauda'u. Marii mishi'oraiman ĩwa'atin da'ati'i ĩkodita-kidanaka kizi waunao."

38 Udauna'an dyuuda-kariwainao pidannao kiwan naa Rome iki'o naobanainao di'iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai Paulnao paradan. Aizii ĩabatan idi wuru'u Paulnao kianuz, Rome di'iti'o kapam ĩzaamatinpan, tuukii ĩtarian. 39 Uruu idi sariapa ĩwa'atin Paulnao ida'ati na'iki ĩkian ĩ'ati, "Tuukii wanyukunuu kasha'oran wa'antamikita-kidan idi unao kaikapa'a," ĩkian. Udauna'an ĩkodita-kidan naa Paulnao taraa-kizai nazo iki. Na'iki ĩkian ĩ'ati, "Aizii turua'a naa umakon di'oraz donoi di'iki'i."

40 Mazan Paul na'iki Silas makon sariapa Lydia dapu iti. Na'ii zii ĩkakuwaapatina'akan, ĩma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu powa'a zii. Uruu dauna'an ĩmakon naa uruu donoi iki.

17

Paul kakuwaapan Thessalonica ii

1 Paul na'iki Silas dobatapaanan wiizai Amphipolis na'iki Apollonia ii aka, udauna'an ĩkaawan naa Thessalonica ati. Na'ii kaina'a synagogue Jewnao idiwau. 2-3 Paul kaduz umorotauzon synagogue iti. Uruu idi idikinau'u naa umorotan synagogue iti, Sookapa-karu Kamoon dono kida. Uruu dono Paul da'atan na'iki uaitaan naa ipai wuru'u saadinpa'oraz Tominkaru paradan, Christ daua'oraz. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati mishi'o wuru'u Christ pataka'uta-kaoaz na'iki uzowii-kaoaz, na'iki ukadishitanuzu pabaaranaa iki. "Ukau'an di'oraz Jesus õkowaadapaniaz u'ati, uruu wuru'u Christ kii-kizaiz," ukian ĩ'ati. 4 Pabi'i kida Jewnao tuukii ĩmishidan na'iki ĩna'apata panyukunuu Paul kuwaa kida dau'ati. Na'iki iriba Greeknao toriinpauzonao Tominkaru ati, mishi-dan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba kapam umanawun-tinpainao Greek-abanao mishi-dan.

5 Aizii Jewnao wuru'u mamishida-kainaouz Jesus, tuukii pa'an ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi ĩbaokopatan naa zoonzionao pidannao, wuru'u chi'ikinauzonaouz dunapota karikaonan. Na'iki ĩto'oradan ĩdyaun tuukii Paulnao ati. Sariapa mishi ĩto'ora'akan mapidankiaka. Uruu idi ĩkadakoina'akan naa tuukii, aonaa masakauda'u mani atii ĩto'oradan iriba pidannao. Udauna'an ĩna'aka'akan naa ĩdyaun sariapa Jason dapu iti. Ĩkaawan na'iti baupapa ĩshaazoda'akan Jason paniinomizi. Uruu ĩaipan naa pakodita-kida'akan Paulnao ipai pidannao kanaapu iti. 6 Mazan aonaa ĩikodan ĩdyaun na'ii, uruu idi ĩzaamata'akan naa kowas Jason na'iki ba'oran mishidainao na'iainao utuma.

Udauna'an ĩkozoota'akan naa ĩdyaun atii wiizai zowaunaanao kanaapu iti. Ĩkaawan na'iti pakadakoinan tuma. Ĩkian, "Di'oraz pidannaou'u dikaudaapauzonao wiizai ipai amazada kawana'ati. Aizii kaawa'a naa ĩdyaun wawiizi ati, 7 na'iki kaiman Jason taapan ĩdyaun padapu ii. Aizii ĩnao tuukii ĩdikintapan tuubaru'o naobanai Caesar kakinaori. Ĩkian kaina'a ba'oran king Jesus kia'o u'uu." 8 Sariapa naobanai-tinpainao kida na'iki na'iainao pidannao to'ora'akan tuukii, paabatan idi wuru'u na'apa'oraz parada-karu. 9 Uruu idi naobanainao kian Jasonnao ati, "Wamuudan nii unao soo utaan an zii ipai puraata wadakotan kawana'ati." Ĩtaan dauna'an puraata ĩdakotan kawana'ati, uruu zii ĩmuuda-kao.

Paul kakuwaapan Berea ii

10 Aizii wamaruta'akan, uru'u naa mishidainao dyuudan Paul na'iki Silas makon Berea iti. Uruu idi ĩmakon, atii ĩkaawan na'iti. Na'apa'a naa koshan ĩmorotan na'ii synagogue iti, Jewnao idiwauz, 11 na'iki ĩkakuwaapan naa Jewnao ati. Mazan tuukii pa'an Jewnao wuru'u, Berea sannaouz aipan patominapa-kida-kao Thessalonica iainao ai. Uruu idi minziiwa ĩwa'atin ĩabata'azon idi kaimanaiman Paul kuwaa. Na'iki ipai kamoo ĩawunuutan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan, ĩtukapa'azon Paul na'iki Silas kuwaa mishiin na'iki ĩtukapa'azon una'apan ukawana'ati. 12 Uruu dono iriba Jewnao mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba Greeknao daonaioranao mishidan, na'iki iriba kapam umanawun kida'o Greek-abanao mishidan ĩkuwaa. 13 Aizii Jewnao wuru'u Thessalonica sannaouz abatankan naa Paulnao kowaadapan koshan Tominkaru Paradan Berea ii, sariapa ĩmakon na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti sariapa ĩto'oradan pabi'i kida na'iainao pidannao. Uruu idi baokopa ĩto'oradinan Paulnao ati. 14 Sariapa mishidainao wuru'u Berea sannaouz dyuudan pidannao wa'anpa'anan Paul kadimana'o ida'an paran danoma itinapu. Mazan Silas na'iki Timothy aonaa pa'an ĩmakon. 15 Uruu idi Paul makon naa paminauda'unao tuma, atii ĩkaawan Athens iti. Na'iki'i naa uminauda'unao padantan powaa iti. Aizii ĩkaawan powaa iti ĩkowaadan naa Silas na'iki Timothy ati Paul aipan ĩmakon kadiman pa'idi'iti.

Paul kakuwaapan Athens ii

16 Uruu idi Paul na'ian naa uzaudapan Silas na'iki Timothy kaawan Athens iti. Mazan aonaa Paul nyukunuu kaimanan patukapan idi iriba manawun na'ii tomakariwainao pa'idiwaru tominkarunao nii. 17 Na'ia'a naa koshan Paul morotan synagogue iti. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati, na'iki Gentilenao ati wuru'u toriinpauzonaouz Tominkaru ati. Na'iki ipai kamoo umakon pidannao dobaapauzokizi an. Na'ii ukakuwaapan pidannao ati, dobatainao kida padazaba an. 18 Kaina'a pidannao di'itapauzonao pana'a kida'o kuwai. Epicurean kia'o ĩdakota-kao, ba'orainao dakota-kao Stoic kii. Ĩnao kashadaakapan tuukii Paul tuma ukuwaa kida dau'an. Sariapa ĩkian kaikapa'a: "Na'apa'o dii kaiwuru'u pidan maaitapin-ka'o kuwaa kidaz kaikini'i?" Ba'orainao kian, "Utominapa-kidan pidannao ba'oran kaduz tominkarunao daua'o." Usha'apanum kau'an ĩna'apan, Paul kakuwaapatinan idi Jesus dau'u, na'iki ukadishitan dau'u pamawaka-kizi iki. 19 Sariapa ĩna'akan Paul pidannao di'iti, wuru'u tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pana'a kida'o kuwai. Areopagus ia'o wuru'u ĩbaokopatinpauzonuz. Na'ia'a naa ĩkian Paul ati, "Waaitapa'azon kanom daua'o na'iki na'apa'oram manawun kuwai wuru'u pa'inaa kida'oraz, pukowaadapan. 20 Pabi'i kida pukuwaa, aonaa waabatauzon zii. Uruu idi waabata'azon powa'a na'iki waaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u pukuwaa kidaz." 21 (Ipai wuru'u Athens sannaouz na'iki ba'orainao mashaapainao kida na'ii, ĩmashaapan soo pakadakotin-kidan dau'u karikaonan pa'inaa kida'o parada-karu oo kuwai uruu zi'o uabata-kao.)

22 Uruu idi na'ia'a naa Paul kadishitan pidannao kasaba'ukinpainao kanaapu iti. Na'iki ukian ĩ'ati, "Unao Athens sannao, mishi unao karikaonan da'i utoriinpauzon

utominkarunnao ati. 23 Usha'apanum kau'an ipai õchi'ikaadanaan na'iki õawunuutan uwiizi. Kaina'a õtukapan iriba utoman altar kida utominkarunnao ati. Mazan kaina'a kapam õtukapan utomanii altar, kaikapa'a usaadinpan udaara'a: Tominkaru Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-kao. Mishi utoriinpauzonii Tominkaru ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao. Aizii uruu Tominkaru daua'o nii õkakuwaapan unao ati! 24 Uruu Tominkaru toma'o ipai amazada na'iki utomanii ipai aimaakannao mashaapainao kida imi'i baara an. Uruu kazowautapanii ipai aimaakan aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'o. Aonaa umashaapan wuru ida'a'a pidan tomaniaz toriinapa-kizai nii. 25 Aonaa kanom uaipan pidannao ai, na'iki aonaa uaipan pakaminka'uta-kao. Usha'apanum kau'an uruu pa'an taa'o kakupa-karu ipai pidannao ati, na'iki utaa ipai aimaakan ĩaiapanii kida.

26 "Kotua'a naa Tominkaru toman bauda'apa daonaiora. Bauda'apa'o pidan di'iki pabi'inaaka kida pidannao tominan ipai wuru'u mashaapainao kidaz naa imi'i baara an. Patoman ua'ii pidannao, ipai ubuutan amazada, uaitapanii na'apainim nii pataan na'iki uaitapa kanomanaou'o nii pamuuda uruu amazada kida ida'a. 27 Tominkaru toman pidannao na'iki usha'apatan aimaakan ĩ'ati kaikapa'a. Uaipan idi tuukii ĩdorotan paugaru, ĩpishaadanaatan nii di'ii'aka'a atii panaadon na'apa'o ida'ana'o nii ĩikodanuzu. Aonaa Tominkaru munapon pu'u mani ai. 28 Pidan kiauzon kawana'ati: 'Uruu aipan ati'o wakakupan, wazikadinan na'iki wanizoinpan.' Na'apa sha'atii unao iriban, aitaapauzo kiauzonuz, 'Waunao na'apa udainao kapam.'

29 "Mishi Tominkaru dainao waunao, ukau'an waaitapa, aonaa wuru kawanu'o mani uru'u, toma-kariwai kidaz gold idi, silver idi oo kuba kida idi. 30 Kotua'a naa aonaa Tominkaru sha'apatan pidannao, ĩsha'apaapan pu'u na'apa kida'o aimaakan. Usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan uruu. Mazan aizii Tominkaru dyuudan na'iki uaipan ipai, ipai pidannao tanawatinan wuru'u aia'a oii kida'oraz aimaakan pasha'apaapan. 31 Usha'apanum kau'an uaitapa na'ia'oram kamoo dono'o ni'i naa ukootowapa-kidan ipai, ipai pidannao, mashaapainao wuru amazada baara an kida'a. Kaina'a'a naa uzaamatanii pidan, kootowapa-kida'o nii ĩdyaun sakitapa, ĩsha'apatan kawana'ati sha'apa'oram kida aimaakan. Umishiian pazaamatan wuru'u pidanaz, ukadishita-kidan ida'an uruu pamawaka-kizi iki," ukian.

32 Aizii ĩabatankan Paul paradan mawaka'o kadishita-kida-kao dau'an, pabi'i kida pidannao tuukii ĩshaazootin-kidan Paul kuwaa. Mazan ba'orainao kian u'ati, "Waa-bata'azon powa'a zii kaiwuru'u pukuwaa kidaz." 33 Uruu dauna'an, uipaian naa pakakuwaapan na'iki umakon naa wuru di'iki'i miitiniapa-kizaiz. 34 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao da'anan Paul, tuukii ĩmishidan pa'an.

Kaina'a pidan mishida'o Dionysius kia'o u'uu. Uruu zaamatinpauzo wunao di'iti'i, tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pa'inaa kida'o kuwai. Na'iki kaina'a zunaaba Damaris kia'o o'uu. Oroo omishidan kapam, na'iki kaina'a kapam ba'orainao kida mishidainao.

18

Paul kakuwaapan Corinth ii

1 Udauna'an Paul dobatan naa Athens iki, na'iki umakon atii Corinth iti. 2 Aizii Corinth ii kaina'a pidan paudaiaro tuma, Aquila kia'o u'uu, Pontus ia'o ushakatauzon, udaiaro uu Priscilla. Diiki'i'o zii ĩkaawa'akanu'u Italy iki. Usha'apanum kau'an tuubaru'o naobanai Claudius dyuudan idi ipai Jewnao koditan Rome iki, donoi Italy ia'oraz. 3 Paul sookadinpan Aquilanao tuma. Usha'apanum kau'an ĩkaudin-kizi soo ĩtomapan na'iki ĩkanoopan madai tent dapunaa kida nii, uruu kaduz daua'o kapam Paul kaudinauzon. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan ĩtuma. 4 Aizii ipai Sookapa-karu Kamoon dono, Paul mo-rotauzon na'iki ukakuwaapan ĩ'ati synagogue ii. Tuukii uaipan pana'apatan ĩnyukunuu

pakuwaa dau'ati. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati na'iki Greeknao ati kapam.
5 Aizii Silas na'iki Timothy kaawan dauna'an Macedonia iki, Paul kaudinan soo
pakakuwaapatinan dau'a'a naa karikaonan. Kaimanaiman ukakuwaapan Jewnao ati
Jesus dau'an. Ukian, “Mishi'o uruu Christ, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii
kazannaata'o nii ipai pidannao.” 6 Mazan aonaa ĩmishida'azon, tuukii ĩdakoopan Paul
kuwaa dikauda kida'o ida'an. Uruu idi sariapa uso'otan pashooton, na'iki uziianuzu
ĩkanaapu iti, na'iki ukian ĩ'ati, “Tominkaru pataka'utan dono unao u'oian dikin ii, uaipan
ati'o wuru'u. Aonaa õgaru aipan ati'o mani. Mazan aizii õmuudan nii unao, na'iki õmakon
ni'i naa Gentilenao di'iti, ĩnao ati'o ni'i naa pa'an aizii õkakuwaapan.”
7 Udauna'an umakon naa, usookadina'anan Gentile dapu iti, Titius Justus kia'o
u'uu. Uruu toriinpauzo Tominkaru ati. Na'iki maonapa'o udapu synagogue dazaba'a.
8 Mazan kaina'a Jew, Crispus kia'o u'uu. Uruu kazowautapa'o synagogue dapunaa.
Uruu tuukii pa'an umishidan Paul kuwaa Jesus daua'o. Na'iki ipai pidannao, mashaa-
painao kida udapu ii, ĩmishida kapam wuru'u kuwai kidaz. Na'iki iriba kapam Corinth
sannao abatan Paul kuwaa na'iki tuukii ĩmishidanuzu. Uruu idi ĩchikaawununinan.
9 Baukapaiman, aiwaka'an Tominkaru paradan Paul ati, uzanda'awun ii. Kaikapa'a
wuru'u kii-karuz u'ati: “Mana'a putaria'ana'a, na'iki mana'a pusookada'ana'a wuru'u
pukakuwaapatinanuz pidannao ati. 10 Aona'o nii õmuudapan pugaru, na'iki aona'o
nii kanom sha'apatan pugaru. Usha'apanum kau'an di'oraz donoi ida'a kaina'a iriba
õpidanannao.” 11 Uruu idi Paul na'ian Corinth ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru
Paradan dau'u, bauda'apa wunu pazikon an powa'a.
12 Na'apaini'i naa Gallio zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii pidannao ati, wuru'u
mashaapainao kidaz ipai Achaia ii aka. Uruu dono Jewnao baokopatinan na'iki
ĩzaamatan Paul. Udauna'an ĩna'akan naa uruu tuubaru'o naobanai kanaapu iti, marii kizi
ukootowapa-kida-kao na'ii. 13 Ĩkian Paul dau'an, “Di'oraz pidana'a, uaipan papana'adan
pidannao nyukunuu, ĩtoriinapa kizi Tominkaru ati, pana'a'o wakakinaorinaa ai.”
14 Paul parada'aka'azon padamata, upu'a'a naa mazan naobanai Gallio parada'akan
Jewnao ati. Ukian, “Di'oraz pidan sha'apatan an mani dikauda kida'o aimaakan,
minziiwa mani õabatapan ukuwaa. 15 Mazan õabatan kaiwuru'u, soo ukashadaakapan
parada-karu dau'an, pidan uu dau'an, na'iki unao kakinaorinaa sodi kida dau'ana'o
karikaonan. Marii unao sakitapadan uaipan ati wuru'u aimaakan kidaz. Õgaru
aonaa turuu õkootowapatin-kidan pidan kaikapa'o dikin ii karikaonanu'u!” 16 Uru'u naa
mazan uwaata'akan naa pidannao kootowapa-kizai iki. 17 Sariapa na'iainao Greeknao
zaamata'akan naa Sosthenes, kazowautapauzo synagogue. Na'iki ĩba'iziautapa'akan
naa kowas uruu na'ii, maonapa kootowapa-kizai paniinomizinaa ida'a. Mazan aonaa
Gallio nyukunuupan wuru'u ĩba'izimikipanuzu.

Paul kiwapaanan naa koshan Antioch iti

18 Mazan upu'u Paul na'ian zii kotua'iki zaa Corinth ii, mishidainao tuma. Uruu
dauna'an umakon naa udaru'o kanawa ida'an, mako'o Syria iti, Aquila na'iki Priscilla
mako'o kapam kanawa ida'an. Cenchreae iki'o wuru'u ĩzaamatanuz kanawa. Mazan
pamakon ua'ii Paul madii-kida'akan pazowaud, paipaian idi'i naa wuru'u pakowaadau-
zoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.* 19-21 Ephesus ii kanawa sannao mashaad-
ina'akan. Uruu idi na'ii Paul maaratina'akan zii kanawa di'iki. Aizii Priscilla na'iki
Aquila na'ia'o ni'i naa pa'an ĩmaaratinan. Uruu idi na'ii Paul miitiniipa'akan Jewnao
tuma, synagogue ii. Tuukii padamata ĩaipan Paul na'ia'akan zii tomunu'iki zaa patuma,
mazan aonaa Paul nyukunuu na'apan. Uruu idi ukian ĩ'ati, “Tominkaru aipan an

* **18:18** Na'apa'o pa'an Jewnao kaduz ĩmadii-kidan nii pazowaud ĩipaian an pasha'apatan wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.

õwa'atin da'ati'i, õwa'atin nii koshan unao ida'ati," ukian ĩ'ati. Na'ia'a naa pa'an Priscilla na'iki odaiaru wa'akinan. Aizii Paul udobatan naa koshan kanawa ida'an. 22 Na'iki'o umakon atii ukaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa umaaratinan kanawa di'iki. Na'iki'i naa umakon pakidiba ida'an Jerusalem iti, utukapa'anan mishidainao.

Uruu dauna'an udobatan naa koshan atii ukaawan powaa iti Antioch iti. 23 Masakauda'u una'ia'akan, udauna'an umakon naa koshan. Umakon ipai pakakuwaapatin-kizi kida amazada kawana'ati, Galatia Baara ii aka na'iki Phrygia Baara ii aka. Uma'ozakadan ipai mishidainao nyukunuu na'ii'aka.

Apollos kakuwaapan Ephesus na'iki Corinth ii

24 Uruu dono Jew, Apollos kia'o u'uu, Alexandria ia'o ushakatan, kaawan Ephesus ati. Uruu paraaba'o manawun pidan. Na'iki kaiman-daunu'o uaitapan saadakariwaiz kida Tominkaru paradan. 25 Na'iki kaimanaiman kapam utominapa-kidakao Naobanai Jesus kaduz kida dau'u. Uruu idi ma'ozaka ukakuwaapan na'iki kaiman utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u, na'iki usha'apaapanii kida dau'an. Mazan chikaawunuuapa-karu dau'u, uaitapa soo bauda'apa John chikaawunuupan dau'u karikaonan. 26 Mazan ma'ozaka ukakuwaapan Jewnao ati synagogue ii. Priscilla na'iki Aquila abata wuru'u ukakuwaapanuz. Uipaian dauna'an pakakuwaapan, sariapa ĩna'akan uruu padapu iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan u'ati kaimanaiman uaitapa-kinaa nii powa'a zii na'apam Tominkaru aipan pamishida-kao.

27 Uruu dauna'an Apollos di'itinpan, ukakuwaapatina'ana'azon Achaia iti. Uruu idi Ephesus ikiinao mishidainao kaminka'utan Apollos, pasaadan ida'an kaarita ba'oran mishidainao di'iti, Achaia iainaouz, marii kizi ĩdapaapan uruu ukaawan an. Aizii ukaawan dauna'an na'iti, kaiman mishi ukaminka'utan mishidainao, wuru'u Tominkaru kamunanun ida'ana'oraz ĩzaamatan Jesus panaobanaa nii. 28 Na'iki ma'ozaka Apollos kashadaakapan Jewnao tuma na'ii. Iriba'o pidannao abatapan pu'u, utukapa-kidan ĩ'ati Tominkaru paradan di'iki, mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.†

19

Paul kakuwaapan Ephesus ii

1 Aizii Apollos kakuwaapatinan pu'u Corinth ii, Achaia Baara ia'oraz, Paul una'ian zii pa'an baza antanapu Asia Baara an. Uwa'atin atii ukaawan Ephesus ati. Na'ii uikodan mishidainao Jesus, 2 na'iki upishaan ĩdyaun kaikapa'a: "Kaimana'o Doronaa morotanii unyukunuu iti umishidan dono?"

"Aonaa na'apainim zii waabatauzon Kaimana'o Doronaa dau'an," ĩkian u'ati.

3 "Na'apa'oram mooko uchikaawunuu-kaoaz?" ukian ĩ'ati.

"Na'apa John Chikaawunuupauzon kawan, utominapa-kidan kawana'ati pidannao," ĩkian.

4 "Mazan John chikaawunuuan pidannao tanawatinainaou'u naa pa'oian ai, udyuudan idi ĩmishidan wuru'u kaina'iki'oraz uwa'atin padawu'ati. Uruu Jesus, dau'ana'o wuru'u una'apanuz," ukian ĩ'ati.

5 Pidannao abatan idi uparadan na'apa, sariapa ĩchikaawunuu-kidinan Naobanai Jesus uu ida'an. 6 Uruu dauna'an Paul muudan naa paka'u ĩ'ida'a, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti.* Na'iki ĩparadan naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Na'iki ĩkowaadan naa kuwai Tominkaru di'iki kida'o. 7 Uikoda mani 12 wuru'u pidannaouz.

---

† **18:28** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **19:6** Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti oo "Kaimana'o Doronaa kaawan ĩ'ida'ati."

8 Idikinauda'u kauzu Paul na'ian, ukakuwaapatinan pidannao ati synagogue† ii.
Uaipan idi ĩmishidan, ma'ozaka ukakuwaapan, na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati
wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz dau'u. 9 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao
dikintapa, aonaa ĩmishida'azon Paul kuwaa. Na'iki iriba'o pidannao abatapan pu'u
dikauda sodi kida ĩparadan, wuru dau'ana'a da'anainaouz "Jesus Kaduz." Uruu idi
Paul na'akan mishidainao pa'idiwaru patuma, tominpauzo-kizai dapunaa iti, Tyrannus
idiwauz. 10 Na'ia'a naa utominapatin-kidan pidannao ipai kamoo, atii dya'utam wunu.
Uruu idi ipai, ipai pidannao, Jewnao na'iki Gentilenao, wuru'u mashaapainao kidaz
Asia Baara ii aka abatan wuru'u Paul kowaadanii kidaz Tominkaru paradan, Naobanai
Jesus dau'u kida'oraz.

Sceva dainao tiwaan paso'otan oia'o doronainao Jesus uu ida'an

11 Tominkaru aipan ati Paul sha'apatan umanawun kida'o aimaakan aona'oraz pidan
ka'iitan pasha'apatan. 12 Atii Paul linson, na'iki kamicha pishatapa'o umada, na'aka-
kao karinainao di'iti, na'iki ĩpishata-kao u'idi sariapa ĩkakudan. Na'iki sariaapa'o nii
kapam oia'o doronainao koditan pidannao di'iki.
13 Kaina'a kapam pabi'i kida Jewnao, chi'ikapan na'iki ĩso'oopan oia'o doronai kida pi-
dannao ai. Sariapa ĩtamakapan ĩtiwaan kapam paso'otan oia'o doronai Naobanai Jesus uu
ida'an. Ĩkian oia'o doronai ati, "Wakian pukodita Jesus tawuru'u Paul kowaadapaniaz
uu ida'an," ĩkian. 14 Sceva dainao wuru'u na'apainpainaouz. Aizii wuru'u ĩdaru Jewnao
faadaan zowaunaa uruu, 7 wuru'u udainaouz.
15 Mazan oia'o doronai kian ĩ'ati, "Õaitapanii Jesus na'iki Paul. Mazan unao, aonaa
õaitapan," ukian. 16 Upu'a'a naa mazan pidan, wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz,
zaka'utina'akan naa ĩdyaun na'iki uzo'ii bi'ia'akan naa ipai ĩdyaun tuukia'o ida'an, ipai
ĩmada izain, na'iki ipai kapam ukuzuua'akan ĩkamichan kida ĩmada iki. Uruu idi ĩkidoopan
naa udapu iki, na'iki pamada kaziwan bii'i, ĩdima'akan naa u'ai kadimana'o ida'an.
17 Ipai Jewnao na'iki ipai Gentilenao, mashaapainao kidaz Ephesus ii abatan ipai
wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a. Uruu idi tuukii pidannao tarian, na'iki tuukii
ĩdi'itinpan. Na'iki kaiman pa'idiwaru pidannao paradan Naobanai Jesus dau'an. "Ei,
ma'ozaka'o mishi manawun uruu," ĩkian. 18 Uruu dono iriba mishidainao kowaadan
ipai oii kida'o pasha'apaapauzonii iriba'o pidannao abatapan pu'u. 19 Ba'orainao
kida kowaadan na'apam pamarunao-tinpauzon. Mazan uruu dono ipai ĩna'akan naa
pamarunao-tinpan kaaritannaa kida. Uruu idi pidannao kanaapu'u ipai ĩkawaodan
wuru'u pakaaritan kidaz. Aizii ĩaitaan ipai wuru'u kaarita kida winipinaaz, dobata, do-
bata, ubaokopatinan uikoda fifty thousand wizi'i kida'o puraata.‡ 20 Aizii mishidainao
tukapan idi ma'ozaka kuwai pishatan pidannao nyukunuu, powa'a zii ĩma'ozakadinan
pakakuwaatinan dau'ati. Uruu idi powa'a zii mishidainao iribainan.

Pidannao to'oradinan Ephesus ii

21 Aizii ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan dauna'an kaikapa'a, Paul di'itinpan,
na'iki uaipan pamorowautapan wiizai kawana'ati kida wuru'u Macedonia na'iki
Achaia Baara ii aka kida'oraz. Na'iki'o ni'i naa uaitan padobatan atii Jerusalem iti. Paul
kian, "Õkaawan dauna'an Jerusalem iti, õmakon nii na'iki õmorowautapa'anan nii kapam
Rome iti." 22 Uruu idi udyuudan pamin-kaudinannao, Timothy na'iki Erastus kiwiitan
Macedonia iti. Aizii Paul una'ia'akan zii pa'an Ephesus ii, Asia ia'oraz.
23 Mazan uruu dono'o naa pidannao to'oradinan Ephesus ii tuukii manawun,
usha'apanum kau'an iriba'a naa ĩtukapan pidannao da'anan "Jesus Kaduz." 24 Kaina'a
pidan Ephesus ii, Demetrius kia'o u'uu. Uruu tomapauzo iriba, iriba, tominkaruaba

† **19:8** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **19:19** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

Artemis dapunaa dikin kida silver idi. Utomanuzu duusodi kida'a. Na'apa'o ida'an dobata, dobata uikodan puraata pa'ati, na'iki pidannao ati, wuru'u kaudinainao kidaz utuma. 25 Uruu idi udapadan na'iki ubaokopatan ipai pidannao kaudinainao patuma na'iki ba'orainao kida na'apa'o kapam ĩkaudinan ĩnao kawan. Na'ia'a naa ukian ipai ĩnao ati, "Õpaonarunao, aizii õparada'azon u'ati. Ipai unao uaitapa kanom kaduz wakaudinkizi nii. Na'iki uaitapa dobata, dobata waikodan puraata watomanii kida ida'an. 26 Aizii utukapa, na'iki uabata ukinao idi na'apam Paul dikauda kian wuru dau'ana'a watomanii kidaz aimaakan. Ukian, 'Wuru'u toma-kariwai kidaz tominkaru nii ka'ui idi'oraz, mazanu'o karikaonan, aonaa mishi'o mani.' Uruu idi ipai'i naa una'apatan da'ainao pidannao nyukunuu, paparadan kawana'ati, atii ipai di'ii'aka'a Asia Baara kawana'ati kida, iriba'a naa ĩmishidan uparadan. 27 Aizii pidannao dakoopan ni'i naa watomapanii kidaz. Na'iki umanawunu'oraz watominkarunuaba Artemis, odapu tukapa-kao ni'i naa madiwautapa-ka'o nii karikaonan. Na'iki aona'o ni'i naa powa'a pidannao dyautan oroo, atii na'apa'o ni'i naa karikaonan omanyukunuuta-kao. Ipai unao, uaitapa ipai pidannao toriinpauzon o'ati, da'a'a Ephesus an, na'iki ipai Asia Baara ii aka, na'iki ipai ba'oran amazada kawana'ati kida."

28 Aizii pidannao abatankan idi una'apan, sariapa mishi ĩto'ora'akan, na'iki ĩkadakoina'akan naa diiwa, diiwa. "Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis, da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz. 29 Uruu idi iriba, iriba pidannao kadakoinan diiwa'o ida'an, ĩto'oradinan naa mapidankiaka uruu wiizai di'ii'aka. Upu'a'a naa ĩikoda'akan Gaius na'iki Aristarchus. Sariapa ĩzaamatan ĩdyaun. Ĩnao Paul minauda'unao Macedonia iki'o ĩwa'atin. Ĩna'aka'akan naa kowas ĩnao pidannao baokopainpauzo-kizi iti. 30 Tuukii padamata Paul mako'ozon na'iti, pidannao kanaapu iti. Mazan aonaa mishidainao kashaapan umakon na'iti. 31 Kaina'ia'o kapam Paul paonarunao na'ii, tuubaru kidainao pidannao. Ĩnao dyuudan paparadan u'idi'iti, aonaa kizi umakon pidannao baokopainapa-kizi iti. 32 Aizii na'ia'a naa pidannao to'oradinan tuukii, ba'orainao kadakoinan pana'iti sodi kida'a naa karikaonan, usha'apanum kau'an, kaina'a pabi'i kida pidannao aonaa ĩaitapan kanom dau'ati'o manawun wuru'u pawa'atinuz. 33 Aizii Jewnao aipan idi pakazannaatinan, sariapa ĩzaamatan pabii iki Alexander parada'o nii pidannao kanaapu iti, marii kizi ukowaadan ĩ'ati aonaa ipai'o mani wuru'u Jewnao sha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a. Soo Paul pa'an wuru'u na'apainpa'oraz. Sariapa Alexander sawadan paka'u, uaipan pidannao mashaadinan na'iki ĩabata kizi uparadan. 34 Aizii pidannao tukapankan naa uruu Jew, ipai baokopa ĩkadako'okan patumaaka kaikapa'a: "Ma'ozaka'o, na'iki umanawunu'o watominkaruaban Artemis da'a'a Ephesus ida'a," kia'o wuru'u ĩkadakoinanuz atii tomunu'iki.

35 Upu'u mazan donoi zowaunaa kaawan ĩ'ida'ati, sariapa umashaatan wuru'u ĩkadakoinapanuz. Ukian ĩ'ati kaikapa'a: "Uabata õparadan Ephesus sannao. Ipai pidannao aitapan soo wawiizi Ephesus taapa'o wuru'u umanawunu'oraz tominkaruaba Artemis dapunaa. Na'iki ipai pidannao aitapan kaina'a kapam wataapan umanawunu'o kuba, oroo kawanu'oraz utoma-kao, tawuru'u waotauzoz aokazi iki. 36 Aonaa turuu pidan kashadan na'iki udakoopan watominkaruaban Artemis. Ukau'an usookada'a naa wuru'u ukaikapainpanuzu'u. Mana'a usha'apaapa'ana'a aimaakan madoronaa-daun. 37 Unao kaawa-kidanii wuru'u pidannaouz da'ati'i, ĩmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan, aonaa kanom ĩkoidapan watominkaruaban dapu iki, na'iki aonaa ĩdakoopan watominkaruaban dikauda'o ida'an. 38 Aizii Demetrius na'iki ipai umin-kaudinannao, ĩkaakapaa'azon an pidannao, marii pa'an ĩkaakapaan, na'iki ĩna'akan ĩdyaun Rome iki'o naobanai di'iti, na'ii kizi ĩkootowapa-kida-kao, kootowapa-karu kamoon dono. 39 Aizii unao mani, kaina'a zii uparada'azon aimaakan dau'an? Uparada'azon an, marii uabata-kidan wuru'u uparadan kidaz, wuru di'ia'a kabaun toma-kariwaiz kawiizinao miitiniapa-kizi nii. 40 Aizii di'i wuru'u washa'apatanuz aimaakan kaikapa'a,

kichana'iki-kia'o wuru'u, wato'oradinan mapidankiaka manawun. Aizii Rome iki'o naobanai abatan ana'a naa pa'i wuru'u wadikaudainapanuz, sariaapa'o nii upishaakidan waunao kanom dikin ia'o wuru'u wato'oradinanuz kaikapa'a. Aona'o nii waaitapan na'apam wakazannaatinan." 41 Donoi zowaunaa ipaian dauna'an paparadan kaikapa'a, usookada'akan naa miitiniapa-karu.

20

Paul morowautapankan dono'o Macedonia na'iki Achaia Baara ii

1 Pidannao sookadan dauna'an pato'orainpan, Paul dapada-kidan na'iki ubaokopatan naa ipai mishidainao. Uruu ukowaadina'azon naa ĩ'ati, na'iki uma'ozakadan ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi kapam ĩtaapan pamishidan. Pazaamaaka'uan dauna'an mishidainao, umakon naa Macedonia iti. 2 Aizii pamakopa-kizi donoi kawana'ati kida, Paul ma'ozakadan pidannao nyukunuu pakowaadapan ida'an kaiman kida'o kuwai ĩ'ati. Atii ukaawan Achaia Baara iti. 3 Idikinauda'u kauzu una'ia'akan. Udauna'an uminziiwan naa koshan uruu umako'ozon naa atii Syria iti. Upu'u mazan pidannao kowaadan Paul ati, kaina'a Jewnao zaudapan uruu ĩaipan pazowianuzu. Uruu idi ukiwan powa'a an koshan Macedonia an. 4 Na'iki kaikapauda'u pidannao makon utuma. Berea iki Sopater, Pyrrhus daniz; Thessalonica iki Aristarchus na'iki Secundus; Derbe iki Gaius; Asia Baara iki Tychicus na'iki Trophimus; na'iki Timothy mako kapam. 5 Ĩnaou'u naa kiwiita Troas iti, na'ia'o ni'i naa ĩzaudapan waunao.* 6 Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon dauna'an, wamakon naa kapam kanawa ida'an Philippi iki. Atii baka'iauda'u kamoo dauna'an waikodan zii wairibannao Troas ia'a naa. Bauda'apa sondii wana'ia'akan Troas ii.

Ubaukapan naa Paul morowautapan Troas ati

7 Saturday dono, kamoo tipitan dauna'an, ipai wabaokopatinan, waaroopa'azon idi baokopa, na'iki wanika'azon idi bread wanyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan wa'ati. Paul aitapan idi uwa'aka'azon mishidainao ba'oran kamoo, ukakuwaapatinan ĩ'ati atii tomun-zikon di'iti. 8 Kabaun nazoo dokoa'o di'ia'o wuru'u wabaokopatinanuz, na'iki na'ii iriba'o lamp kida maodapan. 9 Kaina'a pa'ina'o zii daonaiora Eutychus kia'o u'uu, usakanatapan windoo paawa'a. Aizii Paul kakuwaapatinan atii Eutychus da'awununun. Udauna'an uda'awu'ukan naa, atii masha'apakiaka uwaota'akan naa imi'i baara iti. Idikinauda'u'o utara'apaawatinpan paawa iki'o wuru'u uwaota'akanuz. Pidannao dokobatanuzu, mazan mawaka'aka'a naa uruu. 10 Mazan upu'u Paul kaawa'akan u'ida'ati, na'iki udokobata'akan naazu. "Mana'a ukasha'ora'ana'a, kakuda'aka'a naa uruu powaa iti," ukian ĩ'ati. 11 Uruu dauna'an ĩzaidan naa powaa iti kabaun nazo iti, uru'u naa ĩaroopan naa na'iki ĩnikan naa bread baokopa. Uruu dauna'an powa'a zii Paul kakuwaapatinan pidannao ati, atii wakankanaanin. Uruu kii uwa'akauzon ĩdyaun. 12 Aizii wuru'u waota'oraz daonaiora, ukiwan naa padapu iti pairibannao tuma, aonaa usha'apan. Aizii uiribannao kaiman ĩnyukunuu ĩkiwan.

Paul kowaadinan mishidainao ati Ephesus iainaouz

13 Troas iki pakidiba ida'an Paul makon Assos iti. Mazan waunao, kanawa ida'an pa'an wamakon na'iti. Na'ia'o ni'i naa Paul aitan paikodan waunao. 14 Atii na'apa'a naa mishi. Ukaawan dauna'an na'iti, upaidinan naa watuma kanawa zo'iti, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Mitylene iti. 15 Ba'oran kamoo wadobatapa'akan wiizai dazaba an, Chios kia'o u'uu. Ba'oran kamoo ida'a wakaawan Samos iti. Ba'oran kamoo wadobatan koshan atii wakaawan Miletus iti. 16 Aona'a naa Paul aipan patomunu'ikinpan Asia Baara an. Mazan kadimana'a naa pa'an uaipan pakaawan

* **20:5** Verse 5 ida'a watukapan Luke saada'oraz di'oraz kaarita'a baokopatinan koshan Paulnao tuma.

Jerusalem iti, Pentecost ua'ii. Uruu idi aonaa umakon Ephesus iti. 17 Soo udyuuda-kidan
pa'an paparadan na'iti, marii kizi choochi zowaunaanao wa'atin u'ida'ati Miletus ati.

18 Aizii ĩkaawan dauna'an u'ida'ati, ukian naa ĩ'ati, “Ipai unao utukapauzonii na'apam
õkaudinan, na'iki utukapa na'apam õmashaapauzon kiwiin da'ana'a Asia Baara an kida.
Õsakadan di'iki'o õkaudinan da'ana'a, atii di'i, uaitapa na'iki utukapa ipai õkaduz.
19 Õbaiatan bii'i tuukii kasha'ora'o, Jewnao dakotautan pu'u pasha'apatan õgaru, mazan
upu'u mashaa, na'iki minziiwa õsha'apatan õkaudin-kizi, õnyukunuu kasha'oran bii'i.
Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorun idi õgaru. 20 Na'iki aonaa kanom õdizapan
na'iki õtaapa-kidan unao ai, ipai õkowaadan u'ati kaiman kida'o kakinaorii tawuru dono'o
õkakuwaapatinan dono'oraz u'ati, udapu ii kida, na'iki iriba'o pidan bii ii. 21 Aizii Jewnao
ati na'iki Gentilenao ati na'apa pa'idiwaru õparadan, õkakinaowan ĩdyaun tuukii, ĩtanawatin
kizi'i naa pa'oian ai Tominkaru ida'ati, na'iki ĩzaamata kizi'i naa wanaobanaa Jesus
Christ panyukunuu naobanaa nii.

22 “Mazan aizii õmakon ni'i naa Jerusalem iti, õizo'atin nii Kaimana'o Doronaa
paradan. Aonaa õaitapan na'apam nii õsha'apata-kao na'ii. 23 Usha'apanum kau'an
ipai donoi, õkakuwaatin-kizi kawana'ati, Kaimana'o Doronaa kowaadan õ'ati, kaina'a'o
nii dikauda'o aimaakan sha'apan õ'ati, na'iki õtaraa-kida-kao nii na'ii. 24 Mazan aonaa
usha'apan õzowii-kao. Kanom tuukia'o õsha'apata'azon, õaipan pa'an õipaian õkaudin-
kizi wuru'u Naobanai Jesus dyuudaniaz õsha'apatan. Udyuudan õkowaadan Kaimana'o
Kuwai ipai pidannao ati, Tominkaru kaimanan na'iki ukamunanun dau'u.

25 “Aizii ipai'i naa õkowaadan u'ati Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Aizii wuru
dauna'ana'a, aona'o ni'i naa powa'a utukapan õgaru. 26-27 Mazan aizii õkia'azon unao ati,
na'apainim unao oo ba'orainao mawakan, pakawan pa'oian bii'i zii, aonaa õgaru aipan
ati'o mani wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa kanom õdizapan unao ai. 28 Ukau'an
uzaudinpa'a naa pa'i kaiman kizi'i naa utaapan udoronaa, na'iki kaiman pa'i kapam
ukazannaatapa mishidainao wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uawunuutapan nii.
Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii wuru'u ĩnaouz pa'idiwau nii pauDani izain
ida'an na'iki umawakan ida'an. 29 Õaitapa di'i õwa'akan dauna'an unao, kaini'iki'o nii
pidannao kaawan ubii ati, ĩmariidan nii na'iki ĩpozawaabi'ii-kidan nii unao atii ĩtanawatin-
kidan nii unao umishidan ai Jesus. Ĩkaawan nii ma'ozaka, na'apa'o nii to'oraba'o bau-
dokoru pozawaabi'ii-kidan kawan kaznizonao atii uzowian ĩdyaun. 30 Na'iki kaina'a'o
nii kapam pidannao unao bii iki'o, ĩmariidan nii na'iki ĩbuutan nii pabi'i kida mishidainao
pa'ida'ati. 31 Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i, unyukunuitapa na'apam õtominapa-kidan
unao, õbaiatan bii'i kasha'ora'o na'iki to'ora-karu bii'i. Mazan upu'u õkakinaotan ipai
unao, wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an kida atii idikinauda'u wunu.

32 “Aizii õwa'akan ni'i naa unao Tominkaru ka'u ida'a. Uru'o nii kazannaatapa unao.
Na'iki õwa'akan Kaimana'o Kuwai utuma, Tominkaru kamunanun daua'o, uruu kida'o
nii ma'ozakadapa unyukunuu. Na'iki uruu kida kuwai ida'ana'o nii uikodan kaimana'o
manawun aimaakan, wuru'u Tominkaru aipaniaz pataan diina'iti'i ipai pidannao ati,
ubuutaniinaouz pa'ati.

33 “Ipai unao, utukapa na'iki uaitapa õkaduz, aonaa na'apainim õna'azootapan wuru'u
konaunam kida'oraz pidannao kamichan, oo wuru'u ĩtaapanii kidaz gold oo silver.
34 Aonaa õna'azootapan usha'apauz, mazan utukapa na'apam õkaudinan dadara õka'u
ida'an, õikoda-kinaa nii aimaakan õmashaapa-kinaa nii, na'iki õmin-kaudinannao ati'o nii
kapam. 35 Õmashaapan ida'an kaikapa'a, na'iki õkaudinan ida'an dadara, õtominapa-
kidan unao. Na'apa kizi ukaudinan, na'iki ukaminka'uta kizi kapam pidannao, wuru'u
aona'oraz manawun ĩka'iitan pakaudinan. Karikaonan kizi kapam unyukunuitapan
tawuru'u Naobanai Jesus kiauzonuz: ‘konaukia'o nii pidan minziiwa'oraz utaan
aimaakan ba'oran pidan ati, aimaakan taa-kao ai pa'ati.’ ”

36 Paipaian dauna'an pakadakoinpan, Paul kodoru'ukan naa pakakinaotaniinao
tuma. Na'iki ĩtoriinpan naa Tominkaru ati. 37 Uruu dauna'an Paul kowaadinan
naa, ipai ĩdokobatan uruu, ĩzaadan naa mazan u'ati. 38 Ĩnyukunuu kasha'oran tuukii
usha'apanum kau'an "Aona'o ni'i naa powa'a utukapan õgaru," ukian idi ĩ'ati.
Udauna'an ĩwa'anpankan naa uruu, atii kanawa di'ii.

21

Paul makon naa Jerusalem iti

1 Wazaamaaka'uan dauna'an mishidainao zowaunaanao, wamako'okan naa udaru'o
kanawa ida'an. Na'iki'o wamakon sariapa Cos iti. Ba'oran kamoo wadobatan naa
koshan, Rhodes ii wakaawa'akan, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Patara iti.
2 Na'ia'a naa wazaamatan ba'oran kanawa tu'uz mako'o Phoenicia iti, Syria ia'oraz.
Wapaidinan dauna'an, wamakon naa koshan. 3 Maonapa wadobatan paran baoko
a'o katonaru Cyprus danoma an, wa'ashabaron antanapu wataapanuzu. Wamakon
atii wakaawan Tyre iti, Syria ia'oraz. Na'ii wamaaratina'akan zii kanawa di'iki.
Usha'apanum kau'an na'ia'o nii zii kanawa wazoo kida maaraa-kao. 4 Uruu wiizai
di'ii, waikoda mishidainao Jesus. Uruu idi bauda'apa sondii wana'ia'akan ĩtuma,
kanawa sannao tomunu'ikinpan kawana'ati. Uruu dono Kaimana'o Doronaa kowaada-
kidan mishidainao ati, na'apam nii Paul sha'apata-kao Jerusalem ii. Uruu idi tuukii
ĩmashaatanuzu, aonaa kizi umakon na'iti. 5 Mazan na'apaini'o ni'i naa wadobatan
kamoon aita-kao. Uruu idi wamakon naa koshan kanawa di'iti. Ipai mishidainao,
paudaiaro na'iki paudainao tuma kida ĩda'anan waunao atii paran danoma iti. Na'ia'a
naa paran danoma ii wakodoru'ukan baokopa na'iki watoriinpan naa Tominkaru ati.
6 Ĩzaamaaka'uan dauna'an waunao, wapaidinan naa kanawa zo'iti. Aizii mishidainao,
ĩkiwan naa kapam padapu iti kida.

7 Na'iki'i naa koshan wadobatan, atii Ptolemais ii kanawa mashaadinan. Uruu idi
na'ii wamorowautapa'akan mishidainao kida di'ii. 8 Ba'oran kamoo wadobatan, atii
wakaawan Caesarea iti, wasookadinan Philip dapu ii. Uruu Philip kowaadapauzoz
Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati. Na'iki uruu tawuru'u zaamata-kariwaiz
Jerusalem ii, 7 sha'atii ĩzaamata-kao buuta'o nii wanyukunui patumaaka kida.* 9 Kaina'a
4 Philip dainao zunnao, aona'o zii ĩkaudaiarun kida. Ĩnao prophetiabanao.† 10 Aizii dobata
zaa kamoo wana'a'akan dauna'an, uru'u naa prophet, Agabus kia'o u'uu, kaawan Judea
Baara iki. 11 Ukaawan wa'ida'ati, sariapa uso'otan Paul zadawu ukonon iki, na'iki
uwatudan pataba'u, na'iki paanoba uzadawu idi. Ukian, "Kaimana'o Doronaa kian,
kaikapa'o nii Jewnao watudan wuru'u kazadawu'oraz Jerusalem ii, na'iki ĩtaan niizu
Gentilenao ati."

12 Aizii waabatan idi kaikapa'a parada-karu'u, tuukii waunao na'iki ba'orainao
kida tiwaan pamashaatan Paul, aonaa padamata wataapadan umakon Jerusalem iti.
13 Mazan ukian, "Kandii nii uzaadan õdau'ati kaikapa'a, ukasha'orada'azon õnyukunuu?
Õwatuda-kao an oo õzowii-kao an na'ii, Naobanai Jesus dikin ii, aonaa usha'apan, mazan
upu'a'o nii õmakon," ukian. 14 Atii aonaa waka'iitan wamashaatanuz. Uruu idi wakian
u'ati, "Marii mooko pusha'apata-kao Tominkaru aipan kawana'ati."

15 Uruu dauna'an waminziiwan naa, na'iki wamakon naa Jerusalem iti wakidiba
ida'an. 16 Pabi'i kida mishidainao Caesarea iki mako kapam watuma. Uruu idi
baokopa'a naa wamakon, atii wakaawan Jerusalem iti. Ĩnaou'u naa na'aka waunao
Mnason dapu iti, wasookapa'azoo-kizi iti. Uruu kotua'o uwa'atin Cyprus iki, na'iki
kotua'ora'a naa pa'an uzaamatan Jesus panaobanaa nii. 17 Wakaawan dono Jerusalem
iti tuukii mishidainao konaukii-kidan waunao.

---

* **21:8** Acts 6:1-6 † **21:9** prophetiabanao: kowaadapa'o Tominkaru paradan.

Paul morowautapan James di'iti

18 Ba'oran kamoo Paul makon baokopa watuma, utukapa'anan James. Wakaawan
na'iti, waikoda ipai choochi zowaunaanao na'ii. 19 Uruu idi tuukii Paul konaukii-kidan
ĩdyaun. Udauna'an ukowaadan naa ĩ'ati ipai aimaakan Tominkaru sha'apatanii kida
Gentilenao ati, pakaudinan dono ĩbii ii aka.
20 Ipai wuru'u abatainaouz Paul kuwaa, tuukii ĩkonaukian. "Kaimana'o manawun
mishi pugaru," ĩkian Tominkaru ati. Udauna'an ĩkian Paul ati. "Wa'inawuzu Paul,
mishi putukapa na'apam iriba, iriba Jewnao ipai amazada kawana'ati mishidan naa
naobanai Jesus. Mazan ĩnao, tuukii ĩmarainpan na'iki ĩizo'atin tawuru'u Moses kak-
inaori kidaz. 21 Aizii kaina'a ĩabatan dikauda kida'o parada-karu pudau'u. Ĩabatan
putominapa-kidan na'iki pukakinaotan Jewnao wuru'u mashaapainaouz Gentilenao
wiizi ii aka kida, aona'a naa kaikin puaipan ĩsha'apatinan Moses kakinaori kida
kawana'ati. Na'iki aona'a naa kaikin puaipan ĩchoota-kidan‡ paudani daonaioranao,
Moses kakinaori kawana'ati, na'iki aona'a naa kaikin puaipan wuru sha'apata-kaoa'a
waunao Jewnao kaduz kidaz. 22 Masakauda'u dauna'an, ĩabatan ni'i naa wuru'u
pukaawanuz. Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan? 23 Wadi'itinpan kaikapa'a,
waaipan pusha'apatinan waparadan kawana'ati. Kaina'a 4 daonaioranao kowaadauzo
pamishia'azon paparadan Tominkaru ati.§ Kaina'a'a naa ĩdyaun kaida'a'a, ĩipaia'a naa
pasha'apatan wuru'u ĩkowaadauzoniaz pasha'apata'azon. 24 Ukau'an turuu pumakon
baokopa ĩtuma, puchikaina'an kizi ĩtuma Tominkaru ati, Jewnao kakinaori kawana'ati.
Na'iki pukowaada kizi'i naa pugaru'o nii kawinipinaata uzainao ĩtaan nii faadaanao
ati. Ĩipaian dauna'an pachikainan, ĩsokozoo-kao ni'i naa ĩtukapa-kida-kinaa ni'i naa
pamishian paparadan Tominkaru ati. Uruu ida'ana'o nii Jewnao tukapan aonaa
mishi'o mani wuru'u pumashaatanuz pidannao sha'apatan aimaakan wakakinaorinaa
ai. Usha'apanum kau'an, pugaru na'apa kapam pusha'apatan wuru'u wakakinaorinaa
aiapanii kidaz usha'apata-kao.
25 "Mazan Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa, waunao choochi zowaunaanao
saadani'i naa pa'an wakaaritan ĩ'ati, na'iki wataa ĩ'ati idikinauda'u karikaonan kak-
inaorii waaipaniaz ĩizo'atin. Kaikapa'a wuru'u wakianuz wakaaritan ida'a: 'Aonaa
unika'ana'a wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkarunao ati. Na'iki aonaa
unika'ana'a izai, na'iki aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kao.
Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan
pu'u,' " kia'o wuru'u ĩkianuz Paul ati.
26 Ba'oran kamoo na'apa'a naa Paul sha'apatinan padyuuda-kao kawana'ati.
Una'akan naa wuru'u daonaioranaouz, na'iki na'ia'a naa ĩchikainan utuma Moses
kakinaori dyuudauzon kawana'ati. Uruu dauna'an Paul makon Tominkaru Dapu iti,
ukowaadankan naa faadaanao ati 7 kamoo ida'a ĩipaian ni'i naa pachikainan Tominkaru
ati. Uruu dono'o ni'i naa uzainao kawaoda-kao ĩkawana'ati kida.

Paul zaamata-kao
Tominkaru Dapu ii

27 Mazan 7 kamoo ĩsha'apaapan wuru'u pasha'apaapanii kidaz, na'iki ĩipaian pu'a'a
naa kapam. Upu'u Jewnao wa'atiinao Asia iki, tukapan Paul Tominkaru Dapu
ii. Sariapa ĩkimudan na'iki ĩto'oradan pidannao kasaba'ukinpainao na'ii. Una'apan
pu'u ĩzaamata'akan naa Paul, 28 na'iki ĩkadakoinan naa kaikapa'a: "Unao Israelite-
nao, ukaminka'uta wazaamatan di'oraz pidana'a. Uruu tawuru'u chi'ikapa'oraz ipai
amazada kawana'ati, dakoopa'ita'oraz Israelitenao, na'iki dakoopa'o wakakinaorinaa
Moses taauzonii kidaz wa'ati, na'iki udakoopan kapam wuru'u di'oraz Tominkaru
Dapu'u. Aizii di'i, ukaniribaa-kidan Tominkaru Dapu, una'akan idi Gentilenao unazo

‡ **21:21** choota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
§ **21:23** Numbers 6:1-20

ati.” 29 (Ĩtoˈoran naˈapa ushaˈapanum kauˈan ĩtukapanii Trophimus, Ephesus san, Paul tuma donoi ii. Ĩˈitiiman mani kainaˈa Paul morota-kidan uruu patuma Tominkaru Dapu iti.)

30 Uruu dono tuukii, tuukii pidannao toˈoradinan uruu wiizai diˈii. Ĩdiman naa diˈiki kidaˈa kasabaˈu, kasabaˈuan Tominkaru Dapu iti. Ĩmorotan sariapa ĩzaamatan Paul, naˈiki ĩkozootaˈakan naazu Tominkaru Dapu iki. Udaunaˈan ĩtarataˈakan naa paniinom. 31 Aizii wuruˈu pidannaouz, ĩaipan naa pazowiaˈakan uruu. Upuˈu mazan parada-karu kaawan Rome ikiˈo soldyaanao zowaunaa idaˈati. Kaikapaˈa wuruˈu parada-karu dyuuda-kaoaz: “Ipai, ipai pidannao toˈoradinan kai Jerusalem ii, tuukiaˈo kaiwuruˈu ĩtoˈoradinanuz.” 32 Soldyaanao zowaunaa abatankan idi naˈapaˈo kuwai, sariapa unaˈakan soldyaanao, panaobanaanao tuma kida. Kadimanaˈo idaˈan ĩmakoˈokan naa pidannao toˈoradinainao diˈiti. Aizii pidannao tukapankan soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma, sariapa ĩsookadaˈakan pazowiautapan Paul.

33 Soldyaanao zowaunaa kaawan naˈiti, sariapa uzaamatan Paul ĩˈai. Udaunaˈan udyuudan naa uwatuda-kao dyaˈutamtinpaˈo chain idi. Naˈiki upishaan naa pidannao kaikapaˈa: “Kanom kaduz wuruˈu diˈoraz pidanaˈa? Kanom mooko ushaˈapata?” 34 Mazan panaˈa sodi kida pidannao kadakoinan. Baˈorainao kian, “uruu kaikapaˈoraˈa,” baˈorainao kian, “kaikapaˈo uruˈu.” Atii aonaa soldyaanao zowaunaa aitapan kanom dikin iaˈo wuruˈu ĩtoˈoradinanuz uˈati. Uruu idi udyuudan naa Paul naˈaka-kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. 35 Mazan ĩmorotan uaˈii kabaun nazo iti, pozai idaˈa zii, uruˈu naa soldyaanao sawataˈakan naa Paul, ushaˈapanum kauˈan tuukiaˈa naa manawun pidannao toˈoradinan. 36 Ĩwaˈatin baokopa udawuˈati kasabaˈu, kasabaˈuan, pakadakoinan tuma. “Uzowii uruu, uzowii uruu,” kiaˈo wuruˈu ĩkadakoinanuz.

Paul kakuwaapan naa padauˈu

37 Soldyaanao kaawa-kidaˈanan puˈaˈa naa uruu padapu nazo iti. Sariapa Paul kian soldyaanao zowaunaa ati Greek idaˈan, “Turuu õparadan puˈati?”

“Kaa! Puaitapanii shaˈa Greek?” ukian Paul ati. 38 “Õˈitiiman shaa pugaru Egypt san, tawuruˈu tomaˈoraz mizaataaka-karu diikiˈi zaˈa Rome ikiinao tuma, naˈiki taazata-kidaˈoraz 4000 zowii-mikinao pidannao mapidantakaˈo amazada diˈiti.”

39 “Aonaa. Õgaru Jew, Tarsus iaˈo õshakatan, umanawunuˈoraz manawun wiizai Cilicia Baara ii. Pukashaapa shoman õparadan pidannao ati,” Paul kian.

40 “Kaiman, turuu puparadan,” ukian. Pozai paawa iaˈa naa Paul kadishitan naˈiki usawadan pakaˈu, pidannao mashaada-kizi. Sariapa mishi pidannao mashaadaˈakan. Udaunaˈan uparadan naa Jewnao ati ĩparadan Hebrew idaˈan.

22

1 Kaikapaˈa wuruˈu ukianuz ĩˈati: “Õiribannao Jewnao, uabata õparadan, õkowaadaˈazon uˈati, aonaa mishiˈo mani wuruˈu aimaakan uabataniaz õdauˈu,” ukian ĩˈati. 2 Ĩabatan idi Paul paradan Hebrew idaˈan, powaˈa zii ĩmashaadaˈakan. Uruˈu naa ukian ĩˈati: 3 “Õgaru Jew, õshakatan Tarsus ii, Cilicia Baara iaˈoraz. Mazan õdyaupain daˈaˈa, Jerusalemiˈi. Gamaliel tominapa-kidauzonii õgaru, naˈiki kaimanaiman ukakinaotan õgaru, õizoˈati kizi ipai Tominkaru kakinaori wuruˈu wadokozu-daunnao atiˈoraz utaa-kao kida. Uruu idi tuukii õizoˈatin wuruˈu kakinaorii kidaz, naˈiki tuukii õtaainan Tominkaru ati kapam, naˈapa unao kawan. 4 Õgaru, õzowiapa-kidauzonii naˈiki õantamikitauzonii pidannao, wuruˈu daˈanpainaouz Jesus Kaduz. Naˈiki õwatuda-kidauzonii naˈiki õkaboota-kidauzonii taraa-kizai iti zunnao naˈiki daonaioranao. 5 Umanawunuˈo Faadaa naˈiki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa kaiman-daun wuruˈu õshaˈapatauzonuz aimaakan kida naˈapa. Ĩnao turuu ĩkowaadan unao ati mishiˈo kaiwuruˈu õparadanuz.

Usha'apanum kau'an õgaru ida'ana'o ĩdyuudauzon pasaadanii kaarita kida Damascus iainao Jewnao ati'o. Ĩkowaadan pakaaritan ida'a õwa'atin, õzaamata'anan pidannao mishidainaouz Jesus. Udauna'an õna'aka kizi ĩdyaun watudinapa Jerusalem ati, marii kizi kazowautapainao Jewnao antamikitan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii (Acts 9:1-19; 26:12-18)

6 "Uruu dono õmakopaanan pu'u Damascus iti, sakitapa kamoo õmaonapatan naa na'iti, mazan masha'apakiaka doko iki'o kanada'o manawun kanadapa'akan õgaru. 7 Sariapa õwaota'akan imi'i baara iti. Na'iki õabata parada-karu kian õ'ati, 'Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan õgaru?'

8 " 'Naobanai, kanom pugaru?' õkian.

" 'Õgaru Jesus, Nazareth iki'oraz, õgaru wuru'u puantamikitaniaz,' ukian õ'ati. 9 Pidannao, wuru'u õtumainaouz, ĩtukapa kapam wuru'u kanada'oraz. Mazan aonaa pa'an ĩabatan wuru'u parada-karuz õ'ati.

10 "Uruu idi õpishaanuzu kaikapa'a: 'Õnaobanaa, kanom puaipan õsha'apata?'

"Naobanai kian, 'Pukadishita, na'iki pumako Damascus iti. Na'ia'o nii ipai ukowaadakao pu'ati, na'apam nii Tominkaru aipan pusha'apatinan.' 11 Amazada kanadan idi manawun, sariapa u'ishada'akan õawun. Na'iki aona'a naa kanom õtukapan. Uruu idi õminauda'unao ka'utan naa õgaru Damascus iti.

12 "Aizii na'ii kaina'a pidan Ananias kia'o u'uu. Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki izo'ati'o ipai kakinaorii wuru'u taa-kariwai kidaz wa'ati. Na'iki ipai na'iainao Jewnao naudapan uruu. 13 Uruu kaawan õ'ida'ati. Ukian õ'ati, 'Õ'inawuzu Saul, marii putukapan koshan!' Sariapa mishi õawun saabaina'akan na'iki kaiman õtukapa'akan uruu.

14 "Udauna'an ukian õ'ati, 'Tominkaru, wuru'u wadokozu-daunnao mishidaniaz, uzaamatan pugaru, utukapa-kida'azon idi pu'ati kanom uaiapanii pusha'apatan pa'ati. Na'iki uaipan idi kapam putukapan wuru'u kaimana'oraz manawun papoitoru. Na'iki uaipan puabatan uparadan udako iki manawun. 15 Ukau'an pugaru'o ni'i naa kakuwaapatin udau'u, na'iki na'aka'o nii uparadan. Pukowaadan nii ipai pidannao ati, ipai wuru'u putukapaniaz na'iki puabatanii kidaz aimaakan. 16 Aizii kanom zii puzaudapan? Kadiman naa, puchikaawunuin kizi'i naa, na'iki puparada'a naa Naobanai ati kai, marii kizi uchikaan ipai pu'oian pu'ai,' ukian õ'ati."

Paul zaamata-kao kakuwaapatina'o nii Gentilenao ati

17-18 Uruu dauna'an õwa'atin naa Jerusalem ati. Na'ia'a naa õmorotan Tominkaru Dapu iti õtoriinpa'anan u'ati. Õtoriinapatinan pu'u õtukapan Naobanai. Ukian õ'ati, "Puminziiwa kadiman, pumako kizi Jerusalem iki, kai, kai. Usha'apanum kau'an aona'o nii da'ainao pidannao mishida'azon pukuwaa õdau'u."

19 Mazan õkian, "Naobanai, ipai ĩnao, ĩaitapanii õgaru kaimanaiman. Ĩaitapanii wuru'u õmakouzonuz synagogue kawana'ati kida, õzaamata'anan ipai pidannao mishidainao kidaz pugaru. Udauna'an õtaraa-kidan na'iki õba'izii-kidan da'i ĩdyaun. 20 Aizii tawuru'u Stephen, kakuwaapatinauzoz pudau'u, uruu zowii-kao dono, na'ia'o kapam õgaru. Patumaaka'o õnyukunuu zowii-mikinao tuma. Õgaru taapanii ĩchaakitan kida ĩzowian dono Stephen paboori kuba kida idi."

21 Mazan Naobanai kian, "Pumako di'iki'i, õdyuudan nii pugaru munapo Gentilenao di'iti."

22 Mashaa pidannao abatapan Paul kadakotinan. Mazan aizii ĩabatankan ukowaadan wuru'u padyuuda-kaoaz Gentilenao di'iti, sariapa ĩkadakoina'akan diiwa'o ida'an. "Una'aka uruu di'iki'i! Marii uzowii-kao! Aonaa turuu utaapa-kao kakupa," ĩkiainan. 23 Ĩto'oran na'iki ĩkadakoinan tuukii. Uruu idi ĩkaboowan pashooton kida doko iti,

ba'orainao kida kaboowan imi'i doko iti kapam. 24 Sariapa soldyaanao zowaunaa dyuudan Paul na'aka-kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti. Na'iki udyuudan naa pasoldyaannao ba'iziinuzu, marii kizi ukowaadan ĩ'ati, kanom dikin ia'o manawun wuru'u Jewnao to'oradinanuz u'ati kaikapa'a. 25 Uruu idi ĩdodowan naa Paul na'iki ĩba'izia'azon naazu. Mazan upu'u Paul kian soldyaanao zowaunaa ati, wuru'u maonapa'oraz ukadishitapan udazaba'a, "Puaitapanii Rome di'iti'o õ'uu saadinpan? Na'apa dii Rome iki'o kakinaorii kiauzon, ukashaapa mani õba'izii-kao madiwautapaka, õmakootowapa-kida-kanao pu'u?"

26 Aizii soldyaanao zowaunaa abatan idi wuru'u Paul na'apanuz, sariapa umakon pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Na'apam nii pusha'apatinan aizii? Tawuru'u pidan pudyuudaniaz ba'izii-kao, Rome di'iti'o u'uu saadinpan."

27 Uruu idi soldyaanao zowaunaa wa'atin Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, "Pukowaada õ'ati, mishi'o Rome di'iti'o pu'uu saadinpan?"

"Oo," ukian u'ati.

28 Soldyaanao zowaunaa kian Paul ati, "Õgaru õsaada-kidan õ'uu Rome di'iti, õkawinipinaatan idi dobata puraata wiizai zowaunaanao ati."

"Mazan õgaru, õ'uu saadinan Rome di'iti õshakatan di'iki'o," Paul kian u'ati.

29 Sariapa soldyaanao, wuru'u ba'izia'azoinaouz Paul, munapodina'akan u'ai. Na'iki soldyaanao zowaunaa, tuukii utaria'akan, uabatan idi kanom kaduz wuru'u Paul, na'iki uwatuda-kidan idi kapamazu chain idi.

Paul kootowapa-kida-kao

30 Tuukii soldyaanao zowaunaa aipan paaitapan kanom dau'ana'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz Paul ati. Ba'oran kamoo udyuudan naa Paul, buzuuta-kao. Na'iki udyuudan naa kapam faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan. Udauna'an una'akan naa Paul ĩ'idi'iti, na'iki udyuudan naa ukadishitan ĩkanaapu iti.

23

1 Uruu idi Paul awunuupa'akan sakitapa kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti. Na'iki ukian ĩ'ati, "Õ'inawuzunao, karikaonan õmashaapan kaiman Tominkaru ati, na'iki õaitapa aonaa kanom oia'o nii aimaakan õsha'apatan, ba'azootin-kida'o nii õgaru. Õmashaapa kaiman atii kai." 2 Sariapa Umanawunu'o Faadaa, Ananias kia'o u'uu, dyuudan Paul dazaba iainao pidannao ta'ikan uruu padako ida'ati. 3 Sariapa Paul kian u'ati, "Pugaru kaniriba'o kabaun daarazi kawanu'o, zichida-kariwaiz baraka'o idi. Mishi'oraiman pudako'o nii pa'an Tominkaru ta'ika. Pusakanatapan di'i, putiwaa-kidapan õgaru, kakinaorii aipan kawana'ati. Mazan upu'u zii pudikintapan wuru'u kakinaoriiz pudyuudan ida'an wunao ta'ikan õdako'o."

4 Pidannao maonapainao Paul dazaba'a kian u'ati, "Kandii nii puparadan arawu ati kaikapa'a, Tominkaru zaamataniaz Umanawunu'o Faadaa nii?"

5 Paul kian, "Õ'inawuzunao, kasha'ora õ'ati õna'apan, aonaa pa'an õaitapan Umanawunu'o Faadaa uruu. Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kian, 'Mana'a udakoopa'ana'a pidan kazowautapa'o unao.' "

6-8 Sariapa Paul di'itapan wuru'u kootowapa-kidauzonaouz pidannao. Pabi'i kida utukapa kaina'a zaamatinpainao Sadduceenao di'iti, kaina'a kapam utukapan zaamatinpainao Phariseenao di'iti. (Sadduceenao, aonaa ĩmishidan pidan kadishitan nii pamawaka-kizi iki. Na'iki aonaa ĩmishidan angel kaina'an, na'iki aonaa kapam ĩmishidan doronai kaina'an. Mazan Phariseenao ipai pa'an ĩmishidan wuru'u na'apa kida'oraz.) Uruu idi Paul kian diiwa'o ida'an, "Õ'inawuzunao, õgaru Pharisee na'apa õdarunao kawan. Õkootowapa-kida-kao, na'iki õkadishita-kida-kao unao kanaapu'u, õmishidan idi

kadishita'o nii mawakainao diina'iti'i." Aizii ĩabatankan wuru'u Paul na'apanuz, sariapa Phariseenao na'iki Sadduceenao kashadaakapan tuukii. Uruu idi ĩkadakowaakapan naa atii ĩbuutaakapan. 9 Na'iki powa'a zii pidannao diwadan pakadakowaakapan. Kaina'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz Phariseenao di'iti, ĩnao kadishitan na'iki ma'ozaka ĩparadan Paul dau'an. "Aonaa kanom waikodan dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u. Panaadon mishi'o doronai oo angel paradan u'ati," ĩkian. 10 Mazan kichana'iki-kia'a naa manawun ĩkashadaakapan. Uruu idi soldyaanao zowaunaa dyuudan naa pasoldyaannao makon pidannao bii iti, ĩkazata kizi Paul ĩ'ai, marii kizi ĩna'akan uruu soldyaanao dapunaa nazoo iti.

11 Uruu wamarutan ida'a Tominkaru paradan Paul ati uzanda'awun ii. "Mana'a putaria'ana'a. Ipai wuru'u pukowaadaniaz pidannao ati õdau'an da'ana'a Jerusalem an, ipai õaipan kapam pukowaadanuz Rome ii aka," ukian u'ati.

Pidannao dakotan pazowian Paul

12 Ba'oran chaapi'iki, pabi'i kida Jewnao baokopatinan na'iki ĩkadakotinan. Uruu dono ĩbauda'apatan panyukunuu na'iki ĩtaan paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, "Aona'o nii wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun, atii wazowian dauna'an zii Paul. Marii Tominkaru pataka'utan waunao wamazowiikan an Paul." 13 Uwazoota 40 daonaioranao baokopatinan, wuru'u na'apatainaouz panyukunuu. 14 Ĩnao wa'atin faadaanao zowaunaanao ida'ati, na'iki Jewnao zowaunaanao ida'ati. Ĩkian ĩ'ati, "Waunao, wakiinii Tominkaru ati aona'o nii wanikan wawanyukunuu, na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul. 15 Uruu idi waaipan ipai unao dyuuda-kidan uparadan soldyaanao zowaunaa di'iti. Umariida kizi uruu, marii kizi udyuudan Paul unao ida'ati. Ukii kizi u'ati. 'Waabata'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamatapa-kaoaz.' Aizii waunao, wadizinpan ni'i naa, wazowian nii uruu ukaawan ua'ii da'ati'i unao ida'ati," ĩkian.

16 Mazan Paul chaonain abata ipai wuru'u ĩkadakotinanuz. Uruu idi sariapa umakon soldyaanao dapunaa iti, ukowaadankan Paul ati wuru'u ĩparadan kidaz ĩzowia'azoonuz uruu. 17 Sariapa Paul dapadan bauda'apa soldyaanao zowaunaa, na'iki ukian u'ati, "Puna'aka wuru'u di'oraz daonaiora'a unao zowaunaa di'iti, kaina'a ukakuwaapa'azon u'ati." 18 Uruu idi soldyaanao zowaunaa na'akan naazu pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Paul, taraapa-kariwaiz, dyuudan õna'akan di'oraz daonaiora'a pu'ida'ati, usha'apanum kau'an kaina'a ukakuwaapa'azon pu'ati."

19 Sariapa soldyaanao zowaunaa na'aka'akan wuru'u daonaioraz pana'itinapu pidannao ai. Na'ia'a naa upishaan uruu kaikapa'a: "Na'apa'oram wuru'u pukakuwaapa'azoonuz õ'ati?"

20 Ukian naobanai ati, "Kaina'a Jewnao baokopainpan, pazowaunaanao tuma, ipai ĩna'apatan panyukunuu ĩaipan pamariidan pugaru. Uruu idi kaini'iki'o nii ĩdyuudan paparadan pu'ida'ati, ĩaipan pudyuudan Paul waikana'an Jewnao kootowapa-kizi dapunaa iti. Ĩkian nii pu'ati, 'Kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamata-kaoaz.' 21 Mazan mana'a pa'i pumishida'ana'a ĩparadan, aonaa pudyuuda'ana'a Paul ĩ'idi'iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii Jewnao dizinpan ĩzowia'azoonuzu ukaawa-kida-kao ua'ii. Uwazootanii 40 daonaioranao wuru'u dizina'azoinaouz. Ipai ĩnao, ĩtaan paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, 'Aona'o nii wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul.' Taa'azo'o naa kaina'iki ĩdyaun, soo pugaru'u naa ĩzaudapan, ĩabata'azon na'apam pukian."

22 Udauna'an soldyaanao zowaunaa kian daonaiora ati, "Mana'a pa'i pukowaada'ana'a pidan ati wuru'u pukakuwaapanuz õ'ati." Udauna'an udyuuda'akan naa ukiwan powaa iti.

Paul dyuuda-kao naobanai Felix di'iti

23 Uruu dauna'an soldyaanao zowaunaa, dapada-kidan dya'utam pasoldyaannao
naobanaanao, na'iki ukian ĩ'ati, "Udyuuda 200 soldyaanao minziiwan, ĩmako kizi
Caesarea iti aizii 9 o'clock, aiwaka'an. Na'iki marii 70 soldyaanao makon kapam kawaro
barau an kida. Na'iki marii powa'a zii 200 soldyaanao makon kapam pachipararin
za'aba'i kida tuma. 24 Na'iki uminziiwa-kida pa'i kapam Paul kawaronnao nii. Kaiman
mazan pa'i õaipan una'akan uruu, aonaa õaipan usha'apata-kao, kaiman õaipan ukaawa-
kidan uruu naobanai Felix di'iti, wiizainao zowaunaaz," ukian ĩ'ati. 25 Udauna'an utaan
naa ĩ'ati pasaadanii kaarita naobanai Felix di'iti'oraz. Kaikapa'a wuru'u usaadaniaz:

26 "Di'oraz kaarita õgaru Claudius Lysias di'iki'o. Pugaru umanawunu'o naobanai
Felix ati'o. Tuukii õnaubaan pugaru õkaaritan ida'an. 27 Jewnao zaamatan wuru'u
di'oraz daonaiora'a, na'iki maonapa'ora'ana'a padamata ĩzowianuzu. Õabatan idi u'uu
saadinpan Rome di'iti, sariapa õkazannaatan uruu õsoldyaannao tuma.

28 "Õaitapa'azon kanom dikin ia'o wuru'u ĩto'oradinanuz u'ati, uruu idi õna'akan
uruu Jewnao kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti. 29 Na'apaini'i naa õabatan
wuru'u ĩto'oranuz u'ati soo pakakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Aonaa
turuu pidan zowii-kao oo taraa-kao, soo na'apa'o dikin ii karikaonan. 30 Mazan
ukowaada-kao idi õ'ati ĩzowia'azon naa uruu, sariapa õdyuudan uruu pu'idi'iti kadi-
mana'o ida'an. Na'iki õdyuuda Jewnao kowaadan pu'ati, kanom dikin ia'o oo kanom
wuru'u usha'apataniaz, ĩto'ora-kinaaz u'ati. Uruu kaduz. Atii ba'oran dono."

31 Na'apa'a naa mishi soldyaanao na'akan Paul padyuuda-kao kawana'ati. Atii ĩkaawa-
kidanuzu aiwaka'an wiizai Antipatris iti. 32 Ba'oran chaapi'iki, soldyaanao, wuru'u
pakidiba ida'an kidainaouz, ĩpadantan naa powaa iti pawa'ati-kizi iki, atii padapunaa
di'iti. Mazan kawaro barau an kidainaouz, ĩnaou'u naa pa'an dobata Paul tuma, 33 atii
ĩkaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa ĩtaan kaarita naobanai Felix ati. Na'iki ĩtaan naa kapam
Paul u'ati. 34 Uipaian dauna'an paaitaan wuru'u kaaritaz, uru'u naa upishaan Paul,
na'iki'oram amazada di'iki'o uwa'atin. Ukowaadan pawa'atin wiizai Cilicia Baara ia'o
di'iki. 35 Uruu idi ukian Paul ati, "Õzaudapan nii zii wuru'u zowia'azoinaouz pugaru
kaawan. Õabatan dauna'an na'apam ĩkian pudau'an, uruu õaitapan ni'i naa na'apam
õsha'apatan pugaru." Uruu idi udyuudan naa soldyaanao taratan Paul, umanawunu'o
kabaun di'ii, naobanai Herod tomauzoniaz, na'iki ĩawunuutapa-kizi uruu na'ii.

24

Jewnao kaakapaan Paul Felix ati

1 Aizii baka'iauda'u kamoo dauna'an, Ananias, Umanawunu'o Faadaa makon naa
Caesarea iti kazowautapainao Jewnao tuma na'iki lawyer* tuma, Tertullas kia'o
u'uu. Ĩnao makon naa naobanai Felix di'iti ĩkaakapaa'anan Paul u'ati. 2 Ĩkaawan na'iti,
udauna'an Paul na'aka-kaoa'a naa ĩ'ida'ati. Na'ia'a naa Tertullas kaakapaan naa uruu
kaikapa'a:

"Õnaobanaa Felix, pugaru umanawunu'o naobanai. Konaukii pidannao mashaa-
pan pukazowautapan idi wawiizi kaiman. Na'iki ipai pusakitapadan wa'ati wuru'u
aimaakan kida kasharutapa'oraz waunao wawiizi ida'a. 3 Uruu idi kaiman pi-
dannao nyukunuu pu'ati ipai wiizai kawana'ati pukazowautapanii kidaz. 4 Aonaa
õmashaatapa'azon pugaru tomunu'iki manawun, mazan õaipan puabatan waparadan
masakauda'u. 5 Di'oraz daonaiora'a aonaa ukaimanan, kichana'iki-kia'o uruu. Ipai,
ipai amazada kawana'ati ukimudautan na'iki uto'orataaka-kidan Jewnao. Na'iki uruu
kazowautapa'o Nazareth san pidanannao. 6 Na'iki uaipan kapam pakaniribaa-kidan

* **24:1** lawyer: uruu kashadaakapauzo kootowapa-karu dono Rome iki'o kakinaorii kawana'ati.

Tominkaru Dapu pawazootapan ida'an kakinaorii. Uruu dikin ia'o wazaamatanuzu. [Wakootowapa-kida'azoo nii padamata uruu wakakinaorinaa kawana'ati, 7 mazan Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan, sariapa una'akan uruu wa'ai. 8 Na'iki ukian kanom kaakapaa'azon an Paul, marii uwa'atin pu'ida'ati.]† Aushaa, pupishaa mooko uruu, puabatan nii kanom dikin ia'o wuru'u wato'oranuz u'ati." 9 Ipai wuru'u abatapainaouz Jewnao, na'apa ĩnyukunuu uparadan kawana'ati. "Mishi'o kaiwuru'u uparadanuz," ĩkian.

Paul kazannaatinan Felix kanaapu'u

10 Uruu idi naobanai Felix sawadan paka'u Paul di'iti. "Pugaru'u naa parada aizii," ukian. Sariapa Paul kian naobanai ati, "Õaitapa kotua'o mishi pukazowautapan wairibannao Jewnao, ipai wuru ida'a'a amazada ĩwiizaitapaniaz. Pugaru puaitapanii ipai ĩkaduz. Uruu idi tuukii õkonaukian, usha'apanum kau'an aizii õkakuwaapan nii pu'ati. 11 Aizii di'i 12 kamoo dobatan õkaawan dauna'an Jerusalem iti, õtoriinpa'anan idi Tominkaru ati. Turuu pupishaan pidannao pumishida'azon an. 12 Aonaa Jewnao ikodauzon õkashadakowaakapan pidan tuma Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa na'iam zii ĩikodan õto'orataaka-kidan pidannao synagogue ii oo pawiizi an kida. 13 Ukau'an aonaa mishi'o mani kaiwuru'u ĩparadanuz. Aonaa kanom ĩikodan pamishii-kinaa nii kaiwuru'u ĩkaakapaanuz õgaru pu'ati. 14 Mazan õkowaadan nii pu'ati aimaakan õsha'apatauzonii. Mishi karikaonan õtoriinpauzon wadarunnao Tominkarun ati, soo Jesus tominapa-kidan kawana'ati. Mazan ĩkian pana'iti'o karikaonan wuru'u na'apa'oraz. Mazan ipai õmishidan wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Na'iki ipai õmishidan wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz. 15 Na'apa õmishidan Tominkaru, wunao mishidan kawanu'u diinaouzu'u, na'iki õmishida kapam bauda'apa kamoo ipai'o nii pi-dannao, kaimanainao na'iki oiainao kadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki. 16 Uruu idi karikaonan õtiwautinan, kaiman õaipan õtaapinan, aonaa õaipan õnyukunuu kasharutinpan pidannao tuma oo Tominkaru tuma.

17 "Dobata wunu õ'aonaankan Jerusalem iki. Õkaawan powa'a ati õwa'anan idi'o puraata õiribannao Jewnao ida'ati. Na'iki õkawaoda-kida'azon idi kapam uzai Tominkaru Dapu ii. 18 Õipaian pu'a'ora'a naa õsha'apaapan uruu kida aimaakan, na'iki õipaian kapam õchikainan Tominkaru ati, wuru'u ĩikodanuz õgaru Tominkaru Dapu ii. Aonaa pidannao kasaba'uinpan õtuma uruu dono, na'iki aonaa pidannao kasharutaakapan uruu dono. 19 Mazan na'ia'o pabi'i kida Jewnao Asia iki'o ĩwa'atin. Ĩnao pa'an turuu ĩna'aka-kao da'ati'i pukanaapu ati, ĩkowaada kizi kanom dikauda'o aimaakan õsha'apatan, turuu ĩkaakapaan õgaru pu'ati. 20 Aushaa pupishaa mooko wunaou'u di'oraz Jewnaou'u. Kanom dii ĩikoda dikauda kida'o nii aimaakan õsha'apaapan, tuubaru kida'o Jewnao kootowapa-kidan dono õgaru Jerusalem ii? 21 Soo kaina'a bauda'apa aimaakan dikin ii õto'oradan ĩdyaun, õdako'atin idi ĩparadan ma'ozaka kaikapa'a: 'Ukootowapa-kidan õgaru soo õmishidan idi bauda'apa kamoo mawakainao kadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi iki,' õkian idi ĩ'ati."

22 Felix, uaitapani'i naa "Jesus Kaduz" dau'u. Uruu idi ukian, "Turua'a naa shoman. Õzaudapan nii zii Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan. Uruu dauna'an õaitapan nii na'apam õsha'apatan pugaru," ukian. Udauna'an usookada'akan naa wuru'u kootowapa-karuz, 23 na'iki Felix kian naa soldyaanao zowaunaa ati, "Aonaa õaipan utaratapa-kao, marii uawunuutapa-kao karikaonan. Uiribannao kamunanu'uzon an u'ati, turuu ĩna'akan aimaakan uaiapanii kida," ukian.

† **24:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul paradan Felix
na'iki udaiaro ati

24 Atii dobata kamoo, uruu dauna'an Felix kaawan naa powa'a ati paudaiaro Drusilla
tuma. Jewaba wuru'u Felix daiaroz. Ĩkaawan na'iti, sariapa Felix dyuudan Paul
na'aka-kao pa'ida'ati, uabata'azon ukakinaopan. Uruu idi ipai Paul kowaadan u'ati
na'apa'oram wuru'u pidan mishidanuz Christ Jesus. 25 Na'iki ukowaada kapam u'ati
kaiman kida'o mashaapa-karu dau'u, na'iki ukowaada na'apam pidan ma'ozakadan
panyukunuu oia'o sha'apata-kao ai. Na'iki ukowaada kapam u'ati diina'iti'i Tominkaru
kootowapa-kidan nii ipai pidannao. Mazan sariapa Felix taria'akan paabatan idi na'apa
kida'o kakinaorii. Uruu idi ukian, "Turua'a naa zii shoman. Ba'oran dono õturuudinan
dono õdapada-kidan nii koshan pugaru." 26 Felix itiiman shaa Paul taan nii puraata pa'ati,
pakodita-kinaa nii. Uruu idi mapuda udapada-kidan Paul, na'iki ukadakotinan nii
da'i utuma. 27 Mazan dya'utam wunu dauna'an Porcius Festus zaamata-kao tuubaru'o
naobanai nii Felix wadaun nii. Uruu idi Felix muudinan naa. Mazan Paul una'ian naa
kowas uwa'akan uruu taraa-kizai ii, uaipan idi Jewnao kaimanan pa'ati.

25

Paul aipan padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti

1 Aizii Festus zaamata-kao dauna'an tuubaru'o naobanai nii, ukaawan naa Caesarea
ati. Idikinauda'u kamoo pakaawan dauna'an, umakon Jerusalem iti. 2 Aizii Jerusalem
ia'a naa, faadaanao zowaunaanao, na'iki Jewnao naobanaanao kaakapaan naa Paul,
Festus ati. 3 Na'iki tuukii ĩpishaan Festus kaikapa'a: "Turuu shoman pudyuudan
Paul na'aka-kao Caesarea iki, Jerusalem ati, marii kizi ukootowapa-kida-kao da'a'a."
Wuru'u ĩaipanuz Paul na'aka-kao, ĩaipan pazowii-kidan uruu dunapo ii ukaawan ua'ii
Jerusalem ati. 4 Mazan Festus kian ĩ'ati, "Aonaa! Marii Paul taapa-kao na'ii, Caesarea ii,
usha'apanum kau'an kadimana'o nii õkiwan powaa iti. 5 Marii uzowaunaanao makon
õtuma di'iki'i, umishiin an ĩaitapan Paul sha'apatan dikauda kida'o aimaakan, marii
ĩkowaadan na'ii kanom wuru'u dikauda kida'oraz usha'apatan."

6 Festus na'ian 8 oo 10 kamoo Jerusalem ii. Uruu dauna'an zii ukiwan powaa iti
Caesarea iti. Ba'oran kamoo pakaawan dauna'an, uru'u naa usakanatan kootowapa-
kizai dapunaa nazo ii. Na'iki udyuudan naa Paul na'aka-kao pa'ida'ati. 7 Uruu una'aka-
kaoa'a naa ĩ'ida'ati. Sariapa Jewnao, wa'atiinao kidaz Jerusalem iki, kasaba'ukinan naa
Paul dazaba an. Na'iki ĩkowaadan naa iriba dikauda kida'o aimaakan usha'apaapan.
Aizii ĩpishaa-kaoa'a naa, mazan aona'a naa zoobaba ĩmishian wuru'u paparadan udau'an
kida'oraz. 8 Udauna'an Paul paradan kaikapa'a pakazannaatin-kinaa nii: "Aonaa
õkashadan oo õdakoopan kakinaorii wuru'u taa-kariwaiz waunao Jewnao ati. Na'iki
aonaa õsha'apatan Tominkaru Dapu, oo õsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan na'ii.
Na'iki aonaa kanom dikauda'o nii õsha'apatan udaru'o naobanai Caesar* tuma na'iki
aonaa õdikintapan ukakinaori kida," ukian.

9 Mazan Festus aipan pakaimandan Jewnao nyukunuu pa'ati. Uruu idi upishaan
Paul kaikapa'a: "Na'apa punyukunuu, turuu mani pumakon Jerusalem iti, na'ii
kizi pukootowapa-kida-kao õkanaapu'u wuru dau'ana'a Jewnao kowaadanii kidaz
pusha'apatan?"

10 Paul kian u'ati, "Mazan dii õkadishitapa-kida-kao pugaru kanaapu'u, naobanai Caesar
kabootaniaz kaudina'o nii da'a'a. Ukau'an turuu õkootowapa-kida-kao di'oraz kootowapa-
kizai ida'a. Puaitapa aonaa kanom dikauda'o nii aimaakan õsha'apatan Jewnao ati.
11 Dii mani õsha'apatan an dikauda'o aimaakan, turuu mani õzowii-kao udikin ii, aonaa
mani õmarainan õzowii-kao. Mazan aizii puabatan pu'u aonaa õsha'apatan dikauda'o
aimaakan, aonaa turuu pudyuudan õgaru ĩ'idi'iti. Mazan õzaamatinpan idi Rome di'iti,

* **25:8** Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

turuu pa'an pudyuudan õgaru Rome iti, na'ii kizi õkootowapa-kida-kao naobanai Caesar kanaapu'u," ukian.

12 Sariapa Festus tanawatinan, na'iki ukadakotinan pidannao tuma, wuru'u kaudi-
nainao kidaz patuma. Udauna'an utanawatinan koshan Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati,
"Mishi tuukii puaipan pudyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, ukau'an na'iti'o ni'i naa
pudyuuda-kao," ukian.

Festus paradan King Agrippa ati Paul dau'an

13 Udauna'an King Agrippa na'iki udadakoo Bernice kaawan Caesarea ati,
ĩmorowautapa'anan Festus ida'ati, na'iki ĩkonaukii-kida'anan unaobanai-tinan. 14 Na'apain
ĩmorowautapan dono, Festus kowaadan naa King ati ipai daunuuda'u Paul taratapa-kao
dau'an. Ukian, "Kaina'a pidan taratapa-kao kaida'a'a, una'an Felix wa'akan. 15 Aizii
õmakonkan dono Jerusalem ii, Jewnao faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o
Jewnao kaakapaan uruu õ'ati, ĩkowaadan usha'apaapan dikauda kida'o aimaakan,
na'iki ĩdyuuda õzowii-kidan uruu. 16 Mazan õkian ĩ'ati, 'Waunao Rome sannao, aonaa
pa'an wakashaapan pidan sha'apata-kao, oo uzowii-kao sariapa. Waunao, wakaduz
kaikapa'a, waaipan nii zii pa'an ukadishita-kida-kao kiwiin wunao kanaapu iti'i
kaakapainaouz uruu. Waabata kizi na'apam ukian padau'an, ukazannaatin-kinaa
nii.'

17 "Ĩnao Jewnao kaawankan dono da'ati'i, aonaa õtomunu'ikinpan ĩdyaun. Ba'oran
kamoo ida'a õdapada-kida'akan naa Paul na'iki õkootowapa-kida'akan naaz. 18 Aizii
wuru'u Jewnaouz, ĩkaakapaan naazu, mazan aonaa zoobaba kanom õabatan ĩkowaadan
usha'apatan dikauda'o nii aimaakan. Õ'itiiman sha'a dikauda'o aimaakan nii wuru'u
usha'apataniaz. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. 19 Kanom dikin ii õabatan
ĩkashadaakapan utuma, soo paTominkarun kakinaori kida dau'an karikaonan. Na'iki
pidan mawaka'ora'a naa dau'an, Jesus kia'oraz u'uu, uruu dau'ana'o kapam wuru'u
ĩto'oranuz u'ati. Mazan Paul kian, 'Kakupa uruu!' 20 Aonaa õaitapan na'apam
õsha'apatan wuru'u kaikapa'oraz aimaakan kida'a. Uruu idi õpishaan Paul, 'Turuu
mani pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pa'an õkootowapa-kidan pugaru, wuru dau'ana'a
aimaakan kida kowaada-kariwaiz pudau'an?' 21 Mazan ukian, uaiapan soo naobanai
Caesar kootowapa-kida'o nii paugaru. Uruu idi õdyuudan utarata-kao powaa iti, atii
kaina'a'o nii na'apainim õdyuudan uruu, naobanai Caesar di'iti."

22 King Agrippa kian, "Õgaru, õabata'azoo kapam kaiwuru'u ukuwaa kidaz."
"Waikana'ana'o nii puabatan ukuwaa," Festus kian.

23 Ba'oran kamoo King Agrippa na'iki udadakoo Bernice wa'atin naa, umanawun
kida'o pakamichan ĩkaiwadan. Baokopa ĩmorotan kabaun kasaba'uinapa-kizai nazo iti,
soldyaanao zowaunaanao tuma, na'iki umanawun kida'o pidannao tuma. Udauna'an
Festus dyuudan naa Paul nanaka-kao.

24 Ukaawa-kida-kao dauna'an, Festus kian naa, "King Agrippa, na'iki ipai unao
pidannao. Dii wuru'u daonaiora da'ainao Jewnao, na'iki Jerusalem ii akainao Jewnao
kaakapautaniaz, na'iki tuukia'oraz ĩaipan uzowii-kao. 25 Mazan aonaa zoobaba õabatan
dikauda'o nii aimaakan usha'apatan uzowii-kida-kinao nii. Na'iki paaipan ati pa'an
upishaan padyuuda-kao Rome iti, naobanai Caesar di'iti. Uruu idi õdyuudan nii uruu
Rome iti. 26 Mazan aonaa kanom õikodan, õsaadan nii naobanai Caesar di'iti udau'an.
Aizii di'i õkadishita-kidan uruu ipai unao kanaapu iti, na'iki pugaru kanaapu ati'o
manawun King Agrippa. Puabatan dauna'an uparadan, panaadon puabatan nii kanom
dikin ia'o Jewnao to'oratinan u'ati. 27 Usha'apanum kau'an aonaa turuu õdyuudan
tarainpa'o pidan, õmasaadakan pu'u kanom dikin ia'o wuru'u utarainpanuz," ukian.

26

Paul kazannaatinan King Agrippa kanaapu'u

1 Uruu idi King Agrippa kian Paul ati, “Puparada'azon an pudau'an, turuu pu-
paradan.” Sariapa Paul sawadan paka'u na'iki uparadan kaikapa'a: 2 “Naobanai
Agrippa! Kaiman manawun õ'ati pukashaapan õparadan. Aizii õkazannaatinan nii
pukanaapu'u Jewnao to'orainpan ai õ'ati, õmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan.
3 Pugaru, puaitapanii kaiman-daun Jewnao kaduz kida, na'iki puaitapa ipai kanom
dau'ana'o ĩkashadaakapauzon kapam. Uruu idi õaipan puabatapan õkuwaa kaimanaiman.
4 “Ipai Jewnao ĩaitapanii õgaru, ĩaitapa õkaduz kida õkoraidaonaan iki'o atii kai. Ĩaitapanii
na'apam õmashaapauzon õwiizi ii, udauna'an Jerusalem ii. 5 Ĩnyukunuu na'apan an,
marii ĩkowaadan pu'ati kai na'apam ĩtukapauzon õmashaapan kiwiin, na'iki marii ĩkowaadan
kanom õmishidanii. Õgaru Phariseenao di'iti'i da'i õzaamatinpauzon. Ĩnao tuukia'oraz
manawun ĩizo'atin Jewnao kakinaori kida. 6 Aizii di'i õkadishitan da'a'a, õkootowapa-kida-
kao soo õmishidan idi tuukii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz da'i pasha'apata'azon
wadokozu-daunnao ati. 7 Uruu idi'o tawuru'u wairibannao, 12 Jacob dainaouz, na'iki
ĩnao takaan-daunnao, karikaonan da'i ĩtoriinpan na'iki ĩtaainan Tominkaru ati, ipai
kamoo na'iki maruta'o. Ĩzaudapan idi'i naa kaimana'o taa'azoo-kariwaiz pa'ati. King
Agrippa, uruu kapam wuru'u õzaudapaniaz naa, na'iki uruu dikin ia'o wuru'u Jew-
nao to'orainapanuz õ'ati. 8 Ukau'an ipai unao da'ainaou'u, kandii nii mooko aonaa
umishida'azon wuru'u Tominkaru kadishita-kidanuz pidan mawaka'o?
9 “Õgaru na'apa'o zii da'i kiwiin, tuukia'o õaipan õmashaatan wuru'u pidannao
da'ananuz Jesus, Nazareth sanaz. 10 Õkowaadan nii na'apam õsha'apaapauzon da'i
aimaakan kida Jerusalem ii. Faadaanao zowaunaanao dyuudan kawana'ati õkaboota-
kidauzon mishidainao Jesus taraa-kizai iti. Aizii ĩzowii-kao an, kaiman õ'ati na'apa
õnyukunuu ĩkawan. 11 Õmakon nii da'i ipai synagogue kawana'ati, õdorotan wuru'u
mishidainaouz Jesus, marii kizi ĩpataka'uta-kao. Na'iki tuukii õdyuudan ĩdakoopan wuru'u
pamishidanuz Jesus. Õto'oran idi ĩ'ati tuukii, õmakouzon da'i ba'oran donoi kawana'ati
kida õdorotan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii (Acts 9:1-19; 22:6-16)

12 “Bauda'apa kamoo õmakopaanan Damascus iti, õna'akapanii kaarita faadaanao
zowaunaanao saadanii, ma'ozaka kizi na'iki mabaa'azoo kizi õsha'apatan pidannao
uruu ida'an. 13 King Agrippa, dunapo ii sakitapa kamoo õtukapan aimaakan kanada'o,
ukanadapan õgaru na'iki õminauda'unao. Ukanadapan aokazi iki kanada, kanada
powa'a zii manawun kamoo ai. 14 Ipai wawaota'akan imi'i baara iti, na'iki õabata
parada-karu kian õ'ati Hebrew* paradan ida'an, ‘Saul! Saul! Kandii nii puantamikitan
õgaru kaikapa'a? Puantamikitan idi õgaru na'apa, puikodan kaziwa'o manawun pu'ati.’
15 “ ‘Õnaobanaa, kanom pugaru?’ õkian.
“Sariapa udako'atin õparadan, ‘Õgaru Jesus! Õgaru wuru'u puantamikitaniaz,’ ukian
õ'ati. 16 ‘Pukadishita! Õaidinan pu'ati, usha'apanum kau'an õzaamatan idi pugaru aizii
õpoitoru nii. Aizii pukowaada'a naa pa'i pidannao ati ipai, ipai wuru'u putukapa-
niaz õsha'apatan pu'ati. Na'iki kaina'a'o nii zii õaidan powa'a aimaakan kida pu'ati
pukowaadan nii pidannao ati kapam. 17 Õdyuudan nii pugaru Jewnao na'iki Gentilenao
bii iti, na'iki õkazannaatan nii ĩsha'apatan an pugaru. 18 Pugaru õaipan tukapa-kida'o nii
ĩ'ati mishi'o kuwai õdau'an. Marii kizi ĩkoditan maruta'o-karu iki, kanada'o-karu ati.
Na'iki ĩmuudin kizi'i naa panaobanaitapan ai Satan, ĩzaamata kizi'i naa pa'an Tominkaru

* **26:14** Hebrew: uruu Jewnao mashaapainao Israel ii paradan.

panaobanaa nii. Aizii ĩmishidan an õgaru, mainaabata-karu nii ĩ'oian, na'iki Tominkaru buutan ni'i naa ĩdyaun papidanannao nii,' kia'o wuru'u ukiauzonuz õ'ati.

Paul kakuwaapan pakaudinan dau'u

19 "Naobanai Agrippa, õizo'ati wuru'u aokazi iki'oraz parada-karu. 20 Kiwiin
õkakuwaapan Damascus ii aka, udauna'an Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka
õkakuwaapan. Uruu dauna'an õmakon Gentilenao bii ii aka kapam. Õkakuwaapan na'iki
õkakinaopan ĩdyaun, ĩmuuda kizi'i naa pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ĩtanawatin
kizi'i naa pa'an Tominkaru ida'ati, na'iki ĩtukapa-kida kizi'i naa mishi patanawatinan
pa'oian ai, pamashaapan ida'an kaimana'a naa. 21 Kaikapa'o dikin ia'o wuru'u Jew-
nao to'orainapanuz õ'ati. Tominkaru Dapu ia'o wuru'u ĩzaamatanuz õgaru. Na'iki
na'apain ĩaipan pazowia'akan õgaru. 22 Mazan Tominkaru kazannaatapa õgaru ĩ'ai, atii
di'i õkadishitapanu'u. Ukau'an ipai õkowaadan naa wuru'u õtukapanii kidaz aimaakan
ipai pabi'inaaka pidannao ati, na'iki naobanainao ati. Mazan aonaa pa'inaa kida'o
aimaakan mani wuru'u õkowaadapaniaz Tominkaru prophetinnao na'iki Moses saadau-
zonii kida ai. Mishi'oraiman uruu dau'ana'o pa'an tawuru'u ĩsaadanii kidaz. 23 Ĩkian
Christ pataka'uta-kao nii, atii uzowii-kao nii. Mazan uru'o nii kiwiin kadishita
pamawaka-kizi iki, kowaada'o nii, na'iki tukapa-kida'o nii kanada'o Jewnao ati na'iki
Gentilenao ati."
24 Paul paradan idi na'apa, sariapa Festus kadako'okan Paul ati kaikapa'a: "Paul!
Madorona'a naa puzowau, putominapatin-kinaa."
25 Paul kian, "Naobanai, aonaa õzowau madoronan, mishi'o na'iki sakitapa'o kai-
wuru'u õparadanuz. 26 King Agrippa! Aonaa õkiba'azon õparadan pu'ati, usha'apanum
kau'an pugaru, puaitapanii ipai kanom daua'o kaiwuru'u õkadakotinanuz. Usha'apanum
kau'an aonaa dizinpa'o mani Jesus sha'apata-kao, ipai uaitapa-kao. 27 King Agrippa!
Pumishida wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz udau'an? Õaitapa ipai
pumishidanuzu, mishii?"
28 Naobanai Agrippa kian Paul ati, "Pu'itiiman pupana'adan nii õnyukunuu aizi'ika'o
pukuwaa ida'an?"
29 Paul kian, "Aonaa usha'apan puabatan parada-karu aizi'ika'o, na'iki kotua'iki'ora'a
naa puabatautan, mazan õtoriinpan nii Tominkaru ati, marii kizi pugaru na'iki ipai
wuru'u abatapainaouz kai, na'apa kizi umishidan õgaru kawan, mazan aona'o nii pa'an
uwatudapa-kao õgaru kawan."
30 Udauna'an King Agrippa, na'iki naobanai Festus, na'iki Bernice, na'iki ipai
ba'orainao pidannao kadishita'akan na'iki ĩkodia'akan naa. 31 Pakoditan dauna'an,
ĩkian pa'atiaaka kida, "Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan, aonaa kanom dikin ii
uzowii-kao oo utaratapa-kao." 32 Sariapa King Agrippa kian Festus ati, "Aonaa mani
upishauzon padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, umuuda-kaoa'a naa mani padamata
aizii wuru'u," ukian.

27

Paul dyuuda-kao Rome iti

1 Aizii Paul na'iki ba'oran taraapa-kariwainao pidannao dyuuda'azoo-kao dono'o naa
Rome iti, Italy Baara'a ia'oraz, uru'u naa ĩtaa-kaoa'a naa Julius ka'u iti. Uruu kaudina'o
tuubaru kidainao soldyaanao tuma, Caesar soldyaannaouz. 2 Wapaidin-kida-kaoa'a
naa* udaru'o kanawa zo'iti, wa'ati'o Adramyttium iki, una'akapikinao kiwapaanan naa
powaa iti Asia iti. Na'iki ĩmashaadinpaanan nii kanawa mashaadin-kizi kida kawana'ati
Asia ii aka kida'oraz. Na'a'o kapam Aristarchus watuma, Thessalonica san, Macedonia

* **27:2** Da'a'a watukapan Luke, saada'oraz di'oraz kaarita'a, baokopatinan koshan Paulnao tuma.

ia'oraz. 3 Ba'oran kamoo wakaawan Sidon iti. Kaiman mazan Julius kamunanun Paul
ati, ukashaapa umorowautapan na'ii papaonarunao di'ii'aka, ĩtaa kizi u'ati aimaakan
uaiapanii kida. 4 Na'iki'i naa koshan wamakon, mazan ma'ozaka manawun awaru
wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan katonaru Cyprus di'iti, wadikindina'azon idi
awaru ai ubarau ii aka. 5 Udauna'an kanawa kora'uka-kida-kao baza iti, Cilicia na'iki
Pamphylia itinapu, na'ii'aka'a naa wamakon atii wakaawan Myra iti, Lycia ia'oraz.
Na'ii wamaaratin-kida-kao kanawa di'iki. 6 Na'ia'a naa Julius, soldyaanao zowaunaaz
pishaan pamakon ba'oran pidannao kanawan ida'an, Alexandria iki'o ĩwa'atin, na'iki
Italy iti'o ĩmako'onan. Uruu idi wapaidin-kida-kaoa'a naa koshan uruu kanawa zo'iti.
7 Na'iki'i naa wamakon kona'ii, kona'ii, usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun
awaru wakanaapu iki. Atii iriba kamoo dauna'an, kasha'apanna'o ida'an wamaonap-
atan padamata donoi Cnidus iti, mazan aona'a naa kanawa zikadina'azon, ma'ozaka
manawun awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan wadaba itinapu, paran
baoko a'o katonaru di'iti, Crete kia'o udakotapa-kao. Waaipan wadikindinan awaru ai
ubarau ii aka. Maonapa wadobata'akan Solmone an, katonaru dyuo a'oraz. 8 Mazan
kasha'apannaa wamakon katonaru za'an atii wakaawan "Kaimana'o Mashaadin-kizai"
di'ii, maonapa'oraz donoi Lasea iti, na'ii mazan uruu katonaru di'ia'oraz.
9 Aata, iriba'a naa kamoo wawaziwa'akan. Aizii dobata'aka'a naa amazada Jewnao
Sanadinpauzon Kamoon, na'iki kichana'iki-kia'o ni'i naa chi'ikapa-karu paran baoko
an awaru ma'ozakan idi'i naa. Uruu idi Paul kakinaowan kanawa na'akapikinao.
10 "Aonaa turuu wadobatan kai. Wamakon dono, dikauda'o nii aimaakan sha'apan
wa'ati. Panaadon wawaziwaan nii kanawa na'iki uwazoo kida na'iki pidannao ka-
pam." 11 Mazan tuukii pa'an kanawa na'akapikinao zowaunaa, na'iki kakanawanu'o
dobata'azon. Uruu idi tuukii ĩna'apatan soldyaanao zowaunaa nyukunuu paparadan
kawana'ati. Aonaa umishida'azon Paul paradan. 12 Na'ii wuru'u kanawa mashaadin-
kiziz, aonaa sookapa-kizai kaimanan amazada wadidiizon dono.† Uruu idi iriba
pidannao kanawa zo'ainao na'apatan panyukunuu. Tuukii ĩaipan padobatan, kanawa
na'akapikinao zowaunaa paradan kawana'ati. Kaina'a ba'oran wiizibai na'ii, uruu
katonaru tokon itinapu, maonapa'oraz donoi Phoenix iti. Na'ii pa'an ĩaipan patoman
pawiiziba nii, atii amazada wadidiizon ipain. Na'iki uruu di'ii aonaa awaru zowiauzon
tuukii manawun amazada, ukashakarutinpan idi.

Ma'ozaka'o awaru daua'o

13 Upu'a'a naa awaru kaawan kona'ii wadaba iki, paran baoko ikinapu. Tuukii
ĩkonaukian, na'iki ĩkian, "Turua'o nii wamakon." Uru'u naa mazan ĩkosotan kimisha'o
aimaakan wuru'u mashaadinapa-kida'oraz kanawa. Udauna'an ĩkida'ukina'akan naa,
maonapa zii kanawa makopaanan Crete danoma an. 14 Kadiman aka uruu dauna'an
ma'ozaka'o manawun awaru kaawa'akan naa wadaba iki, katonaru di'ikinapa.
15 Sariapa awaru zowitan kanawa padaba iki. Aka, watiwaan naa padamata wasakita-
padan kanawa zowau, mazan aona'a naa waka'iitan wana'akan kanawa wamako'ozoo-
kizi an. Uruu idi wamuuda'akan naa kanawa, na'iki'i naa awaru kida'uka'akan naazu
atii wadaba iti paran zikon iti.
16 Uruu idi kanawa makon atii maonapa ba'oran katonaru sodi, paran zikon ia'o
dazaba an, Cauda kia'oraz udakota-kao. Na'ii wadikinda'aka-kao masakauda'u awaru
ai. Udauna'an kanawa na'akapikinao saabatan naa kanawa sodi, paminauda'u udaru'o
paawa iti, atii kasha'apannaa ĩipaian pawatudanuz.
17 Uruu dauna'an kanawa na'akapikinao watuan naa kaimanaiman pakanawan
tu'uz ushazodan ai. Tuukii ĩtarian, ĩzauda-kidan paikodan maanaaba'o, Libya danoma

† **27:12** amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kao 'winter.' Kasha'apannaa chi'ikapa-karu kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru zowian udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

an. Uruu idi ĩapowa'adan na'iki ĩtoka-kidan naa kamicha mada kida'ukapa'oraz udaru'o
kanawa, mazan upu'u zii awaru kidu'ukan wuru'u kanawaz.
18 Aonaa awaru mashaadan, pakawan ma'ozaka uto'oradinan. Ba'oran kamoo
ĩkaboowan naa kanawa wazoo kida wunu baoko iti. 19 Ba'oran kamoo ida'a uruu
ĩkaboowa'akan naa kanawa sha'apauzinaa kida wunu baoko iti. 20 Iriba kamoo aonaa
watukapan kamoo oo wizinao. Pakawan awaru ma'ozaka, na'iki kichana'iki kii
manawun, aona'a naa waaitapan na'apam naa washa'apatinan powa'a. Wa'itiiman
shaa wamawakan naa wuru'u.
21 Dobata'a naa kamoo, aonaa pidannao nikan pawanyukunuu. Uruu idi, Paul
kadishitan ĩkanaapu iti na'iki ukian ĩ'ati, "Uabata õparadan. Uizo'atiizon an mani õparadan,
kaina'ii zii mani padamata waunao kai Crete ii, aonaa mani dikauda'o aimaakan
sha'apan wa'ati kaikapa'a, na'iki aonaa mani padamata wawaziwaan aimaakan kida.
22 Mazan aizii õkia'azon ipai unao ati! Uma'ozakada unyukunuu, aona'o nii bauda'apa
pidan mawakan. Soo kanawa'o nii karikaonan wawaziwada. 23 Usha'apanum kau'an
aiwaka'an angel kaawankan õ'ida'ati Tominkaru õtaapiki na'iki õnaobanaa di'iki'o. Udyu-
udan pa'angelin paradan õ'ati kaikapa'a: 24 'Paul, aonaa putaria'ana'a, aona'o nii
pusha'apan. Mishi'o nii pukadishita-kida-kao naobanai Caesar kanaapu iti Rome ii.
Tominkaru kaimanan idi manawun, ukazannaatan nii ipai wuru'u putumainaouz
pidannao.' " 25 Uruu idi Paul kian ĩ'ati, "Ukau'an uma'ozakada unyukunuu. Õmishida
Tominkaru kazannaatan nii waunao, paparadan kawana'ati õ'ati. 26 Mazan waua'ii,
awaru kidu'ukan nii wakanawan maana'o-karu iti, katonaru danoma iti," ukian ĩ'ati.

Kanawa zo'ainao tarian panaraan ai

27 Uruu dauna'an awaru kida'ukapan naa kanawa ipai kamoo na'iki ipai maruta'o
Mediterranian baoko ii aka. Aizii tomun-zikon, dya'utam sondiitan ida'a'a naa, kanawa
na'akapikinao kian, "Maonapa'o kawanu'ora'a naa aizii wakaawan paran danoma iti."
28 Sariapa ĩwaota-kidan aimaakan kimisha'o paran baoko iti ĩtukapa'azon idi na'apam
wunu kaanan. Uruu idi ĩtukapan wunu kaanan 120 feet. Masakauda'u dauna'an ĩwaota-
kidan naa koshaniz. Uruu idi ĩtukapan powa'a'a naa umaanan, 90 feet. 29 Uruu idi tuukii
ĩtarian, ĩzauda-kidan naa pakanawan zowiitinan kuba kida di'iti. Sariapa ĩmashaadin-
kidan pakanawan, ĩwaota-kidan wunu baoko iti 4 kimisha kida'o manawun chipirari,
sukuruu-tinapa kida'oraz kanawa dikapo itinapu. Kadimana'ora'a naa padamata ĩaipan
wakanada'akan. 30 Aizii pidannao kaudinainao kanawa zo'ii, ĩtiwaan naa pakidoopan
kanawa udaru'o di'iki. Sariapa ĩwaota-kidan duusodi'o kanawa wunu baoko iti. Ĩtukapa-
kao ikodanii mishi tawuru'u ĩwaota-kidanuzu kimisha'o chipirari kanawa zowau iki.
31 Mazan Paul aitapa, uruu idi ukian soldyaanao ati na'iki ĩzowaunaa ati, "Wuru'u
pidannao, kaudinainaouz kanawa zo'o, ĩkidoopan an wuru kanawa di'iki'i, kaiman-
daunu'o nii pidan mawakan." 32 Sariapa soldyaanao dukutan wuru zuna'a, kanawa
sodi pidannao toka-kidaniaz, uruu idi uamara'akan naa.
33 Aizii wakanada'anan di'iti'i naa Paul kian ipai pidannao ati, "Akarachii! Dya'utam
sondii aonaa kanom unikan, udi'itinpan na'iki utarian idi. 34 Mazan aizii õaiapa
ipai unao nikan uwanyukunuu uma'ozaka-kinaa nii, na'iki ukakupa-kinaa nii,
usha'apanum kau'an ipai waunao, aona'o nii kanom sha'apan wa'ati. Na'iki aona'o
nii bauda'apa wawaziwadan wazowaud," ukian. 35 Paparadan dauna'an ĩ'ati, Paul
zaamatan naa bread na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru ati. "Kaiman manawun
wakian pu'ati di'oraz bread dau'ati," ukian ipai pidannao kanaapu'u. Udauna'an
udushotan naa pawanyukunuu nii na'iki uaroopan naa. 36 Uruu idi ipai pidannao
ma'ozakadan panyukunuu, na'iki ĩnikan naa pawanyukunuu kapam. 37 Iriba'o pidan-
nao wuru'u kanawa zo'ainaouz, kaikapauda'u'o wabaokopatinanu'u 276. 38 Pidannao
nikan dauna'an pawanyukunuu, uru'u naa ĩkaboowa'akan naa ipai poroom kida paran
baoko iti, ĩaipan idi kanawa shaakadinan.

Kanawa shaazoobi'iinan daua'o

39 Udauna'an amazada kanadan naa, sariapa pidannao tukapan maonapa paran
danoma. Mazan aonaa ĩaitapan na'ia'oram wuru'u amazadaz. Na'iki ĩtukapa kapam
kashakarutinpa'o amazada, na'iki kaatu baara-tinpa'o paran danoma. “Aushaa, wati-
waa wana'akan kanawa na'iti, panaadon turua'o nii usakanatan maana'o-karu ii,”
ĩkian. 40 Uruu idi ĩdukuta'akan naa wuru'u kimisha kida'o sukuruutapa-kariwaiz kanawa
kadu'iki kida, una'ian naa ĩwa'aka'akan kidaz wunu baoko ii. Upu'a'a naa ĩwaota-kidan
powaa iti udaru'o poora wunu baoko iti, kanawa kadikapotapa-kinaoaz. Udauna'an
ĩkazadan naa powaa iti udaru'o kamicha mada doko'o kanawa zowau ida'a, kaiman
kizi ĩaipan awaru pootan wuru'u kanawaz udanoma iti. 41 Aonaa zii ĩkaawan udanoma
iti, mazan kanawa kaawa'akan naa maana'o-karu ati, uruu una'ian naa uwaziwainan
kaatu baara ii. Aizii wunu paran ma'ozakan idi manawun, sariapa uzowitan kanawa
dikapo ma'ozaka'o ida'an. Uruu idi ipai ushazoo-bi'ia'akan kanawa.

42 Sariapa soldyaanao zowii-bi'ia'aka'azon naa ipai daunuuda'u wuru'u taraapa-
kariwainaouz pidannao. Ĩzauda-kidan ĩnyootan unaawa iti na'iki ĩkidoopan pa'ai. 43 Mazan
tuukii pa'an ĩzowaunaa aipan pakazannaatan Paul, uzowii-kao ai. Uruu idi umashaatan
ĩdyaun. Na'iki udyuudan naa pa'an nyoobainao kida pidannao zaka'utan kiwiin, marii
kizi ĩnyootan unaawa iti. 44 Udauna'an marii ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩnyooban,
ikodan atamun oo paranka idin kida, uruu ida'an kizi'i naa ĩnyootan paran danoma iti.
Uruu na'apa'o wanyootauzon unaawa iti, aonaa kanom sha'apan wa'ati.

28

Paran baoko ia'o katonaru, Malta kia'o u'uu

1 Wamaaratinan dauna'an unaawa ati, ukowaada-kao wa'ati, katonaru Malta
Baara'a'o wuru'u wamaaratinanuz. 2 Tuukii kawiiziinao konaukii-kidan patukapan
waunao. Upu'a'a naa wunu kaawan, na'iki wadidi amazada. Sariapa ĩpu'ukadan tikazi
wa'ati. 3 Paul zowaidan naa zowaakaru na'iki udokobatan naazu, na'iki usharawaan
naa tikazi. Tikazi wiichan idi, sariapa kowazaz mawaka-kinai, koditan zowaakaru bii
iki, na'iki sariapa uarotan Paul paka'u ida'a, aonaa umuudinan una'an ukazadinpan
uka'u kadu iki. 4 Aizii kawiiziinao tukapan idi wuru'u kowazaz arotanuz Paul ka'u, sari-
apa ĩdi'itinpan udau'u, na'iki ĩkian pa'atiaaka kida, “Ei, zowia'o pidan arawu'u! Aonaa
umawakan oo unaraan paran baoko'o, mazan watominkarun, wuru'u sha'apata'oraz
pa'an pidan pa'oian dikin ii, mishi'o nii uzowii-kidan uruu kowazaz arotan ida'anazu.”
5 Sariapa Paul ra'oka'akan kowazaz tikazi wu'iti, mazan aonaa usha'apan paarota-kao
pu'u. 6 Ĩzaudapan naa Paul poodan, na'iki ĩtukapa'azon naa udorautan masha'apakiaka
oo umawaka'akan naa, mazan tomunu'u naa uarota-kao dauna'an, aonaa kanom
sha'apan u'ati. Uruu idi ĩpana'adan naa padi'itinpan, na'iki ĩkian, “Ei, tominkaru pa'i
uruu!”

7 Maonapa wamaaratin kizi amazada iki, kaina'a udaru kida'o zakapu baara, Publius
paoriba baawu kida, uruu kazowautapa'o wiizai uruu katonaru baara ii. Wamorowau-
tapankan dono udapu ii, tuukii ukonaukii-kidan waunao, idikinauda'u kamoo utaapan
waunao padapu ii. 8 Uruu dono tuukia'o Publius daru karinaan, umada wiichan
na'iki utyoodapan izai. Uruu idi Paul morotan uda'awupa-kizi iti, na'iki umuudan
paka'u u'ida'a, na'iki utoriinpan, upishaan Tominkaru marii kizi karina'o kakudan,
sariapa mishi ukakuda'akan. 9 Ipai pidannao kawiizi-tinpainaouz katonaru di'ii abatan
wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, uruu idi na'apainim ĩiribannao karinaan dono,
ĩna'akan nii ĩdyaun Paul ida'ati, na'iki ipai ukakudan ĩdyaun. 10 Idikinauda'u kauzu
wana'ian ĩtuma, kaiman ĩtaapan waunao, ĩtaa wa'ati aimaakan mawinipinaa-daun kida.
Aizii wadobata'azon dono'o naa, iriba pidannao na'akan aimaakan kida wa'ati wakai-
waan nii, na'iki wanikan nii wamakopa-kizi an.

Malta iki'o wamakon Rome iti

11 Idikinauda'u kauzu dauna'an, wamakon naa ba'oran kanawa ida'an, “Shamaannao Tominkarunao”* kia'o u'uu. Wuru'u wiizaiz wamaratin-kiziz, di'ia'a naa kanawa na'akapikinao mashaadinan amazada wadidiizon dono. Alexandria iki'o wuru'u kanawa na'akapikinao wa'atipaanuz. 12 Uruu idi baokopa'a naa wamakon ĩtuma atii wakaawan Syracuse iti, idikinauda'u kamoo wana'ia'akan. 13 Na'iki'i naa koshan wamakopaanan atii wakaawan kanawa sookadinauzo-kizi iti, Rhegium ia'oraz. Ba'oran kamoo wadobatan koshan, uruu dono awaru kaawan wabarau ikinapu. Uruu idi dya'utam kamoo ida'a wakaawa'akan naa donoi Puteoli iti, Italy Baara ia'oraz naa. 14 Uruu wiizai di'ii waikoda mishidainao Jesus. Ĩpishaan waunao ĩaipan wana'a'akan zii patuma bauda'apa soondii sakodaz. Uruu idi wana'ia'akan zii ĩtuma. Uruu wiizai di'iki wakidiba ida'ana'a naa wamakopaanan Rome iti. 15 Aizii mishidainao Rome iainaouz abata'aka'a naa wuru'u wawa'atipanuz, sariapa ĩwa'atin ĩikodapa'anan waunao. Waikoda pabi'i kida mishidainao zaudapan waunao market ii, Appius ia'oraz. Na'iki'i naa wadobatan baokopa ĩtuma, atii wakaawan wiizai di'iti dakotapakariwaiz Idikinauda'u Sookapa-kizai kii. Na'ii ba'oran mishidainao zaudapan waunao. Paul tukapan idi ĩdyaun, tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi powa'a zii uma'ozakadan panyukunuu Tominkaru ati. Atii baokopa'a naa wakaawan ĩtuma donoi Rome iti.

Paul kakuwaapan Rome ii

16 Aizii wakaawan dono'o naa Rome iti, aonaa Paul taratapa-kao na'ii. Kashaapakao umashaapan pa'ida'a, mazan kaina'a soldyaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. 17 Idikinauda'u kamoo Paul kaawan dauna'an, udapada-kidan naa kazowautapainao Jewnao Rome ainao kidaz. Aizii ĩbaokopatinan dauna'an u'ida'ati, ukadakotinan naa ĩtuma. Ukian, “Õ'inawuzunao, Jewnao, õkia'azon unao ati, aonaa õsha'apatan dikauda'o aimaakan wairibannao Jewnao ati, na'iki aonaa õpana'adan oo õdakoopan waunao Jewnao kaduz kida, wuru'u wadokozu-daunnao dyuudauzonii kidaz washa'apatan. Mazan upu'u Jewnao zaamatan õgaru Jerusalem ii, atii ĩtaraa-kidan õgaru Rome iki'o naobanainao ati. 18 Aizii õkootowapa-kida-kao dono'o naa, aonaa kanom Rome ikiinao ikodan dikauda'o nii õsha'apatan, õzowii-kida-kinao nii. Uruu idi ĩaipan padamata õmuudakao. 19 Mazan aonaa Jewnao aipan õmuuda-kao. Uruu idi õpishaan õdyuuda-kao da'ati'i Rome ati. Mazan aonaa õkadakotina'anan mani dikauda õiribannao Jewnao dau'an, soo õparada'azon idi õdau'an naobanai Caesar kanaapu'u, da'a'a õkootowapa-kida-kao dono. 20 Uruu idi'o õdapada-kidan unao, õkakuwaapa'azon na'iki õkowaada'azon idi u'ati kanom dikin ia'o wuru'u õzaamata-kaoaz. Utukapa di'i, õanoba sukuruutapa-kao chain idi, aonaa kanom dikin ia'o mani, soo õmishidan idi'o Christ, tawuru'u tuukia'oraz naa Israelitenao zaudapan.”

21 Sariapa ĩkian Paul ati, “Aonaa zoobaba kaarita dyuuda-kao wa'ati, Judea Baara iki pudau'an. Na'iki aonaa kapam wairibannao kaawainao kida na'iki kakuwaapan pudau'an. Uruu idi aonaa kanom dikauda'o nii waabatan pudau'an. 22 Waunao, waabata'azoo kapam na'apa'oram wuru'u pumishidanii kidaz. Usha'apanum kau'an ipai amazada kawana'ati waabatan dikauda kida pa'idiwaru pidannao kadakotinan wuru dau'ana'a pumishidaniaz.” 23 Uruu idi ĩkainaabatan naa kanom dono'o nii ĩabata'azon wuru'u ukuwaa kidaz.

Paainaa kamoo dono'o naa, iriba pidannao kaawan Paul mashaapa-kizi ati. Uruu idi ukakuwaapan ĩ'ati chaapi'iki, atii wachuupun di'iti. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz naa. Na'iki kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati, ipai aimaakan tawuru'u Jesus sha'apatanii kidaz, na'iki

* **28:11** Shamaannao Tominkarunao: wuru'u kanawa uu, na'iki na'akapikinao tominkarunnaouz, Castor na'iki Pollus kia'o ĩ'uu kida. Ĩnao kawanu'o utoma-kao wuru'u ĩmuudaniaz pakanawan zowau ida'a.

kasha'ora kida'oraz ubaiaapauzon na'apa manawun tawuru kawana'ati'i, Moses na'iki
Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Christ dau'u. 24 Pabi'i kida pidannao tuukii
ĩmishidan wuru'u ukuwaa kidaz, ba'orainao aonaa ĩmishidauan. 25 Uruu dikin ii tuukii
ĩkashadaakapan pa'atiaaka kida. Mazan ĩkoditan ua'ii paniba iti, Paul kian ĩ'ati, "Mishi'o
mishi tawuru'u Kaimana'o Doronaa kiauzonuz wadokozu-daunnao ati, prophet Isaiah
ida'ana'oraz ukowaada-kidauzon. 26 Kaikapa sha'atii tawuru'u ukianuz:
'Pumako di'oraz pidannao di'iti, na'iki pukii ĩ'ati:
Uabatautan nii kuwai powa'an kida,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapan wuru'u parada-karuz.
Utukapautan nii aimaakan kida sha'apaapa-kao,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapanuzu.
27 Usha'apanum kau'an, tuukii manawun unyukunuu dadaran.
Na'iki tuukii u'inidan ukinao umaabata'azookan idi parada-karu.
Na'iki uawun utarata umatukapa'azookan idi.
Aata utukapa mani, na'iki uaitapa mani padamata
wuru'u utukapa'azooniaz.
Na'iki sariapa mani padamata utanawatinan powa'a ati õ'ida'ati.
Uruu idi õkakuda mani na'iki õsaabaa mani padamata unao,
kia'o wuru'u Tominkaru kiauzonuz.' "†
28 Uru'u naa Paul katokonta'akan naa paparadan kaikapa'a: "Ukau'an, õaipan unao
Jewnao aitapan, Tominkaru dyuuda-kidan parada-karu wuru'u kazannaatin-karu
dau'u kida'oraz, Gentilenao ati'o. Usha'apanum kau'an ĩnao, ĩabata na'iki ĩmishida pa'an
wuru'u kuwai kidaz!" 29 [Sariapa Jewnao kodita'akan ĩabatan idi Paul paradan na'apa,
tuukii na'iki ma'ozaka ĩkashadaakapan naa pa'atiaaka kida.]‡
30 Dya'utam wunu Paul mashaapan kabaun pakawinipinaapanii di'ii. Ipai umorota-
kidan, na'iki unaubaan pidannao morowautapainao kida pa'ida'ati. 31 Kaimanaiman
ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz, na'iki
ipai ukowaadapan pidannao ati Naobanai Jesus Christ dau'an. Mabaa'azoo ukakuwaa-
pan na'iki ma'ozaka kapam. Na'iki aonaa kanom mashaatan ukakuwaapatinan.

† **28:27** Isaiah 6:9-10 ‡ **28:29** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul Kaaritan
Rome Iainao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'ora'a kaarita mishidainao Jesus Christ ati'o, Rome iainaouz ĩmashaapan. Aonaa na'apainim zii Paul makouzon Rome iti, mazan kaina'a uaitapanii mishidainao mashaapan na'ii. Na'iki udakotan pamorowautan ĩnao di'iti. (Romans 15:22; 16:21)

Di'ora'a pakaaritan ida'a, kaimanaiman Paul kainaabatan Kaimana'o Kuwai dau'an. Na'iki ukowaadan na'apa'oram wuru'u Tominkaru dakotanuz pidan kaimana'o nii. Paul kowaadan, aonaa bauda'apa pidan kaimana'o nii. Soo Jesus Christ, uruu bauda'apa kaimana'o manawun. Wamishidan dono Jesus, waso'ota-kao oia'o kazowautapan ai waunao, na'iki pa'ina'o mashaapa-karu taa-kao wa'ati. Uruu idi kaimana'o ni'i naa wamashaapan Tominkaru tuma.

Paul nyukunuu-kidan pakaaritan ida'an, ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. (Romans 3:23) Soo Tominkaru taa'o kazannaatinkinai, Jesus Christ mawakan ida'an cross paawa'a. Kaina'a bauda'apa aimaakan ida'an, turuu Jewnao (Abraham takaan-daunnaouz), na'iki Gentilenao (pana'ainaouz pidannao Jewnao ai) ikodan kazannaatin-karu. Ipai ĩnao, ĩikodan nii pakazannaatinkinaa nii soo pamishidan ida'an Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Paul sakadan pakakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u *1:1-17*
Ipai pidan oia'o, aipa'o pakazannaata-kao *1:18—3:20*
Na'apam Tominkaru kazannaatan pidan *3:21—4:25*
Kakupa-karu ikoda-kao Jesus Christ ida'an *5:1—8:39*
Jewnao na'iki Gentilenao aiapa-kao ĩmishidan Jesus Christ *9:1—11:36*
Na'apam pidan kaduz zaamatinpa'oraz Jesus Christ ida'ati *12:1—15:13*
Paul katokontan pakakuwaapan *15:14—16:27*

1 Di'ora'a kaarita, õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus poitoruz. Tominkaru zaamatan
õgaru Christ Jesus apostlen nii, na'iki ubuutan õgaru kowaadapa'o nii pidannao
ati uruu di'iki'o Kaimana'o Kuwai. 2 Kotua'ora'a naa Tominkaru kowaada-kidan
Kaimana'o Kuwai dau'u. Na'apa prophetnao saadan Tominkaru Paradan ida'a.
3 UDani daua'o wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Wuru'u udaniz, uruu wanaobanaa
Jesus Christ. Ukaawankan dono pidan nii, King David takaan-daun uruu. 4 Mazan
uruu mishi'o Tominkaru, na'iki aonaa usha'apatan oia'o. Umanawunu'o pama'ozakan
ida'an Tominkaru kainaabatan pauDani manawun uruu, pakadishita-kidan ida'an
uruu mawaka-karu di'iki. 5 Tominkaru aipan idi ipai pidannao taapan umanawun nii
Jesus Christ, uaidan pakamunanun õ'ati Christ ida'an. Uzaamatan õgaru kakuwaapa'o
nii manawun ipai Gentilenao* ati, ĩizo'ati kizi Christ pamishidan ida'an Tominkaru
di'iki'o Kaimana'o Kuwai. 6 Aizii unao Tominkaru zaamataniinao kapam, Jesus Christ
pidanannaou'u naa unao.

7 Ukau'an õsaadan di'ora'a õkaaritan ipai unao mishidainao ati, Rome iainaouz,
Tominkaru marainapanii unao na'iki uzaamatanii unao papidanannao nii manawun.
Õtoriinpan waDaru Tominkaru ati, na'iki waNaobanaa Jesus Christ ati, marii kizi ukamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

* **1:5** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

8 Aizii kiwiin, kaiman manawun pugaru, õkian Tominkaru ati, Jesus Christ ida'an,
ipai unao dau'an. Usha'apanum kau'an ipai'i naa wiizai kawana'ati pidannao kauna-
munaatan umishidan Christ. 9-10 Tominkaru ati'o õkaudinan kaimanaiman õnyukunuu
iki, õkowaadapan pidannao ati Kaimana'o Kuwai, uDani daua'o. Tominkaru aitapanii
mishi'o kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a: Karikaonan õtoriinpan Tominkaru ati õpishaan
ukaminka'utan unao, na'iki utaapada kizi'i naa aizii õmorowautan unao di'iti.
11 Tuukii manawun õtukapa'azon unao, õkakuwaapa kizi u'ati kaiman kida'o dau'u,
Tominkaru sha'apataniaz ipai waunao ati. Õkaminka'uta'azon unao powa'a kizi
utaan kaimanaiman unyukunuu Christ ati. 12 Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz:
õkaminka'utan nii unao, na'iki unao kaminka'utan nii kapam õgaru, wama'ozakadaaka
kizi, wakowaadan ida'an wamishidan daua'o Christ.
13 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, karikaonan da'i õdakotautan õmorowautan unao
di'iti, mazan kaina'a da'i aimaakan kida towauda'uan õgaru. Õmorowauta'azon u'idi'iti
turuu kizi õtominapa-kidan unao, ma'ozaka kizi umishidapan Christ, na'apa õtominapa-
kidan kawan ba'oran Gentilenao, ba'oran donoi ii kida kapam, ma'ozaka kizi ĩmishidapan
Christ.
14 Õsha'apatan ni'o Tominkaru aitan wuru'u õkowaadapanuz Kaimana'o Kuwai ipai
pidannao ati, donoi sannao ati na'iki wunao ati'i pana'ii kida'oraz ĩmashaapan donoi
ai. Aitapaabainao ati na'iki maaitapa-kainao ati. 15 Ukau'an tuukii õkowaada'azon
Kaimana'o Kuwai unao ati kapam, Rome iainao.
16 Õgaru aonaa õkiba'azoo-kidan Kaimana'oraz Kuwai, usha'apanum kau'an uruu
ida'ana'o Tominkaru aidan pama'ozakan, ukazannaatan ipai pidan mishida'oraz
Kaimana'o Kuwai. Kiwiitapa, Jewnao bii iki'o pidannao, na'iki aizii ukazannaatan
naa kapam Gentilenao. 17 Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwaiz, ukainaabata na'apa'oram
ida'an Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii, soo mishida-karu ida'an
karikaonan. Na'apa kotua'o usaadauzo-kao Tominkaru Paradan ida'a: "Wuru'u pidan
Tominkaru dakotaniaz kaimana'o pidan nii pamishidan ida'an, uruu karikaonanu'o nii
ukakupan."†

Tominkaru pataka'utan pidannao oia'o dikin ii

18 Tominkaru aokazi ia'o kainaabatanii pato'oran pidannao ati, sha'apaapainaouz
oia'o, aona'oraz kawanu'o Tominkaru nii ĩ'ati. Ĩsha'apaapan ida'an oia'o,
ĩtowauda'uu ba'orainao pidannao aitapan Tominkaru daua'o. 19 Tominkaru
pataka'utan sha'apatainao oia'o, usha'apanum kau'an ĩaitapanii Tominkaru dau'an,
kaimanaimana'o ukainaabatan ĩ'ati padaua'o. 20 Tominkaru toman di'iki'o amazada,
turua'o pidannao aitapan kaimanaiman uruu, ĩtukapan ida'an utomanii kida,
ĩmatukapauzokan pu'u padamata uruu. Uruu ma'ozaka'o manawun, na'iki uruu
umanawunu'o Tominkaru ipai patomaniinao ai. Ukau'an aonaa turuu pidan kian:
Aonaa õaitapan Tominkaru, kii.
21 Ĩaitapan pu'u padamata Tominkaru, mazan upu'u aonaa ĩtaapan uruu umanawunu'o
nii, na'iki aonaa ĩkonaukii-kidan umanawunun. Maaitapinaka karikaonan ĩdi'itinpan.
Aona'a naa ĩka'iitan padi'itinpan sakitapa Tominkaru dau'u, ukau'an panyukunuu
na'akan naa ĩdyaun oia'o dau'ati. 22 Ĩtaapinan aitapaabainao nii, mazan maaitapin-
kainao karikaonan ĩdyaun. 23 Aona'a naa ĩtaapan umanawun nii Tominkaru, wuru'u
karikaonanu'oraz ukakupan, mazan ĩtominkaruniitan naa ka'ui idi'o aimaakan kida
toma-kao. Ĩtoman patominkarun nii pidan kawan, kotu'uz kawan, wuniinao kaduz kida
kawan, na'iki kowazaznao kawan.
24 Uruu idi'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi oia'o aimaakan kida
panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki madoronaa-daun kizi'i naa ĩkiaapaakan. 25 Ĩmuudan

† **1:17** Habakkuk 2:4

naa pamishidan wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru daua'o, aizii ĩmishidan naa mariidin-karu. Ĩtaapan umanawun nii toma-kariwai kida aimaakan, na'iki ĩtukapa-kida pamarainpan ĩdyaun. Mazan aona'a naa ĩtaapan Tominkaru umanawun nii, toma'oraz ĩdyaun. Uruu pa'an turua'o ukonaukii-kida-kao ipai dono. Amen.

26 Na'apa'o dikin ia'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, marii kizi'i naa ĩkiaapaakan madoronaa-daun, padi'itinpan kawana'ati kakiba'azonna'o aimaakan dau'u. Ukau'an, zunnao upu'u ĩna'apan, aona'a naa ĩaipan paudaiaru Tominkaru aitan kawana'ati, mazan ĩkiaapan pamin-zunan kida'a naa. 27 Aizii daonaioranao na'apa kapam ĩdyaun, aonaa ĩaipan paudaiaro Tominkaru aitan kawana'ati, mazan tuukii ĩaipan pakiaapan pamin-daonaioran. Ukau'an, daonaioranao sha'apaapan idi kakiba'azonna'o aimaakan pamin-daonaioran tuma kida, Tominkaru kawinipinaatan ĩdyaun pataka'utin-karu idi.

28 Na'iki powa'a zii, ĩtaapan idi madiwautapa-ka'o kawan Tominkaru aitapa-kidaniaz padaua'o ĩ'ati. Uruu idi'o umarina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi'i naa kakiba'azonnaa kida'o aimaakan padi'itinpan kawana'ati. Uruu idi'o ĩsha'apatan naa oia'o aimaakan kida, aona'oraz ukaimanan pidan sha'apatan. 29 Ĩkaduz ĩsha'apaapan oia'o aimaakan pa'idiwaru: ĩantamikitinan; ĩaipan pasha'apauz nii powa'a zii; ĩnaudapa pakaziwan ba'orainao pidannao; ĩkishauzin, ĩzowian pidan. Aizii na'apam nii ĩparadaakan, soo ĩzunaapaakan; ĩmariidinan; ĩkadakotinan pairiban dau'u; ĩdakoopan ba'oran pidan mashauda'u. 30 Ĩmariidinan pairiban dau'u ĩaipan idi uunamunaa abata-kao dikauda. Ĩto'ora-kizaitapan Tominkaru; ĩdakomikitinan; ĩatadinpan, na'iki umanawun nii ĩkakuwaapan padau'an. Ĩdi'itinpan pa'ina'o aimaakan dau'u pasha'apata-kinaa nii oia'o. Ĩdikintapan padaronao. 31 Ĩdi'itinpan maaitapinaka karikaonan, aonaa ĩmishian paparadan. Aonaa ĩkaminka'utan pairiban, ĩaitapan pu'u ubaiaapan kasha'ora'o. 32 Tominkaru aitapa-kidani'i naa ĩ'ati sakitapa'o pakakinaori: pidannao na'apa'oraz ĩmashaapan, marii ĩmawakan, kia'oraz. Ĩaitapan pu'u na'apa'o kakinaorii, mazan upu'u zii ĩsha'apaapan oia'o aimaakan kida. Na'iki ĩkonaukii-kida kapam baokoinao sha'apatan na'apa kida'o oia'o.

2

Tominkaru di'itapa aimaakan sakitapa

1 Aizii pugaru, dakota'oraz ba'oran pidan oia'o nii, na'iki pukian an udau'an: sakitapa'o wuru'u Tominkaru pataka'utanuz uruu. Pudau'ati'o kapam wuru'u puna'apanuz. Usha'apanum kau'an, na'apa'o kapam pugaru uruu kawan, pusha'apaapanii oia'o. 2 Na'iki waaitapa Tominkaru pataka'utan nii sakitapa'o ida'an ipai sha'apaapainao na'apa'o aimaakan. 3 Aizii pugaru, pudakotan ba'oran pidan oia'o nii, mazan upu'u pusha'apaapan uruu kaduz oia'o aimaakan kida. Pu'itiiman aona'o nii Tominkaru pataka'utan pugaru, upataka'utan dono sha'apaapainao oia'o? 4 Aonaa mooko pudi'itapan na'apam Tominkaru kamunanun manawun pu'ati? Pusha'apaapan pu'u oia'o, aonaa upataka'utan pugaru sariapa, na'iki utaan dobata amazada pu'ati, upataka'utan ua'ii pugaru? Aonaa mooko puaitapan Tominkaru kamunanunuz manawun pu'ati uaipan idi'o putanawatinan pu'oian ai?

5 Mazan dikintapa pugaru, aonaa pumuuda'azon pusha'apaapan oia'o. Ukau'an, puaipan ati'o wuru'u puto'oradanuz Tominkaru powa'a zii pu'ati, upataka'uta-kinaa nii pugaru wuru kamoo dono'o upataka'utanuz naa sha'apaapainao oia'o. Uruu dono, ipai'o nii pidannao aitapan sakitapa'o ida'ana'o Tominkaru dakotan pidan, oia'o pidan nii, oo kaimana'o pidan nii. 6 Tominkaru kawinipinaatan nii ipai waunao, washa'apatan kawana'ati aimaakan.

7 Kaina'a pidannao, aonaa ĩkashadinan pasha'apaapan kaimana'o aimaakan.
Na'apa'o ida'an ĩkainaabatan mishi'o ĩaipan Tominkaru naubaan na'iki utaapan ĩdyaun
umanawunnao nii, na'iki utaa kizi ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu. Ĩnao ati'o nii
Tominkaru taan karikaonanu'o kakupa-karu. 8 Mazan pidannao sha'apaapainaouz
aimaakan panyukunuu aipan kawana'ati, dikintapainaouz mishi'o kakinaorii, na'iki
sha'apaapainaouz pa'atiaaka oia'o aimaakan. Ĩnao ati'o nii tuukii Tominkaru to'oran,
na'iki tuukia'o nii upataka'utan ĩdyaun.

9 Ipai pidannao sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan kida, ĩbaiaapan nii kasha'ora'o na'iki
kaziwa'o. Aitaniimana'o nii Jewnao baiaapan kasha'ora'o, na'iki Gentilenao, na'apa'o
nii ĩbaiaapan kapam. 10 Mazan pidannao sha'apaapa'oraz kaimana'o aimaakan, ĩnaou'o
nii Tominkaru naubaa. Utukapan nii ĩdyaun umanawunnao nii, na'iki utaan nii
ĩnyukunuu kaiman-kinaa nii. Aitaniimana'o utaan Jewnao nyukunuu kaiman-kinaa nii,
na'iki Gentilenao, na'apa'o nii utaan ĩ'ati kapam. 11 Usha'apanum kau'an, Tominkaru
ati aonaa na'ia'oram pidan powa'a'o umanawunun pairiban ai.

12 Aizii Gentilenao, aonaan pu'u ĩaitapan kakinaorii Tominkaru dyuudaniaz Moses
ida'an. Mazan ĩsha'apatan an oia'o, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan ĩdyaun. Aizii
Jewnao, ĩaitapanii pa'an wuru'u kakinaoriiz, ukau'an, ĩsha'apatan an oia'o, Tominkaru
pataka'utan nii ĩdyaun ĩdikintapan idi paaitapanii kakinaorii. 13 Usha'apanum kau'an,
aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii, ĩaitapan idi kakinaorii, mazan
ĩizo'atin idi pa'an kakinaorii. 14 Aizii Gentilenao, aona'oraz ĩaitapan Tominkaru
kakinaori. Mazan ĩsha'apatan an sakitapa aimaakan panyukunuu kowaadan
kawana'ati, na'apa'o kainaabata ĩaitapan panyukunuu ii kaimana'o aimaakan, na'iki
oia'o aimaakan. 15 Pidannao na'apa'oraz ĩkaduz, kaina'a'o kawanu'o Tominkaru
kakinaori saadinpan ĩnyukunuu ii. Ĩnyukunuu kowaada kapam mishi'o wuru'u
na'apa'oraz. Usha'apanum kau'an, panaadon ĩnyukunuu kowaada ĩ'ati ĩsha'apatan
kaimana'o aimaakan, na'iki panaadon, oia'o aimaakan. 16 Ukau'an, ipai'o nii kaikapa
kida'o aimaakan sha'apan wuru kamoo dono'o, Tominkaru dyuudanuzu naa Jesus
Christ tiwaa-kidapan na'iki upataka'utan pidannao, ĩdizapanii kida padi'itinpan
kawana'ati. Kaikapa'o wuru'u Kaimana'o Kuwai õkowaadapaniaz.

Jewnao na'iki Tominkaru kakinaori

17 Aizii pugaru, pudakotinpan Jew nii, tuukii punyukunuu kakinaorii dau'ati.
Pu'atadinpan, na'iki pukian: waunao Tominkaru pidanannao manawun. 18 Puaitapa
kanom Tominkaru aiapanii pusha'apatan. Na'iki tominapa-kida-kariwai pugaru kaki-
naorii dau'u, pusha'apata kizi sakitapa aimaakan. 19 Puzauda-kidan turuu pukainaa-
batan na'apam Tominkaru aipan mashaapa-karu, wunao ati'i ishaawun kawan-
uinaouz. Na'iki puzauda-kidan kanada'o kawanu'o pugaru wunao ati'i maruta'o
ida'a'o kawanu'oraz ĩmashaapan. 20 Na'iki puzauda-kidan turuu pukakinaotan pi-
dannao, maaitapin-kainao kawanu'oraz. Na'iki puzauda-kidan turuu putominapa-
kidan koraiziannao kawanuinaouz pidannao. Usha'apanum kau'an, kakinaorii di'iki'o
puaitapan ipai wuru'u aitapa'azoo-kariwaiz Tominkaru dau'u, na'iki mishi'o dau'u.

21 Mishi putominapa-kida pidannao Tominkaru kakinaori dau'u. Kandii nii mooko
aonaa putominpan puizo'atin wuru'u kakinaoriiz? Pukian pidannao ati: Aonaa
ukoidapa'ana'a. Aizii pugaru, aonaa mooko pukoidapan? 22 Pukian pidannao ati:
Aonaa uba'orantapa'ana'a umin-mazidan kaina'an pu'u. Aizii pugaru, aonaa mooko
puba'orantapan? Pukachama'idin ba'oran kaduz pidannao tomanii ai patominkarun
nii. Aonaa mooko pukoidapan kawinipinaa kida'o aimaakan ĩtoriinpauz-kizi dapunaa
iki? 23 Pu'atadinpan, Tominkaru taan idi unao ati pakakinaori Moses ida'an. Aonaa
mooko pidannao paradan dikauda Tominkaru dau'an, pudikintapan idi ukakinaori?

24 Na'apa usaadinpan Jewnao dau'an Tominkaru Paradan ida'a: “Unao sha'apatan idi'o
oia'o aimaakan, Gentilenao dakoopan Tominkaru.”
25 Kaimana'o wuru'u chootin-karuz,* puizo'atin an Tominkaru kakinaori. Mazan
pudikintapan an kakinaorii, na'apa'o pugaru Gentilenao kawan, aona'oraz ĩchoota-
kao. 26 Ukau'an na'apa kapam Gentilenao, aona'oraz ĩchoota-kao padamata, ĩizo'atin an
kakinaorii. Tominkaru tukapan nii ĩdyaun papidanannao nii na'apa choota-kariwainao
kawan. 27 Pidan aona'oraz padamata uchoota-kao, mazan upu'u uizo'atin Moses
saadanii kakinaorii. Ĩdakotan nii Jewnao oiainao nii, ĩdikintapan idi wuru'u kakinaoriiz,
usaada-kao pu'u ĩnao ati, na'iki ĩchoota-kao pu'u padamata. 28 Usha'apanum kau'an
aonaa mishi'o mani Jew uruu, udaru na'iki udaro Jewnaoun idi, oo uchootinpan idi
Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. 29 Mazan pidan mishi'oraz manawun Jew, uruu
wuru'u sakitapa'oraz pa'an udi'itinpan. Ukau'an, mishi'oraz manawun chootin-karu,
usha'apata-kao pidan nyukunuu ii, aonaa unanaa ida'a mani. Saada-kariwaiz kaki-
naorii, aonaa upana'adan pidan nyukunuu. Kaimana'o Doronaa wuru'u pana'ada'oraz
pidan nyukunuu, na'iki Tominkaru wuru'u nauba'o ni'oraz uruu, aonaa pidan mani.

3

Tominkaru kaduz umishiauzon paparadan

1 Ukau'an, na'apa'oram ida'an mooko waunao Jewnao wazootapan Gentilenao?
Oo na'apam dii mooko ukaimanan wuru'u pidan chootinanuz?* 2 Kaina'a iriba.
Umanawunu'o sha'apa'o: Tominkaru tauzonuz pakakinaori waunao Jewnao ati,
wataapan ni'o. 3 Aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u “washa'apatan nii,” ĩkii
kiziz Tominkaru ati, ukau'an na'apam ni'i naa aizii? Turua'o nii sha'a Tominkaru
marina'atan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii, aonaan idi Jewnao sha'apatan
wuru'u “washa'apatan nii” ĩkii-kiziz? 4 Aonaa turuu una'apan! Tominkaru, ukaduz
umishiauzon paparadan, ipai pidan mariidinauzon pu'u padamata. Kaikapa usaad-
inpan Tominkaru paradan ida'a: “Pugaru Tominkaru, kainaabata-kao nii sakitapa'o
puparadan. Aizii pidan dakotan dono pumariidinan kootowapa-kizai ii, mazan upu'u
aona'o nii na'iam pumariidinan ikoda-kao.”†
5 Mazan washa'apataniaz oia'o kainaabatan an Tominkaru ukaduz usha'apatauzon
sakitapa aimaakan, na'apam nii wakian aizii udau'an? Turuu mooko wakian kaikapa'a:
“Aonaa usakitapan wuru'u Tominkaru pataka'utanuz waunao, washa'apatan dikin ii
oia'o.” (Kaina'a pidannao na'apa'o ĩdi'itinpan.) 6 Aonaa turuu una'apan! Aonaan
dono mani Tominkaru sha'apatan sakitapa aimaakan, ukau'an aonaa mani turuu
ukootowapa-kidan ipai pidannao.
7 Mazan kaina'a'o nii panaadon pidan kian kaikapa'a: “Tominkaru pataka'utan
waunao, aonaan idi washa'apatan udyuudanii washa'apatan. Na'apa'o ida'an,
kaimanaiman uaitapa-kao Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan. Uruu idi
utaapa-kao umanawunu'o nii. Mazan kandii nii mooko upu'u zii upataka'utan waunao
wa'oian dikin ii?” 8 Putamakapan an na'apa'o di'itinapa-karu, kaikapa'o nii panaadon
pukianu'u: “Kaimana'o wuru'u washa'apatanuz oia'o, pidannao konaukii-kida kizi
Tominkaru, usha'apatan idi sakitapa aimaakan,” kii. Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun,
pidan na'apa'oraz udi'itinpan. Mazan upu'u kaina'a pidannao mariidinan õdau'u. Ĩkian,
na'apa'o kaikin õtominapa-kidan pidannao.

Ipai pidan sha'apata'o oia'o

* **2:25** chootin-karu: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **3:1** chootinanuz: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
† **3:4** Psalm 51:4

9 Ukau'an, kaimana'o mooko waunao powa'a zii Gentilenao ai? Aonaa! Õkainaabata
sha'atii u'ati, ipai pidan, Jewnao oo Gentilenao, oia'o poitoruitapanii pa'idiwaru.
10 Kaikapa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a'a:
"Aonaa na'ia'oram pidan kaimana'o Tominkaru awun za'a,
aonaa bauda'apa.
11 Aonaa na'ia'oram pidan kaimanaimana'o uaitapan Tominkaru kaduz;
aonaa ĩaipan paaitapan Tominkaru dau'u.
12 Ipai'i naa pidannao padantan Tominkaru ai;
ipai ĩdyaun madiwautapa-ka'o karikaonan.
Aonaa kanom sakitapa'o usha'apatan aimaakan,
aonaa bauda'apa."‡
13 "Ĩparadan kachama'idiikii, na'apa baaranai dyupushan kawan.
Ĩmariidapan pairiban."§
"Ĩkaziwaa pidan paparadan idi,
na'apa kowazaz arotanii kawan."*
14 "Ĩparadan kashauda'u na'iki pamanamiki tuma."†
15 "Kadiman ĩmakon ĩzowia'anan pairiban.
16 Na'itim karikaonan ĩmakon, ĩpataka'uan
na'iki ĩkasha'oradan pidannao nyukunuu.
17 Aonaa ĩaitapan na'apam mashaapa-karu kaiman ba'orainao tuma."‡
18 "Aonaa ĩtarian Tominkaru umanawunu'o ai."§
19 Aizii waaitapa, na'apam Tominkaru kakinaori kian, mashaapainao ati'o kaki-
naorii waranu'u. Aonaa kizi na'itim pidan paradan pakazannaatin-kinaa nii. Na'iki
ipai kizi pidannao kadishitan Tominkaru kanaapu'u pataka'uta-karu nii pa'idiwaru,
pa'oian dikin ii. 20 Usha'apanum kau'an, aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru dakotan
kaimana'o pidan nii, usha'apatan ida'an aimaakan kakinaorii kawana'ati. Mazan kii'an
wuru'u kakinaoriiz, soo ukainaabatan wa'ati, ipai waunao oiainao pa'idiwaru.

Na'apam wadakota-kao kaimana'o pidan nii

21 Mazan aizii Tominkaru kainaabata'a naa na'apa'oram ida'ana'o udakotan waunao
kaimana'o pidan nii. Aonaa kakinaorii izo'ati-kao ida'an mani. Kotua'ora'a naa Moses
na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzon na'apa'o dau'u. 22 Tominkaru dakotanuz
pidan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'an Jesus Christ. Ipai sha'apa'oram pi-
dan mishida'o, aonaa kanom pana'a'o nii. 23 Usha'apanum kau'an ipai pidan oia'o
pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. 24 Mazan Tominkaru
dakotan pidan, kaimana'o pidan nii, soo ukamunanun idi manawun. Christ Jesus
mawakan ida'an, uso'otan waunao wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin ii. 25 Tominkaru
taan Jesus Christ mawaka'o nii na'iki shoota'o nii paizain pidannao oian mainaabata-
kinao nii, ĩmishidan idi umawakan ĩ'oian dikin ii. Na'apa'o ida'an Tominkaru kainaa-
batan, ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimaakan. Kotua'a naa, Jesus Christ kaawan
ua'ii, aonaa zii upataka'utan pidannao ĩ'oian dikin ii. 26 Mazan aizii, Tominkaru kainaa-
batan, ukaduz usha'apatauzon aimaakan sakitapa, udakotan ida'an ipai mishidainao
Jesus, kaimana'o pidannao nii.
27 Una'apan kau'an, kandii mooko zoobaba wa'atadinapa-kinaa nii? Aonaa kanom!
Waizo'atin ida'an sha'a Tominkaru kakinaori? Aonaa! Soo wamishidan ida'an pa'an.
28 Ukau'an, Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii, wamishidan ida'an Jesus,
aonaa washa'apatan ida'an mani aimaakan kakinaorii kawana'ati.

‡ **3:12** Psalm 14:1; Psalm 53:1-3 § **3:13** Psalm 5:9 * **3:13** Psalm 140:3 † **3:14** Psalm 10:7 ‡ **3:17** Isaiah 59:7 § **3:18** Psalm 36:1

29 Jewnao pa'idiwaru Tominkarun mooko wuru'u Tominkaruz? Aonaa mooko
Gentilenao Tominkarun mani kapam uruu? Gentilenao Tominkarun kapam wuru'u
uruuz. 30 Wamishida kaina'a bauda'apa Tominkaru, uru'o nii dakota Jewnao kaimana'o
pidannao nii, ĩmishidan ida'an Christ. Na'iki uru'o nii dakota Gentilenao kaimana'o
pidannao nii, ĩmishidan ida'an kapam Christ. 31 Ukau'an turuu mooko wamarina'atan
wuru'u kakinaoriiz mishida-karu ida'an? Aonaa turuu! Mishi'oraiman, wataapa
wuru'u kakinaoriiz umanawunu'o nii.

4

Tominkaru dakotan Abraham kaimana'o pidan nii

1 Ukau'an, na'apam wakian Abraham dau'an, waunao Jewnao dokozu-daunuz?
Na'apa'oram ida'an Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii? 2 Umishiin an mani
Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii, usha'apatan idi kaimana'o aimaakan,
turuu mani u'atadinpan. Mazan aonaa turuu u'atadinpan Tominkaru ati, usha'apatan
ida'an aimaakan. 3 Tominkaru Paradan saada-kariwai kian, “Abraham mishida
Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii.”
4 Pidan kaudina'o kanaobanaatinapa, puraata taa-kao dono u'ati, ukaudinan winip-
inaa wuru'u, aonaa na'apani'o mani. 5 Mazan Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pi-
dan nii, aonaa pidan sha'apatan idi'o mani aimaakan, soo umishidan idi'o Tominkaru,
turua'oraz udakotan oia'o pidan, kaimana'o pidan nii. 6 Na'apa King David kian
pidan konaukian dau'an, Tominkaru dakotan idi uruu kaimana'o pidan nii, aonaa
usha'apatan idi mani aimaakan. Ukian:
7 “Konaukia'o pidan wuru'u Tominkaru mainaabataniaz u'oian kida,
aona'oraz powa'a Tominkaru nyukunuitapan u'oian!
8 Konaukia'o pidan wuru'u,
Tominkaru tukapaniaz aona'o kawan u'oian.”*
9 Aizii wuru'u konaukii-karu David kii-kiziz, choota-kariwainao† ati'o mooko
karikaonan utaa-kao, oo aona'oraz ĩchoota-kao ati'o kapam? Wakian sha'atii, Abra-
ham mishidan idi Tominkaru, udakotan uruu, kaimana'o pidan nii. 10 Ukau'an,
na'apaini'oram mooko Tominkaru dakotan Abraham, kaimana'o pidan nii? Uchooti-
nan dauna'ana'o, oo uchootinan ua'ia'o zii? Uchootinan ua'ia'o zii! 11 Abraham
chootinan kainaabata wa'ati Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o pidan nii, umishidan
idi, pachootinan ua'ii zii. Ukau'an ipai mishidainao Tominkaru, aona'oraz padamata
ĩchoota-kao, Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi. Ukau'an
ipai mishidainao, ĩdaru wuru'u Abraham, ĩmishidan idi uruu kawan, aonaan pu'u
padamata ĩchootinan. 12 Na'iki uruu kapam choota-kariwainao daru, na'apa'oraz kapam
ĩmishidan Tominkaru, Abraham mishidan kawan pachootinan ua'ii zii.
13 Kotua'a naa, Tominkaru kowaadan dono pataan nii ipai imi'i baara Abraham ati
na'iki utakaan-daunnao ati, ĩ'idiwau nii, aonaa Abraham izo'atin idi'o mani kakinaorii,
mazan Abraham mishidan idi'o pa'an Tominkaru. Umishidan idi, Tominkaru dakotan
uruu, kaimana'o pidan nii. 14 Tominkaru kowaadaniaz pataan nii zaamata-kao an
mani pidan izo'atin idi kakinaorii, madiwautapaka mani pidan mishidan Tominkaru.
Ukau'an madiwautapaka mani kapam Tominkaru kowaadanuz pataan nii aimaakan
Abraham ati. 15 Usha'apanum kau'an wuru'u Tominkaru kakinaoriiz, uto'orada
Tominkaru pidannao ati ĩmaizo'atikan idiz. Mazan aonaan dono mani kakinaorii nii,
aonaa kanom mani pidan dikintapa.
16 Ukau'an, wazaamatan nii Tominkaru kowaadaniaz pataan nii, soo wamishi-
dan idi Tominkaru. Una'apan kau'an, ipai Abraham dainao, mishi'o nii ĩzaamatan

* **4:8** Psalm 32:1-2 † **4:9** choota-kariwainao: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru kowaadaniaz pataan nii ĩ'ati, usha'apanum kau'an mawinipinaa-daunu'o Tominkaru taa'azon ĩ'ati wuru'u. Utaa'azoo-kao, aonaa soo taapainao kakinaorii ati'o mani karikaonan, mazan ba'oran kaduz pidannao ati'o kapam, mishidainaouz Tominkaru na'apa Abraham mishidan kawan. Usha'apanum kau'an, Abraham uruu ipai mishidainao daru. 17 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a Abraham dau'an: "Iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao dakotan pugaru padaru nii,"‡ kia'o usaadinpan. Ukau'an, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii, turuu umishida-kao, usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u na'apa'oraz. Uruu Abraham mishidaniaz. Uruu turua'o ukakudan mawaka'o pidan, na'iki turua'o uparadan ida'an aimaakan kida tominan aona'oraz zii utukapauzo-kao.

18 Abraham mishida na'apam Tominkaru kian patakaannao ni'o dau'an. Aonaa ukashadinan pazaudapan Tominkaru sha'apatan ukowaadaniaz pasha'apatan nii, uaitapan pu'u aona'a naa turuu patoman paudani nii. Uruu idi'o ba'oran kaduz pidannao dakotan uruu padaru nii, na'apa Tominkaru kian kawana'ati Abraham ati, "Iriba'o nii putakaannao, na'apa wizinao kawan, aona'o nii kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun," kia'o ukian. 19 Pakawan umishidan Tominkaru sha'apatan nii wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii u'ati, uaitapan pu'u aonaa paka'iitan naa patoman paudani nii. Usha'apanum kau'an uruu dono maonapa'ora'a naa 100 uwunun. Na'iki udaiaro Sarah, maskonnaou'u naa kapam, aona'ora'a naa turuu okaudanin. 20 Mazan upu'u aonaa Abraham pana'adan panyukunuu pamishidapan ai Tominkaru kowaadanuz pataan nii iriba utakaannao nii. Mazan mishi'oraiman, powa'a zii uma'ozakadan pamishidapan, ukau'an ukonaukii-kida Tominkaru umanawunun usha'apata'azoonii dau'an pa'ati. 21 Abraham aitapa kaimanaiman, turuu Tominkaru sha'apatan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii. 22 Ukau'an Abraham mishidan idi'o, Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii.

23 "Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii," kia'oraz usaadinpan, aonaa Abraham dau'ana'o mani karikaonan. 24 Mazan usaada-kao na'apa, waaitapa-kinaa ni'o Tominkaru dakotan nii waunao, kaimana'o pidan nii kapam, wamishidan idi Tominkaru, kakuda'oraz waNaobanaa Jesus mawaka-karu di'iki. 25 Tominkaru taapadan pidannao zowian Jesus Christ wa'oian dikin ii. Na'iki ukakudan powa'a iti uruu, turuu kizi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii.

5

Tominkaru dakotan waunao, kaimana'o pidannao nii

1 Ukau'an, Tominkaru dakotan idi waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan idi, aizii kaimanaaka'a naa waunao Tominkaru tuma, wanaobanaa Jesus Christ ida'an. 2 Wamishidan idi Christ, una'akan waunao Tominkaru kamunanun ida'ati, na'apa'o ida'a'o wamashaapan kai. Na'iki tuukii wakonaukian, waaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan wa'ati diina'iti'i paugaru kaduz umanawun-karu.

3 Mazan turuu kapam wakonaukian wabaiatinan dono, usha'apanum kau'an wabaiatinan tominapa-kida waunao aonaa kizi wakashadinan. 4 Aizii aonaan idi wakashadinan, kaiman Tominkaru ati. Ukaimanan idi wa'ati, aizii wazaudapan naa utaan ukowaadauzoniaz pataan nii wa'ati. 5 Wuru'u wazaudapaniaz, aona'o nii ukasharutan wanyukunuu. Usha'apanum kau'an mishi'o Tominkaru marainpan waunao. Na'apa ukowaada-kidan wa'ati Kaimana'o Doronaa ida'an, uruu utaaniaz naa wa'ati.

6 Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati, Christ mawakan oiainao pidannao dikin ii, aonaan pu'u waka'iitan wamuudan oia'o. 7 Aonaa kanom ka'iitan pazowii-kidinan

‡ **4:17** Genesis 17:5

pidan kaimana'o umashaapan dikin ii. Kaina'a mani ba'oran pidan turua'o uzowii-kidinan pidan kaimana'o manawun dikin ii. 8 Mazan Tominkaru, ukainaabata pamarainpan manawun waunao, wa'oian pu'u, udyuuda zii Christ mawakan waunao dikin ii. 9 Tominkaru dakotan idi waunao, kaimana'o pidannao nii, Christ mawakan ida'an, ukau'an waaitapa mishi'o nii Christ kazannaatan waunao wabaiaapan ai Tominkaru to'oran diina'iti'i, upataka'utan dono'o naa oiainao. 10 Tominkaru tarubanao zii da'i waunao, mazan upaonaruitan waunao pauDani mawakan ida'an. Upaonaruitan idi waunao, waaitapa mishi'o nii ukazannaatan waunao, Christ kakupan ida'an. 11 Aonaa uruu mani karikaonan, mazan wakonaukian kapam Tominkaru sha'apatan idi aimaakan wanaobanaa Jesus Christ ida'an. Uruu toma'oraz waunao Tominkaru paonarunao nii.

Adam ida'an mawaka-karu, mazan Christ ida'an kakupa-karu

12 Bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru, ipai pidannao oian. Na'iki usha'apatan idi oia'o, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an, Adam sha'apatan dono oia'o, ikoda'o nii ipai utakaan-daunnao wuru'u sha'apata'oraz oia'o. 13 Pidannao sha'apaapanii oia'o, Tominkaru taan ua'ii pakakinaori kida Moses ida'an, mazan aonaa udakotan ĩdyaun dikintapainao nii kakinaorii, usha'apanum kau'an aonaa zii utaan pakakinaori uruu dono. 14 Mazan upu'u, Adam dikintapan di'iki'o Tominkaru, atii Tominkaru taan ida'ati pakakinaori Moses ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru, aonaan pu'u padamata ĩdikintapan sariaapa'o Tominkaru di'iki'o kakinaorii, Adam kawan.

Aizii Adam, Christ kawanu'o wuru'u, kaawa'o ni'oraz udawu'ati zii. 15 Mazan Christ sha'apataniaz kaimana'o aimaakan wa'ati, pana'a'o Adam sha'apatanii oia'o aimaakan ai. Ipai pidan mawakauzon, bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru. Mazan wuru'u Tominkaru kamunanunuz, powa'a'o zii umanawunun, iriba udakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, kamunanun ida'an. 16 Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan, pana'a'o wuru aia'a dikauda'oraz aimaakan sha'apan, bauda'apa'o pidan oian ida'ana'oraz. Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatan idi oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidan, oia'o pidannao nii. Mazan Christ sha'apatan idi kaimana'o aimaakan, Tominkaru dakotan pidannao, kaimana'o pidannao nii, ĩsha'apatan pu'u iriba oia'o aimaakan kida. 17 Mishi, bauda'apa'o pidan Adam, dikintapan ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru. Mazan bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii ida'an, Tominkaru kamunanun manawun pidannao ati, udakotan ĩdyaun, kaimana'o pidannao nii. Na'iki ma'ozaka'o nii ĩmashaapan oia'o ai.

18 Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatanii ida'an kiwiini'o oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidannao, oia'o pidannao nii pa'idiwaru. Ukau'an na'apa kapam, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii kaimana'o aimaakan ida'an, Tominkaru dakotan ipai pidannao mishidainaouz Christ, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu. 19 Tominkaru dakotan kawan ipai pidannao, oia'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan dikintapan idi, ukau'an na'apa kapam udakotan iriba pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan izo'atin idi paugaru.

20 Tominkaru taanuznaa kakinaorii, pidannao aitapa-kinaa ni'o oia'o wuru'u ĩsha'apaapaniaz. Pidannao sha'apaapan pu'u powa'a zii oia'o, mazan Tominkaru, utukapa-kida powa'a zii pakamunanun tuukii manawun. 21 Kiwiin zii oia'o kazowautapanii ipai pidannao, uruu idi'o ĩmawakauzon. Mazan aizii Tominkaru kamunan-kidan idi tuukii waunao, uruu idi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu, waNaobanaa Jesus Christ ida'an.

6

Karikaonanu'o kakupa-karu zaamatinapa-karu idi Christ ida'ati

1 Ukau'an, marii mooko pakawan washa'apaapan oia'o, Tominkaru aida kizi powa'an
kida wa'ati pakamunanun? 2 Aonaa turuu! Waunao mawaka'o pidan kawanu'ora'a naa
oia'o ati. Ukau'an aonaa turuu washa'apaapan pakawan zii oia'o. 3 Uaitapanii wau-
nao, chikaawunuu-kariwainaouz, Tominkaru zaamatin-kidanii Christ Jesus ida'ati.
Ukau'an, mawaka'o kawanu'o waunao uruu tuma. 4 Wachikaawunuu-kao dono,
wamawakan na'iki wadida-kao kawanu'o Christ tuma. Ukau'an waDaru Tominkaru
kadishita-kidan kawan Christ mawaka-karu di'iki, umanawunu'o pama'ozakan ida'an,
na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao, pa'ina'o mashaapa-karu di'iti.
5 Tominkaru bauda'apatan idi waunao Jesus Christ ida'ati wamawakan ida'an uruu
kawan, ukadishita-kidan nii kapam waunao ukadishita-kidan kawan Jesus Christ.
6 Na'iki waaitapanii, kiwiini'oraz wakaduz mawakan naa Christ tuma cross di'ii, turuu
kizi oia'o ma'ozaka'oraz ukaudinan wa'ida'a mainaabata-kao. Uruu aonaa kizi powa'a
oia'o poitoruitapan waunao. 7 Usha'apanum kau'an pidan mawaka'o, aonaa powa'a
oia'o poitoruitapan uruu. 8 Wamawakan idi Christ tuma, wamishida karikaonanu'o
nii kapam wakakupan utuma. 9 Waaitapanii Jesus Christ kadishita-kida-kao mawaka-
karu di'iki, na'iki aonaa na'apainim nii umawakauzon koshan. Aonaa na'apainim
nii powa'a mawaka-karu zaamatan uruu. 10 Umawakan baukapa uwazoota-kinaa nii
oia'o aimaakan. Aizii kai kakupa uruu, na'iki umashaapan soo Tominkaru ati'i naa.
11 Ukau'an na'apa kapam udi'itinapa udau'u. Unao mawaka'o kawanu'ora'a naa oia'o
ati, mazan kakupa'ora'a naa pa'an Tominkaru ati, uzaamatinpan idi Christ Jesus ida'ati.
12 Ukau'an, aonaa utaapada'ana'a oia'o kazowautapan unanaa, wuru'u mawakau-
zoz. Aonaa usha'apata-kida'ana'a u'ati usha'apata'azoonii oia'o aimaakan. 13 Na'iki
aonaa ukashaapa'ana'a usha'apauzin kida oia'o ati, aimaakan dikauda'o sha'apata-
kinao nii. Mishi'oraiman, utaaina'a naa Tominkaru ati sha'apata'o nii kaimana'o
aimaakan. Usha'apanum kau'an Tominkaru kakudani'i naa unao mawaka-karu di'iki,
pa'ina'o kakupa-karu ida'ati. 14 Aona'a naa unaobanaitapa'ana'a oia'o. Usha'apanum
kau'an aonaa umashaapan naa kakinaorii waranu'u, mazan Tominkaru kamunanun
ida'a'ora'a naa umashaapan.

Poitoruinao, sha'apata'o ni'o kaimana'o aimaakan

15 Ukau'an, marii mooko washa'apaapan oia'o, aonaan idi wamashaapan naa
kakinaorii waranu'u, na'iki wamashaapan idi'i naa pa'an Tominkaru kamunanun
ida'a? Aonaa turuu! 16 Uaitapanii kaimanaiman, pidan taainan dono poitorui
nii, upoitoruitapa-kidinan wuru ati'i uizo'atiniaz panaobanaa. Na'apa'o kawanu'o
unao, unaobanaitapan dono oia'o, ubuuta-kao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti; oo,
uizo'atipan dono Tominkaru, udakotan unao, kaimana'o pidannao nii. 17 Mishi, kiwiin
zii upoitoruitapa-kidinan oia'o ati, mazan aizii, kaimanaiman unyukunuu iki uizo'atin
utominapa-kida-kinao. Uruu idi õkonaukii-kidan Tominkaru udau'an. 18 Tominkaru
muudin-kidani'i naa unao oia'o ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao, kaiman
kida'ora'a naa pa'an aimaakan usha'apaapan.
19 Õkaiwaan parada-karu ipai kamo'o ukaiwauzo-kao, õkainaabata-kinaa nii Tominkaru
daua'o kuwai, udadaran idi u'ati. Kiwiitapa, ukaiwaapan unanaa madoronaa-
daun na'iki usha'apatan iriba oia'o aimaakan. Aizii na'apa'a naa utaa unanaa ipai
daunuuda'u sha'apata'o nii kaimana'o na'iki sakitapa'o aimaakan, Tominkaru aipan
kawana'ati.
20 Oia'o poitoruitapan dono zii unao, aonaa usha'apata'azon kaimana'o aimaakan.
21 Kanom mooko kaimana'o nii uikoda usha'apaapauzonii kida ida'an, ukiba'azoo-
kidaniaz naa kai? Na'apa kida'o aimaakan sha'apaapa-kao ida'an pidan ikoda
karikaonanu'o mawaka-karu. 22 Mazan unao, Tominkaru muudin-kidani'i naa oia'o
poitoruitapan ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao. Uruu idi'o ukaminka'utan
unao, umashaapa-kinaa nii kaiman na'iki sakitapa, na'iki utaan u'ati karikaonanu'o

kakupa-karu. 23 Usha'apanum kau'an oia'o sha'apata-kao winipinaa karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan Tominkaru taanii mawinipinaa-daun karikaonanu'o kakupa-karu, wazaamatinpan ida'an Christ Jesus wanaobanaa ida'ati.

7

Kakinaorii daua'o

1 Aizii unao, õmin-mishidannao, uaitapanii kakinaorii daua'o. Kakinaorii kazowautapan pidan soo ukakupan dono zii. 2 Kaikapa'o kawanu'o kaiwuru'u: kakinaorii kian, zun mazida'o, aonaa turuu omazidan ba'oran daonaiora tuma odaiaru kakupan dono zii. Mazan odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan. 3 Ukau'an, omashaapan an ba'oran daonaiora tuma, paudaiaru kakupan pu'u zii, "ba'orantapa'o," kia'o nii kii-karu odau'an. Mazan odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan. Turuu omazidan ba'oran daonaiora tuma, aona'o nii "ba'orantapa'o" kii-karu odau'an.

4 Ukau'an õiribannao, na'apa'o kawanu'o kakinaorii taapauzon unao. Mazan uzaamatinpan kau'an Christ ida'ati, mawaka'o kawanu'o unao utuma kakinaorii ai. Aizii, Christ kakuda-kariwaiz mawaka-karu di'iki, tuma'ora'a naa waunao, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati. 5 Wamashaapan dono zii wanyukunuu aipan kawana'ati, kakinaorii ma'ozakada wanyukunuu ia'o oia'o sha'apata'azoo-kao, na'iki washa'apatan naa oia'o, buuta'o ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. 6 Mazan aizii, wamawakan idi'i naa Moses kakinaori ai, aonaa powa'a ukazowautapan waunao. Ukau'an aonaa powa'a washa'apaapan aimaakan Tominkaru ati, Moses kakinaorii izo'ati-kao ida'an. Mazan pa'ina'o mashaapa-karu ida'ana'ora'a naa, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao.

Oia'o kaiwaan kakinaorii

7 Ukau'an oia'o mooko wuru'u Tominkaru kakinaoriz? Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Mazan mishi'oraiman, kakinaorii wuru'u kainaabata'oraz õ'ati oia'o. Aonaa mani õaitapan oia'o wuru'u ba'oran pidan idiwau na'azootapa-kaoaz, aonaan an kakinaorii kian: "Aonaa puna'azootapa'ana'a," kii. 8 Mazan oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiz, uma'ozakada-kinaa nii õnyukunuu ia'oraz oia'o sha'apata'azoo-kao. Aonaan dono mani kakinaorii nii, aonaa mani oia'o ma'ozakadinan.

9 Kiwiin, õmaaitapakan dono zii Tominkaru kakinaori, kaimana'o kawan õ'itiiman õmashaapan. Mazan õaitapan di'iki kakinaorii, uru'u naa õaitapan oia'o õgaru, karikaonanu'o mawaka-karu ida'atanpu'o. 10 Aizii wuru'u kakinaoriiz, kainaabata'o ni'oraz padamata, na'apam õikodan karikaonanu'o kakupa-karu, uru'u naa mishi'oraiman buuta õgaru karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. 11 Oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiz pamariida-kinaa nii õgaru, na'iki buuta'o nii õgaru karikaonanu'o mawaka-karu di'iti.

12 Mazan wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o na'iki Tominkaru di'iki'o, sakitapa'o na'iki kaminka'uta'o nii pidan mashaapan kaiman 13 Mazan kaimana'o aimaakan buuta mooko õgaru karikaonanu'o mawaka-karu di'iti? Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Oia'o wuru'u kaiwa'oraz kaimana'o aimaakan pabuuta-kinaa nii õgaru karikaonan mawaka-karu di'iti. Aizii, watukapa na'apam ukichana'iki-kian manawun wuru'u oia'oraz. Ukaiwaan kaimana'oraz Tominkaru kakinaori pasha'apata-kida-kinaa nii dikauda'o aimaakan.

Nyukunui ia'o mizaataaka-karu

14 Waaitapa, Tominkaru di'iki'o wuru'u kakinaorii. Mazan õgaru, pidan karikaonan, kapati'o oia'o ati. Oia'o toriinii kawanu'o õgaru papoitoru nii. 15 Aonaa õaitapan kandii nii õsha'apaapan oia'o aimaakan. Õaipaniaz õsha'apatan kaimana'o aimaakan, aonaa õsha'apatan. Mazan aona'oraz õaipan õsha'apatan, uruu na'apain õsha'apaapa. 16 Õsha'apaapan kau'an wuru'u aona'oraz õsha'apata'azon, na'apa'o

kainaabata Tominkaru kakinaori kaimanan õ'ati. 17 Ukau'an, aonaa õgaru manawun
mani wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. Mazan õnyukunuu ida'a'oraz oia'o,
uruu wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan. 18 Aizii õaitapa, aonaa kaimana'o nii
õ'ida'a, õgaru pidan karikaonan, kapati'o õnyukunuu oia'o ati. Õaipan pu'u õsha'apatan
kaimana'o aimaakan, mazan aonaa õka'iitan õsha'apatan. 19 Aonaa õsha'apatan wuru'u
kaimana'oraz aimaakan õaipaniaz õsha'apatan. Mazan õsha'apata oia'o aimaakan,
wuru'u aona'oraz õaipan õsha'apatan. 20 Aizii, õsha'apatan kau'an wuru'u aona'oraz
õaipan õsha'apatan, ukau'an aonaa õgaru manawun mani wuru'u sha'apaapa'oraz
oia'o aimaakan. Mazan õnyukunuu ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apata'oraz oia'o
aimaakan.
21 Õkowaadan nii karikaonanu'o usha'apauzon: õaipan pu'u õsha'apatan kaimana'o
aimaakan, õsha'apata soo oia'o aimaakan. 22 Õgaru, õnyukunuu ii, tuukii õkonaukii-kidan
Tominkaru kakinaori. 23 Mazan kaina'a pana'a'o aimaakan õnyukunuu ii, sha'apaapa-
kida'o õ'ati oia'o aimaakan. Tuukii umizaapan wuru'u õsha'apata'azoonuz kaimana'o
aimaakan. Utaapan õgaru taraa-kariwai kawan usha'apaapa-kidan oia'o õ'ati, uruu idi
aonaa õka'iitan õizo'atin Tominkaru kakinaorii. 24 Kasha'ora'o õbaiaapan, tuukii õdopian!
Kanoma'o nii kazannaata õgaru wuru aia'a õsha'apata'azoonuz oia'o aimaakan, buutin-
kida'oraz õgaru karikaonanu'o mawaka-karu di'iti? 25 “Kaiman,” õkian Tominkaru ati,
turua'oraz ukazannaatan õgaru Jesus Christ wanaobanaa ida'an!
Ukau'an, kaiman õ'ati Tominkaru kakinaori, tuukii õaipan õizo'atinuz, mazan upu'u
õnyukunuu ida'a'o oia'o, sha'apata-kidan õ'ati oia'o aimaakan, aona'oraz padamata
õaipan õsha'apatan.

8

Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o mashaapa-karu

1 Ukau'an aizii, aonaa kanom nii Tominkaru papataka'utan zaamatinpainao Christ
Jesus ida'ati. 2 Kaimana'o Doronaa taani'i naa wa'ati pa'ina'o kakupa-karu wazaa-
matinpan idi Christ Jesus ida'ati. Ukau'an aizii, aonaa powa'a wanyukunuu ida'a'o
oia'o poitoruitapan waunao, na'aka'o ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti. 3 Moses saadanii kakinaorii, aonaa uka'iitan pakazannaatan waunao oia'o ai,
wanyukunuu kapatin idi oia'o ati, mazan Tominkaru uka'iita. Ukazannaata waunao,
wanyukunuu ida'a'o oia'o kazowautapan ai, udyuudan ida'an paudani Christ Jesus
imi'i baara ati, pataka'uta-karu nii wa'oian dikin ii. Pidan nii ukaawan, waunao
kawan unanaa, mazan aona'o u'oian. 4 Tominkaru sha'apatan na'apa aimaakan, turuu
kizi mashaapainao Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, sha'apatan ipai kakinaorii
aiapanii sha'apata-kao, aonaa oia'o nyukunui aipan kawana'ati mani.
5 Pidan mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan kawana'ati, udi'itinpan soo
panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u pa'idiwaru. Mazan pidan mashaapa'oraz
Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, udi'itinpan soo Kaimana'o Doronaa aiapanii
sha'apata-kao dau'u. 6 Pidan di'itinpa'oraz oia'o panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u
pa'idiwaru, uikodan nii karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan pidan di'itinpa'oraz
Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu
na'iki nyukunui kaimanan. 7 Ukau'an, pidan di'itinpan dono oia'o panyukunuu
sha'apata'azoonii kawana'ati, Tominkaru taruba wuru'u uruuz. Usha'apanum kau'an
aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, na'iki aonaa uka'iitan paizo'atinuz. 8 Pidan
mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan kawana'ati, aonaa turuu Tominkaru konaukii-
kidan usha'apatanii.
9 Mazan unao, aonaa usha'apaapan oia'o unyukunuu aipan kawana'ati.
Usha'apaapan aimaakan Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati'o, mashaapa'oraz
unao ida'a. Pidan aona'oraz Kaimana'o Doronaa mashaapan u'ida'a, aonaa Christ

pidanan mani uruu. 10 Mazan Christ mashaapan an unao ida'a, unanaa mawakan
nii mishi padamata diina'iti'i u'oian idi, mazan upu'a'o nii udoronaa kakupan,
Tominkaru dakotan idi'i naa unao kaimana'o pidannao nii. 11 Tominkaru kakudan
kawan Christ Jesus mawaka-karu di'iki paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao ida'a.
Na'apa'o nii kapam utaan mawakauzoz unanaa kakupa-kinaa nii, paDoronaa ida'an,
mashaapa'oraz unao ida'a.

12 Ukau'an, õmin-mishidannao, kaina'a pa'i washa'apatan ni'o, mazan aonaa wa-
mashaapan mani oia'o wanyukunuu sha'apata'azoonii kawana'ati. 13 Umashaapan an
pakawan zii oia'o unyukunuu aipan kawana'ati, Tominkaru buutan nii unao karikao-
nanu'o mawaka-karu di'iti. Mazan umashaadan an usha'apaapan oia'o, Kaimana'o
Doronaa kaminka'utan ida'an unao, uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. 14 Ipai
pidannao Kaimana'o Doronaa kazowautapaniinaouz, ĩnao Tominkaru dainao.

15 Wuru'u Kaimana'o Doronaa taa-kariwaiz unao ati, aonaa utoman unao poitoru-
inao nii, taria'o nii koshan Tominkaru ai. Mazan utoman unao Tominkaru dainao nii
pa'an, na'iki turuu ukian Tominkaru ati aizii: “Pugaru waDaru,” kii. 16 Tominkaru
Doronaa zaamatinan wadoronaa ida'ati, kainaabata'o nii mishi'o Tominkaru dainao
waunao. 17 Tominkaru dainaoun idi waunao, wazaamatan nii kaiman kida'o aimaakan
utaapaniaz naa papidanannao ati. Na'iki wazaamatan nii kapam Christ tuma
Tominkaru taapaniaz uruu ati. Wabaiaapan kau'an kasha'ora'o Christ kawan, na'apa'o
nii Christ umanawunun kaduz taa-kao wa'ati.

Tominkaru umanawuntan nii paudainao diina'iti'i

18 Aizii kai'oraz wabaiatinan, õaitapa aonaa uikodinan wuru'u Tominkaru
umanawunta'azoonuz waunao diina'iti'i. 19 Ipai aimaakan Tominkaru tomaniinao,
tuukia'a naa ĩzaudapan Tominkaru kainaabatan na'ia'oram manawun wuru'u
paudainaouz. 20 Ipai utomaniinao aimaakan mawakauzo na'iki zaamauzo, aonaa
paaipan ati'o mani ĩtominan na'apa, mazan Tominkaru aipan kawana'ati'o. Mazan
upu'u kaina'a ĩzaudapan 21 Tominkaru so'ota'azoonuz ĩdyaun diina'iti'i mawakauzo-
karu na'iki zaamauzo-karu ai. Na'iki uzaamata'azoonuz ĩdyaun umanawunu'o
mashaapa-karu di'iti paudainao tuma. 22 Waaitapa ipai Tominkaru tomaniinao
dopitan, atii kai, na'apa zun dopian kawan okaudanipa'azon dono. 23 Mazan aonaa
Tominkaru tomaniinao aimaakan mani karikaonan wuru'u dopita'oraz. Waunao
kapam, kaina'a'oraz naa Kaimana'o Doronaa, kiwiini'oraz naa utaa-kao wa'ati.
Mishi kai wadopitan wazaudapatinan pu'a'a naa Tominkaru kowaadan diina'iti'i
ipai patomaniinao ati, udainao wuru'u waunaouz. Na'iki utaan naa wananaa nii
mamawakauzoka idi. 24 Uru'u naa wuru'u wazaudapaniaz Tominkaru sha'apatan
wa'ati, ukazannaatan di'iki waunao. Pidan zaamata'oraz naa aimaakan kowaada-
kariwaiz taa-karu nii u'ati, aonaa kanom ni'i naa uzaudapatinan. Aonaa na'ia'oram
pidan pakawanu'o zii uzaudapan pazaamatani'i naa aimaakan, kowaada-kariwaiz
taa-karu nii u'ati. 25 Mazan wazaudapan an aimaakan taa-kao wa'ati aona'oraz zii
wazaamatan, aonaa kandii nii wakashadinan wazaudapan.

26 Na'apa'o kapam, Kaimana'o Doronaa kaminka'uta waunao wadopian dono.
Wamaaitapakan pu'u kanom dau'an watoriinpan, uruu pa'an pishaa Tominkaru
kaminka'utan waunao. Upishaan Tominkaru tuukia'o ida'an, aonaa pidan ka'iitan
pakowaadan kaimanaiman parada-karu ida'an. 27 Aizii Tominkaru, aitapa'oraz
na'apam wadi'itinpan, uaitapa kaimanaiman kanom Kaimana'o Doronaa aiapanii
sha'apata-kao wa'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru aipan kawana'ati'o manawun
wuru'u utoriinapanuz Tominkaru pidanannao ati.

28 Waaitapa ipai aimaakan, kaimana'o oo kasha'ora'o sha'apan an, Tominkaru kai-
waan niiz kaimana'o nii wunao ati'i marainpainaouz uruu. Ĩnao wuru'u uzaamatani-
inaouz papidanannao nii, usha'apanum kau'an kaina'a'o udi'itapan pasha'apatan ni'o

ĩ'ati. 29 Tominkaru aitapaniinaouz amazada tominan ua'ii, pazaamatan nii papidanannao nii, ĩnao wuru'u udi'itapan patoman nii pauDani kawan, uruu kizi ĩtuuniz nii. 30 Pidannao, kotua'oraz naa udi'itapan patoman paudani kawan, ĩnao wuru'u udapadaniinaouz. Aizii udapadaniinaouz, ĩnao udakota kaimana'o pidannao nii. Aizii udakotaniinaouz kaimana'o pidannao nii, ĩnaou'o nii utoma umanawunnao nii, paudani kawan.

Aonaa turuu kanom mashaatan Tominkaru marainpan ai waunao

31 Una'apan kau'an, na'apam wakian aizii? Tominkaru kaminka'utan kau'an waunao, kanom ka'iita padikintan waunao? 32 Aonaa Tominkaru marainan paudani pataka'uta-kao, mazan utaapada pidannao zowian uruu ipai waunao dikin ii. Utaan idi pauDani, waaitapa konaukia'o nii utaan wa'ati ipai aimaakan.

33 Kanom turuu udakoopan Tominkaru pidanannao? Tominkaru pa'an wuru'u dakota'oraz ĩdyaun kaimana'o pidannao nii. 34 Kanom turuu ukian wadau'an: "oia'o ĩnao, marii ĩpataka'uta-kao"? Aonaa kanom. Usha'apanum kau'an, Christ Jesus pa'an wuru'u mawaka'oraz waunao oian dikin ii, oo powa'a zii manawun, Tominkaru kakudaniaz umawakan dauna'an. Kai umashaapan umanawun nii Tominkaru diwa'ora antanapu, utoriinpan Tominkaru ati waunao dau'an.

35 Ukau'an kandii turuu ubuutan waunao Christ kamarainapanun ai? Aonaa kanom. Wapataka'uta-kao pu'u, oo wabaiaapan pu'u dadara'o mashaapa-karu, oo wa'antamikita-kao pu'u wamishidan dikin ii, oo wabaiaapan pu'u zamazi-karu, oo aonaan pu'u ba'oran wakamichan nii. Wamashaapan pu'u kichana'iki-kia'o bii'i, oo pidannao zowian pu'u waunao, upu'u umarainpan waunao. 36 Na'apa usaadinpan kotua'o Tominkaru paradan ida'a:

"Pupidanannaoun idi waunao,
ipai kamoo pidannao aipan pazowian waunao.
Wadi'itapa-kao, kaznizonao kawan, zowii-kariwainao ni'oraz."*

37 Mazan na'apa kida'o aimaakan sha'apan pu'u wa'ati, ipai'o nii wawazootan kidaz Jesus Christ, marainpa'oraz waunao kaminka'utan ida'an waunao.

38 Õgaru, õaitapa kaimanaiman, aonaa kanom ka'iitan pabuutan waunao Tominkaru kamarainapanun ai: kakupa-karu oo mawaka-karu, angelnao oo oia'o doronainao, aimaakan sha'apa'o kai oo sha'apa'o nii diina'iti'i, 39 ma'ozaka-tinpainao doko ii oo imi'i baara an. Aonaa na'ia'oram toma-kariwai ka'iita'o pabuutan waunao Tominkaru kamarainapanun ai, uaidaniaz Christ Jesus wanaobanaa sha'apatanii ida'an.

9

Paaipan ati'o Tominkaru zaamatan pidan

1 Õgaru, Christ ida'ati'o õzaamatinpan, õkowaadan mishi'o aonaa õmariidinan mani. Õnyukunuu, Kaimana'o Doronaa kazowautapaniaz kainaabata kapam aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u. 2 Tuukia'o õnyukunuu kasha'oratinan, na'iki karikaonan õdopitan õnyukunuu ii, 3 õmin-Jewnnao dau'an, aona'oraz ĩmishidan Christ. Õpishaa mani Tominkaru so'otan õgaru Christ di'iki, na'iki õkaboota-kao pataka'utin-kizai iti ĩwadaun nii, na'apa'o turuan an mani ukaminka'utan ĩmishidan Christ. 4 Ĩnao Israelitenao,* Tominkaru zaamatanii paudainao nii pidannao bii iki. Ĩnao ati'o utukapa-kidan pamanawunun. Ĩnao ati'o utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan.† Ĩnao ati'o utaan pakakinaori

* **8:36** Psalm 44:22 * **9:4** Israelitenao: ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam. † **9:4** utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kida. Ĩnao ati'o ukainaabatan na'apam mishi'o choochiapa-karu pa'ati. Ĩnao ati'o ukowaadan pasha'apatan nii kaiman kida'o aimaakan. 5 Kotua'o ĩdokozu-daunnao, umanawun kidainao.‡ Ĩnao donozinaa di'iki'o Christ shakatauzonuz. Uruu Tominkaru, kazowautapa'oraz ipai aimaakan, marii karikaonan ukonaukii-kida-kao. Amen.

6 Aonaa uzauda-kida'ana'a, aona'o ni'i naa Tominkaru mishian wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii papidanannao ati. Usha'apanum kau'an, aonaa ipai'o mani Israelitenao Tominkaru pidanannaoun. 7 Na'iki, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao Tominkaru pidanannaoun. Tominkaru kian Abraham ati: "Soo Isaac takaan-daunnao õdakotan ni'oraz pudainao nii."§ 8 Ukau'an, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao, Tominkaru dakotan paudainao nii. Soo ukowaadaniinaouz pataan nii Abraham dani nii, uruu dainao pa'an mishi'o Abraham dainao. 9 Kaikapa'o Tominkaru kian Abraham ati ukowaadan dono pasha'apata'azoonii: "Õkaawan nii powaa ati õaitanii amazada kawana'ati. Uruu dono kaudanipa'o ni'i naa pudaiaro Sarah, daonaiora'o nii odani nii."*

10 Aizii wuru'u ĩdaniz, uruu wadokozu-daun Isaac. Umazidan Rebecca tuma, na'iki okaudanin shamaannao† idi. 11-12 Mazan ĩshakatan ua'ii zii, na'iki ĩsha'apatan ua'ii zii oia'o, oo, kaimana'o aimaakan, Tominkaru kian Rebecca ati: "Kiwiini'o ushakatan, uru'o nii kaudin padawu'ichan ati."‡ Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan padi'itapan kawana'ati pasha'apata'azoonii. Aonaa uzaamatan pidan usha'apatan idi aimaakan. 13 Na'apa ba'oran Tominkaru paradan kotua'o saada-kao kian: "Õzaamatanii Jacob, mazan Esau, aonaa õnyukunuu-atin."§

14 Ukau'an, turuu mooko wakian: "Aonaa Tominkaru sha'apatan sakitapa aimaakan," kii? Aonaa turuu. 15 Tominkaru kian kotua'a naa Moses ati:

"Õkamunan-kidan nii pidan, õkamunan-kida'azoonii,
na'iki õkasha'ora-kidan nii pidan, õkasha'ora-kida'azoonii."*

16 Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan, aonaa pidan aipan ati'o mani, oo usha'apatan idi'o mani aimaakan, mazan Tominkaru kamunanun idi'o pa'an. 17 Kotua'o saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan Tominkaru kian Egypt ia'o naobanai ati: "Õgaru aipan ati'o punaobanai-tinan, õkaiwaa kizi pugaru, õtukapa-kida-kinaa nii õma'ozakan, na'iki õkainaabata-kinaa nii pidannao ati ipai amazada kawana'ati, õgaru pa'an mishi'o manawun Tominkaru."† 18 Ukau'an Tominkaru kamunan-kida pidan, pakamunan-kida'azoonii. Na'iki udikintapada ba'oran pidan, udikintapada'azoonii.

Tominkaru sha'apata pasha'apata'azoonii

19 Kaina'a'o nii panaadon pidan kian: "Mazan kandii nii mooko Tominkaru dakotan pidan sha'apatan oia'o? Kanom mooko ka'iita aonaa pasha'apatan Tominkaru aiapanii usha'apatan?"

20 Mazan õgaru kian, aonaa turuu pidan dako'atin Tominkaru na'apa. Turuu mooko kubai idi'o aimaakan toma-kao kian toma'o ati paugaru: "Kandii nii putoman õgaru kaikapa'a?" kii. 21 Pidan tomapauzo aimaakan kubai idi, turuu ukaiwaan kubai paaipan kawana'ati. Pakaiwaapanii kubai di'iki, panaadon dya'utam utoman aimaakan. Bauda'apa utoman dowada sodi, kabaun konaunam-kinaa nii, ba'oran utoman kaiwaa-karu nii ipai kamoo.

22 Na'apa'o Tominkaru, turuu usha'apatan aimaakan paaipan kawana'ati, utukapa-kida-kinaa nii pato'oran, na'iki pama'ozakan manawun. Mazan upu'u aonaa up-ataka'utan sariapa aka pato'ora-kizinao, pataka'uta-karu ni'oraz ĩaitinpan. 23 Na'iki

‡ **9:5** Kotua'o ĩdokozu-daunnao uu, Abraham, Isaac, na'iki Jacob. Uruu Jacob, Israel kia'oraz kapam u'uu. § **9:7** Genesis 21:12 * **9:9** Genesis 18:10, 14 † **9:10** shamaannao: ĩ'uu Esau na'iki Jacob. ‡ **9:11-12** Genesis 25:23 § **9:13** Malachi 1:2-3 * **9:15** Exodus 33:19 † **9:17** Exodus 9:13-19

uaitapa-kida'azon idi kapam umanawunu'o paugaru pakamunan-kidaniinao ati,
uminziiwa-kidaniinaouznaa ka'idiwaina'o nii diina'iti'i pamanawunun idi. 24 Waunao
wuru'u Tominkaru dapadaniinaouz, aonaa soo Jewnao bii iki'o mani karikaonan,
mazan Gentilenao bii iki'o kapam. 25 Kaikapa'o Tominkaru kian, prophet Hosea
saadanii ida'a:
"Pidannao aona'oraz õpidanannao mani kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õpidanannao nii.
Pidannao aona'oraz õmarainpan kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õmarainapaniinao nii."‡
26 Na'iki ukian koshan:
"Wuru di'ia'a amazada Tominkaru parada-kiziz pidannao ati,
'Aonaa õpidanannao mani unao,' ukianuz,
na'ia'o nii ĩdakota-kao,
'Tominkaru ma'ozaka'o manawun dainao nii.' "§
27 Mazan prophet Isaiah kian Israelitenao dau'an:
"Israel takaan-daunnao iriban pu'u padamata iriba, iriba,
aonaa kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun,
mazan ĩwa'akun sodi'o nii karikaonan Tominkaru kazannaatan.
28 Usha'apanum kau'an kadimana'aka'o nii
na'iki baukapa'aka'o nii
wanaobanaa pataka'utan pidannao pakian kawana'ati."*
29 Na'apa Isaiah kian kiwiin zii:
"Aonaan dono mani ma'ozaka'o manawun Naobanai
kawa'akuntan masakauda'u watakaan-daunnao,
kaimanaiman mani wamainaabata-kao
Sodom na'iki Gomorrah sannao† kawan."‡

Aonaa Israelitenao mishidan Kaimana'o Kuwai

30 Ukau'an na'apam dii wakian aizii? Aonaan pu'u Gentilenao dawatan Tominkaru
dakota-kinaa nii paugaru kaimana'o pidannao nii, upu'u Tominkaru dakotan ĩdyaun
kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi Jesus. 31 Mazan Israelitenao, aonaa Tominkaru
dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, ĩtiwaan pu'u paizo'atin ipai kakinaorii,
Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii. 32 Mazan kandii nii?
Ĩtiwaan idi pasha'apainpan kakinaorii kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun
kaimana'o pidannao nii, aonaa mishida-karu ida'an mani. Uruu idi'o ĩkaboinan papon-
apo'a'o kuba di'iki. 33 Kaikapa'o prophet Isaiah saadan Tominkaru paradan, Christ
daua'o:
"Aushaa uabata: õmuudan nii kuba Zion§ ii,
kasharutapa'o nii pidannao nyukunuu,
na'iki uruu di'iki'o nii ĩtukurinpan na'iki ĩkaboinan.
Mazan pidan mishida'oraz uruu,
aonaa na'apainim nii uba'azootin-kida-kao umishidan dikin ii uruu."*

10

1 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan Tominkaru kazannaatan õmin-Israelitenaoun.
Na'apa'o õtoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an! 2 Õgaru, õaitapanii ĩdyaun na'iki turuu
õkakuwaapan ĩdau'u. Tuukia'o ĩtiwainan pasha'apatan aimaakan kaimana'o nii
Tominkaru ati. Mazan ĩsha'apaapaniaz, pana'iti'ora'a naa ĩmaaitapakan idi na'apam
Tominkaru kazannaatan pidan. 3 Aonaa ĩnyukunuu-atin na'apa'oram ida'ana'o

‡ **9:25** Hosea 2:23 § **9:26** Hosea 1:10 * **9:28** Isaiah 10:22-23 † **9:29** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **9:29** Isaiah 1:9 § **9:33** Zion, oo Jerusalem. * **9:33** Isaiah 28:16

Tominkaru dakotan pidan, kaimana'o pidan nii. Ĩtiwaan pasha'apatan aimaakan Kakinaorii kawana'ati, ĩkashadan idi wuru'u Tominkaru dakota-kinaaz pidan, kaimana'o pidan nii. 4 Mazan Christ wuru'u sha'apata'oraz pa'an ipai kakinaorii aiapanii sha'apata-kao. Ukau'an ipai mishidainaouz Christ, Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Turuu Tominkaru kazannaatan ipai pidan

5 Kaikapa Moses saadanu'u, Tominkaru dakotan dau'an pidan, kaimana'o pidan nii, kakinaorii izo'ati-kao ida'an: "Pidan sha'apatan an ipai, ipai aimaakan kakinaorii kawana'ati, karikaonanu'o nii ukakupan."* 6 Mazan kaikapa kii-karu Tominkaru dakotan dau'an pidan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'ana'oraz Christ: "Aonaa pukia'ana'a punyukunuu ii, kanoma'o nii mako aokazi iti?" (nanka'o nii Christ imi'i baara ati). 7 "Na'iki aonaa pukia'ana'a, kanoma'o nii mako mawakainao pidannao wiizi iti?" (nanka'o nii Christ powaa ati).† 8 Mazan saada-kariwai Tominkaru Paradan kian koshan: "Tominkaru di'iki'oraz kuwai, aonaa kasha'apanna'o mani uaitapa-kao, turua'o pukakuwaapan na'iki pudi'itinpan udau'u."‡ Uruu wuru'u kuwai wakowaada-paniaz, Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii, pamishidan ida'an Christ. 9 Pukian an pidannao ati: "Jesus, uruu umanawunu'o õNaobanaa," na'iki pumishi-dan an punyukunuu iki Tominkaru kakudan uruu umawakan dauna'an, Tominkaru kazannaatan nii pugaru. 10 Wamishidan idi'o wanyukunuu ii, Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii. Na'iki wakowaadan idi'o Jesus, uruu umanawunu'o waNaobanaa, Tominkaru kazannaatan waunao. 11 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Na'ia'oram pidan mishida'o uruu, aonaa na'apainim nii uba'azootinan pamishi-dan dikin ii uruu."§ 12 Ipai pidan dau'ati'o kaiwuru'u, usha'apanum kau'an aonaa Jewnao pana'an Gentilenao ai. Tominkaru, uruu ipai pidannao Naobanaa, na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan ipai pidan ati pishaa'oraz ukaminka'utan paugaru. 13 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Ipai pidan pishaa'oraz Naobanai Tominkaru kaminka'utan paugaru, ukazannaatan nii."*

14 Mazan na'apam nii mooko ĩpishaan wuru'u pamamishidakaniaz kaminka'utan paugaru? Na'iki na'apam nii mooko ĩmishidan uruu, ĩmaabatakan pu'u udaua'o? Na'iki na'apam nii mooko ĩabatan udaua'o, aonaan pu'u kuwai kowaada-kao ĩ'ati? 15 Na'iki na'apam nii mooko kuwai kowaada-kao, aonaan pu'u kakuwaapauzonao dyuuda-kao? Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Kaiman manawun wa'ati pidannao wa'atin ĩkowaadapan kaimana'o kuwai."†

16 Mazan aonaa ipai pidannao nyukunuu-atin Kaimana'o Kuwai. Isaiah kian Israelitenao dau'an: "Naobanai Tominkaru, aonaa iriba mani pidannao mishidan wakowaadapaniaz kuwai."‡ 17 Ukau'an pidan mishidan, uabatan idi'o Kaimana'o Kuwai. Na'iki uabatan Kaimana'o Kuwai, kakuwaatin-karu idi'o Christ dau'u.

18 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao abatan wuru'u Christ daua'oraz kuwai? Ĩabatanii padamata! Tominkaru Paradan saadinpa'o kian:

"Ipai na'ia'akam pidannao abata'a naa kuwai.
Na'iki kuwai kowaada-kao ipai amazada kawana'ati."§

19 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao aitapan Tominkaru di'iki'oraz kuwai? Ĩaitapanii padamata! Kiwiin, Moses saadan Tominkaru paradan ĩdau'an kaikapa'a:

"Õkishauzidan nii unao,
õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan

---

* **10:5** Leviticus 18:5 † **10:7** Deuteronomy 30:13 ‡ **10:8** Deuteronomy 30:14 § **10:11** Isaiah 28:16 * **10:13** Joel 2:32 † **10:15** Isaiah 52:7 ‡ **10:16** Isaiah 53:1 § **10:18** Psalm 19:4

ba'oran kaduz pidannao ati.
Õto'oradan nii unao
õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan pidannao ati,
maaitapin-kainaouz.”*
20 Isaiah, aonaa utarian usaadan Tominkaru Paradan kaikapa'a:
“Pidannao aona'oraz ĩdawatan õgaru,
upu'a'o nii ĩikodan õgaru.
Pidannao aona'oraz ĩaitapa'azon õdau'an,
upu'a'o nii õaitapa-kidinan ĩ'ati.”†
21 Mazan Isaiah saadanii ida'a, Tominkaru kian Israelitenao dau'an:
“Ipai kamoo õdapadautan õpidanannao
ĩpadanata kizi õ'ida'ati,
mazan dikintapa ĩdyaun,
aonaa ĩabata'azon õgaru.”‡

11

Aonaa Tominkaru marina'atan Israelitenao

1 Ukau'an, Tominkaru marina'atan naa mooko papidanannao Israelitenao wuru'u? Aonaa! Usha'apanum kau'an, õgaru Israelite kapam, Abraham takaan-daun, Benjamin donozinaa di'iki'o. 2 Aonaa Tominkaru marina'atan papidanannao kotua'oraz uzaamatan. Na'apa sha'atii Tominkaru paradan saada-kariwai kian Elijah dau'an, ukaakapan dono Israelitenao: 3 “Naobanai Tominkaru, ĩzowia'a naa prophetnao pudyu-udaniinao ĩ'idi'iti. Na'iki ĩkaboobi'ia'a naa altar kida, pidannao kawaodapa-kiziz uzai kida pu'ati. Õba'orantina'a naa õwa'akinan. Aizii ĩtiwaan naa pazowian õgaru kapam!”*
4 Mazan Tominkaru kian u'ati: “Kaina'a õtaapani'i naa õpidanannao 7,000 daonaioranao. Aonaa na'ia'oram ĩdyaun taapa'o Baal umanawun nii, ba'oran pidannao taapaniaz patominkarun nii.”†
5 Na'apa kapam kai, kaina'a masakauda'u Israelitenao Tominkaru zaamatanii papidanannao ni'o, soo pakamunanun idi manawun. 6 Ukau'an aonaa ĩsha'apatan idi'o mani kaimana'o aimaakan Tominkaru zaamatan ĩdyaun papidanannao nii. Mazan uzaamatan an mani ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaimana'o aimaakan, aonaa mani umishiin wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun pakamunanun idi karikaonan.
7 Ukau'an, aonaa ipai mani Israelitenao ikodan wuru'u tuukia'oraz ĩaipan paikodan. Mazan masakauda'u'oraz ĩbii iki Tominkaru zaamatan, ĩnao pa'an ikodazu. Mazan baokoinao, Tominkaru dadarada ĩnyukunuu. 8 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a:
“Tominkaru aipan ati'o ĩmaaitapinkan.
Atii kai pakawan utaratapan ĩawun,
aonaa kizi ĩaitapan kanom patukapanii,
na'iki u'inidapan ĩkinao kida,
aonaa kizi ĩaitapan kanom paabatanii.”‡
9 Na'apa kapam king David kian Tominkaru ati Israelitenao dau'an:
“Marii ĩzaamata-kao masha'apakiaka ĩkonaukiitinan pu'u,
Marii ĩpataka'uta-kao pasha'apaapanii winipinaa nii!
10 Marii ĩ'ishaawunun, aonaa kizi ĩtukapan.
Marii karikaonan ĩbaiatan kasha'ora'o.”§

---

* **10:19** Deuteronomy 32:21 † **10:20** Isaiah 65:1 ‡ **10:21** Isaiah 65:2 * **11:3** 1 Kings 19:10, 14 † **11:4** 1 Kings 10:18 ‡ **11:8** Deuteronomy 29:4; Isaiah 29:10 § **11:10** Psalm 69:22-23

11 Aizii, Israelitenao kasharutinan na'iki ĩwaotanuz ĩmamishidakan idi'i naa Christ,
aonaa na'itim mooko ĩsaabaa-kao? Aonaa turuu una'apan! Mishi'oraiman, ĩmamishidakan
idi, Tominkaru kazannaatan naa Gentilenao, Israelitenao kishauzi-kinaa nii ĩ'ati.
12 Israelitenao mamishidakan idi, umanawun kida'o aimaakan sha'apan ipai pidannao
ati. Na'iki ĩwaziwaan idi Tominkaru kamunanun, Gentilenao zaamatan naa umanawun
kida'o aimaakan. Aitaniimana'o nii ukau'an umanawun kida'o aimaakan sha'apan ipai
pidannao ati, Israelitenao mishidan dono'o naa Christ.

Tominkaru kazannaatan Gentilenao

13 Aizii õparadan u'ati Gentilenao, mishidainaouz Christ. Tominkaru dyuudan õgaru
kakuwaapa'o nii u'ati, na'iki õatadapa wuru'u õkaudin-kizi ni'oraz, 14 õaipan idi õiribannao
Israelitenao kishauzin unao ati, turuu kizi Tominkaru kazannaatan ĩnao bii iki pidan-
nao. 15 Tominkaru marina'atan idi Israelitenao, ukaimanaaka-kidan naa ba'oran kaduz
pidannao patuma. Aitaniimana'o nii kaimana'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati,
Tominkaru zaamatan dono'o naa Israelitenao powaa iti. Na'apa'o nii ukaimanan pidan
mawaka'o kakudan kawan powaa iti.

16 Pidan taan dono Tominkaru ati kiwiini'o patomanii bread bauda'apa'o poroom-
bi'i di'iki, ipai wuru'u poroom-bi'inaaz Tominkaru idiwau'uka'a naa wuru'u. Na'iki
pidan taan dono Tominkaru ati papaoriba kadunaa, ipai uwaoda kida uidiwau'uka'a
naa wuru'u. Na'apa'o kawanu'o wuru'u Israelitenaouz. Tominkaru zaamatan idi
kotua'a naa ĩdokozu-daunnao papidanannao nii, ipai ĩtakaan-daunnao Tominkaru zaa-
matani'i naa papidanannao nii wuru'u. 17 Paowa-kariwai atamun kawanu'o wuru'u
Israelitenaouz. Pidan dukutan kawan paoribai waoda kida, udauna'an usakadan
ĩwadaun nii ba'oran atamun waoda idi, amazada ii aka'oraz usodan. Unao Gentilenao
atamun waoda kawanu'o, amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan. Aizii uzaamatan naa
kaimana'o aimaakan Israelitenao zaamatan kawan. Na'apa atamun waoda amazada ii
aka'oraz ukadunaa sodan zaamatan kawan paoribai aiba paziwu-kinaa nii, uishitaba'u
di'iki'oraz uwa'atin. 18 Mazan aonaa pa'i utaapinpa'ana'a umanawun nii Israelitenao
ai, dukuta-kariwai paoribai waoda kida kawanu'oraz. Udi'itapa, unao atamun waoda
kawanu'o karikaonan. Aonaa atamun waoda ida'ana'o mani atamun ishitaba'u kaku-
pan. Mazan uishitaba'u ida'ana'o pa'an uwaoda kakupan.

19 Mazan kaina'a'o nii panaadon ukian: “Mazan paoribai waoda kida dukuta-kao,
turuu kizi waunao sakada-kao ĩwadaun nii.” 20 Na'apa'o mishi kaiwuru'u: mazan
ĩdukuta-kao ĩmamishidakan idi'o Christ. Aizii unao Gentilenao, usakada-kao ĩwadaun nii
umishidan idi'o. Ukau'an aonaa u'atadinpa'a naa, mazan uzaudina'a naa udukuta-
kao ai. 21 Aonaa Tominkaru karodapa'akan papataka'utan Israelitenao, paoribai
waoda kida kawanu'oraz padamata. Aizii unao mani, u'itiiman ukarodapa'akan nii
papataka'utan unao?

22 Ukau'an udi'itapa kaimanaiman na'apam Tominkaru kamunanban, na'iki
uto'oraban. Uto'oraban wunao ati'i mamishida-kainaouz. Mazan unao ati,
ukamunanun, karikaonanun an mazan umishidapan. Aonaan dono'o naa
umishidapan, na'apa'o nii kapam udukuta-kao. 23 Aizii Israelitenao kapam, ĩsakadan
ana'a naa pamishidan, ĩsakada-kao nii powaa ati paoribai ida'ati. Usha'apanum kau'an,
Tominkaru turua'o usakadan ĩdyaun powaa ati. 24 Unao Gentilenao, atamun waoda
kawanu'o, dukuta-kariwaiz amazada ii aka'o usodan di'iki, udauna'an usakada-kao
paoribai waoda nii, aona'oraz turuu uzauda-kida-kao una'apata-kao. Aizii Israelitenao,
paoribai waoda manawun kawanu'o ĩdyaun, ukau'an powa'a'o nii umasha'apannan
Tominkaru sakadan ĩdyaun powa'a ati pakadunaa ida'ati.

Tominkaru kamunanun ipai pidan ati

25 Aizii, õmin-mishidannao, õaipan uaitapan kaimanaiman mashaa'oraz utaapauzo-kao
zii kiwiin, aonaa kizi u'atadinpan. Tominkaru aipan ati'o Israelitenao bii iki'o pidannao

dikintapadinan. Mazan ĩdikintapan katokon-tinan nii, Gentilenao mishidan dono'o naa
Tominkaru aitan kawana'ati. 26 Uruu dauna'an, ipai'o ni'i naa Israelitenao kazannaata-
kao, na'apa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a:
"Zion* iki'o nii Tominkaru pidanannao kazannaatiki wa'atin,
uru'o nii so'ota ipai Jacob takaan-daunnao ĩsha'apaapan ai oia'o.
27 Õmishian nii wuru'u õparadanuz, õsha'apata'azooniaz ĩ'ati,†
õso'otan dono'o naa ĩ'oian."‡

28 Israelitenao kashadan idi Kaimana'o Kuwai, ukau'an Tominkaru taruba ĩdyaun,
Kaimana'o Kuwai kaawa-kinaa nii unao Gentilenao ida'ati. Mazan Tominkaru
zaamatan idi ĩdyaun kotua'a naa papidanannao nii, pakawan umarainpan ĩdyaun.
Usha'apanum kau'an, na'apa'o ukowaadan ĩdokozu-daunnao ati, pasha'apatan nii.
29 Usha'apanum kau'an, Tominkaru zaamatan an papidanannao nii, na'iki ukian dono
ukaminka'utan nii ĩdyaun, aonaa na'apainim nii upana'adan panyukunuu. 30 Kiwiin zii
unao Gentilenao, tuukii udikintapan Tominkaru. Mazan aizii, Tominkaru kamunan-
kidan unao, Israelitenao dikintapan idi'i naa uruu. 31 Aizii kai, ĩnaou'u naa dikintapa
Tominkaru, na'apa'o nii kapam ukamunan-kidan ĩdyaun diina'iti'i, ukamunan-kidan
kawan unao Gentilenao. 32 Ukau'an ipai Jewnao na'iki Gentilenao dikintapainaouz,
Tominkaru taratapanii kawanu'o ĩdyaun, aonaa kizi ĩkidoopan padikintapan ai uruu,
na'apa'o ida'an kizi utukapa-kidan pakamunanun ĩ'ati.

Tominkaru konaukii-kida-kao

33 Umanawunu'o mishi Tominkaru kamunanun! Uka'iita mishi padi'itapan
pasha'apata'azoonii, na'iki uaitapa kaimanaiman na'apam pasha'apatan
pasha'apata'azoonii! Kanom aitapa Tominkaru di'itinpan na'iki usha'apata'azoonii?
Kandii aitapa na'apam nii Tominkaru sha'apatan wuru'u pasha'apata'azooniaz?
34 Kotua'o saada-kariwai Tominkaru Paradan kian:
"Aonaa kanom aitapan na'apa'oram waNaobanaa Tominkaru di'itapan aimaakan.
Na'iki aonaa kanom kakinaotan uruu usha'apata kizi aimaakan.§
35 Aonaa na'ia'oram pidan taa'o aimaakan Tominkaru ati,
marii kizi ukawadauntanuz."
36 Ipai aimaakan utomanii na'iki utaapanii pa'idiwaru, na'iki uaipan kawana'ati'o ipai
aimaakan sha'apan. Marii karikaonan Tominkaru taapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

12

Marii mishidainao taainan kaimanaiman Tominkaru ati

1 Ukau'an õmin-mishidannao, Tominkaru kamunan-kidan idi dobata unao, õpishaan
tuukii unao: utaain kaimanaiman Tominkaru ati, zowii-kariwai aimaakan taa-kao
kawan, mazan unao kakupan pu'u pa'an, usha'apata kaiman aimaakan Tominkaru
konaukii-kidan nii. Na'apa'o wuru'u utaapa-kaoaz umanawun nii.

2 Aonaa utamakapa'ana'a udazaba anainao pidannao kaduz, maaitapa-kainaouz
Tominkaru. Mazan ukashaapa'a naa Tominkaru pana'adan udi'itinpan, pa'inaa kizi'i
naa ukaduz. Na'apa'o ida'ana'o nii uaitapan na'apam Tominkaru aipan mashaapa-
karu, wuru'u kaimana'oraz na'iki ukonaukii-kidaniaz na'iki sakitapa'oraz.

3 Tominkaru kamunanun idi õ'ati, na'iki uzaamatan idi õgaru, kowaadapa'o nii
paparadan, õkian ipai unao ati mishidainao: Mana'a utaapinpa'ana'a umanawun nii
powa'a zii uka'iitan ai usha'apatan aimaakan, mazan udi'itapa usha'apatan aimaakan

* **11:26** Zion, oo Jerusalem. † **11:27** õsha'apata'azooniaz ĩ'ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ‡ **11:27** Isaiah 59:20-21; 27:9
§ **11:34** Isaiah 40:13

patumaaka wuru kawana'ati'i Tominkaru aipan ati'oraz uka'iitan usha'apatan, umishidan ida'ana'oraz uruu. 4 Pidan nanaa bauda'apa, mazan iriba usha'apauzin, na'iki pana'a kida ĩkaminka'utan unanaa. 5 Ukau'an na'apa'o kapam waunao mishidainaouz. Mishi iriba waunao padamata, mazan Tominkaru baokopatan idi waunao Jesus Christ ida'ati, bauda'apa'o kawanu'o wananaa, na'iki ipai washa'apauzin kida, pana'a kida ĩkaminka'uaakan.

6 Pana'a kida Tominkaru taan wa'ati waka'iitanii washa'apatan. Ukau'an marii washa'apata wuru'u waka'iitaniaz washa'apatan. Puka'iitan an pukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai, marii pukowaadan wuru'u pumishidaniaz. 7 Puka'iitan an pukaminka'utan pidannao, pukaminka'uta ĩdyaun. Puka'iitan an putominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan dau'u, marii putominapa-kidan ĩdyaun. 8 Puka'iitan an puma'ozakadan mishidainao nyukunuu, marii puma'ozakadan ĩdyaun. Puka'iitan an puka'idiwatan pidan pusha'apauz idi, marii puka'idiwatan kaimanaiman na'iki konaukia'o ida'an. Puka'iitan an pukazowautapan puiribannao, marii pukazowautapan kaimanaiman. Puka'iitan an pukamunan-kidan pidan baiaapa'o kasha'ora'a, pusha'apata punyukunuu konaukian ida'an.

9 Mishiiman pa'i umarainpaaka. Umuuda oia'o aimaakan. Kaimanaiman uzaamatinapa kaimana'o ida'ati. 10 Umarainpaaka tuukii na'apa inawuzuinao manawun kawan. Unao kiwiin uaida-kida'a utaapan uiribannao umanawun nii. 11 Mana'a uzoono'o na'a, mazan minziiwa na'iki konaukii ukaudin waNaobanaa ati. 12 Konaukii umashaapa, uzaudapan idi'i naa Tominkaru sha'apata'azoonii u'ati. Mana'a ukashadina'ana'a aimaakan kasha'ora'o sha'apan dono u'ati. Karikaonan utoriinapa Tominkaru ati. 13 Kaina'an dono unao bii'i aipa'o pakaminka'uta-kao, utaa ĩ'ati aimaakan kaina'a'o u'ida'a. Konaukii udapaapa udapu ati tawarainao.

14 Pidannao antamikitan dono unao, utoriinapa Tominkaru ati, usha'apata kizi kaimana'o aimaakan ĩ'ati, aonaa upishaa'ana'a usha'apatan dikauda'o aimaakan ĩ'ati. 15 Pidannao konaukian dono, ukonaukii ĩtuma. Ba'orainao nyukunuu kasha'oran dono, ukasha'ora ĩtuma. 16 Patumaaka utaapa unyukunuu umin-mishidannao tuma. Mana'a u'atadinpa'ana'a, mazan ukaudin sha'apa'oram karikaonan pidannao tuma. Mana'a utaapinpa'ana'a aitapa'o nii ba'orainao ai.

17 Usha'apata-kao dono oia'o ida'an, mana'a ukauna'ana'a. Udi'itapa pa'an usha'apatan kaimana'o aimaakan ipai pidannao ati. 18 Uturuan an, umashaapa kaiman ipai pidan tuma.

19 Aizii õmin-mishidannao, pidan sha'apatan dono dikauda'o aimaakan u'ati, mana'a ukauna'ana'a, marii Tominkaru pa'an kaunaata unao. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinpan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:

“Õgaru'o nii kaunaata;
õgaru'o nii kawinipinaata powaa iti,”*
Naobanai kian.

20 Mazan kaikapa'o pa'an usaadinpan koshan Tominkaru Paradan ida'a:

“Pidan to'ora-kizaitapa'o pugaru zamazin dono,
putaa u'ati aimaakan unikan nii;
umaradakon dono, putaa u'ati utuzan nii.
Pusha'apatan an na'apa'o u'ati,
uba'azoinpan nii pa'ida'a pasha'apatanii aimaakan dau'an.”†

21 Mana'a putaapada'ana'a dikauda'o aimaakan sha'apata-kariwai pu'ati sha'apata-kidan pu'ati dikauda'o aimaakan. Mazan pusha'apata mishi'oraiman kaimana'o aimaakan, na'apa'o ida'ana'o nii pudikintan.

* **12:19** Deuteronomy 32:35 † **12:20** Proverbs 25:21-22

13

Mishidainao na'iki wiizai zowaunaanao

1 Marii pa'i ipai pidannao izo'atin wiizai zowaunaanao, usha'apanum kau'an,
Tominkaru aipan ati'o wuru'u ĩkazowautapanuz wiizai. Kai'oraz wiizai zowaunaanao,
Tominkaru wuru'u zaamata'oraz ĩdyaun kazowautapa'o nii wiizai. 2 Ukau'an, pidan
dikintapan dono ĩdyaun, udikintapan Tominkaru zaamatanii wiizai zowaunaanao ni'o
wuru'u. Na'iki pidan dikintapa'oraz ĩdyaun, paaipan ati'o nii upataka'uta-kidinan.
3 Pidan sha'apata'o kaiman aimaakan, aonaa kanom nii utarian wiizai zowaunaanao ai.
Mazan pidan sha'apata'o dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan. Ukau'an, aon-
aan dono puaipan pumashaapan tarii wiizai zowaunaanao ai, pusha'apata kaimana'o
aimaakan, uruu kaimana'o nii ĩ'ati. 4 Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorunao
wuru'u ĩnaouz, sha'apata'o nii kaimana'o aimaakan unao ati. Mazan pidan sha'apatan
an dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan. Usha'apanum kau'an, ĩpataka'utan
nii pidan usha'apatan dono dikauda'o aimaakan. Tominkaru ati'o wuru'u ĩkaudinanuz,
ĩpataka'utan dono pidan sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan. 5 Uruu idi, marii uizo'atin
wiizai zowaunaanao, aonaa soo ĩpataka'utan ai mani unao, mazan uaitapan idi
kaimana'o wuru'u na'apa'oraz.

6 Uruu idi'o marii kapam ukawinipinaatan tax, wiizai zowaunaanao ati.
Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati'o ĩkaudinan wuru'u, ĩkazowautapanuz wiizai.
7 Ukau'an usha'apata wuru'u ĩaipaniaz usha'apatan. Ĩaipan dono ukawinipinaatan
tax, ukawinipinaata ĩ'atiz. Kaina'an dono ba'oran tax ĩaiapanii kawinipinaata-kao,
marii ukawinipinaatan kapamaz. Utaapa ipai ĩdyaun umanawunu'o nii.

Wamarainpaaka

8 Mana'a umawinipinaatapa'ana'a pidan. Soo marainpaaka-karu pa'an umawinip-
inaatapa uiriban ai. Pidan sha'apatina'o na'apa, izo'ati'o ipai Kakinaorii wuru'u.
9 Kaikapa'oraz Tominkaru kakinaori kida'a: Mana'a puba'orantapa'ana'a. Mana'a pu-
zowia'ana'a pidan. Mana'a pukoidapa'ana'a. Mana'a puna'azootapa'ana'a ba'oran pi-
dan idiwau. Na'iki ipai ba'oran kakinaorii kida, ĩbaokopatinan kaikapa'a: “Pumarainapa
ipai pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.” 10 Pidan marainpa'o pairiban,
aona'o nii usha'apatan dikauda'o aimaakan pairiban ati. Ukau'an pidan marainpa'o
pairiban, sha'apatina'o ipai kakinaorii aipan kawana'ati.

11 Aizii na'apa'a naa pa'i umashaapa, uaitapan idi umanawunu'o aimaakan
sha'apa'azon dono'ora'a naa wuru'u wamashaapanuz kai. Ukau'an, uzaudinpa'a naa
pa'i, usha'apanum kau'an, wakazannaata-kao kamoon, powa'a'ora'a naa umaona-
patan wasakadinan dono'o wamishidan ai. 12 Maonapa'a naa maruta'o dobatan,
na'iki aizii wakanada'akan naa wuru'u. Mana'a naa washa'apaapa'ana'a aimaakan
kida maruta'o dono'oraz usha'apaapauzo-kao. Washa'apata'a naa aizii kaiman
kida'o aimaakan wakandan pu'u. 13 Kaimana'a naa washa'apainapa, kanada'o-
karua'oraz pidannao mashaapan kawan. Aonaa wamako'ona'a mapidankiika'o
baokopainapa-karu di'iti, oo wapo'idi'i na'a. Mana'a naa waba'orantapa'ana'a, oo
wakaiwaa'ana'a wananaa madoronaa-daun na'iki kakiba'azonna'o ida'an. Mana'a naa
wazunaapaaka'ana'a, oo wakishauziaaka'ana'a. 14 Na'iki mana'a naa wadi'itinpa'ana'a
washa'apata'azon dau'u oia'o aimaakan, tuukia'oraz wananaa sha'apata'azon. Mazan
mishi'oraiman, watamakapa'a naa pa'an Naobanai Jesus Christ kaduz.

14

Mana'a wadakota'ana'a wamin-mishidan oia'o pidan nii

1 Konaukii udapaapa mishidainao aona'oraz zii ĩmishidapan ma'ozakan. Mana'a
ukashadaakapa'ana'a ĩtuma, ĩmishidapan idi pana'a unao ai. 2 Panaadon kaina'a pi-
dannao, aona'oraz zii ĩmishidapan ma'ozakan, ĩ'itiiman aonaa Tominkaru taapadan
dunai nika-kao, uruu idi ĩnikan soo paowa-kariwai karikaonan. Na'iki kaina'a ba'oran
mishidainao, ĩaitapa turuu panikan kanom kaduz karikaonan wanyukunui. 3 Pidan
nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui, aonaa kizi pa'i udakoopan wuru'u
aona'oraz unikan dunai. Na'iki pidan aona'oraz unikan dunai, aonaa kizi pa'i udakotan
oia'o pidan nii, nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui. Usha'apanum kau'an,
Tominkaru zaamatanii uruu papidanan nii. 4 Kandii nii pudakotan ba'oran pidan
poitoru oia'o nii? Unaobana'o nii pa'an kowaada usha'apatan kaiman aimaakan, oo
aonaa. Kaimana'o nii usha'apatan aimaakan, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o wuru'u
wanaobanaa Tominkaruz, turua'o ukaminka'utan usha'apatan kaiman pakaudin-kizi.
5 Na'apa kapam, kaina'a panaadon mishida'o, utaapan pabi'i kida kamoo
umanawunu'o nii ba'oran kamoo kida ai. Mazan ba'oran pidan ati, ipai kamoo na'apa
kida pa'idiwaru umanawunun. Marii ipai pidan aitapan kanom kaimana'o aimaakan
pasha'apatan nii. 6 Pidan taapa'oraz pabi'i kida kamoo umanawun nii, utaapan idi'o
Tominkaru umanawun nii wuru'u. Aizii pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan
wanyukunui, unikanuz, utaapan idi'o kapam Tominkaru umanawun nii wuru'u.
Usha'apanum kau'an utoriinapanii Tominkaru ati panikanii dau'an. Na'apa kapam,
pidan aona'oraz unikan pabi'i kida wanyukunui, aonaa unikanuz, utaapan idi'o
Tominkaru umanawun nii wuru'u, na'iki utoriinapanii kapam Tominkaru ati panikanii
dau'an. 7 Aonaa na'ia'oram waunao mashaapan wa'ati'o karikaonan. Na'iki aonaa
na'ia'oram waunao mawakan wa'ati'o karikaonan. 8 Wakakupan an, wanaobanaa
Jesus Christ ati'o wuru'u wakakupanuz. Na'iki wamawakan an, waNaobanaa ati'o
wuru'u wamawakanuz. Ukau'an, wakakupan an, oo wamawakan an, waNaobanaa
idiwau waunao. 9 Uruu idi'o Jesus Christ mawakan na'iki ukakudan powaa iti, uruu
kizi ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao Naobanaa nii.
10 Aizii pugaru, nika'oraz paowa-kariwai karikaonan, kanom nii pudakotan pumin-
mishidan oia'o pidan nii, unikan idi kanom kaduz karikaonan wanyukunui? Aizii
pugaru kapam, nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui, kanom nii pu-
dakoopan pumin-mishidan, umanikakan idi pabi'i kida wanyukunui? Ipai'o nii wau-
nao kadishitan Tominkaru kanaapu ii diina'iti'i. Uruu'o nii pa'an: “kaiman,” oo, “aonaa
ukaimanan,” kii, washa'apatanii kida dau'an. 11 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian:
“ ‘Mishi õkakupan idi,’ Naobanaa kian,
‘mishi'o nii ipai pidannao dawukan õkanaapu ati,
na'iki ipai'o nii pidannao kowaadan, õgaru wuru'u Tominkaruz.’ ”*
12 Ukau'an ipai waunao, wakowaadan nii washa'apatanii dau'u Tominkaru ati.

Aonaa wawaota-kida'ana'a wamin-mishidan

13 Ukau'an aona'a naa wadakota'ana'a wamin-mishidan oia'o pidan nii. Mazan
mishi'oraiman, watoma'a naa wanyukunuu aonaa kizi washa'apatan aimaakan
pozawata-kida'o nii ĩdyaun oia'o di'iti. 14 Õzaamatinpan idi waNaobanaa Jesus Christ
ida'ati, õaitapa kaimanaiman aonaa na'ia'oram wanyukunui oia'o Tominkaru ati
unika-kao an. Mazan pidan zauda-kidan an oia'o Tominkaru ati unika-kao wuru'u
wanyukunuiz, aizii unikan anaz, oia'o wuru'u usha'apataniaz. 15 Pukasha'oradan
an pumin-mishidan nyukunuu punikan idi wanyukunui, aona'oraz uzauda-kidan
ukaimanan unika-kao, aonaa pumarainpan mani uruu wuru'u. Aonaa pu'oia'ana'a
pumin-mishidan nyukunuu punikan ida'an wanyukunui aona'oraz uzauda-kidan

* **14:11** Isaiah 45:23

ukaimanan unika-kao, uruu dikin ia'o Christ Jesus mawakan. 16 Aonaa putaa-
pada'ana'a kaimana'oraz pu'itiiman pusha'apatan aimaakan, kaunamanaata-kao
dikauda'o nii. 17 Usha'apanum kau'an Tominkaru naobanaitapa-kao, aonaa aimaakan
nika-kao, oo tuza-kao di'ii'aka'o mani. Mazan mashaapa-karu sakitapa, kaiman, na'iki
konaukii, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao. 18 Pidan kaudinan an
na'apa Christ ati, kaimana'o nii Tominkaru ati. Na'iki kaimana'o nii pidannao paradan
udau'an.
19 Ukau'an, marii karikaonan watiwaa washa'apatan kaimana'o aimaakan,
wamashaapa kizi kaiman wamin-mishidannao tuma, na'iki wama'ozakada kizi
ĩnyukunuu. 20 Aonaa pupataka'ua'ana'a Tominkaru sha'apataniaz mishida'o nyukunuu
ii, punikan ida'an wanyukunui. Ipai wanyukunui turua'o unika-kao. Mazan dikauda'o
wuru'u pidan nikanuz wanyukunui pawaota-kida-kinaa nii pamin-mishidan oia'o
di'iti. 21 Ukau'an sakitapa'o aimaakan sha'apata-kao: aonaa punika'ana'a wanyukunui,
oo putuza'ana'a ma'ozaka'o riwunii, oo pusha'apata'ana'a aimaakan pumin-mishidan
waota-kinaa nii oia'o di'iti. 22 Ukau'an na'apa'oram pumishidanii, soo Tominkaru
ati puparada udau'an. Pidan sha'apatan an paaitapanii kaimana'o aimaakan, na'iki
unyukunuu kowaadan an u'ati aonaa oia'o mani wuru'u usha'apataniaz, konaukia'o
pidan uruu. 23 Mazan pidan zauda-kidan an aonaa ukaimanan unika-kao wuru'u
wanyukunuiz, mazan upu'u zii unikanuz, oia'o Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz,
unikan idi wanyukunui aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan. Usha'apanum kau'an,
oia'o wuru'u pidan sha'apatanuz aimaakan aona'oraz uaitapan kaimanaiman,
kaimana'o oo oia'o wuru'u pasha'apataniaz.

15

Marii washa'apatan aimaakan ba'orainao konaukii-kinaa nii

1 Waunao, ma'ozaka'oraz wamishidapan, marii wama'ozakadan wunao nyukunuu'u
aona'oraz zii ĩmishidapan ma'ozakan. Aonaa wadi'itapa'ana'a washa'apatan
aimaakan soo waunao konaukii-kinaa nii karikaonan. 2 Mazan mishi'oraiman,
marii washa'apatan aimaakan wairibannao konaukii-kinaa nii, wama'ozakada kizi
ĩmishidapan. 3 Usha'apanum kau'an, Jesus Christ sha'apatan aimaakan aonaa paugaru
konaukii-kinaa ni'o mani. Mazan usaadinpan kawan Tominkaru Paradan ida'a:
"Pidannao dakoopan dono pugaru, õgaru Tominkaru baiaapa ĩparadan kida."* 4 Ipai
kotua'o saada-kariwai kida Tominkaru paradan, usaada-kao watominapa-kinaa ni'o.
Na'iki kaminka'uta'o nii waunao, aonaa kizi wadopiidinan kasha'ora'o sha'apan dono
wa'ati. Na'iki ma'ozakada'o nii wanyukunuu, aonaa kizi wakashadinan wazaudapan
Tominkaru kowaadaniaz pataan nii wa'ati.
5 Õtoriinpan Tominkaru ati, kaminka'uta'oraz waunao wadopiidinan ai, na'iki
ma'ozakada'oraz wanyukunuu. Marii kizi ukaminka'utan udi'itinpan patumaaka
umin-mishidannao tuma, utamakapan ida'an Christ Jesus mashaapan kaduz.
6 Baokopa kizi unao, bauda'apa'o pidan kawan ukonaukii-kidan Tominkaru,
waNaobanaa Jesus Christ Daruz.
7 Ukau'an, konaukii udapaapa umin-mishidannao, na'apa Jesus Christ dapaapan
kawan konaukii unao, pidannao konaukii-kida kizi Tominkaru. 8 Õkowaada sha'atii
u'ati, Jesus Christ kaawan Jewnao minka'u ni'o, kainaabata'o nii Tominkaru mishian
paparadan, ĩdokozu-daunnao ati'oraz ukowaadan pasha'apatan nii. 9 Na'iki turuu kizi
kapam Gentilenao konaukii-kidan Tominkaru, ukamunan-kidan idi ĩdyaun. Na'apa
usaadinpan kawan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:
"Uruu idi, õkonaukii-kidan nii pugaru,
Gentilenao tuma;

---

* **15:3** Psalm 69:9

õkonaukii-kidan nii pugaru,
õkunuian ida'an kunui."†
10 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Unao, Gentilenao,
ukonaukii baokopa Tominkaru pidanannao tuma."‡
11 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Ukonaukii-kida Naobanai, ipai unao Gentilenao,
ipai unao pidannao ukonaukii-kida uruu."§
12 Kaina'a Prophet Isaiah saadanii kapam kaikapa'a:
"Kaawa'o nii Jesse* takaan-daun diina'iti'i,
na'iki uru'o ni'i naa kazowautapa Gentilenao.
Uruu ida'ana'o nii Gentilenao zaudapan Tominkaru sha'apatan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii."†
13 Õtoriinpan Tominkaru ati, toma'oraz wanyukunuu kazaudapanu'o nii, marii kizi utaan unao ati kaimanaiman konaukii-karu na'iki kaimanaaka-karu, umishidan ida'an uruu. Uzaudapatinan ma'ozakadin kizi, Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an.

Kanom ni'o Paul saadan di'oraz kaarita'a

14 Õmin-mishidannao, tuukii õmishidan usha'apaapan kaiman aimaakan u'atiaaka. Kaimanaiman uaitapan Tominkaru aipaniaz uaitapan, na'iki uaitapa utominapa-kidaakan udau'u. 15 Mazan di'ora'a õkaaritan ida'a, ma'ozaka õparadan pabi'i kida aimaakan dau'an, õnyukunuu-kidan u'ati utominapa-kida-kinao. Õsaadan na'apa, Tominkaru kamunanun idi õ'ati. 16 Uzaamatan õgaru kaudina'o nii Christ Jesus ati, kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, faadaa kaudinan kawan. Õtaa kizi ĩdyaun kaduunu'o aimaakan kawan, ukonaukii-kidan ni'oraz, Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an ĩdyaun. 17 Ukau'an õatadapa wuru'u kaudin-kizai Tominkaru ati'oraz õsha'apaapan, õzaamatinpan ida'ana'oraz Christ Jesus ida'ati. 18 Õparadan nii soo Christ sha'apatanii dau'u õgaru ida'an, Gentilenao izo'ati-kinaa ni'oraz Tominkaru, õkowaadanii na'iki õsha'apatanii kida ida'ana'oraz. 19 Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an, iriba õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan. Ukau'an, Jerusalem iki'o atii Illyricum iti, ipai õmorotinan donoi kida. Aizii ipai'i naa õkowaadan na'ii'aka Christ daua'o Kaimana'o Kuwai.
20 Tuukia'o õkakuwaapa'azon donoi kawana'ati, aona'oraz zii kanom kowaadauzon na'ii Christ daua'o Kaimana'o Kuwai, uruu aonaa kizi õkaudinan ba'oran pidan sakadanii kaudin-kizai ida'a. 21 Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru Paradan ida'a:
"Wunaou'u, aona'oraz kakuwaapauzo-karu ĩ'ati udau'an,
ĩaitapan nii uruu.
Na'iki wunaou'u, aona'oraz ĩabatauzon udaua'o kuwai,
ĩaitapan nii uruu."‡

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

22 Kotua'iki'i naa õdakotautan õmorowautan unao di'iti, mazan aonaa õturuudinan. 23 Mazan aizii, õipaia'a naa õkaudin-kizi ipai wiizai kawana'ati da'ana'a. Ukotua'ikin idi'i naa õdakotautan õmorowautan unao di'iti, 24 na'ana'o nii õaipan õmorowautapa'akan õmakopan dono Spain iti. Õkonaukii-tina'akan dauna'an utuma, õdobatan ni'i naa, na'iki õaipan nii pa'i ukaminka'utan õgaru, õkaawa kizi Spain iti.
25 Mazan kiwiin õmakon nii zii Jerusalem iti õwanaka'anan taa-kariwai aimaakan kida na'iainao mishidainao ati. 26 Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka'o mishidainao,

† **15:9** 2 Samuel 22:50; Psalm 18:49 ‡ **15:10** Deuteronomy 32:43 § **15:11** Psalm 117:1 * **15:12** Jesse: uruu King David daru. † **15:12** Isaiah 11:10 ‡ **15:21** Isaiah 52:15

tuukii ĩka'idiwata'azon Tominkaru pidanannao, dadara'oraz ĩbaiatan mashaapa-karu Jerusalem ii. 27 Panyukunuu aipan ati'o wuru'u ĩkaminka'uta'azoonuz ĩdyaun. Mazan mishi ĩsha'apatan ni'o wuru'u na'apa'oraz, ĩmawinipinaatapanii kawanu'o Jerusalem ia'o mishidainao. Usha'apanum kau'an, ĩnao Jewnao di'iki'o Gentilenao ka'idiwainan kaimana'o idi, Jewnao kowaadan ida'an ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Jesus daua'oraz. Ukau'an, na'apa'o kapam Gentilenao ka'idiwatanuz Jewnao kaimana'o idi, pataan ida'an pasha'apauz ĩ'ati. 28 Aizii õtaankan dauna'an ĩ'ati dyuuda-kariwai ĩ'ati, õmakon ni'i naa Spain iti. Na'ana'o ni'i naa õmorowautaana'akan Rome an unao ida'an. 29 Na'iki õaitapa, õkaawan dono unao di'iti, õkaawa-kidan nii kaimana'o aimaakan Christ di'iki'o, ma'ozakada'o nii wamishidapan.

30 Aizii õmin-mishidannao, wazaamatinpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati, na'iki wamarainpaakan idi Kaimana'o Doronaa ida'an, õpishaan tuukii utoriinpan õtuma Tominkaru ati, õgaru dau'an. 31 Upishaa Tominkaru, marii kizi ukazannaatan õgaru mamishida-kainao ai, Judea Baara ii akainaouz. Na'iki upishaa uruu, Jerusalem iainao mishidainao konaukii-kida kizi aimaakan õna'akaniaz ĩ'idi'iti. 32 Utoriinapa na'apa, konaukii kizi õkaawan unao di'iti, Tominkaru aipan an una'apan, wama'ozakadaaka kizi õna'ia'akan dono unao tuma.

33 Õtoriinpan Tominkaru ati, una'a kizi ipai unao tuma, uruu taa'oraz wanyukunuu kaiman-kinaa. Amen.

16

Paulnao dyuudan paparadan mishidainao ati

1 Õkia'azon unao ati wadadakoo Phoebe dau'an, kaimana'o pidan oroo, kaminka'uupa'o mishidainao Cenchreae ii. 2 Okaawan dono unao di'iti, konaukii udapaapa oroo, na'apa mishidainao aiapa-kao kawan ĩnaubaan pamin-mishidan, usha'apanum kau'an mishida'o Jesus wuru'u orooz. Oaipan an ukaminka'utan paugaru kanom dau'an karikaonan, ukaminka'uta pa'i oroo. Usha'apanum kau'an, iriba'o okaminka'utauzon pidannao, õgaru okaminka'utauzonii kapam.

3 Õparadan pa'i Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, õmin-kaudinannaouz Christ Jesus ati. 4 Ĩnao kazannaatauzonii õgaru, ĩaitapan pu'u kichana'iki-kia'o wuru'u pasha'apataniaz. Uruu idi kaiman õnyukunuu ĩ'ati, na'iki ipai mishidainao Gentilenao kaiman ĩ'ati kapam ĩkazannaatan õgaru. 5 Õparadan pa'i kapam mishidainao ati, ĩdapu ia'oraz ĩbaokopainpauzon.

Õparadan pa'i Epenetus ati, õmarainpaniaz. Uruu kiwiini'o umishidan Jesus Christ Asia Baara ii.

6 Õparadan pa'i Mary ati, dadara'oraz okaudinan okaminka'uupan unao. 7 Õparadan pa'i Adronicus na'iki Junia ati, õmin-Jewnnaouz, õgaru tuma'oraz ĩtarauzo-kao. Ĩnao kowaadapa'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimanaimana'o mishidainao aitapan ĩdyaun. Ĩnao kiwiini'o ĩmishidan Jesus Christ õgaru ai. 8 Õparadan pa'i Ampliatus ati, õmarainpaniaz uzaamatinpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati. 9 Õparadan pa'i Urbanus ati, wamin-kaudinanuz Jesus Christ ati.

Õparadan pa'i kapam Stachys ati, õmarainpaniaz kapam.

10 Õparadan pa'i Apelles ati, tiwaa-kariwaiz na'iki tukapa-kida'oraz mishi'o pama-rainpan Christ. Õparadan pa'i mishidainao ati mashaapainaouz Aristobulus dapu ii. 11 Õparadan pa'i Herodian ati, uruu Jew õgaru kawan.

Õparadan pa'i mishidainao ati, mashaapainaouz Narcissus dapu ii. 12 Õparadan pa'i Tryphena na'iki Tryphosa ati. Ĩnao zunnao dadara'o ĩkaudinan waNaobanaa Jesus ati. Õparadan pa'i Persis ati, õmarainpaniaz, na'iki dadara'oraz okaudinan waNaobanaa ati.

13 Õparadan pa'i Rufus ati, kaimana'oraz manawun ukaudinan waNaobanaa Jesus ati.
Na'iki õparadan pa'i kapam udaro ati, taapa'oraz da'i õgaru paudani kawan.
14 Õparadan pa'i Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas na'iki Hermas ati, na'iki ipai
ĩtumainaouz mishidainao ati. 15 Õparadan pa'i Philologus, Julia, Nereus na'iki udadakoo
ati, na'iki Olympas ati. Na'iki ipai ba'orainao ĩtumainaouz mishidainao ati.
16 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.* Ipai da'ainao
mishidainao Jesus Christ, ĩdyuudan paparadan unao ati.
17 Õpishaan tuukii unao õmin-mishidannao: uzaudinpa'a naa wunao aia'a,
buutaaka-kida'oraz pidannao, na'iki to'orataaka-kida'oraz ĩdyaun pa'atiaaka, na'iki
pozawaabi'ita-kida'oraz ĩmishidapan Christ. Na'iki pana'iti'oraz ĩkuwaa unao tominapa-
kida-kao ai. Mana'a unyukunuupa'ana'a ĩdyaun! 18 Pidannao na'apa'oraz ĩsha'apatan
aimaakan, aonaa waNaobanaa Jesus Christ ati'o mani ĩkaudinan wuru'u, mazan soo
panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan. Konaunam ĩtoman pakuwaa na'iki
ĩkonaukii-kida nii kawanu'o pidan, na'apa'o ida'an ĩmariidan pidan. Aona'oraz uzaudinan
na'apa'o mariidin-karu ai!
19 Ipai'i naa pidannao abatan unao izo'atipan dau'u Kaimana'o Kuwai, ukau'an
tuukii õkonaukian unao dau'an. Mazan una'apan pu'u, õaipan uaitapan kaimanaiman
kanom kaimana'o usha'apata-kao, na'iki aonaa kizi uturukadinan oia'o aimaakan
dau'ati. 20 Tominkaru, taa'oraz wanyukunuu kaiman-kinaa wamin-mishidannao tuma,
kadimana'o ni'i naa umainaabatan Satan, aonaa kizi powa'a udikintan unao. Õtoriinpan
Tominkaru ati, marii kizi pakawan waNaobanaa Jesus Christ kamunanun manawun
unao ati.
21 Timothy, õmin-kaudinan Jesus Christ ati, udyuudan paparadan unao ati. Lucius,
Jason, na'iki Sosipater, ĩnao Jewnaouz õgaru kawan, ĩdyuudan kapam paparadan unao
ati.
22 Aizii õgaru Tertius, kaminka'uta'oraz Paul saadan di'ora'a kaarita'a. Õdyuudan
kapam õparadan unao ati, õmin-mishidannaouz Jesus Christ.
23 Gaius, uruu dapu ia'o õgaru Paul mashaapan, na'iki uruu dapu ia'o mishidainao
choochiipauzon, uruu dyuudan kapam paparadan unao ati. Erastus, awunuutapa'oraz
wiizai puraatan da'a'a, udyuudan kapam paparadan unao ati. Wa'inawuzu Quartus,
udyuudan kapam paparadan unao ati. 24 [Õtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan
waNaobanaa Jesus Christ kamunanun tuukii unao ati. Amen.]†

Paul katokontan pakaaritan

25 Marii wakonaukii-kidan Tominkaru! Uruu turua'o uma'ozakadan wamishidapan
õkowaadanii Kaimana'o Kuwai ida'an, Jesus Christ daua'oraz. Kotu'u, kotu'u, amazada
tominan di'iki'o, dizinapa Tominkaru taapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. 26 Mazan
aizii, Tominkaru prophetinnao saadauzonii kida Tominkaru paradan ida'an uaida-
kida kaawa'a naa, Tominkaru karikaonanu'o ukakupan dyuudan kawana'ati. Ipai kizi
pidannao, ipai amazada kawana'ati ĩmishidan na'iki ĩizo'atin Christ.
27 Uruu bauda'apa Tominkaru, na'iki uruu paba'orantin aitapa'o ipai aimaakan.
Marii kizi ipai waunao, karikaonan wakonaukii-kidan uruu, Jesus Christ kaminka'utan
ida'an waunao. Amen.

---

* **16:16** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishi-
dannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati, oo pataawu ati, oo panaadon paka'u ati. † **16:24** Kiwiini'o
saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita apostle Paul wuru'u saada'oraz. Usaadan di'ora'a kiwiitapa'o pakaaritan Corinth sannao ati, una'ian dono'o donoi Ephesus ii.

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o, mashaapainaouz Corinth ii. Wuru'u Corinth kii-kizaiz, udaru'o donoi. Na'ii kaina'a pabi'inaaka pidannao mashaapan, na'iki pabi'inaaka'o ĩkaduz kida kapam. Pidannao mashaapainao na'ii pabi'inaaka ĩsha'apatan aimaakan pamashaapa-kinaa nii na'iki ĩikoda-kinaa nii papuraatan.

Wuru'u pidannao, mashaapainaouz donoi Corinth ii iriba'o ĩtominkarunnao. Na'iki pabi'inaaka oii kida'o aimaakan sha'apaapa-kao na'ii kapam. Aonaa ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.

Aizii Paul saadanuz pakaaritan mishidainao ati, mashaapainaouz na'ii, uabatan idi na'apam mishidainao aonaa ĩmashaapan kaiman. Uabata na'apam ĩbuutaakapan, na'apam ĩkaakapaakan na'iki ĩna'akan pamin-mishidannao kootoopauzonao di'iti. Kaina'a mishidainao taapan pidan kaminshu'uinpa'o pabi'i, aonaa ĩkakinaotan wuru'u pidanuz. Uruu idi Paul kakinaotan na'iki utominapa-kidan ĩdyaun na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Na'iki ukian ĩ'ati marii kizi ĩkonaukii-kidan Tominkaru ipai aimaakan ĩsha'apatanii ida'an. Na'iki ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kamarainpan-karu ida'an, ĩma'ozakada-kinaa nii pamin-mishidannao. Utukapa-kidan kapam ĩ'ati aimaakan umanawunu'o. Ukian, "Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii una'an: uruu wuru'u mishida-karu, na'iki wataapanuz wanyukunuu ma'ozaka Tominkaru sha'apatan ni'o dau'an wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan wuru'u aimaakan umanawunu'oraz wunao idikinauda'uinao bii iki'oraz, uruu wuru'u kamarainpan-karuz pa'an." (1 Corinthians 13:13)

Paul kakinaotan ĩdyaun kapam na'apam kizi ĩna'akinan ĩbaokopatinan dono choochi ii. Ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa. Marii kizi mishidainao taapan umanawunu'o nii wuru'u panikanuz bread na'iki ĩtuzanuz wine panyukunuitapakinaaz Naobanai Jesus mawakan. Na'iki powa'a zii Paul kowaadan ĩ'ati Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u, pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati. Na'iki ukakuwaapan kadishita-karu dau'u diina'iti'i. Ukowaadan ĩ'ati Christ mishi'o ukadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an mishidainao mawakainaouznaa kadishita-kida-kao nii kapam diina'iti'i. Na'iki ukowaadan na'apam nii wananaa wakadishitan dono diina'iti'i.

Paul kowaada-kidan kapam mishidainao ati, Corinth sannaouz, pamorowauta'azon dau'an ĩ'idi'iti.

Paul wuru'u kiwiitapa'oraz ukakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u na'ii sannao ati. Ĩabatan ida'ana'o ukuwaa Christ Jesus daua'o, wuru'u ĩmishidanuz.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita Daua'o *1:1-9*
Mishidainao buutaakapan daua'o *1:10—4:21*
Kaminshu'uinapa-karu na'iki mazida-karu daua'o *5:1—7:40*
Toma-kariwai tominkarunao *8:1—11:1*
Mishidainao baokopatinan dono *11:2—11:34*
Tominkaru taan mishidainao kaudin-kinaa nii *12:1—14:40*
Mishidainao kadishita-kida-kao daua'o *15:1-58*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *16:1-4*
Paul katokontan pakaaritan *16:5-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, zaamata-kariwaiz Tominkaru aipan kawana'ati
apostle nii Christ Jesus ati, na'iki wa'inawuzu Sosthenes di'iki'o kapam. 2 Mishidainao
Tominkaru ati'o Corinth iainaouz, Tominkaru buutaniinaouz papidanannao nii, na'iki
usaabaaniinaouz kaiman pa'ati, papidanannao nii Christ Jesus ida'an. Na'apa uzaa-
matan kawan ipai pidannao ipai amazada kawana'ati, dopia'oraz waNaobanaa Jesus
Christ ati, uruu ĩnao Naobanaa kapam.
3 Õtoriinpan Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ ati, marii kizi ukamuna-
nun unao ati na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru

4 Karikaonan õkowaadauzon õTominkarun ati na'apam õkonaukian unao dau'an,
usha'apanum kau'an usha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan unao ati Christ Jesus
ida'an. 5 Ubauda'apatinpan ida'an Christ tuma, Tominkaru taa unao ati uka'iita-kinaa
nii kida usha'apatan iriba aimaakan pa'ati: unao aitapa-kinaa nii kaimanaiman
wuru'u kuwaiz udaua'o na'iki ukowaada kiziz baokoinao ati. 6 Uruu ida'ana'o
wuru'u Tominkaru aida-kidan unao ati mishi'o wuru'u kuwaiz Christ daua'oraz,
wakowaadaniaz unao ati. 7 Una'apan kau'an, Tominkaru Doronaa taa unao ka'iita-
kinaa nii usha'apatan ipai kaudin-kizai, uzaudapan pu'u kapam waNaobanaa Jesus
Christ aidinan, uwa'atin dono powa'a ati imi'i baara ati. 8 Tominkaru taapan nii
kapam unao mishidanuzu ma'ozaka atii utokon iti, uruu idi unao, aona'o nii oia'o
ikoda-kao u'ida'a wuru kamoo dono'o, waNaobanaa Jesus Christ kaawanuz powa'a ati.
9 Tominkaru, mishi'o nii usha'apatan aimaakan na'apa pakian kawana'ati, uruu wuru'u
zaamata'oraz unao ubaokopatinapa-kizi uDani Jesus Christ tuma, waNaobanaaz.

Mishidainao Corinth ia'oraz buutaakapan daua'o

10 Õiribannao, waNaobanaa Jesus Christ dyuudan õparadan u'ati, na'iki tuukii õaipan ua-
batan õparadan. Patumaaka utaapa unyukunuu umin-mishidannao tuma, uruu aonaa
kizi buutaaka-karu unao bii an. Kaimanaiman ubauda'apatin, na'apa kida udi'itinapa
aimaakan dau'u, na'iki usha'apata'azoonii aimaakan kida dau'an. 11 Õiribannao, pabi'i
pidannao Chloe dapu ikiinaouz kowaadan õ'ati kaina'a pidannao kashadaakapan unao
bii an. 12 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: pabi'i kida unao, pana'a kida udi'itinpan
umin-mishidannao ai. Bauda'apa'o kian, "Õgaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Õgaru
Apollos pidanan;" ba'oran kian, "Õgaru Peter pidanan;" na'iki ba'oran kian, "Õgaru
Christ pidanan."
13 Ubuutaakapan ida'an kaikapa'a, ubuutan kawanu'o Christ wuru'u. Paul
mooko mawaka'oraz cross ida'a unao ati? Paul uu ida'ana'o mooko wuru'u unao
chikaawunuu-kaoaz? 14 Kaiman manawun õ'ati, aonaan idi õchikaawunuuan pidan-
nao unao bii iki, soo Crispus na'iki Gaius õchikaawunuunii. 15 Ukau'an aonaa tu-
ruu na'ia'oram pidan kian õgaru uu ida'ana'o uchikaawunuinan. 16 (Oo õaitapa,
õchikaawunuunii mishi kapam Stephanas na'iki uiribannao, mashaapainaouz udapu'u;
mazan aonaa õ'itiiman õchikaawunuuan kaina'a ba'oran pidan.) 17 Christ aonaa udyu-
udan õgaru chikaawunuupa'o nii, mazan kowaadapa'o nii pa'an Kaimana'oraz Kuwai,
Christ mawakan daua'oraz. Na'iki õkowaada kiziz masha'apanna'o parada-karu ida'an.
Õkaiwaan an mani parada-karu kida pidan aitapaaban kawana'ati'o, konaunam mani
õkuwaa ĩ'ati, mazan aona'a naa mani kuwai Christ mawakan daua'oraz cross ida'a
kaiwainan ma'ozaka'o ida'an.

Tominkaru aitapaaban na'iki pidan aitapaaban daua'o

18 Kuwai Christ mawakan daua'oraz Cross paawa'a, madiwautapa-ka'o wunao pidan-
nao tukapanuz, waziwadinpainaouz Tominkaru ai. Mazan waunao ati kazannaatapa-
kariwainaouz, uruu pa'an waaitapa-kinaa Tominkaru ma'ozakan. 19 Kotua'oraz
Tominkaru Paradan Saada-kariwaiz kian,

“Õtukapa-kidan nii na'apam aitapaaba'o pidannao
kakinaori kida madiwautapa-ka'o.
Na'iki õtukapa-kidan nii aonaa mishi'o manawun mani ĩaitapan
na'apam padi'itinpan aimaakan kida dau'an.”*
20 Ukau'an, na'apam wakian pidannao aitapaabainao dau'an? Na'apam wakian
kaaritapauzonao dau'an Jewnao kakinaori dau'u? Na'iki na'apam wakian wuru'u
imi'i baara ainao pidannao dau'an, aitapainaouz pana'apatan pidannao nyukunuu
paparadan ida'an? Tominkaru aida-kida na'apam pidannao aitapaabanuz,
madiwautapa-ka'o karikaonan. 21 Tominkaru aitapaaba'o manawun, uruu idi aonaa
utaapadan pidannao aitapan paugaru, wuru ida'ana'a ĩaitapaabanuz. Mazan kii'an,
paaipan ati pa'an ukazannaatan pidannao mishida'oraz Christ, wakowaadaniaz
kuwai ida'an. Uruu kuwai pidannao aitapaabainao dakotaniaz madiwautapa-ka'o nii.
22 Jewnao, ĩaiapa Tominkaru sha'apatan na'iki uaida-kidan aimaakan umanawunu'o
pa'ati, pamishida-kinaa nii wuru'u kuwaiz; na'iki Greeknao, ĩabata'azon kakuwaapa-
karu aitapaaba-karu ida'an. 23 Aizii waunao, wakowaada Christ mawakanuz Cross
ida'a; uruu kuwai aona'o manawun Jewnao naudapan paabatan, na'iki Gentilenao†
abatan uruu kuwai madiwautapa-ka'o karikaonan. 24 Mazan pa'an wunao ati'i
pidannao, Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii, Jewnao na'iki Gentilenao,
ipai ĩnao ati di'oraz kuwai Christ daua'oraz, aida-kida'o pa'an na'apam Tominkaru
ma'ozakan manawun, na'iki uaitapaaban manawun. 25 Pidannao kian wuru'u kuwai
Tominkaru di'iki'oraz madiwautapa-ka'o, mazan uruu kuwai aida-kida Tominkaru
powa'a'o zii uaitapaaban ĩnao aitapaaban ai. Na'iki ĩkian pu'u wuru'u Tominkaru
sha'apataniaz kapati'o, mazan kii'an wuru'u Tominkaru sha'apatanii kidaz, powa'a'o
zii uma'ozakan ĩnao ma'ozakan ai.
26 Aizii unyukunuitapa kanom da'i unao, õmin-mishidannao, Tominkaru zaamatan
dono'oraz unao: aonaa iriba mani unao aitapaaba'o, pidan aitapaaban kaduz
kawana'ati; aonaa iriba mani unao umanawunu'o; aonaa iriba mani unao dokozunnao
umanawunu'o naobanainao. 27 Mazan Tominkaru zaamata pa'an “maaitapin-kainao”
pidannao kii-kiziz. Ĩnao ida'an uaida-kidan aonaa pidan zaamata-kao paaitapaaban
dikin ii mani. Na'iki Tominkaru zaamatan pidannao aona'oraz ĩmanawunun, aida-kida'o
nii aonaa pidan zaamata-kao umanawunun dikin ii mani. 28 Tominkaru zaamatan
kashada-kariwai na'iki dakota-kariwainaouz aona'o ĩmanawunun, soo aida-kida'o nii
pa'an wunaou'u dakota-kariwainaouz umanawuniinao nii, aonaa mishi'o manawun
mani ĩnao umanawunun. 29 Uruu idi aonaa turuu pidan atadinpan Tominkaru awun
za'a. 30 Mazan Tominkaru ida'ana'o karikaonan unao bauda'apatinapanuz Christ
Jesus tuma; na'iki Tominkaru aitapaaban ida'an Christ kazannaatan waunao. Uruu
Christ ida'ana'o Tominkaru dakotan waunao kaimana'o nii, usaabaan waunao kaiman
Tominkaru pidanannao nii, na'iki ukazannaatan waunao wa'oian ai. 31 Ukau'an
marii washa'apatinan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian kawana'ati, “Kanom
atadinpa'azon an, marii u'atadinpan Naobanai sha'apaapanii dau'an.”

2

Paul aonaa ukaiwaan parada-karu umanawun kida'o

1 Õiribannao, uru'oraz zii da'i õkaawan unao di'iti, õkowaada'ananuz Tominkaru paradan
unao ati, aonaa õkaiwaan dadara kida'o parada-karu na'iki umanawunu'o aitapa-
karu. 2 Õna'iankan dono'oraz unao di'ii, õtoman õnyukunuu aonaa kizi õnyukunuupan
aimaakan, soo Jesus Christ na'iki wuru'u umawakanuz cross ida'a. 3 Ukau'an õmakonkan
dono'oraz unao di'ii, õkapatin bii a'o, na'iki õtarian bii a'o, na'iki tuukii õnaka-nakaan.

* **1:19** Isaiah 29:4 † **1:23** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Na'iki õkuwaa, aonaa õkowaadanuzu parada-karu kida ida'an pidan aitapaaban kaduz
di'iki'oraz, sariaapa'oraz una'apatan pidan nyukunuu. Mazan Tominkaru Doronaa,
pama'ozakan ida'an aida-kida mishi'o wuru'u õkuwaaz. 5 Ukau'an unao mishidapanuz
aonaa pidan aitapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan umishidanuzu Tominkaru
ma'ozakan ida'ana'o pa'an.

Kaimana'o Doronaa aitapaaban daua'o

6 Õgaru, õkowaada aitapaaba-karu dau'u, wunao ati'i ma'ozaka'oraz naa ĩtaapan
panyukunuu pamishidapan ida'a. Mazan wuru'u aitapaaba-karuz õkowaadaniaz,
aonaa pidannao oo ĩnaobanaanao di'iki'o kaduz mani, katokon-tina'o ni'oraz ĩnaobanai-
tinpan. 7 Wuru'u aitapaaba-karu õkowaadaniaz, uruu wuru'u Tominkaru di'itapanuz
pasha'apatan umanawunu'o aimaakan aona'oraz pidannao aitapan. Amazada toma-
kao ua'ii, Tominkaru di'itapani'i naa na'apam kizi ukazannaatan waunao, turuu kizi
utaan wa'ati umanawunu'o aimaakan.

8 Aonaa na'ia'oram naobanainao kazowautapa'oraz da'a'a imi'i baara'a aitapan
di'oraz aitapaaba-karu dau'an. Ĩaitapan an maniz, aonaa mani ĩtaukan Jesus cross di'iti,
waNaobanaa umanawunu'oraz. 9 Mazan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian,

"Wuru'u umanawunu'o aimaakan Tominkaru sha'apata'azooniaz pidannao ati,
marainpainaouz uruu;
aimaakan aona'o pidan tukapauzon oo abatauzon,
aimaakan aona'o pidan zauda-kidan sha'apauzon nii."*

10 Mazan waunao ati'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz aimaakan kida paDoronaa
ida'an.

Kaimana'o Doronaa aitapa ipai aimaakan, uaitapa dadara kida'o aimaakan
aona'oraz na'apainim Tominkaru aitapa-kidauzon pidan ati. 11 Pidan doronaa, uruu
karikaonan aitapa'o ipai aimaakan pidan nyukunuu ii. Na'apa ukau'an, Tominkaru
Doronaa karikaonan aitapa'o ipai na'apam Tominkaru di'itinpan. 12 Waunao, aonaa
wadi'itinpan na'apa pidannao di'itinpan kawan, mazan taa-kao wa'ati Doronai
Tominkaru di'iki'oraz pa'an, tominapa-kida'o nii waunao waaitapa-kinaa nii kaiman
kida'o aimaakan Tominkaru taanii wa'ati.

13 Ukau'an, aonaa wakakuwaapan parada-karu kida ida'an tominapa-kida-kariwai
pidan aitapaaban kawana'ati'oraz. Mazan wakakuwaapan Kaimana'o Doronaa
tominapa-kidan kawana'ati'o waunao, watominapa-kidan pidannao Kaimana'o
Doronaa kuwaa dau'u na'apa uaipan kawana'ati.

14 Pidan aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii u'ida'a, aonaa umishidan kuwai
Tominkaru Doronaa di'iki'o, utaapanuzu madiwautapa-ka'o nii. Na'iki aonaa na'itim
uaitapanuzu, usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa ida'ana'o pa'an wuru'u pidan
aitapanuz Tominkaru dau'u kida'o aimaakan. 15 Mazan pidan, kaina'a'oraz Kaimana'o
Doronaa u'ida'a, turuu uaitapan ipai aimaakan Kaimana'o Doronaa tominapa-kidanii.
Mazan pidan, aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii u'ida'a, aonaa na'itim uaitapan pidan
dau'u kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa u'ida'a. 16 Tominkaru Paradan saada-kariwai
kian kawan,

"Aonaa kanom aitapan na'apam Tominkaru di'itinpan,
Aonaa kanom turuu kakinaopan uruu."†

Mazan waunao kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa wa'ida'a, na'apa wadi'itinpan Christ
di'itinpan kawan.

---

* **2:9** Isaiah 64:4 † **2:16** Isaiah 40:13

3

Waunao apostlenao
Tominkaru poitorunao

1 Õmin-mishidannao, õmorowautapankauzon dono'oraz unao di'ii, aonaa turuu õparadan
u'ati, õparadauzon kawan pidannao ati, mashaapa'oraz Kaimana'o Doronaa aipan
kawana'ati. Mazan õparadan u'ati, õparadauzon kawan mamishida-kainao pidannao
ati, mashaapa'oraz paaipan kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu dono, unao ko-
raidaonaa kawanu'o zii, wuru ida'a'a umishidapanuz Christ. 2 Õtaanii dunui u'ati,
aonaa õtaan dunai u'ati, usha'apanum kau'an aona'o zii uka'iitan unikan dunai. Na'iki
upu'u zii kai, aonaa uka'iitan unikanuzu. 3 Pakawan zii umashaapan pidannao kawan
mashaapa'oraz paaipan kawana'ati. Usha'apanum kau'an kaina'a kishauziaaka-karu
ubii an na'iki ukashadaakapan. Na'apa'o aida-kida umashaapan pidannao kawan
mashaapainaouz paaipan kawana'ati, na'iki aona'oraz ĩaitapan Tominkaru.

4 Aizii bauda'apa'o unao kian, "Õgaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Õgaru Apollos
pidanan."* Ukian idi na'apa, uaida-kidan umashaapan pidannao kawan aona'oraz
ĩaitapan Tominkaru. 5 Kanom mooko õgaru, na'iki kanom mooko Apollos? Waunao
Tominkaru poitorunao karikaonan, wakaminka'utan ida'ana'o unao umishidanuz
Jesus Christ. Ipai waunao, washa'apata wuru'u kaudin-kizai Naobanai taaniaz wa'ati.
6 Õgaru wuru'u paowa'oraz uudai, na'iki Apollos wuru'u zabia'oraz uudai, mazan
Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz usoda-kinaa nii. 7 Ukau'an pidan paowa'oraz
uudai na'iki pidan zabia'oraz, aonaa ĩmanawunun. Soo Tominkaru pa'an wuru'u
umanawunu'oraz, uruu taa'oraz usoda-kinaa nii. 8 Pidan paowa'oraz, na'iki ba'oran
pidan zabia'oraz, aonaa na'ia'oram ĩnao awutapan ba'oran ai, na'iki ipai ĩdyaun
Tominkaru kawinipinaatan nii, wuru kawana'ati'i kaudin-kizai ĩsha'apataniaz kida.
9 Waunao kaudinainao Tominkaru ati, wakaudinan baokopa; na'iki unao Tominkaru
zakapun kawanu'o, na'iki unao Tominkaru Dapu kapam.

10 Tominkaru taan ida'an õka'iita-kinaa nii õsha'apatan ukaudin-kizi, õgaru wuru'u
kiwiini'oraz õsakadan õkakuwaapan unao ati Jesus Christ dau'u, na'apa pidan kawan
sakada'oraz patoman kabaun pasakitan ida'an utoronnaa kida kiwiin, na'iki'i naa
ba'orainao kaudinan naa wuru'u kabaun dau'u. Aizii ipai pidan kaudina'oraz na'a
marii utoman kaimanaiman wuru'u kabaunuz. 11 Usha'apanum kau'an, aonaa turuu
pidan sakitan ba'oran tooro, pana'a'o wuru aia'a sakita-kariwaiz naa kiwiin. Wuru'u
kabaun toronnaa sakita-kariwaiz, uruu Jesus Christ. 12 Aizii pabi'i kida pidannao,
ĩkaiwaan nii gold, silver, oo kawinipina'o kuba kida patoma-kinaa nii wuru'u kabaunuz;
baokoinao, ĩkaiwaan nii atamun, pinidi, oo zi'inaba. 13 Na'iki kaudin-kizai, ipai pi-
dan sha'apataniaz kaimanaimana'o nii utukapa-kao Christ kootoopan kamoon dono'o
naa. Tikazi'o nii wuru'u aida-kida'o ni'oraz sha'apa'oram aimaakan wakaiwaanii
wakaudin-kizi ida'a. Ukau'an tikazi kawaodan donoz, uru'o nii pa'an aida-kida
na'apam uma'ozakan na'iki ukaimanan. 14 Aizii kaudin-kizai pidan sha'apataniaz
tuudan an tikazi, ukawinipinaata-kao nii wuru'u pidanaz. 15 Mazan ukaudin-kizi
ka'awan an kaiman-daun, aona'o nii ukawinipinaata-kao wuru'u pidanaz; mazan
upu'a'o nii ukazannaata-kao, na'apa pidan kawan kidoopa'oraz tikazi maodapa'o bii
an.

16 Mishi unao, uaitapanii Tominkaru Dapu wuru'u unaouz, na'iki kaina'a Tominkaru
Doronaa mashaapan u'ida'a. 17 Ukau'an na'ia'oram pidan pataka'utan an Tominkaru
Dapu, Tominkaru pataka'utan nii uruu tuukia'o ida'an, usha'apanum kau'an
Tominkaru Dapu kaimana'o, saabaa-kariwai Tominkaru ati, na'iki unao ukau'an
wuru'u Tominkaru Dapuz.

* **3:4** Putukapa Acts 18:17—19:1 ida'a, Apollos daua'o kapam.

18 Aonaa umariidautina'ana'a. Na'ia'oram pidan unao bii'i zauda-kidan an aita-
paaba'o pidan wuru'u paugaruz, imi'i baara ana'o aitapaaba-karu kaduz kawana'ati,
marii mishi'oraiman utaapinan maaitapin-ka'o nii, uruu mishi kizi pa'an uaitapaaban
Tominkaru di'iki'oraz aitapaaba-karu kawana'ati. 19 Usha'apanum kau'an wuru'u
aitapaaba-karu di'oraz amazada di'iki'oraz, madiwautapa-ka'o karikaonan Tominkaru
awun za'a. Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian kawan, "Pidannao taapinan
aitapaaba'o nii manawun, mazan Tominkaru kaiwaan ĩaitapaabanuz pakaakinapa-kida-
kinaa nii ĩdyaun."† 20 Na'iki kaina'a ba'oran Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian,
"Naobanai ati, pidan aitapaaba'oraz di'itinpan kida madiwautapa-ka'o karikaonan."‡
21 Ukau'an aonaa kizi na'ia'oram pidan atadinpan pidan dau'an pada'anpaniaz. Ipai
di'oraz aimaakan Tominkaru taanii unao ati kaminka'uta'o nii unao: 22 õgaru, Apollos,
na'iki Peter; di'oraz amazada; kakupa-karu na'iki mawaka-karu; kai na'iki diina'iti'o,
ipai wuru kida'a unao idiwau pa'idiwaru, 23 na'iki unao Christ idiwau, na'iki Christ
Tominkaru idiwau.

4

Waunao apostlenao
kaudina'o Christ ati

1 Udi'itapa Apollos na'iki õgaru, waunao Christ poitorunao karikaonan. Tominkaru
taanii wakaudin-kizi nii, wakowaada kizi pidannao ati na'apam Tominkaru di'itapanuz
pasha'apatan aimaakan, wuru'u aona'oraz uaitapa-kidauzon pidannao ati kotua'a
naa. 2 Aizii pidan taa-kariwaiz ukaudin-kizi nii, marii usha'apatanuzu mishiiman,
panaobanaa aipan kawana'ati. 3 Aizii õgaru ati, aonaa usha'apan pabi'i kida unao
oo ba'orainao di'itapan an na'iki kadakotin-kidan wuru'u õkaudinanuz Tominkaru ati.
Upu'u õgaru, aonaa na'apam õkian õkaudin-kizi dau'an. 4 Õgaru, õaitapan kawana'ati,
kaiman õsha'apatan wuru'u taa-kariwaiz õkaudin-kizi nii, mazan aonaa õkian mani kai-
wuru'u õsha'apata wuru'u õkaudin-kizi kaiman manawun. Mazan Naobanai'o nii pa'an
wuru'u kowaada'oraz kaiman õsha'apatan õkaudin-kizi oo aonaa. 5 Ukau'an, mana'a
udi'itapa'ana'a na'iki ukadakotin-kida'ana'a na'apam pidan sha'apatan pakaudin-
kizi, wuru'u kamoo aita-kariwaiz kaawan ua'ii. Mishi'oraiman uzaudapa Naobanai
Jesus kaawan. Aizii ukaawan dono'o naa, ukanadapan nii aimaakan kida diz-
inpa'oraz maruta'o-karu ii. Na'iki uaitapa-kidan nii kaimanaiman kandii ni'o pidannao
sha'apatan aimaakan kida. Na'iki uruu dono Tominkaru naubaan nii ipai pidan wuru
kawana'ati'i ĩkaudinanuz pa'ati.

6 Õmin-mishidannao, õkaiwaa Apollos na'iki õgaru, õtukapa-kida-kinaa nii na'iki õtominapa-
kida-kinaa nii unao, na'apa'oram ati'o manawun tawuru'u kii-karuz, "Usha'apata
aimaakan soo kakinaorii kida kawana'ati." Uruu aona'o nii uatadapan bauda'apa'o
pidan na'iki ukashadan ba'oran. 7 Kanom tomanii pugaru umanawunu'o nii baokoinao
ai? Kanom kaina'a pu'ida'a aona'o Tominkaru taanii mani pu'ati? Ipai aimaakan
kida pu'ida'a'oraz Tominkaru di'ikin an, kandii nii pu'atadinpan, utaa-kao pu'u pu'ati
mawinipinaa-daun?

8 Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai aimaakan uaiapanii? Unao,
kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai aimaakan Kaimana'o Doronaa taaniaz
uka'iita-kinaa nii usha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati? Unao, naobanainaou'u naa
mooko uzauda-kidan aonaan pu'u zii waunao naobanai-tinan? Kaiman manawun
mani õ'ati umishiin an unao naobanainaou'u naa, uruu turuu kizi waunao kapam
naobanai-tinpan baokopa unao tuma. 9 Mazan õtukapanuz, Tominkaru toman waunao
apostlenao awutapa manawun ipai pidannao ai. Waunao na'apa'o pidannao kawan

† **3:19** Job 5:13 ‡ **3:20** Psalm 94:11

na'aka-kariwaiz zowii-karu nii iriba'o pidannao kanaapu'u, ipai pidannao na'iki angel-nao awunuutapan pu'u. 10 Waunao, watukapa-kao maaitapin-kainao nii, usha'apanum kau'an waunao Christ poitorunao. Mazan unao, utaapinan aitapaaba'o nii pa'an, uzaamatinpan idi Christ ida'ati. Waunao, aonaa wataapa-kao umanawunnao nii, mazan unao, utaapinan umanawunnao nii pa'an. Unao naubaapa-kao, mazan waunao aonaa wanaubaapa-kao. 11 Pakawan kai waunao wazamazi na'iki maradako; aonaa wakakamichanun; waunao, waba'izii-kao; aonaa wadapu nii wamashaapa-kizi nii. 12 Waunao, dadara wakaudinan wamashaapa-kinaa nii. Aizii pidannao paradan dono wa'ati kaziwa-kida'o parada-karu ida'an, watoriinpan nii, kaiman kizi pa'an aimaakan sha'apan ĩ'ati. Pidannao pataka'utan dono waunao, wataapada ĩsha'apatan waunao, aonaa watiwaan wakaunan. 13 Pidannao kadakotin-kidan dono waunao dikauda'o ida'an, waunao kaimana'o nii pa'an waparadan ĩdau'an. Pakawan kai, pidannao taapan waunao na'apa aimaakan kawan aona'oraz naa uaipa-kao.

14 Õsaadan di'oraz unao ati, aonaa õba'azootin-kida'azon idi'o mani unao, mazan õtominapa-kida-kinaa ni'o na'iki õkakinaota-kinaa ni'o unao pa'an, usha'apanum kau'an unao, õdainao kawanu'o õmarainpan. 15 Utiichaannao kaina'an pu'u mani iriba padamata, tominapa-kida'o unao mashaapa-karu dau'u Christ ati, mazan kaina'a bauda'apa pidan unao daru kawanu'o. Õgaru wuru'u unao daru, usha'apanum kau'an õgaru kiwiitapa'oraz õkowaadan u'ati Kaimana'o Kuwai, na'iki uruu idi'o umishidanuz Christ Jesus. 16 Ukau'an õpishaan unao umashaapa kizi pa'i na'iki udi'itinapa kizi na'apa õgaru kawan. 17 Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti, uruu õdani kawanu'o õtaapan na'iki õmarainapanii. Uruu mishi'o usha'apatan kaudin-kizai Naobanai ati'o. Uru'o nii nyukunuu-kida unao ati na'apam õda'anan Christ Jesus, na'apa õtominapa-kidan na'iki õkakinaopan kawan mishidainao ipai choochi õmorowauta-kizi kawana'ati.

18 Pabi'i kida unao umanawun nii uabatinpan, uzauda-kidan aona'o nii õwa'atin õmorowauta'anan u'ida'ati koshan. 19 Mazan Naobanai aipan an una'apan, õwa'atin nii u'ida'ati kadiman. Uruu dono'o nii õaitapan wuru'u atadinpainao pidannao umanawun-tinpan pakadakotinan ida'ana'o karikaonan, oo mishi'o wuru'u kaina'a ma'ozaka-karu ĩ'ida'a, Tominkaru di'iki'oraz. 20 Usha'apanum kau'an Tominkaru kazowautapan dono pidannao, upana'ada ĩkaduz pama'ozakan ida'an. Pidannao kian an kaina'a ĩ'ida'a Tominkaru ma'ozakan mazan ĩkaduz aonaa ukaimanan, aonaa Tominkaru kazowau-tapanii mani wuru'u ĩnaouz. 21 Aizii õwa'atin dono, sha'apa'oram kaduz ida'an uaipan õwa'atin u'ida'ati? Uaiapa õwa'atin ba'izi tuma, oo uaiapa sha'a õwa'atin kamarain-panu'o na'iki kaimana'o nyukunui ida'an?

5

Pidan kaminshu'uinpa'o daua'o

1 Ukowaada-kao õ'ati kaina'a kaminshu'uinapa-karu unao bii'i, wuru'u na'apa'oraz aimaakan sha'apaapa-kao oia'o manawun wuru'u. Upu'u zii pidannao aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, aonaa ĩkashaapan uruu kaduz aimaakan sha'apaapa-kao pabii an. Ukowaada-kao õ'ati kaina'a daonaiora unao bii a'o, udaiaroitapan padaroaba. 2 Mazan upu'u unao, utaapinan umanawunu'o nii! Ukasha'ora'oraz mani mishi'oraiman, na'iki wuru'u daonaiora sha'apata'oraz aimaakan na'apa'o, aona'ora'a naa turuu unao taapadan ubaokopatinan unao tuma uchoochiipan dono. 3 Õgaru, õ'aonaan pu'u padamata unao ai, mazan kaina'a õgaru unao tuma õdi'itinpan ii. Na'iki õaitapa'aka'a naa na'apam nii õpataka'utan wuru'u pidanaz sha'apata'oraz oia'o manawun, na'ia'o kawanu'o manawun õgaru unao tuma. 4 Aizii ubaokopatinan dono'o naa wanaobanaa Jesus uu ida'an, na'iki õgaru, õbaokopatinan kapam unao tuma õdi'itinpan ii, waNaobanaa Jesus ma'ozakan ida'an, 5 marii pa'i utaan wuru'u pidanaz Satan ati, unanaa oia'oraz

pataka'uta-kizinao kizi. Mazan udoronaa kazannaata-kao nii wuru dono'o Naobanai Jesus kaawanuz powaa ati.
6 Ukau'an unao atadinapanuz, aonaa kaimana'o mani wuru'u. Uaitapanii tawuru'u
kii-karuz kaikapa'a: “Masakauda'u sodi'o yeast, upoodada ipai wuru'u poroom-bi'i.”*
7 Ukau'an marii uzikadan wuru'u kaminshu'uinpa'oraz pidan unao bii iki. Na'apa
Israelitenao zikadauzon kawan ipai yeast padapu iki kida, ĩtaapan ua'ii Passover
Kamoon. Uruu unao pa'ina'o poroom-bi'i ukawanu'o nii, aona'oraz ukawiki'ita-kao
yeast idi. Mishi õaitapa unao, Tominkaru so'otani'i naa u'oian, na'iki utomanii unao
kaiman. Christ zowii-kao wa'ati wakazannaata-kinao ni'o wa'oian kida ai, na'apa
kaznizo dani kawan Israelitenao zowiauzoniaz Passover Kamoon dono. 8 Una'apan
kau'an, wamarina'ata'a naa kiwiitapa'o wamashaapauzon kaduz, wuru'u oia'oraz
na'iki dikauda'oraz. Mishi'oraiman, waizo'ati'i naa Tominkaru wanyukunuu iki, aonaa
wadakotinpan ida'an mani karikaonan, na'apa kizi'i naa pa'an waunao bread kawan,
aona'oraz ukawiki'ita-kao yeast idi, Israelitenao nikauzonii kawan Passover Kamoon
dono.
9 Õsaadanii sha'atii kiwiitapa'oraz õkaaritan ida'a, õkiinii unao ati aonaa kizi
ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan pidannao kaminshu'u-shoronao tuma.
10 Aizii õsaadan dono'oraz na'apa, aonaa pidannao mamishida-kainao dau'ana'o
mani tawuru'u õna'apanuz, na'iki pidannao oiainpainaouz pakaminshu'uinpan
ida'an, oo na'azootinauzonaouz, oo koidimikinaouz, oo tominkarunitapainaouz
toma-kariwai tominkarunao. Mazan aonaa na'itim umashaapan pana'itinapa ĩ'ai,
umashaapan pu'u da'a'a imi'i baara'a. 11 Mazan õsaadanii unao ati, aonaa kizi
ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan pidan dakotina'oraz pumin-mishidan nii,
mazan upu'a'oraz zii ukaminshu'uinpan, oo na'azootinauzo, oo tominkaruniitapa'o
toma-kariwai tominkarunao, oo parada'o dikauda kida'o aimaakan ba'orainao dau'an,
oo po'idipauzo, oo koidimiki. Aonaa shaa pa'i uaroopa'ana'a na'apa'o pidan tuma.
12-13 Õgaru aonaa õkaudin-kizi mani wuru'u õdi'itapa kizi na'apam õsha'apatan na'iki
õkakinaotan pidannao mamishida-kainao. Tominkaru'o nii pataka'uta ĩnao ĩ'oian kida
dikin ii. Mazan unao, ukaudin-kizi pa'an wuru'u ukakinaotanuz umin-mishidannao,
sha'apaapainaouz oia'o. Na'apa Tominkaru paradan saadauzo-kariwaiz kian kawan,
“Aonaa utaapada'ana'a wuru'u pidan sha'apata'oraz oia'o na'an unao bii'i.”†

6

Mishidainao sakitapadan pakasharutaakan

1 Aizii na'ia'oram an unao kasharutaakan pumin-mishidan tuma, mana'a
pumako'ona'a pukaakapa'anan pumin-mishidan kootoopauzonao ati, aona'oraz
ĩmishidan Tominkaru. Mishi'oraiman, pupishaa pa'an mishidainao puchoochin ainaouz
sakitapadan wuru'u ukasharutaakanuz. 2 Mishi, unao uaitapanii diina'iti'i Tominkaru
pidanannaou'o nii wuru'u kootowa'o ni'oraz pidannao mashaapa'oraz ipai na'ia'akan.
Ukau'an, unao turuu kapam usakitapadan masha'apannaa kida'oraz kasharutaaka-
karu kida unao bii ana'oraz. 3 Mishi, uaitapanii waunaou'o nii wuru'u kootowa'o
ni'oraz angelnao diina'iti'i. Ukau'an, unao turuu kapam udi'itapan na'iki usakitapadan
wuru'u kasharutaaka-karu kida kai'oraz mashaapa-karu ida'a. 4 Una'apan kau'an,
na'apainim an pukasharutaakan pumin-mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a
kootoopauzonao di'iti, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Ĩnao aona'o turuu ĩsakitapadan
ukasharutaakanuz. 5 Õkian u'ati kaikapa'a õba'azoo-kida'azon unao. Aonaa mooko
zoobaba bauda'apa pidan nii unao bii'i aitapaaba'o, ka'iita'o padi'itapan na'iki

* **5:6** Galatians 5:9 † **5:12-13** Deuteronomy 17:7

pasakitapadan mishidainao kasharutaakanuz? Mishi kaina'a'o wuru'u. 6 Mazan unao, umakon mamishida-kainao di'iti, na'iki ukaakapan umin-mishidan ĩ'ati, na'iki uaipan ĩsakitapadan ukasharutaakanuz.

7 Aizii wuru'u ukaakapaakanuz, na'iki una'akanuzu umin-mishidannao kootowapa-kizai iti, na'apa'o aida-kida unao aonaa umashaapan mishidainao kawan. Pumin-mishidan sha'apatan an aimaakan dikauda'o pu'ati, oo uzaamatan an pusha'apauzi, kaimana'o nii zii putuudan an punyukunuu pukaakapaan ai pa'an uruu kootoopauzo ati. 8 Mazan unao, aonaa ukashaapan una'apata-kao. Mishi'oraiman unaou'u naa sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan, na'iki uzaamatan baokoinao sha'apauz ĩ'ai, na'iki usha'apatan di'oraz aimaakan umin-mishidannao ati'o.

9 Mishi, uaitapanii wuru'u pidannao sha'apatainaouz dikauda kida'o aimaakan, aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. Aonaa umariidautina'ana'a. Pidannao kaminshu'uinpainao, pidannao tominkaruniitapainao aimaakan karikaonan, pidannao kiaapainaouz aonaa pamin-mazidan mani, daonaioranao kiaapaakauzonaouz pa'atiaaka, 10 pidannao koidimikinao, pidannao na'azootinauzonao, pidannao po'idipauzonao, pidannao parada'o dikauda kida'o aimaakan ba'orainao dau'an, pidannao kazatainao pairiban sha'apauz; wuru'u pidannao sha'apatainaouz na'apa kida'oraz aimaakan, ĩnao aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. 11 Kiwiitapa, na'apa'o da'i pabi'i unao mashaapauzon. Mazan unao chikaa-kariwai'i naa u'oian ai, Tominkaru buutani'i naa pa'idiwau nii. Na'iki udakotani'i naa unao kaimana'o pidannao nii Naobanai Jesus Christ ma'ozakan ida'an, na'iki waTominkarun Doronaa ida'an.

Ukonaukii-kida Tominkaru umashaapan ida'an u'ati

12 Aizii pabi'i unao mishidainao kian, “Õgaru, kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii.” Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimaakan õsha'apatanii kaimana'o õ'ati wuru'u. Pabi'i unao kian, “Õgaru, kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii,” mazan õgaru aona'o nii õkashaapan na'ia'oram aimaakan ka-zowautapan õgaru. 13 Mazan ba'oran kian nii, “Wanyukunui toma-kao watoba ati'o na'iki watoba toma-kao wanyukunui ati'o.” Mishi'o wuru'u, mazan diina'iti'i wa'aokazi'ian dono'o naa, aona'o ni'i naa powa'a wanyukunui nii, usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa wananaa aipan wanyukunui. Mazan aonaa kaimana'o mani wuru'u wakaiwaan wananaa kaminshu'uinapa-karu dau'ati. Mishi'oraiman marii washa'apatan aimaakan kida wananaa ida'an, Naobanai Jesus aipan kawana'ati. Na'iki Naobanai Jesus wuru'u kazowautapa'oraz wananaa. 14 Pama'ozakan ida'an Tominkaru kadishita-kidan Naobanai Jesus mawaka-karu di'iki, na'iki ukadishita-kidan nii kapam waunao mawaka-karu di'iki pama'ozakan ida'an.

15 Mishi, unao uaitapanii unanaa zaamatinpa'o Christ nanaa di'iti. Ukau'an aonaa turuu õzaamatan Christ nanaa na'iki õbauda'apatanuz kaminshu'u-shoroaba nanaa di'iti. Aonaa turuu, aonaa masakauda'u! 16 Aonaa mooko uaitapan pidan kiaapa'oraz kamin-shu'u-shoroaba, ubauda'apatinan otuma wuru'u? Usaadinpan kawan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian, “Daonaiora kiaapan dono zun, wuru'u daonaiora na'iki zun bauda'apa'o kawanu'o ĩnanaa.” 17 Mazan pidan zaamatina'oraz Naobanai Jesus di'iti, uruu ubauda'apatinan utuma wuru'u panyukunuu ii.

18 Mana'a ukaminshu'uinpa'ana'a. Ipai ba'oran aimaakan oii kida'o pidan sha'apatanii, aonaa usha'apatan unanaa. Mazan pidan kiaapa'oraz aonaa pamin-mazidan mani, usha'apatan aimaakan dikauda'o manawun pananaa ati wuru'u. 19 Mishi, unao uaitapanii unanaa Kaimana'o Doronaa mashaapa-kizi wuru'u. Uruu mashaapa'oraz unao ida'a na'iki uruu Tominkaru taaniaz unao ati. Ukau'an unao aonaa turuu usha'apainpan uaipan kawana'ati, mazan Tominkaru idiwau unao,

20 usha'apanum kau'an Tominkaru toriini'i naa unao. Ukau'an, ipai aimaakan
usha'apatanii unanaa kida ida'an aida-kida kizi na'apam ukonaukii-kidan Tominkaru.

7

Kakinaorii kaudaiaruinao na'iki kaudaiaroinao ati'o

1 Aizii, õkowaadan nii na'apam õdi'itinpan tawuru kida dau'ana'a upishaanuz õgaru,
usaadaniaz ukaaritan ida'a. Mishi kaimana'o wuru'u daonaiora mashaapan an
maudaiaro-daun. 2 Mazan ukaina'an idi iriba manawun kaminshu'uinapa-karu, marii
daonaiora mazidan na'iki ukiaapan soo paudaiaro. Zuna na'apa kapam. Marii omazi-
dan na'iki okiainpan soo paudaiaru tuma. 3 Na'iki daonaiora, aonaa kizi umaaiapakan
paudaiaro oaipan an uruu, usha'apanum kau'an odaiaru uruu. Zuna na'apa kapam,
aonaa kizi omaaiapakan paudaiaru uaipan an oroo, usha'apanum kau'an udaiaro oroo.
4 Na'iki aonaa paba'orani'o mani okazowautapan pananaa, mazan odaiaru wuru'u ka-
zowautapa'o onanaa kapam. Na'apa kapam daonaiora, aonaa paba'orani'o mani uka-
zowautapan pananaa, mazan udaiaro wuru'u kazowautapa'o unanaa kapam. 5 Mana'a
umaraina'ana'a unanaa udaiaru ai oo udaiaro ai. Soo mishi unyukunuu na'apa
kidaakan an, uruu aonaa kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo sodi karikaonan,
uruu turuu kizi utaan amazada utoriinapa-tin-kinaa nii. Mazan udauna'an, turua'a naa
koshan ukiaapaakan. Aonaa kizi Satan tiwaa-kidapan unao, usha'apanum kau'an unao
mazidainao aonaa uka'iitan utuudan unyukunuu tomunu'iki manawun ukiaapaakan
ai. 6 Mazan kaiwuru'u õna'apanuz, aonaa õtaan mani kakinaorii wuru'u aonaa kizi
ukiaapaakan na'apauda'um kamoo karikaonan. 7 Tuukii zii mani ukaimanan õ'ati ipai
unao mishidainao mashaapan an paba'oran, õgaru kawan. Mazan Tominkaru taa pabi'i
mishidainao ati ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan mazida'o pidan nii, na'iki ba'orainao
mishidainao ati utaa ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan paba'oran, aonaa ĩmazidan.

8 Aizii, õparada'azon wunao ati'i, aona'oraz naa ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron, na'iki
zunnao ati mawakainaouznaa ĩdaiarunao. Kaimana'o wuru'u umashaapanuz uba'oran,
õgaru kawan. 9 Mazan aonaan an uka'iitan udadaradapan unyukunuu zun ai oo daon-
aiora ai, ukau'an kaiman pa'an umazidan koshan, una'azootapan ai zun oo daonaiora
tuukii manawun.

10 Aizii, õparadan unao ati mishidainao mazidainaouznaa. (Wuru'u kakinaorii aonaa
õgaru di'iki'o mani, mazan Naobanai Jesus di'iki'o pa'an wuru'u kakinaoriiz.) Õparadan
unao daiaroinao ati, mana'a pumuuda'ana'a pudaiaru. 11 Mazan pumuudan an puda-
iaru, ukau'an puba'orantina'a naa pumashaapa, oo puaipan an pumashaapan pidan
mazida'o nii, pukiwa pudaiaru di'iti powa'a iti, pukaimanaaka utuma koshan. Na'iki
õparadan unao daiaruinao ati kapam, mana'a pumuuda'ana'a pudaiaro.

12 Aizii, õparadan unao baokoinao mishidainao ati, mazidainaouz pidan mamishida-
ka'o tuma, (wuru'u kakinaorii õgaru di'iki'o, aonaa Naobanai Jesus di'iki'o mani).
Na'ia'oram unao daonaioranao mazida'o zun tuma aona'oraz omishidan Jesus, na'iki
pakawan oaipan pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a oroo.
13 Na'iki pugaru zun mishidapa'o Jesus, mazida'o daonaiora tuma aona'oraz umishidan
Jesus, na'iki pakawan uaipan pamashaapan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a
uruu. 14 Usha'apanum kau'an wuru'u daonaiora aona'oraz umishidan Jesus, kaiman
Tominkaru saabaan uruu ubauda'apatinan ida'an paudaiaro di'iti, mishidapa'oraz
Jesus. Na'iki zun aona'oraz omishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan oroo
obauda'apatinan ida'an paudaiaru di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Aonaan an mani
umishiin Tominkaru saabaan kaiman pudaiaro, oo pudaiaru aona'oraz zii umishidan,
unao dainao aonaa mani Tominkaru saabaan kaiman pa'ati. Mazan umishiin idi,
kaiman Tominkaru saabaan unao dainao kapam. 15 Mazan wuru'u pidan aona'oraz
umishidapan oo omishidapan Jesus muuda'azon an pamin-mazidan mishidapa'oraz

Jesus, marii umakon oo omakon. Na'apa'o sha'apan an, pidan mishidapa'oraz, aona'a naa powa'a uruu oo oroo mashaapan mazida'o pidan nii. Mazan Tominkaru zaamatan waunao mishidainaouz Jesus, wamashaapa-kizi konaukii na'iki kaiman ipai pidannao tuma. 16 Panaadon unao daiaroinao mishidapainaouz Jesus, unao ida'ana'o nii udaiarunao mishidan Jesus, na'apa unao kawan. Na'apa kapam unao daiaruinao, mishidapainaouz Jesus, panaadon unao ida'ana'o nii udaiaronao mishidan Jesus na'apa unao kawan.

Umashaapa uwa'atin dono'o kawan Tominkaru ida'ati

17 Di'oraz kakinaorii õtaanii ba'oran mishidainao ati ba'oran wiizai iainao kidaz. Marii ipai unao mashaapan pakawan wuru'u mashaapa-karu kaduz ida'a Naobanai Tominkaru muuda-kiziz pugaru, uzaamatan ua'ia'oraz pugaru mishidapa'o nii Jesus. 18 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: Aizii pidan choota-kariwaiz* Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, Tominkaru zaamatan ua'ii uruu, aonaa kizi utiwaan papana'adan pachoota-kaoaz. Na'apa kapam, Tominkaru zaamatan dono pidan aona'oraz uchoota-kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, aonaa kizi'i naa uaipan pachoota-kao. 19 Usha'apanum kau'an aonaa umanawunu'o aimaakan mani wuru'u pidan choota-kaoaz oo aonaa uchoota-kao. Mazan kanom pa'an umanawunu'o nii, washa'apatan pa'an aimaakan kida Tominkaru aipaniaz washa'apatan. 20 Ukau'an ipai unao, pakawan una'a, umashaapauzonuz kaduz ida'a, Tominkaru zaamatan ua'ia'oraz unao mishidapainao nii Jesus.

21 Aizii pugaru torii-kariwai poitorui† nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, mana'a putaapada'ana'a pupoitoruitapa-kaoaz kasharutapan punyukunuu. Mazan na'apainim an pidan toria'oraz pugaru kian pu'ati, “aizii turua'a naa pumakon,” pumako'o naa, uruu aonaa kizi pupoitoruitapa-kao. 22 Pugaru poitoruitapa-kariwaiz Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, na'apa'o pugaru pidan kawan muuda-kariwaiz naa upoitoruitapa-kao ai, usha'apanum kau'an Naobanai Jesus muudin-kidani'i naa pugaru oia'o poitoruitapan ai. Aizii pugaru na'apa kapam, aona'oraz pidan torian papoitoru nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru, mazan aizii Christ poitoru'u naa pa'an pugaru. 23 Unao Tominkaru toriini'i naa. Ukau'an mana'a naa upoitoruitapa-kidina'ana'a pidannao ati. 24 Õmin-mishidannao, pakawan umashaapa na'apa Tominkaru zaamatan di'iki'o kawan unao, mishidapainao nii Jesus.

Pidannao aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron

25 Aizii, õparadan nii wuru dau'ana'a upishaanuzu pidannao dau'an aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron. Aonaa Naobanai Jesus taan kakinaorii uruu dau'an. Mazan Naobanai Jesus, dobata ukaminka'utan õgaru, ukau'an õmishida unao turuu umishidan õparadan. Uruu idi kaikapa'a õdi'itinpan kaimana'o aimaakan dau'an unao sha'apatan ni'o. 26 Amazada dadaradinan idi'i naa kai, õ'itiiman powa'a zii ukaimanan pa'an mishidainao, aona'oraz zii ĩkaudaiaron oo ĩkaudaiarun mashaapan paba'oran. 27 Mazan aizii pugaru kaina'a'ora'a naa pudaiaro, aonaa pudorota'ana'a na'apam kizi pumuudan oroo. Aizii aonaan an zii pudaiaro nii, aonaa pudorota'ana'a pudaiaro nii. 28 Mazan aizii putoman an punyukunuu na'iki pumazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u pusha'apataniaz. Na'iki zun aona'oraz zii okaudaiarun, otoman panyukunuu na'iki omazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u osha'apataniaz. Mazan wuru'u pidannao kaudaiaruinao oo kaudaiaroinao, ĩbaiaapan nii dadara'o mashaapa-karu na'iki kasha'ora kida'a aimaakan kai'oraz mashaapa-karu ida'a, na'iki aonaa õaipan ubaiaapan na'apa kida'oraz aimaakan.

---

* **7:18** choota-kariwaiz: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **7:21** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

29 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru dau'ana'a. Wuru'u wamashaapanuz kai
di'oraz amazada ida'a, aona'o ni'i naa utomunu'ikin, uruu uikodan naa patokon. Uruu
idi'o õkian daonaioranao ati kaudaiaroinaouz: Aonaa utaapada'ana'a ukaudaiaronuz
awautapan udi'itinpan usha'apata'azon ai kaudin-kizai Naobanai Jesus ati. 30 Na'iki
na'apa kapam unao mishidainao zaadinainaouz, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a
naa manawun ukasha'oran dau'u. Na'iki unao mishidainao konaukii-tinainaouz,
aonaa udi'itinpa'ana'a soo ukonaukiitinan dau'u karikaonan. Na'apa kapam unao
mishidainao toriainaouz aimaakan kida, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun
usha'apauz kida dau'u. 31 Na'iki unao mishidainao sha'apaapainaouz aimaakan kida
pamashaapa-kinaa nii wuru amazada ida'a'a, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa
manawun usha'apaapaniaz kida dau'u. Usha'apanum kau'an wuru'u mashaapa-karu
kaduz di'oraz amazada ida'a kai, na'iki ipai aimaakan kida pidan sha'apaapaniaz
pamashaapa-kinaa nii da'a'a, kadimana'o ni'i naa uikodan patokon.

32 Aonaa õaipan udi'itinpan tuukia'a naa manawun na'apam kizi umashaapan.
Daonaiora aona'oraz zii udaiaro nii, unyukunuu pasha'apatan dau'an kaudin-kizai
Naobanai Jesus ati, uaipan pasha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati. 33 Mazan
daonaiora mazida'oraz, unyukunuu pasha'apatan dau'an aimaakan kida ĩmashaapa-
kinaa nii di'oraz amazada ida'a, usha'apanum kau'an uaipan idi pataapan pauda-
iaro kaiman. 34 Uruu idi dya'utam udi'itinpan, uaipan pasha'apatinan Naobanai
aipan kawana'ati, mazan ukonaukii-kida'azon paudaiaro kapam. Na'apa kapam,
zun mawaka'oraz naa odaiaru oo zun aona'oraz zii odaiaru nii, onyukunuu tuukii
osha'apatan dau'an kaudin-kizai Tominkaru ati. Oaipan ipai aimaakan pasha'apatanii
pananaa ida'an na'iki padi'itinpan ida'an Tominkaru ati pa'idiwara. Mazan zun
mazida'oraz, odi'itinpan pasha'apatan dau'an aimaakan kida ĩmashaapa-kinaa nii,
usha'apanum kau'an oaipan idi pasha'apatan aimaakan kida paudaiaru nyukunuu
kawana'ati. 35 Õkianuz unao ati kaikapa'a, õkaminka'uta-kinaa ni'o unao, udi'itapa kizi
kanom kaimana'o aimaakan usha'apatan nii. Aonaa õtiwaan mani õtaan kakinaorii u'ati
wuru'u. Mishi'oraiman õkaminka'uta'azon unao umashaapa-kizi kaiman, Naobanai
pidanannao mashaapan aiapa-kao kawana'ati. Uruu turuu kizi usha'apatan kaudin-
kizai soo Naobanai Jesus ati karikaonan, na'iki aonaa kizi udi'itinpan usha'apatan
dau'u ba'oran aimaakan.

36 Mazan aizii dii mani pugaru kaina'a zun pudaiaro ni'o, maskonnao-tinpa'ora'a
naa, na'iki tuukii puaipan oroo, pudi'itinpan soo pumazidan dau'u otuma. Ukau'an
turuu pamazidan, na'iki aonaa oia'o mani wuru'u. 37 Mazan aizii putoman pun-
yukunuu aona'o nii pukaudaiaron, na'iki aonaa pidan dyuudan ida'ana'o mani wuru'u
pusha'apatanuz aimaakan, na'iki puka'iita pudadaradan punyukunuu puaipan ai zun,
kaimana'o aimaakan wuru'u pusha'apataniaz. 38 Ukau'an wuru'u pidan mazida'oraz
paudaiaro ni'o tuma, kaimana'o aimaakan wuru'u usha'apataniaz, na'iki pidan
aona'oraz ukaudaiaron, aimaakan powa'a'o zii ukaimanan wuru'u usha'apataniaz.

Zunnao mishidainao, mawakainaouznaa ĩdaiarunao

39 Aizii zun bauda'apatina'o paudaiaru di'iti ukakupan pu'u. Mazan odaiaru
mawakan an, turuu omazidan na'ia'oram pidan tuma oaiapanii. Mazan marii omazi-
dan pidan mishida'o tuma. 40 Mazan õgaru õdi'itinpan, powa'a'o nii zii pa'an ukaimanan
omashaapan an paba'oran, aonaa okaudaiarun koshan. Mazan õ'itiiman kaiman pa'an
unao abatan na'apam õkian, usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa kazowautapanii
õgaru, unao kawan.

8

Uzai dunaa taa-kao toma-kariwai tominkarunao ati

1 Aizii õdako'atin nii upishaanuz, waunao mishidainao nikan daua'oraz dunai, wuru'u
taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Waaitapa ipai waunao ida'a kaina'a
aitapa-karu. Aitapa-karu toman waunao atadinapa, mazan wakamarainapanun ida'an
wama'ozakadan nii wamin-mishidannao pa'an. 2 Pidan zauda-kida'oraz paaitapa
aimaakan dobata manawun, aona'o zii uaitapan aimaakan wuru'u. 3 Mazan mishi,
Tominkaru aitapa pa'an pidan marainpa'oraz paugaru.
4 Ukau'an, kaikapa'a õkianu'u dunai nika-kao dau'an, taa-kariwaiz toma-kariwai
tominkarunao ati: waaitapa aimaakan toma-kariwaiz tominkarunao nii, aonaa mishi'o
Tominkaru mani wuru'u, mazan waaitapa kaina'a bauda'apa Tominkaru pa'an.
5 Mishi, ukaina'an pu'u aimaakan kida dakota-kariwaiz tominkarunao nii aokazi
ii, oo imi'i baara'a, (na'iki kaina'a iriba pidan dakotanii tominkarunao nii na'iki
naobanainao nii), 6 waunao ati kaina'a bauda'apa Tominkaru karikaonan, waDaru.
Uruu toma'oraz ipai aimaakan kida, na'iki wamashaapan uruu ati'o. Na'iki kaina'a
bauda'apa Naobanai karikaonan, Jesus Christ. Ipai aimaakan kida toma-kao uruu
ida'ana'o pa'idiwara, na'iki wamashaapan uruu ida'ana'o.
7 Mazan aonaa ipai mani pidannao aitapan, aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-
kariwaiz tominkarunao. Pabi'i pidannao naudina'ora'a naa ĩ'ati pamishidan wuru'u
toma-kariwaiz tominkarunao na'iki ĩtaapan ĩdyaun kakupainao nii. Ukau'an ĩnikan dono
dunai, pakawan ĩdi'itinpan udau'u, taa-kariwai kawan toma-kariwai tominkaru ati.
Uruu idi aonaa ĩabatinan kaiman panyukunuu ii, ĩabatinan ĩsha'apata aimaakan oia'o.
8 Mazan wanikan dono wanyukunui, aona'o nii umaonapadan waunao Tominkaru
ida'ati. Aizii aonaan dono wanikanuz, aonaa uawutapadan Tominkaru nyukunuu
kaimanan wa'ati. Na'iki wanikan dono kapamaz, aonaa utoman waunao kaiman
powa'a zii Tominkaru ati.
9 Mazan pabi'i kida unao, uaitapa aonaa sha'apa'o mani wuru'u dunai nika-kao taa-
kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Mazan uaitapin pa'i, aonaa kizi uwaota-
kidan umin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, unikan ida'an wuru'u
wanyukunui unao kawan. 10 Aizii dii mani pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan
ma'ozaka, utukapan uaroopan tominkarunao dapunaa ii, uruu idi una'apatan pa-
nyukunuu, unikan naa dunai taa-kariwaiz tominkarunao ati, ukian pu'u panyukunuu ii
“oia'o wuru'u õsha'apataniaz.” 11 Ukau'an, pugaru aitapan ida'an aonaa kakupa'o mani
wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao, pupataka'uin-kidan pumin-mishidan aona'oraz
zii umishidan ma'ozaka, uruu ati'oraz kapam Christ mawakan. 12 Ukau'an pu'oian
wuru'u, pusha'apata-kidan ida'an pumin-mishidan ati aimaakan uzauda-kidaniaz pa-
nyukunuu ii, aonaa kaimana'o mani. Na'iki na'apa'o ida'an, oia'o aimaakan wuru'u
pusha'apataniaz Christ ati. 13 Ukau'an, õwaota-kidan an õmin-mishidan oia'o di'iti õnikan
ida'an dunai, aona'o nii õnikauzon dunai powa'a.

9

Aimaakan kida turua'o apostle zaamatan na'iki sha'apatan

1 Õgaru turuu õsha'apainpan õaipan kawana'ati. Apostle wuru'u õgaru, usha'apanum
kau'an õtukapanii Jesus wanaobanaa, na'iki õkaudinan idi'o uruu ati wuru'u unao mishi-
danuz Naobanai Jesus. 2 Baokoinao pidannao mataapakan pu'u õgaru apostle nii,
mazan unao uaitapa apostle pa'an wuru'u õgaruz. Na'iki unao mishidapanuz Naobanai
Jesus, uruu kainaabata'o kaimanaiman apostle wuru'u õgaruz, Naobanai Jesus ati.
3 Aizii pidannao dakoopan dono õgaru õkaudinan dau'an apostle nii, kaikapa'a
õdako'atin ĩdyaun: 4 Waunao turuu wana'an unao tuma udapu'u na'iki wanikan kapam
uwanyukunuu baokopa utuma. 5 Waunao turuu wana'akan kapam waudaiaronao
mishidainaouz, watuma wamakon dono ba'oran wiizai iti kida, na'apa ba'oran apos-
tlenao kawan, na'iki Naobanai Jesus inawuzunao kawan, na'iki Peter kawan. 6 Oo

Barnabas na'iki õgaru'o nii sha'a karikaonan kaudin waikoda-kinaa nii wapuraatan, watorii-kinaa nii wawanyukunuu?
7 Aonaa na'ia'oram soldyaa kaudina'o pawiizi ati kawinipinaatan pawanyukunuu
papuraatan idi. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan paowa'oraz grape baawu, madizookan
papaoriba grape aka. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'uza'o kaznizonao oo tapi'iza idi
matuzakan pa'uza dunuu.
8 Wuru'u kuwai kida õkainaabata-kinaaz na'apa'oram ati'o õkian pidannao aitapanii
kida, mazan aonaa pidan mani karikaonan wuru'u di'itinpa'oraz na'apa. Kakinaorii
na'apa ukian kapam. 9 Wuru'u Kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati kian, "Aonaa
puwatudapa'ana'a tapi'iza dako poroom aka udakazaapa-kida-kao dono u'ati."*
Aizii Tominkaru na'apanuz, aonaa tapi'iza dau'ana'o mani karikaonan. 10 Mazan
una'apanuz waunao dau'ana'o na'iki usaada-kao waunao dikin ia'o. Usha'apanum
kau'an pidan kawiiziipa'oraz na'iki pidan karaodapa'oraz paoribai aka, ĩaitapa pa-
nyukunuu ii ĩka'idiwainan nii kapam wuru'u paoribai aka idi.
11 Wakowaadanuz Kaimana'o Kuwai unao ati, uruu wapaopan kawanu'o paoribai
uuda wuru'u. Ukau'an turuu wapishaan unao taan wawanyukunuu nii. 12 Aizii
baokoinao turuu ĩpishaan unao kaminka'utan ĩdyaun, ĩkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai,
waunao aitaniiman, turuu manawun wapishaan ukaminka'utan waunao.
Mishi waunao turua'o padamata wapishaan aimaakan kida unao ai, wakowaada-
pan idi kaimana'o kuwai. Mazan waunao, watuuda wabaiaapan ipai sha'apa'oram
aimaakan kida, upu'u aonaa wapishaan aimaakan kida u'ai. Uruu aonaa kizi
washa'apatan aimaakan awauta'o nii pidan umishidan ai Kaimana'o Kuwai, Christ
daua'oraz. 13 Mishi unao, uaitapanii pidannao kaudinainaouz Tominkaru Dapu ii,
ĩikodan pawanyukunuu nii pakaudinan ida'an na'ii. Na'iki faadaanao kaudinainaouz
altar, uzai kawaodapa-kizinao di'ii, ĩikodan panikan nii dunai idi wuru di'iki'i, uzai
pidannao na'akaniaz pataan nii Tominkaru ati na'ii. 14 Ukau'an na'apa'o kapam
Naobanai Jesus kian pidan kowaadapa'oraz Kaimana'o Kuwai, marii kizi pidannao
abatainaouz ukuwaa taan uwanyukunuu nii.
15 Mazan õgaru, turua'o padamata õpishaan õwanyukunuu nii õkowaadapan idi kaimana'o
kuwai, upu'u aonaa na'apainim õpishaan utaan aimaakan õ'ati. Aizii õsaadanuz unao ati,
aonaa õaipan idi'o mani usakadan naa utaan aimaakan kida õ'ati. Kaiman zii pa'an õ'ati
õmawakan an, aonaa õkazata-kidan õ'atadinapanuz, õmazaamatakanuz õkakuwaapan winip-
inaa. 16 Upu'u zii õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai, aonaa turuu õatadinpan uruu
ida'an, usha'apanum kau'an õgaru, Tominkaru dyuudanii kowaadapa'o nii Kaimana'o
Kuwai. Na'iki aonaan an õkowaadan wuru'u Kaimana'o Kuwai, upataka'utan nii õgaru.
17 Õkakuwaapan an mani kaimana'o kuwai dau'u õaipan ati karikaonan, õpishaa mani
pidannao kawinipinaatan õgaru. Mazan õkowaadapanuz kaimana'o kuwai aonaa õaipan
ati'o mani, uruu idi'o pa'an õsha'apatan kaudin-kizai Tominkaru taaniaz õsha'apatan
nii. 18 Ukau'an kanom õwinipinaa nii? Soo wuru'u õkowaadapanuz kaimana'o kuwai, na'iki
aonaa õdakotan uwinipinaa. Una'apan idi'o aonaa õpishauzon aimaakan taa-kao õ'ati,
õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai õturuuan pu'u õpishaan.
19 Aonaan pu'u pidan poitoru mani õgaru, mazan upu'u õtaapinan ipai pidan poitoru
kawan. Uruu turuu kizi õka'iitan kawana'ati õna'apatan iriba pidannao nyukunuu
ĩmishida kizi Jesus Christ. 20 Õkaudinan dono Jewnao bii an, na'apa õmashaapan Jew kawan,
turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ. Na'iki õgaru pidannao tuman
dono, da'anainaouznaa Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam ĩnao kawan, õizo'ati
wuru'u kakinaorii ĩizo'atipaniaz, turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus
Christ, aonaan pu'a'a naa padamata õtaapan uruu kakinaorii. 21 Aizii õgaru Gentilenao
tuman dono, mataapa-kainaouz Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam õmashaapan

* **9:9** Deuteronomy 25:4

Gentile kawan, turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ. Mazan aonaa
õkian mani kaiwuru'u aonaa õizo'atin Tominkaru kakinaori. Mishi'oraiman, õgaru,
õizo'ati Christ kakinaori. 22 Õgaru mishidainao tuman dono, aona'oraz ĩmishidapan
ma'ozaka, na'apa kapam õtaapinan ĩnao kawan, turuu kizi õma'ozakadan ĩmishidapan
powa'a zii Jesus Christ. Õkowaadapan dono kaimana'o kuwai ipai sha'apa'oram kaduz
pidannao ati, na'apa õtiwaan õtaapinan ipai ĩnao kawan. Uruu na'apa'o ida'an turuu
kizi õkaminka'utan pabi'i ĩdyaun ĩmishida kizi Christ. 23 Õsha'apatan ipai na'apa kida'oraz
aimaakan, pidannao abata kizi Kaimana'o Kuwai. Uruu baokopa kizi mishidainao
tuma õka'iidiwainan kaiman kida'o aimaakan idi, Tominkaru kowaadaniaz pataan nii
mishidainao ati.
24 Unao, uaitapanii dimatin-karu dono ipai pidannao dimainao ni'oraz tiwaakan
padimaban ida'an, mazan bauda'apa'o nii pidan ĩnao bii iki'o winian nii, na'iki uzaa-
matan taa'azoo-kariwaiz aimaakan uwinian idi pa'an. Ukau'an na'apa kizi kapam unao
pidan dimaba'o kawan, uzaamata kizi Tominkaru taa'azooniaz aimaakan.
25 Ipai pidannao dimainao ni'oraz ĩsha'apatinan soo patominapa-kida-kao
kawana'ati. Aizii wuru'u ĩsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimaakan, ĩaipan idi aimaakan
taa-kao pa'ati, aona'o ni'oraz una'an karikaonan. Mazan waunao mishidainao,
washa'apatinan watominapa-kida-kao kawana'ati waaipan idi aimaakan taa-kao
wa'ati karikaonanu'o ni'oraz una'an pa'an. 26 Uruu idi'o õdiman sariapa õdima-kizi tokon
iti. Na'iki õgaru, na'apa pidan kawan makinaotina'oraz tiniaaka-karu ida'an, aona'oraz
udobaa-kidan patinikan pamin-tiniaakan. 27 Õgaru õtominapa-kida õnanaa sha'apata'o
nii aimaakan sakitapa'o, na'apa pidan tominapa-kidan kawan pananaa pasha'apatan
ida'an dadara kida'o aimaakan dimatin-karu ua'ii. Mishi, õgaru õkowaadapani'i naa
kaimana'o kuwai baokoinao ati. Aizii aonaan an õmashaapan wuru kawana'ati'i
kaimana'o kuwai õkowaadapaniaz, aona'o nii Tominkaru taan õ'ati utaa'azooniaz.

10

Wakakinao-kao toma-kariwai tominkarunao ai

1 Õmin-mishidannao, õaipan unyukunuuan aimaakan kida sha'apa'oraz da'i wadokozu-
daunnao ati, da'anpainaouz Moses. Tominkaru na'akapan ĩnao padyuudan ida'an
isha'iz kazannaatapa'o nii ĩdyaun. Ipai ĩnao taraukan Red Sea pakidiba ida'an.* 2 Ipai
ĩnao chikaawunuinan Moses pidanannao nii, wuru ida'ana'a ĩmakonuz isha'iz waranu
an na'iki ĩtaraukan ida'an paran. 3 Ipai ĩnao, ĩnika wanyukunui Tominkaru taaniaz
ĩ'ati aokazi iki.† 4 Na'iki ipai ĩnao, ĩtuza kapam wunu Tominkaru taaniaz ĩ'ati kuba
di'iki. Ĩtuzan wuru'u kuba di'iki Tominkaru aidaniaz ĩ'ati, ĩchi'ikapa-kizi mapidantaka'o
amazada di'ii'aka. Aizii wuru'u kubaz, uruu Christ wuru'u.‡ 5 Tominkaru sha'apatan
pu'u ĩ'ati na'apa kida'o aimaakan, upu'u zii ipai zaa wadokozu-daunnao, aonaa
ĩsha'apatinan Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Uruu idi ĩmawakan ipai mapidantaka'o
amazada baara ii aka.§
6 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz, watominapa-kinaa ni'o wuru'u.
Na'iki wakakinaorinaa ni'o, aonaa kizi wana'azootapan oia'o aimaakan kida na'apa
ĩnao kawan.* 7 Mana'a watominkaruniitapa'ana'a toma-kariwai tominkarunao,
pabi'i kida'o wadokozu-daunnao kawan. Usaadinpan kawan ĩdau'an Tominkaru
kaaritan ida'a. Ukian, “Wuru'u pidannao aroopan naa na'iki ĩtuzapan naa, na'iki
udauna'an ĩkonaupan naa madoronaa-daun.”† 8 Mana'a wakaminshu'uinpa'ana'a na'iki
aonaa wakiainpa'ana'a ba'oran min-mazidan tuma, pabi'i kida ĩnao sha'apatauzonii
kawan. Uruu idi Tominkaru to'oran ĩ'ati na'iki 23,000 ĩmawakan bauda'apa'o kamoo

* **10:1** Exodus 13:21-22; Exodus 14:22-29 † **10:3** Exodus 16:35 ‡ **10:4** Exodus 17:6; Numbers 20:11 § **10:5** Numbers 14:29-30 * **10:6** Numbers 11:4 † **10:7** Exodus 32:6

ida'a.‡ 9 Mana'a watiwaa-kidapa'ana'a Naobanai Tominkaru,§ pabi'i kida'o wadokozu-
daunnao tiwaa-kidapauzon kawan uruu. Uruu idi Naobanai Tominkaru to'oran ĩ'ati
na'iki uzowian ĩdyaun, udyuudan ida'an kowazaznao aroa'o nii ĩdyaun.* 10 Na'iki aonaa
ukashada'ana'a na'apam Tominkaru taapan unao, pabi'i kida ĩnao na'apauzon kawan.
Uruu idi Tominkaru dyuudan pa'angelin zowian ĩdyaun.†
11 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz ĩ'ati, uruu tukapa-kida'o nii kanom
turuu sha'apan wa'ati, washa'apatan an aimaakan oii kida'o ĩnao sha'apatan kawan.
Na'iki usaada-kao kakinaowa'o nii waunao, aonaa kizi washa'apatan na'apa kida'o
aimaakan, usha'apanum kau'an waunao wamashaapan maonapa'ora'a naa amazada
katokon-tina'azon ida'ati.
12 Ukau'an, na'ia'oram pidan itiiman ma'ozaka'o pamishidapan, marii uzaudinpan,
usha'apanum kau'an aonaan an uzaudinpan, uwaotinan nii oia'o. 13 Aizii na'apainim
an putiwaa-kidapa-kao aimaakan oia'o dau'ati, punyukunuitapa baokoinao pidannao
na'apa'o kapam ĩtiwaa-kidapa-kao. Mazan Tominkaru mishi'o utaapan paparadan pa-
pidanannao ati. Aona'o nii utaapadan putiwaa-kidapa-kao tuukia'a naa manawun,
pumaka'iitakan ai. Aizii wuru dono'o putiwaa-kidapa-kaoaz, Tominkaru toman nii
pugaru ma'ozaka, uruu turua'o nii putuudan putiwaa-kidapa-kaoaz na'iki aona'o nii
putaainan oia'o ati.
14 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a utominkaruniitapa'ana'a
toma-kariwai tominkarunao. 15 Õparadan unao ati, õparadan kawan aitapinainao pidan-
nao ati. Ukau'an udi'itapa kizi na'apa'oram kaiwuru'u õparadanuz u'ati. 16 Watuzan
dono wine wuru'u watoriinapa-kidaniaz Tominkaru ati, wanyukunuitapan dono'oraz
Jesus mawakan wa'ati, baokopa waunao mishidainao, wabauda'apatinan Christ tuma
uizain ida'an. Na'iki wanikan dono bread wadushowaniaz, baokopa waka'iidiwainan
Christ nanaa idi.‡ 17 Wanikan ida'an wuru'u bauda'apa'oraz bread di'iki, ipai waunao
wairiban pu'u padamata, baokopa wabauda'apatinan wamin-mishidannao tuma na'iki
Christ tuma.
18 Aushaa udi'itapa mooko tawuru'u Israelitenao. Ĩbauda'apatinan, ĩnikan ida'an
dunai, uzai zowii-kariwai di'iki'o, taa-kariwaiz altar paawa'a Tominkaru ati.§ 19 Aonaa
õkian mani kaiwuru'u, wuru'u wanyukunui taa-kariwaiz toma-kariwai tominkaru ati
powa'a'o zii pa'an umanawunun ba'oran wanyukunui ai. Na'iki aonaa õkian mani
kaiwuru'u, toma-kariwaiz tominkaru mishi'o ukakupan. 20 Mazan õkian, wuru'u
pidannao tominkarunitapainaouz toma-kariwai, ĩzowian pa'uzanao na'iki ĩtaanuzu
oia'o doronainao ati'o karikaonan, aonaa Tominkaru ati'o mani. Na'iki aonaa
õaipan unao bauda'apatinan oia'o doronainao tuma.* 21 Aonaa turuu utuzan wine
wuru'u koopo di'iki, unyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan, uaida-kinaa
nii ubauda'apatinpan Naobanai Jesus tuma, na'iki utuzan kapam wine ba'oran koopo
di'iki, uaida-kinaa nii ubauda'apatinpan oia'o doronainao tuma. Na'iki aonaa turuu
unikan bread, Naobanai Jesus mawakan nyukunuitapa-kinao ni'oraz, na'iki unikan
kapam wuru'u wanyukunui oia'o doronainao ati'oraz utaa-kao. 22 Washa'apatan an
na'apa'o aimaakan wakishauzidan nii Tominkaru, uruu uto'oran nii wa'ati. Waunao
aonaa wama'ozakan u'ai.†
23 Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii."
Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimaakan washa'apatanii kaimanan wa'ati.
Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii."
Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimaakan washa'apatanii ma'ozakadan

‡ **10:8** Numbers 25:1-18 § **10:9** Ba'oran kaarita di'ii kida usaada-kao Christ kii. * **10:9** Numbers 21:5-6
† **10:10** Numbers 16:41-49 ‡ **10:16** Matthew 26:26-28; Mark 14:22-24; Luke 22:19-20 § **10:18** Leviticus 7:6
* **10:20** Deuteronomy 32:17 † **10:22** Deuteronomy 32:21

baokoinao mishidainao.‡ 24 Ukau'an, aonaa kizi na'ia'oram pidan di'itapan na'iki
sha'apatan aimaakan paaiapanii karikaonan. Mishi'oraiman, udi'itapa na'iki
usha'apata aimaakan kaminka'uta'o nii ba'oran mishidainao.
25 Turuu punikan sha'apa'oram karikaonan dunai putoriinii dunai selliapa-kizinao
iki. Aonaa pupishaa'ana'a na'iki'oram wuru'u dunaiz. 26 Usha'apanum kau'an,
Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian, "Imi'i baara na'iki ipai aimaakan kida
na'a'oraz Tominkaru idiwau."§
27 Aizii dii mani pidan mamishida-ka'o na'akan pugaru, aroopa'ana'o nii, pumako
pumako'ozon an. Na'iki punika kanom karikaonan umaokodanii pu'ati. Aonaa
pupishaa'ana'a na'iki'oram uikodan wuru'u wanyukunuiz. 28 Mazan na'ia'oram pi-
dan kian an pu'ati, "Di'oraz wanyukunui taa-kariwai toma-kariwai tominkarunao
ati." Ukau'an aonaa punika'ana'azu, na'iki na'apa'o ida'an, aona'o nii pusha'apatan
aimaakan pana'iti'o wuru'u pidan nyukunuu ai. 29 Pugaru panaadon pukian pun-
yukunuu ii, aonaa sha'apa'o mani wuru'u unika-kao, mazan wuru'u ba'oran pidanaz,
panaadon ukian panyukunuu ii, aonaa kaimana'o mani wuru'u na'apa'o nika-kao.
Ukau'an pidan mishida'o pishaan nii, "Na'apam aizii, na'iki kandii nii mooko aonaa
õtaapada-kao õsha'apatinan õnyukunuu kian kawana'ati, ba'oran pidan kian idi pa-
nyukunuu ii aonaa kaimana'o mani wuru'u?" 30 "Kaiman pugaru," õkian an Tominkaru
ati õwanyukunuu dikin ii, kandii nii mooko ba'oran pidan kian õdau'an õsha'apatan oia'o
õnikan idiz?
31 Ukau'an, puaroopan dono oo putuzan dono, oo kanom karikaonan pusha'apatan,
pusha'apata kiziz pukonaukii-kida-kinaa nii Tominkaru umanawunun. 32 Aonaa
pusha'apata'ana'a aimaakan waota-kida'o nii na'ia'oram pidan uizo'atipan ai
Tominkaru. Panaadon wuru'u pidanaz, uruu Jew, oo uruu aonaa Jew mani, oo
uruu mishidapa'o Tominkaru. 33 Õgaru na'apa õtiwainan, õtiwaa õsha'apatan aimaakan
pidannao nyukunuu kaiman-kinaa nii, aonaa õkasharuta-kinaa nii mani ĩnyukunuu.
Õgaru, aonaa õdi'itapan õsha'apatan aimaakan õ'ati karikaonan. Mazan õdi'itapan
õsha'apatan aimaakan õkaminka'uta-kinaa nii iriba baokoinao pidannao, uruu ida'an
kizi õkaminka'utan ĩnao ĩmishida kizi Jesus na'iki ĩkazannaatin kizi.

11

1 Uda'an õkaduz na'apa õda'anan kawan Christ kaduz.

Zunnao shibatan daua'o pazowau

2 Tuukii õkonaukii-kidan unao, usha'apanum kau'an karikaonan unyukunuitapan
õgaru, na'iki usha'apatinan idi õdobata-kidaniaz kakinaorii kida kawana'ati. 3 Mazan
õaipan uaitapan Christ kazowautapa'o daonaiora. Na'iki daonaiora kazowautapa'o pau-
daiaro, na'iki Tominkaru kazowautapa'o Christ. 4 Ukau'an daonaiora shibatapa'o pa-
zowau patoriinpan dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru paradan
baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o wuru'u usha'apataniaz Christ ati,
wuru'u pazowaunaaz.
5 Na'iki zun, aona'oraz oshibatapan pazowau patoriinpan dono Tominkaru ati,
oo pakowaadapan dono Tominkaru paradan baokopatin-karu dono choochi ii, kak-
iba'azonna'o wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati, wuru'u pazowaunaaz. Oroo
na'apa'o zun kawan ziida-kariwaiz ozowauda. 6 Aonaan an zun shibatan pazowau,
marii ozowauda dukuta-kao. Mazan ukakiba'azonnan idi zun ati wuru'u pazowaud
dukuta-kao, oo pazowaud ziida-kao, ukau'an marii oshibatan pazowau.
7 Daonaiora aonaa kanom nii uaiapa-kao ushibatan pazowau, usha'apanum kau'an
Tominkaru toman daonaiora paugaru kawan. Na'iki daonaiora ida'a Tominkaru

‡ **10:23** 1 Corinthians 6:12 § **10:26** Psalm 24:1

umanawunun tukapa-kao. Mazan zun, oroo ida'a daonaiora umanawunun tukapa-kao. 8 Usha'apanum kau'an daonaiora, aonaa utoma-kao zun di'iki, mazan zun toma-kao daonaiora di'iki. 9 Na'iki daonaiora, aonaa utoma-kao zun ati, mazan zun toma-kao daonaiora ati'o. 10 Ukau'an, marii zun shibatan pazowau, otukapa-kida-kinaa nii paudaiaru kazowautapan paugaru, usha'apanum kau'an kaina'a kapam angelnao awunuutapan.

11 Mazan waunao mishidainao, wamashaapanuz bauda'apatinapa Naobanai Jesus ida'an, aonaa turuu zun sha'apainpan pa'ida'a karikaonan, na'iki daonaiora aonaa turuu usha'apainpan pa'ida'a karikaonan. 12 Mishi zun toma-kao kawan daonaiora di'iki, na'apa kapam daonaiora shakatan zun di'iki. Mazan ipai ĩdyaun Tominkaru di'iki'o pa'an.

13 Unao, udi'itapa di'oraz aimaakan: Kaimana'o mani wuru'u zun toriinapanuz Tominkaru ati, aonaa oshibatapan pazowau baokopatin-karu dono choochi ii? 14 Kainaabatinapa'o na'apa'oram pidan kaduz toma-kao, ukau'an daonaiora kadizo-tinpan an, kakiba'azonna'o aimaakan wuru'u. 15 Mazan zun dizo dawua'oraz, uruu aimaakan konaunama'o wuru'u. Usha'apanum kau'an odizo dawua'oraz taa-kao, ozowau shibarinaa ni'o. 16 Mazan na'ia'oram pidan kashadaakapa'azo'o wuru dau'ana'a, aonaa na'apam õkian powa'a, soo kaikapa'a: Aonaa waunao oo ba'oran mishidapainao Tominkaru taapan ba'oran kaduz kakinaorii wuru aia'a, ĩbaokopatinan dono pachoochin ii kida.

Naobanai Jesus mawakan nyukunuitapa-kinao (Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Aizii di'i õkakinaota'azoonuzu unao, aonaa õkonaukii-kidan unao. Usha'apanum kau'an ubaokopatinan dono uchoochiapa-kizi ii, soo ukaziwan na'iki ukasha'oradan karikaonan umin-mishidannao nyukunuu. Aonaa usha'apatan aimaakan kaimana'o. 18 Kiwiitapa õkia'azon, ukowaada-kao õ'ati kaina'a buutaaka-karu unao bii an uchoochi-ipan dono, na'iki õmishida zaa kaiwuru'u kuwaiz. 19 Mazan mishi, wuru'u buutaaka-karuz unao bii an, uruu ida'an turuu pidannao aitapa-kao mishi'oraz pa'an ĩsha'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati.

20 Aizii uaroopa'anan dono baokopa, unyukunuitapa'anan Naobanai Jesus mawakan, aonaa mishi'o mani utaapanuzu umanawunu'o nii. 21 Usha'apanum kau'an, aroapa-karu dono, pabi'i kida unao kiwiita'akan naa na'iki uaroopa'akan naa wanyukunui dau'u,* aonaa uzaudapan umin-mishidannao. Uruu idi ba'orainao zamazi ĩdyaun, baokoinao po'idi ĩdyaun. 22 Aonaa mooko udapu nii uaroapa-kizi nii na'iki utuza-kizi nii? Oo kaimana'o sha'a u'ati wuru'u utaapanuz madiwautapa-ka'o nii Tominkaru pidanannao, na'iki uba'azootin-kidan umin-mishidannao wuru'u pataka'utinainaouz? Na'apam uaipan õkian u'ati? Upu'u sha'a õkonaukii-kida unao? Õgaru aonaa õkonaukii-kidan unao, usha'apatan idi na'apa'o!

23 Wuru'u kakinaorii õdobata-kidaniaz unao ati, uruu kakinaorii Naobanai Jesus taa-niaz õ'ati. Tawuru aiwaka'ana'a Naobanai Jesus zaamata-kida-kao ua'ii patarubanao ati, uzaamatan bread, 24 na'iki utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udushoonuzu, na'iki ukian, "Aizii di'i õnanaa taa-kariwai unao dikin ii. Na'apa pa'i usha'apata unyukunuitapa-kinaa nii õmawakauzon." 25 Ĩaroopan dauna'an, na'apa kapam Jesus zaamata'akan koopo kaina'a'oraz wine na'a, na'iki ukian, "Di'oraz wine koopo ida'a'oraz, kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan pa'ina'o

* **11:21** Uruu dono mishidainao aroopauzon baokopa wanyukunui dau'u ĩna'akaniaz kida, ĩnikan nii kapam poroom-ba'i na'iki ĩtuzan nii wine ĩnyukunuitapa-kinaa nii Naobanai Jesus mawakan.

pasha'apata'azooniaz pidannao ati† õizain ida'an. Na'iki na'apainim dono utuzanuzu, unyukunuitapa õmawakauzon." 26 Aizii karikaonan unikan kawana'ati di'oraz bread, na'iki utuzan wine di'oraz koopo di'iki, ukowaadapan Naobanai Jesus mawakan daua'o wuru'u, atii ukaawan powaa ati.

27 Ukau'an, na'ia'oram pidan nikan dono bread na'iki utuzan wine, aonaan pu'u udi'itapan panyukunuu ii aimaakan umanawunu'o wuru'u Naobanai Jesus mawakanuz, oia'o wuru'u usha'apataniaz, usha'apanum kau'an aonaa utaapan umanawunu'o nii wuru'u Naobanai Jesus mawakanuz. 28 Ukau'an, marii uawunuutinan kaimanaiman unyukunuu ii kiwiitapa zii, udauna'an turuu unikan wuru'u bread, na'iki utuzan wine wuru'u koopo ida'a'oraz. 29 Aizii aonaan an udi'itapan unyukunuu ii kanom wuru'u Naobanai nanaa kainaabatapanii, ukau'an unikan dono wuru'u bread na'iki utuzan dono wine, Tominkaru pataka'utan nii unao. 30 Uruu idi'o iriba unao karinaan na'iki ukapatin, na'iki pabi'i kida umin-mishidannao mawakan. 31 Mazan waawunuutinan an kaimanaiman wanyukunuu ii kiwiitapa zii, aonaa kandii nii Tominkaru pataka'utan waunao. 32 Mazan Naobanai Tominkaru pataka'utan dono waunao, ukakinaotan waunao wuru'u, aonaa kizi wakaboota-kao pataka'utin-kizai iti pidannao tuma mamishida-kainaouz Tominkaru.

33 Uruu idi õmin-mishidannao, ubaokopatinan dono, uaroopa'anan wuru'u wanyukunui dau'u, unyukunuitapa'anan Naobanai Jesus mawakan, uzaudapaaka zii uaroapa kizi baokopa umin-mishidannao tuma. 34 Aizii na'ia'oram unao zamazin an, unika'aka uwanyukunuu udapu ii zii. Uruu aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao ubaokopatinan dono.

Aizii upishaaniaz ba'oran aimaakan kida dau'an, õsakitapadan niizu õkaawan dono.

12

Kaimana'o Doronaa taanii waka'iita-kinaa wakaudinan

1 Aizii õmin-mishidannao, õparada'azon tawuru dau'ana'a Kaimana'o Doronaa taanii kidaz, waka'iita-kinaa nii washa'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati. Õaipan uaitapan aimaakan mishi'o udau'an. 2 Unao, uaitapanii na'apam da'i umashaapauzon aonaan pu'u zii umishidan Tominkaru. Unao pozawatapa-kida-kariwai da'i, utominkaruniitapan ida'an toma-kariwai tominkarunao, aona'oraz ĩkakupan. 3 Ukau'an, õaipan uaitapan aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru Doronaa kazowautapanii ka'iitan padakoopan Jesus, na'iki aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pakian "Jesus uruu Naobanai," soo Kaimana'o Doronaa* kazowautapan ida'an uruu.

4 Kaina'a pabi'inaaka Kaimana'o Doronaa taanii pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai, mazan uruu Kaimana'o Doronaa wuru'u taa'oraz ipai ĩdyaun. 5 Kaina'a pabi'inaaka kida na'apam pidannao kaudinan, mazan bauda'apa'o Naobanai Tominkaru ati'o wuru'u kaudin-karuz. 6 Na'iki ipai waunao pabi'inaaka kida washa'apatan kaudin-kizai, mazan uruu bauda'apa'oraz Tominkaru kaudina'oraz wa'ida'an na'iki ukaminka'utan waunao ipai aimaakan washa'apatanii ida'a.

7 Aizii Kaimana'o Doronaa taanuzu ma'ozaka-kinai wa'ati, waka'iita-kinaa ni'o washa'apatan kaudin-kizai, uruu turuu kizi wakaminka'utan wamin-mishidannao. 8 Bauda'apa pidan ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pataan kaimana'o kakinaorii aitapaaba-karu ida'an. Ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii dadara'o kuwai Tominkaru di'iki'o. 9 Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa umanawunu'o mishida-karu. Na'iki ba'oran pidan ati, uruu Kaimana'o Doronaa koshan taa'o uka'iita-kinaa nii pakakudan karinainao pidannao. 10 Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa

† **11:25** Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. * **12:3** Kaimana'o Doronaa: uruu Tominkaru Doronaa kapam.

nii pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida. Na'iki ba'oran pidan ati, utaa uka'iita-kinaa nii pakowaadan kuwai Tominkaru di'iki'o. Na'iki ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii wuru'u kuwaiz Tominkaru Doronaa di'iki'o oo ba'oran doronai di'iki'o karikaonan. Upu'u ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii paparadan pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Na'iki ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pakowaadan na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an. 11 Mazan uruu bauda'apa Kaimana'o Doronaa wuru'u sha'apata'oraz ipai di'oraz aimaakan kida; paaipan kawana'ati utaan pidannao ati ĩka'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati.

Bauda'apa'o nanai mazan iriba'o usha'apauzin kida

12 Waunao bauda'apa'o wananaa, utoma-kao pu'u padamata pabi'inaaka'o wananaa sha'apauzin idi kida. Na'apa'o kapam Christ bauda'apa'o unanaa, na'iki waunao wuru'u unanaa sha'apauzin kidaz. 13 Pabi'i kida waunao Jewnao, na'iki baokoinao Gentilenao. Pabi'i kida waunao poitoruinao, na'iki ba'orainao aonaa poitoruinao mani. Mazan ipai waunao chikaawunuu-kariwai bauda'apa'o nanai di'iti, uruu bauda'apa'oraz Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki ipai waunao ati taa-kao wuru'u Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti.

14 Wuru'u pidan nanaa iriba'o usha'apauzin. 15 Aizii dii mani kidibai kian an, "Õgaru aonaa ka'ui mani, aonaa õzaamatinpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatinapakan nanai ida'ati. 16 Na'iki tainii kian an mani, "Õgaru aonaa awunui mani, aonaa õzaamatinpan nanai ida'ati." Ukian pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatinapakan nanai ida'ati. 17 Aizii ipai mani pidan nanaa, soo pidan awun karikaonan, aonaa na'apam uabatan aimaakan. Na'iki ipai mani pidan nanaa, soo pidan tain karikaonan, aonaa na'apam udamaan aimaakan. 18 Mazan wananaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, na'iki Tominkaru muudan ipai wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz paaiapa-kizi ida'a pa'an. 19 Pidan nanaa sha'apauzin bauda'apan an mani karikaonan, aonaa mani pidan nanaa nii. 20 Pidan nanaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, mazan pidan nanaa bauda'apa.

21 Ukau'an, waawun, aonaa turuu ukian waka'u ati, "Aonaa õaipan pugaru!" Na'iki wazowau, aonaa turuu ukian wakidiba ati, "Aonaa õaipan pugaru!" 22 Mishi'oraiman, tuukii pa'an waaipan wananaa sha'apauzin kida kapati'oraz kawan ĩtukapa-kao. 23 Na'iki wananaa sha'apauzin kida wataapaniaz awutapa'o nii ĩmanawunun, ĩnao mishi'oraiman wataapanii kaimana'o ida'an manawun. Na'iki wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz aona'oraz waaipan utukapa-kao, kaiman wakakamichantan, 24 mazan ba'oran wananaa sha'apauzin kida, aonaa wataapan na'apa wataapan kawan wananaa sha'apauzin kida awutapa'oraz ĩmanawunun. Tominkaru baokopatan ipai wananaa sha'apauzin kida, uruu wananaa sha'apauzin kida aona'oraz ĩmanawunun, ĩnao pa'an kaimana'o ida'ana'oraz manawun wataapan. 25 Ukau'an, na'apa'o ida'an kizi aonaa buutaaka-karu nii wananaa ida'a, mazan ipai kizi pana'a kida'oraz wananaa sha'apauzin kida patumaaka ĩtaapaakan. 26 Bauda'apa'o wananaa sha'apauzin kaziwan an, ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida kaziwan kapam. Na'iki bauda'apa'o wananaa sha'apauzin konaukii-kida-kao an, ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida konaukian utuma.

27 Aizii ipai unao Christ nanaa wuru'u, na'iki unanaa sha'apauzin kida wuru'u ipai unao. 28 Na'iki Tominkaru choochin ida'a, wuru'u upidanannaouz: kiwi-itapa uzaamata pidannao apostlenao nii, udauna'an prophetnao nii, udauna'an ti-ichaanao nii. Udauna'an pidannao sha'apatainao nii umanawun kida'o aimaakan. Ba'orainao pidannao kakudapauzonao nii karinainao pidannao; ba'orainao pidan-nao kaminka'uupauzonao; ba'orainao kazowautapainao nii pamin-mishidannao;

ba'orainao pidannao ka'iita'o nii paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. 29 Ukau'an aonaa ipai'o mani pidan zaamata-kao apostlenao nii, oo prophetnao nii, oo tiichaanao nii. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan. 30 Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakakudan karinainao pidannao. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakowaadan na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an. 31 Ukau'an utaa unyukunuu di'oraz kaiman kida'o aimaakan dau'ati, uma'ozakada-kinaa nii umin-mishidannao.

Mazan aizii õtukapa-kidan nii aimaakan unao ati powa'a'o zii pa'an umanawunun ipai ba'oran kida ai.

13

Kamarainpan-karu

1 Õaitapan pu'u mani õparadan ipai sha'apa'oram kaduz pidannao paradan ida'an, na'iki angelnao paradan ida'an, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, õparadan ikoda'o nii tinin dara-daraapa-kao kawanu'o karikaonan. 2 Na'iki õka'iitan pu'u mani õkakuwaapan Tominkaru di'iki'o kuwai dau'u, na'iki õaitapan pu'u mani ipai dadara kida'o kuwai Tominkaru di'iki'o, na'iki õaitapan pu'u mani mishi'o kuwai kida Tominkaru di'iki'o aona'oraz pidan aitapan, na'iki mishida-karu kaina'an pu'u mani õ'ida'a, õka'iita-kinaa nii õzikadan midukuo kida, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u õgaruz. 3 Õtaan pu'u mani ipai õsha'apauz pataka'utinainao ati, na'iki õkashaapan pu'u mani õkawaoda-kao õkakupan pu'u, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, madiwautapa-ka'o wuru'u õsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimaakan.

4 Pidan kamarainpanu'o, utuuda panyukunuu pato'oran ai pairibannao ati, na'iki uruu kamunanba'o; aonaa ukishauzin, aonaa u'atadinpan, aonaa utaapinpan umanawunu'o nii pasha'apatanii ida'an. 5 Pidan kamarainpanu'o, aonaa umaniinawiikatinan pairibannao ati. Aonaa udi'itapan pasha'apatan aimaakan soo pa'ati karikaonan. Aonaa uto'ora'akauzon kadiman. Aonaa unyukunuitapan aimaakan dikauda'o sha'apata-kao pa'ati. 6 Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukonaukii-kidan aimaakan oia'o sha'apata-kao, mazan ukonaukii-kida pa'an aimaakan mishi'o na'iki sakitapa'o usha'apata-kao. 7 Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukashadinan pabaiatinan pu'u. Na'iki karikaonan umishidapan pairiban sha'apatan kaimana'o aimaakan. Na'iki uaitapa pairiban sha'apatan nii aimaakan kaimana'o. Na'iki aonaa na'apainim ukashadinan aimaakan dikauda'o sha'apan pu'u pa'ati.

8 Kamarainpan-karu, aonaa na'apainim ukatokonon. Mazan wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii pakowaadapan Tominkaru di'iki'o kuwai, na'iki wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii paparadan parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan, na'iki wuru'u taa-kariwaiz pidan aitapa-kinaa nii, ipai'o nii ĩkatokon-tinan. 9 Wuru'u aitapa-karu taa-kariwaiz wa'ati, na'iki waka'iitanuz wakowaadan Tominkaru kuwaa, masakauda'u'o karikaonan, aonaa ipai'o mani wuru'u. 10 Mazan diina'iti'i, aitapa-karu taa-kao dono'o naa wa'ati, waaitapa-kinaa nii ipai aimaakan, wuru'u masakauda'u sodi'oraz waaitapan, aona'o ni'i naa powa'a uaiapa-kao.

11 Õkoraidaonaan dono zii da'i, õparadan na'iki õdi'itinpan koraidaonaa di'itinpan kawan. Mazan aizii wuru'u õdyaupainiz naa, aona'a naa powa'a õdi'itinpan na'iki õparadan koraidaonaa kawan. 12 Kai waaitapanuz Tominkaru dau'u, na'apa'o watukapan kawan wadikin ishazaba wanamari ida'a wuru'u, mazan diina'iti'i watukapan nii Tominkaru pa'an. Aimaakan õaitapanii kai masakauda'u sodi'o karikaonan. Mazan diina'iti'i õaitapan nii ipai aimaakan kaimanaiman, Tominkaru aitapan kawan õgaru kaimanaiman.

13 Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii ĩna'an: mishida-
karu, na'iki waaitapanuz mishi'o nii Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan
wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan umanawunu'oraz manawun, uruu wuru'u
kamarainpan-karuz.

14

Kadakotin-karu Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u

1 Ukau'an utaa unyukunuu tuukii manawun kamarainpan-karu dau'ati. Na'iki tuukii
kapam utaa unyukunuu wuru dau'ati'i Kaimana'o Doronaa taaniaz pidan ka'iita-
kinaa pasha'apatan kaudin-kizai. Tuukii manawun utaa unyukunuu wuru dau'ati'i,
uka'iita-kinaa nii ukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai. 2 Usha'apanum kau'an pi-
dan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, Tominkaru
ati'o wuru'u uparadanuz, aonaa pidannao ati'o mani, usha'apanum kau'an aonaa
na'ia'oram pidan aitapan na'apa'oram ukian. Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an
ukowaadan aimaakan mishi kida'o, mazan aona'o nii kanom aitapan. 3 Mazan pidan
kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao aitapanii parada-karu ida'an,
ukaminka'utan pa'an pamin-mishidannao, uma'ozakadan ĩnyukunuu, na'iki ukonauki-
itan ĩdyaun ĩbaiatinan bii'i. 4 Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an,
aona'oraz kanom aitapan, soo pa'ida'a karikaonan uma'ozakadinan. Mazan pidan
kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai, pidannao aitapanii parada-karu ida'an,
uma'ozakadan pa'an na'iki ukaminka'utan baokopa pamin-mishidannao.

5 Õnaudapa mani ipai unao paradan pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom
aitapan. Mazan tuukii pa'an õaipan unao kowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao
aitapanii parada-karu ida'an. Usha'apanum kau'an pidan kowaadapa'oraz Tominkaru
di'iki'o kuwai, powa'a umanawunun pidan parada'oraz ai pana'a'o parada-karu ida'an,
aona'oraz kanom aitapan. Soo mishi pidan kaina'an an kowaada'o nii na'apa'oram
wuru'u kii-karuz, uruu na'apa'o ida'an mishidapainao ma'ozakada-kao nii.

6 Õmin-mishidannao, aizii dii mani õkaawan u'ida'ati, õparadan u'ati pana'a'o parada-
karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'apam nii dii õkaminka'utan na'iki
õma'ozakadan unao? Mazan aizii dii mani õkaawan u'ida'ati õna'akan kuwai Tominkaru
aitapa-kidanii õ'ati, oo õtominapa-kidan unao Tominkaru paradan dau'u, mishi na'apa'o
ida'an õkaminka'utan nii na'iki õma'ozakadan nii pa'an unao. 7 Aushaa udi'itapa mooko
kuwudii oo shamoro,* aona'o nii pidannao aitapan sha'apa'oram uaran wuru'u tau-
kariwaiz, soo utau-kao an kaimanaiman. 8 Na'iki kuwudii poota-kao an, aonaan an
uaran kainaabanan, aona'o nii na'apam soldyaanao minziiwan mizaataaka-karu
dau'ati. 9 Ukau'an na'apa'o nii pukakuwaapan an pana'a'o parada-karu ida'an.
Aona'o nii pidannao aitapan kanom daua'o wuru'u pukakuwaapanuz. Ukau'an
pukakuwaapan amazada ati'o karikaonan. 10 Kaina'a iriba pana'a kida'o parada-
karu da'a'a imi'i baara'a, na'iki ipai wuru'u parada-karu kidaz, kaina'a pidannao
aitapa'o paparadanuz. 11 Mazan õmaaitapakan an pidan paradan, tawarai wuru'u õgaruz
u'ati, na'iki uruu tawarai kapam õ'ati. 12 Unao, uaipan idi tuukii manawun wuru'u
Kaimana'o Doronaa taanii kidaz pidan ka'iita-kinaaz pasha'apatan kaudin-kizai,
ukau'an utaa unyukunuu powa'a zii wuru kida dau'ati'i, uma'ozakada-kinaa ni'oraz
umin-mishidannao.

13 Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aita-
pan, marii upishaan Tominkaru paaitapa-kinaa nii pakowaadan na'apa'oram wuru'u
pakianuz. 14 Õtoriinpan an pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan,
mishi õdoronaa ida'ana'o karikaonan õtoriinapanuz, mazan aonaa õaitapan na'apa'oram

* **14:7** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u õkian. 15 Ukau'an, na'apam dii õsha'apatinan? Õtoriinpan nii pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki õtoriinpan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam. Õkunuitan nii pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'iki õkunuitan nii õaitapanii parada-karu ida'an kapam. 16 Pukonaukii-kidan an Tominkaru putoriinpan ida'an pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, aonaa na'apam pidannao kian "na'apa mishizi," wuru'u dau'ati'i putoriinapanuz, ĩmaaitapakan idi na'apa'oram pukian. 17 Pukonaukii-kidan pu'u padamata Tominkaru kaimana'o putoriinpan ida'an, mazan aonaa putoriinapanuz ma'ozakadauan wuru'u pidannao abatapainaouz putoriinpan.

18 "Kaiman," õkian Tominkaru ati, õaitapan idi õparadan powa'a zii unao ai pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. 19 Mazan mishidapainao baokopatinpan dono pachoochin ii, kaiman zii pa'an õ'ati õparadan an baka'iauda'u sodi parada-karu pidannao aitapanii ida'an, õtominapa-kida-kinaa nii õmin-mishidannao, õparadan ai dobata'a naa manawun parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan.

20 Õmin-mishidannao, aonaa udi'itinpa'ana'a koraiziannao di'itinpan kawan. Na'iki na'apa kizi pa'an unao pa'ishizoinao kawan, aona'oraz ĩaitapan oia'o. Mazan udi'itinapa kizi pidan dyaupai'o di'itinpan kawan. 21 Kaina'a usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian,

"Õparadan nii õpidanannao ati
ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an,
na'iki õparadan nii ĩ'ati
ba'oran kaduz pidannao paradan ida'an.
Mazan una'apan pu'u,
aona'o nii ĩmishidan õgaru."†
Naobanai kian.

22 Ukau'an, utukapa aizii, wuru'u pidan paradanuz pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, tukapa-kida'o nii Tominkaru ma'ozakan pidannao ati aona'oraz ĩmishidan Christ. Aonaa mishidainao Christ ati'o mani wuru'u parada-karuz pana'a'o parada-karu ida'an. Mazan Tominkaru di'iki'o kuwai kowaadapa-kaoaz, mishidainao ati'o pa'an, aonaa pidannao mamishida-kainao ati'o mani.

23 Aizii dii mani, ipai unao mishidapainao baokopatinan uchoochiipan dono, na'iki wuru'u pidannao aitapainaouz paparadan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, ĩparadan naa, na'iki kaina'a pabi'i mishidainao kaawan aona'oraz ĩaitapan pana'a'oraz parada-karu, oo pidannao mamishida-kainao kaawan unao choochiipan ida'ati. Aizii ĩabatan idi unao paradan na'apa'o parada-karu ida'an, "Madoronaa-ziiwa wunaou'u," ĩkian nii unao dau'an. 24 Mazan ipai unao ukowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai, wuru'u pidannao mamishida-kainaouz na'iki wuru'u mishidainao, aona'oraz ĩaitapan pana'a'o parada-karu, aizii ĩabatan idi na'iki ĩaitapan idi unao kuwaa, ĩnyukunuu pishaata-kao nii pa'oian kida dau'an. Wuru'u kuwai ĩabataniaz tukapa-kidan nii na'apa'oram ĩkaduz. 25 Na'iki aimaakan kida ĩdizapaniaz panyukunuu ii, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. Uruu idi ĩkodoru'ukan nii na'iki ĩtoriinpan nii Tominkaru ati, ĩkian nii, "Mishi'o, kaina'a Tominkaru da'a'a unao tuma!"

Sha'apatin-karu sakitapa baokopatin-karu dono choochi ii

26 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz õmin-mishidannao: Aizii ubaokopatinan dono uchoochin ii, marii ukaiwaan wuru'u Kaimana'o Doronaa taaniaz uka'iita-kinaa nii usha'apatan kaudin-kizai. Kaina'a'o nii pidannao kunuita'o nii, ba'orainao tominapa-kidan unao, ba'orainao kowaadapan kuwai Tominkaru aitapa-kidaniaz ĩ'ati, ba'orainao paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki

† **14:21** Isaiah 28:11

ba'orainao, marii ĩkowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. Marii ipai aimaakan sha'apata-kariwaiz, ma'ozakada'o nii ipai mishidapainao. 27 Aizii pidannao parada'azo'o pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, soo dya'utam oo idikinauda'u pidannao paradan taapada-kao, aonaa powa'a zii mani wuru aia'a. Ĩparadan dono, marii ĩparadan bauda'apa kida. Aizii ba'oran pidan, marii ukowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. 28 Mazan aonaan an pidan nii aitapa'o pakowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz, pidan-nao paradainaouz pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, aonaa kizi ĩparadan. Marii ĩparadan pa'ida'a na'iki Tominkaru ati.

29 Marii dya'utam oo idikinauda'u pidannao kowaadapan Tominkaru aitapa-kidaniaz kuwai, na'iki ba'orainao, marii ĩabatapan na'iki ĩdi'itapan wuru'u kuwai, mishi'o wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'o oo aonaa. 30 Mazan na'ia'oram an pi-dan abatapa'oraz na'ii, Tominkaru aitapa-kidan an aimaakan u'ati, marii wuru'u pidan kakuwaapatina'oraz mashaadan, turuu kizi pidan abatapa'oraz kowaadan Tominkaru aitapa-kidaniaz aimaakan u'ati. 31 Marii bauda'apa pidan paradan kiwiin, udauna'an ba'oran paradan udawu'ati. Na'apa ipai abatapainaouz tominpan nii na'iki ma'ozakada-kao nii. 32 Pidannao kowaadapa'o Tominkaru di'iki'o kuwai, turua'o ĩzaudapan ba'oran ipaian paparadan, udauna'an uruu, turuu uparadan naa kapam. 33 Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa uaipan washa'apatan aimaakan na'apam karikaonan wabaokopatinan dono choochi ii, mazan uaipan ipai aimaakan sha'apata-kao kaiman pa'an.

Ukau'an, marii kizi zunnao mashaa ĩdyaun ubaokopatinan dono uchoochin ii. 34 Na'apa ipai Tominkaru pidanannao sha'apainpan kawan ĩbaokopatinan dono pa-choochin di'ii kida, aonaa zunnao taapada-kao ĩparadan. Jewnao kakinaorinaa kian kawana'ati, aonaa kizi ĩkazowautapan baokopatin-karu. 35 Ĩaitapa'azon an aimaakan dau'an, marii ĩpishaan paudaiarunao padapu ii. Usha'apanum kau'an kakiba'azonna'o wuru'u zun paradan baokopatin-karu dono.

36 Unao Corinth sannao itiiman Tominkaru Paradan wa'atin soo unao di'iki'o na'iki unao ati'o karikaonan? 37 Na'iki na'ia'oram pidan dakotina'o kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o kuwai, oo Kaimana'o Doronaa taanii u'ati uka'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai, marii uaitapan wuru'u õsaadanii kidaz unao ati, Naobanai Jesus kakinaori wuru'u. 38 Mazan aonaan an utaan panyukunuu ati wuru'u kakinaoriiz, marina'a uruu.

39 Ukau'an õmin-mishidannao, utaa unyukunuu tuukii ukowaadapan dau'ati Tominkaru di'iki'o kuwai. Mazan aonaa umashaata'ana'a umin-mishidannao paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan. 40 Marii ipai aimaakan sha'apata-kao kaimana'o ida'an na'iki sakitapa'o ida'an.

15

Kaimana'o kuwai Christ kadishitan daua'o

1 Aizii õmin-mishidannao, õnyukunuu-kida'azon u'ati tawuru'u Kaimana'o Kuwai õkowaadauzoniaz u'ati. Uruu sha'atii umishidaniaz na'iki pakawanu'oraz umishidapan umanawunu'o ida'an. 2 Uruu Kaimana'o Kuwai kazannaata'o unao, upakawanun an umishidapan õkowaadan kawan u'ati. Soo mani umamishidakan an, mazanu'o karikaonan wuru'u umishidapanuz.

3 Õdobata-kidan kuwai unao ati, uruu dobata-kida-kariwaiz õ'ati. Wuru'u kuwai umanawunu'o manawun: Christ mawakan dau'ana'oraz wa'oian dikin ii, na'apa us-aadinpan kawana'ati saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a: 4 udida-kao, na'iki idik-inauda'utan kamoo ida'a ukadishita-kida-kao kakupa-karu ida'ati, na'apa usaadinpan kawan saada-kariwai Tominkaru paradan ida'a. 5 Christ aidinan Peter ati, udauna'an 12 patominapa-kidaniinao ati. 6 Udauna'an, uaidinan uwazoota 500 baokopatinpa'o

mishidainao ati. Iriba ĩnao kakupa zii kai, baokoinao mawaka'a naa. 7 Na'iki udauna'an
uaidinan James ati kapam, na'iki udauna'an ipai apostlenao ati.
8 Udauna'an, dawu'itin zii uaidinan õ'ati kapam, õgaru na'apa'o koraidaonaa kawan
shakata'oraz pakamoon ua'ii.* 9 Õgaru, awutapa'o õmanawunun ipai ba'oran apostlenao
ai. Mishi, õgaru, aonaa kanom dikin ii turuu õdakota-kao apostle nii, usha'apanum
kau'an õgaru pataka'uta'oraz da'i Tominkaru pidanannao. 10 Mazan õapostle-tinan, soo
Tominkaru kamunanun idi'o õ'ati, na'iki ukamunanunuz õ'ati, aonaa madiwautapa-
ka'o mani. Usha'apanum kau'an powa'a zii udadaran õkaudinan ba'orainao apostlenao
ai. Mishi aonaa õgaru mani wuru'u sha'apata'oraz aimaakan, mazan Tominkaru
pa'an wuru'u kaudina'oraz õgaru ida'an pakamunanun ida'an. 11 Ukau'an, aonaa
usha'apan õ'ati, õgaru kakuwaapan oo ba'oran apostlenao kakuwaapan, ipai waunao,
wakakuwaapan uruu bauda'apa'oraz kuwai dau'u, na'iki uru'u naa wuru'u unao
mishidapaniaz.

Kadishita-kida-kao nii mawakainao

12 Aizii waunao wakakuwaapan pu'u Christ kadishita-kida-kao dau'u mawaka-karu
di'iki, na'apa dii mooko pabi'i unao kian mawakainao, aona'o nii ĩkadishita-kida-kao?
13 Umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki,
ukau'an Christ, aonaa ukadishita-kida-kao. 14 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-
kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an madiwautapa-ka'o wuru'u wakakuwaapati-
nanuz, na'iki unao mishidapanuz madiwautapa-ka'o kapam. 15 Na'iki waunao apostle-
nao, wamariidinan naa karikaonan Tominkaru dau'u, usha'apanum kau'an wakian idi
Tominkaru kadishita-kida Christ mawaka-karu di'iki. Aizii umishiin an mani aona'o
nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an aona'o Tominkaru
kadishita-kidan Christ. 16 Ukau'an umishiin an mani aona'o nii mawakainao kadishita-
kida-kao, Christ aona'o ukadishita-kida-kao kapam. 17 Na'iki aonaan an mani Christ
kadishita-kida-kao, ukau'an unao mishidapanuz Christ madiwautapa-ka'o karikao-
nan, na'iki aonaa zii unao oian kida so'ota-kao. 18 Na'iki aonaan an mani Christ
kadishita-kida-kao, ukau'an pidannao mishidainaouz Christ mawakainaouznaa, aonaa
ĩkazannaata-kao. 19 Aizii umishiin an mani aona'o nii wakadishita-kida-kao, ukau'an
wuru'u wabaiatinanuz Christ dikin ii, madiwautapa-ka'o karikaonan. Na'iki waunao,
turuu mani wakasha'ora-kida-kao ipai pidannao ai, wamishidan idi mariidin-karu'u
naa karikaonan.
20 Mazan Christ, mishi'o ukadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki. Uruu kiwi-
ini'o ukadishitan pidannao mawakainao bii iki. Ukau'an, uruu ida'ana'o waaita-
pan mishi'o nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki. 21 Pidannao
mawakan bauda'apa'o pidan sha'apatan idi'o oia'o aimaakan, na'apa kapam pidannao
mawakainao kadishitan nii ba'oran pidan sha'apatan idi kaimana'o aimaakan. 22 Ipai
pidan mawakauzon, usha'apanum kau'an Adam kaduz ĩnao. Na'apa'o nii kapam ipai
mishidainaouz Christ kadishita-kida-kao. 23 Mazan Christ, uruu kiwiini'o ukadishitan.
Aizii uwa'atin dono koshan, pidannao mishidainaouz uruu, ĩkadishitan nii pamawaka-
kizi iki.
24 Uruu dauna'an amazada katokon-tinan nii, Christ katokontan nii ipai oia'o
doronainao naobanai-tinpainaouz. Na'iki utaan nii padaru Tominkaru ati, wuru'u
pakazowautapanuz. 25 Usha'apanum kau'an Christ kazowautapan nii atii Tominkaru
waranuita-kidan ipai utarubanao. 26 Mawaka-karu, uruu ukaduzun naa tarubai Christ
mainaabatan ni'o. 27 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kotua'o usaadauzo-kao
kian, “Tominkaru kazowautapa-kida ipai aimaakan u'ati.”† Mazan aitapa-kao wuru'u
parada-karuz “ipai aimaakan” kia'oraz, aonaa Tominkaru tuma'o ati'o mani wuru'u
na'apa-karuz, mazan uruu pa'an kazowautapa-kida'oraz ipai aimaakan Christ ati.

* **15:8** koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii oo “koraidaonaa kawan mashakata-ka'oraz kaiman.”
† **15:27** Psalm 8:6

28 Aizii ipai'i naa aimaakan kida muuda-kao dono Christ kazowautapan nii, udauna'an
uruu, Tominkaru Daniz, ukazowautapa-kidinan ni'i naa Tominkaru ati. Uruu taa'oraz
ipai aimaakan kida Christ kazowautapan nii. Ukau'an Tominkaru, uru'o ni'i naa
kazowautapa ipai aimaakan.
29 Aizii umishiin an mani pidannao mawakainao, aona'o nii ĩkadishita-kida-kao kakupa-
karu di'iti, kandii nii mooko pidannao chikaawunuinan mawakainao pidannao dikin
ii? Kanom wuru'u ĩtiwaaniaz pasha'apatan na'apa'o ida'an? 30 Aizii waunao mani?
Aonaan an mani umishiin wakadishita-kida-kao nii wamawakan dauna'an, kandii
ni'o mooko wuru'u wabaiatan aimaakan kichana'iki-kia'o kida ipai kamoo? 31 Õmin-
mishidannao, ipai kamoo õbaiatan aimaakan kichana'iki-kia'o manawun! Mishi'o
kaiwuru'u õna'apanuz, na'apa wuru mishiin kawan õ'atadinapanuz unao dau'an,
wabauda'apatinpan idi Christ Jesus waNaobanaa ida'ati. 32 Da'a'a, Ephesus ida'a,
kaina'a pidannao õtarubanao. Tuukii ĩkashadaakapan õtuma na'iki ĩdakota pazowian õgaru.
Na'apa ĩkichana'iki-kian õ'ati baudokoru kawan. Ukau'an kandii ni'o mooko õbaiatan
na'apa kida'o aimaakan umishiin an aona'o nii pidannao mawakainao kadishita-
kida-kao? Umishiin an mawakainao aona'o nii ĩkadishita-kida-kao, ukau'an kii-karu
kawana'ati: "Wakonaukiitina'a naa ipai kamoo. Waaroopa'a naa na'iki watuzapa'a
naa, usha'apanum kau'an waikana'an wamawakan ni'i naa na'iki aona'o nii powa'a
wakadishita-kida-kao."‡
33 Aonaa umariida-kidina'ana'a pidannao ati kiainaouz aona'o nii mawakainao
kadishita-kida-kao. Usha'apanum kau'an pukamina'utinpan dono pidannao idi,
aona'oraz ĩkaduz kida kaimanan, ĩpataka'uan nii kaimana'oraz pukaduz. 34 Usakitapada
udi'itinpan, na'iki aona'a naa u'oipa'ana'a. Õkian na'apa õba'azoo-kida'azon unao,
usha'apanum kau'an pabi'i unao, aonaa manawun uaitapan Tominkaru.

Nanai kadishita-kida-karu ni'oraz diina'iti'i

35 Pidan pishaan nii, "Na'apam nii wuru'u pidannao mawakainao kadishita-kida-
kao? Sha'apa'oram kaduzu'o nii ĩnanaa kida?" 36 Pugaru madiwautapa-ka'o pidan.
Kandii nii pupishaan kaikapa'o aimaakan? Aushaa, putukapa mooko, pupaowan
dono uudai, aonaa usoda'akan sariapa, soo udida-kao an kiwiin. 37 Na'iki aimaakan
pupaowaniaz soo uudai karikaonan, panaadon poroom aka oo ba'oran kaduz paoribai
uuda. Aonaa pupaowan paoribai udaru'ora'a naa. 38 Mazan Tominkaru taan ukadunaa
nii paaipan kawana'ati, na'iki ipai sha'apa'oram uudai ati utaa ĩkadunaa nii, ĩkaduz kida
kawana'ati.
39 Na'iki aimaakan kida kakupainaouz, pana'a'o ĩnanaa kida. Pidannao pana'a ĩnanaa,
uzainao pana'a ĩnanaa, kotu'uz pana'a ĩnanaa, na'iki kopau pana'a ĩnanaa.
40 Na'iki aokazi ii aka, kaina'a aimaakan kida, na'iki imi'i baara an, kaina'a kapam
aimaakan kida; wuru'u aokazi ii aka'oraz aimaakan kida, pana'a'o ĩkonaunaman wuru'u
imi'i baara ana'oraz aimaakan kida konaunaman ai. 41 Kamoo pana'a ukonaunaman,
kauzu pana'a ukonaunaman, na'iki wizinao pana'a ĩkonaunaman; na'iki wizinao, upu'u
zii pana'a kida ĩkonaunaman ba'oran wizinao ai kapam.
42 Ukau'an, na'apa'o nii wuru'u pidannao mawakainao kadishita-kida-kao dono
kakupa-karu di'iti. Pidan mawaka'o dida-kao dono, wuru'u unanaa toma-kariwaiz
mawakauzo karikaonan, mazan ukadishita-kida-kao dono'o naa, aona'o ni'i naa
powa'a umawakauzon. 43 Pidan mawakan dono, unanaa dida-kariwaiz, aonaa ukonau-
naman, na'iki kapati'o wuru'u unanaaz. Mazan ukadishita-kida-kao dono'o naa,
konaunama'o nii na'iki ma'ozaka'o nii unanaa.
44 Wuru'u pidan nanaa dida-kariwaiz, uruu nanai imi'i baara ana'o kaduz,
mawakauzo karikaonan. Mazan ukadishita-kida-kao dono'o naa, karikaonanu'o
ni'i naa ukakupan, kakupa-karu Kaimana'o Doronaa taaniaz. Mishi kaina'a nanai

‡ **15:32** Isaiah 22:13

mawakauzo karikaonan, na'iki kaina'a nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.
45 Na'apa saadauzo-kariwai Tominkaru paradan kian, “Kiwiitapa'oraz Adam, utoma-
kao kakupa'o pidan nii”; mazan dawu'itiini'oraz Adam, uruu Christ. Na'iki Christ,
uruu Doronai taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu pa'an. 46 Ukau'an wuru'u nanaiz
Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati, aonaa uruu mani wuru'u kiwiini'oraz.
Mazan wuru pa'ana'a nanai imi'i baara ana'oraz kaduz, uruu kiwiini'oraz pa'an.
Dawu'itin zii pa'an wuru'u nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.
47 Kiwiitapa'oraz Adam, imi'i idi'o utoma-kao, mazan dawu'itiini'oraz Adam, uruu
aokazi iki'o uwa'atin pa'an. 48 Ipai pidannao imi'i baara ainaouz, na'apa'o ĩnanaa wuru'u
pidan kawan, toma-kariwaiz imi'i idi. Mazan pidannao makoinao ni'oraz aokazi iti,
na'apa'o nii ĩnanaa wuru'u pidan kawan aokazi iki'oraz uwa'atin. 49 Wananaa toma-
kao kawan wuru'u pidan nanaa kaduz kawan imi'i idi, diina'iti'i na'apa'o nii wananaa
wuru'u pidan nanaa kaduz kaawan aokazi iki'oraz.
50 Õmin-mishidannao, kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: Wuru'u wananaa, imi'i baara
ana'oraz kaduz karikaonan, aonaa turuu umashaapan Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi ii; na'iki wananaa mawakauzoz, aonaa turuu ukakupan karikaonanu'o nii.
51-52 Aushaa uabata, õkowaadan aimaakan aona'oraz uaitapauzo-kao: aonaa ipai'o
nii mani wamawakan, mazan dawu'itiini'o kuwudii§ poota-kao dono, ipai'o nii
wapana'adina'akan kadiman aka, pidan samuruuankan kawan paawun. Aizii
wuru dono'o kuwudii poota-kaoaz, pidannao mishidainao Christ mawakainaouznaa,
ĩkadishitan nii, aona'o ni'i naa ĩmawakauzon powa'a. Na'iki ipai waunao kakupainao,
wapana'adina'akan nii kapam. 53 Wuru'u wananaa mawakauzoz pana'ada-kao nii
nanai kida di'iti, aona'o ni'oraz umawakauzon. 54 Ukau'an wananaa mawakauzoz
pana'ada-kao dono'o naa nanai kida di'iti karikaonanu'o ni'oraz ukakupan pa'an, uruu
Tominkaru paradan kotua'oraz usaadauzo-kao mishiinan ni'i naa:
“Mawaka-karu mainaabata-kaoa'a naaz kaiman-daun!”*
55 “Mawaka-karu, na'ii dii puka'iitanuz puzowian pidan?
Mawaka-karu, na'ii dii puma'ozakan pukaziwaa-kinaa nii pidan?”†
56 Mawaka-karu ikodan pama'ozakan pakaziwaa-kinaa nii pidannao, ĩ'oian ida'ana'o,
na'iki oia'o ikodan pama'ozakan wadikintapan ida'an kakinaorii, Moses ati'oraz utaa-
kao. 57 Mazan “kaiman manawun,” wakian Tominkaru ati, uruu taa'oraz wa'ati turuu-
kinaa nii wadikintan oia'o na'iki mawaka-karu, waNaobanaa Jesus Christ sha'apatanii
ida'an.
58 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, ma'ozaka ukadishitapa umishidapan
ida'a, na'iki aonaa utaapada'ana'a aimaakan zikadan unao umishidapanii ai. Karikao-
nan usha'apaapa ukaudin-kizi Naobanai Jesus ati, usha'apanum kau'an uaitapa wuru'u
ukaudinanuz Naobanai ati, aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u.

16

Puraata zaamata-kao mishidainao ati

1 Aizii õparadan nii tawuru'u puraata zaamata'azoo-kaoaz dau'an, Jerusalem ia'oraz
Tominkaru pidanannao ati, pataka'utinainaouz, ĩkaminka'uta-kinao nii. Usha'apata
pa'i õdyuudan kawan Galatia ia'o mishidapainao sha'apatan. 2 Ipai Sunday kawana'ati,
ipai unao, ubuuta pa'i puraata sodi wuru'u di'iki'i puraata uikodaniaz, na'iki utaapa'a
naazu. Aonaa uzaudapa'ana'a atii õkaawan zii, uruu zii utiwaan uzaamatan puraata ipai
baukapa aka. 3 Aizii õkaawan dono, õsaadan nii kaarita wuru'u pidannao dau'an, unao

§ **15:51-52** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **15:54** Isaiah 25:8
† **15:55** Hosea 13:14

zaamataniinaouz na'aka'o nii puraata Jerusalem iti, unao di'iki'oraz, na'iki õdyuudan nii ĩdyaun. 4 Aizii õdi'itinpan an kaimana'o nii zii õmakon an kapam, ukau'an õmako'okan ni'i naa baokopa ĩtuma.

Paul morowauta'azon

5 Õwa'atin nii õmorowautaanan unao ida'an, õmakon dauna'an Macedonia ii aka. 6 Panaadon õna'a'akan nii unao tuma na'apauda'um sondii karikaonan, oo panaadon õna'ian nii unao tuma atii amazada wadidin ipain di'iti. Udauna'an turuu ukaminka'utan õgaru, õdobatapa'azon dono'o naa wuru'u amazada di'iti na'iti'oram nii õmakan na'iki'o dauna'an. 7 Aonaa õmorowauta'azon u'ida'ati õdobatapan tuma karikaonan. Tomunu'iki'o õaipan õna'a'akan unao tuma, Naobanai Tominkaru taapadan an una'apan.

8 Õna'an nii da'a'a Ephesus ida'a atii Pentecost* taapauzo-kao kamoon di'iti. 9 Usha'apanum kau'an, kaina'a iriba pidannao da'a'a abata'azo'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimana'o nii manawun õna'an an zii õkakuwaapan ĩ'ati, ukaina'an pu'u padamata iriba pidannao aona'o manawun ĩnyukunuu-atin õgaru õkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, na'iki tuukii ĩto'oran õ'ati.

10 Aizii Timothy kaawan an unao ida'ati, kaiman pa'i udapaapa uruu. Uruu kaudina'o Naobanai Jesus ati na'apa õgaru kawan. 11 Aonaa kizi na'ia'oram pidan kashadan uruu, mazan ukaminka'uta pa'an uruu, udobata kizi kaiman, ukaawa kizi õ'ida'ati. Õzaudapan ukaawan wuru'u, ba'orainao mishidainao tuma.

12 Aizii, wamin-mishidan Apollos dau'an. Tuukii õpishaan umakon unao di'iti, wuru'u ba'oran mishidainao tuma. Mazan aonaa unyukunuu na'apazan pamorowautapan dau'u kai unao di'iti. Mazan na'apainim dono uikodan amazada pamorowauta-kinaa nii, uruu na'apaini'o nii umakon umorowautan.

Paul katokontan paparadan

13 Karikaonan uzaudinapa, na'iki ma'ozaka ukadishitapa umishidapan ida'a; ma'ozaka utaapin unyukunuu ii, na'iki aonaa utaria'a naa. 14 Usha'apata ipai aimaakan unyukunuu kamarainpanun ida'an.

15 Uaitapanii sha'atii Stephanas na'iki uiribannao dau'an mashaapainaouz udapu'u. Ĩnao kiwiniinao ĩmishidan wakuwaa Jesus daua'o wiizai baara Achaia ii, na'iki tuukii ĩtaainan pakaminka'utan ida'an Tominkaru pidanannao. Õmin-mishidannao, õpishaan unao, 16 uizo'ati kizi pidannao na'apainao ĩkazowautapan, na'iki pidan na'apa'o ukaudinan na'iki ukazowautapan ĩnao kawan.

17 Tuukii õkonaukian Stephanas, Fortunatus, na'iki Achaicus kaawan dau'an õ'ida'ati; unao aonaan pu'u padamata õ'ai, mazan kaina'a ĩnao õtuma. 18 Na'iki ĩkonaukiida õnyukunuu, na'apa ĩkonaukiidan kawan unao nyukunuu. Utukapa-kida pa'i na'apam unaubaapan, na'iki unyukunuu-atin pidannao ĩnao kaduz.

19 Mishidapainao mashaapainaouz da'a'a Asia Baara an, ĩdyuudan paparadan kida unao ati; Aquila na'iki udaiaro Priscilla dyuudan kapam paparadan unao ati, na'iki mishidainao choochiipauzonaouz ĩdapu ii, ĩdyuudan kapam paparadan ĩbauda'apatinpan idi unao tuma Naobanai Jesus ida'an. 20 Ipai mishidainao mashaapainaouz da'a'a dyuudan paparadan unao ati. Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.†

21 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an, õnaubaa-kinaa nii unao.‡

---

* **16:8** Pentecost: umanawunu'o kamoo Jewnao ati. † **16:20** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati. ‡ **16:21** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 21 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Corinth sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

22 Na'ia'oram pidan aonaa umarainpan Naobanai Jesus, marii upataka'uta-kao. Kai'i
naa puwa'ati, waNaobanaa!
23 Marii Naobanai Jesus kamunanun unao ati.
24 Õmarainapa ipai unao wabauda'apatinpan idi Christ Jesus ida'an. Amen

Itamautan Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati, Corinth iainaouz.

Usaadan kaarita ĩ'ati usha'apanum kau'an kaina'a ba'oran pidannao kowaadapainao kaikin Tominkaru paradan, mazan dakotinpainao karikaonan Christ apostlen nii. Ĩnao kakinaotan mishidainao apostle Paul ai. Ĩkian udau'an, "Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati." (Putukapa 2 Corinthians 10:1)

Uruu idi apostle Paul saadan pakaaritan, ukakinaowan mishidainao ma'ozaka'o ida'an. Unyukunuu-kida ĩ'ati pamakonkauzon dau'an ĩ'idi'ii. Ĩaitapa na'iki ĩtukapanii ukaduz umakonkauzon dono ĩwiizi ii. Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan na'ii. Aonaa umizidin-kidan ĩdyaun, aonaa udakotan pakaudinan winipinaa ĩ'ati, ukaudin dadara paikoda-kinaa nii aimaakan sodi kida pamashaapa-kinaa nii. Ukian aonaa puraata mani wuru'u uaipaniaz ĩ'ai, mazan uaipan pa'an pakaminka'utan ĩdyaun, ĩaitapa kizi na'apam Tominkaru aipan mishidainao mashaapan, na'iki ĩtaapaakan pamin-mishidannao tuma.

Unyukunuu-kida ĩ'ati puraata taa-kao dau'an mishidainao ati Jerusalem iainaouz. Mishi kizi ĩsaabaan naa puraata wuru'u ĩkowaadauzoniaz pataa'azon mawanyukunui-tainao ati.

Ukakinao kapam mishidainao, ĩtanawatin kizi pasha'apaapan ai oii kida'o. Ĩmatanawatinkan an mishi'o nii ukakinaowan ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an na'apa pakian kawan pakaaritan ida'a.

Utokon ii Paul kowaadinan naa mishidainao ati, na'iki ukakinaowan ĩdyaun kaimana'o ida'an. Uaipan mishi ĩmashaapan kaiman na'iki konaukii Tominkaru tuma na'iki pamin-mishidannaoun tuma. (Putukapa 2 Corinthians 13:11)

Kaarita buutinpan kida

Paul kaaritan daua'o *1:1-11*
Paul kaudin-kizi daua'o *1:12—7:16*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *8:1—9:15*
Ma'ozaka Paul kakinaowan pidannao *10:1—13:10*
Paul katokontan pakaaritan *13:11-113*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamataniaz Christ Jesus apostlen nii, na'iki wa'inawuzu Timothy di'iki'o kapam. Wasaadan kaarita unao ati'o Tominkaru pidanannao baokopatinpainaouz Corinth ii, na'iki ba'oran upidanannao ati'o mashaa-painao kidaz Achaia Baara ii aka. 2 Marii Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Marii "kaiman," wakian Tominkaru ati

3 Marii "kaiman," wakian Tominkaru ati, uruu wanaobanaa Jesus Christ Tominkarun na'iki udaru. Kamunanba'o darui wuru'u Tominkaruz, na'iki uruu karikaonanu'o uma'ozakadapan nyukunui. 4 Uruu ma'ozakada'oraz wanyukunuu wabaiatan dono aimaakan kasha'ora kida'o. Ukau'an wama'ozakada'a naa pidannao nyukunuu kapam ĩbaiatan an kasha'ora kida'o, na'apa Tominkaru ma'ozakadan kawan wanyukunuu. 5 Kai'oraz tuukii wabaiatan to'ora-karu Christ dikin ii; mazan Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru ma'ozakadanuz wanyukunuu tuukii manawun. 6 Aizii wabaiatanuz dobata kasha'ora kida'o to'ora-karu, unao ati'o

wuru'u, usha'apanum kau'an waaipan idi uma'ozakadinan na'iki ukazannaatinan. Waunao, na'apa'o wanyukunuu ma'ozakadauzo-kao wabaiatan dono to'ora-karu. Na'apa'o kapam wuru'u wama'ozakadanuz unyukunuu ubaiatan idi kasha'ora kida'o aimaakan. Ukau'an waaitapa aona'o nii ukashadinan, mazan ma'ozaka'o nii utaapan wuru'u umishidapanuz Christ, na'apa waunao kawan. 7 Waaitapa upataka'uta-kao dono waunao kawan, mazan Tominkaru ma'ozakadan nii unyukunuu, na'apa uma'ozakadan kawan wanyukunuu.

8 Wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao, waaipan unao aitapan na'apam wabaiatan kasha'ora'o, to'ora-karu wa'ati wakakuwaatinankan dono Asia Baara ii aka. Mishi tuukii wabaiaapan dadara'o na'iki kasha'ora'o aimaakan kida, wa'itiiman shaa wa-mawakan ni'i naa. 9 Ipai waunao wakian wanyukunuu ii "aizii wamawakan naa wuru'u." Mazan aimaakan sha'apanuz wa'ati kaikapa'a, aonaa kizi wadopian wa'ida'a karikaonan, mazan wadopii kizi pa'an Tominkaru ati, kadishita-kida'oraz mawaka'o pidan. 10 Mishi Tominkaru kaminka'uta na'iki ukazannaata waunao wazowii-kao ai, uruu idi waaitapa karikaonanu'o nii ukazannaatan waunao na'apa. Na'iki wamishida na'iki waaitapa Tominkaru kazannaatan nii koshan waunao, 11 unao kaminka'utan idi waunao utoriinpan ida'an. Tominkaru dako'atin nii wuru'u iriba'oraz toriinapa-karu wadau'an, na'iki ukaminka'utan nii na'iki ukazannaatan nii waunao. Uruu dikin ii iriba'o nii pidannao naubaan na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

Paul pana'adan panyukunuu pasha'apata'azoonii ai

12 Aizii wa'atadinpa'azon: aonaa kanom washa'apatan ba'azootin-kida'o nii waunao, kaiman wamashaapan na'iki washa'apata aimaakan kaiman, ipai pidannao tuma wachi'ikapa-kizi kawana'ati. Unao tuma powa'a zii wamashaapan kaiman. Ipai washa'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati, aonaa kanom wadiz-inpan unao ai. Washa'apatinan kaikapa'a aonaa pidan aitapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan Tominkaru kaminka'utan ida'ana'o pa'an waunao. 13-14 Wasaadan dono wakaaritan unao di'iti, aonaa wakaiwaan kasha'apannaa kida'o parada-karu, mazan wasaadanuz masha'apanna'o na'iki kainaabana'o ida'an. Uruu idi aizii masakauda'u uaitapan wadau'an, mazan waaitapa powa'a'o nii zii uaitapan wadau'an na'iki wakaduz dau'an kaimanaiman. Aizii diina'iti'i, Naobanai Jesus kaawan dono, tuukia'o nii unao atadapan waunao, na'apa'o nii wa'atadapan kapam unao.

15-16 Õaitapa na'apa'o nii unao nyukunuu kapam, umishidan nii kaiwuru õparadan kidaz. Uruu idi'o õdakotanuz padamata õmorowautapa'akan unao di'ii õmakopaanan dono Macedonia iti. Aizii õkiwan dono powaa ati õaipan koshan õmorowautapa'akan unao di'ii, itamau kizi ukonaukian uabatan idi kaimana'o õkuwaa. Aizii õdobatapan dono'o naa unao di'iki, õaiapanii padamata ukaminka'utan õgaru utaan ida'an õaiapanii kida õkiwa-kinaa ni'i naa Judea Baara iti.

17 Mazan aona'a naa õmorowautapa'akan unao di'ii õkian kawana'ati. Aizii mani, na'apam ukian õpana'adan dau'an õnyukunuu, na'apa dii uabatanuz, mariidin-karu kawan? Oo pidan kawan toma'aka'oraz padi'itinpan aizii sodi'ika'o karikaonan? "Oo," pakian pu'u, mazan udauna'an "Aonaa" ukia'akan naa. Aonaa na'apa'o mani õgaru. 18 Tominkaru karikaonan uparadan mishiin. Na'apa'o kau'an wuru'u wakuwaa mishiniz, "Oo" õkian dono, mishi'o wuru'u "Oo" õkianuz. 19 Tominkaru Dani Jesus Christ karikaonan da'i uparadan mishiin, aonaa upana'adan panyukunuu. "Oo" ukian dono, mishi'o wuru'u "Oo" ukianuz. Uruu Jesus daua'o wuru'u Silas, Timothy na'iki õgaru kakuwaapatinanuz.

20 Õkian kaikapa'a usha'apanum kau'an ipai tawuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon na'iki pasha'apata'azon, mishi'i naa usha'apatanuzu Christ ida'an na'apa pakiauzon kawan. Uruu idi'o wakian, "Amen." Wakian kaikapa'a aimaakan sha'apan

idi na'apa Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki Christ ida'an tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru umanawunun.
21 Tominkaru ida'ana'o wuru'u ma'ozaka waunao na'iki unao mishidapan Christ,
uruu wuru'u zaamata'oraz ipai waunao kaudina'o nii pa'ati. 22 Na'iki kaina'a utaan
Kaimana'o Doronaa wa'ida'a. Uruu ukainaabata-kinaa pa'idiwau'u naa wuru'u wau-
naouz. Na'iki wuru'u utaanuz Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii
mishi'o nii utaan wa'ati ipai wuru'u ukowaadanii kidaz pataa'azon diina'iti'i.
23 Aizii õkowaadan nii unao ati Tominkaru abatapan pu'u kanom ni'o aonaa õdobatan
unao ida'an õparadan kawana'ati. Wuru'u õmamakokanuz õkarodapan idi'o unao,
õkakinaowan ai unao kaziwa'o ida'an. 24 Mazan aonaa wadyuudan mani umishidapan
waparadan kawana'ati. Waaitapa unao tuukii umishidan Christ. Waaipan pa'an
wakaudinan baokopa unao tuma, ukonaukii-kinaa nii.

2

1 Ukau'an õdi'itinpan, aona'o nii õmakon unao di'iti kai, aonaa kasha'ora-karu
bii a'o mani wuru'u õmorowautapa'azoonuz. 2 Aizii õkasha'oradan an unyukunuu,
kanomanao kaina'a konaukiida'o nii õgaru? Soo unao õkasha'oradaniinaouz. 3 Uruu
idi'o tawuru'u ma'ozaka õparadan u'ati, õsaadanii õkaaritan ida'a, õaipan idi'o udi'itinpan
usha'apaapanii kida dau'u. Aonaa kizi ukasha'oradan õnyukunuu koshan õmakon dono
unao di'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u konaukiida'o ni'oraz õgaru. Mazan õaitapa
usha'apatinan nii õparadan kawana'ati. Uruu idi baokopa'o nii wakonaukian. 4 Tawuru
dono'o õsaadanuz kaarita unao ati, õzaadan bii a'o õsaadan, tuukii õdopian unao dau'an
na'iki kaziwa õdi'itinpan udau'u. Õsaadanuz õkaaritan aonaa õkasha'orada'azon mani
unyukunuu, mishi'oraiman õaipan pa'an uaitapan na'iki utukapan mishi'o õmarainpan
unao tuukii.

Pidan sha'apatanii oia'o marina'ata-kao

5 Aizii pidan wuru'u toma'oraz kasha'ora-karu pasha'apatanii ida'an,
ukasha'orada'aka mishi õnyukunuu, mazan unao udawunu'iti ukasha'oradan
unyukunuu, panaadon powa'a zii ukasha'oran õ'ai. Mazan aonaa õ'itiiman ukaziwan
waunao tuukia'o ida'an manawun. 6 Aizii turua'a naa upataka'utazu. Aata,
upataka'uta'aka'a naazu mishidainao aitan kawana'ati. 7 Ukau'an aizii umarina'ata'a
naa wuru'u usha'apataniaz, kaimana'a naa uparada u'ati. Panaadon unyukunuu
kasha'oran ni'i naa tuukii manawun na'iki u'itiiman aona'o ni'i naa powa'a kaiman-
karu pa'ati. 8 Uruu idi tuukii õaipan utukapa-kidan ipai umin-mishidannao kanaapu'u
mishi umarainpan uruu. 9 Tawuru'u õsaadanuz õkaaritan unao di'iti, õtukapa'azon
umishidan na'iki uizo'atin ipai wuru'u õdyuudanii kidaz usha'apatan. 10 Aizii
umarina'atan an wuru'u kasha'ora'oraz aimaakan pidan sha'apataniaz, õgaru na'apa,
õmarina'atan nii kapamaz, aonaa udaru'o aimaakan mani wuru'u usha'apataniaz.
Christ aitapa na'iki utukapa mishi õmarina'ata'a naa wuru'u kasha'ora'oraz pidan
sha'apatan. Na'iki unao ati'o õsha'apatanuz aimaakan na'apa. 11 Aonaa kizi Satan
waota-kidan waunao, usha'apanum kau'an waaitapani'i naa tuukii Satan tiwautan
pawaota-kidan waunao.

Paul dopian dau'ana'o

12 Aizii õmakonkan dono Troas ii, õkowaadapa'akan dono'oraz Kaimana'o Kuwai
Christ dau'u, Naobanai Tominkaru da'ata padamata kaudin-kizai õ'ati, ukashaapa
õkowaadapan Kaimana'o Kuwai. 13 Mazan aonaa õnyukunuu kaimanan, tuukii õdopian
usha'apanum kau'an aonaa zii Titus kaawan unao di'iki. Uruu idi õkowaadinan na'iainao
ati, udauna'an õdobatan naa Macedonia iti.

Ma'ozaka-karu Christ ida'an

14 Mazan “kaiman,” õkian Tominkaru ati, usha'apanum kau'an uzaamatanii waunao
Christ ida'ati papoitorunao nii. Uruu idi'o Tominkaru kaiwaan waunao na'akapa'o
nii na'iki kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai, pidannao aitapa-kinaa nii Christ.
Kaduunu'o kawanu'o nii pidannao ati wuru'u kaimana'oraz kuwai. 15 Ukau'an
wuru'u wakaudinanuz, wakowaadapanuz kaimana'o kuwai, kaduunu'o Tominkaru
ati wuru'u. Uruu kuwai kida po'okinan ipai pidannao kawana'ati, wuru'u kazan-
naatinainaouz pa'oian ai na'iki makazannaatin-kainaouz pa'oian ai. 16 Mazan pidan-
nao makazannaatin-kainaouz, ĩdamaan wuru'u wakuwaa kidaz aimaakan mawaka'o
dyupushan kawan, usha'apanum kau'an mawaka-kizai iti'ora'a naa ĩmakopan. Mazan
wunaou'u kazannaatinainaouz pa'oian ai, kaduunu'o kawan ĩdamaan wuru'u wakuwaa
kidaz, usha'apanum kau'an karikaonanu'o nii ĩmashaapan Tominkaru tuma. Na'ia'oram
pidan turua'o usha'apatan na'apa kida'o kaudin-kizai? 17 Waunao aonaa ba'oran pidan-
nao kawan mani wakaiwaapan Tominkaru paradan wazaamaapa-kinaa nii puraata
pidannao ai. Mazan Tominkaru zaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparadan. Uruu
idi uawun za'a ipai wakowaadan uparadan kaiman na'iki sakitapa, Christ poitorun idi
waunao.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

1 Na'apa dii unao kian kaiwuru kida dau'ana'a, udakota sha'a wa'atadinpan karikao-
nan? Oo uaiapa zii sha'a kaarita saada-kao wadau'an, wana'akan nii unao di'iti
ba'oran pidannao kawan, oo kaarita saada-kao unao di'iki wana'akan nii wamako kizi
kawana'ati? 2 Mazan unao pa'an wakaaritan wana'akapaniaz watuma, saadinpa'o
wanyukunuu ii. Pidannao tukapan idi kaimana'a naa unao kaduz, uruu ida'an ĩaitapa
mishi'o wuru'u wakaudinanuz Tominkaru ati. 3 Christ kaaritan kawanu'o pa'an wuru'u
unaouz, umashaapan idi pana'a'a naa, pidannao tukapa na'iki ĩaitapa watominapa-
kidan idi'o unao wuru'u upana'adinanuz. Aonaa saaribai na'iki ka'ui ida'ana'o mani
usaada-kao wuru'u Christ kaaritanuz, mazan Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan
saadanii pa'an padoronaa ida'an. Aonaa kuba baara'a'o mani usaada-kao, mazan
usaada-kao pidannao nyukunuu ia'o pa'an.

4 Aizii kaiwuru'u õkianuz unao ati kaikapa'a õaitapan idi turuu Tominkaru sha'apatan
aimaakan na'apa Christ ida'an. 5 Mishi waaitapa aonaa waturuan washa'apatan
wa'ida'a wuru'u kaudin-kizaiz, kaimana'o kuwai kowaadapa-kaoaz. Mazan
Tominkaru taan ida'ana'o pa'an pama'ozakan wa'ati wuru'u wakowaadapanuz
kaimana'o kuwai. 6 Tominkaru wuru'u zaamata'oraz waunao, kowaadapa'o nii
paparadan, uruu wuru'u taa'oraz waka'iita-kinaa nii wakowaadan pidannao ati
wuru'u pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apataniaz naa ĩ'ati.* Wuru'u pa'ina'oraz
aimaakan Tominkaru sha'apatan, aonaa kotua'o Moses saadauzonii kakinaorii
kawanu'o mani, mazan padoronaa ida'ana'o pa'an. Usha'apanum kau'an wuru'u
kotua'oraz kakinaorii na'aka'o pidan mawaka-karu di'iti; mazan wuru'u Tominkaru
sha'apataniaz padoronaa ida'an, pidan ikoda-kinaa pa'an karikaonanu'o kakupa-karu.

7 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii, saada-kariwaiz kuba kataida'u'o ida'a, ukaawa-
kidan pu'u mawaka-karu, mazan umanawun uwizi'ida'akan Moses awun baara utaa-
kao dono u'ati. Aonaa Israelitenao ka'iitan paawunuupa'akan uawun baara iti,
uwizi'in idi manawun. Padamata umainaabatinpaanan pu'a'ora'a naa ĩtukapanuzu.
8 Aitaniimana'o wuru'u Tominkaru Doronaa kaudin-kiziz, powa'a'o zii umanawu-
nun u'ai. 9 Upu'u zii kotua'o kakinaorii wuru'u pataka'uta-kida'oraz pidan pa'oian

* **3:6** pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apataniaz naa ĩ'ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

dikin ii, umanawun uwizi'in, aitaniimana'o umanawunun wuru'u kaimanaaka-kida'oraz pidannao Tominkaru tuma. 10 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii umanawunu'o na'iki wizi'i'oraz utukapauzo-kao kiwiin, aizii aona'a naa powa'a umanawunun, usha'apanum kau'an wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, powa'a'o zii umanawunun u'ai. 11 Wizi'i na'iki umanawun mishi wuru'u kotua'oraz kakinaorii, mazan udauna'an uwizi'in mainaabatinan naa. Aitani-imana'o umanawunun wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati, karikaonanu'oraz nii pa'an una'an.

12 Wamishidan idi tuukii wuru'u pa'ina'o aimaakan, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon, ma'ozaka ukau'an wakakuwaapan udau'u. 13 Aonaa Moses kawanu'o mani waunao, uruu ushibatanii paawun baara umaaiapakan idi Israelitenao tukapan wizi'i'o mainaabatinan paawun baara iki. 14 Mazan tuukii ĩnyukunuu dadaran, atii kai ĩnyukunuu shibatapa-kariwai kawanu'o, na'apa kotua'o kakinaorii aitauzo-kao dono'o kawan. Uzikada-kao nii soo pidan zaamatinan ida'an Christ ida'ati. 15 Mishi'o wuru'u, atii kai na'apainim kotua'o Moses kakinaori aita-kao dono, pakawanu'o kawan zii ĩnyukunuu taratapa-kao ĩaitapan aiazu. 16 Mazan pidan zaamatinan an Naobanai Jesus ida'ati, uruu dono'o nii zii shibatapa'oraz unyukunuu zikada-kao.

17 Aizii wuru'u Kaimana'o Doronaaz, Naobanai Doronaa wuru'u. Na'iki pidan kaina'a'oraz Naobanai Doronaa u'ida'a, aona'a naa powa'a kotua'o kakinaorii ka-zowautapan uruu. 18 Aizii waunao zikada-kariwai'i naa wa'ai wuru'u shibatapauzoz waawun baara. Kaiman kizi'i naa watukapa-kidan Naobanai Jesus umanawunun, Kaimana'o Doronaa kaudinan ida'an wa'ida'a. Aona'o nii usookadan pakaudinan usaabaapan waunao na'apa Naobanai Jesus kawan, pidannao tukapa kizi powa'a'o zii Jesus umanawunun.

4

Umanawunu'o kaudin-kizai taa-kao wa'ati, wakakataimanan pu'u

1 Tominkaru kamunan-kidan idi'o waunao wuru'u, uzaamatanuz waunao kaudina'o nii pa'ati, kowaadapa'o nii umanawunu'o kuwai. Uruu idi aonaa wakashadinan na'iki aonaa wadakotan wamuudan wuru'u kaudin-kizaiz. 2 Mishi'oraiman õgaru na'iki õmin-kaudinannao na'apa kida wadi'itinpan, aonaa waaipan wadizapan aimaakan u'ai oo washa'apatan mani aimaakan kakiba'azonnaa kida'o, na'iki aonaa waaipan wa-mariidapan pidannao wakuwaa ida'an. Tominkaru awun za'a mishi wakowaadapan uparadan sakitapa pidannao ati. Ipai pidannao abatainao kida wakuwaa, ĩaitapa na'iki ĩtukapa mishi'o wuru'u wakowaadapaniaz kuwai. 3 Mazan aizii Kaimana'o Kuwai wuru'u wakowaadapaniaz, umainaabanan an, mazan umainaabanan soo wunao ati'i mamishida-kainaouz, maabata'azoo-kainaouz Kaimana'o Kuwai, uruu idi ĩpataka'uta-kao nii. 4 Satan, tominkaru-tinpa'oraz imi'i baara'a, uruu wuru'u awautapa'oraz Kaimana'o Kuwai mamishida-kainao aitapan aiazu. Uruu idi aonaa ĩtukapan, na'iki aonaa ĩaitapan umanawunu'o ukanadapan ĩ'ida'ati, wuru'u Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apa kida'o Christ umanawunun Tominkaru tuma. 5 Aonaa wadaua'o mani karikaonan wuru'u wakakuwaatinanuz, mazan Jesus Christ daua'o pa'an, uruu Tominkaru taaniaz ipai pidannao naobanaa nii. Ukau'an waunao poitoruinaou'u naa karikaonan wakaudinan idi Christ ati. 6 Aizii Tominkaru, dyuudau-zoz kanada'o tominan maruta'o-karu iki, uruu wuru'u kanadapa'oraz wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii Tominkaru umanawunun kandapa'oraz Christ ida'a.

7 Ukau'an kaina'a wa'ida'a wuru'u umanawunu'oraz aitapa-kinai Tominkaru di'iki'oraz, wananaa kakataimanan pu'u, na'apa ka'uz kin kawan toma-kariwai kidaz kubai idi. Uruu ida'an pidannao aitapan nii aonaa wama'ozakan ida'ana'o mani washa'apatinan oo wakowaadapan wuru'u umanawunu'oraz kuwai, mazan

Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz wanyukunuu iti umanawunu'o ma'ozaka-kinai.
8 Mishi tuukii wapataka'uta-kao ipai wamako kizi kawana'ati kida, mazan upu'u
aonaa na'apa kida'o mashaatan waunao. Panaadon aonaa waaitapan na'apam naa
washa'apatinan, mazan upu'u aonaa wadakotan Tominkaru manyukunuutan waunao.
9 Wa'antamikita-kao pu'u dikauda kida'o ida'an, mazan upu'u aonaa wawa'akauzo-kao
waba'oran. Washa'apata-kao pu'u kaziwa'o ida'an, mazan upu'u aonaa wazowii-kao.
10 Ipai wakakuwaapatin-kizi kawana'ati waaitapa da'i washa'apata'azoo-kao dikauda'o
ida'an. Na'apa kida'o ida'an watiwaa wuru'u Jesus baitauzonii kidaz atii na'apa uzowii-
kao. Mazan aonaa watarian washa'apata'azoo-kao ai, pidannao aitapa kizi kaina'a
Jesus mashaapan wa'ida'a, uruu ma'ozakadapa'oraz waunao. 11 Wakakuwaapatinan
dikin ii Jesus dau'u, maonapa kida da'i wamawakan, mazan uruu ida'an kizi pidannao
aitapan kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a. 12 Ukau'an kaina'a maonapa mawaka-karu
wa'ida'a, tuukii wazowia'azoo-kao mazan aonaa watarian wamawakan ai, waaipan
idi unao zaamatan wuru'u karikaonanu'oraz pa'an kakupa-karu.
13 Na'apa tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a, "õmishidan idi'o
Tominkaru wuru'u õkakuwaapatinanuz" Waunao na'apa kapam wamishida Tominkaru,
uruu idi'o wuru'u wakakuwaapatinanuz. 14 Waaitapa na'iki wamishida Tominkaru
kadishita-kidanii wanaobanaa Jesus pamawaka-kizi iki. Ukau'an wamishida
na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao wamawaka-kizi iki wazaamatinan
idi'i naa Jesus di'iti. Na'iki ukadishita-kidan ni'i naa waunao baokopa unao tuma
pakanaapu iti. 15 Ipai wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz kaikapa'a unao dikin ia'o,
wakaminka'uta'azon idi'o unao. Uruu ida'an kizi powa'a'o zii iriba pidannao aitapan
mishi Tominkaru kaimanan, ĩkonaukii-kida kizi uruu, na'iki ĩmanawuntapa kizi uruu.

Mishi kizi mishidapa-karu

16 Uruu idi aonaa wakashadinan wakaudinan wananaa mizainan pu'u na'iki ukaak-
inpan pu'a'a naa. Mazan wadoronaa ii ipai kamo'o wama'ozakadapa-kao. 17 Aizii
wadi'itapan an wuru'u wabaiatanii kidaz aimaakan kai, masakauda'u'o karikaonan
wuru'u, aonaa karikaonanu'o nii mani, mazan wabaiatinan winipinaa nii kaina'a
aimaakan umanawunu'o Tominkaru taapanii wa'ati. 18 Usha'apanum kau'an waunao
wataapan wanyukunuu aonaa tukapa-kariwai kida aimaakan dau'ati'o mani, mazan
soo wuru dau'ati'o aona'oraz utukapa-kao. Wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz
kai, aona'o nii una'an kotua'iki, mazan wuru'u aimaakan Tominkaru taa'azooniaz
aona'oraz utukapa-kao, karikaonanu'o nii pa'an una'an.

5

Pa'ina'o nanai

1 Uruu idi wananaa wiizibai kawanu'oraz, mashaapa-kizaiz kai, umainaabata-kao
dono, waaitapa Tominkaru taan nii wa'ati wamashaapa-kizi nii aokazi ii, karikao-
nanu'o pa'an mashaapa-kizai, aonaa pidan tomanii mani. 2 Mazan kai, wana'an idi
zii wananaa zo'o, tuukii wadopitan, na'iki tuukia'a naa wazaudapan, wakananaata-
kao wuru idi'i pa'ina'oraz nanai aokazi iki'oraz. 3 Usha'apanum kau'an wakananaata-
kao dono'o naa pa'ina'o nanai idi, aonaa mananaa-daunu'o nii mani wadoronaa.
4 Mishi'o wuru'u, wana'an idi zii da'a'a wananaa zo'o, tuukii wadopitan. Mazan
aonaa wamawaka'azon dau'ati'o mani kaiwuru'u wadopitanuz, mazan waaipan naa
pa'an wananaa wuru'u baiatina'oraz pana'ada-kao pa'ina'o nanai di'iti aona'oraz
umawakauzon. 5 Mishi na'apa'o wuru'u Tominkaru aipanuz papa'inaadan wananaa.
Uruu idi'o uzaamatan na'iki usaabaan waunao. Na'iki Tominkaru taa paDoronaa
wa'ati, uruu ida'an kizi waaitapan mishi'o nii wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan
na'apa pakian kawana'ati.

6 Ukau'an ma'ozaka wataapan wanyukunuu, waaitapan idi mishi'o nii utaan pa'ina'o
wananaa nii, mazan wamashaapan idi zii wananaa zo'o, aona'o nii zii wamashaapan
wanaobanaa Jesus tuma. 7 Mazan tuukii wamishidapan uruu, wamatukapakan pu'u
padamatazu. 8 Mazan õkian kawan, waaitapa mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa nii,
uruu idi kaimana'o nii zii wa'ati waso'otinan di'oraz wananaa aia'a, wamashaapa
an kizi'i naa pa'an Jesus tuma aokazi iti. 9 Ukau'an powa'a zii ipai ba'oran kida
ai, waaipan wamashaapan kaimana'a naa u'ati, karikaonan kizi ukonaukiitinan
wadau'an, wakakupan pu'u zii kai wananaa ida'a, oo wa'aonaan pu'a'a naa wananaa
ai, wa'aokazi'ian pu'a'a naa. 10 Usha'apanum kau'an ipai waunao mishidainao,
wakadishita-kida-kao nii Christ kanaapu iti ukootowapa-kizi ii. Na'iki ipai'o nii
wakawinipinaata-kao washa'apatanii kida kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, kaimana'o
oo dikauda'o.*

Kaimanaaka-karu Tominkaru tuma Christ ida'an

11 Tuukii wakichana'ikin washa'apatan dikauda kida'o aimaakan Tominkaru awun
za'a. Uruu idi'o wakakinaotan pidannao tuukii, ĩmishida kizi Tominkaru paradan.
Tominkaru, uaitapanii mishi'o wuru'u wakowaadapanuz paparadan unao ati.
Na'iki na'apa kapam õaipan uaitapan, mishi'o wuru'u wakaudinanuz Tominkaru
ati. 12 Mazan aonaa wa'atadinpan mani oo wamanawun-tinpan mani unao ati
kaiwuru'u wana'apanuz. Mazan waaipan pa'an uaitapan na'iki umishidan wakuwaa,
u'atadinapa kizi wadau'an, na'iki uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao paradan
dakoopainaouz waunao. Tuukia'oraz ĩatadinpan pasha'apaapanii aimaakan kida
ida'an, mazan ĩnyukunuu ii aonaa mishi'o mani ĩmarainpan Tominkaru. 13 Pabi'i kida
ĩnao, ĩkian wadau'an wazowau madorona'o. Una'apan an mishi, aonaa usha'apan,
watukapa-kao madorona'o kawan, mazan waaipan idi'o pa'an Tominkaru konaukii-
kida-kao. Mazan unao tukapan an aonaa wamadoronan, kaimana'o wuru'u, unao
ati'o mishi wuru'u wakaudinanuz, wakaminka'uta'azon idi unao. 14 Mishi'o wuru'u
Christ marainpan waunao udawun iti, uruu idi'o wuru'u wakaudinanuz kaikapa'a.
Usha'apanum kau'an waaitapa mishi Christ mawakan ipai pidannao oian dikin ii.
Uruu idi Tominkaru tukapan ipai waunao mawakainaou'u naa oii-karu ai. 15 Jesus
mawakan idi ipai pidannao ati, ukau'an pidannao mishidainaouz uruu, aona'a
naa turuu ĩmashaapan paaipan kawana'ati. Mazan ĩsha'apatin kizi soo Christ aipan
kawana'ati, uruu mawaka'oraz na'iki kadishita'oraz pamawaka-kizi iki ĩdikin ii.

16 Ukau'an aizii aona'a naa powa'a wadi'itapan pidan, pidannao mamishida-
kainaouz Christ di'itapan kawan pidan. Mishi na'apa kowas wataapauzon Christ
kiwiin. Mazan aizii aonaa powa'a wataapan uruu na'apa. 17 Usha'apanum kau'an
pidan zaamatina'o Christ ida'ati, pa'inaada-kariwai'i naa ukaduz, na'iki wuru'u ki-
wiitapa kida'oraz ukaduz mainaabata-kaoa'a naa. Mazan pa'ina'ora'a naa pa'an
kaduzui taa-kao u'ati. 18 Soo Tominkaru wuru'u pa'inaada'oraz pidannao na'apa.
Uruu Tominkaru wuru'u kaimanaaka-kida'oraz waunao patuma Christ mawakan
ida'an. Na'iki uruu zaamatanii waunao kaudina'o nii, kowaadapa'o nii pidannao
ati, kaimanaaka-karu dau'an Tominkaru tuma. 19 Na'iki wakowaada kizi pidannao
ati Tominkaru kaimanaaka-kida'azon ipai pidannao patuma, Christ mawakan ida'an.
Aizii ĩnyukunuu na'apan an, ipai'o nii umarina'atan ĩ'oian, na'iki ukaimanaakan nii
ĩtuma. Uruu kuwai wuru'u Tominkaru dyuudaniaz wakowaadapan pidannao ati.
20 Ukau'an waunao wuru'u kadishita'oraz Christ ati, parada'o nii pidannao kanaapu
ati. Mishi Tominkaru kaiwaan waunao paparada-kinaa nii ma'ozaka unao ati. Uruu
idi Christ aipan kawana'ati, wakia'azon u'ati ma'ozaka'o ida'an umishida wuru'u
wakuwaaz, ukaimanaaka kizi'i naa powaa iti Tominkaru tuma. 21 Tominkaru aipan ati,
ipai wa'oian kaboota-kao Christ di'iti, uruu idi Tominkaru tukapan Christ oia'o kawan,

* **5:10** Putukapa 1 Corinthians 3:13-15.

umasha'apatakan pu'u oia'o. Upataka'uta-kao atii uzowii-kao, wa'oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan waunao kaimanainao kawan Christ ida'an.

6

1 Wakaudinan idi baokopa Tominkaru tuma, wakakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an. Aonaa umanyukunuuta'ana'a Tominkaru kaimananuz u'ati. 2 Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kiauzonu'u,
"Kaina'a'o nii zii kamoo kaawan.
Uruu dono upishaan an ukaminka'uta-kao utoriinpan ida'an õ'ati,
õdako'atin nii unao
na'iki uruu dono õkazannaatan nii unao."
Uabata, aizii kaawa'a naa wuru'u kamooz, kai'i naa Tominkaru kaminka'uta'azon unao, kai'i naa pa'an ukazannaapan.

3 Aonaa waaipan waawautapan pidannao ĩmishidan ai kaimana'o kuwai, washa'apaapan ida'an dikauda kida'o aimaakan. Aonaa wadakoapa-kida'azon kaimana'o kuwai wuru'u wakowaadapaniaz. 4 Mazan waaipan pa'an watukapa-kidan mishi'o Tominkaru poitorunao waunao, ipai waparadan na'iki washa'apatanii kida ida'an: wabaiatan ida'an dadara kida'o aimaakan wakaudin-kizi ii aka, na'iki wabaiatan ida'an kasha'ora kida'o wakaudin-kizi dikin ii, mazan upu'u aonaa wamarina'atan wakaudin-kizi.

5 Panaadon waba'izii-kao, na'iki wakaboota-kao taraa-kizai iti; panaadon pidannao to'oradinan wa'ati kichana'iki-kia'o ida'an. Na'iki wakaudinan dadara wazamazin bii'i. Panaadon aonaa wada'awun wakaudinan wamizainan pu'u. 6 Watukapa-kida mishi'o Tominkaru poitorunao waunao: wataapinan ida'an kaiman ipai oia'o ai. Na'iki waaitapan ida'an mishi'o kuwai wuru'u Tominkaru di'iki'oraz; na'iki wamadopi-idakan ida'an wanyukunuu; na'iki wakaimanan ida'an pidannao ati; na'iki watukapa-kidan ida'an wakamarainapanun tuukii. Na'iki Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao; 7 na'iki wakowaadapan ida'an mishi'o kuwai; na'iki Tominkaru ma'ozakadan ida'an wanyukunuu. Washa'apata ipai aimaakan kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati, uruu wakaiwaa waawautinapa-kinaa nii watarubanao ai, na'iki wamizaataaka-kinaa nii ĩtuma. 8 Mazan upu'u wakaudinan wanaubaa-kao pu'u oo wazon-kida-kao pu'u; waunamunaa abata-kao pu'u dikauda oo kaiman; wakuwaa mishiin pu'u na'iki usakitapan pu'u, mazan upu'u wadakota-kao mariidinau-zonao nii. 9 Aitapa-kariwai waunao na'iki wakuwaa kaimanaiman, mazan upu'u aonaa waunao na'iki wakuwaa kida umishida-kao. Wazowia'azoo-kao pu'u, mazan upu'u zii wakakupan; waba'izii-kao pu'u tuukii mazan upu'u aonaa wazowii-kao.

10 Wakasha'oradauta-kao pu'u, mazan upu'u wakonaukiitinan. Mapuraatanu'o mishi waunao, mazan upu'u waunao ida'an iriba'o nii pidannao kasha'apauzin Tominkaru di'iki. Aonaa mishi washa'apauzinii da'a'a, mazan upu'u ipai aimaakan Tominkaru di'iki'o wa'idiwau wuru'u.

Umarainapa kizi waunao na'apa wamarainpan kawan unao

11 Mishidainao õmarainapaniinao, Corinth sannao, mishi'o tawuru'u waparadan kida unao ati'oraz. Wakowaadan unao ati tuukii wamarainpan unao. 12 Aonaa na'apainim zii wamanaudapakan unao, mazan unao pa'an wuru'u manaudapa-ka'oraz waunao. 13 Aizii õparada'azon unao ati na'apa õdainao ati'o kawan, uda'ata'a naa unyukunuu wa'ati, umarainapa kizi'i naa kapam waunao.

Aonaa kizi mamishida-kainao kaduz tamakapa-kao

14 Mana'a ukaminauda'utina'ana'a wunao idi'i mamishida-kainaouz Jesus. Turuu mooko mishidainao Jesus mashaapainaouznaa kaiman patumaakadinan oia'o pidan-nao tuma, wuru'u naudapainaouz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan? Oo turuu mooko kanada'o baokopatinpan maruta'o tuma? 15 Na'apa mooko Christ nyukunuu

Satan sha'apaapanii kida dau'ati? Turuu mooko mishidainao nyukunuu na'apataakan
mamishida-kainao sha'apaapanii dau'ati? 16 Turuu mooko toma-kariwai tominkaru
taapa-kao oo na'aka-kao Tominkaru umanawunu'oraz dapu iti? Aizii wuru'u wau-
naouz, Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan, udapu wuru'u wananaaz, umashaa-
pan idi wanyukunuu ii. Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o kiauzon:
"Õmashaapan nii õpidanannao ida'a
na'iki aona'o nii õmuudinpan ĩ'ai.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii."*
17 Uruu idi Naobanai Tominkaru kian ĩ'ati,
"Umuudina'a naa na'iki ubuutina'a naa oiainao ai.
Mana'a upishata'ana'a oo usha'apaapa'ana'a oia'o
na'iki dikauda kida'o aimaakan,
umasha'apatakan an na'apa kida'o, õdapaapan nii unao."†
18 "Õgaru'o nii unao daru nii,
na'iki ipai unao daonaioranao na'iki zunnao, õdainaou'o nii unao,
Naobanai umanawunu'oraz kian."‡

7

1 Mishidainao õmarainapaniinao, uabata na'apam Tominkaru kowaadan pazaa-
mata'azon waunao paudainao nii. Ukau'an aizii wamuuda'a naa ipai oia'o wuru'u
pataka'ua'oraz wananaa oo wadoronaa. Mishi kizi'i naa pa'an wamashaapan kaiman,
na'iki wakichana'iki washa'apaapan ai oia'o, Tominkaru awun za'a, wamashaapa kizi'i
naa ma'oiaka-daun uaipan kawana'ati.

Paul konaukian

2 Ukaimanda'a naa shoman unyukunuu wa'ati. Aonaa kanom washa'apatan
dikauda'o nii unao ati. Aonaa wapataka'uan wuru'u umashaapanuz kaiman Christ
ati, na'iki aonaa wakazaapan puraata oo aimaakan kida u'ai. 3 Aonaa õba'azootin-
kida'azon mani unao kaiwuru'u õna'apanuz u'ati. Na'apa õkiauzon kawan u'ati, tuukii
wamarainpan unao, na'iki karikaonanu'o nii wataapan unao wanyukunuu ii, wakaku-
pan pu'u oo wamawakan pu'u. 4 Õaitapa mishi'o wuru'u unao mishidanuz Christ,
uruu idi õkakuwaapan umanawunu'o ida'an umishidapan dau'u. Uruu ida'an tuukii
uma'ozakadan õnyukunuu. Aizii tuukii õkonaukian wabaiatan pu'u kasha'ora kida'o
na'iki to'ora-karu, mazan upu'u tuukii õkonaukian.

5 Aizii wakaawan dono'o naa Macedonia ati, aonaa wasookapan kaiman. Ipai
wamako-kizi kawana'ati wabaiatan to'ora-karu na'iki wakakuwaatinan towauda'uta-
kao. Wanyukunuu kasharuapa-kao pu'u, kaina'a zii kaziwa wadi'itinpan ipai unao
dau'an. 6 Mazan Tominkaru konaukiidauzoz pidannao nyukunuu ĩkasha'oran dono,
ukonaukiida waunao Titus kaawan idi wa'ida'ati. 7 Tuukii manawun wakonaukian
Titus kaawan idi. Mazan powa'a zii wakonaukian waabatan idi Titus kowaadan kaiman
utaapan na'iki udapaapan uruu. Na'iki ukowaada õ'ati tuukii unao tukapa'azon õgaru.
Na'iki tuukii unao kasha'oran ukasha'oradan dikin ii õnyukunuu. Na'iki ukowaada
kapam tuukii udi'itinpan ukaminka'uta'azon dau'an õgaru. Uruu idi õkonaukian udawun
iti manawun.

8 Õkasha'orada mani mishi unao õsaadanii kida õparadan ida'an, mazan aizii kaiman
õ'ati õsaadanuz. Õgaru na'apa kasha'ora'aka'o kapam õnyukunuu õsaadan idi na'apa
unao ati. Aizii ukowaada-kao idi õ'ati mishi unyukunuu kasha'ora'akan masakauda'u
õkaaritan aitaa-kao dono u'ati. 9 Uruu idi aizii tuukii õkonaukian, mazan aonaa
õkasha'oradan idi'o mani, mazan õkonaukian ukasha'ora-kidan idi usha'apatan wuru'u

* **6:16** Leviticus 26:12; Ezekiel 37:27 † **6:17** Isaiah 52:11 ‡ **6:18** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13

oia'oraz aimaakan, na'iki umarina'atan idi wuru'u usha'apaapanii kidaz. Na'apa'o kasha'ora-karu wuru'u Tominkaru aipaniaz, uaipan idi wa'ati-karu pa'ida'ati. Ukau'an aonaa wakaziwan unyukunuu wasaadanii wakaaritan ida'an, mazan wakaminka'uta pa'an unao. 10 Pidan mishi'o ukasha'oran pasha'apatanii oia'o dikin ii Tominkaru aipan kawana'ati, mishi'o nii umuudan na'iki utanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. Uruu idi Tominkaru mainaabatan nii u'oian u'ai, na'iki ukazannaatan niizu. Ukau'an aonaa turuu wakasha'ora-kidan wuru'u na'apa'oraz kasha'ora-karu. Mazan pidan kasha'ora'o padamata pa'oian dikin ii, mazan upu'u aonaa uwa'atin oo utukapa-kidan zoobaba panyukunuu kasha'oran Tominkaru ati pasha'apaapan dikin ii oia'o, aona'o nii Tominkaru kazannaatanuz, mazan ukaboota-kao nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai iti pa'oian dikin ii.

11 Mazan wuru'u kasha'ora-karu Tominkaru aipan kawana'ati'oraz, pidan ikoda uruu ida'an panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi'o wuru'u sariapa unao di'itinpa'akan, na'iki tuukii uaipa'akan usakitapadan wuru'u pidan oiainapanuz. Na'iki sariapa uto'ora'akan umamashaatakan idi wuru'u oia'o sha'apaapa-kaoaz. Sariapa utarian, uaitapa'akan idi'i naa Tominkaru pataka'utan nii pidan umamuu-dakan an pasha'apaapan oia'o. Sariapa uaipa'akan õmorowautapan oo õmakon u'idi'iti. Sariapa uaipa'akan õaitapan tuukii unyukunuitapan õgaru. Uruu idi sariapa mishi upataka'utan pidannao wuru'u sha'apatainaouz oia'o, na'apa õparadan kawana'ati. Wuru'u usha'apatanii kidaz ida'an utukapa-kida mishi'o aonaa ubaokopatinan oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. 12 Aizii tawuru'u õsaadanuz kaarita unao ati, aonaa õaipan mani upataka'utan wuru'u sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan, oo õsaabaa-kinaa ni'o mani pidan nyukunuu wuru'u kasha'orada-kariwaiz. Mazan õsaadan õkaaritan na'apa, õaipan idi'o udi'itinpan na'iki utukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi umarainpan na'iki uizo'atin waparadan. 13 Uruu idi tuukii wanyukunuu ma'ozakadinan.

Powa'a zii wakonaukian watukapan idi Titus kaawan konaukii unao di'iki. Kaiman unyukunuu ukaawan dauna'an unao di'iki, aonaa powa'a ukaziwadapan panyukunuu unao dau'an. 14 Umanawunu'o da'i õkowaadapauzon unao dau'an Titus ati. Kaiman õ'ati aonaa uba'azootin-kidan õgaru u'ati. Na'apa wakowaadapauzon kawan mishi'o kuwai unao ati. Na'apa'o da'i wakowaadauzon Titus ati mishi'o kuwai unao dauna'an. Aizii utukapanka'a naa unao kaduz, na'apa mishi wakowaadan kawan u'atiz. 15 Tuukii Titus marainpan unao, pakawan unyukunuitapan pataapa-kao kaiman umanawunu'o Tominkaru poitoru nii, na'iki ipai uizo'atin uparadan na'iki kaiman utaapan uruu umakonkan dono unao di'ii. Uruu idi powa'a zii manawun umarainpan unao. 16 Õgaru na'apa, tuukii õkonaukian usha'apanum kau'an õaitapa na'iki õmishida kaimana'o nii unao sha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.

8

Mishidainao taan puraata

1 Wamin-mishidannao, wakowaada'azon unao ati na'apam mishidainao Mace-donia iainao sha'apatinan, Tominkaru kamunanun idi tuukii ĩ'ati. 2 Mamishida-kainao to'orainpan pu'u ĩ'ati, mazan upu'u konaukii ĩmashaapan. Na'iki ĩikodan pu'u masakauda'u puraata mazan upu'u tuukii ĩkataanu'uzon. 3 Õaitapa na'iki õtukapa dobata kida ĩtaan puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Aonaa dyuuda-kariwai mani ĩtaan na'apa, soo panyukunuu aipan kawana'ati'o. 4 Kaziwa ĩpishaan waunao powa'an kida, usha'apanum kau'an tuukii ĩaipan pataan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz. 5 Na'iki aonaa wazauda-kidan ĩtaan dobata kida puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Mishi'oraiman kiwiin pataan ua'ii puraata, ĩtaainan Naobanai Jesus ati. “Kanom puaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii,” ĩkian. Udauna'an ĩwa'atin wa'ida'ati, na'apa kapam ĩtaainan wa'ati. Ĩkian, “Kanom

uaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii." Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u aipa'oraz ĩsha'apatinan na'apa.
6 Tuukii wapishaan Titus makon unao di'iti. Uruu kiwiini'o usakadan patominapa-
kidan unao puraata taa-kao dau'an. Ukau'an marii kizi'i naa ukaminka'utankan
unao baokopatan puraata, tawuru'u unao kowaadaniaz kiwiini'o dono utaa'azon
ukaminka'uta-kinaa nii ba'oran mishidainao. 7 Aizii unao, ipai'i naa uaitapan kaiman
kida'o aimaakan sha'apata-kao dau'u. Tominkaru aipan ati tuukii umishidapan,
uaitapa ukakuwaapan kaiman. Na'iki kaina'a aitapa-kinai Tominkaru di'iki'o unao
ida'a. Na'iki tuukii unyukunuu dyautan usha'apata'azon dau'ati kaiman kida'o
aimaakan. Na'iki tuukii umarainpan waunao. Ukau'an na'apa kizi minziiwa na'iki
konaukii utaan puraata dyuuda-karu nii mishidainao di'iti.
8 Aonaa õdyuudan mani utaan puraata kaiwuru'u õna'apanuz u'ati. Mazan
õtukapa'azon mishi'o wuru'u ukamarainapanuz, ba'oran mishidainao kawan,
konaukia'oraz ĩtaan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao Jerusalem iainaouz.
9 Unao, uaitapa na'apam wanaobanaa Jesus Christ tuukii ukamunanban na'iki
ukamarainapanun, na'iki kaina'a umanawun aimaakan kida u'ida'a aokazi ii, mazan
upu'u uwa'akanuz, umashaapa'anan imi'i baara ati, upataka'utinan uaipan idi
pakaminka'utan waunao, wazaamata-kinaa nii wuru'u umanawunu'oraz taa'azoo-
kao wa'ati.
10 Ukau'an, õkia'azon unao ati puraata taa-kao dau'an: kiwiitapa'o wunu di'ii,
unao sha'atii kiwiini'o usakadan utaan na'iki uzaamaapan puraata taa-karu ni'o
ba'oran mishidainao ati, uruu dono tuukia'o sha'atii ukataanu'uzon. 11 Ukau'an
aizii, ubaokopata'a naa ipai wuru'u utaanii kidaz puraata, uipaida kizi'i naa wuru'u
usakadaniaz usha'apaapan kiwiitapa'o wunu di'ii. Utukapa-kida kizi mishi konaukii
na'iki minziiwa utaan upuraatan usakadinan iki'o atii utokon iti. Utaa kizi puraata
upuraatan diri'in kawana'ati kida. 12 Aizii utaan an aimaakan konaukii na'iki minziiwa,
diri'i'o di'iki oo masakauda'u'o di'iki, na'apa'o wuru'u Tominkaru naubaaniaz. Aonaa
Tominkaru zaamatan aimaakan pidan ai u'aonaan pu'u manawun u'ida'a.
13 Kaiwuru'u õkianuz na'apa, aonaa õdyuudan mani utaan dobata puraata, uruu idi
ubaiatan naa mani uzamazin ba'orainao kawanyukunun pu'u. Mazan marii kizi
patumaaka oo na'apa kida kizi pidan kawanyukunun. 14 Unao ida'a kai kaina'a
dobata aimaakan oo puraata. Ukau'an turuu ukaminka'utan ba'oran mishidainao.
Aizii na'apainim umawanyukunuitan dono, na'apa'o nii kapam ĩkaminka'utan unao.
Ukau'an na'apa kida'o nii ukaminka'uaakan. 15 Na'apa sha'atii tawuru'u usaadina-
panuz Tominkaru kaaritan ida'a kaikapa'a: "Pidannao kasaba'uka'o diri'i wanyukunui,
aonaa ĩtaapan diri'i manawun wanyukunui. Pidannao kasaba'uka'o masakauda'u
wanyukunui, aonaa wanyukunui awutan ipai manawun ĩ'ai."*

Titus na'iki uminauda'unao

16 "Kaiman manawun," õkian Tominkaru ati Titus dau'an, usha'apanum kau'an
Tominkaru aipan ati tuukii umako'ozon na'iki ukaminka'uta'azon unao na'apa õgaru
kawan. 17 Uruu idi wadyuudan nii uruu, mazan aonaa wadyuudan idi'o mani karikao-
nan wuru'u umako'ozoonuz, mazan tuukia'o udi'itinpan pamako'ozon dau'an koshan
unao di'iti. Uruu idi tuukii ukonaukian padyuuda'azoo-kao idi.
18 Wadyuudan nii bauda'apa mishida'o daonaiora utuma, ipai mishidainao aitapa
uruu kaimana'o utominapa-kidan na'iki ukowaadan Kaimana'o Kuwai. 19 Na'iki
uruu mishidainao zaamata mako'o nii watuma Jerusalem iti, wana'akan dono'o
naa puraata wuru'u unao taanii kidaz. Kaiman waaipan wana'akapan wuru'u pu-
raataz, wakawa-kida-kiziz pakawan na'iki patumaaka mishidainao di'iti, Jerusalem
iainaouz. Marii kizi ĩkonaukii-kidan Naobanai Tominkaru, na'iki ĩtukapa kizi mishi tuukii

* **8:15** Exodus 16:18

wakaminka'uta'azon ĩdyaun. 20 Aonaa waba'azootina'azon wana'akan dono wuru'u
dobata'oraz puraata unao di'iki. 21 Wadi'itapa nii kaimanaiman na'apam nii wana'akan
wuru'u puraataz. Kaiman waaipan washa'apatan aimaakan Tominkaru awun za'a
na'iki pidannao awun za'a kapam.
22 Kaina'a zii ba'oran wakowaada'azon u'ati. Wadyuudan nii bauda'apa'a naa
daonaiora mishida'o Titusnao tuma. Ipai waunao waaitapanii uruu kaimana'o, na'iki
dyauta'o pasha'apatan dau'ati kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati. Tuukii un-
yukunuu ma'ozakadinan uabatan idi unao dyuuda'azon puraata ba'oran mishidainao
di'iti. 23 Aizii kanom pishaan an Titus dau'an, ukowaada ĩ'ati uruu kaimana'o pidan
na'iki õmin-kaudinan, kowaadapa'o kaimana'o kuwai õtuma ipai amazada kawana'ati
na'iki unao di'ii'aka. Aizii pa'i ĩpishaan dono unao wunao dau'ana'a ba'oran daon-
aioranaouz, ukowaada ĩ'ati mishidainao zaamatanii ĩdyaun mako'o nii Titus tuma.
Usha'apanum kau'an ĩkaudin-kizi kawana'ati ipai pidannao konaukii-kidan Christ
ĩdau'an. 24 Ukau'an, utukapa-kida ukamarainpanun wunao ati'i dyuuda-kariwainaouz.
Marii kizi ba'oran mishidainao, ba'oran wiizai iki kidainao abatan mishi'o mishi
wuru'u unao kamarainapanuz na'apa wakowaadan kawan ĩ'ati.

9

Puraata zaamata-kao mishidainao ati'o Jerusalem ii

1 Aizii puraata zaamaapa-kao dau'an Jerusalem ia'o mishidainao kaminka'uta-
kinao ni'oraz, aonaa kanom ni'i naa õsaadan u'ati udau'an. 2 Usha'apanum kau'an
õaitapa unao tuukii da'i ukamunanu'uzon, utaa'azon ida'an puraata. Uruu ida'ana'o
da'i tuukia'o õ'atadinpauzon unao dau'an, karikaonan õkowaadapan mishidainao ati,
wuru'u Macedonia ainaouz, unao taa'azon dau'an puraata. Õkowaada ĩ'ati unao Achaia
iainao mishidainao, usakada'a naa pa'an uzaamaapan puraata kiwiini'o wunu di'ia'a
naa. Ĩabatan idi unao zaamaapan naa puraata udyuudan nii, sariapa ĩna'apatan
panyukunuu kapam puraata taa-kao dau'an. 3 Mazan upu'a'o nii õdyuudan Titusnao
wamin-mishidannaouz unao di'iti. Panaadon aonaa zii uturuudinan uzaamaapan pu-
raata, õkowaadapan pu'a'a naa udau'an ba'orainao ati umanawunu'o ida'an, õkowaadan
kaina'a'a naa pa'an uzaamatanii puraata kida kiwiini'o wunu di'ii. Ukau'an mishi
kizi'i naa uipaian usaabaan wuru'u puraata kidaz na'ii, na'apa õkowaadan kawan
ba'oran mishidainao ati. 4 Tuukia'o nii õba'azoipan, unao na'apa kapam powa'a'o
nii zii uba'azoinpan, mishidainao Macedonia ikiinao kaawan an õtuma unao di'iti,
aonaan dono zii uipaian uzaamatan puraata ukowaadaniaz utaa'azon mishidainao
Jerusalem iainao ati. 5 Uruu idi'o wuru'u õdyuuda'azoonuz wamin-mishidannao kiwi-
itan wa'ua'ati, ĩsaabaa an kizi'i naa ipai puraata wuru'u unao taanii kidaz naa. Uruu
ida'an kizi ba'oran mishidainao tukapan mishi'o wuru'u minziiwa utaan puraata,
aonaa upishauta-kao idi'o mani karikaonan.
6 Unyukunuitapa kizi pa'i di'oraz parada-karu'u: Pidan paowa'o masakauda'u uudai,
masakauda'u'o nii kapam upaoriba aka. Mazan pidan paowa'o diri'i uudai, diri'i'o
nii kapam upaoriba aka. 7 Ukau'an ipai unao, uaitapa kizi na'iki udi'itinapa kizi
uaipan ati kida na'apam nii utaan puraata, aonaa kizi utaanuzu umarainan bii an oo
udyuuda-kao idi mani karikaonan. Usha'apanum kau'an Tominkaru marainapa pidan
wuru'u konaukia'oraz utaauzon aimaakan. 8 Na'iki Tominkaru turuu utaan dobata
aimaakan u'ati. Uruu idi karikaonanu'o nii aimaakan kaina'an u'ida'a, atii kaina'a'o
nii zii uwa'akun kida utaan nii na'iki uka'idiwauta-kinaa nii ba'oran mishidainao,
wuru'u aona'oraz aimaakan nii ĩ'ida'a. 9 Na'apa usaadinpan pidan kataanu'o dau'an
Tominkaru kaaritan ida'a:
"Karikaonanu'o nii utaan aimaakan dobata pataka'utinainao ati,
na'iki karikaonanu'o nii ukaimanan na'iki ukamunanun nyukunuitapa-kao."

10 Aizii Tominkaru taa'oraz paoribai uuda pidan paopauzo ati na'iki wanyukunui
kida ipai pidannao ati. Na'apa'o nii kapam utaan aimaakan unao ati, na'iki powa'a'o
nii zii utaan dobata aimaakan kida unao ati. Na'apa kizi kapam unao dobata
kizi ukaminka'utan pidannao, na'iki powa'a'o nii Tominkaru tuubarudan wuru'u
kaimana'oraz aimaakan usha'apaapan. 11 Karikaonanu'o nii Tominkaru taan diri'i
aimaakan oo wanyukunui unao ati, karikaonan kizi kapam ukamunanun utaan ida'an
aimaakan, wunao ati'o aona'oraz kanom ĩ'ida'a. Aizii wakaawa-kidan dono wuru'u
utaanii kidaz puraata, iriba'o nii pidannao konaukii-kidan Tominkaru udau'an.
12 Aizii wuru'u usha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, wuru'u udyuudanuz pu-
raata, dya'utam aimaakan sha'apan: ukaminka'utan Tominkaru pidanannao, na'iki
tuukia'o nii manawun Tominkaru konaukii-kida-kao. 13 Usha'apatan ida'an aimaakan
kaikapa'a, utukapa-kida mishi'o ukamarainpanun na'iki mishi'i uizo'atin Kaimana'o
Kuwai Christ daua'oraz. Uruu dikin ii tuukia'o nii mishidainao konaukii-kidan
Tominkaru unao dau'an. 14 Uruu idi konaukia'o nii ĩtoriinpan Tominkaru ati unao
dau'an, ukaminka'utan idi dobata ĩdyaun, Tominkaru kamunanun idi unao ati, utaan idi
kamunanuaba-karu unyukunuu iti. 15 Na'iki marii kizi wakonaukii-kidan Tominkaru
tuukii, usha'apatan idi umanawunu'o aimaakan wa'ati. Aonaa waaitapan na'apam naa
wakian umanawunun dau'an.

10

Paul pa'an Tominkaru zaamatanii kakuwaapatina'o nii

1 Õgaru Paul, tuukii õparada'azon unao ati kaimana'o ida'an, na'apa Christ paradauzon
kawan. Aonaa õto'oran bii a'o mani õparada'azon unao ati. Mishi kaina'a pabi'i
kida unao kian õdau'an, “Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo
pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa
uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati,” ĩkian.
2 Aizii õkia'azon unao ati ma'ozaka'o ida'an, upana'ada'a naa wuru'u udi'itinapanuz
dikauda kida'o dau'u, aonaa kizi õparadan unao ati ma'ozaka'o ida'an õkaawan
dono u'idi'iti. Mazan na'apa'o õdi'itinpan õparada'azon dau'an ma'ozaka'o ida'an
wunao ati'i dakotainaouz wamashaapan na'iki washa'apatinan mamishida-kainao
kawan. 3 Na'apa mishi waunao mashaapan da'a'a imi'i baara'a ipai ba'oran
pidannao kawan, mazan aonaa wamizaataakapan kadakotin-kidainaouz waunao
tuma, mamishida-kainao mizaataakapan kawan. 4 Wuru'u mizaataaka-kinai wakai-
waapanii kidaz aonaa pidannao imi'i baara sannao kaiwauzonii kawanu'o mani,
mazan umanawunu'o mizaataaka-kinai Tominkaru di'iki'o. Uruu ida'an turuu
wamainaabata-kidan Tominkaru taruba ma'ozakatinapa-kizi. Na'iki uruu ida'an tu-
ruu wamashaatan pana'iti'o kadakotin-karu Tominkaru paradan ai, 5 na'iki turuu
wamainaabatan u'ida'an wuru'u pidannao atadinapa-kinaa kidaz, ĩawautapa-kinaa ki-
daz pidannao ĩaitapa'azon Tominkaru dau'ana'o kuwai. Na'iki uruu ida'an turuu
kapam watanawatan pidannao nyukunuu kashadamikinao, ĩizo'ati kizi Christ paradan.
6 Aizii unao tukapa-kidan dauna'an mishi'o uizo'atin na'iki uda'ana'azon Christ, uruu
dauna'an wakakinaowan nii ma'ozaka'o ida'an wunaou'u aona'oraz ĩizo'ati'izon Christ
kakinaori.
7 Unao tuukii umishida'akauzon sha'apa'oram pidan paradan, aonaa udi'itapan
kiwiin wuru'u ĩparadan kidaz. Unao bii'i kaina'a pidannao, ĩkian ĩnao mishi'o pa'an Christ
poitoru manawun. Marii ĩdi'itapan wuru'u pamishidapanuz, ĩtukapa kizi, na'iki ĩaitapa
kizi waunao mishi'o kapam Christ poitoru, na'apa ĩnao kawan. 8 Dobata mishi õatadinpan
Tominkaru taan dau'an umanawunu'o kaudin-kizai õ'ati, mazan aonaa õkiba'azoo-
kidan õatadinpan. Usha'apanum kau'an utaan õ'atizu õkaminka'uta-kinaa ni'o unao,
umishidapa kizi powa'a zii, aonaa õwaota-kida-kinaa ni'o mani unao umishidapan ai
Christ.

9 Mazan aonaa õtarii-kida'azon mani unao kaiwuru'u õsaadanuz õparadan kaikapa'a.
10 Kaina'a pabi'i kida unao, ukian õdau'an, “Tuukii uma'ozakatinpan pakaaritan
ida'an, mazan ukaawa'akan dono wabii ati, aona'o nii uka'iitauan paparadan wa'ati
ma'ozaka'o ida'an.” 11 Mazan õaiapa wuru'u pidan na'apa'oraz uparadan aitapan ipai
wuru'u wasaadanii kidaz waparadan wakaaritan ida'a, na'apainim wakaawan dono
unao di'iti mishi'o nii washa'apatinan na'apa wakian kawan wakaaritan ida'a.

12 Waunao aonaa wapatumaaka-dina'azon wakaudin-kizi ida'an wunao tuma'a
dakotinpainaouz umanawunu'o Christ poitorunao nii ipai ba'orainao ai. Mazan
wuru'u ĩdakotinapanuz umanawunu'o Christ poitoru nii, pa'ida'a'o karikaonan, uruu idi
ĩabatinpan umanawun nii. Mishi'oraiman maaitapin-ka'o pidannao wuru'u na'apa'oraz
ĩdi'itinpan.

13 Waunao, aonaa turuu wa'atadinpan na'apa. Aonaa wa'ida'a'o mani wuru'u wakau-
dinanuz, mazan wamakon soo wadyuuda-kizinao di'iti kida'o pa'an. Usha'apanum
kau'an wakaudinanuz ipai unao wiizi ida'an Tominkaru aitanii kawana'ati'o. 14 Uruu
idi aona'o nii wamakon unao wiizi dawun iti, aonaa wa'atadinpa'azon. Aonaan an mani
waikodinauzon unao atii uwiizi iti kotua'a naa, turuu mani wadakota-kao atadinpainao
nii. Mazan waunao sha'atii kiwiini'o wakaawa-kidauzon unao di'iti, Kaimana'o Kuwai
Christ daua'oraz.

15 Na'iki aonaa wa'atadinpauzon ba'orainao sakadanii kaudin-kizai kida ida'an.
Mazan waaitapa na'iki wamishida unao mishidan nii powa'a zii wuru'u Christ
daua'oraz kuwai. Una'apan an udarudina'o nii wuru'u wakaudin-kizi. 16 Ukau'an
turua'o ni'i naa wamakon uwiizi dawun itinapu kida'o wiizai di'ii'aka wana'akan
Kaimana'o Kuwai, marii kizi na'ii'akainao pidannao abatanuz. Mazan aonaa pidannao
kakuwaapatin kizi di'ii'aka'o nii mani wuru'u wakakuwaapatinanuz. Usha'apanum
kau'an aonaa wa'atadapa'azon wakaudinan ba'oran pidan kaudin-kizi ii aka.

17 Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru paradan ida'a: “Na'ia'oram pidan atad-
inpa'azo'o pakaudin-kizi dau'an, marii pa'an u'atadinpan Naobanai Tominkaru
sha'apatanii kida dau'an.” 18 Pidan pa'ida'a'o karikaonan udakotinpan umanawunu'o
nii, madiwautapa-ka'o wuru'u, aonaa turuu ukuwaa mishida-kao. Mazan pidan
wuru'u Tominkaru tukapa-kidaniaz umanawunu'o nii, turuu pa'an ukuwaa mishida-
kao.

11

Dakotinpainao apostlenao nii,
mazan pana'a'o ĩkuwaa
Jesus dau'u

1 Ukashaapa shoman õparadan u'ati õdau'an kapam, na'apa ukashaapan kawan
ba'oran pidannao paradan padau'an. Uabatan pu'u õparadan maaitapin-ka'o kawan
karikaonan, mazan upu'u õaipan uabatan õkuwaa, aonaa uzon-kida'ana'a õgaru. 2 Tuukii
õmarainan unao, na'apa Tominkaru marainan kawan unao. Usha'apanum kau'an aonaa
õaipan upataka'uinan, kaimana'o wuru'u õtaa'azoonuz unao Christ ati. Na'apa darui
awunuutapan kawan paudani mawuusa, uaipan idi pataan oroo pakawan kaiman
wuru ati'i omin-mazidan ni'oraz. 3 Mazan tuukii õdopian unao dau'an, õzauda-kidan
umariida-kao nii, na'apa Satan kowazaz-tinpauzoz, mariidan kawan Eve kotua'a
naa. Õzauda-kidan upozawata-kida-kao nii na'apa, na'iki unyukunuu tanawata-kao
kaimana'oraz umishidapan ai, na'iki uizo'atin ai Jesus daua'o kuwai. 4 Usha'apanum
kau'an unao, aonaa ukashanaukii-kidan pidannao kuwaa, pana'a'oraz naa ĩkowaadapan
Jesus dau'u, aonaa wakowaadapan kawanu'o mani. Na'iki sariapa uaipan uzaa-
mata'akan doronai pana'a'o wakowaadapaniaz Kaimana'o Doronaa ai. Na'iki sariapa

umishida'akan ĩkuwaa kida ĩdakotaniaz kaimana'o kuwai nii, mazan pana'a'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, wuru aia'a wakowaadapanii kidaz Kaimana'o Kuwai, Jesus daua'oraz. 5 Mazan aonaa õ'itiiman umanawunu'o mani õ'ai wunaou'u dakotinpainaouz umanawunu'o apostlenao nii. 6 Õgaru, aonaa mishi õaitapan õparadan umanawunu'o na'iki konaunama'o ida'an, mazan õaitapa kaimanaiman wuru'u kuwai õkowaadapaniaz. Unao na'apa uaitapani'i naa kapam wuru'u kuwaiz, usha'apanum kau'an wakowaadapani'i naa unao atiz powa'an kida.

7 Aonaa õpishautan õwinipinaa unao ai õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai. Uruu ida'an mishi aonaa õtaapinpan umanawunu'o nii, õaipan idi pa'an unao tukapa-kao umanawunuinao nii. Oia'o sha'a wuru'u õsha'apatinanuz na'apa? 8 Panaadon õdakotakao nii õkazaapan puraata ba'oran wiizai iki'o mishidainao ai, õmakaudinkan pu'u ĩ'ati. Mishi õzaamata ĩdyuudanii puraata õ'ati, usha'apanum kau'an õkaudina'azon idi unao ati mawinipinaa-daun. 9 Na'iki õna'iankan dono unao di'ii, õpuraatan awutauzon, aonaa kanom ida'an õtorian õaiapanii kida. Mazan upu'u aonaa õpishautan puraata u'ai, mazan wamin-mishidannao Macedonia ikiinao pa'an kaawa-kidauzo puraata õ'ati. Aonaa õmizidin-kidan unao õpishautan ida'an mani puraata unao ai, na'iki aona'o nii õpishaan puraata unao ai. 10 Christ mishi'oraz uparadan, kaina'a udoronaa mashaapan õ'ida'a õnyukunuu ii. Ukau'an mishi'o kaiwuru'u õparadanuz. Aizii wuru'u õ'atadinapanuz õparadan ida'an kaikapa'a, aona'o nii õzaamatan puraata u'ai õkianuz, aonaa turuu pidannao mashaapainao Achaia ii aka mashaatan kaiwuru'u õparadanuz na'apa. 11 Panaadon uzauda-kidan õna'apainpan õmamarainapakan idi'o unao. Aonaa, Tominkaru aitapa õmarainapa unao tuukii.

12 Mazan upu'u aona'o nii õzaamatan puraata unao ai. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan pidannao dakotinpainaouz apostlenao nii atadinpan pakian ida'an, “Na'apa wakaudinan ĩnao kaudinan kawan.” 13 Mazan ĩnao, aonaa Christ dyuudaniinao mani ĩkakuwaatinan. Soo ĩmariidapan karikaonan pidannao. Ĩmainaabainpan, ĩtukapa-kao Christ apostlennao kawan, mazan aonaa mishi'o mani. 14 Na'apa'o manawun ĩnao Satan kawan. Na'apa sha'atii Satan mainaabainpauzon, upana'adinan na'apa kanada'o angel, Tominkaru di'iki'o kawan. 15 Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u upoitorunao mainaabainapanuz, mishi'o kawanu'o ĩdyuuda-kao kaminka'uta'o nii pidannao mashaapan Tominkaru aipan kawana'ati, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Mazan diina'iti'i, ĩpataka'uta-kao nii pana'apainpan dikin ii.

Paul pataka'uta-kao pakakuwaatinan dikin ii Christ dau'u

16 Õkia'azon koshan u'ati, aonaa õaipan utaapan õgaru maaitapin-ka'o kawan. Mazan utaapan dono õgaru na'apa, upu'u õaipan uabatan õparadan, na'apa uabatapauzon kawan maaitapin-ka'o pidannao paradan ĩatadinpan dono. Aizii õatadinpa'azon kapam masakauda'u õdau'an. 17 Wuru'u õ'atadinpa'azoonuz õsha'apaapanii kida dau'an, aonaa Naobanai Jesus paradauzon kawanu'o mani, soo pidan maaitapin-ka'o pa'an paradauzoz na'apa. 18 Mishi kaina'a iriba pidannao atadinpan, soo pasha'apatanii kida dau'an karikaonan. Õgaru na'apa, õatadinpan nii kapam õsha'apaapanii kida ida'an. 19 Aitapa'o mani mishi unao, uruu idi konaukii uabatapan maaitapin-kainao kuwaa kida. 20 Aonaa ukashanauan ĩnao, ĩtaapan pu'u unao na'apa poitorui kawan, ĩzaamaapan pu'u puraata unao ai pakaudinan winipinaa nii unao bii an, ĩdyuudautan pu'u usha'apatan soo paaiapanii kida karikaonan, ĩtaapinpan pu'u umanawun kidainao nii unao ai. Turuu mani ĩta'ikan unao uawun baara iti, aonaa na'apam ukian ĩ'ati. 21 Õgaru tuukii õkiba'azon, usha'apanum kau'an aonaa mishi õka'iitan õtaapan unao na'apa ĩtaapan kawan unao.

Aizii õparadan nii õdau'an, maaitapin-ka'o paradauzon kawan. Aizii wuru'u apostletinpainaouz, ĩdakotinpan umanawunu'o nii. Õgaru na'apa, õmanawun-tinpan nii kapam

ĩnao kawan. 22 Ĩkian ĩnao Hebrewnao, õgaru na'apa Hebrew kapam. Ĩkian ĩnao Israelitenao, õgaru na'apa Israel san kapam. Ĩkian ĩnao Abraham dani-daunnao, õgaru na'apa Abraham dani-daun kapam. 23 Ĩkian ĩnao Christ poitorunao, õgaru na'apa mazan powa'a'o zii ĩnao ai.

Mishi õparadan kaikapa'a madoronaa-ziiwa paradan kawan. Mazan mishi'o kaiwuru'u õkianuz, õgaru powa'a'o zii õkaudinan dadara Christ ati; mapuda da'i õkabootauzokao taraa-kizai iti ĩnao ai, uruu dikin ii. Ba'oran dono õba'izii-kao da'i tuukii kida'o ida'an ĩ'ai. Na'iki iriba õbaiaapan kichana'iki-kia'o õkaudin-kizi ii aka, maonapa kida õmawakauzon. 24 Iriba'a naa õbaiaapan ba'izi, baka'iau Jewnao ba'izian õgaru, 39 ba'izi õbaiaapan baukapa'o ĩba'izian dono õgaru. 25 Idikinau Rome ikiinao ba'izii-kidan õgaru atamun idi. Baukapaiman pidannao zowian padamata õgaru, ĩboowautapan ida'an õgaru kuba kida idi. Idikinau õnaraan paran baoko ii, kanawa zowiitinan na'iki sariapa ushazodan. Baukapaiman kanawa shaazodan, uruu dono õna'ian paran baoko'o bauda'apa maruta'o na'iki bauda'apa kamoo.

26 Ipai õkakuwaatin-kizi kawana'ati, õbaiatan kichana'iki-kia'o: õbaiaapa kichana'iki-kia'o wunu tuubarun; na'iki õdobata kichana'iki-kia'o pidannao koidimikinao bii an kida; na'iki õbaiaapa kichana'iki-kii õmin-Jewnnao to'oran na'iki Gentilenao na'apa kapam. Õdobatan kichana'iki-kia'o bii an donoi ii aka; na'iki õdobatan kichana'iki-kia'o mapidantaka'o amazada ii aka; na'iki kichana'iki-kia'o paran baoko an. Ba'oran dono õkaawan pidannao di'iti, mazanu'oraz ĩdakotinpan mishidainao nii Christ, mazan kichana'iki-kii ĩto'oran õ'ati. 27 Panaadon dadara õkaudinan aonaa õda'awuuzon, õikodakinaa nii aimaakan õ'ati. Ba'oran dono õbaiaapa õzamazin, õbaiaapa õmaradakon, aonaa da'i kanom õnikan. Ba'oran dono õbaiaapa wadidi'o, aonaa õkamichan midi kida'o nii. 28 Õbaiatan pu'u na'apa kida'o, kaina'a zii kaziwa õdi'itinpan ipai mishidainao Christ dau'an, wuru'u õtominapa-kidaniinaouz pawiizi kawana'ati kida. 29 Aizii na'apainim õikodan dono mishida'o pidan, aona'o zii unyukunuu ma'ozakan mishidapa-karu dau'ati, kasha'ora utaapan õnyukunuu. Aizii õtukapan dono oia'o sha'apata-kida-kao mishida'o pidan ati, tuukia'o nii õto'oran wuru ati'i sha'apata-kida'oraz oia'o.

30 Aizii õatadinpa'azon an, õatadinpan nii aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz õkakataimanan. 31 Tominkaru, wanaobanaa Jesus Daruz, uaitapa na'iki utukapa aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u, uruu karikaonanu'o nii unaubaa-kao. 32 Baukapaiman õna'ian dono Damascus ii, kaina'a King Arestas muudanii pidan udaru'o naobanai kazowautapa'o nii amazada na'ii. Uruu aipan pazaamata-kidan õgaru. Uruu idi udyuudan pidannao zaudapan, ĩawunuutapa kizi õkoditan wiizai korarannaa paniinomizinaa an. 33 Mazan mishidainao kidoapa-kida õgaru ĩ'ai, ĩpaidan õgaru udaru'o dazowan zo'iti, na'iki ĩtoka-kidan naa õgaru, donoi awautapa-kinao kuduan shaawata'o atii imi'i baara iti. Uruu na'apa kowas õkidoopan.*

12

Paul kowaadan patukapanii daua'o

1 Aizii koshan õatadinpa'azon aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati. Õaitapan pu'u aona'o nii na'apa kida'o kaminka'utan unao, mazan upu'a'o nii õkowaadan umanawunu'o aimaakan dau'u, Tominkaru aida-kidauzonii na'iki utukapa-kidauzonii. 2 Õaitapa da'i bauda'apa pidan mishidapa'o Christ, kaina'a'o da'i aimaakan sha'apan u'ati. Aizii 14 wunu dobatan naa, una'akankauzo-kao dauna'an aokazi iti Tominkaru di'ii. (Pananaa zo'a'o mani una'akanaka-kao, oo padoronaa ia'o mani, aonaa õaitapan, soo Tominkaru aitapa.) 3-4 Õkian nii koshan, mishi'o una'akankauzo-kao umanawunu'o Tominkaru wiizi di'ii, pananaa zo'a'o oo padoronaa ia'o mani, soo Tominkaru aitapa.

* **11:33** Acts 9:20-25

Na'ii uabatan Tominkaru kowaadan umanawun kida'o aimaakan aona'o uka'iita-kao ukainaabata-kao parada-karu ida'an, na'iki aona'o turuu ukowaada-kao ba'oran pidannao ati. 5 Na'apa'o pidan dau'an, turuu pa'an õatadinpan. Mazan õdau'an aona'o nii õatadinpan, soo aimaakan kida dau'an tukapa-kida'oraz õkakataimanan. 6 Mazan õatadinpan an aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati, aonaa turuu õdakota-kao maaitapin-ka'o nii, usha'apanum kau'an mishi'o aimaakan kida wuru'u õkowaadaniaz. Mazan aona'o nii õatadinpan na'apa kida'o dau'an, usha'apanum kau'an aonaa õaipan õtaapa-kao oo õtukapa-kao umanawunu'o pidan nii. Mazan õaipan pa'an udi'itapan õgaru uaipan ati, utukapan ida'an õkaduz, na'iki uabatan ida'an õkuwaa kida.

7 Mazan aonaa õaiapa-kao õatadinpan wuru dau'ana'a umanawun kida'oraz Tominkaru tukapa-kidan na'iki uabata-kidanii kidaz õ'ati, uruu idi kaziwa'o kaboota-kao õnanaa ida'a. Ikodanii Satan dyuudanii kawanu'o papoitoru antamikitan õgaru. 8 Idikinau õtoriinpan Naobanai Jesus ati, õpishaanuzu tuukia'o ida'an uso'ota kizi wuru'u kaziwa'oraz õbaiatan. 9 Mazan ukian õ'ati, "Aonaa. Turua'o nii õkaminka'utan pugaru õkamunanun ida'an pu'ati, uruu pa'an wuru'u tuukia'o ni'oraz puaipan. Usha'apanum kau'an pukakataimanan idi, tuukia'o nii pa'an õkaminka'utan pugaru, õtaan nii õma'ozakan pu'ati." Ukau'an kaiman õ'ati wuru'u õkakataimananuz, powa'a'o nii zii õatadinpan u'ida'an, Christ taa kizi powa'a zii pama'ozakan õ'ati. 10 Ukau'an aonaa usha'apan õ'ati wuru'u õkakataimananuz, na'iki õdakowaapa-kaoaz, na'iki õbaiatanuz dadara kida'o aimaakan õkaudin-kizi ii aka, na'iki õbaiatanuz kichana'iki-kii kida'o to'ora-karu, na'iki wuru'u õbaiatanuz kaziwa'o na'iki kasha'ora'o õkaudinan dikin ii Christ ati. Õgaru aonaa mishi õma'ozakan, mazan kakataimana'o karikaonan, mazan una'apan idi Christ taan pama'ozakan powa'a zii õ'ati.

Tuukii Paul nyukunuitapan mishidainao Corinth iainaouz

11 Aizii õba'azootina'aka'a naa õkadakotinan ida'an õdau'an madoronaa-ziiwa kawan. Mazan unao aipan ati'o wuru'u õkadakotinanuz madoronaa-ziiwa kawan. Aonaa uti-waan zoobaba ukaminka'utan õgaru, ukowaadan ida'an pidannao ati, õgaru mishi'o apostle. Aonaa umanawunu'o mani õ'ai pidannao wuru'u uatadapaniinaouz, dakot-inpainaouz umanawunu'o apostlenao nii. Aonaa mani Christ kaminka'utan õgaru, turuu mani mishi õdakota-kao madiwautapa-ka'o nii. 12 Uaitapan pu'u na'iki utukapan pu'u padamata õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan sha'apatauzo-kariwaiz soo Tominkaru ma'ozakan ida'an. Ipai wuru'u õsha'apatanii kidaz tukapa-kida mishi'o Christ apostlen õgaru. 13 Pana'a mooko õtaapan unao ba'oran mishidainao ai, wuru'u ba'oran wiizai iainao kidaz? Panaadon uzauda-kidan pana'a utaapa-kao õmazaamatakan idi puraata u'ai. Õkasha'orada sha'a unyukunuu na'apa'o ida'an? Una'apan an, uma-rina'ata shoman wuru'u õsha'apatanuz aimaakan na'apa u'ati.

14 Aizii turua'a naa õmakon unao di'iti. Uruu idikinautan ni'i naa õmorowautapan uwiizi iti. Mazan aonaa õmizidin-kida'azon unao, usha'apanum kau'an aonaa upuraatan na'iki usha'apauz mani wuru'u õaipaniaz, soo õaipan pa'an ukonaukii-kidan õgaru na'ii. Aonaa koraiziannao mani ikoda'o aimaakan padarunao ati, soo daruinao pa'an ikoda'o aimaakan paudainao ati. 15 Ukau'an õgaru, na'apa konaukia'o nii õtaan ipai unao ati aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Na'iki konaukia'o nii õtaainan õkaminka'utan ida'an unao, utaain kizi Tominkaru ati kaimanaiman. Aizii wuru'u õmarainapanuz unao tuukii. Aizii unao mani, masakauda'u'o nii karikaonan umarainpan õgaru?

16 Aizii unao, uaitapa mishi'o aonaa õzaamatan puraata u'ai õkaudinan winipinaa nii. Mazan pabi'i kida unao, ukian "Uzaamaapanii wapuraatan, mazan uaitapa na'apam pamariidan waunao." 17 Aonaa na'apainim zii õkoidapan aimaakan u'ai, oo õkazatan mani puraata udyuudaniaz mishidainao ida'an õdyuudaniinaouz u'idi'iti. 18 Õdyuuda sha'atii Titus unao di'iti ba'oran mishidainao tuma. Titus kaiwauzonii sha'a upu-raatan udyuudaniaz u'ida'an? Aonaa, mishii? Mazan unao uaitapanii Titus na'iki

õgaru, na'apa kida'o wanyukunuu, kaiman wadi'itinpan unao dau'an, na'iki tuukia'o washa'apata'azon kaiman aimaakan unao ati.

19 Panaadon uzauda-kidan wuru'u wasaadanuz waparadan kaikapa'a
wakazannaatin-kinaa ni'o karikaonan dakoopainao ai waunao. Mazan aonaa
na'apa'o mani wuru'u. Tominkaru abata mishi'o wuru'u waparadan kidaz unao
ati, na'iki Christ aipan kawana'ati'o wuru'u waparadanuz unao ati kaikapa'a.
Ukau'an õkia'azon unao õmarainapaniinao ati, wuru'u washa'apaapanuz ipai aimaakan
kaikapa'a, waaipan pa'an wakaminka'utan na'iki wama'ozakadan unyukunuu.
20 Mazan tuukii õdi'itinpan, õzauda-kidan õkaawan dono unao di'iti, aona'o nii
õnyukunuu kaimanan, aonaan an umashaapan kaiman õparadan kawana'ati. Unao
na'apa, panaadon aona'o nii unyukunuu kaimanan, aona'o nii unaudapan na'apam
õkian usha'apainpan dau'an. Õzauda-kidan õikodan nii unao, ukashadaakapan nii
u'atiaaka, ukishauziaakapan nii, kichana'iki-kia'o nii uto'oradinan, ba'orainao aipan
nii aimaakan soo pa'ati karikaonan, udakowaakapan nii dikauda kida'o ida'an,
ukadakotin-kidan nii uiribannao madiwautapaka, udakotinpan nii umanawunu'o
nii, na'iki uto'orataakapan nii. 21 Tuukii õdopian õnyukunuu ii, õzauda-kidan õkaawan
dono unao di'iti, tuukia'o nii õba'azootinan Tominkaru ati unao dikin ii. Na'iki
tuukia'o nii õnyukunuu kasha'oran, õzaadan nii õikodan dono pakawan zii mishidainao
sha'apaapan oia'o, wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz kiwiin. Na'iki aonaan an zii
ĩtanawatinan pasha'apaapan ai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, wuru'u daonaioranao
da'awupanuz zunnao tuma pamamazidakan pu'u ĩtuma, na'iki ĩmashaapan an pakawan
madoronaa-daun.

13

Baukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

1 Aizii di'i õmakon, õmorowautapan koshan unao di'iti, uruu idikinautan ni'i naa.
Ipai'o nii aimaakan sha'apata-kao na'apa Tominkaru paradan kawana'ati: Na'ia'oram
pidan dakota-kariwai usha'apaapan dikauda'o aimaakan, marii kiwiin uunamunaa
abata-kao zii dya'utam oo idikinauda'u'o pidannao dako iki, wuru'u tukapainaouz
usha'apatan dikauda'o aimaakan. 2 Õkakinaoni'i naa sha'atii unao, na'iki õkowaada
sha'atii ipai unao ati na'iki wunao ati'i sha'apaapainaouz oia'o, itamautan ida'a'oraz
õmorowautapankan unao di'ii. Aizii õmunapon pu'u õna'apa'azon koshan powa'a zii. Aizii
di'oraz õmorowautapa'anan ida'a õpataka'utan nii unao bii'i na'ia'oram pidannao, aona'o
ĩmuudan pasha'apaapan oia'o. 3 Mishi, unao tuukii uaitapa'azon, mishi'o mani mooko
wuru'u Christ kaudinanuz õ'ida'an. Mazan õpataka'utan dono unao u'oiipan dikin ii,
uruu ida'ana'o nii utukapan aonaa kakataimana'o mani Christ, mazan ma'ozaka'o nii
ukaudinan unao bii an. 4 Mishi kakataimana'o kawan utaapinpan utauka-kao dono
cross di'iti, mazan kai kakupa uruu, Tominkaru kadishita-kidan idi uruu powaa iti
pama'ozakan ida'an. Na'apa'o kau'an wuru'u õgaruz, kakataimana'o Christ kawan.
Mazan kakupa õgaru Christ tuma, Tominkaru taan idi pama'ozakan õ'ati. Ukau'an
ma'ozaka'o nii Tominkaru kakinaowan unao õgaru ida'an.

5 Ukau'an udi'itapa wuru'u umishidapanuz, uaitapa kizi mishi'o wuru'u umishida-
panuz Christ. Uawunuutin kaimanaiman na'iki uaitapan nii mishi kaina'a Jesus Christ
mashaapanuz u'ida'a. Soo mishi pidan mamishida-ka'o, aonaa Christ nii u'ida'a. 6 Aizii
udi'itapan dono waunao kaimanaiman, utukapan nii na'iki uaitapan nii kapam mishi'o
wamishidan Christ, na'iki mishi'o uapostlen waunao.

7 Mazan aizii watoriinpan nii Tominkaru ati ukaminka'uta kizi unao, aonaa kizi
usha'apatan dikauda'o aimaakan. Aonaa watoriinpan waaipan idi mani pidannao
tukapan õkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an õkiauzon kawan u'ati. Mazan watoriinpan

nii Tominkaru ati, unao sha'apata kizi pa'an kaiman kida'o aimaakan. Waaitapan pu'u
kaina'a'o wunaou'u dakoopainaouz waunao, ĩdakotan nii wamaturuukan aonaan an
wapataka'utan unao. 8 Aizii umishidan an mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz, aona'o
nii õpataka'utan unao uruu dikin ii. Soo õkaminka'utan nii pa'an unao uaitapa kizi wuru'u
mishi'oraz kuwai Tominkaru di'iki'oraz. 9 Kaimana'o nii wa'ati uma'ozakadan an
umishidapan powa'a zii, aona'o nii usha'apan pidannao dakotan an waunao maturuu-
kainao nii. Na'apa kida'o dau'ana'o pa'an watoriinpan Tominkaru ati, tuukii waaipan
unao sakitapadan umashaapan Tominkaru ati. 10 Uruu idi õsaadan di'oraz kaarita
unao ati õkaawan ua'ii, aonaa kizi õkakinaowan unao ma'ozaka'o ida'an õkaawan dono
u'idi'iti. Naobanai Jesus aipan ati'o mishi wuru'u wakaudinanuz, uruu idi'o waaipan
wama'ozakadan unao, umishida kizi uruu powa'a zii, aonaa waaipan mani wawaota-
kidan unao umishidapan ai, uruu kaiwuru'u wana'apanuz.

Baukapan naa Paul kowaadinan mishidainao ati

11 Aizii õkowaadinan naa unao ati. Ukau'an õmin-mishidannao, mishi'i naa pa'i
umashaapa konaukii, na'iki utiwaa'a naa usaabaan umashaapan Tominkaru
tuma na'iki umin-mishidannao tuma. Usha'apata aimaakan õkakinaori kawana'ati,
ubauda'apata'a naa unyukunuu kida aimaakan dau'an, umashaapa kaiman konaukii
umin-mishidannao tuma. Una'apan an, Tominkaru taa'oraz marainpaaka-kinai na'iki
kaimanaaka-kinai, kaminka'utan nii unao.

12 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.*

Ipai mishidainao da'ainaou'u dyuuda-kidan kapam paparadan unao di'iti.

13 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun tuukii ipai unao ati, na'iki marii karikao-
nan Tominkaru marainpan unao, na'iki marii Kaimana'o Doronaa mashaapa'oraz
unao ida'a, taan umashaapa-kinaa nii konaukii umin-mishidannao tuma.

* **13:12** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishi-
dannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Paul Kaaritan
Galatia Baara Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, apostle Paul saadanii Galatia Baara sannao mishidainao ati. Aizii wuru'u Galatia, udaru'o wiizai baara, na'ii'aka'o wuru'u mishidainao mashaapanuz. Paul, uruu Jew, mazan ĩnao, Gentilenao.* Aizii ĩnao mishidainaou'u naa Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz.

Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kaawan mishidainao ida'ati. Ĩnaou'u naa aipan ipai mishidainao sha'apatinan Moses kakinaori kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Mazan apostle Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, ukakinaotan ĩdyaun Jewnao ai, aipainaouz mishidainao chootinan† Moses kakinaori kawana'ati. Uaipan mishidainao aitapan kaimanaiman, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii uizo'atin ida'an Moses kakinaori kida. Mazan udakotan pidan kaimana'o pidan nii soo umishidan ida'an Jesus Christ, aonaa pidan izo'atin ida'an mani Moses kakinaori. (Galatians 2:16)

Ukau'an Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, aonaan idi uaipan ĩmishidan pidannao kuwaa pana'iti'oraz karikaonan. Ukian pakaaritan ida'a, “Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.” (Galatians 1:8)

Aizii wuru'u pidannao aipainaouz mishidainao taapan Moses kakinaori, ĩkian Paul dau'an, uruu aonaa mishi'o apostle mani, na'iki kuwai kapam ukowaadapaniaz aonaa mishi'o mani. Mazan Paul kian padau'an, “Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, uruu wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an.” (Galatians 1:1)

Kaarita buutinpan kida

Paul mishi'o apostle *1:1-24*
Paul ma'ozaka uparadan kaimana'o kuwai dikin ii *2:1-21*
Kazannaatin-karu soo mishida-karu ida'an *3:1—4:31*
Mashaapa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an *5:1—6:10*
Paul katokontan pakakinaopan *6:11-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru apostle Paul di'iki'o. Õgaru, aonaa pidannao zaamatanii mani apostle nii, na'iki aonaa ĩdyuudanii mani õapostle-tinan. Mazan Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, ĩnao wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an. 2 Ipai da'ainao mishidainao, ĩdyuudan kapam paparadan ipai unao mishidainao ati, mashaapainaouz Galatia Baara ii aka.

3 Õtoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun na'iki utaa kizi unao nyukunuu kaiman-kinaa nii. 4 Aizii wuru'u Jesus, utaapada pazowii-kao wa'oian dikin ii, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata-kinaa nii waunao wuru aia'a kai'oraz oia'o mashaapa-karu. 5 Ukau'an marii karikaonan Tominkaru taapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

Soo kaina'a bauda'apa
Kaimana'o Kuwai

---

* : Gentilenao: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † : chootinan: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘chootin-karu’ daua'o.

6 Tuukii õdi'itinpan unao dau'an, utanawatinan idi kadiman aka Tominkaru ai. Uruu
zaamata'oraz unao pa'ida'ati Christ kamarainapanun na'iki kamunanun ida'an, mazan
aizii, uda'anan naa pana'a'o kuwai pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaimana'o kuwai
nii. 7 Aonaa ba'oran kaimana'o kuwai nii, soo pidannao mariidapan karikaonan unao,
na'iki ĩtanawata'azon mishi'o kuwai Christ daua'o pana'iti'i naa karikaonan. 8 Aizii dii
mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a
wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
9 Wakiini'i naa sha'atii kiwiitapa, na'iki õkian nii koshan: na'ia'oram pidan kowaadan
an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a uabataniaz na'iki umishidaniaz, na'apa'o pidan,
marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
10 Kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a, õkaimanada'azon idi'o pidan nyukunuu? Aonaa!
Mazan õaipan pa'an Tominkaru nyukunuu kaimanan õ'ati. Õaipan an mani pidan
nyukunuu kaimanan õ'ati, aonaa mishi'o mani Christ poitorun õgaru.

Paul apostle-tinan daua'o

11 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru'u Kaimana'o Kuwai õkowaadaniaz unao ati,
aonaa pidannao di'iki'o mani oo pidan tomanii mani. 12 Aonaa õikodanuzu pidan di'iki oo
aonaa pidan tominapa-kidanii mani õgaru udau'u. Mazan wuru'u õkuwaaz Jesus Christ
di'iki'o na'iki uaida-kidanii pa'an õ'ati.
13 Unao, uabatanii na'apam da'i õmashaapauzon Jewnao kakinaorinaa kida kawana'ati.
Uaitapa tuukia'o õpataka'utauzon mishidainao Jesus. Na'iki õdakota õmainaabatan ĩdyaun
ipai daunuuda'u. 14 Na'iki uruu dono ipai õwazootapan õmin-daonaiorannao na'apa kida'o
ĩtunarunawun õkawan, õda'anan ida'an na'iki õizo'atin ida'an wuru'u õdokozu-daunnao
mishidapanii kidaz. 15 Mazan Tominkaru kamunanun idi õ'ati, uzaamatan kowas
õgaru kaudina'o nii pa'ati. Uzaamatan õgaru õshakatan ua'ii. Paaipan kawana'ati
16 utukapa-kidan pauDani õ'ati, uaipan idi õmakon õkowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai
udau'u Gentilenao di'iti. Aizii uruu aimaakan sha'apan dauna'ana'oraz õ'ati, aonaa
õmakon pidan di'iti õaipan idi mani ukowaadan kanoma'o nii õsha'apata. 17 Na'iki
aonaa õmakon Jerusalem iti, õabata'anan mani na'apam kiwiitapainaouz ĩapostle-tinan
kian õ'ati. Mazan ba'oran amazada iti pa'an õmakon, Arabia kia'o udakota-kao. Uruu
dauna'an zii õkiwan Damascus iti.
18 Idikinauda'u wunu õtukapan dauna'an Jesus, uruu zii õmakon Jerusalem iti
õmorowautapa'anan Peter di'iti. Õna'ian utuma dya'utam soondii sakodaz. 19 Aonaa
õtukapan ba'oran apostle na'ii, soo James karikaonan, wanaobanaa Jesus inawuzuz.
20 Tominkaru aitapa ipai wuru'u õsaadanii kidaz mishi'o, aonaa õmariidinan mani. 21 Uruu
dauna'an õmakon naa Syria Baara na'iki Cilicia Baara ii aka'o wiizai kida kawana'ati.
22 Mazan wuru'u mishidainao Judea Baara iainao kidaz, aonaa zii ĩtukapauzon õgaru.
23 Soo ĩabatan karikaonan pidannao kadakotinan õdau'u. Ĩkian, "Tawuru'u pidan
pataka'utauzoz da'i waunao, uru'u naa aizii kowaadapa pidannao ati kaimana'o
kuwai Christ daua'oraz, utiwaniaz pamashaadan." 24 Uruu idi tuukii ĩkonaukii-kidan
Tominkaru õgaru dikin ii.

2

Ba'oran apostlenao kashaapa Paul kaudinan apostle nii

1 Aizii 14 wunu dauna'an õmakon koshan Jerusalem iti, Barnabas mako'o õtuma, na'iki
õna'aka Titus kapam. 2 Wuru'u õmakonuz na'iti Tominkaru dyuudan idi'o õgaru. Õna'ian
pu'u, õmiitiniipan soo choochi zowaunaanao tuma karikaonan. Õaipan ĩaitapan wuru
daua'a õkowaadapankaniaz Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'iki õabata'azon kaiman
ĩ'ati oo aonaa. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan õkaudin-kizi wuru'u õsha'apataniaz
naa na'iki õsha'apaapaniaz kai makon madiwautapaka. 3 Mishi, ĩna'apata panyukunuu.

Uruu idi aonaa ĩdyuudan õminauda'u Titus choota-kao* Jewnao kakinaori kawana'ati,
Gentile pu'u padamata uruu. 4 Wakadakotinan wuru dau'ana'a, usha'apanum kau'an
pabi'i kida pidannao taapinpainao mishida'o kawan Jesus, morotan idi'o wabii ati.
Ĩtukapa'azon idi karikaonan pakawan mani wada'anan Jewnao kakinaorinaa, wazaa-
matinpan pu'a'a naa Christ Jesus di'iti. Usha'apanum kau'an ĩnao, tuukii ĩaipan wa-
mashaapan pakawan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. 5 Mazan aonaa wakashaapinan
ĩ'ati, aonaa masakauda'u. Usha'apanum kau'an waaipan idi wakazannaatapan unao
ati wuru'u mishi'oraz kuwai, Kaimana'o Kuwai ida'a'oraz.
6 Na'iki choochi zowaunaanaouz, aonaa na'iam ĩikodan õkuwaa kasharutinpan,
uruu idi aonaa ĩpana'adanuzu na'iki aonaa ĩtotokadanuzu. (Aizii wuru'u ĩtaapa-kaoaz
umanawunuinao choochi zowaunaanao nii, aonaa usha'apan õ'ati, usha'apanum
kau'an Tominkaru aonaa unaubaan bauda'apa'o pidan powa'a zii ba'oran ai.) 7 Mazan
ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz õkaudin-kizi nii, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai
Gentilenao ati, na'apa utaan kawan kapam Peter ati kaudin-kizai, ukowaadapanuz
Kaimana'o Kuwai Jewnao ati. 8 Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakan ida'an
õzaamata-kao apostle nii Gentilenao ati, na'apa Peter zaamata-kao kawan apostle
nii Jewnao ati. 9 Aizii James, Peter, na'iki John, umanawunuinao choochi zowau-
naanao, ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz kaudin-kizai õ'ati. Uruu idi kaiman
ĩnyukunuu Barnabas na'iki õgaru kaudinan dau'an na'apa ĩnao kawan. Na'iki powa'a zii
ĩma'ozakadan waunao wakowaadapa-kizi kaimana'o kuwai Gentilenao ati. Aizii ĩnao
ĩkakuwaapatinan nii Jewnao ati. 10 Kaina'a bauda'apa aimaakan ĩaipan washa'apatan,
pakawan kizi wakaminka'uupan pataka'utinainao, ĩchoochin ida'a ainaouz. Uruu
manawun aimaakan tuukia'oraz õsha'apata'azon.

Paul kakinaowan Peter

11 Aizii Peter morowautapankan dono Antioch ii, na'ii õparadan u'ati ma'ozaka'o
ida'an, õkakinaota-kinaa nii uruu sakitapa'o di'iti. Õparadan u'ati pidannao kanaapu'u,
usha'apanum kau'an usha'apataniaz aimaakan tuukia'o upana'itin. 12 Uruu zi'o Peter
kaawan dono Antioch ati, karikaonan da'i uaroopauzon Gentilenao tuma, mishida-
painaouz Jesus. Mazan Jewnao, James di'ikiinaouz kaawan dono'o naa, aona'a naa
powa'a uaroopan ĩtuma utaria'akan idi'i naa ĩnao ai, aipainaouz Gentilenao choota-kao.
13 Uruu idi baokoinao Jewnao mishidainaouz Jesus, ĩtamakapa'akan naa Peter, aona'a
naa kapam ĩaroopan Gentilenao tuma. Na'iki Barnabas, upu'u zii una'apan kapam ĩnao
kawan, ĩaitapan pu'u padamata aonaa sha'apa'o mani wuru'u aroapa-karuz Gentilenao
tuma.
14 Õtukapan idi'i naa aonaa ĩsha'apatinan Kaimana'o Kuwai kawana'ati, wuru'u
mishi'oraz kuwai. Uru'u naa õparadan Peter ati ipai ba'orainao kanaapu'u. Õkian u'ati,
"Jew pugaru, mazan upu'u pumashaapan Gentile kawan, aonaa pusha'apatinan Jew
kawan. Kandii ni'i naa mooko aizii puaipan Gentilenao mashaapan Jewnao kawan?
15 Mishi, pugaru na'iki õgaru, Jewnao wadaru na'iki wadaro nii, aonaa Gentilenao mani,
dakota-kariwainaouz 'oiainao' nii. 16 Mazan waaitapa Tominkaru dakotan waunao
kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Jesus Christ, aonaa waizo'atin ida'an mani
Moses kakinaori. Ukau'an waunao, wamishidapanii Christ Jesus, Tominkaru dakota-
kizi waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ, aonaa waizo'atin ida'an
mani Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim nii Tominkaru dakotan
pidan kaimana'o pidan nii uizo'atipan ida'an Moses kakinaori."
17 Aizii waunao, wadawatan pu'u Tominkaru dakota-kinaa nii waunao kaimana'o
pidan nii wamishidan ida'an Christ, mazan upu'u Jewnao dakotan waunao oiainao
nii kapam, Gentilenao kawan. Ukau'an Christ aipan ati'o mooko wuru'u wa'oipanuz?

* **2:3** uchoota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Aonaa! 18 Mazan õkiwinan an powaa iti wuru'u kakinaorii õmuudaniaz naa, uruu
ida'an õtukapa-kidan õdikintapan kakinaorii. 19 Õgaru mawaka'o kawanu'ora'a naa kak-
inaorii ai. Ukau'an aona'a naa powa'a õmashaapan kakinaorii waranu'u, õmashaapa-
kizi'i naa pa'an Tominkaru ati. 20 Õgaru, õmishidan idi Christ, mawaka'o kawanu'ora'a
naa õgaru Christ tuma cross ida'a. Aonaa õgaru'u naa mani kakupa'oraz, mazan
Christ pa'an wuru'u mashaapa'oraz õ'ida'a, na'iki uru'u naa kazowautapa'oraz õgaru.
Õmashaapanuz naa, õmishidapan ida'ana'ora'a naa Tominkaru Dani, marainpa'oraz
õgaru na'iki mawaka'oraz õ'ati. 21 Õgaru aonaa õkashadan Tominkaru kazannaatan
waunao pakamunanun idi karikaonan. Usha'apanum kau'an umishiin an mani
Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii waizo'atipan ida'an Moses kakinaori,
madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u Christ mawakanuz.

3

Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa mishida-karu idi

1 Maam Galatia Baara sannao, maaitapin-ka'o manawun mooko unao! Kanom
wuru'u madoronaada'oraz unao? Kaimanaiman sha'atii õkakuwaapan u'ati Jesus Christ
tauka-kao na'iki umawakan dau'u cross ida'a. 2 Õpishaa kizi unao: uizo'atin idi'o
mooko Moses kakinaori uzaamatanuz Kaimana'o Doronaa, oo umishidan idi'o ua-
bataniaz kaimana'o kuwai? 3 Na'apa dii manawun umaaitapinkan! Usakadan pu'u
umishidan Jesus, Kaimana'o Doronaa ida'an. Mazan aizii kandii ni'i naa utiwaan
umashaapan Jesus ati usha'apaapanii kida ida'ana'a naa karikaonan? 4 Madiwautapa-
ka'o mooko karikaonan ubaiaapanuz tuukii kasha'ora kida'o aimaakan? Õ'itiiman
aonaa madiwautapa-ka'o mani! 5 Aizii Tominkaru taanuz Kaimana'o Doronaa unao
ati, na'iki usha'apatanuzu umanawun kida'o aimaakan unao bii an, aonaa uizo'atin
idi'o mani Moses kakinaori, mazan umishidan idi'o pa'an uabataniaz kaimana'o kuwai,
Christ daua'oraz.

6 Udi'itapa na'apam kii-karu Abraham dau'an: "Uruu mishida'o Tominkaru, na'iki
umishidan idi, Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii."* 7 Ukau'an uaitapa
kizi, pidannao mishidainaouz Christ, ĩnao pa'an wuru'u mishi'oraz Abraham dainao.
8 Saadauzo-kariwai Tominkaru Paradan kowaadani'i naa kotua'a naa, Tominkaru
dakotan nii Gentilenao kaimanainao nii ĩmishidan idi. Usha'apatan ua'ii zii na'apa
kida'o, ukowadauzonii Kaimana'o Kuwai Abraham ati. Ukianuz "Pugaru ida'ana'o
nii õtaan kaiman kida'o aimaakan ipai pidannao ati."† 9 Ukau'an ipai mishidainaouz,
ĩzaamata kaiman kida'o aimaakan na'apa Abraham zaamatan kawan aimaakan
pamishidan idi.

10 Mazan pidannao tiwa'oraz padamata paizo'atin Moses kakinaori pakazannaatin-
kinaa nii, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an kaikapa'o
usaadinapanu'u Tominkaru paradan ida'a: "Ipai'o nii Tominkaru pataka'utan pidan-
nao ĩmaizo'atikan idi ipai daunuuda'u saadinpa'o Tominkaru kakinaori kaaritannaa
ida'a."‡ 11 Ukau'an aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii utiwaan
ida'an paizo'atin Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u
Tominkaru Paradan ida'a: "Tominkaru dakotaniinaouz pidannao kaimanainao nii
ĩmishidan ida'an pa'an, ĩnao karikaonanu'o nii ĩkakupan."§ 12 Moses kakinaori, aonaa
mishida-karu di'ii'aka'o mani, soo uda'an-kao karikaonan. Tominkaru Paradan saada-
kariwai kian: "Pidan izo'atipan an kakinaorii, marina'a naa usha'apatanuzu ipai
daunuuda'u na'iki umashaapan ni'i naa u'ida'an."*

---

* **3:6** Genesis 15:6 † **3:8** Genesis 12:3; 18:18; 22:18 ‡ **3:10** Deuteronomy 27:26 § **3:11** Habakkuk 2:4 * **3:12** Leviticus 18:5

13 Kaikapa'o kapam Tominkaru Paradan saada-kariwai kianu'u: “Pidan kazada-
kariwai atamun kadu iti, Tominkaru pataka'utan uruu wuru'u.”† Na'apa'o Christ
pataka'uta-kidinanuz atamun kadu iti waunao dikin ii. Uruu ida'an ukazannaatan
waunao wuru aia'a Tominkaru dakotanuz papataka'utan waunao, maizo'ati-kainaouz
ipai kakinaorii. 14 Uruu Christ Jesus pataka'uta-kidinan ida'an kizi, Gentilenao zaa-
matan kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati.
Na'iki wamishidan idi'o Jesus Christ, wazaamatan Kaimana'o Doronaa, Tominkaru
kowaadauzoniaz pataan nii wa'ati.

Kakinaorii na'iki Tominkaru taa'azoonii daua'o

15 Aizii õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao, õkainaabata kizi mooko u'ati pidannao
sha'apatauzonii aimaakan ida'an: Dya'utamainao pidannao na'apataakan dono pa-
nyukunuu aimaakan dau'an, ĩsaadan nii pa'uu kida kaarita ida'a kainaabata'o nii
ĩnyukunuu na'apa kidaakan. Uruu dauna'an aonaa turuu umarina'ata-kao oo utotokada-
kao. Na'apa'o wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azoonii. 16 Tominkaru
kowaadanii kidaz pataa'azon, Abraham na'iki utakaan-daun ati'o. “Utakaan-daunnao
ati'o,” aonaa kia'o mani usaadinpan Tominkaru paradan ida'a, iriba'o pidannao
dau'ati'o kawan. Mazan, “utakaan-daun ati'o,” kii usaadinpan, bauda'apa'o pi-
dan dau'ana'o, uruu wuru'u Jesus Christ, Abraham takaan-daunuz. 17 Kaikapa'o
dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: Kiwiini'o zii wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan
nii aimaakan Abraham ati,‡ na'iki ukian mishi'o nii utaapan paparadanuz. Ukau'an,
Tominkaru taaniaz kakinaorii Moses ida'an 430 wunu dauna'ana'oraz naa, aonaa
na'itim upana'adan wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan nii aimaakan Abraham
ati, na'iki aonaa turuu umainaabatan wuru'u Tominkaru paradanuz. 18 Tominkaru
taa'azooniaz kaimana'o aimaakan zaamata-kao an mani kakinaorii izo'atipa-kao
ida'an, ukau'an aona'a naa mani turuu wazaudapan Tominkaru taan aimaakan wa'ati
pakiauzon kawana'ati. Mazan Tominkaru taanuzu kaimana'o aimaakan Abraham ati,
ukowaadan idi'o pa'an pataan nii u'atiz.

19 Kanom ni'o mooko wuru'u kakinaorii taa-kaoaz? Utaa-kao pidannao
sha'apaapauzon idi'o oia'o pa'idiwaru. Kakinaorii kaiwainpan nii atii Abraham takaan-
daun kaawan, uruu tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii utakaan-daun
nii. Aizii wuru'u kakinaoriiz, angelnao taanii Moses ati, na'iki uruu ida'ana'o udobata-
kida-kao Israelitenao ati. 20 Mazan aonaa Tominkaru zaamatan pidan dobata-kida'o
nii paparadan Abraham ati, mazan sariapa pa'an uparadan u'ati, ukowaadan dono
wuru'u pataa'azooniaz u'ati.

21 Aizii kakinaorii taa-kao idi, upana'adan ni'i naa mooko wuru'u Tominkaru
kowaadanii kidaz pataa'azon? Aonaa! Ukau'an umishiin an mani pidan ikodan
karikaonanu'o kakupa-karu kakinaorii izo'ati-kao ida'an, kakinaorii ida'an mani
Tominkaru dakotan pidan kaimana'o nii. 22 Mazan saada-kariwai Tominkaru paradan
kowaadan wa'ati, ipai pidannao oia'o kazowautapanii pa'idiwaru. Ukau'an, wazaa-
matan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon, soo wamishidan ida'an
Jesus Christ.

23 Christ mishidapa-kao ua'ii zii, waunao taapa-kao kakinaorii waranu'u, taraa-
kariwainao kawan, atii wuru ida'ati'i Christ mishida-kao kainaabata-kaoaz naa.
24-25 Ukau'an kakinaorii taa-kao, kazowautapa'o nii waunao, atii Christ kaawan di'iti.
Mazan aizii Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan idi'ora'a
naa Christ. Aonaa kanom ni'i naa aizii kakinaorii kazowautapan waunao powa'a.

Pidan mishida'oraz Jesus Christ, uruu Tominkaru dani

† **3:13** Deuteronomy 21:23 ‡ **3:17** Tominkaru kowaadauzon pataan nii aimaakan Abraham ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

26 Ipai unao Tominkaru dainao umishidan ida'an Christ Jesus. 27 Ukau'an, ipai
unao chikaawunuina'oraz na'iki zaamatina'oraz Christ Jesus ida'ati, umorokodan naa
Christ kaduz wuru'u. 28 Ukau'an aonaa usha'apan pugaru Jew oo aonaa Jew mani;
poitorui oo aonaa poitorui mani; daonaiora oo zun, ipai unao na'apa kida'o pa'idiwaru,
uzaamatinpan idi Christ Jesus ida'ati. 29 Aizii uzaamatinpan kau'an Christ Jesus ida'ati,
unao wuru'u mishi'oraz Abraham takaan-daunnao. Na'iki unao wuru'u zaamata'o
ni'oraz kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham ati.

4

1 Kaikapa'o kaiwuru'u õkianuz: Koraidaonaa zaamata'o ni'oraz padaru sha'apauz
kida, na'apa utaapa-kao poitoruinao taapa-kao kawan, ukoraidaonaan dono zii. Mishi
uka'idiwaun pu'a'a naa padamata padaru sha'apauz kida idi. 2 Mazan umashaapan
nii zii pakazowautapikinao waranu'u na'iki pasha'apauz taapikinao waranu'u zii, atii
udaru aitanii kamoo kaawan di'iti. 3 Na'apa'o da'i waunao kiwiin koraidaonaa kawan,
wapoitoruitapa-kidinan waizo'atin ida'an kakinaorii kida doronainao di'iki'oraz, ka-
zowautapainaouz imi'i baara sannao. 4 Mazan Tominkaru aitanii kamoo kaawan
dono'o naa, udyuudan paudani, ushakatan zun di'iki. Umashaapan Jewnao kakinaori-
naa waranu'u, 5 ukazannaata kizi waunao, mashaapainaouz kakinaorii waranu'u,
turuu kizi Tominkaru zaamatan waunao paudainao nii. 6 Tominkaru zaamatan
idi unao paudainao nii, udyuudan pauDani Doronaa mashaapan unyukunuu ida'a.
Uruu Doronai ida'ana'o wuru'u ukianuz Tominkaru ati, "õdaru Tominkaru," kii.
7 Ukau'an, aonaa powa'a poitoruinao mani unao, mazan Tominkaru dainaou'u naa
pa'an. Udainaoun idi unao, ukau'an utaan nii u'ati ipai wuru'u ukowaadauzoniaz
pataa'azon.

Paul dopii-kidan Galatia Baara sannao

8 Kiwiin umaaitapakan dono zii Tominkaru, upoitoruitapa-kidinan tominkarunao
ati aonaa mishiinao mani. 9 Mazan aizii unao, uaitapa'a naa Tominkaru, oo tu-
ruu õkian, Tominkaru pa'an aitapa'oraz unao. Kandii ni'i naa mooko ukiwa'azon
powaa iti, upoitoruitapa-kidina'azon koshan mazanu'o tominkarunao ati, aona'oraz
kanom ĩsha'apatan? 10 Aizii unao, utamakapan naa Jewnao kaduz utaapan ida'an
kamoo, kauzu, na'iki wunu ĩtaapanii kidaz. 11 Tuukii õdopian unao dau'an, ukau'an
madiwautapa-ka'o mooko karikaonan wuru'u õkaudinuz unao bii an?

12 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan umashaapan õgaru kawan, aonaa Jewnao kaki-
naorinaa waranu'u mani. Õgaru na'apa'ora'a naa unao Gentilenao kawan, aona'a naa
õmashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. Kaiman sha'atii da'i utaapauzon õgaru,
aonaa unyukunuu oian õ'ati. 13 Uaitapanii õkarinauzon idi'o õkowaadauzonuz Kaimana'o
Kuwai unao ati kiwiin. 14 Õkarinaan idi, dobata õmizidin-kidan unao, mazan upu'u
aonaa uzon-kidan oo ukachama'idin õ'ai. Mazan udapaapan õgaru kaiman, ikoda
Tominkaru angelin oo ikoda Christ Jesus dapaapa-kao kawan utaapan õgaru. 15 Mazan
aizii usha'apanum naa wuru'u, aona'a naa powa'a ukonaukia'azon õtuma? Õaitapa
mishi, õkarinauzon dono'oraz, turuu mani uso'otan uawun kida, na'iki utaanuzu õawun
nii. 16 Aizii mani, uto'oran naa sha'a õ'ati wuru'u, õkowaadan idi mishi'o kuwai u'ati?

17 Pidannao wuru'u aipainaouz umashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u.*
Tuukii ĩaipan uzaamatinan pa'idi'iti, mazan aonaa ĩkaminka'uta'azon mani unao wuru'u,
soo ĩaipan karikaonan pabuutan unao õ'ai, ĩnao ati kizi'i naa unyukunuu. 18 Mishi,
kaimana'o wuru'u pidan nyukunuu dyautanuz pasha'apatan dau'ati aimaakan,
kaimana'oraz mazan aimaakan. Marii karikaonanu'u naa usha'apatan aimaakan
na'apa, aonaa soo õna'an dono mani karikaonan utuma. 19 Õdainao õmarainapaniinao,

* **4:17** Putukapa Galatians 1:7

daroi dopian kawan kaziwa'o idi okaudanipan dono, na'apa'o kawanu'o õbaiatan kaziwa'o unao dau'ati. Õdopitan nii udau'an atii umashaapan an zii kaimanaiman Christ kaduz kawana'ati. 20 Kaiman zii mani õgaru na'ii unao tuma kai. Uruu idi kaiman zii mani waabataakan waparadan, na'iki õaitapa mani na'apam õkian u'ati. Usha'apanum kau'an õmunapon idi, aonaa õaitapan na'apam õkian u'ati.

Hagar poitoruiaba, na'iki Sarah aonaa poitoruiaba mani

21 Õpisha'azon unao aipainaouz pamashaapan kakinaorii waranu'u, aonaa zii mooko uaitapan na'apam kakinaorii kian? 22 Kaina'a saada-kariwai dya'utama'o Abraham dainao daonaioranao dau'an. Bauda'apa utoman paudani papoitoruaba tuma,† ba'oran utoman paudaiaro tuma,‡ aonaa poitorui mani oroo. 23 Udani poitoruiaba tuma'oraz, ushakatan na'apa koraidaonaa shakatauzon kawan. Mazan ba'oran udani, udaiaro di'iki'o. Oroo aonaa poitoruiaba mani, ushakatan na'apa Tominkaru kiauzon kawana'ati pa'an, Abraham ati.

24 Di'ora'a dya'utama'oraz zunnao kainaabatan dya'utama'oraz Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati.§ Hagar, poitoruiabaz, oroo kainaabata'o wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati midukuo Sinai ii. Ipai pidannao oroo di'iki'oraz, poitoruinao pa'idiwaru, ĩmashaapan idi kakinaorii waranu'u. 25 Na'iki midukuo Sinai, Arabia ia'oraz, ukainaabata-kao Hagar di'iti. Na'iki kai'oraz donoi Jerusalem, oroo di'iti koshan ukainaabata-kao, na'ii sannao mashaapan idi poitoruinao kawan kakinaorii waranu'u. 26 Mazan Sarah, oroo aonaa poitoruiaba mani pa'an, oroo di'iti aokazi ia'oraz Jerusalem kainaabata-kao, na'iki oroo wadaro kawanu'o.
27 Kaikapa'a Tominkaru paradan kotua'oraz kiauzonu'u odau'an:
"Pukonaukii maudaniichiaba,
Pukadako diiwa'o ida'an pukonaukian idi,
aonaan pu'u pukaudanipauzon.
Mazan aizii powa'a'o nii zii pudainao iriban,
aoro aia'a, mazidaibazo."*
28 Õmin-mishidannao, unao, na'apa Isaac kawan, Tominkaru dainaou'u naa, na'apa Tominkaru kiauzon kawan. 29 Mazan uruu dono wuru'u koraidaonaa shakata'oraz koraidaonaa shakatauzon kawan, wuru'u poitoruiaba daniz, uantamikitauzonii Isaac, shakata'oraz Tominkaru Doronaa ida'an. Na'apa kai aimaakan sha'apaapa-kao wa'ati kotua'o kawan. 30 Mazan na'apa dii saada-kariwai Tominkaru paradan kian? "Puwaata wuru'u poitoruiabaz paudani tuma! Usha'apanum kau'an aona'o nii odani zaamatan padaru sha'apauz kida, wuru'u taa'azoo-kariwaiz, aoro dani ati'i aona'oraz poitoruiaba mani."† 31 Ukau'an õmin-mishidannao, waunao aonaa poitoruiaba dainao mani, mazan aoro dainao pa'an, aona'oraz poitoruiaba mani.

5

Christ so'otan kakinaorii kazowautapan ai waunao

1 Mishi Christ so'otani'i naa Jewnao kakinaorinaa kida ai waunao, aona'a naa powa'a kakinaorii kazowautapan waunao. Ukau'an ma'ozaka'a naa utaapa unyukunuu, na'iki aona'a naa utaapada'ana'a kakinaorii kazowautapan unao powaa iti.

2 Uabata õgaru Paul paradan, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii pachoota-kidinan* ida'an Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. Una'apan an, madiwautapa-ka'o wuru'u Christ mawakanuz u'ati. 3 Õkakinaowan nii unao koshan,

† **4:22** Genesis 16:15 ‡ **4:22** Genesis 21:2 § **4:24** Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **4:27** Isaiah 54:1 † **4:30** Genesis 21:10 * **5:2** pachoota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ukashaapan an uchoota-kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, ukau'an marina'a naa uizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz. 4 Aizii na'ia'oram pidan unao bii iki aipan an Tominkaru dakotan paugaru kaimana'o pidan nii paizo'atin ida'an wuru'u kakinaoriiz, ubuutinan naa mishi'oraiman Christ ai wuru'u, na'iki ubuutinan naa kapam Tominkaru kaimanan ai u'ati. 5 Mazan waunao, waaitapa Kaimana'o Doronaa ida'an mishi'o nii Tominkaru zaamatan waunao na'iki udakotan nii waunao kaimanainao pidannao nii, wamishidan ida'an Christ pa'an. 6 Aizii wuru'u wazaamatinanuz naa Christ Jesus ida'ati, pidan choota-kariwai oo aonaa choota-kariwai mani, aonaa ĩtukapa-kao pana'a kida, aonaa na'apa kida'o di'itapa-kao umanawunu'o nii. Soo kanom pa'an di'itapa-kariwai, pidan mishidan Christ. Na'iki mishidapa-karu ida'ana'o wuru'u marainpaaka-karuz.

7 Kaiman sha'atii umishidapan padamata. Kanom wuru'u mashaata'oraz unao uda'anan ai mishi'o kuwai? 8 Mazan waaitapa Tominkaru, zaamata'oraz unao pa'ida'ati, aonaa uruu mani wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai. 9 Masakauda'u'o pana'iti'o kuwai kowaada-kao, ipai'o nii pidannao mishida'akanuzu. Na'apa masakauda'u'o yeast pooda-kidan kawan ipai poroom-bi'i. 10 Mazan õaitapa na'iki õmishida Naobanai aipan ati, aona'o nii utanawatinan, mazan uda'anan nii pa'an wuru'u õkuwaa kidaz. Aizii pidan wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai, upataka'uta-kao nii tuukia'o ida'an.

11 Õmin-mishidannao, õkakinaotan na'iki õdyuudautan an mani pidannao choota-kidinan Jewnao kakinaorinaa kawana'ati ĩkazannaatin-kinaa nii, aonaa mani õpataka'uta-kao. Mazan wuru'u Jewnao pataka'utanuz õgaru, õkowaadapan idi'o pidannao kazannaata-kao soo Jesus mawakan ida'ana'o pa'an. 12 Aizii wunaou'u tanawatin-kida'oraz unao, tuukia'oraz ĩaipan chootin-karu, kaiman zii manawun mani õ'ati ĩmakuuta'aka-kao an kaiman-daun, aonaa soo ĩchootan mani karikaonan pamada.

13 Unao õmin-mishidannao, Tominkaru zaamatanii unao, uso'otani'i naa unao kakinaorii kazowautapan ai. Mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u uso'ota-kaoaz kakinaorii ai, usha'apaapa-kinaa nii dikauda kida'o aimaakan, unyukunuu aipan kawana'ati. Mishi'oraiman ukaminka'uaaka umin-mishidannao tuma umarainpaakan ida'an. 14 Mishi waizo'ati ipai daunuuda'u kakinaorii taa-kariwaiz Jewnao ati, waizo'atin ida'an wuru'u di'oraz kakinaori'i: “Umarainapa ipai pidan na'apa umarainpan kawan unanaa,” kii-karuz. 15 Mazan uto'orataakapan an na'iki udakowaakapan an, utukapa pa'i uwaatan umin-mishidannao na'apa'o ida'an.

Marii Tominkaru Doronaa kazowautapan unao

16 Uruu idi õkian, aizii umashaapa'a naa Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati. Una'apan an aona'o ni'i naa usha'apata'azon oia'o, wuru'u unyukunuu sha'apata'azoonii kidaz. 17 Usha'apanum kau'an wuru'u wanyukunuu, tuukii uaipan washa'apatan oia'o aimaakan, aona'oraz Kaimana'o Doronaa aipan usha'apata-kao. Mazan Kaimana'o Doronaa, uaipan washa'apatan soo kaiman kida'o pa'idiwaru, wuru'u aona'oraz wanyukunuu aipan usha'apata-kao. Ukau'an kaina'a dya'utam aimaakan mizaataakapan wanyukunuu ii. Uruu idi dadara wa'ati washa'apatan kaimana'o aimaakan. 18 Mazan aizii pusha'apatinan na'iki pumashaapan idi'i naa Tominkaru Doronaa aipan kawana'ati, aona'a naa powa'a Jewnao kakinaorinaa kida kazowautapan unao.

19 Kanom pidan nyukunuu aiapanii, aonaa umainaabanan. Unaudapa pasha'apaapan di'oraz kaduz kida'a: pakiaapaakan madoronaa-daun; pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan pakiaapan ida'an paminshu'unao; pasha'apata'azon kakiba'azonnaa kida'o usha'apata-kao madoronaa-daun; 20 patominkaruniitapan toma-kariwai kida; pamakon marunao di'iti; pato'ora-kizaitapan tuukii pairibannao; pazunaapaakan; na'iki pakishauzin; kichana'iki-kii da'i uto'ora'akauzon; tuukii

uaipan pawazoomikipan na'iki padikintinan; pakashadaakapan na'iki pabuutaaka-
kidan pidannao; 21 pana'azootapan pairiban sha'apauz; papo'idipan; pasha'apaapan
kakiba'azonnaa kida'o aimaakan tuzapa-kizai ii aka; na'iki pasha'apaapan iriba
ba'oran oii kida'o aimaakan. Õkia'azon koshan powa'a zii, na'apa õkian kawan u'ati
kiwiin, wuru'u pidannao sha'apaapainaouz na'apa kida'o aimaakan, aona'o nii ĩwiizi
nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.
22 Mazan Kaimana'o Doronaa kazowautapan idi waunao, utaan nii wanyukunuu
kamarainpanu'o nii, konaukii-tina'o nii, kaiman-kinaa nii, tuuda-kinaa nii wabaiatanii
kida, kaminka'uaba-kinaa nii, kamunanuaba-kinaa nii, mishidinaaba'o nii,
23 kakarodapanu'o nii, na'iki watuudapa-kinaa nii wanyukunuu washa'apata'azon
ai oia'o. Umashaapan an kaikapa'a, wuru kida kawanu'u, aonaa kakinaorii
nii mashaata'o nii unao. 24 Pidannao wuru'u zaamatinainaouz Christ Jesus
ida'ati, ĩmarina'atani'i naa oia'o, ĩnyukunuu naudapauzoniaz pasha'apaapan, tauka-
kariwai kawanu'ora'a naa oia'o ĩkaduz kida Christ mawakan dono cross ida'a.
25 Kaimana'o Doronaa taan idi'i naa pa'ina'o mashaapa-kinai wa'ati, ukau'an
wamashaapa'a naa uaipan kawana'ati. 26 Aonaa wamanawun-tinpa'ana'a, na'iki
aonaa wato'orataakapa'ana'a, na'iki aonaa wakishauziaakapa'ana'a wa'atiaaka.

6

Kaminka'uaaka-karu daua'o

1 Õiribannao, umin-mishidan waotinan dono oia'o, marii unao mashaapainaouznaa
Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati kaminka'utanuz, uparadan ida'an u'ati
kaimana'o ida'an, usakitapada kizi pamashaapan powaa iti Tominkaru aipan
kawana'ati. Unao, uzaudina'a naa mazan pa'i uwaotan ai oia'o di'iti kapam.
2 Ukaminka'uta umin-mishidannao ĩbaiatan an kasha'ora kida'o aimaakan. Na'apa'o
ida'an uizo'atin Christ kakinaori wuru'u. 3 Na'ia'oram pidan taapinpa'o umanawunu'o
nii pa'aonaimanan pu'u, umariidapan karikaonan panyukunuu wuru'u. 4 Marii
ipai pidan di'itapan pasha'apatanii aimaakan, usha'apatanii kaimanan an, turuu
ukonaukii-kidan pasha'apatanii. Mazan aonaa kizi uatadapan wuru'u pasha'apataniaz
ba'oran pidan sha'apatanii ai. 5 Usha'apanum kau'an ipai waunao, waaipan ati'o nii
washa'apatan wuru'u taa-kariwai kidaz washa'apatan nii.
6 Marii na'ia'oram pidan tominapa-kida-kariwai Tominkaru paradan dau'u
kaminka'utan patiichaan, utaan ida'an kaiman kida'o aimaakan u'ati.
7 Mana'a umariidapa'ana'a unyukunuu, Tominkaru aonaa turuu umariida-kao.
Kanom pidan sha'apatanii, na'apa'o nii kapam uwinipinaa. 8 Aizii pidan sha'apaapa'o
oia'o, panyukunuu aipan kawana'ati, pataka'utin-karu'o nii uwinipinaa nii. Mazan pi-
dan mashaapa'o Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, uzaamatan nii karikaonanu'o
kakupa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an. 9 Mana'a wakashadina'ana'a washa'apaapan
kaiman kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an Tominkaru aitanii kamoo kaawan
dono, wazaamatan nii kaimana'o aimaakan aonaan an wakashadinan. 10 Ukau'an,
washa'apata kaiman kida'o aimaakan ipai pidannao ati, na'apainim dono watukapan
kaimana'o aimaakan sha'apata-karu ni'o, aitaniiman wamin-mishidannao ati.

Ubaukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

11 Aizii utukapa na'apam õsaadan udaru diida'a'a, õka'u ida'an. 12 Wuru'u pidannao
tuukia'oraz ĩaipan unao choota-kao* Jewnao kakinaori kawana'ati, ĩaipan karikaonan pi-
dan nyukunuu-atin paugaru. Ĩsha'apatanuzu na'apa'o ĩmaaiapakan idi'o pamin-Jewnao
pataka'utan paugaru, patominapatin-kidan dikin ii pidannao wuru dau'ana'a Christ
mawakanuz cross paawa'a ipai pidannao oian dikin ii. 13 Mazan upu'u zii pidannao

* **6:12** choota-kao: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

choota-kariwainaouz, aonaa ĩizo'atin ipai wuru'u Jewnao kakinaori kidaz. Wuru'u ĩaipanuz unao choota-kao soo pa'atadinapa-kinaa ni'o karikaonan, ĩaipan patukapa-kidan iriba papidanannao. 14 Mazan õgaru, õatadinpan nii soo wanaobanaa Jesus Christ mawakan dau'u cross ida'a. Christ mawakan idi õ'ati, aona'ana'a powa'a õdyautan wuru'u pidannao taapaniaz umanawunu'o nii, mawaka'o kawanu'u naa õtaapanuzu. Na'iki õgaru, mawaka'o kawanu'u naa ĩtaapan. 15 Aonaa umanawunu'o aimaakan mani wuru'u pidan choota-kaoaz oo aonaa uchoota-kao. Mazan kanom pa'an umanawunu'o aiapa-kao, soo Tominkaru pa'inaadan pidan nyukunuu. 16 Marii Tominkaru taan nyukunui kaiman-kinaa na'iki ukamunan-kidan ipai pidan wuru'u izo'atiinaouz õkuwaa. Ĩnao wuru'u mishi'oraz Tominkaru pidanannao.

17 Aizii aona'a naa powa'a õaipan pidan towauda'utan oo kimudautan õgaru õkuwaa dau'an, usha'apanum kau'an ipai ba'izi-daun õmada ida'an kida'oraz aida-kidan mishi'o õgaru Jesus poitoru.

18 Õiribannao, õtoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ ma'ozakadan unyukunuu pakamunanun ida'an. Amen.

Paul Kaaritan
Ephesus Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o Ephesus iainaouz. Paul saadanii wuru'u kaaritaz, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii, Rome ia'oraz.

Ukowaadan ĩ'ati Tominkaru sha'apata'azoonii kida dau'an. Ukowaadan na'apam Tominkaru aipan pabaokopatan ipai patomaniinao, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao. Ubaokopata'azon ĩdyaun Christ ida'an bauda'apa'o choochi nii, uru'o nii ĩzowaunaa nii.

Na'iki Paul kowaadan mishidainao ati kaina'a umanawunu'o aimaakan Tominkaru taa'azon na'iki usha'apata'azon ĩ'ati Christ ida'an; Christ ida'ana'o ĩ'oian kida so'ota-kao ĩ'ai, na'iki uruu ida'ana'o Tominkaru zaamatan naa ĩdyaun, paudainao ni'i naa.

Di'ora'a kaarita ida'a kaimanaiman Christ kainaabata-kao pidannao ati. Ĩtukapa-kinaa nii ukamarainpanun; ĩtukapa-kinaa nii na'apam umarina'atan oia'o pidan ai; ĩtukapa-kinaa nii umanawunu'o ukamunanun, na'iki ukaimanan.

Kaarita buutinpan kida

Paul kowaadan pasaadan dau'an kaarita *1:1-2*
Christ na'iki mishidainao daua'o *1:3—3:21*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'a *4:1—6:20*
Paul katokontan paparadan *6:21-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o Tominkaru aipan kawana'ati'oraz õapostle-tinan
Christ Jesus ati. Õsaadan õkaaritan ipai unao ati, Tominkaru pidanannao, Ephesus
iainaouz, mishidainaouz manawun Christ Jesus. 2 Marii waDaru Tominkaru na'iki
Naobanai Jesus Christ kamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Kaimana'o aimaakan ikoda-kao Christ ida'an

3 Tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ Tominkarunuz
na'iki uDaruz. Uruu wuru'u kamunanu'oraz wa'ati, utaan ida'an kaiman kida'o
aimaakan aokazi iki kida'oraz wadoronaa ati, wamashaapa-kinaa nii, na'iki
washa'apatin-kinaa nii kaiman. Wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan kida
kaikapa'a, uzaamatin-kidan idi'o waunao Christ ida'ati.

4 Patoman ua'ia'o zii amazada, Tominkaru zaamatan waunao Christ ida'ati; uzaa-
matan waunao uaipan idi waunao kaimanainao nii manawun paawun za'a, aonaa kizi
oia'o ikoda-kao wa'ida'a. Umarainpan idi waunao, 5 kotua'ora'a naa udi'itapan wuru'u
pazaamata'azoonuz waunao paudainao nii Jesus Christ sha'apatanii ida'an. Tuukii
ukaimanan u'ati wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, panyukunuu kawana'ati'o
na'iki paaipan kawana'ati'o. 6 Ukau'an wakonaukii-kidan Tominkaru ukamunanun idi
manawun wa'ati. Mishi tuukii manawun utukapa-kidan pakamunanun wa'ati, wuru
ida'ana'a udani umarainapanii sha'apataniaz.

7 Utorian waunao paudani izain shootan ida'an umawakan dono. Na'iki uizain
ida'an wa'oian mainaabata-kao. Na'apa'o ida'an Tominkaru tukapa-kidan wa'ati
umanawunu'o pakamunanun, 8 na'iki dobata utukapa-kidan pakamunanun wa'ati,
paaitapaaban ida'an na'iki paaitapan ida'an ipai aimaakan.

9 Aizii paaipan kawana'ati'ora'a naa Tominkaru aida-kidan wa'ati aimaakan wuru'u
kotua'oraz utaapa-kidan mashaa panyukunuu ii, usha'apata'azooniaz wa'ati, wuru'u
Christ ida'ana'oraz naa usha'apatan. 10 Kaikapa'o wuru'u uaipanuz pasha'apatan
aimaakan: Pakainaatanii kamoo kaawan dono ubaokopata'azon ipai daunuuda'u

aimaakannao wuru'u aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz bauda'apa'o naobanai waranu'u, uruu wuru'u Christ.
11 Aizii ipai aimaakan kida sha'apata-kaoaz na'apa Tominkaru aitan kawana'ati'o,
na'iki uzaamatanii waunao papidanannao nii uzaamatin-kidan ida'an waunao Christ
ida'ati. Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa Tominkaru di'itapan wuru'u pazaa-
mata'azoonuz waunao. Aizii umishia'a naa wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz
na'apa paaipan kawana'ati. 12 Usha'apatan aimaakan kaikapa'a waunao Jewnao
ati, mishidainaouznaa Christ kiwiin, uaipan idi wakonaukii-kidan pamanawunun.
13 Na'iki unao pana'ainaouz pidannao Jewnao ai, Tominkaru zaamatani'i naa kapam
unao Christ ida'ati, uabatan na'iki umishidan dono'oraz mishi'o kuwai, tawuru'u
Kaimana'oraz Kuwai Tominkaru kazannaatan daua'oraz unao. Aizii ukainaa-
batan wuru'u pazaamatanuz unao, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa unao ati,
ukowaadauzoniaz padyuuda'azon papidanannao ida'ati. 14 Uruu Kaimana'o Doronaa,
Tominkaru kainaabata-kinaa mishi'o nii utaan wuru'u ukowaadaniaz pataa'azon di-
ina'iti'i. Wazaamatan nii wuru'u utaa'azooniaz aimaakan uso'otan dono'o naa waunao
kaimanaiman papidanannao nii. Uruu ida'ana'o nii tuukii pidannao konaukii-kidan
Tominkaru umanawunun.

Paul toriinpan Tominkaru ati mishidainao dau'an

15-16 Tominkaru kamunanun idi waunao ati, aonaa õsookadan õtoriinpan u'ati unao
dau'an, na'iki karikaonan da'i kapam õkonaukii-kidan uruu unao dau'an, sariapa õabatan
di'iki'o unao unamunaa. Õabata tuukii umishidan Naobanai Jesus, na'iki õabata kapam
ipai umarainpan Tominkaru pidanannao. Uruu idi õtoriinpan kawana'ati, õtoriinpan
Tominkaru ati unao dau'an.
17 Karikaonan da'i õtoriinpan Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus Christ Tominkarunuz,
uruu waDaru umanawunu'o. Õtoriinpan marii kizi utaan unao ati uaitapaaba-kinaa
nii manawun, marii kizi ukainaabatinan unao ati uaitapa kizi uruu kaimanaiman.
18 Na'iki õtoriinpan, marii kizi Tominkaru da'atan unyukunuu kaimanaiman, uaitapa
kizi na'apam ukaimanan na'iki umanawunu'o wuru'u aimaakan ukowaadaniaz
pataa'azon papidanannao ati. Uruu ida'ati'o wuru'u udapadanuz unao na'iki uzaa-
matanuz unao papidanannao nii.
19 Na'iki õtoriinpan uaitapa kizi wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-karu
wazootapa'oraz ipai aimaakan kida ma'ozakan; uruu ma'ozaka-karu ida'ana'o
Tominkaru kaminka'utan na'iki uma'ozakadan waunao mishidainaouz. Na'iki uruu
ma'ozaka-karu ukaiwaanii 20 pakakuda-kinaa nii na'iki pakadishita-kida-kinaa nii
Christ pamawaka-kizi iki, na'iki usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu* aokazi ii.
21 Christ, uruu umanawunu'o naobanai na'ii, uwazootapa ipai daunuuda'u wuru'u
umanawunuinao na'iki ma'ozakainao kidaz doronainao, kai, diina'iti'i na'iki karikao-
nanu'o nii. 22 Tominkaru aipan ati, Christ waranuitapan nii ipai aimaakannao. Na'iki
Tominkaru zaamatan Christ kazowautapa'o nii wuru'u papidanannao mishidainaouz.
23 Christ uruu mishidainao zowauz, aizii ĩnao unanaa. Christ ida'ana'o wuru'u
mishidainao ikodanuz pakakupa-kinaa nii na'iki pama'ozaka-kinaa nii. Na'iki uruu
wuru'u taa'oraz kakupa-kinai ipai aimaakannao ati, ipai amazada kawana'ati.

2

Tominkaru kazannaatan waunao pakamunanun ida'an

1 Aizii kotua'a naa umamishidakan dono zii Christ, na'apa unao mawaka'o pidan-
nao kawan umaizo'atikan idi Tominkaru paradan, na'iki usha'apaapan idi oii kida'o
aimaakan. 2 Tuukii da'i usha'apatauzon dikauda kida'o aimaakan, uda'anan idi

* **1:20** usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu: Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai.

oiainao pidannao kaduz. Na'iki tuukii uizo'atiizon Satan paradan, kazowautapa'oraz oia'o doronainao doko ii aka, kaudina'oraz pidannao nyukunuu ii dikintapainaouz Tominkaru.
3 Ipai waunao na'apa'o kapam wamashaapauzon kiwiin; tuukii da'i waaipan
washa'apatan oia'o aimaakan, na'iki ipai washa'apatan oia'o wanyukunuu aiapanii
kidaz washa'apatan. Ukau'an na'apa'o nii padamata wapataka'uta-kao wa'oian dikin
ii ba'oran oiainao kawan.
4-5 Mazan Tominkaru tuukii ukamunan-kidan waunao, utukapan pu'u waunao
mawakainao pidannao kawan wa'oian idi na'iki wadikintapan idi manawun uruu.
Mazan umarainpan idi waunao tuukii, utaa wa'ati kakupa-karu Christ tuma. Soo
Tominkaru kamunanun idi'o manawun wuru'u ukazannaatanuz waunao. 6 Na'iki
Tominkaru kadishita-kidan waunao wamawaka-kizi iki Christ tuma, na'iki usakanata-
kidan waunao baokopa Christ tuma aokazi ii. Tominkaru sha'apatan aimaakan
wa'ati kaikapa'a uzaamatan idi waunao Christ ida'ati. 7 Na'iki Tominkaru sha'apatan
aimaakan kaikapa'a, uaipan diina'itiinao pidannao tukapan wuru'u pakaimannuz
manawun na'iki pakamunanun wa'ati, Christ Jesus ida'ana'oraz usha'apatan. Mishi
ukaimanan ipai uwazootapan ba'oran aimaakan kida kaimanan.
8 Tominkaru kamunanun idi manawun, ukazannaatan unao umishidan idi Christ.
Aonaa unao kaimanan idi'o mani wuru'u ukazannaatanuz unao, mazan kana'apani'o
karikaonan utaan. 9 Na'iki aonaa unao sha'apatan dikin ia'o mani kaiman kida'o
aimaakan, uruu idi aonaa turuu pidan kian "Õkaimanan idi'o manawun wuru'u
õkazannaata-kaoaz." 10 Tominkaru pa'an wuru'u toma'oraz waunao pa'ina'o pidan-
nao nii, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan, wuru'u kotua'oraz naa utaapan
washa'apatan nii. Wazaamata-kao idi Christ Jesus ida'ati, turuu washa'apatan kaikapa
kida'o aimaakan.

Tominkaru kaimanaaka-kidan Jewnao na'iki Gentilenao

11-12 Unao Gentilenao pana'a'o pidannao udokuzunnao ida'an, Jewnao ai. Na'iki Jew-
nao dakotan unao machootin-kainao nii, usha'apanum kau'an ĩnao choota-kariwainao*
pa'an. Mazan wuru'u ĩchoota-kaoaz pidan sha'apatanii karikaonan paka'u ida'an.
Mazan uruu dono aona'o zii uzaamatinan Christ ida'ati, na'iki tawarainao zii unao,
na'iki aona'o zii ukawiizin Tominkaru pidanannao kawan. Na'iki uruu dono aonaa
unao ati'o mani wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao
ati,† na'iki uruu dono aonaa kanom uzaudapan sha'apa'o nii u'ati, na'iki aonaa
uTominkarun nii. 13 Mishi kiwiin munapo ubuutapa-kao Tominkaru ai. Mazan
aizii unao bauda'apatina'oraz Christ Jesus ida'ati, maonapada-kariwai'i naa unao
Tominkaru ida'ati Christ izain shootan ida'an umawakan dono'oraz.
14 Christ wuru'u wakaimanaaka-kinaaz, uruu kaimanaaka-kida'o Jewnao na'iki Gen-
tilenao na'iki bauda'apatina'a naa ĩdyaun. Kiwiitapa ĩmashaapan kashanau-kidaaka,
mazan aizii Jesus zikada'a naa wuru'u awautapa'oraz Jewnao na'iki Gentilenao
ĩkaimanaakan ai. 15 Usha'apata aimaakan na'apa pamarina'ata-kidan ida'an ipai wuru'u
Jewnao kakinaorinaa kidaz pamawakan ida'an. Usha'apatan aimaakan kaikapa'a
ubauda'apata'azon idi na'iki ubaokopata'azon idi Jewnao na'iki Gentilenao pa'ida'ati.
Uruu idi aizii utukapan ĩdyaun bauda'apa'o pidan kaduz nii. Uruu idi aizii kaimanaaka'a
naa ĩdyaun. 16 Pamawakan ida'ana'o wuru'u Christ kaimanaaka-kidanuz dya'utama'o
pidannao tonaazinaa, ubauda'apatan ĩdyaun na'iki ukaimanaaka-kidan naa ĩdyaun
Tominkaru tuma. Ukau'an aonaa powa'a ĩzoono-kidaakan. 17 Christ kaawanuz imi'i baara
ati, ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai kaimanaaka-karu dau'u, ipai pidan ati na'iki

* **2:11-12** choota-kariwainao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **2:11-12** Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

unao Gentilenao ati munapoinaouz Tominkaru ai, na'iki waunao Jewnao ati'o kapam, maonapainaouz Tominkaru ida'a. 18 Uruu Christ ida'an turua'a naa aizii waunao Jewnao na'iki unao Gentilenao wa'atin waDaru Tominkaru kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an.
19 Ukau'an unao Gentilenao aonaa tawarainaou'u naa mani oo ba'oran kaduz pidannaou'u naa mani, mazan unao bauda'apata-kariwai'i naa Jewnao tuma. Bauda'apa'o wiizai di'iti'ora'a naa aizii uzaamatinpan baokopa Jewnao tuma, Tominkaru pidanannaouz. Uruu idi aizii baokopatinainaou'u naa unao Tominkaru pidanannao bii iti. 20 Ipai unao mishidainao, na'apa kabaun toma-kao kawanu'o unao. Aizii wuru'u apostlenao na'iki Tominkaru prophetinnaouz, kabaun orodanaa ĩnao. Aizii Christ Jesus uruu kuba, ma'ozaka'o udiridapan kabaun toronnaa kida. 21 Uruu wuru'u dadara'oraz uzaamatapan na'iki ukadishitapa-kidan kabaun, uruu di'iki'o kabaun tominan udaru kaimana'o na'iki umanawunu'o kabaun, soo Naobanai Tominkaru kaiwaapan ni'o. 22 Unao Gentilenao uzaamatinan idi'i naa Christ ida'ati, baokopa'ora'a naa uzaamatinpan ba'oran mishidainao tuma. Ukau'an unao wuru'u umanawu'oraz kabaun Tominkaru mashaapa-kiziz paDoronaa ida'an.

3

Paul kakuwaapatinan Gentilenao ati

1 Ukau'an õgaru Paul, õtoriinpan Tominkaru ati unao Gentilenao* dau'an. Di'i õgaru'u taraa-kizai'i õtaraapa-kao, õkowaadapan dikin ii kaimana'o kuwai, Christ Jesus dyuudaniaz õkowaadan unao ati. 2 Õaitapa uabatani'i naa na'apam Tominkaru kaimanan manawun õ'ati, utaan ida'an õkaudin-kizi nii, õkaminka'uta kizi unao. 3 Mishi Tominkaru tukapa-kida õ'ati pasha'apata'azoo nii aimaakan wuru'u mashaa'oraz utaapauzon. Uruu õkowaadazaaniaz masakauda'u u'ati õkaaritan ida'a. 4 Aizii utukapan dauna'an wuru'u õkaaritanuz, uaitapan nii mishi'o wuru'u Tominkaru tukapa-kidanuz õ'ati pasha'apata'azoonii aimaakan, Christ ida'ana'oraz. 5 Mazan kotu'u, kiwiitapainao pidannao ati, aonaa Tominkaru kowaadan na'iki aonaa utukapa-kidan wuru'u pasha'apata'azooniaz aimaakan. Mazan kai'i naa pa'an ukowaadan na'iki utukapa-kidan naazu wunao ati'i pazaamataniinaouz apostlenao nii, na'iki prophetnao nii. Kaimana'o Doronaa ida'ana'o wuru'u utukapa-kidanuz pasha'apata'azon aimaakan wa'ati. 6 Kaikapa'o wuru'u mashaa'oraz utaapauzon: unao Gentilenao mishidan ida'an Kaimana'o Kuwai Jesus daua'o, na'apa'o nii uzaamatan kapam wuru'u kaimana'o aimaakan Tominkaru taa'azooniaz mishidainao Jewnao ati. Na'iki unao Gentilenao bauda'apatina'ora'a naa aizii Jewnao tuma; ukau'an ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon papidanannao ati Christ Jesus ida'an, unao ipai'o nii kapam uzaamatanuz.
7 Tominkaru kamunanun idi õ'ati tuukii, utaa õkaudin-kizi nii na'iki utaa pama'ozakan õ'ati õkowaadapa-kinaa nii Kaimana'o Kuwai. 8 Padamata õgaru awutapa'o umanawunkaru õ'ida'a, ipai ba'oran Tominkaru poitorunao ai, mazan upu'u utaan umanawunu'o kaudin-kizai õ'ati, õkowaada kizi Gentilnao ati Kaimana'o Kuwai, umanawun kida'o aimaakan ikoda-kao dau'u Christ ida'an. 9 Na'iki Tominkaru zaamatan õgaru kowaada'o nii na'iki kainaabata'o nii kaimanaiman pidannao ati na'apam nii umishii-kao wuru'u usha'apata'azooniaz aimaakan, mashaa'oraz utaapauzon panyukunuu ii. Patoman di'iki'o ipai aimaakan, mashaa Tominkaru taapan wuru'u pasha'apata'azooniaz, aonaa bauda'apa pidan ati utukapa-kidanuz oo ukowaadanuz. 10 Aizii Tominkaru kaiwaa papidanannao, mishidainaouz, tukapa-kida'o nii mishi'o manawun paaitapaaban, ma'ozaka-tinpainao doronainao ati na'iki ĩzowaunaanao doko ii aka'oraz ĩmashaapan ati. 11 Kotua'ora'a naa patoman ua'ii amazada udi'itapan wuru'u pasha'apata'azoonuz

* **3:1** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aimaakan kaikapa'a, aizii ukawana'ati'i naa mishi usha'apatan na'apa aimaakan kida Christ Jesus, wanaobanaa ida'an. 12 Wazaamatinan idi Christ ida'ati na'iki wamishidan idi uruu, mabaa'azoo wawa'atin Tominkaru kanaapu ati, waaitapa unaubaan nii waunao. 13 Ukau'an õkia'azon unao ati, aonaa õaipan ukasha'oradapan unyukunuu õpataka'uta-kao idi taraa-kizai'i õkowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai unao ati. Mishi'oraiman ukonaukii-kida'a naa õtaraapa-kao Kaimana'o Kuwai dikin ii.

Paul toriinpan mishidainao ati Ephesus iainaouz

14 Uruu idi karikaonan õkodoru'ukan waDaru Tominkaru kanaapu ati õtoriinpan dono.
15 Uruu wuru'u pabi'inaaka kida'oraz pidannao daru, ipai aokazi iainao na'iki imi'i
baara anainao kidaz. 16 Tominkaru umanawunun idi õtoriinpan marii kizi utaan
umanawunu'o ma'ozaka-kinai unao ati paDoronaa ida'an, ma'ozaka kizi utaapan
unyukunuu. 17 Na'iki marii kizi karikaonan Christ mashaapan unao nyukunuu ii,
umishidan idi manawun uruu. Na'iki õtoriinpan marii kizi unao kamarainapanun
tuukii, uruu ida'an kizi uma'ozakadinpan, aonaa kizi ukaakinpan. 18 Uruu ida'an kizi,
ipai baokopa Tominkaru pidanannao tuma, uaitapa kizi kaimanaiman na'apa'oram
wuru'u Christ marainapanuz waunao udawun iti manawun. Mishi kaina'a utaapan
dobata umanawunu'o marainpaaka-kinai, aonaa utokon nii. 19 Aonaa mishi pidan
aitapan na'apa'oram wuru'u Christ marainapanuz waunao udawun iti manawun,
mazan õtoriinpan marii kizi ipai unao aitapan wuru'u Christ taapaniaz marainpaaka-
kinai. Na'iki marii kizi'i naa unao dyaupain kaimanaiman Tominkaru kaduz di'iti'i naa.
20 Tominkaru, turuu usha'apatan umanawun kida'o aimaakan wanyukunuu ii
pama'ozakan ida'an, powa'a'o zii umanawunun waaiapanii ai oo watukapanii ai.
21 Tominkaru sha'apatan idi umanawun kida'o aimaakan mishidainao ida'an na'iki
Christ Jesus ida'an, marii karikaonan utaapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

4

Mishidainao bauda'apatinan Christ ida'ati

1 Tominkaru sha'apatan idi kaiman kida'o unao ati Christ ida'an, ukau'an õgaru
taraapa-kariwaiz õkaudinan dikin ii Naobanai ati, õkia'azon u'ati, õaipan umashaa-
pan kaiman zoobaba na'apa Tominkaru aipan kawan papidannao mashaapan.
Na'apa'o nii wuru'u udapadanuz unao Christ ida'an. 2 Na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a,
utaapa uiribannao kaiman na'iki ukarodapa ĩdyaun, na'iki aonaa ukashadina'ana'a
ĩ'ai ĩmasha'apatinkan dono kaiman. Umarainapa ĩdyaun una'apan pu'u. 3 Na'iki
ma'ozaka'a naa utiwain karikaonan kizi utaapaakan kaiman, utaapa unyukunuu
kaiman Kaimana'o Doronaa bauda'apatapan idi unao. 4 Ipai waunao mishidainaouz
baokopa wazaamatinpan bauda'apa'o nanai di'iti, na'iki kaina'a bauda'apa Kaimana'o
Doronaa mashaapa'o ipai wakawana'ati kida. Kaina'a bauda'apa wazaudapanii,
tawuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i pazaamataniinao ati. 5 Kaina'a
bauda'apa waNaobanaa, bauda'apa kaimana'o kuwai wamishidapanii, na'iki ipai
waunao bauda'apa'o ida'ana'o wachikaawunuinan. 6 Kaina'a bauda'apa Tominkaru
na'iki uruu bauda'apa ipai waunao Daru. Uruu kazowautapa'o ipai waunao, uruu
kaudina'o ipai waunao ida'an, na'iki uruu mashaapa'o ipai wa'ida'a oo wanyukunuu
ii.
7 Aizii Christ kamunanun idi, wakawana'ati kida ubuutan wakaka'iita-kinaa nii
washa'apatan kaudin-kizai. 8 Kaina'a sha'atii usaadinpan na'apa Tominkaru kaaritan
ida'a, tawuru'u ukianuz:
"Uzaidan dono'oraz doko iti,
utaazata-kida patarubanao, ĩnao kaakinpainaouz u'ati.
Na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan papidanannao ati."*

* **4:8** Psalm 68:18

9 Na'apa'oram ati'o wuru'u “uzaidan doko iti” kii-karuz? Uwa'atin doko iki na'iki
ukaawan apowa ati, imi'i baara ati. 10 Ukau'an wuru'u kaawanka'oraz imi'i baara ati,
uru'u naa wuru'u kiwa'oraz powaa iti doko iti aokazi dawun iti manawun. Uruu idi
turuu ukazowautapan ipai amazada aokazi ia'o na'iki imi'i baara ana'o.
11 Uruu Christ taa'oraz pana'a kida'o kaudin-kizai papidanannao ati. Pabi'i kida pap-
idanannao uzaamata apostlenao nii, ba'orainao uzaamata prophetnao nii, ba'orainao
uzaamata kowaadapa'o nii kaimana'o kuwai, ba'orainao uzaamata taapa'o nii pa-
pidanannao na'iki tominapa-kida'o nii ĩdyaun. 12 Uzaamatan ĩdyaun, ĩtominapa-kida
kizi Tominkaru pidanannao ĩaitapa kizi pasha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru ati.
Uruu ida'an kizi Christ nanaa, wuru'u mishidainaouz, ma'ozakadinan u'ati na'iki
ĩma'ozakada kizi pamishidapan powa'a zii. 13 Atii na'apa'o nii wabauda'apatan
wamishidapan na'iki kaimanaimana'o nii waaitapan Tominkaru Dani. Na'iki
ma'ozaka'o mishidainaou'o nii waunao. Wadyaupain nii kaimana'o mishidainao nii,
atii na'apa'o nii waunao Christ kawan, uruu mishi'o ukaimanan manawun.
14 Ukau'an aonaa koraiziannao kawanu'o nii mani waunao. Aonaa turuu pidannao
tanawatan wanyukunuu pana'iti kida'o pakuwaa ida'an, na'apa awaru kidu'ukan
kawan kanawa wunu baoko an di'itinapa kida'a. 15 Mishi'oraiman, marii kizi'i
naa pa'an wakowaadapan mishi'o kuwai wamarainpaakan ida'an, uruu ida'an kizi
wadyaupain, na'iki wabauda'apatin kaimanaiman Christ ida'ati, uruu wuru'u wa-
zowauz. 16 Aizii ipai waunao mishidainaouz, unanaa wuru'u waunaouz. Uruu wuru'u
zaamataaka-kida'oraz waunao bauda'apa'o nanai ida'ati, na'apa pidan nanaa kawan,
ipai udyukoinpan kida kaiman ĩzaamataakan na'iki ĩzaamatinpan uzowau di'iti. Ukau'an
na'apa'o wuru'u waunaouz, wamarainpaakan an na'iki washa'apatan an wuru'u taa-
kariwai kidaz wa'ati washa'apatan nii, baokopa'o nii wadyaupain, Christ ma'ozakan
ida'an.

Wapana'ada kizi'i naa wakaduz

17 Aizii õkakinaowa'azon unao Naobanai aipan kawana'ati. Aona'a naa
umashaapa'ana'a powa'a Gentilenao kawan, maaitapa-kainaouz Tominkaru, wuru'u
ĩdi'itapanii kidaz aimaakan mazanu'o na'iki madiwautapa-ka'o karikaonan. 18 Aonaa
ĩaitapanaatan wuru'u mishi'o kuwai Tominkaru di'iki kida'oraz, aonaa ĩzaamatan wuru'u
pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru taaniaz, usha'apanum kau'an tuukii ĩdadaradapan
panyukunuu u'ai, na'iki aonaa ĩaitapa'azon na'apa kida'o aimaakan dau'an. 19 Uruu
idi aona'a naa ĩkiba'azoo-kidan pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ĩmashaapan soo
pasha'apaapan dau'u wuru'u pananaa na'iki panyukunuu aiapanii kidaz ĩsha'apatan.
Ĩmashaapan pakaminshu'uinpan dau'u, ĩsha'apata ipai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan,
aonaa ĩsokoda'azon pana'apainpan, mazan kii'an powa'a zii ĩaipan pasha'apatan oia'o.
20 Unao, aonaa utominapa-kida-kao na'apa kida'o aimaakan dau'u umishidan dono
na'iki uzaamatan dono'oraz Christ unaobanaa nii. 21 Mazan uabata pa'an Christ
dau'an, na'iki uabata kapam mishi'o kuwai, Christ kaduz kida daua'oraz. 22 Utominapa-
kida-kao dono, udyuuda-kao umarina'atan na'iki umuudan kiwiini'o umashaapauzon
kaduz, wuru'u unaudapaniaz usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan. Wuru'u
na'apa'oraz pidan kaduz, soo pataka'uta-kida'o na'iki antamikita-kida'o karikaonan
pidan. 23 Ukau'an marina'a naa Tominkaru pa'inaadan unyukunuu, udi'itinapa kizi'i
naa pa'an kaimana'o dau'u pa'idiwaru. 24 Mishi Tominkaru pa'inaadan unao kaduz
na'apa pakaduz kawan, ukau'an ukaiwa'a naa wuru'u pa'ina'oraz kaduzui taa-kao
u'ati, mishi kizi'i naa usha'apatinan kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawana'ati.
25 Ukau'an, aona'a naa powa'a umariidina'ana'a. Marii ipai pidan paradan mishi'o
ida'an ipai pidannao ati. Usha'apanum kau'an ipai baokopa waunao bauda'apa'o nanai
di'iti'o wazaamatinpan. 26 Aizii uto'oran dono, aonaa usha'apata'ana'a oia'o aimaakan,

na'iki usookada uto'orainpan na'iki usaabaa-kida unyukunuu kamoo tipitan ua'ii,
27 aonaa ukashaapa'ana'a Satan kaiwaan unao, usha'apatan ida'an oia'o aimaakan.
28 Aizii koidimiki pidan, marina'a naa umuudan pakoidimikin. Marii pa'an ukaudinan naa dadara, uikoda kizi aimaakan pa'ati pamashaapa-kinaa nii, na'iki kaina'a kizi aimaakan utaan nii kapam pataka'utinainao pidannao ati. 29 Mana'a ukoditakida'ana'a dikauda'o na'iki kaziwa'o parada-karu udako iki. Mazan marii pa'an uparadan kaimana'o ida'an, na'apa'o wuru'u pidannao abata'azoo nii kidaz, uruu ida'ana'o nii ukaminka'utan na'iki uma'ozakadan pidannao nyukunuu. 30 Na'iki aonaa ukasha'oradauta'ana'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'oraz. Tominkaru taanii wuru'u Kaimana'o Doronaaz wa'ati, uruu ida'ana'o nii waaitapan mishi'o nii Tominkaru so'otan na'iki ukazannaatan waunao ipai oia'o ai diina'iti'i. 31 Aizii aona'a naa powa'a uto'oradinpauzo'o na'a, na'iki aona'a naa powa'a uto'oraba'ana'a, na'iki aona'a naa uto'ora'akauzo'o na'a. Na'iki aona'a naa powa'a uzunaapaaka'ana'a oo udakoopaaka'ana'a dikauda sodi kida'o ida'an. Na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a powa'a uantamikita'azon dau'u uiribannao. 32 Mazan usha'apata pa'an kaiman kida'o aimaakan uiribannao ati na'iki ukamunan-kida ĩdyaun. Na'iki umarina'ata'a naa wuru'u dikauda kida'oraz uiribannao sha'apatauzonii kidaz u'ati, na'apa Tominkaru marina'atan kawan wa'oian Christ ida'an.

5

Mashaapa-karu kanada'o ida'a

1 Aizii uda'ana'a naa Tominkaru kaduz, usha'apanum kau'an udainao unao, na'iki umarainapanii unao tuukii. 2 Na'iki karikaonanu'u naa umashaapa marainpaaka, na'apa Christ marainpan kawan waunao, utaainan atii umawakan waunao dikin ii. Kaiman manawun kaduunu'o kawan udamainan Tominkaru ati umawakan dono. Na'apa uzai kawaoda-kao kawan Tominkaru ati, kaduun udamaanuz.
3 Aizii Tominkaru dainaou'u naa unao, ukau'an aona'a naa turuu uunamunaa abatauta-kao ukaminshu'uinpan. Na'iki aona'a naa turuu usha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aonaa turuu umisha'orarun. Usha'apanum kau'an aonaa turuu na'apa kida'o abata-kao Tominkaru pidanannao dau'an. 4 Na'iki aona'a naa turuu ukadakotinan kakiba'azonnaa kida'o dau'u, na'iki maaitapin-kainao paradan kawan, oo banikii-tin-karu mani oia'o na'iki dikauda sodi kida'o di'ii'aka. Mishi'oraiman ukonaukii-kida pa'an Tominkaru ipai aimaakan kida dau'an, wuru'u usha'apatanii kidaz unao ati. 5 Uaitapa kizi mishi'o nii wuru'u, pidan kaminshu'uinpa'o, na'iki sha'apaapa'o kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki misha'oraru, aona'o nii na'apainao pidannao zaamata-kao Christ na'iki Tominkaru naobanai-tinapakizi iti, na'iki aona'o nii ĩzaamatan wuru'u Tominkaru taa'azooniaz. Aizii pidan aipaabi'ia'o aimaakan soo pa'ati karikaonan, utominkaruniitapan aimaakan kida wuru'u.
6 Mana'a umariida-kidina'ana'a pidannao ati ĩkowaadapan an mazanu'oraz karikaonan kuwai kida. Usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utan nii ipai pidannao, wuru dikin ia'a ĩsha'apaapanii kidaz, na'iki ĩdikintapan idi Tominkaru. 7 Ukau'an mana'a ukaminauda'u-tinpa'ana'a na'apainao pidannao idi.
8 Mishi kiwiin umashaapan maruta'o-karu'u, mazan aizii uzaamatinan idi'i naa Naobanai di'iti, umorotan kanada'o-karu iti; ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'apa pidannao kanada'o-karua'o mashaapauzon kawan. 9 Aizii pidannao mishi'o ĩmashaapan kanada'o ida'a, aitapa-kao ĩdyaun, ĩmashaapan ida'an kaiman na'iki ĩsha'apatinan ida'an sakitapa, na'iki ĩmashaapan ida'an mishi paparadan kawana'ati. 10 Ukau'an utominpa'a naa, uaitapa kizi'i naa na'apam mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.
11 Aonaa usha'apaapa'ana'a oia'o aimaakan kida wuru'u pidannao sha'apaapauzonii kidaz maruta'o-karu'u. Mishi'oraiman ukowaada ĩ'ati aonaa ukaimanan wuru'u

na'apa kida'o aimaakan ĩsha'apaapaniaz. 12 Tuukii ukakiba'azonnan kadakotin-
karu wuru dau'a'a dikintapainao sha'apaapanii kidaz aimaakan maruta'o-karu'u.
13 Mazan kanada'o kanadapan dono ĩdyaun ipai'o nii ĩkaduz tukapa-kao na'iki aitapa-kao.
14 Na'ia'oram kanada'o kanadapanii kainaabana'o ni'i naaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u
saada-kariwai Tominkaru kaaritan ida'a'o kianuz:
"Pugaru da'awupauzo, pupokoda'a naa,
mawaka'o kawanu'ora'a naa pugaru, ukau'an pukadishita
Christ taa kizi kanada'o punyukunuu iti."
15 Ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'iki aitapin. Aonaa umashaapa'ana'a
maaitapin-kainao pidannao mashaapan kawan, mazan aitapinainao mashaapan
kawan pa'an. 16 Na'apainim utukapan an kaina'a kaimana'o aimaakan sha'apata-
karu nii, usha'apata'aka sariapa, usha'apanum kau'an kai pidannao mashaapan oia'o
dau'u pa'idiwaru. 17 Ukau'an aonaa umaaitapinka'ana'a, mazan uaitapa kizi pa'an
kanom wuru'u Naobanai aipaniaz usha'apatan, ukawana'ati kizi'i naa usha'apatinan.
18 Aonaa upo'idi'i na'a, usha'apanum kau'an pidan po'idin an, aonaa uaitapan
pasha'apaapan dikauda kida'o aimaakan. Mishi'oraiman marii pa'an Kaimana'o
Doronaa ma'ozakadapan na'iki kazowautapan unao, umashaapa kizi pa'an uaipan
kawana'ati. 19 Uma'ozakada umin-mishidannao nyukunuu kida ukunuian ida'an
Psalms ida'a kida'o kunui na'iki Tominkaru dau'u kida'o kunui; konaukii ukunuiapa
unyukunuu iki Tominkaru ati. 20 Karikaonan ukonaukii-kida waDaru Tominkaru ipai
aimaakan kida dau'an, wanaobanaa Jesus Christ ida'an.

Daiaroinao na'iki daiaruinao ati'o

21 Aizii minziiwa'a naa usha'apatin umin-mishidannao paradan kawana'ati,
usha'apanum kau'an unaobanaa Christ umanawunu'o uruu.
22 Unao daiaroinao uizo'ati udaiaru paradan na'apa uizo'atin kawan Naobanai
paradan. 23 Usha'apanum kau'an uzowaunaa wuru'u udaiaruz. Na'apa Christ ka-
zowautapan kawan mishidainaouz, wuru'u unanaaz. Ĩnao ukazannaataniinaouz oia'o
ai. 24 Ukau'an na'apa mishidainao izo'atin kawan Christ paradan, na'apa'o nii kapam
wuru'u daiaroinao kida izo'atinuz paudaiaru paradan.
25 Daiaruinao, umarainapa udaiaro, na'apa Christ marainpan kawan tuukii
mishidainao, atii ukashaapa zii pazowii-kao pakazannaata-kinaa nii ĩdyaun, 26 uaipan
idi pachikaan ĩdyaun kaiman ĩ'oian ai. Uchikaan ĩdyaun wunu idi na'iki paparadan
ida'an. 27 Usha'apanum kau'an uaipan idi patukapa-kidan mishidainao konaunam
manawun, ĩkadishitan dono ukanaapu ati diina'iti'i. Aonaa uaipan patukapan
kaniriba'o oo dikauda'o nii ĩ'ida'a. Mazan uaipan ĩdyaun kaimanainao nii na'iki
aonaa kizi oia'o ikoda-kao ĩ'ida'a. 28 Na'apa kizi kapam daiaruinao marainpan
paudaiaro, ĩmarainpan kawan pananaa. Na'ia'oram pidan marainpa'o paudaiaro
marainpa'o pananaa wuru'u uruuz. 29 Mishi aonaa na'iam zii pidan to'ora-kizaitapan
pananaa. Mishi'oraiman kaiman pa'an utaapanuzu, kaiman upaanuzu. Na'apa Christ
taapan kawan mishidainao kaiman. 30 Usha'apanum kau'an Christ nanaa wuru'u
waunaouz. 31 Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a:
"Uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai, na'iki ubauda'apatinan
paudaiaro tuma. Uruu idi ĩbauda'apatan naa pananaa, aonaa dya'utama'ora'a naa
mani ĩdyaun."* 32 Kaina'a mishi'o na'iki umanawunu'o kakinaorii di'oraz parada-karu
ida'a. Christ na'iki mishidainao dau'ana'o wuru'u õkadakotinanuz da'a'a. 33 Ukau'an
na'apa kizi kapam unao, marii kizi ipai daonaioranao marainpan paudaiaro na'apa
ĩmarainpan kawan pananaa. Na'iki marii kizi ipai daiaroinao taapan umanawunu'o nii
paudaiarunao.

---

* **5:31** Genesis 2:24

6

Koraiziannao, daruinao na'iki ĩdaronao ati'o

1 Koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, usha'apanum kau'an unao
mishidainao Jesus, na'iki sakitapa'o wuru'u sha'apatin-karuz na'apa. 2 Kaikapa sha'atii
tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a. “Umarainapa udaru na'iki udaro.”
Uruu kiwiitapa'o kakinaorii kaina'a'o aimaakan taa'azoo-kao utuma uizo'ati-kao an.
3 Kaikapa'o wuru'u aimaakan taa'azoo-kariwaiz. “Kaimana'o nii puikodan mashaapa-
karu, karikaonanu'o nii pukonaukiitinan na'iki kotua'iki'o nii pumashaapan di'oraz
imi'i baara'a puizo'atin an pudaru na'iki pudaro paradan.”*

4 Aizii unao daruinao, aonaa uto'orada'ana'a udainao, mishi'oraiman kaiman utaapa
ĩdyaun, ukakinaota ĩdyaun kaimana'o ida'an na'iki utominapa-kida ĩdyaun Tominkaru
aipan kawana'ati.

Poitoruinao na'iki naobanainao ati'o

5 Aizii unao torii-kariwaiz poitoruinao,† uizo'ati unaobanaanao paradan mashaa-
painaouz da'a'a imi'i baara'a. Aonaa udikintapa'ana'a ĩdyaun. Konaukii usha'apata
ĩkaudin-kiz, uizo'ati ĩparadan na'apa uizo'atin kawan Christ. 6 Uizo'ati unaobanaanao
paradan, aonaa ĩawunuutapan idi mani karikaonan usha'apatan ukaudin-kizi oo uaipan
idi karikaonan ĩnaudapan unao. Mazan Christ poitorun idi unao, usha'apatin kaiman,
unyukunuu kaimanan ida'an na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. 7 Usha'apata ipai
ukaudin-kizi kaiman na'iki konaukii, aonaa pidan ati'o kawan mani, mazan Naobanai
Jesus ati'o kawan pa'an. 8 Usha'apanum kau'an uaitapa Naobanai Tominkaru'o
nii wuru'u kawinipinaata'oraz ipai pidannao, poitoruinao na'iki wuru'u aona'oraz
ĩpoitoruinao mani. Ukawinipinaatan nii ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan.

9 Aizii unao kapoitoru-tinpainao, kaiman kapam utaapa upoitorunao, aonaa
udakota'ana'a usha'apatan oo uba'izian ĩdyaun. Usha'apanum kau'an ipai unao na'iki
upoitorunao, bauda'apa'o uNaobanaa, uruu aokazi ia'oraz. Uruu, utukapa ipai pidan-
nao na'apa kida pa'idiwaru, aonaa na'ia'oram utaapan pana'a kida'o nii.

Mishidainao mizaataakapan daara ni'o

10 Aizii da'a'a ubaukapan naa õkia'azon unao ati, tuukii õaipan uma'ozakadinan
Naobanai Tominkaru ma'ozakan umanawunu'oraz ida'an. 11 Umorokoda'a naa
ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz mizaataaka-karu daara‡ nii, ma'ozaka kizi
ukadishitapan, na'iki aonaa kizi ukaakinpan Satan tiwaan an pawaota-kidan unao
pabi'inaaka kida'o aimaakan ida'an. 12 Aizii wuru'u wamizaataakanuz, aonaa pi-
dannao tuma'o mani, mazan wamizaataakapan oia'o doronainao tuma'o. Ĩnao
ma'ozaka'oraz ĩkazowautapan pidannao mashaapainaouz kai maruta'o-karu'u, wuru
amazada baara ana'a. Na'iki wamizaataakapan oiainao manawun doronainao tuma'o,
wuru'u ma'ozaka-tinpainao kidaz doko ii aka.

13 Ukau'an umorokoda'a naa aizii ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz mizaataaka-
karu daara nii na'iki ukaiwa'a naazu. Aizii na'apainim oia'o na'iki dikauda'o
aimaakan sha'apan u'ati, aona'o nii ukaakinpan u'ati, mazan udikintan nii wuru'u
oia'oraz. Aizii uipaian dauna'an umizaataakapan, pakawanu'o nii ma'ozaka ukadishi-
tapan. 14 Ukau'an, ma'ozaka'a naa pa'i ukadishitapa. Umishidapa wuru'u mishi'oraz
kuwai. Ukau'an, umorokoda wuru'u mishi'oraz kuwai uzadawu nii. Na'iki

* **6:3** Exodus 20:12; Deuteronomy 5:16 † **6:5** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **6:11** mizaataaka-karu daara: Kotua'o soldyaanao morokodanii kida pamiza-ataaka'azon dono: zadawii, pidan dokori'i dikiniribanaa, dazkidii, awautinapa-kinai, kowamai, na'iki mizaataaka-k-inai marii. English ida'an udakota-kao ‘armour’ kii.

umashaapa kaiman Tominkaru aipan kawan, uruu kizi ukaiwaa udokori'i dikiniribanaa nii. 15 Na'iki uminziiwanuz ukowaadapan Kaimana'oraz Kuwai, kaimanaakakaru daua'oraz Tominkaru tuma, uruu kizi umorokoda udazkidi nii. 16 Kaina'a zii ba'oran: umishidapanuz Christ, uruu kizi ukaiwaa uawautinapa-kinaa nii, Satan ba'itan an pabairi tikazi-tinapa kida'o. 17 Na'iki wuru'u Tominkaru kazannaatanuz naa unao, uruu kizi umorokoda ukowam nii. Aizii wuru'u Tominkaru Paradanuz, uruu ukaiwaa umarian nii, Kaimana'o Doronaa taaniaz u'ati. 18 Na'iki karikaonan utoriinapa Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an unao. Utoriinpan an Tominkaru ati ukowaada ipai aimaakan dau'an; upishaa u'ati wuru'u tuukia'oraz manawun uaipan ukaminka'uta kizi unao. Ukau'an dyauta utaapa unyukunuu toriinapa-karu dau'ati, na'iki karikaonan utoriinapa ipai Tominkaru pidanannao ati.

19 Karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati ukaminka'uta kizi õgaru õkakuwaapan an, mabaa'azoo kizi õkowaadan Kaimana'o Kuwai wuru'u mashaa'oraz utaapauzo-kao kotua'a naa. 20 Jesus zaamatanii õgaru kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai; uru'u naa wuru'u õkowaadapaniaz na'iki uruu dikin ia'o wuru'u õtaraapa-kaoaz da'a'a. Ukau'an, utoriinapa Tominkaru ati õdau'an, aonaa kizi õtarian õkowaadapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai dyuuda-kariwaiz õkowaadapan.

Paul katokontan pakaaritan

21 Tychicus, uruu wa'inawuzuitapanii umishidan idi Christ, na'iki uruu wamarainapanii na'iki kaimana'o ukaudinauzon Naobanai ati. Uru'o nii kowaada unao ati ipai õdau'an, na'iki õsha'apatanii kida dau'an. 22 Õdyuudan nii uruu unao di'iti ukowaada kizi ipai daunuuda'u waunao dau'u, na'iki uma'ozakada kizi unao nyukunuu.

23 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ taan kaimana'o mashaapakaru na'iki marainpaaka-karu ipai unao mishidainao ati, na'iki karikaonan kizi umishidapan Christ. 24 Marii Tominkaru kaimanan ipai wunao ati'i karikaonanu'oraz ĩmarainpan manawun Naobanai Jesus Christ.

Paul Kaaritan
Philippi Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle Paul saadan di'oraz kaarita pataraa-kao dono'o Kaimana'o Kuwai dikin ii. (Philippians 1:17) Timothy umin-kaudinan na'ian pu'a'o utuma usaadan wuru'u kaaritaz.

Baukapa'o Paul morowautapankauzon Silas tuma Philippi ii. Uruu dono'o wuru'u pidannao abatanuz na'iki ĩmishidanuz Paul kowaadanii Kaimana'o Kuwai. (Acts 16:11-40) 10 wunu ĩmorowautapankan dauna'an, usaadan wuru'u pakaaritanuz.

Aizii usaadan wuru'u kaaritaz mishidainao ati'o Philippi iainaouz. Ukowaadan ĩ'ati tuukii ukonaukian ĩkaminka'utan idi paugaru ĩdyuudan ida'an aimaakan pa'ati na'iki ĩtoriinpan idi Tominkaru ati udau'an.

Paul kowaadan tuukii pakonaukian papataka'uta-kao pu'u taraa-kizai ii. Mazan ukian, wuru'u na'apa kida'oraz kaiwainan kaimana'o nii, iriba kaiman kida'o aimaakan sha'apan una'ian pu'u. Na'iki ukowaadan tuukii pakonaukian panyuku-nuitapan idi mishidainao Philippi iainaouz kamunanun pa'ati.

Pakaaritan ida'a, Paul kakinaowan mishidainao aonaa kizi ĩkashadinan oo ĩkaakinpan papataka'uta-kao an pamishidan dikin ii Christ. Mazan marii kizi'i naa pa'an ĩkonaukiitinan karikaonan. Na'iki ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan na'iki karikaonan kizi ĩkaminka'uaakan na'iki ĩmashaapan konaukii pamin-mishidannao tuma. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun ĩzaudinapa kizi pidannao ai, taapinpa'azoinaouz kaimana'o nii, tuukia'oraz ĩaipan sha'apatin-karu Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.

Tuukii Paul kakinaowan wuru'u mishidainaouz uaipan ĩmashaapan kaiman na'iki ĩdi'itinapa kizi kaiman na'apa Christ kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita daua'o *1:1-11*
Paul daua'o utaraapa-kao dono'oraz *1:12-30*
Paul kakinaotan mishidainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u *2:1-18*
Paul sha'apatina'azon daua'o *2:19-30*
Kaimana'o kakinaorii na'iki kaduzui tukapa-kida-kao *3:1—4:1*
Mishidainao nyukunuu ma'ozakada-kao *4:2-20*
Paul katokontan pakaaritan *4:21-23*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul na'iki Timothy di'iki'o, Christ Jesus poitorunaouz. Õgaru Paul, õsaadan di'oraz kaarita ipai unao Tominkaru pidanannao ati'o, Philippi sannao, mishidainaouz Christ Jesus, na'iki mishidainao zowaunaanao ati'o kapam, na'iki ipai wunao ati'i kaminka'uupainaouz unao. 2 Marii waDaru Tominkaru, na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul toriinpan Philippi sannao ati

3 Na'apainim õnyukunuuan dono unao, tuukii da'i õkonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. 4 Na'iki karikaonan da'i õtoriinpauzon konaukia'o ida'an Tominkaru ati unao dau'an. 5 Usha'apanum kau'an unao kowaadapa'o kapam Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz. Sariapa umishidan di'iki'o usakadan ukakuwaapatinan, atii kai pakawan. 6 Mishi Tominkaru sakadani'i naa pasaabaan unao. Aizii õkian nii unao ati, õaitapa na'iki õmishida pakawanu'o nii wuru'u Tominkaru kaudinanuz na'apa, atii Christ Jesus kaawan dono'o nii zii uipaian pasaabaan unao. 7 Õdi'itinpan unao dau'u kaikapa'a õmarainpan idi'o unao tuukii manawun. Mishi Tominkaru tukapa-kida pakaimanan ipai baokopa unao ati na'iki õgaru ati, utaapada ukaminka'utan õgaru õkaudin-kizi dau'u,

õtaraapa-kao pu'u oo õkashadaakapan dono pidannao tuma Kaimana'o Kuwai dau'an õtukapa-kida'azon idi umishiin. 8 Tominkaru tukapa na'iki uaitapa mishi'o wuru'u õtukapa'azoonuz unao, õmarainpan idi'o unao tuukii, na'apa Christ Jesus marainpan kawan unao.

9 Õtoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, marii kizi powa'a zii ukamarainapanun, na'iki utaa kizi uaitapa-kinaa nii powa'a zii, na'iki uaitapaaba-kinaa nii manawun. 10 Uruu ida'an kizi uaitapan na'ia'oram kaimana'o na'iki sakitapa'o aimaakan usha'apatan nii na'iki umishidan nii. Uruu ida'an kizi karikaonan ukaimanan, aonaa kizi oia'o ikoda-kao u'ida'a atii na'apa Christ kaawan di'iti. 11 Marii kizi karikaonan usha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan, Jesus Christ taan ida'an pama'ozakan u'ati. Na'apa'o ida'an kizi Tominkaru naubaa-kao na'iki ukonaukii-kida-kao.

Kaimana'o Kuwai abata-kao Paul taraapa-kao pu'u

12 Aizii õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, wuru'u dikauda kida'o aimaakan sha'apaapa-kao pu'u õ'ati kaikapa'a, mazan ukaiwainan kaimana'o nii, na'apa kida'o ida'an mishi'oraiman powa'a zii manawun Kaimana'o Kuwai abata-kao. 13 Usha'apanum kau'an ipai'i naa da'ainao pidannao na'iki ipai soldyaanao wunaou'u watchmantapainao kidaz udaru'o naobanai dapu, kaimanaiman ĩaitapan wuru'u õtaraapa-kaoaz soo õkakuwaapatinan dikin ia'o Christ dau'u. 14 Aizii õtaraapa-kao idi, powa'a zii mishidainao Christ ma'ozakadinan, uruu idi ma'ozaka ĩkowaadapan Tominkaru Paradan, aonaa ĩtarian.

15 Kaina'a pabi'i kida mishidainao, ĩkowaadapan kuwai Christ dau'u padamata mazan soo pakishauzin idi'o karikaonan õ'ati, ĩaipan karikaonan pada'an-kao. Mazan kaina'a ba'oran mishidainao, ĩkowaadapan wuru'u kuwaiz ĩkaminka'uta'azon idi'o pa'an õgaru. 16 Na'iki wuru'u ĩkakuwaapatinanuz pamarainpan idi'o õgaru, ĩaitapa õtaraapa-kao da'a'a õkowaadapan idi'o pidannao ati wuru'u kaimana'o na'iki mishi'o kuwai Christ daua'oraz. 17 Mazan wuru'u ba'orainaouz ĩkakuwaatinan Christ dau'an soo ĩaipan karikaonan pawazoomikipan, aonaa panyukunuu kaimanan pu'a'o mani õ'ati, mazan soo ĩatadinpa'azon karikaonan. Na'iki ĩaipan karikaonan pakasha'oradan õnyukunuu wuru pu'a'a õtaratapakaoaz. 18 Mazan aonaa ĩsha'apaapanii kida kasha'oradauan õnyukunuu. Mishi'oraiman kaiman õ'ati wuru'u ĩkakuwaapatinanuz Christ dau'u. Na'apa'oram ida'an kakuwaatinkaru kishauzi-karu pu'u oo kaimana'o nyukunui di'iki'o, mazan na'apa'o ida'an ĩabatakidan naa pidannao ati Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz. Uruu idi tuukii õkonaukian.

Na'iki powa'a'o nii zii õkonaukiitinan. 19 Usha'apanum kau'an utoriinpan idi õdau'an Tominkaru ati, na'iki Kaimana'o Doronaa, Jesus Christ di'iki'oraz kaminka'utan ida'an õgaru, õaitapa õkodita-kida-kao nii di'iki'i. 20 Ukau'an tuukii õaipan õtukapa-kidan mishi, aona'o nii õkasharutinan na'iki õba'azootinan õsha'apainpan ida'an. Mazan pakawan õtaapan õnyukunuu ma'ozaka, pakawan kizi õtukapa-kidan mishi Christ umanawunun õsha'apatanii kida aimaakan ida'an, kai õkakupan pu'u, oo õmawakan ida'an. 21 Usha'apanum kau'an õgaru ati, wuru'u kakupa-karuz mishi'o mashaapa-karu'u naa pa'an kaimanaiman Christ ati. Aizii õmawakan an, powa'a'o nii zii manawun ukaimanan õ'ati. 22 Aizii õtaapa-kao an kakupa, dobata'o nii õsha'apatan kaudin-kizai Christ ati zii. Uruu idi aonaa õaitapan na'ia'oram õaipan, kakupa-karu oo mawaka-karu. 23 Aonaa õaitapan na'ia'oram manawun õzaamata. Tuukii õwa'aka'azon wuru'u di'oraz amazada baara'a, õmashaapa'ana'azon idi'i naa Christ tuma, na'ii powa'a'o zii pa'an ukaimanan mashaapa-karu ai da'a'a imi'i baara'a. 24 Mazan õaitapa kaimana'o nii pa'an unao ati õtaapa-kao an zii kakupa. 25 Ukau'an una'apan an, õaitapa õtaapa-kao nii zii kakupa, uruu idi pakawanu'o nii õkaudinan. Õma'ozakada kizi powa'a zii wuru'u umishidapanuz Tominkaru, na'iki konaukii kizi umashaapan umishidan idi Christ. 26 Ukau'an tuukia'o nii manawun ukonaukii-kidan Christ Jesus, õkodita-kida-kao an na'iki õkaawan an koshan unao di'iti.

Mishi'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

27 Ukau'an kanom sha'apan an õ'ati, kaimana'a naa umashaapa, Kaimana'o Kuwai
kawana'ati Christ di'iki'oraz. Aizii na'apainim õmakon an unao di'iti oo õmamakokan
an, mazan upu'a'o nii õabatan, mishi ma'ozaka umishidapan na'iki bauda'apa utaapan
unyukunuu. Na'iki õabatan nii baokopa ukazannaatapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai
Christ daua'oraz. 28 Na'iki aonaa utarian utarubanao sha'apaapan ai unao; uruu
ida'an utukapa-kidan ĩ'ati mishi'o nii Tominkaru pataka'utan ĩdyaun, mazan unao
ukazannaatan nii pa'an. Tominkaru'o nii wuru'u sha'apata'oraz aimaakan na'apa.
29 Mishi Tominkaru kaimanan unao ati ukashaapa umishidan Christ, na'iki ukashaapa
kapam unao baiaapan kasha'ora'o umishidan dikin ii uruu. 30 Ubaiatan kasha'ora'o,
na'apa utukapan kawan tawuru'u õbaiaapanuz kasha'ora kida'o na'ii, Philippi ii. Atii di'i
pakawan zii õbaiatan kasha'ora'o.

2

Mishidainao di'itinapa kizi Christ Jesus di'itinpan kawan

1 Aizii uaitapan idi unyukunuu ma'ozakadinan uzaamatinpan idi Christ ida'ati;
na'iki uaitapan idi unyukunuu saabainan Christ kamarainapanun ida'an; na'iki
uaitapan idi ubauda'apatapan unyukunuu Kaimana'o Doronaa ida'an; na'iki
uaitapan idi marainpaaka-karu na'iki kamunanuaaka-karu kaina'an u'ida'a;
2 ukau'an umashaapa'a naa na'apa ukawana'ati, õkonaukii-kinaa nii. Utaapa'a naa
unyukunuu patumaaka, na'apa kida udi'itinapa; na'apa kida kapam umarainpaaka;
na'iki ubauda'apata unyukunuu usha'apata'azoonii aimaakan dau'ati. 3 Aonaa
usha'apata'ana'a aimaakan u'atadinpa'azon idi karikaonan, oo uaipan idi mani
karikaonan utukapa-kao umanawunu'o kawan. Aonaa umanawun-tinpa'ana'a,
mishi'oraiman utaapa pa'an uiribannao umanawunu'o nii u'ai. 4 Aonaa
udi'itinpa'ana'a soo uaiapanii na'iki usha'apaapanii kida aimaakan dau'u karikaonan,
mazan udi'itinapa ukaminka'uta'azon dau'u uiribannao kapam. 5 Ukau'an na'apa'a
naa udi'itinapa Christ Jesus di'itinpauzon kawan, usha'apata aimaakan unyukunuu
kaimanan ida'an na'apa Christ Jesus kawan.

6 Christ patumaakan pu'u padamata Tominkaru tuma
na'iki ĩkaduz na'apa kidaakan pu'u,
mazan upu'u aonaa utiwaan papatumaakadinpan Tominkaru tuma.
7 Mishi'oraiman minziiwa uwa'akan umanawun-karu aokazi ii.
Utaapinpan apowa'a na'apa poitorui taapinpauzon kawan.
Ushakatan na'apa pidan kawan.
8 Uruu dono apowa'a utaapinpan,
uizo'ati Tominkaru pazowii-kidinan ida'an cross paawa'a.
9 Uruu idi Tominkaru kadishita-kidan uruu,
na'iki uzaamatan uruu umanawunu'o nii,
na'iki udakotan u'uu umanawunu'o nii ipai ba'orainao kida uuai ai.
10 Soo uruu ati bauda'apa Tominkaru aipan, ipai pidannao kodoru'ukan,
ipai aokazi iainaouz, imi'i baara anainaouz na'iki ipai mawakainaouznaa.
11 Na'iki ipai'o nii pidannao kian,
"Jesus Christ uruu umanawunu'o manawun Naobanai."
Uruu ida'an ipai'o nii pidannao naubaan
na'iki konaukii-kidan waDaru Tominkaru.

Mishidainao mashaapa kizi Tominkaru Paradan kawana'ati

12 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, karikaonan da'i uizo'atiizon Tominkaru
paradan õna'ian dono utuma. Powa'a zii pa'i uizo'ati Tominkaru paradan õ'aonaan
pu'u utuma. Utaapa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki ukichana'iki usha'apaapan

oia'o uawun za'a, utiwautina'a naa ma'ozaka umashaapa kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawan pakazannaataniinao mashaapan. 13 Usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u kaudina'oraz unao ida'a, uruu aipan ati minziiwa usha'apatan wuru'u udyuudanii kidaz sha'apata-kao pa'ati, na'iki utaan ida'ana'o uma'ozaka-kinaa nii wuru'u usha'apatanuz kaiman kida'o aimaakan na'apa uaipan kawana'ati.

14 Aizii usha'apatan an aimaakan, kaiman usha'apatazu, aonaa ukadakoinpa'ana'a udau'u. Na'iki aonaa ukashadaakapa'ana'a ba'orainao tuma usha'apaapanii kida dikin ii. 15 Aonaa kizi ukadakotin-kida-kao na'iki uunamunaa abata-kao dikauda sodi kida, mazan kaiman kizi pa'an unao. Tominkaru dainaoun idi unao, umashaapa kaiman pa'an oia'o pidannao bii'i, wuru'u sha'apaapainaouz dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa kida'o manawun aimaakan. Mazan unao, ĩbii ana'o nii pa'an ukanadapan, na'apa wizinao kanadapan kawan maruta'o-karu'u. 16 Ukowaadauta kizi'i naa kaimana'o kuwai, karikaonanu'o kakupa-karu ikoda-kinao daua'oraz. Aizii usha'apatinan an na'iki umashaapan dono na'apa, tuukia'o nii õatadinpan unao ida'an, Christ kaawan dono pakamoon dono'o naa. Usha'apanum kau'an uruu ida'ana'o nii õaitapan aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u õkaudinanuz dadara unao bii an. 17 Usha'apanum kau'an tuukii utaainan umishidan ida'an Tominkaru. Panaadon õtaainan nii Tominkaru ati õzowii-kao ida'an, na'iki õizain shootan ida'an, õipaida kizi'i naa Tominkaru ati wuru'u unao taainanuz u'ati. Mazan upu'u õkonaukian na'iki õkonaukiitinan nii ipai unao tuma. 18 Ukau'an na'apa kizi kapam ukonaukian baokopa õtuma.

Timothy na'iki Epaphroditus dyuuda-kao daua'o

19 Kaina'a'o nii õaipan õdyuudan Timothy unao di'iti wanaobanaa Jesus Christ kashaapan an mazan. Tuukia'o nii õkonaukian ukaawa-kidan dono kuwai unao dau'an. 20 Aonaa õikodan ba'oran pidan Timothy kawanu'o, tuukia'o manawun udi'itinpan unao dau'u. 21 Kaina'a mishi ba'orainao, mazan ĩdi'itinpan soo pasha'apata'azoonii kida aimaakan dau'u, aonaa Jesus Christ aiapanii kida daua'o mani. 22 Mazan Timothy, ipai unao utukapanii na'iki uaitapani'i naa ukaduz. Utukapa na'apam ukaudinan õtuma, baokopa wakowaadapan Kaimana'o Kuwai, na'apa pidan kaudinan kawan padaru tuma. 23 Ukau'an õaipan õdyuudan uruu unao di'iti, õaitapa'akan dono'o naa na'apam nii õsha'apata-kao da'a'a. 24 Mazan õaitapa na'iki õmishida wanaobanaa taapadan nii õmorowautan kadiman unao di'iti.

25 Mazan kai õdyuudan nii powaa iti Epaphroditus unao di'iti, uruu sha'atii udyuudauzoniaz õ'ida'ati, na'aka'o nii aimaakan kida ukaminka'uta-kinaa ni'oraz õgaru. Uruu õ'inawuzu kawanu'o õtaapan, baokopa ukaudinan õtuma na'iki ma'ozaka ukazannaatapan kaimana'o kuwai õtuma. 26 Õdyuudan nii uruu utukapa'azon idi unao tuukii, na'iki kasha'ora'o unyukunuu, usha'apanum kau'an uaitapa tuukia'o unao dopian oo ukasha'oran uabatan idi ukarinaan. 27 Mishi'o wuru'u ukarinaankanuz tuukii, maonapa umawakan, mazan tuukii Tominkaru kaimanan u'ati, ukakuda uruu. Mazan aonaa uruu ati mani paba'oran Tominkaru kaimanan, õgaru ati kapam. Aonaa Epaphroditus mawakan, usha'apanum kau'an aonaa Tominkaru aipan õkasha'oradan õnyukunuu powa'a zii, õbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. 28 Uruu idi'o tuukii manawun õdyuuda'azon uruu unao di'iti, õaipan idi unao konaukian utukapan dono ukaawan koshan powaa iti. Na'iki õgaru tuukia'o nii kapam õkonaukian õaitapan idi aona'o ni'i naa powa'a unao nyukunuu kasha'oratinan udau'ati. 29 Aizii ukaawan an unao di'iti konaukii udapaapa uruu, na'apa udapaapauzon kawan umin-mishidannao. Na'iki na'apa kizi unaubaan uruu kawanuinao pidannao, 30 usha'apanum kau'an minziiwa umakon kichana'iki-kia'o bii iti, na'iki maonapa umawakan pakaudinan dikin ii Christ ati. Ubaiatan wuru'u kaudin-kizaiz, uaipan idi pasha'apatan wuru'u unao sha'apata'azooniaz padamata õ'ati, mazan unao, aonaa uturuudinan, umunapon idi õ'ai.

3

Paul aipan Philippi sannao da'anan pakaduz

1 Aizii õmin-mishidannao, ukonaukiitina'a naa karikaonan, uzaamatinpan idi'i naa
wanaobanaa Christ ida'ati. Aonaa õkashadinan õkakinaotan unao powa'a an kida.
Wuru'u õkakinaori kidaz kaminka'utan nii na'iki ukazannaatapan nii unao upozawata-
kida-kao ai. 2 Uzaudinapa pa'i oiainaouz pidannao ai, arimaraka kawanuinaouz.
Ĩnao tuukii ĩaipan mishidainao daonaioranao choota-kidan pamada Jewnao kaduz
kawan. 3 Waunao, mishi'o pa'an Tominkaru pidanannao manawun. Karikaonan
pa'an watoriinpan Tominkaru ati Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an wau-
nao. Na'iki wataapa pa'an Christ Jesus umanawunu'o nii. Aonaa wa'atadapan
pidan sha'apaapanii kida aimaakan. 4 Õgaru, turua'o padamata õmashaapan atadi-
napa õsha'apatanii kida aimaakan ida'an. Aizii ukaina'an an pidannao atadinpa'o
pasha'apatanii kida aimaakan ida'an, õgaru pa'an turuu õatadinpan powa'a zii ĩ'ai.
5 Usha'apanum kau'an õgaru choota-kariwai bauda'apa soondii õshakatan dauna'an
Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. Na'iki õgaru Israelite manawun, Benjamin takaan-
daun. Õgaru Hebrew manawun na'apa õdarunnao kawan. Na'iki õgaru Pharisee,*
uruu idi tuukii õizo'atiizon Moses taanii kida kakinaorii. 6 Na'iki tuukii õaipan
õmashaapan kaimanaiman Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi'o da'i õpataka'utauzon
mishidainao Jesus. Aizii õizo'atin idi tuukii wuru'u Jewnao kakinaori kidaz, ipai
pidannao tukapan õgaru kaimana'o manawun pidan kawan.
7 Mazan aizii õatadapanii kidaz kotua'a naa, ipai õtukapan kidaz madiwautapa-ka'o
karikaonan, õzaamatinan idi'i naa Christ di'iti. 8 Powa'a zii õtukapan ipai wuru'u
õatadapanii kidaz õkazannaatin-kinaa nii mazanu'o karikaonan, wuru aia'a umanawun
kida'oraz õikodan, õaitapaakanuz õnaobanaa Christ Jesus tuma. Uruu Christ dikin ii
õmarina'atan ipai daunuuda'u wuru'u mazanu'oraz karikaonan õmishidapauzon kiwiin.
Mazan aizii õtukapanuz aimaakan kaboota-kariwai kawanu'u naa karikaonan, õaipan idi
õzaamatinpan kaimanaiman Christ di'iti, 9 na'iki õbauda'apatina'azon idi utuma. Aonaa
õsha'apatan ida'ana'o mani Moses taanii kakinaorii kida wuru'u õkaimananuz, mazan
õmishidan idi'o pa'an Christ. Ukau'an Tominkaru tukapan õgaru kaimana'o nii soo
õmishidan idi'o pa'an Christ. 10 Powa'a zii mishi õaitapa'azon Christ kaimanaiman, na'iki
õtiwaa'azon kapam wuru'u Tominkaru ma'ozakan utaaniaz Christ ati ukadishita-kidan
dono'oraz uruu pamawaka-kizi iki. Na'iki õaipan õkaminauda'utan uruu õpataka'uta-
kidinan ida'an uruu kawan, na'iki na'apa õaipan õmawakan uruu kawan. 11 Na'apa
kapam õaipan Tominkaru kadishita-kidan õgaru õmawaka-kizi iki diina'iti'i.

Pidan dimatinauzo diman atii utokon iti

12 Mazan aonaa õkian mani kaiwuru'u, turuudina'ora'a naa õgaru oo kaimana'ora'a
naa õgaru õsha'apatan idi na'apa kida'o aimaakan. Mishi'oraiman uruu idi'o pa'an
dadara õtiwautinan, õaipan õzaamatan wuru'u Christ Jesus taa'azooniaz; na'apa'o ni'o
wuru'u uzaamatanuz õgaru pa'idiwau nii. 13 Õmin-mishidannao, õaitapa aonaa zii
õka'iitinan. Mazan kaina'a bauda'apa aimaakan tuukia'o õaipan õsha'apatan. Aona'o
nii õnyukunuupan powa'a wuru'u õmarina'ataniaz naa õkaduz kida. Mazan õtaapan
nii õnyukunuu soo bauda'apa wuru dau'ati'i õ'ua'ia'oraz, tuukia'oraz õaipan õikodinan.
14 Na'apa pidan dimaba'o kawan, õdiman nii atii õkaawan utokon iti, õzaamata kizi wuru'u
taa'azoo-kariwaiz õ'ati. Na'apa'o dau'ati'o wuru'u Tominkaru dapadanuz õgaru aokazi
iti, Christ Jesus mawakan ida'an õ'ati.
15 Ipai waunao ma'ozaka'oraz naa wataapan wanyukunuu wamishidapan dau'ati;
na'apa kizi kapam wataapan wanyukunuu wuru dau'ati'i õkadakotin-kizi kidaz. Mazan

* **3:5** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

unyukunuu mana'apakan an, turuu Tominkaru taan kapam unao ati kaimana'o di'itinapa-karu uaitapa-kinaa nii. 16 Ukau'an pakawan wamashaapa wuru'u kawana'ati'i, wamishidapaniaz mishi'oraz kuwai.

17 Õmin-mishidannao, uda'ana'a naa kaimana'o õkaduz kida baokopa umin-mishidannao tuma. Na'iki udi'itapa kaimanaiman wunaou'u sha'apatinainaouznaa kaiman, watominapa-kidan kawana'ati ĩdyaun. 18 Mazan kaina'a iriba pidannao, ĩsha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan, ĩtukapa-kida patarubai-tinpan Kaimana'o Kuwai ati, wuru'u Christ mawakan daua'oraz cross paawa'a. Õkowaadauzoni'i naa sha'atii u'ati kiwiin na'apa'o pidannao dau'an; na'iki powa'a'o nii zii koshan õkowaadan u'atizu õnyukunuu kasha'oran bii'i. 19 Diina'iti'i ĩkaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti, usha'apanum kau'an ĩtaapan idi pananaa patominkarun nii, ĩsha'apatinan soo panyukunuu aipan kawana'ati karikaonan. Umanawunu'o nii ĩtaapinpan wuru ida'ana'a kakiba'azonnaa kida'oraz ĩsha'apaapan. Ĩdi'itinpan soo wuru dau'ati'i pidannao naudapanii kidaz pasha'apaapan imi'i baara'a.

20 Mazan waunao, aona'a naa turuu wamashaapan na'apa, usha'apanum kau'an aokazi ia'o di'iti'o pa'an wazaamatinpan. Uruu idi tuukia'a naa wazaudapan wakazan-naatiki Naobanai Jesus Christ wa'atin aokazi iki. 21 Pama'ozakan ida'an uzaamatapan na'iki ukazowautapan ipai daunuuda'u wuru'u toma-kariwai kidaz, aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'oraz. Uruu ma'ozaka-karu ida'an upana'adan nii wananaa wuru'u kakataimana'oraz, pa'ina'o na'iki umanawunu'o nanai nii, na'apa pananaa umanawu-nun kawan.

4

1 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, tuukii õtukapa'azon unao. Unao ida'ana'o õkonaukiitinan, na'iki õkaudinan winipinaa wuru'u unaouz. Pakawan pa'i na'apa umashaapa na'iki ma'ozaka umishidapa Naobanai Tominkaru.

Kaimana'o mashaapa-karu daua'o

2 Aizii da'a'a õkia'azon õdadakoonao Euodia na'iki Syntyche ati, tuukii õaipan ukaimanaakan, usakitapada'a naa unyukunuu, usha'apanum kau'an ipai unao mishidainaou'u naa Naobanai Jesus. 3 Na'iki pugaru õ'inawuzu, õmin-kaudinan man-awun, õaipan pukaimanaaka-kidan wuru'u zunnaouz powaa iti. Usha'apanum kau'an ĩnao dadara'o ĩkaudinauzon na'apa õgaru kawan wakowaadapan Kaimana'o Kuwai. Clement na'apa kapam na'iki ba'orainao na'apa ĩkaudinauzon õtuma. Tominkaru saadani'i naa ipai ĩnao uu kakupa-karu kaaritannaa* daara'a.

4 Aizii õkian u'ati, ukonaukiitina'a naa karikaonan, uzaamatinpan idi'i naa Naobanai Jesus ida'ati. Powa'a õkia'azon koshan, ukonaukiitina'a naa. 5 Marii kizi ipai pidannao tukapan unao kaimanainao na'iki kakarodapaniinao nii. Unyukunuitapa kizi maon-apa'a naa Naobanai Jesus wa'atin powa'a ati. 6 Aonaa kizi udopiidinan kanom sodi kida dau'ati karikaonan. Mishi'oraiman ukowaada Tominkaru ati kaziwadapa'oraz unyukunuu, na'iki upishaa u'ati aimaakan uaiapanii. Na'iki karikaonan “kaiman,” ukii u'ati ukamunanun idi unao ati. 7 Aizii una'apan an, Tominkaru kaimanan umanawunu'oraz na'iki wazootapa'oraz pidan aitapan, uru'o nii kazannaatapa un-yukunuu na'iki udi'itinpan, dopii-karu ai, uzaamatinan idi'i naa Christ Jesus ida'ati.

8 Aizii õmin-mishidannao, õkia'azon u'ati karikaonan udi'itinapa kaiman kida'o aimaakan dau'u, na'iki aimaakan kida tuukia'oraz unaudapa-kao na'iki umarainapa-kao. Di'i wuru'u aimaakan kidaz: udi'itapa mishi'o aimaakan; na'iki aimaakan wuru'u naubaapa-kariwai kidaz; na'iki aimaakan wuru'u sakitapa'oraz; na'iki aimaakan wuru'u kaimana'oraz pa'idiwaru; na'iki aimaakan konaunama'o; na'iki aimaakan

* **4:3** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, mashaapainao ni'oraz karikaonan Tominkaru tuma.

umanawun kida'oraz utukapa-kao. Marii kizi udi'itinpan na'apa kida'o dau'u karikaonan. 9 Aizii usha'apatina'a naa õtominapa-kidan kawana'ati unao, ipai wuru kawana'ati'i uabatanii kidaz õ'idi'iki uzaamatanii kidaz naa unyukunuu iti, na'iki ipai utukapan kawana'ati õsha'apatinan, na'apa'a naa usha'apatin. Una'apan an, Tominkaru taan nii pakaimanan unao nyukunuu iti, ukaimanaaka-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Philippi sannao

10 Naobanai Jesus ida'an, tuukii õkonaukian, unyukunuitapan idi õgaru koshan kotua'o dauna'an. Mazan mishi õaitapa karikaonanu'o da'i unyukunuitapauzon õgaru, mazan aonaa uaitapan na'apam utukapa-kidan õ'atizu. 11 Mazan aonaa aimaakan aonaan idi'o mani õ'ida'a kaiwuru'u õna'apanuz unao ati. Usha'apanum kau'an õaitapani'i naa na'apam õkaiwainan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, aonaa õdopian. 12 Õaitapanii na'iki õtiwaani'i naa mashaapa-karu masakauda'u'o aimaakan ida'an. Na'iki õtiwaani'i naa kapam mashaapa-karu diri'i'o aimaakan ida'an. Aonaa õdopian, õka'iita õmashaapan na'apa'oram aimaakan sha'apan bii'i, õkawanyukunun pu'u oo õmawanyukunun pu'u, aimaakan diri'in pu'u oo aimaakan masakauda'un pu'u. 13 Õka'iita na'iki õaitapa õsha'apatinan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, Christ ma'ozakadapan ida'an õgaru.

14 Kaiman mazan ukamunanun õ'ati, tuukii õkonaukian udyuudan idi aimaakan õ'ati da'ati'i õpataka'uta-kao pu'u. 15 Mishi unao Philippi sannao uaitapa sha'atii, tawuru dono'o uru'oraz zii uabatan Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Õmakon dauna'an sha'atii unao wiizi iki, Macedonia Baara ia'oraz, aonaa mishidainao ba'oran wiizai di'iki'o dyuudan puraata õ'ati, soo unao karikaonan. 16 Aizii õna'ian dono zii Thessalonica ii, itamau sha'atii ukaminka'utan õgaru udyuudan ida'an puraata õ'ati. 17 Aonaa õaipan idi'o mani karikaonan udyuudapan aimaakan õ'ati kaiwuru'u õna'apanuz u'ati, mazan õaipan pa'an Tominkaru taan uwinipinaa nii, ukaminka'uupan idi dobata õgaru. 18 Mishi dobata ukaminka'utan õgaru, õaipan ai manawun, Epaphroditus kaawa-kidan dono'oraz aimaakan kida unao di'iki. Ipai wuru'u utaanii kidaz aimaakan, kaduunu'o kawanu'o Tominkaru ati wuru'u, na'apa uzai kawaoda-kao kawan u'ati, kaduun udamainan na'iki kaiman u'ati, na'iki tuukii ukonaukii-kidanuzu. 19 Na'iki Christ Jesus ida'an, Tominkaru õmishidaniaz taan nii unao ati ipai wuru'u uaiapanii kidaz aimaakan, umanawunu'oraz pasha'apauz di'iki.

20 Marii karikaonan wataapan Tominkaru waDaru umanawunu'o nii. Amen.

Paul katokontan pakaaritan

21 Õdyuudan õparadan ipai Tominkaru pidanannao ati, mishidainaouz Christ Jesus. Aizii wa'inawuzunao, õmin-mishidannaouz, na'apa kapam ĩdyuudan paparadan. 22 Na'iki ipai mishidainao mashaapainao kidaz da'a'a, ĩdyuudan kapam paparadan u'ati. Aitaniiman wunaou'u kaudinainaouz Naobanai Caesar dapu ii, ĩdyuudan kapam paparadan u'ati.

23 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun manawun ipai unao ati.

Paul Kaaritan
Colosse Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao Colosse sannao ati'o, mishidainaouznaa Jesus. Paul di'iki'o wuru'u kaaritaz, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Tychicus na'iki Onesimus ida'ana'o Paul dyuudan pakaaritan Colosse iti.

Wuru'u Colosse, udaru'o wiizai Asia ii, waoko ia'o Ephesus ai. Aona'o Paul makouzon zii Colosse iti, mazan ukowaadapankauzonii Kaimana'o Kuwai Christ dau'u Ephesus ii aka. Uruu dono'o udyuudauzon patominapa-kidaniinao makon ba'oran wiizai kida kawana'ati, ĩna'aka kizi Kaimana'o Kuwai na'iki ĩkowaada kiziz pidannao ati na'ii'aka. Uruu dono'ora'a naa ĩkakuwaapauzon Colosse ii aka, uruu idi iriba pidannao mishidan na'ii. Uruu idi'o, karikaonan da'i Paul nyukunuitapan ĩdyaun, na'iki karikaonan utoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an.

Paul abata kaina'a pidannao tominapa-kidan mishidainao Colosse ii pana'iti'o kuwai dau'u. Tuukii Paul aipan na'iainaouz mishidainao aitapan na'iki ĩmishidan wuru'u mishi'oraz pa'an kuwai, Christ daua'oraz. Aonaa uaipan ba'oran pidannao pozawatakidan oo tanawatin-kidan ĩdyaun wuru ida'ati'i pana'iti'oraz karikaonan kuwai. Na'iki aonaa uaipan mishidainao da'anan ĩkuwaa kida. Usha'apanum kau'an ĩnao pidannao, tuukii ĩaipan pidan izo'atin angel oo oia'o doronainao kakinaori, na'iki ĩaipan nii pidan izo'atin kakinaorii wuru'u pidannao tomanii kidaz naa karikaonan. Mazan Paul kowaadan pasaadanii ida'a, Jesus Christ ida'ana'o pa'an wuru'u kazannaatinkaruz oia'o ai. Aizii wunaou'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao, ĩpana'aapan naa karikaonan pidannao nyukunuu Jesus Christ ai. Mazan kaimanaiman Tominkaru paradan kowaadan soo Jesus Christ ida'ana'o pa'idiwaru wuru'u Tominkaru tomanuz ipai amazada, aokazi na'iki imi'i baara. Jesus Christ ida'ana'o kapam wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz pidannao tuma na'iki wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun papidanannao nii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-8*
Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan *1:9—2:19*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'an *2:20—4:6*
Kaarita katokonota-kao *4:7-18*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamataniaz Christ Jesus apostlen nii,
na'iki Timothy, wa'inawuzuitapaniaz di'iki'o kapam. 2 Unao ati'o wasaadan, Colosse
sannao, buutinainaouznaa Tominkaru ati, ma'ozaka'oraz umishidapan Christ, na'iki
wairibaniitapaniinaouz Christ ida'an. Watoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru
kamunanun ipai unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru Colosse sannao dau'an

3 Na'apainim watoriinpan an Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus Christ daruz,
karikaonan da'i wakonaukii-kidanuz unao dau'an. 4 Usha'apanum kau'an waabatan idi umishidan Christ Jesus, na'iki waabata kapam na'apam umarainpan umin-
mishidannao. 5 Aizii wuru'u umishidanuz Christ Jesus, na'iki wuru'u umarainpaakanuz, uaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan u'ati wuru'u pataa'azooniaz,
kaina'a'oraz utaapan aokazi ii. Aizii uaitapan wuru dau'ana'a taa'azoo-kariwaiz,
Kaimana'o Kuwai di'iki'o, uabatan dono'oraz ukowaada-kao. 6 Uruu kuwai wuru'u
kowaada-kariwaiz naa ipai amazada kawana'ati, na'iki ma'ozaka ukaiwainan. Uruu
idi iriba, iriba pidannao mishidan, na'iki tuukii ĩmishida'azon kaimanaimana'a naa.
Na'apa tawuru kawanu'u, uru'oraz zii unao abatauzon mishi'o kuwai Tominkaru

kamunanun dau'u, tuukii umishidanuzu. 7 Unao abatan wuru'u mishi'oraz kuwai
Tominkaru kamunanun daua'oraz, Epaphras kakuwaapan idi'o u'ati. Uruu wama-
rainapanii, na'iki kaudina'o Tominkaru ati waunao kawan. Minziiwa ukaminka'uupan
waunao, ukowaadapan ida'an kaimana'o kuwai, Christ dau'u unao di'ii'aka. 8 Uruu
kowaada'oraz wa'ati na'apam Kaimana'o Doronaa taan marainpaaka-kinai unao ati.
9 Sariapa waabatan di'iki'o kuwai unao dau'u, aonaa wasookadan watoriinpan
Tominkaru ati. Karikaonan wapishaan Tominkaru utukapa-kida kizi unao ati kanom
manawun wuru'u uaipaniaz usha'apatan pa'ati. Utaa kizi uaitapaaba-kinaa nii, uruu
ida'an kizi uaitapan wuru'u udau'u kida'oraz aimaakan. 10 Watoriinpan Tominkaru
ati unao dau'an, usha'apanum kau'an waaipan idi umashaapan kaiman manawun
Naobanai aipan kawana'ati. Umashaapan an na'apa, kaimana'o nii manawun
Naobanai ati. Waaipan usha'apatinan kaiman ukaminka'uta kizi'i naa pidannao,
na'iki uaitapa kizi'i naa Tominkaru dau'u powa'a zii manawun. 11 Na'iki wapishaan
Tominkaru marii kizi utaan umanawunu'o pama'ozakan unao nyukunuu iti. Ukau'an
pakawan pa'i umishidapa Christ, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu udau'ati, aonaa
kizi ukashadinan upataka'uta-kao dono. Mishi'oraiman pakawan kizi ukonaukiitinan,
12 na'iki karikaonan “kaiman,” ukii waDaru Tominkaru ati. Usha'apanum kau'an
uruu wuru'u saabaa'oraz unao, uaipan idi'i naa uzaamatan wuru'u umanawunu'oraz
aimaakan usaabaaniaz naa papidanannao ati, kanada'o-karu ia'oraz.
13 Kiwiin wamashaapan maruta'o-karu'u, Satan kazowautapan idi waunao. Mazan
aizii Tominkaru so'otani'i naa waunao u'ai, na'iki uzaamatan naa waunao paudani
Jesus Christ pidanannao nii, uruu udani umarainpaniazu. 14 Uruu ida'ana'o uso'otan
waunao Satan ai, na'iki uruu ida'an umainaabatan wa'oian wa'ai.

Christ umanawunun daua'o

15 Aonaa na'apainim zii pidan tukapauzon Tominkaru, mazan paudani Christ ida'an
pa'an utukapa-kidinan. Uruu udani kiwiitapa'o, na'iki uwazootapa ipai, ipai wuru'u
toma-kariwainao kidaz aimaakannao. 16 Usha'apanum idi uruu Christ ida'ana'o
Tominkaru toman ipai aimaakan, aokazi ii kida'o, na'iki imi'i baara an kida'o, ipai
wuru'u tukapa-kariwai kidaz na'iki ipai wuru'u matukapa-kariwaika kidaz, ipai
ma'ozaka kidainaouz angelnao, na'iki doronainao, oiainao na'iki kaimanainao, ipai
ĩnaobanaanao na'iki ĩzowaunaanao kapam. Ipai wuru'u aimaakan kida toma-kaoaz Christ
ida'ana'o, na'iki u'ati'o kapam ĩtoma-kao.
17 Ipai aimaakannao, pidannao na'iki amazada kida toma-kao ua'ii, Christ una'an
naa karikaonan. Uruu ida'ana'o wuru'u pakawan toma-kariwainao mashaapan
na'iki ĩzikadinan Tominkaru toman kawana'ati ĩdyaun. 18 Na'iki uruu wuru'u ka-
zowautapa'oraz pananaa, mishidainaouz. Christ wuru'u mishidainao sakadin-
kiziz, uruu di'iki'o ĩikodanuzu karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki uruu kiwiitapa'o
Tominkaru kadishita-kidan mawaka-kizai iki, aonaa na'apainim nii umawakan
powa'a. Usha'apanum kau'an uaipan idi soo uruu bauda'apa, umanawunu'o na'iki
wazootapa'o nii ipai wuru'u patomaniinao kidaz.
19 Uruu idi kaiman Tominkaru ati na'iki paaipan kawana'ati'o wuru'u umashaa-
panuz kaiman-daun pauDani ida'a. 20 Na'iki Tominkaru muuda wuru'u pauDaniz
kaimanaaka-kida'o nii patuma ipai patomaniinao. Uruu ida'ana'o wuru'u ipai toma-
kariwainao, pidannao na'iki ipai aimaakannao imi'i baara an kidainaouz, na'iki aokazi
ii kidainaouz kaimanaakan Tominkaru tuma. Aizii wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz
ipai patomaniinao tuma, ukashaapan ida'ana'o paudani Jesus Christ mawakan cross
paawa'a, na'iki uizain shootan ida'ana'o.
21 Mishi kiwiin aonaa karikaonan unao aitapauzon Tominkaru. Tuukii utarubaita-
panuz, usha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan, na'iki udi'itinpan idi oii kida'o
dau'u pa'idiwaru. 22 Mazan aizii Tominkaru kaimanaaka-kidan naa pa'an unao

patuma, pauDani Jesus Christ mawakan ida'an. Tominkaru sha'apatan aimaakan kaikapa'a uaipan idi patukapan unao pakanaapu'u kaimanainao nii manawun, na'iki so'otinainao oia'o ai utiwaa-kidapa-kao dono diina'iti'i, na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-kao unao ida'a. 23 Mishi'o nii kaimana'o aimaakan sha'apan unao ati kaikapa'a, utaapan an ma'ozakaiman wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki uma'ozakadan an umishidan kaimanaiman, na'iki karikaonan kizi'i naa uzaudapan wuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Kaimana'o Kuwai ida'ana'oraz ukowaada-kidan. Unao ipai'i naa uabatan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Uruu kapam kowaadapa-kariwaiz naa ipai pidannao ati ipai amazada kawana'ati. Õgaru Paul kaudina'o kapam wunao tuma'a kowaadapainaouz kaimana'o kuwai Jesus Christ dau'u.

Paul kaudinan mishidainao ati

24 Aizii konaukii õnyukunuu usha'apanum kau'an õpataka'uta-kao kaikapa'a õkakuwaapatinan dikin ia'o unao Gentilenao ati. Minziiwa õkashaapan õpataka'uta-kao Christ aipan kawana'ati, õkaminka'uta-kinaa nii mishidainao, wuru'u udakotapaniinaouz pananaa nii. 25 Õgaru, Christ pidanannao poitoru. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaamatanii õgaru, kaudina'o nii, kowaada'o nii kaimanaiman paparadan unao Gentilenao ati. 26 Wuru'u kuwai oo uparadan udyuudaniaz õkowaadan, umanawunu'o aimaakan sha'apata'azoo-kao daua'o. Kotu'u, kotu'u mashaa Tominkaru taapan ipai pidannao ai wuru'u kuwaiz. Mazan aizii kaiman-daunu'u naa ukowaada-kao Tominkaru pidanannao ati, wuru'u mishidainaouznaa. 27 Konaukii Tominkaru kowaadan pataa'azon papidanannao ati wuru'u umanawun-karu Christ ida'a'oraz, uaipan papidanannao aitapan unao Gentilenao mishidainaouznaa ati'o kapam utaa'azon. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan ukowaadaniaz pataa'azon, Christ mashaapan dau'ati'o unao nyukunuu ii wuru'u una'apanuz. Uruu ida'an uaitapan mishi'o nii ubaokopatinan Tominkaru tuma umanawunu'o-karu ii diina'iti'i. 28 Uruu Christ daua'o wuru'u wakakuwaapatinanuz ipai pidannao ati. Kaimana'o ida'an wakakinaowan oo watominapa-kidan pidannao, waaipan idi Tominkaru tukapan ĩdyaun diina'iti'i turuudinainaou'u naa pa'idiwaru Christ ati. 29 Uruu idi'o dadara õkaudinan, atii kai. Christ taan idi pama'ozakan õ'ati õkaudin-kinaa nii, ma'ozaka õkowaadapan naa wuru'u kaimana'oraz kuwai.

2

1 Aizii õaipan uaitapan na'apam õtiwautinan dadara, õkaminka'uta'azon idi unao, na'iki wunaou'u mishidainao Laodicea iainaouz, na'iki ipai ba'oran mishidainao aona'oraz zii ĩtukapauzon õgaru. 2 Õtiwautinan dadara, õma'ozakada'azon idi ipai unao nyukunuu, umarainpaaka kizi umin-mishidannao tuma, na'apa'o ida'an kizi bauda'apa utaapan unyukunuu. Õaipan uaitapan kaimanaiman kuwai tawuru'u mashaa'oraz Tominkaru taapauzon kiwiin. Christ daua'o wuru'u kuwaiz. 3 Uruu Christ ida'a'o wuru'u umanawun kida'o aitapaaba-kinai na'iki aitapa-karu ikoda-kaoaz.

4 Õkowaadan u'ati kaikapa'a, aonaa kizi pidannao mariidan unao pana'iti'o pakuwaa ida'an, ĩkakuwaapan an kaimanaiman padamata, mishi'o kawan. 5 Mazan karikaonanu'o nii kaina'a õgaru utuma õdoronaa ii, õmunapon pu'u padamata unao ai. Na'iki pakawan õkonaukiitinan õabatan idi kaiman umashaapan bauda'apa utaapan unyukunuu, na'iki õabatan idi ma'ozaka utaapan umishidapan Christ.

Christ mishidainao zowaunaaz

6 Aizii unao uzaamatani'i naa Christ Jesus unaobanaa nii, ukau'an kaimana'a naa umashaapa upidanannaoun idi'i naa unao. 7 Ma'ozaka utaapa wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki utominpa'a naa kaimanaiman udau'u uikoda kizi uma'ozaka-kinaa nii u'idi'iki, na'apa paoribai ikodan kawan pama'ozaka-kinaa nii pa'ishitaba'u kida di'iki.

Pakawan kizi umishidan tuukii wuru'u utominapa-kida-kinaoaz Christ daua'oraz. Karikaonan kizi'i naa “kaiman manawun pugaru” ukian Tominkaru ati ukamunanun idi u'ati.
8 Uzaudinapa pa'i, aonaa kizi pidannao mariidan na'iki zaamatan unao, pakowaadapan ida'an wuru'u pamishidanii kidaz kuwai, pidan di'itinpan kawana'ati kida'oraz karikaonan, na'iki aimaakan kida daua'o, aonaa Christ daua'o mani wuru'u ĩkuwaa kidaz. 9 Christ kaawankan dono imi'i baara ati, pidan nii ukaawan, mazan upu'u Tominkaru mashaapan kaiman-daun uruu ida'a. 10 Na'iki kaimanaimana'ora'a naa Christ mashaapan unao ida'a. Uruu idi aona'a naa kanom unao aipan powa'a. Uruu pa'an wuru'u Naobanaiz manawun, kazowautapa'o ipai umanawun-tinpainao na'iki ma'ozaka-tinpainao naobanainao.
11 Christ mashaapan idi'i naa unao ida'a, na'apa'ora'a naa unao pidannao kawan, kainaabatinainaouznaa Tominkaru ati pachoota-kidan* ida'an. Mazan waunao, aonaa ka'ui ida'ana'o mani pa'an wuru'u wakainaabatinanuz, soo Christ pa'an chootanii na'iki uso'otanii wa'ai, wuru'u wakaduz oia'oraz mashaapan wa'ida'a. 12 Pudidakao kawanu'o Christ tuma wuru'u puchikaawunuu-kaoaz. Na'iki pukadishita-kidakao kawanu'o utuma, pumishidan idi manawun Tominkaru kadishita-kidan Christ pamawaka-kizi iki pama'ozakan ida'an.
13 Tominkaru tukapan pu'u unao mawaka'o pidan kawan u'oian idi, na'iki umaso'otakan pu'u zii u'ai wuru'u oia'oraz ukaduz, mazan upu'u Tominkaru kadishitakidan unao mashaapa'o nii Christ tuma. Ukau'an Tominkaru mainaabatani'i naa ipai wa'oian. 14 Ipai umainaabatan saadinpa'o wa'oian, wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz padamata waunao, ipai utauka-kao cross paawa'a Jesus mawakan dono. 15 Uruu dono'o Tominkaru so'otan ma'ozakatinapa-karu oia'o doronainao ai, naobanai-tinpainao kidaz na'iki ma'ozaka-tinpainao kidaz. Utukapa-kida iriba pidannao ati na'apam pawinian ĩdyaun, Jesus mawakan ida'an cross paawa'a.
16 Ukau'an mana'a ukashaapa'ana'a pidannao kazowautapan unao, unikanii oo utuzanii dau'an, oo ubaokopainpauzon dau'an ipai wunu, oo ubaokopainpauzon dau'an kauzu koraudan dono, oo Sookapa-karu Kamoon dau'an. 17 Uruu kida ida'an ishazaba karikaonan Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. Mazan aizii kaimanaimana'a naa Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. 18 Mana'a ukashaapina'a naa pidan dyuudan dono usanadinpan† na'iki ĩaipan an utoriinpan angelnao ati na'apa ĩnao kawan. Aizii ĩkian an “Tominkaru tukapa-kidanii wa'ati na'apa kida'o dau'an,” mazanu'o karikaonan wuru'u ĩna'apanuz. Aizii usha'apatan an wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz, uwaziwaan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Pidannao na'apainao, pabi'inaaka sodi kida ĩdi'itapan aimaakan panyukunuu kawana'ati karikaonan, uruu ida'an tuukii ĩatadinpan. 19 Pidannao na'apainao, aona'a naa ĩaipan Christ pazowaunaa nii. Mazan Christ, uruu mishidainao zowauz manawun, uruu taapa'oraz ĩdyaun baokopa na'iki bauda'apatinapa. Na'apa pidan zowau taapan kawan pananaa, bauda'apatinapa nanai, uaziuzon zaamataaka-kidan idizu. Ukau'an na'apa kapam Christ nanaa, wuru'u mishidainaouz, uzaamatapan idi ĩdyaun, ĩdyaupain kaiman Tominkaru aipan kawana'ati.
20 Aizii unao, mawakainaou'u naa pa'an Christ tuma, na'iki so'ota-kariwai'i naa unao, uizo'atin ai wuru'u toma-kariwai kidaz karikaonan kakinaorii. Mazan upu'u zii mooko uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz, na'apa wunao kawanu'u mamishidakainaouz? 21 Kaikapa'o wuru'u ĩkakinaotanuz pidannao: “Aonaa puzaamata'ana'a na'apa kida'o aimaakan,” “Aonaa punika'ana'a uruu kaduz wanyukunui,” na'iki

* **2:11** pachoota-kidan: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **2:18** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

“Aonaa pupishata'ana'a na'apa kida'o aimaakan.” 22 Aizii wuru'u kaikapa kida'oraz
aimaakan sha'apata-kaoa'a, ipai'o nii umainaabatinan ukaiwaa-kao dauna'an.
Usha'apanum kau'an paaipan ati'o karikaonan pidannao toman, wuru'u kakinaorii
kidaz. 23 Wuru'u na'apa kida'oraz kakinaorii, uabata-kao kaimana'o oo mishi'o
kawanu'o. Kaina'a iriba ĩkakinaorinaa toma-kao pidan sha'apatan ni'o, patukapa-kida-
kinaa ni'o kaikin pataainan Tominkaru ati. Uruu kakinaorii dyuuda kapam, pidan
pataka'utan pananaa, na'iki sanadinapa-karu dadara'o ida'an. Mazan madiwautapa-
ka'o karikaonan wuru'u, aonaa na'apa'o ka'iitan pamashaatan pidannao nyukunuu
ĩsha'apaapan ai oia'o.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

1 Aizii unao, kadishita-kida-kariwainaou'u naa Christ tuma pa'ina'o mashaapa-
karu ida'ati. Ukau'an udyautada'a naa unyukunuu, utiwautina'a naa aokazi ii
kida'o aimaakan dau'ati, Christ sakanatapa-kizi ia'oraz Tominkaru diwa'ora an-
tanapu. 2 Ukau'an udi'itinpa'a naa aokazi ii kida'o aimaakan dau'ati. Aona'a naa
udi'itinpa'ana'a karikaonan soo imi'i baara an kida'o aimaakan dau'u. 3 Usha'apanum
kau'an unao mawakainaou'u naa Christ tuma. Ukau'an pa'ina'ora'a naa unao, mazan
aonaa pidan tukapanuzu, udikindapa-kao idi Christ ida'a Tominkaru kanaapu'u. 4 Aizii
diina'iti'i Christ kaawan dono'o naa da'ati'i imi'i baara ati, na'apaini'o ni'i naa pa'an
unao tukapa-kao utuma umanawunu'o na'iki konaunama'o-karu ii. Uruu wuru'u
taa'oraz pa'ina'o mashaapa-karu.

5 Ukau'an marina'a naa ukaduz mawakan, wuru'u naudapa'oraz pasha'apaapan
oia'o kiwiin; aona'a naa ukaminshu'u-tinpa'ana'a oo aona'a naa uda'awupa'ana'a
zun oo daonaiora tuma umamazidakan pu'u ĩtuma; aona'a naa powa'a
usha'apaapa'ana'a kakiba'azonnaa kida'o aimaakan uminshu'unao tuma; aona'a
naa una'azootapaaka'ana'a, na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a usha'apaapa'azon dau'u
oii kida'o aimaakan. Na'iki aonaa uaipaabi'ia'ana'a powa'a zii manawun puraata oo
sha'apauzii, ukaina'an pu'a'a naa dobata u'ida'a. Una'apan an utominkaruniitapan
kawanu'o wuruzu'u. 6 Na'apa'o dikin ii Tominkaru pataka'utan nii udawun iti
pidannao wuru'u dikintapainaouz uruu.

7 Unao, usha'apaapauzonii uruu kaduz oii kida'o aimaakan kiwiin, umamishidakan
dono zii Christ. 8 Mazan aizii, aona'a naa turuu usha'apaapan powa'a di'oraz kaduz
kida aimaakanu'u: uto'orauzon oo uto'ora'akauzon kanom sodi dikin ii karikaonan.
Aonaa kizi usha'apatan oia'o aimaakan uiribannao ati, soo uto'oran idi karikaonan
ĩ'ati. Aonaa kizi ukadakotin-kidan oo udakoopan pidan. Aonaa kizi powa'a ukaiwaan
mapidankiika'o parada-karu, aona'a naa turuu na'apa kida'o koditan unao dako iki.
9 Mana'a naa umariidapaaka'ana'a powa'a. Usha'apanum kau'an unao umuudani'i naa
wuru'u kiwiini'o ukaduz, naudapauzoz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan.

10 Mazan aizii pa'inaada-kariwai'i naa unao. Tominkaru watomiki, wuru'u
saabaapa'oraz na'iki pa'inaada'oraz ukaduz, uaipan idi unao paugaru kawan, na'iki
mishi kizi'i naa uaitapan uruu kaimanaiman. 11 Uruu idi aonaa na'ia'oram pidan
pana'a'o nii ĩtukapa-kao, ipai pidan tukapa-kao na'apa pa'idiwaru: Jewnao, wuru'u
choota-kariwainaouz,* na'iki Gentilenao, aona'oraz ĩchoota-kao, na'iki munapo'o wiizai
sannao, na'iki to'oraba'o pidannao, na'iki torii-kariwai poitoruinao,† na'iki wunaou'u
aona'oraz poitoruinao mani, ipai ĩdyaun na'apa pa'idiwaru ĩtukapa-kao. Kanom pa'an

* **3:11** Choota-kariwainaouz: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **3:11** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u umanawunu'oraz utukapa-kao, soo Christ. Uruu wuru'u mashaapa'oraz ipai unao ida'a.

12 Aizii Tominkaru pidanannaou'u naa unao, uzaamatani'i naa unao, kaimana'o
pidannao nii, pamarainpan ni'o. Ukau'an kaikapa'a naa pa'i umashaapa aizi'i:
ukasha'ora-kida pataka'utinainao, na'iki kaiman utaapaaka, aonaa u'atadinpa'ana'a,
ukarodapa uiribannao na'iki utuudapa unyukunuu usha'apata'azon ai dikauda'o
aimaakan; 13 na'iki udadarada uto'oran ukasharuta-kao an; na'iki umarina'ata'a naa
kasha'ora kida'o aimaakan sha'apatauzo-kariwaiz u'ati, na'apa waNaobanaa Jesus
marina'atan kawan washa'apatanii kida oia'o. 14 Ipai'o nii unao sha'apatan wuru'u
kaikapa kida'orazu'u. Mazan marainpaaka-karu, uruu pa'an wuru powa'a'o zii man-
awun uaiapa-kao utukapa-kidan. Usha'apanum kau'an marainpaaka-karu ida'ana'o
wuru'u pidan bauda'apatanuz na'iki baokopatanuz panyukunuu pamashaapa-kinaa
nii kaiman.

15 Marii kaimanaaka-karu Christ di'iki'oraz ma'ozakadapan unyukunuu, na'iki uruu
ida'an kizi udi'itinpan kaiman. Usha'apanum idi Tominkaru zaamatani'i naa baokopa
unao bauda'apa'o nanai ida'ati, mashaapa'o nii kaimanaaka'a naa umin-mishidannao
tuma. Na'iki karikaonan “kaiman pukamunanun wa'ati” ukii Tominkaru ati. 16 Marii
Christ daua'o kuwai mashaapan kaimanaiman unyukunuu ida'a. Uruu ida'an kizi
uaitapan utominapa-kidaakan, na'iki ukakinaotaakan kaimanaiman. Na'iki uruu
ida'an kizi mishi ukonaukii-kidan Tominkaru unyukunuu kaimanan ida'an, ukunuian
ida'an wuru'u Psalms di'iki kida'oraz kunui, na'iki ba'oran kunui Tominkaru dau'u
kida'oraz.

17 Na'iki kanom usha'apatanii, uparadan ida'an oo usha'apatinan ida'an, marii
ipai usha'apatanuzu Naobanai Jesus uu ida'an. Na'iki karikaonan ukonaukii-kida
Tominkaru waDaru, “Kaiman pukamunanun wa'ati” ukii kizi u'ati, Naobanaa Jesus
ida'an.

Paul kakinaori ipai mishidainao ati'o

18 Unao daiaroinao, mana'a uwazootapa'ana'a udaiarunao, uizo'ati ĩparadan,
Naobanai Jesus pidanannao mashaapan aita-kao kawana'ati.

19 Unao daiaruinao, umarainapa udaiaronao, mana'a uto'orainpa'ana'a ĩ'ati.

20 Unao koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, ĩdyuudan an usha'apatan
aimaakan. Kaimana'o nii Naobanai ati usha'apatinan an na'apa.

21 Unao daruinao, mana'a uto'orada'ana'a oo ukasha'orada'ana'a udainao; utaapan
an ĩdyaun na'apa, ĩkashadinan ni'i naa patiwautinan ai.

22 Unao poitoruinao, uizo'ati ipai unaobanaanao paradan, usha'apata kaiman wuru'u
ĩdyuudanii kidaz usha'apatan, mazan aonaa ĩawunuutapan idi mani karikaonan na'iki
uaipan idi mani karikaonan ĩnaudapan unao. Mazan minziiwa usha'apata ukaudin-
kizi, umarainpan na'iki uizo'atin ida'an Naobanai Jesus. 23 Kanom usha'apatan an,
utiwaa usha'apatanuzu kaiman, unyukunuu kaimanan ida'an; na'apa pidan aipan
kawan pasha'apatan kaimana'o aimaakan Naobanai Jesus ati, aonaa pidan ati'o kawan
mani karikaonan. 24 Ukau'an usha'apata'a naa ukaudin-kizi kaiman, usha'apanum
kau'an uaitapani'i naa Naobanai Jesus taan nii ukaudinan winipinaa nii, wuru idi'i
umanawunu'oraz aimaakan usaabaaniaz naa papidanannao idiwau nii. Ukau'an
Naobanai Jesus pa'an wuru'u uNaobanaaz, uruu ati'o pa'an wuru'u ukaudinanuz.
25 Mazan aizii pidannao sha'apaapan an oii kida'o aimaakan, Tominkaru pataka'utan
nii ĩdyaun udikin ii, ipai'o nii pidannao pataka'uta-kao na'apa pa'idiwaru. Aonaa
Tominkaru tukapan pidannao pana'a kida upataka'utan an ĩdyaun oia'o dikin ii.

4

1 Aizii unao, naobanainao kapoitoru-tinpainao, kaiman utaapa upoitorunao.
Usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a kapam uNaobanaa aokazi ii.

2 Na'iki zaudinpa'a naa pa'i umashaapa. Karikaonan utoriinapa Tominkaru ati
na'iki "kaiman pukamunanun wa'ati," ukii u'ati. 3 Na'iki utoriinapa pa'i kapam wau-
nao ati, Tominkaru kashaapa kizi wakowaadan naa wuru'u kuwai Christ daua'oraz,
aona'oraz uaitapauzo-kao kiwiin. Uruu dau'ana'o wuru'u õtaraapa-kaoaz. 4 Utoriinapa
pa'i õ'ati, õkowaada kizi na'iki õkainaabata kizi wuru'u kuwaiz kaimanaiman õdyuuda-kao
kawana'ati.

5 Uaitapin pa'i umashaapa, na'iki uaitapa kizi na'apam utaapinan wunao awun za'a'a,
pidannao mamishida-kainaouz Jesus. Na'apainim uikodan pidannao mamishida-
ka'o, utiwaa ukaminka'utan ĩdyaun, na'iki ukakuwaapa ĩ'ati ĩna'apata kizi kapam pa-
nyukunuu Jesus dau'ati. 6 Marii kizi karikaonan ĩabatan ukadakotinan kaiman na'iki
konaukii. Na'iki uaitapa kizi pa'i na'apam udako'atin ĩparadan, ĩpishaan an unao.

Paul katokontan pakuwaa

7 Tychicus kowaadan nii unao ati kaiman-daun õdau'an. Uruu wamarainapanii,
na'iki wa'inawuzu Christ ida'an, uruu karikaonanu'o da'i ukaudinauzon kaiman wa-
tuma waNaobanaa ati. 8 Õdyuudanii wuru'u uruuz unao di'iti, õaipan idi unao aita-
pan ipai wadau'an, na'iki wuru'u washa'apaapanii kida dau'u da'a'a. Na'iki õaipan
idi uma'ozakadan unao nyukunuu. 9 Õdyuudan kapam Onesimus utuma, aizii uruu
karikaonanu'u da'i ukaudinauzon kaiman; wamarainapanii uruu, na'iki wa'inawuzu
uruu Christ ida'an. Unao iriban sha'atii wuru'u uruuz, na'iki'o uwa'atiizon unao wiizi
iki. Ĩkowaadan ni'i naa unao ati, ipai na'apam aimaakan kida sha'apan da'a'a watuma.

10 Õmin-tarainpan Aristarchus dyuudan paparadan unao di'iti. Na'iki Mark, Barnabas
iribanuz, udyuuda-kidan kapam paparadan unao di'iti, na'iki unaubaan kapam unao.
(Wakowaadani'i naa sha'atii unao ati, na'iti'o nii zii Mark makon na'apainim karikao-
nan, unaubaa pa'iz ukaawan an na'iti.) 11 Na'iki Joshua, Justus kia'oraz udakotapa-
kao,* uruu kapam dyuudan paparadan unao di'iti. Soo ĩnao idikinauda'u Jewnao
kaudinainao õmin-kaudinannao bii'i. Ipai baokopa wakaudinan wakowaadapan kuwai,
Tominkaru naobanaita-kao dau'an. Wuru'u Jewnaouz, tuukii manawun ĩma'ozakadan
õnyukunuu.

12 Aizii Epaphras, unao iriban, uwiizi iki'oraz uwa'atin, kaudina'o Christ Jesus ati
uruu, udyuudan paparadan kapam unao di'iti. Uruu karikaonanu'o da'i utoriinpauzon
unao ati, upishaan Tominkaru marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu, na'iki udyau-
pai kizi Tominkaru ati, uaitapa kizi kanom manawun wuru'u Tominkaru aipaniaz
usha'apatan pa'ati. 13 Õgaru õtukapa, mishi uruu kaudinan dadara unao ati, na'iki
Laodicea iainao ati, na'iki Hierapolis iainao ati kapam. 14 Aizii wapaonaru Daakataa
Luke, wamarainpaniaz, na'iki Demas, ĩnao dyuudan kapam paparadan unao di'iti.
15 Na'iki õdyuudan kapam õparadan mishidainao ati, Laodicea iainaouz, na'iki Nympha
ati, na'iki ipai mishidainao ati choochiipauzonaouz odapu ii.

16 Uabatan dauna'an pa'i õkaaritan aita-kao, udobata-kida'a naa pa'izu mishidainao
di'iti wuru'u Laodicea iainaouz, marii kizi uaita-kao ĩ'ati na'ii kapam. Aizii unao,
utukapa pa'i oo uaita pa'i kapam õkaaritan, wuru'u õsaadaniaz mishidainao di'iti Laodicea
iainaouz. 17 Na'iki ukii pa'i Archippus ati na'ii, "Mishi'i naa pa'i pusha'apata na'iki
puipai kizi'i naa kaudin-kizai wuru'u Naobanai taaniaz pusha'apatan nii."

---

* **4:11** Joshua kia'o u'uu Hebrew paradan ida'an, mazan Greek paradan ida'an Jesus kia'o udakotapa-kao, na'iki Romannao paradan ida'an Justus kia'o udakotapa-kao.

18 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an, õnaubaa-kinaa nii unao.†
Unyukunuitapa pa'i õdiida'anu'u taraa-kizai'i utoriinpan an Tominkaru ati. Õgaru
na'apa'o nii õtoriinpan, marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati.

† **4:18** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 18 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Colosse sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul kakuwaatinankauzon dono Thessalonica ii, iriba pidannao mishidan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu idi iriba pidannao zaamatan Jesus panaobanaa nii. Gentilenao, wuru'u pana'ainaouz Jewnao ai, ĩnao manawun iriba ĩmishidan. Sariapa Jewnao mamishida-kainaouz kuwai Jesus dau'u to'oran atii ĩwaatan Paul pawiizi iki. (Putukapa Acts 17:1-9 ida'a.) Mazan karikaonan da'i Paul di'itinpan na'iki tuukii unyukunuu kasha'oran pawa'akaniinaouz pidannao dau'an, pa'inainao kidaz zii manawun ĩmishidan. Uruu idi udyuudan paminauda'u Timothy, utukapanaka kizi na'apam mishidainao na'ii. Uruu idi'o Timothy makonkauzon na'ii.

Aizii ukaawan ĩnao di'iki, ukaawa-kida kaimana'o kuwai ĩnao mishidainao dau'u. Uruu idi Paul saadan kaarita ĩ'ati, ĩtominapa-kinaa nii na'iki ĩma'ozakadin-kinaa nii. Na'iki pakaaritan ida'a ukowaada ĩ'ati na'apam pakonaukii-kidan Tominkaru tuukii manawun, ĩmishidapan idi na'iki ĩmarainpaakan idi pakawan. Na'iki unyukunuu-kida kapam ĩ'ati pakaduz dau'u na'apam umashaapauzon ĩtuma, umakonkauzon dono na'ii. Na'iki ukowaada kapam ĩ'ati na'apam nii mishidainao mashaapan.

Na'iki pakaaritan ida'a udako'atin mishidainao pishaanii kidaz Jesus wa'atin dau'an. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun pakaaritan ida'a, marii kizi pakawan ĩmashaapan kaiman, Tominkaru aipan kawana'ati. Ĩzaudinapa kizi'i naa Jesus Christ wa'atin ua'ii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1*
Konaukii-karu *1:2—3:13*
Mashaapa-karu kaiman Tominkaru aipan kawana'ati *4:1-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *4:13—5:11*
Kakinaorii taa-kao *5:12-22*
Kaarita katokonota-kao *5:23-28*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Silas na'iki Timothy di'iki'o, ipai mishidainao ati'o, Thessalonica iainaouz, zaamatinpainaouz waDaru Tominkaru di'iti na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. Watoriinpan marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Mishidainao Thessalonica sannao daua'o

2-3 Karikaonan da'i, “Kaiman pugaru” wakian Tominkaru ati unao dau'an, na'iki karikaonan kapam watoriinpan waDaru Tominkaru ati unao dau'an. Aizii watoriinpan an, karikaonan wanyukunuitapan ipai wuru'u usha'apatanii kidaz. Umishidan idi Tominkaru, minziiwa ukaudinan u'ati. Na'iki dadara mishi ukaudinan ukaminka'uaakan ukamarainapanun idi manawun. Na'iki ma'ozaka mishi utaapan unyukunuu, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki dadara kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an uaitapan idi na'iki umishidan idi kaini'iki'o nii waNaobanaa Jesus Christ wa'atin.

4 Wairibannao, waaitapa tuukii Tominkaru marainpan unao, na'iki mishi'o uzaamatan unao pa'idiwau nii. 5 Usha'apanum kau'an tawuru dono'o, uru'oraz zii wana'akauzon Kaimana'o Kuwai unao di'iti, tuukii umishidanuzu. Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakadapan idi'o waparadan Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki waaitapa mishi'o wuru'u wakowaadapaniaz kuwai, aonaa waparadan mani karikaonan. Watukapa-kida na'apam wamashaapauzon kaduz wana'iankan dono utuma, waaipan idi kapam umashaapan kaiman.

6 Aizii na'apa'a naa mishi uda'anan wakaduz utukapan kawana'ati wamashaapan,
na'iki ipai kapam uda'anan waNaobanaa kaduz. Umishidan idi wakuwaa, ubaiatan
udikauda kida'o na'iki dadara kida'o aimaakan, mazan upu'u konaukii uzaamatan
wakuwaa Kaimana'o Doronaa taan idi konaukii-kinai unyukunuu iti.
7 Umashaapan ida'an kaiman, utukapa-kidan kaimana'o ukaduz ipai mishidainao
ati, Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kidainaouz. 8 Mazan aonaa bauda'apa
mani kaimana'o kuwai Tominkaru dau'u abata-kao unao di'iki Macedonia na'iki
Achaia Baara ii aka. Mazan abata-kao kapam ipai amazada kawana'ati mishi umishi-
dan Tominkaru manawun. Uruu idi aona'a naa wakuwaa nii unao dau'u powa'a,
usha'apanum kau'an ipai'i naa manawun pidannao aitapan kaiman kida'o ukaduz.
9 Na'iki ipai kapam ĩkowaadan na'apam utaapan waunao kaiman, na'iki tuukii
ukonaukii-kidan waunao wamakonkan dono na'ii. Na'iki ipai ĩkowaadan kapam
na'apam utanawatinan wuru aia'a toma-kariwaiz karikaonan tominkarunao nii.
Na'iki ĩkowaadan aizii uzaamata'a naa unaobanaa nii Tominkaru, wuru'u mishi'oraz
manawun, karikaonanu'oraz pa'an ukakupan. 10 Na'iki ĩkowaada kapam na'apam
uzaudapan naa uDani Jesus kaawan aokazi iki, uruu Tominkaru kadishita-kidauzoniaz
pabaaranaa iki, na'iki uruu kazannaata'o ni'oraz waunao wapataka'uta-kao ai, di-
ina'iti'i.

2

Paul morowautapankan daua'o Thessalonica ii

1 Ukau'an wairibannao, ipai unao, uaitapa aonaa madiwautapa-ka'o mani
karikaonan tawuru'u wamorowautapankauzonuz unao di'ii. 2 Na'iki uaitapa
na'apam waba'azootin-kida-kao, na'iki wapataka'uta-kao tuukii manawun Philippi ii,
wakaawan ua'ii unao wiizi Thessalonica iti. Mazan Tominkaru kaminka'uta waunao,
uruu idi ma'ozaka wakakuwaapan, wakowaadan Kaimana'o Kuwai Tominkaru
di'iki'o unao ati. Pidannao, na'ii sannao maaiapakan pu'u, na'iki ĩmaabata'azookan
pu'u wakuwaa. 3 Mazan ipai waparadan kida sakitapa'o, aonaa pana'iti'o mani.
Aonaa wamariidapan mani karikaonan unao. Na'iki aonaa waaipan idi'o mani
karikaonan aimaakan u'ai. 4 Mazan wakowaada Kaimana'o Kuwai, na'apa Tominkaru
aipan kawana'ati. Uzaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparadan, na'iki uaitapa
wakowaadan nii paparadan sakitapa. Wawa'atin, aonaa wakaimanda'azon idi'o
mani karikaonan pidannao nyukunuu wa'ati. Mazan soo wakaimanda'azon pa'an
Tominkaru nyukunuu wa'ati, uruu pa'an aitapa ipai wadi'itinpan.
5 Mishi unao, uaitapa aonaa na'apainim wakaiman-dakoipauzon unao ati, waaipan
idi mani ukaimanan wa'ati. Na'iki aonaa na'apainim wakaimandinpa'anan unao ati,
waaipan idi mani karikaonan puraata unao ai. Kaina'a Tominkaru awunuutapa'o
waunao. 6 Mishi wachi'ikapan na'iki wakowaadapan kaimana'o kuwai, ipai amazada
kawana'ati. Mazan aonaa wanaubaa-kidina'azon idi'o mani karikaonan pidannao
ati oo unao ati mani, aonaa. 7 Waaitapan pu'u padamata, Christ dyuudanii waunao
kaudina'o nii pa'ati, mazan upu'u aonaa wa'atadinpan. Aonaa wapishautan unao ai
aimaakan, oo wanyukunui mani, aonaa. Mazan kaiman pa'an wataapan unao na'apa
waudainao kawan manawun. Na'apa daroi taapan kawan paudainao.
8 Wamarainpan idi unao, minziiwa wakakuwaapan u'ati. Mazan aonaa bauda'apa
mani karikaonan wana'akan Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati, mazan
waunao kapam, tuukii wataaina'azon na'iki wakaminka'uta'azon unao. Usha'apanum
kau'an wamarainpan idi unao tuukii. 9 Utukapa sha'atii wakaduz wamakonkau-
zon dono na'ii, na'iki utukapa na'apam wakaudinan dadara. Wakowaadapan pu'u
Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati, upu'u wakaudinan ipai kamoo na'iki ipai
maruta'o, watorii-kinaa nii wawanyukunuu. Usha'apanum kau'an wamaaiapakan idi
wamizidin-kidan unao puraata dau'an.

10 Ipai unao, na'iki Tominkaru na'apa kapam, utukapa na'apam wamashaapan unao mishidainao bii an. Wamashaapan kaiman, sakitapa washa'apatinan, na'iki aonaa wakasharutaakan unao tuma. 11 Uaitapa ipai na'apam wataapan unao na'apa pa'idiwaru kida, na'apa darui taapauzon kawan paudainao manawun. 12 Tuukii wama'ozakadan unao nyukunuu waaipan idi umishidan powa'a zii. Na'iki tuukii wakamunankii-kidan na'iki wakaminka'utan unao, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki to'ora-karu, na'iki tuukii waaipan umashaapan kaiman powa'a zii Tominkaru aipan kawana'ati. Uruu Tominkaru dapadauta'oraz unao mashaapa'o nii patuma panaobanai-tinapa-kizi ii, konaunama'oraz manawun ukanadapan.

13 Karikaonan watoriinpan kawana'ati, "Kaiman," wakian Tominkaru ati unao dau'an. Usha'apanum kau'an, konaukii na'iki kaimanaiman uzaamatan unyukunuu iti wuru'u Tominkaru paradanuz wakowaadaniaz unao ati. Umishida wuru'u uabataniaz wakuwaa, aonaa pidan di'iki'o kawan mani, mazan uabatanuz Tominkaru di'iki'o kawan pa'an, mazan mishi'o Tominkaru paradan wuru'u. Na'iki mishi'o wuru'u Tominkaru kaudinanuz ma'ozaka paparadan ida'an ipai unao nyukunuu ii, zaamatainaouz Jesus Christ panaobanaa nii. 14 Mishi unao mishidainaouz Jesus Christ, aonaa uwiizi sannao naudapan unao, tuukii manawun ĩpataka'utan unao. Na'apa utaapa-kao mishidainao Judea Baara iainao kawan. Tuukii pairibannao Jewnao pataka'utan ĩdyaun ĩzaamatan idi Christ Jesus panaobanaa nii. 15 Kotua'a naa Jewnao zowiipauzonii Tominkaru prophetinnao. Uruu dauna'an Jewnao koshan zowia'o wanaobanaa Jesus. Na'iki kai Jewnao koshan pataka'uta'o waunao tuukii manawun. Tuukii manawun ĩto'oradan Tominkaru. Aizii ĩto'oradinan ipai pidannao ati. 16 Tuukii ĩtiwaan pamashaatan waunao, wakowaadapan ai kaimana'o kuwai Gentilenao* ati. Aonaa ĩaipan wakowaadan ĩ'ati, wuru dau'ana'a Tominkaru kazannaata'azoonuz pidannao pa'oian ai. Uruu idi kaina'a ĩtaapan tuubaru oia'o, pana'apainpan idi. Mazan aizii ĩbaiaapan ni'i naa Tominkaru to'oran.

Tuukii Paul tiwautan pamakon koshan mishidainao di'iti

17 Wairibannao, diiki'i wawa'akan unao, wawaata-kao idi u'ai. Tuukii wanyukunuu kasha'oran, na'iki tuukii wadi'itinpan watukapa'azon idi koshan unao. Mishi munapo unao wa'ai, mazan wanyukunuu ii, karikaonan wataapan unao watuma. 18 Tuukii padamata watiwautan wakiwan koshan unao di'iti. Õgaruz manawun, Paul, powa'an kida'o padamata õaipan õmakon na'iti. Mazan tuukii manawun Satan awautapan waponaa. 19 Wamako'ozon na'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u wanyukunuu wiizi ni'oraz manawun. Diina'iti'i, wanaobanaa Jesus kaawan dono, waaitapa ipai unao na'ia'o nii kapam ukadishitan baokopa ba'orainao tuma. Unao ida'ana'o nii wuru'u watukapanuz konaukii-karu. Na'iki unao ida'ana'o nii wama'ozakadinan. Uruu idi mabaa'azo'o nii wakian wanaobanaa ati, "Waunao ida'ana'o wuru'u wunao da'anzu'u, wakowaadan idi ĩ'ati Kaimana'o Kuwai," wakian nii. 20 Mishi unao wuru'u wama'ozaka-kinaaz na'iki wakonaukii-kinaaz.

3

1 Aizii wamaka'iitakan idi'i naa manawun wana'an da'a'a, maabataka-daun unao di'iki oo unao dau'an, tuukii wadopian. Wamako'ozon padamata unao di'iti, mazan aonaa turuu wamakon ipai daunuuda'u. Uruu idi dya'utam wawa'akinan da'a'a Athens ida'a. 2 Mazan wadyuuda soo paba'oran karikaonan Timothy, waminkaudinan, kaminka'uupauzoz wakaudinan Tominkaru ati, na'iki kaminka'uupauzoz wakowaadapan Kaimana'o Kuwai Christ dau'u. Wadyuudan uruu, ma'ozakada'o nii unao nyukunuu, umishida-kinaa nii Christ powa'a zii manawun. 3 Usha'apanum

* **2:16** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kau'an aonaa waaipan aonaa bauda'apa unao kashadinan oo padantan powaa iti, upataka'uta-kao idi. Mazan aonaa umaaitapakanii mani wuru'u, ipai unao, uaitapa Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u, ipai waunao mishidainao baiatan dikauda kida'o aimaakan Christ dikin ii. 4 Na'apa sha'atii tawuru'u wakuwaaz kiwiitapa, wamakonkan dono unao di'ii. Wakowaada sha'atii u'ati ipai waunao mishidainao, wabaiatan nii dikauda kida'o aimaakan Christ dikin ii. Aizii mishi utukapan ipai aimaakan sha'apan, na'apa manawun waparadan kawana'ati. 5 Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti. Õmaka'iitakan idi'i naa manawun õna'an da'a'a maabataka-daun unao dau'u, na'iki õabata'azon idi na'apam unao nyukunuu, pakawan zii umishidan oo aona'a naa. Õzauda-kidan Satan, wuru'u mariidapauzoz pidannao nyukunuu, tanawatin-kidan unao umishidapan ai Christ. Na'iki õzauda-kidan utanawatin-kidan unao powaa iti. Umishiin an utanawatinan, ukau'an madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u wakaudinanuz.

6 Mazan Timothy kaawan dauna'an zii unao di'iki, wanyukunuu saabainan, ukowaadan idi wa'ati, pakawan umishidapan Jesus Christ, na'iki pakawan umarainpaakan. Na'iki ukowaadan wa'ati, karikaonan kapam unyukunuitapan waunao kaimana'o ida'an. Na'iki ukowaadan kapam wa'ati tuukii utukapa'azon waunao, na'apa watukapa'azon kawan unao. 7 Wairibannao, wabaiatan pu'a'o manawun dikauda kida'o aimaakan wuru'u waabatanuz uunamunaa pakawan umishidapan, na'iki sariapa mishi wanyukunuu wama'ozakadinan. 8 Aizii sooka'a naa wanyukunuu, waabatan idi pakawan zii ma'ozaka umishidapan Christ. 9 Tuukii manawun wakonaukii-kidan Tominkaru, “kaiman” wakian u'ati unao dau'an. Na'iki Tominkaru aitapa na'apam ukonaukiidan wanyukunuu, waabatan idi kuwai unao dau'u. 10 Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o wapishautan Tominkaru watoriinpan ida'an u'ati, marii kizi uda'atan waponaa nii, wamako-kinaa nii unao di'iti, waipaida'an kizi'i naa wakuwaa aona'oraz zii wakowaadan u'ati, unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, na'iki umishida-kinaa nii Christ powa'a zii manawun.

11 Marii Tominkaru, waDaruz na'iki wanaobanaa Jesus da'atan waponaa, wamako-kinaa nii unao di'iti. 12 Marii wanaobanaa taan marainpaaka-karu unyukunuu iti, umarainapa kizi ipai uiribannao, na'iki ipai ba'oran pidannao powa'a zii kiwiini'o ai, na'apa wamarainpauzon kawan unao. 13 Aizii umarainpaakan an mishi powa'a zii, wanaobanaa ma'ozakadan nii unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki Tominkaru waDaru tukapan nii unyukunuu, kaiman kida pa'idiwaru. Uruu idi aona'o nii uba'azootinan, utukapan idi unao kaimanainao pidannao nii, ukadishitan dono ukanaapu iti diina'iti'i, wanaobanaa Jesus kaawan dono baokopa papidanannao tuma.

4

Na'apam nii mishidainao mashaapan Tominkaru ati

1 Wairibannao, mishi watominapa-kidan unao kaiman kida'o mashaapa-karu dau'u, umashaapa-kinaa nii kaiman manawun, Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Na'apa'a naa mishi umashaapan watominapa-kidan kawana'ati unao. Mazan aizii wanaobanaa Jesus aipan kawana'ati, waaipan umashaapan kaiman, powa'a zii umashaapauzon ai kiwiin. 2 Mazan ipai unao uaitapa wanaobanaa Jesus aipan kawana'ati'o, na'iki ukakinaotan kawana'ati'o waunao wuru'u wakakinaotanuz kapam unao.

3 Tominkaru aipan ipai unao taapan unyukunuu kaiman pa'idiwaru pa'ati, uaipan upana'adan unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki aonaa uaipan umashaapan madoronaa-daun zunnao tuma, oo daonaioranao tuma. 4 Ipai unao daonaioranao, Tominkaru aipan umashaapan kadoronaa zoobaba udaiaro tuma. Umashaapa kizi kaiman uawun za'a, na'iki umashaapa kizi kapam kadoronaa zoobaba ipai pidannao awun za'a. 5 Aonaa uaipan ukiaapan udaiaronao madoronaa-daun, ba'oran pidannao mashaapan kawan, maaitapa-kainaouz Tominkaru. 6 Ukau'an marii umashaapan kapam

aitapin ipai uiribannao tuma. Aonaa Tominkaru aipan uantamikiipan oo ukimudautan uiribannao, paudaiaro oo paudaiaru dau'an. Usha'apanum kau'an na'ia'oram pidan antamikiipa'o pairiban na'apa, Tominkaru pataka'utan nii uruu tuukia'o ida'an manawun. Na'apa sha'atii tawuru'u wakakinaopauzonuz unao, ipai wakowaadan u'ati na'apa kida'o dau'an wamakonkauzon dono unao di'ii. 7 Aonaa Tominkaru zaamatan waunao mishidainao mashaapa'o nii mani madoronaa-daun, mazan uzaamatan waunao mashaapa'o nii kaiman manawun. 8 Aizii na'ia'oram pidan maizo'atika'o oo dikintapa'o wuru'u di'oraz kakinaori'i, aonaa pidan kakinaori mani wuru'u udikintapaniaz, mazan udikintapan kakinaorii Tominkaru di'iki'o, taa'oraz wa'ati Kaimana'o Doronaa.

9 Aizii, mishidainao marainpaakan dau'an, ipai'i naa pa'an unao aitapan. Ukau'an aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakakinaowan unao powa'a zii koshan. Usha'apanum kau'an ipai'i naa Tominkaru tominapa-kidan na'iki ukakinaotan unao marainpaaka-karu dau'u. 10 Uruu idi utominapa-kida-kao kawana'ati mishi umashaapan, na'iki ukawana'ati kapam umarainpan ipai mishidainao, wuru'u kawiizi-tinpainao kidaz Macedonia Baara ii aka. Mazan wairibannao, tuukii waaipan umarainpan uiribannao, powa'a zii manawun kiwiitapa'o ai. 11 Waaipan umashaapan kaiman, na'iki mashaa, uiribannao bii an kida. Mana'a ukadakoinapa-kida'ana'a oo udi'itapa'ana'a uiribannao kaudin-kizi, mazan udi'itinapa pa'an ukaudin-kizi kida dau'u. Mana'a uzoono'ona'a ukaudinan ai, ukaudin mishi'oraiman minziiwa, uikoda kizi uaipan ati aimaakan umashaapa-kinaa nii, aonaa kizi udopian ba'oran pidannao ati. Ukau'an usha'apatina'a naa, na'apa wakakinaotauzon kawana'ati unao. 12 Aizii, mishi usha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii mamishida-kainao di'itapan ukaduz, tuukia'o nii ĩkiba'azoo-kidan pasha'apaapan dikauda kida'o aimaakan uawun za'a. Na'iki uikodan nii ipai aimaakan u'ati, aonaa kanoma'o nii uaipan ba'oran pidannao ai.

Jesus wa'atin nii

13 Wairibannao wakowaada'azon ipai unao ati, waaipan uaitapan kaimanaiman mawakainao pidannao dau'an. Aonaa kizi unyukunuu kasha'oratinan ĩdau'ati, ba'oran pidannao kawan, aona'oraz ĩaitapan kakupa-karu nii karikaonan Tominkaru tuma diina'iti'i. 14 Wamishida Tominkaru kadishita-kidan Jesus pabaaranaa iki, ukau'an wamishida kapam, diina'iti'i na'apa'o nii Tominkaru kadishita-kidan ipai mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Jesus panaobanaa nii. Na'iki ipai'o nii uzaida-kidan ĩdyaun pa'idi'iti, diina'iti'i Jesus tuma.

15 Aizii watominapa-kida'azon unao na'apa Naobanai Jesus kiauzon kawana'ati. Jesus kaawan dono, aona'o nii wakiwiitan mawakainao ua'ati. 16 Mazan diiwa'o nii wanaobanaa paradan abata-kao, na'iki diiwa'o nii angelnao zowaunaa paradan abata-kao kapam, na'iki diiwa'o nii Tominkaru kuwudu* aran abata-kao, na'iki wanaobanaa wa'atin ni'i naa aokazi iki. Na'iki mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Christ panaobanaa nii, kadishitan ni'i naa pabaaranaa iki kiwiin. 17 Udauna'an ipai waunao mishidainaouz, wuru'u kakupainao kidaz zii, sawata'aka-kao ni'i naa isha'iz bii iti baokopa kadishitainao tuma. Na'ia'o ni'i naa waikodapan wanaobanaa isha'iz bii ii. Uruu dauna'an wamashaapan ni'i naa utuma karikaonan. 18 Ukau'an ukowaada kapam ipai uiribannao ati wuru'u Jesus paradan kidaz, aonaa kizi ĩkasha'oratinan pairibannao dau'an, wuru'u mawakainao kidaz naa.

5

Jesus wa'atin nii kaina'iki masha'apakiaka

* **4:16** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakainaabatan u'ati na'apainim nii manawun
wuru'u amazada sha'apanuz kaikapa'a. 2 Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa
bauda'apa kamoo wanaobanaa kaawan nii masha'apakiaka, pidannao mazaudina-
pakan pu'u. Na'apa'o nii koidimiki kaawankan kawan aiwaka'an pidan dapu iti
masha'apakiaka, aonaa pidan zaudinpan pu'u mani. 3 Pidannao kadakotinan pu'u
pairibannao tuma, "kaiman mishi wawiizi, aonaa kanom towauda'utan wamashaa-
pan," ĩkiainpan pu'a'o nii, kichana'iki-kia'o kamoo kaawa'akan. Ĩdopian nii mazan
aonaa na'itim nii ĩsha'apatinan oo ĩkidoopan u'ai. Na'apa zun kaudanipa'azon kawan,
okaziwaapa'akan masha'apakiaka, aonaa ozaudinpan pu'u mani, mazan aonaa na'itim
okidoopan u'ai.

4 Mazan ipai unao wairibannao, koditainaou'u naa pa'an maruta'o-karu iki. Ukau'an
wanaobanaa kamoon kaawan dono, aona'o nii pa'an upadaida'anata-kao, koidimiki
padaida'antankan kawan pidan aiwaka'an, umazaudinkan pu'u. 5 Usha'apanum
kau'an ipai unao mishidainao pa'an wanaobanaa Jesus, na'iki unao mashaapainao
kanada'o-karu'u, aonaa mashaapainao mani maruta'o-karu'u. 6 Ukau'an mana'a
wada'awupa'ana'a, maruta'o sannao na'iki da'awupauzo pidannao kawan. Mazan
marii pa'an waabatapan na'iki wazaudinpan naa, wanaobanaa kaawan ua'ii. 7 Aizii
maruta'o sannaouz ipai ĩsha'apatan aimaakan soo maruta'o bii'i. Ĩda'awupan nii
aiwaka'an, aizii ĩtuzapan nii na'iki ĩpo'idipan nii aiwaka'an. 8 Mazan waunao masha-
painaouz kanada'o-karu'u, marii pa'an wamashaapan aitapin. Marii wakazannaat-
inpan wamishidan ida'an powa'a zii, na'iki wamarainpan ida'an Tominkaru na'iki
wairibannao, na'iki wamishidan ida'an kaini'iki'o nii wanaobanaa wa'atin, ukazan-
naata'anan waunao oia'o ai. 9 Mishi Tominkaru zaamatan waunao, aonaa pap-
ataka'utan ni'o mani wa'oian dikin ii. Mazan uaipan pa'an pakazannaatan waunao
wa'oian ai, wamishidan ida'an Jesus mawakan wa'ati, na'iki wazaamatan ida'an Jesus
Christ wanaobanaa nii. 10 Uruu mawaka'oraz ipai waunao mishidainao ati. Ukau'an
umawakan idi wa'ati, ipai waunao kakupainao na'iki ipai mawakainao, wamashaapan
nii baokopa utuma ukaawan dono. 11 Ukau'an ipai unao õiribannao, õaiapa pakawan
ukaminka'uupan na'iki utominapa-kidan uiribannao, uma'ozakada kizi ĩnyukunuu.

Na'apam nii mishidainao mashaapan na'iki ĩtaapaakan

12 Wairibannao, tuukii waaipan utaapan ukazowautapikinao kaiman manawun.
Aonaa ukashadapauta'ana'a ĩdyaun. Usha'apanum idi dadara'o wuru'u ĩkaudinanuz unao
bii an. Ĩkaudinan unao ati'o, uaitapa-kinaa nii kaimana'o mashaapa-karu, wanaobanaa
aipan kawana'ati. 13 Ukau'an mana'a ukashadapauta'ana'a ĩdyaun. Mishi'oraiman
umarainapa ĩdyaun powa'a zii, ĩtominapa-kidan idi unao kaimana'o aimaakan kida dau'u.
Umashaapa kapam kaiman baokopa uiribannao tuma, mana'a uto'orataakapa'ana'a.

14 Wairibannao, tuukii kapam waaipan ukakinaotan zoonzionao, udyuuda ĩkaudinan.
Uma'ozakada na'iki utominapa-kida pidannao aona'oraz zii ĩnyukunuu ma'ozakan
aimaakan sha'apan an ĩ'ati. Na'iki ukaminka'uta mishidainao wuru'u aona'oraz
zii ĩaitapan oo ĩturuan pamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki aonaa
udopiidina'ana'a uiribannao sha'apatinan an kona'ii. 15 Aizii utukapan an uirib-
annao sha'apatan dikauda kida'o aimaakan pairiban ati, mana'a ukashaapa'ana'a
ĩkaunaatinan powaa iti dikauda'o ida'an pairiban ati. Utiwaa mishi'oraiman utukapa-
kidan kaiman kida'o mashaapa-karu ipai mishidainao ati, na'iki ipai ba'oran pidannao
ati, ukaminka'uuaakan ida'an.

16 Umashaapa'a naa konaukii ipai kamoo. 17 Na'iki aonaa usookada'ana'a utoriin-
pauzon. Utoriinapa ipai kamoo. 18 Karikaonan ukonaukii-kida Tominkaru, aimaakan
dikauda'o sha'apan an u'ati, na'iki kaimana'o sha'apan an u'ati. Na'apa'o nii wuru'u
Tominkaru aipanuz umashaapan, wuru'u unaobanaitapanuz Christ Jesus.

19 Mana'a umashaata'ana'a Kaimana'o Doronaa kaudinan unyukunuu ii. 20 Mana'a
ukashada'ana'a oo udakoopa'ana'a pidannao kuwaa, ĩkowaadapan an Tominkaru di'iki'o
kuwai. 21 Uabatapa kaimanaiman, na'iki udi'itapa kaimanaiman wuru'u ĩkuwaa kidaz,
utukapa kizi ĩkuwaa mishiin, umishida kizi na'iki uda'an kizi wuru'u kaimana'oraz
parada-karu. 22 Mana'a unyukunuu na'apa'ana'a ipai na'apa'oram oii kida'o aimaakan
dau'ati.
23 Marii Tominkaru, taapa'oraz pidan nyukunuu kaiman, saabaan unyukunuu ipai
oia'o ai. Marii kizi utaapan ipai daunuuda'u unanaa, unyukunuu na'iki udoronaa,
aonaa kizi uba'azootin-kida-kao, wanaobanaa Jesus Christ kaawan dono. 24 Aizii
wuru'u dapadauta'oraz unao, aonaa na'apainim ukasharutinan, ukau'an usha'apatan
nii ipai aimaakan na'apa pakiauzon kawana'ati.
25 Unyukunuitapa pa'i waunao utoriinpan kawana'ati Tominkaru ati.
26 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.*
27 Aizii wanaobanaa aipan kawana'ati, wapishaan unao tuukii, marii kizi uabata-
kidan ipai mishidainao ati wuru'u di'oraz kaarita wasaadaniaz.
28 Marii wanaobanaa Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

* **5:26** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishi-
dannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati wuru'u Thessalonica iainaouz. Usha'apanum kau'an uabatan idi ĩpozawaabi'iinan naa Jesus kaawan dau'an. Ba'orainao kowaadan kaawa'ora'a naa Jesus. Uruu idi Paul kowaadan ĩ'ati pakaaritan ida'a, aonaa mishi'o mani wuru'u ĩparadanuz, aonaa zii Jesus kaawan. Uruu idi ukowaadan naa ĩ'ati na'apam nii amazada sha'apan Jesus kaawan ua'ii.

Na'iki pakaaritan ida'a Paul nyukunuu-kidan mishidainao ati, marii kizi pakawan ĩtaapan ma'ozaka wuru'u pamishidanuz, ĩbaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan na'iki ĩpataka'uta-kao pu'u. Na'iki unyukunuu-kidan kapam ĩ'ati, marii kizi ĩkaudinan minzi-iwa, ĩikoda-kinaa nii puraata patorii-kinaa nii aimaakan oo wanyukunui pa'ati, na'iki pairibannao ati.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru konaukii-kida-kao mishidainao dau'an *1:3-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *2:1-17*
Mishidainao ma'ozakada-kao ĩmashaapa kizi kaiman *3:1-16*
Kaarita katokonota-kao *3:17-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Paul, Silas na'iki Timothy saadanii, ipai mishidainao ati,
Thessalonica iainaouz. Wuru'u zaamatinpainao kidaz waDaru Tominkaru di'iti, na'iki
Naobanai Jesus Christ di'iti. 2 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ
kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Pidannao tiwaa-kida-kao nii Jesus kaawan dono

3 Wairibannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an.
Kaimana'o wuru'u na'apa-karuz u'ati, usha'apanum kau'an unao mishidan idi Christ
powa'a zii manawun. Na'iki utukapa-kidan idi kapam ukamarainapanun, uiribannao
ati powa'a zii. 4 Uruu idi konaukii, na'iki mabaa'azoo wakakuwaapan unao dau'an
ba'oran mishidainao ati, wuru'u ba'oran wiizai ii aka kidainaouz. Wakowaadan ĩ'ati,
upataka'uta-kao pu'u, na'iki ubaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan, mazan upu'u
aonaa ukashadinan. Mishi'oraiman ma'ozaka utaapan unyukunuu, na'iki pakawan
umishidapan Christ.

5 Mazan wuru'u unao baiatanii kida ida'an, Tominkaru tukapa-kidan patumaaka
na'iki sakitapa pasha'apatan aimaakan. Uruu idi diina'iti'i konaukia'o nii Tominkaru
morota-kidan unao pa'ida'ati umashaapa kizi utuma karikaonan unaobanai-
tinapa-kizi ii. Una'apan idi'o wuru'u upataka'uta-kaoaz kai. 6 Mazan Tominkaru,
usha'apatan nii ipai aimaakan patumaaka na'iki sakitapa, upataka'utan nii kapam
ipai wuru'u pataka'utainaouz unao, 7 na'iki usookadan nii unao ai na'iki waunao
ai, ipai wuru'u kai'oraz wapataka'uta-kao. Ukau'an ipai'o nii Tominkaru sha'apatan
aimaakan na'apa, udyuudan dono'o naa Jesus aokazi iki baokopa pa'angelinnao tuma,
ma'ozaka kidainaouz manawun. 8 Na'iki uwa'atin nii kaina'iki maodapa'o tikazi
bii an, upataka'uta'anan naa ipai pidannao wuru'u dikintapainao kidaz Tominkaru
paradan, na'iki wuru'u mamishida-kainao kidaz Kaimana'o Kuwai, wanaobanaa
Jesus daua'oraz. 9 Ukau'an wanaobanaa pataka'utan nii ĩdyaun dikauda'o ida'an
manawun, ukaawan dono. Aona'o nii ukashaapan ĩmaonapadinan padazaba ati,
na'iki aonaa na'apainim nii ĩtukapan umashaapa-kizi, wuru'u konaunama'o na'iki
umanawunu'oraz ukanadapan pama'ozakan ida'an manawun. 10 Uruu kamoo dono,
ipai'o nii upidanannao kasaba'ukinan u'idi'iti, ĩtukapan niizu konaunam na'iki tuukia'o

nii ĩkonaukii-kidanuz, usha'apatan idi ĩ'ati kaiman kida'o manawun aimaakan. Aizii unao ipai'o nii kapam na'ii upidanannao bii ii, usha'apanum kau'an umishidan idi wakuwaa uruu daua'o.
11 Uruu idi karikaonan da'i watoriinpauzon Tominkaru ati unao dau'an. Marii kizi usaabaan unao kaiman, uzaamata kizi wuru'u kaimana'oraz mashaapa-karu, ukowaadaniaz pataa'azon papidanannao ati. Na'iki marii kizi utaan pama'ozakan unao ati, umashaapa kizi kaiman manawun, na'apa umashaapa'azon kawan kaiman. Na'iki watoriinpan marii kizi uma'ozakadan unao, aonaa kizi umuudan ukaudin-kizi, wuru'u usha'apaapanii kidaz, umishidan idi manawun Jesus, ukaudin kizi atii utokon iti. 12 Uruu idi tuukia'o nii Jesus konaukii-kida-kao, unao mashaapan idi u'ati kaiman manawun. Na'iki unao tuukia'o nii kapam ukonaukii-kida-kao, usha'apanum kau'an unao Jesus pidanannao. WaTominkarun, na'iki Naobanai Jesus Christ, kamunanun ida'ana'o wuru'u kaiman kida'o aimaakan sha'apata'azoo-kaoaz unao ati diina'iti'i.

2

Dikintapa'o manawun pidan daua'o

1 Aizii õkowaada'azon unao ati na'apam nii wanaobanaa Jesus Christ kaawan, na'iki na'apam nii ipai waunao mishidainao baokopata-kao utuma. Õiribannao, tuukii manawun õkia'azon unao ati aizii, 2 mana'a utaria'ana'a, oo udopia'ana'a maaitapinakadaun manawun, uabatan idi wuru'u pidannao kianuz, “Kaawa'a naa Naobanai Kamoon.” Na'iki ba'orainao kian idi u'ati, “Na'apa sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadan õ'ati.” Aizii ba'orainao kian, “Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao kakuwaapatinanuz.” Na'iki kaina'a ba'orainao kian, “Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao saadanii kaarita kianuz.” 3 Aonaa waaipan umariida-kidinan. Aona'o nii wanaobanaa kamoon kaawan na'apa. Mazan ukaawan nii, mamishida-kainao iribainan ana'o ni'i naa manawun, na'iki ĩdikintapan ana'o ni'i naa Tominkaru udawun iti manawun. Na'iki kaina'a'o nii zii kapam pidan oia'o manawun aidinan. Uruu dikintapa'oraz manawun Tominkaru, ipai pidannao ai. Mazan diina'iti'i Tominkaru pataka'utan niizu, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
4 Aizii uaidinan dono'o naa wuru'u dikintapa'oraz pidan, tuukia'o nii u'atadinpan, udakotinpan nii tuubaru'o nii manawun, ipai wunao aia'a toma-kariwainao kidaz tominkaru nii, na'iki ipai wunao aia'a pidannao dakotapanii kidaz patominkarun nii. Atii umorotan nii na'iki usakanatan nii Tominkaru, mishi'oraz manawun dapu iti. Na'iki ukian nii padau'an, “Õgaru Tominkaru.”

5 Õkowaada'a naa sha'atii u'ati ipai na'apa kida'o dau'an õmakonkauzon dono unao di'ii. 6 Ukau'an uaitapa kanom wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan ukaawan ai kai. Ukaawan nii soo Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati. 7 Kai kaina'a'a naa Satan, wuru'u tuukia'oraz manawun uaipan pidannao dikintapan Tominkaru, kaina'a ukaudinan wabii an, aonaa uaitapa-kao, soo Tominkaru ida'an turuu waaitapanuz. Mazan wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan, una'ian nii uawautapanuz, atii Tominkaru zikadanuz. 8 Uruu dono'o ni'i naa pa'an wuru'u oia'oraz pidan aidinan. Mazan na'apainim wanaobanaa Jesus kaawan, ukabootan nii sariapa wuru'u oia'oraz pidan paparadan ida'an, na'iki umainaabatan niizu pakanadan idi manawun.

9 Aizii wuru'u oia'oraz pidan, wa'ati'o ni'oraz kaina'iki, ukaawan nii ma'ozaka'o ida'an, usha'apanum kau'an Satan taan nii uma'ozaka-kinaa nii, usha'apatan nii pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz pidannao tukapauzon usha'apatakao kida. Uruu kida ukaiwaa pamariida-kinaa nii pidannao. 10 Na'iki ukaiwaan nii pabi'inaaka dikauda kida'o manawun aimaakan, pamariida-kinaa nii pidannao, wuru'u Tominkaru pataka'utan niinaouz. Usha'apanum kau'an aonaa

ĩkonaukii-kidan na'iki aonaa ĩmishida'azon Tominkaru paradan, wuru'u mishi'oraz manawun. Ukau'an aona'o nii ukazannaatan ĩdyaun. 11 Mazan aizii ĩmamishidakan idi, Tominkaru sharakadan naa ĩnyukunuu, marii kizi'i naa ĩmishidan, wuru'u oia'o pidan mariidapa-kinaa kidaz ĩdyaun. 12 Ukau'an ipai pidannao aona'oraz ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, na'iki naudapainaouz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun.

Unao zaamata-kao kazannaatina'o nii

13 Õiribannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an, wanaobanaa marainapaniinaouz manawun. Mishi Tominkaru so'otan kiwiin unao,* ba'orainao bii iki kazannaatina'o nii. Ukazannaatan unao Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an unao, Tominkaru pidanannao nii, na'iki umishidan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai, Christ daua'oraz. 14 Mishi Tominkaru dapadan unao pa'ida'ati, wuru ida'ana'a Kaimana'o Kuwai wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Na'iki udapadan unao pa'ida'ati, marii kizi baokopa unao konaukii-kida-kao diina'iti'i, wanaobanaa Jesus Christ konaukii-kida-kao dono. 15 Ukau'an õiribannao, ma'ozaka'a naa pa'i utaapa unyukunuu, mana'a usookada'ana'a umishidapan wuru'u wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Watominapa-kida-kinaaz unao wamakonkan dono'oraz da'i uwiizi ii, na'iki wuru'u wasaadanii kidaz da'i unao ati wakaaritan ida'a.

16 Aizii watoriinpan unao dau'an wanaobanaa Jesus Christ ati, na'iki Tominkaru waDaru ati. Uruu marainpa'oraz ipai waunao na'iki unao. Na'iki uruu taa'oraz karikaonan wanyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, pakamunan idi manawun waunao ati. Na'iki utaanii mishida-karu wa'ati, karikaonan kizi wazaudapan wuru'u kaimana'o aimaakan, ukowaadaniaz pataa'azon wa'ati. 17 Na'iki watoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ, na'iki Tominkaru waDaru ma'ozakadan unyukunuu powa'a zii, ukaminka'uta kizi unao, karikaonan kizi usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, na'iki karikaonan kizi ukakuwaapan kaiman kida'o aimaakan dau'u.

3

Paul na'iki uminauda'unao aipan toriinapa-karu pa'ati

1 Wairibannao, aizii wakatokontan ua'ii wakaaritan, wakia'azon unao ati baukapa'a naa. Karikaonan waaipan utoriinpan wa'ati. Marii kizi powa'a zii kaimana'o kuwai wuru'u wanaobanaa daua'oraz, iribainan kadimana'o ida'an. Marii kizi kapam pidannao zaamatan wuru'u kaimana'oraz kuwai konaukii panyukunuu iti, na'apa unao kawan. 2 Na'iki waaipan utoriinpan Tominkaru ati ukazannaatapa kizi waunao, oiainao pidannao sha'apatan ai waunao. Usha'apanum kau'an, kaina'a ba'orainao aonaa ĩmishida'azon wuru'u kaimana'oraz kuwai. 3 Mazan wanaobanaa kaimana'o manawun. Karikaonanu'o nii utaan unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii. Na'iki ukazannaatapan nii unao, Satan sha'apatan ai unao. 4 Wanaobanaa taan idi waaitapa-kinaa nii, waaitapa ipai'o nii usha'apatan aimaakan wakuwaa kawana'ati, na'iki wamishida, pakawanu'o nii usha'apatan ipai wuru'u usha'apatauzonii kidaz aimaakan, wakuwaa kawana'ati. 5 Watoriinpan unao ati, marii kizi wanaobanaa taan uaitapa-kinaa nii mishi Tominkaru marainpan unao tuukii manawun. Na'iki marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu, na'iki utuuda kizi ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan. Na'apa Christ pataka'utauzo-kao, ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan.

Kaudin-karu daua'o

6 Wairibannao, wanaobanaa Jesus Christ aipan kawana'ati, tuukii wakia'azon unao ati aizii. Aonaa ubaokopatina'ana'a mishidainao tuma, wuru'u zoonzionao kidaz,

* **2:13** Tominkaru so'otan kiwiin unao oo “Tominkaru zaamatan unao amazada sakadinan iki.”

aona'oraz ĩmashaapa'azon wakakinaotan kawana'ati ĩdyaun. 7 Usha'apanum kau'an
ipai unao, uaitapa ipai'o nii usha'apatinan, na'apa waunao sha'apatinauzon kawan.
Wamakonkauzon dono unao di'ii, utukapa na'apam wakaudinan dadara, aonaa wa-
zoonon. 8 Aonaa na'apainim wamizidin-kidan unao, na'iki aonaa wazaamatauzon
unao ai aimaakan oo wanyukunui mawinipinaa-daun. Mazan karikaonan da'i wakau-
dinan dadara, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, aonaan idi waaipan wamizidin-kidan
unao. 9 Turua'o padamata wazaamatan aimaakan kida unao ai. Mazan aonaa wazaa-
matan aimaakan u'ai, usha'apanum kau'an waaipan idi'o utominpan waunao di'iki,
ukaudin-kizi na'apa waunao kawan uikoda-kinaa nii aimaakan kida u'ati. 10 Kaikapa
sha'atii tawuru'u wakiauzonuz unao ati, wamakonkauzon dono na'ii. "Na'ia'oram
pidan aona'o ukaudina'azon, aonaa utaa'ana'a uwanyukunuu nii." 11 Waparadan u'ati
kaikapa'a, usha'apanum kau'an, kaina'a zii waabatan unao bii'i mishidainao, aonaa
ĩkaudina'azon, paikoda-kinaa nii aimaakan. Ĩmashaapa'azon kana'apan karikaonan, soo
ĩchi'ikina'azon, ĩkashadautan na'iki ĩkadakoinapa-kidan karikaonan pidannao kaudinan.
12 Aizii Naobanai Jesus Christ aipan kawana'ati, wakakinaowa'azon na'iki wadyuudan
tuukii ipai zoonzionao pidannao, marii kizi'i naa zoobaba ĩmashaapan aitapin, marii
ĩkaudinan minziiwa na'iki mashauda'u, ĩikoda kizi'i naa aimaakan pa'ati, na'iki pairib-
annao ati.
13 Aizii unao wairibannao, mana'a ukashadina'ana'a usha'apaapan ai wuru'u
kaiman kida'oraz aimaakan. 14 Panaadon kaina'a'o nii pidan unao bii'i, aonaa ua-
bata'azon na'iki umishida'azon wuru'u wasaadaniaz unao ati wakaaritan ida'a. Aizii
na'ia'oram pidan dikintapa'o wuru'u parada-karu kidaz, marii ukowaada-kao ba'oran
mishidainao ati, aonaa kizi ĩkaminauda'utinan u'idi. Marii kizi uba'azoinpan paaipan ati.
15 Mazan mana'a utaapa'ana'a uruu uto'ora kizi ni'i naa karikaonan. Mishi'oraiman
ukakinaota uruu kaimana'o ida'an, utukapa kizi wuru'u pa'oianuz. Usha'apanum
kau'an unao min-mishidan wuru'u uruuz.

Paul katokontan pakaaritan

16 Aizii watoriinpan wanaobanaa ati, taa'oraz kaimana'o mashaapa-karu wa'ati,
marii kizi utaan karikaonan unao ati kaimana'o mashaapa-karu. Na'iki marii
wanaobanaa mashaapan karikaonan unao tuma.

17 Ipai õkaaritan tokon ii, karikaonan õsaadauzon õka'u ida'an kaikapa'a: "Õgaru Paul,
õnaubaan ipai unao." Ukau'an aonaa umainaabanan, na'iki aitapa-karu nii, õgaru di'iki'o
wuru'u kaarita kidaz. 18 Aizii watoriinpan, marii kizi wanaobanaa Jesus Christ tukapa-
kidan pakamunanun ipai unao ati.

Kiwiini'o Paul Kaaritan
Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Timothy uruu pa'ina'o daonaiora, umashaapan Lystra ia'o. Uruu'o zii uabatan dono Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u, tuukii umishidanuzu. Uruu idi uzaamatan Jesus panaobanaa nii.

Aizii itamautan ida'a Paul makon Lystra iti, uru'u naa una'akan Timothy patuma, utominapa kizi u'idi'iki pakowaadapan dau'u Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Uruu idi Timothy chi'ikapan ipai wiizai kawana'ati ukaminka'uupan naa Paul kowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Atii kotua'iki ukaudinan utuma.

Uruu dauna'an Paul wa'akan naa Timothy Ephesus ii, utominapa-kida kizi'i naa mishidainao na'ii. Uruu dono pa'ina'o zii Timothy. Upu'u mazan udaru'o kaudin-kizai taa-kao u'ati. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan Ephesus ii.

Ukaudinan dono'o naa na'ii, Paul saadan pakaaritan u'ati, uma'ozakada-kinaa nii unyukunuu, kaiman kizi na'iki ma'ozaka kizi usha'apatan pakaudin-kizi. Na'iki ukakinaowan kapam uruu, uaitapa kizi na'apam nii pana'akapan wuru'u pakaudin-kiziz. Tuukii uaipan Timothy kakinaowan pidannao na'ii, wunao aia'a tominapa-kidainaouz pidannao pana'iti karikaonan.

Na'iki ukowaada-kida kapam pakaaritan ida'a, sha'apa'oram pidannao uaipan zaamata-kao kazowautapainao nii mishidainao. Na'iki ukakinaowan kapam Timothy, uaipan umashaapan kaiman, kadoronaa. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan mishidainao. Ukowaada kizi ĩ'ati na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Ĩmashaapa kizi kaiman, karikaonan kizi kapam ĩkaminka'utan pairibannao.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Kazowautapainao na'iki kaudinainao choochi ii *1:3—3:16*
Kakinaorii Timothy ati'o *4:1—6:21*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Christ Jesus apostlen di'iki'o. Tominkaru wakazannaatapiki aipan ati'o õapostle-tinan na'iki Christ Jesus aipan ati'o, uruu wazaudapaniaz wa'atin. 2 Aizii õsaadan wuru'u di'oraz kaarita'a pugaru Timothy ati'o, õdani kawanu'oraz manawun õtaapan, pumishidan idi Christ. Marii Tominkaru waDaru na'iki Christ Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Timothy kakinao-kao mariidamiki pidannao ai

3 Õsaadan kaarita õaipan idi puna'ian Ephesus ii, na'apa õkiauzon kawana'ati pu'ati kiwiin, tawuru dono'o õmakopaanan dono'oraz Macedonia iti. Kaina'a pabi'i kida pidannao na'ii, tominapa-kidainao pidannao Tominkaru paradan dau'u, mazan aonaa sakitapa'o mani wuru'u ĩtominapa-kidanuz ĩdyaun. Õaiapa pudyuudan ĩsookadan wuru'u pana'apainapanuz. 4 Na'iki pudyuuda'a naa ĩmarina'atan wuru'u ĩkowaadapanuz kotuainaonao kuwaa kida, wuru'u madiwautapa-ka'oraz naa karikaonan, na'iki marina'a naa ĩsookadan padi'itapan na'iki pasaadapan padokozu-daunnao uu kida. Ipai wuru'u sha'apaapa-kariwai kidaz aimaakan na'apa, toma'o karikaonan to'orataakakaru na'iki kashadaaka-karu. Soo Christ mishida-kao ida'an pa'an pidan aitapan pasha'apatan aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati. 5 Õsaadan kaikapa'a, õaipan idi ĩkamarainapanun manawun, kaimana'o nyukunui di'iki, na'iki kaimana'o di'itinapa-karu di'iki na'iki mishi'o mishida-karu di'iki. 6 Pabi'i kida pidannao aonaa ĩsha'apatinan wuru kawana'ati'i kakinaorii kidaz. Una'apan idi'i naa ĩpozawatan tuukii, ĩmashaapan

soo padakoopaakan dau'u, na'iki pakashadaakapan dau'u. 7 Mishi tuukii ĩaipan patominapa-kidan pidannao, Moses kakinaori dau'u. Na'iki ma'ozaka ĩkakuwaapan pidannao ati aitapa'o kawan. Mazan upu'u aonaa ĩaitapan na'apa'oram daua'o wuru'u pakadakotinanuz, oo patominapa-kidanuz pidannao.

8 Ipai waunao, waaitapa kaimana'o wuru'u Moses kakinaori kidaz, ukaiwaa-kao ana'oraz mazan sakitapa. 9 Mazan waaitapa wuru'u Moses kakinaori taa-kao, aonaa kaimanainao pidannao ati'o mani. Mazan utaa-kao oiainao ati'o, wuru'u dikintapainaouz kakinaorii kida, na'iki sha'apaapauzonao ati dikauda kida'o manawun aimaakan, na'iki mamishida-kainao na'iki dikintapainao Tominkaru. Na'iki wunao ati'i, aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, aona'oraz ĩkarodapan paparadan Tominkaru dau'an. Na'iki wunao ati'i, zowiauzonao kidaz padarunao, padaronao na'iki ba'oran pidannao kida. 10 Na'iki wunao ati'i, mashaapainao kidaz kana'apan mamazidaaka-daun. Na'iki wunao ati'i, mashaapainaouz ba'oran daiaro tuma oo ba'oran daiaru tuma pamazidan pu'a'a naa. Na'iki wunao ati'i kiaapainaouz pamin-daonaioran, na'iki kiaapainaouz pamin-zunan. Na'iki wunao ati'i koidapauzonao kidaz pidannao pasellian nii. Na'iki wunao ati'i mariidinauzonao na'iki tomapauzonao kidaz karikaonan parada-karu. "Mishi'o waparadan" ĩkian pamariidinan pu'u. Na'iki wunao ati'i dikintapainaouz kaimana'o parada-karu Tominkaru di'iki'oraz. 11 Ipai wuru'u kakinaoriiz, Kaimana'o Kuwai kawana'ati'o wuru'u. Na'iki õgaru dyuuda-kariwai kowaadapa'o nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz manawun kuwai, kaimana'o na'iki umanawunu'o Tominkaru di'iki kida'oraz.

Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun Paul ati

12 Tuukii manawun õkonaukii-kidan Christ Jesus wanaobanaaz, utaan idi õnyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, õsha'apata-kinaa nii ipai wuru'u õkaudin-kizi kidaz. Na'iki tuukii õkonaukii-kidanuzu, utukapan idi õgaru kaimana'o pidan kawan, na'iki uzaamatan idi õgaru kaudina'o nii pa'ati. 13 Uaitapan pu'u padamata õdakoopan paugaru, na'iki õantamikitan pu'u padamata uruu tuukii, na'iki uaitapan pu'u padamata õsha'apatan iriba dikauda kida'o aimaakan, õkaziwaa-kinaa nii uruu. Mazan Tominkaru kamunan-kida zii kowas õgaru, usha'apanum kau'an na'apain aona'o zii õmishidan Christ. Na'iki wuru'u õpataka'utanuz mishidainao, aonaa õaitapan u'oian. Õ'itiiman kaimana'o nii wuru'u õsha'apaapaniaz. 14 Mazan wanaobanaa Christ Jesus, tuukii utukapa-kidan pakaimanan õ'ati. Atii, utaa zii õnyukunuu iti mishida-karu, na'iki marainpaaka-kinai, wuru'u taa-kariwaiz ipai waunao ati, zaamatinpainaouz Christ Jesus di'iti.

15 Aizii di'oraz kuwai mishi'o wuru'u na'iki turuu umishida-kao: Christ Jesus kaawan imi'i baara ati, ukazannaata'anan oiainao. Na'iki õgaru udawun iti manawun õ'oian ipai ba'oran oiainao ai. 16 Mazan Tominkaru kamunan-kida zii õgaru, usha'apanum kau'an uaipan idi Christ Jesus kaiwaan õgaru oia'oraz pidan, utukapa-kida-kinaa nii mishi pakaimanan. Aonaa usha'apatan õgaru, õ'oian pu'u padamata udawun iti manawun, na'iki utominapa-kida-kinaa nii ba'orainao diina'iti'i. Ĩaitapa kizi, na'iki ĩmishida kizi, turuu kapam ukazannaatan ĩdyaun ĩ'oian ai, ĩmashaapa kizi utuma karikaonan.

17 Aizii õkian King dau'an, karikaonanu'oraz unaobanai-tinpan, na'iki aona'oraz umawakauzon, na'iki aona'oraz utukapauzo-kao, soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru. Marii wataapan uruu umanawunu'o nii, na'iki marii karikaonan kizi wakonaukiitin-kidan umanawunun. Amen.

18 Timothy õdani, wuru'u õdyuudanuz pusha'apatinan kaikapa'a, parada-karu kawana'ati'o, tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz papidanannao kowaadan. Ĩkowaadan dono'oraz kanoma'o nii pukaudin-kizi nii. Uruu kawana'ati'ora'a naa aizii, wuru'u õdyuudanuz pugaru. Ukau'an pumishida na'iki pukaiwaa wuru'u parada-karu kidaz, punyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi puna'akan Tominkaru paradan. 19 Pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki pakawan puda'an wuru'u

kaiman kida'oraz pudi'itinpauzon. Kaina'a ba'orainao, aonaa ĩtaapan pakawan wuru'u pamishidauzonuz, na'iki aonaa ĩda'anan wuru'u kaiman kida'oraz padi'itapaniaz. Uruu idi ĩwaotan, aona'a naa ĩaitapan kanom pamishida, ĩnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan. 20 Kaina'a pidannao na'apa'o idi'o ĩwaotan kapam, Hymenaeus na'iki Alexander. Uruu idi õmuuda'aka'a naa ĩdyaun Satan ati, marii kizi'i naa uantamikitan ĩdyaun. Uruu shoman na'apa'o ida'an ĩaitapinan, aonaa kizi powa'a ĩdakoopan Tominkaru.

2

Na'apam mishidainao toriinpan

1 Aizii kiwiitapa õkia'azon mishidainao ati, tuukii manawun õaipan utoriinapa-kidan ipai pidannao Tominkaru ati. Ukowaada na'iki upishaa ipai aimaakan Tominkaru ati, ukamunan kizi ĩ'ati. Na'iki "Kaiman manawun pugaru," ukii Tominkaru ati, ipai aimaakan dau'an na'iki pidannao dau'an. 2 Na'iki utoriinapa kapam king-tinpainao dau'an, na'iki ipai ba'oran naobanai-tinpainao dau'an. Utoriinapa wamashaapa kizi kaiman, aonaa kizi wanyukunuu kasharutapa-kao, na'iki mashaa kizi kapam wataapan wanyukunuu. Wamishida kizi na'iki wamashaapa kizi soo Tominkaru ati, watukapa-kida kizi uruu ida'an mishi waikodan kaimana'o mashaapa-karu. 3 Kaimana'o wuru'u toriinapa-karuz kaikapa'a, tuukii Tominkaru, wakazannaatapiki naubaan na'apa'o toriinapa-karu. 4 Uruu aipa'o ipai pidannao kazannaatinan pa'oian ai. Na'iki ĩaitapa kizi ipai wuru'u parada-karu kidaz, mishi'oraz manawun. 5 Mishi kaina'a bauda'apa Tominkaru, na'iki kaina'a bauda'apa pidan ida'an wakaimanaakan Tominkaru tuma, aonaa kanom ba'oran ida'an mani, soo bauda'apa daonaiora Christ Jesus ida'an. 6 Uruu taaina'oraz ipai, ipai pidannao wadaun nii, ukazannaata'azon idi ĩdyaun pa'oian ai. Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati'o wuru'u Jesus taainanuz naa, utukapa-kida-kinaa nii mishi'o wuru'u Tominkaru aipanuz ipai pidannao kazannaatinan pa'oian ai. 7 Uruu idi'o wuru'u õzaamata-kaoaz, na'iki õdyuuda-kaoaz kowaadapa'o nii na'iki tominapa-kida'o nii Gentilenao,* wuru dau'a'a mishi'oraz kuwai. Tominkaru kazannaata'azoonuz ipai pidannao. Mishi'o kaiwuru'u õkuwaaz, aonaa õmariidapan mani karikaonan unao.

8 Ipai choochiapa-karu kawana'ati, tuukii õaipan daonaioranao, wuru'u taa'oraz manawun mishi panyukunuu Tominkaru ati, õaipan ĩtoriinpan panyukunuu kaimana'o di'iki. Aonaa pato'orainpan bii'i mani, na'iki aonaa pakashadaakapan bii'i mani. 9 Na'iki õaipan kapam zunnao aitapan na'apam pakaiwadinpan kaiman. Aonaa kizi ĩkonaunamadan padizo, oo ĩtinokan padizo na'apam karikaonan pakonaunamadin-kinaa nii. Aonaa kizi ĩatadinpan pakaiwadapan ida'an kashoro, zaanobai, na'iki ishitainii, toma-kariwai kidaz gold idi. Na'iki aonaa kizi ĩkaiwadan kamicha konaunamaa-kariwai sodi kida, na'iki kawinipinaa kida'oraz manawun. 10 Mazan ĩtukapa-kida kizi pa'an kaiman kida'o pakaduz ba'orainao ati. Ĩtukapa kizi ĩkaduz ida'an, na'apam zunnao mashaapan, wuru'u mishidainaouz Tominkaru. 11 Na'iki marii zunnao abatapan mashaa kakuwaapatin-karu an Tominkaru paradan dau'u, aonaa turuu ĩwazootapan daonaioranao. 12 Na'iki aonaa õkashaapan zunnao kakuwaapan oo kazowautapan choochiapa-karu daonaioranao bii ii. Marii mashaa ĩabatapan. 13 Usha'apanum kau'an Adam kiwiini'o utoma-kao, udauna'an Eve. 14 Na'iki aonaa Adam mani wuru'u mariida-kariwaiz, mazan Eve pa'an wuru'u dikintapa'oraz Tominkaru paradan, omishidan idi pamariida-kao, uruu idi o'oian. 15 Mazan zunnao kazannaata-kao nii pakaudanipan dono, ĩmishidan an pakawan Tominkaru, na'iki ĩkamarainapanun an, na'iki ĩmashaapan an kaiman, na'iki aitapin Tominkaru aipan kawana'ati.

---

* **2:7** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

3

Kazowautapainao choochi dau'ana'o

1 Aizii di'oraz parada-karu kida'a, mishi'o na'iki sakitapa'o: Aizii na'ia'oram daonaiora tuukia'o ukaudina'azon pakazowautapan dau'u choochi, kaimana'o kaudinkizai wuru'u usha'apata'azooniaz. 2 Aizii pidan kazowautapa'azo'o mishidainao, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz. Na'iki marii umashaapan bauda'apa'o paudaiaro tuma, na'iki marii umashaapan aitapin na'iki kadoronaa. Udi'itapa-kida kizi kaimana'o pakaduz kida ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi konaukii umorota-kidan tawarainao, ĩkaawan an udapu iti. Na'iki marii kizi ma'ozaka na'iki kaiman uaitapan patominapa-kidan pidannao. 3 Na'iki aonaa kizi kapam utuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi uto'orauzon oo ukashadakon. Mazan utaapa kizi pa'an panyukunuu kaiman na'iki mashaa. Aonaa kizi unyukunuu soo puraata dau'ati. 4 Marii kizi kapam ma'ozaka na'iki kaiman ukazowautapan padapu ainao. Aonaa kizi udikintapa-kidinan paudainao ati, mazan ĩkichana'iki kizi u'ai, na'iki ĩizo'ati kizi ipai uparadan. 5 Aizii umaka'iitakan an pakazowautapan kaiman padapu ainao, na'apam nii mooko uaitapan pakazowautapan mishidainao? 6 Na'iki aonaa kizi kapam pidan diiki'i'o zii umishidanu'u, zaamata-kao kazowautapa'o nii choochi. Panaadon pidan na'apa'o zaamata-kao an, udi'itinpan nii soo pa'atadinpan dau'u, atii na'apa'o ida'ana'o nii uwaotan na'iki ukaboota-kao Satan kawan. 7 Marii kizi mamishida-kainao abatan kaiman uunamunaa. Ukau'an aona'o nii uba'azootin-kidakao, na'iki aona'o nii Satan zaamatanuz pamariaariba kida ida'an.

Kaminka'uupauzonao choochi ii

8 Aizii pidannao kaminka'uupa'o mishidainao, marii ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda sodi kida. Marii kizi mishi ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati, aonaa ĩkadakoinpan mani karikaonan. Na'iki aonaa kizi ĩtuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi ĩdi'itinpan soo paaipan dau'u puraata. 9 Na'iki aonaa kizi kanom kasharutapan ĩnyukunuu, mazan ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan, dadara kizi ĩzaamatinpan wuru di'iti'i mishi'oraz kuwai, Tominkaru taaniaz ĩ'ati ĩtominapa-kinaa nii. 10 Na'iki marii zii ipai ĩkaduz tiwaa-kao na'iki ĩtukapa-kao kiwiin. Aizii ĩkaduz tukapa-kao an kaiman, uruu turua'a naa ĩzaamata-kao kaminka'uupa'o nii. 11 Aizii ĩdaiaronao,* na'apa kapam, marii ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda sodi kida. Na'iki aonaa kizi kapam ĩkadakotinauzon. Ĩmashaapa kizi kadoronaa na'iki aitapin. Na'iki mishi kizi kapam ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati. 12 Aizii daonaioranao, wuru'u kaminka'uupainaouz mishidainao, marii ĩmashaapan bauda'apa'o paudaiaro tuma. Ma'ozaka kizi, na'iki kaiman kizi kapam ĩkazowautapan padapu, paudaiaro na'iki paudainao. 13 Aizii na'ia'oram pidan kaminka'uupa'o sha'apatan an ipai pakaudinkizi kaiman, kaimana'o nii uabata-kidan paunamunaa. Na'iki ma'ozaka'o nii na'iki mabaa'azo'o nii ukakuwaapan pamishidan dau'u Christ Jesus.

Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan

14-15 Õaipan padamata kadiman õwa'atin pu'ida'ati, mazan õmakaawakan an kadiman, õsaadan di'oraz kaarita puaitapa kizi na'apam nii waunao mishidainao aiapakao wataapaakan baokopa wamin-mishidannao tuma. Usha'apanum kau'an waunao wuru'u Tominkaru choochiniz. Uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupauzon. Na'iki wamishidan ida'an, dadara wazaamatapan na'iki wakazannaatapan wuru'u kaimana'o, na'iki mishi'oraz kuwai upana'ada-kao ai. 16 Aonaa turuu pidan kian aonaa mishi'o mani na'iki aonaa umanawunu'o mani Tominkaru sha'apataniaz aimaakan, aona'oraz zii uaitapa-kidauzon kiwiin. Wuru'u uaitapa-kidaniaz wa'ati kai,

* **3:11** ĩdaiaronao oo "zunnao, kaminka'uupa'o mishidainao."

wamishida-kinaa nii na'iki waaitapa-kinaa nii uruu. Kaikapa'o wuru'u Tominkaru
aitapa-kidanuz wa'ati mishi'o aimaakan:
Uaidinan imi'i baara'a, pidan nii.
Kaimana'o Doronaa tukapa-kidan mishi, kaimana'o manawun uruu,
na'iki mishi usha'apatan ipai aimaakan sakitapa pa'idiwaru.
Na'iki angelnao, ĩtukapa kapam uruu.
Kuwai makon udau'an ipai amazada kawana'ati.
Uruu idi ipai amazada kawana'ati,
pidannao mishidan na'iki ĩzaamatan uruu panaobanaa nii.
Udauna'an Tominkaru na'akan naazu aokazi iti.

4

Mariidapa'o patominapa-kidan pidannao

1 Mishi kaimanaiman sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadauzon, diina'iti'i kaina'a'o
nii pabi'i kida pidannao, mishidainaouz, marina'atan nii wuru'u pamishidanuz
mishi'o kuwai. Na'iki ĩmishidan ni'i naa oia'o doronainao mariidin-kinaa kida, na'iki
ĩda'anan ni'i naa wuru'u oiainao tominapa-kidanii kidaz. 2 Aizii wuru'u na'apa
kida'oraz kuwai, uruu wunao na'akapani'i mariidamikinao kidaz. Mainaabata-
kariwaiz naa kaiman kida'o di'itinapa-karu ĩzowau iki, na'apa chipirari wiichada-
kariwai mainaabatanii kawanu'oraz naa. 3 Aizii wuru'u na'apainaouz pidannao, ĩkian
aonaa turuu mazida-karu, na'iki ĩkian, kaina'a pabi'i kida aimaakan aonaa ukashaapa-
kao unika-kao. Mazan ipai wanyukunui wuru'u aona'oraz ĩkashaapan unika-kao,
Tominkaru tomanii pa'idiwaru wuru'u nika-karu nii. Mazan mishidainao, wuru'u
aitapainaouznaa pa'an mishi'o parada-karu, turuu ĩnikan sha'apa'oram wanyukunui,
patoriinapa-kidan dauna'anazu. 4 Mishi ipai Tominkaru toman aimaakan kaiman
pa'idiwaru. Ukau'an aonaa turuu sha'apa'oram wanyukunui mana'idiapa-kao.
Mazan ipai wuru'u wanyukunui kidaz, unika-kao nii utoriinapa-kida-kao dauna'an.
5 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan, na'iki toriinapa-karu ida'ana'o wuru'u,
kaiman Tominkaru tukapan sha'apa'oram wanyukunui nika-kao.

Christ Jesus poitoru manawun

6 Aizii pukowaadapan an ipai wuru kida dau'ana'a mishidainao ati, mishi'o nii
pugaru kaimana'o poitorui Christ Jesus ati. Wuru'u kuwai kida pumishidaniaz
na'iki puda'ananiaz ma'ozakadan nii punyukunuu powa'a zii. 7 Mazan aonaa pa'an
õaipan punyukunuupan na'iki puda'anan wuru'u kotu'u kida'oraz kuwai madiwautapa-
ka'oraz karikaonan, aonaa Tominkaru di'iki'o mani. Mishi'oraiman putominapa
powa'a zii pusha'apatin kizi pa'an Tominkaru aipan kawana'ati. 8 Mishi pidan
ikoda kaimana'o aimaakan pa'ati, uikoda pama'ozaka-kinaa nii, padimatinan na'iki
pama'ozakainpan ida'an. Mazan pidan ma'ozakada'o panyukunuu Tominkaru dau'ati,
uikodan nii aimaakan powa'a'o zii manawun ukaimanan ipai wuru aia'a ba'oran
aimaakan kidaz. Uruu ida'ana'o nii pa'an uikodan kaimana'o mashaapa-karu kai,
na'iki diina'iti'i Tominkaru tuma. 9 Mishi'o wuru'u di'oraz parada-karu kida'a. Marii
kizi umishidanuzu kaimanaiman. 10 Mishi kasha'apannaa na'iki dadara wakaudinan.
Usha'apanum kau'an waaitapa na'iki wamishida tuukii, kaina'a'o nii na'apainim wa-
makon wamashaapa'anan pa'an Tominkaru tuma, wuru'u karikaonanu'oraz ukaku-
pauzon. Uruu wuru'u ipai pidannao kazannaatin-kinaa ni'oraz, na'iki kazannaata'oraz
ipai wuru'u mishidainaouz Christ.
11 Aizii pukowaada'a naa, na'iki putominapa-kida'a naa pidannao ipai wuru dau'a'a
parada-karu na'iki kakinaorii kidaz. 12 Mana'a pukashadapa-kidina'ana'a pupa'inan
idi zii. Mishi'oraiman, putukapa-kida kaimana'o pukaduz mishidainao ati, puparadan

ida'an kaiman, na'iki putukapa-kida ĩ'ati kaimana'o mashaapa-karu, na'iki putukapa-kida ĩ'ati pukamarainapanun, na'iki putukapa-kida kapam wuru'u pumishidanuz, na'iki putukapa-kida ĩ'ati na'apam putaapinan kaiman ipai oia'o ai. 13 Atii õkaawan na'iti, karikaonan puaitaapa saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan ipai pidannao ati na'ii, ĩkasaba'uinpan kawana'ati. Na'iki pukowaada ĩ'ati kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karu kida kianuz. Na'iki putominapa-kida kizi'i naa ipai wuru'u pidannaouz, ĩsha'apatin kizi'i naa ipai parada-karu kawana'ati. 14 Mana'a pumarina'ata'ana'a kaimana'o aimaakan tawuru'u Tominkaru taauzoniaz na'apa pukaudinkinaa nii, prophetnao ida'ana'oraz ukowaada-kida-kao, tawuru dono'o choochi zowaunaanao toriinapa-kidauzon na'iki ĩmuudauzon dono'oraz paka'u pu'ida'ati. 15 Ukau'an putiwautina'a naa na'iki pusha'apatina'a naa na'ii ipai wuru kawana'ati'i, kakinaorii kidaz saada-kariwaiz pu'ati. Marii kizi ipai pidannao tukapan pukaudin-kizi tuubarudinan. 16 Puaitapin pa'i kaiman pumashaapa, pukuwaa na'iki putominapa-kidan kawana'ati pidannao. Pakawan pusha'apatin wuru kawana'ati'i pusha'apaapauzonii kidaz. Usha'apanum kau'an, pusha'apatinan an ipai ukawana'ati, pukazannaatinan nii, na'iki pukazannaatan nii wunaou'u abatainao kidaz pukuwaa.

5

Kakinaorii mishidainao dau'ana'o

1 Mana'a pukashadakowaua'ana'a tunarunao-tinpa'ora'a naa pidan, putukapan an usha'apatan dikauda'o aimaakan. Mishi'oraiman puparada na'iki pukakinao uruu kaiman, na'iki kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pudaru ati. Aizii pa'inainao daonaioranao ati na'apa kapam puparada, kaimana'o ida'an, na'apa puparadauzon na'iki pukakinaowauzon kawan pu'inawuzunao.

2 Aizii putukapan an zunnao, maskonnao-tinpainao kida'a naa sha'apatan dikauda'o aimaakan, puparada na'iki pukakinao ĩdyaun kaiman kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pudaro ati. Aizii pa'inainao zunnao sha'apaapan an dikauda'o aimaakan, na'apa'o nii kapam puparadan ĩ'ati, kaimana'o, na'iki kona'ia'o ida'an. Na'apa puparadauzon, na'iki pukakinaowauzon kawan pudadakoonao kaimana'o ida'an, aonaa madoronaa-daun mani.

3 Pukamunan-kida, na'iki kaiman putaapa zunnao wuru'u mawakainaouznaa ĩdaiarunao, mashaapainaouz pa'ida'a na'iki paba'oran manawun. 4 Mazan aizii mawakaiba odaiaru kaudainaoun an zii, na'iki okatakaannaoun an zii, marii ĩnao kataapan oroo. Marii kizi ĩnao tukapa-kida kiwiin pidannao ati, na'apam mishidainao taapan pairibannao. Na'apa'o ida'an kizi ĩtukapa-kidan na'iki ĩkawadauntan powaa iti wuru'u ĩdaronao na'iki ĩko'okoonnao sha'apatauzonii kidaz ĩ'ati kotua'a naa. Usha'apanum kau'an tuukii Tominkaru konaukii-kidan patukapan na'apa kida'o aimaakan sha'apata-kao.

5 Aizii zun mawakaiba odaiaru, mashaapaibazo pa'ida'a na'iki paba'oran manawun, aonaa kanom ba'oran kaina'a kaminka'uta'o nii oroo. Uruu idi odopian na'iki otaapan panyukunuu soo bauda'apa Tominkaru ati karikaonan. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpan kawana'ati, opishaan u'ati pakaminka'uta-kao. 6 Mazan aizii zun wuru'u mawakaibazo naa odaiaru mashaapan an madoronaa-daun, mawaka'o kawanu'ora'a naa otukapa-kao padoronaa ii, okakupan pu'u padamata. 7 Ukau'an pukowaada ĩ'ati ipai wuru'u di'oraz kakinaorii kida'a. Aonaa kizi ĩsha'apaapan oo ĩtukapa-kidan dikauda kida'o pakaduz, aonaa kizi kapam ĩkadakotin-kida-kao.

8 Mazan aizii na'ia'oram pidan mishida'o, aona'o utaapa'azon pairibannao, aitaniiman umataapa'azookan an padaro oo pako'okoon manawun, uruu tanawatina'ora'a naa pamishidan ai wuru'u na'apa'oraz pidan. Uruu idi udawun iti'ora'a naa manawun uruu wunao aia'a pidannao mamishida-kainaouz.

9 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii, wuru'u mawakainao kidaz
naa ĩdaiarunao, aonaa pa'i pa'an pusaada'ana'a ĩ'uu. Soo wunao pa'an pusaada, iko-
dainaouznaa 60 wunu. Baukapa'oraz omazidauzon, 10 na'iki kaimana'oraz okaduz
aitapa-kao. Na'iki kaimana'oraz kapam odyaupaitan ipai paudainao. Na'iki konaukii-
kidauzoz na'iki karikaonanu'oraz onaubauzon tawarainao kaawan padapu ati. Na'iki
taapaibazo ipai mishidainao kaiman, na'iki chikauzoz ĩkidiba ĩkaawan an odapu ati.
Na'iki kaminka'utauzoz pidannao, dopitainao na'iki kasha'oratinainao. Na'iki wuru'u
sha'apatauzoz soo kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan.

11 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun kida tuukii, wuru'u mawakainaouz-
naa ĩdaiarunao, aonaa turuu pa'an ĩ'uu saada-kao zii. Panaadon kaina'a'o nii zii
ĩdi'itinpan daonaiora dau'u na'iki pamazidan dau'u. Na'apa'o ida'an ĩtanawatinan
Christ ai. 12 Na'iki uruu ida'an ĩtukapa-kidan na'apam ĩmariidan karikaonan paparadan,
pakiauzon kawana'ati u'ati kiwiin. 13 Na'iki aona'a naa kanom ĩsha'apata'azon, soo
ĩchi'ikina'azon karikaonan, na'iki ĩkadakotinan ba'orainao dau'u. Na'iki ĩaitapa'azon
ba'orainao sha'apaapanii dau'an, na'iki ĩkadakoinapa-kidan ipai aimaakan pidannao
sha'apaapanii kida, wuru'u aona'oraz padamata turuu ĩkowaadapan. 14 Ukau'an õkian,
marii pa'an ĩmazidan wuru'u aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii, aizii ĩkaudanin an uruu
ĩtaapan ni'i naa paudainao, na'iki ĩtaapan ni'i naa padapu kaiman. Aizii ĩmashaapan an
na'apa, aona'o nii to'oratinainao wa'ati ikodan dikauda'o pakadakotin-kida-kinaa nii
waunao. 15 Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa ba'oran zunnao mawakainaouznaa
ĩdaiarunao, tanawatinan na'iki ĩda'anan naa Satan. 16 Mazan aizii na'ia'oram zun
mishida'o, na'iki kaina'a'o oiribannao mawakainaou'u naa ĩdaiarunao, marii otaapan
oo okaminka'utan ĩdyaun. Aonaa kizi ba'oran mishidainao mizidinan ĩdau'an. Marii
kizi pa'an mishidainao taapan, na'iki kaminka'utan wuru'u mairibanu'oraz na'iki
pa'ida'a'oraz manawun ĩmashaapan.

17 Aizii choochi zowaunaanao, wuru'u kaudinainaouz kaiman, pakazowautapan
dau'u choochi. Marii kaiman zoobaba ĩtaapa-kao, marii ĩkawinipinaata-kao powa'a zii, ai-
taniiman wuru'u kaudinainaouz manawun dadara, pakowaadapan dau'u Tominkaru
paradan, na'iki dadara kapam ĩkaudinan ĩtominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan
kawana'ati. 18 Usha'apanum kau'an saada-kariwai Tominkaru paradan kian, "Mana'a
udo'otauzo'ona'a tapi'iza dako, poroom aka dakazaapa-kida-kao an u'ati." Na'iki
"Kanom kaudina'o marii ukawinipinaata-kao." 19 Mana'a punyukunuupa'ana'a pua-
batan an pidan kowaadan choochi zowaunaa sha'apatan dikauda'o aimaakan. Soo
mishi puabatan an zii na'apauda'um pidannao di'iki, dya'utam oo idikinauda'u pidan-
nao, tukapainao manawun, kakuwaapan an zii udau'u. 20 Uruu dauna'an turua'a naa
pa'an puparadan oo pukakinaowan uruu, ipai mishidainao abatapan pu'u. Marii kizi
kapam ba'orainao kichana'ikin pasha'apaapan ai na'apa kida'o oia'o.

21 Tominkaru, na'iki Christ Jesus na'iki kaimana'o angelnao abatapan pu'u õkia'azon
pu'ati. Tuukii manawun õaipan puizo'atin wuru'u di'oraz kakinaorii kida'a. Aonaa
kizi pukazannaatan pabi'i kida pidannao, wuru'u pumarainapaniinaouz, ĩsha'apatan
an oia'o. Mazan marii kizi pukakinaowan ipai pidannao patumaaka na'iki sakitapa
parada-karu kawana'ati.

22 Mana'a puzaamata'aka'ana'a kadiman manawun pidannao kazowautapa'o nii
choochi. Na'iki aonaa pupatumaaka-dina'ana'a pidannao tuma ĩsha'apaapan dono
oia'o. Pumashaapa kaiman, aonaa pu'oiipa'ana'a.

23 Mana'a pa'i putuza'ana'a wunu pa'idiwaru, putuza masakauda'u kida wine putoba
kaziwan idi. Usha'apanum kau'an mapuda manawun pukarinaapatinauzon.

24 Kaina'a pabi'i kida pidannao kaiman-daun ĩ'oian tukapa-kao, aonaa na'itim udiza-
kao. Na'iki ipai pidan aitapan pataka'uta-karu nii ĩdyaun. Mazan kaina'a ba'orainao
ĩ'oian tukapa-kao nii oo uaidinan nii diina'iti zii'i ĩkootowapa-kida-kao dono. 25 Na'apa

kapam pabi'i kida pidannao wuru'u sha'apatauzonao kidaz kaimana'o pa'idiwaru aimaakan. Kaiman-daun ĩkaimanan tukapa-kao, na'iki ba'orainao aonaa ĩtukapa-kidan pakaimanan, mazan aonaa na'itim ĩdizan wuru'u pakaimannuz.

6

1 Mishidainao pidannao, torii-kariwainaouz poitoruinao* nii, marii kaiman ĩmashaapan panaobanaanao tuma. Ĩtaapa kizi ĩdyaun umanawunu'o nii, aonaa kizi ĩkashadapautan oo ĩtaapan ĩdyaun na'apam karikaonan, aonaa kizi waTominkarun uu dakoapa-kao, na'iki aonaa kizi kapam kuwai wuru'u wakowaadapanii kidaz dakoapa-kao. 2 Aizii wuru'u torii-kariwaiz poitorui, unaobanaitapan an mishida'o Christ, marii kaiman utaapan oo ukaudinan u'ati. Aonaa kizi udikintapan oo ukashadapan uruu, uaitapan idi mishida'o kapam wuru'u unaobanaaz, na'apa paugaru kawan. Mazan kaiman kizi ukaudinan u'ati powa'a zii. Usha'apanum kau'an ukaudinan na'iki usha'apatinan ida'an kaiman, tuukii ukaminka'utan mishida'oraz panaobanaa umarainpan idi wuru'u panaobanaaz.

Pidannao aipainao diri'i sha'apauzii

Ukau'an putominapa-kida na'iki pukowaadapa ipai wuru'u di'oraz kowaada-kariwai kidaz aimaakan pu'ati. 3 Aizii na'ia'oram pidan pana'iti'o utominapa-kidan pidannao, na'iki aona'o umishidan wuru'u mishi'o parada-karu wanaobanaa Jesus Christ di'iki'oraz. Na'iki aona'o umishidan sakitapa'o mashaapa-karu, wuru'u Tominkaru aitanii kawana'ati'oraz. 4 U'atadinpan udawunu'iti manawun wuru'u una'apanuz, aitapa'o nii manawun utaapinpan mazan aonaa kanom uaitapan. Soo uaipan pakashadaakapan, uaipan pato'orataakapan oo padakoopaakan na'apa'oram parada-karu dikin ii karikaonan. Uruu idi utoman kishauziaaka-karu, na'iki kashadaaka-karu, na'iki mariidin-karu iribanii dau'u, na'iki dikauda'o di'itinapa-karu iribanii sha'apatanii kida dau'u. 5 Na'iki utoman kadakowaaka-karu pidannao tuma wuru'u aona'oraz kanom ĩaitapan, na'iki aona'oraz ĩmishidan. Ĩ'itiiman pidan kasha'apauzi-kinaa nii wuru'u mashaapa-karuz Tominkaru aipan kawana'ati.

6 Mishi, kasha'apauz mani pidan, mashaapa'o Tominkaru aipan kawana'ati, soo uabaapan an taa-kariwaiz pa'ati. 7 Aonaa kanom wakaawa-kidan wuru amazada baara ati'i. Na'iki aonaa kanom wana'akan wuru amazada baara iki'i. 8 Ukau'an, wuru'u wawanyukunuu na'iki wakamichan waikodanii kidaz, turua'o wa'ati wuru'u. 9 Mazan aizii pidannao, wuru'u tuukia'oraz ĩaipan pakapuraatanun, mariaa-kidina'o nii ĩdyaun pabi'inaaka oia'o ati, na'iki ĩzaamata-kidinan wuru ati'i panyukunuu sha'apata'azoonii dikauda kida'oraz. Na'apa'o ida'ana'o nii ĩwaotan dikauda'o di'iti na'iki pataka'utin-karu di'iti. 10 Aizii wuru'u puraata marainapa-kaoaz udawunu'iti manawun, buuda'o ipai pabi'inaaka kida'o oia'o, na'iki oia'o orodanaa manawun wuru'u. Kaina'a pabi'i kida pidannao tuukia'o manawun ĩdi'itinpan soo puraata dau'u karikaonan. Uruu idi pana'iti'i naa karikaonan ĩnyukunuu, aona'a naa powa'a ĩdi'itinpan mishida-karu dau'u. Uruu idi tuukii manawun ĩkasha'oratinan, ipai pabi'inaaka kida'o aimaakan sha'apan idi'i naa ĩ'ati.

Timothy ati'o kakinaorii

11 Aizii pugaru, mashaapa'o manawun Tominkaru aipan kawana'ati, mana'a putaa-pada'ana'a oii kida'oraz sha'apan pu'ati. Putiwautin pa'an kaiman kida'o dau'ati, wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Na'iki mishi kizi pumashaapan

* **6:1** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kaiman, ma'ozaka kizi putaapan pumishidan. Na'iki putiwautin tuukii putukapa-kida kizi mishi pusha'apatinan puparadan kawana'ati. Na'iki putukapa-kida pukama-rainapanun tuukii. Na'iki putiwaa kizi pudadaradan wuru'u kasha'apanna'o na'iki dadara kida'oraz aimaakan, sha'apa'o ni'oraz kida pu'ati. Na'iki kaiman kizi putaapan punyukunuu ipai pidannao ati.

12 Ma'ozaka'a naa pa'i putaapa punyukunuu, putukapa-kida kizi mishi pugaru mishida'o manawun Christ. Puzaamata kizi oo puikoda kizi wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kizai. Uruu ida'ati'o wuru'u Tominkaru zaamatanuz oo udapadanuz pugaru. Tawuru pukowaadauzon dono'oraz ipai pidannao abatapan pu'u na'apam pumishidan Christ tuukii, na'iki puzaamatan uruu punyukunuu naobanaa nii.

13 Aizii õkia'azon pu'ati, Tominkaru taa'oraz kakupa-kinai ipai pidannao ati na'iki ipai aimaakannao ati, uruu abatapan pu'u õkia'azon pu'ati. Na'iki Christ Jesus ma'ozaka'oraz ukakuwaapan padau'u, ukadishita-kida-kao dono'oraz Pontius Pilate kanaapu ii. Uruu abatapan pu'u kapam õkia'azon pu'ati aizii. 14 Õaiapa ipai putaapan na'iki puizo'atin wuru'u parada-karu taa-kariwai kidaz pu'ati. Mishi kizi pusha'apatinan na'iki pumashaapan kaiman manawun ukawana'ati. Aonaa kizi dikauda'o abata-kao pudau'u atii wanaobanaa Jesus Christ kaawan.

15 Aizii ukaawan nii kaina'iki Paainaa kawana'ati, Tominkaru aitanii kamoon kawana'ati'o nii wuru'u ukaawanuz. Tominkaru wuru'u konaukii-kida-kariwaiz, na'iki uruu bauda'apa umanawun na'iki kazowautapa'o ipai amazada na'iki ipai pidannao. Uruu tuubaru'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki tuubaru'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai. 16 Uruu bauda'apa aonaa umawakauzon, umashaapan kanada'o-karu ii manawun, aonaa turuu pidan kaawan na'iti. Aonaa kanom tukapauzon zii uruu, na'iki aonaa kanom ka'iitan patukapan uruu. Marii soo uruu bauda'apa umanawunu'o nii wataapan. Na'iki waaitapa kizi soo uruu bauda'apa ma'ozaka'o nii karikaonan. Amen.

17 Pukakinao tuukii wuru'u kasha'apauzi-tinpainao kidaz manawun ĩmashaapan kai. Aonaa kizi ĩatadinpan pakasha'apauzi-tinpan ida'an. Aonaa kizi ĩtaapan panyukunuu soo pakapuraatanun dau'ati. Mazan marii pa'an ĩtaapan panyukunuu tuukii Tominkaru dau'ati, taa'oraz pa'an ipai aimaakan kaiman kida'o wa'ati, wakonaukii-kinaa nii. 18 Pukakinao ĩdyaun tuukii, marii kizi pa'an ĩsha'apatan kaiman kida'o aimaakan ba'orainao ati. Na'iki karikaonan kizi ĩsha'apaapan kaiman kida'o aimaakan na'iki minziiwa kizi ĩtaan aimaakan ba'orainao ati. Na'iki marii kizi minziiwa ĩka'idiwaapan ba'orainao ati. 19 Aizii ĩmashaapan an na'apa, ĩkasaba'ukan nii pa'ati umanawun na'iki kaiman kida'o aimaakan, pasaabaa-kinaa nii pamashaapa kizi ni'i naa diina'iti'i aokazi ii. Udauna'an ĩzaamatan nii kakupa-kinai, wuru'u mishi'oraz manawun kakupa-karu.

20 Timothy, putaapa kaiman wuru'u kakinaorii, taa-kariwai kidaz pu'ati. Na'iki mana'a puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an madiwautapaka sodi kida'o aimaakan dau'u karikaonan. Wuru'u pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaikin “aitapa-kinai nii manawun.” 21 Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pabi'i kida pidannao, tuukii ĩmishidan na'iki ĩda'anan wuru'u dakota-kariwaiz kaikin “aitapa-kinai nii manawun.” Aizii ĩmishidan idi na'iki ĩda'anan idi na'apa kida'o, tuukii ĩpozawatan wuru aia'a mishi'oraz padamata pamishidauzon.

Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Itamautan Paul Kaaritan Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita Timothy ati. Usaadan wuru'u di'oraz kaarita'a, Rome iki'o, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii. Na'apain uaitapa aona'o ni'i naa powa'a pakodita-kida-kao taraa-kizai iki. Uaitapa na'ia'o ni'i naa pazowii-kao. Uruu idi tuukii uaipan pakaminka'utan na'iki pama'ozakadan Timothy nyukunuu. Usha'apanum kau'an, Paul mawakan dauna'an Timothy'o ni'i naa kaudin uwadaun nii, na'akapa'o ni'i naa Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati. Uruu idi'o wuru'u tuukii Paul aipan pakakinaowan Timothy powa'a zii.

Aizii pakaaritan ida'a, Paul kowaadan naa u'ati na'apam nii choochi kazowautapa-kao. Na'iki ukian u'ati, mana'a pukashaapa'ana'a mariidamikinao tominapa-kidan pidannao, pana'iti'oraz karikaonan ĩkuwaa kida. Na'iki ukian u'ati, mishi pa'i kaiman pumashaapa, puizo'ati ipai wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, wuru'u kakinaorii taa-kariwai kidaz waunao ati, mishidainaouz Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Timothy ma'ozakada-kao *1:3—2:13*
Timothy kowaadapan mishi'o kuwai *2:14—4:5*
Paul saadan padaua'o *4:6-18*
Kaarita katokonota-kao *4:19-22*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus zaamataniaz apostle nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uzaamatan õgaru kowaadapa'o nii, tawuru'u Tominkaru kowaadau-zoniaz pataa'azon karikaonanu'o kakupa-karu, wuru'u Christ Jesus ida'ana'oraz.

2 Õsaadan di'oraz kaarita'a, pugaru Timothy ati'o, õmarainpaniaz, na'iki õdaniitapaniaz. Marii Tominkaru waDaruz, na'iki Christ Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul ma'ozakada'azon daua'o Timothy nyukunuu

3 "Kaiman manawun pugaru," õkian Tominkaru ati pugaru dau'an. Uruu ati'o wuru'u õkaudinanuz, õnyukunuu kaimana'o di'iki. Na'apa'o kapam kotua'a naa õdokozu-daunnao nyukunuu ĩkaudinauzon u'ati. Karikaonan da'i õnyukunuitapan pugaru õtoriinpan kawana'ati Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki ipai maruta'o. 4 Pakawan kapam õnyukunuitapan tawuru'u puzaadauzonuz õdawu'ati. Tuukii õtukapa'azon pugaru, õnyukunuu konaukii-kinaa nii. 5 Karikaonan õnyukunuitapan na'apam putukapa-kidan mishi'o mishida-karu. Mishi puko'okoon Lois tuukii manawun omishidauzon, pudaro Eunice na'apa kapam tuukii omishidan. Na'iki õaitapa na'apa'o kapam wuru'u pumishi-danuz ĩnao mishidan kawan. 6 Uruu idi õkia'azon pu'ati, aizii ma'ozakaimana'a naa pa'i pukaiwaa tawuru'u kaimana'o aimaakan Tominkaru taauzoniaz pukaudin-kinaa nii, õmuudauzon dono'oraz õka'u pu'ida'ati. 7 Mishi Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa wa'ati, aonaa wakichana'iki-kinaa ni'o mani. Mazan ma'ozakada'o nii pa'an waunao, ma'ozaka kizi washa'apatan wakaudin-kizi Tominkaru ati. Na'iki wamarainapa-kinaa ni'o ipai pidannao, na'iki watuuda-kinaa nii wanyukunuu washa'apata'azon ai oia'o.

8 Ukau'an mana'a putaria'ana'a pukakuwaapan wanaobanaa Christ dau'an. Na'iki mana'a kapam pukiba'azoo-kida'ana'a oo putaria'ana'a pukowaadan wuru'u õgaru, pumin-kaudinan taratapa-kaoaz taraa-kizai ida'a, Christ dikin ii. Mazan marii kapam pupataka'uta-kao õgaru kawan, pukowaadapan dikin ii karikaonan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Tominkaru taan nii punyukunuu ma'ozaka-kinaa nii 9 Uruu Tominkaru

wuru'u kazannaata'oraz waunao wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin ii. Na'iki uruu wuru'u dapada'oraz waunao pa'ida'ati, papidanannao nii. Mazan aonaa washa'apatan dikin ia'o mani kaimana'o aimaakan wuru'u ukazannaatanuz na'iki udapadanuz waunao pa'ida'ati. Soo paaipan ati'o karikaonan, wuru'u ukaimananuz manawun waunao ati. Mishi kotu'u, amazada sakadinan ua'ii, udakotan wuru'u pakaimannuz wa'ati, padyuudan ida'an Christ Jesus. 10 Aizii di'i, watukapa'a naa umishiinan, Christ Jesus wakazannaatapiki kaawan ida'an wuru amazada baara ati'i. Ukaawan umainaabata'anan naa wuru'u wakichana'iki-tinanuz mawaka-karu ai. Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwai, Christ daua'oraz, uruu ida'an waaitapan karikaonanu'o nii pa'an wamashaapan utuma. Wakananaata-kao nii pa'ina'o idi'i naa diina'iti'i, na'iki aona'o ni'i naa powa'a wamawakauzon.

11 Aizii Tominkaru zaamatan õgaru, padyuudan ni'o, na'akapa'o nii wuru'u Kaimana'oraz Kuwai ipai amazada kawana'ati. Na'iki kowaadapa'o ni'i naa kaimana'o kuwai Christ Jesus dau'u. Na'iki õtominapa-kida kizi pidannao uaipan kawana'ati. 12 Uruu idi õkaudinan õdyuuda-kao kawana'ati, mazan uruu dikin ii õpataka'uta-kao atii di'i õtaratapa-kao. Mazan aonaa õkiba'azoo-kidan wuru'u õtaratapa-kaoaz da'a'a. Usha'apanum kau'an õaitapa kaimanaiman kanom wuru'u õmishidapaniaz, na'iki õaitapa, mishi'o nii kaiman utaapan ipai wuru'u taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati.* Utaapan niiz kaiman, atii diina'iti'i pidannao tiwaa-kidapa-kao dono'o naa. 13 Aizii tawuru'u mishi'o kuwai, õkowaadapauzoniaz pu'ati, putominapa-kinaa nii. Mana'a pumarina'ata'ana'a kidaz, ma'ozaka putaapa punyukunuu udau'ati, putominpa'a naa u'idi'iki. Na'iki pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki wuru'u pukamarainapanuz puzaamatinan idi'i naa Christ Jesus di'iti. 14 Kaiman pukazannaatapa wuru'u kaimana'o kuwai taa-kariwai kidaz pu'ati, upana'ada-kao ai. Ma'ozaka pukazannaatapaz, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an pugaru. Uruu mashaapa'oraz wanyukunuu ii.

15 Puaitapa na'apam mishidainao pidannao, wuru'u Asia iainao kidaz wa'akan õgaru õba'oran, atii Phygelus na'iki Hermogenes na'apa kapam ĩwa'akan õgaru. 16 Õtoriinpan marii kizi wanaobanaa kamunanun ipai Onesiphorus iribannao ati, wuru'u udapu iainao kidaz. Usha'apanum kau'an, uruu da'i wa'atiizo, ukaminka'utan õgaru, aata mishi õkonaukia'akan. Aonaa ukiba'azoo-kidan õgaru, õtaratapa-kao pu'u. 17 Aizii ukaawan dono da'ati'i Rome ati, tuukii udorotinan õdau'u, atii uikodan õgaru. 18 Marii wanaobanaa kamunanun tuukii uruu ati diina'iti'i, pidannao tiwaa-kao dono'o naa. Puaitapa na'apam tawuru'u ukaminka'utauzonuz kapam õgaru tuukii Ephesus ii.

2

Pidan kaimana'o usoldyaa-tinpan Christ Jesus ati

1 Aizii pugaru õdani, ma'ozaka pukaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu wuru ida'ana'a Christ Jesus taaniaz puma'ozaka-kinaa nii, pakamunanun idi'oraz manawun utaan pu'ati. 2 Aizii tawuru'u puabatanii kidaz õkowaadan iriba pidannao abatapan pu'u, pukowaada'a naaz pidannao ati dyautainao kidaz ĩnyukunuu Tominkaru paradan dau'ati. Marii kizi ĩtominpan kaiman, na'iki ĩnao kizi zaamata-kao, tominapa-kida'o ni'i naa kapam ba'orainao pidannao, ipai wuru dau'a'a paabatanii kidaz parada-karu. 3 Marii pubaiaapa pusha'apata-kao õgaru kawan, Christ Jesus dikin ii. Na'apa kizi pugaru kaimana'o soldyaa kawan. Kaimana'o soldyaa makon nii minziiwa, ubaiaapa'anan kasha'ora'o mizaataaka-kizai iti. 4 Aizii soldyaa kaudin-kizi taa-kao an, usha'apatan nii kaiman wuru'u unaobanaa taaniaz ukaudin-kizi nii. Usha'apanum kau'an kaiman uaipan panaobanaa nyukunuu. Aonaa turuu uturukadinan ba'oran

* **1:12** wuru'u taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati oo "wuru'u õtaanii oo õsha'apatanii kidaz aimaakan u'ati."

kaduz kaudin-kizai dau'ati, wuru'u pana'a'oraz soldyaa kaudin-kizi kida ai. 5 Aizii
dimaba'o pidan, uaipan an pazaamatan wuru'u konaunama'o aimaakan taa'azoo-
kariwaiz, mazan aonaan an udiman kakinaorii kawana'ati, aona'o nii turuu uzaamatan
wuru'u taa'azoo-kariwaiz dimaba'o pidan ati. 6 Aizii pidan wuru'u kaudina'oraz dadara
pazakapun ii. Na'iki upaoriba aka dyuuan dono'o naa, uru'o nii kiwiin ka'idiwain wuru
di'iki'i papaoriba aka kidaz. 7 Pudi'itapa kaimanaiman wuru'u aimaakan õkowaadanii
kidaz pu'ati. Wanaobanaa kaminka'utan nii pudi'itinpan, na'iki utaan nii puaitapa-
kinaa nii.
8 Karikaonan punyukunuitapa na'apam Jesus Christ, David takaan-daunuz,
kadishita-kida-kao pabaaranaa iki. Uruu wuru'u õkuwaa ni'oraz, õkowaadapan
Kaimana'o Kuwai udau'u. 9 Aizii õkowaadapan idi wuru'u Kaimana'oraz Kuwai,
õpataka'uta-kao tuukii udikin ii. Atii õtaapa-kao taraa-kizai ida'a watuudinapa,
na'apa pidan sha'apata'o kawan dikauda'o manawun aimaakan. Mazan Tominkaru
Paradan aonaa turuu uwatuda-kao. 10 Aizii wuru'u õbaiatinanuz kaikapa'a Tominkaru
pidanannao dikin ia'o uzaamataniinao kidaz. Õkowaadapan ĩ'ati kaimana'o kuwai,
õaipan idi ĩkazannaata-kao pamishidan ida'an Christ Jesus. Na'iki õaipan idi ĩmashaapan
karikaonan Tominkaru tuma umashaapa-kizi ii, wuru di'ia'a konaunama'o na'iki
kanada'oraz manawun. 11 Aizii di'oraz parada-karu ida'a, mishi'o kiauzo-karu:
Aizii wamarina'atan an wa'oian kaiman-daun,
na'iki wataapinan an mawaka'o kawan Jesus tuma, wa'oian dikin ii,
mishi'o nii pa'an wakakupan karikaonan utuma.
12 Aizii wabaiatan an wuru'u pidannao pataka'utanuz waunao.
Mazan diina'iti'i wakazowautapan nii utuma, unaobanai-tinapa kizi ii.
Aizii wakian an, “aonaa mishi'o mani uruu” oo “aonaa wamishidan uruu,”
na'apa'o nii kapam una'apan wadau'an, “aonaa õaitapan ĩnao,”
ukian nii Tominkaru ati.
13 Aizii wamasha'apatinkan an waparadan kawana'ati.
Mazan uruu pakawanu'o nii pa'an usha'apatinan paparadan kawana'ati.
Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim umamishiauzokan paparadan.

Mishi'o kaudin-karu kaiman Tominkaru ati

14 Karikaonan pa'i punyukunuu-kida ipai wuru'u parada-karu kidaz, wunao ati'i
tominapa-kida'o ni'oraz pidannao. Ma'ozaka pukakinao ĩdyaun Tominkaru abatapan
pu'u. Aonaa kizi ĩkashadaakapan sha'apa'oram parada-karu sodi kida dikin ii karikaonan.
Aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao kashadaaka-karu an na'apa kida'o parada-karu
dau'an. Soo upozawaabi'ii-kidan naa karikaonan ipai pidannao, wuru'u abatapainao
kidaz kadakotin-karu na'apa.
15 Ma'ozaka putiwain, putukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi kaiman na'iki sakitapa
pusha'apatan pukaudin-kizi u'ati. Aonaa kizi puba'azootin-kida-kao pukaudin-kizi
dau'an. Mazan mishi kizi pa'an putominapa-kidan pidannao kaiman na'iki sakitapa,
wuru dau'a'a, mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.
16 Mana'a pa'i puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an dikauda sodi kida'o parada-
karu dau'u, wuru'u madiwaitapa-ka'oraz karikaonan. Usha'apanum kau'an pidannao
wuru'u kadakoinpainao kidaz na'apa'o dau'an, ĩna'apainpan nii wuru'u atii ĩtanawatinan
powa'a zii Tominkaru ai na'apa kida'o dikin ii karikaonan. 17 Aizii wuru'u ĩtominapa-
kidanuz pidannao na'apa, una'itin utuubarudinan wuru'u, atii iriba'o nii upataka'uan
pidannao. Na'apa'o nii u'udarudinan bishoi kawan, wuru'u bishoi unikan nii pidan
mada atii u'udarudinan.
Kaina'a dya'utam daonaioranao wunao bii a'a, na'apainaou'u naa. Hymenaeus
na'iki Philetus kia'o ĩ'uu. 18 Na'iki ĩnao aona'a naa powa'a ĩmishidan wuru'u mishi'oraz
tominapa-kinai, Tominkaru di'iki'oraz. Uruu idi ĩmariidapan naa pidannao, ĩkowaadapan
naa ĩ'ati, kadishita-kida'aka-kaoa'a naa mishidainao pamawaka-kizi iki. Ĩkowaadapan

idi na'apa kida'o, iriba ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu. Uruu idi aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa pamishida. 19 Mazan kaina'a mishi'o parada-karu Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii na'apainim pidan pana'adan wuru'u uparadan kidaz. Kaikapa'a wuru'u uparadan kiauzonuz: "Naobanai aitapanii na'ia'oram pidannao zaamatinainao pa'ida'ati." Na'iki ba'oran uparadan kian, "Ipai pidannao wuru'u kowaadainaouz pazaamatan Christ panaobanaa nii, marina'a naa ipai ĩtanawatinan, na'iki ĩmuudan wuru'u oii kida'oraz aimaakan ĩnaudapauzonii kidaz pasha'apaapauzon."

20 Kaina'a umanawun kida'o kabaunnao, unazo ii kaina'a toma-kariwai pabi'inaaka kida'o boonnao, kooponao, na'iki parapinao. Pabi'i kida ĩtoma-kao gold idi na'iki silver idi. Ba'orainao kida toma-kao kubai idi na'iki atamun idi. Aizii wuru'u toma-kariwainao kidaz, pabi'i kida ukaiwaa-kao, umanawunu'o aimaakan sha'apaapa-kao dono'o nii. Ba'orainao kaiwaa-kao nii na'apam karikaonan. 21 Aizii pidan, na'apa kapam. Na'ia'oram pidan saabaan an panyukunuu ipai oia'o ai, Tominkaru kaiwaan niiz umanawunu'o sha'apainapa-karu dono kida, usha'apanum kau'an utaainan idi panaobanaa ati. Na'iki Tominkaru kaiwaan nii uruu sha'apata'o nii kaimana'o na'iki umanawun kida'o pa'idiwaru aimaakan pa'ati.

22 Aizii ipai aimaakan wuru'u punaudapauzonii kidaz pusha'apaapan pupa'inan dono, marina'a naa. Mana'a naa putaaina'ana'a, na'apa kida'o aimaakan ati. Mishi'oraiman puma'ozakada'a naa punyukunuu, mishi kizi pumashaapan kaiman, na'iki mishi kizi ma'ozaka putaapan pumishidan, na'iki mishi kizi pukamarainapanun, kaiman kizi kapam putaapan punyukunuu pidannao tuma, wunaou'u kaimana'oraz pa'an ĩtaapan panyukunuu. Panyukunuu kaimana'o di'iki'oraz pa'an ĩtoriinpauzon Naobanai Jesus ati. 23 Mazan na'apainim kashadaaka-karu an, parada-karu oo kanom sodi kida dau'an, wuru'u mazanu'o oo madiwautapaka kida'oraz karikaonan, mana'a punyukunuupa'ana'a na'apa kida'o sha'apaapa-kao, munapo pumashaapa na'apa kida'o ai. Usha'apanum kau'an puaitapa kaimanaiman wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan, toma'o karikaonan to'orataaka-karu oo zunaapaaka-karu.

24 Aizii pidan, wuru'u Naobanai Jesus poitoruitapaniaz, aona'a naa turuu uzunaa-paakan, mazan marii pa'an ukaimanan ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman, na'iki aonaa kizi ukashadinan. 25 Na'iki uru'o nii kakinaota pidannao, wuru'u dikintapainao, na'iki kashadainao kidaz ukuwaa, ukaki-naowan nii ĩdyaun kaiman, kona'ia'o ida'an. Panaadon bauda'apa kamoo Tominkaru aipan ati, ĩpana'adinan nii zii wuru aia'a pamamishidakanuz, na'iki wuru aia'a padi'itinpanuz pana'iti kida. Uruu dono'o nii zii ĩaitapan na'iki ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz. 26 Na'iki uruu dono'o nii zii ĩaitapan udikaudan wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz aimaakan, Uruu idi ĩkazatinan ni'i naa Satan mariidapan ai paugaru. Uzaamatapauzonii ĩdyaun kaimanaiman. Na'iki ipai ĩizo'atiizon wuru'u Satan aipauzonii kidaz usha'apata-kao pa'ati.

3

Amazada ikoda'anan di'iti'o patokon

1 Aizii puaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, dadara'o ni'i naa na'iki kasha'apanna'o ni'i naa, kaimanainao pidannao ikodan mashaapa-karu, oiainao pidannao bii an. 2 Tuukia'o ni'i naa pidannao marainpan pananaa, ĩaipan nii ipai aimaakan soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao marainpan puraata, ĩaipan nii puraata soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao atadinpa'azon, pasha'apatanii aimaakan kida dau'an. Na'iki tuukia'o nii pidannao taapina'azon umanawunu'o nii ipai ba'orainao ai. Na'iki pidannao dakomikitinan nii, dikauda kida'o ida'an. Na'iki tuukia'o ni'i naa pidannao dikintapan padaronao

oo padarunao. Na'iki aona'o ni'i naa pidannao konaukii-kidan aimaakan taa-kao pa'ati. Na'iki aona'o nii ĩdi'itinpa'azon Tominkaru dau'u, na'iki aona'o nii ĩkarodapan paparadan udau'an.

3 Aona'o ni'i naa pidannao marainpaaka'azon. Aona'o nii ĩmanyukunuuta'azon pidan sha'apatan an dikauda'o pa'ati, na'iki aona'o nii ĩparadan kaimana'o ida'an u'ati. Tuukia'o nii ĩkadakotin-kida'azon oo ĩtoma'azon dikauda kida'o parada-karu pairibannao oo ba'oran pidannao dau'u. Aona'o ni'i naa pidannao ka'iitan padadaradan panyukunuu pasha'apatan ai dikauda kida'o aimaakan. Aona'o ni'i naa pidannao kakarodapanun, ĩsha'apataakan nii dikauda kida'o ida'an. Na'iki aona'o ni'i naa ĩdyautan oo ĩnyukunuu-atin kaimana'o aimaakan kida sha'apata-kao dau'an. 4 Na'iki tuukia'o nii ĩkaakapaamikipa'azon, ĩkaakapaan nii pairibannao. Na'iki aona'o nii ĩdi'itinpan kiwiin pasha'apatan ua'ii aimaakan, mazan ĩsha'apatinan nii maaitapinaka-daun. Tuukia'o nii ĩatadapan ipai pasha'apaapanii kida aimaakan, uruu kida ida'ana'o nii umanawun ĩtaapinpan. Tuukia'o nii ĩmarainpan pasha'apaapanii aimaakan kida pamarainpan ai manawun Tominkaru.

5 Pidannao dakotinpan nii mishidainao nii Christ, ĩsha'apatan nii kaikin aimaakan kida'a, ĩaipan idi karikaonan patukapa-kao mishidainao kawan. Mazan panyukunuu ii, aonaa ĩaipan Tominkaru kazowautapan pamashaapan, aonaa ĩsha'apatina'azon uaipan kawana'ati. Mana'a pubaokopatinpauzo'ona'a, oo punyukunuupauzo'ona'a na'apainao pidannao. 6 Kaina'a pabi'i kida na'apainao pidannao, ĩnao ĩmorotan nii oo ĩmakon nii pidannao dapu kawana'ati kida, ĩaipan idi pana'apatan pidannao nyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi tuukii ĩna'apatan pabi'i kida zunnao nyukunuu, maaitapinaka-daunu'oraz ĩmashaapan. Kasha'ora padamata ĩnyukunuu pasha'apaapanii dau'an, mazan aonaa ĩaitapan na'apam padadaradan panyukunuu pasha'apaapan ai oia'o, wuru'u tuukia'oraz ĩnaudapan pasha'apaapan. 7 Na'apainao zunnao tuukii ĩabata'azon na'iki tuukii ĩaipan paaitapan sha'apa'oram kuwai oo aimaakan kowaadakao patominapa-kinaa nii. Mazan aonaa na'apainim ĩikodan oo ĩaitapan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.

8 Kotua'a naa, tuukii Jannes na'iki Jambres tiwaan pawazootan Moses. Aizii kai na'apa manawun wunaou'u di'oraz pidannaou'u, tominapa-kidainaouz pidannao pana'iti. Tuukii ĩaipan padikintan na'iki pawazootan wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, Tominkaru di'iki'oraz. Pidannao na'apainao, aona'ora'a naa ĩaitapan padi'itinpan kaimana'o aimaakan dau'u, soo ĩtaapan panyukunuu oia'o dau'ati. Na'iki ĩdi'itinpan oo ĩnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan. Uruu idi aonaa na'apainim nii ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai. 9 Mazan aonaa karikaonanu'o nii mani wuru'u ĩna'apainapanuz, kainaabaina'o nii zii wuru'u ĩmariidapanuz pidannao. Ipai'o nii zii pidannao tukapan, na'iki ĩaitapan nii mazanu'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, soo ĩmariidapan karikaonan pidannao. Na'apa kotua'a naa ipai pidannao tukapan, wuru'u Jannes na'iki Jambres sha'apatauzonii kidaz aimaakan, aonaa mishi'o mani, mazan mazanu'o karikaonan.

Ubaukapan naa Paul kakinaowan Timothy

10 Mazan pugaru puaitapa pa'an ipai wuru'u õtominapatin-kida-kinaaz pidannao. Na'iki puaitapa ipai õmashaapauzon kaduz, na'iki puaitapa kanom tuukia'o õsha'apata'azon, na'iki puaitapa na'apam õmishidapan tuukii, na'iki puaitapa da'i ma'ozaka õtaapan õnyukunuu, õbaiatan pu'u kotua'iki kasha'ora'o. Puaitapa kapam na'apam õkamarainapanun tuukii. Na'iki ipai puaitapan na'apam õbaiatan dadara kida'o aimaakan õkaudin-kizi dau'ati, mazan aonaa õkashadinan, upu'u õsha'apatan õkaudin-kizi. 11 Na'iki puaitapa ipai na'apam da'i õantamikitauzo-kao tuukii manawun. Na'iki puaitapa kapam ipai na'apam õbaiatan kasha'ora'o tuukii. Na'iki puaitapa

kanom kida sha'apa'o õ'ati, Antioch ii, na'iki Iconium ii, na'iki Lystra ii. Mishi na'ii tuukii õantamikita-kao kaziwa'o ida'an, mazan waNaobanaa kazannaata õgaru ipai õbaiatanii kida ai. 12 Mazan mishi, ipai pidannao mashaapainao Tominkaru aipan kawana'ati, wuru'u zaamatainao kidaz Christ Jesus panaobanaa nii, ipai ĩnao ĩbaiaapan nii papataka'uta-kao. 13 Aizii wuru'u oiainaouz pidannao, ĩdikauda'adinan ni'i naa manawun udawunu'iti, na'iki powa'a'o nii zii ĩmariidapan pidannao, mazan na'apa'o nii kapam ba'oran pidannao mariidan ĩdyaun.

14 Mazan aizii pugaru, pakawan õaipan putaapan oo puda'anan wuru'u putominapa-kida-kinao kidaz, pumishidaniaz pa'an tuukii. Usha'apanum kau'an puaitapani-inao pa'an pidannao na'iki puaitapaniinao ĩkaduz wuru'u tominapa-kidainaouz pu-garu. 15 Na'iki puaitapanii pukoraidaonaan di'iki ipai wuru'u saada-kariwai ki-daz Tominkaru paradan. Tominkaru paradan ida'ana'o wuru'u puikodanuz aitapa-kinai. Uruu ida'ana'o wuru'u pidan tominapanuz pamishidan dau'u Christ Jesus, pakazannaatin-kinaa nii. 16 Ipai wuru'u saadinpa'o Tominkaru paradan kidaz, Tominkaru di'iki'o pa'idiwaru wuru'u. Uruu kaimana'o ukaiwaa-kao pidan tominapa-kinaa nii mishi'o kuwai dau'u, na'iki kakinaowa'o nii pidan, upozawatan an mishi'o kuwai ai. Na'iki tukapa-kida'o nii sakitapa'o mashaapa-karu, na'iki tominapa-kida'o nii pidan kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru ati. 17 Uruu ida'an kizi pi-dan kaudina'o Tominkaru ati ikodan paaitapa-kinaa nii. Uruu ida'an kizi kaiman usha'apatan pakaudin-kizi, na'iki usha'apata kizi ipai kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan Tominkaru ati, uruu kida ida'an.

4

1 Aizii õparada'azon pu'ati ma'ozaka'o ida'an, Tominkaru abatapan pu'u, na'iki Christ Jesus abatapan pu'u, uruu tiwaa-kidapa'o ni'oraz na'iki pataka'uta'o ni'oraz ipai pi-dannao pa'oian dikin ii, ipai wuru'u kakupainaouz na'iki mawakainaouz. Uwa'atin idi kaina'iki unaobanai-tina'anan ipai pidannao ati. 2 Uruu idi tuukii manawun õkian pu'ati, pukowaada'a naa wuru'u kaimana'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz. Pukowaada'a naaz ipai sha'apa'oram pidannao ati, abata'azoinao ati oo maabata'azoo-kainao ati, upu'u pukowaadaz. Pukakinao ĩdyaun ĩsha'apaapan ai oii kida'o aimaakan. Na'iki puto'orau ĩdyaun ĩsookada kizi pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Na'iki puma'ozakada ĩnyukunuu putominapa-kida ĩdyaun kaimanaiman, kona'ia'o ida'an. 3 Kaina'a'o nii diina'iti'i, uruu aona'o ni'i naa manawun pidannao abata'azon wuru'u kaimana'oraz na'iki mishi'oraz kuwai, wuru'u wakowaadapaniaz. Mazan paaipan kawana'ati'o nii, ĩzaamatan nii pidannao, tominapa-kidainao nii paugaru, wuru kida dau'a'a tuukia'oraz manawun ĩabata'azon. 4 Mazan aizii wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, aona'o ni'i naa ĩabata'azon. Soo ĩturukadinan ni'i naa pa'an paabata'azon dau'ati kotuainao kida kuwai, wuru'u pidannao tomanii kidaz karikaonan. 5 Mazan pugaru, puaitapin pa'i pa'an na'apam putaapinan, puzaudin na'iki ma'ozaka putaapa pun-yukunuu pusha'apatan ai na'apa kida'o aimaakan. Mana'a pukashadina'ana'a wuru aia'a pubaiatanuz dadara'o mashaapa-karu, oo pubaiatan to'ora-karu pukowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai. Marii karikaonan pukakuwaapatin. Pusha'apata ipai pukaudin-kizi kaiman na'iki sakitapa, Tominkaru aipan kawana'ati.

6 Mazan aizii õgaru, maonapata'a naa pa'an õzowii-kao kamoon kaawan. Uruu dono'o ni'i naa õtaainan Tominkaru ati. Ukau'an aizii õmakon ni'i naa wuru amazada baara iki'i. 7 Mazan aata, õka'iita'a naa ipai õkaudin-kizi wuru'u Tominkaru taaniaz õsha'apatan nii. Õsha'apata ipai õkaudin-kizi usakadin-kizi iki, atii utokon iti. Na'iki mishi, ma'ozaka õtaapan õmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, aonaa õpana'adanuz, mazan ipai õkowaadanuz sakitapa udyuudan kawana'ati. 8 Mazan kai, kaina'a'a naa umanawunu'o kowamai sarakada-karu nii õzowau ati, uruu õsha'apatinan idi'o mishi kaiman na'iki sakitapa Tominkaru awun za'a. Wanaobanaa Christ Jesus, sha'apata'oraz

aimaakan sakitapa'o ida'an, uru'o nii taa õ'ati wuru'u kowamaiz diina'iti'i, wuru kamoo dono'o utiwaa-kidapanuz naa ipai pidannao. Mazan aonaa bauda'apa õgaru ati'o nii mani wuru'u umanawunu'oraz kowamai taa-kao. Mazan utaa-kao nii kapam ipai pidannao ati, wuru'u zaudapatinainaouz ukaawan, konaukia'oraz ĩtaapan panyukunuu patukapa'azon idi ukaawan.

Di'oraz Paul paradan pa'idiwaru

9 Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman õ'ida'ati. 10 Aizii Demas kashadina'a naa pamashaapan ai Tominkaru ati, tuukii umarainpan aimaakan imi'i baara an kida'oraz. Uruu idi uwa'akan õgaru, na'iki umakon Thessalonica iti. Aizii Crescens mako pa'an ukaudina'anan Galatia Baara iti, aizii Titus, Dalmatia Baara iti kapam ukaudina'anan. 11 Soo paba'oran Luke kaina'a õtuma. Puwa'atin an puna'aka pa'i Mark putuma. Usha'apanum kau'an turuu uruu kaminka'utan õgaru õkaudin-kizi dau'u. 12 Aizii Tychicus, õdyuuda uruu Ephesus iti. 13 Aizii puwa'atin an, puna'aka pa'i õchaakitan, õwa'akauzoniaz Troas ii. Carpus di'ii sha'atii õwa'akanuz. Na'apain puna'aka pa'i kapam tawuru'u kaarita kidaz, tawuru manawunu'u saada-kariwai kidaz kaznizo mada baara'a.

14 Alexander, tawuru'u tomapauzoz aimaakan kida chipirari ida'an, aonaa ukaimanan. Utoma dikauda manawun aimaakan õ'ati, uaipan idi pasha'apata-kidan õgaru dikauda'o ida'an. Mazan Tominkaru aitapan nii pa'an na'apam pasha'apatanuzu, una'apainpan winipinaa nii. 15 Puzaudinapa pa'i kapam u'ai. Usha'apanum kau'an tuukii manawun uto'oran, pamanaudapakan idi wuru'u wakuwaa kidaz.

16 Kiwiin, naobanai-tinpainao pidannao zaamatan õgaru õkakuwaapatinan dikin ii, na'iki ĩpishaan õgaru wuru dau'ana'a õkowaadapanii kidaz kuwai. Mazan õkazannaatin õaipan ati, aonaa bauda'apa pidan wa'atin kaminka'uta'o nii õgaru. Ipai ĩmakon õ'ai, ĩwa'akan õgaru õba'oran. Mazan õtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi umarina'atan wuru'u aimaakan ĩsha'apataniaz õ'ati. 17 Mazan waNaobanaa, kaina'a uruu õtuma, aonaa pa'an uwa'akan õgaru, uruu taa'o õma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi ma'ozaka õkakuwaapan Kaimana'oraz Kuwai Gentilenao ati. Uruu idi ipai daunuuda'u ĩabatan Kaimana'oraz Kuwai. Atii mishi aonaa õzowii-kao, waNaobanaa kazannaatan idi õgaru. 18 Mazan karikaonanu'o nii waNaobanaa kazannaatan õgaru, aona'o nii ukashaapan õantamikita-kao dikauda'o ida'an manawun. Una'akan nii pa'an õgaru kaiman aokazi iti, õmashaapa'an kizi'i naa pa'an utuma, unaobanai-tinapa kizi iti. Marii karikaonan pidannao konaukii-kidan soo uruu bauda'apa, umanawunun idi manawun. Amen.

Ubaukapan naa Paul dyuudan paparadan

19 Õdyuudan õparadan Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, na'iki Onesiphorus ati, na'iki ipai pidannao ati wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii. 20 Erastus kaina'ii uwa'akinan Corinth ii. Aizii Trophimus kaina'ii õwa'akan uruu Miletus ii, ukarinaan idi. 21 Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman zoobaba, amazada wadidin ua'ii. Aizii di'i, Eubulus, Pudens, Linus, Claudia, na'iki ipai wuru'u mishidainaouz, ĩdyuudan kapam paparadan pu'ati. 22 Marii waNaobanaa Christ Jesus mashaapan putuma na'iki marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Paul Kaaritan
Titus Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Titus uruu Paul minauda'uitapauzonii na'iki uminka'u kapam. Panaadon uchi'ikapan nii utuma ipai amazada kawana'ati ukowaadapa-kizi ii aka Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u.

Kaina'a paran baoko a'o udaru'o manawun katonaru, Crete kia'o udakotapa-kao. Kaina'a iriba pidannao kawiizi-tinpan na'ii. Uruu idi Paul na'iki Titus makon na'iti ĩtukapa'anan mishidainao. Dobata sondii ĩna'ia'akan, uruu dauna'an Paul dobatan naa koshan. Mazan Titus na'ii zii uwa'akan, uaipan idi uzaamatan pidannao kazowautapa'o nii wuru'u na'ii'akainao kidaz choochinao. Na'iki ukaminka'uta kizi na'iainao kazowautapan choochi.

Kotua'iki zaa uruu dauna'an, uru'u naa Paul saadan kaarita Titus ati. Uaipan pakaminka'utanuzu pakowaadan ida'an u'ati na'apam nii ukazowautapan wuru'u choochinao, uawunuutapanii kidaz. Na'iki ukowaada-kidan u'ati na'apam nii pidannao kazowautapa'o choochi taapinan. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan pabi'i kida pidannao choochi ii: wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz, pa'inainao daonaioranao, poitoruinao, maskonnao-tinpainao, na'iki pa'inainao zunnao. Aizii utokon ii, ukowaada-kidan u'ati na'apam nii ipai mishidainao mashaapan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Choochi zowaunaanao zaamata-kao *1:5-16*
Pabi'inaaka kida'o kaudin-kizai choochi ii *2:1-15*
Mishidainao ma'ozakada-kao na'iki ĩkakinao-kao *3:1-11*
Kaarita katokonota-kao *3:12-15*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru poitoruz, na'iki Jesus Christ apostlen. Õzaamata-kao na'iki õdyuuda-kao kaminka'uta'o nii Tominkaru zaamataniinao papidanannao nii, õkowaada kizi ĩ'ati kaimanaiman wuru'u mishi'o na'iki sakitapa'oraz pa'an parada-karu, mishi kizi ĩmishidan uruu kaimanaiman, ĩmashaapa kizi na'iki ĩsha'apatin kizi Tominkaru aipan kawana'ati. 2 Uruu parada-karu kida kawana'ati wataapan wanyukunuu, waaipan idi wazaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz wa'ati, wakakupa-kinaa nii karikaonan. Mishi Tominkaru aonaa mariidinauzo mani uruu. Kotua'a naa amazada sakadinan ua'ii, udi'itinpan pataan dau'u papidanannao ati wuru'u kakupa-kinaiz. 3 Ukau'an paaitanii kamoo kawana'ati'ora'a naa aizii uaida-kidan wuru'u pataa'azooniaz aimaakan, kaimana'o kuwai kowaadapa-kao ida'ana'a naa pidannao ati. Aizii wuru'u kaimana'oraz kuwai taa-kao õgaru ati, õdobata-kidan nii pidannao ati. Ukau'an ipai parada-karu oo kaimana'o kuwai wuru'u õkowaadapanii kidaz, Tominkaru wakazannaatapiki dyuudan kawana'ati'o wuru'u õkowaadapanuz upa-radan.

4 Aizii di'i õsaadan kaarita pugaru Titus ati'o, õdaniitapaniaz, pumishidan idi tuukii, wuru'u mishi'oraz kuwai, õmishidaniaz kapam.

Marii Tominkaru waDaru, na'iki Christ Jesus wakazannaatapiki kamunanun pu'ati, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Titus kaudin-kizi taa-kao Crete ii

5 Õwa'akan pugaru Crete ii, pusha'apata kizi na'iki pupatumaakada kizi'i naa wuru'u aimaakan kida aona'oraz zii washa'apatan. Õaiapa puzaamatan pidannao choochi zowaunaanao nii ipai wiizai kawana'ati, wuru'u kaina'a'oraz mishidainao kida na'ii.

Na'iki aonaa pa'i pumanyukunuuta'ana'a tawuru'u õparadan kidaz, pidan zaamata-kao dau'ana'oraz choochi zowaunaa nii. 6 Puzaamata kizi pidan kaimana'o umashaapan, aitapa-kariwai ukaduz kaimanan. Na'iki bauda'apa'o udaiaro. Na'iki aitapa-kariwai mishi udainao mishidainao pa'idiwaru, aonaa sha'apaapauzonao mani dikauda kida'o aimaakan, na'iki aonaa dikintapainao mani.

7 Aizii mishidainao zowaunaa zaamata-kao an, kaudina'o nii Tominkaru ati, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz, na'iki aonaa ma'ozakatinpa'o nii mani, na'iki aonaa to'ora'akauzo mani kanom sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki aonaa tuzapa-shori mani. Aonaa to'orauzo na'iki mizaataaka-shori mani. Na'iki aonaa kizi udi'itinpan soo paaipan dau'u puraata.

8 Marii uruu konaukia'o usookapa-kidauzon tawarainao kaawan padapu iti. Na'iki naudapauzo pasha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan. Na'iki ma'ozaka'o utaapan panyukunuu pasha'apatan ai aimaakan madoronaa-daun. Na'iki sha'apata'o ipai aimaakan sakitapa. Na'iki taapa'o panyukunuu ipai Tominkaru ati. Na'iki aonaa kashaapina'akauzo mani dikauda kida'o aimaakan ati. 9 Mishi kizi ma'ozaka utaapan panyukunuu wuru dau'ati'i mishi'oraz parada-karu, wamishidaniaz na'iki wakowaadapaniaz. Aizii umashaapan an na'apa, uka'iitan nii pama'ozakadan ba'oran mishidainao kida nyukunuu, pakowaadapan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai. Na'iki uruu kida ida'ana'o nii kapam kaimanaiman ukainaabatan na'iki utukapa-kidan mishi wunao pozawatanu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao wuru aia'a, mishi'oraz kuwai wakowaadapanii kidaz.

10 Usha'apanum kau'an kaina'a iriba pidannao mishidainao padamata, mazan upu'u ĩkashadan wuru'u mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz kuwai. Tuukii ĩpana'aapan ba'oran mishidainao kida nyukunuu, ĩkadakotinan idi soo madiwautapa-ka'o aimaakan kida dau'u karikaonan. Aitaniiman Jewnao, ĩnao manawun aipa'oraz aimaakan sha'apata-kao pakakinaorinaa kawana'ati. 11 Ukau'an marina'a naa ĩmashaata-kao ĩkadakoinpan ai na'apa kida'o dau'u. Usha'apanum kau'an iriba'a naa kabaun kawana'ati ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu kida, atii aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa kuwai pamishida. Mazan ĩtominapa-kidanuz pidannao soo ĩaipan karikaonan puraata ĩ'ai.

12 Kaina'a'o da'i pidan ĩwiizi san, ĩprophetin uruu. Kotua'a naa kaikapa'a ukiauzon pawiizi sannao dau'ana'a: “Pidannao wuru'u mashaapainaouz da'a'a Crete ida'a, mariidinauzonao manawun ĩdyaun. Na'iki ĩmashaapan pa'atiaaka kida, aonaa kanom ĩkarodapan, na'apa baudokoru kawan. Na'iki zoonzionao kapam ĩdyaun. Ĩmashaapan soo paaroapatinan dau'u karikaonan.” 13 Mishi'o wuru'u ĩkaduz kowaada-kaoaz na'apa. Ukau'an pukakinao wuru'u pidannao ma'ozaka'o ida'an, ĩmuuda kizi'i naa wuru'u na'apa kida'oraz pakaduz. Ĩmishida kizi'i naa bauda'apa wuru'u mishi'o, na'iki sakitapa'oraz pa'an kuwai. 14 Aonaa kizi'i naa powa'a ĩnyukunuupan wuru'u kotua'o kuwai, Jewnao tomanii kidaz karikaonan. Na'iki aonaa kizi'i naa powa'a ĩmishidan kakinaorii, wuru'u pidannao tomanii kidaz karikaonan, maaiapa-kainaouz mishi'o kuwai.

15 Pidannao sha'apata'o ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa, kaiman pa'idiwaru Tominkaru tukapan wuru'u ĩsha'apatanii kidaz. Mazan aizii pidannao wuru'u sha'apaapainaouz dikauda kida'o aimaakan, na'iki mamishida-kainaouz Christ, ipai aimaakan ĩsha'apatanii aonaa ukaimanan Tominkaru tukapan. Usha'apanum kau'an aona'a naa ĩdi'itinpan sakitapa, na'iki aona'a naa ĩaitapan udikauda'o wuru'u pasha'apaapanii kidaz aimaakan. 16 Tuukii ĩdakotinpan aitapa'o nii Tominkaru, mazan ipai ĩsha'apaapanii wuru'u oii kida'o aimaakan tukapa-kidan aonaa mishi'o mani wuru'u ĩmishidanuz Tominkaru. Kashadamiki ĩnao, na'iki tuukii ĩdikintapan Tominkaru paradan, na'iki aonaa na'iti'i naa ĩsha'apatan kaimana'o aimaakan.

2

Mishi'o na'iki sakitapa'o tominapa-kinai

1 Aizii pugaru, putominapa-kida'a naa pa'i pidannao wuru dau'a'a kuwai mishi'oraz
na'iki sakitapa'oraz pa'an. 2 Puparada na'iki pukakinaota wuru'u tunarunao-tinpainao
kidaz naa, kaiman kizi ĩdi'itinpan aonaa madoronaa-daun mani. Na'iki aitapin
kizi ĩmashaapan. Na'iki ma'ozaka kizi ĩtaapan panyukunuu pasha'apatan ai oii kida'o
aimaakan. Na'iki ĩtukapa-kida kizi tuukii pamishidan wuru'u mishida-kariwaiz kuwai.
Na'iki mishi kizi ĩtukapa-kidan tuukii pakamarainapanun. Na'iki ĩtukapa-kida kizi
mishi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, pabaiatan pu'u dadara'o na'iki kasha'apanna'o
mashaapa-karu. 3 Na'apa'o nii kapam pukakinaotan zunnao, wuru'u maskonnao-
tinpainao kidaz naa. Pudyuuda ĩmashaapan kaiman, zunnao taapinainao ipai oia'o
ai mashaapan kawan. Aonaa kizi ĩmashaapan pakadakotin-kidan dau'u pairibannao,
na'iki aonaa kizi kapam ĩtuzapa-shorin. Mazan marii pa'an ĩtominapa-kidan ba'orainao
kaimana'o mashaapa-karu dau'u. 4 Ĩtominapa-kida kizi'i naa wuru'u pa'inainaouz
zunnao, daiarui marainapa-kao dau'u, na'iki daniinao marainapa-kao dau'u. 5 Na'iki
ĩtominapa-kida kizi ĩdyaun ĩdadaradan dau'u panyukunuu, aimaakan sha'apata-kao ai
madoronaa-daun. Na'iki ĩtukapa-kida kizi kapam na'apam pidan taapan pananaa ipai
oia'o ai. Ĩtukapa-kida kizi na'apam daiaroi taapan padapu, na'iki na'apam daiarui
marainapa-kao na'iki uparadan izo'ati-kao. Aizii mashaapa-karu an kaiman na'apa,
aona'o nii kanom dakoopan Tominkaru Paradan.
6 Aizii pa'inainao daonaioranao, putominapa-kida kapam ĩdyaun. Marii kizi ma'ozaka
ĩtaapan panyukunuu, pasha'apatan ai aimaakan madoronaa-daun. 7 Aizii pugaru
na'apa kapam, pumashaapa na'iki pusha'apata ipai aimaakan kaiman, putukapa-
kida kizi kaimana'o mashaapa-karu pukaduz ida'an. Na'iki mishi kizi putominapa-
kidan pidannao kaimanaiman na'iki ma'ozaka'o ida'an. 8 Na'iki pukaiwaa sakitapa'o
na'iki ma'ozaka'o kakinaorii, aona'oraz turuu udakowapa-kao. Na'apa'o ida'ana'o nii
puba'azootin-kidan wuru'u dakomikinaouz, na'iki aona'o ni'i naa ĩaitapan kanom ida'an
padakoopan waunao.
9 Aizii pidannao wuru'u torii-kariwaiz poitoruinao* nii, putominapa-kida ĩdyaun
marii kizi ĩmashaapan kaiman, na'iki marii kizi karikaonan ĩizo'atin panaobanaanao
paradan. Kaiman kizi ĩnaobanaanao nyukunuu ĩ'ati, ĩsha'apatan idi ipai aimaakan
kaiman. Aonaa kizi kapam ĩdako'atiizon panaobanaanao paradan. 10 Na'iki aonaa
kizi ĩkoidapan aimaakan panaobanaanao di'iki. Mazan marii pa'an ĩtukapa-kidan mishi
pakaimanan. Aizii ĩsha'apatinan an kaiman na'apa, ĩtukapa-kidan nii mishi'o ukaimanan
wuru'u kuwai kowaadapa-kariwaiz Tominkaru wakazannaatiki dau'u kida'oraz.
11 Mishi Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun ipai pidannao ati, ukazan-
naata'azon idi ĩdyaun pa'oian ai. 12 Tominkaru kamunanun idi ukakinaowan waunao,
wamuuda kizi'i naa ipai oia'o, wuru'u aona'oraz unaudapan washa'apaapan.
Na'iki wamuuda kizi'i naa washa'apaapan oia'o, wuru'u mamishida-kainao
sha'apaapauzonii kidaz. Na'iki ukakinaowan waunao marii kizi'i naa wadadaradan
wanyukunuu wuru aia'a dikauda kida'oraz washa'apaapauzon. Na'iki mishi
kizi wamashaapan Tominkaru ati aitapin. Na'iki mishi kizi wamashaapan u'ati
kaiman uaipan kawana'ati da'a'a imi'i baara'a'a, 13 wazaudapan pu'a'a naa
umanawunu'o na'iki konaunama'o kamoo kaawan. Uruu na'apaini'o ni'i naa
watukapan umanawunu'oraz waTominkarun na'iki wakazannaatapiki, Jesus Christ
kaawan. 14 Uruu Jesus wuru'u taaina'oraz wa'oian dikin ii, uaipan idi paso'otan
waunao washa'apaapan ai ipai wuru'u dikauda kida'oraz aimaakan. Na'iki uaipan

* **2:9** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

idi pasaabaan waunao kaimanainao pidannao nii, na'iki papidanannao nii. Na'iki sha'apata'azoinao nii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan. 15 Ukau'an putominapa-kida ipai pidannao wuru dau'ana'a wakowaadanii kidaz parada-karu. Na'iki ma'ozaka pukowaada ĩ'ati wuru'u dyuuda-kariwaiz pukowaadapan. Puma'ozakada kizi putominapa-kidaniinao nyukunuu uruu parada-karu dau'ati. Na'iki ma'ozaka pukashadakowau ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩmishida'azon sakitapa'o kakinaowapa-karu. Aonaa pukashadapa-kidina'ana'a pidannao ati.

3

Na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan

1 Karikaonan punyukunuu-kida putominapa-kidaniinao pidannao ati, marii ĩizo'atin kazowautapainao wiizai paradan, ĩdyuudan an ĩsha'apatinan, na'iki marii kapam ĩsha'apatan wuru'u tuubaru kidainao naobanainao dyuudanii kidaz usha'apata-kao. Na'iki marii kizi karikaonan ĩtaapan panyukunuu minziiwa pasha'apata'azon dau'ati kaiman kida'o aimaakan. 2 Na'iki aonaa kizi ĩkadakotin-kidan pidannao oia'o ida'an. Aonaa kizi ĩzunaapaakan mazan ĩtaapa kizi pa'an panyukunuu kaimanan ipai pidannao tuma. Marii kizi kaiman ĩmashaapan baokopa pidannao tuma. Na'iki aonaa kizi ĩatadinpan ba'oran pidannao ai.

3 Mishi kiwiin aonaa kanom waaitapan, ipai washa'apatauzon aimaakan maaitapinaka-daun karikaonan. Na'iki tuukii kapam wadikintapauzon, na'iki tuukii wamariidapa-kidinauzon. Na'iki tuukii da'i wakashaapinauzon oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. Na'iki tuukii da'i wanaudapauzon washa'apaapan ipai pabi'inaaka kida'o aimaakan, aona'oraz ukaimanan kida. Wamashaapauzon kiwiin soo washa'apaapan dikauda kida'o. Wato'oratinan nii da'i wairibannao ati, na'iki wakishauzitinan nii karikaonan ĩ'ati. Panaadon wazon-kida-kao. Waunao na'apa kapam da'i, wazon-kidan ĩdyaun. 4 Mazan una'apan pu'u, Tominkaru wakazannaatapiki aida-kidan pakaimanan na'iki pakamunanun waunao ati. 5 Uruu ida'an ukazannaatan waunao wa'oian ai. Aonaa washa'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimaakan wuru'u ukazannaatanuz waunao. Soo ukamunanun wa'ati paaipan ati karikaonan. Aizii ukazannaatan waunao, uchikaan na'iki uso'otan ida'an wa'oian wanyukunuu iki. Na'iki upa'inaadan waunao Kaimana'o Doronaa ida'an. 6 Dobata Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti, Jesus Christ wakazannaatapiki ida'an. 7 Ukau'an Tominkaru kamunanun ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o pidannao nii, na'iki wazaamata-kinaa ni'i naa wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kinai, karikaonanu'oraz wazaudapauzon. 8 Mishi'o wuru'u parada-karu kida õkowaadaniaz pu'ati.

Õaipan nii pukowaadan kaimanaiman ipai wuru'u puabatanii kidaz parada-karu wunao ati'i mishidainao kidaz Tominkaru. Marii kizi karikaonan ĩsha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan ba'oran pidannao ati.

Aizii wuru'u saada-kariwai kidaz parada-karu Tominkaru kazannaatan daua'oraz waunao, kaimana'o wuru'u ukaminka'utan nii ipai pidannao. 9 Mazan mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a kashadaaka-karu an kanom sodi kida dikin ii karikao-nan. Na'iki mana'a puturukadinauzo'ona'a saadapa-karu dau'ati kotua'o pidannao uu kida. Na'iki mana'a punyukunuupauzo'ona'a zunaapaaka-karu. Na'iki mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a to'orataaka-karu an, kotua'o Jewnao kakinaori kida dau'an. Usha'apanum kau'an aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao na'apa kida'o ida'an. Madiwaitapa-ka'o karikaonan aimaakan sha'apaapa-kao wuru'u na'apa kida'oraz. 10 Marii itamau pukakinaowan pidan wuru'u pana'aapa'oraz ba'orainao nyukunuu ĩmishidan ai mishi'o kakinaorii. Aizii umaabata'azookan an, marina'a naa uruu. 11 Usha'apanum kau'an pidan na'apa'o, paaipan ati'o wuru'u umaabata'azookanuz

mishi'o parada-karu, na'iki paaipan ati'o wuru'u usha'apaapa'azoonuz oii kida'o aimaakan. Na'iki paaipan ati'o upataka'uta-kidinan.

Paul katokontan pakakinaopan

12 Aizii õdyuudan an Artemas oo Tychicus pugaru di'iti, putiwaa pa'i puwa'atin
õ'ida'ati, Nicopolis ati. Usha'apanum kau'an na'iti'o nii õmakon, na'iki na'ia'o nii
õaipan õgaru amazada wadidiizon dono. 13 Na'iki pukaminka'uta pa'i Apollos na'iki
Zenas kaudina'oraz kakinaorii dau'u.* Putaa kizi pa'i ĩ'ati ipai aimaakan ĩaiapanii kida,
ĩdobatan ana'a naa pamakopa-kizi iti. 14 Marii ipai mishidainao tominpan kataan-
karu dau'u, na'iki pasha'apaapan dau'u kaiman kida'o aimaakan. Karikaonan kizi
ĩikodan aimaakan pa'ati na'iki ba'oran pidannao ati. Aonaa kizi ĩmashaapan kana'apan
karikaonan.
15 Ipai pidannao wuru'u õtumainaouz dyuudan paparadan pu'ati. Na'iki pukowaada
pa'i waparadan wamin-mishidannao ati na'ii.
Marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

* **3:13** kaudina'oraz kakinaorii dau'u: uruu dakota-kao lawyer English ida'an.

Paul Kaaritan
Philemon Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'oraz pakaaritan Philemon ati taraa-kizai iki'o, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Uruu Philemon mishida'o Christ, Colosse sannao min-mishidan uruu.

Kaina'a da'i Philemon poitoru utoriauzonii,* Onesimus kia'o u'uu. Onesimus ki-doopankauzonii da'i panaobanaa Philemon ai. Ukidoopankan dono, uikoda Paul utaapa-kao dono Rome ii. Na'apaini'o uabatan Paul kowaadapan Tominkaru paradan Jesus Christ dau'u kida'o. Uruu idi Onesimus mishida Tominkaru paradan, na'iki uzaamatan Jesus Christ panaobanaa nii.

Aizii Paul aitapan idi Philemon toriinii Onesimus papoitoru nii, sariapa udyuudan ukiwan powa'a iti panaobanaa di'iti. Uruu idi usaadan pakaaritan, una'akan nii Philemon di'iti, uaipan Philemon kaimanaakan powaa iti papoitoru tuma. Uaipan unaubaanuzu ukaawan dono powaa iti, na'iki kaiman kizi utaapanuzu, na'apa mishidainao Christ taapaakan kawan. Ĩnao ĩtaapan pamin-mishidannao na'apa pa'inawuzu kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Pilemon ati'o *4-7*
Marii kizi Onesimus naubaa-kao *8-22*
Kaarita katokonota-kao *23-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o tarainpa'oraz Jesus Christ dikin ii. Õsaadan kaarita
pugaru Philemon ati'o. Na'iki Timothy wa'inawuzu, udyuuda-kidan paparadan na'iki
unaubaan kapam pugaru. Mishi pugaru wapaonaru kaudina'o na'apa waunao kawan.
2 Na'iki wadyuudan kapam waparadan Apphia ati, wadadakoo omishidan idi'i naa.
Na'iki wadyuudan waparadan Archippus di'iti, uruu ma'ozaka'oraz ukazannaatapan
kaimana'o kuwai. Na'iki wanaubaan kapam ipai mishidainao, choochiipauzonaouz
pudapu ii. 3 Õtoriinpan marii kizi Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ
kamunanun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Philemon kamarainapanun na'iki umishidan daua'o

4 Karikaonan õtoriinpan an, tuukii õkonaukii-kidan Tominkaru pugaru dau'an,
5 usha'apanum kau'an ukowaada-kao idi õ'ati tuukii pumishidan Naobanai Jesus,
na'iki õabata na'apam pumarainpan kapam ipai Tominkaru pidanannao. 6 Õtoriinpan
Tominkaru ati marii kizi karikaonan pubaokopatinan mishidainao tuma na'iki
pukaminka'uta kizi'i naa ĩdyaun, puaitapan idi'i naa ipai wuru'u kaiman kida'oraz
aimaakan taa-kariwaiz naa wa'ati, wazaamatinan idi'i naa Christ ida'ati. 7 Õ'inawuzu,
tuukii manawun õkonaukian na'iki tuukii puma'ozakadan õnyukunuu, usha'apanum
kau'an pumarainpan idi mishidainao na'iki puma'ozakadapan idi ĩnyukunuu.

Paul aipan Philemon zaamatan papoitoru powaa iti

8 Aizii õsaadan di'oraz kaarita õpisha'azon idi pugaru, na'iki kaina'a õaiapanii
pusha'apatan aimaakan, usha'apanum kau'an puaitapani'i naa kaimana'o sha'apatin-
karu. Turuu ma'ozaka õdyuudan pusha'apatan aimaakan õaipan kawana'ati, Christ
poitorun idi õgaru, 9 mazan wamarainpaakan idi, õpishaan nii karikaonan pugaru.
Ukau'an õgaru Paul, tunarunao na'iki tarainpa'o Christ Jesus dikin ii, 10 õpisha'azon
pugaru, turuu mani pusha'apatan kaimana'o aimaakan pupoitoru Onesimus ati, õdani

* : poitoru utoriauzonii: Putukapa kaarita tokon ii, 'torii-kariwai poitorui' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kawanu'oraz õtaapan da'a'a taraa-kizai'i? Usha'apanum kau'an uruu mishida'ora'a naa Christ õkakuwaapan idi u'ati. 11 Ukidoopankan dono pu'ai, madiwautapa-ka'o uruu pu'ati. Mazan aizii, umanawunu'o minka'ui uruu, turuu wakaiwaanuz, kaminka'uta'o nii pugaru na'iki õgaru.
12 Aizii õdyuudan uruu powaa iti pu'idi'iti, õmarainpan pu'a'a naa uruu tuukii. 13 Na'iki tuukii padamata õaipan una'an õtuma, kaminka'uupa'o nii õgaru õtaratapa-kao pu'u da'a'a Kaimana'o Kuwai dikin ii. Usha'apanum kau'an õaitapa tuukia'o padamata puaipan kapam pukaminka'utan õgaru. 14 Mazan aonaa turuu õtaapan uruu õmaabatakan pu'u zii pu'idi'iki. Soo õabata'azon zii kiwiin na'apam pukian udau'an. Õaipan pusha'apatan aimaakan puaipan ati na'iki punyukunuu kawana'ati, aonaa õpishaan idi mani pugaru. 15 Panaadon kaimana'o wuru'u uwa'akankanuz pugaru, aizii di'i ukaawan powa'a iti pana'a'a naa, na'iki aona'o ni'i naa powa'a uwa'akauzon pugaru, mazan una'an ni'i naa pa'an putuma karikaonan. 16 Aizii di'i ukaawan powa'a iti aonaa poitorui'i naa mani karikaonan, mazan powa'a'o zii ukaimanan poitorui ai. Pu'inawuzu'u naa manawun uruu aizii umishidan idi'i naa Christ. Tuukia'o õmarainpan uruu, mazan pugaru powa'a'o nii zii pumarainapanuzu pupoitorun idi manawun uruu, na'iki pu'inawuzun idi'i naa kapam uruu.
17 Ukau'an, umishiin an pukaudinan Christ ati na'apa õgaru kawan, mishi'o nii punaubaan ukaawan powaa iti pu'idi'iti, na'apa punaubauzon kawan õkaawan. 18 Aizii usha'apatauzon an dikauda'o aimaakan oo umawinipinaatapan an pugaru, õgaru'o nii kawinipinaatazu. 19 Aizii di'i õsaadan kaarita õaipan ati õka'u ida'an. Uruu idi õkian pu'ati na'apauda'um umawinipinaatapan pu'ai, õkawinipinaatan nii pugaru. Mazan kaina'a õnyukunuu-kida'azon aimaakan pu'ati, puaitapanii õgaru ida'ana'o sha'atii wuru'u puiko-danuz pa'ina'o mashaapa-karu, ukau'an kaina'a dobata pumawinipinaatapan õgaru.
20 Aizii õ'inawuzu õkia'azon pu'ati, turuu shoman pusha'apatan wuru'u õaipaniaz pusha'apatan, usha'apanum kau'an ipai waunao mishidainaou'u naa pa'idiwaru Christ. Pusha'apatinan an na'apa, tuukia'o nii puma'ozakadan õnyukunuu, usha'apanum kau'an ipai waunao, Christ ati'ora'a naa wamashaapan. 21 Õaitapa puizo'atin nii õparadan, uruu idi'o õsaadan kaarita pu'ati. Na'iki õaitapa powa'a'o nii zii pusha'apatan kaiman aimaakan õdyuudan ai pugaru.
22 Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan õpisha'azon pusha'apatan. Õaipan nii pusaabaan õsookapa-kizi nii pudapu ii. Õzauda-kidan õkodita-kida-kao ni'i naa taraa-kizai iki, unao toriinpan na'iki upishaan idi Tominkaru kodita-kidan õgaru.

Mishidainao dyuudan paparadan Philemon di'iti

23 Epaphras tarainpa'oraz õtuma Christ Jesus dikin ii dyuudan kapam paparadan pu'ati. 24 Na'iki ipai wunaou'u kaminka'uupainaouz õgaru da'a'a, ĩnao kapam dyuudan paparadan pu'ati. Kaikapauda'u wuru'u õminka'unaouz, Mark, Aristarchus, Demas, na'iki Luke. 25 Õtoriinpan, marii kizi karikaonan Naobanai Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

Kaarita Saada-kariwai
Hebrewnao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Aonaa uaitapa-kao kanom saadanii wuru'u di'oraz kaarita Hebrewnao ati. Mazan wuru'u pidan saada'oraz aitapa'o na'apam Hebrewnao di'itinpan Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz. Ĩnao dakota-kariwainaouz Jewnao kii na'iki Israelitenao kii kapam.

Aizii Hebrewnao, ĩaitapanii ipai wuru dau'ana'a Kiwiitapa'oraz Covenant. Wuru'u Kiwiitapa'oraz Covenant,* uruu Moses tominapa-kida-kinaaz Israelitenao. Mazan Moses, Tominkaru poitoru karikaonan uruu. Mazan Jesus, uruu Tominkaru dani pa'an. Utominapa-kida pidannao Pa'ina'o Covenant dau'u pa'an.

Joshua na'akan Israelitenao kaimana'o amazada di'iti, Tominkaru taaniaz ĩ'ati, turuu kizi ĩmashaapan kaiman Kiwiitapa'o Covenant kawana'ati. Mazan Jesus na'akan waunao, wamishidapan ida'an, turuu kizi wamashaapan konaukii Pa'ina'o Covenant kawana'ati.

Hebrewnao kaina'a ĩfaadaannao Levi takaan-daunnao, Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kawana'ati'o. Umanawunu'o Faadaa zowii uzai kida pidannao oian so'otakinao nii. Uzai kida zowiauzo-kao ipai wunu. Mazan Jesus, uruu wafaadaan. Baukapa karikaonan uzowii-kao so'ota'o nii pidannao oian kida. Jesus mawakan Tominkaru taa kizi Pa'ina'o Covenant, powa'a'oraz pa'an ukaimanan. Na'iki kaarita Hebrewnao ati'oraz kaminka'uta waunao, waaitapa-kinaa nii kanom ni'o wuru'u Tominkaru taanuz Pa'ina'o Covenant.

Kaarita buutinpan kida

Kaimanaiman Christ aidan Tominkaru kaduz *1:1-3*
Christ, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai *1:4—2:18*
Christ, powa'a'o zii umanawunun Moses na'iki Joshua ai *3:1—4:13*
Christ, uruu Faadaa Umanawunu'o powa'a'o zii*4:14—7:28*
Christ sha'apataniaz aimaakan powa'a'o zii umanawunun *8:1—9:22*
Christ taainanuz powa'a'o zii umanawunun *9:23—10:39*
Tominkaru pidanannao umanawunu'o ĩmishidapan *11:1-40*
Wada'an Jesus kaduz *12:1—13:19*
Toriinapa-karu *13:20-21*
Ubaukapan naa saada'oraz taan paparadan *13:22-25*

Tominkaru paradan pauDani ida'an

1 Kotua'a naa da'i mapuda Tominkaru paradan iriba pabi'inaaka kida'o ida'an wadokozu-daunnao ati, paprophetinnao ida'an. 2 Mazan aizii amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, Tominkaru paradan wa'ati pauDani ida'an pa'an. Na'iki uruu ida'ana'o utoman aokazi, imi'i baara na'iki ipai aimaakan kida. Tominkaru zaamata paudani, zaamata'o nii ipai aimaakan pa'idiwau nii. 3 Wuru'u udani, na'apa ukaduz Tominkaru kaduz kawan manawun. Wuru'u umanawununuz, aida-kida'o na'apam Tominkaru umanawunun. Uruu zaamatapa'o ipai aimaakan paparadan ma'ozakan ida'an. Na'iki utominan dauna'an wa'oian so'otiki nii, usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu,† umanawunu'oraz manawun aokazi ii.

Tominkaru dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai

---

* **:** Kiwiitapa'o Covenant: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u. † **1:3** Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai

4 Tominkaru Dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai. Na'apa u'uu Tominkaru
taaniaz, powa'a'o zii umanawunun angelnao uu ai. 5 Usha'apanum kau'an aonaa
na'apainim Tominkaru kiauzon angel ati,
“Pugaru õdani.
Aizii Õgaru'u naa puDaru nii.”‡
Na'iki aonaa na'apainim Tominkaru kiauzon kapam angel dau'an,
“Õgaru'o nii uDaru nii,
na'iki uru'o nii Õdani nii.”§
6 Mazan Tominkaru dyuudan dono'oraz umanawunu'o paudani imi'i baara ati, ukian,
“Marii ipai Tominkaru angelinnao
umanawuntapan uruu.”*
7 Kaikapa'ora'a kapam ukian angelnao dau'an:
“Tominkaru toman pa'angelinnao awaru nii kida;
na'iki ĩnao upoitorunaouz utoman,
tikazi maodapa'o kawan kida.”†

8 Mazan pauDani ati ukian pa'an,
“Pugaru Tominkaru,
karikaonanu'o nii punaobanai-tinpan.
Pukazowautapan nii pupidanannao sakitapa'o ida'an.
9 Pumarainapanii aimaakan sakitapa'o,
mazan dikauda kida'o aimaakan,
tuukii pumanaudapakan.
Uruu idi ukau'an õgaru,
puTominkarun,
õzaamatani'i naa pugaru,
na'iki õtaani'i naa pu'ati konaukii-kinai umanawunu'oraz pa'an,
powa'a zii õtaan pu'atizu, õtaan ai puminauda'unao ati.”‡

10 Tominkaru kian u'ati koshan,
“Naobanai, pugaru toma'oraz imi'i baara amazada sakadinan dono.
Na'iki puka'u idi putoman aokazi kapam.
11 Ĩmainaabatinan nii, mazan pugaru, puna'an nii karikaonan pa'an.
Mazan putomanii kida, zaama'o nii ĩdyaun na'apa kamicha zaaman kawan.
12 Kamicha narakada-kao kawan, na'apa'o nii punarakadan ĩdyaun,
Na'iki pumuudan nii ĩdyaun pana'itinapa.
Mazan pugaru aonaa na'apainim pupana'adinauzon.
Na'iki pukakupanuz aona'o nii na'apainim ukatokon-tinan.”§
13 Tominkaru aonaa na'apainim ukiauzon angel ati kaikapa'a:
“Pusakanata õdazaba'a õdiwa'ora antanapu
atii õmuudan putarubanao puwaranu'u.”*
14 Mazan angelnao doronai karikaonan ĩdyaun na'iki poitoruinao, dyuuda-kariwai
Tominkaru di'iki, kaminka'uta'o nii pidannao kazannaatina'o ni'oraz.

2

Umanawunu'o kazannaatin-karu

‡ **1:5** Psalm 2:7 § **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13 * **1:6** Deuteronomy 32:43 † **1:7** Psalm 104:4 ‡ **1:9** Psalm 45:6-7 § **1:12** Psalm 102:25-27 * **1:13** Psalm 110:1

1 Ukau'an marii wakarodinan zoobaba, wada'an wuru'u mishi'oraz parada-karu
kaimanaiman, uruu aonaa kizi wapozawatan u'ai. 2 Usha'apanum kau'an kaki-
naorii, Tominkaru taauzoniaz angelnao ida'an aida-kida-kao umishiin manawun.
Pidan dikintapa'oraz kakinaorii pataka'uta-kao pasha'apatanii kawana'ati. 3 Mazan
wuru'u kazannaatin-karu powa'a'o zii pa'an umanawunun. Ukau'an tuukia'o nii
wapataka'uta-kao wamashaapan an ikoda'azo'o tawuru'u aona'oraz kazannaatin-karu
umanawunun. Wuru'u kazannaatin-karu kakuwaanaata-kao kiwiin Naobanai Je-
sus ida'an. Na'iki abatainaouz uruu, ĩaida-kida kapam wa'ati kaimanaiman, mishi'o
wuru'u kazannaatin-karu daua'oraz. 4 Uruu dono Tominkaru aida-kida kapam
umishiin, pasha'apata-kidan ida'an aimaakan kida matukapauzoka-kariwai, na'iki
umanawun kida'o aimaakan, aida'o Tominkaru umanawunun. Na'iki uaida-kida
umishiin pataan ida'an pidannao kawana'ati ĩsha'apata-kinaa nii pabi'inaaka kida'o
aimaakan Kaimana'o Doronaa ida'an, na'apa paaipan kawana'ati.

Christ tominan pidan nii

5 Aonaa Tominkaru zaamatan angelnao kazowautapa'o nii pa'ina'o amazada
wuru'u wa'atipa'oraz, uruu diina'iki'oraz amazada daua'o wuru'u wakakuwaatinanuz.
6 Mazan usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, kaikapa'a:
"Oo, Tominkaru! Kanom ni'o mooko wuru'u punyukunuu
pidannao dau'atinanuz manawun,
na'iki putaapanuzu wuru'u daonaioraz kaiman kapam?
7 Putoman pidannao awutapa za'o nii ĩmanawunun angelnao ai,
aonaa kotua'iki'i nii mani,
na'iki putaanii konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai ĩ'ati.
8 Putaa ipai aimaakan kida ĩkazowautapan nii."*
Tominkaru taa ipai aimaakan kida pidannao ati ĩkazowautapan ni'o, aonaa kanom
kaina'a ĩmakazowautapakanii. Mazan kai aonaa zii watukapan ĩkazowautapan ipai
aimaakan kida. 9 Mazan watukapa Jesus, utoma-kao awutapa zaa umanawunun
angelnao ai, mazan aonaa kotua'iki'o mani, umawaka kizi ipai pidannao oian dikin ii
Tominkaru kamunanun idi. Aizii taa-kaoa'a naa konaunam-kinai na'iki umanawun-
kinai u'ati, usha'apanum kau'an ubaiatina'akani'i naa mawaka-karu di'iti.
10 Tominkaru wuru'u toma'oraz ipai aimaakan kida. Na'iki ipai aimaakan kida
ukonaukii-kinaa ni'o. Tominkaru aipan iriba'oraz paudainao ka'idiwainan pa-
manawunun idi. Tominkaru saabaan Jesus kaiman manawun ubaiatinan ida'an, uruu
mishi kizi ukazannaatapan pidannao. 11 Aizii Jesus na'iki wunaou'u usaabaaniaz naa,
bauda'apa'o ĩdaru. Uruu idi aonaa ukiba'azon padakotan ĩdyaun pa'inawuzunao nii
na'iki padadakoonao nii. 12 Ukian sha'atii Tominkaru ati kaikapa'a:
"Õkakuwaapan nii pudau'u
õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao ati;
Õkonaukii-kidan nii pugaru
pupidanannao baokopatinan dono."†

13 Ukian kapam,
"Õnyukunuu Tominkaru ati'o nii."‡
Na'iki ukian kapam kaikapa'a:
"Di'i õgaru'u, koraiziannao tuma,
Tominkaru taaniaz õ'ati."§
14 Wuru'u koraiziannao, pidannao ĩdyaun. Ukau'an Jesus na'apa utominan, na'iki
utiwaa wuru'u ĩbaiatanii kidaz kapam. Utominan pidan nii, na'iki pamawakan

* **2:8** Psalm 8:4-6 † **2:12** Psalm 22:22 ‡ **2:13** Isaiah 8:17 § **2:13** Isaiah 8:18

ida'an, umainaabatan ipai Satan ma'ozakanuz, kazowautapa'oraz mawaka-karu.
15 Na'iki kaikapa'o ida'an, Jesus so'otan pidannao, poitoruinao kawanu'oraz ĩmashaapan
pashakatan di'iki, ĩtaritan idi mawaka-karu ai. 16 Kaimanaiman ukainaabata-kao, aonaa
angelnao mani wuru'u Jesus kaminka'utaniaz, mazan Abraham takaan-daunnao pa'an.
17 Uruu idi'o Jesus tominan pidan nii na'apa manawun pa'inawuzunao kawan, turuu
kizi uruu ĩFaadaan Umanawunu'o nii, kamunan-kida'o ni'oraz ĩdyaun na'iki mishi'o
usha'apatan aimaakan kida Tominkaru ati. Uruu turuu kizi pidannao oian kida
so'ota-kao. 18 Na'iki aizii turuu ukaminka'utan wunaou'u tiwaa-kidapa-kariwainaouz,
usha'apanum kau'an tiwaa-kidapa-kariwai'i naa uruu, na'iki ubaiaapa'akani'i naa
dikauda'o kapam.

3

Powa'a zii Jesus umanawunun Moses ai

1 Ukau'an, õiribannao, Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii. Udi'itapa
Jesus, uruu apostle na'iki Umanawunu'o Faadaa ipai waunao ati mishidapainaouz
Tominkaru. 2 Jesus sha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan,
uzaamatan uruu sha'apata'o nii kaudin-kizai, na'apa Moses sha'apatauzon kawan
da'i ipai aimaakan dyuuda-kariwai usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u
upidanannaouz. 3 Pidan toma'oraz kabaun pamashaapa-kizi nii, powa'a zii manawun
unaubaapa-kao wuru aia'a kabaun utomaniaz. Ukau'an na'apa kapam Jesus, powa'a'o
zii manawun unaubaapa-kao pa'an Moses ai. 4 Mishi ipai kabaun kaina'a'o utomiki,
mazan Tominkaru, uruu pa'an wuru'u toma'oraz ipai aimaakan. 5 Moses sha'apata ipai
aimaakan wuru'u dyuuda-kariwaiz usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u
upidanannaouz, mazan uruu poitorui karikaonan. Na'iki usha'apaapauzoniaz kainaa-
batan na'apam nii aimaakan sha'apan diina'iti'i. 6 Mazan Christ, Tominkaru Danin idi,
ukazowautapa Tominkaru Dapu ainao wuru'u upidanannaouz, na'iki usha'apata ipai
aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan ĩ'ati. Waunao Tominkaru Dapu ainao,
wazaamatinpan an pakawan wamishidapanii di'iti, na'iki wazaudapan an pakawan
ukowaadauzoniaz usha'apatan nii wa'ati diina'iti'i.

Marii wada'anan Tominkaru karikaonan

7 Ukau'an, Kaimana'o Doronaa kiauzon kawan,
“Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
8 mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru dono'o kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru,
na'iki utiwaa-kidapauzonuz uruu mapidantaka'o amazada di'ii.
9 Na'ii udokozu-daunnao tiwaa-kidapan õgaru,
ĩtukapauzon pu'a'a naa padamata kanom kida õsha'apaapauzonii 40 wunu.
10 Uruu idi tuukii manawun õto'oran ĩ'ati,
na'iki õkian: Ĩkaduz ĩmada'ana'azookan õgaru,
na'iki aonaa manawun ĩaipan paizo'atin zoobaba õkakinaori.
11 Uruu idi õto'oran bii'i õtoman parada-karu
aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao.
Õkian: Aona'o nii na'apainim ĩmorotan
amazada sookapa-kizai iti, õsaabaaniaz naa.”*

12 Õiribannao, ukarodin pa'i, aonaa kizi na'ia'oram unao nyukunuu dikaudan na'iki
mamishidakan, na'iki unao tanawatinan pana'iti'i naa kakupa'oraz Tominkaru ai.

* **3:11** Psalm 95:7-11

13 Uma'ozakadaaka mishi'oraiman ipai kamoo, wuru'u "Aizii Kamoo" kia'oraz udakota-
kao kaina'an pu'u zii, uruu aonaa kizi na'ia'oram unao dikintapadinan, umariidapa-
kidinan ida'an oia'o ati. 14 Waunao Christ tuma'o waka'iidiwainan, wazaamatinpan
an kaimanaiman wuru di'iki'i wasakadanuz wamishidapan atii utokon iti, aonaa
wakaakinpan. 15 Wadi'itapa koshan tawuru'u usaadinapanuz:
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru."†
16 Kanomnao tawuru'u abata'oraz padamata Tominkaru paradan mazan dikin-
tapa'oraz uruu? Ĩnao Moses kodita-kidaniinaouz Egypt iki. 17 Na'iki kanomnao ati'o
Tominkaru to'oranuz 40 wunu? Uto'oran wunao ati'ora'a, oia'oraz, mawaka'oraz
naa mapidantaka'o amazada ii. 18 Na'iki kanomnao ati'o Tominkaru kian parada-
karu aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao ida'an, aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada
sookapa-kizai iti? Ukian na'apa wunao ati'ora'a, dikintapainaouz Paugaru.‡ 19 Ukau'an
waaitapa aonaa ĩmorotan taapada-kao amazada sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an
ĩmamishidakan idi'o.

4

Kaina'a zii Tominkaru pidanannao ati sookapa-karu

1 Kaina'a zii Tominkaru taauzonii wa'ati mishi'oraz paparadan, uruu ida'an kizi
turuu wamorotan amazada sookapa-kizai iti. Marii wakarodinan zoobaba, uruu
aonaa kizi na'ia'oram unao kasharutinan, utukapa pa'i umamorotakan wuru di'iti'i
sookapa-kizaiz. 2 Waabatani'i naa kapam Kaimana'o Kuwai na'apa ĩabatauzon kawan.
Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan ĩ'ati wuru'u kowaada-kariwaiz. Mishi ĩabata
padamatazu, mazan aonaa ĩmishidanuzu. 3 Aizii waunao mishidainaouznaa morota
pa'an, wuru di'iti'i sookapa-kizaiz. Tominkaru kian kawan:
"Õtoman õto'oran bii'i parada-karu aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao. Õkian:
Aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti,
õsaabaaniaz naa!"*
Mishi Tominkaru kaudin-kizi ipain utoman dono'oraz amazada. 4 Kaina'a usaadinpan
7th kamoo dau'u, kaikapa'a: "Tominkaru sookapan 7th kamoo ida'a ipai pakaudin-
kizi kida ai."† 5 Na'iki wadi'itapa koshan usaadinapanuz, Tominkaru kian, "Aona'o nii
na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti."‡ 6 Kiwiiniinaouz ĩabatan Kaimana'o
Kuwai, aonaa ĩmorotauan amazada sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an ĩdikintapan
idi'o. Kaina'a'o nii baokoinao taapada-kao nii ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti.
7 Ukau'an Tominkaru saabaa ba'oran kamoo, uruu dakota-kariwaiz "Aizii Kamoo."
Ukowaadanuz David ida'an iriba wunu dobatan dauna'an, uruu dau'ati'o tawuru'u kii-
karuz kaikapa'a:
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu."§
8 Joshua tauzon an mani sookapa-karu ĩ'ati, aonaa kanom nii mani Tominkaru
kadakotinan ba'oran kamoo dau'u udauna'an. 9 Uruu idi, kaina'a zii Tominkaru
pidanannao ati sookapa-karu, Tominkaru sookapauzon kawan 7th kamoo ida'a.
10 Kanom morota'o sookapa-kizai iti, Tominkaru saabaaniaz, usookapan nii pakaudin-
kizi kida ai, na'apa Tominkaru sookapauzon kawan da'i pakaudin-kizi ai. 11 Ukau'an
marii watiwainan dadara wamorota kizi amazada sookapa-kizai iti. Dadara pa'i
watiwain, uruu aonaa kizi kanom pozawatan patamakapan ida'an wunao kaduzu'u,
dikintapainaouz.

---

† **3:15** Psalm 95:7-8 ‡ **3:18** Numbers 14:1-35 * **4:3** Psalm 95:11 † **4:4** Genesis 2:2 ‡ **4:5** Psalm 95:11
§ **4:7** Psalm 95:7-8

12 Tominkaru Paradanuz kakupa'o, na'iki uka'iita pasha'apatan aimaakan kida.
Powa'a'o zii manawun udimanan marii dya'utama'oraz udabaazi dimanainpan ai. Atii
uchoota waka'azoo iti, wadoronaa na'iki wanyukunuu sakadinapa-kizi iti. Uchoota
atii waniwa'uuzi dyukoinpan, na'iki waunanzoo zikon iti. Na'iki Tominkaru paradan
aitapa-kida na'apam wadi'itinpan na'iki kanom waaipan wanyukunuu ii. 13 Aonaa
kanom kaina'a dizinpa'o nii Tominkaru ai ipai utomaniaz bii an. Ipai aimaakan
mashaapan kainaabanaa na'iki da'atinapa uawun za'a. Na'iki u'ati'o nii wuru'u
wakowaadanuz ipai na'apam wamashaapauzonuz.

Jesus, uruu Umanawunu'o Faadaa

14 Kaina'a waFaadaan Umanawunu'o manawun mako'oraz naa aokazi iti, uruu Jesus,
Tominkaru Daniz. Ukau'an marii pakawan wazaamatinpan wuru di'iti'i wamishi-
dapanuz uruu. 15 Usha'apanum kau'an wuru'u waFaadaan Umanawunu'oraz, uaita-
panii na'apa'oram wuru'u wamaturuukanuz. Umashaapankan dono imi'i baara'a,
tiwaa-kariwai kapam uruu ipai sha'apa'oram ida'an kida, na'apa waunao kawan.
Mazan aonaa na'apainim u'oian. 16 Ukau'an aonaa wataria'ana'a wamaonapadinan
Tominkaru kamunanu'oraz ida'ati. Na'ii wakamunan-kida-kao nii na'iki waikodan nii
kamunan-karu kaminka'uta'o nii waunao, waaipan dono waminka'u nii.

5

1 Umanawunu'o Faadaa zaamatauzo-kariwai da'i pairibannao bii iki, ukaudin-
kizi ni'o taa-kao, umakon Tominkaru kanaapu iti pidannao ati, utaa kizi kaiman
kida'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki uzowii kizi uzainao pidannao oian dikin ii.
2 Kaiman uruu wunao tuma'a maaitapin-kainaouz na'iki sha'apatainaouz dikauda
kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an uruu na'apa'o umaturuukan kapam ĩnao kawan.
3 Ukau'an pamaturuukan idi, uzowian nii uzainao pa'oian dikin ii kapam, uzowian
dono uzai pidannao oian dikin ii.

4 Aonaa pidan Umanawunu'o Faadaa-tinpan paaipan ati karikaonan. Soo Tominkaru
zaamatan ida'an pidan, wuru'u utominanuz pa'an Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa
Aaron zaamatauzo-kao kawan. 5 Ukau'an na'apa'o kapam Christ, aonaa paaipan ati'o
mani wuru'u uzaamatinanuz Umanawunu'o Faadaa nii. Mazan Tominkaru pa'an
wuru'u zaamata'oraz uruu, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:

“Pugaru õdani,
Aizii õgaru'u naa pudaru nii.”*

6 Na'iki ukian koshan kaikapa'a:

“Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa'o Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan.”†

7 Jesus mashaapankan dono imi'i baara'a, utoriinapa Tominkaru ati na'iki up-
ishaa ukaminka'utan paugaru. Utoriinpan diiwa'o ida'an na'iki uzaada Tominkaru
ati, turua'oraz ukazannaatan uruu mawaka-karu ai. Na'iki wuru'u utoriinapanuz
dako'ati-kao, usha'apanum kau'an utaainan idi'o kaiman-daun Tominkaru ati. 8 Jesus
Tominkaru danin pu'u padamata, utominapa izo'atiaaba-karu dau'u pabaiatinan
ida'an. 9 Ubaiaapan idi ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, uruu'u naa
karikaonanu'o kazannaatin-karu ikoda-kinao nii ipai wunao ati'i izo'atiinaouz uruu.
10 Tominkaru zaamatan uruu Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa'o Melchizedek‡ faadaa-
tinpauzon kawan.

Kakinaorii waota-karu aia'o mishidapa-karu ai

11 Kaina'a dobata wakowaada'azoonii wuru dau'ana'a, mazan kasha'apannaa
ukowaada-kao kaimanaiman unao ati, usha'apanum kau'an kona'ii utominpan.

* **5:5** Psalm 2:7 † **5:6** Psalm 110:4 ‡ **5:10** Genesis 14:17-20

12 Unao kotua'iki'ora'a naa umishidapan Jesus, mazan upu'u aonaa uka'iitan
utominapa-kidan baokoinao, mazan kii'an, ba'oran pidan tominapa-kidan zii unao
powaa iti zii koshan wuru dau'a'a kiwiini'oraz tominapa-karu kida Tominkaru
kuwaa daua'oraz. Unao koraiziannao sodi kida kawanu'o zii, biidapa'o zii dunui
karikaonan, maka'iitaka'o zii panikan wanyukunui. 13 Pidan mashaapa'oraz zii
dunui ida'an karikaonan, pa'ishizo sodi'o zii kawanu'o wuru'u. Aona'o zii uaitapan
aimaakan kaimana'o oo aimaakan aona'o ukaimanan. 14 Mazan pidan nika'o kimisha'o
wanyukunui, dyaupai'ora'a naa pa'an wuru'u. Uaitapani'i naa pa'an na'ia'oram
aimaakan kaimana'o na'iki aimaakan oia'o.

6

1 Ukau'an marina'a naa shoman kiwiin kida'oraz zii da'i tominapa-karu Christ
daua'oraz, mazan wamako'o naa mishi'oraiman wuru di'iti'i kakinaorii, wadyaupai-
kinaa ni'oraz pa'an. Aonaa wasakadina'ana'a powaa iki wuru di'iki'i, pidannao
pa'ina'oraz zii ĩmishidan tominapa-kinaaz. Tawuru'u tanawatin-karu madiwautapa-
ka'o sha'apatin-karu kida ai daua'oraz, na'iki Tominkaru mishida-kao daua'oraz zii.
2 Na'iki chikaawunuin-karu kida daua'oraz, na'iki pidannao muudan daua'oraz paka'u
kida ba'oran pidan ida'ati, na'iki tominapa-karuz mawakainao kadishita-kida-kao
daua'oraz diina'iti'i, na'iki karikaonanu'oraz pataka'utin-karu daua'oraz. 3 Na'iki
Tominkaru taapadan an una'apan, wamakon nii wuru di'iti'i kakinaorii wadyaupai-
kinaa ni'oraz pa'an.

4 Aizii aonaa turuu pidannao padanata-kida-kao powa'a ati koshan Tominkaru
ida'ati, wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru
kanadan ida'ati.* Konaukia'oraz da'i ĩtiwaan kaimana'oraz aimaakan aokazi iki'o, na'iki
ka'idiwaina'oraz Kaimana'o Doronaa idi. 5 Na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru
paradan kaimanan, na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru ma'ozakan, wuru'u
ukaiwaan ni'oraz diina'iti'i. 6 Mazan ĩmarina'atan an pamishidapan Christ, aonaa
turuu ĩpadanata-kida-kao powaa ati Tominkaru ida'ati. Wuru'u aimaakan ĩsha'apataniaz,
Tominkaru Dani tauka-kao kawanu'o wuru'u cross di'iti na'iki ĩba'azootin-kidan uruu
iriba'o pidannao kanaapu iti.

7 Tominkaru wuru'u kamunan-kida'oraz zakapu kaimana'oraz wunu zabiipan, uruu
idi ziwu paoribai sodan kida, paowainao atiz. 8 Mazan zakapu kaiwada-karu baawuta'o
na'iki kazamaka'o baawuta'o pa'idiwaru, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u, uruu
idi Tominkaru pataka'utan niizu, na'iki ukawaoda-kao nii ipai.

9 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, waparadan pu'u padamata unao ati kaikapa'a,
mazan waaitapa wanyukunuu ii, usha'apatan nii kaiman kida'o aimaakan, pidan
sha'apatauzoniaz pakazannaatinan idi'oraz naa. 10 Tominkaru aona'o nii usha'apatan
aimaakan pana'iti. Aona'o nii umanyukunuutan wuru'u unao sha'apataniaz, oo unao
aida-kidaniaz ukamarainapanun Tominkaru ati, ukaminka'utan ida'ana'oraz umin-
mishidannao, atii kai pakawan zii unao sha'apaapan na'apa kida'o ĩ'ati. 11 Na'iki tuukii
manawun waaipan ipai unao pakawan usha'apaapan wuru'u dadara'oraz kaudin-
kizai atii utokon iti. Uruu mishi'o nii uikodan wuru'u aimaakan kida uzaudapa-
niaz. 12 Aonaa waaipan uzoonon, mazan waaiapa unao tawunao kawan pa'ana'a,
mishidainaouz na'iki makashadin-kainaouz, uruu idi ĩzaamata tawuru'u Tominkaru
kowaadanii putaan nii ĩ'ati.

Tominkaru kian kawana'ati, mishi'o nii usha'apan

* **6:4** wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati oo "baukapaiman ĩaitapani'i naa padamata mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz"

13 Tominkaru kaiwaa pa'uu, utukapa-kida-kinaa nii umishian nii wuru'u paparadanuz, ukowaadauzon dono'oraz pasha'apatan nii aimaakan Abraham ati. Ukaiwaan pa'uu aonaan idi ba'oran umanawunu'o nii u'ai. 14 Ukian kaikapa'a:
"Mishi'o nii õkamunanun pu'ati,
iriba'o nii õtaan putakaannao nii."†
15 Abraham aonaa ukashadinan pazaudapan, atii uzaamatan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii.
16 Pidannao kaduz ĩdakotauzon pidan umanawunu'o pa'ai, ĩtukapa-kida'azon idi ĩmishian nii wuru'u paparadanuz. Na'iki pidannao abatan dono uruu kaduz parada-karu, aona'a naa powa'a ĩmamishida'akakan. 17 Aizii Tominkaru aipan patukapa-kidan kaimanaiman aona'o nii upana'adan padi'itinpan pasha'apata'azoonii ai, uruu idi ukaiwaan pa'uu utukapa-kida-kinaa nii umishiian nii wuru'u paparadanuz, wunao ati'i zaamatainao ni'oraz tawuru'u ukowaadauzoniaz pataan nii. 18 Di'ora'a dya'utama'oraz aimaakan kida, aonaa turuu ĩpana'adinan: Tominkaru aonaa turuu umariidinan utaan dono mishi'o paparadan, na'iki aonaa turuu umariidinan ukaiwaan dono pa'uu.
Ukau'an waunao makoinaouznaa Tominkaru di'iti kazannaatin-karu dau'ati, tuukii wanyukunuu ma'ozakada-kao aonaa kizi wakashadinan wazaudapan kaiman kida'o aimaakan Tominkaru taa'azooniaz wa'ati diina'iti'i. 19 Na'iki wazaudapan idi'i naa Tominkaru taa'azooniaz wa'ati, aonaa kanom awautapan‡ waunao Tominkaru ai. 20 Jesus mako'o naa u'idi'iti wa'ua'ati, na'iki waunao dikin ia'o umakon, uru'o ni'i naa karikaonanu'o Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Melchizedek§ faadaa-tinpauzon kawan.

7

Melchizedek faadaa-tinpan kaduz umanawunu'o

1 Aizii Melchizedek king da'i donoi Salem ii, na'iki uruu faadaa kapam, ukaudinan Tominkaru umanawunu'o manawun ati. Aizii Abraham papidanannao tuma, ĩmizaataakapan patarubanao tuma, ĩzowii ipai ĩdyaun panaobanaa kingnao tuma kapam. Aizii Abraham kiwapaanan dono'o naa na'iki, Melchizedek ikodapan uruu, na'apain udapadan kaiman kida'o aimaakan sha'apa kizi Abraham ati, Tominkaru di'iki'o.* 2 Aizii Abraham, una'aka ipai aimaakan kida pazaamataniaz pamizaataakakizi iki. Uru'u naa ubuutan 1/10 aimaakan kida pazaamataniaz di'iki, na'iki utaanuzu Melchizedek ati, u'idiwau nii.
Wuru'u Melchizedek uuaz, "Kaimana'o Naobanai" kia'o wuru'u. Na'iki uruu dakotakao kopam, "Kaimanaaka-karu Naobanaanaa," usha'apanum idi uwiizi uu Salem, "kaimanaaka-karu" kia'o wuru'u. 3 Aonaa Melchizedek daru na'iki daro aitapa-kao. Na'iki aonaa kapam udokozu-daunnao aitapa-kao. Aonaa uaitapa-kao na'apaini'oram ushakatan na'iki na'apainim naa umawakan. Melchizedek Tominkaru Dani kawanu'o; ufaadaa-tinpan idi karikaonanu'o.
4 Aizii utukapa, na'apam Melchizedek umanawunun. Abraham, wadokozu-daunnao tomin-kiziz, ubuuta ipai aimaakan pana'akaniaz na'iki utaa 1/10 Melchizedek idiwau nii. 5 Na'iki kii-karu kawana'ati Moses kakinaori ida'an, Levi takaan-daunnao wuru'u faadaa-tinainaouz, ĩnao zaamata'o nii pa'idiwau nii 1/10 wuru di'iki'i pairibannao buutanii kidaz, (Abraham takaan-daunnao wuru'u ĩiribannaouz, mazan upu'u ĩzaamatan aimaakan ĩ'idi'iki). 6 Mazan Melchizedek aonaa Levi takaan-daun mani

† **6:14** Genesis 22:17 ‡ **6:19** Tominkaru Dapu Jerusalem ia'oraz, unazo ii kaina'a kazoa'o na'iki udaru'o kamicha mada. Uruu awautapa'o pidannao, ĩmorotan ai Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti. Soo Umanawunu'o Faadaa, uruu turuu umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai wunu. Mazan Jesus, baukapa umawakan na'iki utaan paizain pidannao oian dikin ii. Uruu wuru'u da'ata'oraz aokazi iti'o dunapo. § **6:20** Genesis 14:17-20 * **7:1** Genesis 14:17-20

uruu, upu'u zii uzaamatan 1/10 Abraham ai. Na'iki upu'u udapadan kaiman kida'o aimaakan sha'apa kizi Abraham ati, uruu ati'oraz sha'atii Tominkaru kowaadauzon usha'apatan nii kaimana'o aimaakan. 7 Na'iki ipai pidan aitapan: wuru'u pidan umanawunu'oraz powa'a zii ba'oran ai, turuu udapada-kidan kaimana'o aimaakan sha'apa kizi wuru ati'i ba'oran aona'oraz umanawunun. 8 Wunaou'u faadaanaouz, wuru'u Levi takaan-daunnaouz zaamata 1/10, mazan ĩnao mawaka'o nii. Mazan Melchizedek zaamata'oraz 1/10 Abraham ai, karikaonanu'o ukakupan pa'an, saada-kariwaiz kian kawana'ati udau'an. 9 Na'iki Abraham taan dono'oraz Melchizedek ati 1/10, turuu wakian Levi takaan-daunnao wuru'u zaamatauzonaouz padamata 1/10; upu'u ĩtaan kapam Melchizedek ati Abraham ida'an, 10 usha'apanum kau'an Melchizedek ikodapan dono'oraz Abraham; Levi, padokozu-daun Abraham ida'a'ora'a naa uruu na'apain.

11 Aizii wuru'u Levi takaan-daunnao faadaanao-tinapauzon kaduzuz turuan an mani usha'apatan ipai aimaakan Tominkaru aiapanii usha'apata-kao, aonaa kanom nii mani ba'oran kaduz faadaa aiapa-kao Melchizedek kawanu'o pa'an, aonaa Aaron† kawanu'o mani. (Levi takaan-daunnao faadaa-tinapanuz, kakinaorii taa-kariwaiz Moses ati, kawana'ati'o wuru'u ĩfaadaa-tinapanuz.) 12 Na'apainim dono wuru'u faadaa-tinapa-karu kaduzuz pana'ada-kao, ukau'an pana'adina'o nii kapam wuru'u ĩkakinaorinaaz. 13 Na'iki usaadinpan kawana'ati wanaobanaa Jesus dau'an, uruu ba'oran pidan tonaazinaa di'iki'o uwa'atin; na'iki aonaa na'apainim pidan uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinpauzon. 14 Kaimanaiman uaitapa-kao wanaobanaa wa'atin Judah tonaazinaa di'iki'o, na'iki Moses aonaa na'apainim ukiauzon uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinapa-karu dau'an.‡

Ba'oran faadaa, Melchizedek kawanu'o

15 Aizii turuu waaitapan powa'a zii kaimanaiman, ba'oran kaduz faadaa aidi-nan, Melchizedek kawanu'o. 16 Ufaadaa-tinan aonaa ushakatan ida'ana'o mani faadaa-tinpauzonao tonaazinaa di'iki; mazan ufaadaa-tinan wuru ida'ana'a kakupa-karu ma'ozakanuz aona'o ni'oraz ukatokon-tinauzon pa'an. 17 Na'apa usaadinpan kawana'ati udau'an, kaikapa'a:

“Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan.”§

18 Ukau'an kiwiitapa'oraz kakinaorii (Moses ati'oraz utauzo-kao), aona'a naa ukaiwaa-kao powa'a, usha'apanum kau'an umaturuukan idi na'iki madiwautapa-ka'ora'a naazu. 19 Wuru'u kakinaoriiz, aonaa usaabaan pidan kaiman. Mazan aizii waaitapa kaina'a'a naa taa-kao wa'ati wamaonapadin-kinaa nii Tominkaru ida'ati. 20 Na'iki powa'a zii, kaina'a Tominkaru paradan pa'uu ida'ana'oraz utoman.* Aonaa kaikapa'o parada-karu nii, ba'orainao zaamata-kao dono'oraz faadaanao nii. 21 Mazan Jesus faadaa-tinan wuru ida'ana'a Tominkaru taaniaz paparadan pa'uu ida'ana'oraz, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:

“Õgaru Naobanai toman parada-karu õ'uu ida'an;
na'iki aona'o nii õpana'adan õnyukunuu:
‘Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan!’ ”†

† **7:11** Aaron: uruu kiwiini'o faadaa, na'iki uruu Levi takaan-daun. ‡ **7:14** Jesus wa'atin pu'u Judah tonaazinaa di'iki, kii-karu kawana'ati, ipai wuru'u ba'oran Israel tonaazinaa kida bauda'apa'o ĩdokozu, Jacob, ba'oran u'uu, Israel. § **7:17** Psalm 110:4 * **7:20** pa'uu ida'ana'oraz utoman: Tominkaru kaiwaan pa'uu uaipan idi pidan aitapan umishiian nii paparadan ukian kawana'ati. † **7:21** Psalm 110:4

22 Tominkaru toman idi parada-karu pa'uu ida'an, Jesus ida'ana'o umishian wuru'u
Pa'ina'oraz Covenant‡ Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii pidannao ati, na'iki
powa'a'o zii ukaimanan.
23 Kaina'a koshan ba'oran na'apam Jesus faadaa-tinapanuz pana'adinpan: kiwiita-
painaouz faadaanao iriba'o ĩdyaun, usha'apanum kau'an mawaka'o nii ĩdyaun, ukau'an
aonaa karikaonanu'o nii mani ĩkaudinan faadaanao nii. 24 Mazan Jesus, karikaonanu'o
ukakupan, uruu idi karikaonanu'o nii ufaadaa-tinpan. 25 Ukau'an turuu ukazannaatan
kai, wuru'u pidannao wa'atiinaouz Tominkaru ida'ati paugaru ida'an, na'iki karikao-
nanu'o nii ukazannaatan, usha'apanum kau'an karikaonan ukakupan na'iki uparadan
nii ĩdikin ii Tominkaru ati.
26 Ukau'an Jesus wuru'u Umanawunu'o Faadaa sha'apata'oraz ipai aimaakan wa'ati.
Uruu Tominkaru zaamatanii, aona'o ukasharutinpan na'iki aonaa oia'o nii u'ida'a,
usaabaa-kao pana'itinapu oiainao ai na'iki usawata-kao aokazi iti umanawunu'o nii.
27 Uruu idi aonaa kanom nii uaiapa-kao utaan uzai kawaoda-kariwai Tominkaru ati
ipai kamoo, wunao Umanawun kidainao Faadaanao tauzon kawan uzai kida kawaoda-
kariwai Tominkaru ati. Kiwiin ĩtaan nii pa'oian dikin ii na'iki udauna'an ipai pidannao
oian dikin ii. Uruu taaina'o baukapa pa'an pidannao oian dikin ii pamawakan ida'an
na'iki aona'o nii na'apainim utaainan powa'a koshan. 28 Moses kakinaori ida'an
pidannao maturuu-kainao zaamata-kao Faadaanao Umanawun kida'o nii, mazan kaki-
naorii taa-kao dauna'an, Tominkaru taan paparadan pa'uu ida'an, uzaamatan pauDani
Umanawunu'o Faadaa nii, ka'iita'oraz pasha'apatan ipai aimaakan Tominkaru aipan
kawana'ati.

8

Jesus wuru'u
Umanawunu'oraz waFaadaan

1 Aizii di'i wuru'u õaipaniaz uaitapan, kaina'a Umanawunu'o waFaadaan,
sakanata'oraz naa umanawun-tinapa-karu ida'a Tominkaru diwa'ora antanapu aokazi
ii. 2 Ukaudinan Umanawunu'o Faadaa nii, wuru nazo'o ia'a mishi'oraz Tabernacle*
Tominkaru tomaniaz aokazi ii, aonaa pidan tomanii mani.
3 Ipai Umanawunu'o Faadaa taa kaimana'o aimaakan kida na'iki kawaoda'o nii
uzai Tominkaru ati. Uruu idi waFaadaan Umanawunu'oraz, utaanii kapam aimaakan
Tominkaru ati. 4 Umashaapan an zii mani imi'i baara'a, aonaa mani ufaadaa-tinan,
usha'apanum kau'an, kaina'a'a naa faadaanao taa'o aimaakan kida Tominkaru ati
Kakinaorii kawana'ati. 5 Wuru'u Tabernacle imi'i baara'a'oraz na'apa'o aokazi ia'oraz
kawan, mazan udikin karikaonan. Uruu idi'o Moses kakinao-kao ukadishita-kida'azon
dono'oraz naa Tabernacle, Tominkaru kian u'ati, “Mishi pa'i putoma ipai aimaakan,
na'apa manawun wuru kawana'ati'i õaida-kidaniaz pu'ati midukuo ii.”† 6 Mazan Je-
sus kaudin-kizi taa-kao, ufaadaa-tinapanuz, powa'a'o zii umanawunun pa'an wunao
kaudin-kizi aia'a, kiwiitapainaouz faadaanao. Na'apa ukau'an wuru'u Pa'ina'oraz
Covenant‡ Jesus ida'ana'oraz umishiinan, powa'a'o zii pa'an umanawunun Kiwi-
itapa'oraz Covenant ai. Na'iki Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan uruu
ida'an. 7 Aonaan an mani pidannao kasharutinpan Kiwiitapa'oraz Covenant ai, aonaa
kanom nii mani ukawadaunuta-kao. 8 Mazan Tominkaru tukapan idi papidanannao
kasharutinpan pa'ai, uruu idi ukian,

---

‡ **7:22** Pa'ina'oraz Covenant: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u. * **8:2** Tabernacle: uruu toma-kariwaiz Tominkaru Dapu nii, Exodus di'ia'oraz ukowaada-kao kamicha madanaa idi'o. Mazan da'a'a verse 2 ida'a, kaina'a Tabernacle kapam, uruu Tominkaru Dapu manawun aokazi ia'oraz. Putukapa Hebrews 9:1-8 kapam. † **8:5** Exodus 25:40; 26:30 ‡ **8:6** Pa'ina'oraz Covenant Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

“Kaina'iki kamoo kida wa'atin,” Naobanai kian,
“Uruu dono'o nii õtoman Pa'ina'o Covenant
Israelitenao na'iki Judah sannao tuma.
9 Wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz,
aonaa wuru kawanu'o nii mani'i õtaaniaz covenant ĩdokozunnao ati.
Õna'akan ĩdyaun õkarodapan ida'ana'o,
õkodita-kidan dono'oraz ĩdyaun Egypt iki.
Aonaan idi ĩizo'atin wuru'u Covenant õtaaniaz Moses ida'an,
uruu idi'o aona'a naa õnyukunuupa'akan ĩdyaun.
10 Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'o Covenant õtoman ni'oraz
Israelitenao tuma diina'iti'i,” Naobanai kian,
“Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa niizu.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii,
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii.
11 Aona'o nii pidan tominapa-kidan pamin-dazabazi oo pa'inawuzu,
ukian ida'an, ‘Putominapa Tominkaru dau'u.’
Usha'apanum kau'an ipai'o nii ĩaitapan õgaru,
pidannao wuru'u aona'oraz ĩmanawunun na'iki umanawuniinaouz pidannao.
12 Õmainaabatan nii wuru'u aimaakan dikauda kida'oraz ĩsha'apatauzon,
na'iki aona'o nii powa'a õnyukunuitapan ĩ'oian kida.”§
13 Tominkaru dakotan idi patoman Pa'ina'o Covenant, uruu idi Kiwiini'oraz Covenant, aona'o ni'i naa uaiapa-kao.

9

Imi'i baara'a'o na'iki aokazi ia'o Tabernacle

1 Aizii kiwiini'oraz Tominkaru toman covenant Israelitenao tuma, kaina'a'o choochiapa-karu kakinaorinaa kida na'iki kaina'a imi'i baara'a'o Tabernacle.* 2 Wuru'u Tabernacle kamicha mada idi'o utoma-kao; na'iki dya'utama'o unazoo. Kiwiitapa'o unazoo ida'a kaina'a lamp, miisa† baara na'iki bread upaawa'a; wuru'u kiwiitapa'oraz unazoo, uruu dakota-kao Kabaun Nazoo Kaimana'o.

3 Tabernacle nazoo buutapa-kao kamicha mada kazadinpa'o idi, aizii uruu barau itinapu kaina'a ba'oran unazoo, uruu dakota-kao Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun. 4 Uruu nazoo ida'a kaina'a altar, gold idi'o utoma-kao, incense‡ kawaodapakizinao. Na'iki kaina'a Moses kakinaori pakarannaa, ipai'o ukamadata-kao gold idi. Aizii pakara nazo'o, kaina'a kamoti gold idi'o utoma-kao, paida'o manna§ idi. Kaina'a kapam Aaron wadookori soda'oraz da'i, na'iki kaina'a dya'utam kuba kataida'u kida'o na'a'oraz Tominkaru Paradan saadinpan. 5 Aizii pakara paawa'a kaina'a Cherubnao* kainaabatapa'o Tominkaru kaina'an, ĩkutuba kida kadamaradinapa wuru paawa ana'a oii-karu so'ota-kizinaoaz. Mazan kai aonaa zii turuu wakadakotinan kaimanaiman di'oraz aimaakan kida dau'a'a.

6 Aizii aimaakan kida minziiwa-kida-kao dono'o naa ipai na'apa, faadaanao morotan nii ipai kamoo kiwiini'oraz unazoo di'iti, ĩsha'apata kizi pakaudin-kizi. 7 Mazan Faadaa Umanawunu'oraz pa'an, soo uru'o nii morota wuru di'iti'i ba'oran unazooz, kamicha mada kazadinpa'oraz barau itinpu'oraz, na'iki umorotan na'iti baukapa

§ **8:12** Jeremiah 31:31-34 * **9:1** Tabernacle: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:2** miisa: English ida'an, table. ‡ **9:4** incense: kaduunu'o shanaribai. § **9:4** manna: uruu Tominkaru dyuudauzoniaz Israelitenao wanyukunuu nii aokazi iki ĩna'iaakapan dono'oraz mapidantaka'o amazada ii aka. * **9:5** Cherubnao: angelnao kawanu'o, na'auzo maonapa Tominkaru dazaba'a. Di'ora'a kida Cherubnao dikin toma-kariwai gold idi, kainaabata'o Tominkaru taba wuru'u.

karikaonan ipai wunu. Na'iki umorotan nii na'iti, soo una'akan an izai patuma utaan ni'oraz Tominkaru ati, pa'oian dikin ii na'iki wuru dikin ia'a oii-karu kida pidannao sha'apataniaz maaitapinaka-daun.
8 Kaimana'o Doronaa kaimanaiman ukainaabatan wa'ati wuru ida'ana'a, aonaa
zii na'itim morota-karu wuru di'iti'i Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun, wuru
kaina'an kawana'ati zii'i, kiwiitapa'oraz Tabernacle. 9 Di'oraz aimaakan, kainaabata
wa'ati kai kida'o aimaakan dau'an. Utukapa-kida wa'ati kaiman kida'oraz aimaakan
taa-kao, na'iki uzai kawaoda-kaoaz Tominkaru ati, aonaa turuu usaabaan pidan
choochiipa'o nyukunuu pa'oian ai. 10 Wuru'u kakinaorii kidaz wuru dau'an kida'o
karikaonanu'u: aimaakan kida turua'oraz unika-kao na'iki utuza-kao dau'ana'o, na'iki
chikain-karu kida dau'ana'o. Na'apa'oraz kakinaorii kida, nanai ati'o karikaonan,
aonaa nyukunui ia'o mani, ukaiwaapa-kao nii aita-kao atii wuru ida'ati'i Tominkaru
tomanuz ipai aimaakan pa'inaa na'iki pana'a.
11 Mazan uru'u naa Christ Umanawunu'o Faadaa taa'oraz wa'ati kaiman kida'oraz
aimaakan, kaina'a'oraz naa kai. Na'iki umorota Tabernacle iti, powa'a'oraz zii
pa'an umanawunun na'iki ukaimanan, aonaa pidan tomanii mani, oo aonaa di'ora'a
amazada ida'a'o aimaakan kida idi'o mani utoma-kao.
12 Aonaa umorotan na'iti pana'akan ida'an boogi† izain, na'iki tapi'iza dani izain, mazan
umorotan paizain ida'an pa'an Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, umorotan
baukapa na'iki aona'o nii na'apainim koshan. Uruu idi aonaa utokon nii ukazannaatan
waunao oia'o ai.
13 Aizii wuru'u boogi izain na'iki tapi'iza kazoti izain, na'iki pariti'i kida tapi'iza
dani kawaoda-kariwai di'iki'oraz chibii-kao ida'an, turuu usaabaan pidan nanaa
karikaonan, wuru kawana'ati'i ĩkakinaorinaaz,‡ mazan aonaa ĩnyukunuu ii mani. 14 Pidan
saabaa-kao kaiman kaikapa'o kaduz ida'ana'a, mazan Christ izain powa'a zii manawun
usha'apatan aimaakan umanawunu'o, utaainan idi Tominkaru ati makasharutinaaka-
daun, wuru ida'ana'a Doronai karikaonanu'oraz ukakupan. Uizain saabaan nii
wanyukunuu wuru aia'a madiwautapa-ka'o sha'apatin-karu kida ai, turuu kizi
washa'apatan wuru'u aimaakan, Tominkaru kakupa'oraz aiapanii washa'apatan.
15 Ukau'an Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru tomanuz Pa'ina'o Covenant, turuu kizi
Tominkaru dapadaniinaouz papidanannao nii zaamatan ukowaadauzoniaz pataan nii,
karikaonanu'oraz kaiman kida'o aimaakan. Turuu usha'apan na'apa, usha'apanum
kau'an mawaka'a naa Christ, muuda-kida'o nii pidannao wuru aia'a ĩpataka'uta-kaoaz
pa'oian dikin ii, wuru'u ĩsha'apatauzonii kidaz ĩmashaapan dono'oraz zii Kiwiitapa'o
Covenant waranu'u.
16 Aizii pidan mawakan an mani, na'iki kaina'a uwa'akan pasaadanii mawaka-
karu kaaritannaa, kowaada'o nii kanomnao ati'o nii wuru'u usha'apauz kida taa-
kao umawakan dono. Aonaa kanom zaamatan wuru'u aimaakan kidaz pa'idiwau
nii wuru'u kaarita kawana'ati, soo uaitapa-kao dono mishi, mawaka'a naa wuru'u
saada'oraz mawaka-karu kaaritannaa. 17 Usha'apanum kau'an wuru'u mawaka-karu
kaaritannaaz madiwautapa-ka'o, pidan saada'oraz kakupan an zii; ukaiwainan nii soo
umawakan dauna'an.
18 Uruu idi'o kapam Kiwiitapa'oraz Covenant Tominkaru tomaniaz Israelitenao tuma,
kaiwainan soo zowii-kariwai uzai izain kaiwaa-kao ida'an. 19 Kiwiitapa'o aimaakan
Moses sha'apatan, ukowaadan pidannao ati ipai Tominkaru dyuudaniaz uizo'ati-kao,
usaadinpan kawana'ati kakinaorii kida ida'a. Udauna'an uzaamatan tapi'iza dainao
izain, wunu tuma na'iki wuza'o kaznizo idi, na'iki hyssop waoda ida'an uchibian
kakinaorii kaaritannaa, na'iki ipai pidannao. 20 Aizii uchibian pu'u, ukian, “Di'oraz izai,
uruu kainaabata'o Tominkaru toman covenant unao Israelitenao tuma, unao izo'atin
ni'o.”§ 21 Na'iki na'apa kapam uchibian wuru'u Tabernacle, na'iki ipai aimaakan kida

† **9:12** boogi: English ida'an, goat. ‡ **9:13** Numbers 19:1-8 § **9:20** Exodus 24:8

kaiwaapa-kariwaiz choochiapa-karu dono na'ii. 22 Mishi, kakinaorii kian kawana'ati,
marii ipai aimaakan kida saabaa-kao kaiman izai ida'an, na'iki Tominkaru so'otan oii-
karu kida soo izai shoota-kao ida'an.

Christ mawakanuz so'ota oii-karu kida

23 Wuru'u toma-kariwaiz aimaakan kida, aokazi ia'oraz kaduz kawan, saabaa-kao
kaiman uzai zowiapa-kao ida'an. Mazan aokazi ii, uzai zowiapa-kao aonaa uturuan.
Uaiapa powa'a'o zii aimaakan umanawunu'o pa'an. 24 Christ aonaa umorotan Kabaun
Nazoo Kaimana'o di'iti, wuru'u pidan tomaniaz aokazi ia'o choochiapa-kizai dikiniz
karikaonan, mazan umorotan aokazi iti manawun. Kai ukadishitapan Tominkaru
kanaapu'u wadikin ii.
25 Jewnao Faadaan Umanawunu'o, umorotan baukapa ipai wunu Kabaun Nazoo
Kaimana'oraz Manawun di'iti, una'akan uzai izain patuma. Mazan Christ aonaa
umorotan aokazi iti utaain kizi mani powa'a an kida. 26 Una'apauzon an mani, powa'a
an kida mani umawakan amazada tominan di'iki. Mazan ukaawankan baukapa
karikaonan, amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, utaain kizi pamainaabata-kinaa
nii oia'o, pazowii-kao ida'an.
27 Ipai pidan mawakan nii baukapa, na'iki uruu dauna'an ĩkootowapa-kida-kao nii
Tominkaru kanaapu iti. 28 Na'apa ukau'an, Christ taainan baukapa pamawakan ida'an
uso'ota kizi iriba pidannao oian kida. Uwa'atin nii koshan, aonaa oii-karu dau'ana'ora'a
naa mani, mazan ukazannaata'anan pidannao zaudapainaouznaa uruu.

10

Jesus ida'ana'o kazannaatin-karu

1 Wuru'u Jewnao kakinaorinaa, soo dikinii karikaonan wuru'u, kainaabata'o ishaz-
aba wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan wa'atipa'oraz zii. Ukau'an uzai kawaodapa-
kaoaz Jewnao kakinaori kawana'ati'oraz, aonaa uturuan usaabaan pidannao kaiman,
wuru'u taainainaouz Tominkaru ati, uzai taa-kao pu'u padamata powa'a an kida
ipai kamoo, na'iki ipai wunu. 2 Aizii wuru'u pidannao taainainaouz Tominkaru ati,
umishiin dono mani ĩsaabaa-kao kaiman manawun pa'oian ai, aonaa kanom nii mani
ĩnyukunuu kowaadan kaina'a zii ĩ'oian, na'iki ipai mani uzai zowiapa-kaoaz mashaadan.
3 Mazan wuru'u uzai zowiapa-kaoaz nyukunuu-kida'o nii pidannao oian kida ipai
wunu. 4 Usha'apanum kau'an aonaa tapi'iza kazoti izain na'iki boogi izain ka'iitan
paso'otan oii-karu kida.
5 Uruu idi'o ukau'an, Christ kaawan dono'oraz imi'i baara ati, ukian Tominkaru ati,
“Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao
na'iki kaiman kida'o aimaakan taa-kao pu'ati,
mazan putaa õnanaa zowii-karu nii pu'ati.
6 Uzainao kawaoda-kao,
oo uzai zowii-kao kida oii-karu kida so'ota-kinao ni'oraz,
aonaa punyukunuu konaukian ĩdau'an.”
7 Udauna'an Christ kian,
“Di'i õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan,
na'apa usaadinpan kawana'ati õdau'an kakinaorii kaaritannaa ida'a.”*
8 Christ kian, “Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao kida na'iki kaiman kida'o aimaakan
taa-kao, oo uzainao kawaoda-kao na'iki uzainao zowii-kao oii-karu kida so'ota-kinao
ni'oraz, aonaa punyukunuu konaukian udau'an.” Ukian kaikapa'a, uzainao zowiapa-
kao taa-kao pu'u padamata kakinaorii kian kawana'ati. 9 Udauna'an ukian, “Di'i
õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan.” Ukau'an Tominkaru

* **10:7** Psalm 40:6-8

katokonota wuru'u uzainao zowiapa-kaoaz, na'iki ukawadauntanuz Christ mawakan
ida'an. 10 Usha'apanum kau'an Jesus Christ sha'apatan idi Tominkaru aiapanii
usha'apatan, ipai usaabaan waunao kaiman Tominkaru ati, wuru ida'ana'a Jesus
taanuz pananaa baukapa, na'iki aona'o nii na'apainim koshan utaanuz.
11 Ipai faadaa kadishitan na'iki usha'apatan pakaudin-kizi ipai kamoo, na'iki utaan
powa'a an kida bauda'apa'o kaduz aimaakan, wuru'u uzai zowiapa-kaoaz. Aona'oraz
na'apainim turuu uso'otan oii-karu kida. 12 Mazan Christ taa paizain baukapa uzowii-
kao dono'oraz, na'iki aona'o nii utaan powa'a paizain oii-karu kida dikin ii, udauna'an
usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. 13 Na'ii kai uzaudapan atii Tominkaru
muudan utarubanao uwaranu'u. 14 Pataainan ida'an baukapa, karikaonanu'o nii
Christ kaimandan pidannao saabaa-kariwainaouz Tominkaru ati.
15 Na'iki Kaimana'o Doronaa aida-kida wa'ati mishi'o wuru'u, ukianuz kaikapa'a.
Kiwiin ukian,
16 “Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz ĩtuma,
diina'iki'oraz zii kamoo kida wa'atipan di'ii, Naobanai kian.
Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa niizu.”†
17 Udauna'an ukian,
“Aona'o nii powa'a õnyukunuuan ĩ'oian kida na'iki dikauda kida'o
aimaakan ĩsha'apataniaz.”‡
18 Ukau'an wuru'u oii-karu kida so'ota-kao dono'o naa, aona'a naa powa'a wuru aiapa-
kaoa'a uzai zowiapa-kaoaz, oii-karu dikin ia'oraz.

Maonapadin-karu Tominkaru ida'ati

19 Ukau'an õiribannao, aonaa watarian, turua'a naa wamakon aizii Kabaun Nazoo
Kaimana'oraz Manawun di'iti, Jesus izain ida'an. 20 Usha'apanum kau'an uda'atan
wa'ati dunapo pa'ina'o na'iki kakupa-kinaiz, mako'oraz Tominkaru di'iti manawun.
Tawuru'u kamicha mada awautapa'oraz pidan Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun
ai, aona'a naa powa'a aizii ubuutapan waunao Tominkaru ai. 21 Ukau'an, ukaina'an
idi umanawunu'o waFaadaan kazowautapa'oraz Tominkaru Dapu ainao, wuru'u
upidanannaouz, 22 marii wamaonapadinan Tominkaru ida'ati mishi'o wanyukunuu
na'iki ma'ozaka'o wamishidapan ida'an, wanyukunuu kida ida'an saabaa-kariwaiz
naa wuru aia'a wanyukunuu baiainapanuz oia'o idi, na'iki wananaa kida ida'an
chikaa-kariwaiz naa kaimana'o wunu idi. 23 Marii wazaamatinpan kaimanaiman
wuru di'iti'i wazaudapaniaz naa Tominkaru sha'apatan wa'ati, waaitapan idi
umishian nii ipai aimaakan ukowaadaniaz pasha'apatan nii. 24 Marii wadi'itinpan
na'apam kizi wama'ozakadan wairibannao, ĩmarainpaaka kizi na'iki ĩkaminka'uaaka
kizi. 25 Mana'a wamarina'ata'ana'a wuru'u wabaokopainpauzonuz baokopa wamin-
mishidannao tuma, baokoinao marina'atan kawan wuru'u pabaokopainpauzonuz,
mazan wama'ozakadaaka mishi'oraiman. Na'iki uaitapan idi'i naa Naobanai kaawan
kamoon maonapatan, uma'ozakadaaka powa'a zii.
26 Aizii wa'oipan an zii waaipan ati'i naa karikaonan, waaitapan dauna'ana'a naa
mishi'o kuwai Christ dau'ana'o, aonaa ba'oran mawaka-karu nii kaina'a so'ota'o nii
wa'oian kida. 27 Mazan kanom wa'akin kaina'a wazaudapan nii, soo tarii-karu wuru
aia'a: Tominkaru pataka'utanuz pidannao na'iki Tuubaru'o Tikazi ai, wuru'u mainaa-
bata'o ni'oraz Tominkaru tarubanao. 28 Pidan dikintapa'o Moses Kakinaori, aonaa
turuu ukazannaatinan pazowii-kao ai, dya'utam oo idikinauda'u pidannao kian dono
mishi'o udikintapan. 29 Aitaniimana'o nii pidan pataka'uta-kao tuukii, ukashadan

† **10:16** Jeremiah 31:33a ‡ **10:17** Jeremiah 31:34b

idi Tominkaru Dani, na'iki utaapan idi madiwautapa-ka'o nii wuru'u izai, kainaa-bata'oraz Pa'ina'o Covenant, saabaa'oraz uruu kaiman, oia'o ai; na'iki udakoopan idi Kaimana'o Doronaa aida'oraz kamarainpan-karu. 30 Waaitapa Tominkaru kiinii sha'atii, "Õpataka'utan nii wunaou'u sha'apatainaouz oia'o aimaakan. Õkaunaatinan nii ĩ'ati."§

Na'iki ukian kapam, "Naobanai'o nii pataka'uta papidanannao wuru kawana'ati'i ĩsha'apataniaz."* 31 Tominkaru kakupa'oraz pataka'utan dono pidan, kichana'iki-kia'o manawun wuru'u.

32 Mazan unyukunuitapa tawuru'u kiwiini'oraz kamoo kida, utominpan dauna'ana'oraz zii mishi'o kuwai dau'u. Ubaiaapa iriba kasha'ora kida'o aimaakan, mazan upu'u aonaa ukaakinpan wuru ati'i ubaiainapanuz. 33 Panaadon kida da'i parada-karu udau'an dikauda'o ida'an, na'iki uantamikita-kao iriba'o pidannao kanaapu'u, na'iki panaadon kida da'i minziiwa ukaminka'utan ba'orainao antamikita-kariwainao unao kawan kapam. 34 Unao na'apa kapam ubaiainpan wunao tuma'a kaboota-kariwainaouz taraa-kizai iti. Na'iki usha'apauz kida kazata-kao dono'oraz ipai u'ai, upu'u ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a aimaakan u'idiwau powa'a'o zii umanawunun pa'an, na'iki karikaonanu'o ni'oraz una'an.

35 Ukau'an aonaa pa'i umarina'ata'ana'a wuru'u ukadishitapanuz ma'ozaka, usha'apanum kau'an kaina'a uwinipinaa umanawunu'o. 36 Aonaa pa'i ukashadina'ana'a, uruu turuu kizi usha'apatan Tominkaru aiapanii sha'apata-kao, uzaamata kizi wuru'u ukowaadauzoniaz pataan nii. 37 Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,

"Aona'o ni'i naa utomunu'ikin,
arawu'u wa'atipa'oraz kaawan nii;
aona'o nii utomunu'ikidapan pawa'atinuz.
38 Õpidanan mashaapa'oraz sakitapa kakupan nii mishidapa-karu ida'an,
mazan utanawatinan an powaa iti õ'ai,
aona'o nii õnyukunuu-atin."†
39 Waunao aonaa pidannao padantinainao mani powaa iti, na'iki waziwadinainao mani, mazan waunao mishidapainao, na'iki kazannaata-kariwainao pa'an.

11

Mishidapa-karu

1 Na'apa'oram ati'o wuru'u mishidapa-karuz? Uruu wuru'u waaitapanuz wanyukunuu ii mishi'o nii aimaakan kida sha'apan wuru'u wazaudapaniaz naa. Na'iki waaitapan aimaakan mishiin aonaan pu'u padamata watukapanuzu. 2 Pidannao mashaapainaouz kotua'a naa, kaiman Tominkaru nyukunuu ĩtuma ĩmishidan idi. 3 Wamishidan ida'an, waaitapa ipai amazada toma-kao Tominkaru paradan kawana'ati, wuru'u tukapa-kariwaiz aimaakan kida tominan, aonaa tukapa-kariwai aimaakan di'iki'o mani.

4 Abel mishidan ida'an, utaan Tominkaru ati kaimana'o pakawaodanii Cain taanii ai. Tominkaru kian kaiman unyukunuu aimaakan kaimana'o dau'an Abel taaniaz. Ukau'an umishidan idi, udakota-kao kaimana'o pidan nii. Abel mawaka'a naa, mazan pamishidan ida'an pakawan zii ukakuwaapan.

5 Enoch mishidan ida'an, una'aka-kao aokazi iti, aonaa utiwaan mawaka-karu, na'iki aonaa turuu pidan ikodan uruu, usha'apanum kau'an Tominkaru na'akan idi uruu.* Una'aka-kao ua'ii, Tominkaru Paradan kian, Tominkaru naudapa patukapan umashaapanuz. 6 Ukau'an aizii uaitapa, aonaan an pidan mishidan, aonaa na'apam

§ **10:30** Deuteronomy 32:35 * **10:30** Deuteronomy 32:36 † **10:38** Habakkuk 2:3-4 * **11:5** Genesis 5:24

Tominkaru nyukunuu konaukii-kida-kao. Sha'apa'oram pidan wa'atin an Tominkaru ida'ati, marii umishidan kaina'a Tominkaru, na'iki marii umishidan Tominkaru'o nii kawinipinaata wunaou'u mishi'oraz ĩdorotan uruu.

7 Noah mishidan idi, uizo'ati Tominkaru paradan, Tominkaru kakinaowan dono'oraz uruu aimaakan kida dau'an aona'oraz zii padamata utukapan; na'iki utoma udaru'o kanawa ukazannaata-kinaa nii pairibannao. Paizo'atin ida'an, Noah aida-kida pidannao oian, mashaapainaouz wuru'u amazada baara'a. Na'iki umishidan kau'an, Tominkaru dakotan Noah kaimana'o pidan nii.

8 Abraham mishidan ida'an, uizo'ati Tominkaru paradan, udapada-kao dono'oraz umako kizi ba'oran wiizai baara iti, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii u'ati. Uwa'aka pawiizi aonaan pu'u uaitapan na'iti'oram wuru'u pamakonuz. 9 Abraham mishidan ida'an, umashaapan tawarai kawan wuru'u wiizai baara ii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii u'ati. Utoman pamashaapa-kizi nii, umashaapan wiizibai ida'a kida karikaonan. Isaac na'iki Jacob na'apa kapam ĩmashaapauzon, zaamatainao ni'oraz kapam amazada baara pawiizi nii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii ĩ'ati. 10 Usha'apanum kau'an Abraham zaudapan wuru'u donoiz, karikaonanu'oraz nii una'an, donoi Tominkaru tomaniaz paaitaan kawana'ati.

11 Abraham mishidan ida'an, utunarunaoun pu'a'a naa padamata, na'iki Sarah maskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u okaudanin. Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz.† 12 Abraham tunarunaou'u naa manawun, ikoda'o nii mawaka'azo'ora'a naa. Mazan iriba utakaan-daunnao tominan, na'apa wizinao iriban kawan aokazi ii aka'oraz, na'apa kaatu kawan paran danoma an kida'oraz, aona'oraz uka'iita-kao uaita-kao.

13 Ipai di'oraz pidannao mawakan pamishidapan bii'i. Aonaa ĩzaamatan wuru'u aimaakan kida Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii ĩ'ati, mazan ĩtukapanuzu munapo pa'ua'ii na'iki ĩkonaukii udau'an. Na'iki ĩkowaadan paugaru morowautapainao na'iki tawarainao imi'i baara'a.

14 Pidannao kaikapa'oraz ĩparadan, ĩaida-kidan kaimanaiman ĩdorotapan pawiizi ni'i naa manawun. 15 Ĩdi'itinpan dono mani pawiizi dau'u ĩwa'akaniaz, ĩkiwa'a naa mani powaa iti. 16 Mazan ĩnyukunuu tuukii pa'an kaimana'oraz wiizai dau'ati, wuru'u aokazi ia'oraz. Ukau'an Tominkaru, aonaa ukiba'azoo-kidan padakota-kao ĩTominkarun nii, usha'apanum kau'an usaabaa donoi ĩmashaapa-kizi nii.

17-18 Abraham mishidan ida'an, utaa Isaac zowii-karu nii, Tominkaru tiwaa-kidapan dono'oraz uruu. Abraham ati'o sha'atii tawuru'u Tominkaru kiauzonuz: "Isaac ida'ana'o nii wuru'u pukatakaan-daunnaounuz."‡ Mazan upu'u Abraham minziiwa utaan paudani bauda'apauzoz zowii-karu nii Tominkaru ati, 19 Abraham mishida Tominkaru ka'iita pakadishita-kidan Isaac umawaka-kizi iki. Na'iki ukawana'ati mishi usha'apan, turuu kii-karu, Abraham ikoda Isaac powaa ati umawaka-kizi iki.

20 Isaac mishidan ida'an, udapada-kidan kaiman kida'o aimaakan Tominkaru di'iki sha'apa'o nii paudainao Jacob na'iki Esau ati, na'iki ĩtakaan-daunnao ati diina'iti'i.

21 Jacob mishidan ida'an, upishaan Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan Joseph dainao ati, pamawakan ua'ii. Udawukapan utoriinpan Tominkaru ati udiridinpan pawadookori paawa'a.

22 Joseph mishidan ida'an, umawakapan dono'oraz naa, uparadan Israelitenao makon dau'an Egypt iki, na'iki ukian ĩ'ati marii kizi ĩna'akan uniwa'uz.§

---

† **11:11** Abraham mishidan ida'an, ... Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz oo "Sarah mishidan ida'an, omaskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u zii okaudanin omishidan idi Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz." ‡ **11:17-18** Genesis 21:12 § **11:22** Joseph mishida upidanannao kiwan nii Israel iti, Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki ukian ĩna'aka kizi unanaa ĩdida kiziz Israel ii. (Genesis 50:25)

23 Moses daronao mishidan ida'an, ushakatan dauna'ana'oraz, ĩdizan uruu idikin-
auda'u kauzu, usha'apanum kau'an ĩtukapan idi uruu koraidaonaa konaunam sodi'o;
na'iki aonaa ĩtarian king dyuuza ai.
24 Moses dyaupain dono'oraz naa, Naobanai Pharaoh dani zunaaba dyaupaitan
pu'u padamata uruu; umishidan ida'an aonaa uaipan padakotapa-kao Pharaoh takaan
nii. 25 Mishi'oraiman uaiapa pa'an pabaiatan kasha'ora kida'o aimaakan Tominkaru
pidanannao tuma, una'azootapan ai oii kida'o aimaakan, aona'o ni'oraz una'an to-
munu'iki. 26 Udi'itapan baiatin-karu Christ ati powa'a pa'an umanawunun ka'idiwau-
karu ai ipai wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan idi Egypt ia'oraz. Usha'apanum
kau'an udi'itinpan pawinipa dau'u diina'iti'oraz Tominkaru taan ni'oraz u'ati. 27 Moses
mishidan ida'an, uwa'akan Egypt Baara, aonaa utarian king to'oran ai. Moses aonaa
ukaakinpan, ikoda'azo'o utukapanii Tominkaru aona'oraz turuu utukapa-kao. 28 Na'iki
Moses mishidan ida'an, utaapa wuru'u Passover Kamoon na'iki udyuuda izai chibii-
kao, uruu aonaa kizi Mawaka-karu Angelin zowian Israelitenao dainao daonaioranao,
wuru'u kiwiitapainaouz ĩshakatan.*
29 Pidannao mishidan ida'an, ĩtaraukan Red Sea, na'apa arada'o baara ana'o kawan,
mazan Egypt Baara sannao tiwaan patarauka'akan na'apa, baukapa ĩnaraada'aka-kao.
30 Israelitenao mishidan ida'an, donoi Jericho awauribanaa kida dorautan, Israelitenao
kora'uupan dauna'an ubarau ii aka 7 kamoo, ĩkora'uankanuzu baukapa ipai kamoo.
31 Rahab, kaminshu'u-shoroaba, mishidan ida'an, aonaa ozowii-kao wunao tuma'a
dikintapainaouz Tominkaru, usha'apanum kau'an konaukii odapaapan tawunaou'u
Israelitenao awunuuta'ana'oraz na'apam amazada aidinpan.
32 Turuu zii õna'itidan õkakuwaapan, mazan aonaa amazada turuuan manawun
õkowaada-kinaa nii Gideon, Barak, Samson, Jephthath, David, Samuel, na'iki prophetnao
dau'u. 33 Di'oraz pidannao, ipai ĩmishidan Tominkaru, ukau'an ĩka'iita pamizaataakapan
na'iki pakaakinapa-kidan ba'oran wiizai ikiinao soldyaannao. Ĩsha'apata aimaakan
sakitapa'o na'iki ĩzaamata Tominkaru kowaadaniaz utaan nii ĩ'ati. Ĩtarata baudokorunao
dako kida, 34 ĩmakada tuubaru kida'o tikazi, ĩkidoapa pazowia'azoo-kao ai marii idi. Ĩnao
kakataimana'o mazan ĩtoma-kao ma'ozaka; umanawun ĩmizaataakapan mizaataaka-kizai
ii, na'iki kaakinapa ĩtarubanao ĩ'ati.
35 Zunnao mishidan ida'an, ĩtukapan paudainao kadishita-kida-kao powaa iti
mawaka-karu di'iki. Baokoinao antamikita-kao kaziwa'o ida'an atii ĩmawakan, aonaan
idi ĩmuudan pamishidan. Usha'apanum kau'an ĩaipan idi pakadishita-kida-kao kakupa-
karu ida'ati kaimana'oraz pa'an. 36 Aizii ba'orainao banikiita-kao na'iki ba'izii-kao,
na'iki ba'orainao do'oo-kao na'iki ĩkaboota-kao taraa-kizai iti. 37 Ĩzowii-kao ĩboo-kao ida'an
udaru kida'o kuba idi, ĩsaasata'aka-kao pazikon an, ĩzowii-kao marii idi. Ĩkaiwadinpan
kaznizo mada oo boogi mada kida ida'an karikaonan kowas; aonaa ĩsha'apauz nii,
ĩpataka'uta-kao kaziwa'o ida'an, na'iki ĩantamikita-kao.
38 Ĩna'iaakapan mapidantaka'o amazada di'ii'aka, na'iki midukuo baawu ii aka;
ĩmashaapan kuba'un kida ida'a na'iki ka'unaru shaawa ii kida. Wuru'u mishidainaouz,
kaiman manawun ĩdyaun wuru'u imi'i baara sannao ai, aonaa turuu ĩmashaapan ĩtuma.
39 Ipai wunao pidannao, kaiman Tominkaru nyukunuu ĩtuma ĩmishidan idi, upu'u
aonaa bauda'apa ĩdyaun zaamatan ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz utaan nii.
40 Mazan waunao ati powa'a'o zii Tominkaru aipan pasha'apatan aimaakan kaiman
wa'ati, uruu baokopa kizi waunao ĩnao tuma saabaa-kao kaiman manawun diina'iti'i,
Tominkaru aipan kawana'ati.

12

Na'apam Tominkaru tominapa-kidan paudainao

* **11:28** Exodus 12:21-30

1 Aizii wuru'u iriba'oraz pidannao, wadi'itinapa-kinaa ni'o. Ĩmashaapauzon kaduz
aida-kida wa'ati na'apa'oram ati'o mishidapa-karu. Ukau'an marii wamarina'atan
ipai aimaakan wuru'u awautapa'oraz waunao, na'iki oia'o zaamatinpa'oraz wa'ida'ati.
Na'iki ma'ozaka wataapa wanyukunuu, aonaa wakashadina'ana'a, na'apa pidan di-
matina'o kawan dimatin-karu ida'a. 2 Marii waawunuutapan soo Jesus di'iti, uruu
ida'ana'o wamishidanuzu, na'iki wamishidapanuz karikaonan uruu ida'ana'o. Jesus
baiaapa mawaka-karu cross ida'a, aonaa unyukunuupan na'apam ukakiba'azonnan.
Usha'apatan di'oraz aimaakan uaitapan idi Tominkaru taan nii konaukii-karu utokon
ii. Na'iki kai usakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu. 3 Udi'itapa na'apam
Jesus tuudan ipai wuru'u oia'o pidannao sha'apataniaz dikauda kida'o aimaakan
u'ati. Ukau'an mana'a ukashada-dina'ana'a na'iki ukaakinpa'ana'a. 4 Wuru ida'ana'a
utiwainanuz dadara umasha'apata'azookan idi oia'o ubaiaapan kasha'ora'o, mazan
upu'u aonaa na'apainim zii uzowii-kao umishidapan dikin ii. 5 Umanyukunuuta'a naa
mooko tawuru'u Tominkaru paradan kida ma'ozakada'oraz unyukunuu? Udakotan
unao paudainao nii. Ukian,

"Õdani, aonaa putaapa'ana'a madiwautapa-ka'o nii karikaonan wuru'u,
Naobanai kakinaotanuz pugaru dadara'o na'iki kaziwa'o ida'an,
na'iki aonaa pukashadina'aka'ana'a Naobanai kakinaotan dono pugaru.
6 Usha'apanum kau'an Naobanai kakinaota wunaou'u pamarainpaniinaouz.
Na'iki ukakinaota ipai paudainao."*

7 Ukau'an utuudapa wuru'u ubaiatinanuz, usha'apanum kau'an darui kakinaotan
kawanu'o unao wuru'u. Tominkaru taapan unao paudainao nii. Ipai daniinao,
ĩdarunao kakinaota ĩdyaun. 8 Tominkaru kakinaota ipai paudainao, ukau'an aonaan
an ukakinaotan unao, aonaa mishi'o mani udainao unao. 9 Ipai waunao kaina'a
wadarunao, imi'i baara'a kakinaota'o waunao. Ĩkakinaotan dono waunao wazaamata
wuru'u ĩkakinaori kidaz. Ukau'an powa'a'o nii zii ukaimanan manawun wazaamatan
an waDaru aokazi ia'o kakinaori kidaz, uruu idi kaina'a'o nii kakupa-karu wa'ida'a.
10 Wadarunao, imi'i baara'a'oraz kakinaota waunao wapa'inan dono zii. Ĩkakinaotan
waunao wuru kawana'ati'i ĩaitapanuz wakakinaota-kao aiapa-kao. Mazan Tominkaru
kakinaotan waunao kaminka'uta'o nii waunao, mishi kizi wanaudapan wamashaa-
pan Tominkaru aipan kawana'ati. 11 Aonaa wakonaukii-kidan wakakinaota-kao
dono kaziwa'o ida'an. Kaziwa pidan kakinaota-kao, mazan diina'iti'i, watominpan
dauna'ana'a naa wakakinaota-kao idi, kaiman wanyukunuu na'iki kaiman wamashaa-
pan.

Na'apam pidannao aiapa-kao ĩmashaapan

12 Unao kapati'ora'a naa, ukau'an uma'ozakada'a naa unyukunuu koshan.
13 Umashaapa sakitapa'o mashaapa-karu kaduz ida'a, uruu baokoinao mishidainaouz
kapatinaouznaa ma'ozakadinan nii, uruu aona'o nii ĩkapatin powa'a'a naa manawun.
14 Utiwaa umashaapan kaiman ipai pidannao tuma, na'iki utaain Tominkaru ati,
umuudina'a naa kaimanaiman oia'o ai. Na'ia'oram pidan aona'o utaainan, aona'o
nii utukapauzon Naobanai Tominkaru. 15 Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao
padantinan powaa iti Tominkaru kamunanban ai. Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram
unao to'orapa'o unyukunuu. Na'apa'o pidan turuu upataka'uan ipai unao. 16 Ukarodin
pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao da'awupan aonaa pamin-mazidan tuma mani. Na'iki
ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao Esau kawanun, madi'itinapaka'a Tominkaru
dau'u. Esau, uruu Isaac dani kiwiitapa'o, na'iki uru'o nii zaamata padamata ipai
aimaakan padaru ai. Mazan Esau taa wuru'u pa'ati'oraz aita-kao, bauda'apa paraapi

* **12:6** Proverbs 3:11-12

sodi'o wanyukunui dikin ii. 17 Unao, uaitapanii sha'atii Esau sha'apatan dauna'an
wuru'u aimaakan, upu'u zii uaipan padaru dapadan kaiman kida'o aimaakan sha'apan
pa'ati.† Kaziwa upishaan pazaadan bii'i, mazan aonaa udaru taa'azoonuzu u'ati.
Usha'apanum kau'an Esau, aonaa uikodan kanom ida'an papana'ada-kinaa nii wuru'u
pasha'apataniaz aimaakan.
18 Unao, aonaa uwa'atin midukuo Sinai ida'ati,‡ turua'oraz upishata-kao na'iki
ka'awapa'oraz tikazi idi. Uruu midukuo ida'a kaina'a maruta'o, kasha'ora-karu
na'iki awaru kawaoru. 19 Kaina'a kuwudii§ aran na'iki parada-karu. Israelite-
nao abatan dono'oraz parada-karu, kaziwa ĩpishaan aonaa kizi ĩabatan powaa'az.
20 Aonaa ĩabata'azon wuru'u kichana'iki-kia'oraz parada-karu. Wuru'u parada-karu
kian, "Na'ia'oram pidan oo uzai pishatan di'oraz midukuo, boo-kao nii kuba idi atii
umawakan." 21 Wuru'u aimaakan ĩtukapaniaz tuukia'o ukichana'iki-kian. Uruu idi
Moses kian, "Õnaka-nakaan õtarian idi."
22 Mazan unao, uwa'atin Zion Naawa ati pa'an, na'iki kakupa'oraz Tominkaru
wiizi ida'ati, wuru'u Jerusalem aokazi ia'oraz. Unao wa'atin wunao angelnao
ida'ati iriba'oraz manawun, konaukia'o ida'ana'oraz ĩbaokopatinpan. 23 Uwa'atin wu-
nao baokopainpan ida'ati dakota-kariwainaouz Tominkaru dainao nii, kiwiitapa'oraz
ĩshakatan.* Ĩ'uu kida saada-kariwai'i naa aokazi ii. Unao wa'atin Tominkaru ida'ati,
di'itapa'oraz ipai pidan kaimanan oo oian. Na'iki uwa'atin Tominkaru pidanan-
nao doronaanao ida'ati, mawakainaouz mazan saabaa-kariwaiz naa ĩdyaun kaiman.
24 Uwa'atin Jesus ida'ati, uruu ida'ana'o Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant. Uwa'atin
Jesus izain ida'ati, chibii-kariwaiz wa'oian chikaa-kinao nii, umanawunu'oraz pa'an
Abel izain ai.†
25 Ukau'an ukarodin na'iki aonaa utarata'ana'a ukinao Tominkaru paradan dono.
Baokoinao ĩtarata pakinao u'ai aonaan idi ĩabata'azon uparadan. Ukakinaowan
dono'oraz ĩdyaun imi'i baara'a, mazan aonaa ĩdobatan papataka'uta-kao ai. Ukau'an
powa'a'o nii zii manawun wabaiaapan pataka'utin-karu wamaabata'azookan an
Tominkaru, kakinaowa'oraz waunao aokazi iki! 26 Tawuru dono'o uparadauzonuz
kiwiitapa, nakaina'aka imi'i baara, mazan aizii ukian kainaaba'o ida'an, "Baukapa'a
naa koshan õnakaan nii imi'i baara, mazan aonaa uruu mani karikaonan, õnakaan nii
aokazi kapam." 27 Parada-karu kida, "Baukapa'a naa koshan," kia'oraz, kaimanaiman
ukainaabatan wa'ati ipai aimaakan toma-kariwaiz nakaa-kao nii na'iki ĩmuuda-kao
nii pana'itinapu pawiizi ai, soo aimaakan kida aona'oraz na'itim ĩnakaa-kao na'an nii
pa'an. 28 Ukau'an marii wakonaukian Tominkaru ati, usha'apanum kau'an kaina'a
wawiizi ni'o, aona'oraz turuu unakaa-kao. Marii wakonaukii-kidan Tominkaru
na'iki wamanawuntapan uruu, wakichana'ikin ida'an u'ai, 29 usha'apanum kau'an
waTominkarun tikazi kawanu'o, kawaoda'oraz aimaakan kaiman-daun.

13

Na'apam wakonaukii-kidan Tominkaru wamashaapan ida'an

1 Pakawan umarainpaaka umin-mishidannao tuma. 2 Aonaa umanyukunuuta'ana'a
udapaapan tawarainao udapu ida'ati, usha'apanum kau'an pabi'i kida pidannao da-
paapa tawarainao padapu ati, aonaan pu'u ĩaitapan ĩnao angelnao. 3 Unyukunuuapa
pidannao taraa-kizai ia'oraz, utarainpa'o kawan ĩtuma. Unyukunuuapa baiatinainao,
ubaiatina'o kawan ĩtuma.
4 Marii ipai pidan taapan mazida-karu kaimana'o nii manawun. Na'iki da-
iarui na'iki daiaroi, aonaa kizi ĩpataka'uan pamazidanuz, ĩdawatan ida'an ba'oran

† **12:17** Genesis 27:30-40 ‡ **12:18** Exodus 19:16-25 § **12:19** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **12:23** Ipai Tominkaru dainao kiwiitapa'oraz udani shakatan kawanu'o. † **12:24** Genesis 4:10

pamin-mashaapan nii. Tominkaru mishi'o nii upataka'utan wuru'u pidannao kiaa-paakainaouz madoronaa-daun, na'iki ba'orantapainaouz.

5 Aonaa umarainpa'ana'a puraata. Uturuuda wuru'u aimaakan u'ida'a'oraz.
Tominkaru kiinii,
“Aona'o nii õwa'akauzon pugaru,
aona'o nii õmanyukunuutauzon pugaru.”*
6 Ukau'an waaitapan idi kaimanaimanazu, turuu wakian,
“Aona'o nii õtarian, usha'apanum kau'an kaina'a Naobanai õminka'u nii.
Aonaa turuu pidannao sha'apatan õgaru.”†
7 Unyukunuitapa uzowaunaanao tominapa-kidauzoz unao Tominkaru Paradan kida dau'u. Udi'itapa kaiman kida'oraz aimaakan sha'apan ĩmashaapan idi Tominkaru ati atii ĩmawakan. Ukau'an ma'ozaka umishidapa ĩnao kawan. 8 Jesus Christ, aonaa up-ana'adinauzon, pakawan uruu munumunu'o kawan, na'iki aizii, na'iki karikaonanu'o nii.
9 Mana'a utaapada'ana'a ipai pabi'inaaka kida'o kakinaorii na'akan unao pana'iti'i naa. Marii mishi'oraiman unyukunuu kida ma'ozakada-kao Tominkaru kamunanban ida'an, aonaa kakinaorii kida izo'ati-kao ida'an mani wanyukunui daua'oraz, aona'oraz ukaminka'utan pidannao izo'ati'oraz uruu kaduz kakinaorii.
10 Mazan õaipan pa'an wadi'itinpan wuru dau'a'a taa-kariwaiz Tominkaru ati, wuru'u chikaa'oraz wa'oian. Na'iki wuru'u kaudinainaouz Tabernacle di'ii, aonaa turuu ĩnikan wuru'u taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinaoaz.‡
11 Umanawunu'o Faadaa, una'akauzonii uzainao izain Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, utaa kizi oii-karu kida dikin ii. Mazan wuru'u uzainao nanaa kida kawaoda-kao paniba ii, Jewnao kawiizibitinapa-kizi ai. 12 Ukau'an Jesus paniba ii umawakan donoi ai kapam, usaabaa-kinaa nii papidanannao kaiman manawun oia'o ai paizain ida'an. 13 Ukau'an wamako Jesus di'iti paniba iti Jewnao kawiizibitinapa-kizi ai, wakashaapa washa'apata-kao, na'iki wabaiaapa kapam uruu kaduz aimaakan kakiba'azonna'o uruu baiaapaniaz kaduz. 14 Aonaa karikaonanu'o donoi nii da'a'a imi'i baara'a wa'ati, mazan waunao, tuukii wazaudapan donoi wuru'u wa'idiwau ni'oraz diina'iti'i pa'an.
15 Ukau'an aizii Jesus ida'an, marii wataainan Tominkaru ati wakonaukii-kidan ida'an uruu, wakowaadan ida'an wuru'u kaiman kida'o aimaakan usha'apataniaz.
16 Aonaa umanyukunuuta'ana'a usha'apatan kaimana'o ba'orainao ati, na'iki uka'idiwaaka ĩtuma, usha'apanum kau'an na'apa kida'o pa'an aimaakan taa-kao, Tominkaru konaukii udau'an.
17 Uizo'ati uzowaunaanao na'iki unaubaapa wuru'u ĩkaudinanuz. Ĩnao awunuutapa'o unao, usha'apanum kau'an ĩnaou'o nii kowaada na'apam ĩsha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru ati. Uizo'ati ĩdyaun, konaukii kizi ĩsha'apatan pakaudin-kizi. Aonaan an uizo'atin, ĩsha'apatan nii pakaudin-kizi kasha'ora-karu ida'an, na'iki aona'o nii kanom unao ikodan na'apa'o di'iki.
18 Aonaa usokoda'ana'a utoriinpan wa'ati. Waaitapa aonaa kanom dikauda'o nii washa'apaapan, mazan karikaonan washa'apata'azon kaiman kida'o aimaakan.
19 Tuukii manawun õpishaan utoriinpan õ'ati, marii kizi Tominkaru dyuudan õgaru powaa ati kadiman unao ida'ati.

Kaarita katokon-tinan

* **13:5** Deuteronomy 31:6 † **13:6** Psalm 118:6 ‡ **13:10** Faadaanao, turuu ĩnikan dunai wuru di'iki'i taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo wuru'u uzainao taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinao nii, aonaa turuu ĩnikan udunaa. Ĩkawaoda pa'an ipai wuru'u uzai nanaa paniba ii, munapo Jewnao kawiizitinapa-kizi ai.

20-21 Aizii marii Tominkaru konaukii-kida-kao, uruu taa'o wanyukunuu kaiman-
kinaa. Ukadishita-kida waNaobanaa Jesus mawaka-karu di'iki. Na'iki marii Je-
sus konaukii-kida-kao, uruu umanawunu'o kaznizo taapiki. Uruu izain ida'ana'o
Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant, aona'o ni'oraz na'apainim ukatokonon. Aizii
marii Tominkaru taan ipai kaimana'o aimaakan unao sha'apata-kinaa nii aimaakan
paaipan kawana'ati. Na'iki marii usaabaan waunao paaipan kawana'ati, Jesus Christ
ida'an, na'iki marii utaapa-kao umanawunu'o nii karikaonan. Amen.

22 Õiribannao, tuukii manawun õpishaan unao, uabatapa kizi kaimanaiman di'oraz
kuwai õsaadaniaz õma'ozakada-kinaa ni'oraz unao; wuru'u õkaaritanuz, aonaa udawuan
manawun. 23 Õkowaada'azon u'ati wa'inawuzu Timothy kodita-kida-kaoa'a naa taraa-
kizai iki. Ukaawan an kadiman, baokopa'o nii wawa'atin watukapa'anan unao.
24 Ukowaada pa'i waparadan kida ipai uzowaunaanao ati, na'iki ipai Tominkaru pi-
danannao ati. Wairibannao Italy ikiinao dyuudan kapam paparadan unao ati. 25 Marii
Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

James Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

James, uruu Jesus inawuzu. (Matthew 13:55; Galatians 1:19) Upa'inan dono zii aonaa umishidan Jesus Tominkaru di'iki'o, mazan umishidan dauna'an, uru'u naa choochi zowaunaa nii Jerusalem ii. (Acts 15:13; 21:18)

Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki na'iki ukiwan dauna'an aokazi iti, utominapa-kidaniinao kowaadapan Kaimana'o Kuwai wuru'u Jesus daua'oraz. Kiwiin ĩkowaadanuz Jewnao ati, Israelitenaouz. Aizii Tominkaru pidanannao zowiipauzo-kao dono, ĩmishidan dikin ii Jesus, iriba mishidainao kidoopan ba'oran wiizai kida di'iti. Uruu idi James saadan pakaaritan ipai mishidainao ati. Mazan kiwiini'o verse ida'a usaadan kaikapa'a: “ipai 12 Israelitenao tonaazinaa kida ati, ipai wiizai kawana'ati.”

James kakinaotan ĩdyaun, mishi kizi ĩtukapa-kidan pamishidan Jesus, pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan.

James kakinaowan ĩdyaun powa'a zii: marii kizi ĩkonaukian papataka'uta-kao pu'u, oo pamapuraatanun pu'u. Usha'apanum kau'an pataka'utinainao, umanawunu'o Tominkaru ati ĩnao. Na'iki kapuraataniinao pidannao, marii pa'i ĩkarodinan. Usha'apanum kau'an ĩnao tuukia'o nii ĩto'oradan Tominkaru, ĩsha'apatan ida'an aimaakan dikauda kida'o papuraatan ida'an.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1*
Mishida-karu na'iki aitapaaba-karu *1:2-8*
Pataka'utin-karu na'iki kapuraatan-karu *1:9-11*
Baiatin-karu na'iki tiwaa-kidapa-karu *1:12-18*
Abatapa-karu na'iki sha'apatin-karu *1:19-27*
Aonaa pidan taapa-kao umanawunu'o nii ba'oran ai *2:1-13*
Mishidapa-karu na'iki sha'apatin-karu *2:14-26*
Na'apam wakaiwaan waninoba na'iki waparadan *3:1-12*
Dya'utama'o aitapaaba-karu kaduz *3:13-18*
Mishidainao kodita kizi oia'o pidannao bii iki *4:1—5:6*
Mishidainao ma'ozakada-kao powa'a zii *5:7-20*

1 Õgaru James, Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ poitoru. Õdyuudan õparadan ipai
12 Israelitenao tonaazinaa kida ati, makoodanainaouz ipai wiizai kawana'ati.

Mishida-karu
na'iki aitapaaba-karu

2 Õiribannao, ukonaukii pa'i na'apainim dono ubaiaapan pabi'inaaka kida'o
pataka'utin-kinai. 3 Usha'apanum kau'an uaitapa utiwaa-kaoaz na'apa, umishidan
ma'ozakan tiwaa-kao wuru'u. Aizii upakawanun an ukadishitapan utiwaa-kao
dauna'an, aona'o nii ukashadinan ba'oran dono ubaiatinan pu'u padamata. 4 Ukau'an
marii pa'i umakashadinkanuz na'iki umakaakinapakanuz mashaapan ma'ozaka, uruu
aona'o nii ukaakinpan, na'iki aona'o nii ukasharutinpan udi'itinpan ida'an.

5 Mazan na'ia'oram pidan unao bii'i, aona'o uaitapan padi'itinpan, marii upishaan
Tominkaru, utaa kizi u'ati aitapaaba-karu; usha'apanum kau'an Tominkaru, konaukii
utaan na'iki aonaa ukashanauan pidan pishaa'o paugaru. 6 Mazan upishaan an
Tominkaru, marii upishaanuzu pamishidan ida'an, aonaa pamamishidakan bii an
mani. Usha'apanum kau'an, pidan pishaan an aimaakan pamamishidakan bii an,

uruu na'apa'o wunu paran kawan, paran baoko ia'oraz, ma'ozaka'o awaru pootaniaz na'iki ukida'uupaniaz di'itinapa kida'a. 7-8 Na'apa'o pidan, dya'utamatapa'o panyukunuu na'iki aona'o uaitapan na'apam dii pasha'apatinan, aonaa turuu uzaudapan Tominkaru taan pa'ati aimaakan upishaaniaz.

Pataka'utin-karu na'iki Kapuraatan-karu

9 Ukaina'an an Tominkaru pidanan pataka'utina'o, marii ukonaukian, usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a umanawunu'o uruu. 10 Mazan pidan kapuraatanu'o, marii ukonaukian, usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a uruu pataka'utina'o. Kapuraatanu'o pidan, umainaabatinan nii na'apa amazada san soosoi kawan. 11 Kamoo koditan dauna'an, uwiichan wiicha, wiicha, na'iki sariapa ukadunaa wuzada'akan; usooso waotan, na'iki ukonaunamanuz mainaabatina'akan naa. Ukau'an na'apa'o nii pidan kapuraatanu'oraz mainaabatinan kapam, upuraataapatinan pu'u.

12 Konaukia'o pidan, wuru'u tuudapa'oraz pabaiatan kasha'ora kida'o aimaakan. Aizii utuudapan idi pabaiatinan, aonaa ukaakinpan, uzaamatan nii pawinipa nii, karikaonanu'o kakupa-karu idi, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon marainpainao ati paugaru.

13 Aizii pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon dau'ati oia'o, aonaa turuu ukian: "Tominkaru wuru'u tiwaa-kidapa'oraz õgaru õsha'apata kizi oia'o." Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa na'apainim utiwaa-kidapan pidan oia'o dau'ati; na'iki Tominkaru, aonaa na'apainim usha'apatan oia'o utiwaa-kidapa-kao dono. 14 Mazan pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon dau'ati oia'o, unyukunuu oia'o dau'atin idi'o karikaonan wuru'u, ukozoota-kidinan paaipan ati'o, aonaa udikintan wuru'u oia'oraz. 15 Aizii unyukunuu na'apan idi oia'o dau'ati, uru'u naa usha'apata'akanuz, oia'o shakatan naa wuru'u, na'apa koraidaonaa shakatan kawan. Na'iki oia'o dyaupain dono'o naa kaimanaiman, uru'u naa mawaka-karu shakatan kapam.

16 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a umariidapa-kidina'ana'a. 17 Ipai aimaakan kaiman kida'oraz, taa-kariwaiz mawinipinaa-daun, aokazi iki'o wuru'u, Tominkaru di'iki'o, toma'oraz kamoo, kauzu na'iki wizinao. Tominkaru aonaa upana'adinauzon, na'iki aonaa na'apainim utanawatinankauzon pana'iti wa'ai, na'iki aonaa uwa'akauzon waunao maruta'o-karu'u. 18 Paaipan kawana'ati'o wuru'u udaniitanuz waunao pakakinaori mishi'o ida'an, uruu idi tuukii ukonaukii-kidan waunao ipai ba'oran patomaniinao ai.

Abatapa-karu na'iki Sha'apatin-karu

19 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, unyukunuitapa wuru'u õkakinaori kidaz: Marii ipai pidan abata'azo'o nii kadakotin-karu, mazan aonaa uparada'ana'a maaitapinakadaun, na'iki udadarada unyukunuu uto'oran ai. 20 Usha'apanum kau'an pidan to'oran an aonaa turuu usha'apatan aimaakan kaiman kida'o Tominkaru aipan kawana'ati.

21 Ukau'an umuuda'a naa ipai oia'o na'iki dikauda kida'o aimaakan usha'apatauzoniaz. Aonaa u'atadinpa'ana'a, mazan ukashaapa Tominkaru Paradan utaaniaz unyukunuu ii, uruu wuru'u ukazannaatin-kinaa ni'oraz.

22 Aonaa umariidapa'ana'a unyukunuu, uabatapan ida'an karikaonan Tominkaru Paradan. Mishi'oraiman, usha'apatina'a naa pa'an wuru kawana'ati'i uabataniaz. 23 Na'ia'oram pidan abatapauzo Tominkaru paradan mazan aonaa usha'apatinan ukawana'ati, uruu, na'apa'o pidan kawan awunuuta'oraz paawun baara wanamari di'iti. 24 Uawunuutan padikin kaimanaiman na'iki udauna'an umako'okan naa,

sariapa umanyukunuuta'akan na'apa'oram paaidinpan. 25 Mazan pidan di'itinpan
an kaimanaiman kuwai kaimana'oraz dau'u, wuru'u muuda-kida'oraz pidannao
oia'o ai, na'iki utaapan an panyukunuu karikaonan kaimana'o kuwai dau'ati, aonaa
umanyukunuutan paabatanii, mazan usha'apatinan pa'an ukawana'ati. Uruu idi
kanom usha'apatanii kida, kaimana'o nii usha'apan Tominkaru ida'an.
26 Ukaina'an an pidan unao bii'i Tominkaru-tapa'o utaapinpan, mazan aonaa
utuuda'akauzon dikauda kida'o paparadan, umariidapan panyukunuu karikao-
nan wuru'u, na'iki uTominkaru-tapanuz madiwautapa-ka'o karikaonan. 27 Mazan
pidan, mishi'o uchoochi san-tinpan Tominkaru waDaru aipan kawana'ati, uruu
pa'an wuru'u karikaonanu'oraz ukaminka'utauzon maudaniiwainao na'iki zunnao
pataka'utinainaouz mawaka'oraz naa ĩdaiarunao, na'iki uruu aona'o nii uaipan pa-
pataka'uinan oia'o idi. Na'apa'o choochi-santinapa-karu kaimana'o, na'iki aona'o
ukasharutinpan Tominkaru awun za'a.

2

Pataka'utinainao na'iki Kapuraataniinao

1 Õiribannao, mishidainaouz umanawunu'o wanaobanaa Jesus Christ, aonaa
unauba'ana'a bauda'apa'o pidan ba'oran ai. 2 Aizii pidan kapuraatanu'o kaawan
an mani uchoochin ida'ati, kaiwadinpa'o kawinipina'o kamicha idi na'iki uka'u saba
nii gold; aizii ukaawan pu'u, ba'oran pidan kaawan kapam, pataka'utina'o, ukamichan
uzaama'ora'a naa kowas. 3 Aizii unao, unyukunuu wuru dau'ati'i pidan kaimana'oraz
ukaiwadinpan manawun na'iki usakanata-kidan uruu kaimana'o tabai ida'a. Mazan
aizii pidan pataka'utina'o ati unao kian, “Turuu pukadishitapan na'ii,” oo “Pusakanata
da'a'a imi'i baara'a.” 4 Usha'apatan an na'apa'o aimaakan, ubuutaakapan karikaonan
wuru'u. Aonaa utaapa'ana'a bauda'apa'o pidan kaimana'o nii ba'oran ai. Na'apa'o
aonaa kaimana'o mani wuru'u, na'iki unao di'itinpan aonaa usakitapan.
5 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, aushaa uabata! Tominkaru zaamatanii
wuru'u pidannao pataka'utinainaouz, umanawunu'o mishidapa-karu ida'ati. Ĩnao
ĩnaobanaitapan nii Tominkaru na'iki ĩzaamatan nii kaiman kida'o aimaakan, tawuru'u
Tominkaru kiauzo-kiziz utaan nii marainpainao ati paugaru. 6 Aizii unao, tuukii
uzon-kidan pataka'utinainaouz. Mazan wuru'u pidannao kapuraataniinaouz, ĩnao
mishi'oraiman na'aka'oraz unao kootowapa-kizai iti, ĩzaamata kizi usha'apauzi. 7 Ĩnao
wuru'u parada'oraz oia'o ida'an kaimana'o uNaobanaa Jesus dau'an.
8 Kaiman zii manawun uizo'atin an waNaobanaa kakinaori, saada-kariwaiz
Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: “Pumarainapa pidannao na'apa pumarainpan
kawan punanaa.”* 9 Mazan utaapan an bauda'apa pidan kaimana'o nii ba'oran ai, oia'o
aimaakan wuru'u usha'apataniaz, ukau'an unao dikintapainao kakinaorii. 10 Pidan
dikintapa'o bauda'apa'o kakinaorii, uruu dikintapa'o ipai ba'orainao kakinaorii kida
wuru'u. 11 Tominkaru kian, “Mana'a puba'orantapa'ana'a.” Uruu wuru'u kia'oraz
kapam, “Aonaa puzowia'ana'a pidan.” Aizii aonaan pu'u puba'orantapan† padamata,
mazan puzowian pidan, pugaru dikintapa'o kakinaorii wuru'u. 12 Ukau'an uparada
sakitapa, na'iki umashaapa aitapainao nii na'iki izo'atiinao nii Kakinaorii, wuru'u
muuda-kida'oraz pidannao oia'o ai. Wuru'u kakinaoriiz, uaida-kidan nii na'apam
wamashaapan, kaiman oo aonaa ukaimanan. 13 Usha'apanum kau'an Tominkaru
pataka'utan dono pidannao, aona'o nii ukamunan-kidan pataka'utainaouz pairiban,

* **2:8** Leviticus 19:18 † **2:11** puba'orantapan: zun kiaapa-kidinan ba'oran daonaiora ati pakaudaiarun pu'u oo daonaiora kiaapan ba'oran zun pakaudaiaron pu'u.

aona'oraz ĩaidan pakamarainapanun; mazan pidannao aida'oraz pakamarainapanun, aona'o nii ĩpataka'uta-kao pa'an.

Mishidapa-karu na'iki sha'apatin-karu

14 Õiribannao, ukian umishida Tominkaru. Mazan aonaan an uaidan umishidan usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan, madiwautapa-ka'o wuru'u una'apanuz. Na'apa'o mishidapa-karu aonaa turuu ukazannaatan unao. 15 Aizii puiriban makamichanun an mani na'iki umawanyukunuun an. 16 Mazan aonaa putaan u'ati uaiapanii, soo pukian u'ati karikaonan: "Kaiman! Marii shaa pa'i Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan pu'ati! Kaiman kizi pukaiwadinpan, na'iki kaiman kizi puaroopan!" Madiwautapa-ka'o wuru'u puna'apan an na'apa. 17 Ukau'an na'apa'o wuru'u mishidapa-karuz: Mishida-karu kaiwaa-kao an paba'oran, aonaan dono kaimana'o sha'apata-kao utuma, madiwautapa-ka'o wuru'u.

18 Mazan panaadon ba'oran pidan kian nii, "Pabi'i pidannao mishida Tominkaru, na'iki ba'orainao sha'apata kaiman kida'o aimaakan pa'an." Mazan õgaru, õdako'atinuzu, "Na'apa dii mooko turuu puaida-kidan õ'ati pumishidan aonaan pu'u pusha'apatan kaiman kida'o aimaakan? Õgaru, õaidan nii pu'ati õmishidanuzu õsha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan pa'an." 19 Pumishidan an kaina'a bauda'apa Tominkaru, kaimana'o wuru'u! Mazan upu'u zii oia'o doronainao ĩmishida kapam, na'iki tuukii ĩnaka-nakaan ĩtarian idi u'ai.

20 Pugaru madiwautapa-ka'o pidan! Puaiapa mooko õaida-kidan pu'ati wuru'u mishidapa-karuz, madiwautapa-ka'o karikaonan kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an u'ai? 21 Pudi'itapa wadokozu-daun Abraham. Tominkaru kian udau'an "Kaimana'o pidan uruu," soo usha'apatinan ida'ana'o Tominkaru paradan kawana'ati: tawuru'u utaan dono'oraz paudani Isaac altar paawa'a, kawaoda-karu nii Tominkaru ati. 22 Aizii puaitapa, pamishidan ida'ana'o uizo'atin Tominkaru. Na'iki pasha'apatinan ida'an uaidan na'apam manawun pamishidan Tominkaru. 23 Na'iki saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiinan, kaikapa'oraz ukianu'u: "Abraham mishida Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii."‡ Udakotan Abraham papaonaru nii kapam. 24 Aizii uaitapa, Tominkaru aonaa udakotan pidan kaimana'o nii, soo ukian idi karikaonan "Õmishida Tominkaru." Mazan udakotan pidan kaimana'o nii, usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan kapam.

25 Na'apa sha'atii Rahab, kaminshu'u-shoroaba, odakota-kao kaimana'o pidan nii osha'apatinan ida'an, tawuru'u odapaapan dono'oraz padapu ati Joshua dyuudaniinao, na'iki odyuudan ĩdyaun ba'oran dunapota'a naa tarubainao ai.§ 26 Aizii pidan nizowan aonaan an unanaa ai, uruu pidan mawaka'o wuru'u; ukau'an na'apa kapam, kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an mishidapa-karu ai, mawaka'o wuru'u.

3

Niinobai daua'o

1 Õiribannao! Aonaa uaipina'ana'a ipai tiichaanao nii, usha'apanum kau'an waunao tiichaanao, tuukia'o nii wapataka'uta-kao manawun, ipai ba'orainao ai, wakasharutinan dikin ii. 2 Mishi ipai waunao kasharutina'o iriba aimaakan ida'an. Mazan pidan aona'o ukasharutinauzon paparadan ida'an, uruu kaimana'o pidan manawun na'iki uka'iita pakazowautapan ipai pananaa.

3 Wamuudan kawaro dako-tannaa udako iti, uizo'ati kizi waunao, uruu idi waka'iita wana'akanuzu na'itim karikaonan waaipan kawana'ati. 4 Oo udi'itapa paran san kanawa: u'udarun pu'u, na'iki ma'ozaka'o awaru kida'ukapan pu'u padamatazu, turuu

‡ **2:23** Genesis 15:6 § **2:25** Joshua 2:1-23

una'aka-kao poora sodi ida'an na'itim karikaonan uaiapa-kao kawana'ati. 5 Na'apa ninobai kapam: uduusodin pu'u padamata, turuu u'atadinpan tuubaru kida'o aimaakan dau'u. Aushaa! Udi'itapa na'apam tikazi tiriizi sodi, turuu udanomaitan kanoko baawu udaru'o. 6 Wuru'u ninobaiz, na'apa'o tikazi kawan, umanawun utaapan oia'o. Uruu idi ipai daunuuda'u upataka'uan wananaa oia'o idi. Utoma udaru'o tikazi wananaa ida'a, atii ukawaoda na'iki umainaabata kaiman-daun wadi'itinpan, na'iki wuru'u wakakupanuz. Tuubaru'o Tikazi di'iki'o wuru'u tikazi tominanuz.

7 Pidan ka'iita pamaawaadibaan pabi'inaaka to'ora kida'o aimaakannao, kotu'uznao, atoru na'iki kowazaz kaduz, na'iki aimaakannao mashaapainaouz paran baoko ii. 8 Mazan aonaa na'ia'oram pidan ka'iitan pamaawaadibaan paninoba. Niinobai oia'o na'iki dikintapa'o, utaapan pa'idiwaru mawaka-kinai.

9 Ninobai ida'an wakaiwaa kaiman kida'o parada-karu waNaobanaa Tominkaru waDaru ati. Na'iki waninoba ida'an wakaiwaa dikauda kida'o parada-karu wairibannao ati, ĩtoma-kao pu'u Tominkaru aidinpan kawan. 10 Uruu bauda'apa'o dakoi di'iki parada-karu kaimana'o na'iki dikauda kida'o koditan! Õiribannao, aonaa washa'apata'ana'a na'apa'o aimaakan! 11 Aonaa turuu kaimana'o na'iki kuzuba'o wunu shootapan bauda'apa'o wunu nunudapa-kizi di'iki. 12 Õiribannao, aonaa turuu fig kadunaa kaakan olive nii, oo grape kadunaa kaakan fig nii, na'apa ukau'an kuzuba'o kapoo-kizai, aonaa turuu kaimana'o wunu ikoda-kao u'idi'iki.

Aitapaaba-karu Tominkaru di'iki'oraz

13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i aitapaaba'o utaapinpan, marii uaidan wuru'u paaitapaabanuz pamashaapan ida'an kaiman na'iki pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan, aonaa pa'atadapan ida'an mani wuru'u paaitapaabanuz. 14 Mazan kishauzi-karu mashaapan dono punyukunuu ii tuukii manawun, na'iki puaipan aimaakan sha'apan soo pu'ati pa'idiwaru; aonaa pu'atadinpa'ana'a puaitapaaban dau'an, usha'apanum kau'an puna'apan an, pana'atanpu'o pumashaapan wuru'u mishi'oraz kakinaorii ai. 15 Kaikapa'oraz aitapaaba-karu, aonaa Tominkaru di'iki'o mani wuru'u, mazan imi'i baara iki'o karikaonan, pidan sha'apata'azon kaduz oia'o karikaonan na'iki oia'o doronainao aipan ati'o karikaonan. 16 Na'iki na'iam dono kaina'a kishauziaaka-karu, na'iki pidan nyukunuu ii tuukii uaipan aimaakan sha'apan soo pa'ati karikaonan, kaina'a'o nii to'orataaka-karu na'iki pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-kao.

17 Mazan Tominkaru taan an aitapaaba-kinai pidan ati, aona'o nii ukasharutinpan, uruu idi aona'o nii umizaataakapan oo ukadakowaakapan, aona'o nii udikintinan, aona'o nii udikintapan, tuukia'o nii uabata'azon na'apam kii-karu kida pa'ati. Kamunanuuba'o nii na'iki pabi'inaaka kida'o nii usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, uaitapan nii aimaakan sakitapa'o, aonaa mazanu'o mani ukadakotinanuzu, mazan mishi'o pa'an uparadan. 18 Umashaapan an wuru kawanu'u, paoribai uuda paowa-kao kawanu'o wuru'u. Uaidan dono pakamarainapanun pairibannao ati, ukaraodan nii kaimana'o akai udikin ii, uruu wuru'u kaimana'oraz mashaapa-karu Tominkaru awun za'a.

4

Oii kida'o aimaakan na'azootapa-kao

1 Na'iki'oram dii wuru'u mizaataaka-karu kida na'iki to'orataaka-karu kida unao bii ana'oraz wa'atin? Ĩwa'atin wuru'u di'iki'o mizaataaka-karu unanaa ida'a'oraz, una'azootapan idi imi'i baara ana'o aimaakan kida karikaonan. 2 Puaipan aimaakan

kida padamata pu'idiwau nii, mazan aonaa uka'idiwaun u'idi, uruu idi uzowi-imikipa'aka'azon naa. Umaka'iitakan idi uikodan aimaakan kida, una'azootapaniaz tuukii manawun, uruu idi uto'orataakapan na'iki umizaataakapan naa. Umaiko-dakan aimaakan wuru'u uaipaniaz, umapishaakan idi'o Tominkaru udau'an wuru'u.
3 Upishaan pu'u padamata Tominkaru aimaakan kida dau'ati, mazan upu'u aonaa
utaan u'atiz, usha'apanum kau'an udi'itinpan idi'o oia'o dau'u; upishaan aimaakan soo
ukaiwaa'azoonuzu ukonaukii-kinaa ni'o karikaonan.
4 Unao, mamashaapa-kainao Tominkaru aipan kawana'ati! Aonaa mooko
uaitapan unyukunuu-atin dono oia'o sha'apaapa-kariwaiz imi'i baara an, pugaru
Tominkaru taruba wuru'u? Uruu idi na'ia'oram pidan aipan an pamashaapan imi'i
baara ana'o mashaapa-karu kaduz kawana'ati karikaonan, utominan Tominkaru
taruba nii wuru'u. 5 Madiwautapa-ka'o mooko uaitapan wuru'u saada-kariwai
Tominkaru Paradan, kia'oraz kaikapa'a? “Kaimana'o Doronaa, Tominkaru muudaniaz
wanyukunuu ii tuukii manawun uaipan waunao pa'ida'antanapu.” 6 Mazan
Tominkaru taa powa'a zii ma'ozaka-karu manawun wa'ati, usaadinpan kawan,
“Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan.”*
7 Ukau'an uizo'ati Tominkaru. Mana'a ukashaapina'ana'a Satan ati, Satan kidoopan
nii u'ai. 8 Umaonapadin Tominkaru ida'ati, Tominkaru maonapadinan nii u'ida'ati
kapam. Unao oiainao, umuuda'a naa usha'apaapan oia'o! Unao pidannao pozawat-
apainao kaimana'o ai, usaaba'a naa unyukunuu kida! 9 Ukasha'ora mishi'oraiman,
na'iki tuukii uzaada. Marii upana'adan ushazootinanuz kasha'oratin-karu di'iti; na'iki
ukonaukianuz, kasha'ora-karu di'iti. 10 Aonaa utaapinpa'ana'a umanawunu'o nii
Tominkaru awun za'a, uruu unaubaan nii unao.

Aonaa ukashada'ana'a umin-mishidan

11 Õiribannao, aonaa ukadakotina'ana'a uiriban dau'u oia'o ida'an. Kanom kadakoti-
nan dono pairiban dau'u oia'o ida'an na'iki kashadan uruu, udakoopan na'iki
ukashadan Tominkaru kakinaori wuru'u. Pukashadan dono ukakinaori, aonaa
puizo'atin mani ukakinaori wuru'u, mazan punaobanai-tinpan kakinaorii ati wuru'u.
12 Mazan Tominkaru pa'an wuru'u kakinaorii Naobanaaz na'iki uaitapa na'apam
pasha'apatan pidan sakitapa'o ida'an. Uruu turuu pa'an ukazannaatan pidan oo
ukabootan pidan pataka'utin-kizai iti. Ukau'an, pugaru, aonaa turuu pukian pidan
dau'an, “Uruu kaimana'o,” oo “Uruu oia'o” kii.

Aonaa u'atadinpa'ana'a usha'apata'azoonii dau'u

13 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao kiauzonaouz kaikapa'a: “Aizii oo
waikana'an wamakon nii uruu wiizai di'iti, wana'ian nii bauda'apa wunu, watoman nii
sha'apauzii toriapa-kizinao nii na'ii, waikoda-kinaa nii dobata puraata.” 14 Unao, aonaa
uaitapan kanoma'o nii sha'apa waikana'an. Wuru'u ukakupanuz na'apa'o tawuru
kawanu'u chaapi'iki'oraz amazada kishananuz; una'a'akan masakauda'u, udauna'an
umainaabatina'akan naa. 15 Kaikapa mishi'oraiman ukia'a: “Tominkaru taapadan
an una'apan, kawanu'o nii wakakupan, na'iki washa'apatinan.” 16 Mazan aizii
utaapinpan umanawunu'o nii, na'iki u'atadinpan ukadakotinan ida'an; ipai kaikapa
kida'o atadinapa-karu aonaa kaimana'o mani wuru'u. 17 Ukau'an, kanom aitapa'o
pasha'apatan kaimana'o, mazan aonaa usha'apatanuzu, u'oian wuru'u.

---

* **4:6** Proverbs 3:34

5

James kakinaowan pidannao kapuraataniinao

1 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao pidannao kapuraataniinao! Tuukii uzaada
diiwa'o ida'an. Usha'apanum kau'an kaina'iki kasha'ora kida'o manawun aimaakan
wa'atin unao ati. 2 Upuraatan kidaz madiwautapa-ka'o nii na'iki ukamichan kida
basharao nikan nii. 3 Utaapan dobata'o puraata u'idiwau nii, amazada katokon-
tina'azon pu'a'a naa. Upuraatan gold na'iki silver, ipai'i naa uwuzaaritan. Wuru'u
ĩwuzaritanuz aida-kidan nii na'apam unao pidannao dikaudan, na'iki wuzaru nikan nii
unanaa na'apa tikazi kawan. 4 Aonaa ukawinipinaatan karaodapauzonao kaudinan
uzakapun ii. Uabata! Umanawunu'o Naobanai abata wuru'u upoitorunao dopian unao
zakapun ii. Puraata utaapaniaz aida-kida Tominkaru ati, unao sha'apatan dikauda'o
aimaakan umakawinipinaata'azookan ida'an ĩdyaun. 5 Umashaapanuz da'a'a imi'i
baara'a soo ukaiwaapan upuraatan ukonaukiitin-kinaa nii pa'idiwaru, na'iki uaipan ati
ukakiwindinan. Na'apa unao uzainao taapa-kariwai kawan ata'azo'oraz naa ĩzowii-kao.
6 Ukian pidan kaimana'o dau'an, “Dikauda'o uruu, wazowii-kida uruu.” Mazan uruu,
aonaa utiwaan pamashaatan unao.

Mashaapa-karu makashadinaka-daun na'iki toriinapa-karu

7 Uruu idi, õiribannao, aonaa ukashadina'a naa uzaudapan Naobanai Jesus Christ
kaawan. Udi'itapa na'apam pidan zakapuupauzo, aonaa ukashadinan pazaudapan
papaoriba kaakan umanawunu'oraz u'ati. Na'iki aonaa ukashadinan pazaudapan
wawunu donon. 8 Na'apa pa'i unao kapam, aonaa ukashadina'ana'a na'iki ma'ozaka
ukadishitapa. Usha'apanum kau'an Naobanai Jesus Christ ata'azo'o naa ukaawan.
9 Õiribannao, aonaa uparada'ana'a dikauda uiribannao dau'u, aonaa kizi ukaboota-kao
pataka'utin-kizai iti. Pataka'utin-kida'o ni'oraz pidannao ata'azo'o ni'i naa ukaawan.

10 Õiribannao, udi'itapa prophetnao paradauzoz da'i Naobanai uu ida'an, aonaa
ĩkashadinan pabaiatinan pu'u. 11 Wadakotan ĩdyaun konaukia'o nii, ĩtuudan idi paba-
iatinan. Uabatanii sha'atii na'apam Job dau'an aonaa ukashadinan, na'iki waaitapa
na'apam Tominkaru sha'apatanuz kaiman kida'o aimaakan u'ati utokono'ia'a naa.
Usha'apanum kau'an, Tominkaru ukaduz ukamarainapanun na'iki uruu kamu-
nanba'o.

12 Mazan unyukunuitapa pa'i di'oraz manawun õiribannao, uaipan an uparadan
mishida-kao, utaan dono uparadan, aonaa udakota'ana'a aokazi oo imi'i baara oo
sha'apa'oram aimaakan uu karikaonan, uma'ozakada-kinaa nii uparadanuz. Mazan
ukian dono “Oo,” mishi'o wuru'u “Oo” ukianuz. Aizii ukian dono “Aonaa,” mishi'o
wuru'u “Aonaa” ukianuz. Uruu aona'o nii ukaboota-kao pataka'utin-kizai iti, wuru
dikin ia'a u'oiinuz uparadan ida'ana'oraz.

13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i baiata'o kasha'ora kida'o aimaakan, marii
utoriinpan. Ukaina'an dono ba'oran konaukia'o, marii ukunuitan Tominkaru ati.
14 Ukaina'an dono ba'oran karina'o, marii udapada-kidan choochi zowaunaanao,
na'iki marii ĩtoriinpan u'ati na'iki ĩzichian uruu olive kiwin idi Naobanai uu ida'an.
15 Wuru'u toriinapa-karu mishida-karu ida'ana'oraz kakudan nii wuru'u karina'oraz
pidan; Naobanai taan nii ukakuda-kinaa nii koshan, na'iki ukaina'an dono oia'o
kida usha'apatanii, so'ota-kao nii u'ai. 16 Ukau'an, ukowaada u'oian kida u'atiaaka
na'iki utoriinapa-kidaaka Tominkaru ati, ukakuda-kinaa nii unao. Pidan sha'apatina'o
Tominkaru aipan kawana'ati, utoriinpan ida'an mishi'o nii umanawunu'o aimaakan
sha'apan utoriinpan kawana'ati.

17 Elijah, uruu na'apa'o waunao kawan. Utoriinpan aonaa kizi wunu kaawan uruu
amazada ii. Uruu idi mishi aonaa wunu kaawan idikinauda'u wunu na'iki 6 kauzu
powa'a. 18 Uruu dauna'an utoriinpan koshan, uruu idi wunu kaawan naa, uzabian
amazada na'iki paoribai sodan kida'a naa.

19 Õiribannao, bauda'apa'o unao makon dono pana'iti mishi'o kuwai ai, na'iki
ba'oran kiwa-kidan uruu powa'a ati mishi'o kuwai ida'ati, 20 marii uaitapan wuru'u:
kanom kaawa-kidan dono pidan powa'a ati upozawatapa-kizi iki, usha'apaapan ai
oia'o, ukazannaata-kidan uruu karikaonanu'oraz mawaka-karu ai, na'iki uso'ota-kidan
wuru'u iriba'oraz u'oian kida u'ai kapam.

Kiwiini'o Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita kiwiitapa'o Peter kaaritan. Usaadanii mishidapainao Jesus ati'o, mashaapainaouz Asia Minor Baara ii aka kida'oraz. Peter, uruu 12 Jesus apostlennao bii iki'o.

Uruu dono mishidapainao, Asia Minor iainaouz pataka'uta-kao pamishidapan dikin ii Jesus, Tominkaru daniz. Uruu idi Peter saadan pakaaritan ĩ'ati uma'ozakada-kinaa nii ĩdyaun. Peter nyukunuu-kidan ĩ'ati na'apa'o Jesus baiatanii tuukii, ĩnao dikin ii. Ukau'an marii kizi ĩda'anan Jesus kaduz pama'ozakadapan ida'an panyukunuu. Na'iki pataan ida'an panyukunuu ati, pamishidapan Tominkaru. Peter na'apanuz ĩ'ati kaikapa'a, Tominkaru zaamatan idi ĩdyaun papidanannao nii. Na'iki Jesus baiainpan na'iki umawakan idi ĩ'ati, marii ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati'i naa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru kazannaatan daua'o pidannao *1:3-12*
Kakinaowapa-karu kaimana'o mashaapa-karu dau'u *1:13—2:10*
Baiainapa-karu Jesus Christ kawan *2:11—4:19*
Mishidapainao Christ sha'apatan ni'o *5:1-11*
Kaarita katokon-tinan *5:12-14*

1 Di'oraz kaarita õgaru Peter di'iki'o. Õgaru Jesus Christ apostlen. Õsaadan di'oraz kaarita Tominkaru zaamatanii papidanannao nii ati'o, makoinaouz ĩmashaapa'anan tawarainao kawan di'itinapa kida'a ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka kida: Pontus ii aka, Galatia Baara ii aka, Capadocia ii aka, Asia Baara ii aka na'iki Bithynia ii aka. 2 Wuru'u waDaru Tominkaru zaamatanuz unao, udi'itapani'i naa kotua'a naa pazaamata'azon dau'u unao. Ukau'an Kaimana'o Doronaa saabaani'i naa unao kaimanaiman, uruu ida'an uizo'atin naa Jesus Christ na'iki uchikaa-kaoa'a naa u'oian ai uizain ida'an.

Marii Tominkaru kamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii tuukii manawun.

Zaudapa-karu mishi'o sha'apa'azo'o dau'u

3 Wakonaukii-kida Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ daruz. Ukamunanban idi manawun, utaan wa'ati pa'ina'o mashaapa-karu pakadishita-kidan ida'an Jesus Christ pamawaka-kizi iki, uruu idi'o wamashaapan zaudapatina'a naa. 4 Wazaudapan naa wazaamata'azooniaz wa'idiwau nii kaimana'o aimaakan Tominkaru taapaniaz wa'ati aokazi ii. Na'ii aona'o kanom ka'iitan pamainaabatan oo papataka'uanuz. 5 Unao, umishidapan idi Tominkaru, utaapan unao pama'ozakan ida'an atii uzaamatan kazannaatin-karu, ata'azo'oraz naa uaida-kao amazada tokono dono'o naa. 6 Ukau'an ukonaukia'a naa tuukii udau'ati, ukasha'oratinan pu'u padamata, na'iki ubaiatan iriba dikauda kida'o aimaakan. 7 Mazan na'apa kida'oraz sha'apan, umishidan tiwaa-kao wuru'u, na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kao mishi'o wuru'u umishidapanuz. Aizii gold kawaoda-kao tikazi di'iti, utukapa'azoo-kao idi mishi'o uruu gold, mazan upu'a'o nii umainaabata-kao. Mazan wuru'u umishidapanuz, powa'a'o zii umanawunun gold ai. Uruu idi'o utiwaa-kao utukapa'azoo-kao uturuan. Uturuudinan dono, Tominkaru konaukii-kidan nii unao, na'iki utukapan nii unao umanawunu'o nii, na'iki unaubaan nii unao Jesus Christ tukapa-kao dono'o naa.

8 Aonaa utukapanii mani uruu, mazan upu'u umarainapanuzu. Kai, aonaa zii utukapanuzu mazan upu'u umishidanuzu. Uruu idi'o wuru'u umashaapanuz kai konaukii. Ukonaukian umanawunu'o konaukii-karu ida'an, aonaa pidan aitapan na'apam pakian

udau'an. 9 Umishidan idi uruu, uturuudinan naa uzaamatan kazannaatin-karu, upataka'uta-kao ai u'oian dikin ii.
10 Wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai, uruu Tominkaru prophetinnao di'itapanii kaimanaiman kotua'a naa. Tuukii ĩaipan paaitapan udau'an, uruu ĩkowaadaniaz sha'apatina'o ni'oraz Tominkaru kamunan-kinaaz, wuru'u utaaniaz unao ati. 11 Christ doronaa da'i prophetnao ida'a'oraz, uruu ida'ana'o ĩaitapan pakowaadan aimaakan sha'apa'o nii dau'an usha'apan ua'ii zii. Uruu idi'o ĩkowaadapanuz Christ baiaapan ni'o dau'ati na'iki udauna'an umanawunuta-kao ni'o dau'ati. Na'apa kida'o dau'an prophetnao kaudinan dadara ĩtiwaan padi'itapan na'apainim nii na'iki na'apam nii usha'apainpan wuru'u Christ doronaa kowaadauta-kidaniaz ĩ'ati. 12 Tominkaru kainaabatan ĩnao prophetnao ati wuru'u ĩkaudin-kiziz ĩkowaadautaniaz, aona'o nii ĩtukapan usha'apan, mazan unao ati'o nii pa'an wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. Ukau'an uru'u naa kakuwaapainao kowaadaniaz naa u'ati, Kaimana'oraz Kuwai, Kaimana'o Doronaa dyuuda-kariwaiz aokazi iki ma'ozakan ida'an. Aimaakan kida kaikapa'oraz usha'apainpanu'u tuukia'o angelnao aipan paaitapan udau'ati.

Marii mashaapa-karu kaimana'a naa

13 Ukau'an, aizii udi'itinpa'a naa sakitapa usha'apata'azoonii kida dau'ati. Na'iki zaudinapa umashaapa, na'iki utaapa unyukunuu kaimanaiman uzaudapanii kida dau'ati, wuru'u Tominkaru kamunan-kida'azoonuz unao, Jesus Christ kaawan dono'o naa. 14 Uizo'atiaba umashaapa Tominkaru ati, Tominkaru dainaoun idi unao. Aona'a naa umashaapa'ana'a pakawan usha'apaapan dau'u oia'o, wuru'u unaudapanii kidaz usha'apaapauzon kiwiin, umaaitapakan dono'oraz zii mishi'o paradakaru Jesus dau'u kida'oraz. 15 Mazan aizii kaimana'a naa pa'i umashaapa, aonaa u'oia'ana'a usha'apatanii kida ida'an, usha'apanum kau'an Tominkaru zaamata'oraz unao, kaimana'o uruu aonaa oia'o mani. 16 Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwai ida'a. Tominkaru kian, “Kaimanainao pidannao pa'i unao, aonaa oiainao nii mani, usha'apanum kau'an kaimana'o õgaru, aonaa oia'o mani.”*
17 Utoriinpan dono, “waDaru” ukiauzon Tominkaru ati. Ukau'an ukichana'iki pa'i usha'apatan oia'o Tominkaru awun za'a, umashaapan kawana'ati zii da'a'a imi'i baara'a. Usha'apanum idi aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru taapan panaudapanii manawun, mazan ipai pidannao uaitapa na'apam nii papataka'utan ĩsha'apaapanii kida kawana'ati. 18 Uaitapani'i naa Tominkaru kawinipinaatan pazaamatan unao, pakazannaata'azon idi unao, mazanu'o umishidapauzonii kida ai, utamakapaniaz kotua'o udokozu-daunnao mishidapauzonii kidaz. Aizii wuru'u ukawinipinaata-kinaaz pakazannaatan unao, aonaa pataka'uina'aka'o nii mani gold oo silver kawan, 19 mazan Christ izain umanawunun ida'ana'a. Na'apa'o uruu Christ, pa'ina'o kaznizo zowiikao kawan, aona'oraz na'iam udikaudan, taauzo-kariwaiz Tominkaru ati. 20 Kotu'u amazada sakadinan ua'ii zii, Tominkaru zaamatan Christ. Aizii kai amazada ikoda'anan di'iti'i naa, patokon uaidan naa uruu unao ati. 21 Uruu Christ ida'ana'a naa umishidan Tominkaru. Tominkaru kadishita-kida'oraz uruu pamawaka-kizi iki, na'iki taa'oraz umanawun-karu u'ati. Una'apan idi'o wuru'u unao mishidanuz tuukii Tominkaru, na'iki uzaudapan naa wuru dau'ana'a Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i.
22 Aizii kaimana'ora'a naa uchikainan u'oian ai, uizo'atin ida'an mishi'oraz paradakaru Christ daua'oraz. Uruu idi mishi'o umarainpaakan umin-mishidannao tuma. Umarainpaaka tuukii unyukunuu iki kida manawun. 23 Unao, pa'inaada-kariwai'i naa pa'an, aonaa mawakauzo udarunao di'iki'o kawanu'o mani, mazan aona'oraz umawakauzon di'iki'o pa'an. Tominkaru paradan karikaonanu'oraz umashaapan

* **1:16** Leviticus 11:44-45; Leviticus 19:2; Leviticus 20:7

ida'ana'o pa'an upa'inaada-kao. 24 Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwaiz kida kian:
“Ipai pidannao pinidi kawanu'o
na'iki ĩmanawun-tinpan na'apa soosoi kawan.
Wuru'u pinidiz mawaka'akauzo
na'iki soosoi waota'akauzo pakadunaa ai.
25 Mazan parada-karu Naobanai di'iki'oraz, karikaonanu'o nii una'an.”†
Uruu wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kowaadapa-kariwaiz u'ati.

2

1 Ukau'an umuuda'a naa oii kida'o, wuru'u umariidinauzonuz, utaapinpauzonuz mishi'o kawan ukaimanan, ukishauzi-shorinuz, na'iki ukadakotinauzonuzu uiriban dau'u. 2 Umashaapa na'apa pa'ina'o koraidaonaa shakata'akan kawan, zamazi'oraz na'iki aipa'oraz soo padaro dunuu karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa uzamazi Tominkaru paradan dau'ati. Uruu koraidaonaa daro dunuu kawanu'o u'ati. Kaimana'o nii udyaupain u'ida'an, na'iki ma'ozaka'o nii umishidapan Tominkaru, na'iki ukazannaatinan nii. 3 Usha'apanum idi utiwaani'i naa na'apam Naobanai kaimanan na'iki na'apam ukamunanban.

Kakupa'o kuba kawanuinao

4 Uwa'ati Naobanai Christ ida'ati, kakupa'oraz kuba ida'ati. Pidannao kashadaniaz, mazan Tominkaru zaamata uruu umanawunu'o nii. 5 Uwa'ati kakupa'o kubanao kawanu'o nii kapam, ukaiwaa-kizinao kizi Tominkaru Dapunaa tomakinao nii Kaimana'o Doronaa ida'an. Na'iki ukaudin-kizi kaimana'o faadaanao nii Tominkaru ati, na'iki taaina'o nii Tominkaru ati uaipan kawana'ati, Jesus Christ ida'an.
6 Usha'apanum kau'an kaikapa'a saada-kariwai Tominkaru paradan kianu'u:
“Utukapa, õmuudan kuba Zion* ii,
zaamata-kariwaiz umanawunu'o kuba kabaun kadishita-kida-kinao.
Aizii kanom mishida'o uruu,
aona'a nii uba'azootin-kida-kao umishidan dikin ii uruu.”†
7 Unao mishidainao ati umanawunu'o wuru'u kubaz. Mazan mamishida-kainao ati,
“Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.”‡
8 Ba'oran saada-kariwai kian kapam.
“Uruu kuba tukurutin-kida'o pidannao,
na'iki uruu kuba kaboina-kida'o ĩdyaun.”§
Ĩtukurutinan pamamishidakan idi'o uruu daua'o parada-karu. Mishi'o mazan Tominkaru aitan kawana'ati wuru'u na'apa'oraz sha'apan ĩ'ati.
9 Mazan unao Tominkaru zaamataniinao pa'an papidanannao nii, kaudinainao nii faadaanao nii, uruu Naobanai ati, na'iki unao Tominkaru buutanii kaimana'o pidannao nii. Tominkaru idiwau unao, kakuwaapa'o nii umanawunu'o usha'apatanii kida dau'ati. Unao Tominkaru so'otanii umashaapa-kizi maruta'o bii iki, konaunama'o pakanadan ida'ati. 10 Kiwiitapa aonaa Tominkaru pidanannao mani unao, mazan aizii upidanannao unao. Kiwiitapa aonaa Tominkaru kamunan-kidan da'i unao, mazan aizii Tominkaru kamunan-kida'a naa unao.
11 Õmarainapanii õiribannao, õparada'azon u'ati, umashaapan idi tawarainao nii di'ora'a amazada ida'a'a. Ukau'an aona'a naa usha'apaapa'ana'a dikauda kida'o aimaakan una'azootapanii kida, na'apa kida'o pataka'uan nii unao umashaapan ai kaiman.

† **1:25** Isaiah 40:6 * **2:6** Zion, oo Jerusalem. † **2:6** Isaiah 28:16 ‡ **2:7** Psalm 118:22 § **2:8** Isaiah 8:14

12 Karikaonanu'u naa umashaapa kaiman mamishida-kainao Tominkaru bii'i. Ĩdakotan
pu'u usha'apaapan dikauda'o aimaakan, mazan ĩtukapa kizi pa'an usha'apatan kaiman
kida'o aimaakan, uruu idi ĩmishidan nii Tominkaru. Aizii Tominkaru kaawan dono'o
naa, ĩkonaukii-kidan nii umanawunun.

Naobanai-tinpainao paradan
izo'ati-kao

13 Naobanai Christ aipan ati, uizo'ati pidannao paradan taa-kariwainaouz
wanaobanaanao nii. Uizo'ati king, umanawunu'oraz unaobanai-tinpan. 14 Na'iki
uizo'ati wuru'u king waranu ainaouz naobanainao governornao paradan,
usha'apanum kau'an king dyuudanii ĩdyaun pataka'uta'o nii maizo'ati-kainao
paparadan. Mazan izo'atiinao uparadan, kaimana'o nii ĩtaapa-kao. 15 Tominkaru
aipan unao sha'apatan kaiman kida'o aimaakan, umashaata kizi maaitapin-ka'o
pidannao, ĩparadan ai maaitapinaka-daun unao dau'an. 16 Unao, aona'ora'a naa
upoitoruitapa-kao, mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u umashaapanuz na'apa udizapa-
kinaa nii usha'apaapan oia'o, mishi'oraiman umashaapa Tominkaru poitorunao ni'i
naa. 17 Utaapa ipai pidannao umanawunu'o nii. Umarainapa umin-mishidannao.
Ukichana'iki Tominkaru ai, na'iki utaapa umanawunu'o nii pidan naobanai-tinpa'o.

Mashaapa-karu kaiman
naobanainao ati

18 Poitoruinao, utaapa unaobanaanao umanawunu'o nii na'iki uizo'ati ĩparadan,
aonaa unaobanaanao kamunaniinao ati mani karikaonan, mazan to'orabainao
unaobanaanao ati kapam. 19 Aizii unao, uaitapanii kanom Tominkaru aiapanii
usha'apatan, ukau'an utuudan nii kaziwa'o ubaiaapan uantamikita-kao dono
umasha'apatakan pu'u oia'o, mazan uruu ida'ana'o nii Tominkaru nyukunuu
kaimanan u'ati. 20 Kanom u'itiiman kaimana'o aimaakan uikodan nii utuudan
dono uzowiautapa-kao usha'apatan dikin ii dikauda'o aimaakan? Mazan Tominkaru
nyukunuu kaimanan u'ati utuudan dono ubaiaapan dikauda'o aimaakan usha'apatan
dikin ii kaimana'o aimaakan. 21 Kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru dapadanuz unao,
usha'apanum kau'an baiainpa'a naa Christ unao dikin ii. Uruu pakaduz wuru'u Christ
wa'akaniaz u'ati, ukau'an uda'ana'a naa ukaduz usha'apainpan ida'an uruu kawan.
22 Uruu Christ, aonaa usha'apatauzon oia'o, aonaa na'apainim umariidinauzon. 23 Aizii
udakowapa-kao dono, aonaa udakoopan powaa iti pidannao dakoopainaouz paugaru.
Upataka'uta-kao dono, aonaa ukaunaan powaa iti pidannao ati antamikitainaouz
paugaru. Mazan ipai utaan pasha'apata-kaoaz Tominkaru ati. Uruu pa'an wuru'u
aitapa'o ni'oraz na'apam nii pasha'apatan pidannao ĩsha'apatanii kida kawana'ati.
24 Uruu Christ baiaapa'o wa'oian winipinaa, pamawakan ida'an cross paawa'a,
wamuudin kizi'i naa oia'o ai, na'iki wamashaapa kizi'i naa kaiman Tominkaru aipan
kawana'ati. Ubaiainpan ida'an, ukakudan waunao. 25 Kiwiin unao, kaznizonao
kawanu'o umakon pana'iti'i naa uka'uzatiki ai. Mazan aizii ukaawan powaa ati
uka'uzatiki ida'ati. Uruu taapa'oraz unao.

3

Daiaroinao na'iki daiaruinao

1 Unao na'apa kapam zunnao kaudaiaruinao, umashaapa kaiman izo'atiaaba uda-
iarunao ati. Udaiarunao mamishida'azookan an Tominkaru paradan, ĩmishidan nii,
uaida-kidan ida'an kaimana'o ukaduz ĩ'ati. Aonaa uparadinan pu'u mani padamata
ĩ'ati, mazan upu'a'o nii utanawatin-kidan ĩdyaun Tominkaru ida'ati, 2 umashaapan idi
kaiman Tominkaru paradan aipan kawana'ati. 3 Aonaa uaida'ana'a ukonaunaman
umaodinpan ida'an mani karikaonan, oo ukaiwadapan ida'an mani karikaonan wizi'i
kida'o aimaakan, na'iki ukaiwadan ida'an mani karikaonan konaunamada-kariwai

ukamichan. 4 Mazan marii pa'an uaidan ukonaunaman kaimana'o umashaapan ida'an unyukunuu iki'o, na'iki kadorona'o mashaapa-karu ida'an. Na'apa'o konaunama-karu aonaa na'apainim nii uawutan, na'iki na'apa'oraz konaunama-karu tuukia'o Tominkaru naudapan. 5 Na'apa'o konaunama-karu kotua'o kaimanainao zunnao aidanii. Ĩmishidapan Tominkaru na'iki kaiman ĩmashaapan izo'atiaaba paudaiarunao ati. 6 Utukapa Sarah daua'o, oroo izo'ati'o paudaiaru Abraham, uruu idi odakotapan uruu panaobanaa nii. Unao zunnao, Sarah dainao wuru'u unaouz, umashaapan dono usha'apaapan dau'u kaimana'o aimaakan kida oroo kawan, aonaa kanom aia'a naa utarian.

7 Unao na'apa kapam daonaioranao kaudaiaroinao. Utaapa udaiaronao kaimana'o ida'an na'iki ukarodapa ĩdyaun, usha'apanum kau'an uaitapanii aonaa na'apa kida'o mani ĩma'ozakan unao kawan. Mazan na'apa kida'o nii unao tuma ĩzaamatan Tominkaru kamunan-kinaa kakupa-karuz. Umashaapan dono na'apa, kaimana'o nii utoriinpan baokopa, aona'o nii kanom kasharutapa'o nii unao.

Ipai mishidainao Jesus ati'o

8 Aizii baukapa'akan naa õkian, ipai unao na'apa kida utaapa unyukunuu u'atiaaka uiribannao tuma. Umarainpaaka umin-mishidannao, na'iki ukamunanuaaka na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a. 9 Aonaa ukaunaatina'ana'a dikauda'o idi usha'apata-kao dono dikauda'o ida'an, oo aonaa uzunaapina'ana'a powaa iti uzunaapa-kao dono. Mishi'oraiman ukaunaatin kaimana'o uparadan ida'an, upishaan ida'an Tominkaru kaimanan ĩ'ati. Usha'apanum kau'an Tominkaru kian utaa'azon kaiman-karu wuru'u udapadanuz unao. 10 Saada-kariwai Tominkaru paradan kian,

“Kanom mashaapa'azo'o konaukii
na'iki tukapa'azo'o kaimana'o aimaakan sha'apan pa'ati,
marii aonaa ukadakotinauzon dikauda'o ida'an,
na'iki marii umashaatan pamaridinauzon.
11 Marii umuudan naa oia'o pakaduz, usha'apatan naa kaimana'o,
udorotan naa kaimana'o mashaapa-karu,
na'iki utiwaan naa pamashaapan kaiman pairibannao tuma.
12 Usha'apanum kau'an Tominkaru awunuutapanii kaimana'o pidannao,
na'iki uabata ĩtoriinpan dono pa'ati,
mazan pidannao sha'apaapainao oia'o,
aonaa manawun unaudapan.”

Mishidainao Christ pataka'uta-kao kaimana'o dikin ii

13 Kanoma'o nii sha'apata dikauda'o unao ati usha'apaapan an kaiman kida'o aimaakan? 14 Konaukia'o nii unao, upataka'uta-kao an usha'apaapan dikin ii kaimana'o aimaakan, ukau'an aonaa udopia'ana'a, na'iki aonaa utaria'ana'a pidannao sha'apata'azon an dikauda'o ida'an unao. 15 Mazan utaapa Christ kaimana'o unaobanaa nii unyukunuu ii, na'iki karikaonanu'u naa uminziiwa-kidapa uparadan nii, uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao, ĩpishaan dono unao umishidapan dau'an Tominkaru sha'apata'azooniaz u'ati. 16 Na'iki udako'atin dono ĩdyaun, kaiman uparada ĩ'ati. Na'iki kaiman utaapa unyukunuu, uaitapanii aonaa usha'apatan aimaakan dikauda'o. Uruu ida'ana'o nii, pidannao ba'azoinpan dakoopainaouz umashaapan mishidainao nii Christ.

17 Panaadon Tominkaru kashaapan nii baiatin-karu kaimana'o sha'apaapa-kao dikin ii. Mazan kaimana'o wuru'u baiatin-karu ai oia'o sha'apaapa-kao dikin ii. 18 Na'apa Christ, aonaa oia'o mani uruu, mazan upu'u utaainan pamawakan ida'an baupapa, aonaa powa'an kida mani wa'oian dikin ii. Uruu kaimana'o pidan, umawakan dikauda'o pidannao dikin ii. Christ sha'apatan kaikapa'ora'a una'aka kizi waunao

Tominkaru ida'ati. Unanaa zowii-kao, mazan ukakuda-kao powaa iti Tominkaru Doronaa ida'an.
19 Uruu Tominkaru Doronaa ida'ana'o Christ kakuwaapan doronainao ati ĩtaraapa-kizinao ii. 20 Ĩnao maizo'ati-kainaouz Tominkaru paradan, Tominkaru zaudapan pu'u kotua'iki ĩtanawatinan pa'oian ai, na'iki ĩizo'atin paparadan, Noah tomapan pu'u pakanawan. Uruu dono 8 sodi pidannao paidinan kanawa zo'iti. Uruu ida'an ĩkazannaata-kao wunu tuubaru'o ai, naraada'oraz ipai imi'i baara. 21 Uruu wuru'u kainaabata'oraz chikaawunuin-karu, wuru'u kazannaatin-karuz Jesus Christ kadishita-kida-kao ida'an pamawaka-kizi iki. Aizii chikaawunuin-karu, aonaa pidan nanaa chikaa-kao kaniriba'o ai mani karikaonan, mazan wapishaan pa'an Tominkaru usaabaa kizi wanyukunuu oia'o ai.
22 Jesus Christ mako'oraz naa aokazi iti, kai na'ii uruu Tominkaru diwa'ora antanapu, umanawunu'o unaobanai-tinpan ipai angelnao ati, na'iki ipai doronainao umanawun kidainao ĩnaobanai-tinpan ati.

4

Mashaapa-karu Tominkaru ati

1 Christ baiaapan idi kaziwa'o, ukau'an na'apa'a naa unao uruu kawan kapam, na'iki uma'ozakadapa'a naa unyukunuu ubaiainpa'azon dau'ati. Usha'apanum kau'an, na'ia'oram unao baiaapa'o kaziwa'o pamishidan dikin ii Christ, aona'o ni'i naa usha'apaapa'azon oia'o. 2 Ukau'an, aizii aona'a naa una'azootapa'ana'a oii kida'o usha'apaapauzonii, mazan una'an kawana'ati uizo'atipa'a naa Tominkaru. 3 Unao kotua'iki'o usha'apaapauzon oia'o, maaitapa-kainao Tominkaru naudapanii kidaz pasha'apaapan. Unaudapa ukiaapaakan kakiba'azonna'o ida'an, unaudapa upo'idipan, unaudapa umakon madoronaa-daunu'o tuzapa-kizai ii aka, na'iki utominkaruniitapanuz toma-kariwainao karikaonan. 4 Uruu idi umin-sha'apaapauzon oii kida'o aimaakan, tuukii ĩdi'itinpan unao dau'an, aonaa ĩaitapan kanom nii aona'a naa usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan powa'a. Una'apan idi'i naa ĩdakoopan unao. 5 Mazan ĩdako'atin nii na'apa kida'a dau'an Tominkaru ati, uruu aitapa'o ni'oraz na'apam pakawinipinaatan ipai pidannao kakupainao na'iki mawakainao kapam. 6 Kaikapan idi'o Kaimana'o Kuwai kowaadauzo-kaoaz mawakainao pidannao ati ĩkakupan pu'u zii. Ĩnanaa pataka'uta-kao mawaka-karu ida'an na'apa ipai pidannao pataka'uta-kao kawan mawaka-karu idi, mazan upu'u karikaonanu'o nii ĩkakupan na'apa Tominkaru kawan Kaimana'o Doronaa ida'an.

Marii Tominkaru taanii kaiwaa-kao kaimana'o ida'an

7 Ipai aimaakan kida ata'azoo ĩkatokon-tinan. Ukau'an aitapina'a naa umashaapa, karikaonan kizi udi'itinpan kaiman, turuu kizi utoriinpan kaiman Tominkaru ati. 8 Na'iki powa'a'o zii umanawunun wuru'u marainpaaka-karu an, mishi'o ida'an. Usha'apanum kau'an kamarainpan-karu marina'ata-kida ipai oia'o. 9 Udapaapa umin-mishidannao udapu ati, na'iki ukataan ĩ'ati, mazan aonaa unyukunuu oian bii an mani. 10 Ipai unao kawana'ati Tominkaru taanii uka'iita-kinaa ni'i usha'apatan aimaakan umin-mishidannao ati. Ukau'an ukaminka'utaaka'a naa u'ida'an, na'iki ukaudina'a naa kaiman Tominkaru taanii u'ati ida'an. 11 Utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii ukakuwaapan, ukowaada'a naa wuru'u Tominkaru di'iki'oraz kuwai. Aizii utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii ukaminka'utan pidannao, ukaminka'uupa'a naa wuru ida'ana'a ma'ozaka-karu Tominkaru taaniaz u'ati. Na'apa kizi ipai aimaakan kida sha'apata-kao Tominkaru konaukii-kida-kinao nii Jesus Christ ida'an. Uruu Tominkaru karikaonanu'o ni'oraz umanawunun na'iki uma'ozakan. Amen.

Baiainapa-karu Christ dikin ii

12 Õmarainapanii õmin-mishidannao! Aonaa ukia'ana'a unyukunuu ii, “Kandii ni'o
aimaakan sha'apan õ'ati kaikapa'a,” utiwauta-kao an ubaiatan ida'an kaziwa'o.
13 Mazan tuukii ukonaukii, usha'apanum kau'an ukaminauda'utan Christ wuru'u,
upataka'uta-kao ida'ana'oraz na'apa Christ pataka'uta-kao kawan. Uruu powa'a
zii kizi ukonaukian utukapan dono'o naa Christ umanawunun aida-kao, ukaawan
dono'o naa. 14 Konaukia'o nii unao, udakowapa-kao dono umishidan dikin ii Christ,
usha'apanum kau'an umanawunu'o Doronai, Tominkaru di'iki'oraz kaina'an idi unao
ida'a. 15 Na'ia'oram unao pataka'uta-kao dono, aonaa kizi pa'i uzowian dikin ii mani
pidan, oo ukoidimikitinan dikin ii mani, oo usha'apatan dikin ii mani dikauda kida'o
aimaakan, oo ukimudautan dikin ia'o mani ba'oran pidannao ĩsha'apatin kizi kida
dau'ati. 16 Aizii upataka'uta-kao an umishidan dikin ii Christ, aonaa kanom dikin ii
ukiba'azoo-kidanuzu, mazan ukonaukii-kida Tominkaru uaitapa-kao idi umishidapan
Christ. 17 Usha'apanum kau'an kaawa'a naa amazada pidannao tiwa'azoo-kao kamoon,
na'iki Tominkaru pidanannao wuru'u kiwiini'o ni'oraz ĩtiwaa-kao. Aizii umishiin
dono waunao mishidainao tiwaa-kao kiwiin, na'apam nii dii pidannao sha'apata-
kao aona'oraz ĩizo'atin Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'oraz? 18 Saada-kariwai
Tominkaru paradan kian,
“Aizii mani suduupa'o ida'an kaimanainao pidannao kazannaata-kao,
aitaniimana'o nii dikaudainao na'iki oiainao pidannao,
na'apam ni'i naa dii ĩsha'apata-kao?”*
19 Ukau'an, upataka'uta-kao an Tominkaru aipan kawana'ati, pakawan usha'apaapa
wuru'u kaimana'oraz na'iki sakitapa'oraz aimaakan. Na'iki pakawan utaapa un-
yukunuu Tominkaru ati, toma'oraz unao, uruu mishi'o nii usha'apatan aimaakan
paparadan kawana'ati.

5

Kazowautapainao Tominkaru Choochin

1 Aizii õparada'azon choochi zowaunaanao ati. Õgaru choochi zowaunaa kapam, na'iki
õtukapauzonii Christ pataka'uta-kao, na'iki õgaru ka'idiwaina'o nii kapam ukonaunaman
na'iki umanawunun idi, uaida-kao dono ukaawan dono'o naa. 2 Kaiman utaapa
Tominkaru pidanannao utaapa-kidaniinaouz u'ati, na'apa kaznizo taapiki awunuuta-
pan kawan pataapanii kaznizonao. Uawunuutapa ĩdyaun minziiwa na'iki konaukia'o
ida'an Tominkaru aipan kawana'ati usha'apatan. Aonaa uaipan idi mani uikodan
aimaakan u'ati karikaonan, mazan utaan idi'o manawun unyukunuu uawunuu-
tapa'azon dau'u ĩdyaun. 3 Aonaa unaobanai-tinpa'ana'a wunao ati'i, taapa-kida-
kariwainaouz u'ati, mazan uaida-kida kaimana'o sha'apatin-karu na'iki mashaapa-
karu ĩ'ati. 4 Aizii Christ, kaznizonao taapikinao zowaunaa kawanu'oraz kaawan
dono'o naa, utaan nii unao ati aimaakan konaunama'o, aona'o ni'oraz ukonaunaman
mainaabatinauzon, uruu wuru'u umanawunu'o uidiwau ni'oraz.
5 Aizii unao pa'inainao daonaioranao, uizo'ati tunarunao-tinpainao paradan. Na'iki
ipai unao, na'apa kida utaapinapa, aonaa u'atadinpa'ana'a, ukaminka'uaaka pa'an
u'atiaaka. Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,
“Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan.”*
6 Ukau'an aonaa u'atadinpa'ana'a Tominkaru umanawunu'oraz taapan pu'u unao,
kaiman kizi uzaamatan unao umanawunu'o nii diina'iti'i paaitanii kamoo kaawan

* **4:18** Proverbs 11:31 * **5:5** Proverbs 3:34

dono. 7 Utaa Tominkaru ati ipai aimaakan kimudauta'o na'iki kasha'oradauta'o unyukunuu. Usha'apanum kau'an utaapanii wuru'u unaouz.

8 Zaudinapa umashaapa utaruba Satan ai. Kaina'a uruu, uchi'ika'anpan na'apa zamazi'o baudokoru ka'arantina'o kawan, dorotapa'oraz pawanyukunuu nii. 9 Aonaa ukashaapina'ana'a u'ati, mazan ma'ozaka umashaapa umishidapanii ida'a. Uaitapan idi umin-mishidannao mashaapainao ipai na'ia'akan di'oraz amazada ida'a, na'apa'o ĩbaiatinan unao kawan kapam. 10 Mazan aonaa kotua'iki'o nii mani ubaiatinan dauna'an, uru'o ni'i naa kamunanba'oraz Tominkaru, zaamata'oraz unao Christ ida'an ka'idiwaina'o nii karikaonanu'o pakonaunaman na'iki pamanawunun idi. Usaabaan ni'i naa unao powaa iti, na'iki uma'ozakadan nii unao kaimanaiman, mishi kizi umishidapan, aonaa kizi ukashadinan. 11 Marii karikaonan umanawun-karu uruu ati'o nii. Amen.

Peter kowaadinan naa

12 Õsaadan di'oraz madiwau'u õkaaritan unao ati, Silas† kaminka'utan ida'ana'o õgaru. Uruu kaimana'o õmin-mishidan. Wuru'u õsaadanuz õkaaritan unao ati, õaipan idi'o õma'ozakadan unao na'iki õtaan õparadan mishi'o na'iki õaitapanii aimaakan dau'ana'o. Wuru'u di'orazu'u mishi'o kamunan-karu Tominkaru di'iki'o. Ukau'an, ma'ozaka umashaapa, uruu kamunan-karu ida'a.

13 Umin-mishidannao Christ, mashaapainaouz da'a'a Babylon ida'a,‡ Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii unao kawan, ĩdyuudan paparadan unao ati. Na'iki Mark, õtaapaniaz õdani kawan, udyuudan kapam paparadan unao ati. 14 Konaukii unaubaaka umin-mishidannao tuma ubaokopatinan dono.§

Marii Tominkaru taan unyukunuu kaiman-kinaa nii unao mishidainaouz Christ.

† **5:12** Silas: Greek paradan ida'an, Silvanus kia'o wuru'u. ‡ **5:13** Babylon: Rome dakotapa-kinao. § **5:14** Peter dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, itamautan Peter kaaritan mishidapainao Jesus Christ ati'o.

Aizii usaadan dono wuru'u pakaaritanuz ĩnao di'iti, na'apain zaudina'o ĩmashaapan wunao mariidan ai ĩdyaunu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao kuwai dau'u. Uruu idi Peter kowaadan ĩ'ati di'oraz pakaaritan ida'a, na'apam nii ĩsha'apatinan ĩkashadapa-kinaa nii wunaou'u pana'iti'oraz naa ĩkowaadapan kuwai. Ukian ĩ'ati uaipan ĩtominpan, powa'a zii ĩaitapa kizi mishi'o kuwai dau'u, na'iki marii ĩsha'apatinan mishi'o kuwai kawana'ati.

Di'oraz pakaaritan ida'a Peter kowaadan mishidapainao ati, Tominkaru mainaa-batan nii mariidapa'o patominapa-kidan pidannao. Na'iki ukakinaotan mishidapainao marii kizi ĩmashaapan kaiman Tominkaru ati ma'oiaka-daun, atii Naobanai Kamoon kaawan.

Kaarita buutinpan kida

Usakadin-kinaa *1:1-2*
Tominkaru dapadaniinao dyaupai'o nii udoronaa ida'an *1:3-21*
Mariidapainao patominapa-kidan pidannao *2:1-22*
Christ kaawan powaa ati *3:1-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Simon Peter di'iki'o, õgaru Jesus Christ poitoru na'iki uapostlen.
Wuru'u õkaaritanuz unao ati'i, mishidainaouz Jesus Christ na'apa waunao kawan.
Jesus Christ, waTominkarunuz na'iki wazannaaz kaimanan ida'an. 2 Marii powa'a
zii Tominkaru kamunanun u'ati, na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii, uaitapan
ida'an Tominkaru na'iki wanaobanaa Jesus.

Mashaapa-karu mishi'o mishidainao nii Jesus Christ

3 Pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan naa wa'ati ipai aimaakan waaiapanii kida
wamashaapa-kinaa nii kaiman u'ati, waaitapan idi'i naa uruu. Uruu wuru'u zaa-
mata'oraz waunao pamanawunun na'iki pakaimanan ida'an. 4 Na'iki umanawunu'o
pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan wa'ati ipai umanawun kida'o aimaakan,
tawuru'u ukowaadaniaz pataan nii. Tominkaru taanuz paparadan pasha'apatan ni'o
aimaakan kida dau'u, uruu ida'an kizi aonaa una'azootapan usha'apatan dikauda
kida'o aimaakan, sha'apaapa-kariwaiz di'oraz amazada ida'a'a. Mazan uruu ida'an kizi
pa'an uzaamatan Tominkaru kaduz kida.

5 Ukau'an, aizii umishidan idi Christ, mishiimana'a naa utiwaa umashaapan kaiman.
Umashaapan idi'i naa kaiman, mishiimana'a naa umashaapa aitapaaba'o pidannao
nii. 6 Aizii umashaapan idi'i naa aitapaaba'o pidannao nii, mishiimana'a naa utuudapa
unyukunuu usha'apata'azon ai oia'o. Utuudapan idi'i naa unyukunuu usha'apata'azon
ai oia'o, mishiimana'a naa utuudapa wuru'u ubaiatanuz kasha'ora kida'o aimaakan.
Utuudapan idi'i naa wuru'u ubaiatanuz kasha'ora kida'a aimaakan, mishiimana'a naa
umashaapa Tominkaru aipan kawana'ati. 7 Aizii umashaapan idi'i naa Tominkaru
aipan kawana'ati, mishiimana'a naa ukamunanuaaka umin-mishidannao tuma. Uka-
munanuaakan idi'i naa umin-mishidannao tuma, mishiimana'a naa umarainapa ipai
pidannao. 8 Aizii umashaapan an usha'apaapan dau'u powa'a zii kaikapa kida'oraz
aimaakanu'u, aonaa mazanu'o nii mani wuru'u uaitapanuz wanaobanaa Jesus Christ,
na'iki uruu ida'an ma'ozaka'o nii ukaudinan u'ati. 9 Mazan aizii na'ia'oram pidan
aona'o umashaapan wuru kida kawana'ati'i, na'apa'o uruu pidan kawan aona'oraz
utukapan kaiman oo ishaawun kawanu'o uruu. Na'iki pidan aona'oraz umashaapan
wuru kida kawana'ati'i, umanyukunuutan naa Tominkaru so'otani'i naa pa'oian kida.

10 Ukau'an õmin-mishidannao, mishiimana'a naa utiwain dadara'o ida'an, uaida kizi'i
naa mishi'o Tominkaru dapadan naa na'iki uzaamatan naa unao papidanannao nii.
Aizii karikaonan dono usha'apaapan kaikapa kida'ora'a, aona'o nii uwaotan umishida-
pan ai Tominkaru. 11 Kaikapa'o ida'ana'a kaimanaimana'o nii udapaapa-kao karikao-
nanu'oraz wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ naobanai-tinapa-kizi iti.
12 Uruu idi karikaonanu'o nii powa'an kida õkakuwaapan, õnyukunuu-kida-kinaa nii u'ati
wuru'u mishi'oraz kuwai. Mishi uaitapan pu'a'a naaz kaimanaiman, na'iki uzaamatan
pu'a'a naaz kaimanaiman na'iki ma'ozaka umishidapan wuru'u mishi'oraz parada-
karu. 13 Mazan õdi'itapanuz, kaimana'o wuru'u õnyukunuu-kidanuz u'ati na'apa kida'o,
õkakupan pu'u zii. 14 Usha'apanum kau'an õaitapa ata'azo'o naa õmawakan, na'apa
wanaobanaa Jesus Christ kainaabatan õ'atiz. 15 Uruu idi'o wuru'u õtiwainanuz dadara
õka'iitan kawana'ati õkowaadan u'ati kidaz, karikaonan kizi unyukunuitapan kidaz
õmawakan dauna'an.

Peter kowaadan mishi'o kuwai Jesus Christ dau'u

16 Wakowaadaniaz u'ati, wanaobanaa Jesus Christ wa'atin umanawunu'o ida'ana'o
nii dau'ana'oraz, aonaa toma-kariwai kuwai di'iki'o mani waabatan, mazan
watukapanii waawun idi kaimanaiman na'apam mishi'o Christ umanawunun.
17 Usha'apanum idi na'ia'o waunao udaru Tominkaru naubaan dono'oraz uruu,
na'iki utaan dono'oraz u'ati umanawun-karu. Waabata umanawunu'oraz Tominkaru
paradan u'ati, ukian, "Di'i õdani'i, õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu
kawana'ati." 18 Na'ia'o waunao Jesus Christ tuma umanawunu'oraz midukuo paawa ii,
Tominkaru paradan dono'oraz u'ati aokazi iki.*
19 Uruu ida'ana'o waaitapan kaimanaiman mishi'o wuru'u Tominkaru prophetinnao
kowaadauzoniaz sha'apa'o nii. Ukau'an utaa'a naa kaimanaiman unyukunuu ati
parada-karu prophetnao kowaadaniaz sha'apa'o nii dau'an. Wuru'u ĩkuwaaz na'apa'o
lamp kanadapan kawan maruta'o-karu'u. Ukanadapan nii atii Christ kaawan, na'iki
umanawunun kanadapan naa unao nyukunuu ii. 20 Powa'a zii õaipan uaitapan, aonaa
pa'ida'a'o mani Prophetnao aitapan saada-kariwaiz Tominkaru Paradan, sha'apa'o
nii dau'an. 21 Na'iki aonaa pidan aipan kawana'ati'o mani ukowaada-kao wuru'u
parada-karu sha'apa'o ni'oraz. Mazan prophetnao kowaadanuz Tominkaru paradan,
Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o kainaabatan ida'ana'o ĩ'ati na'apam nii ĩkian.

2

Mariidapainao patominapa-kidan pidannao

1 Kotua'a naa, kaina'a'o da'i Tominkaru pidanannao bii'i dakotinpainao prophetnao
nii. Na'apa'o nii kapam kai, kaina'a'o nii mariidapainao patominapa-kidan pidannao
kaawan unao bii ati. Ĩtominapa-kidan nii unao mishi'o kawan wuru'u mishidapa-karu
dau'u, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Na'apa kida'oraz kuwai pataka'uin-kinai
dikauda'o di'iti. Ukau'an wuru'u mariidapainao patominapa-kidan pidannao, aonaa
ĩmishidan Naobanai Christ kawinipinaata'oraz pazaamatan ĩdyaun. Uruu idi paaipan
ati'o nii ĩpataka'uta-kidinan, na'iki masha'apakiika'o nii ĩpataka'uta-kao. 2 Iriba'o
nii pidannao da'anan wuru'u dikauda'oraz ĩtominapa-kidanii kida, kakiba'azonna'oraz
usha'apata-kao. Ĩmashaapan idi'i naa na'apa, ba'orainao dakoopan ni'i naa mishi'oraz
Tominkaru paradan. 3 Pana'azootapauzon idi puraata, ĩtoman nii pakuwaa sodi kida
nii, paikoda-kinaa nii puraata unao di'iki. Mazan kaina'a'ora'a naa ĩpataka'uta-kinao
ni'o minziiwa-kidapa-kao kotua'a naa, na'iki ĩpataka'uta-kinao kamoon kaawa'anan naa
wuru'u.

* **1:18** Matthew 17:1-5; Mark 9:2-7; Luke 9:28-35

4 Na'apa da'i kotua'a naa, aonaa Tominkaru dobata-kidan angelnao sha'apaapainao
oia'o, mazan ukaboota ĩdyaun maruta'o ka'azo iti, ĩna'ii kizi ĩtaratapa-kao, atii oiainao
pataka'uta-kao kamoon kaawan di'iti. 5 Aonaa Tominkaru dobata-kidan kiwiitapa'o
dono'oraz amazada, unaraadan dono'oraz ipai oiainao pidannao. Mazan ukazannaata
Noah kakinaopauzoz pidannao kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru aipan
kawana'ati, na'iki ukazannaata 7 ba'oran pidannao utuma.* 6 Na'apa da'i Tominkaru
pataka'utauzon donoi kida, Sodom na'iki Gomorrah,† pakawaodan ida'an kidaz ipai
daunuuda'u, atii upariti'i-tinan. Na'apa kida'o ida'an ukainaabatan na'apam nii
pidannao sha'apata-kao mamashaapa-kainao kaiman Tominkaru ati. 7 Mazan Lot
kaimana'o umashaapan Tominkaru ati, ukau'an Tominkaru kazannaata uruu pa'an
Sodom iki. Uruu Lot kashadina'ora'a naa paabatautan ai, na'iki patukapautan ai kak-
iba'azonna'o pidannao sha'apaapanii kida.‡ 8 Mishi, uruu Lot kaimana'o umashaapan
Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi aona'a naa unyukunuu kaimanan umashaapan
na'apainao bii ii. Ukaziwaa-kida'a naa patukapautan na'iki paabatautan ipai kamoo
ĩsha'apaapan oii kida'o. 9 Ukau'an Tominkaru aitapa na'apam nii pakazannaatan
wuru'u pidannao izo'atiinaouz paparadan ĩdopian an. Na'iki na'apa kapam, uaitapa
na'apam pataapan pidannao wuru'u maizo'ati-kainaouz paparadan, upataka'utan nii
ĩdyaun, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan. 10 Aitaniimana'o nii upataka'utan
wunaou'u sha'apaapainaouz oia'o manawun, marainpainaouz pasha'apaapan kak-
iba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aona'oraz ĩnaudapan mashaapa-karu Tominkaru
aipan kawana'ati.

Ĩnao kashadamikinao na'iki atadinpainao, uruu idi aonaa ĩtarian kanom
pasha'apatan. Una'apan idi, aonaa ĩtarian na'apam paparadan dikauda aokazi iainao
umanawunuinao dau'an. 11 Upu'u zii angelnao powa'a'o ĩma'ozakan padamata wunao
aia'a mariidapainao patominapa-kidan pidannao, mazan upu'u aonaa ĩparadan dikauda
aokazi iainao dau'an Tominkaru kanaapu ati. 12 Mazan wuru'u mariidapainaouz
pidannao, ĩdakoapa zii aimaakan pamaaitapakanii. Na'apa'o ĩnao, wuniinao maaitapin-
kainao kawan, ĩsha'apatinan panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan, na'iki
ĩtoma-kao soo kozita-kao ni'o na'iki zowii-kao ni'o. Ukau'an na'apa'o nii ĩzowii-kao na'iki
ĩmainaabata-kao. 13 Ĩbaiainpan nii tuukii, na'apa'o idi'o nii ĩkawinipinaata-kao ĩbaiainapa-kidan
idi ba'oran pidannao.

Ĩnao pidannao, ĩkonaunam-dinan patuzapatinan na'iki pasha'apaapan ida'an dikauda'o
na'iki kakiba'azonnaa kida'o wakanadan pu'u ipai kamoo. Ĩaroopauzon dono utuma,
ubaokopainpauzo kizi ii, ĩkonaunam-dinan paabatan, mazan dikauda'o ĩaidinpan ubii ii,
ĩpataka'uupan unao pasha'apaapan ida'an kakiba'azonnaa kida'a. 14 Aonaa kanom
dau'an ĩdi'itinpan soo paba'orantapan dau'an, ukau'an aonaa na'apainim ĩsookodan
pasha'apaapan oii kida'o. Uruu idi ĩna'apatan pidannao nyukunuu pasha'apaapanii
kida dau'an, aona'oraz zii ĩtaan dadara panyukunuu mishi'oraz pamishidapanii parada-
karu dau'ati. Tuukia'o ĩna'azootapan ipai aimaakan kida ĩaipan pa'ati'o nii pa'idiwara.
Ĩna'apan idi, pataka'uta-karu nii ĩdyaun. 15 Ĩmakon pana'iti'i naa sakitapa'o makopa-
karu ai, ĩda'anan naa Balaam kaduz, uruu Boer daniz. Balaam, umarainapanii puraata
pasha'apatan winipinaa udikauda'o. 16 Una'apan idi u'uza chaakashi,§ aonaa ka-
paradanu'o mani, parada zii pidan kawan u'ati, usha'apaapan idi pana'iti'o aimaakan.
Uruu dono zii prophet Balaam sookadan pamadoronaa-dinan, pasha'apata'azon ai
dikauda'o.*

17 Wuru'u ĩnao tiichaanaouz, ĩkaudinan mazanu'o karikaonan, aonaa kanom
kaimana'o ikoda-kao ĩtominapa-kidanii di'iki. Na'apa ĩdyaun wunu nunudapauzo-

---

* **2:5** Genesis 6:1—7:24 † **2:6** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **2:7** Genesis 19:1-16 § **2:16** chaakashi: English ida'an, donkey. * **2:16** Numbers 22:4-35

kizi aradan kawan, na'iki maruta'o wunu wa'atin kawan, aona'oraz ukaawan awaru mainaabata'akan idiz. Ukau'an kaina'a ĩwiizi ni'o taapa-kao kichana'iki-kia'o maruta'o di'ii. 18 Ĩparadan dono ĩatadapanii na'apa'oram pakian, mazan mazanu'o ĩkuwaa karikaonan. Tuukia'o ĩmizidan pidannao, ĩaipan ĩna'apatan panyukunuu patominapa-kidanii oia'o kakiba'azonnaa kida'o sha'apaapa-kao dau'an. Atii ĩna'apatan pidannao nyukunuu, wuru'u pa'inainaouz zii ĩmuudan pasha'apaapan oia'o pamaaitapakan dono'oraz zii Tominkaru. 19 Ĩkowaadan pidannao ati aonaa usha'apan ĩsha'apainpan na'apam paaipan kawana'ati. Mazan upu'u zii ĩnao, ĩpoitoruitapa-kidinan oia'o ati, usha'apanum kau'an kanom aona'o pidan ka'iitan pawazootapan, uruu ati'o nii upoitoruitapa-kidinan. 20 Ĩaitapankan dono wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ, na'apain sodi ĩso'otinankan oia'o sha'apaapa-kao ai, maaitapa-kainao Tominkaru sha'apaapauzonii kidaz. Mazan udauna'an powaa iti ĩzaamata-kidinan na'iki ĩna'aka-kidinan oia'o di'iti, uruu powa'a zii ĩdikauda'akan kiwiitapa'o ai. 21 Kaiman zii mani padamata ĩmaaitapakan an mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan ĩaitapan pu'a'a naaz, upu'u aona'a naa ĩizo'ati'izon Tominkaru kakinaori ĩ'ati'oraz utaa-kao padamata. 22 Na'apainao pidannao dau'ana'o mishi'o kakinaowapa-kinai kida kianuz: "Arimaraka nikauzonii powaa iti pataitaanii,"† na'iki "Kooshi, pachikaa-kao dauna'an, ukiwauzonii padaarinapa-kizi iti."

3

Naobanai Jesus kaawan nii powaa ati

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, di'orazu'u õ'itamautan õsaadan õkaaritan u'ati. Ipai dya'utama'o õkaaritan ida'a õtiwaan õma'ozakadan unao kaiman kizi udi'itinpan, uruu idi õnyukunui-kidan u'ati kidaz. 2 Aonaa umanyukunuuta'ana'a parada-karu kotua'oraz Tominkaru prophetinnao kowaadapauzon, na'iki parada-karu wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus taaniaz waunao apostlenao ida'an.

3 Powa'a zii manawun õaipan uaitapan, diina'iti'i Jesus Christ wa'atin ua'ii powaa ati, kaina'a'o nii dakomikinao pidannao, ĩdakoopan nii mishi'oraz parada-karu, na'iki ĩmashaapan nii oia'a naa panyukunuu aipan kawana'ati. 4 Ĩkian nii, "Na'iam naa mooko Jesus kaawan, ukian pu'u ukaawan nii powaa ati? Aata, kotua'a naa wadokozu-daunnao mawakan, mazan ipai aimaakan pakawan karikaonan, amazada sakadi-nan iki'o kawan." 5 Mazan pa'ida'a'o wuru'u ĩmanyukunuutanuz, Tominkaru paradan ida'ana'o wuru'u aokazi na'iki imi'i baara tominanuz. Na'iki wunu di'iki'o, na'iki wunu ida'ana'o, imi'i baara aidinan. 6 Wunu idi'o koshan upataka'uan ipai kiwi-itapa'oraz amazada. 7 Aizii kai'oraz aokazi na'iki imi'i baara, Tominkaru paradan ida'ana'o koshan una'an, diina'iti'i ukawaodan nii tikazi idi kidaz, wuru kamoo dono'o upataka'utan dono'o ni'oraz pidannao mamashaapa-kainaouz paparadan kawana'ati.

8 Õmarainapanii õmin-mishidannao, bauda'apa kaina'a aimaakan aonaa umanyukunuuta'ana'a. Bauda'apa'o kamoo na'apa'o kotua'iki'o amazada* kawanu'o Naobanai Tominkaru ati, na'iki kotua'iki'o amazada na'apa'o bauda'apa'o kamoo kawanu'o u'ati. 9 Aonaa Naobanai Tominkaru kona'iachin mani wuru'u umamishiikanuz zii paparadan, ba'orainao pidannao di'itapan kawanuzu. Mishi'oraiman ukazaudapanun wuru'u unao dau'ati, umaaiapakan idi'i aonaa na'ia'oram pidan mainaabata-kao. Mazan uaipan ipai pidan tanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. 10 Masha'apakiika'o nii Naobanai Kamoon kaawan, na'apa koidimiki kaawankan kawan. Na'apain kawa'idanu'o nii aokazi mainaabatinan. Ipai'o

† **2:22** Proverbs 26:11 * **3:8** kotua'iki'o amazada: English ida'an, ukian "one thousand years."

nii aokazi iaˈo aimaakan kida mainaabatinan pakaˈawan idi. Naˈiki ipai aimaakan imiˈi baara an kidainao, ipaiˈo nii ĩmainaabatinan tikazi idi.

11 Aizii ipaiˈo nii aimaakan kida mainaabata-kao kaikapaˈa, ukauˈan naˈapam nii uaipinan umashaapan? Umashaapaˈa naa ukauˈan kaiman, naˈiki umashaapa Tominkaru aipan kawanaˈati. 12 Uzaudapan puˈaˈa naa Naobanai Kamoon kaawan, utiwaaˈa naa ukadimanata-kidan naa ukaawan.† Uruu dono aokazi kaˈawan nii naˈiki ipai naˈii kidaˈo aimaakan mainaabatinan nii panunudan idi tikazi wiichan idi. 13 Mazan waunao, pakawan wataapan uparadan tawuruˈu ukowaadauzonuz patoman nii paˈinaˈo aokazi naˈiki paˈinaˈo imiˈi baara. Naˈii ipai pidannao shaˈapatinan nii Tominkaru aipan kawanaˈati. Uruˈu naa wuruˈu wazaudapaniaz.

14 Ukauˈan õmarainapanii õiribannao, uzaudapan idiˈi naa kaikapaˈoraz kidaˈa: utiwainaˈa naa umashaapan kaimanaiman, uikoda-kao kizi kaiman umashaapan, aonaa uˈoipan Tominkaru awun zaˈa. Naˈiki utaapaˈa naa unyukunuu kaimanaaka Tominkaru tuma. 15 Utukapa naˈapam wanaobanaa kazaudapanun paaipan idi ipai pidannao kazannaatinan. Wamarainapanii waˈinawuzu Paul saadanii uˈati naˈapa kidaˈo dauˈanaˈo kapam, ukaiwaan Tominkaru taanii paˈati aitapaaba-karu. 16 Naˈapaˈo kapam usaadan pakaaritan kida idaˈa ukadakotinan dono kaiwuru kida dauˈanaˈa. Paul saadaniaz pakaaritan kida idaˈa, kainaˈa dadara kidaˈo, kashaˈapannaˈo uaitapa-kao. Uruu idi pidannao matominapa-kainao kaiman, naˈiki aonaˈoraz ĩtaan panyukunuu ati kaimanaiman pamishidapan mishiˈoraz parada-karu. Ĩnao, ĩpanaˈadan panaˈiti wuruˈu parada-karuz, naˈapa ĩnaˈapatan baˈoran parada-karu saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan idaˈa kidaˈoraz. Ukauˈan ĩpataka'uta-kidinan nii paaipan ati Tominkaru ati.

17 Aizii õmarainapanii õiribannao, uaitapaniˈi naa kaiwuru kida dauˈanaˈa. Ukauˈan zaudinpaˈa naa paˈi umashaapa, aonaa kizi upozawatan pidannao kashadamikinao panaˈadanii parada-karu diˈiti. Aizii umishidan dono ĩdyaun, ukasharutinan nii umishidan ai mishiˈoraz kiwiitapa kidaˈoraz umishidapauzon kida. 18 Mazan uaitapa kizi powaˈa zii wanaobanaa naˈiki wazannaa Jesus Christ kamunanun uˈati, naˈiki uaitapa kiziˈi naa uruu dauˈu powaˈa zii manawun. Marii kizi utaapa-kao umanawunuˈo nii kai naˈiki karikaonan. Amen.

† **3:12** utiwaaˈa naa ukadimanata-kidan naa ukaawan oo “umashaapa, kadiman kiziˈi naa uaipan ukaawan”.

Kiwiini'o John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadanii di'ora'a kaarita pamin-mishidannao ati'o. Uruu na'iki ba'oran apostlenao chi'ikapa'o Jesus tuma umashaapankan dono imi'i baara'a. Ukau'an ĩtukapanii uruu na'iki ĩabatanii uparadan. Di'ora'a pakaaritan ida'a, aonaa utominapa-kidan manawun mani mishidainao pa'ina'o aimaakan dau'u. Mazan uaipan pa'an ĩzaudinpan pidannao ai mariidapainaouz mishidainao. (1 John 2:26) Na'iki uaipan ĩaitapan mishi'o ĩzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu. (1 John 5:13) Uruu idi'o uma'ozakadan ĩnyukunuu karikaonan kizi ĩmashaapan Tominkaru ati.

John nyukunuu-kida pidannao ati na'apa'oram Tominkaru: uruu kanada'o, aonaa na'itim oia'o diza-kao u'ai; uruu kamarainpanu'o, udyuuda paudani mawakan waunao dikin ii; uruu mishi'o, aonaa na'apainim umariidinan.

John kowaadan kaimanaiman na'apam pidan aitapan kaina'a pa'ida'a Tominkaru di'iki'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Kanda'o-karua'o na'iki maruta'o-karua'o *1:5—2:29*
Tominkaru dainao na'iki Satan dainao *3:1-24*
Mishi'o na'iki aona'o umishiin *4:1-6*
Marainpaaka-karu *4:7-21*
Oia'o wazoota-kao mishida-karu ida'an *5:1-21*

John aitapanii manawun kakupa-kinai

1 Di'oraz kaarita, Parada-karu kakupa-kinai daua'o, uruu na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii. Waunao apostlenao abatanii uparadan na'iki watukapanii uruu pa'idi'iti; wapishatanii uruu waka'u idi. 2 Watukapanii wuru'u Kakupa-kinaiz ukaawankan dono pidan nii. Uruu idi'o wakakuwaapan udau'u unao ati. Wakowaadan u'ati, uruu karikaonanu'o kakupa-kinai, uruu karikaonanu'o una'auzon Tominkaru tuma, na'iki uruu aidina'oraz pidannao ati. 3 Wakowaadan u'ati watukapanii daua'o, na'iki waabatanii daua'o uruu dako iki, waaipan idi unyukunuu na'apa kidaakan kapam waunao tuma. Waunao, na'apa kidaaka'o wanyukunuu waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ tuma. 4 Õsaadan di'ora'a kaarita õaipan idi'o wakonaukian baokopa unao tuma.

Mashaapa-karu daua'o kanada'o-karu'u

5 Aizii kaikapa'o wuru'u kuwai waabataniaz Christ di'iki, na'iki uruu wuru'u wakowaadaniaz u'ati: Tominkaru, uruu kanada'o, aonaa maruta'o nii u'ida'a. 6 Ukau'an, wakian an, "Õgaru, na'apa'o õnyukunuu Tominkaru tuma," mazan wamashaa-pan an pakawan zii maruta'o-karu'u, wamariidinan karikaonan wuru'u. Aonaa wamashaapan mishi'o kuwai kawana'ati. 7 Mazan wamashaapan an kanada'o-karu'u, na'apa Tominkaru mashaapan kawan kanada'o-karu'u, uruu mishi'o pa'an wanyukunuu na'apa kidaakan wamin-mishidannao tuma. Na'iki uDani Jesus izain chikaa ipai daunuuda'u wa'oian.

8 Aizii wakian an, "Aonaa oia'o mani õgaru," wamariidapan karikaonan wanyukunuu wuru'u, na'iki aonaa wataapan mishi'o kuwai. 9 Mazan wakowaadan an wa'oian Tominkaru ati, umainaabatan nii wa'oian kida, na'iki uso'otan nii wa'ai ipai washa'apatanii kida oia'o. Usha'apatan nii aimaakan sakitapa na'apa pakian

kawana'ati. 10 Ukau'an wakian an, “Aonaa õsha'apatan oia'o,” wadakotan Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, na'iki aonaa uparadan nii wanyukunuu ii.

2

1 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, õdainao kawanuinao õmarainpan, aonaa kizi usha'apatan oia'o. Mazan usha'apatan an oia'o, kaina'a bauda'apa pidan parada'o nii Tominkaru ati waunao dikin ii, uruu Jesus Christ, karikaonanu'oraz usha'apatan sakitapa aimaakan Tominkaru awun za'a.
2 Uruu kashaapa'oraz pazowii-kao, na'iki baiaapa'oraz waunao dikin ii mawaka-karu, wabaiaapan ni'oraz padamata aita-kao wa'oian idi. Una'apan kau'an, turuu Tominkaru mainaabatan aonaa waunao oian mani karikaonan, mazan ipai pidannao oian kida kapam.
3 Waizo'atipan an Tominkaru kakinaori kida na'apa'o ida'ana'o nii waaitapan, waunao wuru'u aitapainaouz Tominkaru. 4 Aizii pidan kian an, “Õgaru, õaitapanii Tominkaru,” mazan upu'u aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori kida, umariidinan wuru'u, na'iki aona'o utaapan mishi'o kuwai. 5 Mazan pidan izo'atipan an Tominkaru kakinaori, umarainpan kaimanaiman Tominkaru wuru'u. Aizii, kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wazaamatinpan Tominkaru ida'ati: 6 wakian an, “Õgaru, Tominkaru ida'ati'o õzaamatinpan.” Ukau'an na'apa pa'i kapam wamashaapa Jesus Christ mashaa-pan kaduz kawan.

Kanada'o sannao, aonaa turuu ĩto'ora-kizaitapaakan

7 Õsaadan u'ati õmarainapanii õmin-mishidannao, aonaa pa'ina'o kakinaorii daua'o mani, uruu kakinaorii unao taapaniaz, usakadinan di'iki'oraz umishidapan, uruu kakinaorii unao abataniaz naa. 8 Mazan kaina'a aimaakan pa'ina'o kapam uruu kakinaorii ida'a. Kaimanaiman Jesus mashaapan kaduz kainaabatanuz, na'iki unao mashaapan kaduz kainaabatan kapamazu. Usha'apanum kau'an taa'azo'o naa maruta'o mainaabatinan, na'iki aizii ma'ozakadina'a naa kanada'o unao ati.
9 Aizii pidan kian an, “Õgaru, kanada'o ida'a'o õmashaapan,” mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pairiban, pakawanu'o zii umashaapan maruta'o ida'a wuru'u. 10 Mazan pidan marainpan an pairibannao, kanada'o ida'a'o umashaapan wuru'u, na'iki aona'o nii ukasharutin-kidan pairiban oia'o di'iti. 11 Mazan pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan, maruta'o ida'a'o wuru'u uruuz. Na'apa'o pidan pozawat-apa'o wuru'u, usha'apanum kau'an maruta'o ishaawunudu aka ni'i naa wuru'u uruuz.
12 Õsaadan u'ati, õmarainapanii koraiziannao,*
usha'apanum kau'an Tominkaru mainaabatani'i naa u'oian kida
Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
13-14 Õsaadan u'ati daruinao,†
usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati kapam pa'inainao,‡
usha'apanum kau'an udikinita ni'i naa Satan.
Õsaadan u'ati koraiziannao,
usha'apanum kau'an unao zaamatinpa'ora'a naa waDaru Tominkaru ida'ati.
Õsaadan u'ati daruinao,
usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati pa'inainao,

---

* **2:12** koraiziannao: pa'inainao zii ĩtominpan Jesus dau'u. † **2:13-14** daruinao: kotua'ora'a naa ĩmishidapan Jesus.
‡ **2:13-14** pa'inainao: ma'ozakainao ĩkaudinan Tominkaru ati.

usha'apanum kau'an aonaa ukashadinan;
pakawan utaapan Tominkaru Paradan unyukunuu ii, na'iki udikinita ni'i naa Satan.
15 Mana'a umarainpa'ana'a oia'o sha'apaapa-kao, na'iki oia'o aimaakan kida di'ora'a amazada ida'a'o. Usha'apanum kau'an, pidan marainpan an oia'o aimaakan di'ora'a amazada ida'a'o, aonaa umarainpan mani waDaru Tominkaru wuru'u. 16 Usha'apanum kau'an wuru'u oia'oraz mashaapa-karu: pidan aipan pasha'apatan oia'o panyukunuu kawana'ati; pidan na'azootapan patukapanii kida; pidan atadinpan pairiban ati pasha'apauz ida'an. Na'apa kida'oraz oia'o di'itinapa-karu aonaa waDaru Tominkaru di'iki'o mani utominan wuru'u, mazan oia'o mashaapa-karu naudapa-kao aipan ati'o karikaonan. 17 Di'ora'a amazada, na'iki ipai na'a'oraz oia'o kida tuukia'oraz pidannao na'azootapan, katokon-tina'o nii wuru'u. Mazan pidan sha'apaapa'o aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan.

18 Õmarainapanii koraiziannao, aizii maonapata'a naa amazada tokon. Wakowaadanii sha'atii u'ati kaawa'o nii Christ taruba, aizii kai iriba'a naa Christ tarubanao kaawan. Ukau'an, waaitapa maonapa'a naa amazada tokon. 19 Aizii wuru'u Christ tarubanaouz, watuma'o kiwiin ĩbaokopainpauzon, udauna'an ĩwa'akan waunao. Mazan wuru'u ĩnaouz, aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao kawan. Ĩmishidan dono mani waunao kawan, aonaa ĩwa'akan waunao, pakawan mani ĩbaokopainpan watuma. Ĩwa'akan idi waunao, waaitapa aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao kawan.

20 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an uaitapani'i naa wuru'u mishi'oraz kuwai. 21 Õsaadan u'ati, aonaa umaaitapakan idi'o mani mishi'o kuwai, mazan uaitapan idi'o pa'anazu. Na'iki uaitapa kapam aonaa na'iam mariidin-karu Tominkaru di'iki'oraz mishi'o kuwai ida'a. 22 Pidan kia'oraz aonaa mishi'o mani Jesus, uruu Christ,§ mariidinauzo wuru'u. Aizii pidan na'apa'oraz ukian, uruu Christ taruba'a naa wuru'u, aonaa umishidan waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ. 23 Pidan aona'oraz umishidan Tominkaru Dani, umamishidakan kapam waDaru Tominkaru wuru'u. Mazan pidan mishida'oraz pa'an Jesus Tominkaru Danin, zaamatinpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u.

24 Ukau'an kaimanaimana'a naa pa'i utaapa unyukunuu ii wuru'u kuwai kidaz, uabataniaz usakadan di'iki umishidapan. Unyukunuu-atin an pakawan wuru'u kakinaoriiz, pakawanu'o nii unao zaamatinpan Jesus, Tominkaru Dani ida'ati, na'iki Tominkaru, udaru ida'ati. 25 Wazaamatinpan idi Tominkaru ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu wa'ida'a, Christ kowaadaniaz pataan nii wa'ati.

26 Õsaadan na'apa kaarita unao ati, uzaudin kizi pidannao ai tiwauta'oraz pamariidan unao. 27 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an aonaa kandii nii uaipan zii ba'oran pidan tominapa-kidan unao mishi'o kuwai dau'u. Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa tominapa-kidani'i naa unao ipai kakinaorii dau'u, mishi'o wuru'u kuwai kidaz, aonaa mariidin-karu mani. Ukau'an pakawan pa'i uzaamatinapa Christ ida'ati, Kaimana'o Doronaa kakinaotan kawana'ati unao.

Na'apa'oram dau'ati'o Tominkaru dainao kii-karu

28 Ukau'an, õmarainapanii koraiziannao, pakawan pa'i uzaamatinapa Christ ida'ati, aonaa kizi waba'azootinan u'ati, ukaawan dono koshan, na'iki aonaa kizi watarian waikodapan uruu. 29 Unao, uaitapa Christ sha'apatanii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan Tominkaru awun za'a. Ukau'an uaitapa pa'i, pidan sha'apaapa'o kaimana'o aimaakan Tominkaru awun za'a, Tominkaru dani uruu.

---

§ **2:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

3

1 Utukapa na'apam waDaru Tominkaru marainpan manawun waunao, turuu
wadakota-kao Tominkaru dainao nii: mishi'o udainao waunao. Mazan pidannao,
imi'i baara'a kida'o aimaakan daua'oraz karikaonan ĩdi'itinpan, aonaa ĩaitapan uruu,
ukau'an aonaa ĩaitapan Tominkaru dainao waunao. 2 Õmarainapanii õmin-mishidannao,
mishi Tominkaru dainaou'u naa waunao, mazan aonaa zii ukainaabatinan na'apam
nii waunao diina'iti'i Christ wa'atin dono. Mazan waaitapa, ukaawan dono uruu
kawanu'o nii waunao, usha'apanum kau'an watukapan nii na'apa'oram manawun
uruu. 3 Ukau'an pidan zaudapa'oraz naa patominan Christ kawan diina'iti'i, marii pa'i
udadaradan naa panyukunuu oia'o ai, usha'apanum kau'an aonaa oia'o nii Christ ida'a.
4 Ipai pidan sha'apaapa'oraz oia'o, dikintapa'o Tominkaru kakinaori wuru'u.
Usha'apanum kau'an oia'o wuru'u kakinaorii dikintapa-kaoaz. 5 Uaitapanii Jesus
kaawankan so'ota'o nii wa'oian kida. Aizii uruu, aona'o u'oian. 6 Ukau'an pi-
dan zaamatinpa'o Christ ida'ati aona'o ni'i naa usha'apaapan oia'o. Mazan pidan
pakawanu'oraz zii usha'apaapan oia'o, aona'o uaitapauzon na'iki aona'o uzaamatin-
pan Christ ida'ati wuru'u.
7 Õmarainapanii koraiziannao, mana'a utaapada'ana'a pidan pozawata-kidan unao:
pidan kaimana'o, usha'apata kaimana'o aimaakan, na'iki kaimana'o Tominkaru
awun za'a wuru'u uruuz, na'apa Jesus Christ kawan. 8 Mazan pidan sha'apaapa'oraz
oia'o, ukainaabatinan Satan dani wuru'u uruuz, usha'apanum kau'an Satan, ukaduz
usha'apaapauzon oia'o, amazada sakadinan di'iki'o. Mazan Tominkaru Dani
kaawankan mainaabata'o ni'o Satan kaudin-kizi kida. 9 Tominkaru dainao, aonaa
ĩsha'apaapan naa oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru kaduzu'u naa wuru'u ĩnao
ida'a'oraz. Aonaa turuu ĩsha'apaapan naa oia'o, Tominkaru daniitan idi'i naa ĩdyaun.
10 Ukau'an aizii, kaikapa waaitapan kanomnao Tominkaru dainao nii, na'iki kanomnao
Satan dainao nii: pidan aona'oraz usha'apatan kaimana'o aimaakan, na'iki aona'oraz
umarainpan pairiban, aonaa Tominkaru dani mani uruu.

Marainpaaka'o Tominkaru dainao

11 Usakadinan di'iki'o umishidapan uabatautan di'ora'a kakinaorii: wamarainpaaka
pa'i, kia'oraz. 12 Aonaa pa'i Cain kawan man waunao, tawuru'u Satan poitoruz,
zowia'oraz pa'inawuzu. Cain, ukaduz usha'apaapauzon oia'o, mazan u'inawuzu Abel,
kaimana'o pidan uruu, uruu idi Cain zowian uruu. 13 Ukau'an õmin-mishidannao, zaudi-
napa pa'i umashaapa. Kaina'a'o nii pidannao, imi'i baara'a'o sha'apaapa-kao daua'oraz
ĩdi'itinpan, to'ora-kizaitapan unao. 14 Waaitapa, aonaa mawaka-karu ida'antanpu'ora'a
naa mani waunao, mazan kakupa-karu ida'atanpu'u pa'an. Usha'apanum kau'an
marainpaaka'o waunao. Pidan aona'oraz umarainpan pamin-mishidan, pakawanu'o
zii mawaka-karu ida'antanpu'u uruu. 15 Pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan,
zowia'o pairiban kawanu'o wuru'u uruuz. Na'iki waaitapa, pidan zowia'o pairiban,
aonaa u'ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.
16 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz marainpaaka-karu: Jesus Christ taapada
pazowii-kao waunao dikin ii. Ukau'an marii pa'i wataapadan wazowii-kao wamin-
mishidan dikin ii. 17 Aizii aimaakan kaina'an dono pidan ida'a umashaapa-kinaa
nii kaimanaiman, na'iki kaina'a uaitapanii pairiban dopia'o paaipan idi aimaakan
sodi pamashaapa-kinaa nii kapam, mazan upu'u aonaa zoobaba ukaminka'utan
wuru'u dopia'oraz. Pidan na'apa'o aonaa turuu udakotan pamarainpan pairiban
na'apa Tominkaru marainpan kawan pidannao. 18 Õmarainapanii koraiziannao, aonaa
wamarainpaaka'ana'a waparadan ida'an karikaonan, mazan wakaminka'utan ida'an
wairibannao, na'iki mishi'o ida'an.

Tominkaru dainao mabaa'azoo ĩkaawan Tominkaru ida'ati

19 Wamarainpan ida'an wamin-mishidannao, waaitapan nii Tominkaru ida'atanpu'o
waunao, ukau'an mabaa'azo'o nii wawa'atin Tominkaru ida'ati. 20 Waabatinan pu'u
padamata wanyukunuu ii oia'o waunao, mazan Tominkaru powa'a'o zii umanawunun
wanyukunuu ai, na'iki uaitapa ipai daunuuda'u aimaakan. 21 Õmarainapanii õmin-
mishidannao, waabatinan an wanyukunuu ii kaiman Tominkaru kanaapu'u, aonaa
kandii nii wakiba'azon wawa'atin U'ida'ati. 22 Tominkaru taan nii wa'ati ipai aimaakan
wapishaanii u'ai, usha'apanum kau'an waizo'atipan idi Ukakinaori kida na'iki wa-
mashaapan idi Unyukunuu kawana'ati. 23 Aizii kaikapa'o wuru'u Tominkaru kaki-
naoriz: Marii pa'i wamishidan Jesus Christ Tominkaru Danin, na'iki marii pa'i wa-
marainpaakan, na'apa Christ kakinaotauzon kawan waunao. 24 Pidan izo'atipa'o
Tominkaru kakinaori, zaamatinpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u, na'iki Tominkaru zaa-
matinpa'o uruu ida'ati. Tominkaru taaniaz wa'ati Kaimana'o Doronaa, uruu kainaa-
bata wa'ati kaina'a Tominkaru mashaapan wa'ida'a.

4

Na'apam Tominkaru Doronaa pana'an oia'o doronai ai

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, mana'a umishida'ana'a ipai pidannao dakota'oraz
Tominkaru Doronaa kaina'an pa'ida'a. Mazan utiwaa-kidapa pa'an kaimanaiman
ĩdyaun, uaitapa kizi mishi'o Tominkaru Doronaa wuru'u ĩ'ida'a'oraz. Usha'apanum
kau'an iriba'a naa dakotinpainao prophet nii makon ipai wiizai kawana'ati. 2 Kaikapa'o
ida'ana'o nii uaitapan Tominkaru Doronaa kaina'an pidan ida'a: pidan mishida'oraz
Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, Tominkaru Doronaa wuru'u uruu ida'a'oraz.
3 Mazan pidan aona'oraz umishidan Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, aonaa
Tominkaru Doronaa mani wuru'u uruu ida'a'oraz. Mazan Christ taruba di'iki'o doronai
wuru'u uruu ida'a'oraz. Uabatauzonii kaini'iki'o nii uwa'atin, wuru'u oia'oraz doronai,
aizii kai, kaina'a'a naa pidannao bii an uruu.

4 Mazan unao, õmarainapanii koraiziannao, Tominkaru dainao pa'an unao. Kaakinapa
u'ati madiwautapa-ka'oraz ĩdakotinpan prophet nii, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o
manawun unao ida'a'oraz Kaimana'o Doronaa, wuru aia'a Satan di'iki'oraz doronai
kazowautapa'oraz pidannao imi'i baara an. 5 Aizii madiwautapa-ka'oraz ĩdakotinpan
prophetnao nii, aonaa ĩaitapan Tominkaru, ukau'an ĩkakuwaapan na'apa maaitapa-
kainao Tominkaru kawan. Ukau'an pidannao maaitapa-kainaouz Tominkaru, ĩmishida
ĩkuwaa. 6 Mazan waunao, Tominkaru dainao pa'an, ukau'an pidannao aitapainaouz
Tominkaru, kaiman ĩ'ati wakuwaaz. Mazan pidannao, aona'oraz Tominkaru dainao
mani ĩdyaun, aonaa ĩnaudapan wakuwaa. Na'apa'o ida'an waaitapan Kaimana'o Doronaa
kainaabata'oraz mishi'o kuwai Tominkaru daua'o kaina'an pidan ida'a, oo oia'o
doronai, mariidapa'oraz pidannao.

Marainpaaka-karu
Tominkaru aipan ati

7 Õmarainapanii õmin-mishidannao, pakawan pa'i wamarainpaaka, usha'apanum
kau'an Tominkaru wuru'u wamarainpaaka-kinaaz. Ukau'an, pidan marainpa'oraz
pamin-mishidannao, Tominkaru dani uruu, na'iki uaitapanii Tominkaru.
8 Pidan aona'oraz umarainpan pamin-mishidannao, aona'o uaitapan Tominkaru,
usha'apanum kau'an Tominkaru, uruu kamarainpanu'o. 9 Kaikapa Tominkaru aidan
wa'ati na'apam pamarainpan pidannao: Udyuudan paudani bauda'apauzon imi'i
baara ati, turuu kizi waikodan uruu ida'an karikaonanu'o kakupa-karu. 10 Kaikapa'o
wuru'u kamarainpan-karuz: Aonaa waunao marainpan kaduz mani Tominkaru,
mazan Tominkaru marainpan kaduz pa'an waunao. Uruu idi udyuudan pauDani
mawakan waunao dikin ii, turuu kizi wa'oian kida mainaabata-kao. 11 Õmarainapanii

õmin-mishidannao, Tominkaru marainpan kau'an waunao tuukii manawun, na'apa pa'i ukau'an wamarainpaaka kapam. 12 Aonaa bauda'apa pidan tukapauzon pu'u padamata Tominkaru, mazan wamarainpaakan an, Tominkaru kaina'an wa'ida'a wuru'u. Na'iki wamarainpaakan ida'ana'o nii ukamarainapanun ikodinan ba'orainao pidannao, na'apa uaipan kawan manawun.

13 Waaitapa Tominkaru ida'ati'o wazaamatinpan, na'iki kaina'a'o uruu wa'ida'a, usha'apanum kau'an utaani'i naa wa'ati Kaimana'o Doronaa. 14 Tominkaru dyuudan pauDani Jesus Christ kazannaata'o nii ipai pidannao ĩ'oian kida ai. Watukapanii uruu, na'iki aizii, wakakuwaapan udau'an ba'orainao ati. 15 Na'ia'oram pidan kowaadan an Tominkaru Dani wuru'u Jesus, Tominkaru kaina'an uruu ida'a wuru'u, na'iki Tominkaru ida'ati'o uzaamatinpan. 16 Waaitapa na'apam Tominkaru marainpan waunao, ukau'an u'ati'ora'a naa wanyukunuu.

Tominkaru kamarainpanu'o uruu. Ukau'an pidannao karikaonanu'oraz ĩkamarainapanun, Tominkaru ida'ati'o ĩzaamatinpan, na'iki ĩnao ida'ati'o Tominkaru zaamatinpan. 17 Uruu idi'o wuru'u wamarainpaakanuz uruu kawan manawun: ukau'an wamarainpaakan idi na'apa, aona'o nii watarian wuru kamoo dono'o Tominkaru kootowapa-kidanuz pidannao. Usha'apanum kau'an Christ kawanu'ora'a naa wamashaapan da'a'a imi'i baara'a. 18 Waaitapan idi Tominkaru marainpan waunao, aonaa kandii nii watarian u'ai. Tominkaru kamarainapanun ikodinan idi ba'orainao pidannao waunao marainpaakan ida'an, na'apa manawun uaipan kawan, ukau'an aonaa kandii nii watarian Tominkaru ai. Pidan tarian Tominkaru ai, uaitapan idi'o Tominkaru pataka'utan nii paugaru, wuru kamoo dono'o Tominkaru tiwaa-kidaapanuz naa pidannao. Pidan taria'oraz, uaitapan idi'o aonaa pakamarainapanun Tominkaru aipan kawana'ati.

19 Wamarainpaakan, usha'apanum kau'an kiwiini'ora'a naa Tominkaru marainpan waunao. 20 Aizii pidan kian an, “Õgaru, õmarainapanii Tominkaru,” mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan pamin-mishidan, uruu mariidinauzo wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa umarainpan pamin-mishidan patukapanii padamata, ukau'an aonaa na'itim umarainpan Tominkaru, aona'oraz utukapauzon. 21 Na'iki kaikapa'o Tominkaru kakinaori waunao ati'o: Pidan marainpa'o Tominkaru, marii pa'i umarainpan pamin-mishidannao kapam.

5

Turua'o Tominkaru kakinaori kida izo'ati-kao

1 Ipai pidan mishida'oraz Christ* wuru'u Jesus, uruu Tominkaru dani. Na'iki pidan marainpa'o waDaru Tominkaru, umarainapa kapam udainao. 2 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wamarainpan Tominkaru dainao: wamarainpan ida'an Tominkaru, na'iki washa'apaapan ida'an udyuudaniaz sha'apata-kao. 3 Umishiin an wamarainpan Tominkaru, washa'apaapan nii udyuudaniaz sha'apata-kao. Na'iki aonaa kasha'apanna'o mani wuru'u udyuudaniaz sha'apata-kao, 4 usha'apanum kau'an ipai Tominkaru dainao, turuu ĩdikintan oia'o. Na'iki ĩwazootanuz pamishidapan idi Jesus Christ. 5 Aonaa kanom ka'iitan padikintan oia'o, soo pidan, mishida'oraz Tominkaru Dani wuru'u Jesus.

Tominkaru Dani daua'o

6 Jesus Christ, uruu kaawa'oraz aokazi iki, uruu chikaawunuu-kidina'oraz wunu idi, na'iki uruu shoota'oraz uizain umawakan dono. Aonaa soo wunu ida'an mani karikaonan ukainaabata-kao Christ wuru'u uruuz, mazan uizain shootan ida'an kapam. Na'iki Kaimana'o Doronaa kainaabata kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz aimaakan kida.

* **5:1** Christ: Tominkaru dyuudanii aokazi iki kazannaata'o nii waunao.

Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa, ukaduz ukainaabatauzon mishi'o aimaakan Tominkaru di'iki'o. 7 Ukau'an kaina'a idikinauda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o [aokazi ii: waDaru Tominkaru, Parada-karu, na'iki Kaimana'o Doronaa; ipai idikinauda'u ĩdyaun, ĩkainaabata bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u. 8 Na'iki kaina'a idikinauda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o imi'i baara'a:]† Kaimana'o Doronaa, na'iki uchikaawunuu-kidinan wunu idi, na'iki uizain shootan umawakan dono; ipai idikinauda'u ĩdyaun, ĩkainaabata bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u.

9 Pidan kakuwaapan an paaitapanii dau'u, wamishida'aka ukuwaa. Ukau'an Tominkaru kuwaa umanawunun idi pidan kuwaa ai, wamishida pa'i ukainaabataniaz aimaakan kida wa'ati. Aitaniiman ukuwaa umanawunun, usha'apanum kau'an uruu Tominkaru, na'iki pauDani daua'o wuru'u ukakuwaapanuz. 10 Ukau'an pidan mishidan an Jesus, Tominkaru Danin, uaitapa mishi'o wuru'u Tominkaru kuwaa kidaz. Mazan pidan, aona'oraz umishidan Tominkaru kuwaa, udakotan Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, usha'apanum kau'an, aonaa umishidan Tominkaru kuwaa pauDani daua'oraz. 11 Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: Tominkaru taani'i naa wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu, na'iki wazaamatanuzu Tominkaru Dani ida'an. 12 Pidan zaamatinpa'o Tominkaru Dani ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a. Mazan pidan, aona'oraz uzaamatinpan Tominkaru Dani ida'ati, aonaa karikaonanu'o kakupa-karu nii u'ida'a.

Karikaonanu'o kakupa-karu

13 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, mishidainao Jesus Tominkaru Danin, uaitapa kizi kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu u'ida'a. 14 Ukau'an aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin Tominkaru ida'ati, waaitapan idi unyukunuupan nii waunao na'apainim dono wapishaan aimaakan u'ati, unyukunuu aipan kawana'ati. 15 Waaitapan idi unyukunuupan nii waunao, wapishaan dono aimaakan u'ati, waaitapa utaan nii wa'ati wapishaaniaz.

16 Aizii bauda'apa unao, utukapan an mani umin-mishidan sha'apatan oia'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i, buuta-kida'oraz pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti, marii upishaan Tominkaru kazannaatan wuru'u sha'apata'oraz oia'o, Tominkaru taan nii u'ati karikaonanu'o kakupa-karu. Kaiwuru'u õna'apanuz, pidannao sha'apatainao oia'o dau'ati'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i buuta-kida'oraz pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. Kaina'a mishi oia'o, uruu buuta-kida'o pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. Mazan aonaa õkian mani, upishaa kizi Tominkaru kazannaatan sha'apata'oraz uruu kaduz oia'o. 17 Ipai aimaakan sha'apata-kariwaiz pana'iti Tominkaru aipan ai, oia'o wuru'u. Mazan kaina'a oia'o kida, aonaa ubuuta-kidan pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti.

18 Waaitapa, Tominkaru dainao, aona'a naa ĩsha'apaapan oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru Dani, Jesus Christ, kazannaatapani'i naa ĩdyaun, ukau'an aonaa Satan ka'iitan pakaziwan ĩdyaun. 19 Waaitapa, Tominkaru dainao waunao, mazan ipai pidannao aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, Satan kazowautapanii ĩdyaun. 20 Waaitapa mishi'o Tominkaru Dani kaawan imi'i baara ati, na'iki ukainaabata aimaakan kida wa'ati, turuu kizi waaitapan wuru'u mishi'oraz Tominkaru. Wazaamatinpan mishi'o Tominkaru ida'ati, usha'apanum kau'an uDani, Jesus Christ ida'ati'o wazaamatinpan. Soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru, na'iki uruu bauda'apa karikaonanu'o kakupa-kinai. 21 Ukau'an õkian u'ati õmarainapanii koraiziannao, uzaudin, mana'a utaaina'ana'a wuru ati'i tanawata'o ni'oraz pana'iti unyukunuu mishi'o Tominkaru ai.

† **5:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Itamautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita zunaaba na'iki odainao ati'o. Mazan pabi'i kida pidannao di'itapanuz, usaada-kao pa'an mishidainao baokopa'o ĩchoochiipan ati'o.

Pakaaritan ida'a apostle John ma'ozakadan mishidainao, ĩizo'ati kizi Tominkaru paradan pamarainpaakan ida'an. John kakinaotan mishidainao, pidannao ai pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao Jesus dau'u. Na'iki uaipan mishidainao marina'atan ĩdyaun, na'iki wuru'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kida-kinaa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Izo'ati-karu na'iki kamarainpan-karu *4-6*
Zaudin-karu mazanu'o tiichaanao tominapa-kida-kinaa ai *7-11*
Kaarita katokon-tinan *12-13*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati zunaaba, Tominkaru
zaamataniaz papidanan nii, na'iki pudainao ati'o kapam. Mishi'o õmarainpan unao.
Aonaa õba'orantina'o mani õmarainpan unao, ipai pidannao aitapainaouz mishi'o kuwai,
ĩmarainapanii kapam unao. 2 Wamarainpan unao waaitapan idi mishi'o kuwai, na'iki
karikaonanu'o nii wataapan wuru'u mishi'oraz kuwai. 3 Õtoriinpan, karikaonan kizi
waDaru Tominkaru na'iki udani Jesus Christ kamunanun wa'ati, na'iki ukamunan-
kida kizi waunao, na'iki utaa kizi wanyukunuu kaiman-kinaa nii, waizo'atipan ida'an
mishi'o, na'iki wamarainpaakan ida'an.

Wamarainpaaka

4 Tuukii õkonaukian õabatan idi pabi'i kida pudainao, pakawan ĩizo'atipan mishi'o
kuwai, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati. 5 Aizii õkia'azon pu'ati
õmarainapanii zunaaba; marii wamashaapa marainpaaka wamin-mishidannao tuma.
Aonaa pa'ina'o kakinaorii mani wuru'u õkowaadaniaz u'ati, uruu tawuru'u waabata-
niaz wasakadan di'iki'oraz wamishidapan. 6 Aizii wuru'u marainpaaka-karu õkianuz,
waizo'atin dau'ati'o Tominkaru kakinaori, na'iki wamashaapan dau'ati'o ukawana'ati.
Ukakinaotan waunao, wamarainpaaka kizi pakawan waabatan kawan ukakinaori
wasakadinan di'iki'oraz wamishidapan.

7 Iriba'a naa pozawatapa-kida'o pidannao makon ipai amazada kawana'ati. Ĩkian,
aonaa mishi'o mani Jesus Christ kaawan pananaa zo'o imi'i baara ati. Pidan na'apa'o,
mariidinauzo na'iki Christ taruba wuru'u. 8 Ukau'an uzaudin, aonaa kizi uwaziwaan
ukaudinan winipinaa, Tominkaru taa kizi ipai u'atiz. 9 Pidan pana'iti'oraz ukakinaopan
Christ kakinaori ai, aona'o uzaamatinpan Tominkaru ida'ati wuru'u. Mazan pidan
karikaonanu'oraz umishidapan Christ kakinaori, uruu pa'an Tominkaru na'iki uDani
ida'ati'o uzaamatinpan. 10 Aizii pidan kaawan an unao ida'ati, pana'iti'oraz ukaki-
naopan Christ di'iki'o ai, mana'a udapaapa'ana'a uruu udapu ati. Aonaa unauba'ana'a
uruu. 11 Pidan dapaapa'oraz na'apa'o pidan, ukaminka'utan naa ukaudinan oia'o dau'u
wuru'u, padapaapan ida'an uruu.

12 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii u'ati, mazan aonaa õaipan
õkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. Usha'apanum kau'an õaipan nii õmorowautan
kadiman unao di'iti, õkakuwaapa kizi u'ati õna'ian pu'u. Uruu aonaa kizi kanom
towauda'uan wakonaukian.

13 Pu'inaozo, Tominkaru zaamataniaz kapam papidanan nii, odainao dyuudan pa-
paradan pu'idi'iti.

Idikinautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita choochi zowaunaa Gaius ati'o. Pakaaritan ida'a, John kowaadan kaiman panyukunuu Gaius kaudinan dau'an. Ukonaukii-kidanuzu ukaminka'utan idi ba'orainao mishidainao. John kakinaowan Gaius, Diotrephes ai. Mazan Demetrius dau'an, kaiman pa'an uparadan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1*
Gaius konaukii-kida-kao *2-8*
Diotrephes sha'apatanii daua'o *9-10*
Demetrius sha'apatanii daua'o *11-12*
Kaarita katokon-tinan *13-15*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati, õpaonaru Gaius, mishi'oraz õmarainpan.

2 Õpaonaru, õtoriinpan Tominkaru ati marii kizi punanaa mashaapan ziwu, na'iki ipai kizi aimaakan sha'apan kaiman pu'ati, na'apa pumashaapan kawan kaiman pudoronaa ii. 3 Tuukii õkonaukian õabatan idi wa'inawuzunao kakuwaapan wa'ati, pumashaapan dau'u Tominkaru kakinaori kawana'ati. Na'iki õabata kapam karikao-nanu'o pumashaapan mishi'o kuwai kawana'ati. 4 Tuukii manawun õkonaukian õabatan dono õdainao kawanuinao õtaapan* mashaapan mishi'o kuwai kawana'ati.

5 Aizii õkia'azon pu'ati õpaonaru, kaimana'o kaudin-kizai wuru'u pusha'apaapaniaz Tominkaru ati, pukaminka'uapanuz morowautapa'o wa'inawuzunao, kowaada-painaouz kaimana'o kuwai. Pumaaitapauzokan pu'u padamata ba'orainao, mazan upu'u pukaminka'utan ĩdyaun. 6 Ĩkowaada'a naa da'ainao mishidainao ati'i, na'apam pukamarainapanun, pusha'apata kaiman kida'o aimaakan ĩ'ati. Na'apa pa'i pukaminka'uta ĩdyaun kaiman kizi ĩdobatan pakaudin-kizi dau'ati. Kaimana'o Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz pusha'apaapan. 7 Ĩkaudinan idi'o Jesus Christ ati wuru'u ĩkakuwaapatinanuz na'iki ĩchi'ikapanuz, na'iki aonaa ĩpishaan, oo ĩzaamatan aimaakan mamishida-kainao ai. 8 Ukau'an waunaou'o nii wuru'u kaminka'uta'oraz ĩdyaun, na'apa'o ida'ana'o nii wakaudinan ĩtuma, ba'orainao abata kizi mishi'o kuwai.

9 Õdyuudani'i naa õkaaritan na'iti mishidainao ati na'apa'o daua'o, mazan Diotrephes, aonaa uabata'azon waparadan. Usha'apanum kau'an karikaonan uaipan pakazowautapan mishidainao pa'ida'a karikaonan. 10 Õkaawan dono unao di'iti, õkowaadan nii kanom usha'apaapanii, na'apam umariidinan tuukii wadau'u. Aonaa soo uruu mani karikaonan usha'apaapan, mazan aonaa kapam udapaapa'azon wa'inawuzunao, wuru'u mako'anpainaouz na'iki kowaadapainaouz kaimana'o kuwai. Na'iki umashaata mishidainao dapaapa'azon ĩdyaun. Aizii ĩdapaapan an ĩdyaun, aona'o ni'i naa utaapadan ĩbaokopatinan baokoinao mishidainao tuma.

11 Õpaonaru, mana'a putamakapa'ana'a pidannao sha'apatainaouz oia'o aimaakan, mazan putamakapa pa'an sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan. Pidan sha'apata'oraz kaimana'o aimaakan, uruu Tominkaru pidanan. Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, uruu aonaa uaitapauzon Tominkaru. 12 Aizii ipai mishidainao, aitapainaouz Demetrius, ĩkian udau'an kaimana'o pidan uruu. Umashaapa mishi'o kuwai kawana'ati, ukau'an na'apa'o kainaabata kaimana'o pidan wuru'u uruuz. Aizii waunao, "kaimana'o uruu," kii wakian udau'an kapam, na'iki unao, uaitapa mishi'o wuru'u waparadanuz na'apan dono wakian pidan dau'ati.

---

* **1:4** õdainao kawanuinao õtaapan: õkakinaotauzoniinao

13 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii padamata pu'ati, mazan aonaa
õaipan õkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. 14 Õaipan nii õmorowautan kadiman
zoobaba pu'idi'iti, õparada kizi pa'an pu'ati.
15 Marii kizi pa'i Tominkaru taapan punyukunuu kaiman. Wamin-mishidannao
da'ainaou'u, ĩdyuudan paparadan pu'idi'iti. Wadyuudan waparadan ipai na'iainao
mishidannao ati.

Jude Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Jude saadanii mishidainao Jesus Christ ati'o. Ukakinaowan ĩdyaun mariidinauzonao tiichaanao kakinaori ai, oo pana'iti'o ĩtominapa-kidanii kida ai. Ukowaadan mishidainao ati, wuru'u mariidinauzonao tiichaanao, aonaa bauda'apa mani ĩtominapa-kidan pana'iti'o parada-karu Jesus Christ dau'an, mazan ĩtominapa-kidan naa pidannao mashaapa'o ni'i naa oii. Ĩnao aia'o kapam Peter kakinaowanuz mishidainao itamautan pasaadanii ida'a.

Jude kowaadan kapam da'a'a pakaaritan ida'a na'apam nii Tominkaru pataka'utan na'iki umainaabatan tikazi idi wuru'u mariidinauzonaouz tiichaanao, na'apa umainaabatan kawan oiainao kotua'a naa, saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kowaadan kawan.

Kaarita buutinpan kida

Sakadin-kinai *1-2*
Mariidinauzo tiichaanao dau'ana'o *3-16*
Mishi kizi ma'ozaka mishidapa-karu *17-23*
Tominkaru umanawunun konaukii-kida-kao *24-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Jude saadanii. Jesus Christ poitoru wuru'u õgaruz na'iki James
inawuzu õgaru.

Õsaadan di'oraz kaarita ipai pidannao ati'o, waDaru Tominkaru dapadaniinaouz,
mashaapa'o nii pakamarainapanun ida'a, na'iki Jesus Christ taapaniinaouz kaiman.
2 Marii powa'a zii kamunan-karu, kaiman-karu nyukunui ii, na'iki kamarainpan-
karu na'an unao ida'a.

Mariidapa'o
patominapa-kidan pidannao

3 Õmarainapanii õmin-mishidannao, tuukia'o da'i õsaada'azon õkaaritan u'ati, tawuru
dau'ana'a kazannaatin-karuz oia'o ai, baokopa'oraz wamishidapauzon. Mazan aizii
õsaadan nii õma'ozakada-kinaa nii unao, ma'ozaka kizi ukazannaatapan wuru'u umishi-
dapanuz, mishi'o kuwai Tominkaru taaniaz naa papidannao ati. Karikaonanu'o
nii una'an, aonaa turuu upana'ada-kao. 4 Õkian kaikapa'a, usha'apanum kau'an
kaina'a oiainao pidannao zaamatinan ubii iti, aona'o ĩaitapa-kao. Ĩnao pana'ada'o
kaimana'o kuwai Tominkaru kamunanun daua'oraz. Ĩpana'adan wuru'u parada-karuz
kaimana'azoo ĩsha'apaapan oia'o, kakiba'azonnaa kida'o, na'iki ipai aimaakan dikauda
kida'o usha'apaapa-kao. Na'iki aona'a naa ĩnyukunuu-atin Jesus Christ, bauda'apa'oraz
na'iki umanawunu'oraz wanaobanaa. Mazan na'apainao pidannao pataka'uta-kinao
ni'o dau'ana'o, tawuru'u saadauzo-kariwaiz kotua'a naa, Tominkaru paradan ida'a.

5 Õkakuwaapa'azon u'ati uaitapan pu'a'a naa padamata kidaz, õaipan idi'o unyuku-
nuitapan uruu wanaobanaa kazannaata'oraz papidanannao Israelitenao Egypt iki.
Mazan udauna'an, umainaabata ipai mamishida-kainao pidannao ĩbii iki. 6 Na'iki
unyukunuitapa, na'apam pabi'i kida angelnao, aonaa ĩna'ian wuru di'ia'a Tominkaru
taaniaz kaimana'o ĩwiizi nii na'iki ĩkaudinkiz nii, mazan ĩmarina'atan kaimana'o
pamashaapa-kizi. Ĩnao kaina'a'a naa Tominkaru taapan maruta'o ka'azo ii chainti-
napa, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan di'iti. 7 Unyukunuitapa kizi ka-
pam, Sodom na'iki Gomorrah,* na'iki ĩdazaba an kida'o wiizai, na'ii pidannao kiaa-
paakauzon madoronaa-daun, na'iki daonaioranao kiaapaakan pa'atiaaka kida. Uruu

* **1:7** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

dikin ii Tominkaru mainaabatan wuru'u donoi pakawaodan ida'an kidaz. Aimaakan sha'apanuz kaikapa, ukainaabatan kaina'a'o tikazi karikaonanu'o una'an, pidannao sha'apaapainao oii kida'o pataka'uta-kizinao ni'o.

8 Na'apa kida'o ida'an pidannao pataka'uan pananaa, zaamatinainaouz unao bii iti, ĩmishida na'apam pazanda'awun ia'o patukapan karikaonan. Uruu idi'o tuukii ĩdikintapan Tominkaru paradan, na'iki ĩparadan dikauda aokazi iainao umanawunuinao dau'an. 9 Upu'u zii angel Michael, umanawunu'oraz ba'orainao angelnao bii'i, aonaa na'apam ukian Satan ati, aonaa udakoopanuzu, ukadakowaakan dono utuma Moses nanaa dau'an. Mazan ukian Satan ati, "Õnaobana'o nii pa'an kashadakowau pugaru."

10 Aizii wuru'u pidannaouz, ĩdakoapa zii pamaaitapakanii aimaakan kida. Ĩnao na'apa'o wuniinao maaitapinkan kawan, sha'apatina'oraz panyukunuu aipan kawana'ati karikaonan. Ukau'an ĩsha'apatan oii kida'o aimaakan panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki ĩsha'apatanii kidaz, uru'o nii wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz ĩdyaun.
11 Kasha'ora'o nii manawun ĩbaiainpan! Ĩda'anan idi Cain kaduz, Cain zowiauzoz pa'inawuzu.† Na'apa ĩnao Balaam kawan, tuukii manawun ĩaipan puraata, uruu idi ĩsha'apatan pana'iti'o aimaakan.‡ Na'iki Korah kawanu'o ĩkashadamikin, na'apa'o nii uruu kawan ĩmainaabata-kao pakashadamikin idi.§

12 Aizii ubaokopainpauzon dono uaroapa-kizi ii, kakiba'azonna'o nii ĩaroopan dono utuma, ĩtuzapan na'iki mabaa'azoo ĩsha'apatan oii kida'o ubii ii. Ĩnao ĩaipan aimaakan soo pa'ati karikaonan. Ĩnao na'apa'o wunu wa'atin kawanu'o maruta'oraz utomina'akan, mazan aonaa ukaawan uzabia'azon amazada aradan, mazan sawata'aka'oraz udobatapan isha'iz nii awaru mainaabata'akan idiz. Ĩnao na'apa'o dizoo-karu kadunaa kida kawan makaaka-ka'oraz, ba'oran dizoo-karu kadunaa kida kaakapaan dono. Mawaka'o manawun rokoda-kariwai pa'ishitaba'u tuma kawanu'o ĩdyaun. 13 Ĩnao na'apa paran ia'o wunu kaparanun kichana'iki-kian kawan, ĩbozoodapan kaniriba'o kakiba'azonnaa kida'o pasha'apaapanii. Ĩnao na'apa zikainpa'o wizinao kawan, aona'oraz turuu pidan aitapan pakainaabatan na'itim pamakon ĩ'ida'an. Uruu idi kaina'a'a naa ĩwiizi nii taapa-kao, uruu maruta'oraz manawun, na'iki karikaonanu'o nii ĩna'ian.

14 Kotua'a naa Enoch kowaadan aimaakan sha'apa'o nii dau'u ĩdau'an. Wuru'u Enoch, 7 udokozu-daunnao Adam di'iki'o. Uruu Enoch kiauzoz:
"Utukapa! Naobanai wa'atin iriba'o pa'angelinnao tuma.
15 Uwa'atin uwidaua'anan naa ipai pidannao.
Upataka'uta'anan ipai pidannao dikintapainaouz Tominkaru,
ĩmashaapan idi oii,
na'iki ĩdakoopan idi Tominkaru dikauda'o ida'an."

16 Ĩnao pidannao, ĩnaudapa paparada-paradaapan panyukunuu oian idi, na'iki ĩparadan oii ba'orainao dau'an. Ĩmashaapan naa panyukunuu aipan kawana'ati'i naa, oipa'a naa. Ĩnao pidannao, umanawun nii ĩkakuwaapan padau'an. Ĩparadan konaunam, ĩkaimandakoinpan pidannao ati, ĩaipan idi pa'ati'i karikaonan kaiman-karu.

Jude kakinaowan pasaada-kizinao pakaaritan

17 Õmarainapaniinao! Aonaa umanyukunuuta'ana'a wanaobanaa Jesus Christ apostlennao kowaadauzonii, diina'iti'o nii usha'apanu'u. 18 Ĩkian unao ati, "Diina'iti'i amazada katokon-tina'anan di'iti, kaina'a'o nii pidannao dakoopa'o nii Tominkaru na'iki upidanannao. Ĩnao pidannao, sha'apaapa'o oia'o panyukunuu na'akan kawana'ati paugaru." 19 Na'apa'o pidannao toma'oraz buutaaka-karu unao bii'i. Ĩsha'apaapan

† **1:11** Genesis 4:3-8 ‡ **1:11** Numbers 22:1-35 § **1:11** Numbers 16:1-35

aimaakan panyukunuu na'akan kawana'ati'o paugaru karikaonan, na'iki aonaa Tominkaru Doronaa nii ĩ'ida'a.
20 Mazan unao õmarainapaniinao, marii karikaonan umashaapan uma'ozakadaaka,
powa'a zii uma'ozakada umishidapan kakinaorii kida, Tominkaru di'iki'oraz. Utoriin-
pauzo Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an unao. 21 Umashaapa'a naa Tominkaru
kamarainapanun ida'a, uzaudapatinan pu'a'a naa wanaobanaa Jesus Christ kamu-
nanu'unan, pataan ida'an u'ati karikaonanu'o kakupa-karu. 22 Ukamunan-kida na'iki
uma'ozakada umin-mishidannao, aona'oraz naa ĩaitapanaatan na'ia'oram pamishida.
23 Na'iki ukazannaata kapam ba'orainao, ukazatan ida'an ĩdyaun ĩna'aka-kao ai tikazi
di'iti. Na'iki ba'orainao, ukamunan-kida ĩdyaun, mazan uzaudin ĩkaduz ai, aonaa kizi
ukaiwadan ĩkamichan kaduz, kaniriba'oraz naa ĩ'oian idi.

Jude konaukii-kidan Tominkaru umanawunun

24 Uruu Tominkaru ka'iita'oraz pataapan unao uwaotan ai oia'o di'iti, na'iki
uruu kadishita-kida'o ni'oraz unao kaimana'o pidannao nii, na'iki konaukiainao nii,
umanawunu'o pakonaunaman kanaapu ati. 25 Wakonaukii-kida uruu, soo uruu
bauda'apa mishi'o Tominkaru, uruu wazannaa, waNaobanaa Jesus Christ ida'an.
Soo bauda'apa uruu ida'a konaunama-karu, umanawun-karu, ma'ozaka-karu, na'iki
udaru'o naobanai-tinapa-karu, kotua'a naa amazada sakadinan iki, kai, na'iki karikao-
nan. Amen.

Jesus Aida-kidanii
John Ati

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita apostle John saadanii, udyuuda-kao dono'o munapo pidannao ai, paran zikon ia'o amazada Patmos iti, upataka'uta-kao utominapatin-kidauzon idi'o pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz.

John saadan di'ora'a kaarita'a mishidainao Jesus ati'o, pataka'uta-kariwainaouz pamishidan dikin ii Jesus, ĩaitapa kizi Tominkaru wuru'u kazowautapa'oraz ipai aimaakan sha'apa'oraz kida ĩ'ati.

Usaadan di'ora'a Jesus aida-kidanii u'ati, uzanda'awun ia'o kawanu'o utukapan, diina'iti'i daua'ora'a. John tukapanii kida kowaadan Jesus kazowautapa'o nii ipai pidannao na'iki aimaakannao, na'iki uru'o nii buuta na'iki pataka'uta pidan oia'o. Di'ora'a kaarita aida kapam mishidainao ati Jesus, na'iki na'apam di'ora'a imi'i baara katokon-tinan nii. Uaida kapam kaina'a'o nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ia'o nii mishidainao mashaapan Tominkaru na'iki Jesus tuma karikaonan, aonaa na'apainim nii utokon.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1:1-8*
Umanawunu'o aimaakan aida-kida-kao John ati *1:9-20*
Choochinao ati'o *1:1—3:22*
Scroll na'iki 7 usakibadapa-kinao kida *4:1—8:1*
7 kuwudiinao *8:2—11:19*
Dragon na'iki dya'utam kichana'iki-kia'o pana'aokazinao *12:1—13:18*
John tukapan pana'a kida'o aimaakan sha'apan *14:1—15:8*
Tominkaru to'oran shoota-kao *16:1-21*
Babylon na'iki Satan wiinii-kao *17:1—20:10*
Pidannao buuapa-kao daua'o *20:11-15*
Pa'ina'o aokazi, imi'i baara, na'iki Jerusalem *21:1—22:5*
Jesus wa'atin nii *22:6-21*

1 Di'ora'a kaarita ida'a Jesus Christ aida-kidan aimaakan kida aona'oraz uaitapauzo-
kao. Tominkaru aida-kidan Jesus ida'an papoitorunao ati kanom sha'apa'azon
maonapa'a naa. Jesus dyuudan pa'angelin papoitoru John di'iti. Uaipan John
aitapan ipai aimaakan, 2 na'iki John kowaada kizi ipai kanom patukapanii. Di'i
wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru Paradan di'iki'oraz Jesus Christ aida-kidaniaz.
3 Konaukia'o nii wuru'u pidan aitaapa'oraz di'ora'a kaarita'a na'iki konaukia'o nii wu-
naou'u abatainaouz na'iki taapainaouz ukuwaanaa, usha'apanum kau'an maonapata'a
naa usha'apan kamoon.

John dyuudan paparadan 7 choochi kida ati

4 Parada-karu kida John di'iki'o, 7 choochi* kida ati'o Asia Baara ia'oraz.

Marii Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii. Uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an. Na'iki 7 doronainao di'iki'o mashaapainaouz Tominkaru Taba kanaapu ii, 5 na'iki Jesus Christ di'iki'o kapam. Uruu karikaonanu'o ukuwaa mishiin, na'iki uruu kadishita'oraz kiwiin pamawaka-kizi iki, na'iki uruu Naobanai ipai kingnao ati imi'i baara'a.

Jesus Christ marainpan idi waunao umawakan wa'ati, uso'otan wa'oian paizain
ida'an. 6 Utoman ipai waunao Faadaanao nii pa'idiwaru, na'iki taainainao nii

* **1:4** 7 choochi: mishidainao Jesus ati'o na'apa-karuz.

Tominkaru uDaru ati. Marii kizi utaapa-kao umanawunu'o nii na'iki ma'ozaka'o nii,
karikaonan na'iki karikaonan. Amen!
7 Uabata, utukapan nii
uwa'atin
isha'iz tuma,
ipai'o nii pidannao tukapan,
atii wunaou'u dakatainaouz uruu
chipirari idi kapam.
Ipai'o nii pidannao zaadan
da'a'a imi'i baara'a
ĩtukapan dono uruu.
Na'apa'o nii mishizi! Amen!
8 "Õgaru Alpha na'iki Omega,"† Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz kian
padau'an, "Õgaru na'auzoz amazada toma-kao ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o
nii õna'an."

Christ aidinan John ati

9 Õgaru John unao inawuzu wamishidan idi Jesus kaimanaiman baokopa,
watuudan nii ipai kasha'ora kida'oraz baiaapa-kao baokopa wazaamatinpan pu'u
Tominkaru kazowautapa-kizi di'iti. Uruu idi'o õmuuda-kao paran ia'o wiizai Patmos ii,
õkowaadapauzon idi Tominkaru Paradan, na'iki õkakuwaapan idi Jesus dau'u. 10 Naobanai
kamoon dono'o, Tominkaru Doronaa kazowautan õgaru, na'iki õabata diiwa'o parada-
karu na'apa kuwudii‡ pootapa-kariwai aran kawan kadakotinan õbarau ikinapu.
11 Parada-karu kian, "Ipai pusaada putukapanii kida, udauna'an pudyuuda'a naazu
7 choochinao di'iti, di'ora'a donoi kida di'ia'oraz ati, Ephesus, Smyrna, Pergamum,
Thyatira, Sardis, Philadelphia na'iki Laodicea ia'oraz."
12 Uruu dauna'an aka õtanawatina'akan naa õtukapa'azon kanom wuru'u
kadakotina'oraz õ'ati, õtukapa 7 lamp saabatinapa-kizi kida toma-kariwai gold idi.
13 Ĩbii'i õtukapa pidan kawanu'o, kaiwadapa'o dawuu za'aba'i'o kamicha kaawa'o atii
ukidiba di'iti, na'iki zadawii kawanu'o toma-kao gold idi ukaiwadapaniaz padokori'i
ida'an, didimai morokoda-kao kawan. 14 Uzowaud baraka, baraka na'apa kinaridi
baraka'oraz kawan, na'iki uawun pururu'ukappan na'apa tikazi kawan. 15 Ukidiba
wizi'i, na'apa tawuru kawanu'u chipirari tikazi wizi'idaniaz. Na'iki uparadan abata-
kao na'apa tozowan shaokodappan kawan. 16 Uzaamatapan 7 wizinao padiwa'ora
antanpu'o paka'u ida'a, na'iki marii dimana'o dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan
kodita'akan udako iki. Uawun baara kanadan, kanada na'apa kamoo kanadan kawan,
sakitapa kamoo dono'oraz.
17 Õtukapan idi'i naa uruu, õwashatina'akan naa õawun baara iki ukanaapu'u ukidiba
dazaba'a ikoda tawuru'u mawaka'oraz naa. Upu'u mazan upishatan õgaru padiwa'ora
antanpu'o paka'u idi, ukian õ'ati, "Mana'a putaria'ana'a! Õgaru kiwiitapa'oraz na'iki
dawu'itiini'o, 18 na'iki karikaonanu'o nii õkakupan. Õgaru mawakauzoz da'i, mazan
aizii õkakupan nii karikaonan na'iki karikaonan. Kaina'a õma'ozakan õwazoota-kinaa
nii mawaka-karu na'iki õtaa-kinaa nii kakupa-karu mawakainao ati kapam. 19 Aizii
pusaada'a naa ipai aimaakan putukapanii kida, sha'apa'o ni'oraz kai na'iki diina'iti'i.
20 Õkainaabatan nii pu'ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao, wuru kida daua'orazu'u:
wuru'u 7 wizinao õzaamatapaniaz õdiwa'ora antanpu'o õka'u ida'a, na'iki wuru'u 7
lampanao saabatinapa-kizi kidaz toma-kariwaiz gold idi. Aizii wuru'u 7 wizinaouz,

† **1:8** Alpha na'iki Omega: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'iti. Tominkaru toma'oraz ipai aimaakan kida utoma-kao ua'ii, na'iki uruu katokonta'oraz ipai aimaakan kida. ‡ **1:10** Kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Angelnao wuru'u, ĩnao wuru'u awunuutapa'o nii 7 choochinaouz, na'iki wuru'u 7 lamp saabatinapa-kizi kidaz, ĩnao wuru'u 7 choochi kidaz."

2

Kaarita choochi ati'o Ephesus ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Ephesus ia'oraz:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a, zaamatapa'oraz 7 wizinao, padiwa'ora antanpu'o paka'u ida'a, na'iki uruu chi'ika'anpa'oraz wunao bii ana'a 7 lampanao saabatinapa-kizi, toma-kariwaiz gold idi.

2 "Õaitapa ipai kanom unao sha'apaapanii. Õaitapa dadara ukaudinan na'iki utuuda ipai kasha'ora kida'o sha'apa'o u'ati, na'iki aona'o nii uaipan oiainao pidannao kakinaopan unao, na'iki õaitapa utiwaa-kidapanii mariidinauzonao apostletinpa'azoinao, utukapa'azon idi ĩkuwaa mishiin. Mazan aonaa umishidan ĩkakinaori. 3 Õaitapa utuuda kasha'ora kida'oraz ubaiaapaniaz õdikin ii na'iki aonaa ukashadinan. 4 Mazan kaina'a õkowaada'azon u'ati aona'o õnaudapan usha'apatan. Aona'a naa umarainpan õgaru aizii, umarainpauzon kawan da'i õgaru kiwiin. 5 Udi'itapa na'apam umarainpan õgaru kiwiin. Aizii aona'a naa umarainpan õgaru na'apa. Ukau'an utanawatina'a naa u'oian ai, usha'apata kizi'i naa usha'apatauzonii kida da'i kiwiin. Mazan umatanawatinkan an u'oian ai õzikadan nii wuru'u ulampan saabatinapa-kizi pawiizi iki.

6 "Mazan õaitapa kaina'a bauda'apa aimaakan usha'apatanii kaimana'o, aonaa unaudapan Nicolaitannao* sha'apaapaniaz, õgaru aonaa õnaudapan kapamazu.

7 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaapadan nii unikan wuru aka'a paoribai taa'oraz kakupa-kinai, Tominkaru di'ia'oraz."

Kaarita choochi ati'o Smyrna ia'oraz

8 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Smyrna ii:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru'u kiwiitapa'oraz na'iki dawu'itiini'oraz di'iki'o, uruu mawaka'oraz na'iki kakuda'oraz powaa iti koshan.

9 "Õaitapa pataka'utinainao unao, aonaa ukasha'apauzin, mazan unao kapuraatanu'o udoronaa ii! Õaitapa oiaiman kida wunao kabootan paparadan u'ati'i taapinpa'azoinaouz Jewnao nii, aonaa Jewnao mani ĩdyaun. Ĩnao baokopa Satan di'iti'o ĩzaamatinpan. 10 Mana'a pa'i utaria'a naa aimaakan kida ai maonapa'o ni'oraz naa ubaiaapan. Uabata! Satan tiwaa-kidapan nii unao, utaraa-kidan ida'an ubii iki pidannao, na'iki ubaiainpan nii 10 kamoo. Pakawan pa'i umishida õgaru, atii uzowia'azoo-kao di'iti õdikin ii, na'iki õtaan nii kakupa-kinai uwinipa nii.

11 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, aona'o nii ubaiaapan wuru'u itamautanuz mawaka-karu."

Kaarita choochi ati'o Pergamum ia'oraz

12 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u awunuutapa'oraz choochi Pergamum ii:

---

* **2:6** Nicolaitannao: sha'apaapauzonao pana'antanpu'o aimaakan Tominkaru Paradan ai.

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a taapa'oraz marii dimana'o, dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan. 13 Õaitapanii wuru'u unao mashaapa-kiziz, na'ia'o Satan naobanai-tinpan. Upu'u pakawan unao da'anpan õgaru na'iki aonaa umarina'atan umishidan õgaru, atii tawuru dono'o Antipas kakuwaapatinauzon dono õdau'u na'iki aonaa umarina'atan pamishidan õgaru, atii uzowiauzo-kao na'ii Satan naobanai-tinapa-kizi ii.

14 "Mazan kaina'a masakauda'u aimaakan aonaa õnaudapan usha'apatan: kaina'a pabi'i kida pidannao unao bii'i da'anpainao Balaam kakinaori; uruu dyuuda'oraz Balak sha'apata-kidan oia'o kida Israelitenao ati, ĩnikan ida'an wanyukunui kida taa-kariwaiz ba'oran tominkarunao ati, na'iki udyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-daun kapam. 15 Na'apa kapam kaina'a pabi'i kida pidannao ubii'i da'anpainao Nicolaitannao kakinaori. 16 Aizii, utanawatina'a naa u'oian ai, mazan umatanawatinkan an, kadimana'o ni'i naa õwa'atin u'ida'ati, õmizaataaka'anan wunao tuma'a matanawatin-kainaouz. Õmizaataakan nii wuru ida'ana'a, marii dya'utama'oraz udabaazi dimanainpan, kodita'oraz õdako iki.

17 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaan nii u'ati diza-kariwaiz manna.† Õtaan nii kapam ipai ĩkawana'ati baraka'o kuba, na'a'o nii upaawa'a pa'ina'o uuai saadinpan. Aona'o nii ba'oran pidan aitapanuz, soo wuru'u zaamata'o ni'oraz pa'an aitapazu."

Kaarita choochi ati'o Thyatira ia'oraz

18 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u awunuutapa'oraz choochi Thyatira ii:

"Dii wuru'u kuwaiz Tominkaru Dani di'iki'o, uruu tawuru'u pururu'ukappa'oraz uawun tikazi kawan, na'iki wizi'i'oraz ukidiba chipirari wizi'ii-kariwai kawan. 19 Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa pakawan utaapan umarainpaakan, umishidan õgaru, ukamunan-kidaakan u'atiaaka na'iki utuuda kasha'ora kida'o uba-iaapanii. Õaitapa powa'a zii usha'apatan kaimana'o kiwiitapa'o ai.

20 "Mazan kaina'a õkowaada'azon aimaakan u'ati aona'o õnaudapan usha'apaapan: utaapada zii wuru'u zun Jezebel kakinaopan unao. Oroo, mariidapa'oraz pakowaadapan Tominkaru paradan õpidanannao ati. Okakinaopan õpoitorunao pana'iti'o karikaonan, odyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-daun, na'iki ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran tominkarunao ati. 21 Õdyuudauzoni'i naa otanawatinan pa'oian ai, kotua'iki õzaudapan, mazan aonaa omuuda'azon pakaduz.

22 "Ukau'an, õkarinaadan nii oroo tuukii pabedin paawa'a, na'iki wuru'u ba'orantapainaouz odau'u, õbaiaapa-kidan nii ĩ'ati kaziwa'o tuukii, mazan ĩmarina'atan an ipai wuru'u oii kida'oraz pasha'apaapan otuma, aona'o nii ĩbaiaapanuzu. 23 Õzowian nii kapam ipai da'anpainao okakinaori kida, pidannao aitapa kizi ipai choochi kida kawana'ati õgaru wuru'u aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu na'iki ĩdi'itinpan. Õpataka'utan nii ipai pidannao wuru kida kawana'ati'i, oii kida'oraz ĩsha'apatan.

24 "Mazan kaina'a ba'oran pidannao Thyatira ii, aonaa ĩda'anpan wuru'u oia'oraz kakinaorii, uruu wuru'u aitapa-kida-kariwaiz pabi'i kida'o pidannao ati, ĩdakotaniaz Satan kakinaori kida nii. Õkian u'ati, aona'o nii õtaan ba'oran kakinaorii u'ati, 25 mazan dadara'a naa pa'i uzaamatinapa umishidan di'iti atii õkaawan.

26 "Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, na'iki taapa'o õdyuudanii usha'apatan atii amazada tokon di'iti, õtaan nii u'ati ma'ozaka-karu ukazowautapa-kinaa nii ipai

† **2:17** diza-kariwaiz manna: uruu kotua'oraz Tominkaru tauzon papaa-kinaa nii papidanannao, ĩkoditan dono'oraz Egypt iki.

amazada kawana'ati. 27 Na'iki ukazowautapan nii ĩdyaun, ipai pama'ozakan ida'an,
ukaraabi'ian ĩdyaun na'apa aimaakan toma-kariwai kubai idi'o karaabi'ii-kao kawan
duuza'u, na'apa õDaru taan kawan õma'ozakan õkazowautapa-kinaa nii. 28 Na'iki õtaan
nii u'ati wizi chaapi'iki'oraz utukapauzo-kao.
29 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian
choochinao ati!"

3

Kaarita choochi ati'o Sardis ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz
choochi Sardis ii:
"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kazowautapa'oraz 7 doronainao
Tominkaru kanaapu iainaouz, na'iki zaamatapa'oraz 7 wizinao paka'u ida'a.
"Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa kakupa'o kawanu'o utukapa-kao
padamata, umawakan pu'a'a naa. 2 Ukau'an upokoda'a naa, na'iki uma'ozakada'a
naa wuru'u kaina'a sodi'oraz zii u'ida'a umawakan aia'a naa manawun.
Usha'apanum kau'an õaitapa usha'apatanii kidaz aona'o zii uturuan õTominkarun
ati. 3 Unyukunuitapa ukau'an na'apam da'i utominapa-kidauzo-kao uabatauzoniaz
dau'u. Uizo'atizu, na'iki utanawatina'a naa u'oian ai. Umapokodakan an, õwa'atin
nii u'ida'ati koidimiki kawan, na'iki aona'o nii uaitapan na'apainim nii õkaawan.
4 Mazan kaina'a masakauda'u pidannao ubii'i Sardis ii aona'o ĩkaniriban pakamichan.
Ĩchi'ikapan nii õtuma, ĩkaiwadan nii baraka'o kamicha, usha'apanum kau'an kaiman
ĩmashaapan uaiapa-kao kawana'ati. 5 Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o,
kaiwada-kida-kao nii u'ati baraka'o kamicha, na'iki aona'o nii õmainaabatan u'uu
wuru di'iki'i kakupa-karu kaaritannaaz;* õkowaadan nii õDaru na'iki Angelnao
kanaapu'u, uruu õda'anpiki.
6 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian
choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o Philadelphia ia'oraz

7 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz
choochi Philadelphia ii:
"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kaimana'oraz na'iki mishi'oraz ukuwaa.
Uruu wuru'u zaamatapa'oraz David keyan. Na'apainim uda'atan an paniinom, aonaa
turuu pidan taratan; na'iki utaratan dono paniinom, aonaa turuu pidan da'atanuzu.
8 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Utukapa! Kaina'a õmuudan ukanaapu'u
da'atinpa'o paniinom, aona'o turuu pidan taratan. Õaitapa kaina'a masakauda'u
uma'ozakan na'iki upu'u zii mazan utaapan õkakinaori na'iki aonaa umarina'atan
õgaru. 9 Na'iki utukapa, wunaou'u zaamatinpainaouz Satan di'iti, ĩnao mariidinau-
zonao, taapinpa'azoinaouz kapam Jewnao nii, aonaa Jewnao mani ĩdyaun. Õdapadan
nii ĩdyaun u'ida'ati ĩdawuka kizi u'ati ukanaapu ikinapu ukidiba dazaba'a, na'iki ĩaitapan
nii õmarainpan unao. 10 Utaapan idi õkakinaori, utuudan ida'an ipai kasha'ora kida'o
ubaiaapaniaz, õkazannaatan nii unao kichana'iki-kii kida'o ai, kaawa'azo'oraz naa
imi'i baara ati tiwaa-kidapa'azo'oraz naa ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a.
11 "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin. Dadara pa'i uzaamatapa kaina'a'oraz u'ida'a,
aonaa utaapada'ana'a pidan koidapan u'ai wuru'u uwinipaz õtaa'azooniaz. 12 Kanom
ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o õtoman nii uruu na'apa ma'ozaka'o tooro kadishi-
tapa'oraz Tominkaru Dapu ia'oraz kawan, aona'o nii na'apainim ukoditan unazo iki.

* **3:5** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

Õsaadan nii umuna'a õTominkarun uu, na'iki donoi õTominkarun idiwauz uu, wuru'u pa'ina'oraz Jerusalem, wa'ati'o ni'oraz aokazi iki õTominkarun di'iki. Õsaadan nii kapam umuna'a pa'ina'oraz õ'uu.

13 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o Laodicea ia'oraz

14 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Laodicea ii:

"Dii wuru'u kuwaiz Amen† di'iki'oraz, uruu kaimana'o pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o, uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan.

15 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa aonaa uwadidin oo uwiichan. Õaipan unao bauda'apa'o ida'a oo ba'oran di'ii mani padamata! 16 Mazan uwiichan idi masakauda'u sodi karikaonan, na'iki aonaa uwadidin oo uwiichan, õporikadan nii unao õdako nazo iki. 17 Usha'apanum kau'an ukian, 'Õgaru kasha'apauzi'o manawun, ipai kanom õaiapanii kaina'a õ'ida'a, aona'a naa kanom õaipan powa'a.' Mazan aonaa uaitapan unao pataka'utinainao na'iki aonaa aimaakan nii u'ida'a, unao masha'apauzi'o, ishaawun na'iki makamichanu'o. 18 Õkakinaotan unao ukau'an, utorii gold õ'ai kaimana'oraz naa usaabaa-kao tikazi idi, ukasha'apauz kizi. Utorii kapam baraka'o kamicha ukamichan nii, udiza kizi wuru'u kakiba'azonna'oraz umakamichanun. Utorii kapam kasarai uzichii-kinaa nii uawun kida utukapa kizi kaiman.

19 "Ipai õkakinaotan na'iki õpataka'utan õmarainapaniinao. Õaipan idi ĩizo'atin õparadan pa'an, ukau'an mishi'i naa pa'i umarina'ata u'oian. 20 Dii õgaru'u, õkadishitapan paniinom ida'a, õdau-daupanuz; na'ia'oram pidan abatan an õparadan na'iki da'ata'o paniinom, õmorotan nii u'idi'iti na'iki õaroopan nii utuma.

21 "Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaapadan nii usakanatan õtuma õtaba ida'a, na'apa õwazootan kawan oia'o na'iki õsakanatan kawan õDaru tuma utaba di'ii.

22 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!"

4

Taain-karu Tominkaru ati aokazi ii aida-kida-kao

1 Uruu dauna'an õtukapa aokazi ii paniinom da'atinpa'o! Na'iki õabatan tawuru'u kiwiini'oraz uparadauzon da'i õ'ati, diiwa'o kuwudii aran kawanu'oraz da'i uparadan. Ukian, "Puwa'ati da'ati'i, õaida kizi pu'ati kanoma'o nii sha'apa diina'iti'i." 2 Sariapa Tominkaru Doronaa kazowautan õgaru. Õtukapa aokazi ii umanawunu'oraz manawun tabai,* kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a!† 3 Pidan sakanatapa'oraz upaawa'a aidinpan kanada na'apa jasper na'iki carnelian kawan, na'iki kaina'a kiwari'i‡ awauta uawautapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai, na'apa uaidinpan emerald kawan.§

4 Kaina'a ba'orainao, 24 manawun kida'o tabainao, awauta ĩawautapan wuru'u bauda'apa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai. Na'iki wuru ida'a'a umanawun kida'oraz tabainao, kaina'a 24 kazowautapainao* sakanatapan, ĩkaiwadapanii baraka'o kamicha kida, na'iki king kowam kida, gold idi'o utoma-kao. 5 Na'iki

† **3:14** Amen: Jesus dakotan paugaru 'Amen' nii. * **4:2** umanawunu'oraz manawun tabai: Tominkaru taba wuru'u, udakota-kao 'throne' kii English ida'an. † **4:2** Wuru'u pidan sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu Tominkaru. Putukapa verse 11. ‡ **4:3** kiwari'i: oo kuwiari'i; English ida'an udakota-kao rainbow. § **4:3** jasper, carnelian na'iki emerald: kawinipinaa kida'o kuba, kanuunu'o, mazan wuza'o oo ko'ori'o kapam. * **4:4** kazowautapainao: umanawuniinao, foomaannao kawanu'o.

umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, toroanaru turuinan na'iki kan-kan-kia'o. Na'iki umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u 7 lamp kida maodapan. Ĩnao wuru'u 7 doronainao Tominkaru di'ikiinaouz. 6 Na'a kapam umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u, paran kawanu'o, ikoda glass taidada, na'iki kanuunu'o crystal† kawan.

Na'iki awauta wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai daba'a antanapu kida, kaina'a 4 kakupa'o aimaakannao kida, kaina'a ĩawun pananaa an kida, ĩkanaapu ikinapu na'iki ĩbarau ikinapu. 7 Bauda'apa aimaakan aidinpan na'apa lion‡ kawan; ba'oran aidinpan na'apa tapi'iza kazoti kawan; ba'oran aidinpan pidan awun baara kawanu'o uawun baara; na'iki ba'oran aidinpan na'apa udaru'o kokoi zuutapa'o kawan. 8 Ipai wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakan kida, kaina'a 6 ĩkutuba kida, ipai ĩkutuba ida'a kaina'a ĩawun kida upaawa iki na'iki uwaranu iki kida. Ipai kamoo na'iki maruta'o karikaonan ĩkunuitinauzon kaikapa'a:

"Kaimana'o, kaimana'o, kaimana'o
Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz,
uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an."

9 Na'apainim 4 kakupa'oraz aimaakannao kunuuan kunui kida, ĩkonaukii-kidan, na'iki ĩkowaadan pataapan uruu umanawunu'o nii. Na'iki kaiman ĩkian wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu wuru'u kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. 10 Uruu dono wuru'u 24 kazowautapainaouz, ipai ĩwashatinan wuru kanaapu'a'a sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, ĩmanawuntapan uruu kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. Ipai ĩtaan pakowam king kowam kaduz kida wuru kanaapu ati'i, umanawunu'oraz manawun tabai. Ĩkunuuan naa kaikapa'a:

11 "WaNaobanaa Tominkaru!
Soo pugaru konaunama'o,
umanawunu'o,
na'iki ma'ozaka'o karikaonan,
usha'apanum kau'an putomanii
ipai aimaakan.
Puaipan ati'o ĩtominan na'iki ĩkakupan."

5

Kaznizo-dani zaamatan scroll† Tominkaru di'iki.*

1 Uruu dauna'an õtukapa wuru'u Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uzaamatapan scroll padiwa'ora antanpu'o paka'u idi. Ipai saada-kariwai kida kaina'a ubarau an na'iki unazo ikinapu, na'iki kaina'a 7 usakibadapa-kinao kida umuna'an. 2 Na'iki õtukapa umanawunu'o Angel, na'iki õabata ukian diiwa'o ida'an. "Kanom kaimana'o manawun, turua'o uso'otan wuru'u scroll sakibadapa-kinao kidaz, na'iki uda'atanuzu?" 3 Mazan aonaa bauda'apa aokazi iki'o, oo imi'i baara iki'o, oo imi'i waranu iki'o turuan pada'atan scroll, oo tukapan unazo ia'o. 4 Uru'u naa õzaadan tuukii, usha'apanum kau'an aonaa kanom ikoda-kao kaimana'o nii turua'o uda'atan scroll, oo utukapan unazo ia'o saada-kariwaiz.

5 Upu'u bauda'apa kazowautapainao bii iki'o kian õ'ati, "Mana'a puzaada'ana'a. Putukapa! Wuru'u dakota-kariwaiz umanawunu'o Lion nii, Judah takaan-daunuz, na'iki uruu kapam David takaan-daun, uruu wazoota'oraz oia'o, na'iki turuu uso'otan 7 sakibadapa-kariwai scroll di'iki, na'iki uda'atanuzu."

† **4:6** crystal: kawinipina'o kuba, kanuunu'o. ‡ **4:7** lion: udaru'o baudokoru. * **5:** Kaznizo-dani: Putukapa John 1:29 ida'a. † **5:** scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

6 Udauna'an õtukapa Kaznizo-dani kadishitapan maonapa umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a wunao sakodaitapaniaz 4 kakupa'o aimaakannao, na'iki kazowautapainao. Wuru'u Kaznizo-daniz zowiauzo-kariwai kawanu'o uaidinpan. Kaina'a 7 u'ozoo kida na'iki 7 uawun kida. Ĩnao tawuru'u 7 doronainao Tominkaru di'ikiinaouz, dyuudauzo-kariwainaouz ipai amazada kawana'ati da'ati'i imi'i baara ati. 7 Kaznizo-dani makon uzaamatan scroll Sakanatapa'o umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o di'iki, udiwa'ora antanpu'o uka'u di'iki.

8 Uzaamatan dauna'ana'a naazu uru'u naa wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakannao na'iki 24 kazowautapainao, ipai ĩwashatinan wuru kanaapu iti'i Kaznizo-daniz. Ipai ĩzaamatapan shamoro‡ kida na'iki boon kida gold idi'o utoma-kao paida'o shanaribai idi, uruu wuru'u Tominkaru pidanannao toriinpan kidaz. 9 Udauna'an ĩkunuuan pa'ina'o kunui:

“Pugaru kaimana'o,
puturuuda mishi puzaamatan scroll,
na'iki puso'otan usakibadapa-kinao kida.
Usha'apanum kau'an pugaru
zowiauzo-kariwai.
Pumawakan ida'an,
pukazannaatan pidannao Tominkaru ati
ipai amazada kida di'iki,
ipai wiizai kida di'iki,
ipai bakadun kida ĩparadan,
na'iki ipai pana'a kida'o pidannao.
Aizii ipai ĩtaainan Tominkaru ati.
10 Putoman ĩdyaun Faadaanao nii pa'idiwaru,
taainainao nii Tominkaru ati.
Na'iki ĩnaou'u nii kazowautapa
da'a'a imi'i baara'a.”

11 Uruu dauna'an koshan õawunuupan, õtukapa angelnao, iriba'o manawun ĩdyaun aonaa ĩaita-kao kawana'ati, awauta ĩkadishitapan ĩzikonuitapan wuru'u umanawunu'oraz tabai, 4 kakupa'oraz aimaakannao na'iki wuru'u 24 kazowautapainao kidaz. 12 Na'iki õabata angelnao kunuipan naa diiwa'o ida'an. Kaikapa'a ĩkunuunu'u:

“Wuru'u Kaznizo-dani zowiauzo-kariwaiz,
kaimana'o uruu.
Marii kizi mishi ukonaukii-kida-kao
umanawunun idi,
ukasha'apauzin idi,
uaitapaaban idi, uma'ozakan idi,
ukamarainapanun idi,
ukanadan idi,
na'iki turuu kizi kaiman
kii-karu u'ati.”

13 Uruu dauna'an aka õabatan ipai aimaakan kida kunuipan, aokazi ia'o, imi'i baara'a'o, imi'i waranu ia'o na'iki paran baoko ia'o, na'iki ipai aimaakannao mashaapainao ipai amazada kawana'ati. Ipai ĩkunuipan kaikapa'a:

“Wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a,
na'iki wuru ati'i Kaznizo-daniz.
Marii kizi turuu kaiman kii-karu ĩ'ati, na'iki ĩmarainapa-kao.
Marii kizi kakuwaapa-karu ĩmanawunun na'iki ĩma'ozakan dau'u,
karikaonan na'iki karikaonan.”

‡ **5:8** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

14 Wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakannao kian “Amen!” Uru'u naa kazowautapainao
washatina'akan naa paawun baara ukinapu imi'i baara iti, ĩtaainan naa Tominkaru ati
na'iki Kaznizo-dani ati.

6

Kaznizo-dani so'otan sakibadapa-kariwai kida scroll di'iki

1 Õawunuutapan pu'u Kaznizo-dani so'otan kiwiitapa'o scroll* sakibadapa-kinao.
Õabata bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii iki, parada-karu turuinan diiwa toroa-
naru kawan. Ukian, “Da'ati'i!” 2 Õawunuupa'akan, na'ii õtukapa baraka'o kawaro.
Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, kabairi'o, na'iki õtukapa kowamai taa-kao u'ati, king
kowam kaduz idi. Uruu umakon naa umizaataakapaanan, ipai uzowian mizaataaka-
painao patuma, ipai utarubanao kaakinpan u'ati, uruu ukau'an ma'ozaka'o nii man-
awun ĩ'ai.
3 Uruu dauna'an Kaznizo-dani so'otan 2nd sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Õabata
koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, “Da'ati'i!” 4 Ba'oran kawaro
aidina'akan, wuza'o pa'an. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, taa-kao ma'ozaka-kinai u'ati,
umizaataaka-kida-kinaa nii imi'i baara'a pidannao pa'atiaaka, na'apa'o ida'an kizi
ĩmawakan. Uruu idi udaru'o marii taa-kao u'ati, mizaataaka-kinai marii, dya'utama'o
udabaazi kida dimanainpan.
5 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 3rd sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Õabata
koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, “Da'ati'i!” Õawunuupan, na'ii
õtukapa podidi'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, uzaamatapa dya'utam kimisha'o
aitaaribanaa paka'u ida'a. 6 Na'iki õabata parada-karu wunao bii iki'o kawanu'u 4
kakupa'o aimaakannao. Kaikapa'a kii-karu'u: “Bauda'apa'o kamoo pidan kaudinan
winipinaa ida'an turuu utorian soo bauda'apa kilogram poroom, oo turuu utorian soo
idikinauda'u kilogram barley. Mazan aonaa pa'i pudokooda'ana'a olive oil na'iki wine
winipinaa.”†
7 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 4th sakibadapa-kariwai scroll di'iki. Õabata
koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, “Da'ati'i!” 8 Õawunuupan, na'ii
õtukapa kidai'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u, u'uu Mawaka-karu, na'iki kaina'a
Mawakainao Wiizi da'anpan uruu. Ipai ĩnao ati ma'ozaka-karu taa-kao ĩzowii-kinaa
nii 1/4 pidannao da'a'a imi'i baara'a. Wuru kida idi'o nii pidannao mawakanu'u:
mizaataaka-karu idi, zamazi-karu idi, karinaa-karu bakadun kida rinai idi, na'iki
kichana'iki-kii kida'o aimaakannao zowian nii ĩdyaun.
9 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 5th sakibadapa-kariwai scroll di'iki, na'ii õtukapa
altar dazaba'a, pidannao doronaa kida, zowiauzo-kariwainaouz ĩmishidan idi manawun
Tominkaru Paradan na'iki ĩmamashaada'azookan idi pakakuwaapan udau'u. 10 Diiwa'o
ida'an ĩkian, “Umanawunu'o Naobanai, kaimana'o na'iki mishi'o! Mana'a naa puza-
udapa'ana'a powa'a! Kai'i naa pupataka'uta wunaou'u imi'i baara ainaouz zowiau-
zonaouz waunao, pukaunaata'a naa waunao.” 11 Uruu dauna'an ipai ĩkawana'ati
baraka za'aba'i kida'o kamicha taa-kao ĩ'ati. Udauna'an ĩdyuuda-kao ĩsookapa'anan
masakauda'u, atii ba'oran mishidainao, kaudinainaouz Jesus ati, zowii-kao na'apa ĩnao
zowii-kao kawan, ĩaita-kao kawana'ati.
12 Uruu dauna'an õtukapa Kaznizo-dani so'otan 6th sakibadapa-kariwai scroll di'iki.
Na'iki õtukapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an, na'iki kamoo marutan podidi'o
kamicha kawan, na'iki kauzu tukapa-kao wuza na'apa izai kawan. 13 Wiizi kida waotan

* **6:1** scroll: kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi. † **6:6** Zamazi dono, kawinipinaa wanyukunui sellii-kao.

imi'i baara ati na'apa ma'ozaka'o awaru waota-kidan kawan pa'ishizo'o akai kida pakadunaa di'iki. 14 Aokazi papidinan na'apa scroll kawan, na'iki umainaabatinan. Midukuo kida na'iki imi'i baara paran ii kida'o, ipai'o nii ĩzikada-kao pawiizi iki kida.

15 Uruu idi ipai kingnao da'a'a imi'i baara'a, ipai kazowautapainao na'iki ipai soldyaanao zowaunaanao, na'iki kapuraataniinao na'iki ma'ozakainao na'iki ipai poitoruinao na'iki aonaa poitoruinao mani, ipai'o nii ĩdizinan udaru'o kuba uun nazo ii kida na'iki kuba tuu'uz kida oroda an midukuo ii. 16 Diiwa'o ida'an ĩkian midukuo kida na'iki kuba kida ati, "Uwaota wa'ida'ati udiza kizi waunao Sakanatapa'o umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o ai, na'iki Kaznizo-dani pataka'utan ai waunao. 17 Uruu kichana'iki-kii kida'o pataka'utin-karu kamoo kaawan naa wuru'u: kanoma'o nii tuudazu?"

7

144,000 Israelitenao kainaabata-kao Tominkaru ati

1 Uruu dauna'an õtukapa 4 angelnao kadishitapan 4 imi'i baara shakaru kida di'ii, ĩzaamatapan awaru kida, aonaa kizi awaru nii imi'i baara'a oo paran ii oo atamun baawu an. 2 Udauna'an õtukapa ba'oran angel wa'atin waoko iki, una'akapa kakupa'o Tominkaru kainaariba. Uparadan diiwa'o ida'an wunao ati'i 4 angelnaouz, utaan ma'ozaka-karu ĩ'ati, ĩpataka'uu-kinaa nii imi'i baara na'iki paran. 3 Angel kian ĩ'ati, "Aonaa zii ukaziwa'ana'a imi'i baara, paran oo atamun kida atii wakainaabatan dauna'an zii waTominkarun pidanannao, ĩtawu kida ida'a."

4 Aizii wuru'u Tominkaru pidanannao kainaabata-kariwainaouz pataawu kida ida'a kowaada-kao õ'ati ĩiriban 144,000. Ĩnao wuru'u 12 Israel takaan-daunnao tonaazinaa bii iki'oraz ĩzaamata-kao. 5-8 12,000 zaamata-kao bauda'apa'o tonaazinaa kida di'iki, wunao kida di'iki'i: Judah, Reuben, Gad, Asher, Naphtali, Manasseh, Simeon, Levi, Issachar, Zebulun, Joseph, na'iki Benjamin di'iki.

Iriba'o pidannao baokopatinpan

9 Uruu dauna'an õtukapa iriba'o manawun pidannao baokopatinpan aona'o turuu ĩaita-kao! Kaawainaouz na'ati wa'atin ipai bakadun wiizai kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩdokozu-daunnao tonaazinaa kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩmada kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩparadan kida di'iki. Na'a ĩkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai na'iki Kaznizo-dani kanaapu'u. Ĩkaiwadapa dawuu za'aba'i kida'o kamicha baraka'o, na'iki ĩzaamatapa pokoridi anaba kawan kida'o paka'u kida ida'a. 10 Diiwa'o ida'an ĩkian,

"Pugaru waTominkarun na'iki
Kaznizo-dani kazannaata'oraz waunao.
Pugaru sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun tabai ida'a."

11 Ipai daunuuda'u angelnao kadishitan, awauta ĩzikonuitapan wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai, ipai kazowautapainao, na'iki 4 kakupa'o aimaakannao. Uruu dauna'an ipai ĩwashatinan, ĩawun baara kida apowa iti wuru kanaapu ati'i umanawunu'oraz manawun tabai, na'iki ĩtaainan naa Tominkaru ati.

12 Ĩkian,

"Amen!
Marii kizi Tominkaru konaukii-kida-kao
umanawunun idi,
na'iki uaitapaaban idi,
na'iki ukaimanan idi;
marii kizi umarainapa-kao
unaobanain idi,
na'iki uma'ozakan idi

karikaonan na'iki karikaonan!
Amen!”
13 Udauna'an bauda'apa kazowautapainao bii iki'o pishaan õgaru. Ukian, “Kanom
kaduznao wuru'u pidannaouz kaiwadapainaouz baraka'o kamicha za'aba'i kida?
Na'iki'oram ĩwa'atin?”
14 “Õnaobanaa, aonaa õaitapan, soo pugaru pa'an aitapa,” õkian u'ati.
Uruu dauna'an ukian õ'ati, “Ipai wunaou'u dobatainaou'u naa kichana'iki-kii kida'o
aimaakan kida baiaapa-kariwai. Ipai'ora'a naa ĩchikaan pakamichan za'aba'i kida
baraka, Kaznizo-dani izain idi.
15 “Uruu idi ĩkadishitapan Tominkaru taba kanaapu'u kaudinainao nii u'ati uwiizi ii
ipai kamoo na'iki maruta'o; na'iki wuru'u Sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun
tabai ida'a una'auzon ni'i naa ĩtuma utaapan ĩdyaun. 16 Aonaa na'apainim nii ĩzamaziizon
oo ĩmaaradakon, aonaa na'apainim nii ĩbaiaapan kamoo wiichan powa'a, 17 Usha'apanum
kau'an, Kaznizo-dani mashaapa'oraz maonapa umanawunu'oraz manawun tabai
dazaba'a, utaapan nii ĩdyaun na'apa kaznizo taapa-kao kawan, una'akan nii ĩdyaun
nunudapa'o wunu di'iti, taa'oraz kakupa-kinai. Na'iki Tominkaru inoan nii kapam
ĩawun uu kida ipai ĩawun iki.”

8

Kaznizo-dani so'otan 7th sakibadapa-kariwai scroll di'iki*

1 Kaznizo-dani so'otan dono wuru'u 7th sakibadapa-kariwaiz scroll di'iki, sariapa
amazada mashaadina'akan mashaa aokazi ii, ikoda mani pazikon an hour. 2 Udauna'an
õtukapa 7 angelnao kadishitapan na'a Tominkaru kanaapu'u, na'iki taa-kao ĩkawana'ati,
bauda'apa kida kuwudii. 3 Ba'oran angel kaawan ukadishitan maonapa altar dazaba'a,
uzaamatapanii shanaribai kinnaa gold idi'o utoma-kao. Diri'i kaduunu'o aimaakan
kida taa-kao shanaribai nii u'ati, ukawaodan nii Tominkaru ati upidanannao tori-
inpan tuma, na'iki umuudan naazu altar, gold idi'oraz utoma-kao paawa ii, wuru'u
umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu ia'oraz. 4 Angel zaamatapaniaz shanaribai
ka'awapa'o shan makon doko iti Tominkaru di'iti, Tominkaru pidanannao toriinpan
kida tuma. 5 Uruu dauna'an angel paidadan shanaribai kinnaa wizi'i'o tikazi tiriizi idi
altar paawa iki, udauna'an ukaboota'akan naazu imi'i baara iti, sariapa na'ii kan-kan-
kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an.

7 kuwudiinao

6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz pakawana'ati kuwudii kida minziiwan naa
ĩpoota'azon naa kidaz. 7 Kiwiitapa'o angel pootan pakuwuda, sariapa dadara kida'o
wunu, kuba kawan, na'iki tikazi, izai tuma'o waotan imi'i baara ati. Uruu idi 1/3 imi'i
baara ka'awan, na'iki ipai atamun na'iki pinidi na'a kida'o ka'awan.
8 Udauna'an ba'oran angel pootan pakuwuda, sariapa aimaakan udaru'o midukuo
ka'awapa'o kawanu'u, kaboota-kao paran baoko iti. Uruu idi 1/3 paran baoko tanawati-
nan izai nii, 9 na'iki ipai mashaapainao na'a ubaoko'o mawakan, na'iki kanawa tuu'uz
kida na'a'o, ipai ĩmainaabata-kao.
10 Udauna'an 3rd angel pootan pakuwuda. Sariapa udaru'o na'iki kanada'o wizi
waotan doko iki, wa'ozinao na'iki wunu nunudapan di'iti. 11 Wizi uu “Kibia'o Man-
awun,” uruu idi 1/3 ukibiidan wa'ozinao na'iki wunu nunudapa-kizi kida, na'iki iriba
pidannao mawakan ĩtuzan idi wuru'u wunu kibia'oraz manawun.
12 Udauna'an 4th angel pootan pakuwuda. Sariapa 1/3 kamoo, kauzu, na'iki wiizinao
zowita-kao, uruu idi 1/3 kida ĩkanadan makada-kao. Na'iki 1/3 bauda'apa kamoo

* **8:** scroll: kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi.

ida'a, aonaa ukanadan; na'iki na'apa kapam 1/3 bauda'apa'o maruta'o ida'a, aonaa ukanadan.
13 Uruu dauna'an õawunuupan, õtukapa udaru'o kokoi zuutapa'o doko ii. Ukian diiwa'o
ida'an, "Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii manawun sha'apan ipai pidan-
nao ati mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a, wuru poota-kao dono'o idikinauda'u'oraz
kuwudiinao, idikinauda'u'o angelnao pootan ni'oraz!"

9

1 Udauna'an 5th angel pootan pakuwuda, õtukapa wizi waotauzoz doko iki imi'i
baara ati, na'iki key taa-kao u'ati, ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa. 2 Wizi
da'atan dono wuru'u ka'unaru aona'oraz utokon nii, kishana'o koditan bodo'okappan,
na'apa tuubaru'o tikazi ka'awapa'o shan kawan. Uruu idi udikinidan kamoo, na'iki
maruta utaapan amazada. 3 Aonaa masakauda'u mani manorunao koditan tikazi shan
di'iki imi'i baara ati, na'iki ĩma'ozakan taa-kao na'apa kankoorun ma'ozakan kawan.
4 Aonaa ĩtaapada-kao ĩkaziwan pinidi oo atamun kida oo sha'apa'oram paoribai, mazan
turuu ĩkaziwan pidannao pa'an, aona'oraz Tominkaru kainaariba nii ĩtawu kida ida'a.
5 Wuru'u manorunaouz aonaa ĩtaapada-kao ĩzowian pidannao sariapa, mazan ĩbaiatin-
kidan nii ĩdyaun baka'iauda'u kauzu. Wuru kaziwanu'u ĩchiianiaz na'apa kankoorun
chiinii kawan. 6 Uruu dono pidannao aipan nii padamata pamawakan, mazan aona'o
nii ĩmawakan; ĩaipan pamawakan, mazan aonaa ĩmawakan.
7 Wuru'u manorunaouz aidinpan na'apa kawaronao kawan minziiwapa'oraz
naa mizaataakapa-karu dau'ati; ĩzowau paawa'a kida kaina'a ĩkaiwadapan kowamai
kawanu'o Gold idi'o utoma-kao, na'iki ĩawun baara kida aidinpan na'apa pidan awun
baara kawan. 8 Ĩzowaud kida dawuan na'apa zun zowaud kawan, ĩudako kida na'apa lion
dako kida kawan. 9 Kaina'a ĩdokori'i dikiniribanaa kida chipirari idi'o kawanu'o, na'iki
ĩkutuba aran kida tururukadappan na'apa tawuru kawanu'u iriba'oraz kawaronao
kozootapainaouz chariot* kida mizaataakapa-kizai iti'o kawan. 10 Kaina'a ĩdyuo kida
ida'a ĩchiimikitin-kinaa na'apa kankoorun kawan, na'iki uruu idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz
pidannao ĩbaiatin-kidan nii ĩdyaun baka'iauda'u kauzu. 11 Kaina'a ĩnaobanaa king ka-
zowautapa'o ĩdyaun, Hebrew ida'an u'uu dakota-kao Abaddon, na'iki Greek ida'an u'uu
dakota-kao Apollyon, ("Pataka'utauzo" kia'o wuru'u). Uruu angel awunuutapa'oraz
ka'unaru aona'oraz utokon nii.
12 Wuru'u di'ora'a, kiwiitapa'o kasha'ora-karu baiaapa-kariwaiz kaiwainpa'aka'oraz
naa shaabatapan naa wuru'u, kaina'iki dya'utama'a naa kasha'ora-karu kida kai-
wainpa'o nii zii.
13 Uruu dauna'an 6th angel pootan pakuwuda. Õabata parada-karu wa'atin 4 altar
shakaru kida di'iki, gold idi'oraz utoma-kao, Tominkaru kanaapu ia'oraz. 14 Parada-
karu kian angel ati, "Pumuuda wuru'u 4 angelnao dodotapa-kariwainaouz udaru'o
wa'ozi Euphrates dazaba ia'oraz!" 15 Uruu 4 angelnao taapa-kao minziiwapa'a
naa; wuru kamoo dau'ati'i aita-kariwaiz naa, uruu dono ĩzowian nii 1/3 pidannao.
16 Soldyaanao zaidapainaouz kawaronao, õabata ĩdiri'in kowaada-kao 200,000,000
ĩdyaun.
17 Kaikapa'o wuru'u õtukapan kawaronao na'iki zaidapainaouz ĩbarau'u kida: wu-
naou'u zaidapainaouz, kaina'a ĩkaiwadapan padokori'i dikiniribanaa kida, ĩaidinpan
wuza tikazi kawan, blue sapphire† kawan, na'iki yellow sulfur‡ kawan. Kawaronao
zowau kida aidinpan na'apa lionnao zowau kawan kida, na'iki ĩdako kida di'iki
kodita tikazi, kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur. 18 Na'iki 1/3 pidannao zowii-
kao da'a'a imi'i baara'a, wuru idi'i idikinauda'u'oraz pataka'utin-kinai kida: tikazi,

* **9:9** chariot: soldyaanao tararan † **9:17** sapphire: uruu konaunama'o kuba. ‡ **9:17** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur kodita'oraz kida kawaronao dako iki. 19 Wuru'u
kawaronaouz ĩma'ozakan taa-kao uruu dono ĩdako na'iki ĩdyuo kida ida'a'o, uruu kida
idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz pidannao. Ĩdyuo kida kazowau'o na'apa kowazaz zowau kawan.
20 Aizii ipai pidannao, aona'oraz ĩmawakan na'apain wuru idi'i kichana'iki-kii
kida'oraz pataka'utin-kinai kida, pakawan aonaa ĩmarina'atan patomanii aimaakan
kida. Aonaa ĩmashaadan patoriinpan oia'o doronainao ati, na'iki wunao ati'i ĩtomaniaz
aimaakan kida gold idi, wizi'i'o chipirari idi, isha'o chipirari idi, kuba idi na'iki atamun
idi, aona'oraz kanom ĩtukapan, ĩabatan oo aona'oraz ĩchi'ikan. 21 Na'iki aonaa ĩmarina'atan
pazowiipan pairibannao, na'iki ĩsha'apaapan oia'o doronai ida'an aimaakan di'itinapa-
kida'o pidannao, na'iki madoronaa-daun ĩkiaapaakan, na'iki ĩkoidimikin.

10

*Angel na'iki duusodi'o scroll**

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki. Ukai-
wadapanii kawanu'o isha'iz kamicha kaiwaadapa-kao kawan. Na'a'o kapam kiwari'i
uzowau paawa an, uawun baara kanada'o na'apa kamoo kawan, na'iki utaba'u kida
na'apa dokoa'o tikazi kida maodapan kawan ĩaidinpan, 2 paka'u ida'a uzaamatapa du-
usodi'o scroll da'atinpa'o. Udauna'an umuudan padiwa'ora antanpu'o pakidiba paran
paawa iti, na'iki umuudan pa'ashabaron antanpu'o pakidiba imi'i paawa iti. 3 Na'iki
ukadakon diiwa'o ida'an na'apa lion kadakon kawan. Uruu dauna'an sariapa 7 toroa-
narunao dako'atinuzu, õaitapa na'apa'oram wuru'u ĩparadan kianuz. 4 Maonapa'ora'a
naa õsaadan padamata na'apam ĩkian kida, upu'u mazan õabatan parada-karu kian
aokazi iki õ'ati, "Pumashaapa zii! Mana'a pusaada'ana'a na'apam toroanarunao kian."
5 Uruu dauna'an umanawunu'oraz angel, kadishitapa'oraz paran paawa ii, na'iki
imi'i paawa'a sawadan padiwa'ora antanpu'o paka'u aokazi iti. 6 Uaipan idi paparadan
mishida-kao, ukaiwaan Tominkaru uu, uruu karikaonanu'oraz ukakupan, toma'oraz
aokazi na'iki ipai aimaakannao unazoa'oraz, uruu toma'oraz imi'i baara na'iki ipai
aimaakannao unazoa'oraz, na'iki uruu toma'oraz paran na'iki ipai aimaakannao
ubaoko'ia'oraz. Angel kian, "Aona'o ni'i naa Tominkaru zaudapan powa'a! 7 Mazan
7th angel pootan dono'o naa pakuwudu, umishian ni'i naa pasha'apata'azoonii, na'apa
ukowaadauzon kawana'atizu kotua'a naa, uruu wuru'u kuwaiz, aona'oraz uaitapauzo-
kao, ukowaadauzoniaz papoitorunao, prophetnao ati."
8 Udauna'an õabata parada-karu aokazi iki'o kian õ'ati koshan, "Pumako puzaa-
mata'an wuru'u da'atinpa'oraz scroll, angel ka'u di'iki, kadishitapa'oraz paran paawa
ii na'iki imi'i paawa'a."
9 Uruu idi õmakon angel di'iti õpishaan naa u'ai wuru'u duusodi'oraz scroll. Ukian
õ'ati, "Puzaamatazu na'iki punika'a naazu. Pudako ii putiwaan niiz bishoo, mazan
pudyokorautan dauna'an ukaawan nii putoba nazo iti katama'a naa." 10 Uruu idi
õzaamatan naa wuru'u duusodi'oraz scroll angel ka'u iki õnikan naazu! Õdako ida'a
õtiwaanuz bishoo, mazan ukaawan õtoba nazoo iti, sariapa ukataman.
11 Udauna'an kii-karu õ'ati, "Pukowaada'ana'a naa koshan kanom Tominkaru aia-
panii pasha'apatan ipai pidannao ati, bakadun kidaz ĩwiizi, ĩmada, ĩparadan, na'iki ipai
kingnao ati."

11

Dya'utama'o prophetnao Tominkaru dyuudanii

1 Uruu dauna'an aitaaribai atamun taa-kao õ'ati na'iki kii-karu õ'ati, "Pumako
puaita'an kizi na'apam Tominkaru Dapu na'iki altar udarun, na'iki puaita

* **10:** scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'apauda'um kaina'a pidannao choochiipainao unazo ii. 2 Mazan aonaa puaita'ana'a
na'apam Tominkaru Dapu panibazooti udarun, usha'apanum kau'an taa-kariwai'i naa
wuru'u ba'oran pidannao ati, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Ĩchi'ikaadanaan nii ipai
donoi nazo an Tominkaru pidanannao mashaapa-kiziz, na'iki ĩpataka'utan niizu 42
kauzu.* 3 Na'iki õtaan nii ma'ozaka-karu dya'utama'o õprophetinnao ati ĩkakuwaapa-kinaa
nii mishi'oraz õkuwaa dau'u, wuru dono'o 1,260 kamoo kidaz. Uruu dono ĩkaiwadan nii
kamicha kasha'ora-karu daara ĩaida-kida-kinaa nii pakasha'oran pidannao oian dau'ati."
4 Wuru'u dya'utama'oraz Tominkaru prophetinnao, ĩnao wuru'u dya'utama'oraz
olive kadunaa kida ni'oraz,† na'iki dya'utama'oraz lamp saabatinapa-kizi kida ni'oraz
kapam kadishitapa'oraz Naobanai kanaapu ii, uruu kazowautapa'oraz ipai amazada.
5 Na'ia'oram pidan tiwaan an pasha'apatan dikauda'o aimaakan ĩtuma, ĩkodita-kidan
nii tikazi padako iki kida, uruu idi'o nii ĩzowian patarubanao. Ukau'an na'apa'o
ida'ana'o nii pidan mawakan utiwaan an pasha'apatan dikauda'o aimaakan ĩ'ati.
6 Kaina'a'o nii ĩma'ozakan taa-kao ĩmashaatapa-kinaa nii wunu ukaawan ai, wuru dono'o
ĩkakuwaapatinanuz Tominkaru paradan dau'u. Kaina'a kapam ĩma'ozakan taa-kao
ĩtanawata-kinaa nii wunu izai nii, na'iki turuu ĩsha'apatan bakadun pataka'utin-kinai kida
imi'i baara'a na'apainim karikaonan paaipan kawana'ati.
7 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapan pidannao ati, wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi
kodita'o ni'oraz imi'i waranu iki, mizaataakan nii ĩtuma, uzowian nii ĩdyaun
mawaka. 8 Mawaka'o prophetnao na'ian nii mapudu'o dobaapa-kizai dunapo ii,
umanawunu'oraz donoi nazo ii. Na'ia'o kapam ĩnaobanaa Jesus taukauzo-kao cross
di'iti. Uruu wuru'u donoiz dakota-kariwaiz kapam Sodom oo Egypt nii, usha'apanum
kau'an pidannao na'ii sannao mashaapan idi oii, na'apa Sodom oo Egypt Baara sannao
kawan. 9 Pidannao ipai wiizai kida di'iki, bakadun ĩdokozu-daunnao kida di'iki, bakadun
ĩparadan kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩmada di'iki, ipai'o nii ĩtukapan Prophetnao
mawakainaouz washatinpan 3 1/2 kamoo, na'iki aonaa ĩaipan ĩdida-kao. 10 Tuukia'o
nii pidannao konaukian Prophetnao mawakan idi, usha'apanum kau'an kiwiin
ĩpataka'utin-kidauzon ĩdyaun tuukii manawun. Uruu idi ĩkonaukiitinan nii, ĩdyuudan
nii aimaakan kida pa'atiaaka kida.
11 Mazan 3 1/2 kamoo dauna'an, Tominkaru kakudan nii ĩdyaun powaa iti
koshan, uruu idi ĩkadishitan, na'iki ipai tukapainao ĩdyaun tarian. 12 Uruu dauna'an
dya'utama'oraz Prophetnao abatan diiwa'o parada-karu aokazi iki'o kian ĩ'ati, "Uwa'ati
da'ati'i!" kii. Ĩmakon naa aokazi iti isha'iz ida'an, pidannao manaudapa-kainao ĩdyaun
awunuutapan pu'u.
13 Sariapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun, na'iki 1/10 kabaunnao tonnaa
kaboobi'ii-kao. 7000 pidannao mawakan wuru idi'i imi'i nakainanuz, ba'orainao
wa'akinainao aona'o ĩmawakan, tuukii ĩtarian, uruu idi ĩkian, "Tominkaru aokazi ia'o,
pugaru ma'ozaka'o manawun."
14 Di'ora'a 2nd kasha'ora-karu kida, kaiwainpa'aka'oraz naa kida, shaabatapan naa
wuru'u. Kaina'iki bauda'apa'a naa kasha'ora-karu, kadimana'o ni'i naa ukaiwainpan
di'ora'a kida dauna'an.

7th angel pootan pakuwuuda

15 Uruu dauna'an uru'u naa 7th angel pootan pakuwuuda, na'ii õabata diiwa'o ida'an
parada-karu kida aokazi iki'o kian:
"Aizii di'ora'a dauna'an,
soo wanaobanaa Tominkaru
na'iki wuru'u uzaamataniaz Christ,

* **11:2** 42 kauzu: na'apa'o wuru kawanu'o verse 3 ida'a'oraz 1,260 kamoo kidaz, na'apa'o kapam wuru kawanu'o Revelation 12:14 ida'a'oraz 3 1/2 wunu kawan. † **11:4** Zechariah 4:3

kazowautapan ni'i naa ipai pidannao.
Tominkaru kazowautapan nii karikaonan
na'iki karikaonan!”
16 Sariapa 24 kazowautapainao sakanatapainaouz pataba kida ida'a Tominkaru
kanaapu'u, ipai ĩwashatinan paawun baara ikinapa imi'i baara iti, ĩtaainan naa u'ati.
17 Ĩkian:
“Wanaobanaa Tominkaru umanawunu'o,
pugaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
‘Kaiman’ wakian pu'ati,
puaidan idi mishi'o puma'ozakan,
na'iki pusakadani'i naa pukazowautapan!
18 Ipai mamishida-kainao to'oran tuukii pu'ati,
kaawa'a naa aizii puto'oran kamoon,
pubuupan mawakainao kamoon kaawan naa.
Kaawa'a naa kamoo pukawinipinaata-kinaa nii pupoitorunao,
wuru'u prophetnaouz,
na'iki ipai pupidanannao taapainaouz pugaru umanawunu'o nii,
manawun-tinpainao na'iki pataka'utinainao.
Kaawa'a naa kamoo pumainaabatan
ipai pidannao zowiainao
ba'oran pidannao da'a'a imi'i baara'a.”
19 Uruu dauna'an aka Tominkaru Dapu aokazi ia'o da'atinan na'iki na'ii õtukapan
kaimana'oraz pakara Tominkaru paradan pakarannaaz. Udauna'an na'a kan-kan-
kia'o, toroanaru turuinan, imi'i nakainan na'iki dadara tuu'uz kida'o wunu waotan.

12

*Zuna na'iki Dragon**

1 Uruu dauna'an õtukapa umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aidinan aokazi
ii: Zuna kakamichantinpa'o kamoo idi, na'iki kauzu okidiba waranu'u, na'iki kaina'a
okaiwadapan king kowam kaduz, upaawa'a kaina'a 12 wizinao. 2 Kaudani'o wuru'u
orooz, odani shakata'azon idi'i naa ozaadan na'iki okadakoinan ukaziwan idi.
3 Õtukapan koshan ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aokazi ii: na'ii
õtukapa udaru'o wuza'o Dragon, kaina'a'o 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo kida, na'iki ipai
uzowau kida kawana'ati kaina'a king kowam kaduz kida. 4 Padyuo idi uto'otan doko
iki 1/3 wizinao, udauna'an ukabootan ĩdyaun imi'i baara ati. Dragon kadishitan zun
kanaapu'u, unika'azon odani, ushakatan dono.
5 Uru'u naa okaudanipa'akan naa daonaiora odani nii, uruu wuru'u kazowautapa'o
ni'oraz ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a, pama'ozakan ida'an. Mazan koraidaonaa
na'aka-kao masha'apakiaka Tominkaru na'iki utaba di'iti. 6 Na'iki wuru'u zunaz,
okidoopa'akan naa munapo pidan mashaapa-kizi ai, amazada iti, Tominkaru minzii-
watanii di'iti, na'ii kaimana'o nii otaapa-kao 1,260 kamoo kawana'ati.†
7 Uruu dauna'an mizaataaka-karu aokazi ii. Michael, pa'angelinnao tuma mizaapan
Dragon, na'iki Dragon pa'angelinnao tuma mizaapan powaa iti Michael. 8 Mazan winii-
kao Dragon pa'angelinnao tuma, na'iki aonaa turuu ĩmashaapan naa powa'a aokazi ii.
9 Uruu idi udaru'oraz Dragon na'iki uangelinnao kaboota-kaoa'a naa aokazi iki imi'i

* **12:** Dragon: uruu oia'o doronai zowaunaa, udakota-kao Satan. † **12:6** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao 1,260 kamoo daua'oraz.

baara ati, uruu wuru'u dakota-kariwaiz kowazaz nii kotua'a naa, na'iki Devil oo Satan kii, uruu wuru'u sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati umariidapan ida'an ĩdyaun.
10 Sariapa õabatan aokazi ii parada-karu kian diiwa'o ida'an kaikapa'a: "Aizii waTominkarun kazannaatan papidanannao kamoon kaawan naa! Aizii uaidan pamanawunun pakazowautapan ida'an king kawan, na'iki Christ, uzaamataniaz naobanai nii aidan pamanawunun kapam utuma. Usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa powa'a Satan kadishitan Tominkaru kanaapu ii, ukaboota-kao idi'i naa aokazi iki imi'i baara ati. Uruu wuru'u kowaadapauzoz da'i kiwiin Tominkaru ati kanom wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao sha'apatanii oii kida'oraz aimaakan ipai kamoo na'iki maruta'o Tominkaru ati. 11 Mazan wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao winii Satan, Kaznizo-dani izain ida'an na'iki ĩkakuwaapan ida'an kaimana'o kuwai dau'u udaua'oraz, na'iki aonaa ĩtarian pazowia'azoo-kao ai. 12 Ukonaukii, unao mashaa-painaouz aokazi ii, mazan unao mashaapainao imi'i baara'a na'iki paran baoko ii, ubaiaapan nii kasha'ora-karu tuukii, Satan kaawan idi'i naa unao ida'ati. To'ora uruu, uaitapan idi aona'a naa amazada turuuan usha'apata-kida-kinaa nii oia'o."
13 Dragon aitapan idi'i naa pakaboota-kao imi'i baara ati, uru'u naa udawatan zun shakata-kida'oraz da'i daonaiora. 14 Mazan dya'utam udaru'o kokoi kutuba kawan kida'o taa-kao o'ati, ozuuta-kinaa nii pawiizi iti amazada iti munapo'o pidan mashaapa-kizi ai. Na'ii kaimana'o nii otaapa-kao Dragon ai 3 1/2 wunu kawana'ati.‡
15 Uruu dauna'an Dragon kodita-kidan wunu padako iki, kadimana'o ushootan wa'ozi kawan zun dawu'ati uaipan wunu na'akan oroo munapo. 16 Mazan imi'i kaminka'uta wuru'u zunaz, uda'atinan ida'an utoman ka'unaru, uruu idi ipai wunu morotan ushaawata. 17 Uruu idi Dragon to'oran zun ati na'iki umakon umizaataaka'anan ba'oran odainao tuma mishidainaouz Tominkaru paradan na'iki taapainaouz Jesus kuwaa.
18 Udauna'an Dragon kadishitan paran danoma ii.

13

Dya'utam pana'aokazinao

1 Udauna'an õtukapa bauda'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi koditan paran baoko iki. Kaina'a 10 u'ozoo na'iki 7 uzowau; ipai u'ozoo kida kawana'ati kaina'a king kowam kaduz kida, na'iki ipai uzowau kida kawana'ati kaina'a uuai saadinpan dakoopa'o Tominkaru. 2 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi aidinpan na'apa baudokoru kitannaaru kawan, ukidiba kida udaru na'apa bear* kidiba kida kawan, na'iki udako na'apa lion dako kawan. Dragon taan naa wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati pataba na'iki pama'ozakan na'apa kizi ukazowautapan paugaru kawan kapam. 3 Bauda'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi zowau, tuukia'o uzowiauzo-kao, mazan manaka'a naa powaa itiz. Uruu idi ipai pidannao imi'i baara ainaouz tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩda'anan naa wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi. 4 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u Dragon, utaan idi pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati. Na'iki umanawun nii kapam ĩtaapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Ĩkian, "Aonaa kanom ma'ozaka'o nii uruu kawan. Kanom ka'iita pawiniinuz, pamiza-ataakan ida'an utuma?"
5 Uruu dauna'an wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ma'ozakan taa-kao u'atadinapa-kinaa nii na'iki na'apa'o kida ida'an udakoopan Tominkaru. Ukazowautapan taa-kao 42 kauzu. 6 Udakoopan Tominkaru, u'uu, umashaapa-kizi na'iki ipai mashaapainao aokazi ii. 7 Taapada-kao umizaapan Tominkaru pidanannao

‡ **12:14** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao, 3 1/2 wunu daua'oraz. * **13:2** bear: udaru'o na'iki to'ora'o. Ukaiwaanii pabazi za'aba'i kida pazowii-kinaa nii aimaakan. Kaina'a udikin Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki uwinii ĩdyaun pama'ozakan ida'an. Na'iki taapada-kao ukazowautapan ipai pidannao, ipai bakadun kidaz ĩdokozu-daunnao kida, ĩwiizi, ĩparadan na'iki ĩmada. 8 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Ĩnao wuru'u pidannao aona'oraz ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa† ida'a amazada toma-kao ua'ii. Wuru'u kaaritaz zowiauzo-kariwai Kaznizo-dani kaaritan wuru'u.
9 Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa kaiwuru'u parada-karuz.
10 Na'ia'oram pidan aiapa-kariwai utaraa-kao, mishi'o nii utaraa-kao; na'ia'oram pidan aiapa-kariwai uzowii-kao marii idi, mishi'o nii uzowii-kao marii idi. Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanannao tuudan papataka'uta-kao na'iki marii kizi pakawan ĩmishidapan uruu.
11 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran kichana'iki-kia'o pana'aokazi koditan imi'i ka'azo iki. Kaina'a dya'utam u'ozoo kaznizo dani kawan, na'iki uparadan na'apa Dragon paradauzon kawan. 12 Na'iki na'apa koshan uma'ozakan kiwiitapa'o kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan na'iki na'apa usha'apatan aimaakan kida uaipan kawana'ati. Uruu idi udyuudan ipai imi'i baara anainao pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kakuda'oraz naa pazowii-kao dauna'an tuukii. 13 Na'iki uaidan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kida'o pidannao atii uwaota-kida zii tikazi aokazi iki imi'i baara ati ipai ĩawunuutapan pu'u. 14 Na'iki ipai upozawata-kidan pidannao mashaapainaouz imi'i baara'a uaidan ida'an wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan, kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi awunuutapan pu'u. Na'iki udyuudan ĩtoman aimaakan na'apa'o kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan uaidinpan, uruu tawuru'u zowiauzo-kariwaiz tuukii, na'iki kakuda'oraz naa powaa iti. 15 Udauna'an uma'ozakan taa-kao unizoin-kidan wuru'u toma-kariwaiz aimaakan, na'iki turuu kizi uparadan kapam. Uruu idi udyuudan ipai pidannao aona'oraz ĩdawukan pa'ati zowii-kao.
16 Tuukii kichana'iki-kia'o pana'aokazi‡ dyuudan ipai pidannao, pataka'utinainao na'iki manawun-tinpainao, kapuraatanu'o na'iki mapuraatanu'o, poitorui na'iki aonaa poitorui mani kainaabata-kidinan padiwa'ora antanpu'o paka'u kida ida'a oo pataawu kida ida'a. 17 Na'iki aonaa turuu pidan toriinan oo selliipan sha'apauzii, kainaaribai aonaan an u'ida'a, uruu wuru'u kiwiini'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi uuaz, na'iki uruu wuru'u u'uu aitaapa-kinaoaz.
18 Da'a'a uaiapa aitapaaba-karu, kanom aitapaaba'o marii kizi uaitapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi uu aitaaribanaa, usha'apanum kau'an uruu kainaabata'oraz pidan uu kapam, wuru'u 666 kia'oraz.

14

Kaznizo-dani na'iki pidannao ukazannaataniinao

1 Uruu dauna'an õawunuupan koshan õtukapa Kaznizo-dani kadishitapan Zion naawa'a, na'iki kaina'a utuma 144,000 pidannao, ĩnao wuru'u kaina'a'oraz u'uu na'iki udaru uu saadinpan ĩtawu kida ida'a. 2 Na'iki õabata parada-karu aokazi iki'o na'apa tozowan shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Wuru'u õabataniaz tauapatinainao kawanu'o shamoro* kida ida'an. 3 Uruu 144,000 pidannao kunuuan naa pa'ina'o kunui umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u, na'iki 4 kakupa'o aimaakannao kanaapu'u, na'iki 24 kazowautapainao kanaapu'u. Aonaa turuu ba'oran pidannao kunuuan wuru'u kunuiz, soo wuru'u 144,000 pidannao pa'an, ĩnao wuru'u Tominkaru kazannaataniinaouz. 4 Ĩnao wuru'u aona'oraz na'apainim ĩkiitauzon zun, uruu idi kaiman ĩtaapan pananaa. Ĩnao wuru'u da'ana'oraz Kaznizo-dani

† **13:8** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan. ‡ **13:16** kichana'iki-kia'o pana'aokazi: uruu kowaada-kariwaiz verse 11 di'ii. * **14:2** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umakon dono na'itim karikaonan. Ĩnao wuru'u kiwiitapa'oraz ĩkazannaata-kao imi'i baara'a, ĩnao taa-kariwaiz Tominkaru na'iki Kaznizo-dani ati. 5 Aonaa na'apainim ĩmariidinauzon, na'iki aonaa ĩsha'apatauzon oia'o.

Idikinauda'u'o angelnao

6 Uruu dauna'an õtukapan bauda'apa angel zuutapan doko ii, ukowaada'azon Kaimana'o Kuwai karikaonanu'oraz umishiin Tominkaru di'iki'o ipai pidannao ati, mashaapainaouz ipai amazada kawana'ati kida da'a'a imi'i baara'a, bakadun kidaz ĩwiizi, ĩdokozunnao, ĩparadan, na'iki ĩmada. 7 Ukian diiwa'o ida'an, "Utaapa'a naa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki ukonaukii-kida'a naa uruu." Kaawa'a naa kamoo aita-kariwaiz, ubuuapa-kinaa nii ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a. Utaapa'a naa Tominkaru umanawunu'o nii, uruu wuru'u toma'oraz aokazi, imi'i baara, paran na'iki wunu nunudapa kida'oraz.

8 Udauna'an 2nd angel aidinan kiwiitapa'oraz angel dawu'ati. Ukian, "Mainaabata-kaoa'a naa! Mainaabata-kaoa'a naa Babylon umanawunu'oraz donoi. Babylon sha'apatanii madoronaa-daun kida'oraz oia'o, ipai owaota-kidan ba'oran wizainao kida da'a'a imi'i baara'a, otaan kawanu'o wine ĩtuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun. Ona'apan idi'o Tominkaru pataka'utan oroo."

9 Uruu dauna'an õtukapa 3rd angel aidinan kiwiitapainao dawu'ati. Ukian diiwa'o ida'an, "Ipai pidannao taapainao kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii, na'iki toma-kariwai uruu kawanu'oraz, na'iki ipai kaina'a'o ukainaariba kida ĩtawu kida ida'a oo ĩdiwa'ora antanpu'o ĩka'u kida ida'a, 10 ipai'o nii kapam ĩtuzan wine wuru'u Tominkaru to'oranuz. Uruu ma'ozaka'oraz manawun wine Tominkaru shootan ni'oraz pato'oran kooponnaa nazo iti ĩtuzan nii. Di'ora'a pidannao pataka'uta-kaou'o nii ĩdyaun, ka'awapa'o sulfur† idi, angelnao na'iki Kaznizo-dani awunuutapan pu'u. 11 Wuru'u tikaziz pataka'uta'o ni'oraz ĩdyaun, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa na'apainim nii ĩbaiatinan shaabatan. Ĩnao wuru'u taapainaouz kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii na'iki toma-kariwai uruu kawan, na'iki kaina'a'oraz ukainaaribanaa u'uuaz ĩ'ida'a."

12 Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanannao ma'ozakadinan ĩtuuda kizi papataka'uta-kao. Pakawan kizi ĩizo'atin Tominkaru kakinaori kida na'iki ĩda'anan Jesus pamishidan tuma.

13 Uruu dauna'an õabatan aokazi iki'o parada-karu kian, "Pusaada di'ora'a: Wunaou'u mishidainaouz Naobanai Jesus, konaukia'o nii ĩdyaun ĩmawakan an di'ora'a dauna'ana'a." Udauna'an Kaimana'o Doronaa kian, "Mishi'o wuru'u. Ĩsookapan ni'i naa dadara kida'o pakaudin-kizi ai, ipai aimaakan kaiman kida'oraz ĩsha'apatan aitapa-kida-kao nii."

Kasaba'uapa-karu paoribai aka imi'i baara'a

14 Udauna'an õawunuupan õtukapa baraka'o isha'iz. Kaina'a pidan kawanu'o sakanatapan isha'iz paawa'a. Kaina'a king kowam kaduz gold idi'o utoma-kao uzowau paawa'a, na'iki kaina'a uzaamatapan dimana'o soopara paka'u ida'a. 15 Uruu dauna'an ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu aokazi ia'o di'iki. Diiwa'o ida'an ukian wuru ati'i sakanatapa'oraz isha'iz paawa ia'o ati, "Aizii pusa'uka'a naa paoribai kadunaa kida pusooparan idi, ipai paoribai aka kida da'a'a imi'i baara'a'oraz dyuua'a naa kidaz, kaawa'a naa kamoo turuu kizi'i naa ĩkasaba'uu-kao!" 16 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz isha'iz paawa'a kaudina'akan naa pasooparan ida'an. Ipai ubaokopatan paoribai aka da'a'a imi'i baara'a.

17 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu aokazi ia'oraz di'iki, kaina'a u'ida'a dimana'o soopara kapam.

---

† **14:10** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

18 Na'a'o ba'oran angel, ukoditan altar dazaba iki, uruu wuru'u taapa'oraz tikazi.
Ukian diiwa'o ida'an angel zaamatapa'oraz dimana'o soopara ati, “Pukaiwa'a naa
pusooparan, pudukuta'a naa grape kida pakadunaa kida di'iki da'a'a imi'i baara'a,
usha'apanum kau'an ozoka'a naa grape kida.” 19 Uru'u naa ukaudina'akan naa
pasooparan ida'an imi'i baara'a, ipai udukutan grape kida pakadunaa kida di'iki.
Udauna'an umuudan naa kidaz grape dakazaa-kizinao nazo iti,‡ uruu wuru'u
Tominkaru to'oranuz. 20 Grape kida dakazaa-kao na'iki u'uu sararoo-kaoaz paniba ia'o
wiizai ai. Grape uu sararoo-kao dono'o naa, izai kodita na'iki, ushootan wa'ozi kawan,
umakon munapo 200 miles mani, na'iki baka'iauda'u feet mani ukaanan.

15

Angelnao na'iki dawu'itiini'o pataka'utin-kinai kida

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aokazi ii.
7 angelnao zaamatapan 7 pataka'utin-kinai kida, uruu ĩkaduzunnaa. Ĩkaiwainan dauna'an
kida aona'o ni'i naa Tominkaru to'oran powa'a.
2 Udauna'an õtukapa paran, glass taidada tikazi tuma'o kawanu'o. Na'iki na'a udaz-
aba'a õtukapa kapam taonawu'u winiainaouz da'i kichana'iki-kii kida'o pana'aokazi,
ĩmadawuka'azookan ida'an toma-kariwai uruu kawanu'o ati na'iki aona'o ĩtaapadan
pakainaabata-kao ukainaariba idi uruu wuru'u u'uu aitaaribanaaz kapam. Na'iki
ĩzaamatapanii shamoro* kida, Tominkaru taaniaz ĩ'ati. 3 Na'iki ĩkunuuan naa Moses kunu,
Tominkaru poitoruz, na'iki Kaznizo-dani kunu kapam wuru'u. Kaikapa'a ĩkunuuanzu'u:
“Naobanai Tominkaru pugaru umanawunu'o,
pusha'apata umanawun kida'o
aimaakan
di'itinapa-kinai kida.
Pugaru King nii ipai wiizai kida ati,
ipai wuru kida'a pusha'apatanii kidaz
ipai ukaimanan na'iki umishiin.
4 Kanom aona'o nii utarian pu'ai, Naobanai.
Ipai pidannao kowaadan nii pugaru umanawunu'o.
Pugaru puba'oran kaimana'o.
Ipai pidannao ipai wiizai kida di'iki
wa'atin nii pu'ida'ati,
ĩdawuka'anan pu'ati.
Usha'apanum kau'an ipai kanom pusha'apatanii kida,
ipai usakitapan na'iki umishiin.”
5 Uruu dauna'an õtukapa Tominkaru Dapu aokazi ia'o, Tabernacle† da'atinan.
6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz 7 pataka'utin-kinai kida koditan Tominkaru
Dapu nazo iki, ĩkaiwadapanii maniriba'o kamicha wizi'i kida'o, na'iki ĩkaiwadapanii
zadawii kawanu'o gold idi'o utoma-kao, didimai kaiwada-kao kawanu'o padokori'i
kida paawa an. 7 Uruu dauna'an bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii iki'o, taan
7 angelnao ati, 7 boon kida gold idi'o ĩtoma-kao paida kida'o Tominkaru to'oran idi,
uruu mashaapa'oraz karikaonan na'iki karikaonan. 8 Sariapa Tominkaru Dapu nazoo
kashana'akan tuukii, Tominkaru umanawunun na'iki uma'ozakan na'an idi'i naa,
aonaa turuu pidan morotan unazo iti, atii 7 pataka'utin-kinai kida ipain, wuru'u 7
angelnao zaamatapaniaz kida.

---

‡ **14:19** Kuba ida'a'o ka'unaru kichada-kao udaru'o, udakota-kao ‘winepress’ kii. * **15:2** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **15:5** Tabernacle: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16

7 boonnao paida kida'o Tominkaru to'oran idi

1 Uruu dauna'an õabatan diiwa'o parada-karu Tominkaru Dapu'u iki'o kian 7 angelnao
ati, “Umako ushoota'ana'a naa wuru'u 7 boon zo'o kida'oraz Tominkaru to'oranuz, imi'i
baara iti.”
2 Kiwiitapa'o angel makon ushootan naa paboonan wazoo imi'i baara iti. Sari-
apa kachama'idiikia'o kaziwa'o kabisho-karu kaawan wunao ida'ati'i, kaina'oraz
kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kainaariba kida ĩ'ida'a, na'iki dawukainaouz toma-
kariwai uruu kawanu'o ati.
3 Udauna'an 2nd Angel shootan paboonan wazoo paran baoko iti. Sariapa wunu
tanawatinan mawaka'o pidan izain kawan uaidinpan, na'iki ipai aimaakannao
mashaapa'o paran baoko'o mawakan.
4 Udauna'an 3rd Angel shootan paboonan wazoo wa'ozinao na'iki wunu nunuda-
painao kida di'iti, ipai ĩtanawatinan izai nii. 5 Õabata Angel taapa'oraz wunu kian,
“Pugaru kaimana'o Tominkaru,
pugaru na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
Sakitapa'o mishi wuru'u
pupataka'utanuz pidannao kaikapa'a.
6 Ĩnao wuru'u zowia'oraz pupidanannao
na'iki puprophetinnao,
uruu idi'o ukau'an putuza-kidan izai ĩ'ati ĩwinipinaa nii.”
7 Uruu dauna'an õabata parada-karu altar di'iki'o kian.
“Oo Naobanai Tominkaru,
pugaru mishi umanawunu'o nii manawun,
sakitapa na'iki kaiman pusha'apatan aimaakan
pupataka'utanuz ĩdyaun.”
8 Udauna'an 4th angel shootan paboonan wazoo kamoo di'iti, kamoo wiichan, wiicha
manawun uwiichauzon ai, ukawaodan ipai pidannao pawiichan idi. 9 Ipai pidannao
kawaoda-kariwainao uwiichan idi, oiaiman kida ĩparadan Tominkaru ati, utaapadan
idi wuru kida sha'apanu'u pataka'utin-kinai kidaz. Upu'u mazan aonaa ĩtanawatinan
pa'oian ai, na'iki aonaa ĩdakotan Tominkaru umanawunu'o nii.
10 Udauna'an 5th angel shootan paboonan wazoo kichana'iki-kia'o pana'aokazi taba
paawa iti, ipai amazada marutan ukazowautapa-kizi ii, na'iki ipai upidanannao ku-
zowan paninoba kida, ĩbaiaapan idi kaziwa'o kabisho-karu. 11 Oiaiman kida ĩparadan
Tominkaru aokazi ia'o dau'an, pamada kida kabishon na'iki ukaziwan idi tuukii
manawun. Upu'u aonaa ĩkasha'oran na'iki aonaa ĩtanawatinan Tominkaru di'iti pa'oian
kida ai.
12 Udauna'an 6th angel shootan paboonan wazoo udaru'o wa'ozi Euphrates iti,
sariapa wa'ozi maaran arada, kingnao pasoldyaannao tuma, wa'ati-kizi nii waoko
iki. 13 Udauna'an õtukapa idikinauda'u oia'o doronainao, kibaronao kawanu'o ĩaidinpan
kida, bauda'apa koditan Dragon dako iki, ba'oran koditan kichana'iki-kia'o pana'aokazi
dako iki, na'iki ba'oran koditan mariidinauzo prophet dako iki. 14 Wuru'u oia'o
doronainaouz kaina'a'o ĩma'ozakan taa-kao ĩsha'apata-kinaa nii umanawun kida'o
aimaakan. Ĩmakon nii ipai kingnao kawana'ati imi'i baara ainaouz ĩbaokopata'azon ĩdyaun
mizaataaka'o nii Tominkaru umanawunu'o tuma, ukamoon kaawan dono. Na'apaini'o
nii Tominkaru winian ĩdyaun tuukii.
15 Jesus kian, “Puabata! Õwa'atin nii koidimiki kaawan kawan, konaukia'o nii pidan
mashaapa'oraz pokodapa na'iki taapa'oraz pakamichan minziiwapa'a naa, aonaa kizi
uchi'ika'anpan makamichan-daun, udauna'an uba'azootinan pidannao ati.”

16 Udauna'an oia'o doronainao baokopatan ipai kingnao amazada ida'ati dakota-
kariwaiz Hebrew ida'an Armageddon kii.
17 Udauna'an 7th angel shootan paboonan wazoo doko iti. Diiwa'o ida'an parada-karu
koditan umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, Tominkaru Dapu'u ia'o di'iki. Ukian,
"Aizii ipai'i naazu." 18 Sariapa kan-kan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i
baara nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun. Aonaa na'apainim imi'i baara nakainau-
zon ma'ozaka'a naa manawun di'ora'a kawanu'u, kiwiini'o pidannao toma-kao di'iki'o
ai. 19 Imi'i nakainan idi umanawunu'oraz donoi Babylon tada'okan idikinauda'u,
na'iki uruu idi kapam ipai ba'oran donoinao imi'i baara'a'oraz mainaabatinan. Aonaa
Tominkaru manyukunuutan Babylon, uruu idi utuza-kidan naa ipai wine wuru'u
pato'oranuz pakoopon zo'iki o'ati. 20 Ipai imi'i baara paran ii kida'o mainaabatinan,
na'iki ipai midukuo kida mainaabatinan kapam. 21 Dadara tu'uz kida'o wunu kuba
kawan, waotan imi'i baara ati pidannao paawa ati kida, ĩkimishan kida 100 pounds.
Tominkaru pataka'utan idi pidannao tuukii, wuru idi'i uwaota-kidanuz dadara tuu'uz
kida'oraz wunu ĩpaawa ati, tuukii ĩdakoautapan uruu.

17

Donoi zun kawanu'o ikoda'o puraata pananaa ida'an

1 Udauna'an bauda'apa angel, 7 angelnao bii iki'o kaawan õ'ida'ati, ĩnao tawuru'u
zaamatapauzonaouz 7 boon kida paida'oraz da'i pataka'utin-kinai kida idi, na'iki
ukian õ'ati, "Da'ati'i, õaida-kida kizi pu'ati na'apam nii Tominkaru pataka'utan
wuru'u umanawun-tinpa'oraz zun ikoda'oraz puraata pananaa ida'an. Oroo wuru'u
umanawunu'oraz donoi mashaapa'oraz maonapa iriba'o wa'ozinao dazaba'a. 2 Ipai
kingnao, imi'i baara ainao, iriba ĩsha'apatan oia'o ĩkiaapan ida'an oroo, na'iki ipai pi-
dannao imi'i baara ainao po'idin otaanii wine idi, uruu wuru kawanu'orazu'u okiaapa-
kidinan madoronaa-daun ĩ'ati."
3 Tominkaru Doronaa kazowautan idi õgaru, angel na'aka'akan naa õgaru amazada
mapidantaka'o di'iti. Na'ii õtukapan zun sakanatapan wuza'o kichana'iki-kia'o
pana'aokazi paawa'a, na'iki kaina'a saadinpa'o uuai kida ipai umada ida'an dakoopa'o
Tominkaru. Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kaina'a 7 uzowau na'iki 10
u'ozoo. 4 Wuru'u zunaz okaiwaadapanii kamicha kida wuza za'o na'iki wuza'o, na'iki
okonaunamadan pakamichan, na'iki pamada gold idi'o utoma-kao kida idi, kawinip-
ina'o kuba kida pabi'inaaka'o ĩtaan kida idi, na'iki pearls* kida idi. Paka'u ida'a ozaa-
matapan koopo gold idi'o utoma-kao, paida'o wine idi, uruu wuru'u kachama'idiikii
kida'oraz osha'apatan kida okiaapa-kidinuz pabi'inaaka'o daonaioranao ati. 5 Kaina'a
otawu ida'a uuai saadinpan aona'o uaitapa-kao. Kaikapa'ora'a: "Manawunu'o donoi
Babylon, pugaru selliipauzonao pananaa, na'iki sha'apaapainao oia'o tuukii manawun
daro, da'a'a imi'i baara'a." 6 Na'iki õtukapa opo'idin Tominkaru pidannao izain idi, na'iki
wunao izain idi'i zowiauzo-kariwainaouz pamishidan idi Jesus.
Õtukapan idi osha'apatan aimaakan kaikapa'a, tuukii õdi'itinpan. 7 Angel kian
õ'ati, "Kanom nii pudi'itinpan tuukii? Õkowaadan nii pu'ati aona'oraz uaitapauzo-
kao wuru dau'a'a zunaz na'iki wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ozaidapaniaz,
uruu wuru'u kaina'oraz 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo. 8 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi putukapaniaz kakupauz da'izu kiwiin, mazan aizii aona'a naa ukakupan,
maonapa'o ni'i naa ukoditan ka'unaru aona'oraz utokon nii nazo iki upataka'uta-
kidina'anan naa. Kaina'a pidannao mashaapainao da'a'a imi'i baara'a, aona'o ĩ'uu
kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa† ida'a amazada toma-kao ua'ii, tuukia'o nii

* **17:4** pearls: kawinipina'o kashoro kida. † **17:8** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

ĩdi'itinpan wuru dau'a'a kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi, ukakupauzon idi da'i kiwiin, aizii aona'a naa ukakupan, mazan uwa'atin nii powaa ati koshan.

9 “Da'a'a uaiapanii aitapaaba-karu. Wuru'u 7 kichana'iki-kia'o pana'aokazi zowau, 7 naawaz wuru'u. Ĩnao paawa'a kida'a wuru'u zun sakanatapanuz. Ĩnao 7 kingnao kapam: 10 baka'iauda'u ĩdyaun mawaka'a naa, bauda'apa kaina'a ukazowautapan kai, ba'oran kaini'iki'o nii zii uwa'atin. Ukaawan dono aona'o nii ukazowautapan kotua'iki. 11 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kakupa'oraz da'i kiwiin, aizii aona'a naa ukakupan, uruu kapam wuru'u 8th king ni'oraz. Uking-tinpan nii itamau, uruu 7 kingnao bii iki'o kapam. Uruu dauna'an upataka'uta-kao ni'i naa.

12 “Wuru'u putukapaniaz 10 u'ozoo, ĩnao wuru'u 10 kingnaouz, aona'oraz zii ĩkazowautapan, mazan ĩma'ozakan taa-kao dono'o naa, ĩkazowautapan nii masakauda'u karikaonan, kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi tuma. 13 Ipai'o nii ĩbauda'apatan padi'itinpan, ĩtaan nii baokopa pama'ozakan na'iki pakazowautapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati. 14 Baokopa'o nii kingnao na'iki kichana'iki-kia'o pana'aokazi miza-apan Kaznizo-dani, mazan Kaznizo-dani na'iki udapadaniinao, uwidauniinao, na'iki uda'anpikinao mishidainaouz uruu, winian nii ĩdyaun, usha'apanum kau'an uruu ma'ozaka'o Naobanai nii ipai ba'oran naobanainao ai, na'iki umanawunu'o king nii ipai ba'oran kingnao ai.”

15 Angel kian õ'ati kapam, “Wuru'u iriba'o wa'ozinao, zun selliipauzoz pananaa sakanatapa kiziz, ĩnao wuru'u pidannao, mashaapa'oraz ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a. 16 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki 10 ozoi kida putukapaniaz, to'ora-kizaitapan nii wuru'u zun selliipauzoz pananaa. Ipai'o nii ĩzaamatan osha'apauz kida na'iki ĩwa'akan niizo makamichan-daun, na'iki ĩnikan nii odunaa na'iki ĩkawaodan nii oroo tikazi idi. 17 Tominkaru taan nii ĩ'ati ĩdi'itinapa-kinaa nii ĩsha'apata kizi uaiapanii, uruu idi baokopa ĩtaan pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati ukazowautapa-kinaa nii, atii Tominkaru paradan mishiinan. 18 Wuru'u zunaz putukapaniaz, oroo wuru'u udaru'oraz donoi kazowautapa'oraz ipai kingnao imi'i baara'a.”

18

Umanawunu'oraz donoi Babylon mainaabata-kao

1 Kiwiini'o aimaakan kida sha'apan dauna'an, na'a õtukapan ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki koshan, na'iki ukanadan, kanadapan ipai amazada. 2 Ukian diiwa'o ida'an “Mainaabata-kaoa'a naa, mainaabata-kaoa'a naa wuru'u umanawunu'oraz donoi Babylon. Mazan aizii oia'o doronainao na'iki kotu'uznao, aona'oraz ĩnikauzo-kao mashaapan ni'i naa na'ii. 3 Babylon dakota-kariwaiz zun nii, taan wine ipai pidannao tuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine, okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun ĩ'ati. Ipai kingnao imi'i baara ainao sha'apatan oia'o ĩba'orantapan ida'an odau'u. Na'iki ipai selliipauzonao pasha'apauz kida da'a'a imi'i baara'a, ipai ĩkapuraatan-dinan powa'a zii otoriipauzon idi da'i iriba kawinipinaa kida'o aimaakan ĩ'ai.”

4 Uruu dauna'an õabatan ba'oran parada-karu aokazi iki'o kian, “Ukodita'a naa o'ai, õpidanannao, mana'a utompa'ana'a oia'o okawan, aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao oroo kawan. 5 O'oian kida kasaba'uka-kao doko'o atii kaawa aokazi iti, aonaa Tominkaru manyukunuutan wuru'u oii kida'oraz osha'apatan. 6 Utaapa'a naa oroo na'apa otaapauzon kawan unao. Utaa'a naa uwinipinaa nii o'ati, powa'a zii manawun upataka'uta oroo, opataka'utauzon ai unao. Upaidada okoopon riwunii idi powa'a'oraz zii uma'ozakan otomanii ai. 7 Marii kizi ubaiaapa-kidan o'ati tuukii kaziwa'o na'iki kasha'ora-karu, wuru wadaun ni'i na'a o'atadapanuz pakasha'apauzin. Okian padau'an, ‘Õgaru Queen, õsakanatapan õtaba ida'a, aonaa na'apainim nii õkasha'orauzon,

zun kasha'oran kawan mawaka'oraz naa odaiaru.’ 8 Ukau'an bauda'apa kamo'o
nii Tominkaru pataka'utan oroo, di'ora'a pataka'utin-karu kida idi'i: mawaka-karu,
kasha'ora-karu na'iki zamazi-karu kidaz. Na'iki kawaoda-kao nii oroo tikazi idi,
usha'apanum kau'an Tominkaru umanawunu'oraz papataka'utan nii oroo paaipan
kawana'ati.”
9 Ipai kingnao imi'i baara'o, kiaapainaouz oroo na'iki kaiwainao osha'apauz, ipai'o
nii ĩzaadan na'iki ĩkasha'oran odau'ati, ĩtukapan dono tikazi shan bodo'okapan kawao-
dapa'oraz oroo. 10 Ĩkadishitapan nii munapo donoi ai ĩtarian idi, aonaa ĩbaiaapa'azon
kaziwa'o wuru'u obaiaapaniaz. Ĩkian nii, “Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o man-
awun sha'apan pu'ati, pugaru umanawunu'o donoi. Masha'apakia'o Tominkaru
pataka'uta'akan pugaru.”
11 Pidannao imi'i baara ainao toriipauzonao na'iki selliipauzonaouz sha'apauzii,
tuukia'o nii ĩzaadan Babylon dau'ati, usha'apanum kau'an aona'a naa kanom toria'o nii
ĩsha'apauz kida powa'a. 12 Aonaa kanom torian naa ĩsha'apauz kida powa'a, wuru'u
gold, silver, kawinipinaa kida'o kuba kida, pearls.* Na'iki aonaa kanom torian kaw-
inipinaa kida'o kamicha mada, wuzuza'o na'iki wuza kida'o, na'iki silk idi'o kamicha
mada toma-kao. Na'iki aonaa kanom torian aimaakan kida toma-kariwaiz kaduunu'o
udamainan atamun idi, ipai aimaakan toma-kariwaiz ivory† idi, kawinipina'o atamun
kida idi, chipirari kida idi, na'iki marble‡ idi. 13 Na'iki aonaa kanom torian cinnamon,
spice, incense, myrrh na'iki frankincense, ipai wuru kida'a kawinipina'o kaduunuribai
toma-kariwai oil nii na'iki paodaa nii. Na'iki aonaa kanom torian wine na'iki olive
oil, poroom aka boodinpa'o na'iki aona'o zii uboodinpan. Na'iki aonaa kanom torian
tapi'iza kida na'iki kaznizonao, kawaro kida na'iki ĩtararannaa kida, na'iki ĩsellii kapam
pidannao poitoruinao nii, mazan aizii aona'a naa kanom torian ĩ'ai kidaz.
14 Pidannao selliipauzonaouz pasha'apauz kian nii o'ati, “Ipai aimaakan kida
puaipaniaz tuukii pu'ati mainaabatina'a naa, na'iki ipai puwaziwaan kawinipina'o
na'iki umanawun kida'o pusha'apauz. Na'iki aonaa na'apainim nii pukasha'apauzin
na'apa'o aimaakan kida idi powa'a.” 15 Wuru'u pidannao selliipauzonaouz da'i
pasha'apauz, kapuraatan-dinan ĩselliipauzon idi da'i pasha'apauz kida donoi ii, ipai'o
nii ĩkadishitapan munapo donoi ai aonaa ĩbaiaapa'azon wuru'u obaiaapaniaz. Tuukia'o
nii ĩzaadan, 16 na'iki ĩkian, “Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan
pu'ati umanawunu'o donoi, konaunam kida'o kamicha kida pukaiwaadapauzon wuza
za'o na'iki wuza'o, pukonaunamadan pakamichan, na'iki pumada gold idi'o utoma-kao
kida idi, kawinipina'o kuba kida idi pabi'inaaka'oraz ĩtaan kida, na'iki pearls. 17 Na'iki
masha'apakiaka puwaziwaan ipai wuru kida'a pukapuraatan-din-kinaa kidaz.”
Ipai na'akapainao udaru kida'o kanawa, na'iki wa'atiinao ĩnazo'o kida, kaudi-
nainao kanawa kida ida'a na'iki ipai baokoinao pidannao ikoda'o papuraatan soo
paselliipan ida'an pasha'apauz kida kanawa ida'an ipai wiizai kida kawana'ati, ipai
ĩkadishitapan munapo donoi ai. 18 Na'iki ĩzaadan nii ĩtukapan dono tikazi shan bodo'okapan
kawaodapa'oraz oroo. Ĩkian nii, “Aonaa ba'oran donoi umanawunu'o nii wuru
kawanu'o.” 19 Ĩmuudan imi'i unuba kida pazowau paawa iti kida ĩaida-kinaa nii na'apam
pakasha'oran tuukii manawun. Tuukia'o nii ĩzaadan, na'iki ĩkian nii, “Kasha'ora'o man-
awun! Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati'i umanawunu'o donoi. Ipai kakanawani-
inao udaru'o kanawa kida idi chi'ikapauzonaouz ipai wiizai kawana'ati selliipauzo oo
toriipauzonaouz sha'apauzii kida, ipai ĩkapuraatan-dinan otoriipauzon idi ĩsha'apauz kida
okapuraatanun idi manawun. Na'iki masha'apakiaka owaziwaan ipai pasha'apauz
kida.”

* **18:12** pearls: kawinipina'o kashoro kida. † **18:12** ivory: aimaakan toma-kariwaiz elephant dako za'aba'i kida di'iki. ‡ **18:12** marble: kawinipina'o kuba.

20 Ukonaukii ipai mashaapainao aokazi ii, Tominkaru pataka'utan idi'i naa Babylon.
Ukonaukii Tominkaru pidanannao na'iki apostlenao na'iki prophetnao, Tominkaru
pataka'utan idi'i naa oroo, aimaakan osha'apatanii kidaz unao ati'o wadaun ni'i naa.
21 Udauna'an umanawunu'o angel zaamatan udaru'o kuba na'iki ukabootanuzu
paran baoko iti. Ukian, "Kaikapa'o nii umanawunu'oraz donoi Babylon kaboota-
kao ma'ozaka'o ida'an na'iki aonaa na'apainim nii õtukapauzo-kao powa'a. 22 Aonaa
na'apainim nii shamoro aran kida abata-kao, na'iki aonaa pidannao kunuutinauzonao
abata-kao, na'iki aonaa tauapatinauzonaouz da'i flute na'iki trumpet kida ida'an abata-
kao punazo ii powa'a. Aona'o nii kaudinauzonao nii punazo ii, na'iki aona'o nii
poroom aka booda-kariwai nii punazo ii. 23 Aonaa na'apainim nii lamp kanadapan
tukapa-kao punazo ii, aonaa na'apainim nii mazidainao paradan abata-kao punazo ii
powa'a. Pupidanannao selliipauzonao sha'apauzii kida umanawunu'o nii ĩtaapinpan
da'a'a imi'i baara'a, na'iki ĩsha'apata oia'o doronai ida'an umanawun kida'o aimaakan
kida di'itinapa-kida'o pidannao, na'apa'o ida'an ĩmariidapan ĩdyaun."
24 Babylon pataka'uta-kao Tominkaru prophetinnao na'iki upidanannao na'iki ipai
zowiauzo-kariwainao imi'i baara'a izain ikoda-kao idi'o na'ii.

19

"Wakonaukii-kida waTominkarun"

1 Ipai wuru kida sha'apan dauna'ana'a, õabata iriba'o pidannao paradan kawanu'o
aokazi ii. Diiwa'o ida'an ĩkian, "Wakonaukii-kida waTominkarun! Uruu kazannaatin-
kinai, umanawunu'o na'iki ma'ozaka'o. 2 Sakitapa'o na'iki kaimana'o wuru'u
usha'apataniaz, upataka'utanuz umanawun-tinpauzoz zun, selliipauzoz pananaa.
Osha'apata-kidan ida'an oia'o ipai pidannao ati da'a'a imi'i baara'a, Tominkaru
pataka'utan oroo, ozowiauzon idi'o upoitorunao." 3 Powa'a koshan iriba'oraz pi-
dannao aokazi ia'o kian, "Wakonaukii-kida waTominkarun! Tikazi kawaodapa'oraz
oroo, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa na'apainim nii
umashaadan."
4 Sariapa 24 kazowautapainao na'iki 4 kakupa'o aimaakannaouz kida,* ipai
ĩwashatinan paawun baara ikinapu, ĩtaainan naa Tominkaru ati, sakanatapa'oraz
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a ati. Ĩkian "Amen! Wakonaukii-kida
waTominkarun!"

Kaznizo-dani mazidan daua'o

5 Udauna'an parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, "Ukonaukii-
kida waTominkarun, ipai unao upoitorunao, pataka'utina'o na'iki manawun-tinpa'o,
taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii."
6 Udauna'an õabatan iriba'o kawanu'o pidannao kadakoinpan, na'apa tozowan
shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Ĩkian, "Wakonaukii-
kida Tominkaru, usha'apanum kau'an uruu wanaobanaa, umanawunu'o King.
7 Wakonaukii tuukii, wakonaukii-kida Tominkaru umanawunun, Kaznizo-dani mazi-
dan kamoon kaawan naa, na'iki udaiaro ni'o minziiwapa'a naa oroo. 8 Taa-kao o'ati
maniriba'o wizi'i'o kawinipina'o kamicha okaiwadan nii." (Wuru'u kawinipina'oraz
kamicha, uruu wuru'u kaiman kida'oraz Tominkaru pidanannao sha'apatanii kida.)
9 Udauna'an angel kian õ'ati, "Pusaada di'ora'a: konaukia'o nii wunaou'u dapada-
kariwainaouz mazida'o Kaznizo-dani aroapa-kizi ati." Powa'a zii angel kian, "Di'ora'a
mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o."
10 Õwashatina'akan naa ukanaapu'u ukidiba dazaba'a õawun baara ikinapu,
õtaapa'azon naa uruu umanawunu'o nii, mazan upu'u ukian õ'ati, "Mana'a
pusha'apata'ana'a na'apa'o, õgaru Tominkaru poitoru kapam, na'apa pugaru na'iki

* **19:4** Putukapa wuru'u aimaakannao kida dau'u Revelation 4:6-8 ida'a.

pumin-mishidannao kawan, ĩnao wuru'u kowaadapauzoz pamishidan Jesus, ukau'an soo Tominkaru pa'an turuu putaapan umanawunu'o nii." Wuru'u kuwai Jesus kainaabataniaz, mishi'o pa'an, uruu wuru'u ma'ozakada'oraz pidannao, ĩkakuwaapan dono Tominkaru paradan dau'u.

Baraka'o kawaro na'iki zaidapa'oraz ubarau'u

11 Uruu dauna'an õtukapa aokazi da'atinan, kaina'a baraka'o kawaro na'ii, na'iki kaina'a zaidapa'o ubarau'u udakota-kao "Kaimana'o pidan, mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o." Sakitapa'o wuru'u upataka'utanuz pidannao pa'oian dikin ii, na'iki umizaataakanuz patarubanao tuma. 12 Uawun kida kanadan na'apa tikazi pururu'ukappan kawan, na'iki ukaiwadapanii iriba king kowam kaduz kida pazowau paawa'a. Kaina'a u'uu saadinpan unanaa ida'a, mazan soo uruu pa'an aitapa na'apa'oram wuru'u saada-kariwaiz. 13 Dawuu za'aba'i'o kamicha ukaiwadapanii izaita'o, na'iki u'uu "Tominkaru paradan," kii. 14 Iriba soldyaanao aokazi ikiinao makon udawu'ati, ĩzaidapanii baraka'o kawaro kida na'iki ĩkaiwadapanii baraka'o maniriba'o kamicha kida. 15 Dimana'o marii dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan kodita'akan udako nazo iki, uruu ida'ana'o nii uwinian ipai wiizainao kida. Ukazowautapan nii ĩdyaun pama'ozakan ida'an, na'iki udakazaan nii ĩdyaun grape kawan, grape uu sararoo-kizinao ii, uruu wuru'u umanawunu'oraz Tominkaru to'oranuz. 16 Ukamichan za'aba'i ida'a, uokoba pa'inamun, kaina'a u'uu saadinpan. "Uruu umanawunu'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki ma'ozaka'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai."

17 Udauna'an õtukapan bauda'apa angel kadishitapan kamoo paawa ii. Diiwa'o ida'an ukadakon kotu'uznao ati, zuutapainaouz doko ii aka, ukian, "Uwa'ati da'ati'i, ubaokopatin kizi aroapa-kizai ida'ati, Tominkaru taan ni'oraz ida'ati. 18 Uwa'ati da'ati'i, unika'an kizi wunao dunaa kida'a: kingnao, soldyaanao na'iki ĩzowaunaanao na'iki wunao dunaa kida'a kawaronao na'iki ĩzaidapikinao, na'iki ipai bakadun kida pidannao dunaa, wuru'u poitoruinao na'iki ba'orainao aonaa poitoruinao mani, umanawun-tinpa'o na'iki pataka'utina'o."

19 Uruu dauna'an õtukapa kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki ipai kingnao imi'i baara ainaouz na'iki ipai ĩsoldyaannao baokopatinan, ĩmizaataaka'azon wuru tuma'a zaidapa'oraz baraka'o kawaro na'iki usoldyaannao tuma. 20 Mazan zaamata-kao wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi, baokopa mariidinauzo prophet tuma, uruu wuru'u aida-kida'oraz umanawun kida'o aimaakan, kichana'iki-kia'o pana'aokazi aipan kawana'ati, uaidan idi na'apa kida'o aimaakan pidannao mishida uruu, ĩnao wuru'u kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kainaariba kida ĩtawu kida ida'a na'iki ĩnao dawuka'oraz toma-kariwai aimaakan uruu kawanu'o ati. Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet, ipai dya'utam ĩkaboota-kao kakupa, Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz sulfur† tuma. 21 Wuru'u zaidapa'oraz baraka'o kawaro kaiwaan marii kodita'oraz padako iki, dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan, pazowii-kinaa nii ipai ĩsoldyaannao, na'iki ipai kotu'uznao nikan mawakainao dunaa atii abaapa kida ĩdyaun.

20

1,000 wunu

1 Uruu dauna'an õtukapa angel wa'atin aokazi iki, uzaamatapanii key ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa, na'iki toromaro'o chain. 2 Uma'ozakan idi uzaamatan wuru'u dragonuz, uruu tawuru'u kotua'oraz kowazaz dakota-kariwaiz Devil oo Satan kii, udauna'an udo'ota'akan naa uruu chain idi, umashaapan nii na'apa 1,000 wunu kawana'ati. 3 Udauna'an angel kabootan uruu ka'unaru aona'oraz utokon nii nazo

† **19:20** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

iti, dauna'an utarata'akan naaz na'iki udadarada'akan naaz, uruu aonaa kizi powa'a Satan sha'apata-kidan oia'o ipai pidannao ati umariidapan ida'an ĩdyaun atii 1,000 wunu ipain. Uruu dauna'an umuuda-kao nii masakauda'u karikaonan.

4 Udauna'an õtukapa tabai kida, na'iki pidannao sakanatapainaouz ĩpaawa'a kida kaina'a ĩma'ozakan taa-kao ĩkazowautapa-kinaa nii. Na'iki õtukapa kapam wunao doronaa kida'a dukuta-kariwainaouz ĩkanau kida, ĩkakuwaapatinauzon idi Jesus na'iki Tominkaru paradan dau'u. Ĩnao wuru'u aona'oraz ĩkodoru'ukan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati, na'iki toma-kariwai aimaakan uruu kawana'ati, na'iki aonaa ĩtaapadan pakainaabata-kao ukainaariba idi pataawu oo paka'u kida ida'a. Ipai'o nii ĩkakudan powa'a iti koshan na'iki ĩkazowautapan nii 1,000 wunu Christ tuma. 5 Di'ora'a kiwiitapa'o kadishita-karu powa'a iti mawaka-karu di'iki wuru'u. (Baokoinao mawakainao aona'o ĩkadishitan uruu dono, diina'iti'o nii zii pa'an ĩkadishitanu'u 1,000 wunu ipain an.) 6 Konaukia'o nii manawun wunaou'u kadishitainaouz kiwiitapa'o kadishita-karu ida'a, aona'o nii ĩbaiaapan pataka'utin-karu wuru'u baiaapa-kariwai ni'oraz u'itamautan mawaka-karu di'ia'oraz. Mazan ĩkaudinan nii faadaanao ni'i naa Tominkaru na'iki Christ ati, na'iki ĩkazowautapan nii utuma 1,000 wunu kawana'ati.

Satan winii-kao daua'o

7 Aizii 1,000 wunu kida ipain dauna'an, Satan kodita-kida-kao nii pataratapa-kizinao iki. 8 Umakon nii ipai wiizai kida kawana'ati, usha'apata-kidan nii oia'o umariida-pan ida'an ipai pidannao, mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a, ĩnao wuru'u wiizai kida dakota-kariwainaouz Gog na'iki Magog kii. Satan kasaba'ukan nii ipai ĩdyaun mizaataaka-kizai ati. Iriba'o nii manawun ĩdyaun, na'apa kaatu diri'in paran danoma ana'o kawan. 9 Ĩmakoodanan ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, na'iki awauta ĩmashaapan ĩzikonuitapan wuru'u Tominkaru pidanannao mashaapa-kiziz donoi, umarainpaniaz. Mazan tikazi waotan aokazi iki ipai ukawaodan ĩdyaun.

10 Udauna'an wuru'u Satan mariidapauzoz ĩdyaun, ukaboota-kaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz pizo-pizowa'o sulfur tuma. Na'iti'o wuru'u ĩkabootauzonuz kichana'iki-kia'o pana'aokazi na'iki mariidinauzo prophet. Na'ia'o ni'i naa ĩbaiatan tikazi ipai kamoo na'iki maruta'o, karikaonan na'iki karikaonan.

Tominkaru buupan daua'o pidannao

11 Udauna'an õtukapa udaru'o umanawunu'oraz manawun tabai baraka'o na'iki kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a. Sariapa imi'i na'iki aokazi ĩmainaabatinan ukanaapu iki, aona'a naa ĩtukapa-kao powa'a. 12 Na'iki õtukapa mawakainao pidan-nao, umanawun-tinpainao na'iki pataka'utinainao, na'a ĩkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu'u. Na'iki õtukapa kaarita kida da'ata-kaoa'a naa. Uruu dauna'an ba'oran kaarita da'ata-kao, kakupa-karu kaaritannaa.* Mawakainao pi-dannao pataka'uta-kaoa'a naa ĩsha'apatanii kida kawana'ati, usaadinpan kawana'ati kaaritanao ida'a. 13 Wuru'u mawakainaouz pidannao paran baoko ii, ĩmakon naa Tominkaru kanaapu iti. Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi, sharakadan naa mawakainao makon Tominkaru kanaapu iti, na'iki upataka'utan naa ipai ĩdyaun ĩsha'apatanii kida kawana'ati. 14 Uruu dauna'an Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi kaboota-kaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Di'ora'a, uruu u'itamautan mawaka-karu wuru'u. 15 Ipai pidannao, aona'o ĩ'uu kida saadinpan Kakupa-karu Kaaritannaa ida'a, ipai'o nii ĩkaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

21

Pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara

* **20:12** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

1 Uruu dauna'an õtukapa pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara, kiwiitapa'oraz
aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'a naa, na'iki paran mainaabatina'a naa kapam.
2 Na'iki õtukapa kaimana'o donoi, pa'ina'oraz Jerusalem, wa'atin apowa ati aokazi iki
Tominkaru di'iki, wuru'u donoiz na'apa'o zun kawan kaiwaadapa'oraz naa pamazidan
daara paudaiaru ni'o kaawan ua'ii.
3 Õabata diiwa'o parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, "Aizii
di'ora'a dauna'an Tominkaru mashaapan ni'i naa papidanannao tuma, na'iki ĩnaou'o
nii upidanannao nii, na'iki una'an nii ĩtuma, na'iki uru'o nii ĩTominkarun nii. 4 Ipai'o
nii uinoan ĩawun uu kida, aona'o ni'i naa powa'a pidan mawakan, oo kasha'oran,
oo zaadauzon oo baiaapan kaziwa'o. Usha'apanum kau'an kiwiitapa'oraz oia'o
sha'apatauzo-kariwai kidaz mainaabata-kao idi'i naa."
5 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a kian,
"Aizii ipai'i naa õpa'inaadan aimaakan kida!" Ukian koshan õ'ati, "Pusaada di'ora'a
parada-karu kida'a, mishi'oraz, na'iki marii kizi ĩmishida-kao kida." 6 Udauna'an
ukian koshan, "Aizii ipai naazu! Õgaru Alpha na'iki Omega,* wuru'u sakadin-
kizaiz na'iki utokonnuz. Õtaan nii maradakoinao ati wunu ĩtuzan nii, wuru di'iki'i
wunu nunudapa'oraz taa'oraz kakupa-kinai mawinipinaa-daun. 7 Na'ia'oram pidan
ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, uzaamatan nii di'ora'a aimaakan kidaz õ'idi'iki,
na'iki õgaru'o nii ĩTominkarun nii, na'iki ĩnaou'u nii õdainao nii. 8 Mazan pidannao tari-
ainao pada'anan Jesus, pidannao muudinainaouznaa pamishidan ai Jesus, pidannao
sha'apaapainao oia'o tuukia'a naa manawun, pidannao zowiainao ba'oran pidannao,
pidannao madoronaa-daunu'o ĩkiaapaakan,† pidannao marunao-tinpainao, na'iki mari-
idinauzonao. Ipai'o nii ĩpataka'uta-kao karishii kawanu'o tikazi ka'awapan sulfur‡
tuma'o nazo ii. Di'ora'a uruu u'itamautannaa mawaka-karu wuru'u."

Pa'ina'o Jerusalem

9 Bauda'apa angel kaawan õ'ida'ati, tawunao bii iki'ora'a, 7 angelnao zaamatapau-
zonaouz ukaduzunuz naa pataka'utin-kinai kida. Ukian õ'ati, "Puwa'ati da'ati'i, õaida
kizi pu'ati zun Kaznizo-dani daiaro ni'oraz." 10 Tominkaru Doronaa kazowautan idi
õgaru, angel na'aka'akan naa õgaru dokoa'o midukuo powaa iti. Na'ii uaidan õ'ati
kaimana'oraz donoi Jerusalem wa'atin aokazi iki Tominkaru di'iki, 11 na'iki kanada,
kanada donoi Tominkaru umanawunun idi. Donoi konaunaman uwizi'in, na'apa kaw-
inipina'o kuba wizi'in kawan, na'apa jasper kawan na'iki kanuunu'o crystal kawan.
12 Wuru'u donoiz kaina'a'a ukorarannaa dokoa'o na'iki kaina'a 12 upaniinomizinaa
kida, ipai ĩkawana'ati kaina'a bauda'apa angel awunuutapa'o. Ipai paniinom kida
kawana'ati, kaina'a bauda'apa Israel dani-daun uu saadinpan. 13 Kaina'a idikin-
auda'u paniinom kida bauda'apa'o donoi korarannaa daba'a antanapu: idikinauda'u
waoko ikinapa, idikinauda'u wakadapu ikinapa, na'iki idikinauda'u kida ba'orainao
udabaazi kida ida'antanapu. 14 Wuru'u donoiz, ukorarannaa toma-kao 12 kubanao
kida paawa'a'o, na'iki ipai kuba kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Kaznizo-dani
apostlen uu saadinpan. Ĩnao wuru'u 12 apostlenaouz.
15 Angel parada'oraz õ'ati zaamatapanii aitaaribai gold idi'o utoma-kao atamun
kawanu'u, uaitaa-kinaa nii na'apam dii donoi udarun, upaniinomizinaa na'iki uko-
rarannaa kapam. 16 Na'apa kida'o udawuan wuru'u 4 donoi dabaazi kidaz. Angel
aitaan naa wuru'u donoiz paaitaariba idi, 1500 miles udawuan, na'apa kapam ukazoan
na'iki udoko'an udawuan kawan. 17 Angel aitaa kapam ukorarannaa, udoko'an 216

* **21:6** Alpha na'iki Omega: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-ti-
nan Omega di'ii. † **21:8** Daonaioranao kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan daonaiora ati mamazidaaka-daun;
mazida'o daonaiora kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan mazida'o daonaiora ati, aonaa omin-mazidan mani. ‡ **21:8**
sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

feet. Na'apa pidan aitaapa-kinaa kawanu'o wuru'u angel kaiwaaniaz paaitaapa-kinaa nii. 18 Donoi korarannaa toma-kao jasper idi'o, na'iki ipai aimaakan kida donoi nazoo ia'oraz gold idi'o pa'idiwaru utoma-kao kida, kanuunu'o glass kawan. 19 Wuru'u donoi korarannaa wiizi paawa kidaz, kawinipina'o kuba kida idi'o utoma-kao wuru'u. Konaunama'o utoma-kao di'ora'a kuba kida idi'i: jasper, sapphire, agate, emerald, 20 onyx, carnelian, quartz, beryl, topaz, chalcedony, turquoise, amethyst. 21 Wuru'u 12 paniinom kidaz, 12 pearls kida wuru'u, bauda'apa paniinom toma-kao bauda'apa pearl idi. Kazowa'o dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kao donoi nazo ia'oraz, gold idi'o pa'idiwaru utoma-kao, turuu putukapan aimaakan unazo'o ia'o glass nazo'o ia'o kawan.

22 Aonaa õtukapan Tominkaru Dapu nii donoi nazo ii. Aona'o nii uaiapa-kao Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz na'iki Kaznizo-dani mashaapan idi'i naa na'ii. 23 Aonaa kamoo oo kauzu aiapa-kao kanadapa'o nii donoi, Tominkaru'o nii pa'an kanadapaz pamanawunun idi, na'iki Kaznizo-dani'o nii kanadapa unazo ii. 24 Ipai amazada kawana'ati pidannao mashaapan nii donoi kanadan ida'an, na'iki ipai kingnao imi'i baara ainao na'akan nii umanawun kida'o pasha'apauz donoi nazo ati. 25 Aonaa na'apainim nii upaniinomizinaa taratauzo-kao, usha'apanum kau'an aona'o nii amazada marutauzon na'ii. 26 Ipai konaunam na'iki umanawun kida'o pidannao sha'apauz kida na'aka-kao nii donoi nazo ati, ipai amazada iki kida. 27 Mazan ipai aimaakan kida aona'oraz ukaimanan, aona'o nii umorota-kida-kao donoi nazo iti. Oo pidannao oipainaouz, dawukainaouz toma-kariwai tominkarunao ati, mariidinauzonaouz, aona'o nii ĩmorotauzon donoi nazo iti. Soo wunaou'u nii pa'an morota-kida-kaoa'a, kaina'a'oraz ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaaritannaa ida'a, Kaznizo-dani kaaritanuz.

22

Wa'ozi taa'oraz wunu kakupa-kinai

1 Udauna'an angel aidan õ'ati wa'ozi taa'oraz wunu kakupa-kinai, kanuunu'o crystal kawan, kodita'oraz na'iki shootapa'oraz Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba di'iki, 2 wa'ozi shootapan kazowa'o dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kao zikon an donoi nazo an. Wa'ozi danoma antanapu kida, kaina'a paoribai kida taa'oraz kakupa-kinai kaakapauzo da'i ipai kauzu kida kawana'ati. Na'iki ipai pidannao imi'i baara ainaouz kaiwaan paoribai anaba kida pakasarain-kinaa nii. 3 Aimaakan kida aona'oraz ukaimanan Tominkaru ati, aona'o nii umorota-kida-kao donoi nazo iti. Mazan Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba na'a'o ni'i naa pa'an donoi nazo ii, na'iki Tominkaru poitorunao, ĩtaapan ni'i naa uruu umanawunu'o nii. 4 Ĩtukapan nii Tominkaru awun baara, na'iki kaina'a'o nii u'uu saadinpan ĩtawu kida ida'a. 5 Aona'o nii amazada marutauzon na'ii. Aona'o nii ĩaipan lamp kida oo kamoo kanadapa'o nii, usha'apanum kau'an Naobanai Tominkaru'o nii kanadapa ĩdyaun na'iki ĩkazowautapan nii King kawan karikaonan na'iki karikaonanu'o nii.

Jesus wa'atin daua'o

6 Udauna'an angel kian õ'ati, “Ipai wuru'u parada-karu kidaz puabataniaz naa kida mishi'o wuru'u, na'iki marii kizi umishida-kao. Na'iki Naobanai Tominkaru taa'oraz padoronaa paprophetinnao ati, dyuudan pa'angelin, uaida-kida kizi papoitorunao ati kanom sha'apan nii kadimana'a naa.”

7 “Uabata!” Jesus kian, “Kadimana'o ni'i naa õwa'atin. Konaukia'o nii wunaou'u izo'atiinaouz ipai parada-karu kida, saada-kariwai kidaz di'oraz kaarita ida'a'a, kai'o na'iki diina'iti'o daua'oraz kida'a.”

8 Õgaru John, abata'oraz na'iki tukapa'oraz ipai wuru'u aimaakan kida sha'apa'oraz. Õipaian dauna'an õabatapan na'iki õtukapan kidaz, õwashatinan õawun baara ikinapa,

angel aida'oraz õ'ati ipai aimaakan kida kanaapu'u, ukidiba dazaba'a, õtaapa'azon idi'i naa uruu umanawunu'o nii. 9 Upu'u mazan ukian õ'ati, "Mana'a pusha'apata'ana'a na'apa'o! Õgaru poitorui karikaonan na'apa pukawan, na'iki pu'inawuzunao prophet-nao kawan, na'iki ipai pidannao kawan izo'atiinaouz saada-karawaiz di'ora'a kaarita ida'a'oraz. Tominkaru pa'an putaapa umanawunu'o nii."

10 Udauna'an ukian õ'ati, "Mana'a pa'i putaapa'a naa mashaa wuru'u saada-kariwaiz, di'ora'a kaarita ida'a'orazu'u, kadimana'o ni'i naa usha'apan kida. 11 Ukau'an ipai pidannao sha'apaapa'o oia'o, marii kizi pakawan ĩsha'apaapan oia'o, na'iki pidan-nao sha'apaapa'o dikauda kida'o kachama'idiikii kida'o aimaakan kida aona'oraz ukaimanan kida, marii kizi pakawan ĩsha'apaapan kidaz. Na'iki pidannao sha'apata'o kaiman kida'o aimaakan, marii kizi pakawan ĩsha'apatan kaiman kida'o aimaakan. Na'iki ipai pidannao kaimanainao, marii kizi pakawan ĩmashaapan kaiman."

12 "Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin! Õna'akan nii õwinipa kida õkawinipinaata-kinaa nii ipai pidannao ĩsha'apatanii kida kawana'ati. 13 Õgaru Alpha na'iki Omega, wuru'u kiwiini'oraz na'iki dawu'itiini'oraz, sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz."

14 Konaukia'o nii wunaou'u chikainaouz pakamichan za'aba'i kida kaiman. Tu-ruu ukau'an ĩmorotan paniinom kida ida'an Donoi nazo iti na'iki turuu ĩnikan akai wuru di'iki'i paoribai taa'oraz kakupa-kinai. 15 Mazan wunaou'u, aona'o nii ĩmorota-kida-kao Donoi nazo iti, madoronaa-daunu'oraz ĩtaapan pananaa, wunaou'u marunao-tinpainaouz. Na'iki pidannao kiaapaakainao mamazidaaka-daun, pidannao zowiainao ba'oran pidannao, pidannao dawukainao toma-kariwai aimaakannao ati, na'iki ipai pidannao mariidinauzonao sha'apaapauzonaouz oia'o.

16 "Õgaru, Jesus, tawuru'u dyuuda'oraz da'i õ'angelin kakuwaapa'o nii ipai wuru kida dau'a'a unao ati, ipai choochi kida kawana'ati. Õgaru David Takaan-daun na'iki õgaru chaapi'iki'o wizi kanada'oraz."

17 Doronai na'iki Daiaroi* kian, "Puwa'ati'i naa!" Ipai pidannao abatainao di'ora'a, marii kizi kapam ĩkian "Puwa'ati'i naa!" Na'ia'oram pidan maaradako'o, marii uwa'atin uzaamata kizi mawinipinaa-daun wunu wuru'u taa'oraz kakupa-kinai.

Ubaukapan naa kakinaowapa-kinai kida kowaada'azoo-kao

18 Õgaru John, kaimanaiman õkakinaowan ipai pidannao abatainaouz kuwai kida kai'oraz na'iki diina'iti'o ni'oraz zii usha'apan kida daua'oraz, õsaadaniaz di'ora'a kaarita ida'a: Na'ia'oram pidan pana'ada'o powa'a zii kidaz, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan uruu, wuru idi'i 7 pataka'utin-kinai kidaz, kowaada-kariwai da'a'a kaarita ida'a. 19 Na'iki na'ia'oram pidan so'ota'o bauda'apa saada-kariwai di'ora'a kaarita di'iki'i, aona'o nii Tominkaru taapadan unikan akai utaa'azooniaz, paoribai taa'oraz kakupa-kinai akaz, na'iki aona'o nii utaan pidan wiizi ni'oraz utaa'azon kaimana'o donoi nazo ia'oraz, uruu kida wuru'u kowaada-kariwaiz di'ora'a kaarita ida'a.

20 Pidan kakuwaapa'oraz wuru kida dau'a'a kian, "Mishi, kadimana'o ni'i naa õwa'atin!"

Amen! Puwa'ati'i naa, wanaobanaa Jesus!

21 Marii kizi Naobanai Jesus aidan pakamarainapanun ipai papidanannao ati. Marii kizi una'apan karikaonan.

---

* **22:17** Daiaroi: Kaznizo-dani daiaro ni'o wuru'u.